
NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
ROMA
8
18
L
19

REVERENDISSIMI.

D. DOMINI MELCHIORIS CANI EPISCOPI Canarienſis, ordinis prædicatorum, & ſacræ Theologiæ profeſſoris, ac primariæ cathedræ in academia Salmanticenſi olim pręfecti,

De locis Theologicis Libri duodecim.

Cum Indice copioſiſſimo atq; locupletiſſimo.

ARBOR, QVAE NON FACIT BONVM

FRVCTVM, EXCIDETVR, &c. Math. 3.

SALMANTICAE,

Excudebat Mathias Gaſtius, Anno Domini

M. D. LXIII.

Cum Priuilegio.

Eſta taſſado en tres marauedis el pliego.

CENSVRA FRATRIS Roderici Vadilei Benedictini. S. C. Maiestatis à sacris cōtionibus in lib. de Locis theologicis admodum. R. Patris Fratris Melchioris Cani Sancti Dominici monachi, Episcopi Canariensis.

EMādato Regij senatus opus cui titulus est de locis theologicis, admodum R. magistri fratris Melchioris Cani ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis episcopi inspiciendum ac excutiendū accepi: laborē sane viribus ingenij mei longe disparem sentiens non sum auersatus: tum ob tanti Senatus dignitatē, cuius obsistere imperio citra grauissimi criminis notā haud licebat, tum ob eiusdē operis magnam toti ecclesię vtilitatē futurā: adde quòd eiusdem authoris elucubrationes, hanc præsertim, perlegendi magno tenebar desiderio. Itaq; legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed quid potissimū in tāto quidē opere laudem, vix dicere queo. Nā si dictionis castitatē, elegantiā quæras, eam certe reperies quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si vero rerū gestarum historiā, rationemq; tractādæ historiæ requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorē, inferiorē profecto nō inuenies. Si autē Philosophiæ subtilē acuratamq; rationē percupias, hic cōpendio omnem Platonicæ, Aristotelicæq; disciplinę rationē cumulatissime contēplari licebit. Si vero theologicæ scholasticæ capiaris argumento, post diuū Thomā (quem semper excipiēdum duxi) nullo ex multis qui de hac familia docte ac diserte scripserunt inferiorē iudicare licebit, ita vt vere illius nō satis laudati Magistri Fratris Francisci à Victoria discipulū eximiū agnoscere possis: cui omnes suos is author (quæ nō eius prudentiæ, eruditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minima existimanda est) prouęctus in æ theologicæ refert acceptos. Porro si Iuris Pōtificij (cui author nō contēnēdā dedit operā) affectes peritiā, ex huius Monachi laboribus cōpendiariā tractandi eiusdē Iuris rationē petere licebit. Iam vero si sacrarū ꝓfunda literarū mysteria persentire, ac peruestigare cures, nullo post illos magnos sanctę ecclesię doctores Magistro plenius ac clarius disces. Quid dicā de eo quo aduersus omnes hęreticos zelo accendebatur? quos sane ceu venaticus procul odorabatur canis persequebaturq;, magni illius Athanasij incurruptos ac catholicos referēs mores, ac forte labores: quos omnes præ catholicæ veritatis amore instar magni patriarchę Iacobi facile perpetiebatur. Cęterū tanti authoris vtilitatē, doctrinā, omniumq; disciplinarū tractandarū rationem christiane lector, Illustrissimo, ac Reuerēdissimo Archiepiscopo Hispalensi Ferdinando Valdesio supremo rerū fidei cognitori (quē huius operis præclari hærede reliquit) acceptā referto, qui summo curauit studio vt præsens opus in lucē omniū vtilitati profuturū æderetur. Nec minor studiose lector Illustrissimo ac Reuerēdissimo dño Gasparo de Çuniga Archiepiscopo Cōpostellano summo. S. C. Ma. Capellano gratia debetur, qui ꝓ ea necessitudine qua authori deuinctus erat, summopere studuit, vt quàm breui tam insigne opus in lucē æderetur. Quapropter opus tam elegans, eruditū, omniumq; disciplinarū genere refertissimū (vt pretermittā valde catholicū, hisq; calamitosis tēporibus apprime vtile, imo dicā necessarium) excudendum, non solum magna cum laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiam totius Hispaniæ, imo ecclesiæ catholicæ oppido duximus. Madriti. 15. die mensis Augusti, Anni dominici. M. D. LXII.

Rodericus
Vadilæus.

Licencia.

DON FELIPPE por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Secilias, de Ierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las islas de Canaria, de las Indias islas e tierra firme del mar Oceano, Conde de Flandes, e de Tirol &c. Por quãto por parte de vos fray Pedro Serrano procurador general de la ordẽ de sancto Domingo, nos a sido fecha relaciõ, que el Reuerẽdo in Christo padre fray Melchior Cano defuncto, Obispo que fue de Canaria de la dicha orden, auia cõpuesto vn libro intitulado de locis Theologicis en dos cuerpos, y lo auia dexado al monasterio de sancto Domingo de la ciudad de Salamanca, el qual era muy vtil e prouechoso, suplicando nos, atento que era obra de buen exemplo, y doctrina, y en ella el dicho fray Melchior Cano auia puesto mucho trabajo, diessemos licencia e facultad para que lo pudiessedes imprimir y vẽder mãdando que por el tiẽpo que nuestra merced y voluntad fuere, otra ninguna persona lo pudiesse imprimir y vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro cõsejo por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos agora nueuamẽte fecha dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, y nos touimos lo por biẽ. E por la presente damos licẽcia e facultad para que qualquier impressor destos nuestros Reynos pueda imprimir el dicho libro que d' suso se haze menciõ, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, e mandamos que despues de impresso no se pueda vẽder ni venda sin que primero se traiga al nuestro cõsejo jũtamente cõ el original q̃ en el fue visto q̃ va rubricado e firmado al fin del de Domingo de çauala nuestro escriuano de camara, de los que residen en el nuestro consejo, porque se vea la dicha impression si esta conforme a los originales, y se le de priuilegio mandando dar licencia para lo poder vẽder, con que se tasse ante todas cosas en el nuestro consejo el precio por que se ouiere de vender cada volumẽ, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica e leyes de nuestros Reynos, e no fagades ende al por alguna manera, so pena de la nuestra merced e de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Madrid a veynte y siete dias del mes de Agosto de mil y quinientos e sesenta e dos años.

El Marques.	El Licenciado Vaca de Castro.	El Licenciado Pedrosa.	El Licenciado Villagomez.	El Licenciado Larraua.	El Licenciado Atiença.

Yo Domingo de çauala escriuano de camara de su Magestad la hize escreuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo.

EL REY.

POR quãto por pte de vos fray Pedro Serrano procurador general de la ordẽ de Sctõ Domingo destos nuestros Reynos, a sido fecha relaciõ q̃ nos auiamos dado licẽcia pa imprimir vn libro q̃ auia cõpuesto el maestro fray Melchior Cano, intitulado de locis Theologicis sacræ scripturæ. E porq̃ eñl dicho libro el dicho fray Melchior Cano auia puesto mucho trabajo, nos suplicastes se diesse priuilegio al monasterio d̃ sant Esteuan de la ciudad de Salamanca, q̃ auia heredado los dichos libros, para q̃ por tiẽpo de quinze años, otra persona ninguna no le pudiesse imprimir ni vender, sino el dicho monasterio, o quien su poder ouiere so graues penas, e se tasse el precio por q̃ se ouiesse de vẽder cada volumẽ, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro cõsejo fue acordado, q̃ deuiamos mãdar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e nos touimos lo por bien. E por la presente mandamos, q̃ por tiẽpo de diez años primeros siguientes, q̃ corrã e se cuẽtẽ desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelãte pueda imprimir e vẽder el dicho libro. Y mãdo e defiendo q̃ psona alguna sin vuestra licẽcia no lo pueda imprimir ni vẽder durãte el tiẽpo de los dichos diez años, so pena de pder todos los libros q̃ del ouierẽ imprimido, y mas diez mil marauedis para la nuestra camara, con tanto q̃ ayays de vẽder e vẽdais cada pliego de molde de la dicha impression a tres marauedis y no mas, e con que assi mismo acabado de imprimir el dicho libro, ante e primeramente que vẽdais ningun libro de los q̃ se imprimierẽ como por la dicha nuestra carta de licẽcia vos esta mandado le traygays al nuestro consejo, para que se corrija con el original que en el fue visto que va rubricado e firmado al fin del de Domingo de çauala nuestro escriuano de camara de los que residẽ eñl nuestro consejo, para que se vea si la dicha impression esta conforme al original. Y mando a los del mi consejo presidẽtes e oydores de las nuestras audiencias alcaldes, alguaziles de la nuestra casa e corte e chancillerias, e a todos los corregidores assistente gouernadores alcaldes e otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villas e lugares de los nuestros Reynos e señorios, e a cada vno e qualquier dellos, assi a los que agora son como a los que serã de aqui adelante, que vos guardẽ e cumplan e fagan guardar e cũplir esta mi cedula e merced q̃ assi vos hago, e que cõtra el tenor e forma della, ni de lo en ella cõtenido no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar por alguna manera so pena de la nuestra merced, e de veynte mil marauedis pa la nuestra camara. Fecha en Madrid a. xxij. dias del mes de Nouiẽbre. de. M. D. L X I I. años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad,
Francisco de Erasso.

FRATRIS MELCHIORIS CANI ORDINIS PRAEDICATORVM ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, EPISCOPIQVE CANARIENSIS, AC PRIMARIAE CATHEDRAE IN ACADEMIA SALMANTIcensi olim præfecti, de locis Theologicis Libri duodecim.

In libros de locis Theologicis Procœmium.

SÆpè mecū cogitaui Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in diſciplinas inuexit: an qui rationem parauit & viam, qua diſciplinæ ipſæ facilius & commodius ordine traderentur. Nam & rerum inuentoribus nos debere multùm negare non poſſumus: & debemus certè iis multùm, qui ratione atq; arte res inuẽtas ad communem vſum accõmodarunt. Equidem cùm veterum eruditionẽ conſidero, & variam in eis doctrinæ ſuppellectilem animo colligo, non minimam video per eos inuectam eſſe partem commodorum. Cùm autem iunioris ſcholæ operam & curam repetere inſtituo, plurimas vtilitates intelligo nouæ huius artis ſubſidio et diligentia comparatas. Ac me ſanè diu cogitãtem ratio ipſa in hanc potiſsimùm ſententiam ducit, vt exiſtimem vtroſq; de bonis artibus iuxtà eſſe bene meritos. Quoniam etſi priſci doctrinarum auctores doctiſsimis quibuſq; ac diligentiſsimis magnam diuitiarum copiam ſuppeditauère: at recentiorum inopia docendi facultate penſatur: quæ in rudium & inertium animos artificioſius influunt, & quæ fuse olim diſputabantur ac liberè, ea nunc articulatim preſſeq; dicentes, lucem non paruam inuẽtis priſcorū obſcurioribus afferant. Atq; hac vna in re, quantum animi mei coniectura colligere poſſum, iuniores vel pares antiquis, vel etiam ſuperiores reperientur, cæteris omnibus longè inferiores. Certè poſt priores illos, in rerum inuentione

tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem verò, dispositionem, perspicuitatem, sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodammodo vendicare. Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationem sine dubio pleniorem. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formam disserendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt

Tit. 1. *arguere. Quod est (vt Paulus ad Titum ait) Christiani doctoris præcipuum institutum. Cuius explicandi desiderium omnino me mouit, vt de locis Theologicis disputationem instituerem, viris doctis (nisi me opinio fallit) non prorsus ineptam: indoctis verò magnoperè necessariam. Id autem eò libentiùs feci, quòd nemo Theologorum adhuc, quod equidem sciam, genus hoc argumenti tractandum sumpsit: cùm præter communem illam artem disserendi, quam à Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat necesse sit, aliosq; item ad disputãdum locos: vnde argumenta non quasi communia & aliena, sed tanquam propria ducat & suis dogmatis confirmandis & aduersariorum sententijs refellendis. Hoc verò opus, arduum quidem illud, statim exordior, si priùs animo demisso atq; humili ad opem Iesu Christi supplex abiectusq; confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, sed spiritus sancti auxilio atq; fauore. Quem si pater et filius mihi ad hunc librum conficiendum impertierint, operæpretium haud mediocre, vt spero, Theologis facturus sum: in quorum gratiam vel maximè opusculum æditur.*

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER PRIMVS.

Caput primū. De totius operis partitione.

DE locis ego theologicis perpetuam orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libros partiri constitui. Quorū primus breuiter enumeret locos, è quibus idonea possit argumenta depromere, siue conclusiones suas Theologus probare cupit, seu refutare contrarias. Decem reliqui erūt, qui fusiùs & accuratiùs doceant, quam vim vnusquisq; locorum contineat, hoc est, vnde argumenta certa, vnde verò probabilia solùm eruantur. In duodecimo & tertiodecimo differetur, quem vsum eiusmodi loci habeant, tum in scholastica pugna, tum in sacrarum literarum expositione. Nam in concione populari quis eorum sit vsus, haud sanè difficile dictu est: sed prætereundum tamen, ne ab scholæ instituto aliena videatur oratio. Postremus deniq; liber, quoniam non omnes loci omni disputationi conueniunt, sigillatim ostendet, quibusnam argumentis propriè aduersum hereticos, quibus peculiariter aduersum & Iudæos & Saracenos, quibus verò tandem aduersum Paganos transigenda Theologo disputatio sit, si quando sit cū his pro fide catholica decertandū. Quæ scilicet cùm fauente Deo pleniùs absoluero, vndique apta atque perfecta erit de locis Theologiæ disputatio mea, expletaque omnibus suis numeris & partibus.

Cap. secundū. De duobus generibus argumentorum quibus omnis disputatio transigitur.

PRiùs autē quàm locos Theologicos numero, quod pars huius disputationis prima pollicetur, illud nobis constituendum est, omne argumentum vel à ratione vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cuiusq; rei, quæ in controuersiam venit, assensionem facimus. Cùm verò in reliquis disciplinis omnibus primum locum ratio teneat, postremum auctoritas, at Theologia tamen vna est, in quà nòn tam rationis in disputādo, quàm auctoritatis momenta quærenda sunt. Et enim locum ab auctoritate adeò sibi proprium vendicauit, vt rationes vel tāquam hospites & peregrinas excipiat, vel in suū etiam obsequium asciscat, quasi longè repentas. Quippè fidei potissimùm innititur: quæ nisi ab auctoritate proficiscatur, non modò fides esse, sed ne intelligi quidem potest. Est nanq; fides (vt Apostolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas si certas certa velis ratione facere, cum ratione profectò insanias. Principem itaque locum, sicut apud fideles, ita & apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pedisequa sequitur. Id quod Apostolus videtur significare, cùm ait, Oportere ecclesiæ doctorem amplectì eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Primum enim stringat fidei sermonem necesse est: quicunq; Christianæ scholæ magister esse volet: sed nisi mox doctrinæ rationem adhibeat, fidelis quidem esse poterit: sed fidelium doctor esse non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Aristotele rectè collegit diuus Thomas, disputare cum aduersarijs non queunt, nisi experimento ratio artis accesserit. Vtraque igitur Theologo necessaria est, & auctoritas & ratio. Sed

Hebræo.11
Tit.1
1.Meta.

ita tamen, vt auctoritas primas in Theologia partes obtineat: ratio verò habeat postremas. Quod ergo primæ partis fundamentum erat, præclarè illud iactum est. Nam traditi sunt quidem, è quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione: sed omnia fermè argumēta Theologica à priore illo fonte deriuātur. Quam rem sicut & locorum numerum atq; ordinem, index qui sequitur, ostendet.

¶ Cap. vltimum. De locorum Theologicorum numero atq; ordine.

QVod à Platone priùs & Aristotele traditum præcipit Cicero: Omnē institutionem, quæ de re quacunq; suscipitur, debere à definitione proficisci, vt intelligatur, quid sit id de quo disseritur, hoc mihi in disputatione, quæ de locis Theologicis futura est, non erat certè negligendū, vt quid esset locus Theologicus ante omnia explicaretur: nisi ex ijs quæ diximus ita esset in promptu, vt res explicatione nō egeret. Nō enim in hoc opere de locis communibus, q de vniuersa re tractari solent, seu de capitibus rerū illustrium, quæ nunc etiā cōmunes appellantur loci, vt de iustificatione, de gratia, de peccato, de fide, deq; alijs huius generis, nos disputaturos pollicebamur, id quod è nostris fecēre plurimi, è Lutheranis non modò Philippus, sed Caluinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impij tamen, vt Lutheri discipulos possis agnoscere. Sed quemadmodum Aristo. in Topicis, proposuit cōmunes locos, quasi argumētorum sedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur: sic nos peculiares quosdam Theologię locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi oēs suas argumentationes siue ad confirmandum siue ad refellēdum inueniant. Quare cùm definitio loci Theologici ante oculos ex ijs esset, quæ in procemio dicta sunt, non erat hîc nobis accuratiùs explicanda: sed quod obscurum erat, id statim aggrediendum, & locorum huiusmodi certus definitusq; numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur: nō ignari futuros aliquos, qui eosdem hos locos in minorem numerum redigāt, alios, qui velint etiam esse maiorem. Sed de enumerationis figura nihil morandum est: modò nullus omnino locus vel superfluus numeretur, vel prætermittatur necessarius.

Primus igitur locus est auctoritas sacræ scripturæ: quæ libris Canonicis cōtinetur.

Secundus est auctoritas traditionum Christi & apostolorū, quas quoniam scriptæ non sunt, sed de aure in aurem ad nos peruenerunt, viuæ vocis oracula rectissimè dixeris.

Tertius est auctoritas ecclesiæ catholicæ.

Quartus, auctoritas conciliorum præsertim generalium, in quibus ecclesiæ catholicæ auctoritas residet.

Quintus, auctoritas ecclesiæ Romanæ, quæ diuino priuilegio & est, & vocatur apostolica.

Sextus est auctoritas sanctorū veterū.

Septimus, est auctoritas Theologorū scholasticorum, quibus adiūgamus etiam iuris pontificij peritos. Nam iuris huius doctrina quasi ex altera parte scholasticæ Theologiæ respondet.

Octauus, ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inuentas latissimè patet.

Nonus est auctoritas Philosophorum qui naturam ducem sequūtur. In quibus sine dubio sunt Cæsarei iurisconsulti, qui veram & ipsi (vt Iureconsultus ait) Philosophiam profitentur.

Postremus deniq; est humanæ auctoritas historiæ, siue per auctores fide dignos scriptæ,

scriptæ, siue de gente in gentem traditæ, non superstitiosè atq; aniliter, sed graui constantiq; ratione.

Sunt itaq; hi loci decem, in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt: eo scilicet discrimine in lucem eruenda, vt quæ ex septem prioribus locis eliciuntur, propria ferè sint ea huius facultatis: quæ verò ex tribus posterioribus, ascriptitia sint, ac velut ex alieno emendicata. Nam cùm sint, vt supra dixi, duo genera argumentandi, vnum per auctoritatem, alterum per rationem, cumque illud proprium sit Theologi, hoc Philosophi: confugiendum Theologo est ad posterius, si vti ei non licet superiori. Quanquam licet aliquando vtrunque simul argumentandi genus adhibere, vt suo posteà loco demonstraturi sumus. De prima igitur operis parte, quoniam, vt à principio diximus, longa oratione non egebat, hactenus dictum sit.

Libri primi finis.

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER SECVNDVS.

In librum secundum de locis Theologicis Proœmium.

Vanquam plures in illa esse sententia video, qui orationis splēdore illustrare cogitationes suas nesciat, eum si scribat, impudenter abuti & scientia & literis: ego tamen, si Theologus non afferat eloquentiam, tantùm abest vt asperner, vt ne flagitem quidem. Nam de rebus obscuris atq; ad intelligendum difficilibus dilucidè dicere, nec sententijs solùm argutè, sed verbis etiam ornatè, adeò est operosum & arduum, vt iniquus futurus sit, qui voluerit efflagitare. Atq; id equidem paucis adhuc video contigisse, vt ijdem vtroq; in genere laborarent, simulq; in Theologiæ controuersijs sequerentur & elegans illud dicendi & hoc argutum disputādi genus. Nos autem quantum in vtroq; profecerimus, aliorum sit iudicium: vtrūq; certè sequuti sumus. Flumē enim nobis inanium verborum displicet, quibus sententia deest, nec sententiarum subtilitate capimur, si orationis est siccitas. Ac de sermonis cultu nostra legens suo quisq; iudicio liberè vtatur, nihil enim impedio: in rerū autem earum tractatione, quas his libris multas & graues et vtiles accuratè copioseq; disputaturi sumus: magnum, vt videmur, afferemus adiumentum Theo-

logis nostris, vt non modo rudes, sed etiam docti aliquantum fortasse adepturi sint, & ad disserendum & ad iudicandum. Nec verò hoc arroganter dictum existimari velim, nam eloquendi scientiam concedens multis, quod est scholæ proprium, strictim presseq; disserere, & quasi ad viuum omnia resecare, quoniam in eo studio ætatem consumpsi, non sum (ni fallor) arrogans: si id iure quodam meo vendicarim. Nec vsq; adeò ineptus ego sum, vt non verear me in rebus quoq; ipsis sæpè etiam allucinatum. Sed aliud est, nunquam falsum sentire: quod mihi non tribui: aliud res tum grauissimas tum difficillimas via & ratione premere, quod vtiq; assumpsi iure, vt mihi videor, at falli possum, condonetur iniuria. Etenim quæ dixi eò pertinent omnia, non vt rerum mihi scientiam arrogem, quid enim à viro modesto alienius esse potest? sed vt nemo politioris literaturæ candidatus in scholastica disputatione orationē à me tersam postulet, nedum rhetorum phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, scholæ propria verba peculiaresq; loquendi formas submouere non audeo. Nam & si disputare cupio ornatiùs quàm solent nostri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, vnum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breuiter lectoribus ego meæ mētis fateor arcanum: qui per me formam in Theologia disserendi habiturus est, nolo vt is mea scripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoscendum grammaticum quærat interpretem. Sed de his satis. Iam enim tempus est, vt ea persequamur, quæ sunt deinceps explicāda. Quæ quidē vt magnum negotium nobis, ita quoque prolixam disputationem exhibebunt. Sed prolixitas vtilitate pensabitur. Nihil autem vtilius scholæ Theologorum tradi potest, quàm vt discant, quisnam locus argumenta firma, & quis contrà infirma subministret. Quæ re vel maximè Theologiæ nerui atq; artus pressi solidiq; consistunt.

¶ Cap.

Cap. primũ. De sacrarum literarum solidißimo firmamento, & quatuor machinis quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus sine controuersia firmus est diuina eademq; grauissima auctoritate. Nam libros sacros & Canonicos appellamus, quos spiritu sancto dictante sacri auctores exceperunt. Quos igitur tales esse constiterit, eos dubio procul certissimos ac verissimos esse credemus. Quemadmodum Augustinus lib. de Ciuitate Dei. 11. cap. 3. & libr. confes. cap. 15. & episto. 7. ad Marcellinum. & epi. 19. ad Hierony. & lib. 1. de doct. Chri. c. 37. & libr. 2. de bapt. cont. Donat. cap. 3. & in procemio. 3. libr. de Trinit. docet, resumit, inculcat. Ac rectè ille quidem. Nisi enim fundamentum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia superstruxeris, corruet. Corruetque adeò ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus sanctis, & in scripturis principum qui fuerunt in ea. Quarum scripturarum auctor est non homo, sed Deus. Dominus enim narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea. Dominus itaq; huius loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippè Dauid est, & mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam omnino rem, quoniam in tertiodecimo libro sumus latiùs explicaturi, satis hic fuerit breuiter attigisse. Verum enimuero turris hæc tam alioqui munita arietibus, quatuor concuti solet. Primo, quòd homines à Deo aliquãdo deceptos sacræ ipsæ literæ prodidere: fieri igitur potest, vt auctores sacri ab spiritu sancto fallantur, ita quodcunque ex huiusmodi auctoribus argumentum sumas, incertum erit. Altero, quòd nondum videtur exploratum, quinam libri sint in canonem sanctarum scripturarum referendi: cùm ex veteri testamento septem, ex nouo totidem à viris & doctis & catholicis reijciantur. Quocirca si argumentum inde Theologus promat, imbecillum erit, carebitque diuina auctoritate. Tertio, quòd vt certò constaret quinam essent huiusmodi sacri libri: non tamen adhuc constat, an Latini codices Græcis Hebraicisque concordent: quapropter argumentatio ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cùm solius interpretis sensu intelligentiaque nitatur. Quarto, quòd vt perspicuum esset, quodnam exemplar potissimum sequendum sit, tamen an Apostoli, vel Prophetæ in testimonijs, quæ videlicet ex ipsis afferuntur, de spiritu Dei an de suo loquantur, non perinde certum est: cùm auctores sacri nonnulla humano more citra diuinam reuelationem scribere videãtur. Non itaque omnia librorum canonicorum testimonia Dei auctoritatem habent, vt certam fidem facere possint. Nec verò in his argumentis explicãdis eam copiam, quam possumus, persequemur: ne hoc vno in loco tota insumatur oratio. Sed quatuor hos arietes, quibus nostræ religionis mœnia nonnulli quatere & diruere conantur, quanta maxima breuitate licebit, repellere curabimus. Non enim materiam hũc & farraginem multarũ rerum conamur inuehere: sed formam Theologo disserendi præscribere. Quæ nimirum quò breuior, eò præstabilior erit.

Psal. 86

Cant. 4

Cap. secundum, vbi argumenta referuntur suadere volentium, quòd Deus fallere aliquando potest.

VT autem ab illa controuersia ordiamur, quæ licèt facillima, tamen caput est cæterarum, prima veniat in medium iuniorum opinio, quæ plerisq; notissima est, non omnium quidem, sed paucorum asseren- *Prima controuersia.*

afferentium, aliquando Deum humano
angelicóue ministerio homines fefellisse.
Nam q spiritus veritatis ipse per se quempiam fallat, ne impietatis inuidiam subeat,
Primũ argumen. in dubium vocare non audent. Quòd verò per alium decipere Deus possit, id per-
Gene.22 suadere se posse arbitrantur. Primùm
quòd Abraham pueris mentitus est, inquiens, expectate hic, ego & puer postquàm adorauerimus, reuertemur ad vos.
Hoc Amb. testimonio Et tamen illa erat prophetia diuinæ reuelationis: vt docet Amb. libr. 1. de Abraham.
Gratia.22. q.2.§. Abraham. mendacij culpa liberat Patriarcham. cap. 8. in hæc verba: Prophetauit quod ignorabat: ipse solus disponebat redire immolato filio, sed dominus per os eius locutus est. Captiosè autē loquebatur cùm seruulis, ne cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet aut fletu. Hominis ergo ministerio, homines
Gene.27 Deus fallit. Alterum quoque eiusdem rei
2. Argumē. argumentum proferunt, quòd Iacob patrem suum Isaac mendacio etiam de industria conficto decepit, dicens. Ego sum primogenitus tuus Esau, feci sicut præcepisti mihi, surge & comede de venatione mea. Et paulò pòst, cùm Isaac interrogasset, tu es filius meus Esau? respondit Iacob. Ego sum. Mentitus est ergo Iacob, id quod agnouit pater, inquiens, venit germanus tuus fraudulenter. &c. At ea omnia Iacob & fecit & dixit ex diuina reuelatione, vt
De diuo. c. gaudemus. Innocentius tradit. Deus igitur per alium decipere potest. Ad hæc Esaias Ezechiæ
3. Argumē. Esa.38 cras, inquit, morieris & non viues. Esaias autem sine dubio suis ipse verbis assentiebatur, nec verò nisi lumine prophetico: agnoscebat enim reuelationem illam esse diuinam. Lumen ergo prophetiæ causa quandoque prophetæ est, vt decipiatur. Non enim tunc tēporis mortuus est Eze-
3. Reg.22 4. Argum. chias, sed conualuit. Præterea cùm dominus aliquando interrogasset, quis decipiet Achab? egressus spiritus, ego inquit, decipiam illum. Cui dominus, In quo? Tum ille. Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus, decipies & præualebis: egredere & fac ita.
Subdit verò Michæas. Nunc igitur ecce dedit dominus spiritum mēdacij in ore omnium prophetarum, qui hic sunt: & dominus locutus est contra te malum. Deus itaque per cacodæmonem administrum decipit. Id quod Augu. lib. 83. Quæst. *Quæst.53*
confitetur. Quemadmodum enim iudex damnatum percutere, sua persona indignū & nefarium iudicat: eius tamen iussu hoc facit carnifex, ita quem Deus per se non falleret, eum fallit Deo iubente cacodæmon. Libet namque similitudine eadem eisdemque penè verbis quibus Augustin. vtitur, huius rei argumentum facere. Item Iu- *5. Argumē.*
dæi domino præcipiente AEgyptios de- *Exo.12*
cepêre. Fecerunt enim filij Israel, sicut præceperat dominus Moysi, & petierunt ab AEgyptijs vasa argentea & aurea: Dominus autem dedit gratiam populo suo coram AEgyptijs, vt commodarent eis, & spoliauerunt AEgyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit. Nec mirum si hostem decipi dignum, decipere Deus iubet, quoniam hoc pertinet ad iustitiam & veritatem, vt dignis digna distribuantur: quemadmodum idem Augustinus loco nunc citato argumentatur. Atq; hæc *6. Argum.*
testimonia non perinde vrgent. Illa difficiliora sunt, quæ, quoniam vnius modi sunt fermè, simul commemorabuntur.
1 Primum est illud. Qui immutat cor prin- *Iob.12*
cipum, & decipit eos: & errare eos facit
2 quasi ebrios. Secundum illud. Homo qui *Ezechi. 14*
posuerit immunditias in corde suo, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: & propheta cùm errauerit & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam il-
lum. Tertium illud: Quare errare nos feci- *Esa.63*
3 sti domine de vijs tuis? Quartum est Apo- *Roma.1*
4 stoli dicētis: Sicut non probauerūt Deum
habere in notitia, tradidit illos Deus in re-
5 probum sensum. Quintum est etiam eius-
dem Apostoli. Eo quòd charitatem verita- *2.Thes.2*
tis non

tis non receperunt, ideò mittet illis Deus
operationem erroris. Quibus testimonijs
De gra. & August. manifestè doceri existimat Deum
lib. arb. c. 21 in cordibus hominum operari ad inclinan
das eorum voluntates in malum, nedum
7. Argum. mentes in falsum. Nec ab his ratio aliena
Amos. 3 est, cùm enim error poena sit, nihil obstat,
Esa. 45 quominus Deus qui poenarum omnium
auctor esse à prophetis dicitur, errorē ipse
efficiat in eo præsertim, qui antecedētibus
culpis commeruit, vt à iusto iudice in erro
Ecclesia. 11 rem induceretur. Vita & mors, inquit, pau
pertas & honestas à Deo sunt: sapientia &
disciplina apud eum: error & tenebræ pec-
8. Argumē. catoribus concreata sunt. Confirmat au-
Acto. 17 tem illud vel maximè, quòd cuiusq; mo-
tionis Deus est causa: in ipso enim moue-
mur & sumus. Errorem itaq; qui hominis
errantis motio est, Deus efficere in homi-
nem potest, poteritq; proinde decipere. Cu
9. Argum. ius etiam rei argumentum aliud est, quòd
mēdacium non est suapte natura malum.
Potest ergo Deus cuiquam præcipere vt
mentiatur. Illud verò primum ex eo osten
Gene. 24 ditur, quòd Ioseph mendaciū etiam iura-
mento confirmauit. Per salutem (inquit)
Pharaonis exploratores estis. Non est autē
credendum quòd mendacium iuramento
firmatum vir iustus diceret, nisi diuinam
haberet reuelationem, per quam à mortali
peccato excusaretur. Deinde illud etiā pro
Mic. 2 batur ex eo qđ Michæas ait. Vtinam vir es
sem non habens spiritum, & mendacium
potiùs loquerer. Non ergo est intrinsecùs
malum, quod Propheta Deo instigante
Cap. 7 desiderat. Adde hūc, quod Aristot. 4. Ethi
cor. lib. Mendacium in iactantiam & iro-
niam partitur, quæ est diuisio propria men
dacij auctore diuo Thoma. 2. 2. quæst. 110.
ar. 2. At vsus eius, quæ dissimulatio Latinè
dici potest, Græcè enim εἰρωνεία dicitur, fre-
Gene. 3 quens in sacris literis est: vt ibi, Ecce Adam
1. Cor. 4 quasi vnus ex nobis factus est. Et alio loco,
Iam saturati estis, iam diuites facti estis, sine
nobis regnatis. Et. 3. reg. 22. Ascende (ait
Michæas) & vade prosperè. &c. Si igitur
ironia mēdacium est, Deus verò per sacros
auctores ironicè interdum loquitur, non
est, vt videtur, cur negemus, Deum posse
per alios mentiri. His testimonijs atque ra
tionibus, opinationem suam suadere pote-
rant Theologi noui & in sacris literis pa-
rum exerciti. Nam quibus ipsi argumen-
tis vtūtur, ego data opera sileo: ne qui hūc
librum legerint, scholasticis illi auctoribus
inuidiam conflent: vulgique & imperito-
rum inscitiam academijs præferant, cùm
ea audierint, quæ nonnunquam differun-
tur à nostris. Sed de his hactenus. Iam
quæstionē ipsam explicemus: diuinamq;
veritatem (quod erit facile) ab eiusmodi
aduersarijs vindicemus. Deum nanq; de-
ceptorem credere, nefarium & impium
esse, quis non facillimè intelligat?

¶ *Cap. tertium ostendit Deum nec per se nec per alium fallere vnquam posse.*

EA igitur explicanda quæstione, quo-
niam breuis esse cupio, illud statim
ponendum est, diuinæ potentiæ descri-
ptionem esse duplicem. Nam & genera-
lem quandam intelligimus, quæ, quo-
niam lege nulla etiam naturali constringi-
tur, à Theologis absoluta vocatur: Et aliā
huic subiectam, quæ spectat in rerum or-
dinem præfinitum, ideoq; potentiam ap-
pellant ordinatam. Atque illa superior de-
finiri solet circa eas res, quas esse non re-
pugnat, quæue non implicant contradi-
ctionem, sic enim loquuntur. Quæ autem
potentia ordinaria subiecta illi priori qua-
si generi est, eam definiunt circa ea, quæ
esse possunt salua lege statutisque diuinis.
Illud etiam ponere debemus mentiri ni-
hil aliud esse, quàm asserere falsum ani-
mo fallendi. Sic enim. August. ac Gelasius Libro. 1. de
definierunt. Ex duobus itaq; mendacium men. c. 3. &
conflatur, si falsum dicitur, & si eo animo 4. lib. item de men. ca.
dicitur,

12.22. q. 2. dicitur, vt fallantur audientes. Sed & quis
c.Beatus. propriè dicatur fallere, explicandum est an
tè breuiter, quò faciliùs id quod docere
volumus, intelligi posit. Non enim qui ve
rum dicit is propriè fallax existimãdus est:
licèt ille qui audit, ex praua intelligẽtia veri
Matth. 13 tatis in maximos incurrat errores. Impro-
priè autem, res à Deo creatæ dicuntur esse
fallaces, dicuntur item esse muscipulæ, sed
Sap.14. pedibus insipientum. Ecquis igitur alium
propriè fallit? Nempè qui falsum asseren-
do causa alij est vt fallatur. Alioqui si ex
alieno errore & ignorãtia fallacem quem-
piam definimus, ipsa quoque veritas erit
nobis fallacissima. His positis sit prima
conclusio. Hæreticum est asserere, quòd
Deus de potentia ordinata mentiri posit.
Rom.3 Est enim Deus verax, omnis autem homo
2.Timo.2 mendax. Et rursum, Si non credimus, ille
fidelis permanẽt, negare seipsum non po-
test. Et alio loco tandẽ, non est Deus quasi
Num.23 homo vt mentiatur. Atque hæc quidem
conclusio adeò est apud omnes certa, vt
eam testimonijs etiam apertis confirmas-
se, superuacaneum fuisse videatur. Quare
illa breuiter posita pergamus ad reliquas.
Secunda conclusio est. Qui existimat Deũ
ex ordinaria potẽtia per administrum pos-
se vel mentiri vel fallere, errat ille in fide tur
pissimè. Nam hæreseos notam huic inure-
re ad ecclesiæ auctoritatem pertinebit.
Atque hæc quidem conclusio primùm
ex eo colligitur, quòd eiusdem est præci-
pere malum & facere malum: quisque e-
nim eius rei causa est, quæ eo imperante
fit. At iuxta fidem catholicam Deus au-
ctor peccati esse non potest, ergo ne men-
dacij quidem, quod iuxta potentiam or-
dinariam peccatum est. Non itaque Deo
auctore vel angelus vel homo quempiam
Exo.3. Esa. fallit. Deinde cùm dominus per admini-
1. Hier. 1. 2. stros vel angelos vel homines nobis lo-
3. 4. 5. Luca. 1. ad He quitur, ipse se loqui testatur: vt multis lo-
br. 1. Vide cis sacrarum literarum constat. Ita si Dei
Hilariũ in administri mentirentur, Deum quoque
Psal. 118. in mentiri necesse esset. Quod quàm absur-
dum sit, quis non videt? illum versi
Præterea, sic opinantibus non consta- culũ. Declaratio ser
ret an Deus nos per Apostolos & prophe- monũ tuorum illumi
tas fefellerit. Et cùm in sacris literis Deus nat. &c.
ipse per se quidem raro fuerit locutus, per
angelos autem & per homines frequentis-
simè: si his administris falli à Deo possu-
mus, certè sacrarum literarum firmitas cor-
ruet. Atque hæc quidem ratio tam ma-
gnum apud me momẽtum habet, vt non
dubitem, ab ecclesia catholica errorem
hunc hæresis nota damnatum iri, si in con
sultationẽ referatur. Quippè qui aut pror-
sus euertit nostræ fidei fundamẽta, aut cer-
tè non patitur firma consistere. Porrò sa-
cris auctoribus fidem habere non tenebi-
mur, si semel eam opinionem induimus, quòd
Deus per alios decipere posit. Nec vlla Dei
pollicitatio firma erit, nisi quam Deus per
se ipse præstiterit. Id quod apertè cum Apo
stolo pugnat. Nam cùm in epistola ad He- Heb.6
bræos in eam promisionẽ incidisset, quæ
Abraham, per angeli haud dubiè ministe-
rium, facta est, volens (inquit) Deus osten-
dere pollicitationis hæredibus immobili-
tatem consilij sui, interposuit iusiuran-
dum: vt per duas res immobiles, quibus
imposibile est mẽtiri Deum, fortissimum
solatium haberemus, qui confugimus ad
tenendam propositam spem: quam sicut
anchoram habemus animæ tutam ac fir-
mam. Non esset autem tuta & firma, si
huic opinationi credimus. Efficitur ita-
que Deum nullo modo posse fallere. Nec
mihi dicas scriptores sacros iustos sanctos-
que fuisse, spiritu enim sancto inspirante 2. Pet. 1.
locuti sunt sancti Dei homines. Et rursum,
Sicut locutus est per os sanctorum. &c. Luc.1
per huiusmodi autem viros Deum nec
velle fallere, nec verò posse: sed per im-
proborum ministerium posse. Primùm Ioan.11
enim si spiritu Dei inspiratus loquitur etiã Nume.23
impius, Deo verba illa tribuuntur, atque
adeò Dei authoritatem habent. Deinde si
Dei vel consilio vel præcepto mentitur
impius, certè eodem consilio præceptóue
mentiri

mentiri poterit pius. Non igitur Deus potest per alium fallere, id quod secũda conclusione dictum est. Tertia conclusio. Deus etiam ex absoluta potentia nec per se nec per alium mentiri potest. Cùm sit (inquit Augustinus) omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest. Et rursum idem, dum de omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, si volunt inuenire quòd omnipotens non potest, habent prorsus: Ego dicam, mentiri non potest. Dominus autem id mihi manifestè videtur confirmare cùm ait. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Vel concidat ergo omne cælum omnisq; natura, diuina tamen veritas consistat necesse est. Præterea & illud Apostoli testimonium, quod ante citatum est, idipsum ostendit. Est, inquit, Deus verax: omnis autem homo mendax. Quo loco Paulus non significat quidem omnes homines mentiri, sed eo esse ingenio vt mentiri possint. De natura quippè agit non de more. Nam reperire liceat viros aliquando, qui vel rationem rectam ducem sequentes vel euangelij gratia legeque adiuti ac moniti à mendacio abhorrent, veritatem amplectuntur. Sed quoniam humanitatis ea est imbecillitas, vt veritatem, quam tenet, destituere interdum possit: idcirco scriptura omnem hominem dixit esse mendacem. Ex quo intelligitur, in eo sensu Deum appellari veracem, quòd cum diuina natura mendacium pugnet. Id quod non modò probabili argumentatione, sed etiam necessaria Theologorum ratione concluditur. Nam quæ contrarietas est mali & boni, eadem est veri & falsi. Sed primæ bonitati repugnat facere malum, ergo & primæ veritati dicere falsum. Hinc enim illa sunt, fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et fidelis Deus & absque vlla iniquitate. Tam alienus itaque Deus est à falsitate quàm ab iniquitate: & sicut nec per se nec per alium iniquitatem facere, ita ne fallere quempiã potest. Quòd si quispiam Deo auctore falleretur, iam à fonte veritatis mendacium emanaret. At non solùm Euãgelista testante, sed natura etiam duce cognouimus, omne mendaciũ non esse ex veritate. At reuera (vt eò vnde egressa est referat se oratio) vtrũque & malum facere & falsum dicere cũ natura stabili immobiliq; pugnat. Inde enim cùm scriptura dixisset, non est Deus vt homo vt mentiatur, euestigio subdidit: nec vt filius hominis vt mutetur. Mendacium quippè mobilis naturæ nota est. Adde huc, quòd si per alium Deus decipere homines potest, & per se quoq; idem poterit efficere. Cætera siquidẽ mala quæ pœnam habent à culpa disiunctam, Deus dare & per ministros & sine ministris per seipse potest. Atq; vt semel finiam, si Deus mentiri posset, meritò etiam nos formidare poterimus, an fuerit aliquando mentitus. At nullus est, inquies, formidandi locus: cùm ex potentia ordinaria constet, Deum non posse mẽtiri. Bellè id quidem: sed cùm hoc nisi per reuelationem constare nequeat, qui scire possumus, an illa ipsa reuelatione Deus potentia sua absoluta fuerit abusus? Vt enim apud Augustinum est, quomodo credendum est ei, qui putet quandoque esse mentiendum? Nam & fortè tunc mentitur, cùm præcipit vt ei credamus. Peritergo, ni ita sit, sacrarum literarum certitudo. Præterquàm quòd apud Philosophos tam euidens est, Deum non mentiri, quàm esse tum optimum tum sapientissimum, ac proinde nec fallere nec falli posse. Nihil autem interesse, an per se ipse id efficiat, an per administros suos. Etenim nec purissima veritas est, cui quoquomodo est vel falsitas vel fallacia permixta, nec summa intelligitur, qua maiorem aliam cogitamus. Veracior autem is esset, qui nec per se nec per alium, quàm qui per alium fallere posset. Ita diuina veritate firmiter posita, & ratio-

Lib. 1. de Symb. ca. 1.
Lib. 20. de ciui. Dei. cap. 25.
Luc. 21
Psal. 144
Deut. 32
1. Io. 2
Num. 23
Lib. contr Mend. c. 4 et. 18. Et de Men. c. 8

rationum ac testimoniorum certitudine corroborata, non aliud superest, nisi vt aduersariorum argumenta diluamus.

¶ Cap. quartum. Vbi argumenta cap. secundi diluuntur.

Gabri. 3. d. 38. sequutus est Augustinum sermone primo de immolatione Isaac. Est hic in numero. 71 Idem in sermone. 72 Ad Heb. 11

AD primum igitur argumentum non est Theologorum vna & simplex responsio. Sunt enim qui piè grauiterq; contendant, Abraham non esse mentitum. Non enim, vt aiunt, contra id, quod mente gerebat, locutus est. Quin filium credidit protinus suscitandum: quemadmodum Apostolus videtur in hæc verba tradere. Fide obtulit Abrahã Isaac cùm tentaretur, & vnigenitũ offerebat, in quo susceperat repromissiones: arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Sunt alij contrà, quibus ego vehementer assentior, qui admitunt quidem Abraham, ea ratione fuisse mentitum, quòd contra mentem dissimulandi causa locutus est: prophetasse autem, quia dixit verum, quod tunc scilicit ignorabat. Id nanq; Ambrosij verba præ se ferunt. De primo igitur argumento satis dictum est. Deinceps, vt erat propositum & de reliquis dicamus.

Adrian. quodlibeto. 1. ad primũ princi.

Scot. 3. d. 38 Caietan. in Gene.

Ad secundum Theologi quidem non ignobiles respódent vtiq; Iacob mẽtitum fuisse, sed matre consulente, nón Deo reuelante. At nos, quibus in animo est sanctorum sensa pro nostra quidem virili tueri, multò aliter respondere debemus. Augusti. siquidem in quæstionibus super Gene. Iacob à mendacio excusat. Adducitq; in hoc, quod de illo scriptura dicit, virum simplicem fuisse, hoc est, non fictum & sine dolo: vt. 70. interpretes conuerterunt. Sine dolo igitur erat qui dolum fecisse videtur. Quapropter in eo loco, vt ait, spirituale mysterium cogimur intelligere. Et 16. lib. de ciui. Dei. quis est (inquit) dolus simplicis, quæ fictio non mentientis nisi profundum mysterium veritatis? Chrysostomus etiam homi. 6. in episto. ad Colo. & homi. 53. in Gene. sicut Abraham & Phinees ab homicidio, ita & Iacob (quoniam Deum illi cooperatum esse credit) à mendacio excusat. Excusant etiam Ambrosius lib. 2. de Iacob & vita beata. c. 2. & 3. Innocentius de diuorti. cap. gaudemus. Magister sen. 3. d. 38. Gratia. 22. q. 2. c. quæritur. Alexan. Alen. 2. par. q. 139. mẽbro. 6. D. Tho. 2. 2. q. 110. ar. 3. ad. 3. Nec verò audiendi sunt, qui putabũt Iacob per reuelationem quidẽ excusari, nõ ne mentitus sit, sed ne peccarit mentiendo. Quod mendacium, vt aiunt, rectè nonnunquam dici potest ex familiari consilio spiritus sancti. Quos ego auctores non modò redarguerem, verumetiam quamplurimis argumentis grauiter errasse monstrarem, nisi diuus Augustinus in eadem causa aduersum Priscilianistas accuratè elaborasset, atq; ita multa disseruisset, vt si labor idem rursum à nobis susciperetur, nihil aliud quàm actor ageremus: quod vetamur veteri prouerbio. Hos itaque cum sua ista Theologia relinquamus, cùm doctores sancti non modò negent peccasse Iacob, sed astruant etiã & verũ dixisse, & verbis illis prophetasse. Qua in re illud equidem animaduerto, maiores nostros, quod perspicuum & exploratum erat, id latere non potuisse: nempè verba illa Iacob in sensu proprio esse mendacium. Nec esse tamen absurdum, si homo quamlibet iustus semel aut iterum mentiatur. Quamobrem cùm constanter astruerint Iacob non fuisse mentitum, existimandi sunt peculiares easdemq; graues causas habuisse, quibus in hanc sententiam inducerentur. Porrò quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes iustus figura iustorum, iniquus iniquorum est, ita & falsum absurdè in typum veritatis assumitur. Scio quæ contra hoc dici possunt, legi enim Diui Gregorij commentaria, in quibus huic regulæ non alligat expositionem suam, legi & Hiero. qui Abacuch. 1. cùm spiritum malum per tropologiam conuertisset in bonum, tropologia, inquit, libera est, & his tantùm

Quæst. 74

Cap. 37

Gabri. 3. d. 38. q. uni. ad. 2. Petrus Alia. 1. sen. q. 12. Nec Lyranus ab hac sentẽtia abhorrere uidetur. In libro de men. & in lib. cõ. men.

Augu. con. men. c. 10.

tãtùm legibus circũſcripta, vt pietatẽ ſequatur intelligẽtiæ. Sed hæc longior pugna eſt, nec huius tẽporis patitur anguſtias. Equidẽ abuti hac libertate nollẽ, ſed myſticos ſenſus quibuſdã potiùs terminis lineiſq; præſcribere. Nec.n.cõſentaneum eſt, niſi à rebus vicinis & ſimilibus, vt metaphorã ita & figurã imagineḿq; rerũ trahi. Quippe cũ rem, quę alterius figura eſt, eius ſimilitudinẽ gerere neceſſe ſit. Nec Salomõ in peccatis Chriſti typus erat, ſed in pace: nec Iephte in impietate aduerſus filiã typus erat Dei, ſed in zelo. At D.Th.2.2.q.88.ar.2.ad.2.repugnat videtur profectò. Verùm iã dixi hic me nõ agere de liberis allegorijs, ſed de his, quæ certa via & ratione premũtur. Quo ſenſu nec Hieronymus, nec Thomas locuti ſunt. Quæ.n.conuẽtio lucis ad tenebras? qd Chriſto cũ Belial, vt p myſticũ ſenſum lucẽ quidẽ tenebrarũ, Chriſtũ verò Belial figurã faciamus? Sed de his plura alio loco opportuniùs. Núc, vt ad propoſitũ reuertamur, nobis ad certã regulam diuinæ ſcripturæ tractãdæ ſunt, ne: iniquũ in eo quo iniquus eſt, nec mẽdacẽ in eo quo mẽdax, aut iuſti aut veracis typũ faciemus. Quia ergo cõſtat, Iacob tùm etiã cùm præripuit fratri benedictionẽ, gentiũ fidem prænotaſſe, conſequens fit, ex peculiari Dei procuratione ea oĩa & dicta & facta futuræ veritatis imaginẽ habuiſſe, ac proinde non fuiſſe mẽdacia. Quid ergo? verũ ne illud eſt, Ego ſum primogenitus tuus Eſau? Nẽpè verum eſt. Eſt enim & primogenitus ſecundũ carnẽ, & primogenitus ſecũdùm ius. Nã &
Ad. Ro.9. Apoſtolus duo filiorũ genera exprimit, inquiẽs. Nõ oẽs qui ex Iſrael ſunt, ij ſunt Iſraelitę, nec q ſemẽ ſunt Abrahę oẽs filij: ſed qui filij ſunt promiſsionis æſtimãtur in ſemine. Et ſtatim. Nõ ſolùm aũt illa, ſed & Rebecca ex vno cõcubitu. &c. & qa maior ſeruiet minori. &c. Paulus itaq; ſemẽ Abrahæ vocat populũ gentiũ, eundeḿq; fratrẽ appellat minorem, cui maior erat ſeruiturus. Vt igitur ſine mẽdacio gẽtium hic populus in fidem iam & hæreditatẽ Iudęorũ ſuffectus dicere poterat, Ego ſum ſemẽ Abrahę, ita & Iacob, qm ius habebat ad primogenitura, in quã, Deo auctore fuerat ſubſtitutus, verè vtique dixit, Ego ſum primogenitus tuus Eſau.
Quid? cùm Ioãnes Baptiſta Elias à dño vocatus ſit, non natura quidẽ ſed præcurſoris officio: num non & ad eũdem quoq; modũ Iacob, qui hæreditario iure fratri ſucceſſit, ſe eſſe Eſau ſine falſitate potuit aſſerere? Sed ais. Vnde ius hoc Iacob intellexit ad ſe pertinere? Certè vel Deo reuelãte, vel matre inſtruẽte, quã Dei familiare cõſiliũ habuiſſe Gene.25.c.traditur. Atq; in.2.argumenti confutationem ſatis multa diximus. Math.11.

Tertium aũt, quod ex Eſaiæ teſtimonio nobis opponitur, D.Tho.2.2.q.171.artic.6. ad.2.confutat. Quæ quidem cõfutatio quoniã prolixa eſt, nos verò breuitati ſtudemus, non eſt hîc adſcribẽda. Nam & aliter reſpõderi breuiùs poteſt, eiuſmodi prophetias cõminatorias eſſe, ſic.n.ſcholaſtici vocãt. Id quoniã prophetæ intelligebãt (nam intelligẽtia opus eſt in prophetia) minimè fallebã-
tur. Quin potiùs fide quidẽ bona ſuo miniſterio functi, exiſtimabãt tñ comminatiões mutatis poſſe moribus cõmutari. Ob eã.n. cauſam Ionas nolebat Niniue ſubuerſionẽ prænũtiare, qꝑ diuinã putabat mĩam Niniuitis pœnitẽtibus eſſe flectẽdam. Quocirca in ſimplicib⁹ eiuſmodi denũtiationibus natura rerũ vſuſq; cõis eò nos ducit, vt cõditionẽ tacitã ſubaudiamus. Cuius rei inſigne exemplũ legitur Gene.c.20. vbi Abimelech rẽgẽ corripiens dñs his verbis vtitur, Et morieris propter mulierẽ quã tuliſti. Poſtquã autẽ ille excuſauit, in hunc modũ dñs locutus eſt. Nũc redde viro ſuo vxorẽ & orabit pro te & viues. Si autem nolueris reddere, ſcito q morte morieris. Vides, vt primo edicto vehemẽtiùs animũ eius cõcutiat, quo ſatisfactioni reddat intẽtum: ſecũdo autem volũtatem liquidò ſuã explicet, qua pœnam denũtiando nihil aliud ſignificat q̃ eos ſe moriere, quibus vult parcere: niſi quod ſyllabatum non exprimit, qđ intelligere tñ promptũ eſt. Ad tertiũ itaq; argumẽtum ſic reſpõſum eſto. Dani.10.

Ad quartũ autem facilè reſpõdetur. Verbum

bum imperãdi non semper aut præceptum, aut consiliũ secum, sed aliquãdo etiam permissionẽ ferre. vt apud Ioãnem. Quod facis
Ioan. 13. fac citius. & alio loco dñs ad Balaam, si voca
Nu. 22. re, inquit, te venerint homines isti, surge & vade cũ eis. cui tñ postea angelus dixit. Ego veni vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua. D. Tho. de Malo. q. 3. art. 1. ad. 17. Sic igitur dictũ est, egredere, et fac sic, q; oĩno, Deũ dedisse spiritũ mẽdacij in ore oĩum prophetarũ, concedẽdo scilicet non iubẽdo. In quẽ
Matth. 6. sensum illud etiã intelligitur, & ne nos indu
Dani. 4. cas in tẽtationem. & illud forsitã, Tu rex regum es, & Deus cœli regnũ & imperiũ de
Ioan. 19. dit tibi. &c. & illud. Non haberes potestatẽ in me vllã, nisi tibi datũ esset desuper. atq; illud demũ. Quòd pater dicitur filium in ma nus impiorũ tradidisse. Quia verò pmissionẽ ipsam diuinã (redeũdum est. n. ad propositum) qua homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non ministri boni, sed mali exequũtur, ideo Augustinus asseruit, per ad ministros malos Deũ aliquãdo decipere. Ac quarto argumẽto refutãdo hæc dicta sint modò: nã posterius illud apertiore fortasse via & ratione refutabimus. Argumẽtationi quoq; quę quarto loco posita est ita respõdeo, Deũ nõ iussisse qdẽ filijs Israel vt circũuenirẽt Aegyptios, sed vt vasa argẽtea & aurea peterẽt cõmodatò. Præcepit verò postea ne accepta vasa redderẽtur. Id qđ facere legitimè potuit, tũ propter alia, tũ his præcipuè causis, Vna, quòd Aegyptij operarũ mercedem Iudæis non reddiderant. Presserant siquidem eos operibus duris luti & lateris omniq; famulatu, vt Exodi. 1. capite legitur. Itaq; vel in pace mercedẽ ab inuitis rapere potuerunt, qñ res alioqui debitas nulla alia erat via repetẽdi. Altera aũt erat causa, qm̃ in bello iusto res hostiũ victoriæ iure auferre poterãt. Queadmodum & Epiphanius in libro Ancoratus explicuit, & docuit antè Clemẽs Alexãdrinus lib. 1. stroma. Certè vtrãq; causam è Sapiẽtiæ. c. 10. colligere licet. Priorẽ ibi, Et reddidit iustis mercedẽ laborũ suorũ. Posteriorẽ autẽ ibi, ideo iusti tulerũt spolia impiorũ. Mag. verò sentẽ. in. 3. dist. 37. Iudęos affirmat viros optimos nullo modo peccasse: infirmis aũt, qui cupiditate quadã Aegyptios fefellere, magis esse illud vt facerẽt permissum q̃ iussũ. Quod. n. Augustinus dixit, Israelitas iussos esse hostẽ decipere, id ipse eo dem prorsus loco ac quæstione correxit inquiens: factũ est, vt iuberet Deus, vel potius pro illorũ cupiditate pmitteret. Pertinet verò ad iustitiã & veritatẽ, vt is, q meretur decipi, decipiatur à Deo quidẽ concedẽte, ab homine aũt vel angelo malo efficiẽte. Quos iustitiæ suę administros licèt Deus seuerè sanè ad vindicãdum proferat, nõ cõtinuò tñ praui eorũ operis causa est. Non. n. mox, si quis ab vsurario pecunias petit hominisq; peruersi culpa vtitur, idẽ ipse vsurarũ est auctor. Nec verò difficile videbitur, eadẽ opera ad Deũ, Sathanãq; referri si in vno eodẽq; motu actionẽ & passionẽ res planè diuersas inspiciamus. Hæ nãq; res duæ faciũt, vt in talibus lõgè alia sit ratio diuinæ, diabolicæq; actionis. In calamitate porrò sua Iob nõ solũ dęmonis, sed Dei etiam opus recognoscit: quẽ ea dicit sibi abstulisse, quæ instigãte impellenteq; Sathana per Chaldæos fuerãt erepta. Etenim, quia passio bona ac iusta erat, cõsilium quoq; Dei optimũ finisq; sanctissimus: in prõptu viro Dei fuit, ibi inculpatã Dei operationẽ agnoscere, vbi hominũ Sathanæq; nequitia cũ praua sua operatione se pdidit. Hoc video, dũ breuiter voluerim dicere, dictum à me esse paulò obscuriùs: sed experiar, & dicã, si potero, planiùs. In opere illo malo & culpa erat & pœna, actioq; praua rectæ iuncta passiõi. Deus igitur illic non erat otiosus: sed eius erat oĩno auctor, qđ in illo opere erat bonũ: ab eo aũt erat alienus, qđ in illo erat malũ. Ita Deus viro sctõ Camelos abstulit quidẽ, at nõ iustè solũ, sed benignè. Abstulit & Sathã: at crudeliter nedũ impiè Chaldęi quoq; abstulerũt at tũ auarè tũ etiã iniquè. Nihil ergo est absurdi, si opus idẽ, quaten⁹ pœna est, ad Deũ: quatenus est culpa, ad Sathanã auctorẽ referamus. vt Sathan & in culpa agat & in pœna: Deus in

pœna

poena agat quidé,at in culpa non agat, sed
permittat. Atq; hac eadem respósione sex-
tum quoq; arguméntum refellitur. Non.n.
decipit Deus deceptionem ipsam faciédo,
sed permittédo vt fiat. Qua etiã ratione cor
da & excæcare dicitur & indurare. Vt Gre
go.13.mo.lib.c.16.& Tho.3.aduers. Gen.c.
162.docuere. Et Clemés Alex.lib.Strom.1.
explicans illud Matth.13. Ideo in parabolis
loquor eis.&c. Non dñs præbet ignoratio
nem inquit, hoc enim sentire est nefarium,
sed ipsam, quę inerat, propheticè arguit. Sic
etiã homines tradit Deus in reprobum sen
sum & in pasiões ignominiæ: Dimisit eos,
ait, secũdùm desideria cordis eorum: ibunt
in adinuẽtionibus suis. Atq; hoc ité sensu
reliqua testimonia interpretãda sunt. Nam
Augustini verba ipse idem Augusti. in lib.
de præd.& grat.c.4.docuit, quomodo acci
pere debeamus. Nõ operatur, inquit, Deus
in homine ipsam duritiã cordis. Sed indura
re eũ dicitur, qué mollire noluerit. Sic etiã
excęcare, qué illuminare noluerit, & repelle
re eũ qué noluerit vocare. Hactenus ille. Et
in libro de articulis sibi falsò p Pelagianos
impositis arti.10.eorũ opinioné detestatur,
qui Deũ prauę cuiusquã, aut volũtatis, aut
actionis credũt auctorem siue excitãtem,
siue suadétem, siue impellentem peccantiũ
Iaco.1. cupiditates. Deùs quippe neminem tentat.
Eccl.15. Et rursum, Non dicas, ille me implanauit.
Osee.13. Et iterum, Perditio tua Israel, tãtummodo
Sapi.11. in me auxiliũ tuum. Et alio loco, diligis oĩa
quæ sunt: & nihil odisti eorũ quæ fecisti.
At odio habet Deus cæcitatem cordis, er-
rorem, obstinationem: cùm odio sint Deo
Sapi.14. impius & impietas eius: Deus igitur nihil
eiusmodi in homine propriè facit: sed tan-
tùm iusto iudicio permittit. Nam obstina
tio, error animi, ac cęcitas peccata sunt quę
scilicet in hominibus, si proprietatem ver-
bi sequi volumus, Deus nullo modo ope-
ratur. Nisi Melanchthonis stultitia placet,
qui ęquè proprium Dei opus Iudæ prodi-
In anno. e- tionem ac vocationé Pauli esse ait. Verùm
pi. ad Ro- hic error nõ solùm scripturæ testimonijs,
me.

sed naturæ quoq; rationibus manifestè re
fellitur. Primùm.n. illa Augustini ratio ex- Lib.83.q.q.
pedita est: nullo sapiente auctore aliquem 3.
deteriorẽ fieri. Tanta.n. culpa est, quæ in sa
pientem quãuis hominẽ cadere nequeat.
Multo igitur minùs Deo auctore fiet ho-
mo deterior, cùm sit Deus quouis homine
sapiẽte præstãtior. Illa item eiusdem Aug. In lib. de ar
causa non est leuis: Quod quę me auctore ticul. fals.
fiunt, ea me volẽte & aut suadente, aut con sib. per Pel.
sulente, aut imperãte fieri necesse est. Nul- im.
lum autẽ Dei iustum rectumq; de culpis
iudicium futurũ esset, si homines Dei vo-
luntate, suasu, cõsilio, præceptoq; peccarẽt.
Plato insuper in secundo de rep. libro. mo-
dis omnibus pugnãdum esse ait, ne Deus,
qui bonus est, dicatur esse malorum causa.
Alioqui secũ Deum pugnaturum, qui suis
legibus cõtraria fieri mãdauerit. Ita eos ci-
uitate extrudi iubet, qui verba illa nefaria
dixerint: nobis vtiq; perniciosa, vt inquit,
sibiq; ipsis malè consona. Sed alterius & lo
ci & temporis est hanc siue amentiam siue
insaniam refutare. Nunc reliqua persequa-
mur. Nam & eis refellẽdis huius sexti argu
menti testimonia, apertiùs explicabuntur.

Cum itaq; septimo loco obijcitur: Deũ Ad septi-
esse omnium poenarum causam, nos certè mum.
id negamus: sed earum verè ac propriè cau-
sa est, quæ solùm poenæ sunt, nõ culpæ. Est
autẽ interdum, vt ad Romanos & Thessa Ro.1
lonicẽses tradit Apostolus, vna culpa alte- 2.The.2.
rius poena. Quo casu in poenã incurrit im-
pius Deo deserente, non efficiente. At verò
Caietanus in illud, Ecce egò suscito super te 2. Reg.12.
malum de domo tua, Est sermo, inquit, nõ
de malo culpæ, sed de malo poenę. Deus.n.
non est auctor peccati vt sic, sed quatenus
poena est peccãtis, vel alterius. Hactenus il-
le. Et in illud, Dñs præcepit ei, vt maledice- 2. Reg.16.
ret Dauidi, agnoscit, ait, maledictionem il-
lam quatenus poenalem sibi procedere à
Deo. Efficit siquidem Deus per Semei ma-
ledictionem illã non quatenus erat pecca-
tum, sed quatenus erat poena ipsius Daui-
dis. Quéadmodum supenùs etiã per os Na

than dixerat, suscitabo malũ de domo tua, non quatenus erat malũ culpæ, sed poenæ. Hactenus etiam ille. Ac posterior hæc sententia quidem faciliore ratione defendi põt, si ea distinctio repetatur, quæ quinto argumẽto diluẽdo posita est, in opere vno eodẽq; & actionẽ considerari & passionẽ. Cùm autẽ res temporariæ, salus quoq; & vita auferũtur, passio nõ modò ex parte Dei iusta est, verumetiam ex parte patiẽtis est bona. Non vtilem patiẽti dico, nã hoc quis dubitet? sed honestã ac meritoriã, si æquo aĩo patienterq; feratur. Quia verò quò passio est, eò poena est ritè, ni fallor, dici põt Deus auctor esse operis mali, nõ quà est malum culpæ, sed quà est malũ poenæ. Cùm enim

3. Physic. text. 18. Aristoteli actio & passio idẽ motus sint, illud perinde est, ac si Deũ auctorẽ dicamus esse non malæ actionis, sed bonę passionis. Cæterùm, quãdo vnũ peccatũ alterius est poena, res nõ ita facilè expediri potest. Tũc enim nec actio, nec passio honesta est: sed is qui plectitur & agẽdo & patiẽdo peccat. Vt cùm gẽtes, verbi causa, cõtumelijs affecerunt corpora sua in semetipsis, & relicto naturali vsu turpitudinẽ naturæ inimicam operati sunt, mercedẽ, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipiẽtes: nihil omnino illic distinguere possumus, cuius Deũ causam afferamus. Siue enim agentes, siue patientes, & quia agebant, & quia patiebantur, vtrinq; omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum eiusmodi auctor erat vllo modo, nec passionũ. Illud igitur, quod priore loco Caietanus ait, dilutius videtur esse, quàm vt cõsistere in vera Theologia possit, quæ an argutias adeò formales recipiat, ignoro. Si enim Deus auctor peccati est, quatenus est poena peccantis, omnium poenarum absolutè causa erit, tum etiam, cùm peccantis culpa posterior culpæ prioris poena est. Ita erit causa indurationis, cæcitatis, erroris earũq; passionũ, quas ne nominare quidem per verecundiam licet. Et cùm causa moralis, de qua in præsenti sermo est, non agat nisi per voluntatem mouens: Deo certè volẽte, atq; adeò vel iubente, vel suadente, vel instigante ea peccata prouenient, quæ in priorum poenam accidũt. Quæ nimirum omnia & per se sunt falsa perspicuè, & inter se vehementer repugnantia. Intelligo autem Diuum Augustinum lib. contra Iulianum. 5. longa oratione contẽdere, non permissionis tantũ aut patientiæ diuinæ esse peccata, sed etiã potẽtiæ: quũ priora videlicet per posteriora puniũtur. Adducit verò in hoc non ea modò testimonia, quę nos in argumẽtis attulimus: verùm illa etiam, Miscuit dñs spi- Esa. 19.
ritum vertiginis in medio eius, & errare fecerũt Aegyptum sicut errat ebrius. Et Do- Ios. 11.
mini sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & non mererẽtur vllam clementiam, sicut præceperat dñs Moysi. Et, Non 3. Reg. 12.
acquieuit rex populo, quoniam auersatus fuerat eum dominus, vt suscitaret verbum suum. &c. loco aũt eius, quod nostra translatio habet, quoniã auersatus fuerat eũ dominus. 70. trãstulerunt, ὅτι παρὰ Κυρίου ἦν ἡ μεταστροφή. Quæ verba Augustinus ita reddidit, quoniã à dño erat conuersio. Ac rectè ille quidẽ, nam, μεταστροφὴ propriè, cõuersio, est. Huic verò illud etiam simile est, cõuer- Psal. 105.
tit cor eorum, vt odirent populum eius, & dolum facerẽt in seruos eius. Addit deniq; August. & illud, quo vno causam videtur obtinere, In hoc ipsum excitaui te, vt ostẽdam in te virtutem meã. Ac protinus, quem vult indurat. Volens ergo indurat Deus. Et posterius, Quòd si Deus volẽs ostẽdere irã, & notã facere potẽtiam suã. &c. Potẽtiæ igitur diuinæ sunt eiusmodi peccata, quare Deus in his agit etiã, nedũ permittit. Confirmat aũt hoc, vel maximè, quòd cùm Dauid increparet Abisai, qui caput Semei 2. Reg. 16.
cuperet amputare, dimittite, inquit, eum: dñs enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et paulò pòst, Dimittite eum, ait, vt maledicat iuxta præceptum domini. In eam quæstionem, quam velis equisque, vt dicitur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim coniũcta est huic, quæ præsenti

loco

loco verſatur, vt illam ab hac nó potuerim ſeparare, quantis in ea re diu multumq́ue elaborauerim. Cùm enim conſidero, quid ferat inſtituti operis ratio: occurrentes conſequentesq́; etiam controuerſias pro mea certè virili declino: magis adeò eas, quas dignas eſſe video, vt & tractentur fuſiùs, & explicentur accuratiùs. Hinc quippe volumen mihi grande diſplicet: indè autem moleſtè fero, res quàm grauiſsimas minùs accurata diligentia expédi, quàm earum amplitudo requirat. Id qđ in ea, quæ eſt nunc in manibus, accidat neceſſe eſt. Nam etſi multa dicentur, multa tamen prætereunda ſunt: quæ huic argumento plenè abſoluendo erant valde neceſſaria. Atq; veteres patres, ne feneſtrā impijs aperirent, duritiem cæcitatē, erroresq́; ſuos & peccata in Deū referendi, in id genus locutionibus, quæ actionem Dei ſonare videtur, ſolam permiſſionem agnoſcūt. Quam ſobrietatem vt exoſculor, ita minimè periculoſum iudico, ſi permiſsioni nonnihil addamus: quod nec actio propriè Dei ſit, nec ſola permiſsio. Ita enim, vt reor, ſcripturæ ſacræ intelligētiam, germanam, ſolidam, expreſſamq́; tenebimus. Principiò autem illud intelligendum eſt, vim ſcripturæ & energiam in illiuſmodi locis nó ſatis per negationem explicari. Etenim, ſi eum Deus excæcat, quem non illuminat: eumq́; indurat, quem non emollit: oēs profectò, quicunq; in peccato ſunt mortui, excæcati à Deo ſunt & indurati.

Vide Damaſc. li. 4 c. 14. vbi ait morem eſſe diuinæ ſcripturæ permiſsionem Dei, actionē eius vocare.

Quod nec ſcriptura nec ratio recipit. Quoſdam ſiquidē peculiariter excæcatos à Deo & induratos legimus: in quibus iram, iuſtitiam ac potētiam ſuam inſigni ſingulariq́; vindicta dn̄s oſtendent. Deinde id quoq; certū nobis expeditumq́; ſit, Deū propriè nec excæcare, nec indurare, nec decipere, nec hominū corda in odiū conuertere, nec ea demū facere, quę in literæ ſuperficie facere aſſeritur. Illa enim, quemadmodum antè conſtituimus, à natura Dei abhorrent omnia. Itaq; Deo impropriè & figuratè tribuuntur: triplici, vt ego ſentio, ratione. Primùm enim, cùm ſublato eius lumine nihil aliud quàm caligo & cæcitas ſuperſit: cùm ablato ſuauitatis eiꝰ ſpiritu corda noſtra in lapides obdureſcant: cùm ceſſante eius directione in obliquitatem cōtorqueantur, excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liqueſcendi, ad veritatem rectam ingrediēdi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis noſtris auferrēt, & qui columnam, qua firmatur & conſiſtit ædificium, tollerent: ij verè ac iure & obtenebrare oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cùm autem dicimus, Deum facultatem videndi auferre cæteraq́; ſimilia: id non ita accipiendū eſt, quaſi homo arbitrij facultate priuatus nec videre nec molleſcere nec rectà ingredi ipſe poſsit. Sed ita demum intelligere oportet, vt quia ſine lumine videre homo nó valet, nec ſine ſpiritus ſuaui oleo emolliri, nec ſine Dei directione rectà ingredi: idcirco qui illa iuſto hominibus iudicio adimit, hic facultatem quoque ea exequendi quodammodo dicatur adimere. Altera eſt ratio, quæ propiùs ad verborum proprietatem videtur accedere, ꝙ ad exequenda iudicia ſua Satana adminiſtro vtitur: ob idq́; ea dicatur efficere, quæ miniſter illius auctoritate roboratus efficit. Quemadmodum quæ iudicis adminiſter, dum iuſtam eius ſententiam exequitur, facit ea ſuo modo à iudice quoq; fieri ſanè intelligimus. Tertiā rationem Hieronymus ad Hedibiam reddidit. Sicut *Quæſt. 10.* enim vnus eſt ſolis calor, & ſecūdum eſſentias ſubiacentes alia liquefacit, alia indurat: alia ſoluit, alia aſtringit: liquatur enim cæra, & induratur lutum: & tamē caloris non eſt diuerſa natura. Sic Deus eodem omnino lumine malè affectum excæcare dicitur, benè inſtitutum illuminare: eodemq́; prorſus beneficio indurare illum, hūc mollire. Videlicet miraculis eiſdem editis emollitus Iſrael eſt, obduruit Pharao: eadem doctrinæ luce Apoſtoli viderūt, Phariſæi cæci facti ſunt. Quoniam diuina lux tametſi per ſe quidem ad vidēdum editur, ſed per

occasioné, tñ in eo cæcitaté efficit, q prauè affectos habet oculos: in eo duritié, q prauo affect⁹ est animo. Atq; huic illud simile est, q̄ hi seducere decipereq; dicũtur, q oratione dubia vel obscura tenebras alicui offundũt. Hac.n. ratione dñs in parabolis turbas alloquut⁹, eas excæcasse dicitur, ac Hieremias, seduxisti (ait) me dñe & seductus sum. quia.n. in principio illud audierat, Prophetá in gentibus dedi te: & iterum: Ecce constitui te super gentes & regna: arbitratus est nihil se cõtra populum Iudęorum, sed contra diuersas in circuitu nationes esse dicturũ: vnde & Prophetiá libéter assũpsit. Cùm vidisset aũt aliter sibi ac existimauerat accidisse, queritur à Dño se esse deceptũ: nõ falsitate autem deceptus est, sed ambiguitate. Nihil aũt refert an (qđ Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit seductus, an ex illis potiùs verbis: Ne timeas à facie eorũ quia tecum ego sum vt eruam te. &c.

His igitur tribus rationibus nõ illa solũ explicantur, quæ retro citata sunt, sed & illud simul intelligitur, q̄ Deus ministros

Esa.5. et.7. iræ suæ nunc sibilo euocaturũ se minatur,

nũc eos instar nouaculæ sibi fore ad radé-

Ezech 12. Hiere.50. Esa.10. dum caput & barbã vniuersam, nũc sagená & rete ad irretiédos improbos, nũc malleũ ad feriédos, virgá deniq;, securim, serrá, quá eleuet, in qua secet, quá trahat. Nam, qđ. 2. reg.16. legitur, Dñi præcepto Semei Dauidi regi maledixisse, id per figuratá dictioné vsurpatũ esse vel illud satis abundè magno arguméto est, quod Ecclesia.15. scribitur, Nemini mandauit impiè agere. Et re vera cũ recta ratione pugnat, in eo peccare hominé, quod Deo præcipiéte agit. At Semei sine dubio maledicẽdo peccauit. Præceptũ igitur in libris sacris pro lege & ordinatióe quádoq; accipitur, siue sit lex obligans ex imperio, siue permissio, siue pœna præscripta, seu ordo etiá naturæ præfixus. Sic enim quod Matth.19. dicitur, Ad duritiá cordis vestri pmisit vobis. &c. Marci.c. 10. dictũ est, Scripsit vobis præceptũ istud. Sic etiam Threno.3. Quis est iste q dixit vt fieret dño nõ iubéte? Qué locũ alij ita vertũt, Quis hoc dixerit? aliqd fieri qđ dñs nõ præcipiat? Et iterũ, statuit ea in æternũ & in seculũ seculi, pręceptũ posuit &c. Qđ ergo ordine diuinæ iustitiæ fit, id diuino præcepto fieri dicitur. Iá illud fuerá oblit⁹, qđ Paulus ait, qué vult indurat. Sed primũ, volũtas etiá pmissionis à Theologis ponitur. Vñ August. in Enchiri.c.95. nõ fit quicquá, ait, nisi omnipotés fieri velit, vel sinédo vt fiat, vel ipse faciédo. Deinde, voléte aliquo ea fieri dicũtur, quæ illo non inuito fiunt. Sic.n. pater volés dicitur filium gignere. Ac de.7. argumento nimisq; multa dicta sunt.

Octauũ aũt breuissimè refutabitur. Intelligédum est enim causarũ duo esse genera: naturale & morale. Vt q imperat, qui cõsulit, q suadet, q impellit, is eius rei, quæ imperio, cõsilio, suasione, impulsu eius fit, causa moralis dicitur. Est aũt Deus causa naturalis quidé omniũ motionũ. Ná generali naturaliq; cõcursu cum oĩbus causis agentibus operatur. At causa moralis nõ est nec erroris, nec prauę cuiusq; actionis. Actus igitur ille, qui peccatũ est, si in genere rerũ naturaliũ cõsideratur, ad causas tantũ naturales referendus est. Sin cõsideratur in rerũ moraliũ ordine, ad causas naturaliter agentes ineptè quidem & absurdè reuocabitur. Stultus quippe erit is, q in cælorũ motrices intelligétias, culpas vel proprias, vel alienas retorserit. Quocirca, tametsi res atq; actiones vniuersæ, quaten⁹ effecta naturæ sunt, Deũ auctorem habét: sed cũ de peccatis agitur, qm̃ mox in peccati nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptissimi pfectò erimus: quicũq; in Deũ errores peccataq; nostra regeremus. Ille enim, queadmodũ diximus, in moralis causę modũ nec ad erroré mouet, nec ad prauá aliá quálibet actioné, hoc est, nec métitur oĩno, nec suadet aut imperat malũ. Quib⁹ modis ac similib⁹ & deciperet pprié, & causa peccatorũ haberetur. Sed hæc causæ partitio in relectione de Sacramétis in genere vberi⁹ explicata est. Nũc ad.8. arguméti explicationé dixim⁹ satis.

ds. At postremũ facilè refellitur. Nego.n.
id quod primo loco antecedit,cui.s.suaden
do tota illa argumẽtatio incũbit. Mẽdaciũ
nãq; ita malum natura est, vt nulla ratione
quisquã iustè mẽtiri posit, qđ & Arist.4.
Ethic. tradit.& August. in lib.de mẽdacio
demõstrat. Ad primã verò rationẽ,qua hu
ius cõtrarium suadetur, sunt q respõdeant,
Ioseph fuisse re vera mẽtitum, sed ioco tñ.
Et si obijcias periurium omne,esse mortale
peccatũ,argutè respõdent,Ioseph nõ iuras-
se absolutè,eos esse exploratores:sed ex con
ditione. Ait.n. mittite ex vobis vnũ & ad-
ducat eũ,donec probẽtur ea, quæ dixistis,
vera an falsa sint:alioqui per salutẽ Pharao
Quest.139. nis exploratores estis vos. At.D. Aug.in.q.
sup Geñ.totã assertionẽ à mẽdacio liberat:
& verbũ illud,estis,accipit pro verbo,habe
bimini. Quę verbi vsurpatio nõ est insolẽs.
Nam.3.reg.18. Elias ait, Qui exaudierit per
ignẽ ipse sit Deus:hoc est habeatur. In quã
sentẽtiam. D.quoq; Bonauẽtura iuit:adie-
citq; Ioseph illa verba tentãdo & quasi in
quirẽdo(qđ iudices solẽt) sine mẽdacio di
xisse. In iudicijs nimirũ, enũtiationes loco
interrogationũ vsurpãtur. Interrogãtes au
tẽ nõ mentiũtur. Nihil.n.cẽsentur asserere,
sed,vt veritatẽ eliciãt,ptẽtare. Qualis illa in
terrogatio fuit,An ignoratis, ꝙ nõ est simi
22.q.2.ca. lis mei in sciẽtia augurãdi? Gratianus tñ do
quod autẽ. cet ioco id esse dictũ,quare nõ habẽdũ pro
mẽdacio: vt qđ nõ animo fallẽdi dictũ sit.

Ad secũdam verò rationẽ respõdeo ser-
monẽ Prophetæ esse figuratũ,vel ad expri-
mẽdam rei maximã certitudinẽ,vel ad desi
deriũ vehemẽs explicandũ,vt si fieri posset
ea mala nõ acciderẽt. Qđ vulgo apud Hi-
spanos inculpatè dicitur,plega a Dios q̃ yo
mięta. At tertiæ rõni hoc habetur respõsũ.
Ironiã ab Aristotele ibi accipi,p cauillatiõe
quadã turpi ac disimulata astuteq; para-
ta ad decipiẽdũ. Verbũ.n. Gręcũ,εἰρωνεύομαι,
interdũ idem est atq; cauillatoriè decipere.
Cic.libr.1. Atq Socrates in oĩ orõne simulator, quẽ,
offi. εἴρωνα Gręci nominarũt,nõ solũ absq; vitio
sed etiam cũ laude fuit. Nã & ironia illusio
seu irrisio est figura apud Latinos vsurpata,
vbi nullũ mẽdaciũ inest. Argumẽta igitur
oĩa quæ à principio huius cõtrouersiæ po
suim⁹,hoc qdẽ pacto fuerint refutata. Oc-
curri aũt nobis põt,& quidẽ à doctis & eru
ditis quærẽtibus,satis ne prudẽter agere vi-
deamur,q cũ in huius operis initio Dei ve
ritatẽ,cui fides innititur,primũ Theologiæ
principiũ esse docuerimus,nũc tñ lõgè ali-
ter doctrinã videmur instituere. Qm̃ diui-
uinã veritatẽ in quæstionẽ reuocamus, &
rõnibus etiam philosophiæ cõfirmare niti
mur. Absurdũ est aũt,vt Aristoteles docet,
de cuiusq; disciplinæ principijs velle cum
quouis homine disserere.& Basilius in Psal
mũ.115.in quolibet studio,inqt, qđ ordine
in finẽ,pcedit,imposibile est,primorũ sub
iectorũ demõstratiões inqrere. Sed necesse
est oĩum artiũ,quæ,pbatione nitũtur,prin
cipijs sine vestigatiõe aut ratiõe positis,reli
qua,quæ deinceps sequũtur,cũ rõne ostẽ-
dere. Sic & Theologiæ mysteriũ ex fide mi
nimè rõnibus,pbata ædificiũ quærit. Ha-
ctenus Basilius. Atq; Hilarius in lib.ad Cõ
stãtiũ Augustũ, fides, ait, nõ in quæstione
philosophiæ est,sed in Euangelij doctrina.
Cũ ergo & Theologia & fides eo tãquam
summo principio adnitãtur, ꝙ oĩa in scri-
pturis à Deo reuelata vera sint, stultũ vide
tur esse,id aut in dubiũ vertere,aut philoso
phiæ argumẽtis velle finire. Quasi fides in
qõne philosophię sit, & non magis opor-
teat,cũ in alijs doctrinis tũ in hac maximè
discipulũ addiscẽtẽ credere. Ac re vera quẽ
admodũ prima philosophię principia qui
busq; nõ oĩno rõnis exptibus animo ante-
cœpta sũt,nec nisi absurdisimè ĩ qõnẽ vo
carẽtur,sic oẽs Christiani istã siue anticipa
tionẽ siue prænotionẽ nullo argumẽto in-
tercedẽte habẽt aĩo quasi insculptã,Deum
esse natura veracẽ,neminẽq; ,pinde ab eo
posse falli. Quãobrẽ imprudẽtię nomine,
vt dictũ est,accusari à viris etiã eruditis pos
sumus,qui de re,quæ cõtrouersa esse nõ de
bet,cõtrouersiã fecimus, & primũ fidei ac
Theologię fundamẽtũ nõ testimõio solũ,

ſed etiam ratione conſtituimus. Quibus vellem ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Non enim ſumus ij, quorum vagetur animus errore, nec habeat vnquam quid ſequatur. Quæ enim iſta eſſet Theologia, vel quæ diſciplina potiùs, principiorum ratione ſublata? Quæ prorſus tollitur, ſi perinde atq; concluſio, principium quoque in cōtrouerſiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor diſſerere non cum perfectis Theologis pleneq; ſapientibus, ſed cum ijs, quibuſcum præclarè agitur, ſi inſunt ſimulacra Theologiæ, nonnullos lapides ego moueo, quos ſcilicet non mouerem, niſi quorundam imprudentiam veritus, qui dum iuniores paſſim Theologos ſine iudicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, vt videtur, neceſſe eſt, vt Theologiæ fundamēta & doctis & indoctis pariter iaciamus. Itaq; concedēdum nobis eſt, ſi imperitorum cauſa quædam præter diſſerendi artem diſſerimus. Nec prudentiam noſtram ibi deſiderare oportet, vbi doctor tantò prudentior eſt, quantò ſeſe magis indoctorum ingenijs & imperitiæ accommodat. Porrò autem, vt viris doctis nonnihil etiam reſpondeamus, diſciplinarum principia non eandem rationem vniuerſa ſubeunt. Quædā enim ſunt tam nota atq; perſpicua, vt qui ea in quæſtionem vocent, hi non ſint verbis, argumentis & diſputatione philoſophorū, ſed verberibus, vinclis & carcere fatigandi. Vt quodlibet eſſe vel nō eſſe, omne totum eſſe maius ſua parte. Alia verò ſunt eiuſmodi, vt & negari ex ignorantia quandoque poſsint, & rationibus etiam illuſtrioribus comprobari. Sic enim Ariſtoteles tradidit Dialecticè ac Methaphyſicè eos coarguere, qui aliarū diſciplinarum principia inficiantur. Atq; ipſe idem, ſæpe ex effectis manifeſtis cauſas rerū minùs manifeſtas perſuadet, quibus cauſis tamen philoſophiæ principia continentur. Sed & duas eſſe cuiuſque diſciplinæ partes exploratum eſt. Vnam, in qua principia ipſa tanquam fundamenta ponimus, ſtatuimus, firmamus. Alterā, in qua principijs poſitis, ad ea quæ ſunt inde conſequētia proficiſcimur. Atq; in hac quidem poſteriore, ſi quis principiā negant, quæ nimirum in ſciētia ſupponuntur, non eſt cum eo contentioſā diſputatiōne certādum. Si enim Theologo ſuas concluſiones ex principijs colligere volenti neget quiſquam Deum eſſe, ſtultus erit, ſi aduerſum eiuſmodi, diſputationem Theologicam velit inſtituere. In illa verò, quam priorem eſſe diximus, licebit vtiq; non ſolùm obſcura perſpicuis illuſtrare, ſed etiam minùs nota principia, ex his, quæ ſunt nobis notiora, oſtēdere. Ferè autem fit, vt cauſæ rerum quæ ſunt ſuapte natura manifeſtæ, ſint nobis obſcuræ. Quemadmodum oculo Nictycoracis radij ſolares tenebræ ſunt. Ita ſi viro ſapienti negaretur Deus eſſe, licèt primum ſit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, vt via aliqua & ratione Deū eſſe conſtitueret. Non igitur mirum eſſe cuipiam debet, ſi hoc ſanè libro, vbi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipſa nos principia non modò explicemus, verùm etiam conſtituamus. Aliter autem vrbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur euertere, Aliter artifex, qui nititur non ſolùm iacere, ſed etiam confirmare. Sed iam iſta omittamus, & ad ea, quæ propriùs ac validiùs vrgent, feſtinemus. Nam prima illa quidem machina, nō erat adeò inſtructa, vt ad eā deturbandam aut longior aut acrior futura eſſet oratio. In illam verò alteram, vt quam aduerſarij maiori arte & viribus inſtruxerint, maiori quoque nos ſtudio & acriori diſputationis vi debemus incumbere.

¶ *Cap. quintum, Vbi quatuordecim libri è ſacris Biblijs numerantur, quos quidam vel ambigunt eſſe canonicos, vel certè à canone reijciunt.*

In

2. Controuersia. IN dubium itaq; & olim & nostra hac tempestate vocatum est, an septem illi libri veteris testaméti, Baruch, Thobias, Iudith, Sapiétia, Ecclesiasticus, duoq; Machabæorum sint habendi canonici. Ex nouo quoq; testaméto, quæstio fermè eadé existit de epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iacobi, de secunda Petri, duabusq; posterioribus Ioannis, de epistola Iudæ, & libro Apocalypsis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atq; in his quidé & nobiles veteres lógeq; principes & quidá iuniores docti & graues, qui multis magnisq; rationibus adducti negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alij verò auctores ipsi quoq; præstátissimi contra asseuerant hos omneis esse canonicos. Atq; ad eam rem confirmádam plurimis etiá maximisq; argumétis vtuntur. Ita addubitare cogit doctissimorum hominú de maxima re tanta dissensio. Ego auté quò cótrouersiam hác manifestiùs explicé, diuidam omnino totá istam de libris canonicis quæstionem, in quatuor partes. Primùm illud ostédam, ad cuiusnè auctoritatem, spectet definire, quis liber sit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubiú veniunt, sacros esse demonstrabo. Tum adducam arguméta, quæ verisimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Postremò eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæstionem referenda sunt.

¶ *Cap. sextum. Continet argumenta eorum qui suadere conantur, scripturam sacram non egere ecclesiæ approbatione.*

ET quidem, quod ad primá partem attinet, Lutherani aliquádo asseruerút, scripturam non egere ecclesiæ aut alterius cuiusq; approbatione, sed iudicium de scriptura ex ipsis scripturis esse faciédum: seu potiùs per ipsas scripturas cætera omnia iudicanda, eas verò per se quidem cuiq; habéti Spiritus sanctú, & fidei lumen esse manifestas. Quòd si ab illis roges, ecquis nobis fidem facit hæc à Deo prodijsse? ecquis salua & intacta ad nostram vsq; ætatem peruenisse certiores reddat? Ecquis persuadeat librum hunc reuerêter excipiédum, illum verò numero expúgendum? Aiunt, perinde esse ac si quis roget, vnde discemus lumen discernere à tenebris, album à nigro, suaue ab amaro: non enim obscuriorê veritatis suæ sensum scripturam præ se ferre, quàm coloris sui res albas ac nigras, saporis suaues & amaras. Sicut etiam apud philosophos per cómunes animi conceptiones (sic enim vocát) reliqua omnia probantur, cùm ipsæ probatione non egeát. Ita existimant Lutherani, diuini verbi cognitioné, quod est doctrinæ catholicæ cóe principiú, vsq; adeò in próptu esse, vt nulla hominú approbatio sit necessaria. Atq; hic idé perniciosissim⁹ error olim apud Vuicleffistas inualuit, vt Thomas Vualdensis auctor est lib. 2. doctri. fid. Anti. c. 19. ne quisq̃ existimet à Luthero hác primú hæresim prodijsse. Suadét autem id principiò, ex eo quod dñs apud Ioánem dicit, Ego non ab homine testimoniú accipio. At siue summus Póntifex, siue cócilium seu etiam ecclesia tota homines sunt, nó igitur ab his Christi euangelium aut reliquæ scripturæ partes accipiút testimonium. Idem rursum ex illo confirmant, quod Ioannes Apostolus ait. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus & verum est. Tertio loco argumentátur ex eo verbo dñi, si quis voluerit volútatem eius facere, cognoscet ex doctrina vtrum ex Deo sit. Cui simile est illud, oues meæ vocem meam audiunt, alienum autem non sequútur. Quo testimonio Lutherus quasi re confecta gloriatur, & nondum collata manu tanquàm ferox victor insultat. Apertè enim (vt ait) euangelium testatur, ipsas per se oues habere idoneam discernendi scripturas facultatem.

Ioann. 5. 1. Argum. 2. Argum. 1. Ioann. 2. 3. Argum. Ioann. 7. Ioann. 10.

Quartò

Argu. 4. Quartò illud Ioannis afferunt, si testimonium hominũ accipitis, testimonium Dei maius est: qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. In omnibus igitur, quæ ad fidem pertinent, non ad externa hominum testimonia recurrere debemus, sed ad id quod Deus intra nos testimonium præbet. Addunt etiam hucillud ex Deutero. qui verba prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Propheta autem, qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, interficietur. Quod si tacita cogitatione respõderis quomodo possum intelligere verbũ, quod dñs non est locutus: hoc habebis signũ. &c. Quòd si in nomine Domini propheta ille prædixerit & nõ euenerit, hoc dñs non est locutus. &c. Ecce queadmodũ discernendis verbis Dei à verbis hominum, non remittitur fidelis populus ad pontificem aut sacerdotem, non ad hominum concilium, sed ex ipsa rerũ euidentia, vt discernat instituitur.

1. Ioann. 5.

Deut. 18.

1. Ioann. 4. Eodem quoque pertinet illud Ioannis, Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei. &c.

1. Cor. 2. Confirmant præterea idem ex illo Apostoli testimonio. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autem iudicat omnia. Rursum ex eo, Prophetæ duo aut tres loquantur, cæteri diiudicent. & paulò post, si quis videtur esse spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quòd domini sunt mandata. Quicunq; igitur, in quo est spiritus Dei, cognoscere verba Domini, eaq; discernere iure suo potest. Proferunt etiam alia testimonia, quæ quoniam eodem spectant, eodemq; modo refelluntur, nõ est necesse ea hoc loco proferre: sed rationes illas addere, quibus etiam vtuntur in sui erroris confirmationem.

1. Cor. 14.

Si ecclesia, inquiunt, de diuinis scripturis iudicium ferret, tum inferior in superioris legem auctoritatem vsurparet. Id quod absurdum planè est. Nam, vt Augustinus inquit, non licet iudici de legibus iudicare, sed secundùm ipsas. distin. 4. cap. in istis.

Præterea quæ securitas (aiunt) nobis erit æternæ vitæ, si quæcunq; de ea in sacris literis extant promissiones solo hominum iudicio fultæ consistant? Rursum fides nostra quantùm apud homines in suspicionem vocabitur, si credatur hominum beneficio non secùs ac precariam habere auctoritatem? Et cùm Apostolus asserat fundamentum ecclesię esse catholicam & apostolicam doctrinam, suam huic certitudinem antè constare oportet, quàm illa extare incipiat. Nã si Christiana ecclesia prophetarum scriptis & apostolorum prædicatione fundata fuit, vbicunq; reperiatur ea doctrina, ecclesiã certè præcessit eius approbatio, sine qua nunq̃ ecclesia ipsa extitisset. Vanissimum ergo commentum est (1. cap. institu. Caluinus ait) scripturæ iudicandæ potestatem esse penes ecclesiã, quasi ab huius nutu illius certitudo pendeat.

Præterea si scripturæ sacrę veritas ab hominum testimonio penderet ex eoque cõprobaretur, tunc vltima fidei resolutio in ecclesiæ auctoritatem fieret. Credimus. n. Christum fuisse filium Dauid: Quoniam Deus Prophetis & Apostolis reuelauit. Quòd si Deum reuelasse ex ecclesiæ auctoritate teneremus, iam fides nostra non in Deum tandẽ, sed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fidei formalis non diuina sed humana veritas esset.

Postremò, vt Aristoteles docuit. 1. li. post cap. 2. propter quod vnumquodq; tale & illud magis. Si igitur scriptura canonica ecclesiæ auctoritate comprobaretur, plus hominibus q̃ Deo crederemus. Constat verò nullam auctoritatem maiorem esse diuina: qua videlicet sacrę literę pollẽt. Non ergo scriptura sacra per ecclesiam cõfirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His atque alijs argumentis errorem suum Hęretici suadere possunt, persuadere non possunt. Errant enim vehementer cùm in asseren-

asserẽdis scripturis ecclesiæ auctoritatem labefactare conãtur. Qua de re nunc breuiter & ad hãc solùm de libris canonicis causam disputabimus. Propterea quòd & à plerisque viris catholicis contra hæreticos de ecclesiæ auctoritate accuratissimè disputatum est. Et hanc nos quoq; in vniuersum postea asserere & confirmare debemus.

¶ Cap. septimum. Docet ad cuius auctoritatem spectat de libris canonicis iudicare.

SIt igitur, quod ad præsentem locum attinet, Prima propositio. Iudicium de scripturis ꝑ scripturas ipsas, nullo pacto idoneũ esse potest. Nam, vt de pluribus alijs taceamus, quorum similis omnino causa est, certè libros Ruth, Ester, Iob, esse canonicos: nullo modo ex ipsis scripturis cõprobabitur. Ergò si res hæc in cõtrouersiam veniat, aliunde q̃ ex sacris literis petenda probatio est. Deinde, quoniã hoc idem amplius vrgere volumus, si in controuersia sit, an ambo Testamenta nouũ & vetus Deo auctore sint edita, per nullã alterutrius Testamenti auctoritatem hæc disceptatio cõponi potest. Qua enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadem quoq; de qualibet particula voluminis ambigetur. Necesse igitur est, huius quæstionis aliquem præter sacras literas iudicem constituere. Præterea Basilides Prophetas nescio quos produxit Barchabam & Barchob aliosq; id genus, qui re vera prioribus sæculis nunquam extiterint. Vt auctor est Eusebius lib. 4. Eccle. histo. cap. 8. At huiusmodi prophetarum libri per scripturas ipsas refelli non possunt. Diceret nanq; Basilides præter quatuor maiores & quatuordecim minores alios item prophetas in veteri Testamento fuisse, idque eiusdem testamenti testimonijs confirmaret. Nec his rationibus alia exempla desunt. Nam quidam Hæretici reiecerunt Euangelia, quòd Christus Dominus, nec scripserit aliquid, nec scribendum præceperit: vt Augustinus 2. retra. c. 16. refert. Alij omnes Epistolas Pauli respuerunt apud Eusebiũ lib. 3. hist. Eccle. cap. 27. Irenæ. libr. 1. cap. 26. & Orige. in. 82. Psalm. referente eodem Euse. libr. 6. cap. 28. vide Irenæum. c. illo. 26. &. 29. Alij vniuersam Moysi legem atque adeò omnes instrumenti veteris scripturas abnegarunt, vt August. cùm aliàs sæpè, tùm in libris cõtra Faustum, & Euse. 5. libro. cap. vltimo auctores sunt. Nos verò hos libros in vniuersum recepimus. Item, quæ Nichodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis proferũtur, euangelia contemnimus: Marci Euãgelium veneramur. Ac nos quidem harum rerũ causam reddimus: Illi verò eius, q̃d vniuersa tenet, tenuitq; semper ecclesia rationẽ reddere nullo pacto queũt. Imò viuorũ iudicium auctoritate sublata, nihil illis superest, nisi vt totũ sacrorum Bibliorum codicem de medio tollant. Adde q̃ scriptura Iudex est mortuus, q nec litigantium vtrinq; rationes audire, nec sententiam ipse eloqui valet. Accedit quòd si in humana aliqua repub. talis iudiciorum esset forma præscripta, vt nulli essent iudices viui, sed solis exaratis literis controuersia quæcunq, de illius reip. scriptuĩs exorta finiretur: præterquam quòd forma iudicandi stultissima esset, nullus etiam esset litigandi finis. Ei enim, qui neget instrumentum, nulla vis inferri queat, si viui iudices nulli habeantur. Ita Deute. 17. non ad scripturam dissidentes homines referuntur, sed ad viuorum examen iudiciumq;. Et Malach. 2. cap. Labia, inquit, sacerdotis custodiũt scientiam, & legem requirent de ore eius. De ore eius ait, nõ de lege ipsa. Et Actorum. 15. non ad scripturam appellauerũt Antiocheni, vt intelligerent an verba Pauli diuina essent: sed ad Apostolos & seniores, qui erant Hierosolymis. Nec Apostoli & seniores scripturam iudicem, sed semetipsos & Spiritũ sanctum posuerũt, Visum est, inquiunt, nõ scripturæ,

pturæ, sed Spiritui sancto, & nobis. Sanctus quippe spiritus non habitat in litera, sed in spiritu: nō in syllabis, sed in cordibus. Quòd si ij, qui Paulo aduersabantur, scripturæ in causa illa iudicium peterent, quæstio hodie maneret ambigua.

Secunda propositio. Iudicium de scripturis canonicis ad priuatos reip. Christianæ ciues non pertinet. Primò, quia in humana rep. huiusmodi iudicia nō permitterētur priuatis hominibus, nisi legislatores desipuissent. Vterq; enim eorum qui dissidium habent, hanc sibi iudicandi pari ratione vendicaret auctoritatē: sicq; nullus esset dissidiorū finis. Priuatas ergo cuiusq; , vel reuelationes, vel opinationes velle sequi, idq; in quæstione fidei necessaria, stultum erit. Pro sua etenim factione quisq; definiet, & quæ ipse existimauerit, ea sibi asseret à Deo reuelata. Quid? quòd nullus homo priuatus certam habet in ecclesia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & solidam veritatem? ita iudicium quodcunq; ab eiusmodi priuato ciue profectum infirmū erit & scripturarum proinde fides incerto & imbecillo fundamento nitetur. Quid? ꝙ Deutero. 17. quæstiones graues non ad priuatos iubentur deferri, sed ad eos qui habent publicam in ecclesia potestatem? Quid? Num Antiocheni priuati homines iudicium sibi assumpsere in illa cōtrouersia, qua dubium erat, Pauli ne verba Dei essent an non? Minimè verò. Sed miserūnt ad Apostolos & seniores qui erāt in Hierusalem. Acto. 15. Adde huc, ꝙ cùm quidam viri doctissimi negarint epistolam ad Hebręos esse canonicam, alij auctores quoq; ipsi nō ignobiles Apocalypsin Ioannis exclusérint: non posset ex cuiusq; priuati hominis sensu ea doctissimorum virorum controuersia componi. Vide Origenem, Hom. 7. in Ezechi. Grego. Nazanzenum in Apologe. Hiero. in Ezechie. cap. 13. & in Hiere. c. 23. vt intelligas quàm parum sit deferēdum in huiusmodi rebus priuatorū hominum præiudicijs. Sed de his multa posterius. Nūc reliqua persequamur.

Tertia propositio, Ab ecclesia est determinandum, quisnam liber sit canonicus, & illius auctoritas certa regula est, ad libros vel in sacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero reijciendos. Hanc tenuit Irenæus, lib. 3. aduersus Hæreses. c. 2. 3. & 4. & August. libr. contra Faustum. 13. c. 4. & lib. 28. c. 2. & 4. & secūdo libro de doctrina Christiana. c. 8. Deniq; in libro cōtra epistolā Manichęi. c. 5. vbi illa est omniū sermone trita sententia. Euangelio non crederē, nisi me ecclesiæ moueret auctoritas.

Hæc eadem definitur à concilio Toletano primo, in hæc verba. Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas esse canonicas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, Anathema sit. Ecclesiæ igitur catholicæ auctoritas certum argumētum exhibet ad libros sacros vel recipiendos, vel reijciendos, id quod multis magnisque rationibus comprobatur.

Primùm enim si huiusmodi res in cōtentionē veniat, cùm nec ex scripturis ipsis nec ex priuata cuiusuis opinatione sit censura ferenda, ex aliquo hâc loco petere necesse est. Non est autem vnde commodiùs atq; constantiùs huiusmodi iudicium censuramq; petere debeamus, quàm ab ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. Ad ecclesiæ igitur tribunal est hæc quæstio referenda: & eius decretum Lydius lapis erit ad explorandum qui liber canonicus sit. *Prime. ad Timo. 3.*

Item, vt D. Augustinus contra Faustum Manichæum argumētatur, in libris Aethnicorum non alia ratione magis veros auctores exploramus, quàm ex communi consensu & testimonio eorū qui fuerūt ante nos. Vnde enim Platonis, Aristo. Ciceronis libros nouimus, nisi ex eorum qui nos ętate antecesserūt continuis testimonijs? Si ergo in cęteris omnibus hęc via tutissima & certissima est ad cognoscendum cuiusq; libri auctorem, cur hęc eadem non erit certa & explorata viro catholico ad intelligendum hunc librū esse Matthei, illum nō esse Thomę, hanc epistolam esse scriptam à Paulo, illam *Lib. 11. c. 6.*

lam à Paulo scriptam non fuisse? Ecclesiæ itaque testificatione libri sacri sunt admittendi. Quod videtur Ioannes Euangelista
Ioan.ulti. significasse, cùm ait, Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his: & scimus quia verũ est testimonium eius. Ioannes ergo testimonium perhibet euangelij, & ecclesia probat inquiens. Et scimus. &c. Alioqui, quorsum illa numeri tam subita & inopinata mutatio? Apostolus quoque Paulus id manifestè docet in Epistola ad Gala. c. 2. Nam cùm accepisset euãgelium per reuelationem Iesu Christi & mansisset cum Petro & Iacobo diebus quindecim, ascendit rursum Hierosolymam secũdum reuelationem: & contulit cum apostolis & fidelibus euangelium, quod prædicabat in gentibus: seorsum autem, ijs qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vanum curreret aut cucurrisset. Quòd si ecclesiæ probatio non esset necessaria, certè non fuisset solicitus Paulus, vt ascenderet ad conferendum euangelium ne fortè. &c. Atq; (vt Augu-
Lib. 28. c. 4 stinus contra Faustũ ait) si apostolus Paulus non inueniret in carne Apostolos, cum quibus conferret euangelium, ecclesia illi omnino non crederet. Et Hieronymus in Epistola ad Augusti. hæc Apostoli verba pertractans, ex his (inquit) ostendit se non habuisse securitatẽ euãgelij prædicãdi, nisi Petri & qui cum eo erant fuisset sententia roboratum. Est autem hæc epistola etiam in tomo operum Augustini secundo numero. 11. Et Tertullianus. libr. 4. aduersus Marcionem, propterea, inquit, Paulus Hierosolymam ascendit ad apostolos consultandos, ne fortè in vacuũ cucurrisset. Non enim sufficeret ad fidẽ singularitas instrumenti destituta patrocinio antecessorum. Deniq; vt cum auctoribus cõtulit & cõuenit de regula fidei, dexteras miscuere. Igitur si ipse illuminator Lucæ auctoritatẽ antecessorum & fidei & prædicationis suæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ euãgelio magistri eius fuit necessaria? Hactenus ille.

Idem quoq; habetur Actorũ. 15. Cùm enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas, verè & sentirent & docerent de cessatione legalium, statuerunt fideles vt ascenderent Paulus & Barnabas & quidam alij ad apostolos & presbyteros in Hierusalem. Non ergo vnusquisq; per se cognoscit an doctrina ex Deo sit nec ne, aut ipsa statim doctrina cuiuis sese esse diuinam manifestat: sed ecclesiæ opus est approbatione. Quod Lutherani tãdem in comitijs Augustanis confessi sunt, habere scilicet ecclesiam auctoritatem ad discernendum verba Dei à verbis hominũ. Atq; Lutherus in lib. de captiui. Baby. vbi de ordinis Sacramento agit, confitetur quidẽ ecclesiam habere potestatem discernendi verbum Dei à verbis hominũ, sed non proinde tamen iudicem esse verbi Dei. Quemadmodũ Augustinus ait, quòd veritate ipsa sic capitur anima, vt per eam de omnibus certissimè iudicare possit, sed veritatem iudicare non possit, dicere autem cogatur infallibili certitudine hanc esse veritatem iudicata magis quàm iudicãs. Ita & in ecclesia talis, inquit, est sensus, illustrante spiritu, in iudicãdis & approbandis doctrinis, quẽ demõstrare non potest, & tamen certissimũ habet. Sicut enim apud Philosophos de communibus conceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicatur: ita apud nos de sensu spiritus qui iudicat omnes & à nemine iudicatur. Sed nos hoc sanè loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod iam Lutherani vel inuiti concedunt, ex ecclesię auctoritate certum argumentum sumi vel ad libros sacros admittendos, vel ad eos repellendos qui sacri non sunt.

At verò non parua quæstio se offert, an nomine ecclesiæ significemus hoc loco ecclesiã, quæ fuit tempore apostolorũ, an fidelium cõgregationẽ, qui modo sunt. An potiùs vniuersam collectionẽ Christianorũ à baptismo Christi per apostolos & cæteros successores eorũ vsq; ad hæc tẽpora

C propa-

propagatam. Durandus enim. in. 3. Sententiarum. distinctione vigesimaquarta. quæstione prima. & Gerson de vita spirituali animæ lectione. 2. corollario. 7. huiusmodi auctoritatem sacros libros approbandi, vel etiam non sacros reprobandi ad Ecclesiam referunt fidelium, qui cum Apostolis extiterunt. At Ioannes Driedonis libro. 1. de Ecclesiasticis scripturis & dogma. capitulo. 1. & Thomas Vualdensis libro. 2. doctrinal. fide. antiquæ. capitulo. 19. & 20. hanc auctoritatem existimant referendam ad seriem patrum omnium & fidelium ab Apostolis succedentium. Quæ eadem profectò videtur fuisse sententia Irenæi libro. 3. capitulo. 3. & libro. 4. capitulo. 63. aduersus hæreses. & Tertulliani libro. 4. aduersus Marcionem. & Augustin. libro. 33. contra Faustum Manichæum. & in libro. 2. capitulo. 6. contra Iulianum Pelagianum. & libro. 2. de doctrina Christi, capitulo. 8. & Epistola. 63. Sed & alij tamen hanc auctoritatem huius etiam temporis ecclesiæ tribuunt: quæ videlicet eadem est cum antiqua, habetque eundem veritatis spiritum assistentem.

Ego verò primùm sentio ad Apostolos pertinuisse libros sacros probare, non sacros reijcere. Nec enim alios libros canonicos habemus siue veteris, seu noui testamenti, quàm quos Apostoli probauerunt, atque Ecclesiæ tradiderunt.

Existimo deinde huiusmodi traditionem apostolicam non alia ratione meliùs innotescere, quàm per patres & doctores Ecclesiæ post Apostolos succedentes. Quemadmodum non alia via certior atque expeditior est, ad Christi & Apostolorum reliquas traditiones cognoscendas, quod suo postea loco demonstrabimus. Atq; horum quidem neutrum opus est, exquisitis rationibus confirmare, tantùm satis est admonere.

Illud verò demonstrandum est, Ecclesiam fidelium nunc viuentium non quidem scribere canonicum librum posse, sed definire an liber de quo disputatio est, canonicus sit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoriuntur, ad præsentem Ecclesiam pertinet. Oportet enim iudicem viuum in Ecclesia esse, qui fidei controuersias decidere possit (Siquidem Deus in necessarijs Ecclesiæ suæ non defuit) At librum esse canonicum nec ne, fidem maximè tangit, Ad ecclesiam igitur huius temporis huius rei iudicium pertinebit. Nam si errores qui sanæ doctrinæ aduersantur, ecclesia quæ nunc est, condemnare nequit, profectò iudicibus de medio sublatis, huius sæculi hæretici impunè viuere, atque adeò regnare possunt.

Rursum tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Ioannis sacra & canonica esset. Nunc autem, vt suo loco ostendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo post tempora Hieronymi ecclesia auctoritatem habuit illam quæstionem profligandi. Quamobrem cùm nostro tempore quidam in dubium vocent, An Baruch & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus quæstio in manibus est, canonici sint nec ne, hanc certè ambiguitatem præsentis Ecclesiæ iudicium explanare poterit.

Præterea, Ecclesia quæ nunc est, in fide errare non potest. Ergò si crediderit aliquem librum esse canonicum, ex eius testimonio idoneum firmumque sumetur à Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest quæcunque fidei sunt, & sacros libros, quos per traditionem veterum accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidem posteri fidem proximè habeant ecclesiæ præsenti necesse est: vt præsentes credidimus proximè antecedentibus, & illi superioribus serie quadam & ordine vsque ad Apostolos. Quibus fideles tunc viui proximiùs crediderunt.

Sicut

Sicut enim in diſciplinis duo principiorũ genera cernimus, vnũ remotum, alterum proximũ, hoc poſtremum, illud primum: nec concluſiones ad prima initia niſi per poſtrema referuntur: ſic nec fides ſuccedentiũ ad eos, qui nos ætate anteceſſerunt, niſi per nos referri poteſt, donec ad Apoſtolos & inde ad Chriſtum peruenitur, vbi tanquam in primo fundamento catholica fides cõſiſtit. Quẽadmodum etiam vtraq; diſciplinarum principia firma ſunt, vtraq; item concluſiones certò probant, licèt altera mediata altera immediata ſint: ita & eccleſia quæ nunc eſt, certum argumentum dogmatis Chriſtiani exhibet, quamuis ipſius demum fides ad Chriſti & apoſtolorum ſit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falſus Thomas Vualdẽſis. Etenim, vt paulò antè indicauimus, aliud eſt quærere, q̃d eccleſia præſens definire poſsit, & quouſq; habeat cõtrouerſias decernẽdi auctoritatẽ, aliud verò inueſtigare, quanã via & ratione ad rectã & firmam harum rerũ definitionẽ valeat perueniri. Ac nos quidem ingenuè fatemur, non eſſe nũc nouas reuelatiões expectãdas ſiue à ſummo Põtifice, ſiue à concilio, ſiue etiã ab eccleſia tota, ſed inquirenda potiùs maiorum documẽta ac ſanctorũ ſcripta, Apoſtolicas rurſum traditiones, ſacras etiam literas conſulendas, atq; per huiuſmodi conquiſita mediã quæſtionem de fide propoſitam decernendam. Nam & Apoſtoli & ſeniores congregati in conciliũ Hieroſolymitanum magna facta cõquiſitione, tum ex rebus anteactis, tum ex ſcriptis prophetarum, ſententiam de re propoſita atq; in quæſtionem vocata, tulerunt.

Fallitur & in alia re, niſi fallor ego, Thomas Vualdẽſis, cùm aſſerit teſtimoniũ laicorũ fideliũ etiam huc pertinere. Sed ideo ad eos non eſſe opus recurrere, quia neſcierunt, inquit, fidem ſuam cõgruis vocabulis atq; ab omni intricatione liberis ſucceſſorum propinare memorijs. Nam quę ad fidem ſpectant, ſunt in duplici differentia. Altera, quæ omnes fideles explicitè credũt: vt filium Dei humanam naturã ſuſcepiſſe. Altera verò ſunt, quę videlicet ſoli maiores credere tenentur explicitè, populus autem implicitè in maiorum fide. Vt patrem & filium eſſe vnum principium Spiritus ſancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quę ſub priori genere cõtinentur, iure forſitan teſtimoniũ poſtulaueris: ꝙ earũ rerũ fides æquè ad maiores ac minores pertinet. At in his, quæ ad alterũ genus ſpectant, ſi qua quæſtio exoriatur, ineptiſsimum erit, vt imperitũ vulgus, delirus ſenex, garrula anus, ſutor indoctus, conſulatur: idque maximè ſi non ad eccleſiam præſentem, ſed ad eam quæ ſuperiorum fuit temporum, huiuſmodi quæſtiones ſint referendæ. Quod fieri oportere Thomas ipſe Vualdenſis aſſeruit. Cùm igitur fides de numero canonicorum librorũ explicita, non popularium ſit, ſed maiorum ad quos vtiq; ſpectat, qui nã ſint ſacri libri cognoſcere, fateamur neceſſe eſt, in huiuſmodi quæſtione, quã modo verſamus, teſtimonium à plebe nõ eſſe requirẽdum, ſed à doctoribus eccleſiæ, quibus & plebs rudis debet credere, ad quoſq; ſimilium rerum iudicium pertinere, vt iuſtum ita quoq; certum eſt. Quo fit, vt ſi omnes ſancti & doctores Eccleſiæ aſſeruerint aliquem librum eſſe canonicũ, id pro certo habẽdum ſit, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. Quod vberiùs alio loco explicandum eſt. de tertia igitur propoſitione ſatis eſt dictum.

Quarta propoſitio. Ad cõcilium vniuerſale præcipuè pertinet definire qui liber ſit canonicus. Quam quidẽ propoſitionem ęquo animo paterer ab hæreticis nõ admitti. Sed illud tamẽ doleo vehemẽter, ꝙ eam nonnulli fideles inficiãtur, in quibus Thomas Vualdenſis eſſe videtur. lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ. c. 19.

Probatur tamẽ illa manifeſtè; quia proponere fidelibus ea, quæ ſunt diuinitus reuelata, ad eccleſię paſtores maximè ſpectat, tum quia tota eccleſia huiuſmodi reuela-

ta proponere & docere non valet: tũ quoniã vt posset, non deceret tñ, vt tota ecclesia docẽdi officium assumeret. Tum quia pascere oues in scientia & doctrina proprium munus pastorum est. vt Hieremiæ 3. dicitur. Tum quoniam aliquando inter ipsos catholicos concertatio est, an hic aut ille liber canonicus sit. Ad dirimendum igitur huiusmodi disceptationem oportet in ecclesia iudices esse, quorum sententiam fideles debeant sequi. Iudices autem in doctrina fidei non alios conuenientiùs accipimus, atque episcopos & doctores, quibus fideliũ instructio demãdata est: quos si de medio tollas, ecclesiæ vniuersalis iudicia protinus aufers. Cùm tota ipsa ecclesia, hoc est, fideles omnes, conueniri ad iudicandum de proposita quæstione nec debeant nec verò possint.

Præterea concilium est certa regula in his quæ fidei sunt, vt posteriùs ostẽdemus. Cùm igitur hæc quæstio de libris sacris atq; canonicis ad fidem attineat, concilij testimonio abundè poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexisse cõstat. Non enĩ quæstionẽ de legalibus ad fideliũ plebem sed ad apostolorũ & seniorum synodum retulere. Nec post cõcilij sententiam vllus relictus est dubitandi locus. Acto. 15.

Quinta propositio. Ad Summum Pontificem pertinet definire, qui nam liber sit canonicus. Primò q̃a maiores ecclesię causæ ad Sũmum Põtificem referẽdæ sunt, vt Innocentius probat, de baptismo. cap. maiores. nosq; idem etiam sumus demonstraturi. At hæc de libris canonicis causa maxima est, ad summum itaq; Pontificem est referenda. Deinde quia cõtingit esse dissidiũ inter patres in concilio cõgregatos. Quòd si non esset iudex in ecclesia, qui hanc contentionem litẽq; dirimeret, certè non esset ecclesię à Deo ꝓuisum in rebus necessarijs.

Præterea, quia Sũmus Pontifex quoties de fide pronũciat, errare nequit, quod suo postea loco etiã commõstrandũ est. Ipsius ergo Pontificis testimonio tanquam certo iudice probare poterimus, quis liber sit canonicus, quis contrà non sit.

Postremò id ostenditur Argumento Nicolai Papæ. Nam quod verè sedes Apostolica probauit, hodie tenetur acceptum: & q̃d illa repulit, hactenus inefficax prorsus habetur. Ita opuscula doctorũ quæ approbauit, ecclesia probat: quæ cõtra reprobauit, ecclesia reprobat. Sũmorum ergo põtificum de hisce rebus testimoniũ, ipso etiã perpetuo rerũ experimẽto firmũ ac certum habere compellimur. Nam & euãgelium, quod Paulus pręedicabat in gentibus, vt antè ex Tertuliano Hieronymo & Augustino mõstrauimus, non fuisset ab ecclesia receptũ, nisi Petri auctoritate fuisset roboratum. & vt idẽ Hieronymus in libr. de viris illustribus ex Clemẽte in. 6. ὑποτυπώσεων scribit Marci euãgelium, cùm Petrus audisset, probauit: & ecclesiæ legendum sua auctoritate edidit. Idem verò Eusebius. lib. 2. ecclesiasticæ historiæ. c. 15. non solùm Clementis, sed ex Papiæ testimonio cõfirmat. Constat autẽ qui Petro succedit, hunc eandem potestatẽ habere in illis sanè quæ sunt ecclesiæ necessaria. Ad summũ ergo Pontificem huiusmodi de libris canonicis iudicium pertinet. Nam & si qua similis quæstio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem eius definitio pertineret vt Deut. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit breuitate à nobis ea dicta sunt, quæ præsenti loco satis erant, vt pius lector intelligeret, quibus auctoribus in libris canonicis constituendis fidem habere oporteret. Nam si quæ horum maiori vi & argumentis indigent, vt in vniuersum probentur omnibus, ea suis postea locis confirmabuntur. Nũc verò illud agendum esse puto, vt argumentationes hostiũ veræ religionis, quàm breuissimè etiam possumus, refellamus.

C. si Romanorum. 19. dist.

In Marco.

¶ Cap. Octauum. Vbi confutantur argumenta capitis sexti.

Ad

AD primum igitur argumentum sic respondeo. Si Christus ab homine testimonium nõ accipit, vbinam illud est, fuit homo missus à Deo, vt testimonium perhiberet de lumine? Vbi rursus illud, vos testimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecũ estis? Vbi deniq; illud (ne omnia repetamus) eritis mihi testes in Hierusalẽ? &c. Sensus igitur est. Ego hominis testimonio nõ egeo quidem: sed affero tamen testimonium Ioannis propter vos. Ideoq; subiungit, Sed hæc dico vt vos salui sitis. Quòd autem ipse humanum testimoniũ non quærat, quo videlicet ipse minimè egeret credendus est, probat subiungens. Ego habeo testimonium maius Ioannis. &c. Et re vera conuincit, vt qui diuinum testimonium habet, ipse quidem propter se nõ accipiat ab homine testimoniũ: sed oblatum tamen propter aliorum vtilitatẽ non repudiet. In eundem quoq; sensum deinde subinfert. Claritatẽ ab hominibus non accipio, cùm tamen Petrus dictus sit sua morte Deũ glorificasse. Ac de primo quidem argumento satis.

Ioann. 1.

Ioann. 15.

Acto. 1.

Ioann. ulti.

Ad secundum verò facilè respondetur, Apostolum ibi nõ cum imperitis sed cum doctis habere sermonẽ. Ait enim, non scripsi vobis quasi ignorãtibus veritatem, sed quasi scientibus eam. Sapientibus ergo ecclesiæ magistris vnctio interior sufficit ad ea, quæ fidei aduersantur, refutãda: at ignorantibus opus est etiam externa doctrina eorum maximè, quos Deus constituit in ecclesia pastores & doctores. Intelligendũ est etiam doctrinam fidei singulis hominibus necessariam vnicuiq; per se fortè innotescere, si spiritum manentem in se habet. At verò quæ sunt in fide non singulis quidem necessaria, sed ad ecclesiæ communem vtilitatem pertinentia, non ea statim à bonis viris cognoscuntur quàmlibet spiritum Dei & vnctionem habentibus. Si enim simplici mulierculæ proponatur, an accidentia in Sacramento altaris sine subiecto sint, quamuis sancta sit & iusta, non est opus ea de re ab vnctione doceatur. Sed si illud ab ea inquiras, num Christus pro peccatis nostris sanguinẽ fuderit, id profectò ab vnctione docebitur, quoniam præstanti quod in se est Deus fidem ad salutem necessariam non negat. Porrò autẽ cùm quæstio hæc de numero librorum Canonicorum nõ spectet ad singulos, sed ad doctos in ecclesia viros referẽda sit, fit consequẽs, vt ad cognoscendum an hic liber aut ille sit Canonicus, non sit satis vnctionem habere. Non enim vnctio quemcunq; simpliciter docet de omnibus, sed quemq; de his, quæ sunt ei propria & necessaria. Atq; hæc satis abundè erant, vt secundum argumentum eluderetur. Sed vt ijs morem geramus, qui aliud præterea quicquam in illius testimonij explicatione desiderant, tertia adhuc responsio adijcienda est. Non si quidam in ecclesia primitiua tãtos habuere & in virtute & in doctrina progressus, vt nullo doctore externo indigerent, quippe qui spiritu docente nossent omnia, idcirco gratiam illam Spiritussancti nos & ad omnes & ad hoc etiam tempus referemus. Alioqui si quis aut linguarũ donum aut alia multa, quæ spiritus à principio fidelibus impertiebatur, modò non habeat, non se arbitretur spiritum accepisse: nec vnctum sese existimet, nisi cum Antonio Monacho Aegyptio sine vlla sciẽtia literarum diuinas scripturas intellexerit. Quòd si etiã nũ vnctio docet sine externo doctore de omnibus, non doceant parentes paruulos suos doctrinam Christi, sed ne ad ipsum quidem euangelium audiendum atq; discendũ eat populus in ecclesias, quin etiam codices nullos legat nec legẽtem explicantemq; hominem audiat: expectet verò rapi se vsq; ad tertium coelum, & ibi omnia Christianæ doctrinæ mysteria percipere. Caueamus, Augustinus ait, tales tẽtationes superbissimas, magisq; cogitem⁹ & ipsum Apostolũ Paulum licèt diuinis & voce & spiritu instructũ ad hominem tamen missum esse, vt ab eo disceret quid se oporteret

Vide Aug. in prœmo. lib. de doct. Christ.

ret facere. Acto.9. Et Corneliū cogitemus quanuis & exauditas orationes eius eleemosynasq́; respectas ei angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendū, à quo quid credendum, quid sperādum, quid diligendum, audiret. Acto.10. Ac de secūdo argumento hactenus.

Tertium verò eludi primùm poterat eo rerum discrimine repetito, quod in superioris argumenti confutatione posuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuiq; in sua vita & statu necessariam illi fore perspectā & cognitam, qui fecerit volūtatem Dei. Sicut enim gustus benè affectus differentias saporum facilè discernit, sic animi optima affectio facit, vt homo doctrinam Dei ad salutem necessariam discernat ab errore cōtrario, qui ex Deo non est. Quæ verò ecclesiæ sunt communia nec ad iudicium & fidem spectant singulorum, ea non à quouis discerni & iudicari possunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Huiusmodi autem sunt quæ versantur in hac controuersia de librorum diuinorum numero. Nec illarum etiam rerum iudicium adeò perspicuum est cuiuis, vt statim ac sine doctore in promptu sit. Erant enim quidam verbum Pauli cum auiditate suscipientes, & quotidie tamen scrutabantur scripturas si hæc ita se haberent, Acto.17. Et cùm quidam docuissent sine circuncisione neminem posse saluari, non protinus cuilibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo esset an non: sed relata est potiùs ad Apostolos & seniores quæstio, & adhibito concilio, magnaq́ue priùs facta disquisitione finita, Actorū.15. Quòd, si quæ in huius argumenti refutatione dicta sunt, cuipiam adhuc non esse illa satis videātur: habeat & hoc responsum. Christum non dixisse quidem qui fecerit volūtatem Dei, hunc per se & sine magistro verā omnem prophetarū, euangelistarum, apostolorūq́; doctrinā posse à falsa discernere, aut oues sine doctore externo vocem Christi internoscere cōtrariamq́; alieni refutare. Sed id docuit, cùm adest fidei magister idoneus, qui rem credēdam aptis loco & tempore, solido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorem, si bonus est, Dei doctrinam accepturum, sin malus, repudiaturum. De se quippe Christus suaq́ue doctrina peculiariter loquebatur, quem quoniam pater signauerat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omniq́ue testimoniorum genere cōprobarat: ei tot tantisq́ue argumentis euangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorum gloria præstanti, ei humana atque adeò diuina auctoritate pollenti fidem non habere nemo sine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, &, quasi ecclesiæ fidem validissimis arietibus concusserit, vanissima exultatione bacchetur. Nos verò intelligamus potiùs illum, quem diximus, esse verborum Christi sensum cùm ex alijs euangelistę testimonijs tùm verò prępuè ex ipso eodem, quod ex cap.10. Lutherus aduersus nos citat. Opera, inquit dominus, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Et statim, oues meæ vocem meam audiunt. Nam certè si non audirent, eò oues Christi non essent, vt quæ ad vocem proprij pastoris tam exploratam & certam clausis auribus obsurdescerēt. Qua ex re patet, quàm ineptè à Luthero illa domini testimonia in hac causa, de qua nunc disserimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quarto prius quàm respondeo, operæpretium mihi facturus videor, si strictim quædam attigero, quò faciliùs non hoc solùm argumentum diluatur, verùm etiam ea, quæ deinceps disserenda sunt, explicari queant.

Primum ergo id statuo, iuxta communem legem aliqua exteriora & humana incitamenta necessaria esse, quibus ad euangelij fidem inducamur. Quomodo enim credent Ad Ro.10.

credent ei quē non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicāte? Item si non venissem,& locutus eis non fuissem,peccatum non haberent:& si opera nō fecissem, quæ nemo alius fecit, excusationem haberent de peccato suo. Non igitur solùm necessarium est,vt credituro ea quę sunt fidei simpliciter ab homine proponātur, quasi prima principia discipulo: verū etiā opus est exteriorē aliquam persuasionem & humanum incitamētum adhiberi: quomodo principia geometriæ nonnulla à magistro & explicātur & suadentur. Hinc illud est, quod cùm dixisset Moyses Domino, non credent mihi, dominus ei dedit potestatem signa faciendi. Hinc rursum illud, Prædicauerunt vbiq;, domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Huc illa pertinēt, hic venit in testimonium. &c. vt omnes crederent per illum. Et Sergius Paulus vir prudēs cùm vidisset factum, credidit, admirans super doctrina domini. Acto.13. Et Cēturio videns quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iste. Luc.23. Et cognouit pater quòd illa hora esset in qua dixit ei Iesus filius tuus viuit, & credidit ipse & domus eius tota. & paulò antè. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci: & multi venerunt ad Iesum, & dicebant, Quia Ioannes quidem signum fecit nullum: Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc vera erant. Et Ioann.20. Introiuit ille discipulus q venerat primus ad monumētum, & vidit & credidit. Nondum enim sciebant scripturam: quia oportuit eum à mortuis resurgere. Philippus denique & Petrus non vtcunq; fidem Eunucho, Cornelioq; proposuere: sed & causas etiam adhibuerunt. &c.

Ioan.15. *Exod. 4.* *Marci ult.* *Ioann.1.* *Ioann.4.* *Ioan.10.* *Acto.8.* *Acto.10.*

Deinde id quoq; statuēdum est auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicta siue alia quæcūq; adhibita ab eo qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum, vt credere tenemur: sed præterea opus esse interiori causa efficiente: id est, Dei speciali auxilio mouentis ad credendum. Docent id D. Thomas. ad Roma.10. lectio.2. ac D. Aug. lib.1. retra. c.21. & aliàs sæpe, quin sacræ literæ id quoq; docent. Quàm speciosi, inquit, pedes cuāgelizantium pacem, euangelizantium bona: sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit, domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Item nolite murmurare inuicem: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum: est scriptum in prophetis, & erūt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et inferius, quibusdā discipulis dicētibus, durus est hic sermo, & quis potest eū audire? propterea (inquit dñs) dixi vobis q nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo. & alio loco, Cùm aūt tanta signa fecisset corā eis nō credebāt in eū: vt sermo Esaiæ impleretur, dñe, quis credidit auditui nostro, et brachiū dñi cui reuelatū est. &c. Externæ igitur omnes & humanæ persuasiones, non sunt satis ad credendum quantumcunq; ab hominibus competenter ea quæ sunt fidei proponantur. Sed necessaria est insuper causa interior, hoc est, diuinum quoddam lumē incitans ad credendum, & oculi quidā interni Dei beneficio ad videndū dati. Viderūt (inquit Moyses) oculi tui signa illa portētaq; ingētia, & non dedit tibi dñs cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad vidēdum. Hoc quoq; sua voce dilucidè confirmauit Christus Petro inquiens, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus q in cælis est. Certè Petrus audierat Ioannis Baptistæ testimonium, quo aperta voce clamauerat, Christū esse filiū Dei. Multa insuper Christi miracula viderat, & tñ post hæc omnia non aut testimonio, aut auctoritati Ioannis, non miraculis visis, fidei cōfessionem

Ad Ro.10. *Ioann.6.* *Ioann.12.* *Ioann.1.*

Chriſtus aſsignat, ſed diuinæ reuelationi. 1.ad Theſ.2 Et ad Theſſalonicẽſes, Gratias agim⁹ Deo, quoniã cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui crediditis. Sunt & alia pleraq; ſacrarum literarum teſtimonia in huius rei confirmationem. Vt 1.ad Cor.12 ad Corinth. Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto. & cætera quæ 1.ad Cor 13 ſequũtur. Et rurſum inter ſpiritus Chariſ- 2.ad.Cor.3 mata Paulus enumerat fidem. & alibi non Acto. 16. ſumus ſufficientes.&c. Et apud Lucã Quædam mulier colẽs Deum audiuit Paulum, cuius dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. Et illud erigit ma- Eſa.50. ne, mane erigit mihi aurẽ, dominus Deus aperuit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum. Dies me deficiet ſi omnia velim cõmemorare, quibus ſecundum hoc fundamentum ſtabilitur.

Cui & Tertium ſubijciendum eſt, rationem formalem noſtræ fidei non eſſe eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei vltimam reſolutionem non fieri in eccleſiæ teſtimonium, ipſæ ſcholaſticæ res formas dicendi ſcholaſticas rapiunt, & quę vocabula ſcholarum conſuetudo diuturna triuit, ea Latini nobis cõdonare debent. Nec enim tam ſermonis ornatum, quàm diſputationis lu- Vide Scotũ 3.d.23.q.unica.et Duran. d. 24. q.1.ar.1.& d.25.q.1. et Gabri.d.23 q.2.art.1.et 2. qui uidẽtur eſſe in hoc errore cem ſequimur. Sed ad rem. Eorum hîc errorem diſsimulare non poſſum, qui aſſerunt, fidem noſtram eò, tanquam in vltimam credendi cauſam, reducendam eſſe, vt credamus eccleſiã eſſe veracem: cui priùs (inquiunt) aſſentimur per fidem acquiſitã quàm per infuſam. Quod ſi verũ eſſet, prima ratio formalis infuſæ fidei, non eſſet veritas increata ſed creata. Quare fides noſtra non inniteretur tanquam ſuo fundamento diuinæ veritati, ſed humanæ. Deinde cùm aſſenſus concluſionis non ſit certior principiorũ aſſenſu, Vt Ariſtoteles.1. poſt.lib.demõſtrat, Si fide infuſa fide acquiſita niteretur, tunc Deum eſſe trinum, cui aſſentimur per infuſam fidem, non eſſet nobis, aut firmius, aut certius q̃ eccleſiã eſſe veracem: cui iuxta horum ſenſum aſſentimur per fidem acquiſitam, & per humanarum cauſarum incitamenta.

Præterea nũquam hominem quemuis ita per fidem acquiſitam exiſtimamus eſſe veracem, quin formidemus, eum poſſe, vel falli, vel fallere. Quapropter ſi aſſenſus catholicæ fidei ex acquiſita fide penderet, firmus omnino eſſe non poſſet.

Ad hæc ſi omnes hi qui me docuerũt, imò adeò angeli cœlorum mihi aſtruerẽt, oppoſitum eius quod fide teneo, nõ ex eo fides mea labefactaretur. Iuxta Pauli Apoſtoli præſcriptũ illud, Licèt nos aut angelus Ad Galat.1 de cœlo euangelizet nobis.&c. Noſtræ igitur fidei aſſenſio humanis cauſis, & incitamentis non innititur, quæ ſcilicet fides acquiſita ſectatur. Quare ne mens noſtra vacillet, altiùs petenda, q̃ ab hominis vel ratione, vel auctoritate, ſcripturæ diuinæ auctoritas eſt.

Præterea Apoſtoli & prophetæ reſoluebant vltimò fidem ſuam in diuinam & auctoritatem & veritatem. Ergo nos in humanam eccleſiæ auctoritatem fidem noſtram non reſoluimus. Eadem enim fides eſt, idemq; proinde habet obiectum, rationemq; formalem.

Confirmat autẽ hoc, vel maximè, quòd ea quæ per accidens contingunt obiecto alicuius habitus, non variant illius obiecti formalem rationem: ſed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cùm ergo prophetæ & apoſtoli aſſentirentur articulis fidei, q̃a Deus reuelauit: eandẽ quoq; nos credendi rationẽ habebimus. Niſi fortè fides noſtra nõ eſt virtus theologica, cuius videlicet prima & formalis rõ, ſi his credimus, non diuina ſed humana veritas eſt.

Nec deſunt ſacrarum teſtimonia literarum in huius rei confirmationem, vt illud, crediderunt domino, & Moyſi ſeruo eius. Exod.14. Non dixit Moyſi & domino, ſed Domino & Moyſi. Item, Qui credit in me, non Ioan.12. credit

credit in me, sed in eum qui misit me. & cętera, quę sequūtur: & ad Thessaloni. Gratias agimus Deo, quoniā cùm accepissetis à nobis verbū auditus fidei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei. ad Thes. 2

His verò tribus certis stabilibusq; sententijs illa etiam coniuncta est, vltimam fidei nostræ resolutioné fieri in causam interiorem efficiétem, hoc est, in Deū mouentem ad credédum. V.G. huic articulo, Deus est trinus, & huic, ecclesia non potest errare, et cæteris vniuersis doctrinę Christianæ principijs assensio per infusam fidem. Non q̃ Ioannes dixerit, aut quiuis alius homo, sed quòd Deus reuelauerit. Huic autem, Deus reuelauit, immediatè Credo à Deo motus per instinctum specialem. Itaque ex parte obiecti ratio formalis mouens est diuina veritas reuelans: sed illa tamen non sufficit ad mouendum, nisi adsit causa interior, hoc est, Deus etiam mouens per gratuitum specialemque concursum. D. Thomas. 2.2. quæst. 2. art. 9. ad. 3. Augustinus. 11. confes. ca. 3. Et licèt fundamento in hoc secundo iam iacto firmiter hæreat, subsistit tamen eo etiam testimonio quod in argumento refertur. Hunc enim sensum habet quod Ioannes Apostolus dicit, si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est. Atqui, vnde credemus Apostole id esse Dei testimonium? Qui credit (inquit) in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Quòd si rem hanc à capite arcessere, & vnde oīa manant videre volumus: illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ disciplinā se habere, vt habitus intellectus se habet ad humanas scientias & facultates. Quemadmodū itaq; intellectus noster in discursu disciplinarum naturalium, primò cum principijs cógreditur, deinde ad reliqua cognoscéda proficiscitur, quę videlicet à principijs positis deriuātur: sic in cognitiōe supernaturalium rerum quædam sunt principia supernaturalia, ex quorum fide fidelis animus ad cætera inuestiganda procedit. Accedentem (inquit) ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. & iterum, cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis vt doceamini quæ sint eleméta exordij sermonum Dei. Et statim docet, quænā sint eiusmodi elementa inquiens. Intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur: Non rursus iacentes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, resurrectionis mortuorum & iudicij æterni. Quibus rebus expositis facilè (vt opinor) intelligi potest, vera esse quæ paulò antè sunt dicta: Hoc est oportere, humana quędā & exteriora adminicula interuenire ad credendū: nec tamé ea esse idonea per se, nec fidei nostrę resolutioné in eiusmodi fieri, sed in interioré causam diuināque excitet, & moueat vt credamus. In assensum siquidem principiorum geometriæ, vel Arithmeticę multa veniunt quasi pręambula & antecedentia, vt cognitio sensitiua, explicatio & suasio pręceptoris, qui eadem principia nó vtcunque proponit, sed explicat etiam vel per exempla sensibus manifesta, vel per effecta notissima. At ratio assentiendi formalis non est quicquam illorum: sed sunt illa quasi determinationes; & veluti conditiones sine quibus eiusmodi principia à discipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale est inexistés: quo videlicet euidens ille assensus efficitur: vt & lumen hoc exterius ratio formalis est, quę colores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, suadere, miracula facere, determinant quidem intellectum vt credat: quasi códitiones, sine quibus vis vnquam intellectus determinatur. At ratio formalis assentiendi lumen fidei est: quod Deus infundit credenti. ad Hebr. 11 ad Hebr. 5. ad Hebr. 6.

Iam si hęc quę diximus sacris literis accommodaueris, inuenies profectò, ea esse vsqueadeò cósentanea, vt obtinere à quo-

uis aduersario debeamus. Huc enim pertinet illud Ioannis.4. iam nō propter tuam loquelam credimus:ipsi enim audiuimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro sunt nobis commemorata. Nam quarto argumento refellendo satis superq; dictum est. Vnde tñ tria postrema argumenta facillimè diluantur, quãuis enim respectu vnius aut alterius hominis,sacras videlicet literas reijcientis,prior fit ecclesiæ auctoritas,quo niam iure probamus illi hãc esse epistolam Pauli,illam Iacobi, per ecclesiæ auctoritatem: non tamen inde colligitur,quòd absolutè ecclesiæ auctoritas sit ratio credendi formalis. Quomodo si negãti principia Philosophiæ naturalis ex effectis notissimis nitamur ea suadere: nõ quærimus causam à qua principia Philosophiæ pendeãt, sed argumẽtum aliquod vel indicium certum eius rei, quæ in controuersiam venit. Ac ferè in oĩbus disciplinis cõtingit, vt aduersus ignorãtem causam vtamur effectu: & aduersus negantem effectũ vtamur causa,propter vtriusq; mutuam cõnexionem. Atq; id quidem copiosè varijs multarum disciplinarum exemplis mõstrare possem, sed quæ perspicua sunt, longa esse non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicum,generis eius, quod & facilè intellectu sit,& positum in vna re transferri per multas possit. Terram interijci inter Solem & Lunam, ex Lunæ defectu suadet Astrologus,nec affert tamen genus argumẽtationis ineptum. Præclarè enim est hoc vsurpatum à doctissimis, quorũ auctoritate non vterer,si mihi apud aliquot agrestes habenda esset oratio. Cùm verò ad eos scribam, quibus hæc inaudita non sunt,cur ego simulem,me si quid in his studijs operæ posuerim perdidisse? Vsurpatum est igitur ab eruditissimis viris, quoddam argumentandi genus,quod à posteriori iuniores vocãt, Aristoteles iuxta veterem interpretem demonstrationem quia est,nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam suis sæpe causis notiora sunt,ad eas cõmonstrandas idẽtidem inferũtur. Nec illico tamẽ effecta hæc causarũ suarũ formales rationes erunt. Non enim,vt in eodem versemur, si terram interijci ex Lunæ defectu suademus, idcirco defectus ipse,ratio est interiectionis formalis. Quin econtrario, si rerum natura spectetur,ipsa terræ interiectio ratio est formalis,cur Luna defectum patiatur. Quod igitur in cæteris artibus,idem quoq; in Theologia contingit, vt rerum ordo interdum humani ingenij causa permutetur. Ita fit vt contra negantes nouum testamentum aptissimè argumentemur ex veteri, atq; ediuerso cõtra negãtes vetus ex nouo. Etenim ab his quæ notiora sunt nobis, ad ea quæ minùs nota sunt, quodã quasi naturæ ductu homines ferri nõ solùm Philosophus auctor est, sed nullo etiam philosopho auctore experimur. Quamobrem Iudæo,cui vetus testamentum certius est, nouum ex veteri suademus. Habemus,inquit,firmiorem propheticũ sermonem, cui bene facitis attendentes,quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco,donec dies illucescat,& lucifer oriatur in cordibus vestris. 2.Petri.1. & Acto. 17. ij qui cum auiditate verbum Pauli suscepe rãnt, scrutabantur quotidie scripturas an hæc ita se haberent. Contrà verò oportet vt aduersus eum qui nouum testamẽtum recipit,ac reijcit vetus, ex nouo veteris auctoritatem colligamus. Ad eũdem quoq; modum auctoritas ecclesię cum sacrarum literarum auctoritate connexa est, & per legem connexorum vtrãq; in alterius pro bationem sumimus. At si generaliter quæratur,vnde fideli constet,ea quæ fide tenet esse à Deo reuelata,non poterit Ecclesiæ auctoritatem inducere, quia vnum de reuelatis est,ecclesiam errare non posse. Vt 1. ad Timo. 3. cap. habetur. Nec verus catholicus,quod nõnulli fingunt, assentitur huic Ecclesiã est verax, solùm per coniecturas humanas,quibus acquisita fides innititur. Ad quem modum & Saraceni suis præceptoribus,& Iudæi suis Rabbinis, & Gẽtes

suis

suis Philosophis, & omnes denique suis maioribus inhærent. Non sic (inquam) Christiani: sed per interius lumen infusum à spiritu sancto: quo firmissimè atque certissimè mouentur ad credendum, ecclesiam Christianam errare non posse: Saracenorum, Iudæorum, Paganorum, errare posse. Deinde responderi potest, quòd etiam si in vniuersum opus esset, vt ecclesia ea, quæ sunt credenda, proponeret: non tamen proinde colligeretur, vltimam fidei resolutionem in ecclesiæ auctoritatem fieri. Non est enim ecclesiæ auctoritas ratio per se mouens ad credendum, sed causa, sine qua non crederemus. Quippe vt nos credamus, iuxta præscriptam à Paulo legé, oportet vt illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Prouidit autem Deus vt ecclesia esset, quæ certo ac firmo iudicio ea, quæ verè nobis sunt credenda, proponeret. Proponit enim ecclesia, vt rem exempli causa illustremus, Euágelium Matthęi esse à Deo reuelatum: nec mihi proponere nisi verú potest: Ego igitur non credo Euangelistam dicere verum, quia ecclesia eum dicat verum dicere, sed quia Deus reuelauit. Et tamen ecclesia proponens est causa, sine qua ego non admitterem illud euangelium esse Matthæi. Spiritu itaq; sancto ecclesiam afflatam certò credo, non vt veritatem auctoritatemvè libris canonicis tribuat, sed vt doceat illos, non alios esse canonicos. Nec si nobis aditum præbet ad huiusmodi sacros libros cognoscendos, protinus ibi acquiescendum est: sed vltrà oportet progredi, & solida Dei veritate niti. Qua ex re intelligitur, quid sibi voluerit Augustinus, cùm ait, Euangelio non crederem, nisi me ecclesiæ moueret auctoritas. Et rursum. Per catholicos euangelio crediderам. Videlicet negotium Augustino erat cum Manichæis, qui absq; controuersia suo cuidam euangelio credi volebant, & Manichæo fidem astruere. Rogat igitur Augustinus ecquid facturi sint, si in hominem incidant, qui ne euágelio quidem credat: quovè genere persuasionis sint eum in suam sententiam adducturi. Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci vt euangelium amplecteretur, quàm ecclesiæ auctoritate victum. Non itaque docet fundatam esse euangelij fidem in ecclesiæ auctoritate, verùm simpliciter nullam esse certam viam qua siue infideles seu in fide nouitij, ad sacros libros ingrediantur, nisi ecclesiæ catholicæ vnum eúdemque consensum. Id quod eiusdem epistolæ capit. 4. & in libro de vtili. creden. ad Honora. satis ipse explicauit. Certum itaque argumentum in controuersia de vnoquolibet libro sacro ex ecclesiæ auctoritate sumitur, idque Augustinus tradit, sed non ad hác, sed ad diuiná auctoritatem fides librorú diuinorum referenda est.

Nec post hæc in postremis illis tribus argumentis eluendis lectorem ampliùs morari volumus, sed ad ea, quæ in medio relicta sunt, explicanda properare. Testimonium igitur ex Deut. illud, quo deinceps aduersarij vtuntur, pro eis nihil omnino facit. Quemadmodum enim, cùm dominus fideles monuit vt à lupis attéderét, eósque ceu arbores non ex folijs sed ex fructibus internoscerent: non statim excluditur nec canú fida custodia & ad discernendum lupos naturæ mira sagacitas, nec pastorum vigilans cura & diligens omnium prouidentia, nam si isthæc desunt, ipsæ per se oues sibi cauere non possunt, quanlibet signum à Christo habeant vnde lupi internoscantur. Sic Moses discernendis prophetis falsis per rerum quidem euenta populum instituit, sed non proinde tamen sacerdotum in his iudicium negligit, ad quos scilicet causas omnes dubias ipse idé paulò antè referri iusserat. Sæpè aút vsu venire poterat, vt difficile esset & ambiguú de propheta quopiam iudiciú, & variæ, vt fit, discrepantesq; sententiæ. Testimoniú verò quod affertur ex Ioáne, quoniá simile est, simili quoq; ratione cóuellitur. Aliud verò

ex prima ad Corinthios epistola non ita facilè refelli potest: sed id constat, verba Pauli mirificè à Luteranis torqueri. Nam si spiritualis homo, id est, in quo est spiritus Dei, sic enim illi interpretantur, iudicat in vniuersum omnia: quomodo Elisæus anima, inquit, eius in amaritudine est, & dominus celauit à me? 3.Reg.4. Quomodo Iob, cùm multa se ignorare argumentis certis cognouisset, ignorationem suam fatetur inquiés, insipiéter locutus sum, & quæ vltra modũ excedũt sciẽtiam meã? Iob.38.39.40.41.42. Quomodo apostoli non intelligebãt, quę dicebantur? Luc.18. Quomodo Petrus & Ioannes nondum sciebãt scripturam, Ioannis.20? Quomodo aperuit scripturas discipulis suis Christus, quæ illis antea erãt clausæ? Luc.24. Quomodo Petrus non iudicauit simulationẽ suam esse euangelio contrariam? Quomodo rursus idem absit domine, inquit, quia nunquam manducaui omne commune & immundum? Hæsitauit enim intra se quid nã esset visio quam vidisset. Acto.10. Expediãt mihi, si possunt, Lutherani: cur Eunuchus, in quo sine dubio spiritus Dei erat, locũ Esaiæ sine externo doctore expedire non poterat. Acto.8. Explicét & id quoq;, quamobrem fideles, qui erant ex circuncisione, disceptabant aduersus Petrum quòd ad Cornelium accessisset, si omnia viri iusti dijudicare possunt. Exponant item id, quod paulò antè in hac causa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, vt non discernerẽt doctrinam Pauli veram esse, aliorũ verò falsam: sed in senatum Hierosolymitanum retulerunt, vt seniorum apostolorumq́; concilio illa quæstio dijudicaretur. Adderem è sacris libris huiuscemodi non pauca, nisi in promptu essent. Et ea etiã, quæ posuimus, satis sunt ad euincendam causam. Paulus itaq; non vult quemuis hominem iustum posse de omnibus iudicare. Erant enim inter Corinthios ipsos paruuli quidã & imperfecti, quibus & si spiritus ad iustitiam non deerat, deerat tamen ad ea discernenda mysteria, quæ Apostolus perfectis communicabat. Non potui, inquit, vobis loqui quasi spiritualibus. Tanquam paruulis in Christo lac potum vobis dedi. &c. Per viros igitur spirituales perfectos intelligit, inter quos sapientiam ipse loquebatur, qui similes Paulo spiritum apostolicum acceperant, vt scirent quæ ipsis donata essent, quæ & loquebantur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, qui breuiter sensum Christi peculiari spiritus dono possidebãt. Sed ne ij quidem simpliciter omnia dijudicabant, nisi velimus eos per spiritũ & Geometras & Physicos & Astrologos fuisse. Atq; nec spiritualia vniuersa cognoscebãt. Nam quędã sibi spiritus reseruauit: quædam priuatim vni, alia alij reuelauit. Est ergo distributio accommoda, vt ibi, Ille docebit vos omnem veritatem, & ibi etiam, Vnctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & apostolici viri omnia discernunt, hoc est, supranaturalia & naturalia, spiritualia & corporalia, non singula, sed ea omnia, quæ ad salutem fuerint necessaria.

Quibus rebus intellectis, nihil est opus respondere ad alterum eiusdem epistolæ testimonium. At verò prima ratio hoc modo eluditur. Nõ decet veros grauesq́; theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaque hoc loco iudicium vsurpamus pro eius sententia, qui re ipsa, quam iudicat, superior est. Alioqui si ea semper esset vocis huius significatio, cùm iuxta Paulum Prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri dijudicant: oporteret hos, qui iudicium ferũt, & Prophetis, & prophetia esse superiores. Asserimus ergo ecclesiam de scripturis earũq́; sensu iudicare, id est, discernere humanã à diuina, verum à falso. Atq; ecclesia sine vsurpata auctoritate, quéadmodũ antè constituimus, hãc habet à Christo facultatem, spiritus, inquit, meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore seminis tui vsq; in sempiternũ. De qua re quoniam alio loco sumus fusè disputaturi, nihil est nunc præterea dicendum.

dum. Rationes autem, quæ sequuntur, omnes iam sunt in quarti argumenti responsione confutatæ. Pergamus itaque ad reliquas cõtrouersias, & institutum ordinem persequamur.

¶ Cap. Nonum ostendit illos libros, de quibus erat controuersia, habendos esse sine dubio pro canonicis.

IN secunda huius controuersiæ parte polliciti sumus nos quidem ostẽsuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium sunt vocati, canonicos esse. Id vt fiat quàm breuissimè, sit prima conclusio.

Baruch à canone sanctarum scripturarum eximere, non solùm temerarium, sed etiam erroneum est. Erroneum verò hîc appello, quoniam varia & ambigua est huius nominis significatio, id quod hæresi proximum, hæresim non audeo vocare.

Hæc primùm patet ex concilio Florentino sub Eugenio. 4. in Decreto super vnione Iacobinorum & Armeniorum. Vbi Baruch inter prophetas & sacros auctores annumeratur.

Deinde synodus Tridentina sub Paulo. 3. apertè librum Baruch in canonicis censet. Erroneum igitur est, illum à canonicis excludere. Nam & Eusebius libro de demonstr. Euangé. cap. 19. Prophetiam Baruch diuinam esse non dubitat affirmare. Affirmat quoque idem Clemens Alexan. lib. 2. pædago. cap. 3.

Denique in vigilia Pentecostes nomine prophetæ toti populo Christiano per omnes ecclesias legitur. Qua in re si Ecclesiæ Christi fallerentur, perniciosissimè fallerentur. Quid ita? Nempè simul atque populus intelligeret se in re eiusmodi à sacerdotibus ludificari, nullam deinceps certam fidem haberet, aut prophetias, aut etiã euangelia proponentibus: vt qui in simili causa atque negotio iam & essent falsi & fefellissent. Quòd si hîc plebis Christianæ fides vacillat & claudicat: certè ego non video, quo alio in loco possit firma consistere. Eorum autem, qui volunt plebem rudem non à sacerdotum auctoritate pẽdere, sed per seipsam exquirere, An liber, qui legitur, canonicus sit, iam pridem explosa sententia est.

Fateamur ergo, ne in ecclesiæ doctrina grauiter erremus, librum Baruch, quẽ illa nomine prophetæ à multis annorum centurijs legit, inter canonicos esse censendum. Nec enim viro cuique pio persuaderi potest, Deum passurum fuisse, vt populus Christianus tot seculis in re adeò graui deluderetur.

Secunda conclusio, Thobiam, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabæorum libros à canone reijcere, multò magis erroneum est, ne dicam hæreticum. Augustinus in primis hos etiam sex inter alios canonicos enumerat, libr. 2. de doctrina Christiana. capitulo. 5. vbi diuinarum scripturarũ catalogum intexuit ex communi ecclesiæ proculdubio sententia.

Isidorus quoque. 6. etymolog. cap. 1. de his libris loquens ait, quòd licèt eos Hebræi intra suum canonem non recipiant, sed ecclesia Christiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea conclusionem definit Innocentius primus in epistola ad Exuperium Tolosanum episcopum. cap. vltimo, quo loco sanctarum scripturarum libros inseruit.

Gelasius etiam Papa cum concilio. 70. Episcoporum id decreuit: asseruitque hos quoque libros sanctam & catholicam Romanam ecclesiam in ordine veteris testamenti suscipere ac venerari.

Hanc eandem cõclusionem docet concilium tertium Carthaginense. Quod tamen si prouinciale fuit, confirmatum est tamen & à Leone. 4. 20. distin. cap. de libellis. & à synodo in Trullo celebrata. Nec

moueremos debet, quod Trullana illa ſynodus concilium Carthaginenſe probaſſe legitur, non concilia. Quoniam apud Græcos Carthaginenſe vnicum eſt, quod Græcum vocatur, in cuius.24.c.hæc habetur ſacrorũ librorũ annumeratio. Tametſi Patres Trullanæ ſynodi non cõcilium Carthaginenſe probent numero ſingulari, vt Gratianus accepit, ſed canones editos in noua Carthagine.

Poſtremò, Hanc eandem cõcluſionem habes apud duo concilia iam citata,& Florentinum ſub Eugenio. 4. & Tridẽtinum ſub Paulo.3.

Tertia concluſio, Hæreticum eſt epiſtolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primò,quoniam aduerſatur definitioni omnium pontificum & conciliorum ſacros libros annumerantium : vt Innocentij primi, atque Gelaſij, concilij tertij Carthaginenſis, Florentini inſuper ac Tridentini, denique Laodicenſis. Quod vtique concilium manifeſtè confirmatum eſt à ſynodo Trullana.

Cap.59.
C.2.16.diſt.
c.quoniam.

Deinde probatur hæc concluſio,quoniam epiſtola ad Hebræos recepta eſt in concilio Niceno: vt auctor eſt D. Thom. in commentarijs ſuper eandem. Rem verò adeò grauem vir ſanctus non aſtrueret,niſi compertum habuiſſet.

Cap.10.

Præterea, Manifeſtè id oſtenditur ex concilio Epheſino,cuius verba ſunt.Pontificem & apoſtolum confeſsionis noſtræ factum eſſe Chriſtum diuina ſcriptura commemorat:Si quis ergo Põtificem & apoſtolum noſtrũ negat eſſe factũ ipſum Dei verbum, anathema ſit. Hactenus cõcilium. Id autem non alio loco niſi in epiſtola ad Hebræos apoſtolus dixit. Diuina igitur ſcriptura eſt, ex cuius etiam ſolius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæreſim reuincendam.

Quòd ſi poſt tam præclára & ſummorum Pontificum & conciliorum teſtimonia ſanctos auctores in huius ſentẽtiæ confirmationem citare voluero,vereor mihi illud obijciatur,quòd afferam in re non dubia teſtes minimè neceſſarios. Atqui, non eſt leue argumentum, quod ex communi omnium ſanctorum cõſenſione ducitur. Atque vt Græcos ſcriptores prætercam, quorum omnium (vt Hieronymus ad Dardanum ait)manet ad vnum firma conſenſio:vtq; Latinos omittam reliquos præter vnum Hieronymum(de quo, quid ſentiat,poſtea diſſeremus)D.Auguſtinus conſtantiſsimè vbiq; tenet, hanc epiſtolam eſſe canonicam.Nam & libro.2. de doctrina Chriſti.in canonem ſanctarum ſcripturarum refert, & tertio de Trinit. ita ſolidam credit huius epiſtolæ auctoritatem, vt ab ea (ſicut ne ab alijs quidẽ diuinis ſcripturis) aberrare non liceat. Cumq; poſt Auguſtini tẽpora omnes ſancti,omnes Theologi,oẽs catholici,pro canonica eam epiſtolam habuerint,quid eſt, quòd Iuniores iſti in meridianam lucem tenebras inferre conantur? Niſi volunt vniuerſam Eccleſiã abhinc mille annos in ſummo errore, inque magna huius quæſtionis ignoratione verſatam:cuius videlicet vſu cunctis gentibus nomine apoſtoli hæc epiſtola legitur.

Cap. 8.
Cap. 11.
Vide lib. 2 de baptiſmo paruu.c.27.

Quarta cõcluſio, Hæreticum eſt epiſtolam Iacobi in canonicas nõ referre. Primò, quoniam Hieronymus in lib. de viris illuſtribus aſſerit hanc (licèt aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procendente tempore meruiſſe auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi ætate hãc epiſtolam eccleſia receperat.

Item quoniam Innocẽtius & Gelaſius, conciliaque omnia,Carthaginenſe, Laodicenſe,Florentinum,Tridẽtinum,eam inter ſacras repoſuerunt. His adde ſanctos antiquos,quos nominatim etiam poſtea commemorabimus,omneſq; iuniores,cũ veteribus Theologis ſcholaſticis, breuiter oẽs catholicos. Vſu quippe eccleſiæ legitur vbique gentium pro ſacra & apoſtolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis grauiſsimis teſtimonijs,ſibi ſoli fidem habeat, teſti ſcilicet integro atq; incorrupto. Nos autẽ

ſolido

solido fundamento innixi teneamus illam esse canonicam.

Atq; si super hoc ecclesiæ fundamentũ sanè ædificare volumus, secundam epistolam Petri, duas posteriores Ioannis, & illam aliam Iudæ in canonicis numeremus, huiusque contrarium dogma hæreticum censeamus. Causæ enim omnino subsunt eædem, quas dixi paulò antè.

Prima, Quòd huius sententiæ fuit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Augustinus.2.de doct.Christ.c.8. Isidorus.6.lib. Etymologiarum.c.1. Damascenus.4.libr. ca.18. ne omnes commemorem antiquos. E quibus nullus ex his epistolis tanquàm diuinis testimonia non refert.

Altera, Quòd Innocentius, Gelasius, Concilium Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, illas communi cõsensu in canonicis supputant. Id quoniam constat inter omnes, fateamur opus est, has esse canonicas.

Postrema, Quòd diuersis anni temporibus has ecclesia vniuersalis nomine apostolorum proponit & legit. Qua in re (vt eundem locum frequentiùs vrgeam) si populus à sacerdotibus ludificaretur, nulla postea ratione posset adduci, vt suis pastoribus etiam in eandem sententiam concurrẽtibus fidem indubitatam haberet. Quo malo non aliud grauius in ecclesiam posset inuadere.

Quinta conclusio. Librum Apocalypsis à canonicis excipere hæreticum est. Patet in primis, quoniam D. Hieronymo auctore in lib. de viris illustribus, & in epistola ad Dardanum, & in epistola ad Paulinũ, & alijs quoq; locis, D. quoq; Augustino referente.2.de doctri. Christ. ecclesia librũ Apocalypsis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæresi.51. quæ fuit Alogorum, tanquàm Hæreticos eos refellit, qui Ioannis siue euangelium siue Apocalypsim scripturam sacram esse negant. Et Clemens Alexandrinus lib.2. Pædago.c.12 inter scripturas Apocalypsim cẽset. Et Dionysius libro Eccle. Hierar. cap.3. euangelistę Ioannis esse comprobat. & Orig. apud Eusebium.6.lib. Eccle. hist. cap.18. Ipse quoq; idem Euse. in Chronicis. Ac Diony. Alex. per Dei spiritum sine dubio Apocalypsim esse scriptam affirmat, Eusebio auctore.7. lib. Eccle. histo. cap.23. Et Iustinus martyr apud Euseb. lib.4. Eccl. histo.c.18. extat locus in dialog. cũ Trypho. Et Irenæus lib.4. aduersum hæreses. Et Chrysost. Suida referẽte. Et Damasc.4.lib.c.18. Nam recentiores prætereo, qui hunc etiam librum suis commentarijs illustrarunt, Bedam, Casiodó. Rabbanum, Rupertum, Richar. à sancto Victore. &c.

Quamobrem verisimè Tertullianus. lib.4. aduersus Marcionẽ astruit, ordinem episcoporum ab apostolis succedentium hunc eundem librum Ioanni Euangelistæ tribuere. Scriptura igitur sacra est, si ordini episcoporum ab apostolis succedentium credimus.

Præterea, Innocentius, Gelasius, Conciliũ Carthaginense, Florẽtinum, Tridentinum inter libros canonicos habẽdam esse Apocalypsim definierunt.

Præterea concilium Toletanum quartum, Apocalypsim, inquit, multorum conciliorum auctoritas & præsulum Romanorum synodica decreta inter diuinos libros recipiendã esse constituerunt. & quia plurimi sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt, si quis deinceps non receperit, excommunicationis sententiam habebit. Hactenus concilium.

Tandem, cùm vsu Ecclesiastico nomine Ioannis Euangelistæ, hoc est, tanquam sacra populo legẽda proponatur: dubitare nõ licet, quin sit canonica. Quibus reb9 & apertisimè expositis & firmisimè corroboratis, satis docuisse videor id, quod secunda quæstionis huius parte ꝓmiseram, Quatuordecim illos libros veteris ac noui testamenti honore diuino cum sacris reliquis afficiẽdos, habendosq; post hac citra controuersiam pro canonicis,

¶ Cap. Decimum. Continet argumentationes aduersariorum contra ea, quæ capite superiore definita sunt.

NVnc tertia pars argumenta subijciet, quibus permoti esse videntur, qui aduersa dogmata, temerè & inconsultè tenuerunt. Nam, quòd Lutherus argumentatur, nullum librum veteris testamenti à Christiano recipiendum, quia si accipimus Moysen in vno mãdato, oportet Moysen totum accipere, circuncidi, & Sabbatum obseruare, nihil est cur solicitari debeamus: cùm & Tertullianus libris quinq; aduersus Marcionem, & Augustinus triginta tribus libris contra Faustum Manichæũ non hoc solum Lutheri argumentum, sed & multa alia copiosè docteq; refutauerint. Præter quàm quòd multas multorum obiectiones dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim q̃ friuolæ sint & nugatoriæ, docuit autem prudenter Aristoteles, quolibet stulto proferente cõtraria non decere solicitum esse sapientem. Partim, q̃ sint aut curiosæ aut inutiles, nec in opere, quod ego & grauissimum & vtilissimum fore cupio, expectãdum est, dum de remo inflexo & de collo columbę respondeam.

Primum itaq; argumẽtum primam conclusionẽ præfinitam labefactare conatur. Quòd Baruch libellũ illum nec Augustinus, nec Damascenus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorũ canonicorum supputarũt. Imò Augustinus, cùm totum canonem scripturarum diuinarum texere se profiteretur, libellũ Baruch in numeratione prætermisit. Et Innocentius, cæteris præter hunc vnũ supputatis, reliquos asseruit esse damnandos.

Confirmat autem huius argumẽti vim procemiolũ in hũc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone nõ habetur, propter notitiam solùm legentiũ ascribi dicitur. Est autem desumptum ex procemio D. Hieronymi in cõmentaria Hieremię. Ob quam etiã causam, cũ Hieronymus reliquos oẽs prophetas suis cõmentarijs illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est.

Secundum verò argumentũ secundam conclusionem infirmare nititur. Quòd D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regũ, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ Prouerbiorum procemium est, sex illos libros veteris testamenti excipit à canone. Quos autem libros reijcit Hieronymus, Ecclesia reijcit: vt cap. sancta Romana. 15. dist. Gelasius tradit. Non igitur sunt canonici.

Confirmatur quoq; idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expositione symboli eosdem sex libros patrum auctoritate, à quibus se accepisse ait, à numero sacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidem ad Oriẽtem huius rei sciscitandæ causa perrexit, vbi scilicet prædicationis nostræ cœpit exordiũ. Cumq; diligenter de omnibus explorauerit, omni inuestigatione cõperit, hos libros esse à veteris instrumenti canone reijciendos, vt auctor est Eusebius. 4. Ecclesiasticæ historiæ libro. cap. 26. Origenes etiam in Psalmum primum hos sex libros cum Hebræis à canone reijcit, quod Eusebius refert lib. 6. ca. 18. Sed & idem Eusebius. lib. 6. cap. 11. hos libros à sacris videtur eximere. Nec ab hac sententia alienus est Damascenus. 4. lib. ca. 18. nec D. Thomas de Ecclesiastico certus est. sed ne D. quidem Augustinus in libro de cura pro mortuis gerẽda. Epipha. quoq; in libello de ponderibus & mẽsuris libros Sapientiæ & Ecclesiastici à canone reijcit. Eadem autem est ratio de alijs quinque. Non est igitur tam explorata ista conclusio, quàm volumus. 1. par. q. 89. art. 8. ad. 2.

Confirmatur deinde huius argumenti robur. Qm̃ in cõcilio Laodiceno ex veteri testamẽto ij solũ enumerãtur, quos Hieronymus

C. ultimo. nymus numerat. Nec vlla prorsus mentio de sex illis habetur.

Confirmatur præterea idem, quoniam à Trullana synodo probantur octogintaquinque capita canonum Apostolorum: At capite.84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Iudith, nec Ecclesiasticus. Non ergo sunt canonici. Nam huiusmodi libros apostoli Ecclesiæ tradiderunt: nec alios sacros habemus, q̃ quos ab ipsis accepimus.

Confirmat autem id postremò, Quòd Synagoga in fide errare non poterat. Erat siquidem eadem tunc ecclesia, quæ in gentes deinceps propagata est. Quocirca, eodem diuino spiritu continebatur, eundéq; Deum assistentem & gubernatorem habebat, sed Hebræi omnes sex illos libros à canone reiecerunt. Vt constantissimè non Hieronymus modò & Iosephus, verumetiam Origenes in primum psalmum, & auctores reliqui perhibent. Non igitur illi sex libri sunt canonici.

Iosephus li. 1. aduersus Apionem, ubi quæ uolumina apud Hebræos in aucto ritate habe antur, secũdùm maiorum traditionem docet. ut auctor est Euse lib.3. Histo. Euang. cap. 9. & 10.

Tertium autem argumentum contra ambas conclusiones insistit, si enim esset erroneum libros illos veteris instrumenti à canone reijcere, profectò viri pij iuxtà ac docti post pontificum conciliorumq; definitiones in damnatum errorem neutiquam incidissent. Nec enim verisimile est, eiusmodi viros latuisse, quid de hac re Summi Pótifices & concilia præscripserint. Constat autem, plurimos eosdemq; doctissimos in contrariam sententiam isse: qui tamé semper in ecclesia catholici sunt habiti. Nam glossa in procemium Hieronymi super omnes diuinæ scripturæ libros, Ioãnes item Driedonis primo libr. de Ecclesiasticis dogmatibus, negant Baruch esse canonicum. At Nicolaus Lyranus super Esdram.cap.1. & super Tobiam, Abulensis super Matthæum.ca.1. D. Antoninus.3. par.tit.18. Caietanus cum alijs locis, tum maximè in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti, alios etiam sex sacros esse inficiantur. Quos omnes si daremus à fidei definitione exorbitasse, non ipsos modò, verum in reliquos etiã fideles essemus contumeliosi: vt in quibus zelus Christi ita obdormierit, vt nullus contra præscriptos auctores proclamauerit. Quòd certè, vt nullum esset aliud, satis magnum argumentum est, cur eos libros non esse canonicos confiteamur.

Porrò quartum argumentum peculiare est, vt Machabæorum libri è numero canonicorum expungantur. Nam Gelasius Papa reiecit secũdum librũ vbi supra commemorauimus. D. autem Gregorius libr. moraliũ. 19. reijcit ambos. reijcit Eusebius *C.17.* in libro de Temporibus. & Ricardus lib.2. exceptionum.cap.9. & Ocham.3. parte dialogorum tractatu primo libr.3.cap.16. Ac D. Augustinus contra secundam Gaudentij epistolam.cap.23. docet, ab ecclesia quidem esse receptos, sed non certa fide.

Nec deest hoc loco copia rationũ, quibus idem suaderi possit.

Prima est, quòd priori libro dicitur Antiochus illustris regnasse anno centesimo *C.1.* trigesimoseptimo regni Græcorũ. Quẽ tñ anno centesimo quinquagesimotertio regnum tenuisse compertum est, tum ex annalibus Græcorum, tum ex Eusebio in sua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem desolationis, quę prędicta est à Daniele, ad idolum Antiochi detorsit auctor libri eius. Qua in re falsus est, vt Caietanus in capit. Matthæi. 24. ostendit.

Secũda ratio est, Quòd in.2.lib. auctor *C. ultimo.* culpam à lectoribus deprecatur: quod alienum est à diuina auctoritate. Certè qui scripta sua indigere venia fatetur, is spiritussancti oracula non esse clamat, vt etiam Caluinus.c.9. institutionis argumentatur.

Tertia ratio est, Quòd eodem libro sta *C.1.* tim à principio in epistola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ e uestigiò subditur: dicitur autem scripta anno centesimo sexagesimonono: cùm tamen scripta fuerit anno centesimo octogesimo

octauo, quemadmodum in eiusdem epistolæ initio videre licet.

Quarta ratio, Quòd in ea, quæ secundo loco ponitur, cuius videlicet in superiori commemoratio fit, Iudas refertur esse viuus. Qui tamen non solùm anno centesimo octogesimo octauo, verùetiam anno centesimo sexagesimonono iam erat vita functus: vt primo Machabæorum libro cernere est.

Cap. 9.

Quinta ratio, Quòd eodem libro secundo dicitur Antiochus membratim diuisus: At postea mors eius longè diuersa describitur.

Cap. 1.
Cap. 9.

Sexta ratio, Quòd eodem libro secundo quædam apocrypha referuntur de arca domini, probanturque ea ex descriptionibus Hieremiæ: quæ tamen ne per somnium quidem Hieremias adumbrauit. Quin etiam contraria scripsisse videtur. c. 3 suæ prophetiæ, inquiens, Non dicent vltra arcam Domini. &c.

Postrema ratio, Quòd vtroque libro referuntur Machabæi duces fuisse super Iudam, & Hierusalem. Quòs tamen de Tribu Iuda non fuisse, sed de Tribu Leui notius est, quàm vt à me sit in præsentia confirmãdum. Philo siquidem libro. 2. de temporibus, ob eam causam inquit inimicitias & simultates ortas id temporis fuisse, quod Machabæi ducatum à domo Dauid surripuerint. id autem manifestè pugnat cum illa Iacob prophetia, Nõ auferetur sceptrum de Iuda nec dux de fœmore eius donec veniat, qui mittendus est. Quæ singulæ rationes si non mouent, at simul omnes mouere possunt, non solùm indoctos, sed etiam doctos, vt libros Machabæorum non esse arbitrentur in canone. Atque hæ rationes vniuersæ quarti argumenti appendices sunt, vt secunda conclusio labefactetur.

An Philonis liber hic sit incertum est. Euse. certè. li. Eccles. hist. 2. c. 18. cùm indicem librorũ Philonis diligẽtissimè scripserit, huius libelli non meminit, ita à plerisque reijcitur.

Gen. 49.

Nam quintum præcipuum argumentum cum cõclusionibus quidem non pugnat: rationem tamen eam quæ à nobis affertur, non satis firmam esse contendit. Nam concilium Carthaginense & Innocentius numerant quinque libros Salomonis, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiã, Ecclesiasticũ. At hos duos posteriores nõ esse Salomonis inter doctissimos quosque ferè conuenit: vt Augustinus etiam tradit de ciuitate Dei. 17. libro. cap. 20. Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium. Quocirca nolebant quicquam de fide pronunciare, sed ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut concilijs, certum argumentum sumitur ad id quod volumus confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes, quæ duabus istis conclusionibus confirmandis constitutæ sunt. Nam canonicus liber Latinè dicitur regularis. Id verò bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licèt illi libri à Pontificibus & concilijs definiantur esse canonici, non cogimur protinus credere, canonicos esse ad fidei dogmata confirmanda: sed sat est, si canonicos posteriori significatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione testimonia, ex quarto libro Esdræ referunt, qua ex his septem qui à nobis approbantur: vt patet apud Ambrosium, libr. de bono mortis, capit. 10. & super Lucam, capite primo. At, quartum Esdræ librum certum est non esse canonicum. Non igitur ex eo quòd sancti ex huiuscemodi libris testimonia tanquàm sacra referant, satis ostenditur eos esse diuinos.

Septimum argumentum cõtra tertiam conclusionem est, Quòd D. Hieronymus ambigit, an epistola illa ad Hebræos sit canonica: imò asserit Latinos eam non recipere, vt patet ex libr. de viris illust. in Caio: & ex commẽtarijs super Esaiam: Eusebius item, lib. 6. cap. 16. Gaius, inquit, vir disertissimus Pauli apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam quæ ad Hebræos scripta est non commemorans, quæ & nunc apud *Ca. 6. & 8.*

Latinos

Latinos putatur non esse Pauli apostoli. Non igitur certum est eã esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epistolæ in lib. de viris illustribus in Paulo: & in epistola ad Paulinũ:
Cap. 31. & in commentarijs Hieremiæ.

Ac ne omnia ad D. Hieronymi auctoritatem reuocẽtur, ratio hoc idem ipsa suadet. Prima Lutheri est in prologis dicentis. Ad Hebræos epistola, nec Pauli est, nec vllius apostoli. Nam durum habet nodum, quòd in.6.& in.10. capite simpliciter denegat pœnitentiam peccatoribus post baptismum: & duodecimo capite ait Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, quanq̃ cum lachrymis inquisiuerit eam. Quod est contra omnia euangelia & epistolas Pauli. hæc Lutherus.

Alteram quoq; rationem adijciunt viri quidam haud mediocriter in ecclesia catholica celebres: Quòd si Pauli hæc epistola fuisset, proculdubio, ad Hebræos ab Hebræo sermone fuisset Hebraico conscripta: At non esse multis argumentis suadẽt. Tum quoniã auctor huius epistolæ, Melchisedech inquit interpretatur rex iustitiæ. Quòd si Hebraica lingua diceret, absurdum esset non aliter ac si dixisset, Mel-
C.8.9.et.10 chisedech, interpretatur, Melchisedech. Tũ quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat, non iuxta veritatem Hebraicam, sed iuxta translationem septuaginta. Non erat igitur Hebræus Hebræa lingua scribens ad Hebræos. Tum quoniam epistola Hebraica nusquam gentium reperitur. Non est autem probabile ex omnibus epistolis apostolicis hanc vnam perijsse. Nam reliquæ in idiomate, quo ab apostolo sunt scriptæ, apud nos seruantur.

Tertia insuper ratione suadent auctorem huius epistolæ non fuisse Paulum. Quoniam ad probandum Hebræis Christum esse filium Dei, illo testimonio vtitur,
Cap. 1. ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literæ sen-
Cap. 7. su de Salomone intelligitur. Vt patet in.2. lib. Regum. & in.1. lib. Paralipomenon. De Cap. 28.
cet autẽ tantum apostolum in tanta re, idque in principio epistolæ Hebræis pertinacibus loquentem argumento imbecillò vti.

Quartam adhuc rationẽ addunt: Quo Cap. 2.
niam auctor huius epistolæ asserit, se in doctrina euangelica ab his, qui dominum audiere, confirmatum. At Paulus ad Gala Cap. 1.
tas clamat, se non didicisse euangelium ab homine, sed sine homine per reuelationem Iesu Christi.

Quintam rursum apponunt, quòd hu- Cap. 9.
ius epistolæ auctor loquens propriè de testamẽto, qua ratione à pacto distinguitur: probat vetus quoq; testamentum morte ac sanguine confirmatum: probatq́; Exodi Cap. 24.
testimonio, vbi tamen Moyses non de testamẽto propriè, sed de pacto loquebatur. Non est igitur ille Paulus, vt q minus aptè referat sacrarum testimonia literarum.

Postrema ratio est, quoniam eiusdem epistolæ auctor astruit in arca fuisse vrnam mannæ, virgam Aaron, & tabulas: cùm tamen tertio lib. Regum expressè dicatur in Cap. 9.
arca non nisi tabulas fuisse. Nec igitur Pau Cap. 8.
li est, nec epistola canonica, vtpote quæ cum libro canonico euidentissimè pugnet. Ecce quibus rationibus Erasmus Roterodamus, & hunc secutus Caietanus tertiam conclusionem moliuntur euertere.

Quartam verò conclusionem infirmare conantur argumentis eiusmodi.

Salutatio epistolæ quæ Iacobi inscribi- 2. Argum.
tur, nihil Dei, nihil Iesu Christi, nihil gratiæ pacisve sonat: sed profano more salutẽ dicit. Non ergo sapit apostolicum vsum et auctoritatem. Quare non videtur Iacobus auctor eius epistolæ: atq; adeò ne alius quidem apostolus. Cuius rei alia cõiectura est apud Euseb. lib. 2. hist. Eccle. c. 23. de hac epistola differentem his verbis. Sciendum tamen est, quòd à nonnullis non recipiatur, nec facilè quis antiquorũ meminerit eius. Nam quod Lutherus pingui Minerua

argumentatur, hanc epistolam nullius apostoli esse, quia contra Paulum tribuit operibus iustificationem, & à viris doctis prorsus contemnendum est, & à nobis dissimulandum, ne de fide & operibus, παρέργον disseramus.

Nonum argumentum, aduersus eandem conclusionem intenditur. Quòd stylus epistolæ secundæ, quæ Petro tribuitur, longè alius sit ab stylo primæ: ac proinde non sint ab eodem auctore cõscriptæ. Certum est autem auctorem primæ fuisse Petrum Apostolum. Non igitur secunda à Petro Apostolo scripta fuit. Ob hoc enim argumentum de illa secũda epistola in epistola ad Cyprianũ Hieronymus dubitat. Atq; Eus. lib. 3. cap. 3. de secunda Petri multis inquit, incertum est. &c. cap. 25.

Cap. 25. Decimum argumentum in eandẽ conclusionem est, Quòd Eusebi. 3. libr. Eccles. histo. eorũ sententiæ subscribit, qui asserũt duas posteriores Ioannis epistolas non esse Euangelistæ, sed cuiusdam Ioannis cognomẽto presbyteri. Vnde & salutatio harum epistolarum huiusmodi est: Senior Caio, Senior electæ. Est autem idem senior qui presbyter. Sed etiam Hieronymum in hãc Eusebij opinionem liquet descendisse in libro de viris illustribus, cùm & Ioannis Euangelistæ & Papiæ vitam operaque texeret.

Vndecimum eandem item conclusionem labefactare contendit. Quòd epistola Iudæ testimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam meritò reiecerunt. Nam plerosq; reiecisse Hieronymus auctor est. Euseb. item. 3. Eccles.
Cap. 25. histo. libro.

Postremum argumentum cõtra quintam conclusionem multis coniecturis nititur, quas omnes congessit Erasmus in annotationibus in Apocalypsim. Igitur, quãtum complector animo, nouem causas reperit, cur Apocalypsis non esse Ioannis Apostoli & Euangelistæ videatur. Vnam ꝙ
Cap. 39. Eusebius. lib. 3. hist. Eccles. asserit Apocalypsim non esse Ioannis Euangelistæ. Alteram quòd Dionysius Alexãdrinus, grauis imprimis auctor, et qui cãdidissimè de hoc libro iudicauit, suspicatur opus ab alio quopiam Ioanne conscriptum. Tertiam ꝙ Dorotheus Tyri episcopus ac martyr prodidit Ioannem euangelium suum scripsisse in insula Patmo: de Apocalypsi autem nullam omnino facit mentionem. Quartam ꝙ Caius, vir sanè orthodoxus apertè negat, Apocalypsim esse Ioannis Euangelistæ, apud Eusebium. libr. 7. cap. 21. Quintam ꝙ Anastasius in suo catalogo, vbi sine cõtrouersia de huiuscemodi rebus accuratissimè disputauit, non audet affirmare, hoc opus esse Ioannis Euangelistę. Sextam quòd Ioannes Euangelista nomen suum per modestiam in euangelio tacet, auctor verò Apocalypseos suum contrà nomen frequenter inculcat. Septimam ꝙ Græci hunc librum non receperunt, vt auctor est Hieronymus ad Dardanum. imò multi eruditissimi viri totum librum ceu fictum insectati sunt, quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, nec in sententijs quicquam esset, quod Apostolica maiestate dignum videretur. Octauam ꝙ stylus euangelij & huius libri magnoperè discrepant. Nonam ꝙ in Græcis codicibus non erat titulus Ioannis Euangelistæ, sed Ioãnis Theologi, qui aliàs presbyter cognominatus est. His coniecturis Erasmus vtitur vt hunc librum Ioanni Euangelistę adimat. At Lutherus nec apostolicam, nec propheticam existimat; quòd beatos dicat eos, qui seruant, quæ in ea scripta sunt, cùm tamẽ nemo sciat an foelix sit, an non sit. & præterea cùm humana intelligentia scripturam illam penitus non assequatur, tantundem (inquit) est, ac si eã non haberemus. Quippe diuini libri, quoniam ad populi vtilitatem accommodantur, ab humana intelligẽtia non sunt prorsus remoti. En argumenta, quibus fidei veritas impugnari quidem ab hominibus potest, vinci certè aut superari non potest. Qđ parte huius quęstionis vltima palàm fiet.

Eusc. lib. 7. cap. 23.

Vide etiam eundẽ lib. 3. cap. 25.

Vbi

Vbi eorum argumẽtorum quantũ quodque valeat, quantumq; idoneum sit vnum quodq; videbimus.

¶ Cap. Vndecimum. Vbi confutantur argumẽta capite nũc proximo posita.

NOn ego catholica dogmata crassis istorum circũfunderem tenebris, nisi lumen possem accẽdere, quo quasi sole ex oriente fugarẽtur. Alioquiin hęreticorum argumẽtationibus recitãdis digitos ad fontes solùm intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in nostra scripta deriuentur. Consilium est amicorũ quidem, sed (nisi me fallit amor) timẽtium vbi nõ est timor. Existimarent namq; imperiti argumenta esse maiora quàm vt à nobis refelli possent, si aut summatim & breuiter perstringeremus, aut certè omnino dissimularemus. Mucronem itaq; aduersariorum ipsi, qui acumus, retundemus.

Nam ad primum argumẽtum tametsi respondere possumus, non omnes libros canonicos esse simul ab vniuersa ecclesia receptos, quo fieri potuisse, vt quem priora concilia minimè recepissent, eũ posteriora confirmarent: Respondemus tamẽ (idq; veriùs) Baruch prophetiam tanquam partem quãdam Hieremiæ fuisse à veteribus cõputatã. Quod (ne nostrum videatur esse commẽtum) testimonijs antiquitatis roborandum est. Augustinus in primis tradit hoc

Cap. 11. 18. de ciuitate Dei libro hæc in verba, Pro-
Baruch, 3. phetãs aũt de Christo Hieremias, hic Deus meus (inquit) & non æstimabitur alter ad eum: Post hac in terris visus est, & cum hominibus cõuersatus est. Atq; eo vestigio Augustinus hoc testimoniũ (ait) quidã non Hieremiæ, sed Baruch scribę eius attribuũt: sed Hieremiæ celebratiùs habetur. Et auctor libri q. ve. & no. testa. q. 102. siue Augustinus siue quicũq; tandẽ alius is fuerit. Cassio. etiam in Psalm. 81. Chrysostomus quoq; idẽ testimoniũ nomine Hieremiæ citat in homilia quadã de Trinitate. Sexta etiam Synodus sess. 8. refert ex eiusdẽ Chryso. altera homilia, cuius initium est, Profundam sectionẽ nomine Hieremiæ illud idẽ testimoniũ. Clemẽs itẽ Alex. lib. 1. Pædago. cap. 10. illud, Audi Israel mandata vitæ. &c. quod Baruch. 3. nos habemus, Hieremiæ assignauit & lib. 2. cap. 3. referens illud, vbi sunt. &c. diuinam scripturã vocat. & Basilius. 4. libr. cõtra Eunomium super illud, vt cognoscant te solum verum Deum. Ambrosius item lib. 1. de pœnitentia. cap. 8. & lib. 3. Exameron cap. 14. & lib. 1. de fide. cap. 2. ex eodem libro sub nomine Hieremiæ testimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epistola sua prima ad omnes Christi fideles. Fœlicem in epistola ad Petrum episcopum Antiochenum in. 5. Syno. condemnatum. Pelagium denique in epistola ad Vigilium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Esset que difficile credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumẽtum, difficulter quidem, sed abundè tamen elusimus.

Ad confirmationem autem faciliùs responderi potest. Fateor enim tempore. D. Hieronymi, quod nũc tenemus, id nõ fuisse adeò certum. Sed queadmodum ante tempora Hieronymi licèt quidam asseruerint epistolam Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tamen paulatim (vt idem ait) procedente tempore obtinuit auctoritatẽ, & epistola Iudæ, quam à plerisq; Hieronymus astruit fuisse reiectam, auctoritatem vsu meruit: ita & liber iste Baruch quanquàm olim à quibusdam non fuerit receptus, modò tamen dignus est habitus, qui ab ecclesia & concilijs vniuersalibus reciperetur.

Secundum quoq; argumentum facilè diluitur. Nec. n. verum est, in libris canonicis decernẽdis ecclesiæ regulã esse Hieronymũ: quod Caietanus perperã ne dicã perniciosè

In principio epi. ad Hebr. & in reſpõſione ad.16. arti. Pariſijs dãnatos artic.4. In prologo Galeato. Hiſt. eccle.

niciosè exiſtimauit. Hieronymus quippe (vt Ioannes Cocleus verè dixit) in enumeratione canonicorum librorum veteris teſtamenti, Ioſephũ ſecutus eſt: qui in.1.libr. aduerſus Apionem ex maiorum ſuorũ traditione, vt inquit.22.libros enumerat. Auctor eſt Euſe.lib.3.cap.9.&.10. At Auguſtinus non Iudæos, ſed Chriſtianos in ea re ſequitur, & rectè hic quidem: Nam eccleſia gentium columna eſt & firmamẽtum veritatis. Probatur verò à Gelaſio ſententia Hieronymi non in canone ſanctarum ſcripturarum conſtituendo, ſed in his auctoribus condemnandis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atq; ad ſecundum argumentum hæc ſatis dicta ſint.

Nam ad primam eius confirmationẽ reſpondeo (id quod doctiores ferè credunt) librum illum non eſſe Cypriani, ſed Ruffini. Certè D. Cyprianus in epiſtola ad Rogatianum, Eccleſiaſticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiam, vt diuinos libros citat. Quòd verò Ruffinus aſſerit, ex patrum traditione eos libros à canone reijciendos (pace lectoris dictum ſit) patrum traditiões ignorauit. Tertium namq; Carthaginenſe concilium, quod hos inter canonicos numerauit, dicit ſe à patribus acce-

Cap. 14.

piſſe. & Auguſtinus lib.1. de prædeſt. Sanctorum, proximos apoſtolorum affirmat librum Sapientiæ tanquã diuinum citauiſſe. Atq; Dionyſius ex eodem libro magno præfationis honore teſtimonium allegat

4. cap. De diuinis nominib.

inquiens, In primis ſcripturarum inſtitutionibus quendam de diuina ſapientia dixiſſe comperies, Amator factus ſum formæ illius. Quid omnes commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremiæ vt librum prophetæ citat: Ambroſius autem

Cap. 4.
Cap. 4.

1.libr. de fide, Gregorius.18. moralium. & concil. Sardicenſe in epiſtola ad omnes epiſcopos vt diuinum librum Sapientiæ referunt. Concilium demum Toletanum vndecimum in confeſſione fidei ſanctam eſſe ſcripturam aſſeuerat.

Quid Eccleſiaſticum? Vt diuinum citat Clemens Alex.7.lib. Strom. Ambroſ. ſerm. *Cap. 4.* 31.& lib.4. de fide. Euariſtus papa in epiſtola prima ad epiſcopos Aphricanos: Sixtus ſecundus in epiſtola ad Gratũ epiſcopum. Vtrumq; autem librum diuinam ſcripturam eſſe tãquam rem certam in fide tradit Epiphanius hæreſi.76. Anomœorum. Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus, ſed ſuo potiùs ſenſu refutauit. At eo tempore quo res nondum erat definita. Qua etiam ratiõe & reliquos excuſamus. Nam quòd D. Thomas in eã ſententiã aduocatur, id ferendum nullo modo eſt: vt ex.1.parte.q.1.art.3. colligere licet. & ex commentarijs in quartum caput de diuinis nominibus. Sed in illa quæſtione.89. nihil de ſuo dixit: quin ad verbum retulit Auguſtinum. Qui tamen quàm haberet cõſtantem firmamq; ſententiam, lib.2. de doctrina Chriſtiana. cap.8. & libr.17. de Ciuitate Dei. c.8. & ad Horoſium contra Priſcilianiſtas. capit.11. imò eo ipſo libro de cura pro mortuis gerenda. cap.17. manifeſtè declarauit.

Secunda autem confirmatio, quę ab auctoritate concilij Laodiceni ſumitur, imbecilla eſt. Non enim concilium negat eſſe canonicos: licèt inter canonicos noluerit annumerare: quòd nondum ea res ſatis explorata. Videlicet (quod ſæpè iam diximus) non omnes ſimul libri canonici ab eccleſia ſunt communi conſenſu recepti.

Ad tertiã verò confirmationem (Quoniam nihil in præſentia de auctoritate canonum, qui dicuntur apoſtolorum, diſputare volumus; nam hęc quæſtio ab ea, quæ nunc in manibus eſt, ſeparatur) dupliciter reſpondemus. Priùs, ne quis eiuſmodi argumẽto nos velit vrgere, intelligat eodem cap.84. tres Machabæorum libros inter canonicos ſupputari. Quòd ſi apoſtolorum hos octogintaquinque canones recipere cogimur, reſpondeant hic ipſi nobis qui Machabeorum libros reijciunt. ſin autem (ne confiteantur hos eſſe canonicos) teſtimonium

monium huius capituli contemnuntiam profectò non est cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (vt diximus) in aliud tempus reseruantes, quod ad præsentem locum satis est, alteram responsionem subijcimus: Clementem qui eos canones dispersos in vnum volumen congregasse dicitur, non omnes libros canonicos collegisse, quos apostoli verbo tenus ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde, vel concilia, vel patres apostolorum proximi, hos esse sacros, quàm ab apostolis didicerunt. Ait tamen Irenæ. lib.3.c.3.refertur que ab Euseb. libr.5.cap.6. Clementem, quoniam cum Apostolis vitã semper egerit, atque ab apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita si hæc responsio non placet, detur alia, non omnes illos canones à Clemente editos, sed nonnullos à Græcis adiectos esse.

Ad postremam denique confirmationem, huiusmodi habeto responsum. Vt cũ ijs liberaliter agamus, donemusque eis Synagogã in fide errare non posse (quod tamen nõ perinde vt de ecclesia catholica certum est) negamus hos libros à Synagoga esse reiectos. Aliud est enim non recipere, aliud verò reijcere. Iudæi ergo intra suum canonem hos quidem libros publica auctoritate minimè receperunt: tametsi nonnulli etiam ex eis diuinos & sacros esse crediderunt. Qua de re vide Coclæum in libello de canonicæ scripturæ & catholicæ ecclesiæ auctoritate. (Cap.11.) De secundo igitur argumento hactenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur, Ante id temporis nec rem fuisse tam expeditam, nec conciliorum lectionem tan assiduam, nec hæreticorum impudẽtiam tam procacem in libris canonicis, vel infirmandis, vel etiam reijciendis. Quocirca, non fuerunt perinde soliciti fideles de huiusmodi quæstione: cuius definitionem sine iactura pietatis poterant ignorare. Quòd si argumentum idem contorquere in aduersarios volumus, nihil est quod faciliùs efficere possimus. Nam (vt ex concilio primo Toletano didicimus) si qs dixerit, vel crediderit alias scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est. Cùm ergo plerique (quod retrò nos ostendimus) hos libros tanquam diuinos venerentur, certè si ecclesia non reciperet, in anathema concilij Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audaciæ & temeritatis condemnemus, illos potiùs ignorantia laborasse concedamus. Imò cùm perniciosius ecclesiæ sit libros recipere pro sacris, qui re vera non sunt, quàm librum reijcere, qui aliàs verè sacer est (vt Diuus Thomas prima part. quæstione sexagesima octaua articulo primo. & de potentia quæstione quarta. articulo primo. latiùs explicat) cùm concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius, ac ferè sancti hos libros tanquam sacros ecclesiæ tradiderint, profectò, si ij non essent, perniciosissimè falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est.

Ad quartum verò argumentum primò dicitur, quòd Gelasius forsitan vnius libri nomine ambos complectitur: quod etiam in Esdra non ipse modò fecit, sed & Isidorus & Hieronymus qui Esdrã interpretatus, vnicum edidit, sequens (6. Etymolog.c.1.) Hebræorum consuetudinem, qua Esdræ primus & secundus liber in vno est, vt Origeñ. in primum psalm. docet, & Eusebius libro sexto. capitulo decimooctauo. Hanc autem mentem fuisse Gelasij, vel illud abundè magnum argumentum est, quòd idem ipse probat lectionem scripturarum, quæ per anni circulum distribuuntur, librum aũt Machabæorum pro dominicis Octobris: in quibus ambos ecclesia legit. Deinde respondetur, Gelasium de secũdo libro ambiguã fortè sententiã tenuisse: eoq;

se, eoque consilio in enumeratione eum librum prætermisisse. At Augustinus. 18. de ciuitate Dei. & Isidor. 6. Etymologiarum, vtrumque Machabæorum ab ecclesia recipi asseuerant. Quod & in procemio horum librorum asseritur. Nec id modò in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Eusebio, atq; reliquis licuit aliquando dubitare.

Cap. 36. Cap. 1.

Iam ad primam rationem, quæ in huius quarti argumenti confirmationem affertur, Ioannes Annius in commentarijs super secundum librum Philonis de temporibus tradit, libros Machabæorũ, qui absq; temporibus scripti erant, Iosephum adiectione temporum apocryphos reddidisse. Ostendit verò id argumento, quo nos vsi sumus: quo eodem Ioannes quoq; Lucidus permotus est. 4. suæ chronographiæ libro. Vnde autem Annius noster acceperit aut sine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Iosephum adiecisse tempora (ingenuè fateor) me præterit. Sed si id verum est, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum est, non auctoribus sed librarijs imputatur: ita menda, quę Iosephi per incuriam inducta sunt, non auctori libri Machabæorum, sed Iosepho tribuemus. Nec ob id libros hos apocryphos existimabimus. Tametsi Iosephũ germanam veramque catholicorum lectionem vitiasse viris ecclesiasticis omnibus dissimulantibus atque adeò conniuentibus, mihi quidem non fit verisimile. Nisi volumus mille quingẽtos annos & eò amplius ecclesia in vtramq; aurem dormitante inimicum hominem zizania superseminasse. Quamobrẽ, multò meliùs Eusebius Cæsariensis licèt hos libros non crediderit in sacrorum numerum referendos, asserit tamen auctorem illorum non supputare Græcorum regnum ab Alexandro, sed à Seleuco Nicanore, qui regnauit in Syria anno à morte Alexandri exacto vndecimo. Cui numero si addas quinque annos, quibus Alexander tanquam monarcha imperauit Græcis, conficitur numerus annorum exactus sexdecim. Quibus minor erat supputatio monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro supputabãt. Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnasse dicitur anno centesimo quinquagesimotertio, & iuxta primum Machabæorum anno centesimo trigesimoseptimo, verborum, non rerum dissensio est. Quippè, si centesimo trigesimoseptimo sexdecim adijcias, numerus cẽtesimus quinquagesimustertius conficietur. Ioannes verò Lucidus in eo discrepat ab Eusebio, quòd scribit Alexandrum post adeptam monarchiam annos septem regnasse, Seleucum verò anno octauo post mortem Alexandri iam exacto. Sed quod ad præsentem attinet quæstionem, non admodum refert, vtrũ ex his verum sit: cùm supputatio præcipua, de qua hîc agimus, minimè varietur.

Annius hos libros Philoni tribuit at docti negant.

Quinq; annos integros: nã regnauit præterea & aliquot menses.

Lib. 4. cap.

In huius verò confirmatione argumenti Ambrosius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admisisse, quot verba penè effudit. Sic enim ille loquitur. Nec aduertit homo ad carpendum promptulus, se quoque in reprehendendo Caietano sæpè ac multùm errasse. Hoc certè loco ter errauit. Sed istius errores coarguere nec meũ est, nec huius temporis. Quid ergo? Nonne hîc peccauit Caietanus? Peccauit sanè. Primùm in eo quod temerè & inconsideratè, ne superbè dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis esse deceptum: quem cõstat Spiritus sancti afflatu eum librum scripsisse. Deinde falsò existimat Caietanus, si auctor libri Machabæorum verba Danielis vsurpat, idcircò Danielem interpretari. Quasi non licuerit Bernardo verbis scripturarum passim vti: quas si quis arguat ab ipso malè intelligi, quòd verba nõ in eum afferat sensum qui scripturarum erat germanus & proprius, is stultus esse videatur. Certè poëtæ recentiores veterum versus etiam integros vsurparunt elegantißimè: nec tamen

priorum

priorum illi versus à posterioribus in eandem sentẽtiam capiũtur. Fallitur præterea Caietanus in eo quod putat, Danielis prophetiam nõ potuisse ad idolum Antiochi referri: quia dominus ad futura tempora referẽdam declarauit. Eadem quippè scriptura & ad Luciferum pertinet & ad Nabuchodonosor, & ad Antichristũ. Vanissimũ ergo fuit auctorẽ libri Machabęorũ reprehẽdere ꝙ in idolo, abominatione & desolatione Antiochi ad verba Danielis alluserit, vel ea certè in simili causa vsurparit. Nam & si in illũ sensum Danielem adduxisset, id fecisset egregiè, quod & Paulus & apostoli cæteri sæpè fecerunt.

At secunda ratio duobus modis refellitur. Priùs enĩ nihil impedit vt Spiritus sanctus scriptori assistat, qui in quibusdam tamẽ humano more ex modestia loquitur. Sic enim Paulus ait, & si imperitus sermone, non tamen scientia. Et rursum, vt minus sapiens dico plus ego. Et iterum; donate mihi hanc iniuriam.

2. ad. Cor. 11.
2. ad Cor. 12

Posterius aliud est loqui de ipsius historiæ veritate, aliud de interpretatione in aliã linguam. Interpres ergo veniam petit, non fallitatis, quæ nulla erat: sed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici responsione conuellitur.

Sed & tertia bis quoq; cõfutari potest: & q̃a nõ est opus cõfiteri, epistolam, cuius in priori fit mẽtio, eam esse, quæ e uestigiò subditur: & ꝙ si esse q̃s contẽdat, habet in prõptu quid dicat: pũcta librariorũ incuria esse malè distincta. Illa enim verba, Anno centesimo octogesimooctauo, non sunt initium epistolæ sequẽtis, sed finis antecedẽtis. Vt subsequẽs epistola hoc principium habeat, Populus qui est Hierosolymis. Cuius rei illud est argumentum, quòd diẽ annumuè, quo scribitur epistola, nõ ab initio statim, sed à fine ponere solemus. salutationem verò statim à principio. Tametsi vtrumq; Constantinus & in epistola ad Donũ papam, & in epistola ad Georgiũ Cõstan. Patriarchã, coniunxerit.

Quæ igitur secũdo loco ponitur, hęc scripta est anno cẽtesimo sexagesimonono, vt in priori epistola dicitur. Quæ verò ordine quidẽ scripturæ antecedit, sed reipsa tamen posteriùs missa est, ea scripta fuit anno centesimo octogesimooctauo.

Ita ad quartã rationem facilè dici poterat (quod antè monuimus) illã epistolam non esse cuius prior meminit. Quare nec necesse est fateri, eam esse scriptã anno centesimo sexagesimonono. Quin cõpilator illius secũdi libri, siue is fuerit Iosephus, vt Annio placet, siue quisq; alius, quascũq; epistolas inuenire potuit à Iudęis scriptas, nullo seruato ordine, in initio libri forsitan collocauit.

Quòd si secũdam illã esse admittimus, quam cõmemorat prima, dicere oportet, numerũ non secũdùm Hebraicam computationẽ haberi, sed secũdùm Græcam. Potuit enim (nec id incommodè) fieri, vt qui eas literas dederint, ij Græcam monarchiæ supputationẽ fuerint secuti: quam tamen is qui librum illum dicitur in cõpendiũ redegisse, noluit immutare: sed exscribere numerũ, vt scriptũ reperit. In alijs verò secutus est semper supputationem Hebraicã. Iudas itaq; mortuus est iuxta Hebræorum rationem anno cẽtesimo quinquagesimosecũdo expleto: hoc est, anno cẽtesimo quinquagesimotertio. Quibus si apponas sedecim annos Græcæ supputationis, cõstat numerus centesimus sexagesimus nonus: qui idẽ est cum priori. Nã, quo anno Iudas mortuus est, scripsit epistolã. Ita non est necesse cũ Ruperto libro de victoria verbi, aliũ à Machabæo Iudã diuinare, qui eam epistolam dederit.

Libr. 10. de Vict. uerb. cap. 15.

Ad quintam non desunt qui existimẽt non Antiochũ mẽbratim diuisum, sed ducem ab eo missum: sic enim videtur. 1. cap. significari. Illum verò fuga elapsum morbo pestilẽti interijsse, vt cap. 9. dicitur. Sũt etiam qui contẽdunt in cap. illo. 1. particulam, &, adiectam esse librariorum vitio: lectionem autem veram hanc esse, Percusse-

runt ducem,& eos qui cum ipso erant di-
uiserunt mēbratim,&c.Scio autē verbum
percutere interdū significare id, quod oc
cidere. Vt eo loco Percussit Philistęū,&c.
Et ibi Percussit Saul mille,&c.Sed non co
gimur hic vocabuli propria significatiōe
deserta ad dictionē confugere figuratam,
præsertim cùm Danielis.11.cap. de Antio-
cho scriptum sit,Et veniēt super eum Ro-
mani & percutietur. Quo loco Hierony-
mus. Percussus ait,dicitur esse,non quod
interierit &c.Et.2.Reg.2.Serui Dauid per-
cusserūt de Beniamin. 360. qui & mortui
sunt. Sed ne illud quidē huic expositioni
repugnat,qđ Lyranus obijcit, Antiochū
(vt hic dicitur)cecidisse.Nō enim semper
eo verbo mors significatur : sed q victus
Iosue.7. est cecidisse verè asseritur.Ceciderunt(in-
quit)per prona fugiētes. Sed ne illud qui-
dē obstat qđ ibi legitur, Cū ingressus esset
intra ambitū fani,clauserūt tēplum:Cùm
autem intrasset Antiochus,&c. Vbi vide-
tur designari Antiocho concluso nullum
fuisse locū fugiēdi reliquū. Non enim in-
telligendū est tēplū clausum post ingresū
ducis:sed cùm milites essent intra fani am
bitum,vt si exēpli causa dicamus,in atrijs,
sacerdotes clauserūt ianuas tēpli.At cōtrà,
cùm milites Antiochi aditū tēpli occultū
aperuissent, vt cognita res est, lapidibus
sunt à Iudæis obruti. Potuit ergo dux ipse
percussus,si ducis nomine Antiochus in-
telligitur,quo aditu aperto intrauerat,exi-
re atq; fugere.Ob quam fugā. c.9.dicitur,
inhonestè ac turpiter de Perside redijsse.
Sed ne rimulas quęrere ad elabendū videa
mur,illa respōsio & planior & verior est,
cui historicorū grauiū cōsentit auctoritas
nō eundem esse Antiochū de quo primo
capite & de quo capite nono perhibetur.
Sed ibi Antiochi magni mortem scribi,
hic verò Antiochi Epiphanis. Cuius etiā
finis.1.libr.cap.6.texitur.Nam illum Stra-
bo libro.16.ait templum Beli expoliare co
natum finitimos Barbaros interemisse.

Ad sextam, licèt Rupertus omnia ea fi
guratè velit intelligi de arca noui testa-
menti,id est,humanitate Iesu Christi: ad li
teram tamen miraculum illud vel iam fa-
ctum est,cùm expulsis gentibus à Iudæa
Hebræi ex diuersis locis, vbi erant disper
si, conuenerunt: vel fortè etiam in con-
uersione Iudæorum ante diem iudicij fu-
tura fiet.

11 Nec nostris cōiecturis diuina promis-
sio debilitanda est. Est enim Deus verax,
omnis autem homo mendax.

Postrema demum ratione soluenda
variè torquentur auctores. Alij nanque
fingunt, Machabæos per matrem à tribu
Iuda originem ducere:eaque ratione de-
fendunt,sceptrum de Iuda non esse trans-
latum. Alij sequētes traditiones Talmud
astruunt,Machabæis quoq; existentibus
ducibus,fuisse iudices quosdam ex tribu
Iuda,penes quos sūma decernēdi atq; im
perandi potestas resideret. Qui Hebraicè
סנהדרים, Latinè senatus vt apud Roma Zanedrin.
nos appellabatur. Vnde illud est,Populus
qui est Hierosolymis, senatusq; & Iudas,
&c. Hos itaq; cùm Herodes qui primus
ex alienigenarum genere ortus regnum
Iudaicæ gentis obtinuit, in odium Daui-
dici regni de medio sustulit,tum verè sce-
ptrum de tribu Iuda dicitur abstulisse.
Alij hunc nodum soluunt affirmantes il-
lam Iacob prophetiā promissionem fuis-
se ad legem comminationum intelligen-
dam:quæ scilicet mutatis moribus com-
mutetur.Et quemadmodum sentētia ad-
uersus Niniuitas post poenitentiam trans-
lata est,ita quoque hæc diuina promissio,
filijs Iuda peccantibus fuerit commuta-
ta. Quam quidem normam in expli- Ezech. 33.
candis tùm comminationibus, tùm pro- uide.2.Regū.7.&.3.
missionibus ex Ezechiele desumunt : a- Reg. 9. de
pud quem Dei & comminatio & polli- promißiōe
citatio pro conuersis , aut auersis homi- throni Da-
num moribus transferuntur. Nos ve- uidi facta.
rò, quibus consilium est alienas exposi-
tiones nō inimicè, aut insectari, aut repelle
re, faciliùs hunc locum expediemus,si ex
primo

primo Machabæorum libro intelligimus populum Iudæorũ ducatum Machabæis tradidisse,non tãquàm propriũ & hæreditarium, sed ad legẽ depositi conseruãdum: vt videlicet Israeliticam plebẽ interea tuerentur,donec surgeret propheta fidelis, vel qui eos instrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabãt.Qua ex re sceptrum de tribu Iuda non auferebatur: eo præsertim,quòd ipsa quoque tribus in hoc populi condictum sententiamq; à principio saltem creditur consensisse.Quartum ergo argumentum cum suis cõfirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quòd argumentum Caietanus in Matthæi.24.ponit auctorem libri Machabæorum errasse in interpretatione prophetiæ Danielis,quã ad Antiochum ille refert, cùm Lucas ad exercitum Romanorum perspicuè retulerit,id nullius momenti est. Eadem quippè litera & ad Nabuchodonosorũ & ad Antichristum spectare potest. Sic eadem & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum & ad Antichristum pertinet. Quæ omninò res, quoniam nihil obscura est, nostra explicatione non eget.

At quintum argumentum refellimus. Non modò concilium Carthaginẽse,& Innocentius,sed plerịq; alij Sapiẽtiam & Ecclesiasticũ Salomoni assignauerunt.Nam, librũ quidem Sapiẽtiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de præscriptionibus hæreticorũ:Origenes super epistolã ad Romanos libr. octauo:Cyprianus sermone quarto de immortalitate:Basilius libr. 5. contra Eunomiũ: Ambrosius sermone octauo in psalmum,Beati immaculati:& lib.3.Exame ron.c.15.&.4.lib.de fide.c.6. & Eusebius.11. lib. præparationis Euangelicæ.c.5.Quin Eusebi⁹ ipse lib.4.Ecclesiasticæ histo.c.22.asserit,Egesippum,Irenæum,& oẽs antiquos librũ Sapientiæ Salomoni tribuisse.Tribuerũt certè Euaristus in epistola ad episcopos Aphricanos,Felix primus ad oẽs episcopos Galliæ,Felix secũdus ad Athanasiũ & cæteros episcopos Aegypti,Epiphanius hæresi.

Hilar. in psalm.128. Casiodo. in psal.88. & 89.& 91. Et.3.lib. histo. ecclesia c. 8.

76.Anomæorũ. Damascenus quarto suæ Theologiç libro:vbi Iodoc⁹ Clichtoueus multis argumentis contẽdit,librum illum non fuisse Philonis,sed Salomonis. In quibus illud maximũ est,ꝙ verba quç auctor capite nono eiusdem libri de se dicit,non alij quàm Salomoni congruere possunt. *Cap.18.*

Ecclesiasticum quoq; auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerũt: Clemẽs Alexã.lib.7.stro. Gregorius Nazanzenus oratione octaua,Basilius quarto libr. cõtrà Eunomium,Chrysostomus,siue quis alius fuerit,homilia.3.imperfecti operis in Matthæũ,Ambros.super.7.caput prioris ad Corin.Hieronymus in cap.10.Ecclesiastes,Cyprianus ad Rogatianũ,& tertio lib.ad Quirinum, & primo sermone de eleemosyna, Casiodo.in psal.55.&.66. &.93. Gregorius 10.lib.Moraliũ. &.1.q.1.c.non est putãda, Sixtus primus in prima epistola ad oẽs fratres,Marcellinus ad Salomonẽ episcopum, Fabianus in epistola ad oẽs Orientales episcopos,Sixtus secũdus ad Gratũ,Damasus ad episcopos Italiç,Ioãnes papa ad Valeriũ episcopum. Quòd si post tot tanq; graues auctores libros illos Salomõis esse asseueremus,nihil erit,ꝓfectò cur timere debeam⁹. *Cap.19.* *Cap.14.*

Deinde librũ esse huius aut illius scriptoris nõ admodũ interest catholicç fidei, dũmodò Spiritus sanct⁹ auctor esse credatur. Quod Gregorius in procemio super Iob capite primo eruditè & tradit & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epistolam scripserit,si verè scripsit. Vnde,nihil obstaret, vt in ea re, quç ad fidem non pertinet, Innocentius & conciliũ Carthaginense cõmunem antiquorũ opinionẽ sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere, quippe quòd ad fidem attinere certum sit. *Vide ea quæ in confutatione.7 argumenti ex Hieronymo referẽ tantur.*

Deniq; vt has duas responsiones prçter mitteremus,habemus aliam multò potiorem:quam ex Eusebio.lib.11. prçparationis euãgelicç Ioãnes Driedonis expressit.Cùm enim Salomon,iuxta scripturam, locutus fuerit tria millia parabolarũ, & carminum *Cap. 5.* *3. Reg. 4.*

quinq; millia, quę non sunt in vnum aliquod volumē à Salomone coacta: fuerunt alij atq; alij qui sententias Salomonis sparsas collegerunt: vt patet prouerbiorū.ca.25. Ita Augustinus Eugubin⁹ secutus rabbi Moysen & Talmudistas, credidit Esaiam libros Salomonis scripsisse. Quod equidem incertū habeo: illud verò exploratum, sententias librorū, qui sapientiales vulgo nuncupātur, à Salomone quidē fuisse primùm exceptas, sed non ab eodem auctore collectas. Vnde & Iesus Sirach in Ecclesiastico, non ait se protulisse, sed renouasse sapientiam de corde suo. Huius ergo rei Innocētiùs & conciliū Carthaginense non ignari, optima ratione hos oēs libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hęc diximus.

In Cōmentar. super Genes.

Cap. 10.

Sextum verò argumētum Caietani est in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti. Pudet autem virum alioqui ingeniosum & doctū, virum pium ac nostrę familię columen, vano distinctionis nouę commento argumētum firmissimum eludere voluisse: atq; vt leuiorem plagā repelleret, grauiorē accepisse. Cū enim nomē libri canonici apud scriptores oēs, vno excepto Caietano, pro sacro atque diuino sumatur, non modò comprehendi animo, sed ne suspicione quidem potest attingi, pontifices & concilia omnia aliter vocabulum vsurpasse, q̃ erat in vsu vniuersorum. Deinde, concilium Carthaginense, ne quis aliter inuerteret, quid nomine scripturarum canonicarum intelligeret, declarauit inquiens, Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturę. &c. Et Innocentius, hi libri (ait) recipiuntur in canonem sanctarū scripturarum. Et in concilio Florentino eodem spiritu inspirāte illi oēs libri quos suscipit, & veneratur ecclesia, & de quibus prẹsens disputatio instituitur, scriptū à sacris auctoribus asseruntur. Prẹterea, cùm sub eodē contextu omnes illi libri nullo facto discrimine definiantur esse canonici, ridiculum est vt partim in vna significatiōe, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac si hanc semel distinctionem admittimus, auctoritate conciliorū atq; pontificum nullus liber facer constare poterit. Nam, pari causatione, si id quidem lubitū esset, hæretici dicerent, vnumquemlibet de cæteris non esse canonicum ad firmādam fidem, sed ad instruendos mores. Id quoniam absurdum omninò est, retineamus potiùs eā rationē oportet, quam Caietanus voluit euertere: vir (vt sæpè iā dixi) cum primis eruditus & pius: sed qui in libris sacris constituendis Erasmi nouitates ingeniū; secutus, dum alienis vestigijs voluit insistere, propriā gloriā maculauit. Ac de sexto argu. hactenus.

Ad confirmationem autem faciliùs respōderi potest, Non Ambrosiū modò, sed & Cyprianū ad Pōpeianum, & August. 18. de Ciuitate Dei, referre ex. 3. & 4. lib. Esdræ testimonia: sed non tanquam ex spiritu diuino edita, quib⁹ scilicet nefas sit refragari.

Cap. 16.

In septimo principali argumēto molestè fero non alienos modò, verūetiam nostrates (bona venia legetur) in tā nouā, ne dicā leuem sententiam incidisse, vt epistolam ad Hebræos apostoli Pauli esse negauerint. Sed id multò molestius, vt si Pauli non sit, protinus non sit canonica. Nam, auctore incerto poterit epistola certò esse canonica. Siue enim Lucas, seu Barnabas (quod quidam sunt opinati) eam epistolam scripserint, canonica erit. Nam, & per Lucam & Barnabā Spiritus sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cùm hæreticum sit hanc epistolam à sacris scripturis excludere, certè temerarium est (ne quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimonijs cōfirmatur. Origenes in primis libro primo cōmentariorum super Matthæū, & refertur ab Eusebio lib. 6. ecclesiasticę historiæ, Ego dico (ait) q̃ ipsa manifestissimè est Pauli apostoli, & semper oēs antiqui maiores nostri eā vt Pauli Apostoli susceperūt: & opinio vsq; ad nos peruenit, q̃ sermo eius est

Arius negauit hanc epistolā esse Pauli, ut auctor est Epipha. hæres. 69.

Cap. 18.

Græco

Græco sermone compositus, vel per Clementem Romanæ vrbis episcopum, vel per Lucam.

Cap. 11.

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium. 6. Ecclesiasticæ historiæ libro. Manifestè (inquit) est Pauli, scripta quidē Hebræo sermone tāquam Hebræis: sed à Luca in Græcum interpretata.

Cap. 37.

Eusebius quoq; in eandem sententiam iuit. 3. lib. historiæ ecclesiasticæ. Vbi cùm dixisset Clemētem Romanū Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimonijs huius epistolæ vsum, continuò subijcit. Vnde constat q̄ apostolus hanc epistolā tanquam Hebræis mittēdam patrio eā sermone conscripserit: &(vt quidā tradunt) Lucā Euangelistā, alij aūt Clemētem interpretatū esse: quod & magis verū est. Quia & stylus ipse epistolæ Clemētis cū hac cōcordat, & sensus nimirū vtriusq; scripturæ plurimā similitudinē ferunt. Hactenus Eusebius. Et cap. 3. eiusdē libri. Pauli manifestè. 14. sunt epistolæ. Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Græcos, qui hanc epistolā Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Aphricanos, & lib. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Thesau? Quid Chrysostomum infinitis propè locis? Quid Ignatiū, quid Irenæum, quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola de ordinatione episcoporum? Quid Iginium in epistola ad omnes Christi fideles? Quid conciliū Loadicenum? Quid tandem concilium Ephesinum? Cùm omnes Græci scriptores (vt auctor est Hieronymus ad Dardanum) hanc epistolam apostoli Pauli esse vna voce fateantur. Theophilactus certè miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolā Pauli esse inficiantur. Affirmatq; eos nō secùs peccare, quàm si à Paulo abesse Christum negarent. Quid Latini? Nempè fatētur etiam. Fatetur Ambrosius super psalmū, Beati immaculati: & libro de his qui mysterijs initiātur ca. 8. Augustinus in sup. 2. lib. de doctr. Christiana. c. 8. & sæpe aliàs. Item Gregorius quinto libro moraliū. c. 3. Gelasius cū concilio septuaginta episcoporum: Innocentius papa: concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum. Quid moror? mille quingētos ab hinc annos ecclesia legit hanc nomine Pauli apostoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro sæculis sine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, nisi me valdè opinio fallit, testatur Paulum Hebræis epistolam scripsisse. Nā primam Petri Hebræis scriptā esse salutatio ipsa adeò apertè docet, vt ne Caietanus ipse quidem negare potuerit. At secunda Petri eisdē quoq; scripta est. Ait enim, Ecce iam vobis hanc secūdam scribo epistolam. In huius verò fine sic Petrus inquit, Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis. &c. Vobis scilicet Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta distinctione subiūgit, Sicut & in omnibus epistolis: vt non obscurè intelligeres, quòd Paulus Hebræis de longanimitate & salute Christi, idem & in alijs epistolis scripsisse. Nō est ergo cur de auctore huius epistolæ quisquàm dubitet.

Cap. 9.

Conciliū Ephesinū expressè docet apostoli testimonio pbari, q. Christus est factus pōtifex & apostolus cōfessionis nostræ Cōciliū Ephesinū dixi, quia illa

epistola licèt Cyrilli sit, præsidebat tñ synodo, & est à synodo approbata.

Caßiodo. in psal. 109.

Adrian. in epistola ad Constan. et Irenem.

At, Hieronymus dubitat. Certè, vt dubitasset, non proinde nostram hanc certā indubitatamq; fidē, ambiguā efficere potuisset. Sed, negamus Hieronymum ancipitē hoc loco (quod illi falsissimè impingitur) habere sentētiam. Nam, vt innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia vt illud etiam dissimulemus, quod de viris illustribus in Paulo, cū quorundam contrarium sensum expressisset, eorum argumēta refellit: ille profectò locus Hieronymianæ sentētię clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad Dardanū de terra pmissionis, in hæc verba: Vas electionis loquitur ad Hebræos, fide qui vocatur Abrahā. &c. Nec me fugit quod

perfidia Iudæorum hæc testimonia nõ suscepit. Illud nostris dicendum est, hãc epistolã, quæ inscribitur ad Hebræos, non solùm ab ecclesijs Orientis, sed ab omnibus retro Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi: & nihil interesse cuius sit, cũ Ecclesiastici viri sit, & quotidiè ecclesiarũ lectione celebretur. Quòd si eã Latinorũ consuetudo nõ recipit inter scripturas canonicas, nec Græcorum ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadẽ libertate suscipiunt: & tamen nos vtraq; suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinẽ, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui vtriusq; testimonijs vtuntur, non vt interdum de apocryphis facere solent, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Hactenus Hieronymus. & in epistolã ad

Cap. 1. Titũ, lege (inquit) ad Hebræos epistolam Pauli apostoli, siue cuiuscunque alterius eam esse putas, quia iam inter ecclesiasticas est recepta.

Ad primam igitur rationem, quoniam in relectione de pœnitentia accuratè sanè ac diligenter illa apostoli loca explicata sunt, nõ est necesse modò respondere.

Ad secundam respõdere necesse est, & quidem eo ordine, quo aduersum constitutam veritatem obiectionis singulæ particulæ fuere propositæ. Nam, quod prima particula obijciebatur, facilè diluitur: cùm contingere potuerit, vt interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, sed in margine (quod fieri solet) addita fuerit interpretatio, quam librarius textui deinceps inseruerit. Quod etiam idem in Matthæo vsu fortasse venit in verbis il-

Cap. 27. lis Eli Eli. &c. Quòd autem quæ expositor fortasse quispiam in margine apposuerit, ea scriptorum vitio textui nonnunquam inserantur, Nicolaus Liranus rectè 2. Regum. 8. animaduertit. Illa enim verba, de quo fecit Salomon omnia vasa aurea in templo & mare Aeneum, & columnas & altare, in hunc modum & adiecta & inserta esse constat.

Potuit & alia ex causa proficisci: vt Apostolus, vel Euãgelista Hebraicè scribẽs, quorundam vocabulorum interpretationem adiecerit, quod apud Iudæos erant verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerũt commodè in linguam Hebraicam verti: vt Golgotha, & epheta. Ecce duas causas, quibus interim argumẽtum illud Caietani posset eludi. Quo ne librum quidẽ Geneseos Hebraico sermone scriptum sibi Caietanus suaderet. Nam ibi legitur, Rachel vocasse filij sui nomen Benoni, id est, filium doloris mei: nomen verò ei à patre inditum Beniamin, id est, filium dextræ. & in Exodo, est enim phase, id est, transitus domini. Respondeant nobis isti, qui simili argutia negotium nobis exhibere volunt: & si non valuerint, tertiã causam nos reddemus. Videlicet, sunt nomina cõposita ex multis simplicibus, quæ nonnunquam integra in compositione manent, interdum corrupta. ea si alijs verbis eadem etiam lingua, explicare voluero, nihil absurdũ orietur, vt si verbi causa dicã Deicola, interpretatur, Dei cultor: paterfamilias, hoc est, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus Benoni, & Melchisedech, euenire potuit.

Ioan. c. 19. uidetur astruere vocẽ Hebreã esse. Sed quia voces Chaldeæ erãt Hebræis quasi propriæ, ideò Euãgelista dixit, Hebraicè autem Golgotha, quemadmodũ si ego dicam, Hispanè autem Iaualí. Quam vocem Puniceã esse certũ est, pro apro ab Hispanis usurpatam. Cap. 35. Exod. 12.

Sed ne ad hæc tanquam in aram confugiamus, illa causa & prestãtissima & verissima est, Interpretem id iure suo facere potuisse: cùm videlicet necessum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpres transtulisset, Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me: non fuisset à Latinis perceptum, quorsum astantes dixerint, Heliam vocat iste. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorum interpretationẽ apposuit, quod facere æquè poterat verbis Hebraicis nõ retentis. Certè Geneseos. 35. & Exodi. 12. in Hebræo nominum interpretatio non habetur: sed interpres adiecit de suo.

Quòd si obijcias, illam particulam non esse sacram scripturam, si hoc verũ est: vt quæ ab officina interpretis prodierit, Primùm, cõceditur conclusio: nec ego video cur

cur perhorrescere debeam. Deinde, negatur illa collectio. Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam, particula quæ ad seruandam, vel congruitatem, vel intelligentiam in sacrum literarum interpretatione additur, non censetur à sacris literis aliena. Vnde Hieronymus in commentarijs epistolæ ad Galatas, hanc consuetudinem, inquit in pluribus locis scriptura conseruat, vt Hebraicum verbum cũ interpretatione sua ponat: Bartimeus filius Timei, Afer, diuitiæ, Tabita, Dorcas, & Mesech, vernaculus. Ecce scripturam Hieronymus vocat etiam eã particulam, quam interpretẽ addidisse compertũ est. Atque id in epistola ad Hebręos vel maximè locũ habet: cuius interpres fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod apostolo & viuẽte & vidẽte factũ esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propẽsius. Verũ esse asseuerarẽ, nisi academiæ tẽperamentũ in causa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa mouere nos debet, vt credamus hãc epistolã Hebraicè scriptã nõ fuisse. Sed ne secũda quidẽ causa mouet. eadẽ enim in apostolũ torqueretur, q in Actorũ libro Iudæis loquẽs citat scripturã vetere iuxta trãslationẽ septuaginta. Itaq; interpres aut Lucas, aut Clemẽs, licèt Hebręos Hebraicè Paul' fuerit allocutus, versionẽ tamẽ septuaginta interpretũ magis reddere voluit, ne Græci literæ nouitate turbarẽtur. Quã etiã ob rẽ apostolus Romanis scribẽs, abutitur testimonio Abacuch iuxta trãslationẽ septuaginta: ne Romanis aurib' insuetã orõnẽ afferret: vt Hierony m' auctor est in cõmẽtarijs sup Abacuch.

Iam verò, tertia illa causa, quæ in postrema huius rationis parte nobis opponitur, nulla est. Audiui equidẽ ab Hebræo, cui Hebręi Carpẽtoratẽses primas ex suis hominibus deferebãt, epistolã hãc Hebraicã hodie etiã, Matthæiq; Euangeliũ extare. Sed vt Iudæus ille nos irridere voluerit, aut etiã ex alicuius Hebræi versione illi habeãt nũc Hebraicã epistolã Pauli euãgeliũ q; Matthæi, perierint verò legitimũ Matthæi ad Hebræos euangelium, & epistola Pauli ad Hebræos, Iudæorũ cura id verisimillimum est accidisse.

Ad tertiã rationẽ, qua etiã id agitur vt Paulus actor huius epistolæ nõ credatur, priùs respõdetur, testimoniũ illud in sensu literali ad Christũ referri. Nec obstat, sensum etiã literalẽ ad Salomonẽ etiã pertinere: cùm eadẽ litera plura simul literalia sensa cõtineat: vt D. Th. & ante hũc D. Augustinus tradidere. Queadmodũ igitur nomine Dauid Christus interdũ ad literã significatur, vt Ezechiel. 34. suscitabo super ea pastorẽ vnũ, seruũ meũ Dauid: & Hiere. 30. seruiẽt dño Deo suo & Dauid regi suo &c. Sic & per nomẽ Salomonis Christũ dñm eo loco scriptura signauit. Id ne nos præteriret, adiecit, stabiliã thronũ er' vsq; in sempiternũ. Quod apud Lucã Angelũ ad Christũ retulisse, notius est, q̃ vt explicãdum sit. filius (inquit) altissimi vocabitur, & sup domũ Dauid sedebit. Augustinus porrò auctor est. psal. 71. licèt in Salomonẽ inscribatur, Iudæos tñ de Christo esse prophetiã inuictissimè defendere, qa nõnulla ibi ita dicta sunt, vt in Salomonẽ cõuenire non possint. Quę eadẽ, pfectò causa, vt de psalm. 44. idẽ sentiam', cogit.

Posterius, vt in sensu allegorico hoc testimonio Paulus abuteretur, nihil à suo more faceret alienum: qui cùm sępè aliàs, tum maximè in priori ad Corinth. epistola, ex sensu allegorico argumẽtatur. Aliud est enim ex sensu spirituali certũ & efficax argumẽtũ trahi, quod Augustinus, Dionysius, Hieronymusq; negarũt. Aliud verò argumentũ inde probabile duci, id quod nemo sanè doctus negare potest. Quòd enim Rhetores argumẽta verosimilia certis & exploratis adiungunt, id Apostolus quoq; facit. Potuit aũt hoc loco multò & cõmodiùs & vehementiùs facere, vbi Hebræi intelligebãt ea, quæ Dauidi in Salomone De' promiserat, in Christo esse cõplenda. Intelligebãt autem, eisdem sacris

Cap. 4. in illud, abba pater.

Acto. 13.

Cap. 1.

Cap. 2.

Ante paucos ãnos Sebastianus Munsterus dedit Euãgeliũ Matth.

Hebraicũ, & eius in Latinã linguam versionem.

1. par. q. 1. arti. 10. 3. de doctri. Christ. c. 27 et. 12. cõfes. c. 26. 31. & 32.

Cap. 1.

De vnita. eccle. c. 8.

Cap. 9.

Augusti. ad Vincẽ. Donatistã epistola. 48. Dionysi. in epistola ad Titum. Hieronymus in 13. Matthæi caput.

literis sæpiùs admoniti. vt Micheæ.4.Danielis.7.patet.

Ad quartam rationem non oporteret respódere,si oratio Pauli colo & comate aptiùs distingueretur. Itaq; lectio in hunc modum habere debet. Quę cùm initium accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est.vt illa verba, ab eis qui audierunt, non ad participium sequens, sed ad infinitiuũ antecedens referãtur. Sed cui hæc displicent, is tale habeat respósum. Quod Paulus ait, in nos confirmata est, non ad se peculiariter refert, sed ad Iudæos generaliter, vt Glossa interlinearis admonuit. Præterquã q̃ Paulus nó ait se accepisse doctrinã ab eis qui audierunt, sed salutis confirmationẽ: accepit enim & sacramenta ab illis & doctrinæ confirmationẽ, tũ quia Ananias dixit illi, quid oporteret eũ facere. Tũ quia ascendit ad antecessores apostolos, ne forte in vanum curreret. &c.

Ad quintam verò respondere oportet in hunc modum, nomen testaméti apud Latinos interdũ significare pactũ, & promissionẽ: vt Hiero. in Hiere.31.ca.& in Mala.2.cap. scripsit, & Innocentius in capite. cùm Marthæ. de celebratione missæ. eruditè postea docuit. In quam significationẽ illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur, Hic est calix noui & æterni testaméti, id est, nouę ac æternæ promissio-

Cap.9. nis. & illud etiam ad Hebręos, Noui testamenti mediator est, vt repromissiónẽ accipiãt qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Illud etiam exploratũ est, apud Græcos nomẽ, διαθήκη, interdum propriè testamẽtum, nonnunquam pactũ, fœdus, & pollicitationem significare. vt ex actorũ apostolicorum capite tertio Budæus in commentarijs probat. In qua etiã posteriori significatione & Geneseos nono, & psalmo.54.&.88.&.105. nomẽ διαθήκη legitur.

Berith. Vocabulũ quoq; Hebraicum ברית quod Exodi.24.& Hieremiæ.31. habetur, licèt frequenter pactum fœdusq; significet, quandoq; tamen ad testamenti significationem flectitur. Nam, & Hieronymus Zachariæ nono, & psalmorum interpres Psalmo.44. nomen Berith, in testamẽtum vertit. Imò licèt Aquila nomen illud semper pactum interpretetur, at.70. tamẽ ferè testamentum, vt Hiero. in.2.cap. Mala. testatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorũ more, & vocẽ à proprio ad improprium significatũ flectere: quod idẽ si aut Græcè, aut Latinè loqueretur, facere potuisset. Idq; eò magis, quòd instrumentum à sanis obsignatum, testamẽtum dicitur: quanuis codicillo posteà, vel mutẽtur aliqua, & aliqua inducantur, vel etiam totum omnino quod testamento semel cautũ erat, antiquetur. Quocirca, & vetus illud legatum, testamentũ quidem erat signatũ à viuo: sed apertum moriente Christo, vt velum scissum ostendit: ac per euangelicam legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactãtius de vera sapientia videtur mihi intellexisse. Cap.20. Nihil igitur obstat, quo minùs Exodũ loquẽtem de veteri fœdere, loquẽs etiã propriè de testamento Paulus adducat. Quinimò consentaneum argumentum est, vt perfectum testamentum, scilicet nouũ, sanguine confirmatum sit & morte testatoris. Quãdoquidem imperfectum illud vetus non fine sanguine firmatum est: vt figura figurato congrueret. Atq; hæc quidem responsio argumẽto Caietani satisfacit: etiã si nomen Hebraicum non testamentum propriè, sed fœdus solũ significet. Quod & Hiero. in.31.cap. Hiere. & Hebræi docti contendunt.

Ad postremam verò rationem is ipse, qui posuit, respondet: Illa tria quidẽ in arca fuisse omnia, vt Paulus dicit: sed vrnã & virgam foris pendentes à latere: tabulas verò intus: vt.3.lib. Regum habetur. Rursum etiam fortè post illa Salomonis tẽpora, sacerdotes cupiẽtes virgam & mãna in secretiori tutioriq; esse custodia, intra arcã cum tabulis posuerunt. Cuius rei Paulus Cap.8.

non

non erat inscius: nos sumus, qui Hebræorũ traditiones ignoramus. Theophi. in epistolam ad Hebræos. c. 9. asserit Paulũ optimè institutũ in reb⁹ iudaicis à Gamaliele ex traditione hoc habuisse, hodieq; Pharisæorũ sectã asseriri rẽ ita se habere. Admonuerat fere idẽ prior Chrysost. homi. 18. De septimo itaq; argumẽto & huic adiũctis rationibus satis est dictũ. Nã q ex illis verbis, Celeriùs aũt videbò vos, Caietan⁹ argumẽtatur, alienũ à rõe videri, vt postquã appellauerit Cæsarẽ, spõdeat se Paulus daturũ Iudæis: adeò leue est, vt referre pigeat, nedum refellere.

In octauo verò principali argumento, quo quarta conclusio coarguitur, Caietanus quidem non negat epistolam Iacobi esse canonicam: sed auctorem asserit incertum esse. Erasmus addit eam non sapere apostolicam auctoritatem. At, cùm Hieronymus de viris illustri. Vrbanus papa in epistola de communi vita, Alexãder Quintus à Petro, in epistolã ad oẽs episcopos, Anacletus in epistola de oppressione episcoporũ, Marcellus papa ad episcopos Antiochenæ ꝓuinciæ, Gelasius cũ cõcilio septuaginta, Innocẽtius primus, cõcilium Mileuitanũ capite septimo, cõciliũ Laodicenum, Carthaginẽse, Florentinũ, Tridentinũ, hãc epistolã Iacobi apostoli, Iacobi, inquam, apostoli esse affirmauerint, idq; ecclesiæ vniuersalis vsu confirmãte, temerarium est, ne dicam erroneum, huius epistolæ certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex stylo salutationis infirmare: idq; argumẽto leuiori, quàm cui respondere debeamus.

Origẽ. 2. ho. in Leui.

Ad nonum argumentum sic respondeo. Erroneum est, ne dicam hæreticum, secundam illam epistolam Petri apostoli esse, negare. Aduersatur enim imprimis omnibus sanctis: Deinde Innocentio & Gelasio. Præterea, concilijs Laodiceno, Carthaginensi, Florentino, Tridẽtino: Deniq; vsui catholicæ Ecclesiæ, quæ legit eã in festo transfigurationis nomine Petri apostoli.

Contineret etiam aliquid falsi, si Petrus apostolus eius auctor non fuisset. Nam, licèt argumentum ex salutatione ipsius epistolæ forsitan eluderetur, q à falsario quopiam esset adiecta: at, quod capite primo illius epistolæ legitur, eludi nulla ratione potest. Hanc vocẽ (ait) nos audiuimus de cælo allatam, cùm essemus in monte sancto cum ipso. Quòd si Petrus non scripsit epistolam, Ioanni aũt Iacobóue tribuere stultitiæ manifestariæ est, falsum epistola cõtinet. Quod est hæreticum. Argumẽtum verò illud, quod Erasmũ mouit, imò plerosq; olim ante Hieronymum (vt refert idem de viris illustribus in Petro) infirmũ est: cùm eundem auctorem sæpè cõtingat, non aliã modò, verùm eandẽ quoq; sententiam stylo scribere differẽti. Quod (vt reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas si cum alijs eiusdem operibus conferas, iudiciumq; feras ex diuerso dicendi charactere, ab alio auctore scriptas esse iudicaueris. Hieronymus tamen ad Hedibiam. q. 11. aliter respondet, inquiens, Duæ epistolæ quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepãt, structuraq; verborum: ex quo intelligimus Petrum pro necessitate rerũ diuersis fuisse vsum interpretibus. En Hieronymus ex dissimili stylo nõ diuersos auctores colligit, sed interpretes differentes. Apostoli enim in aliena lingua malebant per interpretem scribere, q̃ dono linguarum abuti: quod non ad elegantiã & luxum, sed ad vsus necessarios acceperãt. Nec me fugit, q Erasmus hunc locũ Hieronymi detorquet: sed more suo facit, vt pro sua libidine interturbet omnia.

Clemẽs Alex. 7. libro Stro. Glauciam tradit fuisse Petri interpretẽ.

Super epistolã ad Cyprianum et super epistolã ad Hedibiam.

Propter decimum argumentum Erasmus & Caietanus duas illas posteriores epistolas negãt esse Ioannis Euangelistæ. Quã ego sentẽtiam non temerariam modò, sed etiam erroneã esse crediderim. Quoniam si Ioannis cognomẽto senioris asseruntur, non sunt profectò canonicæ. Nec. n. quisquàm Ioannem presbyterum auctorem sacrũ existimauit. Sũt aũt sine dubio, vt antè à nobis demonstratum est, epistolæ canonicæ: non ergo sunt Ioannis presbyteri,

sed

sed Euangelistę. Quod Origenes in. 1. psal. apud Eusebium.6.lib. Ecclesiasticæ hist.ca. Cap.18. 18. Clemens lib.2. stro. Cap.1. Damascenus.4.libr. Cap.8. Isidorus sexto etymolog. August.2. de doctrina Christi, Hieronymus ad Euagrium, 93.dist.c.legimus. Innocentius primus, Gelasius, concilium Laodicenum, Carthaginése, Florentinum, Tridentinumq; testantur. Sed & tempore paschali vniuersalis ecclesia duas has epistolas nomine Ioannis apostoli populo legit. Ecclesiæ autem, cócilijs, & sanctis antiquis tutiùs nos committemus, quàm nouitijs istis auctoribus. Quorum argumentum cùm imbecillum sit, alia confutatione non eget.

Vndecimum verò argumentum indignum esset, quod in aliorum numero censeretur, nisi ob illud Caietanus asseruisset, hanc epistolam minoris esse auctoritatis q̃ alias, quæ sunt certò scripturæ sacræ. Nam, huius epistolæ auctoritatem expresè negare non audet, nequid inuidiæ subeat, aut criminis. Cùm autem Hieronymus asserat, auctoritatem iam vetustate & vsu meruisse, & inter canonicas computari: miror equidem cur Caietanus aliorum opinionem sub Hieronymi censuram non redegerit: quem pro certa regula sacrorum librorum habendum existimauit. Caietani igitur assertio hoc loco periculosa est, si vis comparatiui teneatur. Minoris (inquit) auctoritatis est ijs, quæ sunt certò scriptura sacra. Non est igitur certò scriptura sacra: qđ est erroneũ. At quidam ante Hieronymũ hanc epistolam non probarunt. Fateor, sed fuerunt nonnulla ante Hieronymum in controuersia, quæ modò in dubium vertere hæreticum est. At, citat librum apocryphum. forsitan apocryphus apud Hebræos nõ erat. Quòd si esset, vt & Hieronymo & plerisq; alijs placet, nihil mirũ si ab apostolo Iuda referatur: cùm testimonia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide, Actorũ.17 1.ad Cor.15 ad Titum.1 ethnicis prophanisq; poëtis. Vide Hieronymum in epist. ad Eph. capit.5. & ad Titum.1. At coarguit hoc responsum Caietanus. Non abs re, inquit, hæc epistola à multis refutata est. Quoniam etsi citare apocrypha multò magis licet q̃ poëtas, auctoritati tamen sacræ scripturæ derogat, vt apocrypha prophetia, vt simpliciter & absolutè ꝓphetia inducatur. Hæc ille. Verùm aliud est, totum librum apocryphum esse, quod Hieronymus ait: quia scilicet quædam in eo libro continerétur, quæ essent ambigua. Aliud, particulam illam, quam Iudas excitauit apocrypham esse, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nam licèt ex alio loco non haberemus eã esse prophetiam: at auctoritas Iudæ satis est, vt illã verissimè à Spiritu sancto extitisse sentiamus. Sicut credimus illa verba, Beatius est magis dare quàm accipere Iesu Christi esse, quia Paulus dixit. Sed stultus ego sum, qui huiusmodi argumenta conor refellere.

Ad postremum argumẽtum, Vbi Erasmi Lutheriq; cõiecturę ponũtur vt Apocalypseos auctoritas infirmetur, post ea quę diximus non fuerit opus respondere: tantùm satis fuerit admonere discipulos. Manifesta.n. percurrimus, vt in obscurioribus immoremur. Atque Franciscus Titelmanus in hac causa accuratissimè elaborauit, edidítq; peculiarem controuersiam, vnde lector petere ea poterit, quæ huic respõsioni nostræ deesse videbũtur. Nam ratio postulat, vt secundæ huius controuersiæ finem aliquando faciamus.

¶ *Cap. Duodecimum, Vbi eorum argumenta ponuntur, qui suadere volunt in sacrarum intelligẽtia scripturarũ ad fontes Hebraicũ & Græcũ recurrendum.*

IN tertia verò quæstione magna dissen- 3. Controuersia.
sio est (eaq; nisi diiudicetur, in summo

errore

errore necesse est nos atq; in maximarum rerum ignoratione versari. An in sacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum Græcúq; fontem sit recurrendum, An potiùs editio ipsa Latina tam magnæ sit auctoritatis & ponderis, vt nec ab originali scriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat aut limari.

Prior autē huius controuersiæ pars sua detur ante omnia. D. Hieronymi testimonio. qui in libro aduersus Eluidium huius assertionis primus auctor esse creditur: ea ratione vel maximè, *q* multò purior credēda sit manare fontis vnda *q̄* riui. Idem etiā in epistola ad Marcellam, cuius initium, post priorem, cùm fateretur aliqua sese in vulgata editione euangeliorum Latinorū emendasse, atq; ad Græcam originem reuocasse Latina, obtrectatores suos contēnens. Si displicet (inquit) fontis vnda purissimi, cœnosos riuulos bibant, & diligentiam, qua auium syluas, & concharū gurgites norunt, in scripturis legēdis abiiciāt. Idē confirmat in epistola ad Damasū de verbo Osanna, cuius initium est, Multi: & in commentarijs super Zachariam dicēs, Cogimur ad Hebræos recurrere, & scientiæ veritatem de fonte magis quàm de riuulis quęrere. Nempè, vt Cicero de oratore etiam ait, tardi ingenij est riuulos consectari, fontes rerum non videre. Et in epistola ad Vitalem docet, se ad Hebraicam veritatem tanquam in præsidium & arcē soli tum esse confugere. Hûc adde Augustini testimonium ex .2. de doctri. Chri. ca. 15. & 18. de ciuita. Dei. Quibus locis Hieronymi sententiæ subscribit.

Postrema. 2. tomi epistola.

5. Tomo.

Cap. 8.

Dist. 9. c. ut veterum.

Præterea, Damasus coēgit Hieronymū vt nouū testamentū ad Græcam reduceret veritatem: quēadmodum Hieronymus idē in præfatione super quatuor euāgelia testatur. Id vero Damasus non iussisset, nisi intelligeret noui testamenti veritatem è Græco fonte petendam.

Hieronymus quoque ipse in commentarijs veterem interpretem sæpè vellicat, vt qui interpretando frequenter errarit. Non igitur veteri editioni Latinæ fidē habere necessum est: nisi Hieronymū aut maleuolentiæ velimus arguere, si dedita opera, aut imperitiæ, si ignorans ea quę bene conuersa erant, reprehendit. Aliunde igitur quàm ab editione Latina quærenda est sacrarum literarum firma intelligētia. Quid? quòd Laurentius, Faber, Erasmus, Eugubinus, alijque nonnulli iuniores veteris interpretis nunc oscitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiam, nūc superstitionem coarguere idoneis causis rationibusque videntur? Nec animus est, tamen, omnia eorum argumenta referre, qui Latinam editionem, qua ecclesia vtitur, solēt reprehendere. His enim argumentis refutandis aliud & tēporis & operis dandum est. Illas solùm reprehēsiones afferemus, quibus veterem editionem falsitatis accusant. Primùm autem nume. vltim. c. Latinum aiunt interpretem sensum reddidisse non hebraicæ modò veritati, verùm etiam sacris omnino literis repugnantem. Illius enim editio præceptum non obscurum habet, vt nullus vir fœminam ducat nisi de tribu & familia sua: nec vlla fœmina viro nubat alterius tribus & familiæ. Id autem tantum abest à scripturæ fide, vt nihil illi magis possit esse contrarium. Moyses quippè primus hoc neglexit: nec vsque de sua ille tribu duxit vxorem. Aaron vxorem accepit Elisabeth de tribu Iuda. Exodi sexto. Soror regis Iudæ nupsit Ioiadæ pontifici. secundi Para. vicesimosecundo. & quarti regu. vndecimo. Elisabeth, cùm esset de filiabus Aaron cognata erat Beatæ Mariæ, quæ sine dubio erat è tribu Iuda. Dauid Michol duxit filiam Saulis de tribu Beniamin. Vndecim tribus non legem, sed iuramentum prætexūt, quo minus filias suas Beniaminitis collocent, cùm interim tamen eos qui non iurarant, nulla lege prohiberi apertissimè prę se ferant. Iudi. 21. Subdiuuū ergo

est

est adulterinum & falsum, quod interpretis solũ auctoritate redditum est. Deinde Micheę. 5. latina vetus editio hunc in modũ habet. Et tu Bethleẽ Ephrata paruulus es in millibus Iudæ, ex te mihi egredietur; &c. At Matthæus contrario penitus sensu verba eadem allegauit, inquiens, & tu Bethleem nequaquam minima es. Præterea psal. 7. vers. 12. nostra editio habet. Nunquid irascitur per singulos dies? vbi Hebraica veritas contrarium sensum habet, cui Hieronymus omnino consentit. Contẽdit etiam Caluinus locum illum, Ecclesiastes. 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit, mendosè esse ab interprete redditum, falsamq; esse sentẽtiam interpretis, cùm pleriq; sciant se odio dignos esse, & nõnulli scierint se fuisse amore dignos. Ac sunt qui credant interpretem Matth. 24. falsam reddidisse lectionem, dum pro fulgore reddidit fulgur. Quod vtiq; non pertingit ab oriente in occidentem, sed solis fulgor est qui pertingit. Atq; illud quoq; vrgent, quod Ionæ. 4. vertit interpres, dominum hederã præparasse vt esset vmbra super caput Ionæ, &c. cùm ipso quoq; Hieronymo auctore קיקיון nec hedera sit, nec cucurbita, sed quoddã genus fruticis latinis & Græcis incognitum, quod Syris familiare est. Non ergo dominus hederam præparauit, nec Ionas sub vmbra hederę requieuit, qđ interpres falsò trãstulit.

Ad hæc, si veteris latini interpretis editioni addicti esse debemus, compellemur
Daniel. 13. adeò historiam Susannæ recipere: atq; etiã
Beldraconis narrationẽ: quam qm̃ Hebrai
Daniel. 14. ca veritas non habet, Hieronymus fabulã
vocat, non eã sacris libris additurus, nisi a
In præfatio pud imperitos (vt ipse ait) videretur magnã
nibus super partẽ voluminis detruncasse. Itẽ cogemur
Daniel. & etiã Marci postremum caput accipere, qđ
Abacuch. Hiero. ad Hedib. quæst. 3. non credit esse necessarium, cũ in raris feratur Euangelijs, & omnibus penè Græciæ libris hoc capitulũ non habeatur. Necessariũ quoq; erit historiam adulteræ mulieris venerari, quæ Ioannis. 8. c. nunc habetur. Cũ eam tamen nec Eusebius cognoscat nisi in euangelio secundũ Hebræos, nec Hieronymus eam prorsus agnoscit: sed ne Chrysostomus quidem eam interpretatione sua dignatus est, quãuis illius alìàs fecerit mentionẽ. Atq; Euthimius licèt eandẽ enarret, paulò tamẽ superius ait in exactioribus exemplaribus non haberi, eo quòd illegitima videatur.

Rursum si Latini interpretis sequenda esset editio, fateri oporteret, omnes esse resurrecturos, ac proinde morituros, iuxta id
quod in priore ad Corinthios epistola di- Cap. 15.
citur: Omnes quidem resurgemus, sed nõ oẽs immutabimur. At, huic sententiæ stare non cogimur: vt D. etiã Tho. in commẽtarijs super eundem locum astruit. Quin probabilissima opinio est, homines, qui reperientur in die iudicij viui, nulla interueniente morte viuos esse iudicãdos. Quod Apostolus certè videtur asserere in priore
ad Thessaloni. epistola. Adde hûc, quòd Cap. 4.
interpres non erat Propheta, auctovè sacer: sed humano spiritu, & intelligẽtia, sacras literas ex aliena lingua in propriã trãsferebat. Errare igitur falliq; interpretando potuit. Quãobrem interpretis sensum nõ tenemur amplecti: sed ipsum textũ, quẽad modũ ab auctore sacro, vel Hebraicè, vel Gręcè traditus est. Aliud quippè fuerit (vt
Hieronymus ait) vatem esse, aliud inter- In præfatio
pretem, ibi enim spiritus ventura prædicit: ne super pẽ
hic eruditio & verborum copia quæ intel tateu.
ligit transfert.

Præterea, si non licet ab interpretis Latini trãslatione discedere, damnamus iuniorum omnium in vertendis sacris literis diligentiam, linguarumque peritiam tanquam videlicet òtiosam ad sacras literas intelligendas. Nimirum, etiam si alium sensum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic scilicet contemnendus est. ille verò omni ratione tenendus, quẽ Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis satisfieri ea respõsione potest, quod Hieronymus, huius editionis auctor, multò fuerit lin-

linguarũ peritior quàm alius quisquam: ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio, maiora sunt quàm cuiusquam alterius interpretis iunioris. Hæc (inquã) responsio non facit satis. Primùm, quoniã præstat oculis tuis videre, quàm alienis. Satiùs igitur erit, vt quisq; linguas ipsas calleat, & videat ipse, potiùs quàm credat interpreti. Deinde etiam, quoniam cùm septuaginta interpretes, viri doctissimi, atq; Hebraicæ Græcæq; linguę peritissimi interdum lapsi interpretando fuerint: nõ est cur existimemus, vnum Hieronymum nusquam à vero dum interpretaretur, errasse. Vt illud prætereamus, quòd editio hæc vet⁹ an Hieronymi sit an alterius, summa virorum doctissimorum dissensione certatur. Nouũ certè testamentum (vt de veteri taceam) aut Hieronymus nõ vertit, aut si vertit, eius versio non extat. Quòd si extaret: manet semper integrum argumentum, quod modò posuimus: Hieronymi vtiq; sensum, vt qui sacer auctor non fuerit, non oportere semper amplecti.

Hieronym⁹ in epistola ad Augusti. cui⁹ initiũ, tres simul. & de viris illustribus, in fine emendationem agnoscit non interpretationem.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magistris, Viennense concilium statuit, in vniuersitatibus Bononiensi, Parisiensi, Salmanticensi, parãdos esse triũm linguarum doctores, qui earum peritiam studiosa instructione in alios transfundãt. Id qđ nisi esset ad sacras literas intelligendas magnoperè necessarium, nulla ratione synodus statuisset.

Insuper nõ videtur hoc diuinæ scripturæ negandũ, quod humanis scriptoris omnibus concedere necesse est: vt, cùm de aliqua scriptura scilicet ambigitur, ad archetypum, vnde translata est, recurratur.

His argumentis, & ijs quidẽ nõ leuibus, sed (vt pleriq; iudicant) sanè firmis, nouarũ rerũ studiosi sibi primũ persuaserũt, ad veritatem noui ac veteris testamẽti cognoscendã, duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam esse necessariam. Inde rursus in eam opinionem descenderunt, vt non se existimẽt sacras literas exponere, si interpretationẽ Latinam vulgarem sequãtur. Id enim (inquiunt) est, non auctorẽ scripturæ sacræ, sed eius interpretem explicare. Deniq; & eò progressi sunt, vt asserãt non oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti: sed ipsius textus Hebræi in veteri testamẽto, Grȩci aũt in nouo. Quo fieri, vt Latina editio nostra per exẽplaria Hebraica & Græca sit omnino limanda ac corrigenda.

Hanc verò persuasionẽ Lector optime, si forsitan induisti, exue rogo tantisper, dũ tibi quæ sunt veriora certioráq; proponimus. Nos siquidem hanc sententiã à plerisq; receptã refellere tẽtabimus. Refellemus autẽ (vt spero) illo ferente opem, cuius tueri causam cupimus, aduersum impugnatores veritatis. Ego enim si aut ostentatione aliqua adductus, aut studio certandi ad hanc potissimùm disputationem me applicui, non modò stultitiam meã: sed etiã mores & ingenium cõdemnãdum puto. Nam si in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calũnia coërcetur. Ego ne, de maximis & quæ ad ecclesiæ vnitatẽ cõtinendã magnoperè ptineãt, aut certare cũ alijs pugnaciter, aut frustrari cũ alios tum etiã me ipsum velim? Causa igitur veri reperiẽdi disputare cupiẽtes, cõtrouersiã hãc quatuor cõclusionib⁹ breuissimè definiemus.

¶ *Caput tertiũdecimum, in quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonstratur: & quòd non est nunc ad Hebræos Græcos vè recurrendum.*

PRima conclusio, quæ maximè rẽ causamq; continet, nam cæteræ sunt quasi consectariæ, editionẽ hanc veterẽ atq; vulgatam, quã post tempora D. Hieronymi Latina ecclesia vsurpauit, fidelibus esse tenendã in his omnibus quę ad fidẽ & mores spectabunt.

Secunda, si qua morum & fidei quæ-

stio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per Latinam hanc veterẽ editionẽ: cuius videlicet si aliquod testimonium alteram quæstionis partem confirmauerit, ea sit catholicis amplectenda: sin contrà reprobauerit, reiicienda.

Tertia. In fidei ac morum disputatione non esse nunc temporis ad Hebraica Grecavè exemplaria prouocandũ, nec ex ijs certã controuersiarũ fidem esse faciendã.

Quarta. In his quæ ad fidem & mores pertinent, non esse Latina exemplaria per Hebraica vel Græca corrigenda.

Primum siue axioma siue pronunciatũ seu propositionem scholastico more vocare velis, Concilium Tridentinũ sessione .4. in hæc verba definit. Sacra synodus considerans non parũ vtilitatis accedere posse ecclesiæ dei, si ex multis Latinis editionibus quæ circunferuntur sacrorũ librorum, quænã pro authẽtica habenda sit innotescat, statuit & decreuit, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ lõgo tot sæculorũ vsu in ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus pro authẽtica habeatur: & quòd eã nemo reiicere quouis prętextu audeat, vel præsumat. Hactenus Concilium.

Ne autẽ Concilij solùm auctoritate aduersarios obruamus, causas cur id definierit subijciemus: nec eñ synodo rationẽ deesse potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primùm enim, vel in hac scriptura Latina aliquod falsum contingitur, quod ad fidem moresq; pertineat: vel econtrariò verũ est quod nobis vbiq; tradit. Si verũ est, id confirmare nitimur: sin falsum, iam ecclesia Romana atq; Latina, in qua vel sola nunc temporis fides catholica perseuerat, circa ea quę fidei sunt grauiter aberraret. Falsam enim aliquam scripturam tanquã ab spiritu sancto reuelatã nomine vel prophetę, vel apostoli, vel euãgelistę proponeret. Qua vna re auctoritatẽ sibi adimeret in reliquis proponẽdis. Quo nihil aut absurdius aut incõmodius posset accidere.

Deinde, vt exempli causa ponatur aliquid quod latiùs pateat, si fortè modò vocetur in dubium, an historia mulieris adulteræ vera sit, neget autem quispiam verã esse, tunc aut hic error satis exploditur ex codicum Latinorum vnanimi consensione, & id profectò est quod quærimus: aut non satis exploditur, impuneq; licet eã historiam contẽnere, quæ Latinorũ omniũ cõsensu celebratur, quæq; nomine Ioãnis Euãgelistę quotannis in ecclesia legitur, & iã Romanę Latinæq; ac catholicę ecclesię fides & auctoritas infringitur, violatur, eneruatur: dũ errare in cæteris posse simili ratione existimabitur. Quod, qm̃ absurdum penitus erat, iure idem Conciliũ Tridentinũ eadẽ sessione decernit, vt si quis libros ipsos canonicós integros cũ omnibus suis partibus prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris nõ susceperit, anathema sit. Conficitur itaq; editionem Latinã tot annorum centenarijs vsu ecclesię comprobatam, in his quæ ad fidem & mores attinent, esse inconcussè tenendam.

Præterea, Cũ scholastici auctores ab hinc ferè quadringentos annos in dogmatis theologicis cõfirmãdis, aut etiã in hæresibus refellendis, solam Latinã editionẽ tenuerint: id peto, An quicquam in suis disputationibus confecerint, necne? Quòd si nihil certi confectum est, ô miseros homines, qui tercentum annos, atq; eo amplius, & oleũ & operã perdiderunt. Quippè linguæ Græcæ atq; Hebraicæ non habuerunt peritiam: sed solo interprete Latino contenti, scholæ quidem dogmata confirmabant: reiiciebant autem vniuersa quæ illis aduersarentur, Romana atque adeò Latina ecclesia tacente, vidente, probante. Sin verò confectum est à Theologis scholasticis quippiam, credendum est certè, suis stabiliendis conclusionibus tutos sese Latinæ editioni commi-

commisisse. Ea igitur editio est à fidelibus retinenda.

Postremò, Hæreticæ prauitatis inquisitores in refutãdis hæreticis atq; puniendis, rogo, an hanc editionem Latinam sedulò tenere debeant, an potiùs necesse est illis, ad Græcam & Hæbraicam, quam minimè nouerunt, recurrere veritatem. Quòd si indignum est, à re prorsus incognita grauissimi tribunalis pendere iudicium, si absurdum à nostratibus ad alienos, id est, Hebræos & Græcos appellare, si impium, ad Iudæorum & schismaticorum senatum referre catholicæ fidei consultationẽ, haud equidẽ intelligo quorsũ Theologus huic errori consentiat, vt non existimet, editioni Latinæ certam fidem habendam. Intelligo autem nostra hæc dilemmata versutos homines & impudẽtes cum plausu etiam elusuros. Nam & irrident scholæ vniuersos auctores, & totum negotium cognitionis fidei cauillantur. Sed nos his argumentis sanè nolumus hæreticos petulantes tãquam aduersarios conuincere, sed Theologis modestis veritatem suadere.

Enimuerò, qui hanc nostrã editionem infirmare cupiunt, vidẽtur mihi nihil aliud moliri, nisi quoddam occultum hæreticorum patrocinium. Nempe, inquisitores despiciẽt, qui scripturam Latinam tanquam certam regulã teneant, cùm veritatis Græcæ atq; Hebraicæ ignorãtia teneãtur. Scholasticos auctores despiciẽt, qui vulgari Latino interpreti fidem suam alligarint, cuius tamen (vt aiunt) intelligentiam sequi non cogimur. Despiciẽt sanctos etiam priscos, qui Hebraicę linguæ peritia caruere. Nam, ex Græcis Dorotheum, Origenem & Eusebium Hebraicas literas legimus calluisse, ex Latinis autem, præter Clemẽtem & Hieronymum, vix alius quisquam Hebræas literas nouit. Quocirca, ferè sanctos in veteri testamento hallucinari necesse erat, imò adeò eiusdem instrumenti sacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea si Christianæ aures meritò perhorrescunt, consentia-

Lutherani de peritia linguarum superbientes, mox 'ue teres Theologos contempsere. Quòd si quis nouitatibus eorum contra diceret, prætendebant statim lectionem Græcã uel Hebraicãet

mus prorsus Latinam vulgatam editionem à fidelibus esse tenendam. Sanè (quod frater Franciscus Titelmanus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate insignis, præclarissimè dixit) dum prouidam Dei dispensationem aduertimus, facilè videmus quemadmodum cum fidei rectitudine connexa semper fuerit scripturæ veritas, & cum illa solita fuerit emigrare. Donec enim apud Iudæos solos firmitas perstitit rectæ fidei, apud eos quoque solos scripturarum soliditatem cognoscimus latitasse. Postea verò quàm veritas à Iudæis repulsa, à gentibus suscepta est, digna ecclesia gentiũ est habita, quæ proprio suo idiomate, id est, Græco, quod & vulgatissimũ erat inter eos qui ex gentibus crediderant, & latissimè cognitum, scripturam noui testamenti acciperet, in stabilimentum fidei salutaris. Porrò autem, cùm ad Latinos deuolui iam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte vel ob innatam leuitatem, vel ob contentionis studium ab ecclesiæ corpore disiunctis, certè dignam aliquam, diuino munere, scripturæ stabilitatem Latinos accepisse consequens fuit. Nec quoquam pacto illud fieri verisimile potest, Latinam ecclesiam, apud quam iam inde à multis annis Christianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc scripturã Latinam habuisse, qui suis stabiliendis dogmatis tutò inniti, suæq; fidei aduersarios condigna posset auctoritate reuincere.

continuò in Græcarum & Hebræ. literarum ignaros plenis cõuitiorum plaustris inuehebantur Cochleus auctor est.

Aliud quoque grauissimum incommodum in ecclesiam mihi videntur inferre qui, Latina editione postposita, aliunde censent puram firmamque veritatem hauriendam: Quòd Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicasque literas ignorantes, cùm scripturam sacram in suo idiomate Latino legerint, semper ancipiti sententia pendebunt. Siquidem nesciunt, num quæ Latinè legunt, sic an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec potent alicubi firma consistere. Quo quid perniciosius

niciosius esse potest? Latinam igitur vulgatam editionem tutam esse legentium fidelium anchoram, sine dubio teneamus: eisdemq; argumentis etiam secundā cōclusionē: quæ (vt antè diximus) huius primæ, quam modò cōfirmauimus, corollaria est.

Tertiam verò primùm ostendimus, ex eo quòd plures scripturæ particulæ nobis subtrahentur, quæ scilicet in Græcis aut Hebraicis huius temporis exemplaribus non leguntur: vt historia puerorum & Susannæ apud Danielem: & historia mulieris adulteræ apud Ioannem: Imò & illud egregium de Trinitate testimonium, tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, verbum, & Spiritussanctus. &c. ex Græcorum mendis ante aliquot annos nobis fuerat detractum: vt & Marci extremam coronidem, atq; alia itē multa ex Latino exēplari noui isti interpretes expunxerunt. Non igitur in Græca, vel Hebraica exemplaria fidei cōtrouersia resoluēda est: alioqui, eas scripturæ partes reijciamus oportet, quas concilium Tridentinum atq; adeò ecclesia vna voce & consensu recipit.

Dani. 3. & 13.
Ioan. 8.
1. Ioann. 5.
Hierony. ad Hedibiā q. 3. asserit hoc caput in raris exē plaribus haberi.

Deinde tertia illa conclusio hoc etiam argumento monstratur, ꝙ si est ad Græca exemplaria veritas expēdenda, in psalm. 13. octo versus nos habemus, quos Hebraicus textus minimè habet. Ita, meritò à nobis expūgerentur: cùm eos tamen auctoritate apostoli nos habeamus.

Ad Rom. 3

Huic verò argumēto nec Origenē, nec Hieronymū fecisse satis ecclesia demōstrauit. Quæ vsq; ad hoc temporis octo illos versus in psalmo. 13. seruādos credidit: non seruatura, si (quod illi asserunt) errore ignorantium fuissent inserti.

In cōment. super epistolam ad Ro.
In procem. super. 16. li. cōment. in Esaiam.

Item, Hebræorū doctores, nostri videlicet inimici, multo studio contēderunt textum Hebraicum corrumpere, vt vetus testamentū nostris exēplaribus facerent esse contrarium, vt Euse. lib. 4. eccle. histo. c. 18. refert. Græci quoq; eadē contentione multis locis, vt scripturā ad suum sensum traherent, nouum testamentū violarunt: vt Tertullianus. 5. lib. aduersus Marcionē testatur, & Euse. lib. 5. eccle. histo. cap. vlt. & Irenæus aduersus Hære. lib. 1. c. 29. & Basilius libr. 2. contra Eunomium. D. quoq; Ambrosius in cōmentarijs super epistolam ad Roma. & in procemio primi libri super Lucam. & Hieronymus in procemio super epistolam ad Philemonem, & Origenes in cōmentarijs super epistolā ad Romanos. Nā in plerisque Græcis exemplaribus deest tota illa clausula, Ei autē qui potēs est. &c. Quam ne Theophylactus quidem habuit. Nec in sacris literis solùm, sed in sanctorum codicibus fecere idem. Nam & in sexto concilio Cōstātinopolitano Macharius eiusq; discipuli conuicti sunt, quòd in confirmationē sui erroris sanctorum testimonia aut truncarint, aut deprauarint. & in. 7. Syno. acti. 4. ostēditur, Iconomachos ex testimonio Beati Nili deprauato nonnullis imposuisse. et actio. 5. ostēsi sunt synodo libri quidā ab Hereticis deprauati. Quin sub nomine Vigilij Romani Pōtificis duos libellos productos & epistolam nomine Menæ ad eundem Vigiliū scriptam, titulos emētitos & suppositit ios habuisse eodem cōcilio palàm factū est. Et Leo in epistola quadam ad Palestinos queritur epistolā, quam ad Flauianum scripserat, à Græcis deprauatam. Atq; hunc Græcorum morem fuisse Nicolaus in epistola ad Micha. Imperatorem testatur. Existimat Gregorius epistola. 14. 5. lib. Chalcedonen. Synodū sicut & Ephesinam esse à Græcis deprauatā. Vnde monet Narsum, vt nō nouis codicibus passim credat. Romanos aūt codices veriores esse affirmat quàm Grecos. Dionys. quoque Corinthien. Episcopus apud Euseb. libro. 4. cap. 23. quid autem mirum, inquit, si dominica verba sanctæ scripturæ falsare conati sunt, q vilia hæc, quę nos scripsimus, corruperūt? Hęc Dionys. cum quereretur suas epistolas esse ab hęreticis adulterinis detractionibus additionibusq; corruptas. Extat epistola Cyrilli ad Successum Diocęsarien. episcopum, vbi refert se sciscitatum à Budo

Caietanus in illū psal. homo, ut solet, ad scribendi licentiam liberiores tanquàm ignorantes eccō
fidentes da nnat.
Actione. 8.

Emesenæ

Emesenæ ciuitatis episcopo an consentiret epistolæ Athanasij ad Epictetũ Corinthiorum episcopum, respondisse. Si hæc apud vos scripta nõ sunt adulterata, nam plura ex his ab hostibus ecclesiæ deprehenduntur esse deprauata. Et cùm contulissent epistolam cum antiquis exemplaribus, deprauatam inuenerunt. &c. Quo loco admonendi sunt omnes boni vt à Caluini, Philippi, ac cæterorum similium fraude cauendum intelligant, quoties sanctorum veterũ sententias ad causam suam accommodabunt. Id verò tum magis, cùm nec librum, nec locum annotauerint, ibi enim eorum fides in veterum sententijs proferendis suspectior est. Proferrem autem multa huiusmo di loca, nisi esset lectori molestum, nec nũc alias res nos ageremus. Non igitur ad Hebraica & Græca exemplaria, vt quæ deprauata sint, est recurrẽdum. At Hieronymus in Esa. 6. cap. non credit esse verosimile, vt Hebræi scripturã suam deprauarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, ego non disputo: quamuis Iustinus Triphonem euicerit, ꝙ à Iudæis multa Prophetarum loca detruncata fuissent. Illudq́; inter cætera refert, Dicite in nationibus, quia dominus regnauit à ligno. E quo versu illa verba, à ligno, detracta fuisse contendit. Post ea certè tempora à Iudæis scripturas contaminatas Hieronymus, si viueret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhærescunt, necesse est eos sequi Rabbinorum expositiones, & non catholicorum. Nam catholici vel septuaginta interpretũ vel Latinam editionem exposuere. Indignum autem est, vt nunc denuò ab Hebræis nostræ fidei oracula petantur. Christiana quippe veritas ab ecclesiæ viris quærenda est: non à Rabbinis Synagogæ.

Ad hæc, vt ex multis vnum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneseos octauo capite nostra editio Latina habet, quòd coruus à Noë dimissus egrediebatur & non reuertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo cõtra Luciferianos, & in epistola ad Oceanum. Sic Cyprianus in epistola ad Nouatianum hæreticum; quòd lapsis non est spes veniæ deneganda: Sic Ambrosius de Noë & Arca, cap. 17. Sic Augustinus tractatu sexto in Ioannem: sic Isidorus & Chrysostomus in commentarijs super Genesim: sic Euse. in chroni. sic breuiter omnes doctores catholici tã Græci quàm Latini, tum vetusti, tum iuniores ex 70. interpretibus habuere. contrà nunc Iudæi legunt, Coruum egredi & reuerti. Quos sequuntur noui interpretes Lutherani Pelicanus & Musterus. Quibus ergo putas potiùs credẽdum esse? Num Iudæis hostibus Christi? Num Hæreticis inimicis ecclesiæ? Nonne magis septuaginta interpretibus? Nõne magis Hieronymo? Nonne magis sanctis antiquis, viris ecclesiasticis? Qui omnes inter se concinentes eadem asserere nullo modo possent, nisi vno diuino spiritu continerentur. Symachi, Theodotionis, Aquilæ translationes, quòd vel Iudaismo infecti, vel hæreseos nota essent infames, parum auctoritatis habere Hieronymus non semel testatur. Irenæus etiam apud Euseb. lib. 5. Eccle. hist. cap. 8. hoc argumento Theodotionis & Aquilæ translationẽ infirmat, quòd Iudæi essent ambo & Proselyti, eosq́; Hebionitæ sequerẽtur. Et nos Iudæos, atq; hæreticos Iudæorũ interpretes & in errore socios admittemus? Itane omnia exemplaria nostra tam Græca quàm Latina, tam antiqua quàm noua à librarijs corrupta sunt, sicque mille annis permanserunt? minimè verò gentiũ. Quòd si recentiores aliud sentiunt quàm veteres Hebræi, quis non malit veterum sententiæ subscribere, quàm horum magis adhęrere, præsertim cùm tot exilijs agitati, tantaque cæcitate sint percussi, vt amissa suæ linguæ & omnium bonarum disciplinarum cognitione, nullam in Deũ fidem, hominum verò vix communem sensum obtineant. Quo loco mirari satis non possum Augustinum Eugubinum virum alioqui egregiè doctum & pium maluisse Iudæis & hæreticis

In præfatione sup Iob, & in prologo Esdr.

Pagninus quoq; Iudæos nouos secutus est.

reticis quàm catholicis cõsentire. Nam Caietanus eisdem semper vestigijs inhærẽdo, per omnia in veteri testamẽto Hebraicos, in nouo Græcos codices prorsus amplectitur: vix vlla Latini interpretis habita ratione. Non est autem vel à seipso admonitus, qui, cũ in Lucę. 3. c. scriberet, cõsentaneum rationi esse dixit, vt potiùs noui textus Hebręi manci & corrupti sint, quã vt. 70. interpretes viri boni & insignes studuerint cõmento & mẽdacio fingẽdo. Hęc nimirũ apud viros doctos vehemẽs idoneaq; ratio est. Nã quas illi ratiũculas addũt ad cõpurgandam incredibilem novitatem, non est quidem dici locíq; huius refutare. Satis enim modò est aduersarios suis. quoq; argumẽtis refellere. Quoniam his de gradu deiectis, abundè sententiæ nostrę veritas cõprobatur. Vt igitur eò, vnde digressa est, recurrat oratio, si vocetur in quæstionem, an coruus reuersus fuerit ad arcã, rogo an impunè libereq; à catholico negari possit, etiam si in Hebraicis omnibus exemplaribus (quod isti dicunt) contrarium habeatur. Si negari potest, profectò euicimus Hebraica exemplaria nec firma, nec apta esse ad catholicas controuersias finiendas. Si non potest, iam dicito, si ita libet, nec Hiero. nec Ambro. nec Cypria. nec Augusti. nec Chrysost. nec reliquos huius ordinis viros catholicos esse, nos verò hæreticos etiã dicito, coruũ nanq; ad arcã reuersum inficiamur. Hoc dicere, quoniã insolẽtissimæ vesaniæ est, illud dicamus potiùs, Hebræorum noua ista exemplaria in Theologiæ quæstionibus nihil virium habere ad faciendam fidem.

Præterea. Magna est dissensio sæpenumerò Græcorũ codicũ, qui nũc habẽtur in manibus. Vnde, & qui nostris tẽporibus ad Græca dicunt se expẽdere Latina, haud rarò inter se dissident, non in verbis modò, sed in sententijs quoq;. Quid, quòd interim eadem exemplaria noui isti interpretes non eodem sensu interpretantur? Nam, versum quartũ Psal. 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelicanus, aliter Buzerus, aliter Mũsterus, aliter Zuinglius, aliter Foelix, aliter Pagninus traduxerũt, vt iam mihi videantur Theodotionis, Symachi, Aquilæ, quinta, itẽ sexta, & septima editio, ac vulgata quoq; septuaginta numero paucissimę, si ad horũ innumeras cõferamus. Quid, quòd Erasmo cũ seipso non cõuenit? Extat enim quinta, extaret & sexta editio, nisi vel incõstantiæ notã sibi inurendam metuisset, vel morte fuisset interceptus. Ac certè hæc varietas versionũ, semper fuit hæreticis quasi gẽtilis & propria. Id enim Actę monitus olim à viris Ecclesiasticis obiectum est, quòd ne ipsa quidem exẽplaria sibi ipsis concordarent, si priora cũ posterioribus cõferrẽt: Sẽper, inquit, emẽdant, quibus semper displicet quod emẽdant, & noua quęq; perquirũt, cum eis, quæ in vsu sunt, videbũtur aduersa. Et Lutherus primùm quidem, noui testamẽti veterẽ editionem, germanica sua versione mutauit, quò persuaderet populo scilicet maiores nostros. vsq; ad id tẽporis verũ euangelij textum nõ habuisse. Ipse tamen idẽ non post multos annos suam editionẽ ita correxit, vt ex solo Matthæi euangelio annotauerint viri docti triginta & eo amplius locos immutatos. Itaq; homines leues non tã ex fontibus sacras literas vertũt, quàm circa fontes ipsi vertũtur: doctrinisq; varijs & peregrinis adducti, paruuli fluctuãt, & circũferuntur omni vẽto doctrinę. Et re vera, cũ nouitas quælibet quasi nouus ventus ebullit, statim cernitur frumentorũ grauitas & leuitas palearũ, tuncq; sine magno molimine id excutitur ab area: quod nullo pondere intra aream tenebatur. Quorsum hæc (inquies) tam lõgo repetita principio? Nempè, vt intelligamus, nouitios istos interpretes vel exẽplariũ, vel interpretationũ discrepãtia, varietatem in ecclesiam inducere magnoperè suspectã, & pijs omnino mẽtibus formidãdam. Ac nouitas ipsa quidẽ primùm timenda est, quæ sine reip. perturbatione esse non potest. ob eã enim causam Hebræis regẽ petẽtibus, si Gregorio credimus,

Euse. lib. 5. Ecclesia. histo. ca. ulti.

mus, dominus succésuit: q̄ oém in repub. nouitaté habeat exosam. Metuéda quoq; rerum mutatio est, nam & parua momēta tātum valēt ad cómunem statū ciuiú perturbādum, vt mutatis, quod Plato ait, musicæ modis, & resp. morúq; necesse sit mutationé fieri. *Cicero. 2. de legibus.* Quāobrem, qui grauissimos legis diuinæ modos, nouis alijs acutis illis fortasse quidé, sed leuibus tñ cómutare pergunt, videant illi nú religionis ceremonias, sacramenta, sacerdotium, versionú prætextu simul inuertant, Adeò hęc enim inter se connexa copulataq; sunt, vt ex his nullum à cęteris nec diuelli nec distrahi possit. Ita qui vnú horum quodlibet versarit, reliqua etiá verset oportet. Id quod Lutheranorū exéplo didicimus, qui nouis inuentis vniuersa illa pariter mutauerút. Porrò aút varietaté, vt antè dixi, ac multò etiá magis respuere ac formidare debemus, quæ nimirú constātię atq; vnitatis inimica est. Quas ecclesia virtutes habere nequit, si scripturæ non est vnitas eadē & cósensus. Qua in parte fœliciora nostra secula sunt, q̄ antiqua. Nam, olim tot penè vulgabātur exéplaria, quot codices. At verò nunc Sancti spiritus sine dubio peculiari prouidētia, Damasi solicitudine, Hieronymi summis laboribus, ecclesia sancta cócordem scripturarū vnitatem accepit, omnisq; sublata de medio varietas est, vnica Latina editione omniū consensione recepta. Quapropter qui ad Gręca exéplaria nos reuocāt, eandē varietatem inferre volunt, à qua olim Hieronymus libros nostros asseruit: imò eandē falsitatem, à qua ille codices nostros expurgauit. Nā varietas codicū, facilis deprauationis occasio esse solet. Atque vt nulla deprauatio sit, ipsa tamen varietas noxia est. Nec enim potest vnquā verū asseri, quod diuersum est: vt Hiero. ad Donenioné, & Rogatianū scripsit. & ad Damasum verū, inquit, non esse quod variat, etiam maledicorú testimonio comprobatur. Si.n. Latinis ait, exéplaribus fides est adhibēda, respódeant ij, quibus tot sunt exéplaria, penè quot codices. Varietas igitur exéplarium Latinorū, quę tunc erat, fidé eiusmodi exéplaribus derogabat. Atq; huius quidé argumenti tāta vis & efficacia fuit, vt vel refractariā illam Lutheri procacitaté retuderit. Is siquidé (referéte Coclęo in libro d̄ Canonicę scripturę auctoritate) sic ait. *Cap. 11.* Si diutiùs steterit múdus, iterú erit necessariú, vt propter diuersas scripturę interpretatiões quæ núc sunt, ad cóseruandā fidei vnitaté cōcilij decreta recipiamus. Prouidētissimè igitur à sacra synodo Tridētina cóstitutum est, vt ex multis Latinis editionibus sacrorū librorū, vna vetus & vulgata editio, lógo tot sæculorū vsu recepta, in publicis disputationibus pro authētica habeatur. Non est itaq; núc téporis in fidei ac morū disceptatione ad Hebraica Grecáue exéplaria prouocādum. Quippe cū fidei dogmata per discrepātes aut Hebrçorū, aut Græcorú codices malè cōfirmari possint; aut ecclesię vnitas cótineri. Atq; eisdé ferè argumétis quarta illa postremaq; cóclusio persuaderi pót. Nec.n. sunt Hebræorú aut Grçcorū codices modò emēdatiores, q̄ Latini: imò plerúq; aliter habēt, q̄ ratio ipsa et veritas postulāt: quéadmodum Frater Frāciscus Titelmanus & in collationibus sup epistolā ad Romanos, & in apologia pro veteri interprete, doctissimè copiosissimeq; disseruit. Vnde duo solú ex innumeris loca desumere placuit, vt in his Theologi discant, quàm parum nouis istis interpretibus sit fidendum.

Vnus locus est ad Romanos. 12. Vbi enim nostra editio habet, dño seruiētes, noui ferè interpretes reddút, tépori seruientes, & tamé nostra litera praeferéda est. Quā & olim Græci emendati codices habuere. Chrysostomus siquidé & Theophylactus non legunt τῷ καιρῷ δουλεύοντες, sed τῷ κυρίῳ. Quam etiam lectionem habuit Origenes: Atq; adeò Hieronym⁹ in epistola ad Marcellā, cuius initium est, Post priorem epistolam, cùm lectionem aliam reprehendisset, asseruit, secūdùm Græcam veritatem legendum esse, Domino seruientes.

Alter habetur prioris ad Corinthios septimo. Nam, vbi nos legimus, Qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori, & diuisus est, isti ex Græco (vt aiunt) fonte, sic vertunt. Qui cum vxore est, cogitat quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori, diuisa est vxor & virgo. Quam posteriorem lectionem D. Hieronymus in priori aduersus Iouinianum libro, docet non esse apostolicæ veritatis. Quodq; fatetur se aliquãdo illum locũm in eum sensum disseruisse, &c. Sic igitur quædam exẽplaria, tũm Hebraica, tũm Græca olim Hieronymus nactus est, multò emendatiora quàm ea, quibus Iuniores interpretes & expositores fidem suam alligarunt. Cumque nobis opponunt codices quosdam ante annos sexcentos aureis literis descriptos (hos enim fontes appellant) Hieronymus pro nobis illis respondet: inquiens, Habeant qui volũt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argẽtoq; descriptos, vel vncialibus (vt vulgo aiunt) literis, onera magis exarata, quàm codices: dummodò mihi meisq; permittant pauperes habere schedulas, & non tã pulchros codices, quàm emendatos. Quamobrem hominibus his, qui nouandis rebus studẽt, illud sæpè accidit, vt dum codicum, vel Hebraicorum, vel Græcorum, quos penes se habent, exempla sequuntur, nihil aliud agant, quàm ex non correctis emendata corrigere.

In præfatione super Iob.

Quo quidem in loco Isidorus Clarius ferendus non est, cuius emẽdatio nihil est aliud, quàm interpretis veteris reprehẽsio. Pollicetur enim in operis fronte veterem editionem correctam: postea verò quàm pollicitatione hac depellit inuidiam nouitatis, multa inserit, adijcit quędam, nonnulla mutat: vt lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quàm aut veteris interpretus errorem, aut veterum codicum deprauationẽ. Quàm bellum erat potiùs nouàm editionem confiteri, quàm veterem emendatã: ne lectores simplices verbis ambiguis deciperentur. Nota sunt eiusmodi plurima loca apud Isidorum Clarium & in veteri & in nouo testamento: proferrem q; illa nisi ad alia properaret oratio. Illud tã tũ admoneo, huiusmodi vel mutationes, vel detractiones, vel additiones, quæ curiosos homines sæpe delectant, parentibus nostris, si nunc viuerent, futuras esse molestissimas. Id qđ ex primo libro historiæ, quam vocant tripartitam, colligere licet. Cũ enim (vt ibi dicitur) multi episcopi cõuenissent, & quidam eorum rogatus esset vt faceret sermonem populo, vir scilicet eloquio & sapiẽtia prædictus, ille locus venit in medium, Tolle lectum tuum, & ambula: vbi pro lecto, cubile dixit. Tunc Spiridion Cypriorũ episcopus, vir sanctissimus, indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali, tu melior es (inquit) eo qui lectum dixit, quia eius verbis vti cõfunderis? Hoc autẽ fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cùm esset venerandus, & operibus gloriosus, simulq; presbyter æuo atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarij, Quid si Erasmi, Quid si Caietani, Quid si reliquorũ tam varias & multas versiones & inuersiones audiret? Quo putas animo ferret, cũm in alijs libris, tum maximè in Dauidicis psalmis, Caietani lectionem & textum vsqueadeò à nostro discrepãtem, vt vix possis agnoscere, an idem liber sacer, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmos ne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbũ verbo curabit reddere fidus interpres, etiam in sacris literis interpretandis magnoperè commendat? Et in epistola ad Augu. asserit, Hiero. sensuum potiùs veritatem, & verborum se ordinem conseruasse. Et ad Suniam & Fretellum boni interpretis regulam ponit, vt non verba verbis quasi paria & demensa respondeant, sed sensus sensui. Quid, quòd Cicero in libr. 3. de finibus ait, verbum

Cap. 10.

verbum, è verbo exprimere indisertos inter pretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Caietanus, qui huius præcepti immemor, psalmorum versionem dum fidam voluit reddere, reddidit ad ecclesiæ quidē vsum prorsus inutilem.

¶ Cap. Quartumdecimum, In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.

AC primùm quidem, cùm Hieronymi auctoritas nobis obijcitur, haud difficile erit respondere. Duabus enim ex causis tunc erat ad fontes recurrendum. Vna, quod non tam turbidi fontes erant, nec primanę scripturarum scaturigines conturbatæ. Altera, quod tunc varietas Latinorum codicum & dissonantia magna erat. Nec tolli cōmodè poterat, nisi ad exemplaria Græca atque Hebraica Latina referretur. Has verò causas fuisse Hieronymo vt in eā sententiā induceretur, manifestè patet ex procemio super quatuor euangelia ad Damasum, & ex epistola ad Suniam & Fretelam. At modò cùm exemplarium Latinorum vna apud omnes cōcordia sit, potiùs Græca variantia per nostram Latinam editionem sunt limanda, atque in pristinam vnitatem redu cenda. Sanioris'que consilij est, limpidam aquam è lacunulis defæcatis, quàm ex turbato fonte liquorem obscœnum bibere. Porrò, vt ab scholastica disputatione interim excurrere annuente lectore liceat, nos qui Abraham secundùm promissionem
Gene.20. filij sumus, puteos fodimus in aliena Palestinorum regione. At verò Palestini alienæ fœlicitati inuidentes, puteos inuentos conantur obstruere. Quos tamen Isaac multa diligentia refodit, ac repurgauit: donec aqua viua reperta est. Ibi pastores Geraræ cum pastoribus iurgantur Isaac, dicentes, Nostra est aqua. Quamobrem nomen putei Isaac, ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam. Profectus inde fodit alium puteum: pro quo non contenderunt: itaque vocauit nomē eius Latitudo. Fodit in hūc omninò modum ecclesia Romana atque Latina puteos aquarum viuentium: hoc est, sacrarum literarum: inuenit aūt aquam sapientiæ salutaris: venas vitæ (inquam) inuenit: sed in aliena veluti regione Iudæorum & Græcorum. At, illi puteos oblimare, obstruereq; nituntur. Quinetiam iurgantur contra nos, & inquiunt, Nostra est aqua: fons noster est. Qui Hebraicus Græcusq; non fuerit, in alieno solo fodere non debet. Nostro idiomate (aiunt) locutus est Christus, locuti prophetę, apostoli & euangelistæ. Vos Latini hospites estis: & has literas à nobis emendicare debetis: nostra opera, nostraque castigatione restituendi sunt in genuinam veritatem vestri codices. Sic puteos nostros Iudæi, hæretici, curiosi nouarum rerū amatores humo opplere contendunt, certantque nobiscum: sed mera calumnia est. Qui enim sunt alieni à corpore, quo pacto illustrabunt ipsum? Qui sensum Christi non habent, quomodo sensa Christi interpretabuntur? Qui aduersum nos pugnant, num arma nostra sunt instructuri? Nequaquā. Fodiamus igitur alium puteū, quem latitudinem nūcupemus: ecclesiam scilicet longè lateq; dispersam, pro quo nulla controuersia excitetur. Est enim ecclesia columna & firmamentum veritatis: est ciuitas Dei, quam fluminis impetus lętificat. Hęc potauit filios suos mille ab hinc annis huius fluminis aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus, iam reliqua videamus. Nam, quòd Augustini ac Damasi auctoritas obijcitur, post ea, quę dicta sunt, nihil ponderis habet. Siue enim Augustinum seu Damasum nobis opponas, de suo tempore ambo loquuntur. Inno. verò. 20. dist. cap. de quibus. quem nonnulli etiam nobis aduersum esse volunt, quid sibi velit, equidem non intelligo, nisi locus deprauatus sit. Existimo. n. non Gręca sed canonica

1. Timo. 3.
Psalm. 45

Lib.5. c. 5. q.3. canonica esse legendum. De qua re alio libro fortasse latius. Nam illud quidé, quod Erasmus grauissimè vrgere existimauit, leuissimum est. Multa siquidem, quæ Hieronymus primùm & in noui testamenti editione veteri & translatione. 70. errata esse crediderat, ea pòst maiori diligentia perpendens, aut etiam vel ab amicis vel certè ab inimicis admonitus, comperit, non esse corrigenda, id quod Fräciscus Titelmanus in Apologia declarauit. Certè Hieronymus in Hebraicis quæstionibus. 70. interpretes notat, quod contra Hebraicam veritatem, pro amico opilionem verterint. Et ipse tamen postea. 70. secutus est. Nec me præterit Augustini Eugubini sententia. Sed eã esse commentitiam patet. Quid enim ineptius dici potest, quàm. 70. interpretum errorė, vitio librariorum in Hieronymi editioné irrepsisse? Quid rursum improbabilius, quàm. 70. interpretes viros clarissimos in re apertissima, quæ vel vulgo facilis erat, fuisse hallucinatos? Iam verò quàm indignè à Laurétio, Fabro, Erasmo, vetus editio passim reprehendatur, in vna epistola ad Romanos Fräciscus Titelmanus liquidò ostendit. Ex qua re satis intelligitur, quã tum fidei Aristarchis istis sit habendum.

At illud primum, quo falsitatis nostra vetus editio insimulatur, Osiandri est in armonia Euang. argumentũ. Atque eandem ante notam veteri interpreti inusserant Nico. Liranus Iudicum. 10. & Burgen. nu. 36. Sed Hieronymus secutus est. 70. Quibus consentiunt Damasce. libr. 4. cap. 15. Euseb. lib. 1. eccle. histo. capit. 6. Epipha. Hæres. 78. Ambrosius libro. 3. comm. in Lucam. Nicephorus lib. 1. cap. 11. Beda lib. 1. in Lucam. c. 10. Quorum libétiùs ego æmulor negligentiam, quàm istorum obscuram diligẽtiam. Igitur, cùm in lege ratio finis habeatur, lex intelligenda est de fœminis illis, quæ ex defectu masculorum paternam hereditatem sortiuntur. Quæ causa fuit Diuo Thomæ. 1.2. quæst. 105. art. 2. ad secundum. & 4. Sent. dist. 30. quæst. 2. artic. 1. q. 3. ad quartũ. vt filiabus Aaron liberum matrimonium concederet: in quibus scilicet ratio huius legis deerat. Et Leui. 21. iubetur pontifex ducere vxorem virginem de populo suo: non de familia aut tribu sua. Et Iudicum. 10. cõstat, Tholaa & Abimelech cõsanguineos fuisse, quorum alter fuit ex tribu Isachar, alter ex tribu Manasses. Et vir Leuites de sorte Ephraim vxorem duxit de tribu Iudæ. Iud. 19. Iosephus. lib. 5. an. c. 6. Non ergo falsa est editio nostra, sed est tamen litera sanè interpretanda. Quid ergo (nam hoc dicet aliquis) pertinet ad dominum generationis ordo deductus vsque ad Ioseph? Certè pertinet multùm. Nam quando Euangelista scribebat, Iudæis erat exploratũ, Ioseph ex eadem tribu esse, ideo enim ambo in Bethleem cẽsentur, vt de vna videlicet stirpe generati. Ac beatã virginem nullos fratres habuisse, historiæ omnes consentiunt. Itaq; viro contribuli nupserat. Quod ergo populo tũc Iudaico notũ erat, nõ erat opus vt Euangelista scriberet, id docuit, Ioseph à Dauid descendisse. Qua vna re & seruauit consuetudinem scripturarum, qua mulierum in generationibus ordo non texitur. & verè docuit, id de quo poterat esse controuersia. Nam, quòd Maria ex eadem familia esset, vt quod eo tẽpore plebi notissimum erat, non putauit Euangelista admonendum.

Argumentum etiam alterum eiusdem Osiandri est in Armo. Euãg. vbi tradit Hébreos in dictionũ inflexionibus neutrum genus non habere. Ex quo effici, vt voce masculina vel fœminina pro neutra abutãtur. Vt vbi nos dicimus, nõ est bonum hominem esse solum, imperitus interpres redderet, non est bonus esse Adam solus. Ad eundem quoque modum, loco eius quod Hieronymus vertit, Paruulus es, perspicuè & verè conuertẽdum est, Parum esse, vt sis inter Chiliarchos seu principes Iudę. Cuius axiomatis causa aptissimè redditur. Ex te enim. &c. Quæ ratio ineptissima est, si ad præcedens pronunciatum iuxta Hieronymi ver-

mi verſionē accōmodetur. Quòd autem
poſterius membrum prioris ratio ſit, ſer-
monis natura prodit, ſenſus cōmunis iudi
cat, & Spiritusſanctus per os Euangeliſtæ
teſtatur. Hactenus Oſiandri verba retuli-
mus. Sed miranda eſt hæretici inſolētis im
pudētia. Chaldæa paraphraſis, recentiores
Iudæi oēs. 70. interpretes cū Hieronymo
conſentiūt, & hic vnus ſibi ſolus ſapit. Sed
cùm Hebraicus textus coniunctionem
non habeat, poteſt quidem ſic tota oratio
accipi, vt ſecūdum mēbrum cauſa ſit pri-
mi. Quem ſenſum pontifices & ſcribæ ha
buerunt, quorū verba fide, qua oportuit,
Matthæus retulit. Poteſt autē ſic etiam ac
cipi; vt poſterior pars quaſi aduerſatiuè in
telligatur, quo ſenſu accepit Hieronym⁹,
vt patet ex cōmentarijs in Michęam. Acſi
rem ipſam diligētiùs animaduertas, parū
certè intereſt, vtro modo accipiatur ora-
tio. Quocirca ridiculus eſt Oſiander, quì
in rę nihili tantas tragoedias excitet.

Illud eſt facile, quod. 3. loco additur. Nā
codices. 70. interpretū interrogādi notam
habuere: ita cōuerterunt, nūquid iraſcetur
per ſingulos dies? Et Auguſtinus quidem,
licèt ſine interrogatione legerit, noſtrum
tamē ſenſum expreſsit, inquiens. longani-
mis & non iram adducens per ſingulos
dies. Itaq; 70. interpretes optimè ſenſum il
lius verſiculi videtur expreſsiſſe, ſi antece-
dētia cōſequētibus hærere debeāt. Quod
verò Caluinus. c. 5. inſtitut. obijcit, frigidū
id languidūq; eſt. Tum quòd, vt quibuſdā
placet, de amore & odio prædeſtinationis
& reprobationis loqtur Solomō: idq; ſua
de putāt ex eo quòd ſubiungitur, ſed oīa in
futurū ſeruātur incerta. Tum quòd ſecūdū
cōem legem loquitur, atq; ad cōem etiam
loquēdi formam orationē accommodat;
qua, cùm ignorat homo an amore dignus
ſit, verè dicit neſcit homo vtrum odio vel
amore dignus ſit. Tum, quòd, vt aliàs in eo
libro ſæpè, argumētantis locū aſſumit atq;
perſonā, nō definiētis. Itaq; eo capite argu
mētatur à principio ſtatim, multa mala cō
ſequi ex eo ꝙ oīa æquè eueniant iuſtis &
impijs in hoc mūdo. Vnū aūt ex abſurdis
quæ proponit, eſt, ꝙ ſint in domo dñi ſer-
ui differētes, alij boni, alij praui, & tamen
dñs non declaret, quē amet, quē odio pro
ſequatur: ſed ita benignè ſe erga impiū vt
erga piū gerere videatur, nec minùs gra-
uis & ſeuerus ſit erga bonos ſeruos q̃ erga
improbos. Omnia enim bona malaq; hu
ius vitæ vtriſq; ſunt cōia. Nihil ergo falſi
noſtra editio cōtinet, ſiue primū ſiue ſecū
dū ſiue tertiū hunc ſenſum amplectamur.

Nam quòd ſuſpicātur quidā Matthęi
24. interpretē falsò pro fulgore fulgur red
didiſſe, ideo ꝙ non fulgur exit ab oriēte &
protēditur vſq; in occidētem, ſed fulgor. ꝑ
ridiculū argumētū eſt. Primū enī, ſiqs hoc
in loco error ineſt, hūc nō interpretis, ſed
librariorū fuiſſe, ad veritatis ſimilitudinē
videbatur eſſe propēſius. Voces quippè il-
læ fulgur & fulgor vſqueadeò ſimiles ſūt,
vt procliue ſit vnā pro altera ſubſtituere.
Quare parū æquè ea in interpretē culpa
reijcitur, quā librarijs aſsignare ęquius erat.
Deinde interpretis peccatum hic nullum
oīno eſſe potuit: vbi Græca oīa exēplaria
& vetera & noua conſentiūt, nec aliud q̃
ἀστραπὴ legunt: quæ vtiq; vox non fulgo-
rē ſed fulgur ſonat. Sed ne de fulgore qui-
dē accipi poteſt, etiam ſi Gręca vox vtrūq;
ſonaret. Sol nanq; paulatim oritur, eiuſq;
aduentus diu præſentitur antequam appa
reat. Illius itaq; fulgor non inexpectatus
aduenit. Dñs autem ſ[illegible]e dubio ſignificat,
aduentum ſuum ſubitum & inopinatum
fore. Id quod fulguris ſimilitudine aptiſsi
mè exprimitur, quod priuſquā expectes,
iam emicuit & abijt. Et quāquam fulgur
nō pertingit ab oriēte vſq; in occidētem, ſi
id Philoſophiæ rationē expēdas, ſed ad ex-
primendū ſubitū & inexpectatū quidem
ſed cōſpicuū omniū oculis aduentū Chri
ſti, ſatis eſt accōmodare id, quod oculis no-
ſtris apparet. Alioqui arguatur. D. Thom.
quaſi perſpectiuę facultatis indoct⁹, q ex-
plicaturus quemadmodum res diuinæ in
humanis

Origenes à fulgure, de quo primū locutus eſt, adfulgorē. inde labitur. At nec Græcum nomē idē utrūq; ſignificat nec uoces, quæ Græcis fulgur fulgoremq; deſignant, ſimiles cognateq; ſunt, ſed ualde diuerſæ.

humanis eluceant, exemplum ponit speculi, in quo, vt ait, rei imago conspicitur. Quod licèt re vera ita nō sit, nobis tamen ita videtur. Quin etiam arguatur Moyses tāquam Astronomiæ imperitus, qui duo luminaria magna posuit, cū sint alia multò maiora. Sed sensui nostro illa duo maxima apparēt. Nec alienum est à sacris scripturæ auctoribus sese populo rudi attēperare, loquiq́; vt vulgus solet. Hisce verò rebus exēpla plura ego adiūgerē, nisi de hoc argumēto satis superq́; esset dictū. Heliu certè iuxta hāc rationem illud dixit, Ab interiorib⁹ egredietur tēpestàs, & ab arcturo frigus. Iob.37. Ad eúdem modū propheta ait, Qui fundauit terrā super aquas: quasi aquæ inferiores sint, cùm tamen emineāt, vt.13.lib.ostēdemus. Simili quoq; lege tres angeli, qui Patriarchæ apparuerūt comedisse dicūtur. Non q̄ re vera comederint, sed q̄ comedere visi sunt. Quāquam Iustinus figuratè accipit perinde vt ignis deuorare & exedere dicitur, quia cōsumit. Est autē locus in dialo. cum Tryphone. Iam verò illa non lōgam orationē desiderāt, quamobrem existimarint interpretes, non oportere semper easdē omninò res, quæ in Hebræo sunt significatæ sermone, in Græcū Latinūq́; transferri: sed satis esse quādoq́; si proximæ atq; simillimæ ponerētur. Illud enim in sacris etiā literis cōuertendis præ se tulerunt, quod de lege interpretādi est à Cicerone dictū, verba nōn numerāda esse sed poderanda: sensumq́; sensui ita reddendū, vt, quoad fieri posset & liceret, verborum quoq; interdū neglecta cura lectoris intelligētiā iuuaretur. Id verò tum vel maximè licere sibi arbitrati sunt, cùm Hebræi auctores similitudine vnaqualibet aut animalis, aut arboris, aut fruticis, aut herbæ, aut rei deniq; alius vsi essēt, quę esset Grecis ac Latinis incognita. Vt Esa.1. vbi Latina editio habet, cū fueritis velut quercus defluētibus folijs, Hebraicè habetur, Ela; quæ vox, si.70. interpretibus ac Hieronymo etiā ipsi in cōmentarijs credimus, Terebinthum magis q̄ Quercum sonat. At quia Terebinthus arbor est peregrina & incognita solo q́; apud Latinos nomine celebrata: non incongruè Terebinthi loco Quercus posita est, arbor omnibus & linguis & gētibus manifesta. Psal. itē.101. pro pelecano in Hebræo habetur קאת, p Nictycorace aūt כוס. Illud alij monedulā, alij Onocrotalū; alij Pelecanum: hoc, partim Bubonē, partim cuculū, partim noctuā reddiderūt. Ac.70. interpretes quidē vocē Hebræā, quā Hieronymus in Onocrotalū perpetuò vertit, nūc in pelecanū, nūc in auē, nūc etiā in Leonē trāstulerūt. Nec verò ita id factū est ab illis, q̄ voces essent multiplices & ambiguę, sed q̄ cū apud Hebræos animātium præsertim plātarumq́; vocabula penitus ignorata sint, nihil referre existimarūt, vnāqualibet ex rebus similibus poni, si idem omnino sensus remaneret. Solitudo enī ibi quęritur; in qua res oēs illæ conueniūt, nō alia quauis propria specialisq́; natura. Quēadmodum etiā cùm apud Latinos prouerbialiter dicitur, in præsepio canis: si Hispanè quispiā verteret, el perro del ortelano, holitoris canis, optimè profectò interpretaretur. Quoniam sub re & voce diuersa vnus idēq́; sensus esset lectori insinuatus. Quāobrem illa Caietani religio nimia fuit, qui Esaiæ.1. vocē, Ela, noluit in Latino exēplari mutari: quasi periculū esset, si aut Quercū aut Terebinthū, aut aliā quāuis similem arborē legeremus. Ex eadē quoq; re illorum error coarguitur, qui, quoniā vbi Hieronymus Onocrotalum reddit, vbi ferè.70. reddūt Pelecanū, eandem esse auem existimarūt. In quo errore auctor etiā commētariorū fuit, quæ Hieronymi titulo in psalmos circūferūtur. Ea verò D. Hieronymo tribuere manifestariæ ignorantiæ esse vel ex hoc vno loco apertè conuincitur. Ait enim hic auctor Pelecanū Latinè dici Onocrotalum. Ecqua autē ignoratio maior esse potest, q̄ vocē Onocrotali Latinā existimare? Sed de his hactenus. Nūc illud etiā

Non nego omnia illa esse Hieronymi. Credo enim in quosdā Psalmos eū cōmētaria edidisse.

atq; etiam asserimus, in huiusmodi cóparationibus transferédis, nihil omninò interesse, an res eędem in easdem an in similes & proximas conuertantur: si sensus non diuersus, sed idem est.

Quid? Quòd cū Latinis res ipsa Hebræa, & nomenclatura deest: si interpres ex re agnata & vicina ré nobis aliàs incognitā nominauit: nihil prorsus absurdi fecit? Quin rem tétauit interpretibus vniuersis aut ex auctoritate, aut ex vicinitate concessam: vt aut nomé Latinū ad significādum imponeret, aut certè ad ré similé vel proximā insinuandā trāsferret. Cùm itaq;, Ionæ.c.4. alij cucurbitā alij hoderā conuerterūt, vsi sunt illi quidem iure suo, nec verborum religione astricti debuerūt cómittere, vt illo in loco nullā omnino ré nec Græci intelligerent nec Latini. Non est aūt huic illud dissimile, qđ Danielis prophetiæ obiecit Porphyrius: cófictam esse scilicet, nec haberi apud Hebræos, sed Græci sermonis esse cómentū: qa in Susannæ historia cótineatur: ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι. Quā etymologiā Græco magis sermoni cóuenire q̄ Hebręo. Cui qm̄ id quod Eusebius, Appollinaris atq; Hieronymus responderūt, ab ecclesia reprobatū est: multo nos verius respódemus, hoc interpretē Gręcū facere potuisse, ac iure potuisse quidé, quod Latinus interpres reformidauit. Non, n. necesse erat, easdé arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebręa, qm̄ si eædé redderētur, non solū etymologia seruari non poterat, sed nec ꝓphetię festiuitas nec ratio sententię. Alias ergo vel similes, vel proximas vertit, in quibus, iudicij prophetici & acumen seruaretur & causa: Pręterq̄, ꝙ arbores illæ, à propheta Chaldęo sunt nominatę sermone: nec opus est, solicitos nos esse, si in Hebręo nec illę, nec similes habeantur.

Argumétis igitur, quibus editionis nostrę veritas impugnari solet, abūdè, ni fallor, respósum est. Quāquam nónulla de industria prętermisi, quę. s. faciliora visa sunt, q̄ quibus refellēdis deberé aut oleū, aut operā sumere. Quale illud est, ꝙ Faber Stapulēsis ait, Ecclesiá interpretis errore versatā impiè pro Deo angelos legere. Nam lectioné illá impiā credit, Minuisti eū paulominus ab angelis. Qua in re q̄ indoctè & incósultè, q̄ temerè & insipiēter errauit nó esset difficile ostendere, nisi ante nos Erasmus magna argumētorum vi eādem causam euicisset. Certè interpres epistolę ad Hebręos, vel Clemēs, vel Lucas fuit, quéadmodū auctores grauissimi prodidere. Horū vtrumlibet impietatis insimulare, piaculū erit. Ecclesiā quoq; accusare, quę eā probarit epistolā, in qua error impius est, an sine impietate fieri possit, ignoro. Sed de his satis. Iam reliqua persequamur. Enimuerò cùm historiā Susannæ post ea tépora Ecclesiasticus vsus approbarit, & Danielis prophetę nomine populo legerit, cumq; Tridentinū cócilium sua quoq; id diffinitióe firmauerit, ea certè historia nūc à fidelibus recipiéda est. Aphricanus quidé Origeni obiecit, quòd historia Susannæ ficta videatur, & aliena à scriptura prophetica, vt Euse. testis est libr.6.c.23. At illi tn̄, vt idé Eusebius ait, Origenes manifestissimè rescribés asserit, nequaquā Iudæorū cómentis & fraudibus auscultandū, sed hoc solū pro vero habédum in scripturis diuinis, qđ .70. interpretes trāstulissent. Nā id esse solū, qđ auctoritate Apostolica cófirmatū sit. hęc Euseb. Idé verò refert Hieronymus in catalogo de Iulio hoc Aphricano loqués. & Hieronymus ipse lib. 1 Apolog. aduersus Rufī. quæ in pręfationibus dixerat, ea purgat, inquiens. Quòd aūt refero, quid aduersus Susannæ historiā, & hymnū trium puerorū, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico non habentur, Hebræi soleant dicere, qui me criminatur stultū, se sycophantam probat. nó em̄ quid ipse sentiré, sed quid illi cótra nos dicerent explicaui. hactenus Hieronymus.

Ad aliud aūt argumentum, qm̄ nolumus esse longi in singulis explicādis, breuiter respódetur, eū locū ex priori epistola ad Corinthios bifariá apud Græcos legi: & vt

vulgata habet editio & in hunc modú, oẽs quidem non dormiemus, sed oẽs immutabimur. Cuius rei auctor est Didym⁹, & Hieronymus in epistola ad Mineriú & Alexandrum. Neutra aút lectio à viris ecclesiæ reprobata est. Quin admonuere sem℘ lectionem dubiam & variá esse: nec alterutrá ex eis vt certá & exploratá amplexi sunt. Neutrá igitur lectioné recipere cogimur: qa neutrá parté doctores ecclesiæ tãquam exploratá & catholicá asseruere. Quod idem in alia particula qualibet Latinæ editionis fieret, si idẽ penitus cõtigisset. At vbi doctores catholici vná & eãdem lectioné sine varietate tenuerút, nec ancipité assertionis librauere sentẽtiam, nobis non licet Latiná editioné in quæstioné vertere. Sed ne in hoc quidẽ loco, Erasmi, Fabri, & Caietani sentẽtia ꝓbari potest: qui in re vbi nihil intererat vtro modo diceretur, eá lectioné deligere maluerút, quá nouitatis ratio redderet plausibilioré. Id quod gẽtile his est, ꝗ curiosa sectari volút, magis ꝙ̃ solida. Nos aút Origenem, Didymú, Athanasiú, Augustinú, Cyprianú, Tertullianú, cóemq; Latinorú consensum sequi malumus. Nam, & Acatius Cæsareę ciuitatis episcopus apud Hieronymum, in pluribus Græcis exemplaribus lectioné nostrã haberi dicit, aliá verò in paucioribus. Nec me tamẽ illud præterit, quod Chrysostomus & Theophylactus in commentarijs, Hieronymus quoq; in epistola quadã ad Marcellã scripsere. Sed, quod antè dixi, me malè habet, in rebus quæ in vtrámq; partem controuertãtur, noua delectare Theologos, magis ꝙ̃ vetera, eaq; vsu parentú nostrorú cóprobata. Ac de. 5. argu. satis.

Lib. 20. de ciui. Dei. c. 20.

Ad Mineri, & Alex.

Initium epistole est, Magnis nos prouocas.

Ad id verò, quod sequitur hoc habeto responsum. Magnus error eorum est, qui sine Spiritussancti peculiari dono scripturá sacram existimant se posse, vel intelligere, vel interpretari. Quod vtiq; donum, quantò magis sacris literis intelligendis atq; interpretandis opus est: tantò rariùs difficiliusq; contingit. Nam, eruditionem, verborum copiam, multarum linguarum peritiam, hominum diligentia præstat: At si spiritus quidam peculiaris, non tam ob ipsius qui percipit, quàm ob ecclesiæ vtilitatem, gratuita Dei miseratione donatus, sacrorú librorum interpreti desit, ieiuna erút & frigida omnia, quàmlibet elaborata, & diu antè excogitata & inuẽta fuerint. Imò falsa erút in interpretatione pleraq; humano sensu intelligẽtiaq; tràducta. Nó interpretationem scripturæ prophetiam & inspirationẽ Dei credit Clemens Alex. libr. 1. Stroma. & Apostolus in priori ad Corinthios epistola inter reliqua Spiritussancti dona cómemorat: nec philosophiá, sed prophetiá vocat. Videlicet, ꝙ sacris literis explicãdis eodẽ spiritu opus sit, quo ipsæ sunt cõditæ, diuino vtiq; atq; prophetico. Id qđ Petrus posteriori sua epistola cõfirmat, inquiẽs; habemus firmioré propheticú sermoné, cui benè facitis attẽdentes tãquam lucernæ lucẽti in caliginoso loco: hoc primú intelligentes, ꝙ oís prophetia scripturæ, propria interpretatione nó fit. non enim volútate humana allata est aliquando prophetia, sed Spú sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Hoc aút, quẽadmodum ante nos viri clarissimi intellexerút, eum habet sensum: bene quidẽ facitis prophetis attẽdentes: sed id primùm intelligite, diuinas ꝓphetias humana & propria interpretatione non intelligi. Spiritu. n. sancto locuti sunt sancti Dei homines, & animalis homo nó percipit ea quę sunt spiritus Dei. Quis enim cognouit sensum dñi? Atq; id ipsum Esaias significauit inquiẽs, Dominus dedit mihi linguam eruditá, vt sciá sustẽtare eum qui lapsus est, verbo. Erigit manè, manè erigit mihi aurẽ, vt audiam quasi magistrum. Et apud Lucam, aperuit dominus discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. Quo testimonio probat Hilarius in psalm. 115. scripturarum intelligẽtiam donum Dei esse. Quòd si scripturarum intelligentia donum Dei est, scripturas autem interpretari nemo, nisi qui intelligit, potest: conficitur vtique sacrarum literarú in aliam linguam versionem

Iamblichos Pythagoræ doctrinam ait, quoniã diuinit⁹ tradita fuerit, nõ nisi quopiam Deorum interpretante intelligi posse. Itaq; inuocandum esse Deum à discipulo, cùm Deorum auxilio egeat.

Cap. 1.

Esa. 50.

Luc. ultim.

nem sine Dei peculiari gratia nemini posse contingere. Alioqui si D. Hieronymus sufficere existimat verborum copiam, eloquentiam secularem, trium linguarum peritiam, rerum multiiugam cognitionem, cùm his omnibus abũdè se nouerit instructũ, cur in epistola ad Desiderium depreca tur alienarum orationum adiutorium, vt eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in Latinum eos posit transferre sermonem? Cur item in epistola ad Paulinũ scripturas sanctas interpretaturus, reuela inquit, oculos meos, & cõsiderabo mirabilia de lege tua? Lex enim spiritualis est, & reuelatiõe opus est, vt intelligatur. & rursum. Quãti, inquit, hodie putant se nosse literas, & tenẽt signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reserauerit, qui habet clauem Dauid. Et in illud ad Galat. 1. sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt cõuertere euangeliũ Christi, omnis ait, qui euangelium alio interpretatur spiritu, quàm scriptum est, credentes turbat, & conuertit euangelium Christi, vt id quod in facie est, post tergum faciat, & ea quæ post tergũ sunt, vertat in faciem. Siquis tantùm literam sequitur, posteriora ponit in faciem. Siquis Iudæorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quæ ex natura sua in faciem constituta sunt. & posterius eodem quoq; capite in illud, notum vobis facio euangelium, quia non est secũdum hominem. &c. Marcion & Basilides, ait, & cæteræ hæreticorum pestes, non habẽt Dei euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo, humanum fit euãgelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse euangeliũ, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Hactenus Hieronymus. Qui si vera dicit, cogit nos profectò credere, aut veterem interpretem Spiritussancti peculiari dono sacras literas conuertisse, aut ecclesiam Latinam multis retro seculis non Dei habuisse euangeliũ, sed hominis. Cùm igitur obijcis, interpretem non fuisse pro-

1. q. 1. Marcion.

phetam: Sanè verò propheta non fuit. habuit tamen (vt Titelmanus rectè asseuerat) spiritum quẽdam prophetico vicinum & proximum: qualem necessarium esse ostendimus sacris literis interpretandis. Imò qualis erat necessarius, vt ecclesia Latina editionem sacrorũ librorum haberet, quam tutò in fide & moribus sequeretur.

Iam ad postremum argumentum facilè respondemus. Quòd si Latinorum ad Græca Hebraicaque collatio à nobis negligeretur, exemplo D. Ambrosij tueri nos vtcunq; possemus. Qui cùm Græcè sciret, & commentarios in sacras literas ederet, sæpe tamen non est dignatus Græca consulere, etiam vbi diuersitatem aliquam lectionis esse cõstabat. Videre hoc est in cõmentarijs super caput duodecimum epistolæ ad Romanos. Quòd si interpretum etiam magis varietate turbaremur, quàm iuuaremur, Sophronij nos excusaret exemplum, qui id de se apud Hieronymũ fatebatur: Nos verò nec versiones nouorũ interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria, Latinorum collationem damnare volumus: quin potiùs magnoperè commendamus. Nam, si Augustinus de doctri. Christ. libr. 2. cap. 11. vulgarium etiã & parum doctorum interpretum versiones plus adiuuare inquit intelligentiam quàm impedire, ego varias doctissimorum hominum editiones iure reprehendere nec possum, nec debeo. Atque, vt inuidiam eorum deprecer, qui nos aut miseros & barbaros, bonarumque literarum expertes, aut etiam laborum alienorum inuidos reprehẽsores calumniari possunt. Ego in linguarũ cognitione plura etiam cõmoda ad sacras literas intelligendas esse fateor, & id quidẽ peringenuè, tantũ abest, vt linguarum peritiam insecter.

Hierony. in epist. ad Sophronium.

¶ *Cap. Quintumdecimum, de linguarum Hebraicæ & Græcæ vtilitate.*

PRincipio enim, sunt linguæ vtilissimæ, vbi disseritur cum infidelibus: vel etiã vbi infideles alienæ linguæ ad fidem instituuntur. Quæ causa, vel sola redditur in illa Clemẽtina. 1. de Magistris, propter quam linguæ sunt in academijs perdiscẽdę. Alioqui, quorsum attinebat Arabica lingua, quæ ibi doceri præcipitur? Qua de re, leuiter motus videtur Erasmus, vt Clementinę huius argumento assereret, ad sacras literas intelligendas Hebraicã Græcãq; linguam esse necessarias. Altera linguarum cõmoditas est, in his dictionibus explicandis, quæ magnã emphasim habent, aut aliquã innatam proprietatem apud Hebræos & Græcos, quam Latinus sermo exprimere non valet. Huiusmodi dictiones multas cùm in Hebraicis quæstionibus tum in cõmentarijs annotauit Hieronymus. Nos vnã aut alterã exẽpli causa ponemus. Vt Marci. 6. interpres reddidit, & cũ dimisisset eos, vbi verbum tamẽ Græcum ἀποτάξασθαι non significat simpliciter dimittere, sed dimittere benignè ac gratiosè, quẽadmodum amicis celebrato conuiuio beneuolè valedicimus. Qua in re euãgelista Græcè scribens Iesu Christi etiã erga rusticos summã comitatem & gratiam cõmendauit. Id quod Latina voce exprimi vix potest. Et in epistola ad Ephesios, pro eo quod nostra editio habet, A cõstitutione mundi, Græcè habetur καταβολῆς. Cuius vocis emphasim Hieronymus in cõmentarijs explicare volẽs, nõ id ipsum (inquit) καταβολή, quod cõstitutio sonat: vnde & nos propter paupertatem linguæ & rerũ nouitatem, & (sicut quidã ait) quod sit Græcorũ sermo latior, & lingua fœlicior, conabimur non tã verbum transferre è verbo (quod impossibile est) q̃ vim verbi quodam explicare circuitu. Καταβολὴ, propriè dicitur, cùm quid deorsum iacitur, vel cùm aliqua res sumit exordium. Vnde & hi qui ædium futurarum iaciunt fundamenta, καταβαλλόμενοι dicuntur. volens itaq; Paulus ostẽdere, q̃ Deus vniuersa sit machinatus ex nihilo, non cõditionem, non creaturam atq; facturã, sed καταβολήν, id est initium fundamenti ad eum retulit. hactenus Hieronymus. Et. 1. lib. aduersus Iouinia. tractãs illum locũ. 1. Cor. 7. non vt laqueũ vobis inijciam, sed & proprietatem, ait, Græcã Latinus sermo non explicat. Quibus enim verbis, q̃s possit dicere. &c. vnde, & in Latinis codicibus ob trãslationis difficultatem hoc penitus nõ inuenitur. Cuiusmodi sunt & alia exẽpla plurima, quæ nos causa breuitatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilariũ in expositione psalmorũ pluribus in locis asserẽtem Latinũ sermonẽ plenam Græcę literæ intelligẽtiam non reddere. Ambrosius quoq; in explanatione Psal. 118. Latinos ait, non posse in omnibus vim Græci sermonis exprimere. Quòd in Græco plerũq; maior sit vis & põpa sermonis. Qua in re plurimùm Theologos iuuare possent Erasmi in nouum testamentum annotationes: nisi eas tam multis erroribus aspersisset.

In præfatione sup Laurentij annotationes

In psal. 65. & in illum versũ psal. 118. omnis cõsummationis vidi finem. & in illum, viam mandatorũ tuorum cucurri cũ dilatasti cor meũ. & in illum, declina in semitas mandatorum tuorũ.

Est alia quoq; vtilitas, ad accipiẽdos plures sensus catholicos ex eadẽ scriptura, præsertim cũ apud Græcos & Hebræos est æquoca. Sic. n. dictiones polysemas & ambiguas dialectici nostri vocare solẽt. Nam, interpres vnã solã vocabuli significationem reddere potuit. Vt Eccle. 2. vbi nostra editio habet, cogitaui abstrahere à vino carnẽ meã, alij vertũt, trahere in vinũ carnẽ meã, alij, attrahere in vino carnẽ meam. Cuius quidem cõtrariæ omnino versionis cõtrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronymus ipse in cõmentarijs admonuit. Atq; 1. libr. Apologiæ aduersus Rufinũ tractãs illud. 2. psal. apprehẽdite disciplinã: pro quo ipse interpretatus est, adorate filiũ, vel etiã adorate purè, Nisi (inquit) & prolixũ esset & redoleret gloriolam, iam nũc ubi ostẽderẽ, quid vtilitatis habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere: & videres quanta sylua sit apud Hebræos ambiguorũ nominum atq; verborum. Quæ res diuersæ interpretãtioni materiam præbuit, dũ vnusquisq; inter

dubia quod sibi consequētius videtur, hoc trāsfert. Hactenus Hieronymus. Ambrosium item vide, in psalmum secundum de verbo, Beresith. Ambiguitas etiā in aliena lingua festiuum quandoq; vocis vsum lusumq; præbet, qui in nostra nō solùm conseruari nequit, sed ne sensus quidē germanus sine magna licētia reddi. Vt Hieremiæ primo pro eo quod nos habemus, vigilantem, in Hebræo est vocabulū, Soced, quod ambiguum est, nucemq; & vigilias significat. Vt Hieronymus ibidem & in Ecclesiastes .c. vltim. disserit. Cùm itaq; Prophetæ in visione virga nucea seu amygdalina fuisset ostēsa, rogatus à domino quid videret, Hebræa lingua virgam Soced, se videre respondit. Tunc ergo dominus sermonis occasione ludens, bene inquit, vidisti: quia vigilabo ego. &c. Ita quanquam Hieremias in vna significatione nomen acceperit, at Dominus ad alteram flectens, fecit ex sermonis ambiguitate concentum sententiæ elegantissimum. vt si sydus quoddam cæleste videns, Canem se videre diceret, scitè illi diceretur, bene vidisti; Canis enim lacerabit te. &c. Iam verò si interpres Latinus, Soced, in nuceam transtulisset, quod. 70. fecerant, absurdè sanè subiungeretur, bene vidisti quia vigilabo. &c. vnde coactus fuit noua quadam insolitaq; interpretādi licentia virgam vigilantem Latinis auribus reddere. Quæ ego asserere non auderem, nisi auctor grauissimus Hieronymus astruxisset.

שָׁקֵד

In. 12. cap. eccle. & in 21. c. Hiere.

Quarta vtilitas in linguarum eruditione est ad cognoscenda idiomata, phrases & prouerbia linguę alienæ: vt sunt illa, ne respicias post tergum. & neminem salutaueritis in via: Quibus maxima quædam itineris celeritas quasi prouerbialiter & figuratè significatur. Illud etiam p prouerbialē figuram apud Hebræos atq; Hispanos dicitur, omni habēti dabitur, ab eo autem qui nō habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A cōsiliario serua animam tuam, ne fortè mittat sudem in terra, & dicat tibi, bona est via tua. sic Hebræa phrasi, filij excussorum robusti & expediti dicuntur. Qua de re Hieronymum lege in epistola ad Marcellam, cuius initium, Beatus Pamphilus, Sic filiæ carminis, Ecclesiastes. 12. aures intelliguntur. Sic Saul filius vnius anni dicitur, cùm regnare cœpisset, id est innocens. Nisi, quod Eucherio visum est, ita intelligas: Saülem electum à Samuele vno anno domi tacuisse, & expleto anno cœpisse regnare. Sed de hoc exemplo aliàs. Nam vitio scribentium fortè per. 21. anni vnius anni inducitur. Sic Nemrot robust⁹ venator corā domino, id est, sub cælo. quasi robustissimus omnium hominum, qui sub cælo erant. Scio quosdam ita interpretari, vt venator coram domino dictus sit, quasi Dei venator: quo significaretur ciuilem vnius monarchię potestatem vindictā esse à Deo approbatam, vt quæ Dei administra sit. Sed id quod priùs dixi, Hebræorum doctissimis placet. Vel certè venator coram Deo vocatur, id est sub dio. Homines enim ferarum more palantes in agris ad ciuilem societatem coëgit.

Genes. 19. Lucæ. 10.

Hispanè, No seas oydo ni visto. i. nullā moram facias.

Al rico todos le dan. &c. al pobre aun lo que tiene le quitan.

Cap. 17: Habla con nos, y coge piedras cō los pies.

Sic pluisse dominum à domino Hebraismum esse quidam existimant: id est, desuper. sed filium à patre intelligunt, Euseb. libr. 1. Ecclesia. hist. cap. 1. Hieronymus Oseæ. 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Basilius libr. 5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomo. episcopum, cōci. Syrmieñ. Cano. 15. Ac certè, vt alios libros veteris testamenti prætermittamus, Salomonis prouerbia, nisi habita ratione Hebraicę cōsuetudinis & sermōnis, vix vllo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoq; prouerbium est. quod plerique ignorantes in prouerbiorum expositione aut ad allegorias confugiunt, aut varia etiam deliramenta confingunt multoq; meliùs fuerat, simpliciter inscitiam confiteri, quàm imperitiæ suæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem,

nisi aliud huius temporis ratio postularet, & nos aut reuerentiæ, aut beneuolentiæ causa neminem hîc certo nomine volumus lacerare. Illud constat Parabolas aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neq; hoc sonare quod scriptum est. Ex quo, vt Hieronymus in Ecclesiastes. c. vltimum ait, manifestum fit, Prouerbiorum librum non, vt simplices arbitrantur, patentia habere præcepta: sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiritur, ita in eis diuinũ sensum altiùs perscrutandum. Id quod sine Hebrææ linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, si commentarios in libros Prouerbiorũ edidisset. Nã, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali. tit. de cõsti. tribuũtur, Hieronymi tñ non esse liquidò deprehẽditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria videlicet typographorum aut eorum, qui exscripsere, imperitia obrepserũt. Vt Iosue. 11. c. Non fuit ciuitas, quæ se non traderet: vbi secunda negatio superfluit, vt ex consequẽtibus manifestè colligitur. Sed quia fortasse. 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti sunt, verbum, Tradidit, ad suppositũ aliud referre, & pronomẽ, se, vel expũgere, vel omittere. Item psal. 26. vt videam voluntatem domini, pro voluptatẽ. Græcè τερπνότητα. Et in titulo psal. 62. Idumææ pro Iudææ, vt Græca omnia Hebræaq; exemplaria demonstrant. Et psal. 65. Et exultaui sub lingua mea, pro exaltaui, id quod tam ex Græcis quàm ex Hebræis manifestum est. Sunt qui putent, etiam subesse mendum psalm. 19. ipsi obligati sunt & ceciderunt, pro, obliquati sunt: sic enim Hieronymus vertit, incuruati sũt, & consentiunt cæteri interpretes. Ac psalm. rursum. 124. Declinantes autem in obligationes, pro, obliquationes, Hieronymus reddidit prauitates, Felix peruersa, alij iniquitates. Consentit hîc Titelmanus. Verùm hæc duo loca incorrupta sunt. In priore siquidem Græcè habetur συνεποδίσθησαν. συμποδίζω autem est, obligo, nexu impedio & implico. In posteriore verò Græcè legimus στραγγαλιάς, quæ vox Latinis est, obligatio, nodus & nexus implicatus. Quemadmodum & Nazanzenus in orat. vsurpauit. Ac Hieronymus in Isaiæ caput. 58. obligationes nobiscum legit. Vnde & nodus gutturis & locus strangulationis στραγγάλη Græcis dicitur: & στραγγαλίζω strangulo, suffoco. Illud sanè corruptum est in psalm. 206. Effusa est contentio super principes, pro contemptio, Græcè ἐξουδένωσις. Quam eandem vocem, psalm. 122. in despectionem vertit interpres. Ruffinus autem libro. 8. histo. eccle. cap. 1. illud ita conuertit, effusa est contumelia super principes. & Iob. 19. vel celte sculpantur in silice, pro certè. & Lucæ. 10. suspiciens, pro suscipiens ὑπολαβών, Tametsi auctor libelli de vera & falsa pœnitentia, qui nomine Augustini circũfertur, communem errorem secutus est. Et Lucæ decimoquinto. euertit, pro euerrit, σαροῖ. & primæ ad Corinthios. 2. spiritualiter examinatur, pro examinantur ἀνακρίνεται. & capitulo. 10. omnes qui de vno pane, pro omnes quidem. & cap. 15. quotidie morior propter gloriam vestram, pro per gloriam. Iurat quippe ibidem Apostolus, & particula νὴ, aduerbiũ iurantis est apud Græcos. Et ad Hebræos cap. 5. interpretabilis sermo, pro ininterpretabilis, hoc est ineffabilis explicatuque difficillimus, quemadmodum ex Hieronymo in epistola ad Euagrium liquet. Atque idem Hieronymus in quæst. Hebra. Gene. 3. legendum ait, Ipse conteret caput tuum, non ipsa. Cùm enim apud Hebræos neutro genere ad semen referatur, interpres rem significatam perpendens, in masculino genere transtulit, ipse. Quod imperiti non intelligentes, vitiumque scriptoris existimantes, substituerunt, ipsa. Vt illa prætereamus quę Augustinus Eugubinus comme-

Vi. Iob.

Iob.7. commemorat sicut ceruus desiderat vm-
Deut.29. bram,pro seruus.& solis ardore,pro salis.&
Psalm. 41. sitiuit anima mea ad Deum fontē, pro fortem. Et interfecta est terra à sanguinibus, pro infecta. Nam & psal. 10. pro eo quod nos habemus, qui diligit iniquitatem odit animam suam, D.Hieronymus legendum credit anima sua, hoc est, ipsius, refertur enim anima sua ad Deum, non ad peccatorem. Sensus aūt mirificè conuenit, vt Deus scilicet intelligatur, vtrunq; quidem interrogare & iustum & impium, sed impium tamen reprobare, odium enim Dei reprobatio est. Nos autem Græca.70. interpretum exemplaria, quæ nūc quidem extant, seq possumus, Non.n.illa habēt τὴν ψυχὴν sed, τὴν ψυχὴν. Atq; fortasis hinc illud apud
Cap.12. Tobiam acceptum est, qui autem faciunt iniquitatem hostes sunt animæ suæ. Similiter,& in epistola ad Suniā & Fretellā, pro eo quod in psalmo.5.legitur, dirige in conspectu tuo viam meam, legendum contendit, dirige in conspectu meo vitam tuam. Sic enim ipse verterat, dirige ante faciem meam viam tuam. At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria sequimur: & vulgatam lectionem, cùm fieri sanè potest, approbamus. Simile illud est ad Philippen. 3. qui spiritu Deo seruimus, vbi spiritui legendum esse credit Ambrosius libro. 2. de Spiritu sancto. cap.6. Nec solùm in Latina lingua huiusmodi errores accidunt: sed eos etiam in Hebraica & Græca deprehendimus. Deprehendit Caieta. ac verè ille meo iudicio quidem. 2.Regum.21. vocem Michol, falsò ab Hebræis pro Merob fuisse substitutam: vt patet. 1. Regum.12. Deprehēdit quoque Hieronymus in psal. 131. septuaginta interpretes non χήραν, id est, viduā, sed θήραν, id est, venationem transtulisse, sed propter vocum similitudinem pro θήραν, id est, venatione χήραν, id est, viduam esse suppositam, maximè quia in sequenti versiculo pauperes sequebantur. Nisi fortè Latinus interpres victum aut venationem reddidit & error obtinuit, vt vidua legeretur. Nam vox Hebraica nullo modo viduam, sed venationem, victum viaticumque significat. Huiusmodi mendą graui ratione prudentiq́ue consilio corrigi possunt. Nam illos quis ferat, qui, sicut est apud Quintilianum, dum librariorum insectantur inscitiam, produnt suam? Et dum libros sacros mendis, vt aiunt, scatentes purgare volunt, contaminant. Fateor siquidem procliue fuisse & facile indocto & negligenti librario præsertim in verborum & rerum nonnulla similitudine, ea, quæ recta erant, explodere, & quæ erant deprauata, substituere. Fateor etiam, tantā fuisse olim in sacras literas reuerentiam, vt quæ menda quamlibet dilucida semel irrepserant, religio fuerit attingere. Sed Augusti.2.
video quoque huius temporis improbam de doctrina
temeritatem, quæ adeò nihil non audet sa- Christ.c.13
cris codicibus corrigendis: vt Manichæi olim parum in hac re immodesti fuisse videantur, quos Augustinus ad Hieronymū scribit, multa diuinarū scripturarū loca vitiata esse contēdere solitos non ab scribentib' apostolis, sed à quibusdā, nescio quos, Vide Aug.
codicum deprauatoribus. Verùm hęc ha- lib.de bono
ctenus. Illud tamen non est prętereūdum, perse.c. 11.
quod Diuus Hieronymus in.40.cap. Ezechielis scribit. Omnia propè verba Hebraica & nomina, quę in Latina translatione sunt posita, nimia esse vetustate corrupta, scriptorumq́ue vitio deprauata. Vt igitur hæc emendentur, Hebraicę linguę cognitio necessaria est. Nam etsi nomina adhuc integra & illibata manerent omnia, sed ipsę tamē nominum interpretationes, quibus multa scripturę sacrę mysteria aperiuntur, sine huius linguę peritia non habentur. Vt Augusti.2. de doct. Christ.cap.16. auctor est. Quo etiam loco illud agnoscit, non parùm beneficij eos Latinis hominibus contulisse, qui Hebraica nomina separatim interpretati sunt.

Sexta vtilitas fuerit ad intelligenda quędam loca, scilicet quę vel apertiùs ab interprete reddi poterant, vel etiam

quę sine linguarum cognitione nequeunt
Cap.4. explicari. Vt apud Ioannem. Erat quidam regulus, pro quo Græcè βασιλικός, hoc est de aula regia, seu Palatinus, vt Hieronymus
Cap.65. in Isaiā annotauit. Videtur interpres Græcè legisse βασιλίσκος. Græca verò exemplaria habent omnia βασιλικόν, id est, regalis seu regius. Qua ex re cōiectura fit, interpretem regalem vertisse, sed à sciolo regulum esse suppositum. Et Ioannis primo, Qui post me venturus est, ante me factus est, quod euidentiùs verteretur, mihi præpositus, seu ante latus est. vt Augustinus super Numeros. q. 51. & super Ioannem Homilia. 3. subnotauit. & Act. 27. cùm non esset tuta nauigatio, eò quòd ieiunium iam præterisset, pro eo quòd vltra tempus sustinuissent inediam. & ad Rom. 12. non vos metipsos defendentes, pro vlciscentes. Nā numerū bestię, qui Apocalypseos. c. 13. scribitur, sine alphabeti Græci secundùm ordinem arithmeticum intelligentia, aut vix, aut certè nullo modo exponere possumus. De qua re. 13. libro fusiùs disseremus.

Septima vtilitas, ad euitandum errorem ex Latini sermonis amphibologia. Vt, filius hominis in Euangelio dicitur Christus: Vbi cū genitiuus apud Latinos communis generis sit, apud Græcos articulo masculino definitur: vt non filius virginis, sed filius Adam intelligatur. Filius siquidem hominis iuxta Hebraicā phrasim dicitur, vt filius terrę, homo obscurus & contemptibilis, qua vtique nomenclatura Dei filius identidē in Euangelio gloriatur. Tanta fuit verbi incarnati modestia. Quanquā, vt Augustinus ait, commēdat Christus frequenter nobis, quid misericorditer dignatus sit esse pro nobis. Huiusmodi etiam exemplum est ad Romanos vltimo: salutat vos Caius hospes meus, & vniuersæ ecclesiæ. Vbi, vniuersæ ecclesiæ, casus gignendi est, nō nominādi, vt Caius intelligatur, non Paulū modò, verum etiam totā ecclesiam hospitio excepere. Et Lucæ. 11. quod superest date eleemosynā. Vbi Latinus sermo anceps est. Potest. n. intelligi, quod superest, pro eo quod vnum illud vobis restat, seu reliquum est, vel quod superest, id est, quod superfluum est. Quam vtranq; intelligentiam Latinus quidē sermo recipit: Græcus tamen excludit. Habetur enim τὰ ἐνόντα, id est, quæ insunt, seu quę habetis. vt & Theophylactus, & Cyrillus libr. 2. in Leuiticum, & Augustinus super psalm. 125. & Chrysostomus homi. 33. ad populum, & super epistolā ad Hebręos homi. 9. exponunt. Nam hunc postremum sensum Græca lectio habet, primum & secundum non videtur habere: tametsi secundus ille D. Thomæ placuerit: qui quidem in ea re & Bedam sequitur super Lucam, & Gregorium in epistola ad Augustinum Anglorū episcopum: refertur q; 12. q. 1. cap. quia tua.

Alia deniq; vtilitas est, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remāserunt, vel propter sanctiorē antiquitatis seruandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commodè non potuerūt, quod August. lib. 18. de ciuitate Dei. c. 11. tradit. vt Matthæi. 11. Pauperes euangelizātur: id est, bonum accipiunt nūcium. Cùm enim in humano principatu regum mysteria secreta ad pauperes per diuites deuenientur, in Christi regno ecōtrario nuncia cælestia ad diuites per pauperes sunt delata. & 1. ad Corin. vltimo. anathema marana atha: Quorum illud prius Græcū, hoc posterius non tam Hebræum, quam Syrum est. Qua de re Hieronymus disserit in epistola quadam ad Marcellam, cuius initium est, Nuper. & in epistola ad Damasum de verbo Osannæ. In qua Hilarium notat, quòd ob linguæ Hebraicæ imperitiam, verbum illud malè fuerit interpretatus. Sūt & aliæ forsitan in peritia linguarum vtilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: sed quæ satis erāt, ne huius rei inuidia labefactaretur disputatio mea. Isthęc autem meliùs ab alijs copiosiusq; tradentur, qui linguarum patrocinium fortè susceperint. Qua in causa quę

volent

volent omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus, si intra præscriptos modò religionis modestiæque terminos se contineant: nec aut veras linguarum vtilitates fallaci vanitate, aut etiam veterem Latini interpretis editionē nouis alijs quasi elegantioribus melioribusque permutent. Sunt enim nōnulli, quibus, quoniam noui testamenti antiqua versio parum elegans & culta est, placeret maximè vt illa sū mota, in illius locum Latinior alia succederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt sapientiam pingere, & quasi puellam rhetorū flosculis exornare. At illa modesta cùm sit, non ambit ornatum: cùm sit grauis, fucum ignorat: cùm virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris est, ait quidā, omne qđ dictat affectio. Amor itaq; phaleras nescit. Dicendi ornamenta, alius inquit, non sunt negotij sed otij, nec militiæ sunt picta verba sed quietis. Igitur, quæ bellicū canit, quæ exaltat quasi tuba vocem suam, quæ irruentes hostes, mortem præsentem intonat, ea horridum nescio quid & Barbaricum sonat, non tanquam lyra citharáue carmen musicum suaui dulcique sono canit. Quid Theopompo acciderit in scripturæ sacra rhetorum more ludenti memoriæ proditum est. Sed dimittamus externa, ad nostra veniamus. Non in persuasibilibus, ait, humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Et rursum O Timothee deuita, inquit, prophanas vocum nouitates. Si ergo vitanda est vocum etiam nouitas, tenenda est antiquitas, & si prophana nouitas est, vetustas sacrata est: quēadmodum Vincentius Lirinēsis dixit. Item, Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum. Scilicet ab spiritu puro & simplici pura simplexque oratio expectanda erat. Nec fœminam grauem, honestam, seniorem decebat nisi castus ornatus. Vide August. lib. de doctr. Christ. 4. cap. 6. Quamobrem, ingenuè dicam, ne illos quidem probare vnquàm potui, qui paraphrases quamlibet Latinas & elegantes in sacras literas ediderūt. Cùm enim personam Christi Pauliue loquentis assumunt, quò elegantiùs nitidiusque eloquuntur, eò minùs illorum spiritum & maiestatem seruant, atque adeò rei quodammodo fiunt læsi spiritus & maiestatis. Certè, quod olim puer magno assensu virorum sapientium dixi, si aut Christus aut Paulus istorum mihi lingua loquerentur, nec Christus mihi nec Paulus essent. Non est nitidulus Christus, mihi crede, non est comptulus, non elaboratè ornatus. Paulus verò non scientia ille quidem, sed sermone imperitus est tamen. Permitte Christo igitur linguā suam, linguam suam permitte Paulo: vtraque enim calamus est scribæ velociter scribentis, non ad singula verba & apices elaborantis. Noui ergo testamenti vetus editio, id nanque agebamus, quanuis simplex & inculta sit, non est propter hoc minoris facienda. De tertia igitur quæstione satis dictum est.

Euseb. de prep. Euā. lib. 8. c. 1.

2. Cor. 2.

1. Timo. 6.

¶ Cap. Sextumdecimum, Vbi ponuntur argumenta eorum qui sunt opinati, sacros Auctores in libris Canonicis, non semper diuino spiritu fuisse locutos.

QVarta consequens fit. An auctores sacri in libris Canonicis spiritu interdum humano sine diuina & supernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Ecclesiastici nonnulli (vt Hieronymus in procemio super epistolam ad Philemonem testatus est) qui crederent, non semper auctores sacros spiritum in se loquētem habuisse. Quia nec humana imbecillitas vnū tenorē Sancti spiritus tan lōgo orationis decursu ferre potuisset: Nec dignum

Controuersia quarta.

1. Argum.

dignum eſt (inquiunt) vt ad huius corpuſculi naturales & euidentes neceſsitates Spiritus ſancti maieſtatem ſine cauſa deducamus. Adhibent verò huius rei exempla ex epiſtola ad Timotheum. 2. penulam, quã reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum. Et illud, Lucas eſt mecum ſolus: & Trophimum reliqui infirmum. & alia eiuſmodi, quæ paſsim in epiſtolis Pauli humanitus ſcripta inueniũtur. Nõ igitur ſcriptores ſacri Spiritum ſanctum ſemper manentẽ & in ipſis loquẽtem habuere. Nam, & hoc Chriſto domino peculiare fuit, vt Ioannis. 1. cap. dicitur: ſuper quem videris (inquit) ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eũ. &c. Cõfirmatur autem idem hoc argumento, maximè quòd ſicut Deus non deficit in neceſſarijs, ita non redundat in ſuperfluis, quemadmodum Ariſtot. demõſtrauit. Ad ea verò quæ naturali lumine nota erant, non erat ſupernaturalis reuelatio neceſſaria. Quæ igitur ſcriptores ſacri viderant, & manibus attrectauerãt, non diuino lumine infuſo, ſed humano locuti ſunt.

2. Argum. Deinde, Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola quædã ponit, de quibus aſſerit, quòd domini ſunt mandata. Præcipio (inquit) non ego, ſed dominus. Mox verò ſubdit, Cæteris ego dico, non dominus. Quòd ſi Paulus ex interna reuelatione Spiritus ſancti omnia ſcriberet, profectò non diceret, ego dico, non dominus. Quoniam eiuſmodi conſilia, quæ Deo reuelante dantur, domini ſunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationẽ dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheta aſſeruiſſet, hoc ego dico, non dominus.

Hanc verò argumentationem non leuiter, ſed haud ſcio an grauiſsimè Baſilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: Quæcunque ſpiritus loquitur, Dei verba ſunt: & propterea omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, & vtilis eſt, quam locutus eſt ſpiritus. Nam verè id monſtrat, ſpiritum non eſſe creaturam: Quoniam omnis rationalis creatura, eſt quando ea quæ Dei ſunt loquitur: vt cùm dicit Paulus, De virginibus autem præceptum non habeo: conſilium autẽ do tanquàm miſericordiam conſecutus: his autem, qui matrimonio coniuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed dominus. Et propheta, O domine, iudicia loquar ad te: Quid quoniam impij proſperãtur? & rurſus, heu me mater, vt quid me peperiſti? Nonnũquam autem dicit, hæc dicit dominus. Et nõnunquam Moſes, ego ſum tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando verò is ipſe, hæc dicit dñs, emittas populũ meũ, vt mihi ſacrificet. Spiritus aũt non ſic. Non. n. aliquando ſua, aliquando quæ Dei ſunt loquitur: id nanq; creaturæ eſt: verùm omnia ſpiritus verba, Dei verba ſunt. Hactenus Baſilius. Sed & Origenes homilia. 16. ſuper numeros, ſermo (ait) qui apud Ionam ſcriptus eſt, & non eſt factus, à Iona potiùs quàm à Deo prolatus eſſe videtur. Non enim ſemper ea, quæ per prophetam dicuntur, quaſi à Deo dicta ſuſcipiantur oportet. Nam, per Moyſen multa quidem locutus eſt Deus; aliquanta tamen & Moyſes propria auctoritate mandauit. Quod dominus in euangelijs euidẽtiſsima diſtinctiõe ſecernit: cùm dicit de repudio mulieris interrogatus, ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dimittere vxores veſtras; ab initio autẽ non fuit ſic. &c. oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis, cùm dicit de quibuſdam, dominus dicit, & non ego: & de alijs, hæc autem ego dico, non dominus. Et iterum in alijs; Præceptum domini non habeo: conſilium autem do. Et iterum, Quæ loquor, non loquor ſecundum Deum. Vnde ſimiliter etiã in cæteris prophetis aliqua quidem dominus locutus eſt, & non prophetæ, alia verò prophetæ, & non dominus. Hactenus Origenes. Qui eandem quoq; ſententiam in procemio cõmentariorum in Ioannem amplexus eſt. Et Ambro. lib. 8. in Lucam. c. 16. explicans illud, Ad duritiam cordis veſtri. &c. oſtendit, ait, locus hic, quæ propter fragi-

Nititur Origenes illo Deut. teſtimonio, q. ſi in nomine dñi pphcta quicq̃ prædixerit & non euenerit, hoc dñs non eſt locutus.

Matth. 19.

1. ad Cor. 7

2. ad Cor. 11.

fragilitatem humanam scripta sunt, non à Deo scripta. Vnde & Apostolus: Denúcio, inquit, non ego sed dominus vxorem à viro non discedere. Et infra: Cæteris, inquit, ego dico, non dominus: Si quis. &c. Hic Apostolus negauit legis esse diuinæ, vt cõiugiũ qualecũq; soluatur. Tantũ Ambrosius. Cùm igitur Basilius Ambrosius & Origenes viri clarissimi, tũ in ea modò sen tẽtia fuerint, verumetiã scripturæ sacræ testimonijs cõfirmauerint, nihil erit absurdi, si nos etiam asseramus, non oĩa, quæ sacri auctores scripsere, Spiritus sãcti afflatu scri

3. Argum. Cap. 7. pta fuisse. Adde q̃ Apostolus in posteriore ad Corin. epistola, affectum se pœnitentia dicit, q̃ illos prioris epistolæ reprehensione vexarit. Rei autem semel scriptæ, nõ alium pœnitere potest, nisi eum, qui scribẽdo crediderit se errasse. Non igitur Paulus quæcunq; ad Corinthios scripsit, diuino ea spiritu se scripsisse existimauit. Adde rursum,

Cap. 11. quòd in hac etiam epistola posteriore, in quo quis audet, inquit, in insipientia dico, audeo & ego. Ministri Christi sunt (vt minus sapiens dico) plus ego. At blasphemũ est, verba Spiritus sãcti in insipientia dicta affirmare, spiritu igitur hominis Paulus ibidem locutus est. Adde etiam quòd in eadem epistola, cùm dixisset Apostolus se plus omnibus laborasse, correctione mox adhibita, docet parùm se cautè fuisse locutum. Nõ autem ego, inquit, sed gratia Dei

4. Argum. mecũ. Præterea si quæcunq; Apostoli præscripserunt, ex diuina auctoritate ac reuelatione existũt omnia, certè illud Pauli præceptũ, quo iubet, vt Episcopus sit vnius vxoris vir, diuinũ esset, non humanum. Ita fieret, vt Summus Pontifex in eo dispensare

Epist. 119. non posset. Nam vt Augustinus ad Ianuarium ait, quæ Christus præscripsisset, ea nemo auderet variare. At, vt q bigamus fuisset, is fieret episcopus, Summus Pontifex orbe etiam probãte aliquando fecit: Nõ ergo Apostoli decreta omnia Spiritu sãcto au-

5. Argum. ctore præscripta sunt. Matthæus insuper

Matth. 27. memoria lapsus est, nam pro Zacharia Hieremiã posuit, & Marcus item, cùm in Esaiã Mar. 1. scriptum affirmet, quod in Malachia scriptum est. Et cùm rursum hora tertiã narret dominũ crucifixum, qui hora ferè sexta à Pilato iudicatus est, vt Ioãnis. c. 19. dicitur. Qua ex re fit, vt non semper in omnibus Euangelistę scribẽti Spiritus sãctus affuerit. Præterea Lucas capite Euangelij tertio di- 6. Argum. cit Cainam filiũ fuisse Arphaxad, Sale autem filium Cainam. Constat verò Genes. ca. 11. Sale non Arphaxad nepotem fuisse, sed filium, nullamq; inter hos mediam generationem intercessisse. Superflua igitur est in Genealogia Christi vna generatio, atq; adeò non est instinctu Sancti spiritus ap posita. Lucas denique idem Acto. 7. multa 7. Argum. refert, quæ spiritu afflante referri non poterant. Vt est illud primum, quòd Ioseph accersiuit omnem cognationem suam in animabus. 75. At bene. 46. & Exod. 1. 70. solùm animæ enumerantur. Nec verò dici potest, Stephanum Iosephi eos etiam filios supputare, qui nati sunt postea. Et per anticipationem aut prolepsim hos cum illis simul. 75. dicere. Eos enim Iosephus accersire non potuit. Dicit autem Lucas Ioseph. 75. animas accersisse. Illud grauius est, quod deinde subijcitur, Iacob & patriarchas translatos fuisse in Sichem. Cùm Iosephus. 2. anti. lib. capitul. 8. fratres Ioseph affirmet conditos esse in Hebron, qua in re non aliud scribere credendus est, quàm quod à maioribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur. Præterquam quòd Lucas hîc apertè dicit Patriarchas sepultos esse in sepulchro q̃d emit Abrahã. Atqui certũ est, Abraham in Hebrõ emisse sepulchrum. Genes. 23. Tertium verò multò difficilius est, quod rursum addit, Abraham sepulchrum emisse à filijs Emor filij Sichem. Iacob siquidem à filijs Emor agri partem emit, vt Genes. cap. 33. scribitur. Abraham autem non à filijs Emor, sed ab Ephron filio Sohar, speluncam emit duplicem, quod Genes. cap. vigesimotertio non obscurè traditum est. Quid? q̃ Emor

Lucas

Lucas dicit filium fuisse Sichem, cùm Gene. 33. contrà dicatur Emor patré Sichem fuisse non filium. Frustra ergo, vt videtur, asserimus nihil in sacris esse libris, quod nó idem spiritus afflatu scriptum sit. Verùm à contraria parte illud facit, quod si in libris Canonicis aliqua humano more & spiritu, vel scripta, vel cómemorata fuissét, nihil obstare videretur, quominus in ijs aliquod mendacium esset. Iam si errorem aliquem in scripturis sacris agnoscimus, earum auctoré Spiritum sanctum esse quis credet?

¶ Cap. Decimumseptimum, Vbi ostenditur, singulas particulas librorum canonicorum, Spiritu sancto aßistente scriptas fuisse.

IN hac quæstione & controuersia non defuisse, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor est. D. Hieronymus non in eo solùm loco, quem paulò antè retulimus, sed in commentarijs etiam super 5. Micheæ caput. Cuius erroris nota Erasmo quoq;, vt alios dissimulem, inusta est. Is auté error quàm sit impius, illo primùm argumento demóstro: quòd sacrarum scripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, si hæc opinio vera est. Nam, vt Augustinus ait, si in sacro quouis libro vna quælibet falsitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo vno argumento Augustinus de consen. Euang. lib. 2. cap. 12. satis ostensum ac patefactum esse credit, Prophetarum & Apostolorú scripta nullam omninò habere falsitatem, nó solùm eam, quæ mentiendo promitur, sed ne eam quidem, quæ obliuiscendo. Leuibus, inquiút, in rebus & nihil ad salutem nostram pertinentibus, auctores sacri & falluntur & fallút. Ea igitur in dubium vocare possumus, quæ maxima & grauissima sunt. Non eadem, aút, causa est. Quoniam si ecclesiani, cuius erudiédæ gratia spiritum sacri auctores habuere, spiritus ipse in paruis destituit, non mox destituit in magnis. Consentiunt enim Theologi grauissimi ecclesiam errare in minimis posse, in maximis non posse. Quid igitur obstat, inquiunt, cur non ad eundem quoq; modum asseramus, Apostolos & Euangelistas in rebus parui momenti interdum lapsos, cùm in rebus necessarijs lapsi non fuerint? Nam, si supens placet, huiusmodi errores in Apostolis maximè & euangelistis agnoscút. Quòd si dicimus, spiritus suggessit Apostolis & Euangelistis omnia. Aiunt, non omnia simpliciter, sed quæcúq; Christus dixisset illis. Hęc autem erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos omnem veritatem. Respondét, non absolutè omné quidem, sed quæ esset ad salutem necessaria. Sic elabi conátur isti. Sed frustra conátur tamé. Principio enim ecquid rogo isti facturi sunt, si cum homine differant, qui multa Euangeliorum miracula cómentitia esse, Euangelistasq; Herodoti, Xenophontis ac Platonis exemplo confictis narrationibus abusos dicat, aut Christi illustrandi gratia, aut fidelium in Christum affectus excitandi? Nempè hoc facere, vt homines, sine Dei spiritu potuere.

In anno. in c. 2. Matth. et c. 1. Mar. Et rursum in cap. 27. Matth. Epist. 8. & 19. ad Hierony. Dist. 9. ca. Si ad scripturas. & ca. Ego solis.

Deinde quàm facilè erit cuiq́, res vel graues, vel leues pro suo arbitratu ingenioq́ue æstimare? Iam hic dicet tibi, tres vnius substantiæ prædicari personas leuiculum esse, nec ad salutem nostram pertinere. Iam contendet alius, duas in Christo & operationes & volútates è rebus esse non grauibus. Nam & spiritus à patre & filio procedentis vnicum esse principium, tanquam rem leuem quidam contemnendam arbitratur. Quin, quòd tertia die an quarta Christus resurrexerit, cùm non valde ad salutem attineat, pro nihilo quispiã habebit. In his itaq; Euangelistas, Apostolos, Prophetas, errare, labi, hallucinari potuisse. Porrò, vt reliquas scripturæ partes prætereamus, in sacris historijs

storijs distingui discernióq; nó posset, quid ex Deo, quid ex homine sit: quid auctor ex reuelatione diuina, quid cótrà ex spiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret passim & legétiú & audiétiú fides, dum ignorarent, quónam spiritu, hominis an Dei vnaquælibet chronicorum sanctorum particula fuisset scripta. Quis est autẽ tam perfrictæ frontis, vt pro Euangelistis nonnihil humano more loquamur, vt si quid in publicú scribere velit de rebus, quarum memoria sit recẽtissima, quasq; lectores ferè suis non auribus audierint, sed conspexerint oculis: ea spóte inserat, quæ cùm ad rem nihil faciant, tum narrationem totam falsam & incertá efficiát? Adeóne stulti erant Euangelistæ, vt ea, quæ omittere sine periculo poterant, aut affingerent, aut etiam pro certis assererent, cum manifesto discrimine causæ, quam persuadédam accẽperant? Quòd si tales fuissent, certè Iudæi, quibus tantò erant opere inuisi, omni vi & arte contẽderent atq; adeò efficerent, vt huiusmodi, vel figmenta, vel errata deprehenderentur. Sed humana loquimur. Nam si in subitis cócionibus Spiritussanctus Apostolorú linguas attẽperabat, qd in scriptis, quæ futura erãt æterna? Et si noui testamẽti idonei administri Apostoli & Euãgelistę facti sunt, illorú profectò sufficiẽtia non ex illis, sed ex Deo est: illorú proinde error Dei est, nó illorú. Nos enim ab Apostolis, Christi testamẽtum accepimus: & cùm illos audimus, Christú audimus, cú eorum Euãgeliú legim⁹, Christi legimus Euãgeliú. Ac cú lex Moysis, qđ est ministeriú mortis, tã exacta diligẽtia scripta sit, vt iota vnú aut vn⁹ apex ex ea præteriri non posit, multò certè magis Euangeliú Christi, qđ est ministeriú spiritus ac vitæ, scriptú erit tãta cura & Dei asistẽtis afflatu, vt nó modò verbú, sed ne apex quidẽ vllus sit, quod nó sit ab spiritu diuino suppeditatus. Quid? ꝙ Apostolus officiosum mẽdacium, quodq; ad Dei laudem maximè pertinere videretur, penitus horret inquiens, Si aút Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra: inanis est & fides vestra, Inuenimur aút & falsi testes Dei, qm̃ testimonium diximus aduersus Deú, ꝙ suscitauerit Christú, quem nó suscitauit, si mortui non resurgút. Quòd si falsitas hæc, quæ cùm Dei potẽtiam cõmendaret, tum populum in officio cótineret, à sacris auctoribus excluditur, certè quęcunq; alia ac multò etiam magis reiicietur. Nulla eñ in sacris literis leuis sed grauis esset, per quam scripturæ auctoritas eleuaretur. Iam si in huius rei confirmationem arcanarum literarum nos testimonia referre velimus, verendum sanè est, ne qui oppositum errorem tueri cupiunt, illa se ratione tueantur, ꝙ auctor scripturæ sacrę eò etiam loco, qui à nobis afferetur, non de spiritu diuino, sed de suo fuerit locutus. Ita fieret, vt vix vllum è sacris literis testimonium aduersum hæreticos firmum esset. Quamobrem hos quidem ab hoc sermone remoueamus, qui erronea sententia omnem scripturæ & vim minuunt & eleuant auctoritatem. Ipsi verò fateamur, singula queq; siue magna, seu parua à sacris auctoribus Spiritu sancto dictante esse edita. Id à patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quasi insculptú est, id itaq; nos ecclesia præsertim ipsa magistra & duce retinere debemus.

¶ *Caput, Decimumoctauum, vbi refelluntur argumenta capitis sextidecimi.*

Confirmanda atque tuenda veritate ea rationum ac testimoniorum præsidia satis sint, quæ capite superiore sunt posita. Nunc verò argumenta ea cófutanda sunt, quibus aduersarij contrà pugnarunt. Atq; à primo quidem argumento, quo veritas impugnabatur, facilis est & expedita defensio. Fateor enim, nó singulas scripturæ particulas, vt à sacris auctoribus scriberentur, própria & expressa reuelatione indiguisse, sed singulas tamen scriptas ex peculiari Spiritussancti

ritusſancti instinctu afflatuq; verè & iure
Ioan.14. contendo. Ille, Christus ait, vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixero vobis. Aliàs etiam oblita suggeret, aliàs etiam vestris auribus audita suggeret, quæ aliàs natura sponteq; sua in mentem venire poterant, ea quoque suggeret. Non supernaturalia modò, sed & naturalia suggeret, & quæ aliàs humano more scriberentur. Omnia, inquit, quæcunq; dixi vobis.
1.Corin.2. Atque Apostolus nos, ait, non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Spiritualis enim iudicat omnia, sicut scriptum est, Quis cognouit sensum domini? Nos autem sensum Christi habemus. Ecce Apostoli, in quorũ nomine Paulus loquitur, ad doctrinã spiritus edendam spiritũ accepere, per quem in Christi sensu omnia iudicabant. Nimirum animalia illa oculis vndiq; plena ad expresionem quatuor Euangelistarum posita per scriptores omnes sacros transferre meritò & optimo iure possumus. Nihil ergo auctores sacri cæcis oculis scribebant: sed scribẽtium calamum spiritus ipse attemperabat, ne scribendo laberentur. Inde enim, cũ in secunda ad
Cap.13. Corinthios epistola quædam dixisset Apostolus, quæ humano more ab ecclesiæ præfecto dici possent, subiecit protinus, an experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus? Spiritu igitur sancto inspirati quæsuis scripturæ partes scripsere sancti Dei
Matth. 10. homines. Nolite, inquit, cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Quod idẽ profectò sacris auctoribus præceptũ erat, vt non cogitarent scilicet quomodo aut quid scriberent: dabatur enim illis illa hora quid scriberent. Hoc vero Spiritussancti donum toto vitæ decursu non habebant: sed tantisper dum lingua eorũ calamus erat scribę velociter scribentis. At Christus nullum vnq̃ verbum locutus est, quod non idem ab Spiritu sancto extiterit. Erat enim, vt scholæ verbis vtar, Christi Iesu sacratissima lingua perpetuũ diuinitatis instrumentũ. Et hinc apparet eius argumẽti certa ruina, quo deinde cõtrariam partem cõfirmabamus. Non enim asserimus, per immediatam Spiritussancti reuelationem, quæ quidem propriè reuelatio dicenda sit, quãlibet scripturæ sacræ partẽ fuisse editã. Quin Lucas quę ab Apostolis accepit, ea scripto ipse mãdauit, vt in euangelij sui procemio testatur. Et Marcũ quæ à Petro didicerat, rogatum à discipulis scripsisse: auctores sunt Clemens in.6. dispositionũ libro apud Eusebiũ lib.2.eccle.histo.ca.15. & Papias apud eundem.eo.lib.&.c.& lib.3.c.vlt. & Origenes.1.lib.Cõment.in Matth. eodẽ Eusebio referẽte libr.6.c.18.& Eusebius quoque ipse lib.3.c.4. & Hieronymus de viris illustrib⁹ in Marco, & Irenæus lib.3. aduersum hæreses.c.1. Siue ergo Matthæus & Ioãnes, siue Marcus & Lucas, quæuis illi visa, hi audita referrent, non egebant quidem noua Spiritussancti reuelatione, egebant tñ peculiari Spiritussancti directione. Primæ igitur argumentationi hoc modo satisfecerimus.

Secundæ verò sic responsum esto. Paulum domini seu præceptum seu consilium eo sanè loco vocare, quod Christus dominus ore proprio, vel præcepit in Euangelio, vel consuluit. Nam, q consilium suũ Paulus Spiritussancti consilium existimaret, satis ipse indicat: dicens, beatior erit, si sic 1.Corin.7.
permanserit secundùm meum consilium: puto autem q & ego spiritũ Dei habeam. Huius verò argumenti confirmatio ex ijs maximè eliditur, quę primæ sunt argumentationi respõsa. Etenim, quæ sacri auctores scripsere, hęc in duplici sunt differẽtia. Quędam, quę supernaturali solùm reuelatione cognoscebãt: & ea Basilius tradit à Spiritu sancto esse. Alia verò naturali cognitione tenebãt, quę scilicet, aut oculis viderãt, aut manibus etiam attrectauerant. Atque hæc quidem, vt paulò antè diximus supernaturali

rali lumine & expreſſa reuelatione, vt ſcriberentur, non egebant: ſed egebant tamen Spiritusſancti præſentia & auxilio peculiari, vt licèt humana eſſent & naturæ ratione cognita, diuinitus tamen ſine vllo errore ſcriberentur. Hæc verò illa ſunt, quæ iuxta Baſilium Paulus & Prophetæ de ſuo loquebantur. Solēt etiam nonnulli veterum Origenis non ſententias modò, ſed verba referre non aliter certè accipienda, quàm Origenes ipſe acceperit. At Origenes eam rem ſignificauit potiùs quàm aſſeruit. Nec eñ in ea ſententia perſiſtit. Sed & Ambro-
Cap. 15. ſius in priorē epiſtolā ad Corinthios, vbi locus ꝓprius erat, nobiſcũ apertiſsimè ſenſit.

Ad illud verò, quod tertio loco obiectũ eſt, breuis & non difficilis eſt reſponſio. Non enim ibi pœnitere, reſipiſcere eſt: ſed triſtari. Triſtatur autem pater, cũ filios dolentes videt: ſed lętatur, cùm dolorem ad ſalutem fuiſſe intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam eſt. Quo enim modo Paulus ſit intelligendus, Paulus ipſe explicat, inquiens: quod loquor, non loquor ſecundùm Deum, ſed quaſi in inſipientia. Et paulò antè, iterum dico, ne quis me putet inſipientem eſſe, alioquin velut inſipientem accipite me. Et capite eiuſdem epiſtolę duodecimo, ſi voluero gloriari non ero inſipiens: veritatē enim dicam. Et paulò pòſt, factus ſum inſipiēs, vos me coēgiſtis. Quid ergo, ſapiens & inſipiens? Nempè ſapiens re vera, ſed quaſi inſipiens: qui tanquam inſipientis perſonam aſſumere & ſeipſum iactare videretur. Laudare quippè ſe inſipientis hominis nota eſt. Verùm hæc, quæ ſtultitia eſſe videbatur, Dei erat ſapientia, vt Apoſtolus non ſponte, ſed coactus: non ex vanitate, ſed ex charitate gloriaretur. Ab Spiritu igitur ſancto erat huiuſmodi quaſi ſtulta gloriatio. Sed ne illud quidem eſt difficile, quod deinde ſubijcitur. Non enim, quod ait quidam, incautè Paulus fuerat locutus. Se nequis in ea laude aut arrogantiam aut vanitatem aliquam ſubeſſe interpretaretur, docet ſe non in ſe, ſed in domino gloriari. Non ego, inquit, ſed gratia Dei mecum. Simile ferè illud eſt, ꝙ cùm dominus doctrinam Euangelij ſuam appellaſſet: ſubiecit protinus, mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris. Hũc igitur in modũ, cũ Paulus verè dixiſſet ſe plus oĩbus laboraſſe, addit, & verè etiam addit, ſe non plus omnibus laboraſſe. &c.

Ad quartũ verò argumentum ſunt qui reſpondeant, eccleſię auctoritatē tantā eſſe, vt quędam etiā de ſcripturis ſacris immutarit. Huius generis exēpla ponunt, Sabbatũ, eſum ſuffocati et ſanguinis, Baptiſma in nomine Ieſu, & ꝙ Chriſtus cœnatis dedit Euchariſtiā, eccleſia ieiunis, Chriſtus ſub ambabus ſpeciebus, eccleſia laicis ſub vna, ꝙ Paulus deniq; permiſit diſpares in fide coniuges, eccleſia improbauit. Ita quanuis lex ſcripturæ ſit, vt is nō ordinetur epiſcopus, qui duas habuerit vxores: eccleſia tñ eam legem poterit vel ex parte ſoluere, vel etiā omninò abrogare. Hoc autem reſponſum hanc quidem habet viam, quæ deducit ad conuenientiam conſeruationemq; eccleſiaſticæ auctoritatis, quam ſi ſequemur, nunquā aberrabimus, ſequemurq; & id quod certum & tutũ eſt, & id quod ad fidelium conſociationē accōmodatum, & id quod vehemēs atq; forte. Sed cauēdum ſanè eſt, nè ſi in argumētorum confutatione ad eccleſiam tanquam in aram confugimus, ruſtici potiùs ꝙ̃ Theologi eſſe videamur. Mihi itaq; aliud reſponſum multò & doctius videtur & verius, quod duplici partitione ſubnixum eſt. Vna eſt huiuſmodi. Scripturæ pręcepta quædā temporaria erant, id eſt, ad tēpus ex loci, tēporis, perſonarũ aliarũ vè rerum & cauſarum ratione ſeruanda. Atq; huiuſmodi ipſa ex ſe in præfinito tempore antiquabantur, nulla etiā eccleſiæ interueniente auctoritate. Quod enim pro neceſsitate tēporis ſtatutum eſt, ceſſante neceſsitate, debet ceſſare pariter quod vigebat. 1. q. 1. Quod ꝓ neceſsitate. Eius generis fuit Sabbatiſmus, & reliqua oĩa, quæ propriè ad legem veterem pertinebant. Talis etiam lex

illa fuit de immolatis, sanguine & suffocato. Talis quoq; vsus Apostolicus de baptismo in nomine Iesu. Alia verò præcepta æterna sunt, quorũ seruandorum ratio non breuis & tẽporalis, sed perpetua & sempiterna est. Sempiternũ aũt scripturæ more voco, quod semper erit, nõ quod semper fuit. In hoc genere sunt oĩa naturæ præcepta, quæ tam in veteri q̃ in nouo testamẽto cõtinẽtur. In hoc etiam lex illa, nisi quis renatus fuerit. &c. & altera similis de pœnitentiæ sacramẽto. Præcepta rursum Apostolorũ, quæ in sacris literis scripta sunt, quædã à Christo ipsi acceperũt gentibus euulgãda, iuxta illud, Baptizate oẽs gentes, docentes eos seruare oĩa, quæcũq; mãdaui vobis. Altera verò non fuerũt quidẽ à Christo Apostolis iniũcta: sed ipsi post Christũ in cælos assumptũ ea populis tradiderũt. Quæ tamẽ Christi Deiq; præcepta dicũtur, non ob eã modò causam, q̃ per acceptã à dño potestatem lata sunt: verũetiam quia Dei Spiritu peculiariter suggerente edita fuere. Visum est, inquiũt, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere. &c. Quæ verba Basilius. 5. libro cõtra Eunomiũ referẽs, spiritui, ait, visum est quidẽ, à quo vt dño ecclesiæ leges datæ sunt: Apostolis verò tanq̃ ministris, per quos decreta sunt edita. Quod aũt præcepta hæc Christi quoq; dici possint, Christus ipse docet inquiẽs, q̃ vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Inter hæc aũt scripturæ mãdata nõ leue discrimẽ est, quod priora illa à dño Apostolis tradita, vt propria sunt legis nouæ præcepta: ita ea ecclesia nec soluere, nec remittere vlli potest, sicut ne legẽ naturæ quidẽ. Cuius rei causam nos in relectione de pœnitẽtia dedimus, q̃ legis auctor Euãgelicæ Christus dominus non alia præcepta per seipse edidit, q̃ quę essent summoperè ad salutẽ necessaria. At posteriora mãdata propriè quidem humana & ecclesiastica fuere: quæ videlicet ab Apostolis ecclesiã gubernantibus edita sunt non aliter atq; alia fuere postea à præfectis ecclesiæ subsequẽtibus: dispari tamen auctoritate. Nam Apostolorũ nemo in præceptis suis errare poterat: sed ab Spiritu sancto peculiarissimè eorũ quisq; dirigebatur in ferendis ecclesię legibus. Posteriores verò antistites hanc peculiarẽ Spiritus sancti pręsentiam non habent, nisi cùm in nomine Christi & ecclesię congregantur. Quod vtiq; fit in concilijs generalibus. Qua de re libro postea quinto fusiùs disseremus. His autem pręceptis, licèt Apostolica fuerint, & in sacris etiam literis scripta, Summus Pontifex subditos suos liberare, vel ex parte, vel omninò potest. Qua etiam ratione, vt alia non esset lex illa Apostolica de abstinendo à sanguine & suffocato per ecclesiæ potestatem abrogari potuit. Quanquam, vt diximus, ea lege admonitę sunt gentes, ne sua libertate in fratrum offensionem abuterentur. Præscribunt autẽ Apostoli, quatenus pro tẽpore expediebat, quibus illæ rebus in fratrum offensionem possint incurrere. Quia igitur lex à fine suo æstimanda est, tunc hæc intelligitur abrogata, cùm ab illis offensiõibus ac dissidijs, quibus occurrere voluerũt apostoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus positis facilè, vt opinor, quartum illud argumentum refelletur. Nam Pauli præceptum de non ordinando episcopo qui bigamus fuerit, secundi generis est, id est, humanum & ecclesiasticum: cuius proinde vinculum soluere ecclesia iure suo potest. Sed id tamen nisi semel aut iterum & graui etiam vrgente causa non fecit. Nec id nisi summo Pontifici permissum in ecclesia est, nã episcopis contra Apostolũ dispensare cum bigamis non licet: vt Lucius & Innocentius tradunt. Diuus verò Augustinus de legibus primi generis loquebatur, quas si Christus ipse tale rit, vt quæ verè & ꝓprię diuinæ & euãgelicę sũt, nemo aut possit aut ausit immutare. Quarto igitur argumẽto diluendo satis dixisse mihi videor. At quintũ sic refellitur. Primùm, sunt qui velint, aut impiorũ malitia, aut librariorum errore pro Zacharia Hieremiam scriptum esse. Cuius sententiæ fuit

Acto. 15.

Matth. ult.

De Biga. non ordi. c. super. et c. à nobis.

fuit Euse.lib.10. demon.euan. demõstra.4. Id quod nec Origeni displicuit, & Caietanus verosimile existimauit. Nec Hieronymus certè ab hac opinione alienus est. Quin in psal. 77. errore scriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam esse suppositum. Sũt alij qui opinentur, eandem sententiam & apud Hieremiam olim scriptam reperiri: sed non omnia Hieremiæ vaticinia nũc extare. Opinatur quoq; Augustinus lib. de cons. Euan.3.ca.7. quoniam eodem spiritu Hieremias & Zacharias scripsere, nihil referre, si vnius sententiam alteri tribuas: imò peculiari Spiritus sancti consilio id factum esse, vt ab eodẽ auctore scripti libri omnes sacri credantur.

Illud verò, quod Marco Euãgelistæ obiectum est, friuolum his videri solet, qui Latinam editionem passim ad Græca exemplaria expendũt. In quibus quoniam non legitur, Sicut scriptum est in Esaia, sed sicut scriptum est in prophetis: argumentum esse infirmum aiunt, vt quod librorum deprauatione nititur. Huic verò sententiæ Theophilactum subscripsisse, facilè profectò suaderi potest. Non enim in Esaia, sed in prophetis legit. Atque Hieronymus in comment. super. 3. Matth. caput huic quoq; opinioni subscribit inquiens: Nos nomen Esaiæ putamus additum scriptorũ vitio, quod & in alijs locis probare possumus, aut certè de diuersis testimonijs scripturarum vnum corpus effectum. Existimat ergo Hieronymus, siue hoc, siue illud accipias, locum esse deprauatum. Id quod & de psalm.13. credidit. At Erasmus, tametsi fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipse potuit, ἐν προφήταις habere lectionẽ nostram probat tñ, Græcáq; asserit à Græcis fuisse immutatã. Hieronym^9 etiam ipse in epistola ad Pammach. de opt. ge.in. solam hanc, quam habemus, lectionem, probat: alterius autem eo loco ne meminit quidem. Et Porphyrius.14. libr. Marcum euangelistam eo nomine accusat, ꝙ homo imperitus & rudis, vel suas literas nesciat, idq; quasi ab vno eodẽq; propheta scriptum referat, quod non ab vno, sed à duobus scriptũ est. Cui calumniæ Chrysostomus respondens non causatur, aut eo dices mendosos esse, aut certè ab impio locum deprauatum: sed planè consentit, eo prorsus modo lectum iri, quo Porphyrius in obiectione legit. Qua ex re perspicuum fit, antè Chrysostomi & Hieronymi tempora in editionem nostram omnes & Græcos & Latinos codices consensisse. Vbi nõ possum nouitios istos interpretes nõ ridere, qui tanta facilitate & confidentia è prauis Græcis Latina emẽdant non praua. Nimirum enim patientur hîc, si de ipsis ludimus: quib^9 in vsu est ludere de nobis. Imò patiẽtur potiùs, vt quod hoc loco eorum antesignanus Erasmus summo iure magnaq; ratione facit: idem nos alijs quoque locis faciamus, & Græcis exẽplaribus posthabitis, Latinam editionẽ veneremur. Sed vt eò reuocetur, vnde huc declinauit oratio, cùm argumentum illud non sit tam facile, quàm istis est visum: maiore omninò vi & arte refellendum est. Illa igitur verba, Sicut scriptum est in Esaia, non referuntur ad omnia ea, quæ sequuntur: sed ad id tantùm, vox clamãtis in deserto. &c. Illa verò, Ecce ego mitto angelum meum. &c. tanquàm de suo Euangelista addidit, quod facere iure potuit, quãuis eadem in alio propheta reperiantur. Non enim, si Aristotelem refero, opus est, sequẽtia verba omnia Aristotelis esse. Quin licet mihi nonnulla de meo adijcere, præsertim si ad explicationem Aristotelis conducunt maximè. Sic quoniam Euangelistæ illa verba, Ecce ego mitto angelum meum. &c. verborũ Esaiæ erant expositio quædam: nihil Marci derogat fidei, si Esaiæ testimonium verbis eiusmodi adiectis & exposuit & ornauit. Nisi infidelis seruus est, qui apposito verborum ornatu heri sui munus amplificat. Hoc respondet Chrysostomus. Hieronymus autem Euangelistas fuisse ait non de verbis, sed de sensu solicitos: omnia verò illa, quæ

In homi. de initijs euange. secund. Marc.

De opt. ge. inter.

in Marco sequũtur, ab Esaia scripta non secundùm verba quidem, sed secundùm sensum esse. Qui enim vocem clamãtem. &c. apertè dixit, is angelum eundem esse sensit, qui viam domino præpararet. Atque hæc responsio à Beda vel maximè probatur in comment. super Marcum. Iam, quòd falsitatis etiam Marcus arguitur, qui Christum scripserit hora tertia crucifixum: de hac re quatuor video sentẽtias ferri, quarum nulla est, in qua non maior adhuc probabilitas desideretur. Prima eorum est, qui animaduertunt, Ioannem non scribere, Pilatum hora fermè diei sexta pro tribunali sedisse, sed parasceues hora ferè sexta. Aliunde verò diem, aliunde parasceuen initium sumere. Nam Iudæos ante diei principiũ, hoc est, ante solis ortũ præparationi pascha li operam dare solitos, rationi consentaneum est. Si enim Christiani in huiusmodi festorum vigilijs multò ante diluculum incipiunt quædam necessaria præparare: Iudæi ac multò etiam magis idem fecisse credendi sunt, qui non modò azyma in multos dies, verùm complura quoq; alia erant paraturi, non solùm ad festum diem, sed ad vesperam etiam paschæ. Sunt & alij, qui Augustinum secuti putant, Marcum non de crucifixione militum locutum esse: sed de crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maximè Christum crucifixerunt: quemadmodum Actorum. c. 4. illis Petrus edixit. Vt ergo ostenderet euangelista dominum Iesum nõ tam à militibus, qui simplex ministerium præsidi præbuere, quàm à Iudæis crucifixum: posteaquàm militum ministerium expressit inquiens, Et crucifigentes eum diuiserunt. &c. tùm verò ad vocẽ, quæ sanguinem iusti petijt, auctoresq; flagitij crucẽ domini reuocauit in hæc verba, Erat autem hora tertia & crucifixerũt eum. Horam quippe crucifixionis militum, vt quæ vulgo nota erat, non credidit exprimendã. Alij credunt huic se absurditati satis occurrere, si dicant, Christum intra horã tertiam & sextam crucifixũ: & ab vtroq; extremo, quemadmodum media solẽt, horam mortis Christi esse nominatam: ab vno videlicet tertiam, ab altero sextã. Sed hæc responsio patentem habet scrupulum. Quòd enĩ hora quinta fiat hoc, si quis vel quarta, vel sexta fieri ab vtroq; extremo dicat: quáuis impropriè id quidẽ dicat, sed ferri tñ vtcũq; potest. At quod in quinta hora fit, hoc in tertia vel secunda fieri, nec vsus profectò nec ratio fert. Ponunt igitur alij, ꝙ quemmodum nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor stationes & partes diuisus à Iudæis est. Quarum prima incipiebat à diluculo, & durabat vsque ad horam diei tertiam: vocabaturque prima, eo quòd ab hora prima initium sumeret. Secunda autem incipiebat ab hora tertia & durabat vsque ad horam sextam: vocabaturque hora tertia, quòd ab hora tertia, principium haberet. Tertia verò diei pars incipiebat ab hora sexta, & durabat vsque ad horam nonam: appellabaturque similiter ab hora vnde principium acceperat, hora sexta. Quarta demum statio parsque diei incipiebat ab hora nona, & durabat vsque ad occasum solis, vocabaturque, vel hora nona, vel vespera. Quæ si vera sunt, iam pulchrè consentient Euangelistæ. Nam in secunda statione, quæ hora tertia dicebatur, circa finem Christus crucifixus est, hora scilicet illa nondum elapsa. Aliquantò verò priùs, in eadem hora tamẽ stationeq; diei, Pilatus pro tribunali sedit: nempè hora quasi sexta. Verè siquidem tertia erat, sed erat proxima sextæ. Quæ nimirum opinio longè erit probabilissima, si probetur ad eum modũ diem à Iudæis diuidi solitũ. Atque in historia passionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, sextæ & nonæ horarum mentio fit: de reliquis autẽ interfluentibus omnino tacetur. At parabola de patrefamiliàs operarios in vineam suam con ducente, quam isti etiam afferunt in huius rei confirmationem, non solùm nihil iuuat, sed etiam officit. Quoniam ibi dominus non tantùm primæ, tertiæ, sextæ & nonæ,

næ, sed vndecimæ meminit. Id quod absur dum esset, si quarta diei pars, hoc est, hora nona reliquum omne eiusdem diei tempus complecteretur. Ac re vera, vt breuiter simpliciterque dicatur, qui vndecimæ horæ, quæ inter nonam & duodecimam interfluxit, expressam mentionem fecit, eum certo certius constat, diem nó ad eum modum in stationes & horas quatuor: sed vt moris est nostri in partes & horas duodecim diuisisse. Verùm vt hæc cunque habeant, huic nos responsioni libentissimè subscribemus, si illa diei in stationes quatuor partitio, illæque rursum ab initijs denominationes quatuor aut idoneo testimonio, aut probabili ratione cósistát. Nec enim desunt, qui existiment, hæc à recentioribus Iudæis esse cónficta omnia. Nam secunda diei statio, cùm tres solùm horas complecteretur, quartam, quintam & sextam, non hora tertia à fine scilicet stationis proximè elapsæ, sed hora quarta ab initio stationis eiusdem nominanda erat. Ecquis autem ferre posset stationé, quæ à decima vsq; ad duodecimæ finem protenditur, nonam horam appellari? Certè sicut prima hora, si verum est quod isti dicunt, à principio suo nomen accipit, sic & stationes cæteræ à suis proprijs principijs nominarentur. Mihi simplicissima ratio huius loci explicandi esse apparet, si cum Theoph. & Caieta. dixerimus Marcum ita scripsisse, ἦν δὲ ὥρα ϛ' id est, erat autem hora sexta. Sed indoctos oscitantesue librarios notá illam senarij. ς'. in. γ. quæ est nota ternarij mutasse. Quod & hoc loco ob nullam literarum similitudinem factu procliue fuit, & in his auctoribus, quorum libri huiuscemodi numeros & notas habent, sæpè fieri notius est, quàm vt indicandú sit. Nec Theophi. solùm & Caieta. auctoritas, sed ratio quoque me, vt ita tenerem, impulit. Nam sexta hora dominum verè ac propriè crucifixum, vt omittam quod & vulgo Christianorum persuasum est, & passim in crucis officio ac precibus celebratur, certè ex

Refertur à D. Tho. in Catena Ioan. 19.

Ioannis Euangelio colligitur. Tradit enim Pilatum hora fermè sexta pro tribunali sedisse. Erat igitur propemodum elapsa quinta. Alioqui falsò hora ferè sexta diceretur. Incredibile autem est id quod reliquum erat horæ quintæ, cùm esset breue & perexiguum, in sententia ferenda, in suscipiendo Iesu & educendo, in cruce vsque ad Caluariæ locum baiulanda, nó esse insumptum. Etenim nec locorú intercapedo parua erat, nec tátum fuit celeritatis in via, vt non potuerit interea & Simon angariari Cyrinensis, & à Christo oratio haud momentanea ad mulieres haberi. Itaq; sine dubio si verè & propriè Marcus loqui voluit, cur autem noluerit nulla est causa, non scripsit hora tertia, sed sexta dominum crucifixum. Id quod Hieronymus, si is tamen horú commentariorum est auctor, in psal. 77. apertè docet. Sed quisquis illum psalmum exposuit, si nó fuit Hieronymus, certè eruditus fuit. Atq; Erasmus in annotationibus super hunc Marci locum nomine Hieronymi hoc commentarium refert. Accedit, q non alia ferè scribit Marcus quàm Matthæus, idque maximè in historia passionis Christi. Itaque dum considero, Marcum in historia passionis non solùm eadem eodem ordine cú Matthæo, sed eisdem etiam penè verbis scripsisse: facilè adducor, vt sententiam ipsum non notam ternarij sed senarij, vt est apud Matthæum, posuisse. Quòd autem huic sententiæ obijcit auctor cómentariorum in Marcú, quæ Hieronymi titulo circúferuntur, hoc facillimè refellitur. Si sexta, inquit, hora dñs fuit crucifixus, cú à sexta vsq; ad nonam tenebræ suffuderint terrá, non potuissent præteruntes in eum mouere capita, qué per tenebras oínò non cernerét. Cui ego respondeo breuissimè, Christú in sextæ horæ principio crucifixú. Hora auté eadem labéte conuicia in eum iactata sunt. Sed circa eiusdem horæ finem tenebræ orbem circunfuderunt. Quod Marcus appositissimè significare videtur his verbis. Et facta hora sexta. Quid enim

 expeditius

expeditius est, quàm factam intelligere, nó incipientem sed expletā? Id quippe factum & vulgo & Philosophis verè dicitur, non quod inchoatum sed quod consummatū est. Qua ex re, velit nolit Osiander, satis planè intelligitur, oĩa euãgelistę dicta cohærere: si legamus, Erat autem hora sexta, & crucifixerunt eum. Qua hora interfluente quoniam ea gesta sunt, quæ euãgelista subijcit, idcirco ait tandē, Et facta hora sexta tenebræ, &c. vt expleta iã hora, nisi valde essemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta obiectione satis abundanter, vt arbitror, disputatum est. Eam verò obiectionē, quæ sexto loco posita est, qua via Caietanus noster repellere tentauerit: inuitus quidē facio, vt dicā, sed dicā tñ, ne euangelij veritate tuenda nostris videar pepercisse. Significat certè ille primùm, nam deinde in ea opinione non perstat, Lucam euangelistam. 70. interpretum errorem in hac parte, sine proprio tamen errore secutum. Id quod ego non solùm intelligere, sed ne cogitatione quidem informare possum. Si enim euangelista imprudens. 70. interpretes errantes in historia euangelij sequitur, licèt imprudens, sed errat tamen. Sin autem videns prudensq;, vt dicitur, fictam à. 70. narrationē suo euangelio inserit, errat quoque, & eò magis, quò dedita operā euangelij synceritatem fabula commentitia contaminat. Breuiter, si Cainam non fuit filius Arphaxad, nec Salec filius Cainam, falsa est profectò euangelica historia, in qua non obscurè dicitur Cainam filius Arphaxad fuisse, Salec verò filius Cainam. Quod autem Lucas auctores habuerit grauissimos, quos in errore sequeretur, id Euangelistā culpa liberare fortasse poterit, euangelium certè errore non poterit. Quo magis Eugubinū reprehēdendū censeo, qui apertè, constāter, & sine vllo aut modestiæ aut reuerētiæ tēperamēto asserit, errasse. 70. eosq; Lucā in errore secutū. Iam, qđ Hieronymus aduersus Heluidium ait, Euangelistas opinionem vulgi quãdoque exprimere, quæ, vt inquit, vera historiæ lex est id rectè dicitur, si ad voces spectes. Non solùm enim historici, sed omnes omninò sapientes, vt Aristoteles monuit, licèt aliter ac vulgus sentiant, cum vulgo sæpè loquuntur: nec loquuntur falsò tamē. Sic scriptura eos fratres appellat, qui iuxta Philosophiæ regulas propriè & verè fratres non sunt, sed qui vulgo, ac sine falsitate id quidē, fratres vocantur. Sic etiam Euangelistæ Ioseph patrem domini vocauerunt, nec re tamen ipsa falsam opinionem vulgi secuti sunt, quanuis sint locuti cum vulgo. Pater nãq; Christi Ioseph sine mēdacio dicebatur, & quia nutritius erat, & quia vir matris Christi erat, vtrique enim patres vocari solent. Quid ergo facturi sumus qui, vt in prouerbio est, Lupum vtraque aure tenemus? Si enim veteris instrumenti versionem, qua ecclesia vtitur, asserere & vindicare nitimur: arguimus non solùm. 70. interpretes commenti frigidissimi, sed apertissimi etiā erroris Euangelistam. Sin Lucam defendere tuerique volumus: versionem scripturæ sacræ ecclesiæ vsu decretoque probatā improbamus. Incidit in scyllam cupiens vitare Carybdin. Nobis autem illud in primis vitãdum est, ne Lucam euangelistam atq; adeò Christi euangelium sua, hoc est, diuina auctoritate fraudemus. Tueantur itaq; illam in genealogia Christi generationem, quam Lucas ex. 70. interpretum editione posuit. Etenim hanc quoque editionem ecclesia suo vsu probauit. Græci certè scriptores omnes hanc generationem cum. 70. interpretibus agnoscunt. Et Augustinus. 16. de ciuit. Dei. cap. 10. Nec quoquam pacto fit verosimile. 70. interpretes viros probos vanè frigideq; generationem illam vnam confinxisse. Quid? quod vt Origenes ait, hoc pro vero habendum in scripturis diuinis est, quod. 70. interpretes transtulerunt. *Euseb. libr. 6. ecclesi. histo. c. 23.* Nam id esse quod auctoritate Apostolica confirmatum sit. Nostra igitur testamenti veteris editio imminuta est. Exemplaria verò, quæ Hieronymus nactus est, non fuerunt

runt integra. Itaq; ſine culpa & errore potuit vnam generationem omittere. Nam & Euangeliſta Matthæus plures omiſit & ſine errore omiſit, quum Chriſti genealogiam texeret. Alioqui noſtram nos editionem à falſitate quidem omni, ſed nó ab omni imperfectione vendicamus. Nec me illud latet qđ ab Hertmanno, Ioãne Nauclero & Lucido dictũ eſt: Lucæ euangeliũ eſſe deprauatum, ac pro verbo, fuit, particulam, &, ſubſtituendam hoc modo. Qui fuit Sale, qui & Cainam. Vt Sale binomius intelligatur. Sed hi non videntur editionem 70. legiſſe: vnde Cainam nomen ab Euangeliſta acceptũ eſt. In editione quippè. 70. interpretum eũdem fuiſſe Sale & Cainam ne fingi quidem poteſt. Sed & aliter ac fortaſſe melius hæc controuerſia dirimitur, ſi dicamus: exemplaria Hebraica vera & emendata non habere quidem generationem illam Cainam: ſed à ſeptuaginta interpretibus fuiſſe adiectam. Nec adiecta eſt falsò tamen. Quin vel ex maiorum traditione, vel ex hiſtorijs fide dignis habitum eſt, Arphaxad genuiſſe Cainam, Cainam verò genuiſſe Sale. Septuaginta igitur interpretes non verè ſolùm, ſed forte etiam prudenter illam vnam generationem poſuere: id videlicet metuentes, ne Ethnici aut Hebræorũ antiquas traditiones, aut ſacras certè literas falſitatis arguerẽt: ſi in his legerẽt, Arphaxad genuiſſe Sale: ex illis acciperent, non Arphaxad, ſed Cainam Sale genuiſſe. Spiritus autem Dei occulta nobis ratione Moyſis mentem manumq; permouit, vt in ea patrum ſerie vnam illam generationẽ præteriret. Quemadmodum diuino conſilio Matthæus plures etiã in Chriſti genealogia prętermiſit. Eandem verò cauſam Moyſi Matthæoq; fuiſſe non abſurdè hac coniectura aſſequemur. Matthæus vbi primùm Chriſti maiores recenſuit, omnes, inquit, generationes ab Abraham vſque ad Dauid. &c. vt ne qs ſuſpicaretur, aliquẽ ex maioribus memoriæ lapſu & non potiùs de induſtria fuiſſe ſilentio præteritum. Et quanuis multas rei huius fortaſſe cauſas Euãgeliſta poſſet reddere: eam magis tamẽ in epilogo videtur præ ſe ferre, quæ teſſaradecadis cõmendationẽ habet. Ob id quippè tres generationũ ordines numero æquales eſſe voluit, vt numerus. 14. ter etiã in domini ſtẽmate cõſecraretur. Quod Moyſes vt fecerit, ſubeſt omnino cauſa eadem. Ab Adam ènim ad Noe decẽ generationes attexuit. A Noe aũt ad Abrahã decem item alteras: vt in denario numero, in quẽ maiorum vtrãq; ſeriem redegerat, myſteriũ aliqđ ſubeſſe intelligeremus. Cur aũt numerus quartusdecimus ad legẽ euangelicã, decimus verò ad naturæ legem referatur: nõ eſt huius diei lociq; diſſerere. Vbi id tãtùm dicim⁹, nec ſine cauſa ſeptuaginta interpretes Cainam generationẽ addidiſſe, nec ſine myſterio eandem Moyſem prętermiſiſſe. Vtrũq; verè, vtrunq; prudẽter factum eſſe. Alterum & verè & prudẽter Lucã eſſe ſecutũ. Nec verò quis tragoedias nobis excitare debet, ꝙ editionẽ noſtram imperfectã eſſe in quibuſdam locis dixerimus. Poſſũt enim verba Hebraica nõnulla in medium adduci, quæ Hieronymus ipſe in commentarijs fatetur ſignificantiùs & meliùs potuiſſe transferri. Quin etiam in Iſaiæ caput. 19. In eo, inquit, quod nos tranſtulimus incuruantem & refręnantem: poſſumus dicere incuruum & laſciuiẽtem. Nos autem verbum Hebraicum אקטון dum celeriter quæ ſcripta ſunt vertimus, ambiguitate decepti refręniantẽ diximus. Quod ſignificantiùs Aquila trãſtulerit σκελλόντα, ideſt, qui nihil rectè agit: ſed omne peruerſum. Hactenus Hieronymus. Qui & cap. 9 eiuſdẽ prophetæ vocabulũ idẽ in deprauãtẽ verterat. Ac certè nec ſenſus, nec verba Hebraica patiũtur, vt refręnãtẽ admittam⁹, qđ alio loco explicãdũ erit. Nã de ſexto argumẽto dictũ eſt ſatis, vt arbitror, diligẽter.

Ad illud verò, quod ſeptimo demũ loco ſequitur, multa quidem & varia ſunt virorum doctiſsimorum reſponſa, ſed adeò tñ improbabilia, vt nec doctis nec pijs faciãt ſatis.

Id uerosimilius eſſe credit Caiet. in 3. Lucæ ca. Atq; Hierony. in cõm. ad Gala. 3. non cenſet eſſe abſurdum, ſi dicatur aut libros Hebraicos aliter ãñ paſſionẽ Chriſti habuiſſe aut Hebreos poſt paſſionem aliqua uel detraxiſſe, uel addidiſſe.

In Zachariæ. 11. c. ꝓpheſte, Hieronymus ait, atq; ſi ſectore ſtatuariũ olim interpretatus ſum uerbi ambiguitate cõpulſus. Cũ melius certè figulũ trãſtuliſſet, quẽadmodũ apud Matth. 27. interpres uerè cõuertit.

satis. Nam primam obiectionis particulam Augustinus Eugubinus ita repellit, vt in editione. 70. interpretum. & Genes. 46. & Exo. 1. librariorum vitio dicat pro. 70. animabus scriptum esse. 75. Eandem quoque corruptelam à librarijs Acto. 7. accidisse. Vel etiam Lucam, vt qui Hebraicè nescierit, locum, vt se haberet ea tempestate, corruptum citasse, aut certè si. 70. interpretes ita conuerterint, Euangelistam eorum editionem, quæ vbiq; erat receptissima, fuisse secutum. At Hieronymus in quæstionibus Hebraicis librariorum negligentiæ nihil imputat: sed docet reclamare quidem Hebræam veritatem. 70. autem interpretes per prolepsim. 75. animas posuisse. Lucam verò non debere contrarium aliquid scribere aduersus eam scripturam, quæ iam fuerat gentibus diuulgata. Maioris enim opinionis illo duntaxat tempore. 70. interpretum habebatur auctoritas, quàm Lucæ, qui ignotus & vilis & non magnæ fidei in nationibus ducebatur: licèt plerique, inquit, tradant Lucam Euangelistam, vt proselytum Hebræas literas ignorasse. Tantum Hieronymus. Principiò autem, vt à capite exordiamur, omnia exemplaria tum noua tum vetera Græcaque & Latina tribus simul locis fuisse corrupta, vix credibile est. Nullum verò auctorem ante Eugubinũ, quum & in ea loca & in hāc quæstionem incurrissent plurimi, rem apertissimam animaduertere potuisse, mihi quidem non fit verosimile. Atque si huiusmodi soluendis nodis librariorum iniuria pro libidine abutimur, verendum sanè illud est, ne dum alienam prodere conamur inscitiam, prodamus nostrã. Alioqui si ita placet, omnes ambiguas quæstiones & quæ in scriptura sacra videtur esse pugnantia, ad istum modum explicemus. Id quod passim Eugubinus facit. Nã & postrema obiectionis parte pellenda affirmat, scribentium vitio pro Iacob positum esse Abraham. & patris positũ esse pro filij. Certè si Diuus Hieronymus, quum ipsi. 70. interpretum obijceretur auctoritas, hac se defensione tueri posset, ea libentissimè abuteretur. Sed quum videret exemplaria vniuersa mirificè consentire, expositoresq; omnes vnum idemq; sonare: non mendosos codices causatus est, sed confessus est planè. 70. interpretes ita vertisse, quos Lucas Euangelista sequeretur. At enim Lucam Euãgelistam locum ex veteri testamento, vt ea erat ætate deprauatum citasse: multò absurdius inuenio; cùm ad veritatẽ cœpi reuocare rationem. Aut enim ignorantem facimus Euangelistam, si eum latebat deprauatio, aut timidũ facimus, si diuina auctoritate pollens non est ausus deprauata restituere, quod sine vlla auctoritate Eugubinus est ausus. Impiũ est autem quod Spiritussancti consilio scripsit Lucas, id Hebraicarũ literarum ignorationi tribuere. Cùm ergo singulas scripturæ particulas diuina inspiratione & afflatu scriptas esse causis necessarijs addixerimus, nulla earum profectò potest à linguarum ignorantia proficisci: nisi Spiritussanctus, qui Euãgelistæ regebat & mentem & manum, Hebraicas literas ignorarit. Dicamus igitur, id quod præsenti loco satis est. 70. interpretes. 75. animas Gẽ. 46. & Exo. 1 posuisse. Id quod ex cõtextu manifestè colligitur. Cùm enim Genes. 46. filios Manasses & Ephrain, hoc est, Machir, Galaad, Sutalaam, Taam, Edem, interpretes. 70. annumerauerint, necesse fuit vt numerus. 75. cõflaretur. An verò Hebraica exẽplaria, quæ 70. interpretes cõuerterũt, nepotes illos Ioseph in illa genealogia supputarint, an potiùs ipsi. 70. interpretes per anticipationẽ addiderint: incertum est. Illud certum, quæ detraxerint, bona fide hæc & prudenti fortasse consilio detraxisse: quæ adiecerint, ea sine dolo adiecisse. Constat enim eos nonnullis locis magis paraphrasim quàm interpretationem edere. Lucas verò ac cæteri Apostoli & Euangelistæ. 70. interpretum editione vsi sunt, quoniam eo tempore illa erat præstantissima. Nec alienum sequuntur errorem, quod nonnulli imprudenter affirmant,

affirmāt, sed in eo, quo illi verè locuti sunt, eorum testimonijs vtuntur. Nec me illud terret, quod quidam obijciūt, historiæ huius veritatem nō nisi per figuratam dictionem defendi posse. Nam & editio nostra eadem defensione eget. Quum enim. 70. animæ ingressæ in Aegyptum dicūtur, necesse est quoq; Ephraim & Manassem ad explendum numerū supputari, qui tamen ipsi in Aegyptū nō sunt ingressi. Nec mirū est, si in. 70. interpretum editione anticipatio sit. Cùm etiam in nostra admittamus post positionem. Geneseos siquidem. c. 12. post mortem Thare præceptum domini scribitur, quo iubet Abraham exire de terra ac cognatione sua. At acto. 7. Stephanus nō obscurè docet, præceptum illud datum esse in Chaldæa priùs quàm Thare moreretur & veniret in Charran. Id qđ & D. Augustinus acutè vidit. 16. lib. de ciuit. Dei. Et ratio quoque ipsa demonstrat. Cùm enim iubeatur Abrahā exire de terra & cognatione sua, Chaldæam cogimur intelligere. Quæ propria erat terra Abrahā, vbi etiam habebat cognationem suam. Si autem de Charran iuberetur exire, certè, nec de terra sua exiret, nec de cognatione. Nam licèt Charran pars Mesopotamiæ esset, nō erat tamen Chaldææ pars, quod quidā parum doctè asseruerunt. Nec clam me est Hieronymū in Ezech. 30. ca. scripsisse in libris historicis præposterā narrationem nullam reperiri, sed in psalmis & prophetis. Quod mirari magis æquidē quā refellere debeo, cùm in euangelijs constet anticipationes vsurpari. Qua de re alio loco diligentiùs. Sed ne illud quidem mouet, φ Ioseph dicitur. 75. animas accersisse, eadē. n. difficultas esset, si. 70. solùm animas posuisset. Cùm Ephraim & Manassem nusquā omnino accersierit. Nō igitur, vt Hieronymus ad Pāma. de op. ge. in. rectè dixit, in scripturis verba sunt consideranda, sed sensus. De prima ergo. 6. argumenti particula hactenus.

Iam secunda, licèt difficilior esse videatur, faciliùs tamen refelletur. Nam. 12. Patriarchas sepultos esse non in Hebron, sed in Sychem non solùm ex Stephani narratione, sed etiam ex Hieronymi testimonio cognoscimus. In epitaphio nanq; Paulę ad Eustochiū, quum Paulæ peregrinationem scriberet, sic ait. Transiuit Sychem, & circa puteum Iacob extructam intrauit ecclesiam. Atque inde diuertens, vidit. 12. Patriarcharū sepulchra. Ad Pamma. autem de op. ge. in. 12. inquit, Patriarchæ non sunt sepulti in Arboch, sed in Sychem. Quam eādem sententiam Beda sequitur alijque viri ecclesiastici. Quantùm verò fidei Iosepho sit in historia habendum, vndecimo postea loco demonstrabimus. Atq; de. 2. argu. 6. parte tantum dictum sit.

Tertia verò eademq; postrema indisso lubilem videtur habere quæstionem. Nam quod Augustinus Eugubinus & hunc secutus Aloisius Lippomanus dicūt, locum esse deprauatum & pro Abraham legendum esse Iacob, pro filij esse substituēdum patris: consistere hoc nullo modo potest. *Hierony. de opt. gen. int. proponit, & non soluit.* Tum quoniam omnia exemplaria Græca atque Latina iàm inde ab Apostolorum ætate fuisse corrupta non verosimile quidem est. Tum quoniam non est probabile Hieronymum, Rabbanū, Bedam, aliosque item ecclesiæ auctores, qui in hunc locum & quæstionem incidere, huiusmodi defensionis præsidium neglecturos: si vel tantillum probabilitatis in ea inesse existimassent. Nec viri prudentes & graues difficillimam quæstionē esse dixissent, quæ minimo quidem negocio, vt iunioribus istis visum est, explicaretur. Quid, φ in vocibus adeò dissimilibus nulla deprauationis occasio erat? Si enim librarij pro euerrit scribant euertit, pro fortem fontem, vocum scilicet magna similitudine fallentur. At pro Iacob Abrahā, pro patris scribere filij: in tāta nimirum nominum discrepātia nullæ deprauationis causæ fingi possunt, nisi librariorum aut ebrietas aut amētia. Quid, φ in exēplari Greco nec filij nec patris expressum est, sed post vocē Emòr, sol' genitiuus

Τοῦ Συχὲμ ſcriptus legitur? Vbi Latinus interpres, quoniam propenſius id erat, filiũ ſubintellexit, non patrem. Ad quem omnino modũ Sanctus quoq; Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epiſtolá ad Pãma. de opt. ge. in. patris legi, non filij. Sed Eraſmi fortaſſe lectio illa eſt, non Hieronymi. Verùm de voce patris nihil moror. Nam ſi Græca phraſis permittit, quod permittit certè, vt vel filij vel patris nomen ſubintelligatur, Stephanus, qui Græcè locutus eſt, nihil patietur in hac parte calũniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini reſpõſum, pro qua ſi Lucas Iacob ſcripſiſſe dicitur, nihilo ſecius accuſabitur. Iacob em̃ non pretio argenti ſepulchrũ emit, ſed centum nouellis ouibus: vt Ioſue. cap. vlti. ſcriptum eſt. Scio autem, quæ nouitij interpretes hoc loco diſſerant: ſed ſcriptura, quam eccleſia probat, editio quoq;. 70. centũ nouellas oues habent, non nummos argẽteos centum. Maneat igitur exemplaria non eſſe corrupta. Et quoniam eadem facilitate reliquæ aliorum reſponſiones coargui poſſunt, nihil video eſſe cauſæ cur eis refellendis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorum ſententias reprehẽdimus. Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabbanus aſſenſus eſt. Verba illius in hũc modum habent. Beatus Stephanus vulgo loquens, vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes coniungens, non tam ordinem circunſtantis hiſtoriæ, quàm cauſam de qua agebatur intendit. &c. Eadem ferè Rabbanus. Quibus verbis verecundè quidem ac modeſtè ſignificarunt, Stephano, id quod vulgò ferè ſolet, accidiſſe: vt in longa videlicet narratione eademq; præſertim ſubita confuderit nonnulla & miſcuerit, in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parum, aut nihil omninò attinerent. Nam cauſæ, de qua potiſsimùm agebatur, erat intentus. Lucas verò hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne iota quidem immutauit, ſed rem, vt à Stephano narrata erat, expoſuit. Nos aũt non Stephanum ab omni lapſu ſed Euangeliſtam vindicare debemus. Solis quippè Apoſtolis, prophetis & euangeliſtis hunc honorem deferre catholica fide docente didicimus, vt nullum eorũ, vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis, nec in paruis erraſſe. At Stephanus plenus erat Spirituſancto. fateor. At ſpiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Chriſto ſpiritus loquitur, aliter in prophetis & Apoſtolis, aliter in Stephano & Ambroſio. Ac certè per hos omnes loquebatur. Per conciliũ generale Deus eccleſiæ loquitur, per eccleſiæ paſtores Deus eccleſiæ loquitur, per veteres ſanctos Deus eccleſiæ loquitur. Et hi omnes tamen in paruis labi poſſunt, memoria præſertim, vbi lapſus facilior eſt. Scriptorum ergo ſacrorum hoc priuilegiũ eſt, vt eorum nullus in ſcribendo erret. Apoſtolorum priuilegium eſt, vt nullus eorum in docendo erret. Stephano priuilegiũ hoc nec ratio concedit, nec auctoritas. Nec verò ab ſacris auctoribus alienum eſt, errantium quoque verba referre. Sic enim Iepte Iudi. 11. trecẽtos annos poſſeſsionis prætendit, cùm reuera trecenti non fuiſſent. Et ſacer tamen hiſtoricus trecentos retulit. Sic etiam Matthæus, ſi Hieronymo credimus, prophetiam Michææ nõ vt à Michęa ſcripta erat, ſed vt à ſcribis erat enũtiata retulit. Scribere autem quàm vanis & friuolis argumentis hanc Hieronymi ſententiã Eraſmus reprehenderit, non eſt huius, aut loci, aut temporis. Illud dicendum eſt, Hieronymi & Auguſtini verba in eũ torquere ſenſum, vt credantur aſſerere, Euangeliſtas eſſe aliquandò lapſos, niſi parum pudenter fieri non poſſe. Cùm enim Hieronymus in epiſtola illa de opt. gen. int. quædam loca è ſacris auctoribus retuliſſet, quę lapſui memorię aſsignari poſſent, ſubdit. Hęc replico, nõ vt Euangeliſtas arguã falſitatis. Hoc quippè impiorum eſt, Celſi, Porphyrij, Iuliani. Id tamen ita Eraſmus accipit, vt falſitatis crimen abominetur in Euãgeliſtis Hieronymus:

Vide Eugubinum in recogn. Geneſ.

Mtth. 2.
Mich. 5.

In anno. in 2. Matth. c.

In anno. in 2. c. Matth.

ronymus memorię lapsum non itē. Quasi falsum non sit, nisi quod mendacio de industria cōficto scriptum est. Certè siue memoria seu ignorātia lapsi Euangelistæ à veritate discesserint, iure falsitatis arguentur. Cumq; etiam Augustinus lib. de consen. euāge. 3. c. 7. non lapsui memorię, non errori tribuerit, quòd Euangelista Matthæus. ca. 27. nomine id Hieremię citauerit, quod apud Zachariā reperitur: sed tribuerit Spiritus sancti cōsilio, directioni, constitutioni, præcepto, quamobrem contenderit illud sine falsitate esse factum. At Erasmus errorem & lapsum Euangelistę, ex Augusti. sententia interpretatur. Ea quàm falsò viris sanctissimis impingantur, facillimè iudicari poterit, cùm ex ijs ipsis locis diligenter euolutis, tum ex alijs eorundem auctorum testimonijs, quæ nos capite superiore citauimus. Nam quartæ controuersiæ iam tempus est, vt finem faciamus. Hic aūt primus etiam locus cōcludetur, non paucis ille quidem (nā id fieri nō poterat, q amplissimus esset, & iusti voluminis copiosam materiā suppeditaret) sed quàm paucissimis fieri licuit, vt loci firmissimi auctoritas eo statu esset, quē neq; humani ingenij temeritas, neq; Hæreticorum labefactaret iniuria.

In anno. 27 Matth. cap.

Secundi libri finis.

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS, QVAE SECVNDO LOCO POSITÆ SUNT, LIBER TERTIUS.

¶ *Caput Primum. Ubi eorum argumenta referuntur, qui Apostolicas traditiones impugnarunt.*

Bene habet. Scripturæ diuinæ auctoritatem primo iam loco constituimus. Ad secundum deinceps aggrediamur: Apostolicarumque traditionum quanta sit & vis, & auctoritas, via & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliorem esse credunt, quàm vt ductis inde argumentis dogmata fidei confirmentur. Nàm, quòd ecclesię traditiones à Christo & Apostolis descenderint, existimant probari posse nullo modo. Nec enim adeò sunt stupidi, vt verba Christi, quæ modò Christi esse constaret, infirmare pergant, quòd non fuerint ab euangelistis scripta. Sed quòniam quid Christus, quidue Apostoli fuerint locuti, eos solū nosse putāt, qui Christum & Apostolos audiere: colligūt, apud nos nunc ne vnum quidem dogma posse traditione probari. Quin oportere omnes fidei & religionis controuersias sacrarum literarū testimonijs componere: finire verò nihil, nisi quod sacris literis sit expressum. Erasmus etiā cùm sæpè aliàs, tum in epistola nuncupatoria operum Hilarij hoc demum asserit eruditionis verè Theologicæ esse, nihil vltra q̄ sacris libris proditum est definire: cætera omnia esse problemata in illud reijciēda tempus, quum sublato speculo videbimus Deum de facie. Nec

hi tamen aut primi, aut soli pestem huic loco afferre tentarũt. Tentauerat idem prior Vuitcleffus, vt Thomas Vualden. scribit lib. doct. fi. anti. 2. c. 19. Tentarant hoc alijs antè seculis hæretici quidam, quos Bernar. homi. 66. in canti. commemorat. Sed & Arianis hác hæresim tribuit Augustinus in conflictu cótra Maximinũ, Thom. Vual. referente lib. de Sacramental. doct. 2. Ariani certè, qui in synodum Seleucianam conuenerunt, non obscurè testati sunt, se in fidei quæstione præter diuinas scripturas nihil omninò recepturos, vt auctor est Epiphanius hæresi. 73. Qui & ipse Aerianis húc errorem assignat hæresi. 75. Basilius Eunomium dicit in eodem errore versatum. Tertullianus libr. de præscrip. hære. & Irenæus 3. lib. aduersus hæreses. cap. 2. his adiungunt Valentinum ac Marcionem. Basilius verò quidam Anciranus episcopus in confessione, quam exhibuit. 7. Synodo Anathematismo. 7. non solùm Iconomachorum, sed Arij, Nestorij, Eutychis, Dioscori, sententiã hanc communem fuisse confitetur. Quanquàm autem error hic communis fuit hæreticis penè omnibus, Lutherani tñ quasi proprium vsurparunt, quantaq; maxima potuere vi astruere nisi sunt, nihil præter scripturas sacras apostolicam habere auctoritatem. Infidelis, inquiunt, est & incerta illa per manus traditio, quòd is qui accipit, vel non satis accuratè auscultat, vel morbi, ætatis, naturæq; iniuria nonnũquam obliuiscitur, vel certè interdum moritur, ante quàm tradat accepta. Ea etiam, quæ de aure in aurem transeunt, aut in dies maiora fiunt, aut nó eadem profectò perseuerant, sed mutatis auribus permutãtur. Quin etiã pereunt, nisi ea literarum monimenta conseruent. Pythagoræ quàm pauca extant? Druidarum ecquid est reliqui? Nempè traditionibus illi confisi, nihil ad memoriæ æternitatem literis prodiderunt. Quamobrem, quæ Christus dominus ad salutem fidelium vidit esse necessaria, & quæ in ecclesia certa esse voluit atq; perpetua, ea literis consecrari vel iussit, vel suggessit. Augustinus ité testis est, multa quidem dominũ & fecisse & dixisse, quæ scripta nó sunt electa verò esse quæ scriberẽtur, quæ credentium saluti sufficerent. Augustinus etiam idé docuit, quòd vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in alteram partem declinando. Et mox, illud credo, inquit, quòd diuinorum eloquiorum etiam hinc clarissima auctoritas esset, si homo illud sine dispendio promissæ salutis ignorare non posset. Nihil ergo creditu necessarium extra sacras literas est. Paulus quoque scripturam idoneam esse docet, vt per eã perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Si igitur quæ erant satis vt fideles essent ad omne opus bonũ instructi, ea scripta sunt omnia, quorsum istæ non scriptæ traditiones moribus formandis necessariæ finguntur? Quid? quòd non iubemur credere quæcunque nos docuerint sacerdotes, sed quæ docuerint iuxta legé domini? Si ergo quicquam illi præter legem docent, fidem eis habere non est necesse. Cùm enim ex ipsis veris ecclesijs frequẽter exeant seductores, quod auctor imperfecti argutè dixit, ne doctoribus quidem credendum est ecclesiarum traditionem quãlibet præferentibus, nisi ea dicant, quæ scripturarum congruãt veritati. Nam et Papias mille illos suos post resurrectionem futuros annos tanquam Apostolis tradentibus inferens Irenæum aliosque multos ecclesiæ viros non tam veritate disputationis quàm apostolicæ traditionis auctoritate commouit. Et Irenęus quoque ipse Ioannis Euangelistæ aliorũq; Apostolorum traditione docet, Christum dominum, quo die mortuus est, annos. 40 fuisse natum. Quod tantum abest à veritate, vt nihil veritati magis possit esse contrarium. Ita Theophilus Alexan. scripsit, dæmoniaci spiritus esse, aliquid extra scripturarum auctoritatem putare diuinum. Et Hie-

In Ioan. tra ta. 49.

Lib. 2. de pecca. meri. & re. c. ult.

Idem in epi sto. ad Opta tũ de orig. anim.

2. ad Tim. 3

Deut. 17.

Homi. 49. in Matth.

Euseb. lib. 3 eccle. histo. c. ulti.

Lib. 2. c. 39. & 40.

Lib. Pasca.

In Aggæi cap.1. Et Hieronymus dogmata condemnauit,
quæ absq; auctoritate & testimonijs scri-
pturarũ ex traditione apostolica præferun
In epist. ad Tit.c.1. tur. Et rursum, sine auctoritate, ait, scriptu-
rarum garrulitas nõ habet fidem. Et iterũ,
eorum sententiam, qui traditione veteris
In Matt.c. 23. Basi. de huma. Christi gene. et Orige. ho. 26. in Mat. historiæ tenuerunt, Zachariam illum, qui
occisus fuit inter tẽplum & altare, patrem
fuisse Ioannis Baptistæ, ea solùm ratione
reprobat, quòd de scripturis non habet au
ctoritatem. Vnde eadem facilitate conte-
In Hie. homi.1. mni, qua probatur. Atque Origenes neces-
se est, inquit, nobis scripturas sanctas in te-
stimonium vocare. Sensus quippè nostri
& enarratiões sine his testibus non habẽt
fidem. Confirmat autem hoc maximè ora
tio illa, qua in Nicęna synodo vsum fuis-
se Constantinum, refert Theodoritus. In
Lib.1. hist. suæ Eccles. cap.7. disputationibus, inquit, rerum diuinarum
habetur Sanctuspiritus doctrina pręscripta.
Euangelici enim & Apostolici libri, cum
prophetarum antiquorum oraculis plenè
nobis ostendunt sensum numinis. Proin-
de sumamus ex dictis diuini spiritus expli-
cationes quæstionum. Cui orationi, Calui
nus ait, nemo tunc fuit qui refragaretur.
Quod silentium perfidia non carebat, si ve
rũ est, pręter scripturas sacras Euãgeliũ, &
Apostolorum & prophetarũ traditiones
esse tenendas in fidei ambiguis quæstioni-
bus. Cùm igitur Theodoritus scribat, epi-
scopos libẽter amplexos esse id, qđ dixit Im
perator: cõstat nouũ esse traditionũ dogma
illisque sæculis omninò incognitũ. Tradi-
tiones igitur istæ seniorum parum valẽt ad
dogmata fidei comprobanda. Quin, cùm
humanæ sint non diuinæ, non sunt nobis
Matth.15. Esa.29. Cypri. libr.2. epis.3. dist. 8.c.si solus. magnifaciendæ: ne quod Pharisæis, idem
nobis obijciatur, sine causa colunt me, do-
centes doctrinas & mandata hominum.

Quid? Quòd hæreticis semper gentile
fuit, mysterijs & traditionibus suos discipu
los imbuere? Id quod à Christi doctrina
Ioann.18. alienum est, qui palàm locutus est mundo,
& in occulto locutus est nihil. Ac si quid
Matt.10. in tenebris dixit, profectò iussit Apostolis,
vt dicerẽt ipsi in lumine, & quod in aurem Irenæ. lib.1 c.23. scribit hæretico-rum præceptũ esse, nõ oportere mysteria eorum effari sed in abscõdito contineri.
audierunt, vt prædicarent super tecta. Non
ergo habemus Christiani occultas myste-
riorum traditiones. Quòd si veterum tra-
ditionibus fidem & religioné nostram asse
rimus, id Pagani, id Iudæi, id Sarraceni fa-
ciunt: eoq; præsertim nomine sectas suas re
tinẽt, quòd quemadmodũ nos, ita ipsi quoq;
maiorum institutis inhærent: eaq; longissi
mi temporis possessione tuentur, iustumq; Iudicũ. 11.
pro illis bellũ suscipiunt. Non est autẽ disci
plina nostra Pythagorica, vt traditionibus
quasi vestigijs insistamus, literis est Christi
doctrina prodita, illas in omni fidei & reli-
gionis quæstione amplecti debemus. Hæc
Lutherani argumentantur.

¶ Superuacaneam videri cum Lutheranis non de hoc solum loco, sed de quibusq; alijs disputationem. Cap. secundum.

EGo verò cum Lutheranis quotiescũ-
q; me cõparo ad disserendum, repentè
à me auertitur oratio mea, & omnis statim
mihi disputãdi ratio tollitur. Quo namq;
cõsilio aduersum hos disputare aut debeã,
aut possim, qui cùm omnia Theologiæ
principia tollunt, tum vna ferè sola asseue-
randi audacia vtuntur, quæ illis perpetua
est pro locis dialecticis theologicisq; omni
bus? Quid ego cõtra hos scribam, qui nul-
lam in ecclesia legem esse volũt, per quam
scripturæ sensa finiantur? Sed suo cuiq; in-
genio esse vtendum, nec id sentire oporte-
re, quod alij senserint, sed quod ratio pro-
pria præscripserit. Quid autem stultius, quàm
cum eo disputare, qui nihil admittit nisi scri-
pturę verba, sed huius interpretationem si-
bi vni reseruans, reliquos omneis existimat
miris modis, hallucinari? Machumetus, ne si
res esset via & ratione explorata, in malè su
scepta causa cedere cogeretur, omné dispu-
tationis aditum lege suis edita præclusit. Et
Lutherus disserendi principia suis vniuersa

tollens, si disputationem instituat, nec aditum nec exitum poterit reperire. Perinde enim est, scripturas solas sine lege & pro cuiusque interpretatas arbitrio accipere: ac si nullum fixum certumque disserendi principium acceperis. Quapropter miseri Lutherani, haud secus atque Saraceni, nec suas nec magistri possunt ineptias deprehendere: nec nos cum ijs disserendo aliud possumus, quàm tempus & operam ludere. Qui tamen haberentius suum disputãdi, si principiorũ aliquem delectum reliquissent, vt ad veritatis inuentionem aditus esset. Nũc autem nulla principia relinquũt. Vana igitur cum eis erit & futilis disputatio. Omninò enim meminisse debemus, id quod ab scholasticis sæpissimè vsurpatũ iam quasi in prouerbij consuetudinem venit, contra negantem principia, quoniã frustra id fiat, non esse disputandum.

Accedit eodem, quòd paradoxa cum communi sensu pugnantia afferunt, quæ si vis argumentando refellere, res minimè dubias argumentando dubias facis. Cùm enim illa, quæ in syllogismo antecedunt, vt fidem aliquam faciant, certiora notioráque esse oporteat his, quæ ex antecedentibus consequuntur, verendũ sanè est, quando Lutheranorum placita coarguimus, ne res maximè absurdas minore euidentia refellentes peccatum hoc ratiocinationis vitiosæ ineptæque peccemus.

Nec verò huius rei explicandæ gratia longè exempla petenda sunt, cùm habeamus in manibus. Etenim, vt hanc, quam modò dixi, opinationem Lutherani tueantur, ponunt primò sacras literas non habere plures sensus. Falsò autem illud ponunt, sed demus hoc eis liberaliter. Assumunt deinde, in scripturis sensum illum vnum certissimè familiarissimeque doceri. Nec esse eas velut cæreum quendam nasum in sensum omnem flexibiles: sed potiùs esse per se expositas & in prõptu cuique sine magistro & docente patere. Quibus egregiè scite que positis, iam facilè conficiunt, sacris libris intelligendis, nec veterum traditionem, nec ecclesiæ iudicium expectandum. Quæ omnia, cùm & per se sint falsa perspicuè & scripturis ipsis vehementer repugnantia, si contendam ego ex aduerso refellere, aqua mihi, vt dicitur, hærebit. Qui scilicet intelligam, quàm sit ridiculum confutare velle vanas commentitiasque sententias, portenta non disserentium Theologorum sed hominum somniantium, q̃ stultum cuilibet opponenti contraria respondere, quàm inutile faces in meridianam solis lucem inferre, quàm denique ociosum in re manifesta periclitari. Petrus ait, in Paulinis epistolis esse quædam difficilia intellectu, quæ indocti homines & instabiles deprauant ad suam ipsorum perditionem. Hi verò contrà aiunt, omnes Pauli epistolas esse intellectu facillimas. Paulus perfectis sapientiam loquitur in mysterio absconditam, paruulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non possunt. Isti sine discrimine omnes, ac si Deo placet inter pocula, vniuersa scripturæ sacramenta deuorant, & solidum etiam cibum struthionum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædã pater abscondit, istis omnia reuelauit. Filius discipulis suis aliquãdo in parabolis est locutus, his palàm semper loquitur, & prouerbiũ nullũ dicit. Liber in Apocalypsi septẽ sigillis signatus ostenditur, quem cùm dederis homini scienti literas vt legat, respondebit tibi, non possum: signatus est enim. Et his librum agnus aperuit, aperuit item oculos, vt videant quæ nos miseri & cæci videre nõ possumus. Imò quę Origenes, Basilius, Gregorius, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius, non viderunt. Eunuchus ille actorum apostolicorũ tam religiosus, vt relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templum, tam diuinæ legis amator, vt etiam in vehiculo sacras literas legeret: non poterat Esaiam intelligere nisi aliquis eum doceret, & ab istis prophetæ oẽs sine magistro

Vide Hiero. ad Paulinũ & August. in proemio libri de doctr. Chri.

magistro & interprete intelliguntur. Breuiter, vt Hieronymus ait, nulla ars sine præceptore percipi potest, sola scripturarũ scientia est, quam hi passim sibi omnes vendicent, præsumant, doceant antequam discãt. Sunt in libris sacris loca plurima, in quibus tanta difficultas & obscuritas inest, vt post veterum omnium interpretũ vigilias, studia, operas, adhuc vix à doctissimis & optimis quibusque intelligi posse videantur. Et multitudo imperita, in qua nec ratio inest, nec iudicium, vniuersos scripturæ locos facilè expediet atq; interpretabitur? Itáne facile est expedire, vt reliqua taceam, Hebræi sermonis ambiguitatem, tropos vel vetustate obscurissimos, phrases alienas ab hisce linguis, quibus assueuimus, nostris inaudita prouerbia, parabolas peregrinas, translationes interdum etiam longissimè petitas? Expone mihi facilè, si potes, prouerbia Salomonis & cantica: Ezechielis, Danielis, Esaię, Hieremię, prophetias: Dauidicos psalmos expone: & si exposueris, tum verò libri sacri, nec sunt difficiles neque obscuri. Quis sapiens, ait Oseas, & intelliget ista: intelligens, & sciet hęc? Et Solomon. Quis talis vt sapiens est? Et quis cognouit solutionem verbi? Atqui sapiẽtes sunt omnes isti, & summa facilitate difficillimas scripturę quęstiones soluunt. Quòd si scripturę in variũ sensum torqueri flectiq; non queũt, quomodo hęreses omnes ex praua intelligentia scripturarum ortę sunt? At hoc non solùm tradentibus Hilario. 2. libr. de Trini. Hiero. ad Gala. 1. Irenęo. libr. 1. aduer. hęre. c. 1. Augustino in Ioãnem tract. 18. Vincentio Lirinen. contra propha. noua, septima synodo. Acti. 6. sed manifesto etiam experimẽto cognouimus. Vnde verò inter ipsos quoq; Lutheranos de rebus maximis controuersiæ, si scripturæ in varios sensus non flectuntur? Nam illa verba, hoc est enim corpus meum, alij propriè, alij per tropum accipiunt. Quæ cũ ita sint, alia ratione atq; isti dicunt scripturæ diuinæ inuestiganda tenendaq; intelligentia est. Si enim ad priuatam hæc regulam dirigatur, vnde euincetur Eluidius de perpetua Mariæ virginitate? Vnde Arius de vera Dei in Christo natura? Imò verò vnde constabit huius ne an illius intelligẽtia vera sit, si scripturas cuiq; liceat pro suo ingenio interpretari? Cùm enim variæ erunt, vt fit, de eodem scripturarum loco sentẽtiæ, quæ certa sit, eam nemo præstabit. Ii enim omnes, qui inter se dissentient, pari ratione suum quisq; sensum tuebuntur. Hoc enim morbi ferè innatum est hominum ingenijs, vt cedere nesciãt simul atq; res in contentionem vocata est. Quæ postquàm incaluit, hoc cuiq; videtur verisimum, quod temerè etiam tuendum susceperit. Aut igitur sensum quisque suum certum habet, & redibit insania veterum, quam Aristo. 4. Metaphy. lib. manifestis argumentis explosit: Aut nullius sententia certa erit, & præterquam quòd dissidiorũ nullus erit finis, nullum habebimus certum fidei Christianæ iudicium, sed ex sua opinione quisque suam sibi fidem affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani sunt, qui postulent, vt ipsis sacras literas interpretantibus, ac nouo quidem mirabiliq; more interpretantibus, certa fides habeatur. Non est creditum Apostolis, vt falsè ridet Erasmus, donec multa magnaq; miracula fidem adstruxissent doctrinæ, & nunc quilibet sibi postulat credi, quòd affirmet se habere spiritum intelligentiæ, cùm nullus eorũ tamen ne equum quidem claudum sanare potuerit. Multa prætereunda sunt, ne quid habeat iniucunditatis oratio: & tamen multa dicũtur, quę apertè horum insaniam refutent. Sanè nisi Coclæus in epistolis ad Germaniæ principes & ad Bernenses anteuertisset, exemplis positis periculum facerem, & in illis variè in vtraq; partem luderem, vt vel hoc ipso periculo cõpertum esset omnibus, quàm non sit difficile vnumquodlibet thema è sacris literis aut probari, aut improbari, si pro suo eas quisque ingenio interpretetur. Quanquam, fateor, nonnulla sunt scripturæ loca,

Tertul. de resur. car. Hæreses, ait, esse nõ possunt, si nõ & perperam scripturæ intelligi possẽt.

rę loca, quæ in alium atque alium sensum trahi ne à contentiosis quidem possunt. Quis enim illud torqueat, quod Paulus ad Corinthios scripsit, alij per spiritum dari sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, alij interpretationē sermonum? At isti omnia ecclesiastici corporis munia cōfundūt, istis totum corpus est oculus. Omnes siquidem spiritu doctore intelligunt scripturæ vniuersæ mysteria. Sed bene habet, quòd vel Lutherus ipse quædam in psalmis loca se non intelligere confitetur. Bene habet, quòd doctores in ecclesia Christus dedit, non omnes, sed quosdam, ad cōsummationem sanctorum in opus ministerij. Verùm de his & multa in secundo libro disserui, & plura adhuc in septimo disserentur. Non quò aduersum Lutheranos pugnam inire velimus, qui clausis, vt dicitur, oculis more Andabatarum pugnant. Sed quò videant catholici cùm omnes locos ratione animoq́; lustrauerint, nullum esse certiorem, nullum stabiliorem, nullum deniq́; sacris literis exponendis magis necessarium, quàm is, quo ecclesiæ traditio continetur. Quò est detestabilior Lutheranorum impudentia, qui hunc locum labefactare ac funditus delere nititur. Sed vt hęc omnis quæstio semel hîc, vbi proprius est locus, constituatur, aliquot fundamenta iaciēda sunt, quæ Theologiæ fideiq́; simul neruos ac vires continent.

1.Corin.12.

Ephe. 4.

C.6.7. et.8 Cap.3. con clu.5.&6.

❡ *Caput Tertium. In quo quatuor fundamēta ponuntur ad traditiones Christi & Apostolorum constituendas.*

Primum fundamentum.

Ecclesiam esse antiquiorem scriptura, fidemq́; proinde ac religionem sine scriptura cōstare. Nam vetustissimi illi primorum sæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moysen veri Dei cultores sunt habiti, sacrificiorum ritum veramq́; de rebus diuinis sententiam non scriptis legibus, sed more & instituto maiorum seruauere. Circuncisionem quoque à Deo primùm acceptā Abraham deinceps familiæ prodidit. Proles verò illa hominum Hæbræorum, eiusmodi sacramentum non aut membranis aut tabulis inscriptū, sed in animis consuetudine imbutis quasi impressum conseruauit: multosq́ue annos in Aegypto citra vllam scriptam legem, vnius Dei veram fidē & religionem tenuit. Christus etiam domi nus librum nullū scripsit, imò, quantum legimus, ne præcepit quidem vt scriberetur. Euntes, non ait scribite, sed prædicate euangelium omni creaturæ. Mar. vlt. Et per Hieremiam. c. 30. dabo, inquit, legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Et Apo. 2. Corin. 3. Epistola ait, estis Christi, administrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo Euāgelica, quę lex spiritus est, non literæ, non est à principio literis exarata, sed in animis fideliū insculpta. Nam & cæteri Apostoli priùs viua voce euangelium docuerunt, deinde mādarunt literis, vt testes satis graues & idonei sunt Irenæus. 3. aduersus Valentinum libro, Euseb. cùm alijs locis non obscurè, tum lucu lentiùs in. 3. histo. Eccle. lib. cap. 24. Chrysos. homi. 1. in Matth. Theoph. in initio commen. in Matth. Hierony. in catalogo scrip. eccle. in Matthæo & in Ioāne. breuiter, ne omnes singillatim enumerem, vniuersi ecclesiastici auctores. Nolo enim in apertis rebus multus lectori videri: eò maximè, quod Lucas Euangelista huius rei certissimum testimonium præbet inquiens. Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum: sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est mihi assecuto omnia, à principio diligēter ex ordine tibi scribere optime Theophile, vt

Iosephus. c. 4. lib. 1. an.

tradit, Seth et posteros duas columnas edidisse, unam latericiā, alteram lapideā, in quibus disciplinā rerū Celestium insculpserūt, ne quæ ab ipsis inuēta erāt deperirent. Sed de inuentis loquitur, non de ijs, quæ à maioribus acceperant: sed ne de his quidē, quæ ad mores pertinerent.

Has fortè uocat Iamblichus antiquas Mercurij columnas, quas Plato quōdam & Pythagoras cū legissent, Philosophiā constituerunt.

2. lib. Eccl. histo. ca. 15. 3. lib. ca. 4.

le, vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es veritatem. Cōstat igitur doctrinæ fidei iam vulgatæ scriptionem euangeliorum accessisse. Accessisse, inquam, nō præcessisse. Constat item Christianam ecclesiam & religionem non literis primùm, sed traditione subsistisse. Constat rursus, fidei doctrinam in ecclesia primitiua nō ab scripturis habuisse auctoritatem, sed contrà scripturas à traditione. Sicut tradiderūt, ait, nobis, qui ab initio ipsi viderunt & ministri fuerunt sermonis. Constat denique aliquando in ecclesia Christi fuisse catholica dogmata, quæ sacris nullis literis continerentur. Quare permotus Irenæus ait, quod etsi Apostoli nullas nobis scripturas reliquissent, tamen & oportebat nos sequi ordinem traditionis ecclesiæ, quam fideles scilicet ante scriptū Euangelium sequebātur. Lib. 3. c. 4.

Secundum fundamētum.

NOn omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinent, esse etiamnum in sacris literis expressa. Nam perpetuam Beatæ Mariæ virginitatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum paruulorū, conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, processionem Spiritus sancti ex filio, trium personarum in vna substantia æqualitatem, earundemque per relatiuas proprietates distinctionem, non ita expressa in libris canonicis inuenies, sed adeò tamen certa in fide sunt, vt contrariorum dogmatum auctores ecclesia hæreticos iudicarit. Quemadmodum igitur articulus resurrectionis continebatur in illo, ego sum Deus Abraham & Isaac, quod postea Christus dominus minùs intelligentibus exposuit: ita nōnulla per spiritum veritatis explicuit ecclesia, quæ in sacris literis habentur obscura.

Tertium fundamentum.

MVlta pertinere ad Christianorum doctrinam & fidem, quæ nec apertè, nec obscurè in sacris literis continētur. Id primùm Innocentius probat de cele. miss. cap. cùm Marthæ. Verba enim, quibus in calicis consecratione vtimur, quibusq; Christum dominum vsum esse profitemur, scilicet, mysterium fidei & æterni testamenti, in Euangelistis non habētur. Ac ne illud quidem, eleuatis oculis ad Deum patrem suum. Sententiam quoq; illam, Beatius est multo dare quàm accipere, Christum dixisse nescire mus, nisi Paulus in actis docuisset. Quemadmodum ergo nō omnia gesta Iesu Euangelica scriptura complexa est, ita nec omnia verba quidem: sed quædam per traditionem accepta sunt. Rursum sanctorum martyrum auxilium precibus implorandum, eorumq; memorias celebrandas, imagines venerandas esse, in sacrificio Eucharistiæ simul cum corpore sanguinem sacerdotibus esse & conficiendum & sumendum, sacramenta confirmationis & ordinis non iteranda, sacræ literæ nusquam fortè tradiderunt. At, eiusmodi atque alia pleraque id genus, ita firmiter ecclesia catholica retinet, vt si sacris codicibus fuissent inscripta. Quatuor demum euangelia, quæ nūc ecclesia recipit, quatuordecim epistolas Pauli, breuiter, vt in summa dicam, vtrūq; & vetus & nouum testamentum, firmissimè retinemus: nec tamen ea tenere possumus scripturæ auctoritate. Multa igitur sunt fidei catholicę dogmata, quæ sacris literis non habentur. Cap. 20. Ioan. ultim.

Quartum fundamentum.

APostolos maximis de causis alia quidem literis, alia autem viua voce prodidisse. Sed quæ illæ causæ sint, repetendum altiùs videtur. Morem porrò hūc tradendi quædā discipulis nō scripto sed verbo, olim quoq; scimus à Philosophis obseruatū. Pythagorā certè hūc in modū discipulos instituisse, posteriorū omniū scripta testantur. Qui & ipse, vt. 1. strom. Clemens

Alexan.refert,circuncisus fuit, vt adyta ingrediens Aegyptiorum mysticam disceret philosophiam. Galenus lib.2.de anato. admini. veteres Physicos ait, artes à maioribus quasi per manus traditas conseruasse. Cicero. libr.2.de legi. serendos in republica mores existimat, nec scriptis omnia sancienda. Et eodem rursum libro, sacra putat melius in rep. conseruari, si à patribus accepta deinceps familijs prodantur. Cæsar de bello Gallico. lib.6. Druidas scribit disciplinæ præcepta nefas existimasse, vt literis mandarentur. Scribunt item non modò celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris Hilarius & Origenes Moysen non legem solú, sed secretiorem legis enarrationem in monte diuinitus accepisse: præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo scriberet, legis autem occulta mysteria ipse ministro suo Iosue, hic deinceps succedentibus sacerdotum primoribus magna silentij religione reuelaret. Anatolius quoq; apud Euse. lib.7.eccle.histo.c.28. septuaginta interpretes refert Ptolæmeo regi percótanti, multa ex Moysis traditionibus respondisse. Atq; illud etiam auctor.4.libri Esdræ.c.14. non obscurè testatur. Enarraui, inquit, Moysi mirabilia multa, & præcepi ei dicens, hæc in palàm facies verba, & hæc abscódes. Quod idem præceptú dominus Esdræ lege instauranda dedit, inquiens. Quædam palàm facies, quædam sapientibus absconsè trades. Ad huiusmodi verò traditiones propheta videtur spectasse cùm ait: Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis. Et rursum, quáta mandauit patribus nostris, nota ea facere filijs suis. Ad similes quoque veterum traditionés Moyses ipse reuocat, vbi dicit. Interroga patres tuos & dicent tibi, maiores tuos & annunciabunt tibi. Quædam igitur non scripto, sed verbo tradere, nó philosophorum modò, verùm Moysis, imò Dei etiam consiliú fuit. Huius ergo optimi consilij rationem Iesus Christus vitę magister habuit, habuerunt Apostoli. Multa enim à domino illis

Hila.super 2.psal. Origi.homi. 5. in Nu.

Psalm. 43.

Psalm. 77.

Deu. 32.

tradita scribere noluerunt. Quibus verò rebus adducti idipsum fecerint, breuiter explicádum est. Cæsar de Bel. Galli. lib.6. duabus de causis Druidas instituisse dicit, ne disciplinæ præcepta literis proderentur: quod neq; in vulgum disciplinam efferri velint, neque eos, qui discunt, literis confisos minùs memoriæ studere. Quod ferè plerisq; accidit, vt literarum prędidio diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. Nimirum, vt Ioanni Pico in Apologia placet, prior illa causa Pythagorę ac Platoni præcipua fuit, vt mysteria quędam occulta verborum traditione discipulis commendarent. Nec enim aliter existimarunt Philosophię dignitatē se posse tueri. Aegyptios Clemens Alex.5.strom.refert, non quibuslibet mysteria commisisse, nec rerum diuinarum cognitionem ad prophanos deferre solitos, sed ad eos solos qui erant ad regnum peruēturi: & ex sacerdotibus ijs, qui iudicati fuerant probatissimi & educatione & doctrina & genere. Extat Lysidis Pythagorei epistola, in qua Hipparchum reprehendit, quòd publicè, contrà ac Magister instituit, philosopharetur. Nec enim fas esse, ea omnibus porrigere, quę paucis & ijs quidem disertis & laborantibus communicanda sunt. Qui autem Pythagorę pręcepta passim vulgo traderent, equè eos impios haberi, vt qui prophanis hominibus Eleusinarum dearum arcana patefacerent. Eis etiam esse similes, qui in pręaltum puteum cœno plenú aquam puram atq; nitétem effuderint. Quos nihil aliud q̄ cœnum turbare & aquam amittere. Nec solum à Lyside Hipparchus reprehensus est, sed accusatus à discipulis alijs, & expulsus è schola, & propter ipsum tanquam propter mortuum facta columna est, quemadmodum Clemens Alex.5.strom. scripsit. Non licet, inquit quoq; Pindarus, apud omnes veterem aperire orationem, pręterquàm fidelissimis silētij vijs. Amat enim natura celari, vt Porphyrius scripsit, nec diuina Mysteria Deus patitur in aures vulgi introire

Lib.7.hist. Tri.c.2.

pollutas

pollutas. Aurũ & gemmas in altissimas terræ latebras natura cõdidit. Ita magno habẽtur in pretio, vilescerent, si essent exposita. Basilius in lib. de Spiri. sanct. c. 29. & Origenes hom. 5. in Numeros ob id asserũt Moysen non esse passum, vt omnia, quæ erant in templo, omnibus essent peruia, quòd sciret res vsu tritas expositas esse contemptui: quod verò sepositum est & rarũ, huic coniunctam esse summam admirationẽ & reuerentiam.

Plato scribens Dionysio de quibusdam sacris mysterijs monet, vt epistolam eue stigio concerpat, ne in manus indigni vulgi perueniat. Tantæ fuit olim, vel æthnicis curæ, disciplinarum mysteria & à contemptu & à prophano abusu defendere. Id verò maximè, si ad res sacras mysterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumuirum, quòd librum secreta sacrorum continentem huius fidei custodiæq; commissum Petronio Sabino scribendum dedisset, culleo insutum in mare abijci iussit. Quod supplicij genus multò pòst parricidis irrogatum est. Ac iustissimè id quidem, vt Valerius ait, quia pari vindicta parentũ ac Dei violatio expianda est. Quæ videlicet causa Apostolis fuit, vt secretò quædam ex animo in animum solo intercedente verbo transfunderent. Consentaneum enim erat, mysteria quædam præsertim sacra clam populo rudi habere perfectis & maioribus seorsum communicanda. Non iudicaui, inquit, me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Et rursum, Formam, ait, habe sanorum verborum, quæ à me audisti, bonum depositum custodi, & quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt & alios docere. Quòd si Apostoli, quibus formis sacramẽta essent conficienda, quibúsue ritibus administranda aliaque id genus religionis secreta passim vulgo tradidissent, quid esset aliud, quàm aduersus Christi

Val. Max. de seru. re li. lib. 1.

1. Cor. 2.

2. ad Tim. 1 & 2.

legem sanctum dare canibus, & inter porcos spargere margaritas? Imò verò quid esset aliud, quàm omnia mysteria Christianæ religionis abolere? Nec enim mysterium est, quod ad populares aures effertur. Hæc itaque prima ratio est, cur Apostoli quædam sine scripto traderent. Nempè ne aut ab æthnicis sacra nostra irriderentur, aut vulgo etiam fidelium venirent in contemptum. Secunda est, quoniam habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortiùs sonat, quemadmodum Hieronymus ad Paulinum ait. Indignum ergo erat, vt tota Euangelij doctrina, quæ lex est spiritus & vitæ, mortuis vbique literis committeretur, nec vlla ex parte committeretur cordibus, cùm de ea peculiariter scriptum esset: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorũ scribam eam. Seruorum & rudiũ est, omnia ex præscripto agere. Iudæorũ ergo sit scripta hæc lex, qua vniuersa etiam minima præfiniantur. At filij perfecti iam viri & in libertatẽ gratię vocati, habeant legem insculptam in cordibus. Quamobrem, qui Euangelium omni ex parte in characteribus & membranis includũt nihil illius verbo, nihil cordibus relinquentes: hi Euangelio multũm adimunt & dignitatis & viriũ. Papias apud Eusebi. si quando, ait, aduenisset aliquis ex ijs, qui secuti sunt Apostolos, ab ipsis sedulò expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, vel Thomas, quid verò Iacobus, Ioannes, Matthæus. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum viuę vocis præsentisq; magisteriũ. Hactenus Papias. Vbi verò gẽtium est verbũ, quod tantoperè Lutherani iactare solẽt? Nam scriptum verbũ, si verè ac propriè loqui volumus, nõ est verbũ. Apud nos aũt, qui Christi & Apostolorũ oracula vocesq; tuemur, verbũ dñi verè & ꝓpriè manet in æternũ. Verbũ, inquã, viuũ, qđ ex doctorũ ore in discipulorũ trãsfusum aures fortiùs resonet.

Vide Hieron. ad Gala. 4. in illud, vellẽ apud vos modò esse & mutare vocem meam.

3. lib. Eccl. histo. c. 39.

Verba

Verba, inquit, mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore ſeminis tui à modo & vſq; in ſempiternum. Adde, quòd ad confutandos hæreticos maior vis in traditione quàm in ſcriptura eſt. Egeſippus apud Euſebium refert, virginem, mundam & immaculatam eccleſiam permanſiſſe, donec diſcipuli domini extiterunt, corruptoribus veritatis, ſi qui fortè fuerunt, in occultis terræ hiatibus deliteſcentibus. Vt verò omnis illa ætas, quæ à domino ſuſceperat viuæ vocis auditum, de hac luce diſceſsit, tum hæreticos nudato, vt aiunt, capite Apoſtolicam veritatē oppugnaſſe. Et Ignatius apud eundem ea maximè ratione docet, hæreticorũ vitari contagia, ſi diligentiùs ac tenaciùs Apoſtolorum traditionibus inhæreatur. Tertullianus quoque adhuc apertiùs monet, vt aduerſum hæreticos magis traditionibus quàm ſcripturis diſſeramus. Scripturæ enim in varios ſenſus facilè trahũtur, traditiones nõ item. Nemo hæreticorum eſt, vt Hilarius ad Conſtantium Auguſtum tradit, qui ſe non ſecundùm ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat mentiatur. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. Et Irenæus. 1. lib. c. 1. Hæretici, inquit, ſcripturis nituntur ſua dogmata confirmare: ne ſine teſte eſſe videantur. Sed deformāt eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis, aut vrſi, figuram reddunt. Hactenus ille. Faciunt porrò hęretici, quod patrem ſuum feciſſe vident, vt Vincentius Lirinēſis eleganter ait, & auctoris ſui callida machinamenta ſectantur. Nam quid ille non faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominũ maieſtatis ſcripturarũ teſtimonijs adpetiuit? Si filius, inquit, Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim. &c. Ita, quodcũq; dogma hæreticus proferat, ſtatim ait, ſcriptum eſt enim: & non vnum, ſed mille teſtimonia, mille exempla parat de lege, de pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo more interpretatis, ſententiam ſuam adprobare conatur. Quorſum hæc tam longo ſermone repetita? Nempè, vt intelligas nõ modò aduerſum hæreticos plus habere traditionem q̃ ſcripturam virium, ſed etiam omnē fermè cum hæreticis diſputationem ad traditiones à maioribus acceptas eſſe referendam. Nam cùm vtrique & Catholici & hæreretici pro ſua ſentētia quiſq; ſacras literas referant, in ſenſu & interpretatione diſcrimen eſt. Quis autem verus ac legitimus ſcripturæ ſenſus habendus ſit, niſi eccleſiæ traditione cognoſci certò nõ poteſt. Quemadmodũ & paulò antè docuimus & 7. libro ſumus multis magniſq; argumētis demonſtraturi. Atque hinc patet cauſa grauiſsima, cur traditiones Apoſtolicæ fuerint neceſſariæ. Senſus enim ſcripturarum Apoſtolicarum, non erat ab Apoſtolis ſcripturis alijs explicādus, niſi ipſi in opera ſua ederent commentarios, quod à viris grauiſsimis ſemper alienum fuit. Intelligentiam ergo ſcripturæ ſacræ, diſcipulis ſuis viua voce tradiderunt: vt illud Deus omni tempore in ſuis eccleſijs impleret, Dabo legem meam in viſceribus eorum. Lex ſiquidem Euangelica, vt Hieronymus in commē. ad Gala. ſcripſit elegantiſsimè, non in ſcripturis eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in verborum folijs, ſed in radice rationis. Ex quo magis emergit, per huiuſcemodi traditiones eccleſiaſticos ordines ſuo quenque loco diuinitus contineri: dum & maiores, qui regni cœlorum claues habent, ſacroſancta ſcripturæ ſacræ myſteria quibus quoq; & tempore & loco dignum viſum fuerit, aperiunt: & minores ab eccleſiæ magiſtris libri clauſi ſacramenta percipiunt. Alioqui nulli eſſent eccleſię doctores, ſed quiuis quàmlibet plebeius & rudis earum per ſe rerum ſine præceptore quęreret intelligentiam, quas Apoſtolorum interpretatione & literis obuias expoſitaſq; haberet. Nunc autem traditiones Apoſtolicę non quibuſlibet commendatę ſunt, ſed iuxta Paulum ſapientibus & prudentibus, fidelibus quoq; ac religioſis depoſiti ſacramenti cuſtodibus, qui etiā idonei ſint & alios docere. Qua de re Dionyſius

3. lib. Eccl. hiſt. c. 32.

Montanus primus traditioni cõtraria noua quædam ingeßiſſe dicitur hiſto. Eccle. libr. 5. cap. 16.

3. lib. Eccl. hiſt. ca. 36.

In lib. de preſ. hære.

C. 3. cõcluſ. 5. & 6.

Ad Galat. 1. q. 1. Marcion.

2. Timo. 1. & 2.

De cæl. hierar. c. 1.

nyſius Timotheum diligentiùs admonet, ne ſancta ſanctorum efferat, ea paſsim rudibus exponens, ſed ſanctis ſolis ſacrarum rerum intelligentias ſecretiùs pandat. Ob hanc.n.cauſam primos illos noſtros duces neceſſariò ſumma & ſuperſubſtãtialia partim ſcriptis, partim nõ ſcriptis inſtitutionibus, iuxta qđ ſacrę definiũt leges, tradidiſſe. Quid? q, vt Cicero ait, ſuauiùs mores in rep. traditione ſeruntur? Ne ſi ſcripto ſanciãtur omnia, & moleſta illa fiant, & legum ac doctrinæ codex ſua mole & magnitudine terreat. Quid? quòd hac via, vel maximè eccleſiæ commẽdatur auctoritas: quam, vt ſponſæ chariſsimæ, Chriſtus tãtoperè commendauit. Cùm enim ſponſi ſui non verba modò, ſed ſenſum etiam in corde ſeruat: verè, quod Apoſtolus dixit, columna eſt & firmamentum veritatis. Et æquum erat, vt aliquis quaſi lydius lapis in manu eccleſiæ relinqueretur, quo falſas veraſque doctrinas exploraret: verumq; item ſcripturę ſenſum à falſo diſcerneret. Sed de cauſis hactenus. Nunc fundamentum illud confirmãdum eſt, oſtendendumq; Apoſtolos Euangelij doctrinã partim ſcripto, partim etiam verbo tradidiſſe. Cuius rei primùm teſtes ſunt Dionyſius lib. de eccle. Hier. cap. 1. Clemẽs Alex. in lib. de Paſcha apud Euſe. libr. 6. eccleſ. hiſto. cap. 11. Et in libris ſtrom. 1. & 5. Origenes homi. 5. in Nume. Papias apud

Iuſtinus martyr. q. u 8. à gentibus poſita.

Euſe. lib. 3. eccle. hiſt. c. 39. Egeſipp. eod. Euſe. auctore. lib. 4. eccl. hiſt. c. 8. Ignatius, eo. Euſe. referẽte. lib. 3. c. 36. Irenæus libr. 3. c. 3. & 4. Quem etiam Euſebius retulit libr. 4. eccle. hiſto. cap. 14. & lib. 5. cap. 6. & 20. Tertullianus in lib. de corona militis, Cyprianus de

Hære. 76. & 61.

ablutione pedum, Epiphanius de hæreſibus cum aliàs ſæpè, tum ibi maximè, vbi Arianorum & Apoſtolicorum dogmata coarguit, Hieronymus aduerſum Luciferianos, Auguſtinus lib. 2. de Baptiſ. contra Donatiſt. cap. 7. & lib. 4. cap. 24. & lib. 5. ca. 23. & 26. Damaſcenus libr. 4. cap. 13. & 17. Baſilius libr. de Spiri. ſanct. cap. 27. & 29. Refert autem ex his vnum & item alterum Gratia. 11. diſt. c. eccleſiaſticarum. & 12. diſt. c. illa autem. Poteſt igitur quicquã verum eſſe, quod ſit huic talium virorum choro contrarium? Sed ſi tanta nubes teſtium hæreticorum corda non mouet, vel diuinis teſtimonijs moueãtur. Quãquã, quod vno eodemq; conſenſu tot tantiq; viri teſtati ſunt, id nõ humanum, ſed diuinum eſt. At ſuppetunt etiam ſcripturæ diuinæ prękclara teſtimonia. State, inquit Paulus, & tenete traditiones, quas accepiſtis ſiue per epiſtolas, ſiue per ſermonem. *2. Theſſ. 2.* Et rurſum, laudo autem vos fratres, quòd, ſicut tradidi vobis, *1. Corint. 11.* præcepta mea tenetis. & eo. cap. poſtea, Ego accepi à domino, quod & tradidi vobis. Et paulò pòſt, cætera cùm venero diſponam. Atque ad Timotheum, formam habe ſanorum verborum, ait, quæ à me audiſti, bonum depoſitũ cuſtodi. *2. Tim. 1.* Et deinceps: quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. *2. Tim. 2.* Ac Ioannes in epiſtola. 2. plura, inquit, habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epiſtolas habemus, & credimus mutum annis. 7. Antiochiæ ſediſſe, elinguem Romæ annis. 25? Num nihil aliud verbo docuit, quàm quod epiſtolis duabus ſcriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus nonne ſine ſcriptura ſolo intercurrente verbo, eccleſias ſibi deſtinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Conſentiamus igitur, quod negari non poteſt, fidei doctrinam non ſcripto totam, ſed ex parte verbo ab Apoſtolis eſſe traditam.

¶ *Cap. Quartum. Vbi ſternuntur viæ ad traditiones Chriſti & Apoſtolorum inueſtigandas.*

His

His igitur cognitis, restat illud explicandum, vbi totius orationis cardo versatur, quónam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis esse traditũ. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latiùs. Si in quæstionẽ veniat, num minores ordines, ieiunium quadragesimæ, baptisma paruulorum, imaginum venerationem, symbolum fidei ex traditione Apostolorum habemus: id nunc explanandum esse dicimus, án ne sit via aliqua plana & expedita, qua ad certam earũ rerũ intelligentiam valeat perueniri. Non enim sumus ij, qui pharisæorum instar traditiones nostras velimus quasi diuinas & Apostolicas venditare: sed vbiq; gentium cupimus vt vera à falsis, ita ab humanis diuina secernere. Eo vero in loco maximè, vbi de dogmatis fidei catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiusmodi permixta cõfusio perniciosissima est. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas si sequemur, traditionibus Apostolorum vestigandis minimè aberrabimus.

Prima via ab Augustino aperitur cùm *Cap. 14.* alijs locis, tũ lib. 4. con. Donatis. in hæc verba. Quod vniuersa tenet ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum est: non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur. Est autem ratio huius in promptu. Si enim consuetudinis cuiusquam diu in tota ecclesia obseruatæ, originem & principium nec ad Summos Pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus: sed ea consuetudo ad Apostolorum vsq; tempora retro trahitur, conficitur planè illam ab Apostolis esse profectam. Vt si in dubium vocetur, an minores ordines, subdiaconatus, lectoratus, & cęteri ex Apostolorum traditione in ecclesia sint, hunc in modũ peruestigabitur. Si horum ordinũ initium, vel à Damaso sit, vel à Symacho, vel ab vllo alio seu Pontifice seu concilio, certè Apostolorum traditio non fuit. Sin ante quemcunq; Pontificem, ante quodcunq; etiam concilium mentio huius rei apud priores habetur, donec ad Apostolorum tempora peruentum est: tũc demum intelligimus, minores ordines ex Apostolica traditione fuisse, vt & re vera fuerunt. Quoniam nõ posteriores modò, sed Ignatius epistola. 8. ad Antiochenos, Dionysius. 3. cap. Eccle. Hierar. Clemens in epistola ad vniuersos, Anacletus in decretis suis eius rei tanquam in ecclesia iam acceptæ meminerunt. Eadem quoq; ratione docebis Ieiunij legem traditionis Apostolicæ fuisse. Cuius videlicet mentionem fecisse constat August. ad Casulanum epist. 86. & ad Ianuarium epist. 118. & 119. Hierony. ad Lætam de institutione filiæ. & lib. 2. aduer. Iouini. & in Esaiam. c. 58. Ambro. sermone. 25. & 38. Chrysost. ad pop. Antio. homi. 3. & 16. Basilium cùm in alijs concionibus, tum in eius initio, quam in ebriosos habuit, & in posteriore de ieiunio, Concil. Nicæ. refertur q; . 18. dist. cap. habeatur, Cõcil. Laodi. multis capitibus. Sozomenũ histo. Tri. lib. 1. cap. 10. Origenem homi. 10. in Leui. Irenę. apud Euseb. eccl. hist. lib. 5. c. 24. Telesphorum in epistola ad vniuersos, qui ieiunij nostri auctor falsò à quibusdam existimatur. Quoniam Ignatius in epistola. 4 ad Philippenses eius rei prior meminit: atq; habemus etiam Canonem Aposto. 68. probatum etiam à Trulla. Syno. Canone. 9. & Canone. 20. Quãobrem verè ac iure Theophilus Alexan. libro Paschali primo & tertio. non solùm legem ieiunij à maioribus traditam esse præscribit, sed affirmat fuisse euangelicam traditionem. Et Epiphanius hæresi. 80. vbi doctrinam ecclesiæ docet & fidem, quę traditione ecclesiastica seruatur, cũ meminit ieiunij quadragesimę, tũ dicit apertè apostolos tradidisse ieiunia. 4. & 6. feriæ. Atq; Leo papa in cócione de Péteco. cuius initium, Plenissimè, ieiuniũ quatuor temporũ Trinitatis ab Apostolis dicit esse institutum. Hieronymus autem ad Marcellam aduersus Montanum non obscurè tradit, quadragesimam nos secundùm traditionem Apostolorũ ieiunare. Quod vero in

Vide Euse. de temporibus. Fortè ante hæc tẽpora ieiuni um more ab apostolis acc epto seruatum est: à Thelesphoro aliis primùm lege præscriptũ ac præceptum est.

rò in hoc exéplo fecimus,id facere per multa possumus: & hac eadem ratione paruulorum baptisma,cõsecrationem virginum, Monasticam professionẽ,lucernas in templis cereosq; lucẽtes,imaginum venerationem, & alia id genus multa ab Apostolis tradita cõprobare. Sanè quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate seruãdum est, si vnumquodlibet nouum esse hæretici calumnientur. Cuius rei illustre exéplum habes apud Eusebiũ libro eccl.hist.5. c.vlti. Sed nos pergamus ad reliqua.

Secunda itaque via huic proxima, & ea quidẽ expeditior est. Si quod fidei dogma patres ab initio secundùm suorum temporum successionem cõcordissimè tenuerũt, huiusq; contrarium vt hæreticũ refutarũt, quod tamen è sacris literis non habetur, id nimirum per Apostolicam traditionem habet ecclesia. Exempla sint, perpetua beatæ Mariæ virginitas, descensus Christi ad inferos,vt animã Adæ & reliquorum patrum, qui ibi tenebantur, erueret,certus euangeliorũ numerus,& cætera id genus, quæ, ne longum faciam, non sunt annumeranda. Omnia siquidẽ fidei dogmata ab Apostolis accepit ecclesia, vel scripto, vel verbo. Qm̃ ij ministri fuere sermonis, nec vllas in fide nouas reuelationes ecclesia habet: sed eas seruat, quas Apostoli per Spiritum sanctum fideli populo reliquerunt, queãdmodum postea sumus demonstraturi.

Tertia via, si quicquam est nũc in ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione necessariò deriuatum est. Vt vota dissoluere & remittere iuramẽta, non erat humanæ potestatis: tum quia iure naturæ vota nuncupata Deo reddere & iuramenta seruare tenemur: humana verò facultas ea, quæ iure naturæ debita & cõstituta sunt, condonare ac tollere nõ potest: vt Gratia. 13.d.statim à principio docet. Tum etiam, quia in his, quæ superiori ex conuentione debentur, inferioris potestas nulla est. Eadẽq; est ratio đ matrimonij rati diremptione per monasticũ solenne votum. Cùm.n.matrimoniũ etiam non consummatum ante Euangelicã legem iure esset naturæ indissolubile,nec esset in rep.humana facultas vlla eiusmodi matrimonij dirimẽdi, consequẽs fit, hunc ecclesiæ morem ex Christi & Apostolorum instituto descendisse. Nec enim credi potest ecclesiam Dei aliquam sibi potestatem generaliter vsurpasse in his, quæ ad ius naturæ pertinerent, nisi quam Christo & Apostolis tradentibus accepisset. Iã enim hic error esset grauis in moribus, in quibus ecclesiam errare nõ posse, suo loco ostẽdemus. Nec me clã est, ꝙ Alex. 3. aliter in postremo illo exemplo docere videatur. Cùm enim illi esset obiectum, nõ posse per solẽne religionis votum matrimonium dirimi, quoniam scriptum esset, quod Deus coniunxit, homo non separet: respõdit, hoc scripturæ testimonium de matrimonio cõsummato esse interpretãdum. Quo videlicet responso significauit, matrimonium ratum, si consummatum non esset, licere humanitus separari. Verùm, vt omittã, quòd verba illa Adæ, hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, &c. è quibus dominus collegit, quod coniũxisset Deus, id hominẽ separare nec debere nec verò posse: eo tempore fuisse in paradiso dicta, quo nondum erat matrimonium consummatũ: vtq; illud etiam prætereã, ꝙ matrimonij ipse contractus adeò natura sua firmus ac perpetuus est, vt ne volũtate quidẽ contrahentium dissolui posset, quę tamen hominũ conuentionibus dirimẽdis, valere solet plurimum. Certè Theologis grauissimis semper absurdum visum est matrimoniũ vllum per hominem separari. Quantò grauius Innocentius tertius, aliorsum quidem, sed ad hunc etiam locum appositè dixit, non hominem, sed Deum id soluere, quod Summus Pontifex non humana sed diuina auctoritate dissolueret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, quodcunque solueris super terram, &c. quousq; & quatenus

De con.cõ. cap. ex publico.

De transl. epi.c.quãto

tenus, vel amplificandum esset, vel etiam constringẽdum, id ab Apostolis ecclesiam accepisse consentaneum est. Qui eiusmodi res ad ecclesiæ gubernationem necessarias sine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli, Ioannem Euãgelistam iubente Christo ab sponsa sua Euangelij gratia fuisse seiunctum. Hieronymus certè. 1. aduersus Iouinia. lib. Ioannẽ affirmat & virginem fuisse & maritum. Theclam quoque Epiphanius hære. 78. tradit à Paulo nuptijs exsolutam, cùm sponsum haberet primarium vrbis formosissimum: & virginẽ sanctam contempsisse terrena, vt cœlestium potens efficeretur. Sed contra Alexandrum dicimus. Nam hoc fortè dicet aliquis. Minimè verò gentium. Nec enim statim Pontifici contrarius est, qui argumento, quo catholici vrgentur, aliam responsionem parat. De tertia igitur via dictum est satis.

Procemium in Ioã. Euãgeliũ, quod Hierony mo nõnulli tribuunt.

Quarta via, eademque & mollior & tritior est huiusmodi. Si viri ecclesiastici aliquod dogma, vel vnamquamlibet consuetudinem vno ore testentur nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, vt ita esse credamus. Vt imagines ab Apostolis esse traditas patres in. 7. Syno. generali actione. 6. dixerunt. Et symbolum fidei, quo vulgus fidem suam profitetur, ecclesiam Apostolis tradentibus habuisse auctores sunt Rufinus in expositione symboli, Hieronymus ad Pãmachium de erroribus Ioan. Hieroso. Ambrosius in sermone. 38. de ieiunijs & quadragesima. Cassianus libro sexto ad Leonem Imperatorem, Isidorus libro sexto Etymo. capite decimooctauo. Leo papa in epistola octaua, & tertiadecima ad Augustam, Clemẽs in epistola prima ad Iacobum, si Clemens tamen illius epistolę auctor est. Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere longum esset, nec ad rem, quam instituimus, necessarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demonstrasse, quibus traditionem aliquam esse Apostolicam, inuestigetur.

14. d. c. Canones.

¶ Cap. Quintum, De varijs generibus traditionum Apostolicarum.

AT verò, priusquàm huius loci auctoritatem cõfirmo, illud animaduertendum censeo, præcepta & instituta Apostolorum esse in duplici differentia. Quædam enim temporaria fuere, quorum ratio breuis & ad tempus fuit. Alia fuere perpetua, vtpotè quę causam habuere sempiternam, vt in ecclesia seruarẽtur. Illius generis exempla sunt, de baptismo in nomine Iesu, de abstinentia à sanguine & suffocato: huius autem posterioris exemplum est de aqua permiscenda calici. Atque etiam alia diuisio est Apostolicæ traditionis. Nam alteras Apostoli à Christo domino acceperũt, vt matrimonium, confirmationem, extremam vnctionem esse sacramenta nouæ legis, quæ ipse quidem instituit Christus suorum sacramentorum primus idemq́; solus auctor, sed Apostolis tradidit Christiano populo administranda. Alteras verò traditiones Apostoli ipsi Spiritu sancto suggerente ad Ecclesiæ vtilitatem ediderunt. Quas tamen eis Christus dominus, dum in terra degeret, nusquam edidit. Vt quadragesimæ ieiunium, quod licèt Hieronymus in secundum Ionæ cap. Ambro. concilio. 36. Chrys. homi. 1. in Gene. ad Christum auctorem referre videãtur, at re vera, vt equidem sentio, Apostolicum institutum fuit. Quod Christo tamen assignatur, vel quia ad Christi ieiunãtis exemplum ab Apostolis institutum est, vel quia Apostolica edicta Christi esse censentur: qui per Apostolos ecclesiæ loquebatur, atq; adeò per Spiritũ sanctum Apostolis: iuxta illud, quod Ioannis. 16. cap. scriptum est, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, quia

de

de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apostolus cùm quoddam de suo consilio dedisset, puto autem, ait, quòd & ego spiritum Dei habeam. Et rursum, An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus? In his autem traditionum generibus illa eadem consideráda sunt quidem, quæ in superiore libro de scripturæ etiam legibus admonuimus: sed discrimen illud maximè, quod de scripturarum præceptis ibi positum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippè vinculo, quas à Christo acceptas Apostoli fidelibus seruandas reliquere, ecclesia fideles eximere non potest, nec illas contraria aliqua consuetudine abolere. Si enim, exempli causa, materias & formas sacramentorum confirmationis, ordinis, extremæ vnctionis, à Christo Apostoli, nos ab Apostolis accepimus: si ad eundem quoq; modum matrimonia non consummata, per solennem castitatis professionem dirimi, consummata verò per conuersionem ad fidem coniuge infideli discedente, Christus dominus Apostolis, illi nobis edixerunt, in his tanquam in diuinis institutis ecclesia nihil habet potestatis. In quem sensum explicanda sunt duo illa capita. Sunt quidam. & Contra statuta. 25. q. 1. Nec huiusmodi traditiones possunt per contrariam cõsuetudinem antiquari: sed tali aduersæ consuetudini iure obijciuntur. c. Veritate. & cap. Si consuetudinem. & cap. frustra. 8. dist. In alijs verò, quæ videlicet Apostoli constituerunt tanquàm ecclesiæ pastores, poterit quidé summus pontifex, vt in cæteris ecclesiæ legibus dispensare, sic enim schola loquitur, poteritque item contrarius populi mos instituta huius generis abrogare. Vt trina immersio, quam ex Apostolica traditione in baptismi sacramento ecclesiam habuisse, Canon Apostolorum. 49. ostédit. per contrariam consuetudinem abolita est. Eiusdem quoque ordinis est quadragesimę ieiuniũ: ac poenæ rursum ab Apostolis pro criminibus præfinitæ, quæ. 82. distinct. cap. presbyter. ex concilio Gangrensi referuntur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epistola hæretici vrgere solent, Peracta consecratione omnes communicent qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, sic. n. Apostoli statuerunt. Quanquam de ministris, qui Episcopo sacrificanti in diebus solennioribus inseruiebant, Anacletus loqtur. Quare inde colligi nõ potest, omnes eos qui missæ interant, oportere etiam tunc cõmunionem Eucharistiæ sumere in his præsertim diebus qui solénniores non essent. Sed vt antiquo more Apostolorumque instituto communio totius etiam populi à principio statim nascétis ecclesiæ exigeretur, ætate tamé Chrysostomi præceptum relaxatum esse constat, & communionem astãtium volũtati permissam, ad quam eos diaconus alta voce inuitabat non cogebat. Hæc enim & alia huiusmodi tametsi ab Apostolis tradita sunt, non sunt tamen ita fixa, vt moueri nõ queant. Cùm Christi ipsius pręcepta & instituta, quemadmodum diximus, adeò stabilia rataque sint, vt conuelli nullius hominis auctoritate liceat. Cuius ratio loco superiore reddita frustra hîc à nobis resumeretur. Atque illud de institutis ad gubernationem populi pertinẽtibus intelligi volo. Nam dogmata fidei siue Christus ipse per se Apostolis reuelarit, seu Spiritussanctus post Christi Ascensionem in cælum, mutari non possunt: sed firma hęc in veritate manent perinde atque illa, quæ Christi sunt ore prodita.

1. Cor. 7.
2. Cor. 13.
Cap. 18. in resp. ad. 4. argum.
De cons. d. 4. c. Si quis presbyter.

❡ Cap. Sextum, De firmitate & certitudine traditionum Apostolicarum.

QVibus rebus expositis, non erit difficile ostendere, id quod in hac parte maximè quæritur, ex Christi & Apostolorum

lorum traditionibus certißima posse argumenta elici, & ad ecclesiæ consuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda. Si enim Apostolus Paulus ecclesiæ consuetu-
1. ad Cor. 11 diné Corinthijs contentiosis opponit, cur nos itidem ecclesiæ morem ab Apostolis vsque receptum totque seculorum vsu ac gentium consensione probatum, non opponemus hæreticis, cum à nobis scripturam in cuiusque rei confirmationem efflagitant? Certè Paulus, cùm & per scripturas & per naturæ rationem satis dixisse videretur ad eius rei fidem faciendam, quã Corinthijs persuasam esse cupiebat, considerans tamen inter Corinthios fore quosdam, qui illiusmodi fortè & testimonijs & rationibus repugnarent: non aliud potius argumentum ad causam euincendam habuit, quàm si eos ad ecclesiæ morem reuocaret. Si quis, ait, videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus nec ecclesiæ Dei. Quod dicit tale est. Si quis adeò est durus & pertinax, vt argumentis positis non adducatur, sed adhuc contendat, fœminam aperto capite orare oportere: hunc ego nõ aliter refello, quàm quòd ecclesiæ Dei talem consuetudinem non habent. Tanta vis in traditione est, vt quos nec scripturæ nec naturæ ratio mouisset, eos Paulus existimarit ecclesiarũ morẽ & instituto refellẽdos. In priore rursum
Cap. 6. ad Timotheũ epistola, si quis, ait, aliter docet & non acquiescit sanis sermonibus. Nõ
Cap. 1. dicit scripturis. Et ad Gala. Si quis, inquit, vobis euangelizauerit præter id, quod acce-
His comm. caremus, sed refertur locus in Apologia Pãphili. pistis, anathema sit. Quibus ex locis rectè Origenes in commentarijs epistolæ ad Titum definit hæreticum, eum qui se Christo credere profitetur, & aliud de veritate fidei Christianæ credit, quàm habeat traditio ecclesiastica. Et libr. 1. periar. Sicut multis, inquit, apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem desueuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, postquàm credidimus filium Dei esse Christum, & ab ipso hanc discendam esse persuasi sumus: ita cùm multi sint, qui se putant sapere quę Christi sunt, & non nulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Hactenus Origen. Ignatius quoque in epistola ad Heronem omnis, ait, qui dixerit præter ea, quæ tradita sunt, tametsi fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem seruet, tametsi signa faciat, tam etsi prophetet, lupus tibi appareat. Si igitur anathema, hæreticus & lupus habendus est, qui ecclesiasticę traditioni repugnat, ex illa profectò certißima argumentatio promitur ad fidei dogmata & ecclesię mores comprobandum. Prętereà auctores grauißimi apertè confirmant huiusmodi instituta etiam sine literis accepta eandem vim habere ac si scripta ab Apostolis fuissent, Irenęus libro. 3. aduersum hęreses. cap. 4. & libro. 4. cap. 45. Tertullianus item, quãuis ipse postea ab ecclesię traditione discesserit, in lib. tñ de corona militis eandẽ sententiam habet. Cuius verba libet in pręsentia referre: nec enim solùm quid sentiat tradit, sed cur etiam sentiat. Antiquas, inquit, obseruationes ecclesię, si nulla scriptura determinauit, certè cõsuetudo corroborauit, quę sine dubio de traditione manauit. Et statim, cùm quarundam traditionum meminisset, quarum in scripturis mentio nulla est, istarum, ait, & aliarum disciplinarum si expostulas legem, nulla tibi legis traditio prętendetur. Auctrix est consuetudo, confirmatrix est & fidei obseruatrix, idonea est testis traditionis veteris. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur: nec differt, scriptura an ratione consistat. Hactenus Tertullianus. Ac pręclarè ille quidẽ. Quoniam si legem ratio cõmendat: mos, qui ratione constet, non minùs q̃ lex habet commendari. Dist. 1. cap. consuetudo.

tudo. Basilius insuper in libro de Spiritu sancto.cap.27.ac magno quidem argumēto tandem rem confirmat, inquiens; Dogmatū, quæ in ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio occulto recepimus. Quorū vtraq; parem vim habent ad pietatem. Nec in his quisq̃ contradicit, qui sanè, vel tenuiter expertus est. Nam si cōsuetudines, quæ scripto proditæ non sunt, tanquàm non multum habentes momenti conemur reijcere, & ea damnabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur: imò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Hactenus Basilius. Cuius ratio, si auctoritas negligitur, certissimā rei huius faciet fidem. Cùm enim scripturas ipsas ecclesiæ auctoritate recipiamus, nec certiore argumento Euangelium Matthæi nomine inscriptū ipsius verè esse probemus, quàm quòd sic à patribus accepimus, simili profectò ratione ex reliquis institutis, quæ videlicet ab Apostolis retinemus, firma argumēta deriuabimus. Quòd si quis nouum librum sacrum ingerat, quē patres nostri minimè receperunt, vt Basilides, qui prophetas sibi nuncupauit atque constituit, is non alio certiore argumento refelli potest, quàm traditione maiorum: vt secundo iam libro latiùs explicatum est. Sic quippe apud Euse.lib.6.cap.10. Euāgelium nomine Petri ab hæreticis prolatum Serapion grauissimè exclusit. Atq;, vt Basilius idem argumentatur, etiam in reip. iudicijs, vbi scripturæ deest instrumētum, testibus habetur fides. Et sicut in rebus humanis oculatos testes, ita in fide auritos accipimus, quia fides ex auditu est. Esset autem ridicula respublica, quę in iudicijs scripto omnia, nihil sine scripto probaret. Scripturas enim propter litigiosos facimus. Alioqui boni viri solo verbo in veritate & officio continentur. Prętereа, multa ad Christianos mores & doctrinam pertinent, quæ è sacris literis non habentur, vt antè nobis constitutū

Euse.4.lib. eccl.hist. c. 8.

Cap. 7.

est, stultum ergo fuerit in omnibus scripturam postulare. Traditione itaque opus aliquando est ad fidei dogmata comprobanda. Rursus, cùm traditiones non scriptas Polycarpus, Tertullianus; Irenæus, Marcioni ac Valentino: Epiphanius Melchisedechianis, Apostolicis, Aërianis: Hieronymus Vigilantio: Augustinus Donatistis: deniq; (vt in summa dicam) omnes sancti aduersarijs Catholicæ fidei fidenter obiecerint, earumque vi, perinde ac si fuissent scriptæ, hæreses sui quisque temporis deturbauerint: certè non minori efficacia per huiusmodi traditiones nos hęreticorum, qui aut nunc sunt, aut etiā sunt futuri, quęcunq; dogmata refellere ac deturbare poterimus. Absurdissimum quippè fuerit, vt Hieronymus aduersus Vigilantium colligit, vnum Lutherum aut Oecolāpadium in ecclesiæ angulo obloquētem audire, vniuersos autē maiores nostros vsque ab Apostolis contēnere. Quorū traditiones si negligamus, difficile dictu est, quantum religio detrimenti sit latura, quemadmodum dist.11.cap. Ecclesiasticarum. dicitur. Qualis enim rerum omnium facies erit, qualis præsertim erga Deum pietas, cultus, cæremoniæ, non in ecclesia dico, cuius & mysteria & sacramenta maxima ex parte traditione constant, sed in vnaqualibet republica, vel mediocriter instituta, si mores illi, q̃ à principio statim cum rep. adoleuerunt, contemnantur, labefactentur, euertantur? Longiores hoc loco sumus, quàm necesse est. Quis enim est, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus verbis à quibusdam commemorantur? Commemoratur ab his Augustinus in epistola ad Ianuarium, & in altera quoq; ad Casulanum, in quibus scripsit insolentissimæ insaniæ esse disputare, an eiusmodi consuetudines seruandæ sint: nec minùs esse eos coërcēdos, qui has contempserint, quanuis humanæ aliquæ illarum sint, quàm si diuinas leges præuaricarentur. Commemorare & alios auctores possumus, sed vtemur in re non dubia te-

Dist.11. ca. in his rebus

stibus non necessarijs. Paulus enim vnus abundè rei huius facit fidem in 2. ad Thess. epistola c. 2. inquiens, Tenete traditiones, quas accepistis siue per epistolã, siue per sermonem. Parem ergo vim habent Apostolica dogmata, pariterq́; retinenda sunt, siue scripto seu verbo ad ecclesiã peruenerint, vt D. Basilius in lib. de Spi. sanct. cap. 29. ex hoc ipso apostoli testimonio argumentatur. Quin apostolus ipse ad Hebræos & ex scripturis & ex traditione argumentatus est, quemadmodum Chryso. hom. 18 in epist. ad Hebr. admonuit. Ex quibus omnibus multisq́; alijs perspicuum est, qui traditiones contempserint, eos tanquã hæreticos iure ac merito ab ecclesia fuisse semper explosos. Ita enim hæretici illi sunt habiti, qui solẽnia quadragesimæ ieiunia ab Apostolis accepta pro nihilo habuere, vt apud Augustinum de hære. c. 53. & apud Cõci. Gangren. in epist. ad episcopos Armeniæ videre licet. Ita qui distinctionem episcopi & presbyteri negarunt, etiam hi hæreseos sunt damnati: vt apud August. eodem lib. & cap. & apud Epipha. libr. 3. c. 75. & apud concil. Cõstãtiense reperies. Ita breuiter, siue Vuicleffistas, siue Lutheranos, siue alias quascunq; antiquiores pestes non minùs exhorruit ecclesia in eo quòd huiusmodi traditiones inficiati sunt, quàm in eo quòd scripta dogmata reiecerũt. Inde adeò venit, vt septima Synodus generalis acti. 7. doctrinam nostræ orationi maximè consentaneam ediderit in hæc verba. Fatemur nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio. Catholicæ igitur ecclesiæ traditionem obseruantes, [illegible]nimus sanctas imagines venerandas. Qui ergo ausi fuerint aliud sentire, aut more impiorum hæreticorum ecclesiasticas traditiones contaminare, si episcopi fuerint, deponuntor: si laici, communione priuantor. Et in fine eiusdem sess. 8. si quis, aiunt patres, traditiones ecclesiæ siue scripto, seu consuetudine valentes non curauerit, anathema. Et concil. Trident. sess. 4. idem definit his verbis. Sacrosancta Trident. Synodus prospiciens veritatem Euãgelij salutarem & morum doctrinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus ipsius Christi, quæ ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditæ, ad nos vsque peruenerũt: traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Christo, vel ab spiritu sancto dictatas, & continua successione in ecclesia catholica cõseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia cum libris sacris, suscipit ac veneratur. Et posterius, si quis autem traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Ne plura. Referri enim decet ad ea, quæ capite 3. posui fundamenta, ex quibus, vt nihil aliud adijceremus, id ipsum, qđ hoc nunc capite persequimur, satis exploratũ esset. Verùm vt singula persequi est operis infiniti: ita quædam explicare fusiùs, est necessariũ. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quò enim huic loco vis ab hæreticis maior infertur, eò nobis magis elaborandum erat, vt is quàm diligentissimè & explicaretur & muniretur. Atq;, quẽadmodum supra diximus, ex decẽ partibus, in quas loci Theologici naturam vimq́; diuisimus: secunda hæc, quæ in traditione consistit, maximè Theologiam & fidem attingit. Et res tanta paucis absoluenda non erat. Sed iam argumenta ea tandem diluamus, quę capite primo aduersum traditiones opposuimus.

¶ *Cap. Postremum, In quo refelluntur argumenta Cap. primi.*

Illud verò argumentũ, quod est à principio positum, non est difficile refutare. Ridiculũ est enim credere, Apostolicas traditiones *Ad prim.*

traditiones non eadẽ fide ac diligentia poſſe in fidelium cordibus aſſeruari, ac ſi in papyro ſcriberetur. Nã nec ſcriptura Spiritus Dei viui faciliùs quàm atramenti deletur; & ſunt pleræq; traditiones, quas more & vſu facillimè videas retineri. Quòd ſi Chriſti prouidentia eccleſiæ Chriſtianæ deeſt, tum verò nec traditiones aſſeruatas ego defendo, nec certam ſcripturæ auctoritatem: Vtraq; enim iuxtà res ſine Dei procuratione non conſtat. Quam ſi tollas, neq; traditio, nec ſcriptura vindicatur. Sed ſi Chriſto curę eccleſia ſua eſt, iam non erit ambiguũ, quin quemadmodum Euangelium illa in ſenſu potiùs quàm in litera cuſtodit, ita & cæteras cuſtodiat traditiones, quas ei Apoſtoli tantoperè commendarunt. O Timothee, inquit Paulus, depoſitum cuſtodi; deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Quem locum miror à Caietano de gregis commiſſi depoſito, non de cõmiſſa doctrina eſſe intellectum: præſertim cùm alterum ſimillimum in poſteriore ad Timotheum epiſtola non de grege, ſed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Caietanus admoneri Paulum de verbo dei fuiſſe locutũ ex ijs, que e veſtigio ſubdidit, deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. Vtraq; enim harum traditioni Apoſtolicæ aduerſa eſt, & vocũ prophana nouitas, & falſi nominis ſcientia. Traditio quippè vetuſtate commendatur: & ſi quid audieris in eccleſia noui, tũ verò id ſcias eſſe, vt antiquitati, ita quoq; Apoſtolicę fidei contrarium. Cùm autem legis, voces eſſe vitandas, non tibi vocum ſonus veniat in mentem, ſed vocum ſignificatus. Dogmata enim ſententiasq́; nouitias vitare iubet Apoſtolus, non verborum ſonitus inanes aut nouos. Tametſi nouitia quoq; verba, quoad licebit, vitare in fidei morũq; diſciplina debemus. Sciẽtiam verò falſi nominis, vel Sophiſticen, vel artem Cabaliſticam intellige. Nam traditionibus Apoſtolicis occultæ illæ Cabaliſtarum traditiones

1. ad Tim. 6

κενοφωνίας. noſter legit interpres, quem admodũ & Ambro. & Chryſoſt. legiſſe uidentur. Certè Latina eccleſia nouitates legit non inanitates, Sic etiã Baſilius ubique legit, ut autor eſt Theop. 2. Tim. 2. in illud prophana autẽ & uaniloquia deuita, et in hunc ipſum locũ. 1. Timo. 6.

non aliter opponuntur, ac fabuloſa veris, ſacris ſuperſtitioſa. Quanquam aduerſus Gnoſticos Apoſtolus diſſerens, vt verè Theophilactus affirmat, falſam illorũ ſcientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vẽdebant. Quòd ſi nihil eſt tam cõtra tradita ab Apoſtolis antiqua dogmata, q̃ opiniones in eccleſia tũ nouæ tũ prophanæ, vetera enim eademq; ſacra myſteria fides Apoſtolica probat, aſpernaturq́; contraria, nihilq́; tam eſt ſecundũ Apoſtolos, q̃ non recedere ab his, quæ olim accepimus, nimirum de verbi, non de gregis depoſito Apoſtolus loquitur. Itemq́, ſi falſi nominis ſcientia, vel Sophiſtice intelligitur, vt quibuſdam placet, vel Cabaliſtica, vt etiam Caietano eſt viſum, vel illa Gnoſticorum, vt Theopilacto mihiq́; etiam probatum eſt, neceſſe eſt, cùm veræ falſa ſcientia aduerſetur, contrariorum eundem eſſe ſermonem. Quæ, quãquam ita ſunt in promptu, vt res confirmatione non egeat, ſunt tamen nobis Vincentij Lirinen. viri grauiſſimi auctoritate confirmanda. Depoſitum, inquit, id eſt, quod tibi creditum eſt, non quod à te inuentum: quod accepiſti, non quod excogitaſti: rem non ingenij, ſed doctrinæ: non priuatæ vſurpationis, ſed traditionis publicæ: rem ad te perductam, nõ à te prolatam: in qua non auctor eſſe debes, ſed cuſtos: non inſtitutor, ſed ſectator: non ducens, ſed ſequens. Aurum accepiſti, aurum redde: nolo mihi pro alijs alia ſubijcias. Cuſtodi, propter inimicos, propter fures. Cuſtodi etiam diligenter, ſedulò, fideliter, vt ſuo tempore cùm oportuerit quibuſq́; oportuerit reddas. Deuitans prophanas vocum nouitates, id eſt, ſententiarum, dogmatum, rerum, quæ ſunt vetuſtati contrariæ. Nulla quippè hæreſis niſi ſub certo nomine, certo loco, certo tempore, emerſit. Nec quiſquam hæreſim inſtituit, niſi qui ſe priùs ab eccleſiæ catholicæ & antiquitatis conſenſione diſcreuerit. Hoc ergo apud omnes hæreſes legitimum fuit atque ſolenne, vt propha-

nis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra verò catholicorum hoc proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnareque prophanas nouitates. Ita enim in concilio Ephesino omnium patrũ vna fuit vox, vt quod erat antiquitus traditum teneretur: quod adinuentũ nuper exploderetur. hactenꝰ Vincẽtius. Huius verò Apostolici testimonij tanta vis aduersum Hæreticos fuit, vt Clemẽs Alexan. 2. strom. lib. scribat, Hęreticos, quoniam eo testimonio euincebantur, epistolas Pauli ad Timoth. explosisse. Vt eò igitur, vnde digressa est, se referat oratio: non fuerunt maiores nostri in re tam necessaria negligentes, sed quod Apostolus Timotheo & in illo magna cura commisit omnibus: id magna etiam illi cura seruarunt. Itaque in primo illo argumento Lutherani haud secùs ratiocinantur, ac si non diuinitus res ecclesiasticæ gererentur. Quòd si ita pergunt, pari ratione suadebunt, ne canonicos libros quidem eosdem mãsuros semper, sed, si placet, etiã perituros. Nam quot libri tineas pascunt blattasq; discerti? Quot auctorum monumenta hominum incuria intercidérũt? Nimirũ enim Pythagoras quoq; ipse, vt Lysias Pythagoricus ad Hipparchum scribit, cõmentariolos quosdam Damæ filiæ testamẽto reliquit: qui tamen, ac multò etiam magis quàm traditiones, interiere. Quæ cùm ita sint, verendum non est, ne Apostolorum instituta, quæ digito Dei non in tabulis lapideis, sed in ecclesiæ visceribus scripta sunt, humana obliuione deleantur. Ac de primo quidem argumento satis multa diximus, vereor etiam ne nimis multa.

Ad secundum. At secundò ita respondeo. Non vult Augustinus dicta factaq; Iesu ab Euangelistis scripta, ad salutem fidelium & doctrinam esse satis. Alioqui epistolę apostolicæ, Apostolorum acta, liber Apocalypsis, totum etiam legis veteris instrumentum superuacanea esse, non necessaria viderentur. Sed hoc vult, non fuisse opus ad fidelium salutem, vt ex dictis factisq; Iesu alia scriberentur, quàm quæ scripta sunt. Hæc enim scribere satis fuisse, reliqua ab Euangelistis sine culpa prætermissa. Nam quòd rursum nobis Augustinus obijcitur, facilis est & prompta defensio. Quæ enim vsu & more ecclesiæ tenemus, ea nõ modò non sunt obscura, sed adeò sunt aperta, vt de ijs disputare insolentissimæ insaniæ esse idem Aug. existimarit. Cũ ergo ait, vbi de re obscurissima disputatur. &c. satis indicat, se de his loqui nullo modo, quæ ecclesiæ instituto & traditione cõstant. Alioqui illud nobis aduersarij expediãt velim, quod Augustinus idẽ lib. con. Cresco primo. ca. 33. disertè tradit in hęc verba. Quanuis huius rei certè de scripturis canonicis non proferatur exẽplum, earũdem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis teneretur veritas, cũ hoc facimus quod vniuersæ iam placuit ecclesię, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Vt quoniã sancta scriptura falle re non potest, quisquis falli metuit, eãdem ecclesiam cõsulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. *In epist. ad Casula.*

Ad tertiũ. Iã verò Apostoli testimoniũ peruersè nobis opponitur. Nã hominẽ Dei ecclesię doctorem hic Paulus appellat, qui per literas sacras ad omne ministerij sui opus instruitur. Quatuor quippè sunt res, quas verbi sacri administer pręstare debet: nempè docere, arguere, corripere, erudire. Quę vtique omnia doctoribus Euangelij scriptura diuina suppeditat. Quòd si quisquam contendit, generaliter hunc locum intelligendum, huic non maximo equidem opere repugnauerim: concedat mihi modò, scripturas non singulatim & in specie semper de rebus vniuersis pręcipere. Si enim specialiter scripta sunt omnia, quid illud est, cętera cùm venero disponã? Quid illud rursum, plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos & ore ad os loqui? Scriptura itaque diuina nõ de ijs solùm instruit, quę scripta sunt: sed de ijs etiam, quę non sunt *1. Cor. 11.* *Ioan. in. 2. epist.*

2.Thess.2 sunt scripta. Tenete inquit Paulus, traditiones quas accepistis, siue per epistolas, siue per sermones. Et in hoc ipso 3. capite posterioris ad Timo. epistolæ, cuius nos testimonio impetimur, cùm dixisset Apostolus, tu autem assecutus es meam doctrinam & institutionem, quibus verbis vtrúq; genus disciplinæ cóplexus est, & quod scripto, & quod instituto cótinetur, mox subiungit: tu verò permane in his quæ didicisti & credita sunt tibi. Didicerat enim sacras literas Timotheus, vt ibidem tradit Apostolus, & præterea mysteria Euãgelicæ doctrinæ concredita acceperat, vt cap. 2. dictum erat, & cap. 6. prioris ad eundem epistolæ. Non ergo eo loco traditiones excludit Apostolus, sed potiùs commendat.

Ad.4. Sanè verò quod argumentum ex Deu. 17. cap. Lutherus addit, hoc nullius prope modũ est momenti. Legem enim nos non in chartis solùm papyraceis scriptam accepimus, sed eam magis, quæ in visceribus inscripta est. Nec adeò rudes sumus, vt apud nos lex verbo tenus tradita legis nomẽ minùs habeat, quàm ea quæ literis editur. Fatemur ergo sacerdotes non esse audiendos nisi docuerint iuxta legẽ domini. Sed qui instituta Apostolica ecclesiæ tradunt, ij vel maximè docent nos iuxta legem domini. Qui verò contra ecclesiasticas traditiones pugnant, hos cum lege domini pugnare contendimus. Qua ex re Caluini calumnia facilè obteritur. Accusat enim ecclesiam, quasi traditiones contra sacras literas inuexerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colẽdo Deo cæremonias præter eas, quæ lege præceptæ sunt, nec his quicquam

Prou.30. vel addamus, vel minuamus. Et Salomon ne addas, inquit, quicquam verbis Dei, & arguaris inueniarisque mendax. At verò quanuis traditiones ecclesiæ quædã essent scripturæ sacræ additamenta, non tamen sunt illæ verbo Dei additæ. Quin potiùs diuina verba sunt, non aliter ac illa, quæ sacris libris scripta sunt. Non enim in præsenti de traditionibus disserimus, quæ à posteris ecclesiæ præfectis prodierunt: quas alterius loci & temporis est defendere. Sed de Christi & Apostolorum traditionibus disputatio est: quas hîc nos, vt diuina oracula, iure vereq; tuemur. Nec traditiones etiã huiusmodi diuinarum scripturarum sunt additamenta: sed complementa sunt potiùs, & earum quasi commentaria. Alioqui accusentur prophetæ, qui legi Moysis quippiam adiecerint. Accusentur Apostoli, qui epistolas addiderint Euangelijs, asineq; & pulli simplicitatẽ suis apposite vestimentis ornarint. Accusa item, si placet, eosdẽ: qui decretum ne idolothitis sanguine & suffocato sanxerint, ac canones quoque aliquot ediderint, qui in sacris libris scripti non sunt. At non sunt istæ, vt diximus, scripturæ additiones, sed interpretationes. Quemadmodum aduersus Græcos in conci. Floren. sess. 4. 5. 6. & 7. latiùs explicatũ est. Qua etiam ratione ecclesiasticas & doctrinam & leges institutaq; salutaria defendimus. Non enim ecclesia his edendis aut noua fundamenta iacit, aut nouas fabricas addit: sed superædificat super fundamentum Apostolorum & prophetarum aurum, argentum & lapides pretiosos: regniq; cœlorum semina reddit non alia, sed eadem auctiora, vt Euse. 3. libr. Eccles. histo. c. 37. dixit. Atq; nos itidem hãc eandem doctrinam lib. 7. c. postremo, si vita superest, locupletabimus. Nunc de. 4. argumento dictum est satis. Ad quintum respondeamus. Ad.5. Chrysostomus porrò, siue quis alius est auctor, non ait, scripturarum veritati, quod hæretici citare solent, sed nisi ea dixerint, quæ conuenientia sunt veritati. Quanquam, qui traditiones Apostolicas docent, ij re vera ea dicunt, quæ congruunt scripturarum etiam veritati. Quod verò de Papiæ traditione nobis opponitur, id ab Eusebio refellitur tertio libro Eccles. histo. cap. vltimo. Vbi ait Papiam, vt qui exigui sensus vir & minus capacis esset, spirituales & mysticas Apostolorũ traditiones corporaliter & secundùm literam suscepisse. Non ergo si vnus aut item alter

tradi-

traditionum Apostolicarũ prætexerit auctoritatem, fidem nos statim habere debemus. Nam & nonnulli sacras literas præferunt, quos iure ac meritò explodimus. Quoniam sacrarum literarum testimonijs abutuntur. Eodem quoq; modo Irenæus potuit à Papia & alijs discipulis Ioannis decipi in ætate domini saluatoris, credidit enĩ, nec discussit an vera dicentibus crediderit.

In.11. libr. Sed de hac re disseremus postea diligétiùs.

Ad6.7.et.8 Theophili autem, Hieronymi, Origenisq; testimonijs non est cur pluribus respondeamus. Nam aduersum eos loquuntur, qui vel humana commẽta sacris etiam literis aduersa, vel historias quasdam apocryphas tanquam res diuinas & certas posteris venditabant. Alioqui si Hieronymus (huius enim testimonium vrgentius præmunt) non existumabat quicquam esse credendum nisi quod sacris literis esset prodítũ, qua fronte aduersus Luciferianos, Vigilantium, Eluidium, traditionum auctoritate argumentatur?

Caluini porrò confirmatio quàm friuola sit & planè ridicula, faciam vt nullo negotio intelligant ij, qui mecum eam paululum expendere volent. Equidẽ eum quoque hortarer, vt huc animum seriò aduerteret, si quid docendo proficere me apud illum posse confiderem. Sed quando Lutheranis, omissa veritatis ratione, hoc vnum propositum est, quacũq; possunt via rem suam agere, pauca tantùm dicã, quibus sese boni ac veri Theologi ab eorum captionibus expedire queãt. Primùm autem Ioachimus Camerarius non, planè, sed, planè, habuit in hũc modum. Euãgelia enim. &c. planè instruũt nos de sensu numinis. Deinde, vt quem in modum Caluinus citat, nos quoq; legeremus: nihil affertur tamen. Nã cùm scripturæ ipsæ & ecclesiæ magisteriũ & traditionum auctoritatẽ nõ obscurè cõmendent, profectò de sensu numinis plenè nos instruunt. Docent enim sensum numinis siue scripto seu verbo traditum iuxtà esse tenendum. Quid? Quòd concitatæ & ineruditæ cõcionis esset, statim in procemio verba dicentis retundere, eius præsertim, qui bona fide loqueretur? An mox ciere turbas æquum esset, & id imprudenter anteuertere, quod erat in concilio magna vi & contentione transigendum? Illud enim Ariani præscripserant, vt capite primo ostensum est, sese in fidei quæstione præter scripturas nihil omninò recepturos. Consueuerũt autem synodi patres quæ obiter ab vnoquolibet dicuntur, qui non sit fidem facturus concilio, ea prudentissimè dissimulare: quò res, de qua potissimùm agendum est, suo & loco & tempore commodiùs agatur: quemadmodum nobis libro posteà quinto explicandũ est. Nec Nicæni patres omnia ea quæ Constantinus dixerat, amplexi sunt: sed cùm monuisset, vt hostili posita discordia quęstiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apostolicorum dogmatum vnitatem: his, inquit Theodoritus, assensus maximæ partis accessit, interq; se concordiam & sanitatem dogmatũ constituerunt. Pauci tamen. &c. Ex Constãtini igitur testimonio synodiq; silentio nihil omninò conficitur. Præter q̃ q etsi literis sacris disputatio esset instituenda, sensum earum tamen non ex ipsis literis mortuis, sed ex viuę vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper vsũ & auctoritate indigeremus. De. 8. igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanæ non sunt, sed diuinæ. Itaq; qui eas docent, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omnino doctrinæ, vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod dominus Mar. 15 dixit; quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras, vel otiosæ quædam & vanę traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quę ad manuum quidem purificationem vtilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per Isaiam dominus dixerat, sine causa autem colunt me. Ad. 9.

me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem inferere conabantur.

Ad. 10. Decimum verò argumétum instantiùs equidem pressi, vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorum & catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Hæretici enim mysteria sua mulierculis & idiotis homunculis produnt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones mulierculis homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei causæ, quoniam capite tertio sunt redditæ, illinc lector assumet, quæ ad húc locum pertinebunt. Heretici rursum secretas illas traditiones suas à viris doctis præsertim ijs, qui ecclesijs catholicis præsunt, abscondere solét. Catholici contrà, iuxta quod Apostolus præcipit, Christianæ disciplinæ mysteria, ijs solùm committút, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinæ depositum publicum est, vtpote quod reip. magistratibus
1. Timo.6. commendatur. O Timothee, inquit, O episcope, qui ecclesiæ & præfectus & doctor
2. ad Tim.2 es, depositum custodi. Et rursum, quæ audisti à me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendum est diligentiùs, quod non clam in angulo & priuatim hoc depositum Timotheo commissum est, sed coram multis testibus, vt res nó priuatæ vsurpationis, non clandestinæ furtiuæq; doctrinæ: sed publicæ traditionis, disciplinæ manifestæ fineq; dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quemnam sensum locus ille habeat, ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quippe Christi, in qua nihil fucatum, nihil fictú, nihil fraudulentum est, sed omnia syncera, vera, simplicia, nihil habet omninò tectú, penetrale, tenebricosum. Hoc quoniam hæretici habét, eorum doctrina occulta rectè dicitur. Quemadmodum ciuis quisque tum quicquam reip. occulere dicendus est, quum quæ magistratibus reuelanda sunt, ea non illis planè, sed priuatis hominibus furtim prodit. Nam, qui quæ populo vulganda sunt, ea populo inuulgat, quæ contrà solis reip. magistratibus expedit aperiri, solis quidem magistratibus, sed apertè tamen manifestat, hic nihil prorsus occultè gerit. Non itaque nos hæreticorum more mysteria occulimus, sed Apostolorum instituto ea vulgo celamus, maioribus aperimus: quæ maiores scire decet, vulgus scire non decet. Quid igitur sibi vult, inquies, quæ in aure audistis, prædicatæ super tecta? Quod enim super tecta prædicatur, id in vulgus effertur. Enimuero quo tempore dominus hoc discipulis præceptum edidit, nondum eis aperuerat sensum, vt intelligerent scripturas: nondum per dies quadraginta locutus illis fuerat de regno Dei, id est, de repúblicæ Christianæ administratione, nondum spiritum miserat, qui doceret ea, quæ viuente Christo portare non poterant: eam partem Euangelicæ disciplinæ tradiderat, quæ ad omnes fideles pertineret: eas leges, quas vulgo etiam notas esse expediret. Huiusmódi igitur præceptum dominicum est. Quod audistis in mysterio, apertiùs prædicate: quod didicistis absconditè, publicè loquimini: quod vos erudiui, vel in monte, vel intra domú, in vrbibus audacter dicite. Sed temporis rerumque ratio habenda est. Nam habeo multa vobis dicere, quæ non potestis portare modò. Ea cúm vobis edixero, alia videlicet lex erit. Nolo illa prædicetis super tecta, nolo vulgo annuncietis. Eadem enim vobis celandi causa tunc erit, quæ mihi nunc est: quod vulgus portare non poterit. Scio Clemen. Alexand. 1. Strom. lib. de arcanis traditionibus, quæ in aurem editæ sunt, hunc locum intelligere. Quas exponit super tecta prædicandas, id est, excelsè & excellenter. Sed mihi id, quod dixi, multò probabilius apparet. Nam & nostrum húc sensum illud habet, Ego semper docui in Synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil.

Matth. 5.6. & 7.

Decimum

Decimum igitur argumentum cofutatum est satis.

Ad. 11. At vndecimum, quoniam tertiodecimo huius operis libro est nobis diligenter explicandum, non est animus in præsentia refellere. Tantùm sunt lectores admonendi id quod Lucianus martyr apud Euseb. 9 lib. Eccle. histo. cap. 6. fusè eruditeq; persequitur, nos Christianos non humanæ alicuius persuasionis errore constringi, nec indiscussa, vt alios, parentum traditione decipi: sed auctorem nobis institutionis & doctrinæ Deum esse, quo magistro iure ac verè gloriamur. Sed de his plura aliàs. Nunc postremum argumentum diluendum est.

Ad postremum. Sed & eius argumēti confutatio, vt quę ad tertiumdecimum quoque librum referenda est, breuissima hoc loco erit. Sanè Iulianus Apostata Christianis obiecit irrationalitatem & rusticitatem sapientiamq;, vbi nihil esset aliud præterquàm credere. Huic verò obiectioni Gregorius. Nazā. respōdet in prima aduersus Iulianū Stelitentica, non alienum esse, à suis philosophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac specie doctrinæ vtantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptū erat, vt si quis discipulos suos de dogmatibus interrogasset, aut eorum rationem aliquam exegisset, nihil aliud respōderent, quàm quòd ita visum fuisset Pythagoræ. Essetq; illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiā magis, exigit ratio, ne fidē nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturq; pro rationis demōstratione fide digna illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. hactenus Grego. Vbi certè non videtur Grego. horrere, id quod in argumento quasi absurdum refellitur, disciplinam nostram esse similem Pythagoricæ, aut hanc potiùs nostræ esse similem. Sed esto, dissimillima sit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbō traditam quàm aduersum eā pugnet, quæ literis prodita est? Nimirum enim vtrāq; credimus, & vtriusque, si possumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, si dominus vitam concesserit, multas maximas atque grauissimas quo sumus loco polliciti. Nam locus hic concludi iam potest. Ac de secundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latissimè patet disputādi ratio: sed nos, quoad poterimus & licebit, in breues angustias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo, fieri non potest, ut Deorum filijs fides non habeatur, etiā si absque necessarijs dicant demōstratiōibus. huc etiā refert Clemēs Alexan. in Stromat. Ac certè à Platone uidetur Gregorius hāc sententiam deprompsisse.

Tertij Libri finis.

DE ECCLESIAE CATHOLICAE, AVCTORITATE, QVAE tertio loco continetur, Liber quartus.

¶ *Quibus argumentis Ecclesiæ auctoritas impugnetur.* *Cap. primum.*

TErtia huius operis pars perfecta est, quam Theologis cupio esse notisśimam. In quarto nunc libro auctoritatem Ecclesię explicare ac tueri debemus: de qua ita copiosè à viris Ecclesiasticis disputatum est, vt vna hac de re magna etiam volumina ediderint. Quorum consilium quale fuerit, nihil sanè ad hoc tempus. Illud autem est huius instituta scriptionis ac temporis, de ecclesiæ auctoritate in fidei iudicio disserere, atq; adeò id docere breuiter, an ex fidelium cómuni sensu firma duci arguméta possint ad dogmata Theologię comprobāda. Ac Montanus quidé discipulis suis primus suasit, vt nihil reuerétiæ deferrent ecclesiæ, quæ per orbé terræ est, queádmodum Apollinaris Eusebiusq́ue testati sunt. (1. Libr. aduer. Cataphri. 5. Lib. Eccl. hist. c. 16.) Nestorius deinde totam ecclesiam errare affirmauit, quæ ignaros, sic enī aiebat, erroneosq́; doctores sequeretur, vt Vincentius Lirinēsis retulit. Et Iconomachi pòst asseruere, ecclesiā adorādis imaginibus (In libr. de propha. nouit.) diu ac multùm in turpi errore versatam, quod synodus septima in actione sexta tradidit. Nā & Donatistas & Rogatianos ecclesiæ catholicæ auctoritatem non voce illos quidem, sed re ipsa tñ contépsisse: Augustinus scripsit cū aliàs sæpè; tum in epistolis. 48. ad Vincétium. 50. ad Bonifaciū. 161. ad Honoratum. Et, ne omnes cómemoré, Lutherus demū suum Vuicleff secutus est, ecclesiamq́; cum in alijs tum in eo errare dixit, quòd sub vna specie contra Christi legem communionem tribuit laicis. Quin astruxit aliquando, si vera Cochlæus perhibet, errasse illam mox ab initio, vt quæ Paulo repugnante senserit, legem (Acto. 15.) & opera esse necessaria ad salutem. (Acto. 15. ubi præscriptū est, abstinere à sanguine & suffocato necessariū esse.) Breuiter hæreticis omnibus hoc gentile est, simulatq; sese ecclesiæ auctoritate vrgeri vident, aut illam spernere, aut ecclesiæ rem ad se nomenq́; transferre, & eam in illis esse negare, in quibus re vera est. Vtrunque horum, quoniam ambo in vnum idemq́; recidunt, plurimis argumentis hæretici persuadere conantur.

Primum est huiusmodi, Aaró summus (1. Argum.) ipse sacerdos alijq́; ex plebe siue maiores, siue minores vitulū conflatilé adorarunt, (Exo. 32.) eiq́; obtulerunt hostias pacificas & holocausta: ecclesia ergo Christi ad eundem modum poterit sculptile & imagines adorare. Id si faciat vt facit, errabit sine dubio in fide ac religione turpisśimè.

Rursum, ecclesia Isaiæ Hieremiæq́; té- (2. Argum.) poribus in vnius veri Dei cultu lapsa est, quid igitur prohibet, quò minus & núc in Deo vno veroq́; colédo erret? Eadé quippe ecclesia est, nec in hac re vllum reperietur populi noui veterisq́; discrimé. Quod verò est huius argumétationis antecedés, id eorūdem prophetarum clarisśimis testimonijs existimant se ostendere. Cognouit (Isa. 1.) bos, prior ille inquit, possessoré suū, & asinus præsepe dñi sui, Israel autem me non cognouit, &c. A planta pedis vsq; ad verticē capitis nō est in eo sanitas. Et posterior, Confusi sunt, ait, domus Israel: ipsi & re- (Hiere. 2.) ges eorū principes & sacerdotes & prophetæ dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti. Et paulò pòst, Quid vultis mecū iudicio contédere? Oēs dereliqui-

Hiere.5. ſtis me, dicit dominus. Item, Circumite
vias Hieruſalē & quærite, an inueniatis vi
rū facientē iudiciū & quærentem fidem:&
propitius ero ei. Ego autem dixi, forſitan
pauperes ſunt & ſtulti, ignorātes viam do
mini, iudicium Dei ſui. Ibo igitur ad opti-
mates, ipſi enim cognouerunt viam do-
mini. Et ecce magis hi confregerunt iu-
gum, &c. Tota igitur eccleſia eo tempo-
re errabat.

3. Argum. Præterea eccleſiam non oportet digito
demonſtrari: quin nulla apparente forma
conſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra au-
tem eius iudicium expectes, quam, quæ ſit,
penitus ignores. Illud ſuadent, quoniam
in populo Iudæorum ſic ſæpe eccleſia de-
formata eſt, vt nulla eius ſpecies extaret.
Quam enim putamus formam eminuiſ-
3.Reg.19. ſe, cùm Helias ſolùm ſe relictum deplora-
ret? Quam, cùm populus ille apud Baby-
lonios, Perſas, Aegyptiosque diſperſus ſi-
ne ſacerdotio, ſine templo, ſine ſceptro,
gentibus ac dijs alienis in terra aliena ſer-
uiret? A Chriſti ergo aduentu deformis
etiam latere ecclēſia poterit: bellisque ſedi
tionibus & hæreſibus ita opprimi, vt nul-
la parte refulgeat.

4. Argum. Et ſanè ſuo iam ſeculo Hilarius laten-
tem eccleſiam potiùs credebat, quàm cer-
nebat. Adeò Ariana factio omnia miſcue
Contra Auxentium. rat. Malè, inquit, vos parietum amor ce-
pit: malè eccleſiam Dei in tectis ędificijsq́;
veneramini: malè ſub his pacis nomen in-
2. Teſ.2. geritis. An ne ambiguum eſt, in ijs Anti-
chriſtum eſſe ſeſſurum? Mōtes mihi & ſyl
uæ & lacus & carceres & voragines ſunt
tutiores: in his enim prophetæ aūt manen
tes aut demerſi prophetabant. Quibus ille
verbis modeſtè ac verecundè ſignificat ec
cleſiam Chriſti non in epiſcopis, non in ſa
cerdotibus, non in templis, non in populi
Hebr. 11. frequentia, ſed in pijs eſſe quærendam: qui
interdum prophetarum more, vel in agro
locisq́; deſertis errant, vel in ſyluis abſtruſi
ſunt, in ſpeluncis & in cauernis terræ.

5. Argum. Quid, ꝙ ſub diuerſis pontificibus diu
ſchiſmate perdurante nulla interim eccle
ſiæ facies apparuit? Manifeſtam porrò ec
cleſiam ſi eius ſeculi fideles requiſiſſent,
nec aliam crederēt, q̄ quæ oculis cernere-
tur humanis, nullā profectò inueniſſent.
An verò tunc nulla fuit, qm̄ occulta fuit?

Atq; vt antehàc eccleſia dilucidè cla- 6. Argu.
req́; reſplēduiſſet, quì ſcimus tamē an poſt
hàc veram ſemper genuinamq́; formā ſit
habitura? Nimirum enim, ſi præteritis ſecu
lis ita dominus populi ſui facinora vindi-
cauit, vt eum & abſurdiſsimis mendacijs
ludi & altiſsimis tenebris offundi paſſus
ſit: cur non timeamus, eccleſiam Chriſti
etiam num cæca nocte craſſaque caligine
adeò occultari & circūfundi poſſe, vt nul-
la eius vera facies effulgeat? Quaſi verò iā
nulla ſint domini iudicia, vt eôdem pœnę
genere mundum hodie puniat, quo popu
li veteris ingratitudinem aliquando vltus
eſt. Nempè, vt paſtores atq; oues ſtupore
ac cæcitate percutiat, eccleſiæq́; ſuæ exte-
riorē notitiam ab hominū aſpectu auferat.
Hîc videlicet hæretici quaſi re confecta
inſultāt, nosq́; miris modis irridēt, qui glo-
riemur in verbis illis, Templum dn̄i, tem-
plū dn̄i eſt. Trāſlata, inquiunt, Samaria eſt: Hiere. 7.
& cùm Hieruſalē externis laruis inhærēs
templū, ceremonias, ſacerdotium, ſacramē-
ta, ſcripturasq́; iactaret: & ipſa quoq; trāſ-
lata eſt. Ita, quod ꝺ orientali eccleſiæ ac-
cidit, idem occidentali poterit: vt forma
eius, vel in fumos abeat, vel certè omninò
deliteſcat. Ecquis aūt fidē fecit, aut peccata
noſtra q̄ illorum eſſe leuiora, aut Deum in
nos quēadmodū in illos non eſſe animad
uerſum? Præſertim cùm non obſcurè vati
cinetur Apoſtolus, vēturam in eccleſia de 2. Theſ. 2.
fectionem: quæ vtiq́; venire non poteſt,
dū vera eccleſiæ forma & facies extiterit.
Qualis autem hæc illo erit tēpore, de quo
dominus ait. Veruntamen, filius hominis Luc. 18.
veniens, putas, inueniet fidē in terra? Qua- Danie. 9.
lis, inquam, erit, cū deficiēt hoſtia & ſacrifi
cium? Qualis demum cùm, vt Ioānes ſcri Apoc. 9.
bit, putei fumus ſolē & aërem obſcurabit?

Qua ex re nihil ſanè aliud intelligitur, quàm eccleſiam vſqueadeò noſtra hac ætate obſcurandam: vt niſi in tenebris inueniri non queat. Quid autem externam eccleſiæ faciem fulgoremq; defendimus, cùm omnis gloria filiæ regis ab intus? Quòd ſi inuiſa & occulta eccleſia eſt, inexploratũ quoq; & incertum erit, quod ſumetur ex eius autoritate argumentum. *Pſal. 44.*

7. Argum. Præterea, eccleſia ex ſolo prædeſtinatorum numero conſtituitur; ſoli autem Deo notus eſt numerus electorum in ſuperna fœlicitate locandũs: eccleſia igitur nobis abdita omnino & incognita eſt. Prior illa propoſitio, in qua difficultas tota ineſt, ſuadetur in primis Auguſtini teſtimonio diſertis verbis aſſerentis ex numero ſolùm prædeſtinatorum, qui in occulto ſunt intus, conſtare hortum concluſum, fontem ſignatum, puteum aquæ viuæ, paradiſum cum pomorum fructibus. Nemo verò fidelium dubitat, eccleſiæ Chriſti hæc propriè eſſe attributa omnia. Sed ne ambigi quidem poteſt, quanuis non ita Auguſtinus exponeret, in horto concluſo & fonte ſignato non alios intelligi atque eos, de quibus ſcriptum eſt. Firmum fundamentum Dei ſtat, habẽs ſignaculum hoc, Nouit dominus qui ſunt ſui. Probat quoque eandem rem Auguſtinus ex eo quòd Petrus arcam eccleſiæ typum eſſe dixit, in qua octo animę ſaluæ factæ ſunt per aquã. Non ergo niſi ij, qui ſeruantur, intra arcam eſſe exiſtimandi ſunt. Nam Chriſtus non eſt alterius eccleſiæ caput, niſi eius, cuius ſaluator eſt, & quam ſibi exhibet glorioſam, vt ad Epheſios docet Apoſtolus. Ii ergo, quàm nec ſalui, nec glorioſi futuri ſunt, non ſunt eius eccleſiæ partes, cuius Chriſtus caput eſt. Deinde, è filijs Dei eccleſia conficitur, vtpotè cùm non aliorum ſit eccleſia mater ac eorum, quorum Deus pater eſt. Hos autẽ verè filios Dei eſſe liquet, qui paternam hæreditatẽ percepturi ſunt. Si filij, inquit, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Ouile item Chriſti non niſi ex Chriſti ouibus conſtituitur: at oues Chriſti illæ modò ſunt, de quibus ipſe ait, oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Ioannes denique Euangeliſta de quibuſdam, qui ab eccleſia exijſſe videbantur, cùm re vera nunquam fuiſſent in eccleſia, Ex nobis, ait, prodierunt: ſed non erant ex nobis. Quid ita? Quia ſi fuiſſent, inquit, ex nobis: permanſiſſent vtique nobiſcum. Non igitur ex eccleſia ſunt, niſi qui in ſuſcepta gratia permanent. Atque hunc locum, quoniam in promptu erat, Auguſtinus in libr. de corre. & gra. cap. 9. & de bono perſeu. cap. 8. de prædeſtinatis intelligit, ſcilicet Hieronymum ſecutus in dialogo aduerſum Luciferianos.

Lib. 5. con. Dona. c. 17 *Canti. 4.* *2. Tim. 2.* *Lib. 5. c. 18.* *1. Pet. 3.* *Ephe. 5.* *Rom. 8.* *Ioann. 10.* *1. Ioan. 2.* *De pœni. 4. cap. ſi ex bono.*

8. Argu. Ad hæc, veram Chriſti eccleſiam perfectam eſſe & immaculatam oportet. Tota enim pulchra eſt & macula nõ eſt in ea. Et rurſum, vna, ait, eſt columba mea, perfecta mea. Et Apoſtolus quoq; ipſe ſine macula eam ac ruga deſcribit. Et Iſaias non adijciet, inquit, vt pertranſeat per te incircunciſus & immundus. Eccleſiam verò immaculatam cenſere, cuius membra nonnihil impuritatis habeant omnia, quàm inane ac fabuloſum eſt? Nulla igitur eiuſmodi nunc temporis extat eccleſia. Illo ſolùm tempore extitiſſe videtur, cùm verè à Ioanne ſcriptum eſt, Omnis qui peccat, non cognouit eum. Et omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij diaboli. Quòd ſi vniuerſos, qui Eccleſiaſticæ ſocietatis participes ſunt, neceſſe eſt ſine peccato & macula exiſtere: aut nulli profectò ſunt, aut occulti nobis & incogniti ſunt. Quòd Apoſtolus videtur affirmare, cùm eccleſiam Chriſti à Synagoga diſcernens, non eam ſenſilem & tractatam, ſed ſpiritualem intractatamq; deſcribit, nempè ex ſolis perfectis prædeſtinatiſque conſtantem. Non acceſſiſtis, ait, ad tractabilẽ montem, &

Canti. 4. *Canti. 6.* *Ephe. 5.* *Iſa. 52.* *1. Ioan. 3.* *Hebr. 12.*

tem, & accensibilem ignem, sed ad Sion
mótem & ciuitatem Dei viuentis, Hieru-
salé cælestem, & ecclesiam primitiuorum,
qui conscripti sunt in cælis, & spiritus iu-
storum perfectorum.

9. Argum. Adde, quòd ecclesiam non quamlibet,
sed sanctam fideles tenétur credere. At in
sancta cógregatione non nisi sancti intel-
Eccle. 3. liguntur. Filij sapientiæ, inquit, ecclesia iu-
storum. Quòd si homines aliquot demó-
stres, quorum vel vnus, iniquus sit, falsò di
xeris hos esse æquos. Queádmodum si ex
decem viris vnus sedeat, cæteris licèt curré
tibus, decem currere falsum est. Est quoq;
altera causa eiusdem rei vehementissima,
q si mali membra ecclesiæ sunt, membra
etiam Christi erunt. Sunt autem haud du-
biè membra diaboli. Quare & ijdem ciues
Hierusalé ac Babyloniæ simul erût, & mé-
bra quoq; simul Christi & diaboli. Quo
qd absurdius aut dici, aut excogitari pôt?
2. Cor. 6. Nisi fortè societas est luci ad tenebras, có-
uentio Christo ad Belial. Mébra certè cor
poris eiusdem sibi vicissim cótraria esse nó
queunt, at cótra bonum malum est, cótra
vitam mors, & cótra virum iustum pecca-
Eccle. 33. tor, vt Sapiés ait, non ergo iustus & pecca
tor ecclesiastici sunt corporis mébra. Do-
2. De ani. tex. 9. cet ité Aristoteles Auctor sentiendi grauis
simus, cui etiam Diuus Thomas assentit,
membra mortua non aliter esse membra
atque ea, quæ picta & figurata sunt: pecca-
tor ergo, cùm mortuus sit, membrum ec-
clesiæ & pars verè ac propriè non est, sed
1. Cor. 10. æquiuocè ac figuratè. Præterea vnus pa-
nis & vnum corpus multi sumus, quem-
admodum in priore ad Corinthios episto
la Apostolus tradidit: cóstat autem, vt acu
Epist. 6. libri primi. tè Cyprianus ad Magnum argumentatur,
panem ex multorú granorum adunatio-
ne congestum: peccatores ergo, qui paleæ
sunt, sicut nec in panis, ita nec in corporis
ecclesiæ cópositionem veniunt. Id quod
Augustinus non obscurè testatur, atq; ita
multis in locis, vt de iudicio eius dubitari
non possit, quin hác habuerit firmam per-
petuamq; sententiam. Libro enim contra
Petilianum secundo, Nec putádi sunt ma- Cap. postremo.
li, ait, in Christi corpore esse, quod est eccle
sia, quanuis sacramentorum eius corpora-
liter participes fiant. Item libro contra Cre
sconiú secundo, Qui mente, inquit, peruer Cap. 21.
sa videtur intus esse, cùm foris sit, ab ipso
Christo iá iudicatus est. Et posterius, Etiá
nesciente ecclesia propter malam pollu-
tamque conscientiam damnati à Christo
iam in corpore Christi non sunt, quod est
ecclesia, quoniam nó potest habere Chri
stus membra damnata. Proinde & ipsi ex-
tra ecclesiá baptizant. Omnia quippe ista
monstra absit omninò, vt in membris co
lumbæ illius vnicæ computentur. Loqui-
tur autem dubio procul de fidelibus pec-
catoribus, vt ex antecedentibus & conse-
quentibus liquidò apparet. Item libro de Cap. 12.
vnitate ecclesiæ affirmat, malos in ecclesia
minimè deputari. Item libro quarto de ba- Cap. 3.
ptismo contra Dona. & libro sexto disertè, Cap. 3.
etiam affirmat, qui contra Christi mádata
faciút, eos ad illá ecclesiam non pertinere,
quá Christus múdat lauacro aquæ, & de
qua scriptú est, vna est columba mea. Et li Cap. 51.
bro septimo ait, malos non pertinere ad
compagem domus, quæ est ecclesia, atq;
haud secùs in domo esse, q̃ palea dicitur es
se in frumento. Sed & in eodem libro Cy- Capit. 49. & 50.
prianum refert in epistola ad Magnum
huius sententiæ non solùm auctorem, sed
etiam confirmatorem. Confirmat autem
eam illo prophetico testimonio, Qui ha-
bitare facit vnanimes in domo. Quibus
igitur nec vna anima, nec vnum cor in do
mino est, hi in ecclesia, quæ domus Dei
est, nullo modo habitant. Et Hierony- In epist. ad
mus, Ecclesia, ait, Christi non habet ma Ephe. c. 5.
culá, nec rugam. Qui ergo peccator est, &
aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi
non potest appellari. Possibile est autem,
vt peccator currat ad medicú, & curentur
vulnera ipsius: & fiat de ecclesia, quæ cor-
pus est Christi. Quòd si ecclesiam, cuius
auctoritati deferimus, sanctam esse ne-
cesse

cesse est, atq; adeò ex pijs solùm iustisque constare: nusquàm porrò faciet certam in Theologia fidem, quousq; certo indicio demóstret se sanctam esse. Id quod nullo modo potest, siquidem solus Deus nouit corda filiorum hominum. *2.Para. 6.*

10.Argum. Quærunt etiā à nobis, cur in censenda ecclesia insaniamus, cùm eam minimè dubio symbolo designarit Christus? *Ioann. 10.* Ego, inquit, sum Pastor ille bonus: & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ: Oues meæ meam vocem audiunt, & ego cognosco eas: & sequūtur me. Qui ergo vocem Christi non audit, is ad Christi ouile non pertinet: ac proinde ne pars quidem Ecclesiæ Christi est.

11.Argum. Præterea, si ecclesiam boni simul ac mali constituerēt, qua ratione propter iustos pauculos sancta dicitur, eādē ac multò etiā maiore propter iniquos plurimos iniqua ecclesia diceretur. Quāobrem idem omninò coetus & Christi esset ecclesia & Synagoga Sathanæ. Non igitur nisi boni Christi ecclesiam conficiunt. Quocirca inuisa hominibus illa est, atq; adeò minùs cognita, quàm vt eius testimonium certam & exploratam faciat fidem.

12.Argu. Duæ insuper ecclesiæ sunt Græca & Latina, quarum vtri credendum sit, non satis, vt aiunt, expeditum est. Responderi solet, Græcos esse schismaticos: idcirco apud eos ecclesiam perijsse. Quo iure? Quia à Romano Pontifice desciscendo priuilegium ecclesiastici nominis amiserunt. Quid verò? an non multò magis amittunt, qui à Christo vero ecclesiæ capite deficiunt? Atque ante Christi natiuitatem vna priorū omnium ecclesia fuit, nec in ea tamen fuit vnus pastor aut rector. Non ergo ex vno Pontifice ecclesiæ nomen ac veritas pendet. Ecclesia igitur Græca erit, quanuis episcopo Romano non pareat. Quo videlicet mortuo nihilo secius vna ecclesia est, eademque & columna & firmamentum veritatis. Non ergo ex hoc capite ecclesiæ veritas vnitasque existit. Sed si vnum Dominum habet, vnam Christi fidem, vnū baptisma, si vnum filium agnoscit, vnum spiritū colit, vnum Deum & patrem omniū suspicit: vna Christi ecclesia erit. His enim rebus vnam Christi ecclesiam definit Apostolus. *Ephe. 4.* Nihil itaq; causæ est, cur Græci, in quibus ea omnia insunt, in quibusq; multi etiam boni sunt viri, ecclesiam Christi non faciant. Arroganter igitur ecclesia Latina in fidei iudicio ecclesiæ catholicæ sibi nomen vsurpat. Quapropter, nisi idem cum Græca sentiat, ecclesiæ vniuersalis auctoritate caret: non tenemurque perinde eius iudicium revereri, ac si catholica verè esset.

13.Argum. Præterea catholica ecclesia ideò vocatur, quia per omnes gentes perque totum orbem diffusa est. Vt Augustinus libro. 2. con. Petilia. *Cap. 38.* patefecit, hæc verò sola est, quæ suo nos iudicio ligat & astringit, quoniam hanc & non aliam quamlibet sacræ nobis literæ commendarunt, quemadmodum plurimis in locis idem Augustinus ostendit: *Con. Peti. libr. 2. con. Cresco. lib. 3. de unita. eccle. libr. uno. Epist. 48. 50. 161.* non ergo ecclesia, quæ modò est, si qua demū est, certam auctoritatem habet, vt quæ catholica.i. vniuersalis esse desierit.

14. Argu. Præterea, ex vniuersalis ecclesiæ sententia nullum omninò argumentum sumi potest. Quomodo enim fidelium omnium sensum in fidei quæstione requiremus? Vanum est igitur ab Ecclesia Catholica velle argumentum ducere. Forsitan quispiam dixerit. Pastores ecclesiam repræsentant, atque adeò ipsissima ecclesia sunt. Eorum itaq; sensum quærere satis esse, quippe cū idem omninò sensus ecclesiæ sit. At erat Isaiæ temporibus ecclesia Hierosolymis: de pastoribus verò sic loquitur, speculatores *Isa. 56.* eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligētiam. Omnes in viam suam declinauerūt à summo vsq; ad nouissimum. Durabat quoque ecclesia ad tempus Hieremiæ: audiamus quid de pastoribus dicat, Quomodo dicitis sapientes *Hier. 8.* nos sumus, & lex domini nobiscum est?

Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, verbum enim domini proiecerunt, & sapiētia nulla est in eis. A minimo vsq; ad maximū omnes auaritiam sequuntur: à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. Cur autem secūdùm hanc rationem ecclesiam non referrent. 400. prophetę illi, qui Achab mentiebantur omnes? At ecclesia Dei vera, id est, quicunque in populo erant pij à partibus Michęæ stabant. Certè, si res ad eum modum habet, ecclesiæ imaginem præ seferrent prophetæ & sacerdotes, cùm aduersus Hieremiam omnes ad vnum fidenter sanè iactarent, non posse fieri, vt periret lex à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Aduersum omnes tamen vnus Hieremias mittitur, qui à Domino denūciet fore, vt lex pereat à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Quòd si sacerdotes & pastores ecclesiam Dei constituunt, cuius reuereri testimonium oporteat, sequitur, ab ecclesia Dei alienos fuisse, cumque illa etiam pugnasse. In Israele quidem Heliam, Michęam & similes: In Iuda autem Isaiam Hieremiam & reliquos eius notę, quos sui sæculi sacerdotes, pastores & prophetæ nō à se modò abalienarunt, sed diris etiam execrati sunt. Illud, si absurdum & impium existimandum est, vt ne dicam etiam stultum: maneat, sacerdotes & pastores ecclesiam Dei non fuisse: sed impiam aduersus Deum conspirationem cœtumque hominum pessimorum, à quorum necesse fuit consensione desciscere. Cùm itaq; pastores etiamnum similes veterum esse posint, nec Christi ecclesiam profectò referunt, nec ex eorum iudicio dogmata fidei probātur. Atque si ex pastoribus & episcopis Dei ecclesia constat, vbinam gētium ecclesia residet, ex quo Basiliense concilium Eugenium pontificatu deiecit subrogato in eius locum Amedæo? Conciliū siquidem, quantùm ad externos ritus attinet, legitimum fuit: nec ab vno solùm pontifice, sed à duobus indictum. Damnatus est illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto cardinalium & episcoporū grege, qui concilio refragabantur. Ex illorum schismaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodijt quicquid posteà Paparum, Cardinalium, Episcoporum, Abbatum, Presbyterorum fuit. Vtram igitur in partem ecclesiæ nomen conferetur? Negabimus ne generalem synodum eam fuisse, quæ præsidente Romanæ sedis legato consecrata est? An fatebimur schismaticum Eugenium cum tota sua cohorte, à qua omnes succedentes episcopi sanctificati sunt? Aut ergo pastores in concilium etiā generale coacti ecclesiam Dei minimè representant, aut quotquot sunt ab hæreticis & schismaticis ordinati sunt. His potissimùm argumentis Lutherani abutuntur. Nam, quod Caluinus addit, duo esse ecclesiæ symbola verbi synceram prædicationem & sacramentorū administrationem rectam: in catholicorum verò cœtu pro verbi ministerio mendacijs conflatam regnare doctrinam, in locum cœnæ domini fœdissimum sacrilegium subijsse, publicos in templa conuentus idololatriæ & impietatis scholas esse: quāobrem verā apud nos & germanam Christi ecclesiam non esse, sed Sathanæ exitialem & sacrilegam coniurationem. Id quoniam imprudenter, turpiter & maledicè obijcitur, non est in præsentia referēdum.

3. Reg. 22.

Hiere. 18.

Quid ecclesiæ voce significetur. Caput secundum.

Ego verò pergam & id faciam, quod in principio fieri cùm in omnibus disputationibus tum in hac magis oportere censeo: vt quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur: ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, non idē esse

esse illud, de quo agitur, intelligent. Ecclesia ergo Græcum nomen est, &, si verbum verbo reddas, Latinè conuocatio dicitur: siue quòd omnes ad se vocet, vt Iulio & Rabbano visum est, siue quòd quicunq; in eam conueniunt, hi non meritis & iustitia sua sed Dei gratia & vocatione conueniant. Nam & hanc nominis etymologiam spero lectoribus placituram. Ecclesiæ quippè Romanæ scribés Paulus, omnibus, ait, qui sunt Romæ, vocatis, sanctis, &c. Atque in priore Ad Corinth. epistola. ecclesiæ Dei, inqt, quæ est Corinthi, vocatis, sanctis, &c. Et paulò pòst, Fidelis Deus, per qué vocati estis in societaté filij eius Iesu Christi. Quæ sine dubio societas cùm Christi ecclesia sit, qui titulú sibi illum arrogant, hi videát, an hæreticorum more penes se ecclesiá existere mentiátur. Verùm de nominis ratióe nihil moror, ecclesia certè cócio est: vnde Ecclesiastes, concionatór. Et licèt generaliter vox illa quádoq; vsurpata sit pro quacúq; cócione siue impiorú, siue piorum infidelium atq; fidelium, sed in nouo testaméto, quantum memoria repetere possum, nusquàm infideliú concio ecclesia vocata est. Qui quidé vsus adeò in Christianis inualuit, vt in nulla nunc multitudine ecclesię nomen agnoscant, nisi quæ Christi fide & vocatione coaluit. Est autem ecclesia & locus ipse quò multitudo confluit & ipsa propriè multitudo. Cuius vtriusque rei exempla sunt in sacris literis plurima. Illud verò discrimen inter Synagogam & ecclesiam scriptores sancti obseruarunt, quòd populus ille vetus æquè & ecclesia & Synagoga nuncupatus est: at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vllus vnquàm probatus auctor Synagogam appellauit. Id porrò aut discernédæ vtriusq; reipub. causa factum est: aut quòd inter congregationem, quod Synagoga notat, & conuocationem, quod sonat ecclesia, nonnihil intersit. Congregari enim pecora solent: vnde & greges dicimus, non hominum propriè, sed pecudum aut bestiarum: at cóuocari nisi homines non solét. Tantum Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quáuis societas angelorum & hominum interdum vocetur ecclesia, nonnunquam verò regnum cælorum, quod ex hominibus cóprehensoribus viatoribusq; conficitur, nobis tamen in præsenti non est animus disserendi nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum. Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibitis ostendere, cùm ea passim & in literis sacris & in sanctorum omnium libris occurrant. Sanè verò, qué admodum infideles nódum baptizatos in ecclesiæ Christi voce intelligere, non cum veritate solùm, sed cum sensu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes ecclesiæ non esse, constituendum est. Id quod cóe est quidem omnium Theologorum, nó eorum modò, qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate ipsa habétur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranése & Florétinum. Rectè igitur Nicolaus Papa definit, ecclesiam esse catholicorum collectioné. Certè neruosiùs qui ecclesiam finiunt, illi nó dubitant eam fidelium tantùm numero conflari: qui autem remissiùs, hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident, eos ecclesiæ homines appellare. Absurdum est enim, qui catholicæ ecclesiæ partes non sint, hos ecclesiæ Christi partes asserere.

At Papa etiam hæreticus, donec ab ecclesia deponatur, cú suá retineat semp auctoritaté, caput adhuc ecclesię erit hæretici itaq; in ecclesiæ partib⁹ numerabútur. Apostolus quoq;, cú dixisset Hymenæú & Philetú à veritate excidisse & subuertisse quorundam fidem, subiunxit, in magna domo non solùm esse vasa aurea & argétea, sed et lignea & fictilia: & quędam quidem in honorem, alia verò in contumeliá. Quibus verbis, vt Augustinus ait, eos etiam, qui à fide aberrarunt, in magna

Iuli. in Decre. ca. 5. apud Burch. libr. 3. ca. 1. Rabb. de insti. cle. ca. 1.
Rom. 1.
1. Cor. 1.
In Psal. ecclesia sanctorum & ecclesia malignantium
Deu. 23. Iudith. 6. 1. Corinthio. 11. Num. 20. Gala. 1. Ephe. 1. Augusti. in psalm. 77. Bed. in. 5. c. pro. Isid. 8 lib. ety. c. 8.
Ephe. 1. Ephe. 5.
Ephe. 3.
Epist. 3. 1. libri ad Cornel. & 6. ad Magnú. De here. Firmissimè. 12. Mora. ca. 25. de sum. Trini. Firmiter. De con. d. 1 Ecclesia.
Obiectio.
2. Timo. 2.
Libr. 3. de bapt. c. postremo.

gna domo esse significat, scilicet non vt vasa in honorem, sed vt vasa in cōtumeliam. Quam omnino sententiam Cypriani quoque testimonio cōfirmat. Sed enim ad ea, quæ promisimus, exoluenda properantibus, non est consilium scrupulos omneis, qui in via obijciuntur, excutere. Quid enim illud hoc loco expendamus, an Papa hæreticus esse possit? Quid illud rursum, an simulatq; in hæresim lapsus est, ecclesiæ caput esse desierit? At horum vtrūq; tamen priore argumēto diluendo necesse erat explanare. Quod nec breuitatis nostræ est, nec ad opus institutum pertinet. Et si quid de hisce rebus dicendum erit, alio loco opportuniùs dicetur. Atque illam quæstionem quidem in libro nos sexto explicaturi sumus: de hac autem in libro de aucto. Pap. & Con. Caietanus noster longè lateq; disseruit. Ne autem argumenti huius difficultate deterriti dare terga videamur, intelligendum est dupliciter ecclesiam posse dici. Primùm eam, quam fidelium omnium ab initio mundi vsque in finem congregatio conficit, quomodo Diuus Thomas de ecclesia loquitur. 3. p. q. 8. art. 3. illiq; omnes, qui esse nunc eandem ecclesiam dicunt, quæ fuit & in populo Iudæorum sub lege Moysi & in hominibus pijs sub lege olim naturali. In quem sensum Catechumeni sunt membra ecclesiæ verissima. Non enī hæc baptismi sacramento secernitur, sed fide: quæ omni tempore populum Dei ab infideliū cœtibus discriminauit. Deinde & ea ecclesia dicitur, quæ in Christi nomine per baptismum cogitur, qui & fidei sacramentum est, & propriè ecclesiæ membra partesq; facit, & Christi ecclesiam à Synagoga distinguit. Huius ecclesiæ nec Catechumeni partes sunt, & illi oēs sunt partes, qui à baptismo Christi characterē habēt, nisi post hæresim exteriorem publico ecclesiæ iudicio fuerint excisi. Quādiu enim aliquis reip. minister est, eiusq; auctoritate & potestate fungitur, tandiu illius pars dici & potest & debet. In hoc igitur sensu

Lib. 4. de bap. ca. 12. Ad Antonia. libr. 4. epi. 2.

Responsio.

quemadmodum ecclesia, hoc est, Resp. Christiana non interiore solùm fide constituitur, sed baptismi etiam exteriore sacramento: sic eius partes non interior modò infidelitas, sed schisma externūq; iudicij diuisio separat. Itaq; si in illa Nicolai finitiōe ecclesia hoc secūdo modo accipiatur, fideles dicātur oportet non à Christi fide, sed à fidei sacramento. Verùm de hoc in. e. huius libri postremo plura. Argumēto verò posteriori ita respōdeo. Apostolus si ad Hymenæum & Philetum verba illa retulit, non ad id tempus spectauit, quo iam de domo fidelium communi per sectam priuatam exierant. Sed ad illud potiùs, quo per susceptam fidē ac baptismum in magna domo continebantur. Quæ sententia est Augustini his ipsis, quos attulim°, locis. Quanquàm propter Cyprianum, cuius se dicit auctoritate vrgeri, fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo esse propter eadem sacramēta, quibus administrandis cum ecclesia conueniunt. Verùm id Augustinus, vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter sequitur. Ego verò, vt queadmodum sentio loquar, non intelligo, quid causæ Augustino fuerit, vt verba Cypriani in eū sensum acceperit, qui mihi sanè tam apparet à Cypriani mente alienus, quàm cælum à terræ natura alienum est. Nam, vt omittam, quod in locis paulò antè à me citatis Cyprianus ipse hæreticos non obscurè ab ecclesia excludit, certè in epistola ad Antonianum, cuius Augustinus testimonio abutitur, nō solùm non ab ea sententia discedit, sed eandem apertiùs confirmat inquiens. Quod verò ad Nouatiani personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere, cùm foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunq; est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est, &c. Nec alia Cypriano causa fuit, hæreticorum baptisma negandi, nisi quia eos extra ecclesiam & esse & baptizare perpetua illi fuit firmaq; sententia.

In ver-

In verbis autem, quæ Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quàm Nouatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent se posse facere id quod ne Apostolis quidem concessum est, vt zizania à frumento discernerent, paleas separarent à tritico, vasisq; ligneis & fictilibus eiectis aurea argenteaque seligerent. Vbi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum sermo vt cancer serpserat, sed eosdem prorsus, quos & zizania & paleas vocauerat, hoc est fragiles & imbecillos, qui firmis perfectisq; erant suntq; semper in ecclesia permixti. Quos Nouatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti ab ecclesia ante tempus eijcere conabantur. Quanquàm vasa lignea fictiliaq; ad solos improbos referre, q͂d Cyprianus facit, nõ Augustino solùm, sed mihi etiam parũ probatum est. Sensus igitur Apostoli planus est. Cùm enim dixisset, quosdã à veritate excidisse. &c. ne omnes fragiles existimarétur, ac proinde ecclesiæ fidei timeremus, subijcit, sed firmũ fundamentum Dei stat. &c. Quia verò quæreret fortasse quispiam, cur Deus in ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet: hos stare, illos excidere pateretur: huic respondet Apostolus, in magna domo non solùm esse vasa aurea & argentea, sed lignea & testacea. &c. Est et altera huius Apostolici testimonij intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Begardorum, & Beguinarũ pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus fortè & Philetus incurrerát. Nõ enim vero simile fit, in eam hos amentiam incidisse, vt astruerent corporum resurrectionem esse iam factam. Sed quoniam falsa absolutæ sanctimoniæ persuasione imbuti vitam in carne mortali asserebant similem ei, quam iusti cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate & imperfectione alienam: idcirco vas electionis Apostolus eos asseruisse ait, resurrectionem esse iam factam. Horum igitur vanam futilemque sententiam paucis refutat Paulus inquiens, sed firmum fundamentum Dei stat. &c. Quæ verba, ni fallor ego, hunc sensum habent. Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim vocat ille fundamentũ, quoniam primum est humanæ salutis initium. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Firmum igitur fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Nouit dominus qui sunt sui. Electio quippè nostra nobis ipsis obscura et incognita solius Dei notitia quasi signaculo quodam obsignata concluditur, vt hinc & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra è nostro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque iustitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorũ religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccatiam & virtutẽ omnibus numeris absolutã sibi assumere, nemo reliquorũ fidelium aspernari consortium, in quibus humanũ adhuc aliquid subesse cernat. Hoc est autem, quod subiungit, Discedat ab iniquitate, &c. Satagat, inquit, in primis per bona ipse opera certam facere vocationem suam, nec tantum munditiæ suæ fidat, ne timeat iniquitate se posse cõtaminari & pollui. Intelligat deinde, in magna domo non solùm esse vasa aurea & argentea, sed lignea & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliã. Ita si vasa aliqua frangi cognouerit, reformet ea pro sua virili & consolidet, cõsiderans seipsum ne fortè & ipse frãgatur. Atq; si vas in honorem sibi videtur esse, ferat patienter vasa in contumeliam: nec horum abominatione à magna domo discedat. Nam & vasa ista inhonorata & ingloria, quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus

Clem. ad nostrũ. de here.

Rom. 8.

2. Pet. 1.

Vide Irenæum. libr. 1. cap. 1.

Quibus ex rebus non modò argumẽtum illud eliditur, verùm etiam id cõstat, quod in hac finitione vel maximè quæritur, ecclesiam omnium fidelium & fortium & imbecillium & iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si planè ac breuiter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorẽ laboris pœnitebit.

Qui nam sint fideles illi, è quibus verè & propriè ecclesia consletur. Caput tertium.

Enimuerò in partibus ecclesiæ censendis tres errores fuisse animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putarũt illic ecclesiam habere partẽ, vbi non est solida vitę puritas & integritas. Quales olim fuêre Cathari & qui ad horum vesaniam accedebant, Donatistæ. Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omninò in hac etiam mortali vita fidelium esse iustitiam volunt, cum Catharis & Donatistis nullam in ecclesia infirmitatem ferunt. Fuêre alij, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores præcipui reperiuntur Ioannes Vuicleff & Ioannes. Vss, damnati in concilio Constan. Postremi solos probos ad ecclesiam pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserũt Lutherani nõ omnes, sed qui in eis habẽtur nobilissimi. Verùm nõ est animus quę aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exqsitè resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Aug. lib. 3. con. Parm. c. 2.

Sessio. 15.

Primus itaq; error ante omnia refellitur eisdem omninò testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatistæ refutati sunt. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item, Dimitte nobis debita nostra, quam orationem Christus apostolos suos docuit, q ecclesiæ nimirũ partes erãt. Itẽ, in multis offendimus oẽs. Item, omnis põtifex ex hominibus assumptus, ꝓ hominibus cõstituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Qui cõdolere possit ijs, qui errãt, qm̃ & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Item, nõ intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Item, non est homo, qui non peccet. Item, quis potest dicere mundum est cor meum, mundus sum à peccato? Item, non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet, cæteraque similia, quæ ex Iob & Daniele referri solẽt. Si igitur ecclesiam in singulis etiam membris omni prorsus labe & culpa vacare oporteret, nulla profectò in terris esset ecclesia, quoniã nemo vsquàm mortalium est, vt prædicta testimonia comprobant, qui omni ex parte, perfectus & immaculatus sit. Præterea, Cæphas ecclesiæ sine dubio pars erat, qui ecclesiæ colũna erat, at ei tamen in faciem apostolus restitit, quia reprehensibilis erat, nec rectè ambulabat ad veritatem euangelij. Non ergo opus est ecclesiæ mẽbra adeò pura esse, vt nulla in eis macula, nullus næuus resideat. Ad hæc, in Thessalonicensibus ecclesiam agnoscebat Apostolus: in his verò ijsdem quosdam etiam notabat ambulantes inquietè & curiosè agẽtes, quos docet non quasi alienos & inimicos existimandos, sed corripiẽdos vt fratres. Christi igitur confraternitas & societas aliquos habet fratres & socios imperfectos. Quid plura? Nonne Apostolus paruulos quosdam & imbecilles in ecclesia esse affirmat? Tanquã paruulis in Christo, ait, lac potum dedi, non escam. Et rursum, infirmũ in fide assumite. Quid illud? Quosdam quidẽ dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consum-

Con. Mile. c. 6. 7. & 8

1. Ioan. 1.

Math. 6.

Iaco. 3.

Hebræ. 5.

Psal. 142.

3. Reg. 8.

Pro. 20.

Eccles. 7.

Iob. 9. et. 14

Dani. 9.

Gala. 2.

2. Thes. 1.

2. Tes. 3.

1. Cor. 3.

Roma. 14.

Ephe. 4.

consummationẽ sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectum, vt iam non simus paruuli & fluctuantes. Et statim, Crescamus, inquit, in illo, ex quo totum corpus compactum & connexum augmentum corporis facit in mensuram vniuscuiusque membri. Non igitur omnia ecclesiæ membra vndique consummata sunt expletaque suis omnibus numeris & partibus. Sed otiosum erit ampliùs in erroris huius confutatione versari, præsertim cùm Augustinus & Hieronymus in hac fermè eádem causa diligentissimè elaborauerint. Pergamus itaque ad reliqua.

In lib. de perfecti. iustitiæ. li. 2. cõ. Ioui. in epistol. ad Ctesiphon. lib. 1. & 2. aduersum Pelagianos.

Secunda porrò hæresis à nostris maioribus primùm explosa est, quoniam nexu necessario illi cohærent aliæ pestilẽtissimæ in eodem concilio damnatæ. Si papa fuerit præscitus, non habet potestatem super fideles, nisi fortè à Cæsare. Item, nullus sine reuelatione potest rationabiliter de se asserere, quòd sit caput particularis ecclesiæ. Item, præsens iustitia & gratia non facit aliquem esse, aut Christi membrum, aut ecclesiæ. Item, prædestinati etiam infideles semper sunt Christi ecclesiæque membra. Quare nec Paulus vnquàm fuit membrum diaboli, nec Iudas Christi. Quæ omnia & per se sunt falsa perspicuè, & catholicæ fidei vehementer repugnantia. Res certè Christi publica fuisset insipientissimè constituta, si magistratuum in ea potestas tantis esset tenebris circumfusa, vt nulli prorsus fidelium eluceret. Cùm enim vniuersi fideles dubitent, an Summus Pontifex, episcopi, sacerdotes ac cæteri ecclesiæ ministri prædestinati sint necne: dubitent etiam oportet, num decretis iudicijsque eorum astringantur. Ita fiet, vt ecclesiæ ac conciliorum dogmata ambigua sint omnia, & leges cunctæ imbecilles sineque vi ad coercendum idonea. Quid autem stultius dici potest, quàm ciuem ciuitatis suæ magistratus cognoscere, qui sint, omnino non posse? Qui igitur ita sentiunt, ij cùm stultum Christianæ Reipu. auctorem faciunt: tum omnia scita, præcepta, sanctiones euertunt, omnemque funditus ecclesiæ potestatem. Quæ apud eos sanè vacillet & cadat necesse est, quibus occulta, incerta, atque infirma est. Nec argumentis à ratione ductis opus est irrationalem non opinionem dicam, sed insaniam coarguere: cùm ad eam refellendam, manifestissima sint scripturæ testimonia. Vos, inquit, estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accendũt lucernam & ponunt eam sub modio. &c. Item, si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam nõ audierit, &c. Ecclesiam igitur manifestam & cognitam fidelibus esse necessum est. Item, ad regnum cælorum familiamque suam Christus eum quoque seruum pertinere docuit, qui, quoniam conserui sui non est misertus, tortoribus traditus est. Non ergo in Christi familia, quæ ecclesia est, soli serui prædestinati continentur. Item, simile factum est regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, in quas intrauit etiam ille, qui missus est in tenebras exteriores. Item, simile est regnũ cælorum decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Non ait quinque simile esse, sed decem. Et tamen quinque ex illis clausa est ianua. Item, ecclesiam esse ex prædestinatis præscitisque permixtam, illa Christi parabola demonstrat, in qua reti comparatur, quo pisces omne genus colliguntur, nec seliguntur donec in litore sint expositi, vbi angeli separabunt de medio iustorum malos, & mittent eos in caminũm ignis.

Con. Const. Sess. 15.

Matth. 5. *Matth. 18.* *Matth. 18.* *Matth. 22.* *Matth. 25.* *Matth. 13.*

Illa quoque idem ostendit, in qua agricultor dicitur similis, qui bona fruge consitus zizanijs inimici fraude inficitur: quibus non expurgatur, donec in aream aduecta fuerit messis, cùm colligenda zizania sunt, & alliganda in fasciculos ad comburendum.

Augu. con. Parme. parabolã hãc insigniter explicat.

Et

Matth.3. Et quoniam omnia persequimur, ecclesia
area illa est, in qua sic collectũ est triticum,
vt sub palea delitescat, donec vano & cri-
bro repurgatum in horreum tandem recó
ditur: paleę autem comburuntur igni inex
tinguibili. Præterea non ex præscientia, sed
ex præsenti iustitia Dei populum, ciuita-
tem, familiam nominari: illud demóstrat.
1.Petr.2. Qui aliquando non populus Dei, nunc au
Ephe.2. tem populus Dei. Illud item, Eratis illo in
tempore alienati à conuersatione Israel &
hospites testamentorum. Iam autem non
estis hospites & aduenia, sed estis ciues san
ctorum & domestici Dei, &c. Quod, nisi
ita sit, beatus & iustus est omnis ille, qui
est prædestinatus ad gloriam, tum etiam
cùm miser & impius est. Non igitur à præ-
scientia, sed à præsenti iustitia propriè deno
Ioan.1. minamur. Dedit eis potestatem, ait, filios
Dei fieri. Quibus? Num iis quos præsciuit
esse credituros? Non, sed his qui credunt
in nomine eius. Item, eratis aliquando te-
Ephe.5. nebræ, nunc autem lux in domino: vt filij
1.Cor.5. lucis ambulate. Item, An nescitis, quia cor-
pora vestra membra sunt Christi? Tollens
ergo membra Christi faciam membra me
1.Ioan.3. retricis? Item, qui facit iustitiam iustus est,
Vide Ori- qui facit peccatum ex diabolo est: in hoc
ge. in Ioã.8 manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Itẽ,
ca. tomo.11 multi vnũ corpus sumus in Christo, singu
Roma.12. li aũt alter alterius mẽbra. Quod nisi secun
dùm iustitiam præsentem nullo modo su-
1.Cor.12. mus. Item, in vno spiritu omnes nos in v-
num corpus baptizati sumus. Per baptis-
mũ ergo, & non per prædestinationis gra-
tiam in Christi corpus transimus. Sed in
huius erroris confutationem satis multa
diximus. Iam tertium eúdemque postre-
mum refutemus.

Id quod in primis eædem omnino e-
uangelij parabolæ conficiunt, quibus an
Epist.3. li.1 te vsi sumus. E quibus hoc idem Cypria-
& .2. lib.4. nus, Hieronymus, Augustinus, argumen
Aduer. Lu tantur. In agro quipe dominico inter ni-
ciferia. con. tentia culta lappæque & tribuli & steriles
Petil. lib.1. dominantur auenæ. In area paleæ frumen
c.2.8. 9.12.
tum operiunt. In reti pisces & boni con- *& .28. cõ.*
cluduntur & mali, in magna domo vasa *Parme. li.1.*
sunt lignea & fictilia honorata quoque & *c.2. & li.3.*
inhonorata. In regno cælorum cũ sapien- *ca.4. & .5.*
tibus virginibus fatuæ sunt. In Christi fa- *de vni. eccl.*
milia seruus nequam inuenitur: non ille so *cap. 13.15.*
lùm, qui cõseruo negauit misericordiam, *& .16. con.*
sed is etiam: qui super familiam constitu- *Dona. post*
tus, cùm moram domini causaretur, pristi- *collati. c.4.*
numq; timorem abijceret, coepit percute- *& .6.*
re seruos & ancillas, edere bibere & inebria *Luc.12.*
ri. Quid? an non ecclesias in Apocalypsi
legimus, quarum angelos & ministros *Apo.2. et.3*
Deus ad poenitẽtiam admissi criminis co-
hortatur? Nonne Apostolus ad Galatas *Gala.1.*
eas etiam ecclesias vocat, quas ipse idem *Gala.3.*
errore arguit deprauatas? Inter Corinthios
quoq; nõ vna erat peccati species, sed plu-
rimæ: neq; leuia erant errata, sed flagitia.
Et tamen Apostolus eos non solùm eccle *1.Cor.1.*
siam, sed sanctam Christi societatem & a-
gnoscit & prædicat. Si inter Corinthios
manet ecclesia, vbi feruent contentiones,
sectæ, æmulationes: vbi lites vigent & iur-
gia, vbi fauetur sceleri, quod gẽtibus ipsis
foret execrabile: vbi proscinditur Pauli
nomẽ, quem ceu patrem colere debuerãt
vbi diuina dona ambitioni non Charita-
ti seruiunt: vbi quidam mortuorum resur
rectionem ludibrio habent, vbi permulta
demum indecenter & inordinatè gerun-
tur. Ecquis audet ecclesiæ titulum eripere
ijs, quibus decima pars istorũ criminum
impingi non queat? Qui tanta morosita-
te sæuiũt in præsentes ecclesias, quid quæ-
so Galatis Corinthijsq; fecissent tantùm
non euangelij desertoribus? Habet igitur
ecclesia carnales suos, quos nõ esse ab spi-
ritualibus deserendos monet Apostolus. *Gala.6.*
Habet suos ægrotos & infirmos, quibus
parata à Christo sacramentorum remedia
medici administrant. Iis quippe, qui intus
sunt, poenitentiæ sacramentum paratum
est. Quod frustra esset in ecclesia, si nulli
essent in ea peccatores. Atque Lutherani,
quoniam eludere ecclesiæ iudicia volũt,
ne fateri

ne fateri cogantur, improbos habere ecclesiasticã potestatẽ, hos ecclesiæ partes esse negãt sibiq́; ꝓinde ecclesiã fingũt quã nullus hominũ videre potest, vt quę tenebras habitat inaccessibiles. Ecclesiã certè, quam ego non intelligo. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui defendũt. At inuoluere isti & obscurare id volunt, quod in clara luce à Christo positum est, ne à catholicæ ecclesiæ vnitate recessisse videantur. Nulla est autem, vt Augustinus ait, securitas vnitatis, nisi apud ecclesiam, quæ supra montem posita abscondi non potest: & ideò necesse est, vt omnibus terrarum partibus nota sit. Rectè etiam est ab eôdem Augustino dictum, vbi ecclesia manifesta nõ est, ibi ne Christum quidem manifestũ esse posse: qui per ecclesiã nõ solùm hominibus, sed principibus & potestatibus in cælestibus innotescit. Nobis itaq́; ecclesia lucerna est, super candelabrũ posita, quam videãt omnes qui in domo sunt. Qualis nimirum Antiochenis fuit, cùm disceptationis causa finiẽdæ Hierosolymam ascenderũt. Qualem præscripsit dominus vbi ait, Dic ecclesię, &c. Aliòqui, quibus ecclesia occulta est, quid habent illi facere, cũ in graues incidũt de lege ac religione controuersias? Num animi pẽdere vsq;, & nullo firmo loco cõsistere? Incerta nẽpè erunt oĩa, si apud solos pios ecclesia est. In quocunq; enim ecclesiæ iudicio excipiet is, cõtra quem sententia dicitur, ꝙ iudices non sunt pij. Quãobrem, qui ecclesiam iustorũ solùm numero definiunt, ij cùm à malis ecclesiæ pastoribus omnẽ potestatem auferunt, tũ iudiciorum ecclesiasticorũ vires infirmãt, nec vlla habere possunt ecclesiæ firma dogmata. Ac nisi Christus intelligerẽt, malos ecclesiæ suæ nõ partes quaslibet, sed primas etiã aliquando futuros, nusquã illud profectò admoneret, super cathedrã Moysi sederũt scribæ & pharisęi: quæcunque dixerint vobis, facite, secundùm autem opera eorum nolite facere. Quid verò Paulus? Hic iam quæritur, ait, inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, &c. Quòd si necessarij essent boni mores, vt quis ecclesiæ pars & administer esse posset: non vtique pro minimo haberet Apostolus ab hominibus iudicari, quippè eiusmodi iudicium cum apostolicæ potestatis ruina cernebat esse coniunctum. Nunc autem videns ad dispensatoris potestatem illud non esse necessarium, quod Corinthij nonnulli requirebant. Mihi, ait, pro minimo est, &c. Iam, quot quamq́ue vehementes scrupuli, quanta confusio atque perplexitas ipsis etiam dispensatorum animis inijcerentur, si ex peccato ab ecclesia fierent protinus alieni, omnemq́ue adeò ecclesiæ potestatem amitterent? Benè igitur subdit Apostolus, Sed nec me ipsum iudico, &c. Humanorum autem iudiciorum quanta temeritas, si ab animi virtute ecclesiæ partes officiaq́ue penderent? Eapropter adiunxit, itaque nolite ante tempus iudicare, &c. Quantum verò schismatum quotidie in ecclesia videremus, dum vnus alteri diceret, tu non es de ecclesia, quia malus es: ego de ecclesia sum, quia sum bonus? Dumq́; etiam quẽ hic damnaret, eum ille defenderet: quantam putas fore litium iurgiorumq́; materiam? Præclarè itaque concludit Apostolus. Hæc autẽ transfiguraui in me & Apollo, ne vnus aduersus alterum infletur pro alio, &c. Maneat igitur, ecclesiæ nomen fideles vniuersos probos improbosq́; cõplecti. Quod in hoc capite suscepimus explicandum.

Margin notes: Con. Parme. li. 3. c. 4. — Matth. 5. — Ad Vinc. epist. 48. — Ephe. 3. — Matth. 5. — Acto. 15. — Matth. 18. — Matth. 23. — 1. Cor. 4.

¶ Quænam sit ecclesiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas. Caput quartum.

De ecclesię nomine ea dicta sunt, quę, cùm necessaria viderentur, præteriri à nobis nec poterant nec debebant. Nũc

ad rem ipsam, quæ est in manibus, aggrediamur: ostendamusq; ecclesiæ auctoritatem tantum habere ad faciendam fidem virium, vt firmissima etiam theologis argumenta suppeditet. Hoc priusquàm facio, admonere operæpretium est, ecclesiã non ipsam modò catholicorũ concionem esse, quæ per baptismum Christo & nomẽ dedit & peculiaris nouaq; resp. consecrata est, verùm etiã principes ac præfectos ipsos ecclesiasticos, in quibus scilicet reip. huius auctoritas potissimùm residet. Nec id nos aut recenti opinione cõfingimus, aut sine scripturæ testimonijs afferimus. Præclarũ

Ethi.9.c.9 est Aristotelis illud: ciuitatem id maximè esse, quod est in ea principale. Inde enim quæ principes ac gubernatores ciuitatis faciunt & sentiunt, ea ciuitas facere sentireque dicitur. Cuius rei in sacris illud

3.Reg.8. exemplũ est, Congregati sunt omnes maiores natu Israël cum principibus tribuũ, & duces familiarum in Hierusalem. Et inferiùs, Conuertitq; rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israël: omnis enim ecclesia Israël stabat. Illud est etiam simile

Exo.19. huic, Venit Moyses, & conuocans maiores natu populi, exposuit omnes sermones quos mandauerat dominus. Responditq; omnis populus simul, cũcta, quæ locutus est dominus faciemus. Non est igitur, cur in hac significatione ecclesiæ vocabulum fideles perhorrescant: quod hæretici facere solent in odium ecclesiasticæ potestatis: quam Christus nõ penes populares, sed penes ecclesiæ sacerdotes ac pastores esse voluit vt alio et loco & tẽpore, si facultas erit, explicabitur. Nunc scholæ more rem totam, quæ huius libri caput est, quatuor conclusionibus absoluemus. Sit ergo prima conclusio.

Prima cõclusio. Ecclesiæ fides deficere non potest. Est enim sponsa Christi per fidem, sicut scri-

Ose. 2. ptum est, Despõsabo te mihi in fide. Quòd si ecclesiæ fides deesset, iã sponsi sponsæq; matrimonium dirimeretur: quorum tamen est indissolubilis perpetuaq; coniunctio. Spõsabo, ait, te mihi in sempiternum. Ose. 2.

Et sponsa, Tenui, inquit, eum nec dimittã. Canti.3.

Et ille rursum, Ecce ego vobiscum sum, Matth. ulti.

ait, omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Quo testimonio ad id probandum vtitur Leo ad Augustam & Theo- Epist.24.et

dorũ. Probat etiam Iulius in decretis suis il 69.

lo psalmi testimonio, Circundate Sion & Psalm. 47.

cõplectimini eam, quoniam hic est Deus noster in seculum: ipse reget nos in secula. Quod de ecclesia Christi intelligi oportere, quicunq; psalmum leget, etiam me non demõstrante, intellecturus est. Idẽ quoq; ostẽditur ex eo, Regnabit in domo Iacob Luc. 1.

in æternum, & regni eius non erit finis. Si ergo in æternum ecclesia Christi manu sustinetur, Christi præsidio armatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profectò in ea permanebit, sine qua regnum Christi in terris nullum est. Confirmat autem hoc clarissima illa Isaiæ vaticinatio, Hoc fœdus meũ cũ eis, dicit dñs, Isa. 59.

spiritus meus q est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo non recedẽt de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, à modò & vsq; in sempiternũ. Huic & illa similis est, Disposui testamentũ electis Psal. 88.

meis, iuraui Dauid seruo meo, Vsq; in æternum præparabo semen tuum. Item, Elegit Psal. 131.

dominus Siõ, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi. Illa verò Hieremiæ est longè simillima, Ecce dies veniũt dicit dñs., &c. Præterea vir Hiere. 31. et 32.

sapiẽs describitur à Domino is, qui ędificauit domum suam super petram: Christus Matth.7.

igitur domum suam super petram fundauit. Quare, nec pluuia, nec flumina, nec vẽti obruere illam possunt. At fide stamus, vt ait Paulus, ecclesia igitur fidem semper ha- 2.Cor.1.

bebit. Nam aliàs nõ stabit, sed ruet. Quid? quòd apertis verbis hanc fidei firmitatem ecclesię suæ dominus pollicetur, inquiens, super hanc petram ædificabo ecclesiam Matth. 16.

meam, & portæ inferi non præualebũt aduersus eam? Ecclesiæ igitur fidem non poterit vel infernus adimere.

Conclusio

Secūda cō- clusio. Conclusio secunda, Ecclesia in credendo errare nō potest. Nonnulli enim ecclesiæ perpetuam fidem sic interpretantur, vt intelligant, Deum ecclesiæ esse præsentem vsq; ad seculi consummationem: ne vnquam vera illi fides & charitas desint. Sed posse tamē probabiliter ignorare rem vnamquamlibet, qua scilicet ignorata, nō proinde ecclesia fidē amitteret. Faciamus enim disputationis gratia, non esse à Deo reuelatum, Diuam Virginem ab originali peccato immunem extitisse. Nihil enim prohibet rē fictam exēpli loco ponere, quò faciliùs rēs intelligatur. Quanq; exemplum verum est, vt posteriùs ostendemus.

Aiunt ergo, quòd quamuis ecclesia crederet, sanctam virginē fuisse sine peccato conceptam, idemq; definiret ab omnibus esse credēdum: non tamen in eo fidei iacturam facere existimaretur. Nam licèt falleretur, at error probabilis et inculpatus fidem ecclesiæ nō excluderet. Cuius sententiæ, si de facie consideres, vidētur esse Glossa interlinearis, sic enim vocant, in illud, portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & D. Tho. in. 4. d. 6. q. 1. art. 3. q. 2. ad. 3. & Cardinalis Turrecre. lib. summæ ecclesiæ. 2. c. 91. Et Alphōsus à Castro Zamoren. de iusta hære. pun. lib. 1. c. 5.

At re vera id nos superiore propositiōe cōstituimus, nēpè ecclesiam semper fidem habiturā. Verum est hoc: quis negat? Sed præterea, ecclesiā in fide errare nō posse, sic à fidelibus accipiēdum est, vt quicquid ecclesia tanquam fidei dogma tenet, verum sit nec quicquā falsum, quod illa aut credit, aut docet esse credendum. Cùm enim Ephe. 5. corpus Christi sit, vt ad Ephe. docet Apostolus, à suo certè capite mouetur ac regitur. Ecclesiæ igitur error ad Christū auctorē referetur. Nullo itaq; pacto errare in fide potest. Nam spiritus veritatis est huius Ephe. 4. corporis anima, Vnus, inquit, spiritus et vnum corpus. Quòd si spiritu veritatis ecclesia agitur, ad nullū errorem ne insciens quidē, moueri poterit. Præclaram deinde promissionem habet ecclesia, quòd nūquàm sit à Christo deserenda, quin eius spiritu in omnē ducatur veritatem. Ego rogabo patrem, ait, & alium paracletum dabit vobis, Ioan. 14. vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem vos cognoscetis, quia apud vos manebit. Et postea, Paracletus autem Spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Item, cùm aūt venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatem. Ioan. 16. Nec me fugit, quòd hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conātur. Primùm enim, eiusmodi verba aiunt de solis apostolis intelligēda: neq; ad posteros in ecclesia pertinere. Mox affirmāt, Christum nō tantùm numero duodenario coniūctum, sed apostolis quoq; seorsum singulis spiritum veritatis promisisse. Imò alijs similiter discipulis, vel quos iam assumpserat, vel qui postea accessuri erāt. Nam si eiusmodi promissiones sic interpretemur, quasi nemini Christianorū datæ sint, sed vniuersæ simul ecclesiæ, nihil nos aliud quàm Christianis omnibus consolationem tollere, quę inde ad ipsos redire eximia debuerat. Sed vtraq; iuxtà in re rusticè indoctęq; nugātur. Principiò enim, verba illa nō modò ad apostolos, sed ad successores etiā referri oportere, ex eo ante omnia patet, Qui maneat vobiscum in æternū. Ioan. 14. Quod illi simile est, Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad cōsummationē seculi. Matth. vlt. Rursum ex eo quoque patet, sanctifica eos in veritate: sermo tu⁹ veritas est. Ioan. 17. Pro eis ego sanctificabo me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis aūt rogo tantùm, sed pro eis qui credituri sunt per verbū eorum in me. Atq; promissionis huius Isaias mihi videtur illustris non vates modò, sed interpres. Spiritus meus, ait, qui est in te, non recedet de ore tuo & de ore seminis tui à modò & vsq; in sempiternū. Isa. 59. Quem igitur spiritum veritatis Christus promisit apostolis, ecclesiæ item post eos futuræ promisit: nisi velimus ecclesiam defunctis apostolis fuisse à

Domino destitutã: Imo verò ad eam nec consilia nec præcepta euangelij pertinere. Siquidem quæ dominus apostolis loquebatur, hæc ad illos duntaxat, non ad futuros in ecclesia post eos spectare dicuntur. Quo quid stultius dici potest?

Iam secũda illa tergiuersatio q̃ vana etiã & ridicula est? Si enim hoc ita cõiter fidelibus dictũ esse volunt, vt seorsum quadret in singulos: sequitur, cuicũq; fideli spiritũ veritatis sempiternũ adesse, qui eũ doceat oẽm veritatem, suggeratq; ei oĩa quæcunq; dicta in euãgelio sunt. Sed esto, spiritu sapiẽtiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis, oẽs pollean t: num inficias ire possumus, quicquid particulatim mẽbrorum vnicuiq; tribuitur, id penitus & ad plenũ corpori cõuenire? Quid ad hoc respõdeat Caluinus audiamus, Hoc, ait, tametsi habet nonnullã veri speciem, verũtamen esse nego. O stultũ hominem & repugnãtem manifestæ veritati. An ignorat, quæ Spiritussancti dona singulis mẽbris distribuũtur, in cõi conferri oĩa? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis est oculus? Quid verò absurdius, quàm mẽbrum posse quicquam, quod corpus nequeat efficere, partẽ habere, quod non habeat totum? Vnicuiq;, ait, nostrũ data est gratia secundùm mẽsuram donationis Christi. Et ipse dedit quosdã quidẽ apostolos, &c. ad cõsummationẽ sanctorum in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi. Et posteriùs, crescamus in illo qui est caput Christus: ex quo totũ corpus cõpactum & cõnexum secũdùm operationem in mensuram vniuscuiusq; mẽbri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Membrum igitur, quoniam id quod est totius corporis est, nihil sibi vendicat proprium: sed ita in corpus omnia confert, vt magis corporis quàm mẽbri actiones perfectionesque esse videantur. Quocirca illud absurdum est, quòd ij scilicet quibuscum nunc disseritur, eam curam, quam debent capere, non capiunt: eam capiunt, qua debent carere. Non enim probant, verba Christi minimè ad ecclesiam attinere, probant attinere ad singulos: quod contrà oportebat, si propositum illis erat argumenti vires infirmare. Nos sanè, quemadmodum scimus animam actum & perfectionem esse maximè quidem corporis Physici organici, secũdo autem loco membrorum etiam singulorum: in quibus varias licèt edat functiones, sed omnes illę & corporis propriè sunt, & propter corpus ipsum membris à natura tributæ. Ita spiritum veritatis ad corpus primùm ecclesiæ referimus, deinde propter ecclesiam ad singulas etiam ecclesiæ partes, non ex æquo, sed analogia & proportione quadã iuxta mensuram vniuscuiusq; membri. Vnum corpus, inquit, & vnus spiritus. Vnicuique autem nostrum data est gratia secũdùm mensuram donationis Christi. Quænam verò hæc mensura Christi est? Secundùm operationem, ait, in mensurã vniuscuiusq; membri. Spiritus ergo suo quidem modo singulis promissus est: vt magnos doceat, doceat & paruulos. At paruulis lac potum dat: maioribus solidum cibum. Illis Christum loquitur, & hunc crucifixum: his loquitur sapientiam in mysterio absconditam. Verùm singulis membris sic spiritus veritatis adest, vt non solùm corpori vniuerso non desit, sed corpori quàm membris priùs potiusque intelligatur adesse. Quin etiam, si veritas omnium membrorum donum est, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cùm in eam omnia simul membra concurrerint. Quamobrem si quid falsi haberet ecclesia tanquam fidei catholicæ dogma, nec spiritus Christi æternum cum fidelibus permaneret, nec eos omnem doceret veritatem. Quæ, nisi Christi pollicitationes vanas & irritas facimus, vera rataque esse non possunt. Ac si dogma falsum ecclesia credere, tredendũmue proponeret, quanlibet ex ignorantia id faceret, quomodo colũna & firmamentum esset veritatis? Certè si veritas in ecclesiæ

Ephe. 4. Ephe. 4. 1. Cor. 3. 1. Cor. 2. 1. Timo. 3.

in ecclesiæ humeris innixa est, deesse illi omnino non potest, nisi & ecclesiæ suæ Christus, & Christo ipsa veritas desit. In summa, si ecclesia posset in fidei quæstione falli, librum quoq; vt diuinum recipere posset, qui tamen à Deo non fuisset. Cũ sit eadem ratio de vno libro, ac de vno quolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Ecclesia habet euangeliũm Matthæi pro canonico, ergo canonicum est. Quod, quoniam impijssimè & absurdissimè diceretur, illud nos dicamus potiùs, rectè fideles ecclesiam catholicam credere, non solùm in eo sensu, vt Ecclesiæ catholicæ fides deficiat nunquam: sed in eo etiam, vt nihil ipsa credere aut docere possit, quod sit veræ fidei contrarium. Subdolè aũt atq; versutè mentem nostram Caluinus Bucerusque interpretantur. Quasi in eum sensum ecclesiam negemus errare posse, quòd spiritus fauore ac præsentia freta, quocunq; volet pergere, tutò etiam sine verbo incedat. Proinde, si quid præter Dei verbum crediderit, statuerit, finierit, id habendum esse non alio loco quàm certum Dei oraculum. In hoc igitur discrimen esse aiunt, quòd nos ecclesiæ auctoritatem extra verbũ Dei collocamus: ipsi verbo annexam volunt, nec patiuntur ab eo separari. Laborat autem Caluinus vehementer, in ijs locis colligendis, in quibus prophetæ, Apostoli, atq; adeò Christus ipse nihil ex se attulisse, sed de ore domini locuti fuisse memorantur. Conficit multò æquius esse, ecclesiam Christi discipulam ab eius ore assiduè pendere: nec ex se sapere aut cogitare quicquam, sed statuere sapientiæ suæ terminum, vbi loquendi finem ille fecerit. Sãctissimè enim Chrysostomus: multi, inquit, Spiritum sanctum iactãt, sed qui propria loquũtur, falsò illum prętendunt. *Homi. de sancto et adoran. spiritu.* Vt Christus non à se ipso loqui se testabatur: ita si quid præter euangelium sub titulo spiritus obtrudatur, ne credamus. Sanè Christus nihil plus de suo spiritu denunciat expectandum, quàm vt mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ suæ veritatem. Spiritus, ait ducet vos in omnem veritatem. *Ioann. 14.* Sed quomodo? Quia suggeret omnia quæcũq; dixero vobis. Hæc omnia Caluinus. Nam Bucerus dixit multò etiã indoctiùs, tunc esse ecclesiæ credendum, cùm pronuntiat secundùm scripturas rectè intellectas. Sed hoc cùm dicit, omnia facit ambigua, quæ sint ab ecclesia definita. Si enim aliter potest pronũciare, quàm scriptura sanè intellecta exigit: excipiemus semper, ecclesiam in eo falli, quod falsò scripturam intelligit. Ecquis verò iudex erit, an ecclesiæ scripturam ritè an secùs interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui ecclesiæ auctoritatem non absolutè, sed ex conditione ponunt. Si nanque ad eum modum res habet, & mihi quoque fides habenda est, quando pronuntiauero secũdùm scripturas rectè intellectas. Id enim est non mihi, sed scripturæ credere. At, absolutè, non ex conditione populus domino credidit & Moysi seruo eius. *Exo. 14.* Absolutè etiam prophetis & apostolis populi crediderunt. Quale verò esset prophetis apostolisque loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quod perperam Dei verba intellexissent? Quale item esset, si illa quoq; exceptio adderetur, Mendacium tu loqueris, non misit te dominus Deus noster? *Hiere. 43.* Ac valde mirum est, tam nihil esse frontis istis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis in ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione, dupliciter eludi potest: quod aut sermonem ipsa suum efferat, aut, si sermo domini sit, non sanè intellectum? Sed redeo ad Caluinum, qui cùm sibi vulgatum illud domini testimonium obiecisset, si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, *Math. 18.* fatetur demum ecclesiam audiendam esse: vt quæ nũquàm nisi in veritatem Dei consentiat, nihil nisi ex verbo domini pronuntiet. In hoc se insistere, non licere ecclesiæ nouam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quàm quod dominus verbo suo reuelauit.

Verū enimuero inter suos hic mirificè garrit,& vel stultè ignorat, vel maliciosè mētitur,cū dicit,nos id pro oraculo fidei habere, qđ homines sine Dei reuelatiōe cēsuerint. Nos sanè fidē nostrā indiuiduo nexu cū verbo Dei cōiunctā esse volumus, nec vllū ecclesię assensum fidéter firmeq; sustinemus,nisi quē à Deo extitisse habem⁹ cognitū & firmo conceptū animo. Sed illud quoq; certò nobis persuasum est, dominū ecclesiæ suæ ꝑpetuò ac cōtinenter adesse, & eā spiritu suo regere, ne quicquam pro fidei doctrina tradat,qđ nō idē fuerit apostolis à Deo traditū. Ita oēs prophanas nouationes execramur,oēq; illud in fidei iudicio respuimus,qđ nō apostoli ecclesiæ tradiderint. Nō ergo in hoc, sed in eo potissimū cardine quæstio versatur,ꝙ Lutherani negāt ecclesiā quicꝗ sine scripto ab apostolis accepisse nos cōtrà plura esse accepta asseueramus. Qua de re et multa aliàs sæpe diximus,& dicem⁹ multa posteriùs. Quanꝗ in superiore libro adeò plenè ac copiosè quæstio hæc explanata est,vt nihil pręterea desiderādū esse videatur. Ipsa mihi veritas manū iniecit,& paulisꝑ cōsistere & cōmorari coēgit dū priores cōclusiones explico. Celeriùs ꝑinde in posteriores incurrēdū.

Libro.7.

Tertia conclusio.

Sit igitur tertia conclusio. Non solùm ecclesia antiqua in fide errare non potuit, sed ne ecclesia quidem, quæ nūc est quæuè futura est vsq; ad cōsummationē seculi,errare in fide aut potest,aut poterit. Hæc conclusio partim ostensa est in libri secundi capite septimo:partim ex his,quæ dudū diximus cōprobatur. Nam pollicitationes Christi de præsentia sua,de spiritu veritatis, de regno ipsius sempiterno, de corpore cuius ipse erat futurus caput,non ad ecclesiam modò,quæ fuit tempore apostolorū, verùm etiā ad ecclesiā catholicā,quæ futura erat in seculi finē, pertinere necesū est. Id quoniam ex argumētis, quæ prioribus conclusionibus confirmādis posita sunt, manifestè colligitur: vanum profectò erit, aut acta agere, si eadem argumenta repetimus,aut si noua ponimus,vt in re non dubia rationibus minimè necessarijs. Certè q ecclesię præsenti spiritū veritatis negare pertēderit, is negabit eidē potestatem ligandi atq; soluēdi, negabit sacramēta & sacerdotiū,omniaq; adeò Spūssancti charismata. Ita nūc ecclesia Christi ad nudū nomē cōtrahetur, eritq; sine re vocabulū cōmentitiū. Verùm de tertia cōclusione hactenus.

Quarta cōclusio.

Quarta cōclusio. Nō solū ecclesia vniuersalis,id est,collectio omniū fideliū hūc veritatis spiritū sempiternū habet sed eundē habent etiā ecclesiæ principes ac pastores. Diximus.n.ecclesiæ vocē & pro populo fideli & ꝓ ecclesiæ pastoribus vsurpari. Priores itaq; cōclusiones illud astruebant, quicqd ecclesia,hoc est,omniū fideliū cōcio teneret,id verū esse. Hęc aūt illud affirmat, pastores ecclesiæ & doctores in fide errare nō posse: sed quicqd fidelē populū docēt,qđ ad Christi fidē attineat,esse verissimū. Hāc cōclusionē mox ostēdā,si priùs admonuero: pastoris vnius & alterius itē errorē pastorū omniū fidei non derogare. Sicut ne paucorū quidē fideliū error fidei derogat populi Christiani. Pastores igitur ac doctores omnes à fide nunquam posse aberrare contēdimus. Sic est sanè.

Ephe.4.

Id primū,mea sentētia quidē,manifestè demonstrat illud Apostoli testimoniū. Et ipse dedit quosdā apostolos, quosdā autē prophetas,alios verò euāgelistas, alios aūt pastores & doctores ad cōsummationem sanctorū,in opus ministerij,in ædificationem corporis Christi: donec occurramus oēs in vnitatē fidei & agnitionis filij Dei in virū perfectū: vt iam nō simus paruuli fluctuātes,et circūferamur oī vento doctrinę in neqtia hominū,in astutia ad circunuentionē erroris. Sanè si pastores ac doctores huc atq; illuc errarēt,à rectoq; fidei tramite discederēt,oues ꝓfectò ipsæ etiā errarēt, nec aliter ꝙ sine pastore dispsæ vagarētur. Cū pastor.n.per abruta graditur, necesse est,qđ Gregorius ait,vt ꝑ pręcipitiū grex sequatur. Nec fieri pōt,nisi vt mēbra rẹliqua eò defe-

eò deferâtur, quò & oculi suã vim atq; aciẽ
intẽderint, & caput sese inclinauerit atq; de-
flexerit. Benè ergo Paulus, ne populus varijs
doctrinę vẽtis circũferatur, diuinę ꝓcuratio
nis esse astruit, doctores & pastores ecclesiæ
dare: quorũ videlicet auctoritate plebs sua
natura cócitata atq; mutabilis in fidei con-
stãtia superno munere cótineatur. Quòd si
nullũ ecclesiæ suæ pastorẽ daret Christus, iã
sine dubio ouile suũ pastor bonus ille dese-
reret. Atq multò melius ecclesiæ est nullos
habere, q̃ errãtes habere. Si igitur pastores ad
vnũ oẽs à veritate discederẽt, oues suas Chri
stus, vel maximè destituisset. Præterea, si pa
stores oẽs in errore aliquo versarẽtur, ijdem
oĩno populũ aut de statu suo, & sede moue
rẽt, aut certè nutare facerẽt, vacillare, fluctuã
1.Timo.3. re. Ita domus Christi non esset colũna & fir
mamẽtum veritatis. Faciamus insuper oẽs
simul episcopos in eãdem sentẽtiam cõue-
nire, hãcq; populo rudi credẽdã proponere:
tũc rogo, an populus hos seq debeat, an nõ?
Si debet, cũ errãtibus ergo sacerdotib⁹ & epi
scopis plebs quoq; erret necesse est. Quare sa
cerdotũ omniũ error totius erit error eccle
siæ. Sin autẽ populo oĩum pastorũ doctrinã
leuẽ existimare licet, vide quęso, an hac sentẽ
tia absurdior alia dici, aut existimari possit.
Si.n. hinc pastores inde oues in cótrarias par
tes separẽtur: corporis cõpacti ac per oẽm iũ
cturã cõnexi disiũctio oẽm ecclesiæ distra-
het vnitatẽ, & nõ solũ inter optimates & po
pulũ constitutã à Christo societatẽ euertet,
sed cõem etiã inter se fideliũ consociationẽ
dirimet, cuius cõsociationis arctissimũ vin
culũ fidei est cõspiratio eadẽ & cõsensus par
tiũ non diuulsus. Diuulsus aũt oĩum erit, si
populorũ mẽbra à suis capitib⁹ diuellãtur.
Atq; vbi semel plebs rudis à doctorũ suorũ
cõi sentẽtia declinauerit, quorũ doctrinam
Matth.5. postea secutura est? Si salẽ abiecerit, in quo sa
lietur? Si à luce mẽtis aciẽ abduxerit, qd nisi
Luc.11. tenebras intuebitur? Si oculus est malus, nõ
ne et corp⁹ tenebrosum erit? Vbi verò illud,
Matth.23. Sup cathedra Moysi sederũt scribæ & Phari
sæi, quodcunq; dixerint vobis facite? An ne
meliorẽ statu & cõditiõe scribæ & Pharisæi
erũt, q̃ ecclesię Christi pastores ac doctores?
Certè, si præsentibus solũ & nõ item futuris
dñs loqueretur, vt auctor impfecti argumẽ
tatur, dicta illa fuissent, nõ scripta. Dicta sunt Homi. 42.
aũt propter illos, scripta ꝓpter istos. Ad hæc, in Matth.
Veritas fidei in catholicorum cõtrouersijs,
quẽadmodũ in secũdo libro cõstituimus li
brisq; etiã quinto & septimo cõfirmandũ
est, nõ est à populo quærẽda. Tũ qm̃ id es-
set operis infiniti, vt ad quæstionẽ vnã quã-
libet decernendã oĩum sentẽtia fideliũ roga
retur: tũ etiã qm̃, vt fieri id cõmodissimè pos
set, nõ deceret tñ, aut cerdonũ, aut muliercu
larũ singillatim inquirere & expectare iudi
ciũ. Siue.n. vnũquenq; seorsum interroges
de quæstiõe, quæ in dubiũ venit, seu vniuer
sos velis in conciliũ cogere, ridicula sanè fu
tura sit huius generis inqsitio. Ita p ecclesiæ
auctoritatẽ nulla penitus cõtrouersia finire
tur, si ad eã finiẽdam totius cõsensum plebis
reqrere deberemus. Addẽdum eodẽ est, qđ
iã pridẽ diximus, quædã ad doctrinã fidẽq;
ecclesię ptinere, quę populares prorsus igno
rãt. Vt patrẽ & filiũ esse vnũ principiũ Spũs
sancti, aĩam intellectualẽ esse formã substan
tialẽ humani corporis, Librũ Esther esse ca-
nonicũ, aliaq; similia. In qbus sentẽtiam po
puli requirere tã est absurdũ, vt nõ in sapien
tiũ modò animos, sed ne in stultorũ casurũ
sit. Nec.n. placere cuipiã põt, tãtas res impiti
vulgi calculis iudicari. Præterea in epistola
Ephesini cõcilij ad Nestoriũ id à Nestorio,
si facere satis ecclesiæ velit, exigitur: vt iure-
iurãdo fateatur, sentire se & docere quæ vni
uersi p oriẽtem & occidẽtem episcopi ꝑsi
desq; populorũ crederẽt ac docerent. Quæ
eadẽ epistola cõprobata etiã est à sexta syno
do. actio. 11. In cõcilio itẽ Triden. sessio. 3. de
finitũ est, ecclesię esse iudicare de vero sensu
& interpretatione scripturarũ. At totã fide-
lium cõgregationem de re eiusmodi velle iu
dicium ferre, insanũ esset. Pastores igitur ec-
clesię ac doctores illi sunt, ad quos id genus Euse. lib. 4.
iudicia pertinẽt. Atq; Egesippi diligẽtissima eccle. histo.
fidei inquisitio Eusebij Cæsarien. literis cele cap. 22.

brata est, qui, cùm Romam pergeret, non popularium sentētiam de fide requisiuit, sed satis sibi fecisse ad fidei suæ confirmationem visus est, si episcopis per loca singula in sermone congressus omnes eiusdem fidei prædicatores doctoresq; repererit. Irenæus rursum cùm ecclesiæ auctoritatem hæreticis obijcit, episcoporum tantùm sententiam obijcit secundùm seriem ab apostolis succedentium, horumq; sensum & fidem ecclesiæ sensum & fidem existimat: & illis qui refragetur, eum ecclesiæ refragari. Cyprianus item in libro de simpli. præla. An esse sibi, inquit, cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri societate secernit. Arma ille contra ecclesiam portat, cōtra Dei dispositionem repugnat, &c. qui contemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis audet. &c. Et in epistola ad Pupianum, Christus dicit ad Apostolos, ait, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatiōe succedūt, Qui vos audit, me audit: & qui vos reijcit, me reijcit. Et posteriùs asserit, ecclesiam non esse multitudinem contumaciū, sed plebem sacerdoti adunatā, & gregem suo pastori adhærentē. Vnde qui cum episcopis nōn sint, eos in ecclesia non esse: frustraq; sibi eos blandiri, qui pacem cum sacerdotibus non habuerint. Cùm ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, sed cōnexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata, &c. Augustinus demum, quoniam lōgum est omnes commemorare, cùm aduersum hæreticos ecclesiæ auctoritate nititur, episcopos apostolis ad sua vsque tempora succedentes planè intelligit.

Lib. 3. c. 3. Li. 4. c. 43. & 63.

Nona. 4. li.

7. q. 1. Scire debes.

Lib. 28. cō. Faustū. c. 2 & libr. 33. cap. 6.

Aduersus hanc postremam conclusionē obiectiones quædam. Caput quintum.

ATque in harum cōclusionum & explicationem & cōfirmationem abundè hæc dicta sufficerent, nisi huic postremæ illud à quibusdam Theologis obijceretur: quòd tempore dominicæ passionis apostoli omnes Christi fidē amiserūt: quò fieri, vt & episcopi omnes apostolis succedentes possint Christi fidē amittere. Nam quòd eo tēporis in sola beata Virgine fides permanserit, candela, inquiunt, illa significat: quæ in officijs eorum dierum sola non extinguitur, vnde discipuli lumen, quod amiserant, receperunt. Quoniam autem ratio hæc infirma illis etiam videbatur, eādem omninò rem & sanctorum veterum & scripturæ sacræ testimonijs confirmant.

Primum ergo argumentum ex illo trahitur, quod per Matthæum dominus dicit, Omnes vos scādalum patiemini in me in ista nocte: scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis, id est, ab vnitate fidei soluētur. Sic enim Glossa interlinearis exponit. Cap. 26.

Secundum, ex eo quod apud Lucam legitur, verba mulierum nunciantium Christi resurrectionem visa apostolis esse quasi deliramenta. Cap. 14.

Tertium, ex eo quod Marcus tradit, Christum exprobrasse omnibus apostolis incredulitatem & duritiam cordis. Cap. 16.

Quartum, ex Augustino in illud psalmi, Defecerūt oculi mei, omnes, inquit, discipuli desperauerunt, quòd ipse esset Christus. A latrone apostoli victi sunt, qui tūc credidit, quādo ipsi defecerunt. Refert etiā Cardinalis Turrecremata in hoc idē Ambrosium, Hieronymū, Gregorium, Isidorum. Verùm, difficile est, de eorum facilitate, perinde vt causa postulat, dicere: qui huiusmodi argumentis permoti, apostolos in vniuersum omnes fidem perdidisse aiunt. Id quod nō cum ratione solùm, sed etiam cum sacris literis pugnat. Nam, vt de Petro taceamus, cuius fidem non defecisse, posteriùs demonstraturi sumus, adhuc opinio illa de cæteris apostolis non modò nō certa, sed ne probabilis quidem est. Psal. 68. Lib. 1. summæ. c. 61. Lib. 6. capo streino.

Discipuli,

Matth. ulti. Discipuli, inquit, abierunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus: & videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Quidam, ait, non omnes. Video autem, hanc dubitationem à nónullis non ad apostolos, sed ad alios nescio quos discipulos referri: sed mihi semper Theophilacti magis ac Remigij sententia placuit, qui illã docent ad tẽpus, quo Christus ante discipulis apparuerat, referẽdam. Id quod Marcus, vt opinor, intellexit: cũ ait, Increpauit incredulitatem & duritiam cordis, quia ijs, qui viderant eũ resurrexisse, nõ crediderãt. Siue enim apparitio hæc, quam Marcus scribit, in die Ascẽsionis fuerit, vt multis placet, siue antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitãdum nõ est, quin eas increpationes hic Marcus recapitulando perstrinxerit, quas sparsim alij euangelistæ conscripserunt. Quia ijs, inquit, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Constat autem ex alijs euangelistis incredulitatem & duritiam cordis, ex ea scilicet causa, quia his, qui viderant Christum surrexisse, nõ est creditum, non ad omnes apostolos pertinere. Petrus nanque & Ioannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentum: ac Iacobus iuxta Hebræorum euangelium ab hora, qua biberat domini calicem, iurauit se non comesturum panem, donec Christum videret resurgentem: vt auctor est Hieronymus in catalogo scriptorum ecclesiasticorum. Non igitur omnes apostoli fidei iacturam fecisse credendi sunt: nisi, quod absurdum est, omnes infideles fuisse credideris. Non enim fides semel à Christiano suscepta, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdius, hæreseos notam apostolis vniuersis inurere. Quod qui faciunt, idq; sine idoneis & vrgentibus causis: hi nõ solùm illis, sed Christo etiam & ecclesiæ iniurij sunt. Iam argumenta illa infirma esse quis non videt, quæ auctores illius opinionis subiecerũt? Quæ q̃dẽ partim à nobis antè confutata sunt, partim vno nũc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probãt, id solùm probãt apostolos in fidei confessione defecisse: aut etiam in fide viua, quæ per dilectionem operatur. Huc verò referri potest cõsuetudo illa ecclesiastica extinguẽdi oẽs cereos preter vnũ. Quanquam Rupertus lib. de diui. off. 5. asserit, extinctos cereos priores significare prophetas à Iudæis interẽptos: at cereũ illũ, qui ad breue tẽpus abscõditur, significare Christũ. Sanè verò etiã si apostoli tunc tẽporis fide caruissent, nihil tamen cõtra conclusionẽ haberetur. Nam, vt Augustinus admonuit, tunc apostoli defecerũt, cùm nõdum erãt duces ecclesiæ: nec illud impletũ fuerat, Ego cõfirmaui colũnas eius. Vnus ergo tunc erat pastor Iesus Christus. At Petrus ac reliqui apostoli postea q̃ à Christo pastores constituti sunt, sine cõtrouersia fidem semper catholicam tenuere. Cæterùm, quod hæretici calumniãtur, pastores ecclesiæ homines esse fallereq; proinde ac falli posse: argumẽtum exiguum sanè atque mendicum est. Aliud quippè fuerit de humanę naturę imbecillitate disputare, aliud de diuina gratia & prouidentia, qua homines in veritate fidei continentur. Tota nanq, simul fidelium concio homines sunt: Prophetę item apostoli & euangelistę homines erant: sed quoniam spiritum veritatis accepere, in falsam fidei doctrinam venire non poterant. Sic ergo & ecclesiæ doctores vniuersi homines quidem sunt, sed quoniam diuino spiritu gubernantur & aguntur in vera dogmata: nequeunt in falsa declinare.

Apostolos oẽs fuisse infideles Turrecre. concedit. 1. lib. sum. c. 61.

in Psal. 124

Illud autem, q̃ ineptum, q̃ friuolum, q̃ ridiculũ? Quòd quidã interpretãtur, ideo nos in ecclesiã non credere, quia homines sunt: oĩs verò homo mẽdax. Non est hæc illa profectò causa, quæ grauissimos viros adduxerit, vt in ecclesiam credendum esse negarent. Sed antiquior & pulchrior & ab auctoribus ipsis profecta alia causa est. Augustinus q̃ppè credimus, ait, Petro, credimus Paulo, in Paulũ aut Petrum nõ credimus: credere enim in eum, est credendo amare,

In psal. 77. et tract. 29. in Ioán. De pœn. d. 2. §. Ex præmissis.

amare, credendo in eũ ire. Hactenus Augustinus. Et Ruffinus, Non dicitur, inquit, in sanctã ecclesiã, sed sanctam ecclesiã credendam esse, non vt Deũ, sed vt ecclesiã Deo congregatam. Hac itaq; præpositionis syllaba creator à creaturis secernitur. Hęc ille. Ob id igitur auctores hi non admittunt, vt in ecclesiam credamus: quia ecclesia fidei nostræ finis non est.

Existit autem hoc etiam loco quædam quæstio subdifficilis. (*In comm. ad Gala. 1.*) Cùm enim à Hieronymo dupliciter ecclesia dicatur: et ea, quę non habeat maculã aut rugam, & verè corpus Christi sit & ea, quæ in Christi nomine, absq; plenis virtutibus, imò cum vitijs quibusdã admixtis, cõgregetur: vnde nobis cõstare poterit, vtrónã modo nomen ecclesię capiatur: cùm dicitur colũna & firmamentũ veritatis? Hæretici siquidé quicquid in scripturis proditum est, quod ad ecclesiæ, vel auctoritaté spectet, vel veritatem: id totum nó in posteriore sensu, sed in priore accipiédum cauillantur. Concedũt itaq; spiritũ veritatis ecclesiæ sanctorum: ecclesiæ, quæ malos habeat permixtos, nó concedunt. Nec ea se solùm ratione tuentur, ꝙ in voce ambigua liberum est vtranlibet significationem eligere: sed argumentis alijs in id etiam incumbunt, vt hoc loco & quæstione ecclesiæ nomen non aliter vsurpãdum esse persuadeant. Illud primum est, ꝙ Hieronymus sentit, ecclesiam in secundo significatu abusiuè dici: vt fortis, inquit, prudens, castus, iustus & temperans, interdum plenè pro his, qui perfectæ virtutis sunt, interdũ abusiuè pro his, qui sunt incipientes, accipiuntur. Si ergo prior significatio ꝓpria est, posterior impropria: commodiùs sine dubio ecclesię vocem in illa priore, hoc est, pro iustorum concione vsurpabimus. Rursum, cùm Apostolus illa dicit, Ecclesia subiecta est Christo, &, Christus dilexit ecclesiã, &c. &, Christus caput est ecclesię, ipse saluator corporis eius: vox illa pro sanctorũ congregatione accipitur, vt Hieronymus Augustinusq; interpretati sunt, quid igitur causæ erit, cur aliter accipiamus: cũ ecclesiã scribit Apostolus colũnam esse ac firmamétum veritatis? Præterea, encomio illo nobilitauit Paulus non ecclesiã quanlibet, sed eã quæ esset domus Dei. At domus Dei soli iusti esse credũtur, vt etiã Augustinus ait, nó ergo columna veritatis est nisi ecclesia sanctorũ. (*Lib. 7. con. Dona. c. 51. 24. q. 1. Omnibus. Eo. li. & c.*) Prętereà, Augustinus disertè docet, domũ ecclesiãq; Dei, quæ in bonis solùm fidelibus est & sanctis Dei seruis, eã esse quæ ædificata est supra petrã, quę etiã claues accepit ac potestaté soluédi & ligãdi. Eadem ergo domus Dei est, quæ est colũna & firmamentum veritatis. Quãobrem, si pastores, qui ecclesiæ sibi nomen vendicant, mali sunt: non ad eos hæc & alia similia pertinent. Quod & Agustinus idẽ multis alijs locis confirmat. (*Lib. 3. con. Dona. cap. 18. & lib. 5. c. 20. & 21. & li. 6. c. 3. 1. q. 1. remissionem. de. cõ. d. 4. Quomodo exaudit.*) Quæ si vera sunt, non solùm conclusio illa postrema, quæ nũc expenditur, sed reliquæ omnes funditus euertuntur: & quicquid omnino hoc nobis loco constitutũ est. At verò, quanquam in eam sentétiam hæc & alia plura ab hæreticis disputãtur, nos tamen ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab ipsius approbatione, fugere. Primùm aũt hoc intelligendũ puto, quæ nũc ab illis defensionis ratio viaq; tentatur, eam nõ modò nostras rationes euertere: sed ad id etiam deducere, quod fidei catholicæ rerũq; omnium publicarũ naturæ dissonum atq; inimicũ sit. Si enim spiritus veritatis solũ bonis à Christo est in euãgelio promissus: cæteræ quoq; promissiones ad ecclesiam, quæ ex solis iustis cõstituitur, pertinebũt. Quocirca, dicendum est enim sæpiùs, nec legũ ferendarũ auctoritas, nec clauiũ potestas, nec peccatorũ remissio, nec doctrinę vis, nec sacerdotij religio, nec vlla oĩno publica euãgelij facultas, nisi in ecclesia oĩ ex parte bona inuenietur. Cũ verò in ecclesia catholica, quę inde ab apostolis fuit, semper fuerint mali boniq; permixti: in ea nimirũ nulla fuisset firma fides, nulla certa veritas, nulla expressa potestas, nulla solida auctoritas. Ita oĩa,

quæ

quæ, vel pontificum, vel conciliorum, vel totius etiam ecclesiæ consensione decreta ac definita sunt, nullas omnino haberent vires. Siue enim excipias, eos nō esse iustos, siue, vt iusti sint, esse tamen nobis incogni tos: vtralibet via & modo illorum dogma ta, scita, leges, eludes. Eritq́; ,, queadmodum supra diximus, res Christi publica omniū, quę fingi possunt, stultissimè atq; absurdissimè cōstituta. Itaq; fit verum illud, quod initiò dixi; spiritum veritatis, fidei catholicæ fulcimentum, cæteraque Spiritussancti charismata ei ecclesiæ esse & promissa & data: quam apostoli sua doctrina miraculisq́; fundarūt, ad quam ijdem suas cōscripsere epistolas, quam in terris semper habuit Christus, quam sacræ literæ aptè prudenterq́; describūt ex bonis ac malis piscibus, ex frumento & zizanijs, ex tritico & palea, ex fatuis sapientibusq́; virginibus, è seruis probis improbisq́; cōstantē. Hæretici ergo ecclesiæ nomē sibi habeāt & inuidiosum & obscurū, eamq́; ecclesiam interpretētur, quam adhuc nemo est mortaliū intuitus: nos autem ecclesiam ex consuetudine tum diuini sermonis tum etiā vitę nostræ interpretemur. Nec metiamur eā, vt superbi & arrogantes, verborū magnificētia: sed ecclesiā eam, quæ habetur, existimemus, illam autē omittamus, quæ omnino nusquā reperitur. Homines enim sumus, remq́; proinde publicā, quę est in hominū vsu vitaq́; cōi, non eam, quæ fingitur, sperare debemus. Quæ omnia sic à me dicta existimari velim, non vt nulla in terris sit coram Deo bonorum multitudo atq; collectio, quæ & ecclesia, & spōsa, & amica Dei in sacris literis nuncupetur: sed vt eos nos à malis in domo, & ecclesia Dei minimè separemus, vbi vasa aurea & argentea sunt lignea quoq; & fictilia: non in honorem omnia, sed quædam vel in contumeliam. Verū hæc explanata sunt antè satis, vt arbitror, diligēter. Iā argumentis illis respōdeamus, quæ modò suggessimus: nam ijs, quę à principio libri huius sunt posita, capite sequenti eodēq́; postremo respōdebimus.

In voce, inquiūt, ambigua licet è multis vnūquodlibet significatū accipere. Minimè, inquam, gentiū. Sed antecedētia primùm & consequētia spectanda sunt: deinde considerandum, quæ natura rerum sit, quid cohęreat, quid repugnet, multaq́; omnino alia, quæ nos in tertiodecimo libro accuratiùs & exquisitiùs persequemur. Quòd si vbi dona ecclesiæ Christus pollicetur continēdis in officio ac veritate fidelibus necessaria, ea nos ad latentia solùm & inuisa mēbra referimus: inania profectò essent dona illa, parūq́; ad cōem vtilitatē accommodata. Quin, vt suprà ostensum est, noxia essent, ac pnicioſa valde, quippe quæ perditissimis quibusq́; ciuibus & dissidiorū præberēt perpetuas causas, & in omnibus omnino flagitijs impunitatē ac licentiam sempiternā. Iam verò si ratione duce ac magistra eum iniuriū principi bono & sapiēti censemus, qui illius priuilegia sic interpretatur, vt nō solùm frustra, sed in perniciem concessa esse videātur: quantò magis ille erit Christi iniquus, prauus & malitiosus interpres, q gratias & fauores, quos republicæ suæ promisit Christus, in eū sensum acceperit, qui nō modò vanitatē præ se ferat, sed afferat vel exitiū? De ecclesia igitur, quę bonos simul malosq́; cōplectitur, locus ille Pauli cæteriq́; similes intelligēdi sunt. At talis cōcio ac coetus abusiuè ecclesia dicitur. Id primùm nego. Nec enim de forti, prudenti, iusto ac temperanti eadem est causa. Fateor siquidem cum Hieronymo, eiusmodi virtutum vocabula ad incipientes atq; imperfectos non nisi per abusum traduci posse. Quoniam vera virtutis definitio non illas inchoātes & , vt ita dicā, informatas dispositiones, sed habitus planè absolutos atq; perfectos exprimit: quemadmodum Aristoteles, Diuus Thomas, ac reliqui veri Philosophi tradiderūt. At ecclesię vox nihil tale indicat, quale isti fingunt, vnde malos ab eo coetu excludamus: q ecclesię sibi nomē propriè vēdicat. Quamob

Quamobrem nulla est improprietas, nullus abusus, si ecclesia etiam ea nũcupetur, quæ in vno baptismo, vna fide, vna religione, improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter dein respondere possumus, Hieronymum de ecclesia Christi in eum sensum ferè loqui: in quo populũ Dei, domum Dei, seruos Christi propemodum vsurpamus. Fit enim nescio quomodo, vt casus gignendi additus ad bonos potissimùm vocum illarum intelligẽtiam deducat. Ita si ad ecclesiam vitio deprauatam referantur, abusus fortassè nonnullus est: qui mente magis concipi, quàm verbis significari potest. Nam & populus Dei ille in sacris literis dicitur frequentissimè, qui Deo peculiariter dicatus est, in quo scilicet Dei fides viget ac cultus: quanuis in eo sint alii qui peccatores. Sed ad Hieronymi testimonium satis.

Dupliciter homo Dei dicitur. S. Tho. 1. p. q. 48. arti. 4. ad primũ.

Ad id verò, quòd subiunctum est capite sequenti respondebimus, vbi explicabitur, quónam sensu ad Ephesios. 5. Apostolus ecclesiam nominarit. Quòd autẽ domus Dei etiã illa sit domus magna, in qua sunt vasa aurea & argentea lignea quoq; & fictilia: non est necesse demonstrare. Id tamen, etsi perspicuum est, ad futurum tempus reseruamus, cũ primi capitis argumenta diluentur. Iam, quod postremo loco ex verbis Augustini obijcitur, id cautè & legendum & audiendum est: quemadmodum ante nos viri ecclesiastici admonuerũt. Possunt enim verba illa duplicem sensum ingerere. Vnum, vt soli iusti intelligantur Christi & ecclesiæ administri esse, soli remittere peccata, soli ecclesiasticam habere & auctoritatẽ & potestatem. Quem sensum constat non rationi solùm, sed ecclesiæ fidei sacrisq; etiã literis repugnare. Sed de hac re non est huius, aut loci, aut instituti disserere. Alter ergo sine dubio Augustini sensus est vt soli iusti dicãtur claues regni cælorum, potestatem ligandi ac soluendi, spiritum veritatis & reliquas spirituales gratias accepisse: quòd vniuersa dona hæc non propter malos, sed propter bonos ecclesiæ & promissa & collata sint. Sic enim quæ œconomis ac dispensatoribus paterfamilias tribuit in familiæ commoditates distribuenda, non œconomis hæc, sed familiæ ipsi tributa esse intelliguntur. Sic quæ episcopis & clericis populus dedit in pauperum expendenda vsus: ea non episcopis & clericis, sed pauperibus dicitur contulisse. Sic etiã, si princeps homini ignoto quicquam ob amici sui preces meritúq; donarit, id iure ac verè dicet se non homini ignoto, sed amico donasse. Ad quam omninò legem illa quoq; explicanda sunt, quæ ex Augustino contra Petri & successorum eius auctoritatem afferuntur. Claues non vnus homo Petrus, sed vnitas accepit ecclesiæ. Item, Potestatem ligandi ac soluendi Petrus cum omnibus tanquam personã gerens ipsius vnitatis accepit. Item Ecclesiæ claues datæ sunt, cùm Petro datæ sunt: & cùm ei dicitur, ad oẽs dicitur: Pasce oues meas. Quæ oĩa, vt opinor, nihil aliud significant, quàm Petrum ac cæteros ecclesiæ ministros, nec sibi, nec ob sua merita, sed ecclesiæ obq́ue ecclesiæ causam claues, reliquaq; euãgelij publica munera accepisse. Quanquam priora illa scio aliter ab alijs interpretari. Sunt enim qui ea referant ad vsum potestatis: quem mali, quia legitimũ habere non possunt, dicuntur non habere. Alij referunt omninò ad gratiam non illam sacramentalem, quæ etiam per malos ministros dari solet, sed quæ precibus ministri respõdet, vt de con. d. 4. Quomodo, Augustinus videtur significare. Alij tandem existimant, Augustinum de publicis raptoribus, vsurarijs, concubinarijs, sacrilegis, loqui. A quibus olim, perinde vt si essent ab ecclesia præcisi, non licebat sacramenta percipere. Ideoq; illiusmodi ministri gratiã sacramentorum non dabant. Verùm hoc disputare, vt sæpè iã diximus, non est huius diei ac temporis. Et Valdensium insania iam pridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare.

In serm. de post. Petri et Pauli. Homi. 10. in Ioan. In lib. de ago. Christia.

Con. Do. lib. 5. c. 32.

Itaq;

Itaq; de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ à principio contra ecclesiæ auctoritatem posita sunt, quàm breuissimè possumus, refellamus.

Caput postremum, in quo argumenta primi capitis confutantur.

PRimum verò argumentum promptissimum est, refellere: nec vno tantùm, sed multis etiam modis. Tum, quòd nec Moyses nec Iosue, in quorum gubernatione tempus illud erat positũ, in populi furorem & insaniam inciderunt. Tum, quòd nec certum est quidem, eos, qui in castris remanserint, in flagitium omnes cõsensisse: quin vero simillimum est, nõ nullos etiam repugnasse. Nam, vbi primùm Moyses illá vocem edidit, si quis est Domini, iũgatur mihi: cõgregati sunt ad eum omnes filij Leui, consecraruntq; manus suas Domino vnusquisque in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, qui ad vnam Moysi vocem se illi coniũxerint, quià Domino steterint, quos Dominus iustitiæ suæ administros in vltione fecerit, hos in eo scelere cæterorum socios & consortes non fuisse. Quid?

Leuit. 8. quòd Aaron nõdum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat superhumerale impositum rationaliq; adstrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, si Aaron filijq; eius nec pastores populi constituti nec sacerdotes consecrati in fide ac religione errarunt. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea accidit, metu peccauit, non infidelitate. Nihil ergo cõtra nos affertur, qui asserimus, sacerdotes pastores iam ecclesiæ à Christo q. institutos errare omnes in fide ac religione nõ posse. De argumento itaq; primo tantũ.

Secundum argumentũ refellitur. Secundum autem videtur esse grauius, quo non Caluinus modò, sed Donatistæ etiã aduersum catholicos vsi sunt: quemadmodum libro de vnitã. eccl. c. 12. Augustinus tradidit. Sed non est necesse noua nunc responsa meditari: quãdo huic argumento egregiè ab Augustino responsum est. Plerumq;, ait, sermo diuinus impias turbas ecclesiæ sic redarguit tanquã omnes tales sint, & nullus bonus omnino remanserit. Inde quippè admonemur, in suo quodã numero eos dici omnes, id est, omnes filios gehennæ. Isti ergo vel imperitè vel fallaciter agentes colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsq; in finem permixtos vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorquere in ecclesiam Dei, vt tãquam defecisse ac perijsse de toto orbe videatur. Hactenus Augustinus. Huiusmodi ergo prophetarum oracula hunc in primis sensum habent, vt quoniam in comparatione malorũ adeò pauci boni sunt, vt nulli esse videantur: scriptura totum vna comprehensione populum reprehendat, quamuis in eo nonnulli sint boni. Deindè, prædictiones propemodùm illæ erant non reprehensiones. Describitur enim populus ille non qualis tunc erat, sed qualis post Messiæ aduentum futurus erat. Vterq; sensus, ne heretici nostrum esse causentur, exemplis scripturæ manifestis comprobandus est. Ezechiel eodem quo & Hieremias tempore vaticinatus est. Quid dicat ei dominus audiamus. Domus Israel nolunt *Ezech. 3.*
audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippè Domus Israel attrita fronte est & duro corde. An putas in tota hac deprauata domo partem aliquam superesse, cui generalis illa sententia non condonat? Audi quid etiã dicat dominus. Signa Thau *Ezech. 9.*
super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Non ergo omnes in populi flagitium consenserant: non omnes attrita fronte & duro erant corde. Esto aliud exemplum. Saluum, inquit, *Psal. 11.*
me fac quoniam defecit sanctus. Vana

locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. En vnus totius generis humani culpas voce magna & queribunda deplorat, perinde ac si relictus sit solus. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam. Intelligens ergo iam suæ querimoniæ se plures habere consortes, Tu domine, inquit, seruabis nos à generatione hac in æternum. In libro autem contra Donatistas post collationem, capite vicesimo. idem quoque Augustinus, Ne fortè, ait, arbitrentur prophetarum tantummodo moris fuisse, & non ad nouum testamentum, sed ad veteris consummationem pertinere, sic arguere reprehensibiles, quasi omnes in eo populo arguantur, & sic alloqui laudabiles, quasi omnes ibi laudentur: ecce ad Corinthios sic Apostolus loquitur. Paulus ecclesiæ, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis, sanctis, cum omnibus, qui inuocant nomen Domini, gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quę data est vobis in Christo: quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni verbo & in omni scientia, &c. Quis hæc audiens credat in ecclesia Corinthiorum esse aliquos reprobos, quandoquidem verba ista sic sonant, velut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamen paulò pòst dicit, Obsecro autem fratres vt non sint in vobis schismata, &c. Et in hoc horrendo vitio tanquam omnes increpans dicit, Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis, &c. Hactenus ille. Poterat & ea commemorare, quæ in eadem epistola subiecta sunt, Tanquam paruulis in Christo lac potum vobis dedi, non escam: nondum enim poteratis. Sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, &c. Item, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Item ex epistola ad Galatas, O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati, &c. Et postea tamen ait, Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiuscemodi instruite spiritu lenitatis, &c. Item ad Philippenses, Omnes quæ sua sunt quærunt, & non quę sunt Iesu Christi, &c. Quas res in ea disputatione & multas alias similes à summo Theologo præteritas arbitror, quòd essent faciles: sunt certè ad præsens institutum vtiles, easque ferè in epistola ad Vincentium attigit. Iam quod pleraque eiusmodi prophetarum testimonia ad populi Iudaici statum & mores post Messiam referenda sint, & sequenti libro multa exempla cognoscentur, & nunc satis in vno exemplo demonstrabitur. Aggæus Zorobabelē ac Iesum sacerdotem magnum totumque omnino populum, vt domum dei ædificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Iesu sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiscum sum, & spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere. At eodem postea capite subiunxit Aggæus, si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, contaminabitur. Et respondit Aggęus, Sic populus iste ante faciem meam dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientiùs de populi statu post testamenti veteris consummationem intelligimus. Tametsi

Marginal notes: Rom. 11. 3. reg. 19. 1. Cor. 3. 1. Cor. 5. Galat. 3. Gala. 6.

Libr. con. Dona. post colla. c. 20. metsi Augustinus ad formam quoque superiorum hoc exemplum interpretatus est. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem post Messiæ aduentum aptiùs hoc congruentiusque refertur, & plura alia præsertim apud Isaiam huic proposito inseruire libro proximo ostensuri sumus. Itaque de Isaiæ Hieremiæque testimonijs dictum est satis.

Tertio argumēto respōdetur. Illud verò, quod tertio loco subijcitur, ecclesiam occultam esse posse, Donatistę etiam olim posuere. Quibus tamen Augustinus occurrit in hęc verba. *De uni. eccle. c. 14.* Non est ecclesia nobis operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum: vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Donatistis operta est, &c. Tantum Augustinus.

Primùm autem illud falsum est, veterem populum aliquando nullam ecclesiæ speciem habuisse. Nam cùm se solum relictum quereretur Helias, septem millia virorum scriptura commemorat genua sua non curuasse ante Baal: quibus sanè illud perspectum & exploratum erat non fidem & vnitatem, sed regnum esse diuisum: extareque proinde in Hierusalem templum Dei, summum sacerdotem, veram de lege ac religione doctrinam. Eiusmodi *Tob. 1.* Tobias erat, qui, cùm tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad templum domini, & ibi adorabat Dominum deum Israel, decimas fideliter offerens, & cætera his similia secundùm legem Dei puerulus etiam obseruans.

Deinde, non sequitur, si populus ille ita vacillauit, vt penè cecidisse videatur: si ita dispersus est, vt propemodùm formam & speciem amiserit, Christi quoque ecclesiam vsqueadeò obscurari posse: vt nulla eius species effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt quæ casura esset, ruinam sæpè minabatur. Et quoniam futurum erat, vt illi reipublicę tanquam sempiterna nox esset offusa: nihil mirum si sensim obscurata est & euanuit. Quid autem si quandoque etiam vix apparuit, cui tam parua lux tenuisque noctis splendor affulsit? nempe lucerna lucens in caliginoso loco. *2. Pet. 1.* Sed hæc explicabuntur in sequenti libro diligentiùs. Nam Hilarij auctoritatem, qua nos Caluinus vrgendos existimat, Vincentius Augustino quondam opposuit: sed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit & obtriuit ferè in hæc verba. *In epist. ad Vincē. nu. 48.* Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra testimonia tot diuina, &c. Potes hoc modo dicere nec ecclesias Galatiæ tunc fuisse, quando dicebat Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim nescit illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse delusos, vt putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipsi credebant: alios autem timore cessisse & simulatè consensisse. Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Asiana-

rum aut zizania non triticum arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quantò vehementiùs, tantò vtiliùs arguendum putabat. Habent enim etiam scripturæ canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquã omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Hactenus Augustinus.

Aduersus Luciferia. Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas rediit. Manifestiùs dicam, omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt. Tũc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est: tunc ad reditum Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Hęc Hieronymus, multaque alia, quæ breuitatis studio prætereo. Sed hæc satis sunt vt omnes intelligant, nauem ecclesiæ in alto hæresum, seditionũ, discordiarumque procellis fluitantem fuisse iactatam quidem ac penè opertam fluctibus: sed non fuisse tamen in tanta *Matt. 8.* etiam tempestate demersam. Quin in suis licèt paucis fortissimis eminuit, qui quò magis in remigando laborarunt, eò aspectabiliores clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus est ecclesiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipsa latuit, sed toti semper orbi manifesta fuit, quemadmodum sexto postea libro accuratiùs ostendetur.

Quintum respuitur. Nec verò sub diuersis pontificibus fides ecclesiæ aut soluitur aut occultatur. Quin eo etiam tempore ecclesia catholica fidei suæ manifestum argumẽtum edit. Iudicia tunc pastorum periclitantur, quæ sine certo ecclesiæ capite infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro disseremus.

Iam, in sexto argumento Caluinus & multum operæ ac verborum sumit, & vano se labore frangit. Poterat breuiùs ac faciliùs dicere quoniam synagoga extincta omnino & deleta est: ecclesiam quoque Christi funditus esse delendam. At discessio, quam prædixit Apostolus, venire non potest, dum vera ecclesiæ facies extiterit. Id Caluinus dicit: non probat. Itaque falsum est. Quin posteaquàm Germania non solùm à Romano pontifice, sed à Romano eodemque suo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortasis Pauli prædictio impleta est, instantque proinde Antichristi infoelicissima tẽpora. *Sexto satisfit.*

At, filius hominis veniens fidem non inueniet in terra. Sed huic argumento respondet Hieronymus illam hic fidem nominari de qua Dominus aiebat, Fides tua te saluam fecit. Et alibi de Centurione, Non inueni tantam fidem in Israël. Et rursum ad Apostolos. Quid timidi estis modicæ fidei? Necnon & in alio loco, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Nec enim Centurio aut illa muliercula in Trinitatis sacramenta crediderant: sed simplicitas mentis & deuota deo suo anima commendata est. Hæc est fides quam rarò inuentam deus pronunciauit. Hæc est fides, quę etiam apud eos, qui bene credunt, difficilè perfecta inuenitur. Eodem quoque modo Augustinus respondet, dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis est in hominibus, vt in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid vbi trepidauerint. Addit rursum, propter iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, quæ illa potissimùm ætate erit, Dominum ita loquutum, *In dialogo aduersum Luciferianos.* *De vnit. eccle. ca.*

tum. Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inueniet fidem in terra: sed quasi dubitans putasne, ait, inueniet fidem. Non quòd ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret, sed vt sua dubitatione figuraret nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error enpiendus est, qui vanissimis argumentis adducti sunt, vt putarent fidem in solo vno manere posse. Cùm enim ecclesiæ nomen collectiuum sit, si vnus tantùm crederet, non crederet ecclesia. Adde quòd Dominus per Matthæum dicit.
Matth. ulti mo. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Vobiscum ait. Et per Ioannem, cùm
Ioa. 14. & 16. pollicetur spiritum veritatis fidelibus sempiternum pluribus illum pollicetur: non tantùm vni. Adde etiam quòd corpus non est vnum membrum, sed multa, vt Apostolus ad Corinthios docet.
1. Cor. 12. Sed Corpus Christi: quod est ecclesia, vt idem ad Ephesios ostendit, vs-
Ephe. 4. que in finem permanebit. Non ergo vnquam multi fideles in ecclesiâ deerunt.
Matth. 13. Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, bonique pisces cum malis in reti, vsque ad consummationem seculi durabunt. Non ergo solùm in vno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ consummationem existimo referendam. Quod siquis ad tempus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnoperè contenderim: modò sic interpretetur, vt propter crudelissimi tyranni sæuitiam sacerdotes à publico & solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi Ioannis obiicitur, quoniam valde obscurum est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tametsi hoc oraculum in Lutherro fateor esse completum: cui data est clauis putei abyssi, vt errores penitus demersos atque defossos eruendo tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipsam tenebris circunfudisse videretur. Sed affulget adhuc ecclesiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis abintus, nihilque in ea externi splendoris est: quî fieri potest, vt illa cohæreant, Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circundata varitate. Item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & non potest ciuitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque similia, quæ sunt, ne longum faciam, prætereunda. Planum est igitur in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil simulatum est, sed omnia vera, syncera, solida, omnem etiam externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de sexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis verò argumentis diluendis illud admonere operæpretium est, per figuratam dictionem multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vsu est cùm persæpè aliàs, tum magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in vniuersum dicimus, in quæ non omnes reipublicæ partes, sed interdum paucæ etiam concurrunt. Populum enim robustum, gentem bellicosam appellamus, non quòd omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed quòd viri ex ea ad rem bellicam selecti eiusmodi soleant esse. Nec enim aliter de humana republica ac de humano corpore loquitur. Dicitur autẽ homo agere vel pati; quæ manus pésque vel agit vel etiam patitur. Dicitur mundus immun-

dúsue, si facies aut mũda aut immũda sit: eodemque omnino modo similiter in reliquis. Inde adeò venit, vt vocabula, quæ quibusdam ecclesię partibus conuenire videmus, ecclesiæ ipsi attribuantur. Ad hanc enim legem ecclesia dicitur amica, pulchra, immaculata, sancta, videlicet ratione bonorum: hortus cõclusus, fons signatus, ratione electorũ. Qui cùm prima atque optima pars sint ecclesiæ Christianæ, imò verò regni cælorum cũ sint principes, quáuis in terrena repub. despicatissimi ac contemptissimi: verè ac iure ea, quæ in eos conueniunt, in totam ecclesiam transferuntur. Quoniam, vt ex Aristotele etiam antè docuimus, id ciuitas aut esse aut facere dicitur, quod in ea primarij & optimates aut esse dicuntur aut facere. Neque hoc loco, vbi à Lutheranis vel maximè petimur, Lutheri testimonium negligendum est, quò intelligant hi rem esse tam apertam atque dilucidam, vt eam ne Lutherus ipse quidem negare potuerit. Is igitur, cùm in concione quadã ad populum explicaret, quéadmodum ecclesia sancta diceretur: per synecdochen docet Matthæum scripsisse, latrones blasphemasse: cùm vnum eorum id fecisse Lucas scribat. Sic vnus & idem populus, vt ait, arguitur in Prophetis, cũ multi sint inter eos boni: rursus laudatur, cùm multi sint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura, quæ communia faciat oĩa bona: communia item omnia mala. Vt alter alterius onera portet, & sic impleat legem Christi. Sic ciuitas vel regio vel domus fecisse aut passa esse dicitur, quod aliquot in ea fecerunt aut passi sunt. Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuersos appello, vt iam vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis opponant ecclesiam hortũ conclusum esse, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradisum cũ pomorũ fructibus, sanctam, pulchrã, perfectã, sine macula & ruga gloriosam: vt in ea nullum præscitũ, nullum infirmũ, nullũ improbum esse conficiant. Sed respondeamus ad singula. In septimo argumento canticorũ de ecclesia encomium ponitur, cui abundè, vt reor, satisfecimus. *Septimum dissoluitur.*

Additur deinceps, in arca solos eos fuisse qui salui facti sunt: arcam autem ecclesiæ imaginem extitisse. At, ne quis in hunc errorem incideret, vt putaret oẽs qui per baptismum in ecclesiam transeunt, esse saluos: idcirco Petrus cautè & sapienter adiecit, Quod & vos nunc similis formę saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed consciẽtiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui etiã, quod Hieronymus aduersum Luciferianos ait, vt in arca omnium animalium genera, ita & in ecclesia vniuersarum gentium & morum homines sunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni: ita & hic iusti & peccatores, id est, vasa aurea & argẽtea cũ ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potissimùm ecclesiæ typus est, quòd extra eam nullus seruatus est: non in eo quòd oẽs in tra illam facti sunt salui. Sed arcę Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Christus, aiunt, nõ est alterius ecclesiæ caput, nisi eius cuius saluator est. Hoc primũ non est adeò expeditum. Est enim caput angelorũ Christus: nec cõstat tamen an eorum sit propriè seruator. Certè ego non puto: quanuis contrà sit à nonnullis disputatum. De qua re non est hic locus disserẽdi. Deinde, ea connexio infirma est, Christus est ecclesię saluator, ergo omnes qui sunt in ecclesia seruat. Est enim saluator oĩm hominũ, maximè fideliũ: nec oẽs tamen re ipsa saluos facit. Atq; vt Christus corpus suũ, quod est ecclesia, seruet: seruet, inquã, rei efficientia & exitu: adhuc non sequitur, eum oẽs qui sunt in ecclesia seruare. Tum quoniam iam satis ostẽsum & patefactum est, quædam de ecclesia verè dici, quæ ei non omniũ, sed quarundã partium ratione conueniunt. Tũ quoniã totius partiũq; vocabula latiùs fusa sunt, quàm *1. Timo. 4.*

quā voces corporis atq; mēbrorum,quēadmodū paulò pòst explanaturi sumus. Ita non fit,vt si corpus Christi omniaque eius membra seruantur: partes ecclesiæ seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi gloriosam ecclesiam: solùm astruit seipsum tradidisse vt eam exhiberet gloriosam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viueremus, nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia, vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in ecclesia sunt mundantur & glorificantur. Tametsi verè ecclesiam suam sibi exhibet gloriosam: sed nec in omnibus partibus,nec in hoc fortasse tempore.

Ioan.11. Porrò id quod sequitur facillimū est. Nam, quanquam filij Dei aliquando secundùm prædestinationem nominentur: at propria eademq; frequens denominatio à præsenti iustitia fit:vt capite tertio explanatum est. Videmus autem, verè filios exhæredari, ac iustè aliquando quidem. Nō itaq; colligitur,filius est igitur pcipiet hæreditatem:nisi illud simul ponas,& ius quod accepit non amisit. Quoniam autem filius Dei non semper probus intelligitur,sed is quoq; interdum, qui paternà bona prodegerit: etiam hoc distinguendum puto, Ecclesiam è Dei solùm filijs constare. Nam si filios voces, qui per baptismum sunt Christo & ecclesiæ geniti: id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidam & stulti filij,quos patris matrisq; cura parturire iterum gestit,donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem scripturæ vsum eos tantùm appelles,qui probi & sapientes sunt: certè ecclesia non ex his modò constituitur,sed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiē eluerunt. Nam & in hos

Deute. 32. nomen filij quandoq; diffunditur. Non-

Isai. 1. ne,inquit,ipse est pater tuus? At generatio peruersa erat & infideles filij. Item,filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerūt

Hiere. 3. me. Item,conuertimini filij reuertentes,& sanabo auersiones vestras. Item, Sicut lilīū inter spinas, sic amica mea inter filias. *Cant. 2.*

Quod de sanctis ecclesiæ viris dictum esse omnes Christi fideles agnoscūt. Vnde autem appellat spinas nisi, vt Augustinus ait, propter malignitatem morum? Et easdem *De vni. eccle. c. 13.* vnde filias nisi propter communionem sacramentorum? Bona ergo filia in medio malarum est, in eademq; paterna domō. Sed ouile Christi nō nisi ex Christi ouibus constituitur. Quid tum? Quasi nō alias pecudes habeat pastor. Habet sanè capras, habet & hœdos. Pastori itaq; nō modò ouile est,sed & caprile & hœdile. Hœdi porrò & agni in Dei cognitiōe intelligētiaq; discreti sunt, in hominum scientia & cogitatione cōfusi. Dum hîc viuitur, diuersi licèt greges,in vna tamen congregatione sunt:adeoq; permixti,vt segregari nō possint,donec ille veniat qui separabit eos ab inuicem,sicut pastor segregat oues ab hœ *Matth. 25.* dis: & statuet quidē oues à dextris,hœdos autem à sinistris. Sed vt argumento huic scholę more presiùs distinctiusq; respon deam,illud considerandum censeo, ꝙ vt *Ioann. 10.* nomen ouis non in eo solùm loco, sed in sacris ferè literis pro bonis ac iustis accipitur: sic ouile ecclesiam in bonis iustisq; designat. Quales sunt,quemadmodum suprà diximus,voces aliæ nōnullæ, vt exempli causa,amica, colūba, immaculata, hortus conclusus,fons signatus,paradisus cū pomorum fructibus,quę nimirum voces ecclesiæ vel propter iustos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, vt si in ouili non sunt nisi oues, in ecclesia non sint hœdi,quos spōsa pascere iussa est, quoad eos ab agnis pastor ille summus segregauerit. Nomen etiam ouis malos non nūquam in ecclesia significat, nedum pro *Psal. 118.* bos. Hinc.n. illa sunt, Erraui sicut ouis quę *Isai. 53.* perierat: & omnes nos quasi oues errauimus: Et, Sicut oues in inferno positi sunt. *Psalm. 48.* Et iratus est furor tuus super oues pascuæ *Psalm. 73.* tuæ. Et in Euangelijs ouem errantem legimus,& oues,quæ perierunt,domus Israel. *Matth. 18. Luc. 15. Mat. 10. & 15.*

Atq; cùm Dominus Petro cómisit oues,
si nomen hoc pro solis bonis vsurpatum
censeamus: verendum est vtiq;, ne mali à
Petri cura existiment se exemptos. Sanè
verò quicunq; fidei sacramétum habent,
Petro intelliguntur esse commissi: nec ab
eo modò requirendum, si gregem bono-
rum pauerit: sed illa etiam, an quod infir-
mum fuit cósolidarit, & quod ægrotum
sanarit, & quod confractum alligarit, &
quod abiectum reduxerit, & quod perie-
rat requisierit. In qué sensum ouile Chri-
sti non est angustius q̃ ecclesia: sed perin-
de vt illa cum sanis morbosas etiam oues
continet. Dominus autem Ioannis capite
decimo in illum alterum sensum vocem
ouis vsurpauit. Iam, quod in hoc septimo
principali argumento demum obijcitur,
id in promptu est refellere. Nam si ex disci
pulis pseudoprophetæ exierunt, intus er-
go priùs domiq; erant: nec enim aliter ex-
ire potuissent. At non erant, inquit, ex no-
bis. Hoc duobus modis exponitur. Initio
significat Ioannes fictos illos & simulatos
Christi discipulos fuisse: qui quasi amici
ad tempus & socij mensæ in die necessi-
Eccles. 6. tatis recesserint. Inter nos versabantur ait,
eandem nobiscum mensam cæteraque o-
mninò sacramenta habebant communia,
sed simulatio virtutis erat, venditatio, o-
stentatio: ideoq;, quoniam non erãt ex ani-
mo & verè nostri, non erãt ex nobis. Nam
si fuissent tales, quales nos sumus, ex ani-
mo Christiani, permansissent vtique no-
biscum. Deinde de viris fortè Apostolicis
loquitur, cùm ait, ex nobis exierunt, sed
non erant ex nobis. Nonnulli siquidem
statim à principio nascentis ecclesiæ, nomi
2. Cor. 11. ne se Apostolorum véditarunt, cùm non
essent apostoli Christi veri, sed pseudoapo
stoli. Quod igitur dicit tale est, ex nobis
exierunt, hoc est, à nostra schola & societa
te: sed non erant ex nobis, id est, non verè
erãt apostoli: si enim ij fuissent, nobiscum
profectò permansissent. Veri enim aposto
li, quos ad Euangelij munus delegit Chri-
stus, non tùm hoc, tùm illud, sed idem dice
bant semper: eratq; illis constans ac perpe
tua ratio & veritatis & vitæ. Hoc enim ad
auctoritatem euangelij pertinebat, vt eius
primi administri, quibus scilicet illud est
creditum, odorem saporemq; Christi sem 2. Cor. 2. 3.
per & in omni loco seruarent. Contrà ve- 11.
rò operarij subdoli quamuis aliquando se 2. Cor. 11.
transfigurassent in apostolos Christi, sed 2. Timo. 3.
insipientia tandem eorum manifesta erat
omnibus, & finis secúdùm opera ipsorũ.
Quanquam, si de prædestinatis, vt Hiero-
nymo & Augustino visum est, Ioannes lo
queretur: nihil adhuc hæretici conficerẽt.
Nam quæ rerum consequentia est, Non
sunt ex nobis, id est, nó sunt ex electis: non
igitur sunt in domo Dei, quæ est ecclesia?
Quasi verò in domo Dei non sint cũ va-
sis electis in honorem vasa etiam non ele-
cta, nempè in contumeliam. Sed ad argu-
métum septimum diximus multa. Nunc
octauum diluamus.

Et ad testimonia quidé ex canticis post Octauũ diluitur.
ea, quæ dicta sunt, nihil est necesse respon-
dere. Illud autem, quod ex Apostolo obie
ctum est, Diuus Augustinus in libro secú-
do retractationũ ita interpretatur, vt eccle Cap. 18.
siam describat apostolus, nó quæ iam sit,
sed quæ præparatur vt sit, quando appare
bit etiam gloriosa. Et in libro de perfectio-
ne iustitiæ, cùm enim, ait, non tantùm apo
stolus dixerit, vt exhiberet sibi ecclesiam
non habentem maculam, aut rugam, sed
addiderit gloriosam: satis significauit, quã-
do erit sine macula, aut aliquid huiusmo-
di, tunc vtiq;, quando gloriosa. Non enim
modò in tantis malis, in tantis scandalis, in
tanta permistione hominũ pessimorum,
in tantis opprobrijs impiorum, dicẽdum
est eam esse gloriosam. Nã si dominus ipse, Ioan. 7.
nó fuit glorificatus nisi resurrectionis glo-
ria, quomodo dicẽda est, ante resurrectio-
né suã, ecclesia eius esse gloriosa? Mũdat er
go eã lauacro aquę, abluẽs peccata pręteri
ta, deinde perficiẽs eius sanitates, facit eã oc
currere in illã gloriosam sine macula & ru
ga.

ga. Hactenus Augustinus. Cuius sententię fuit nō solùm Diuus Thomas, sed etiam Hieronymus ac Bernardus. In quem omnino sensum Esaiæ testimonium idem Augustinus interpretatus est, in libr. contra Donatist. post collat. capite octauo. Quanquam altera est eius loci commodior intelligentia, vt incircuncisus & barbarus populus non sit ecclesiam Dei oppressurus, quemadmodum opprimit, qui pede calcat. Et capite nono. docet, distinguenda esse tempora ecclesiæ: & pro diuersitate varia scripturę loca, quæ partim ecclesiæ puritatem, partim malorum per mixtionem annunciant, esse concilianda. Memini me tamē sic Pauli verba aliquando exponere, vt ad efficientiam baptismi etiam præsentem illa omnia referantur. Quod enim ait, Vt eam sibi exhiberet sine macula, hoc planum & expeditum est: cùm sine controuersia omnes omnino maculas baptisma deleat. Quod verò subiungit, Sine ruga, id certū est ad baptismi nouitatem attinere, qui veterem hominem substulit & absumpsit. Renouatur quippe, vt aquilæ, iuuētus nostra per lauacrum regenerationis et renouationis Spūsfancti, quē effudit in nos abūdè, &c. At, quomodo ecclesia per baptismū gloriosa? Nempè tunc gloriosa sponsa sposo suo exhibetur, cū illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veste pretiosa, auro gemmisq; ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ astitit à dextris regis in vestitu deaurato circundata varietate, non Hester regio fulgens habitu & circundata gloria sua, non in omni gloria sua Salomō ita gloriosi descripti sunt quin gloriosior ecclesia sua Christo sit recens baptismi initiata sacramēto. Nec enim minùs in ecclesiam quàm in synagogam illa quadrant, Laui te aqua & emundaui sanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo. Et vestiui te discoloribus, & calciaui te hyacintho, & cinxi te bysso, & induite subtilibus. Et ornaui te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronā decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argēto, &c. Quæ singillatim in baptismi efficientia explanare, erat facile id quidem, sed huius temporis non est. Non ergo cogimur ad futurum tempus ea effecta referre: quæ in præsenti baptismus ecclesiæ præstat. Omnia siquidem illa in duo hæc Apostolus contulit, vt ecclesia sit sancta & immaculata. Vt exhiberet, inquit, sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculā, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta et immaculata. Qualem certè nunc etiam credimus esse: nō in omni sua parte quidem, nam id, quemadmodum antè diximus, non est necesse: sed in multis membris, quorum sanctitas & puritas facit, vt ecclesia ipsa sancta verè immaculataque dicatur.

Sanè in paruulis adultisq; nūc primùm per baptismum lotis nulla prorsus quæstio est, quin ecclesia sancta & immaculata sit. Sed esse sine macula, vt Augustinus docuit *, nō absurdè etiā ille dicitur: qui & criminibus caret damnabilibus, & ipsa peccata venialia non negligit mundare eleemosynis. Hos enim immaculatos scriptura vocat. Ero, ait, immaculatus cū eo. Quomodo? Obseruabo me ab iniquitate mea. Item, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Non enim qui operātur iniquitatem in vijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, sunt autem plurimi, ecclesia immaculata est, quanuis impuritatis nonnihil, hoc est, culpæ venialis ex leui inconstantiaque natura contrahant omnes.

Secundùm hanc interpretationem, quæ mihi, & verbis & sententiæ Pauli magis consentanea videtur, patet: ecclesiam

3. p. q. 8. ar. 3. ad. 1. In Hiere. c. 31. in fest. omn. sanct. bo. 3. Esa. 52.

Tit. 3.

Eze. 16.

Ad ecclesiā in præsenti hoc omnino referre uidetur Fabianus papa epistol. 3. ad Hilariū. Gelasius in decreto de Apochryphis, conci. Tole. 6. c. 1. Sixtus. 3. epist. unica. c. 5. Hiero. in epist. ad Ephe. c. 5.

**De perfe. Iusti. cont. Celesti.*

ſiam etiam num extare, in quibuſdam ſuis membris quidem prorſus immaculatam, hoc eſt, ſine omni omnino macula: in quibuſdam verò ita puram, vt quiddam maculæ, leuis illius tamen, poſſit habere. Sic in quibuſdam colum ba eſt, in quibuſdam perfecta. Perfectos autem pingui, vt aiunt, minerua appellamus eos, quibus vita mortalis contenta eſt, qui aſſequuntur, quan tum homines poſſunt, optimam in terra viuendi rationem & viam: tametſi in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis qui peccat, non cognouit Deum: & omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit. Hunc locum Diuus Bernardus in concione de ſeptuageſima, cuius initium, Magna mihi conſolatio, accipit de filijs Dei ſecundùm prædeſtinationem, quos interpretatur non peccare, id eſt, non permanere in peccato. Diuus autem Auguſtinus homilia quarta in hanc Ioannis epiſtolam. & ſecundo libro de baptiſm. paruul. capite octauo. & libro ſecundo contra Parmenianum, capite ſeptimo, & multò fuſiùs in libro de perfecti. iuſtit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc quòd filij Dei ſunt: eos verò qui peccant, non cognoſcere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide & ſcientia, ſed ab ignoratione proficiſcitur. Fides contrà & charitas, quibus filij Dei ſumus, non agunt perperam: ſed refutant omne peccatum.

Quam ſententiam Diuus Thomas cum familia ſua ſequitur. ſecunda ſecundæ, quæſtione vigeſimaquarta, articulo vndecimo ad primum. Eandem ſecuti ſunt cum Auguſtino, alij epiſcopi Aphricani, vt patet in epiſtola quinque epiſcoporum ad Innocentium.

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit, Si autem quod volo illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum: ita homo iuſtus, ſi ex lege aliàs naturæ repugnantis leuiter aliquando deficiat, illud quoque verè dicet, Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Quam interpretationem, quoniam ei & huius epiſtolæ quædam loca, & viri clariſsimi conſentiunt, non audeo equidem improbare. Sed vt dicam ex animo quod ſentio, mihi magis Hieronymi ſententia placet, qui non putat Ioannem in genere de peccato loqui, ſed tantùm de mortali. Id quod in toto quaſi contextu epiſtolæ facilè cernitur. Hoc enim apoſtolus ibidem agit, vt oſtendat nullam eſſe communicationem lucis ad tenebras, Chriſti ad Belial, nec miſceri poſſe iuſtitiam & iniquitatem, crimina & charitatem, Chriſtum & Antichriſtum, non plus certè quàm noctem & diem.

Rom. 7.

Iñ.2.li. aduer. Iouí. de pœn. diſ.2. Si enim.

Nam fuere quidam hæretici, quales nūc ſunt ex Lutheranis plurimi, quibus ſatis fuit, ſi ſemel baptiſmo ſuſcepto fidem haberēt etiam ſine operibus. Quem errorem à primo ſtatim capite, Ioannes cœpit depellere, in hæc verba, Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus: mentimur. Item capite ſecundo, In hoc ſcimus quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit: mendax eſt. Item eodem capite, qui dicit, ſe in ipſo manere: debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit: in tenebris eſt. Item ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo, &c. Item capite tertio, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam leui futurum eſſe ſermonem. Iniquitas enim graue peccatum eſt. Tunc ergo ſubiungit, omnis qui in eo manet, non peccat,

Symon Selenē quū́ quæſtuariū ſibi coniun git, & diſcipulos ſuos docuit libere agere quæ vellent: ſecundū . n. gratiā ſaluari homines, et nō ſecūdum opes ras iuſtas. Ireneus au ctor eſt lib. 1. c. 20. Gnoſtici quoq; in cognitione & ſcientia, quam mortalibus falsò polli cebantur, beatitudinē cōſtituebāt: cūm tū opera charitat

tis neglige-rent: aduersum quos epistolæ ad Timo. scriptæ sunt, epistola Iudæ. Petr. 2. et. 1. Ioānis.

** Præteritū pro præsenti.*

peccat, & omnis qui peccat, non * vident eum, nec cognouit eum. Nam est cognitio quædam scientiaque de Deo, ijs familiaris & propria, qui spiritum intellectus, scientiæ, sapientiæ consilijque habent: quo nimirum spiritu omnes improbi carent. Itaque, nec vident, nec cognoscunt Deum. Quamlibet visiones, & reuelationes Dei habere se prædicent. Item filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est. Qui facit peccatum, nempè mortale, ex diabolo est. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, videlicet quandiu filius Dei est, quoniam semen ipsius, hoc est, Charitas in eo manet: & vt arbor bona, nisi vitietur, non potest malos facere fructus, sic filius Dei crimen & flagitium committere non potest, nisi filius Dei esse desierit. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Qui iustus est, filius Dei est: qui non est iustus, nec diligit fratrem suum, filius est diaboli. Item in fine epistolæ, omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Hoc est, non violat charitatem, sed seruat mandata, quoniam generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Nimirùm quandiu semen ille conseruat, generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. At si volens semen illud abiecerit, ex quo semine natus est, tunc profectò filium diaboli effectum, iam malignus non solùm tanget, sed vtetur eo, etiam pro suo. Quem Hieronymi sensum Augustinus etiam amplectitur, homilia in hanc epistolam quinta. Atque vtinam, hæc apostoli doctrina nostri seculi hominibus non esset necessaria. Sed videmus esse multos, qui, cura fratrum suorum & charitate neglecta, alijsque euangelij & naturæ præceptis omissis, preculis, meditatiunculis, non enim contemplationes dicam, die noctuque vacantes, mentiuntur se & nosse, & diligere Deum. At in hoc scimus quòd cognoscimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui enim non diligit, non nouit Deum. Hæc est autem charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Sanè qui tum secundam tum maximè tertiam epistolam eiusdem apostoli legerit, intelliget euidentiùs, totum apostoli sermonem, eos coarguere, qui bonos, iustos, amicos, & filios Dei se esse sine proximi charitate mentiebantur. Id verò grauius, quò maiori simulationis artificio fingebant se cognitioni Dei, & contemplationi vacare. Verùm de hoc argumento plura dicta sunt, quàm fortassè ratio instituti operis postulabat.

Itaque ad illud ex epistola ad Hebræos testimonium, ne molestum sit plura dicere, dicemus nihil. Nec necesse est tamen aliquid dicere, cùm in eiusmodi argumentis diluendis nostra opera, & studium minimè desideretur.

Nonum soluitur.

Illud etiam est facile quod in nono argumento primùm opponitur. Iam enim demonstratum est, vt ecclesia sancta sit, non oportere omnes eos sanctos esse, qui illius partes esse dicuntur. Non autem, quanuis id Hieronymus fecerit, ecclesiam dupliciter vsurpamus, & eam, quæ vndique sancta & tota corpus Christi sit: & eam, quæ cum sanctis malos habeat permixtos. Sed id docemus, populum Christianum verè sanctum dici: licèt non omnes, qui in hoc populo numerantur, sancti sint. Nam argutias illas elegantißimas, quibus hoc impugnatum est, consilium est negligere. Sophistarum quippè sunt meræ nugæ gerris, vt aiunt, siculis vaniores. Præterquàm, quòd forsitan ecclesiam sanctam credimus, quia populus est Deo per baptismum dicatus, consecratus, sanctificatus, hos enim scriptura sanctos appellare solet. Illud verò, quod statim additur,

In com. epi. ad Galat.

additur, diligenter expedendum est. Aliud porrò est partes ecclesiæ esse, aliud esse ecclesiæ membra. Nomen siquidem partis latiùs diffunditur, nomen membri contractius est. Pars ad totum refertur, membrū ad animantis corpus. Ita pars sine vita inuenitur, vt in lapide, ligno, ac cæteris eiusmodi. Membrum autem verè & propriè sine vita ne intelligi quidem potest. Quamobrem improbi partes quidem ecclesiæ sunt: membra ecclesiæ aut Christi non sunt. Sunt autem diaboli membra. At in ecclesia esse censentur ciuesq; ciuitati huic & annumerati & adscripti: ciues mali & flagitiosi tamen. Quo verò pacto probi atq; improbi eundem omnino populum conflent, nec sit tamen societas lucis ad tenebras, cōuentio Christi ad Belial: Diuus Augustinus egregiè explicat contra Don. post colla. c. 6. Qua vna ex re cæteræ huius argumenti confirmationes extremis, quod aiūt digitulis euertuntur. Siue enim dicas corpus siue panem siue granum, siue triticum seu alia similia quæuis nomina sunt, quæ bonis per se conueniunt quidem, sed per bonos illi etiam populo cuius boni primariæ sunt partes. Hunc verò sensum omnia quoquè Augustini verba præ se ferre notius est, quàm vt indicandum sit. Negat enim malos in corpore Christi esse, nec posse habere Christum membra damnata. Negat in columbæ membris computari. Negat ad illam ecclesiam pertinere, quæ non habet maculam nec rugam. Negat spectare ad compagem domus dei aut in ea etiā habitare, in qua vnanimes solùm habitāt. Etenim hæc vniuersa, vt persæpe dictum est, tantùm probis ex se attribuuntur, & horum ratione attribuuntur ecclesiæ. Quemadmodum ratione partis in toto ipso insignis atquè præcipuæ quædam de totó enuntiari solent, quæ partibus singulis non perinde conueniunt. Quanquàm Augustinus illam fortasse Hieronymi partitionem secutus est, vt ecclesiam bifariam distribueret: et eam quæ omni ex parte bona Christiq; corpus sit, & eam quæ ex bonis malisquè cōfletur. Qua verò frōte nobis Augustinum obiciunt, qui in libro retra. 2. cap. 18. & in Psalmum. 24. ac. 25 & lib. cont. Peti. 3. ca. 12. & de vnitate ecclesiæ cap. 13. & contra Donat. post colla. à 4. vsq; ad vndecimum cap. nostram habet apertissimè constantissimeque sententiam? Nec dubium est Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiscum cōcinuisse: illum in epistola ad Maximum, hunc in commē. epist. ad Gala. & in dialogo aduersum Luciferianos. Ac de nono argumēto hactenus.

Do. Tho. 1. p. q. 8. Ar. 3. ad secun.

Vide. 3. de doctr. Chr. c. 32.

De cons. 4. Est mi. tat.

1. lib. epist. 1. cap. 1.

Decimo verò argumēto ex his, quæ in 7. dicta sunt, satis, vt arbitror, responsum est.

Vndecimi refellitur.

At vndecimo argumento hoc habeto responsum. Non abhorret à sacrarum literarum consuetudine, si eundem omnino populum nunc propter iustos felicem beatumque dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem. En Moyses Israëlem modò vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum dei peculiarem: modò durissimæ ceruicis populum, stultum & insipientem. Atque Isaias interdum populum Gomorrhæ, interdū etiam populum dei appellat. Et re vera si scripturæ vsus est, quemadmodum in cōfutatione secundi argumenti multis exēplis patefecimus, perinde populum reprehendere ac si omnes mali essent, atque ita consolari vt si omnes essent boni: consectariū est quoq;, vt populus idē & in reprehensione vituperationeque vocetur iniquus, & in cōsolatione ac laudatione sanctus. Nec Augusti. dubitauit, ecclesiam nigrā in malis, formosam in bonis interpretari in. 3. lib. de doct. Chr. c. 32. Quin Origenes ecclesiā propter eos q colūbas in illā vendunt, speluncam latronum appellauit tracta. in Matth. 15. Quòd si hoc nos præsidium deficeret, habemus alterum: quòd in huiusmodi maior quædam vis

boni

boni quàm mali est. Plusque omnino valent pauci boni vt plebs bona sit, quàm multi mali vt nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctã dicimus quod Deo peculiariter sacra sit: qua ratione, quanuis mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanæ appellari nec debet nec potest. Hinc enim in concilio Constantiensi eius impudens maledicentia damnata est, qui Romanam ecclesiam Synagogã Sathanæ appellauit. De 11. autem argumento dictum est satis.

Ad. 12. Duodecimum verò infirmum & nugatorium est, tametsi Caluinus inde exultare nõ dubitet, vnde erubescere debuisset. Ratiocinatur ille quidem interdum argutè, sæpiùs elegãter: sed quãdoq; adeò ineptè, insulsè, frigidè, vt vix eum credas, non dico eruditionẽ acumen ve, sed aut rationẽ omnino vllã, aut sensum etiam cõem habuisse. Tantũ hæreticus error & cæca pertinacia potest, vt omnem prorsus doctrinã adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & vniuersam ingenij retundat aciem. Sed ad rem. Illud est verum Græcos esse schismaticos: ideoq; apud eos ecclesiam non esse. Credimus enim vnam catholicam ecclesiam. Quare necesse est, vt qui ab vnitate se separat, quoniã non est in vna ecclesia catholica, ne in ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solùm, schismatici sunt, sed sunt etiã hæretici: tum propter alia, tum hac præcipuè causa, quod negant vnum totius ecclesiæ pastorem esse à Christo in Beato Petro institutũ. Sed hæc importunè hoc loco, alibi opportunè differẽtur. Quòd si qui à Christo vero ecclesiæ capite ita deficiant, vt ei abrogent fidem: hos fateor, ac multò etiam magis, priuilegiũ ecclesiastici nominis amittere. Mortuo autem summo pontifice vna sine dubio ecclesia manet, & manet in ea spiritus veritatis: sed manca & imminuta sine Christi vicario & ecclesiæ catholicæ vno pastore relinquitur. Quocirca licèt veritas tunc etiã in ecclesia sit, at si controuersiæ fidei & religionis oriantur: ecclesiæ iudicia sine capite in terris non adeò certa erunt. Quæ persequi huius loci nõ est. Atqui apostolus, cùm eo loco dedita opera ecclesiæ vnitatem definire vellet, eius rei prorsus oblitus est, à qua re nos dicimus vnitatẽ ecclesiæ pẽdere. Sed mirari satis nõ possum istorũ hominũ futilitatem, qui cũ non seruarint vnitatem spiritus in vinculo pacis, sed ab ecclesiæ se corpore seiũxerint: Paulũ eo loco nobis obijciunt, qui illis vel aduersissimus est. Nam si vnũ corpus & non duo Christus habet, quo modo nos duas ecclesias admittemus? Et si vna est fides: qui in fide & religiõe discrepat, hic quo modo in vna ecclesia est? Qui aũt Christi vicarium contẽnit, is ne vnũ filium agnoscit? Certè qui cultũ Dei pro suo sibi arbitrio fingit, is nec spiritum vnũ colit, nec patrem vnũ suscipit, nec in vna proinde ecclesia est. Quæ sine recta & catholica fide Deũ vnum, nec colere, nec habere potest. Verùm isthæc, quæ extra causam præterq; institutum inuitis occurrunt, paucis refellenda sunt. Reliqua itaq; persequamur. In Græcis, aiunt, viri boni sunt aliqui. Sanè, si sunt aliqui, hi tãtùm erunt, qui cum catholica fide consentient, qui ab schismate alieni sunt, qui vnum vnius corporis tenẽt caput, vnumq; vnius ouilis pastorem, nõ in cælis solùm, sed etiã in terris. Sic enim Chri- Cola. 2.
sto capiti nostro ac pastori visum est, vnũ loco sui ecclesiæ relinquere: quẽ simulatq; fidelis abiiceret, & corporis & ouilis desereret vnitatẽ. Quemadmodum in Israël sub Hieroboã quidam erãt viri pij, sed illi tãtùm, qui in diuisione regni nullã fidei, religionis, sacerdotij diuisionẽ meditabantur. Verùm hæc aliàs. Nũc illud admonendum puto, Apostolũ eo loco ecclesiæ perfectã vnitatem cõionemq; describere: nimirum qualis in bonis sanctisq; viris reperitur. Meminisse .n. opus est, corporis nomẽ propriũ esse ecclesiæ iustorũ. Vnum igitur corpus vno primùm spiritu definitur: qui illud non modò quasi anima viuificet, sed tanquam spiritus mẽbra eius singula ad finem suum quodq; agat, moueat, instiget.

Deinde vnum corpus vnā quoque ſpem vocationis requirit. Vbi ſpei vox pro re gloriaq́; ſperata vſurpatur, vt illo etiam loco, Spes autem, quæ videtur, non eſt ſpes. Vnum igitur finē, ſicut cæteræ, hęc etiam reſpub. habet: ad quem omnes eius ciues vocati ac deſtinati ſunt, in quem proinde ſpectant omnia huius corporis membra. Tertio loco vna reſpu. vnum Dominum, vnum regem, vnū caput deſiderat. Nam ſi duo habeat capita, monſtroſa erit. Exigit præterea vnam fidem. Niſi enim huius reip. ciues fideles ſint, Dei populum non conficient. Populus autem Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quòd niſi vna ſit omniū cómunis fides, ne vna quidem religio erit: atq; adeò nec vna Dei eccleſia. Quid, quòd ſi diuerſa credimus, cùm fides ſit quaſi huius corporis oculus: eundem ſcopū & finem habere non poſſumus? Vna ergo fides neceſſaria eſt. Neceſſarium eſt denique præter hæc baptiſma vnum: in quo ineſt cæterorum ſacramentorum communicatio. Plebs quippe Chriſtiana non interiore ſolùm fidei communione ac charitatis vinculo, ſed externa etiā fidei teſtatione ſacramētorumq́; conſociatione conſtat. Ex quo fit, vt niſi in eodem baptiſmo eiſdemque omnino ſacramentis membra exteriùs colligata ſint: in vnum Chriſti corpus, quod eſt eccleſia, coire non queant. Fecit autem apoſtolus ſolius baptiſmi mētionem, tum quoniam inter omnia ſacramenta, vel maximè eſt vnum: tum quoniā hoc ſacramentum Chriſtianæ gentis proprium ſignaculū eſt: quo videlicet non cōſignamur modò, ſed etiā ſacramur. Id quod Synagogæ circūciſio præſtabat. Iam in verbis, quę addit Paulus, vnus Deus, vnus pater, &c. eò, vt mihi videtur, reſpicit: ne in vno huius reip. domino tyrannidem ac dominationem ſubeſſe putaremus. Vnum itaq; dominum cùm dixiſſet, blandioribus vocibus dominatum mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat vnus dominus: vnus enim Deus idem eſt, vnuſque etiam pater. In Dei porrò nomine bonitatem, ſuauitatem, prouidentiam numinis intellige. Beatus, ait, populus cuius dominus, Deus eius. Sed ille multò beatior, cuius Dominus pater eius: in patre ſiquidem ſingularis amor & cura minimè vulgaris deſignatur, vt non tam regnum quàm patris vnam filiorumque familiam intelligas. Sed neſcio quo pacto, dum Pauli verbis inſiſtit atque hæſit oratio, à propoſito longiùs excurri, inſtitutíque mei penè immemor factus ſum. Dicebam, apoſtolum perfectam corporis eccleſiæ vnitatem cauſis ſuis omnibus definire. Eccleſiæ verò vnitas latiùs extenſa eſt, & in eis inuenitur, qui non ſeruant vnitatem ſpiritus in vinculo pacis: nec inter ſe per amorem cohæreſcunt, nec alij alios apprehendentes capiti ſuo cōnectuntur. Quin etiam partes quædam in hoc toto fine fide inſunt: vt hæretici occulti quandiu ab eccleſia non ſunt excluſi. In quibus ſatis eſt vnum baptiſma, ſacramentorúm que eadem ſocietas & communio, vt in vna eccleſia eſſe dicantur. Nam ſummum pontificem, epiſcopos cæteroſque eccleſię miniſtros poteſtate ac iuriſdictione per hæreſim abditam interiorem q́; priuari: nō modò non certū, ſed ne probabile quidem eſſe, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores verò ac magiſtratus & reip. omnino adminiſtros illos eſſe, qui reip. huiuſmodi partes non ſint, ne cogitatione quidem informari poteſt. Ex quibus magna ſignificatio fit, non eſſe ęquā in omnibus eccleſiæ partibus vnitatem: ſed in quibuſdā valde imperfectā. Id ſi minus intelligitur, ex corpore naturali percipi poteſt. In quo ſic ſpiritus et anima exiſtit, vt partibus quibuſdam vim ſentiendi tribuat, quibuſdam vim creſcendi: alijs, vt videtur, ne vllam quidem aut animalē, aut ſpirabilem facultatē: perinde vt ſi partes illæ nec animam nec ſpiritum in ſe haberent. Quin etiam videmus, cùm

membrum

membrum aliquod ſenſu & vita carens areſcit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quendam externum ab ſpiritu participare: quanquam ſpiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profectò modum ſpiritus Chriſti in corpore eccleſiæ tenet ac ſeruat. Quaſdam enim partes ita animat & viuas facit, vt nihil illis deeſſe vitalium motionum videatur: in quaſdam ſic influit, vt non vitam eis quidem, ſed interiorem quandam ſpirationem quaſi vitalem conferat: alijs autem exteram vim ſuam facultatemque dimittat. Vt quanuis mortua prorſus & arida membra ſint, quia non ſunt tamen à corpore exciſa, ab ſpiritu eum corpore moueantur. Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac ſeries, licèt tenuis illa quidem & modica ſit, at tantum in eccleſia valet, vt propter locum, quem habent in corpore, nonnullæ partes vel capita eccleſiaſtici corporis appellentur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti eſtis in Sion, optimates, capita populorum. Membra videlicet aliquando, non ex vita, quam ſua ſponte & natura vendicant, ſed ex ſitu, quem ſortita in corpore ſunt, per metaphoram transferri ſolent. Ita, qui locum primum in eccleſiæ gubernatione tenet, caput eccleſiæ ille dicitur: tametſi propriè ac verè membrum corporis eccleſiæ non eſt. Sed de his, quæ ad eccleſiæ vnitatem ſpectabant, quantum huic loco ſatis erat, dixiſſe videmur.

Amos. 6.

Nunc de vniuerſitate eccleſiæ dicamus, nam id in tertiodecimo argumento quæritur.

13. Argu. reſpondetur.

Καθόλου Græcè, ſi verbum verbo reddas, ſecundùm totum interpretabere. ὅλου enim totum eſt. Vnde catholica, vt Auguſtinus ait, nomen accepit: quòd in toto orbe iuxta prophetarum prædictiones diffuſa eſt. Quia verò in toto orbe vniuerſæ etiam gentes intelliguntur, inde adeò venit, vt eccleſia catholica, id eſt, vniuerſalis nominetur: quoniam in omni gente, populo, natione, ſexu, conditione, longè lateq; patet. Cuius vtriuſque rei extat inſigne illud oraculum, Poſtula à me & dabo gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Atque hoc diſcrimine non ſolùm à Synagoga, ſed ab hæreticorum etiam conuenticulis congregationibusque diſtinguitur. Sunt etiam qui dicant, eccleſiam propter cõmunem fidem vniuerſalemque doctrinam catholicam appellatam. Fides autem eccleſiæ atque doctrina multifariam communis & vniuerſalis eſt. Primùm ratione hominum iuxta illud, Prædicate Euangelium omni creaturæ. Deinde ratione loci, queadmodum ſcriptum eſt, Prædicauerunt vbique, & in omnem terram exiuit ſonus eorum. Præterea ratione temporis. Quoniam apoſtoli non tũ hoc tũ illud, ſed idem dixere ſemper. Fidelis, inquit, Deus: quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo eſt & non. Sed eſt in illo eſt. Item, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua. Omnia mandata tua veritas. Et poſterius, in æternum domine permanet verbum tuum, in generatione & generationem veritas tua. Quod igitur ab omnibus in omni et loco & tempore certò atque conſtanter creditur & docetur, id verè dogma catholicum nuncupatur. Et quæ huiuſmodi dogmata ac diſciplinam habet, ea verè eccleſia catholica. Nam hæreticorum conciones priuatas habent, peregrinas, inconſtantes clandeſtinaſque doctrinas. Benè ergo & prudenter Vincen. Lirinen. de propha. noua. in ipſa, inquit, catholica eccleſia, ad quam non vna natio, non vnus angulus, ſed maris multitudo conuertitur: id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Hoc eſt enim verè proprieq; catholicum, quod ipſa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia hæc verè vniuerſaliter cõprehen-

Catholon. Holon. Mala. 1. Dan. 2. Eſa. 54. Pſal. 18. & 71. Mar. ulti. Acto. 1. Gene. 26. Pſal. 21. 71. et. 116. Luc. 24. Apo. 5. Colo. 3. Pſal. 2. Ad Tit. 1. Mat. ulti. Mar. ulti. Et ad Ro. 10. 2. Cor. 1. Pſal. 118.

dit. Quæ cùm ita sint, ille est verus germanusque catholicus, qui quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Hactenus Lirinensis. Scio causas proferri alias solere, cur ecclesia catholica sit: sed hæ mihi visæ sunt cognominis huius asserendi grauissimæ. Quibus positis illud argumentum facilè diluitur. Primùm enim ecclesia non ita modò contracta est & adducta in angustum: vt in orbe diffusa non sit. Quin nostra memoria nouus orbis apparuit multò maximus atque latissimus, in quem discipulorum Christi sonus exiuit, ne quispiam dicat, Hispanos, Gallos, Italos, Germanos cæterasque nationes, in quibus Christi nomen aut viuit, aut non omnino deletum est, minorem partem orbis occupare. Deinde satis est, ecclesiam semel in totum mundum esse fusam, vt etiamnum verè catholica dicatur. Nempè eadem ecclesia est, eandemque fidem tenet, quam Apostoli in vniuersa terra vulgarunt. Sanè verò fidei præsentis vniuersitas ad eam vniuersitatem referenda est, quæ tẽpore anteacto in ecclesia fuit: & hæc ad illam tandem, quam apostoli in totum orbem ediderunt, quemadmodum in secundo libro demonstratum est. Ex quo efficitur, vt quanuis Christiana fides in vnius fortè prouinciæ angustias redigeretur, nihilominus catholica esset, & prouincia item, quæ eam fidem haberet, ecclesia esset etiam catholica. Nam & ecclesiæ singulæ sub vniuersali cõprehensæ catholicæ vocitantur, quoniam eam fidem habent, quam vniuersalis tenet tenuitque semper ecclesia. Sed hæc & ea quoque, quæ restant, perspicua sunt omnia. Breuiter itaque expedienda sunt.

Obijcitur ergo in quartodecimo argumento, frustrà omnium fidelium sensum expectari. Cui ego argumento hæc breuissimè retulerim. *Quartumdecimũ cõdatur.* Duo sunt rerum genera, vt aliàs dictum est, quæ ab ecclesia creduntur. Vnum, quod ad omnes æquè pertinet: vt Deum esse hominem, Animum nostrum esse immortalem. Et in hoc genere non est valde difficilè omnium fidem sensumque cognoscere. Non dico autem, vt seorsum rogentur singuli, quod & permolestum esset & oppidò quàm ridiculum, sed singulorum fidem in huiusmodi statim sese prodere: satisque mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perspectam esse posse, præsertim si res in contentionem veniat, & vulgus suo more calescat. Alterũ est genus earũ rerũ, quas cognoscere non rudium & imperitorum in ecclesia, sed maiorum & sapientium inter est. Vt epistolam ad Hebræos esse canonicam, ac reliqua similia quamplurima. Quo in genere si vulgarem plebis sententiam roges, perinde erit, vt si à cæco sensum colorum postularis. Cautè igitur atque prudenter, cùm huiusmodi fortassè res in sermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulò modestiores sunt, nihil omnino affirmatè asseueranterque pronunciant: sed id se credere ac sentire in hisce rebus profitentur, quod ecclesia credit ac sentit. Quo profectò nomine sapientes ecclesiæ maioresque designant. Porrò siue in hoc siue in illo genere quæstio versetur, populus quasi de tribunali sententiam dicere nec debet, nec verò potest. Quoniam, vt hic pro certo & probato sumimus, ligandi, soluẽdi, iudicandique potestas in singulis fidelibus non est: sed in ecclesiæ præfectis atque pastoribus. De qua re alio loco dissere remus.

remus. Nunc illud dicimus, in communi omnium controuersia certum argumentum ex communi fidelium sensu depromi: quanuis non oporteat sigillatim omnium sensum perscrutari. In fide autem earum rerum, quæ propriæ sunt doctorum atque sapientum, solam horum sententiam expetendam: vulgi ne expectandam quidem. Nam illi certam fidem faciunt catholici dogmatis: hi faciunt nullam. At verò in vtrarunque rerum decretis ac legibus, nec vulgus nec sapientes omneis habere locum: sed ij tantùm, qui sint ecclesiæ pastores, quem admodum libris sequentibus explicaturi sumus. Ea verò argumenta, quibus pastorum veritas atque auctoritas impugnata est, in librum huic proximum differantur: vbi hæc multaque id genus alia longè opportuniùs refutabimus.

Cæterùm, quòd duo symbola ecclesiæ internoscendæ Caluinus ponit, nempè ordinem in verbo & sacramentis à Christo commendatum, ad quas omnino notas ceu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ ecclesiæ nomen obtendat: benè profectò haberet, nisi hunc Lydium lapidem in manu habere ipse vellet: cæteris negaret omnibus. Nos asserimus Lutheranos nec synceram euangelij doctrinam, nec legitimam sacramentorum administrationem retinere. Illi contrà nobis vtranque notam inurunt. Ecquis erit iudex? Negant apud nos ecclesiam esse: apud se, vt nos dicimus, existere mentiūtur. Ecqui sunt ij tādem, quibus lapis iste Lydius est certus, solidus, germanus, ad veram ecclesiam explorandam? Arius, Nestorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam cùm ecclesiæ bellum facient, eadem omnino insolentia se habere præferent duas illas ecclesiæ quasi tesseras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controuersia ecclesiæ notio periclitabitur. Excipient enim protinus nos aut in fidei errore versari, aut Christi sacramenta non perinde gerere vt à Christo nobis institutum atque præscriptum est. Notior est ecclesia, mihi crede, notior est: quàm vt quibuslibet motis quæstionibus eius non solùm auctoritas, sed res omnino & nomen in dubium reuocentur. Verùm hoc Caluinus loco sic insulsus extitit, vt nihil aliud eius nisi ipsa insulsitas rideatur. Ecclesiam enim apud nos esse, modò ait, modò negat. Nunc ecclesiam dicit nunquam fuisse intermortuam: nunc contrà verbi puram prædicationem asserit aliquot iam seculis euanuisse. Tum affirmat, sub Romano pontifice, quem Antichristum vocat, non esse ecclesiæ nomen abolitum, sed sub eius quoque tyrannide ecclesias manere: tum astruit, præsentes omnes catholicorum coetus idololatria impiaque doctrina contaminatos esse, clauiumque proinde non habere potestatem. Quòd si ita est, Christi ecclesiæ qui sunt? Nempè si Christi ecclesiæ sunt, ecclesiæ catholicæ membra erunt. Porrò si membra sunt veræ catholicæque ecclesiæ, nequeunt vel idololatriæ probare scelus, vel errores Euangelio contrarios docere. Item nisi stultum mihi quoque ipsi videretur, exigerem ex illo cogeremque vt responderet: num viros aliquot probos in catholicorum concione esse arbitretur. Si nullos, quoniam, vt ait, omnes ad vnum sunt idololatræ, & in impietate esse pius nemo potest: eadem profectò causa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo esset, quippe cùm eiusdem criminis rei essent omnes in eodemque errore versarentur. Ecclesia ergo Christi catholica iam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et vbinam sunt illæ de æterno Christi regno promissiones, quas, quoniam apertæ, claræ, perspicuæ sunt: nulla iste interpreta

pretatione potuit eludere? Sin autem verè pij inter nos sunt aliqui: non est certè apud nos ecclesia impia, sed pia. A qua cùm se contentionis studio Lutherani separauerint, exploratissimum est, à vera eos Christi ecclesia desciuisse.

Quid? An ne ambiguum est Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum, cæterosque optimos ac præstātissimos viros, quos catholici & veneramur & agnoscimus, vera ecclesię Christi membra fuisse? At illi stant à nobis vniuersi, Lutheranis vniuersi repugnant. Quod facillimum est ostēdere. Sed quid ego stultus, qui suadere velim, Lutheranos hæreticorum more cum ecclesia Christi bellare? Quasi verò difficile esset, causis euidentibus ac necessarijs adducere, hos neque in Apostolica, neque in Catholica, neque in sancta, nec in vna ecclesia esse. Nihil sanè facilius esset, nihil explicatius, nihil promptius, si huius esset aut loci aut temporis. Nimirùm quibus omnino rebus cum Donatistis Augustinus egit, vt eorũ animos ad verā notionem ecclesiæ vnius sanctæ Catholicæ atque apostolicæ reuocaret: ijsdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore possumus. Atque si res ipsæ, quæ tamen in manu nostra sunt, in hac nos pugna desererent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertissimè planissimeque demonstrant, veram germanamque ecclesię notam & characterem habere nos, illos non habere: quanuis ecclesiæ nomen fingant, simulent, obtegant. Sicubi, ait Hieronymus, audieris eos, qui dicuntur Christi, à quoquam alio nuncupari: vtputà Marcionitas, Valētinianos, Pelagianos, &c. scito non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Quo eodem discrimine Augustinus atque Epiphanius hæreticos à Catholicis distinguendos esse docuerunt. Cùm itaque Lutherani cognomen ex Luthero traxerint, planum & expeditum est, eos à communi fide atque ecclesia catholica in priuatam & singularem hæresim abijsse. Nobis autem super terram nullus fidei magister est, vnus cælestis est Christus: à quo Christianorum cognomen est, quod habemus ex illo hæreditarium. In Christi igitur ecclesia sumus. De qua hæc, vt breuissimè dici potuerunt, ita à me dicta sunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine instituto progrediar: meque ad meum munus pensumque reuocabo.

Aduersum Luciferianos.

Lib. i. cont. Cresco. Hære. 70. Audianorum.

¶ Quarti Libri finis.

DE AVCTORITATE

CONCILIORVM QVAE QVARTO loco est posita, Liber Quintus.

Caput primum argumenta continet, quibus hæretici vtuntur, ad huius loci auctoritatem labefactandam.

POst ecclesiæ auctoritatem auctoritas conciliorum sequitur, quam hęretici plurimis argumentis oppugnant.

1. Argum. Illud primum est, quòd ecclesia colũna est & firmamentum veritatis. At in synodum soli cardinales & episcopi veniunt, qui & numero pauciores sunt, nec auctoritatis pondere, hoc est, nec virtute nec sapientia grauiores: non ergo synodus regula credendi ecclesiæ est sed contrà ecclesia synodo.

2. argum. Deinde pontifices & Pharisæi collegerunt concilium, cuius sententia impia fuit, vt Ioannis 11. cap. legitur: non ergo semper synodi sacerdotalis iudicium probandum est. Sicut enim principes sacerdotum & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum Matth. 26. & omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum consilium inierunt Matth. 27. ita & episcopi ac pontifices nostri contrariã Iesu Christo sententiã ferre possunt.

3. argum. Præterea si veritatem episcopi tenent & falli non queunt, id ex diuino aliquo pacto proficiscetur. At pactũ hoc nusq̃ apparet. Atq; vt appareat, haud aliter interpretandum est quàm illud, quod cũ Leui olim & posteris eius dominus inijt. Pactum, inquit, meum cum Leui. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius: in pace & ęquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirẽt ex ore eius: quia Angelus Domini exercitum est. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritũ fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Item, Obsecro Domine cu stodiens pactũ custodientibus mandata tua. In quorũ verba Hieronymus nõ ergo, ait, quod pollicetur Dominus statim futurum est, sed in eos sua promissa complet, qui custodiũt mandata illius. Vnde constat, pactum retinendę veritatis quondam cum sacerdotali tribu initum, per posterorũ culpas irritari. Quo fit, vt ad eundem quoq; modum, si Apostolis & succedentibus omnino pontificibus veritas à Christo promissa est, eandem tandiu sint seruaturi, quandiu id non suis peccatis egerint, vt veritate destitui mereantur. Alioqui, vt Hieronymus in hunc Malachiæ locum ait, ad sacerdotum quidem pertinet disciplinã interrogatos respõdere de lege, sed si ignorantiã in cæteris diligentem, in scripturis sanctis obtenderint negligentem: frustra iactant dignitatem, cuius opera non exhibent. Atque idem etiam Heronymus scribit, falsò sacerdotes illa iactare. Non peribit lex à sacerdote, nec consilium à sapiente, nec sermo à propheta, cũ scriptura dicat, in peruersam aĩam non intrabit sapientia. Et per

Malach. 2.

Daniel. 9.

Hier. 18.

Cap. 7. Ezechielem Dominus, quærent, ait, visionem de propheta: & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. In quæ verba idem ipse Hieronymus, hæc autem, inquit, non solùm eo tempore, quando Babylonius contra Hierusalem veniebat exercitus à prophetis, sacerdotibus & senioribus quærebantur, sed quotidie in ecclesijs requiruntur. Quæ si visionem, legem, consiliumque perdiderint, frustra Prophetas & sacerdotes & seniores habere se iactant. Adde huc illud Hieremiæ *Cap. 2.* testimonium, Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus, & tenentes legem meam nescierunt me: & pastores præuaricati sunt in me: & Prophetæ prophetauerunt in Baal. Quibus verbis vtendum esse aduersus nostri ordinis magistros Hieronymus in commentarijs auctor est. *Isai. 56.* Adde illud etiam, speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. Quibus ex rebus facilè intelligitur, non esse fidendum pastorum sacerdotumque iudicijs, præsertim si illis Dominus iratus est. Si ergo illi solùm in concilium coguntur, concilium profectò errare potest.

4. argumētum. Matth. 18. Præterea, conciliorum auctoritas illo potissimùm testimonio probari solet, si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. At hoc testimonium probaret æquè, prouincialium synodorum certa esse iudicia: quod à recta fide alienum esse cùm ex alijs, tum verò magis ex concilio Carthaginen. sub Cypriano constat, in quo non duo vel tres, sed octoginta episcopi congregati contra orthodoxam de vnico baptismo doctrinam errauere. *Augu. de bap. cō. Dona. lib. 2. c. 18.* Synodorum ergo veritas infirmo aut nullo potiùs fundamento nititur. Atque in eo testimonio his tantùm concilijs se affuturum promisit Christus, quæ in nomine ipsius conuenirent. Primùm ergo fidem faciant se coire in Christi nomine, nam fieri potest, vt improbi episcopi aduersus Christum conspirent. Deinde nihil verbo dei addant aut detrahant, illis enim hæc lex præscripta est. ** 5. Argu.* * Ad hæc, concilium Ariminense sexcentorum episcoporum errauit cum Ario, Ephesinum secundum etiam frequentissimum cum Dioscoro, Constantinopolitanum verò trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. *Rufi. lib. ecc. hist. 10. cap. 21. Leo. epist. 12. 13. 21. 22. 23. 24. 26. Thom. Vual. lib. 2. doct. fi. an. c. 19. Vin. in spe. lib. 24. cap. 174. Turr. lib. 3. c. 58.* Concilia igitur quanlibet generalia nullum argumentum firmum Theologis subministrant.

** 6. argu.* *Sexta item synodus apud Trullum celebrata non vnum, sed multa peccauit, vt videre est canone secundo, tertio, tertiodecimo, quinquagesimoquinto, & sexagesimoseptimo. *septima synodus ubi illa Constā. damnata est.* Errare igitur in fide & moribus concilia possunt. *7. argumē.* Albertus insuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis ostendit, acta, quæ nomine sextæ & septimæ synodi circunferuntur, varios errores continere. Non igitur conciliorum etiam generalium fides adeò certa est, vt in dubium vocari non debeat. *8. argumē.* Præterea, concilium Constantien. definijt, *Sessione. 4. & 5. sessi. ultima actione. 11.* concilium esse supra Papā, Florentinū autem sub Eugenio quarto, & Lateranense sub Leone decimo, contra-

rium

rium dogma finierunt: conciliorum
9. Argum. ergo auctoritas infirma est. Rursum
Seßione 33. concilium Basiliense definit, esse hæreticum qui negauerit, concilium esse supra Papam, aut asseruerit Papam transferre in alium locum posse concilium, aut in aliud tempus prorogare. Et tamen nemo tam insanus post ea tempora fuit, vt sententiæ contrariæ auctores hæreticos existimauerit: conciliorum ergo iudicia incertiora sunt, quàm vt certam fidem facere possint.

10. argumentum. Præterea Augustinus libro secundo de baptismo contra Donatistas capite tertio plenaria concilia inquit, sæpè priora à posterioribus emendari. Id quod certè non fieret, si semper veritatem assequerentur. Sed & Isidorus quinquagesima distinctione, capite, Domino. quotiescunque, inquit, in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius sententia concilij magis teneatur, cuius antiquior & potior extat auctoritas. Non igitur conciliorum decreta certa sunt omnia, sed interdum varia sunt atque adeò inter se pugnantia.

11. argumentum. Præterea cùm concilium dicitur errare non posse, aut intelligitur mutilum sine capite, aut integrum interueniente etiam capitis auctoritate. Si mutilum, errauit aliquando, vt catholici vltro ipsi fatentur: sin integrum, frustra ad fidei quæstionem finiendam congregabitur, cùm Romanus pontifex sine generali concilio ritè de fide pronuntiet: quemadmodum loco proximo sumus demonstraturi. Aut igitur conciliorum dogmata incerta sunt, aut vanè profectò congregantur. Id quod Gregorius Nazanzenus in epistola ad Procopium, quæ est numero, centesimo secundo, planè testatur in hæc verba: Quodcunque episcoporum concilium fugio, propterea quòd hactenus nullius omnino Synodi finem aliqua vtilitate præditum, & vnde res malè habentes non magis exacerbatæ quàm curatæ fuerint, viderelicuit.

Postremò Oecolampadius argumentatur ex concilio Romano sub Nicolao, vbi Berengarius, vt inquit, coactus est adiurare in verba falsissima, quæ nec Roffensis libro tertio contra Oecolampadium capite duodecimo, nec Caietanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atque alijs argumentis contra huius loci auctoritatem hæretici pugnare solent. Lutherus autem more suo rem nulla argumentatione sed sola asseueratione conficit inquiens: sæpius errauerunt concilia, præsertim Constantiense, quod omnium impijssimè errauit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apostoli & eorum discipuli interfuerunt, errasse ait, eo quòd senserint legem & opera necessaria esse ad salutem. Sed enim hunc nos locum & confirmare & tueri semper oportet, nec ex vera ecclesiæ sententia falsa vlla ratione moueri.

(Margin: 12. argumentum de cōs. dist. 2. Ego Berēgari⁹. — In libro de capt. Baby.)

Caput secundum docet, quidnam nomen aut synodi aut concilij hoc sanè loco significet.

Nihil dubium erat, quin synodi vel concilij nomine, eadem quippè res

pe res est, patres semper nostri intellexerint sacerdotes, præsertim episcopos, in locum vnum congregatos, vt causas eas scilicet definirent, quæ ad ecclesiæ siue fidem seu mores pertinerent. At Lutherani nouum concilium volunt omnibus retro seculis inauditum, vbi de fidei quæstione iudicent, non episcopi & sacerdotes, sed rhetores & laicorum turba, qui non via & ratione, sed verbis & clamore præualeant. Verùm huiusmodi errorem facillimum est eripere.

Tota enim fidelium ecclesia congregari non potest: & vt posset quidem, non expedit tamen, vt ad indisciplinatum vulgus disciplinæ nostræ controuersiæ referantur. Quòd si ad rem publicam vel in pace vel in bello continendam stultum esset, concitatæ & ineruditæ plebis consilium requirere, stultum quoque est, ac multò etiam magis, velle vt in grauissimis de fide quæstionibus populi consensionem atque iudicium requiramus. Ac si populus in rebus temporarijs tutò & prudenter magistratuum curæ, diligentiæ, consilio, sese tradit, nec ferendis legibus quicquam sibi aut consilij aut auctoritatis vendicat, cur plebem hi Christianam incitant, vt suis nolit rectoribus se committere, sed pergat in consessum illum admitti, vbi causæ omnino publicæ non à priuatis hominibus, sed à publicis ecclesiæ magistratibus transigendæ sunt? Non sumus, inquiunt, adeò rudes & tardi, vt velimus aut totam plebem in concilium cogi, quod esset amentiæ, aut doctrinæ quæstiones ad indoctum vulgus referri, quod esset stultitiæ. Sed id cupimus, quod & meritò & optimo iure cupimus, vt nec sacerdotes imperiti in concilium veniant, & si qui laici sacrarum literarum periti sint, sunt autem plurimi, hi ad synodum conuocentur: & siue sacerdotes siue laici deligantur viri prudentia ac sapientia celebres, quorum consilio res omnes ecclesiæ publicaque negotia gerantur.

Quoniam non decet, vt in his, quæ religionis sunt, irreligiosus episcopus laico pio anteferatur, aut in his quę sunt doctrinæ laico docto ante stet sacerdos indoctus. Sed quod de ignaris episcopis calumniantur, id in confutatione argumentorum explicabimus: nam & hoc primo iam capite inter cætera obiectum est. Quod verò dicunt selectos è plebe viros in synodum cogendos esse, errant in eo turpissimè, nec intelligunt qualis sit reip. Christianæ facies & forma à Christo instituta. Qua de re satis abundanter multis voluminibus ab Alberto Pighio alijsque Catholicis disputatum est. Nunc verò cum Lutheranis ego non pugno, vtrùm omnes fideles sacerdotes sint, non, vtrùm fœminæ à Christo sint ad ecclesiæ munia & sacrorum administrationem admissæ: quoniam huiusmodi quæstiones non sunt præsentis operis & instituti. Tantùm dico, nō fœminas, nō laicos, sed solos sacerdotes & Episcopos oportere in concilium cogi. Veniam, inquit Dominus Moysi, ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Descende & contestare populum, ne fortè velit trascendere terminos, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur: & ascendes tu & Aaron tecum, &c. In hanc ergo formam Christus per Episcopos & sacerdotes populum Christianum instituit: nec plebei ascendere ad consultandum cum sacerdotibus debent, sed præscriptis

Exod. 19.

ptis

ptis terminis contineri. Sed ais, Moyses sacerdos non erat. Et tamen ille docebat populum, religionisque quæstiones finiebat. At primùm, nego Moysen sacerdotem non fuisse. Moyses, inquit, & Aaron in sacerdotibus eius. Psalmo nonagesimooctauo. Item non modò obtulit Deo munera & immolauit: verùm etiam Aaron & filios eius consecrauit. Sacerdos igitur erat. Illud Leuitici octauo disertè explicatum est. Deinde dato mihi legislatorem alium, dato ducem & prophetam à Deo constitutum, Dato hominem, cuius verbis Deus tantum auctoritatis dederit, & tunc ego fortasse dicam eiusmodi virum etiam si laicus sit, cum sacerdotibus consulendum. Sed illud vni Moysi concessum est. Transferri itaq; passim in alios non debet. Nam quid propriè in controuersijs finiendis legislator ipse præscripserit, planum in lege &

Deut. 17. expeditum est. Si difficile, ait, & ambiguū apud te iudicium esse prospexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram nec ad sinistram. In ambiguis ergo quæstionibus ad sacerdotes populus habet currere, in eorūq; iudicio requiescere.

Cap. 2. Adde huc illud Aggæi, interroga sacerdotes legem. Adde etiam illud

Cap. 2. Malachiæ, labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Nec in veteri testamento solùm ea præscripta forma est, in controuersijs finiendis præcipiendaq; doctrina: sed in nouo etiam asseruatur, vt in vtraque iuxta re populus ab episcoporum sacerdotumque labijs & iudicio pendeat. Nam, quòd ab episcopis percipienda euangelij doctrina sit: testis est Paulus ad Ephes. 4. inquiens. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, &c. Quo loco Paulus, cùm Apostolos, Prophetas, Euangelistas, quasi in tres classes distribuisset, pastores tamen & doctores seuerè sanè atque prudenter re ipsa confusos, sola cogitatione distinxit, vt ijdem esse in ecclesia qui & pascerent & docerent intelligerentur. Sed in his verbis lapsa consuetudo deflexit de via, sensimque eò deducta est, vt alios pastores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies maior Christianorum vitę potuit afferri. Apostolus autem penes Episcopos vt regendi, ita quoque pascendi ac docendi auctoritatem esse voluit. Attendite, inquit, Act. 20.

vobis & vniuerso gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Et rursum ad Timotheum, & Titum, non alios epi- 1. Tim. 3.

scopos alios doctores, sed eundum e- Tit. 1.

piscopum doctoremque præscripsit. Ac per Hieremiam Dominus dabo, Hier. 3.

inquit, pastores: qui pascent vos scientia & doctrina. Doctrina igitur euangelica à pastoribus ecclesiæ expectanda est, quos & episcopos esse & doctores tradidit Paulus. At verò, quòd episcoporum ac sacerdotum etiam sit de fidei controuersijs decernere, Actorum quintodecimo capite tradit Lucas. Cùm enim venissent Paulus & Barnabas & quidam alij Hierosolymam: suscepti quidem sunt ab ecclesia, quæ erat Hierosolymis; sed cùm proposita esset quæstio, conuenerunt, ait, non fœminæ, non iuuenes, non laici: sed apostoli & presbyteri videre de verbo hoc. Quòd si Petrus vt mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarentur, non fideles omnes, sed solos presbyteros cum Apostolis congregandos existimauit, quid est, quòd nos in ecclesiæ grauissimū cœtum mulierculas, lanios,

coquos

coquos, sartores, conuenire cupiamus? Scimus enim apud Lutheranos, huiusmodi multos sacrarum sibi literarum scientiam assumere. Præterea, cùm in dubium venit, quænam pascua sint ouibus permittenda, quæ contrà vetanda, pastorum ea consultatio est, non ouium. Ecclesiæ igitur pastoribus huiusmodi causas dominus demandauit. Præterea, claues regni cælestis Christus non vulgo passim, sed Apostolis eorumq; successoribus concessit, vt in cap. firmiter. de sum. tri. dicitur: nec enim quæ alterius & loci & temporis sunt, ea nunc probare debemus, in clauium autem potestate eædem res sunt, aperire & soluere, claudere & ligare, queadmodum vel ipse Christus, Matth. 16. c. explicuit. Soluere ergo quæstiones circa fidem exortas ligareq; fideles expleto iam iudicio ad credendũ, non quorunlibet est, sed eorum tantũ qui vt claudendi & aperiendi, ita ligandi soluendiq; auctoritatem habent. Confirmat autem hoc vel maximè, quòd ea impedimenta tollere, quibus ianua regni cælorum clauditur, clauiũ munus est proprium. Ignorantiam igitur fidei, quæ sine dubio in eiusmodi impedimentis est, ij propriè tollent, quibus claues concessæ sunt. Accedit ad hæc, quòd Apostolus ad Rom. 10. cœlos esse intellexit Apostolos, cũ eis illud aptauit, In omné terrã, &c. Apostolorum ergo & eorum, qui Apostolis successere, proprium erit illustrare cæteros, ac vi sua populum continere. Quòd si cœli illustrationes tollis, quibus omnia, quæ terra parit, maturata pubescũt: infœcunda hęc maneat necesse est, ac verè iuxta nomen suum arida. Atq; etiam, si tenebræ operient terram & caligo populos, non has alij discutient, quàm quib' a Christo dictum est, vos estis lux mundi. Qui verò, quod superiorum est munium inferioribus in ecclesia tribuunt, hi similes sunt, vt si qui aut in terra vim illustrandi ponant, aut in pedibus vim cernendi. Sed quoniam de his fusiùs & accuratiùs ab alijs disputatũ est, satis fuerit hæc nos pauca breuiter attigisse. Nec est profectò cur maiore in hac re lucem desideremus, quàm non ratio modò, sed perpetuus etiã ecclesiæ vsus fecit esse perspicuam. Non enim patrum memoria, nisi episcopi & presbyteri in concilium vocantur. Nec hi omnes, sed qui pastores ecclesiæ & rectores sunt. Episcopi enim, quos anulares nostri vocant, sine causa aliquando in synodum sunt admissi. Sed nihil mirum. Nam & sine causa in ecclesia sunt. Verùm hæc aliàs. Nunc complectar quod proposui breui. Sanè, nisi me opinio fallit, sicut nec simplices presbyteri, ita nec anulares isti episcopi quidé in synodũ cogẽdi sunt. Totum quippe ecclesiastici concilij negocium non ordinis, sed iurisdictionis potestate transigitur. Ferre nanq; sententiam, soluere aut ligare, absq; iurisdictione nemo potest. Constat autem patres in synodo aut leges de moribus dare populo, aut de fidei quæstionibus iudicare: quorũ neutrum sine ligandi soluendiq; iure sacerdos facit. Sed vtcunq; hæc habeat, errant certè in media luce Lutherani, qui synodum aliter quàm episcoporum & sacerdotum collectioné definiunt. Errat quoq; turpiter pueliliterq; Bucerus cùm ait, in synodum ecclesiæ non debere cogi nisi dei filios. Primùm enim, si solùm dei filij synodum ecclesiæ faciunt, quæro an cõuenire debeant vltro non vocati, an potiùs futurus sit aliquis, cuius euocentur imperio. Si vocati in concilium veniant, ecquis, rogo, ille futurus est, qui veros dei filios internoscat? Sin vltro venient, quisq; ergo de se iudicium feret, & suæ bonitatis opinione fretus in concilium sese ingeret? Sed vt de se coniecturam habeat, quomodo reliquos iustos esse & sanctos intelliget? Atq; vt huiusmodi hominum insaniam apertiùs deprehendas, finge in republica vnaqualibet ciues, qui sua & sponte & auctoritate se congregent ad censendũ de legibus, de magistratibus, de religione,

idq;

idq; eo quisq; audaciùs, quò magis virtuti suæ & studijs fidit. Nũ talis respub. forma & species non à Solone dico aut Licurgo, sed ab vllo omnino cordato homine probaretur? Non igitur ea confusio ac perturbatio in ecclesiæ synodum inferenda est, quam ne in vicis quidem & oppidulis homo sanæ mentis admitteret. Nisi fortè in illam insaniam recidamus, vt putemus, hominem, simul atq; dei filius esse desijt, potestate quoq; regendi, pascendi, iudicandi, ligandi, soluendi, esse destitutum. Quod quidem quale sit, non est huius operis ostendere, sed in repub. prophana animaduerti potest: vbi ciuiũ tamen vel probitas vel improbitas non adeò obscura est, vt non queat aliquando facilè deprehẽdi. Id qđ in Christiana rep. nõ perinde facile est, cuius scilicet præcipua virtus, qua filij dei & nominantur & sunt, occultissima est. Nõ enim qui in manifesto Iudę⁹ est, nec quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscõdito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Quàobrem si charitate amissa, potestas item publica amitteretur, dici non potest, quãtis tenebris ecclesia esset circũfusa. De quo argumento, & nos superiore libro disseruimus, & alij pleriq; disseruerunt multò copiosiùs, nos qua si prætereuntes hæc diximus, vt lectores intelligãt, qđ ad præsentẽ locũ satis est, episcopos etiã malos in synodũ congregãdos, vt qui potestatem pascendi, iudicãdi, ligandi, soluendi, non amiserint. Lutheranos itaq; ab hoc quidem sermone remoueamus: ipsi autẽ intelligamus, synodi ecclesiasticæ nomen nõ quosuis, sed pastores & pontifices ecclesiæ cõplecti in vnũ locũ congregatos, vt de causis ecclesiasticis, hoc est de moribus, fide, religione, pronuncient.

Caput tertium, in quo synodorũ varia genera ponuntur.

QVorum hominũ conuentũ synodus ecclesiastica præse ferat, satis explicatũ arbitror capite superiore. Nũc vocabulũ partiendũ est, vt singula cõciliorum genera quidnam veritatis & auctoritatis habeant, videamus. Et quidẽ Gratianus 3. dist. cap. Regula. synodos bifariã partitur, in generales & prouinciales. Hac autem diuisione, cùm præterire aliquid, maximum vitium in diuidendo sit, vnũ prætermissum est. Nec enim solùm generales & prouinciales synodi sunt, sed etiã episcopales. Ita si placet nominemus, fabricemurq; si opus erit, verba. Sunt enim rebus nouis, vt Cicero tradit, noua ponẽda nomina. Quanuis hoc recens quidem illud, sed perceptum tamen vsu à nostris, tritumq; non à barbaris modò, verũ etiã à Latinis. Concilia equidem generalia voco, quæ oĩum Christianorum pontificũ conuocatione celebrantur. Inter multos autem sæpè disceptatum est, an generalis cõuocatio satis sit, an etiam sit necessaria cõgregatio generalis. Si enim Sũmus põtifex conciliũ generale indiceret, nõ congregarentur tamen nisi soli decem ex Italia pontifices, huiusmodi profectò synodus non est, cur generalis videatur. At cõtrà, si necesse est, episcopos oẽs congregari, primùm nullum fortè in ecclesia tale adhuc conciliũ fuit, in quod episcopi vniuersi cõuenerint. Deinde pessimus quisq; episcopus, dum non solùm per negligentiam, sed per malitiã synodo adesse cõtempserit, generalem nõ esse calumniabitur. Et princeps in rep. quilibet, si illi synodus displicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit, causariq; episcopos suos vel morborũ vel tumultuum causa concilio interesse non posse. Verũ, quoniam omnes huiusmodi controuersias persequi non est operis instituti, huic quæstioni breuiter respondemus. Non satis est quidem ad concilium generale, si cuocatio generalis est, quando adeò pauci congregantur, vt maior meliorque

prouinciarum pars relicta esse videatur: præsertim si causa legitima sit,cur episcopi synodo non affuerint. At si per malitiam hominum pessimorum vna & item altera prouincia desit,non propterea concilij generalis nomen amittitur. Sed ne si per negligentiam quidem aut aliam occasionem quālibet episcopi aliquot de sint,nominis sui iacturam generale concilium faciet,nisi in dubium vertimus an Concilia illa quatuor, Nicænum, Ephesinum,Constātinopolitanum,Chalcedonense, generalia sint. Quamobrem,vt fideles,ita nos hoc loco loquimur, vt synodum generalem omnium episcoporum euocatione legitima finiamus, licèt non sit omnium congregatio. Cōmuni enim fidelium sensu agendum est,cùm de rebus vocibusque ecclesiæ loquimur. Idq; eodem modo fecerunt sapientes. Nec satis est tamen ad generale concilium euocatio generalis, nisi sit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem congregationem, omnium episcoporum congregatio non requiritur. Neq; hìc definimus nisi id quod frequens in ecclesia est. Scimus enim concilia generalia sine euocatione celebrari aliquādo posse,sed id perrarum atq; adeò præter artem est. Verū de his postea diligentiùs. Nunc ad reliquas partes propositæ diuisionis reuertamur. Prouincialia concilia sunt, cùm a Metropolitano vel Primate omnes vnius prouinciæ aut etiam regni pontifices euocantur. Episcopalia sunt, synodi sacerdotum,quæ ab episcopis singulis in sua dioecesi haberi modò solēt, ob priuatas singularū ecclesiarū causas. Nā synodi huiusmodi præsertim in Hispania non erant in vsu olim, nisi ob eam causam, quę decimaoctaua distinct. capite, postremo exprimitur.

18.d. c.propter.

Hac diuisione posita & omnium assensu approbata, altera assumitur, Conciliorum siue generalium, siue prouincialium, seu episcopalium, quædam esse cōgregata Romani pontificis auctoritate, alia verò non item. Rursum, alia confirmata ab eodem Romano pontifice, alia verò non ab eo confirmata. Nam cōcilium Ephesinum secundum auctore Leone coactum est quidem,sed non est a Leone aut alio quouis summo pontifice comprobatum. Basiliense quoque Eugenius quartus indixit,nec tamen cōfirmauit. At Constantiense, quanuis à principio nullius Romani episcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmauit illud tamen Martinus quintus,Pontifex Maximus. Concilium item Mileuitanum,quod & Innocentius & Celestinus probauerunt,sine auctoritate summi pōtificis coactum fuit. Cū ergo quam Gratianus duplicem putauit esse ratione, in tres partes distribui debere reperiatur, & singulæ trium, bis distribuuntur in duas: primùm est de generali concilio,sed dupliciter: tum pari ratione de prouinciali, pòst de episcopali disserendum.

Caput quartum, vbi cōclusiones ponuntur, quibus loci huius auctoritas continetur.

His sumptis, prima conclusio sit. Cōcilium generale, quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. Hanc conclusionem manifestè probat error concilij Arminensis & Constantinopolitani sub Leone imperatore: quem huius loci auctoritati in quinto argumento cap. primi obiciebamus. Id ipsum quoque ostendit Gratianus decima septima distin. capi. Regula. & cap. multis. Iulij & Pelagij clarissimis testimonijs. Idem definit Damasus in epistola ad Stephanum 1. conc.

phanũ archiepiſcopũ & tria concilia Aphricana, quæ in epiſto. ad eundẽ Damaſum hoc ipſum confeſſa fuerant. Non eſt quippè verum ratumq́; concilium, quod auctoritate epiſcopi Romani caret: quemadmodum non ij ſolùm pontifices, ſed concilia etiam ipſa tradiderunt. Tradidit ſeptima ſynodus acti. ſexta. tomo primo. & octaua ſynodus acti. prima & ſeptima. & ſynodus Romana ſub Symmacho. 96. diſtinctione. capit. Bene. & ſynodus. 90. epiſcoporum ſub Damaſo. hiſto. trip. Libro quint. capit. viceſimo nono. & concilium Lateranen. ſub Leone decimo. ſeſſ. vndecima. vbi eadem res dicitur in ſynodo Alexandrina definita. Ita Socrates libro quarto hiſto. trip. capite nono. tradit regulam eccleſiaſticam iubere, vt concilia eiuſmodi præter ſententiam Romani pontificis non celebrentur. Id quod Iulius in epiſtola ad Orientales dixit fuiſſe à Nicæna ſynodo definitum, & Marcellus in epiſtola ad Antiochenos, hoc ait, Apoſtolos ſtatuiſſe. Videlicet eiuſmodi concilia non ſolũ infirma in eccleſia fuere ſemper ad fidem ventatis faciendam, ſed conuenticula propemodùm fuere iniquitatis, & triſtes atque adeò exitiales exitus habuerunt. Mentiri verò ait Bucerus eos qui affirmant, non licere ſine Romani pontificis aſſenſu concilium cogere. Id autem primùm Euſebij & hiſtoriæ tripartitæ teſtimonijs confirmat. Deinde eſt Canon, inquit, Nicæni concilij de ſynodis habendis. Sunt quoque Canones Apoſtolici, qui quotannis binas ſynodos in prouincia qualibet præſcribunt. Aſſerit autem firmum ac ratum eſſe quicquid in huiuſmodi concilijs ſtatuitur pro veritate contra mendacium, ita vt ne à ſummo quidem pontifice reſcindi poſſit. Sed huius hominis impudentiæ quis poterit ſine ſtomacho reſpondere? Principio nãque illud impudentiæ quãtum eſt, quòd hiſtoriam Euſebij & tripartitam nobis obiicit, in quibus cõtra nos refertur nihil, pro nobis multa? Quid illud alterum? Quòd Nicænum concilium & Canones Apoſtolicos opponit, in quibus de ſynodis prouinciarum ſermo eſt, quas ſummi pontifices pro recta eccleſiarum inſtitutione & adminiſtratione præſcripſerunt. Nos autem de ſynodis generalibus loquimur, quas ſine ſummi pontificis aſſenſu cogere non aliter accipiendum eſt, ac ſi regni primarij ſine principis aſſenſu atque adeò illo repugnante cogerentur. Illud verò quale eſt? firmum eſſe velle quicquid in his ſynodis ſtatuitur? Pro veritate, ait, contra mendacium. Scilicet, ſi pro veritate eſt, vbicunque ſtatuatur, accipiendum eſt, ſed quis nos certiores reddet pro veritate eſſe, quæcunque a ſynodis prouinciarum decreta ſunt? Verũ de his hactenus. Nam in quarta concluſione fuſiùs iſt hæc explicabuntur.

Secunda concluſio. Concilium generale etiam congregatum Romani pontificis auctoritate errare in fide poteſt. Hæc demonſtratur apertè exemplo concilij Epheſini ſecundi, vbi legatis Leonis repugnantibus epiſcopi fermè omnes Dioſcori hæreſi ſubſcripſerunt. Confirmat hanc luculentiùs Leo Papa in epiſtolis retro citatis ad quintum argumentum, & ſynodus octaua actione ſeptima, & Nicolaus ad Michaelem imperatorem, & Eugenius quartus, in decreto ſuper vnione Iacobinorum, in quo poſteaquam Epheſinam ſecundam ſynodum ſub Leone congregatam condemnauit, quæ videlicet Eutiiciano errori conſenſit, ſuſcipit, ait, ſancta Romana eccleſia omnes vniuerſales ſynodos auctoritate Romani pontificis legitimè cõgregatas ac celebratas & confirmatas. Non dixit congregatas ſolùm, ſed celebratas & confirmatas. Eadem res oſtenditur exemplo quoque Baſilienſis ſynodi, cuius errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de

2. con.

hac re in responsione ad hoc argumentum latiùs. Præterea nullum concilium ratum est aut fuit, quod Romani pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, vt Iulius, Damasus, Pelagius alijque patres in prioris conclusionis confirmationem allegati non obscurè tradiderunt: at quãuis concilium sit edicente pontifice summo coactum, si tamen non sunt ab eo concilij dogmata confirmata, sed potiùs vel is vel eius legati pugnarunt, tum certè synodus non est fulcita Apostolica auctoritate, non igitur rata & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, vt ex ea fidem faciamus. Sed hæc conclusio cap. proximo fusiùs explicabitur.

Tertia cõ. 15. disti. c. Sicut. & c. Sanctæ Romana. Tertia conclusio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem conclusionem ita exploratam habere opus est, vt eius contrariam hæreticam esse credamus. Primùm, quoniam redibunt aliàs hæreses vniuersæ conciliorum generalium auctoritate damnatæ: & symbolum quoque Nicænum erit ambiguum concilij generalis auctoritate sublata. Deinde, si concilium huiusmodi errare in fide posset, nulla profectò certa via esset reliqua, vt in fidei controuersijs Catholicum dogma exploraremus. Qui enim summi pontificis ac reliquorum omnium ecclesiæ pastorum iudicium detrectat, is nullum viuum iudicem inuenturus est, à cuius tribunali non liceat discedere. Volunt Lutherani iudicem in concilio scripturam esse quæ nec sentit, nec intelligit, nec eloqui ipsa iudicium valet. Lutherus ipse clamat illa verba, hoc est corpus meum, propriè accipienda, Zuinglius contrà figuratè: quis sententiam dicet? Num scriptura ipsa? An potiùs Iudex ecclesiæ summus cum concilio sacerdotum: quemadmodum Deutero. 17. cap. scriptum est? Quòd si in iudicijs humanus viuos iudices quis recusaret in republica constitutos, & ad literas mutas & inanimes confugeret, omnibus omnino modis exploderetur. Sed de his & diximus multa aliàs, & multa sæpè dicemus. Nunc ad propositum reuertamur. Sanè conciliorum fide reiecta, scripturæ quoque bonam partem amittemus. Nam si quis epistolam Iacobi cum Luthero à literis Canonicis expunxerit, per scripturam hæc certè quæstio definiri non potest. Viui ergo iudices constituantur oportet. Quòd si pastorum detrectato iudicio ad aliud tribunal prouoces, nihil aliud profectò facies, quàm Christi & ecclesiæ declinare iudices, & pro diuinis humanos substituere. Quoscunque nimirum præter pastores ecclesiæ delegeris, humana illi incertaque auctoritate pollebunt. Ad hæc, vel populus fidelis tenetur stare definitioni concilij, vel potest etiam repugnare. Si tenetur, iam errante concilio populus in eodem errore versabitur. Sin repugnare potest, vbinam illud est, qui vos audit, me audit? *Luc. 10.* Vbi illud rursum, super Cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite? *Matth. 23.* Aiunt, si quæcunque dixerint nobis ea facere iubemur: cur alio loco Christus cauere voluit a fermento Pharisæorum? *Matth. 16.* Nam illud Matthæus Pharisæorum doctrinam interpretatur. Cur rursum eorum traditiones exemplo etiã proprio contemnere docuit? *Matth. 15.* Aliquid ergo doctrinæ propriæ puritati Euangelij admiscere possunt, in quo non solùm non sunt audiendi, sed sunt etiam refutãdi. Id ergo præcauit Christus, ne plebs malis docentium exemplis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc ergo quæ dixerint nobis Pharisæi, eadem facere iubet Christus: cùm super Cathedram Moysi sederint, hoc est, legem Dei enarrauerint, docuerint, proposuerint. Nam si sua doceant, eos negligere non solùm possumus, sed debemus. Quemadmodum

Tract.46. modum Augustinus in Ioannem non obscurè interpretatus est. Nihil ergo pastores Euangelicæ illæ sententiæ iuuant. Quin cùm de suo loqui possint, possunt à nobis vel sperni. Vnde Hieronymus in Matth. 17. capite. super illis verbis, Non omnis qui dicit mihi, &c. Sicut supra inquit, dixerat eos, qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc econtrario asserit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cùm polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & doctrinæ integritatem malis operibus destruunt. Sed isti quod de mercenarijs ab Augustino dicitur, id ad veros ecclesiæ pastores, vafrè malitiosèque traducunt. Nec intelligunt, inter mercenarios veros semper in ecclesia pastores esse, quorum voces audire oues oportet, præsertim si omnium eadem sit. Tunc enim pastorum vox, ecclesiæ quoque vox atque adeò Christi est. Alio-
1.Cor.1. qui, quidnam illud sibi vult, obsecro vos vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata? Diuisus est Chri-
1.Cor.14. stus? Absit. Non est dissensionis Deus, sed pacis. Ac reuera, vt hoc argumentum conferamus in pauca, si oues omnium pastorum vnam eandemque doctrinam sequantur, nihil culpæ in ouibus erit. Sequantur ergo, fac ita, & errantibus pastoribus vniuersis oues item omnes errabunt. Quod superiore libro fieri non posse demonstratum est. Iam verò Hieronymus quid sibi velit statim indicat. Docet enim vtrumque Dei seruis necessarium esse, quo eis fides accommodetur: vt & opus sermone, & sermo operibus comprobetur.

Præterea Martinus quintus in concilio Constantiensi inter reliquas interrogationes, quibus suspecti in fide sunt examinandi, eam etiam proponit, Vtrum credant, quòd quodlibet concilium generale vniuersalem ecclesiam repræsentet. Si igitur concilium generale vniuersalis ecclesiæ habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius ecclesiæ auctoritatem eadem opera dissoluit. Præclarum igitur illud Augustini est libro primo de Baptismo contra Donatistas. capit. decimooctauo, plenarij concilij sententiam, totius ecclesiæ consensionem esse. Præterea, Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in quæstione exorta vestigandam, quàm si ad concilium Hierosolymitanum controuersia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæstionem terminandam aptissimam existimauit, nos ingredi & tenere debemus: eamque modestiam imitari, quæ & in Iudæis & in Gentibus à Luca Actorum quinto decimo capite describitur. Poterant enim Gentes cum concilio illo Hierosolymitano expostulare, quòd libertatem sibi à Christo datam eriperent, quodque ceremonias nonnullas humeris discipulorum tanquam necessarias imponerent, quæ minus necessariæ esse videbantur, cùm Christi fides esset ad salutem idonea. Sed ne Iudæi quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni scripturam possent opponere dicentem, Homo cuius caro præputij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris seruandam seculis exhibuere, vt synodis Petri successorumque eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquiunt, spiritui sancto & nobis. Concilij ergo sententia spiritus sancti sententia ipsissima est. Accedit illa quoque causa, quòd ecclesia Catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsisque habitos hæreticos tales etiam esse sine dubio existimauit. Necessarium est igitur

P 3 concilio

conciliorum tenere fidē: si ecclesiæ fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam superiore magnis argumētis cōfirmata est.

Quarta cōclusio. Quarta conclusio. Concilium prouinciale non confirmatum à summo pontifice errare in fide potest. Cuius rei exemplum habes in concilio Mediolanensi lib. 10. hist. eccle. cap. 20. & in concilio Antiocheno. 90. eporum lib. 4. histo. trip. cap. 9. & in Seleuciano lib. 1. tripar. cap. 34. & in Carthaginensi, cuius inter arguendum mentionem fecimus. Hæc quoque conclusio non exemplis modò, sed testimonio etiam Symmachi comprobatur inquientis, Concilia sacerdotum ecclesiasticis legibus per prouincias decreta, quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt. *17. d. c. concilia.* Ita leges aut nimis duras aut parum rationi consentaneas à concilijs prouincialibus interdum editas, non est negandum. Qualis illa fortasse fuit apud Aquisgranum, quæ refertur trigesimasexta. quæstione secunda. capit. Placuit. Illa rursum non imprudenter *Cap. 36.* modò, verùm etiam impiè a concilio Elibertino lata est de tollendis imaginibus. Quòd si generale concilium cui auctoritas episcopi Romani deest, errare in fide potest, errabit aliquando, ac multò etiam magis, synodus prouincialis.

Quinta cōclusio. Quinta conclusio. Concilium prouinciale summi pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multorūm autem, hæreticorum damnatio esset incerta, si hæc conclusio certa non esset. Pleriq; enim hæretici non per concilia generalia, sed per prouincialia sunt damnati.

Primū confirmatū est à Leone. 1. à Siricio. 1. & 4. ab Innocentio et Celestino. Vt, Priscillianus in concilio Toletano primo. Eluidius in concilio Telensi. Pelagius in Concilijs Mileuitano & Carthaginensi. Quāquam Pelagiū in synodo etiam Ephesina damnatū de hære. c. Fraternitatis. Gregorius tradit. Sed hæc sententia hodie apud Ephesinum concilium non extat. Deinde nec expedit nec tolerabile est, singulis hæreticis condemnandis singulas generales synodos cogere, cùm ergo ecclesiæ suę Deus prospexerit in necessarijs, nimirū ad hæreses priuatas in prouincijs refutandas cōcilia prouincialia satis erunt, si erunt modò summi pontificis auctoritate roborata. Præterea, quoscunq; eiusmodi concilia dānauere, ecclesia eos semper explosit, errare igitur illa in fide nequeunt. Quòd si possent, vel vnum certè exemplum proferretur. At nullum omnino est. Nam, quod Oecolampadius adfert è Romana synodo sub Gelasio, vbi definitum esse ait, substantiam panis in Eucharistiæ Sacramento manere, id cōmentitium esse loco proximo demōstraturi sumus. Nullius enim synodi illa sentētia est, sed ne Gelasij quidē. *17. d. c. concilia.*

Præterea Symmachus Papa tradit concilia prouincialia quotannis per ecclesiæ leges decreta: quia præsentiam Papæ non habent, valetudinē perdidisse: ergo si præsentiam habent, valida erunt. In 7. item synodo actione. 3. cùm Theodorus concilia generalia recepisset, statim subdit, Locales synodos non auersamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus. *Locales hic uocantur prouinciales.* Earum etiam diuinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & legislationes summa obseruantia colimus. Hanc autē epistolam Theodori & orientalium probat ipsa 7. Synodus. Atq; 8. Synodus sess. postrema. Canone 1. regulas, inquit, quæ ecclesiæ sanctæ tam à sanctis Apostolis, quàm ab orthodoxorum vniuersalibus necnon & localibus concilijs traditæ sunt, seruare ac custodire profitemur. Sed & omnes, qui Christiano censentur vocabulo, damnationibus & iustificationibus, quæ per illas prolatæ sunt, canonicè subijci decernimus. Hactenus. 8. Synodus. Cuius verba in iis maximè concilijs locū habere intelligēda sunt, quæ à sūmo pōtifice sunt cōfirmata.

Summus enim Pontifex, vt sequenti loco demonstrabitur, in fidei iudicio errare non potest. Conciliorum ergo prouincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa sunt, si à Romano Pontifice confirméntur. Id quod Actorum.15.capite explicatum est. Quod enim ibi congregatũ legitur, hoc nó generale, sed prouinciale concilium fuit. At non minor fides habita est Petro præsidenti, quàm si esset synodus generalis. Qua ex re Erasmi calumnia retunditur. Cùm enim in annot. super epistolam ad Roma. cap. 5. dixisset, se non vsqueadeò astringi synodo Mileuitana alijsque similibus concilijs prouincialibus, subdidit. Alioqui si quis vrgeat, esse seruanda quæcunque in illis decreta sunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc ecclesia damnát pro hæreticis. Hactenus ille. Sed, vt diximus, Mileuitanum conciliũ confirmatũ est, ideò illo Christianus vrgetur. Illa verò, è quibus dogmata hæretica proferétur, cófirmata non sunt. Ac de his aliam cóclusionem adijcimus.

Sexta conclusio. Sexta conclusio. Ex concilijs prouincialibus, licèt eis auctoritas episcopi Romani desit, probabile quidem argumentum sumitur ad fidei dogmata suadenda. Huius rei vel illud abundè magnum argumentum est, quòd ex innumeris concilijs eiusmodi vix quinq; aut sex reperiuntur, quæ à recta definiendi ratione ac via declinarint. Si ergo huiusmodi concilia rectam vt plurimùm fidem tenent, raró deficiunt: probabilissimum sine dubio est, quod ex id genus concilijs argumentum promitur. Atq; certè, nisi sint peculiariter reprobata, communi ecclesiæ, vel silentio, vel etiam implicito consensu commédantur, si ad ecclesiæ cómunem notitiam peruenerint. Non enim fit aliquo pacto verosimile, vt concilij prouincialis toto orbe vulgati hæresim ecclesia diu dissimulauerit. Error enim, cui non resistitur, approbatur. 83. dist. c. Error. Nec mihi concilium Elibertinum obijcias. Nam in ea parte, qua errauit, semper à Catholicis explosum est. Hæc ergo causa est vel maxima, cur Toletana, Arelatensia, Hispalensia & alia similia antiqua concilia licèt non expressè, implicitè tamen probata ab ecclesia videátur. Nam Ancyritanum, Neocæsariense, Gangrense, Sardicense, Aphricanum, & Carthaginensia à Leone. 4. confirmata sunt. 20. dist. ca. de libellis. Trullana quoq; synodus quædã concilia prouincialia probauit, sed quantum hæc Trullana adprobatio valeat, posteà sumus fusè disputaturi. Nunc illud solùm asserimus, concilia, quæ à summo Pótifice comprobata non sunt, non certum quidem illud, sed probabile tamen argumentum suppeditare ad fidei dogma confirmandum. Id quod ex Innocentio colligitur. 20. d. c. De quibus. *16. d. c. quoniam.*

Septima cõclusio. Septima conclusio, Concilia episcopalia, si à Romano Pontifice in decretis fidei confirméntur, certum argumentum veritatis exhibét. Si enim Toletana synodus, præsidente & confirmante Petri successore in fide errat, non videtur causa esse, cur Romana synodus errare nó possit. Item concilium prouinciale à summo Pontifice có firmatum certæ auctoritatis est, ergo & synodus episcopalis. Sed non venit in mentem, alia episcopalis synodus in iudicio fidei à Romano episcopo cófirmata, præter Cóplutensem sub Alphóso Carrillo archiepiscopo Toletano, vbi dãnatus est magister quidã Oxomésis, qui falsò de clauibus ecclesiæ & pœnitétiæ sacramento sentiret.

Postrema conclusio. Postrema conclusio. Synodus episcopalis per se quidem in iudicio hæresis probabilem fidem facere potest, certam non potest. Illud prius expedire debemus, nam hoc posterius satis expeditum est. Illud ergo ostenditur ex cap. Ad abolendam. de hæreticis: vbi à Lucio tertio, vinculo perpetui anathematis innodantur ij, quos vel Romana ecclesia, vel singuli episcopi per dioeceses suas cum consilio clerico

 rum,

rum, vel etiam, si oportuerit, vicinorum episcoporum hæreticos iudicauerint. Nõ ergo leuis coniectura accipietur ex huiusmodi synodorum iudicijs, quæ Lucius tanti fecit, vt pro excommunicatis habendos esse decreuerit, quos eædem synodi hæreticos definierint. Nec me clam est, quòd quidam viri docti hanc Lucii decretalem de deprehensis in manifesta hæresi interpretantur. Alioqui ius negant concilio episcopali atque adeò prouinciali de hæresi iudicandi. Id probant, quòd fides res est omnibus communis, quare potestas censendi de fide hæresique contraria non penes priuatas ecclesias, sed penes vniuersalem ecclesiam erit. Item suadent id ex cap. Maiores. de baptis. & ex cap. Quoties. 24. q. 1. vbi eiusmodi causæ ad solam sedem apostolicam dicuntur esse referendæ, cùm illi speciali priuilegio à Domino reseruatæ sint. At post verba citata idem Lucius hoc videtur cõfirmare inquiens. Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifestè fuerit in hæresi deprehensus, &c. Loquitur ergo Pontifex in casu, quo hæresis est manifesta. Sed mihi semper longè probabilior illorum sententia visa est, qui putant, eos planè & simpliciter anathematis vinculo per hanc Lucij decretalem alligari, quos vel Romana ecclesia, vel synodus prouincialis, aut etiam episcopalis hæreticos iudicauerint, quanuis non sit hæresis omnibus manifesta. Primùm enim, non dixit textus, quos hæreticos declarauerint, sed iudicauerint. Alioqui, si declaratio illa rei manifestæ erat, non verum in causa fidei iudicium: quorsum eam rem ad episcopum cum consilio clericorũ, & non magis ad Theologos Lucius retulit, vt scilicet eos anathemate percelleret, qui à Theologis eruditis hæretici declararentur? Deinde, si Lucius non propriè verbum illud, iudicauerint, vsurpauit: sed impropriè, pro eo quod est, rem manifestam exponere: cùm idem omnino verbum simul & ad ecclesiam Romanã & ad episcopum cum clericis suis referatur, consequens fieret, vt etiam pari modo per ecclesiam Romanam non hæreticos iudicatos, sed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At constat, vocem illam de ecclesia Romana propriè & simpliciter intelligi: non est igitur, cùm ad synodum episcopi refertur, in alium sensum detorquenda. Adde, quòd multifariàm causa eius, qui hæreseos insimulabatur, ad id genus synodos referri poterat. Primò ex sedis Apostolicæ commissione peculiari, vt de causa Priscilliani cognouit concilium Toletanum primum: & de causa Magistri cuiusdam Oxomensis cognouit synodus Complutensis sub Domino Alphonso Carrillo archiepiscopo Toletano. *Leo commisit.* *Sixtus. 4. commisit.* Mox sine commissione Pontificis speciali, id quod inquisitores modò faciunt, in hæresi quidem manifesta, sed vbi non erat manifestum, an reus esset hæreticus, vel quia non erat probatum & notum eum propositionem hæreticam asseruisse, vel certè quia, etsi asseruisset, nondum erat comperta pertinacia, sine qua hæreticus nullus est. Postremò in hæresi non perinde manifesta, vt omnibus passim esset exposita: sed tali tamen, vt non esset necesse, aut ad concilium generale, aut ad Apostolicam ecclesiam referre eam: quod periti Theologi hæresim esse consentirent. Et in his omnibus casibus ius & olim habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio est mandata, pronunciandi ac iudicandi de causa fidei. Tametsi huiusmodi tribunalium iudicia non adeò explorata sunt, vt falsa esse non possint, non in re dubia solùm interdũ viros doctos cõtrouersa, quo casu synodi locales non habent de hæresi pronũtiare: sed etiam in re, quæ omnibus prouinciæ Theologis videretur manifesta,

quo

quo casu sine crimine vsurpati iudicij de causa fidei pronunciant. In his ergo tribus casibus, licèt iudicia hæc certa & firma in ecclesia nō sint, expedit tamē, vt, quoniam sunt valde probabilia, maximi à fidelibus habeantur. Nec enim erit parùm ecclesiæ noxium, si non interim ab his perinde vt ab excommunicatis caueat, quos non ecclesia Romana modò, verumetiam synodus, aut prouincialis, aut episcopalis hæreticos iudicarint. Sed primam obiectionem videamus. Causa, inquiunt, fidei omnibus communis est, atque adeò priuatis iudicibus non licet de ea sententiam ferre. Et læsæ maiestatis ac proditę reipub. crimen ciues vniuersos tangit, & priuati tamen iudices de eo censere solent. Nam capitula illa, quæ afferunt, intelligenda sunt, cū res inter ipsos episcopos & viros Theologos est ambigua: quemadmodum Pelagius explicuit. 17. distinct. cap. Multis. Qui etiam sensus ex Deute. 17. cap. manifestiùs habetur. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus, &c. Nam illud quidem, quod Lucius addit, nihil militat aduersum nos. Non enim dixit, quicunque fuerit in manifesta hæresi deprehensus: sed quicunque manifestè fuerit in hæresi deprehensus. Vult autem, quod ibidem perspicuum est, vt nemo tradatur brachio sæculari, nisi hæreticum esse confiteatur. Eiusmodi enim poenæ, vt executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum est satis.

¶ Cap. Quintum, Vbi nodi quidam soluuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari solent.

QVibus rebus expositis, nihil aliud superesse videbatur, nisi vt argumenta refelleremus, quæ à principio sunt posita. Sed paranti mihi eas obiectiones repellere, obiecerunt se scrupuli aliquot, quos priùs conuenit excutere, quàm ad alia pergamus, ne in via, quam superiore capite aperuimus, sint Theologis impedimento.

Primùm igitur dubium illud excutiendum est, an concilium per legatos summi Pontificis celebratum firmam certamque habeat auctoritatem: an potiùs episcopi Romani confirmatio expectanda sit, vt certa habeantur decreta concilij. *Prima quæstio.* Ac Caietanus quidem, qui fine controuersia de auctoritate Papæ & concilij accuratissimè disputauit, quemque nos correctione quadā adhibita potissimùm secuti sumus, multa hîc disertè dicit, quæ à præsenti instituto videntur esse aliena: sed affirmat denique, id quod ad præsentem locum & quæstionem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide posse. Superest enim adhuc ille, pro cuius fide rogauit Christus, ille inquam, ad quem fidei summa tandem referenda est. Quare nisi definitiones conciliorum per summos Pontifices & probentur & confirmentur, certas firmasque esse non oportet. Idem etiam Cardinalis Turrecremata sensit libro tertio. capite sexto, octauo, & trigesimooctauo. quibus locis fusissimè ostendit, omnia retro antiqua concilia à summis Pontificibus confirmationem dogmatum petijsse: non id profectò actura, nisi existimassent necessarium. Nam quòd confirmatio pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex epistola Nicænæ synodi ad Syluestrum Papam. Quicquid, aiunt, constituimus, precamur, vt vestri oris consortio confirmetur. Et Syluester eidem synodo rescribens, Confirmo, inquit, sigoque ad doctrinam vestram reclamantes de vnitate

tate Trinitatis. Et paulò pòst, probo, ait,
vera fuisse quæ in vestrum nostrumque
manauere mysterium, &c. Et patres conci
lij Chalcedonen. in epistola ad Leonem,
Omnem inquiunt, vobis gestorum vim
insinuauimus, ad comprobationẽ nostræ
synceritatis, & ad eorũ, quæ à nobis gesta
sunt, firmitatem & consonantiam. Et Leo *Vide etiam*
papa in epistola ad concilium Chalcedo- *epist. 58. ad*
nen. quæ est in ordine. 59. ne ergo, ait, dubi *Pulcheriã.*
tabile videatur, vtrum quæ per vnanimi-
tatem vestram de fide statuta sunt, appro-
bẽ, &c. & postea dicit se approbationem
gestorum synodalium in sola causa fidei
mittere, propter quam scilicet concilium
congregatum est. Idem patet ex epistola
Leonis huius nominis tertij, qua confir-
mat sextam synodum generalẽm. Adde
huc, quod ecclesia ante ipsius Pontificis
confirmationem, nunquam firmum ha-
buit & ratum quod à legatis concilio præ
sidentibus definitum est. Hinc enim Mar
tianus Augustus à Leone contẽdit, vt con
cilij Chalcedonensis de fide iudicium ap-
probaret. Et Leo ob hanc quoque cau-
sam Martiano commendauit, vt confir-
matio approbatioque concilij ad omnes
ecclesias perferretur, quemadmodum
epistola. 57. ad eundem Martianum scri-
bitur. Præterea, concilium sine legatis
errare potest, at summus Pontifex non
transfert in legatos suæ fidei soliditatem,
quam scilicet sibi soli priuatim vendicat,
eo quòd Christi vicarius est, pàstor ec-
clesiæ vniuersalis, & petra, supra quam
Christus suam fundauit ecclesiam. Legati
ergo simul cum concilio errare poterunt.
Non enim pro legatis Petri, sed pro Petro
rogauit Christus, &c. Adhęc, conciliũ pro
uinciale, cui legati summi Põtificis adsint,
errare in fide potest: non autem si à sum-
mo Pontifice confirmatum est. Non igi-
tur Legati eam habent in fidei dogmatis
auctoritatem, quam summus ipse Ponti-
fex habet. Quocirca, infirma adhuc erunt
decreta concilij, quamuis per legatorum
iudicium confirmata. Præterea cõcilium
Ephesinum secundum errauit cum Dio-
scoro, & tamen legitimè auctore Leone
congregatum est: non ergo firmum & ra
tum est cõcilij decretum, nisi sit à summo
Pontificè confirmatum. Nec valet dicere,
legatos pontificis & paucos quosdã alios
repugnasse. Non enim oportet omnes pa
tres synodali sententiæ subscribere, vt ge-
nerale concilij iudicium habeatur. Quo-
niam ne omnes quidem episcopi iudicio
Nicænæ synodi subscripserunt. Ac si lega-
ti ipsi, vt docti omnes consentiunt, errare
possunt, nihil obstaret, quominus alijs epi
scopis errãtibus consensissent. Legatus de
mum Pontificis aderat, cùm in secũda &
tertia sessione concilij Basiliẽsis vehemen
ter erratum est, errori quoque cæterorum
Legatus ipse subscripsit, non ergo satis est
concilium esse coactum Pontificis aucto
ritate, & legatos concilij sententiam ap-
probasse, vt firma & certa esse in ecclesia
existimetur.

At contrà viri quidam doctissimi sen-
tiunt, concilium generale legitimè congre
gatum etiam absente papa solidam cer-
tamque habere auctoritatem priusquàm
à summo Pontifice confirmetur. Cuius
sententiæ duas potissimùm causas redde-
re possunt. Vnam, quòd eiusmodi conci-
lium per legatos episcopi Romani celebra
tũ ecclesiam vniuersalem representat, quo-
niam est concilium ecclesiæ generale, non
ergo errare in fide potest, sicut ne ecclesia
quidem vniuersalis. Quòd autem omne
conciliũ generale ecclesiã vniuersalẽ repre
sentet, definitũ est à Martino quinto in fi-
ne concilij Constantien. Altera causa est;
quòd concilium generale legitimè con-
gregatum, in Spiritu sancto congrega-
tum est, quare habet spiritum assistẽtem,
cuius præsentia freti, possunt vtique pa-
tres, cùm aliquid definiunt, dicere: vi-
sum est Spirituisancto & nobis. Cõfirmat *Actio. 15.*
autẽ hoc vel maximè testimoniũ Iulij ad *17. d. c. Re*
Oriẽtales episcopos inquientis, Regula ve *gula.*
stra

ſtra nullas habet vires, quoniam Romanę eccleſiæ legatus non interfuit, canonibus præcipientibus ſine eius auctoritate cócilia fieri nó debere: nec vllum ratú eſt concilium, quod eius non fuerit fulcitú auctoritate. Hactenus Iulius. Sentit ergo ſine dubio, cócilium habere vires, ratum eſſe, Romanę eccleſiæ niti auctoritate, ſi Romanę eccleſiæ legatus interfuit. Hac difficili quæſtione explicada illud ponimus, quod rerum geſtarú experimento conſtat, ſummi pótificis legatos non ſolere ad concilium accedere, vbi quæſtio de fide agitanda eſt, niſi inſtructos priùs & monitos de eccleſiæ Romanæ fide circa ea, quæ ſunt in cócilio finienda. Solere, inquam, non item oportere. Nam legati in cócilium Tridentinum non potuere comodè de quæſtionibus differendis antè inſtrui, quoniam erát propemodú infinitæ. Sed cætera ferè cócilia ad vná aut alteram fidei tractádam cauſam coacta ſunt, ideoq; legati de Apoſtolicæ eccleſiæ fide priùs inſtructi acceſſerút. Principio igitur illud ſtatuo, poſſe conciliú legatorú doctrinæ & inſtructioni repugnare, atq; è cótrario legatos poſſe repugnare cócilio, quo caſu decreta cócilij non ſolùm non erunt fulcita Apoſtolica auctoritate, ſed erunt potiùs refutata. Sicut enim congregatio concilij reclamante vero certoque eccleſiæ Pontifice vana eſt & irrita, ſic doctrina, cui vel præſens Pontifex per ſe, vel abſens per legatos ſuos contradicit, incerta eſt & imbecilla. idque eodē prorſus argumento, quoniam vtriq; auctoritas epiſcopi Romani deeſt, ſine qua nec concilium, nec cócilij decreta rata ſunt. Quòd ſi qui exiſtumét, concilium ſemel ritè ac legitimè congregatum errare tum etiam non poſſe, cú legati Pontificis repugnát, reſpódeant illi argumēto velim, quo ſecúdam concluſionē cap. 4. probabamus, cócilij Epheſini ſecúdi exemplú proferentes, vbi ab omnibus penè epiſcopis erratum eſt. Non fuit liberum concilium, inquiunt, ſed ſententia à Dioſcoro arte minis & terroribus extorta eſt. Video. Sed ſi ſecundùm hominem loquimur, qui metu frangitur, is cupiditate etiam frangatur neceſſe eſt. Quocirca, ſi per metum vera et legitima ſynodus errat, cauſabuntur hæretici, reliquas etiam omneis, pontificum & imperatorum cupiditatibus inſeruiſſe. Ita fiet, vt nullius ſynodi explorata auctoritas habeatur. Quantò grauius illud nos aſſerimus, concilium apoſtolica auctoritate firmatum nullis humanis affectibus à vera poſſe fide diſcedere. Vt ne eccleſia quidem, quanuis deſcendat pluuia, veniant flumina, irruant venti, cedere loco poteſt, fideiq; ſtationem deſerere. Sed concilij reliqua pars quanlibet maxima, ſi pontifex & legati pugnent, infirmari affectu poteſt. Húc enim illud pertinet, Tu ô Petre confirma fratres tuos. Sed ais. Quid ſi legatus doctrinam, quam à Pontifice accepit, deſerat, & multitudinis ſenſum amplectatur? Primùm, nullum huiuſmodi exemplum proferetur, niſi fortè ex concilio ſub Michaële Imperatore, vbi Radoaldus & Zacharias Michaëli & Phocio conſenſerunt aduerſus Nicolai inſtructionem atque mandata: vt videre eſt in epiſtola Nicolai ad Patriarchas, metropolitas ac reliquos epiſcopos. Deinde, ſi legatus contra inſtructionem agit, nó cenſetur ex poteſtate delegata agere, atq; adeò non eſt cur eo modo acta ſuperioris auctoritate probata eſſe credátur. Inde enim Agatho papa, vt patet actione. 4. ſextæ ſynodi, auctoritatem, inquit, eis, hoc eſt, legatis dedimus, in quantú eis duntaxat iniunctum eſt, vt nihil præſumát augere, minuere, vel mutare, ſed traditionē huius apoſtolicæ ſedis ſynceriter enarrare. Et Leo epiſto. 43. ad Pulcheriam Auguſtam, Lucētium, inquit, epiſcopum & Baſilium presbyterum dirigere præparaui, qui diſpoſitiones meas ſecúdum eas, quas acceperunt regulas, exequantur. Decreta igitur, ſi quæ à legato cótra ſedis apoſtolicę traditioné approbentur, non habét Romanæ eccleſię auctoritaté: nec aliter ſe habent,

Vide epiſtolã Nicolai ad Michaëlẽ imperatorem.

Euge. 4. in Decreto unionis Iacobinorũ. Et Leo papa. Epiſt. 42. ad Martianum Auguſtum.

habent, & si à concilio sine legatis prodijssent. Quid verò, si legati sine apostolicæ sedis instructione ad synodum accessere? Num, synodi iudiciū firmum erit & certum prius q̃ à summo Pontifice comprobetur? Certè in his, quæ ad fidem non attinent, sed ad ecclesiasticam gubernationem, eiusmodi synodorū decreta non oportet à Spiritu sancto proficisci. Quare non sunt omnino valida, nisi Romani episcopi consensione firmentur. Vt videre est in epistola. 51. Leonis ad Anatholiū. 52. ad Martianum. 53. ad Pulcheriam, & 59. ad concilium Chalcedonen. Sed ne in causis fidei quidem adeò exploratam auctoritatem habent, vt qui ea in dubium vocet, hæreticus sit. Tū, quia auctores nobilissimi, quos antè diximus, Caietanus, & Turrecremata non solū citra hæreseos crimen, sed probabiliter etiam consentiunt, nihil firmi dogmatis ab eiusmodi synodis proficisci, quousque per Christi vicarium approbentur. Tum, quia, vt antè dictum est, solidam auctoritatem, quam in cōfirmandis & fratribus & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non potest. Tum, quia si legati, qui instructionem ab apostolica sede acceperunt, discedere ab illa possunt, illi etiam, qui ad cōcilium sine instructione accedunt, poterunt cum sedis apostolicæ doctrina pugnare. Quare eorū confirmatio infirma est. Quid, quod legatus Iulianus concilij Basiliensis doctrinæ consensit, quam nullus Theologus ita solidā & certam existimat, vt hæreticos credat, qui ab ea doctrina dissentiunt? Nec contraria argumenta quicquam efficiunt. Nam primum sic refellitur. Fateor equidem, quodcunq; concilium generale vniuersalem ecclesiam representare, sicut omnes proceres & procuratores ciuitatum, cùm de rebus publicis tractaturi conueniunt, regnū totum representant. Sed dum vrges, ecclesiam errare non posse: Verum est id in eo sensu, qui à fidelibus accipitur, intelligimus enim totā simul ecclesiam, hoc est, fideles omnes non errare. At nihil obstat, cur maior ecclesiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, vt totum cōcilium cum legatis errare possit. At errare poterit maior pars concilij, & erranti illi poterunt legati subscribere. Atq; id est, quod nos in præsentia dicimus, iudicium maioris partis, etiam si legati sequantur, non esse certum. Certum autem esset, si à summo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus est, quemadmodum paulò antè docuimus, sententiam concilij omnes simul patres approbare. Secundo verò argumento hoc habeto responsum. Concilium vtiq; generale, cui legati præsunt, in Spiritu sancto cōgregatum esse, quoniam auctore Christi vicario eodemq; legitimo ecclesiæ principe coactū est. Sed ecclesia quoq; vnum corp⁹ est, cuius spiritus Deus est, qui ecclesiæ semper assistit. Quemadmodum ergo, quod toti pariter ecclesię visum est, id Spiritui sancto etiam visum est: sed non continuò quod maior ecclesiæ pars iudicant, hoc Spiritus sancti iudicium est. Ita, si quid omnibus quidem episcopis iudicatū fuerit, à spiritu profectò Dei iudicatum est: at non statim, si plures cōcilij patres in vnam sententiam conuenerint, Spiritus sancti ea sententia credenda erit, nisi per summum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum spectat patrum lites dissidiaq; cōponere. Iam Iulij testimonium explicatu facillimum est. Tacet enim, quod manifestū erat, concilium illud summi Pōtificis præsentia caruisse, ponit autem ne legatos quidem ecclesiæ Romanæ affuisse. E quibus duobus altero tacito altero expresso, colligit nullam prorsus ecclesiæ Romanæ auctoritatē in eo concilio intercessisse. Quare irritum & vanum esse. Alioqui, si quis rusticè sanè eo nos testimonio vrgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, si concilium legatos non habuit, infirmum eius iudicium fuit, ergo si habuit fuit firmum. Sed de prima quæstione dictum est satis.

Secunda quæstio. Sequitur altera, an patres concilij verè iudices sint, an potiùs cõsiliarij? Sunt enim auctores non omnino pessimi, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda causa fidei, sed in quærenda & inuestiganda veritate sitam esse velint. Omnem quippè iudicij vim ad vnum ecclesiæ principem eũdemq; Christi vicarium reuocant, qui fidei causa decernẽda eò vel plures, vel pauciores in cõsilium adhibet, quò causa, vel grauior, vel facilior est. Huius verò rei primum argumentum promitur, quòd in sex libris Decretalium & Clementinis non patribus, sed summo pontifici sententia tribuitur, sacro tamen approbante concilio. Vnde Clemens. 5. concilio Viennen. præsidens nos, inquit, ad tã præclarum testimonium ac sanctorum patrũ communem sententiam apostolicæ considerationis (ad quam dũntaxat hæc declarare pertinet) aciẽ conuertẽtes, sacro approbãte concilio declaramus, &c. Solùm ergo ad sedem apostolicam iudicium pertinet, patrum verò non iudicium, sed consilium est. Præterea, cùm Pontifex ecclesiæ Romanæ presbyteros in conuentum cogit, vt causa aliqua fidei iudicetur, de fratrum, inquit, nostrorũ consilio, &c. *Ex extremis egentibus multis hoc patet.* Consulunt ergo non iudicant. Adhæc, Deut. 16 si difficile & ambiguum, &c. venies, ait, ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽm qui fuerit illo tempore, &c. Et pòst, qui autem superbierit, inquit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Ecce imperium non omnib9, sed summo sacerdoti assignatur, & decretum non iudicum sed iudicis esse dicitur. A consilijs ergo sunt reliqui sacerdotes, non sunt iudices. A contraria verò parte facit, quòd in concilio illo primo Hierosolymitano non solùm Petrus, sed reliqui etiam Apostoli & seniores iudices esse dicuntur. Propter quod ego iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Acto. 15. Et posteriùs capite eodem præcepta concilij vocat Paulus pręcepta Apostolorum. Et cap. 16. dicit ea dogmata esse decreta ab Apostolis & senioribus.

Ad hanc quæstionem perfacilis est & expedita ręsponsio. Episcopos concilij in fidei causa non modò consiliarios esse, verum etiam iudices. Alioqui nõ solùm episcopi ad ferendam sententiam synodalem adhiberentur, sed etiam docti Theologi & viri in ecclesia prudentes. Quod inauditum est, contraq; formam Actorum. 15. præscriptam, vbi Apostoli tantùm cum presbyteris de fidei quæstione iudicarunt. Cùm igitur ecclesiæ perpetuo vsu soli pastores in concilio sedeant, consequens fit, censores eos esse, non modò consultores. Nam si, vt consulerent, aduocarentur: ijs episcopis, qui Theologiæ rudes & imperiti essent, nullus esset omnino in concilio locus: quando Theologiæ quæstio veniret in dubium. Præterea non Romanus episcopus modò, verùm reliqui etiam episcopi claues regni cælestis habent, ergo in causa fidei ligandi quoque ac soluendi potestatem. Visum est, inquiunt, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris quàm hæc necessaria, &c. Oẽs ergo episcopi onus pręceptumq; imponũt, omnesq; simul sententiæ synodalis auctores sunt. Atq; consiliarij, qui non sunt simul iudices, non solent iudicio sẽtẽtiæq; subscribere. At in synodali sententia non pontificis solùm, sed cæterorum episcoporum subscriptiones adponuntur. Sunt igitur sine dubio iudices.

Verùm scrupulus hic existit, qui malè quosdam habet. Nam si omnes episcopi sunt iudices, summus nimirum pontifex tenebitur in ferenda sententia maiorem partem iudicum sequi, eorumq; doctrinam approbare. In omni enim recto & benè instituto tribunali is, qui præsidet, plurium iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac soluenda quæstione Cardinalis Turrecremata libro. 3. summæ Eccle. cap. 64. & 65. iurisperitos

Q ipse

ipse sequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec est animus tamen singula persequi,& cuiusq; opiniones refutare. Acutè enim disputantis, vt Cicero tradit,illud est, non quid quisq; dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Quod igitur assumptum est, patres concilij non modò consiliarios esse, verùm etiam iudices,id inficias ire nec possumus nec debemus. Nam patres Nicænæ synodi à Sylvestro contendunt, vt quicquid constituerunt confirmet. Et Leo quæ à concilio Chalcedonen. de fide statuta sunt,ea dicit se probare. Et cōcilium ipsum ad Leonem decretis, inquit, tuis nostrum honora iudicium. Et.6. Synodus actione.18. Anathematizamus inquit, Theodorum, Sergiū, Cyrum &c. & paulò pòst, His omnibus, ait, à sancto hoc cōcilio constitutis,& per subscriptionē nostræ fortitudinis cōfirmatis, sancimus, vt nullus aliud quicq̄ de fide satagat &c. Num verba hæc consulentis sunt? An potiùs iudicantis? Atq; in cæteris patres non vt consiliarij, sed vt iudices loquuntur. Caput enim tertium Nicænæ synodi sic habet. Interdixit per omnia magna synodus &c. Scrupulū verò, qui nūc opponitur, facilè eximo. Nego enim, cùm de fide agitur, sequi plurimorum iudicium oportere. Nec hic, vt in humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero suffragiorum sententiam metimur. Scimus frequenter vsu venire, vt maior pars vincat meliorem, scimus non ea semper esse optima, quæ placent pluribus, scimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, sapiētium sensum esse præferendum. Et sapientes paucissimi sunt, cùm stultorum infinitus sit numerus. Quadringenti Prophetæ
3.Reg. 22. Achab mentiti sunt: ex ore verò Michææ solius quidē & contēptibilis veritas egressa est. Non sunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderāda. In paucis aliquādo citiùs quàm in multis saluat Dominus. Maior quippe pars Ephesini concilij secundi in Dioscori sententiā venit, nec legati tamē pluriū iudicio subscripsere. Quocirca summus pōtifex maioris partis sententiam nō tenetur amplecti. Imò siue pauci siue plures ad errorē deflexerint, munus est apostolici antistitis ad verā eos fidē reuocare: iuxta illud quod Petro dixit Christus. Ego rogaui pro te ne deficiat fides tua, & tu non vnum & item alterum, sed siue paucos seu multos confirma fratres tuos. Ita Damasus scribens ad episcopos per Illiricum constitutos numerum concilij Ariminensis magna libertate cōtempsit, illiq; tātæ multitudini vnum Vincentium & alios paucos opposuit, qui contra illius concilij sententiam dixerūt. Et Leo, Epist. 51. ad Anatholiū. cùm Anatholius decretum Chalcedonē. Synodi de ecclesiæ Constantinopolitanæ primatu sexcentorum triginta patrum cō sensione præferret, quasi, inquit, refutari nequeat, quod illicitè voluerit multitudo. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis concilia blandiantur: nec trecentis illis decem atq; octo copiosior numerus sacerdotum comparare se audeat, vel præferre, cùm tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit synodus cōsecrata, vt siue per pauciores, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit cōstitutione diuersum. Hactenus Leo.

Non itaque, quod in humanis consessibus fit, plurium apud nos sententia præualet. Quòd si semel fidei causam ad humanas coniecturas prudentiamque deducimus, verendum est sanè, ne ecclesiæ negotium ex diuino humanum faciamus. Quinetiam certum est, qui probabili multorum iudicio nituntur, eos fidei nostræ firmitudinem labefactare. Secundum quippè concilium generale centum quinquaginta patrum numero constitit, quartum verò patres habuit sexcentos triginta: vtrunque tamen pari veneratione suscepit ecclesia. Non enim numero hæc iudicantur, sed pondere. Pondus autem concilijs dat summi Pontificis & grauitas & aucto

& auctoritas: quæ si adsit, centum patres satis sunt, sin desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec si maior pars patrum verè sentiat, summus ecclesiæ Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet semperq; pertinuit, ne ecclesia in factiones duas diuidatur. Nec Romanus vnquam episcopus, si exemplum quæritur, contra patres concilij verè sentientes dixit. Ad secundam autẽ quæstionem nihil est, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerso posita ex his, quæ diximus, facilè diluuntur.

Tertia quæstio. Alia quæstio etiam existit, quæ non est ad exponendum facilis. Si enim cõcilium summi Pontificis auctoritate firmatum Spiritu sancto regitur fidei causis iudicandis, eius ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu sancto afflante scripta est.

1. Huius verò argumenti conclusionem vir apprimè doctus, & qui tantos habebat in Theologia progressus, vt cum excellẽtibus Theologis compararetur, non est veritus me præsente concedere. Atq; in hãc opinionem Gratianus quoq; videtur descẽdisse Diui Augustini testimonio cõfirmatus. 19. distin. cap. in Canonicis. vbi summorum Pontificum epistolas decretales canonicas scripturas esse dicit: eadem igitur ratione concilij decreta in Canonicis scripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. miss. cap. Cùm Marthæ. eandem sententiam videtur amplecti. Ait enim scripturam sacram asserere, quòd iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autem testimonium alicuius nimirũ vel Pontificis vel cõcilij est. Ratio item his testimonijs consentit. Fides enim catholica nihil credit, nisi quod est à Deo reuelatum, quòd si concilij decreta tenemur certa secundùm fidem habere: ea sunt certè à Deo reuelata, atque ex consequenti scriptura canonica.

At hæc opinatio quàm sit inconsiderata lector, vel me non docente, intellecturus est. Nam si symbolum Athanasij concilijuè Nicæni inter sacras literas refertur, cur nec in Codicem sacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Iam libros, qui decretales Pontificum epistolas synodorumque iudicia continent, in sacris & canonicis habere absurdum est. Duplex enim discrimẽ inter sacros auctores & summum Pontificem patresque concilij reperitur. Vnum, quòd auctores sacri ex proxima Dei, vel reuelatione, vel inspiratione scribunt catholica dogmata. Nec n. egent exteris ad scribẽdum incitamẽtis, aut humana ratiocinatione è scripturis alijs argumẽtantur, disquirunt, colligunt. At concilium & pontifex humana via incedunt, rationemque sequuntur: atque argumentando verum à falso discernunt. Non enim existimandus est summus Pontifex eam habere facultatem, quæ in Apostolis, Prophetis & Euangelistis inerat, vt proposita vnaqualibet de fide quæstione, protinus dignoscere posit vtra quæstionis pars vera falsave sit. Sed adhibere priùs cõsilium necesse est, & expendere vtriusque partis argumenta: tum deinde sequetur auxilium Dei, quod videlicet opus est, vt summus Pontifex in recta fide contineatur. In concilijs itidem non habent patres mox quasi ex auctoritate sententiam absque alia discusione dicere. Sed collationibus & disputationibus re antè tractata, precibusque primùm ad Deum fusis, tum verò quæstio à concilio sine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque fauore hominumque diligentia & studio confluentibus. Nam & Apostolis & presbyteris in synodum Hierosolymitanam congregatis non statim reuelatum est, quid esset in fidei causa decernendum: sed facta est priùs, vt Lucas ait, magna conquisitio. Act. 15. Et in Nicæna synodo, vt Rufinus tradit, per singulos dies agitabatur Lib. 10. hist. eccl. c. 1

batur conuentus: nec facilè aut temerè de re tanta statuere audebant patres. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur. Ita post diutinum multumque tractatum firmissima omnium sententia Arius condemnatus est. Ex quo perspicuum est, non dormientibus & oscitantibus patribus Spiritū sanctū assistere, sed diligēter humana via & ratione quærentibus rei, de qua disseritur, veritatem. Alterum autem discrimen est, quòd scriptoribus sacris, quemadmodum primo loco fusiùs explicuimus, Dei spiritus adest in singulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus synodi spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solùm ad salutem necessarijs. Quod enim in symbolo Athanasij dicitur, carnem & animam vnum esse hominem, id non oportet verum esse, quamuis cum Athanasio concilium Nicænum consensisset. Nam vtrum homo partes illæ complexæ sint an non sint, ad Philosophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philosophorum quæstio est, nō fidelium. Synodus autem prouincialis sub Stephano huius nominis septimo per errorem omnes ordinationes factas à Bonoso irritas esse decreuit, quod in synodo Romana sub Ioāne nono iure reprobatum est. Sed iudicium rerum gestarum erat, non religionis fideique decretum. Huiusmodi sunt ea, quæ in Clement. Pastoralis. de sent. & re. iud. transiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quocirca, licèt errasset Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilij auctoritas labefactaretur. Tametsi Clementina illa Clementis est, non concilij. Verùm Pontificum & conciliorum eadem causa est. Sixtus quartus docuit, Diuam Catherinam Senensem stigmata non habuisse, non defuit, qui contrà iudicarit. Neutrius Pontificis iudiciū ad Christi ecclesiā spectat, vtrunq; aut pbare aut improbare sine fidei discrimine possumus. Sed valeāt stulti, qui de reb⁹ nihili digladiātur. Nos enim hìc exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter auctores sacros esse habendos, aliter conciliorum patres; Illos vbique vera dicere: hos posse in paruis errare. Ita, quod Christus ecclesiæ suę pollicitus est, spiritum eam docturum omnem veritatem, hoc ad fidei veritatem referendum est, vt disertè Augustinus docet, & in commentarijs super Ioannem & in actis contra Fœlicem libro secundo. Nec enim rogauit Christus ne deficeret Petro aut Philosophiæ, aut rerum gestarum cognitio & veritas; sed ne deficeret ei fides.

Forsitan quispiam dixerit, nonne igitur concilij Hierosolymitani decreta sacra scriptura sunt? Facta est enim magna conquisitio: dictum est autem scripturæ sacræ auctoribus minimè conuenire, vt disquirant & humanitus ratiocinentur.

Item, nam & hoc dicet aliquis, si summus Pontifex & concilia, nisi diligentiam adhibeant, errare possunt: cùm nobis non constet, an summus Pontifex patresque concilij præstiterint se diligentes, & industrios, vt via & ratione procederet inquisitio, ne constabit quidem an errauerint. Ita quæcunque definierint, erunt incerta.

Ac primus quidem scrupulus facilimè eximitur. Quemadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, non quà Pilatus dixit, sed quà scripsit Euangelista: sic & concilij Hierosolymitani definitio sacra scriptura est, quòd Lucas eam reliquis historiæ suæ partibus cōtexuerit. Vt econtrariò verba Petri, quæ refert Clemēs, non sunt de canone, quoniam Clemens scriptor sacer non fuit. Quæ causa idonea est, vt canones Apostolorum, quos idem Clemens scripsisse fertur, in libris canonicis non habeantur: tametsi Damascenus lib. 4.

libr. 4. cap. 18. in catalogum, vt videtur, sacrorum librorum referat, & Epiphanius hæresi postrema refellenda Apostolorum cõstitutiones diuinam scripturam vocet. Loquitur autem sine dubio de his consti tutionibus quę in sacris Biblijs scriptæ nõ sunt. Sed alia est illa, cùm veritas ipsa lima tur in disputatione, subtilitas: alia cũ obiter & in transcursu ad vulgarem quãdam opinionem accõmodatur oratio. Quamobrem vt sapientes, ita nos hoc loco verbis ecclesiasticis vtamur, vt eos solùm, qui spiritu dictante scripti sunt libri, sacros & canonicos appellemus.

In uerbo fidei. §. ulti. Alter verò scrupulus ita Syluestri animo resedit, vt vix eum indepellere potuerit. Meliusque fuisset occulere, quàm stimulare cæteros, quo ipse scrupulo pungebatur. Ac sunt etiam, qui non obscurè dicant, quòd si quando Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quòd non tantam quantam debebat adhibuit diligentiam, antequàm sententiam proferret. Quoniam vel rem non plenè examinauit, vel non eos, quos oportebat, consuluit. Quibus si obijcias, apostolicam sedem errare in fide non posse, fatentur id quidem, sed aiunt, sedis apostolicæ nomen non solùm summum Pontificem significare, sed ipsum, vt facit ea, quæ ad cathedrã spectant, hoc est, quatenus non ex suo, sed ex consilio bonorum virorum & doctorum procedit. Ita sedis apostolicæ iudicia intelligi, non quæ occultè, malitiosè, inconsultè per solum Romanum episcopum aut etiam cum paucis sibi fauentibus proferuntur: sed quæ ab eo ex consilio plurimorum virorum sapiẽtum plenè prius re examinata prodeunt. Quæ res vt de concilijs quoq; dicatur, subsunt omnino causæ eædem, quas dixi paulò antè. Non enim existimare debemus, summum solum pontificem, cùm dormierit, errare: cùm non dormierit, verum dicere: patres autem, siue dormiant, siue vigilent, semper rectà ingredi, & clausis, quod aiunt, oculis, vel in tenebris obscura cernere. Commune est, crede mihi, omnibus ecclesiæ iudicibus: vt, si decreta ediderint temeritate quadam sine iudicio repentino quasi vento incitati, nihil omnino conficiant, quod solidum, quod graue, quod certum habeatur. Ea par est & gratia & certa in ecclesia haberi, quæ iudicio, consideratè, constanterque edita sint. Quamobrem qui siue pontificum seu conciliorum diligentiam fidei causa finienda in dubium vocant, eos ne cesse est omnia pontificum iudicia ac conciliorum infirmare. Nos igitur scrupulum illum posteriorem, sicut infixus est, aliter ex animo euellemus. Nam Deus suauiter disponit omnia: simulque prospicit & finem & media ad finem necessaria. Si enim promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret etiam illi bonarum gratiam actionum, quibus eam vitam consequeretur. Videlicet quos glorificauit, eosdem & iustificauit & vocauit, vt ad Romanos. 8. capite dicitur. Sic omnino, cùm ecclesiæ fidei firmitatem fuerit pollicitus: deesse non potest, quo minus tribuat ecclesiæ preces cæteraque præsidia, quibus hæc firmitas conseruatur. Nec verò dubitari potest, quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque vsu venire: vt qui dat finem, det consequentia ad finem. Quod quoniam Philosophorum pronunciatum est, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi obsecro Latiniores, interdum cum nostris nostra loqui. Nam etsi ornatiùs, quàm hi solent, nos plerunque disserimus, sed nonnũquam quas sententias à scholasticis accepimus, eisdem verbis efferre volumus: ne dicendi forma penitus immutata, discessisse à schola videamur. Itaque præstat semper Pontifex quod in se est, præstatque concilium, cùm de fide pronunciant: cadit-

que causa, si quis è nostris aliter existimat. Quemadmodum enim, si Christus Petro diceret, ego rogaui pro te ne deficiat charitas tua: certocertiùs intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, preces cæteraque auxilia opportuna illi impetrasse, quæ sunt ad charitatis conseruationem necessaria: ita cùm dixit, ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua, proculdubiò intelligimus, id à patre suo consecutum, vt quæ ad rectum de fidei quæstione iudicium oporterent, ea adessent Petro omnia, siue à Deo, siue ab homine expectarentur. Quòd si Deus in sequentem annum frugum abundantiam polliceretur, ecquid stultius esse posset, quàm dubitare, ánne homines semina terræ mandaturi sint? Certè si seruerint, metent: si non seruerint, non metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus, non solùm propitias coeli conuersiones, quibus omnia, quæ terra gignit, vberiora proueniunt, sed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promissa nisi arantibus, seminantibus, laborantibusque continget. Quibus ex rebus facilè comprehenditur, cùm spiritum veritatis Christus Apostolis eorumque successoribus in fidei iudicio promiserit, nihil omnino illis defuturum, quod fidei controuersijs finiendis fuerit necessarium. Ac si semel hæreticis hanc licétiam permittimus, vt in quæstionem vocent, num ecclesiæ iudices eam diligentiam & curam exhibuerint, quæ opus erat, vt quæstio via & ratione finiretur: ecquis adeò cæcus est, qui non videat, omnia mox pontificum conciliorumq; iudicia labefactari? Porrò si illud in quæstionem veniat, nec certis argumentis confirmari possit: at hæc res tamen Theologis constituta sit ac definita, cócilia, quoquo modo se habeát, si à summo Pontifice confirmata sunt, errare in fide non posse. Quanquam me quidem iudice absurdum est, ad finem aliquem nisi per consentanea media peruenire. Ita nunquam ego admittam, aut pontificem aut concilium diligentiam aliquam necessariam quæstionibus fidei decernendis omisisse. Id quod priuato cuicunque alteri homini accidere potest, vt nec diligentem nauet operam ad disquirendam veritatem, & vt nauauerit, integrumque sese in ea re præstiterit, erret adhuc tamen, quanuis error sine culpa sit. Error autem, vel inculpatus ab ecclesia Dei longissimè abest, quemadmodum libro superiore constituimus. Quæ res abundè magno argumento est, vt nec pontifex, nec concilia necessarium quicquam in deliberando prætermiserint. Fac enim quidpiam ex necessarijs omissum esse. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei quæstione iudicarunt, tantisper parêre debeant, dum illorum negligentia innotescit ecclesiæ. Parêre debent, aiunt. Iam igitur eo tempore errantibus iudicibus errabit ecclesia. Sine vitio suo, inquis, ecclesia tunc errabit. Agnosco. Sed, vt dictum est, ne hunc quidem errorem admittere in Dei ecclesia debemus. Quid, quòd si semel de diligentia iudicum dubitamus, nouum examen iudiciumque semper recens postulabitur, vt de diligentia adhibita, vel non adhibita censeatur? Concedamus ergo iudicibus à Deo in ecclesia constitutis nihil eorum deesse posse, quæ ad rectum verumque iudicium sunt necessaria. Quibus explicatis facilè intelligitur, vt ad tertiæ huius quæstionis caput recurramus, nec Pontificum, nec conciliorũ decreta sacræ scripturæ partes esse: id q́d in primo argumento obiiciebatur.

Secundum refellitur. Dicamus igitur ad ea, quæ in secũdo argumẽto sunt dicta. Vbi Gratianus Augustini sententiam non est assecutus. Cui errori causam fortassè prębuit codex quispiam deprauatus. Augustini enim vera lectio sic habet. In canonicis scripturis

ecclesiarum

ecclesiarum catholicarum quamplurimũ auctoritatem sequatur. Inter quas, scilicet ecclesias, sanè illę sunt, quę apostolicas sedes habere aut epistolas accipere meruerunt. Est autem sensus huiusmodi, in iudicio librorũ canonicorũ primũ vidēdũ esse, quid ecclesiæ catholicæ sentiant. Sed inter Catholicas ecclesias illarum esse testimoniũ præferendum, quę vel fuere sedes Apostolorum, vt Hierosolymitana, vel ab Apostolis aliquam epistolam acceperunt, vt Corinthia, Galatia. Non itaq; Augustinus loquebatur de epistolis pontificum Decretalibus, vt Gatianus falsò existimauit. Id quod ante nos quidam etiam alij viri diligentissimi deprehenderunt.

Tertium dissoluitur. Tertio verò argumento occurri potest, in hunc modum. Leges pontificias quādoq; sacras appellari, vt à legibus principum discriminentur. Atq; hoc sensu sacram scripturam vocauit Innocentius. Sic forsitan diuina lex vocatur Canonica, humana verò ciuilis. de iuramē. calum. cap. 1. vt Hostien. Andreas, Siculus, Cardinalis, Barba, & alij iurisperiti notauerunt. & Glossa. c. Ex diligēti. de Simonia. Atq; adeò Innocentius. 4. c. cùm de diuersis. de priuil. in. 6. non obscurè ius Canonicum diuinum vocat, ciuile autem humanum. Et legem Canonicam sacram ac diuinam appellat Iustinianus in Authē. vt clerici apud proprios epos. §. si verò. Quam rem sciolus fortasse quispiam ignorans. 20. d. c. de quibus. vbi lectio vera habebat, ad diuina recurrite scripta canonica, loco huius postremæ vocis substituit Græca. Nihil enim minus Innocētius eo capite agebat, quā in ecclesiasticis causis iudicandis ad Græca Bibliorum exemplaria iudices mittere. Alioqui cur nō etiam ad Hebręa? Nec verisimile est in causis ecclesię decernendis scripta canonica esse ab Innocētio prætermissa. Quin post diuinam scripturam secundo ea loco posuit etiā ante sanctorum scripturas. Et hoc erat Gratiani in ea dist. proprium institutum. Nihil igitur nobis mirum est, si scriptura canonũ, sacra & diuina quandoque nuncupetur. Sed nos alio sensu ꝯ scriptura sacra loquimur. Quanquam ab Innocentio testimonium citatum quidem Augustini est de verbis Apostoli inquientis, Iniuriæ est pro martyre orare, cuius debemus pręcibus commendari.

Vltimum refutatur At postremum argumentum sic facillimè refutatur. Duplex conclusionum genus posse in concilio definiri. Vnum earum, quæ sunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniam vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel alio credito alio lumine naturæ cognito colliguntur. Alterum autem genus est earum, quas spiritus sanctus ipse reuelauit quidem Apostolis, Euangelistis, aut Prophetis, sed quoniam non erat id perinde manifestum, à synodo declaratur. Quæ sunt prioris generis ad fidem spectant secundariò, &, vt ita dicam, mediatè. Quare, quod suo postea loco fusè sumus explicaturi, qui eas negauerit, hòc hæreticus erit, quòd ex consequenti negat principium, vnde illæ conficiuntur. Quę verò sunt posterioris generis, propriè & per se ad fidem pertinent: nec has à pontificibus aut concilijs nouas expectare debemus. Id enim etiam atque etiam asserimus, nullas alias scripturas sacras ecclesiam aut habere nunc aut deinceps habituram, præter scripturas populorum & principum horum, qui fuerunt in ea. Non sunt, inquam, aut erunt, sed fuerunt. Omnia siquidem, quæ pater filio suo vnigenito ecclesię declaranda commisit, primùm ipse filius Apostolis reuelauit, deinde eadem vt inuulgarent iussit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, Ioannis. 15. Et rursum, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque

dixero vobis, Ioannis. 14. Et iterum cùm venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Ioannis. 16. Hi enim fuere noui testamenti ministri, qui reuelata facie gloriam Domini speculati sunt. secunda ad Corinthios tertio. Hi fuere ministri sermonis, vt Lucas capite Euangelij primo testatur. His quoque dictum est, docete omnes gentes ea seruare quæcunque præcepi vobis, Matthæi vltimo. Omnem ergo fidei veritatem vel à Christo dum in terra degeret, vel ab spiritu sancto Apostoli postea acceperunt, eamque iuxta præscriptam legem aut scripto aut verbo ecclesiæ tradiderunt. Hinc enim est, quòd Irenæus, Hieronymus, Augustinus aduersum hæreticos semper id agunt, vt videant an illorum noua dogmata congruant cum antiqua traditione & fide. Et si quas scripturas nouas hæretici proferant, si se apostolos aut Prophetas cófingant, statim nouitatis odio exploduntur. Itaq; post Apostolos & eos, qui ab Apostolis probati sunt, nullos auctores sacros expectamus. Sed siue summus pontifex seu concilia primùm de vero sensu & interpretatione scripturarũ iudicant, vt in concilio Tridentino, sess. tertia definitur. Et absurdum est sanè, vt ecclesia auctoritatem habeat discernendi verba Dei à verbis hominum, sensum Dei ab humano sensu non habeat. Id igitur ante omnia concilijs tribuamus. Deinde & illud, quòd veras & legitimas Christi & Apostolorum traditiones via & ratione inuestigant. Rursum, quænam conclusiones his cohęreant, quæ contrà dissideant, certa complexione & connexione conficiunt. Consulunt autem in huiusmodi rebus finiendis non sacras literas modò, verùm etiam Apostolorum instituta, priora concilia, summorum pontificum decreta, sanctorum veterum scripta, scholasticorum Theologorum dogmata, rectam Philosophiæ rationem. Breuiter, causam, de qua disseritur, in eos locos coniiciunt, de quibus liber hic noster instituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta deriuare possunt ad fidei Theologiæuè soluendas quæstiones. Nouas autem reuelationes & scripturas sacras quęrere, Iudæorum est, qui recentes etiam num Prophetas præstolantur.

Alia etiam quæstio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in concilijs certa sunt, nec enim in singulis spiritus sanctus concilijs assistit, ecqua via & ratione vestigabimus conciliorum certa in fide decreta. Principiò nanque in Clemen. vnica. de summa Trinitate & fide cath. ea opinio tanquam probabilior eligitur, quę habet, in baptismo gratiam & virtutes infundi. Pari ergo causa & in alijs conciliorum Decretis dicere possumus probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in capit. Firmiter. de summa Trinitate & fide cath. patres concilij Lateranensis firmiter, inquiunt, credimus & simpliciter confitemur, quòd vnus est solus verus Deus creator omnium visibilium & inuisibilium spiritualium & corporalium, qui simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem angelicam videlicet & mundanam. At non est fidei aduersum, Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim asserunt Gregorius Nazanzenus in prima oratione de natali Domini, Basilius in exam. congressione prima, Damascenus. 2. lib. c. 3. Ambrosius in exam. lib. 1. capite quinto. Hieronymus in commentarijs super primum caput epistolę ad Titum. Cassianus collatione. 8. capite. 7. Vnde, nec Augustinus libro de ciuit. Dei

Quarta quæstio.

11.cap.32. nec diuus Thomas. 1.p. q.61. ar.3. hác opinionem fidei esse contrariam putauerunt. Ac concilium illud Lateranen. Thomas viderat, imò in illud ipsum caput ediderat commentaria: non ergo conciliorum aut definitiones aut fidei confessiones certæ sunt, sed patres, etiam cùm asserunt se firmiter quicquã & profiteri & credere, nihil omnino definiunt, quod fideles sequi teneamur.

Huic quæstioni illud primùm dandum est, non sat esse, vt conciliorum & pontificum iudicia firma esse credantur; in diuino officio publicè à tota etiam ecclesia celebrari. Nec enim historiæ, quibus martyrum & confessorum gesta narrantur, quanuis per summum pontificem aut concilium approbatę sint, fidei decreta sunt: sicut ne opuscula quidem doctorum ecclesiasticorum, quę probantur à synodo Gelasij Papæ decimaquinta distinctione. cap. Sancta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non statim si quicquam iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma esse credendum. Nam vt libro huic proximo apertiùs ostendemus, nonnulla habentur in epistolis decretalibus, quæ fidei Catholicæ decreta non sunt. Idque ipsum núc nunc ex Clementina vnica de summa Trinitate disertè ostendebamus. Quod non in hac solùm Clementina existimandum est interuenisse, sed idcirco hic admoneri nos, vt in alijs quoque locis simile quippiam credamus posse contingere. Id verò tum maximè, cùm aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut responsa non ad totam vniuersalem ecclesiam, sed ad priuatas ecclesias & episcopos referuntur. Intelligendi sunt enim eo tantùm casu de fide pronunciare, vbi iudicium in omnes Christi fideles spectat, omnes ligat. Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo constitutis non propter ecclesias priuatas promissa & concessa est, quæ singulæ errare possunt, sed propter ecclesiam vniuersalem quæ errare non potest. Itaque summorum pontificum conciliorumque doctrina, si toti ecclesiæ proponatur, si cum obligatione etiam credendi proponatur, tum verò de fidei causa iudicium est. Sed animaduertendum est diligentiùs, & quæ natura rerum sit, de quibus iudicium est, & quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim ecclesiasticæ doctrinæ, quam amplecti etiam tenemur, non idem est gradus, nec omnia iudiciorum decreta eodem loco habenda sunt. De qua re, quoniam in duodecimo libro sumus longè lateque disputaturi, nunc dicere non est operæ pretium. Id dicimus, nec omnia quæ aut iuris aut conciliorum volumina continent, doctrinæ Christianæ esse iudicia nec omnia rursum doctrinæ iudicia, fidei censuras esse. Multa siquidem ad sanam ecclesiæ disciplinam attinent, quæ fidei decreta non sunt.

Nonne igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide iudicia internosci queant? Erit planè. Prima, & ea quidem manifesta, si contrarium asserentes pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempla habes c. Damnamus. de summa Trinitate. & c. vnico. de summa Trinitate, in. 6. & Clementi. vni. de summa Trinitate. §.2. Altera nota est, cùm in hanc formam synodus decreta præscribit, si quis hoc aut illud senserit, Anathema sit: qualia permulta sunt in cõcilio Toletano primo. & in syno. Triden. Tertia est, si in eos qui cõtrà dixerint excõmunicationis sententia ipso iure feratur. Exemplum est, de hæreticis. cap. Cùm Christus. & c. ad abolendam. In concilio tamen Triden. sessi. habita. 11. Octobris. Anni. 1551. de Eucharistię Sacramento definitũ est, confessionem Sacramẽtalem Eucharistię præmittendã esse, si cõscientia

peccati

peccati mortalis grauat. Et protinus, si quis, ait synodus, contrarium docere, prędicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat. Sed hoc propter periculum cautum est: erat enim opinio contraria perniciosa. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maximè refertur. Nam, quòd sententia Caietani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos testes sumus, qui concilio interfuimus, & contextus ipse demonstrat. Habet enim Canon. 11. idemque postremus in hunc modum. Siquis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum, Anathema sit. E uestigio autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, & ne tantum Sacramentum, &c. Vbi vides Caietani sententiæ Anathema non dici, sed quoniam non solùm falsa, sed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum publicam præsertim prædicationem & disputationem interdici.

Quarta, si quicquam expresè & propriè a fidelibus firmiter credendum aut tanquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel alijs similibus verbis aliquid esse Euangelio doctrinæue Apostolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, sed certo & firmo decreto. Licèt enim opinio Durandi reprobetur. c. gaudemus. de diuortijs. Sed qui dixit, verùm absonum hoc videtur & inimicum fidei Christianæ, is noluit hæreseos illum condemnare. Verbum enim, videtur, iudiciorum infirmat certitudinem. Porrò autem, quæ in conciliorũ vel pontificum decretis vel explicandi gratia inducuntur, vel vt obiectioni respondeatur, vel etiam obiter & in transcursu præter institutum præcipuum, de quo erat potissimùm controuersia, ea non pertinent ad fidem, hoc est, non sunt catholicæ fidei iudicia. Exempli causa ponamus aliquid, quod positum in vna re, transferri per multas possit. Quod in cap. Firmiter. de summa Trinitate dicitur, angelos esse incorporeos, id non fidei decretum est, cùm post decretalem illam nonnulli & philosophi & Theologi falsò quidem, sed citra hæresis notam contrarium asseruerint. At enim, vt explicaret synodus, id quod fides catholica tenet, deum esse creatorem omnium visibilium & inuisibilium, adiecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi non definiendi gratia adiectas esse constat. Ac quemadmodum concilium sumpsit, id quod & verum & longè longèque plurimum probabile erat, angelos vt inuisibiles, ita quoque incorporeos esse: sic fortè & illud accepit, Angelos & mundum simul esse congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, vt Gregorij Nazan. & aliorum hunc sequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is sum, qui opinationem hanc tueri in pręsentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconsideratè, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæpretium me Theologis facturum existimo, non omnia, quæ etiam absolutè & simpliciter in cõcilijs affirmantur, fidei decreta esse. Cuius rei exempla, si opus esset, permulta facilè promerem, sed nolo esse longus in singulis explicandis. Nam de quarta quæstione satis.

Quinta q. Postrema verò quæstio animum pulsat, an concilia in moribus errare possint. Nam, si quis ait, habet imprimis *Argumẽ.* argumentum illud, quòd Dominus solùm rogauit pro Petro ne deficeret fides eius, in alijs ergo, quæ non ad fidem, sed ad mores attinent, errare ecclesia poterit.

Secundũ. Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod nõ sit idem diuinitus ecclesię reuelatũ, quicquid ergo definiat synodus si non

si non ad fidem sed ad mores attinet, non oportet certa fide credi.

Præterea in canonizatione sanctorum, sic enim nostri vocant, fidem ecclesiæ detrahere sine fidei discrimine possumus. Compertum est autem, eam rem ad mores spectare: errare igitur ecclesia in morum iudicio potest. Illud verò Thomæ & Antonini testimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, sed piè credendū esse, ecclesiam in re huiusmodi non errare. Nam, quòd absolutè possit, illa ratio confirmat, quòd in id genus iudicijs ecclesia, hominum eorum testimonijs innititur, qui & fallere & falli possunt. Iam si cōcilium, cùm de Theologię dogmate censet, non certis & exploratis argumentis, sed probabilibus niteretur, fidem certè dogmatis illius indubitatam non faceret. Fides ergo ambigua summo pontifici habebitur, vt qui cùm hominē quēuis in diuorum numerū refert, incertis medijs & argumentis nititur. Ordinum approbatio tandem, in quibus sub diuersis institutis & regulis varia hominum genera Christo militare dicuntur, ad mores haud dubiè pertinet. At dubium non est, aliquos ordines non modò inutiliter, verùm noxiè etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & institutis vsq; adeò religioni incommodatum est, vt inter reliqua malorum remedia hoc etiam à synodo generali iure ac meritò expectarent viri pij, vt paucis quibusdam selectissimis retentis ordinibus, cæteri omnes exploderentur. Falsum est ergo aliquando & imprudens de moribus ecclesiæ iudicium. Siquidem id quandoque approbat, quod non approbasse oportuisset. His argumentis quidam auctoritatem ecclesiasticam infirmare pergunt tantùm in iudicio morum, nam in fidei decretis firmam esse nobiscum etiam consentiunt. Sed, quoniam quædam ecclesiæ de moribus iudicia sine dubio certa sunt, quæ sint illa, repetendum altiùs videtur.

Quodli. 9. ar. ult. 3. p. titul. 12. c. 8.

Omnis de rebus Theologicis duplex est quæstio. Vnum genus est, quod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet. Alterum, quod positum est in morum præceptis, quibus in omnes partes vsus vitæ confirmari possit.

Atque etiam alia diuisio est Theologicæ quæstionis. Nam & vna est, cuius cognitio & explicatio ad salutem est necessaria, est & altera, cuius ignoratio sine pietatis salutisque iactura esse potest. Non enim in Theologia semper de necessarijs agitur, sed interdum etiam de his, quę vtilia esse videātur, quāuis non sint adeò necessaria.

Multa sunt autem & in superioribus libris & in hoc etiam aduersum eos disputata, qui de ecclesiæ auctoritate in fidei iudicijs parum rectè sentirent: atque in sequenti libro nonnulla quoque disputabuntur. Ecclesiæ verò auctoritatem eam nunc appello, quæ synodorum etiā generalium ac summi pontificis est. Hæc enim est vna res prorsus, vt non differat multùm inter ecclesiæ, conciliorum, sedisque Apostolicæ iudicia: propterea quod connexa hęc & colligata sunt, quēadmodum esse videmus humanum corpus & caput. Itaq; quæ erant ecclesiasticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis suis aut dicentur aut dicta sunt. Quę autem pertinent ad iudicium morum, de quibus iam diu loquimur, nunc dicenda sunt.

Sit igitur prima conclusio, Ecclesia in morum doctrina eorum qui ad salutem necessarij sunt, errare non potest. Exempli causa ponatur aliquid, quòd pateat latiùs. An fideles laicos Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie accipere oporteat, an panis potiùs species sola satis sit, quæstio est earum rerum, sine quibus salus esse nō potest. In hac ergo & alijs id genus cōtrouersijs ecclesiæ decretū certū est. Itaq; si quid necessariò vel agendum

agẽdum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, sicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in necessarijs, vt sæpè antè dictum est, in doctrina ergo morum eorum qui sunt ad salutem necessarij, iudices & doctores ecclesiæ à Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maximè, quod Dominus
Ioan. ulti. Petro inquit. Pasce oues meas: & Paulus
Ad Eph. 4. dedisse deũ pastores & doctores ait, ad cõsummationem sanctorum, vt non circunferamur omni vento doctrinæ. At si errarent in moribus eiusmodi, non pascerent salubriter oues. Non enim moralis doctrina minùs exigitur ad pastum ouiũ Christi salutarem, quàm fidei disciplina. In his igitur ecclesiæ pastores errare non pos
Ioan. 15. sunt. Adde, quòd Dominus apud Ioannẽ pollicitus est, spiritum docturum ecclesiam omnẽ veritatem, scilicet, ad vitam æternam consequendam necessariam. At vtraque veritas necessaria est, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem, in vtraq; ergo definienda spiritus docet ecclesiam.

Præterea, Apostolus in priore ad Timotheum epistola capite 3. hæc, inquit, scribo tibi, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei cõuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Ea autem, quæ ibi scribebat Paulus, ad morum veritatem magna ex parte spectare perspicuum est. Est ergo ecclesia firmamentum, non eius veritatis solùm, quæ in contemplatione cernitur, sed illius etiam, quæ aliquid molitur vt faciat. Nimirùm, vt sciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuersari.

Præterea si ecclesiæ pastores in conciliũ præsertim congregati leges & præcepta vitæ sinistrè interpretarentur, vt videlicet, quæ essent ad salutem necessaria, ea non necessaria dicerent, aut quæ contrà minimè essent necessaria, hæc esse necessaria definirent: cùm Christus dixerit, Super cathedram Moysi sederũt scribæ & Pharisæi, quæcunq; dixerint vobis facite: & rursum, Qui vos audit me audit: ecclesia certè pastores errantes sequẽs iuxta quod illi præscriptum est, huius erroris Christũ præcipuum haberet auctorem. Adhæc, si lex Euangelica manca & imminuta non fuit, vt reuera non fuit, eos omnino mores præfiniuit, qui essent ad salutem necessarij. Imperfectus enim legislator est nisi ea præscribat, sine quibus reip. finis cõstare non potest. At spiritus veritatis Apo *Ioan. 15.*
stolis eorũq; successoribus suggerit, quæcunq; Christus dixit nobis: in præceptis ergo vitæ necessarijs errare illi nõ possunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit, Dominus Petro, dabo claues regni cælorum. Regnum autem cælorum vtraq; ignoratione clauditur, & fidei & morum, ecclesia ergo vtrasq; quæstiones aperire Christo auctore potest, vtrosq; nodos soluere, siue ad fidem siue ad mores attineant. Huc enim illud accedere credendum est, quæcunq; solueris super terram, erunt soluta & in cælis. At inquis, intelligitur claue non errante. Bene volo. Sed aliud est de priuatis pastorum iudicijs disserere, quæ negligere etiam aliquando possumus, aliud de ecclesiæ communibus, quę perinde, vt ecclesię decreta habemus amplecti. Et quidem cùm pontifex, quicunq; ille sit tandem, quicquam priuatim agit soluitq; aut ligat, errare per ignorantiam aut etiam malitiam potest, & abuti clauium potestate. At cùm publica sunt totius ecclesiæ iudicia, eaq; in rebus ad salutem necessarijs ecclesiæ totius communes iudices, quales sunt concilij patres, errare nequeunt, ne per huiusmodi errorem Christiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam instituendam necessariæ versetur.

Præterea concilium Constantiense sess. 13. condemnat vt hæreticos eos, qui dixerint, ecclesiam errare in consuetudine administrandi populo Eucharistiam sub vna specie tantùm. Et Martinus quintus in literis,

in literis, quibus concilium approbauit, qui hoc ecclesiæ institutum damnant, eos definit tanquam hæreticos vel sapiẽtes hæresim, coercendos. Ecclesia igitur in morum huiusmodi iudicijs non errat, atq; ex consequenti ne concilia quidem summi pontificis auctoritate firmata.

Conclusio secunda. Huius verò conclusionis & altera consectaria esse videtur, ecclesiam, cùm in re graui quidem & quæ ad Christianos mores formandos apprimè cõducat leges toti populo dicit, non posse iubere quicquã, quod aut euãgelio aut rationi naturæ cõtrarium sit. Non ego hîc omnes ecclesiæ leges approbo: non vniuersas pœnas, censuras, excommunicationes, suspensiones, irregularitates, interdicta, commendo. Scio nonnullas eiusmodi leges esse, in quibus si non aliud præterea quicquam, at prudentiam certè modumq; desideres. Id ergo dico, summorum pontificum conciliorumque præcepta, scita, sanctiones, omnibus nobis probatum iri, si moribus fidelium instituendis sint necessaria. Si enim ecclesiæ consuetudo, quod modò ex concilio Constãtien. afferebamus, euãgelio aduersari non valet, ergo ne ecclesię quidem lex euangelio aduersabitur.

Deinde ecclesia nõ potest definire quippiam esse vitium quod honestum est, aut cõtrà honestũ esse, qđ est turpe. ergò nec sua edita lege probare quicquã, quod euãgelio rationive inimicum sit. Si enim ecclesia vel expresso iudicio vel lege lata turpia probaret aut reprobaret honesta, hîc iam nimirum error non solùm fidelibus pestem ac perniciem afferret, sed fidei etiam quodammodò aduersaretur, quæ omnem virtutem probat, vniuersa vitia condemnat. Accedunt illa, quæcunque dixerint vobis facite, & qui vos audit me audit. Quibus præcipimur ecclesię legibus obtemperare. Ita si errat illa, Christus nobis erroris auctor est. Quæ qui videat, non modò indoctè, verùm etiam impiè faciat, si ecclesiam in morum doctrina errare contendat, præsertim si mores & præcepta viuendi sint ad salutem necessaria. Quæ autem ratio id de ecclesia conuincit, eadem conuincit de concilio, in quo vniuersalis ecclesiæ auctoritas residet, quare quemadmodum concilium falsa plebi credenda proponere nequit, sic nec mala potest proponere facienda. Proponere, inquam, firmo certoque decreto, quo omnes & ad credendum & ad faciendum sub æterna pœna obligentur.

Sed an sit hæreticum asserere, vel aliquam ecclesiæ consuetudinem esse malam, vel aliquam ipsius legem iniustam, non ausim definire. Nam licèt concilium Constantien. Sesi. 13. statuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, ecclesiam errare in more communicandi plebem sub vna specie tantùm: at eo tempore statuit, quo sine capite erat. Contendit autem Caietanus in opusc. de auctoritate pap. & con. & in apolo. c. 20. & 21. Turrecremata item 3. lib. c. 32. & 33. concilium mutilum sine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quanquam id multis quidem argumentis suadere nituntur: sed apud me illud est maximum, quòd sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non abundat in superfluis. Cùm ergo sola auctoritas deponendi Pontificem hæreticum & aut eligendi aut decernendi catholicum sit ecclesiæ necessaria in casibus, quibus ecclesia concilium sine capite cogere iure suo potest: nihil causæ est, cur ampliorem potestatem concilio imperfecto tribuamus. Reliqua siquidem per integrum concilium expediri possunt vel electo Pontifice Catholico, qui non erat, vel definito certo, cùm inter multos quisnam esset verus pontifex dubiũ erat. Adde quòd, vt suprà dictum est, concilij dogmata non sunt firma, nisi à Romano Pontifice confirmẽtur. Quando ergo concilium sine capite est, non habet dogmatum certitudinem. Præterea

R Martinus

Martinus quintus in literis, quibus conciliū probat, nō simpliciter probat illum articulū: sed solū definit eos qui docuerint ecclesiā in consuetudine eiusmodi errare esse vel vt hæreticos, vel vt sapientes hæresim condēnandos. Quod ergo Martinus concilio præsidens non est ausus nomine hæreseos condemnare, id ego grauiore cēsura accusare nō audeo nec debeo. Quòd si in more ad salutem necessario, qualis ille videtur esse, de quo in concilio Constātiensi erat controuersia, tanta fuit Martini modestia, quantò nos modestiores esse oportet in alijs erroribus condemnandis, qui consuetudini ecclesiæ minimè ad salutem necessariæ refragantur? Morem circungestandi solenni processione per vias publicas Eucharistiæ Sacramentum Lutherani reprobant. Si originem erroris & principium spectes, hæresis tibi erit. Nam ideò illi morem hunc circunferendi Sacramenti rident, quia veram Christi præsentiam in Sacramento negant. Sed si ipsum in se errorem contempleris, hæresim sapit, temeritas & impudentia est (Quanuis enim multis nominibus hic error est notandus) non tamen est hæresis: cùm etiamsi in hac consuetudine erraret ecclesia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quæ causa concilio Tridentino fuit, vt Canonem sextum de Eucharistiæ Sacramento cautè formarit in hæc verba. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec festiua peculiari celebritate venerandum, nec in processionibus secundùm laudabilem ecclesiæ consuetudinem solenniter circungestandum, Anathema sit. Non enim eos Anathemate simpliciter percellit synodus, qui ritum illum ecclesiæ reprehenderint, sed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præsentiam corporalem Christi in Eucharistia admittunt, atque adeò ne ipsius quidem adorationem & cultum. Atque hæc eadem fortasse causa Martinum quintum impulit, vt qui reprehenderent ecclesiasticam illam consuetudinem impartiendi Eucharistiam populo sub vna specie eos non vt hæreticos, sed vt sapientes hæresim condemnarit. Cùm enim sub vtraque olim specie plebs Sacramentum Eucharistiæ accepent, idq; Apostolorum auctoritate & vsu confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, an vetus ille ecclesiæ mos nouo esset præferendus. Sed quoniam Vuicleffistæ idcirco asserebant ecclesiam errare, quia existimabāt necessarium esse plebi ad salutem vtranque Sacramenti speciem sumere, huc detorquentes illa domini verba, Nisi manducaueritis, &c. prudentissimè Martinus quintus vituperationem ecclesiastici noui moris non dixit hæresim esse, sed hæresim sapere. Est quoque illud argumentum graue, cur huiusmodi erroribus hæreseos nota non inuratur: quòd, vt postea dicemus, non est hæreticum credere ecclesiam hominibus in diuos referendis errare posse. At iubet ecclesia interdum diuos, quos huiusmodi honore afficit, peculiari die festo, & cultu colere: non est igitur hæresis astruere, in hac de vno aut altero diuo colendo lege ac cōsuetudine ecclesiam errare. Sed intelligendum est, ecclesiæ mores quosdam à Christo & Apostolis ecclesiæ traditos, in quibus qui ecclesiā errare diceret, hic erroris eius Christū & Apostolos auctores faceret. Quam obrem hæreticus censeretur. Vt Iconomachi, qui ecclesiam in veneratione & cultu imaginum errare asseruerunt. Alij verò mores sunt post Apostolos inducti, in quibus quanuis ecclesia erraret, nō propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreseos teneri potest, ecclesiam in aliqua lege & more posse errare. Sed de secunda cōclusione hactenus. Sit tertia conclusio.

In moribus nō toti ecclesiæ communibus Cōclusio. 3

bus, sed qui ad priuatos homines vel ecclesias referuntur, errare per ignorantiam ecclesia potest: nó in iudicio solùm rerum gestarum dico, sed in ipsis etiam priuatis præceptis & legibus. Cùm quis enim occultè vna vxore habita alteram ducit publicè, iubet illi ecclesia, vt priore relicta posteriorem accipiat. Qua in re sine dubio fallitur, & id præcipit homini, quod rationi Euangelioque aduersum est. Huius verò conclusionis veram & idoneam causam Innocentius tertius reddidit in capit. A nobis. de sen. ten. exco. in hæc verba. Iudicium dei veritati, quæ non fallit nec fallitur, semper innititur: iudicium autem ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpè contingit & falli: propter quod contingit interdum, vt qui ligatus est apud deum, apud ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud deum, ecclesiastica sit sententia innodatus. Hactenus Innocenti. Hæc autem, quæ perspicua esse videntur, breuiter & sine disceptatione diiudicanda sunt. Nec enim omnia nos, vt quæramus, exponimus: sed vt explicemus. Hoc itaque loco non tam conclusio, quàm conclusionis causa consideranda est. Nam inde liquet, id quod est animaduersione dignissimum, certa & firma ecclesiæ decreta esse non posse, quæ non certis & firmis principijs ac fundamentis innitantur. Quocirca, si vel vnum ex his, à quibus ecclesiæ iudicium pendet, incertum est, certum ecclesiæ decretum esse non potest: siue quæstio speculatiua sit seu practica, sic enim nostri loqui solent. Conclusio quippè, vt in dialecticorum prouerbio est, debiliorem partem sequitur, & si vnumquodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex illa parte debilitari necesse est. Qua ex re facilè intelligitur, ecclesiæ iudicia, quæ ab incertis hominum testimonijs proficiscuntur, infirma esse ad certam & exploratam faciendam fidem. Quale illud est, quo sanctum aliquem diuorum catalogo ascribendum censet. Nec tamen impunè licet huiusmodi decreta in dubium reuocare. Quin temerarium & irreligiosum est, in diuis consecrandis ecclesiæ abrogare fidem. Iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, vt capit. Cùm Marthæ. de cel. miss. Innocentius tradit: iniurius ergo est, ac multò etiam magis, qui martyrum catalogo ascriptum è diuorum numero reiicit. Id quoniam temerè & inconsideratè faciet, iure profectò ab ecclesia punietur.

c. 28. illius tim.

Antoninus 3. p. Titu. 12 ca. 8. Caie. opusc. de indul. ad Iuli. c. 8. D. Th. in quodli.

Mox etiam, si vnum aliquod huius generis decretum in quæstionem veniat, certè Hieronymi, Ambrosij, Augustini ac reliquorum sanctitatem sine crimine in quæstionem vocare poterimus: atque adeò asserere illos cum dæmonibus condemnatos. Ita posses eos maledictis concidere, ac vexare contumelijs, quæ omnia aures sanè fidelium perhorrescunt. Quòd si viris iustis in diuorum catalogum reponendis ecclesia errat, nimirum non esset valde absurdum, diuorum omnium cultum ab ecclesia explodere eorum, qui post Clementem cósecrati sunt. Quo quid aut stultius aut impudentius dici potest? Item multùm refert ad communes ecclesiæ mores scire, quos debeas religione colere: quare, si in illis erraret ecclesia, in moribus quoque grauiter falleretur. Nec differt diabolum colas, an hominem condemnatum. Atque si ecclesia abstinentiæ legem rogaret, quæ vel rationi vel Euangelio aduersa esset, turpiter ab illa profectò erraretur: turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, si legem ferat de colendo diuo, quem colere, si diuus non est, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in ecclesia sit, deus peculiariter prouidere credendus est, ne ecclesia, quamlibet hominum testimonia sequatur, in sanctorum canonizatione erret. Cuius

 peculiarissimæ

peculiarissimæ prouidentiæ abundè magnum argumentum est, quòd nunquam infirmata est fides ab humanis testibus semel in huiusmodi iudicijs suscepta. Quod in causis ciuilibus sæpè accidit. Quæ si singula fortè non mouent, vniuersa certè tamen inter se connexa atque coniuncta mouere debebunt, vt qui fidem in his ecclesiæ detrahunt, eos nó hæreticos quidem, sed temerarios, impudentes, irreligiosos esse credamus. Quibus rebus expositis, primum, secundú ac tertium argumentum facilè refelluntur.

Nam quę de postremo disputari possunt, illa nobis alio tempore atque ad aliud institutum, si facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breuiter dici potest, qui summi pontificis omne de re quacunque iudiciú temerè ac sine delectu defendunt: hos sedis Apostolicæ auctoritatem labefactare, non fouere: euertere non firmare. Nam vt ea prætereamus, quæ paulò antè in hoc capite explicata sunt, quid tandem aduersum hæreticos disputando ille proficiet, quem viderint non iudicio, sed affectu patrocinium auctoritatis pontificiæ suscipere, nec id agere vt disputationis suę vi lucem ac veritaté eliciat, sed vt se ad alterius sensum voluntatemq; conuertat? Non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non è scientia id solùm, sed etiam è prudétia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus pontifex errare nequit. Atq; iam vel in concilio Lateranen. aduertebatur religionum nimiam multitudinem, quá nunc esse videmus, valdè ecclesiæ Christi incommodare. Concilium quoque Lugdunen. fatetur, quòd importuna petentiú inhiatio contra synodi decretum aliquarum religionum confirmationem extorsit. Vnde quosdá ordines per sedem etiá Apostolicam approbatos tanquam ecclesiæ vel noxios vel inutiles abolendos

De rel. do. c. ulti.

De rel. do. in 6.

esse ita decreuit, vt nullum deinceps ad eorum professionem admitterent. Et Celestinus quintus statum vitamque fraticellorum suo priuilegio confirmauit: quod tamen confirmationis priuilegium Ioannes .22. apertè infirmum esse dixit: quod Bonifacius ex certis rationabilibus causis ea, quę Celestinus concesserat, viribus penitus euacuasset. Paulus item tertius ordinem, quem in Italia frater Baptista Cremensis instituit, literis suis probasse dicitur: at nuper & ordo ille à Venetis est edicto publico explosus, & Baptistę doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ est condemnata. Imbecillum itaque eorum argumétum est, qui ex huiusmodi priuilegijs, quæ his facilè temporibus vel conceduntur vel potiùs extorquentur, nouas religiones non aliter ac de coelo lapsas excipiendas esse confirmant: eas quoque quę nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel à suis editam profitétur. Nec eius generis priuilegia certa sunt sedis Apostolicę iudicia, quibus scilicet omnes fideles astringátur. Satis fuerit, si eá habeant auctoritatem, quá epistolæ decretales. Quarú nonnullas constat à posterioribus meliore consilio refutatas: quoniam non ex firmo decreto, sed ex pontificum opinione prodierunt. Et quidem ante Diui Thomæ tépora adeò restrictè & grauatè noui ordinès admittebantur, vt ex tá graui angustoq; iudicio probabile argumentum prudentis consilij sumeretur. Nostro verò hoc seculo tam multæ sunt religiones à pontificibus confirmatæ, vt qui eas omneis tueri voluerit tanquam ecclesiæ vel vtiles vel necessarias: hic imprudentiæ, ne dicam stultitię nomine iure optimo summisque rationibus arguatur. Sed iam liber de conciliorum auctoritate concludendus est. Si priùs tamen eorú conatum refutemus, qui in huius loci firmissimam soliditatem impetum facere & incursionem voluerunt.

In ext. Sancta Romana. de reli. domi.

Vide etiá extrauag. Quia quorundam, de uerbo. signi fi. eiusdem Ioannis. 22

Caput

Caput postremum, in quo refelluntur argumenta capitis primi.

PRimum igitur aduersariorum argumẽtum ex his, quæ superiore libro dicta sunt, promptissimè refellitur. Ostẽdimus enim ecclesiæ nomen principib⁹ & maioribus solere tribui: & in illis reipublicæ sitam esse auctoritatem, quos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Ac si ecclesia columna est & firmamentum veritatis, Apostoli etiam sunt ecclesiæ fundamenta, vt ad Ephe. cap. 2. & Apo. 21. dicitur. Corporis quoque robur & firmitas à capite pendet, quod si tollas, cadat corpus necesse est. Episcopi verò populorum capita sunt. Et Petrus ecclesiæ caput est. Quemadmodũ sequenti libro demonstraturi sumus. At sunt idiotæ episcopi. Valentinus olim & similes imperitiam sanctorum presbyterorum arguerunt, non contemplantes quantò pluris sit idiota religiosus à blasphemo & impudente sophista: quemadmodum Irenæus ait lib. quinto. Sabinus quoq; idẽ obiecit concilio Nicæno, vt lib. 2. histo. tri. c. 8. scribitur. Sed & Apostoli idiotæ erãt: p quos tamen deus sapientes huius mundi confudit. Videte, inquit, vocationem vestram fratres. Quia non multi sapientes sapientes, &c. Sed quæ stulta mundi sunt elegit deus, vt confunderet sapientes. Nõ propter sapientiam maiorem pastores ecclesiæ firmi in fide & doctrina sunt, sed propter peculiarem Christi procurationem, ne pastoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet, circunferaturque omni vento doctrinæ. Quid verò si sancti episcopi non sunt? An soluendi & ligãdi potestatem amittunt? Num pascendi auctoritate carent? Super Cathedram, inquit, Moysis sederunt scribæ & Pharisæi: quodcunque dixerint vobis facite, secundùm autem opera eorum nolite facere. Quoniam verò, cùm ab alijs plerisq; tum ab Augustino maximè ostensum & patefactum est, per malos etiam administros Christi radios in ecclesiam fundi: superuacaneum erit ei nunc argumẽto pluribus respondere, cui antè per nos abundè responsum est.

Act. 20.

1. Cor. 1.

Matth. 23.

Ad id quoq; qđ deinceps sequitur, non est difficile respõdere. Nam sacerdotũ veterũ acta quidem Christo aduersa fuerũt, at sententia hominũ alioqui pessimorum non solùm verissima, sed reip. etiã vtilissima fuit. Quin diuinum oraculum fuisse Ioãnes euãgelista testatur. Cùm enim post longam variamque concilij deliberationem Caiphas, qui vt summus pontifex concilio præsidebat, sententiam illam, cui omnes fermè consenserunt, dixisset, expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mox euangelista subiecit, Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset pontifex anni illius prophetauit. Qua ex re fit, vt & nostrorum pontificum vita quidem & opera contraria fortè sint domino Iesu: sed eorum iudicia, quæ videlicet à summo pontifice comprobata sint, & vera erunt, & Christianis vtilia, vt quæ ad populi salutem sint diuinitus instituta. Imò adeò à spiritu sancto erunt ob eam causam, quam ab euangelista didicimus, quia scilicet ecclesiæ Christi pontifices sunt. Ac de secundo argumento satis.

Secundum refellitur.

Tertium verò argumentum sic refellitur. Nego, nullum Christi pactum cum ecclesiæ sacerdotibus esse. Est enim primũ cum Petro cæterisq;, qui illi in pontificatu succedunt, vt Matth. 16. & Lucæ. 22. videre est. Promisit item Apostolis eorũq; proinde successoribus Christus spiritũ veritatis Ioãnis. 14. 15. & 16. Pactum quoque veritatis cum ecclesia initum ad ecclesiæ tandem pastores & doctores referendum est. Non enim ecclesiam suam deus aliter quàm orbem administrat, vbi infima per

Tertio argumento fit satis.

Ezech. 34. & 37.

At verò illud mouere quempiam poterit, quod Esa.22.c. scriptum est. Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et vocabo seruum meum Eliakim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo cófortabo eum, & potestatem tuã dabo in manus eius: & erit quasi pater habitantium Hierusalem, & domui Iuda. Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solio domus patris sui, &c. Quæ de trãslatione sacerdotij veteris legis in nouum Christi sacerdotium prophetata esse, in dubium vocari non potest. Quod autem sequitur, videtur sensui nostro esse contrarium. Auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet: & peribit quod pepéderat in eo, quia dominus locutus est. Si enim Christus dominus, qui tanquam paxillus in ecclesia fixus est, auferatur: & qui ex eo fide antè pepéderant, posteà peribunt & cadent, quomodo nos ecclesiæ in fide firmitatem perpetuam pollicemur? Quomodo etiam asserimus, Christum ecclesiæ semper pastoribus affuturum? Hoc Hieronymus in commentarijs ita soluit, vt ad dies nouissimos referatur, cùm refrigescet charitas multorũ, & locum habebit illud, putas filius hominis veniens inueniet fidem super terram? Quod, quemadmodùm libro superiore diximus, non sic intelligendum est, quasi nulla tunc ecclesia futura sit, nulla Christi fides nullum mysticum fidelium corpus, nullus veritatis in eo corpore spiritus, quæ omnia sacris ipsis literis aduersarentur: sed vsu scripturarum, quod in comparatione aliorum minimum est, nullum esse dicitur. Intantum ergo in illis diebus fidelium numerus minuetur, vt Christus de medio ecclesiæ sublatus esse videatur. Sed non auolabit à paucis illis, qui residui erũt, doctor suus, dabit eo quoque tempore Christus pastores et doctores, qui dat eos, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei in virum perfectum in mensurã ætatis plenitudinis Christi. Occurremus enim nos qui viuimus, qui relinquimur in aduentum Domini, & simul cum Domino erimus. Ecclesia igitur eiusq; species & forma in finem vsque sæculi permanebit, permanebitque adeò cum ea & Christus & spiritus veritatis, sine quibus constare illa non potest. Atq; Hieronymus illam Esaiæ vaticinationem ad Christum secũdùm Anagogen refert. Nam sensum historicũ & literalem libro Commẽtariorum quinto explicuerat. Ex sensu autem anagogico nullum certum argumẽtum trahitur. Sanè verò illud etiã considerandum est, Propheticas illas reprehensiones, non sic in omnes eius temporis pastores & sacerdotes conuertendas, vt nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus siquidem hoc permissum est, vt quod plerosque tangit, id ita enuncient, quasi tangat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab Esaia reprehenditur, tanquam in eo à planta pedis vsque ad verticem capitis non sit inuenta sanitas: & tamen idem propheta viros aliquos iustos relictos esse fatetur inquiens, nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, &c. Sic Helias in omnes inuehitur quasi relictus sit solus, at dicit illi diuinum responsum, reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua sua Baal. Sed de tertio argumento satis multa diximus. Nam & ex his, quæ superiore libro respósa sunt, poterat abundè confutari.

Ad quartum verò respondeo primùm, concilorum auctoritatem illi testimonio non inniti. Nihil enim de ecclesiæ concilijs præfinire videtur eo loco Christus, sed vnitatis consensionem commendare, cuius ad impetrãdũ magna vis est. Quòd si propter Innocẽtium.20.d.c. de quibus. & propter synodum. 6.acti.17. & propter synodũ Chalcedo. in epistola ad Leonẽm de sy-

Li.7. cõm. in Esaiam. Matth.24. Esa.30. Ephe.4. 1.Thessa.4 Esa.1. Esa.1. Ad quartũ.

de synodis locus ille intelligatur, aliter deinde respondere possumus, quod quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur, cùm eius auctoritate indicitur, sic synodus ecclesiastica in Christi nomine cogitur, cùm indicente Christo, vel eius vicario cogitur. Concilia itaq;, quæ præter auctoritatem Romani pontificis fiunt, non oportet Christum in medio habeant. Talis autem synodus illa Cypriani fuit. Tametsi ne omnes quidem viri iusti, qui in nomine etiam Christi congregantur, quamuis Christum in medio habeant, ad hunc semper effectum habet, vt veritatem quæstionis propositæ decernere & tenere possint. Sed si fuerit res ad salutem necessaria, hoc fiet illis à patre cælesti, vt vel ab eo, in cuius nomine & auctoritate congregati sunt, probêtur, si vera dixerint: vel doceantur, si vera non dixerint. Id enim satis est, vt precesillorum exauditæ dicantur iuxta præscriptũ Matthæi testimonium. Illæ verò, quæ sequũtur, friuolæ sunt Caluini calumniæ: quibus non est operæpretium respondere. Nam priori quidem nunc nunc satisfecisse mihi videor. Posteriori autem & in capitis superioris tertia quæstione ad postremum argumentum, & in tertij libri capite vltimo ad quartum respondimus. Sed de quarto argumento hactenus.

Porrò ad quintum responsio ante oculos est ex his, quæ dicta sunt. Nam concilium Ariminen. inuito Liberio papa hæreticorum opera coactum fuit, vt & in historia ecclesiastica & in epistola Damasi ad Aphricanos episcopos & in. 15. d. c. Sancta Romana. ex Gelasio refertur. Ephesinum quoq; secũdum, licèt auctore Leone congregatum fuerit, sed Dioscori tum minis tum fauoribus corruptum est, pontificis legatis & quibusdam alijs bonis viris repugnantibus. Ita nusquam fuit cõfirmatum, sed damnatum potiùs à Leone & synodo Chalcedonẽsi. Constantinopolitanum deniq; illud repugnante ecclesiæ pontifice coactum est, reprobatumq; postea in. 7. synodo generali. 367. patrũ, qui apud Nicæam conuenerunt. Quo ex loco manifestè refelluntur ij, qui cõcilij auctoritate retenta, summi pontificis existimant non esse tenendam. Quid enim causæ est, cur concilium Constãtinopolitanum primum. 150. patrum tanquam vnum ex Euangelijs habeatur, hoc autem alterum Constantinopolitanum, vbi multò plures fuerunt episcopi, habeatur pro nihilo? Nempè conciliorum robur ab illo est, pro quo rogauit Christus, ne deficeret fides eius, quò fratres suos posset in fide firmare. Sed de his sequenti libro diligentiùs.

Nunc sextum argumẽtum diluamus. *Sextum diluitur.* In quo non parua quæstio est, num canones Trullani ecclesiasticam habeãt auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis suadetur. Primùm quòd Gratianus nomine sextæ synodi hos canones perpetuò citauerit, vt patet. 16. d. c. placuit, &c. ca. Quoniam. Et de cons. dist. 1. cap. Iacobus. & de con. dist. 2. c. didicimus. & 27. q. 1. c. Si quis episcopus. *31. d. c. Quoniam. 32. d. c. si quis. 91. d. c. fundi.* Sexta verò synodus sine dubio ecclesię auctoritatem habet, vt paulò pòst demonstraturi sumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

Deinde id suaderi potest ex Inno. 3. de æta. & quali. ordi. c. A multis. qui in. 6. synodo constitutum esse dicit, vt si quis eorum, qui ad clerum accedunt nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus ordinem faciat. Constat verò hunc esse canonem. 6. inter Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones & synodum, à qua sunt editi, probat & recipit, vt cernere est. 16. dist. cap. Sextam. & de con. dis. 3. cap. Sextam. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipsum demõstratur ex 7. synodo acti. 3. vbi Tharasius eiusdem, inquit, sextæ synodi rectè & diuinè decreta edita traditosque canones recipio. Et actione. 4. Petrus episcopus dixit, habeo codicem sextæ sacræ synodi canones continentem. *d. 16. c. Habeo.*

nentem. Sanctissimus autem patriarcha Tharasius subiecit, quæ est hæc ignorantia, qua pleriq; laborāt circa hos canones? Scādalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et acti. 6. Epiphanius, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sacra, ait, sexta synodus posteaquam sententiam suam de vna volūtate Christi sub Constātino pronunciasset, iterum vnanimiter oēs diuina voluntate post. 4. aut. 5. annos congregati duos & centum canones edidere. Quòd si diuina voluntate vnanimiter illi canones à patribus sunt editi, ꝓbati vtiq; sunt septimæ etiā synodi testimonio. Atq; eadē 7. synodus, definierūt, inquit, sextæ synodi sancti patres conuentū per singulas prouincias semel in anno fieri. Hunc ergo canonem & nos renouamus. Auctoritatem ergo finiendi patres illi habuerunt, & si sancti fuerunt, vt hîc dicitur, nihil sibi vsurparunt cōtra ecclesiæ regulas. At si præter sententiam Romani pontificis coactum illud cōcilium est, aduersum ecclesiasticas regulas coactum esse constat, habet igitur Trullana hæc synodus solidam auctoritatem, si septimæ synodo credimus. Accedit his, quòd. 7. synodus actione. 5. & 6. Nicolaus in epistola ad Michaëlem Imperatorem, concilium Florētinum sess. 5. horum canonum auctoritate vtuntur.

18. dist. ca. Quoniam.

Sed mihi rem hanc diligentiùs consideranti contraria opinio, & probabilior, & grauior videri solet. Cuius sententię auctores habeo Anastasium apostolicæ sedis bibliothecariū in procemio in. 8. synodum, ad quam iussu Adriani secūdi venit, nam erat vtriusq; linguæ Græcæ & Latinæ peritissimus, vt. 63. d. c. 2. dicitur. In eadē opinione est Theophanes Græcus historicus, & Humbertus siluę candidæ episcopus Apocrisarius Leonis noni in libello contra epistolam Michaëlis patriarchæ Constantinopolitani. Qui liber citatur à Gratiano, vt liber Leonis noni contra epistolam Nicetæ abbatis. Sed & à Latinis non recipi hos canones referunt Theodorus Balsamon & Matthęus monachus maximi Latinorum detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in historia conciliorum & virorum illustrium. Sunt autem argumenta, quæ hanc sententiam confirment, irrefragabilia. Primum, quòd sexta synodus sub Constantino imperatore contra Monothelitas ab Agathone congregata, à Leone secundo comprobata, nullos ediderit canones. Illa verò synodus, quæ sub Iustiniano imperatore postea coacta est, cur sexta synodus appelletur, nulla est causa. Sed de nomine nihil moror. Hoc solùm assero, ei concilio nec Romanum pontificem, nec eius legatos interfuisse. Subscriptiones episcoporū videātur, & res fiet manifesta. Iustinianus primùm subscripsit, deinde episcopi qui sextæ synodo affuerant, sed nec numero pares, nec nominibus omnino similes, vt Theophanes & Anastasius euicerūt. Romani verò pontificis, aut legatorum eius nulla subscriptio est.

16. d. c. Clementis.

Alterum argumentum est, quòd Iustinianus bis synodum apud Constantinopolim coēgisse legitur, priùs sub Sergio Romano pontifice, posteriùs sub Ioanne. 7. eodem quoque episcopo Romano. Et de priore quidem Beda de natura rerum ca. 67. ait, Iustinianum Romanæ ecclesiæ pontificem Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, fauere, & subscribere noluisset, iussisse Constantinopolim deportari; qui tamen ob culpam perfidiæ regni gloria postea priuatus exul in Pontum secessit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergij, Iustinianus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocrisarius, qui tum Constantinopoli erat, subscriptione sua stolidè nimium confirmauit. Verùm cùm postea Romam delata à Sergio exploderentur, ira percitus Iustinianus Zachariam misit, qui Sergium ad se vinctum

Idem Paulus diaconus libr. de Roma. gestis. 8. c. 9. scribit.

vinctum traheret. Hactenus Platina. De posteriore autē idem Platina in vita Ioannis. 7. ita scribit. Iustinianus eadem stultitia vexatus, qua fuerat ante amissum imperiū Sergio pōtifici duos metropolitanos Romam misit, qui Ioannem adhortarentur; vt habita synodo quæ de homusio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis in quibus ei subscribendum erat. Homines tamen re infecta ad Imperatorē pontifex remisit. Hæc ille. Ac si quis Trullani cōcilij verba velit expendere, statim deprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent.

16. dist. ca. Quoniam. Quoniam sanctæ vniuersales synodi quinta & sexta de mysterio fidei plenissimè disputantes canones non fecerūt, propterea nos conuenientes in hanc Imperialem vrbem sacros canones cōscripsimus. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. Hactenus cōcilium. Principiò autem, si in Constant. vrbem conuenistis, dicite mihi, ecquo euocante cōuenistis? Annè Romanus aliquis episcopus vobis concilium indixit? Minimè id quidem. At Romanus pontifex eo tempore certus erat, catholicus erat, addo etiam, probus erat. Primates autē ecclesiæ sine principis ecclesiastici & veri & catholici & pij voluntate cogere, hoc non est synodum velle facere, sed aduersus ecclesiæ principem cōspirare. Quemadmodum si regni proceres ad respublicas pertractandas sine regis arbitrio cōueniant, coniuratio illa potiùs quàm congregatio existimabitur. Iustinianus, inquis, eos fecit conuenire. Benè profectò narras, nā istū improbum fuisse & ecclesiæ Romanæ inimicū, memoriæ proditum est. Qualē autem synodum à tali viro profectam esse arbitrabimur? Sed audiamus causam conueniendi faciendi. Quoniam sanctæ vniuersales synodi quinta & sexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc Imperialem vrbem conuenientes canones conscripsimus. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. Itaq; hæc Trullana synodus supplemētū duarū esse dicitur, & quod deerat quintæ & sextæ, id nimirū addidisse. Ideo enim nec sexta aiunt, propriè numeratur, sed πενθέκτη, id est, quinisexta. Scilicet, nomine sextæ synodi Trullana se priùs venditare volebat, At, nunc nec sexta nec quinta nec septima est, sed monstrum quoddam quinisexta. Illud verò quis ferat, quòd insimulant patres hi duo grauissima concilia tanquam mutila & imminuta, vt causa congregationis necessaria videatur? Enimuerò concilium generale ecclesia ne vnum quidem habuit, vbi causa, aut hæresis, aut schismatis nulla esset. Trullana hæc synodus sola est, quæ non ad profligandam hæresim, non ad tollēdum schisma, sed ad canones edēdos cogitur. Ecquid autem erat opus, pastores ecclesiarū omnium suis sedibus cieri, vt post innumeros ferè canones, Apostolicos, Nicænos, Ancyritanos, Neocæsarienses, Antiochenos, aliorumq; plurimorum & martyrum & cōfessorum, qui canone secundo Trullano comprobantur, alij cētum duo ab his patribus ederentur? Quantò verò grauiùs sexta synodus egit, quę causa fidei, ob quam conuenerat, absoluta, noluit ecclesiam canonibus onustam discedere. Non igitur necesse erat canones condere, sed, si verum fateri vultis, alia Iustiniano causa vestræ congregationis fuit, nimirum, vt Latinos sedemq; præsertim Apostolicam insectaretur, vtque, quod Platina ait, aliqua vestra auctoritate probaret orthodoxæ fidei nequaquā congruentia. Nam, si, vt ipsi dicitis, post quatuor aut quinq; annos à sexta synodo exacta, sub Iustiniano filio Constantini Constantinopoli cōuenistis, certè (computate tempora) hæc illa est erratica synodus, cui, auctore Beda, Sergius noluit subscribere. Sed iam videamus, vt reliqua, quæ nunc non extant, dissimulentur, cur his centum duobus vestris canonibus subscribere Sergius nec voluerit, nec verò debuerit.

16. d. c. Habeo.

Theophanes putat à 6. synodo ad hos editos canones 16. annos interfluxisse.

In Canone

In canone secundo suscipitis & confirmatis. 85. canones Apostolorum: hos sedes apostolica non recepit, vt auctor est Isidorus. 16. d. c. canones. id quod cum ex Leone. 9. c. Clemētis. ea. dist. ostēdi potest, tū verò magis ex Gelasio. 15. dist. c. Sancta Romana. Cur autem sedes apostolica probet. 84. canonem, quem vos probatis, vbi tres Machabæorum libri contra omnium consensum ecclesiarum admittuntur? Atq; in eodem secundo canone synodum Cypriani de rebaptizandis hæreticis cōprobatis, quasi secūdum traditam Aphris consuetudinē lex illa constituta sit, & non magis aduersetur omnibus ecclesijs Dei. Nec enim decretum illud Cypriani, explicari potest ad normam. 95. canonis Trullani & 19. Nicæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in vniuersum hæreticis præscriptus est, maximè Donatistis, quos constat in nomine Trinitatis baptizasse. Decretum ergo Cypriani ab vniuersali ecclesia simpliciter reprobatum Sergius approbare nō debuit, quod Trullana synodus fecit. In canone tertio ecclesiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis summum ius appellatis, & ex rigore austerum, sedis autem Constantinopolitanæ mollicies ac dissolutio benignitas vobis est. Mediam quasi ex duabus componitis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper explosit. Iure igitur hanc vestram synodum explosit Sergius.

Canon. 13. iubet, vt hypodiaconi, diaconi, presbyteri, à suis legitimis vxoribus non separentur. Ea consuetudo apud Græcos quidem inualuit, sed synodus generalis eā toti ecclesiæ cōtra Latinorum vsum malè præscripsit. Benè ergo Sergius vestros canones reprobauit.

Canone. 36. decernitis, vt thronus Constantinopoli. æqualia priuilegia cum apostolica sede obtineat, & Alexandrinæ, Antiochenæ, ac Hierosolymitanæ præferatur. Scitis aduersum hūc canonem olim à sancto papa Leone pugnatum. Et quàquam ratione pugnatum est, at sequētes Romani pontifices Constantinopolitanæ huic ambitioni & vanitati contradicere noluerunt. De priuili. Antiqua.

Canone. 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ præter sabbatū & dominicam nullas nouas hostias consecrari, sed, vt apud nos in die parasceues, fieri præsanctificatarum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis, Romanus enim episcopus hoc in totam ecclesiam decretum non probaret.

Iam canon. 55. nulla nostra confutatione eget, absurdus. n. per se est & manifestè in Romanā ecclesiam iniurius. Ipsum audiamus. Quoniā intelleximus in Romanorum ciuitate in sanctis quadragesimæ diebus, in eius sabbatis ieiunare præter ecclesiasticā traditam consuetudinē: sanctæ synodo visum est, vt in Romanorū ecclesia si quis fuerit inuentus sabbato ieiunās; clericus deponatur, Laicus segregetur. Nū tibi videtur à Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minimè verò gentium. Quid. 67? Vide ne probandus sit. Sacra, inquiunt, scriptura nobis præcipit, vt abstineamus à sanguine & suffocato. Meritò igitur damnamus eos, qui cuiuscunq; animalis sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt. Ecqua autem maior scripturarū ignoratio esse poterat, quàm existimare, præceptum illud apostolicum ad ea vsq; tēpora perdurasse? Quantò veriùs Latini decretum Hierosolymitanum, quò ad sanguinem & suffocatum attinebat, ad breue tempus tantisper manere interpretati sunt, quandiu Iudæorum & Gentium consuetudo coalesceret: quandiuq; synagogā ecclesia cum honore quodam sepeliret. Abeat nunc Gratianus, & sextæ synodo canones Trullanos tribuat. Innocētius verò decretū Gratiani eodem nomine retulit, quo erat à Gratiano citatū, id quod & D. Thomæ & alijs quoq; viris doctis aliquando accidit, vt Gratiani diligentia, si sic capita decreti ementitis auctoribus

bus & titulis referant. Idē quoq; Gregorio nono.contigit, qui titulo de cōstitu.nomine Hieronymi commentaria in prouerbia retulit, quæ Hieronymi non esse certum est. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur.32. d.c. Siquis eorum, nomine sextæ synodi. Adrianum verò Trullanos canones recepisse, tantum abest à veritate, vt nihil magis veritati possit esse contrarium. Verba siquidem illa reperiuntur in epistola Tharasij ad Adrianum, non, sicut Gratianus memoria lapsus existimauit, in epistola Adriani ad Tharasium. Tharasius itaque recepit illos, non Adrianus: vt patet actione.2. &.3. septimæ synodi. Adrianus siquidem verba Tharasij refert, vt Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales esse, canone autem. 82. imaginem Christi venerandam esse conceditis, quid nunc contra sacras imagines depugnatis? Quòd si septima synodus vno canone vtitur, vt ipsorum Græcorum testimonio imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, vt cæteros item canones approbarit? Quasi totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidem cōfirmarit Paulus, quòd horū aliquando sit testimonijs vsus. Nec verba illa, quæ ex.7.synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharasij, Petri episcopi, Epiphanij. Quæ non erat eius temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter & præter institutum à priuatis hominibus in concilio dicebantur, ne nouæ lites suborirentur, illa sapienter à patribus dissimulata sunt: eo vel maximè, ꝙ in causa præcipua, de qua ibi erat controuersia, Trullanæ synodi auctoritate libenter vtebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibēdus, qui in epistola ad Nichaëlem Imperatorē, cùm ad quandā causam suadendam synodi huius Trullanæ, canone quodam vellet vti, in hunc modum disserit. Prouidè hoc Constantinopolitana synodus canonum suorū sexto dignoscitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos inuenitur, sed apud vos haberi perhibetur. Verùm nouimus nos apostolicis imbuti documentis, etiam sententijs vti paganorum, quantò magis Christianorum & contra ipsos, quorum nec vitam sequimur, nec mentē erroneam imitamur. Deniq; Apostolus Paulus de libris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid ideò etiam cuncta recipienda sunt, quæ cum his pariter sunt prolata? Hactenus Nicolaus. Non itaq; si aut Innocentius, aut. 7. synodus, aut Nicolaus, aut concilium Florētinum horum auctoritate canonum abutuntur, probato vnō aut itē altero reliquos probauerūt. Quanquam patres synodi Florentinæ hos.102. citasse canones, me omnino præterit. Nam, quod actio.5. refertur, id non ex synodo; vbi hi canones sunt editi sub Iustiniano, sed ex sexto cōcilio vniuersali sub Cōstantino illius patre deprōptum est, vt actio.17 eiusdem sexti concilij patet. Sed quoniam & hęc synodus apud Trullum regium palatium.f. celebrata est, quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum est pertinere. Quorum auctoritas ideo à nobis labefactata est, ne quis quam falso errore deceptus, eos veris legitimisq; cōcilijs opponeret. Video autem dubitari posse, cur inter reliquos canones ecclesiæ Romanæ contrarios non &.82. notauerimus, vbi prohibitum est, ne Christus deinceps sub figura agni pingeretur. Sed nolui equidem has Trulli regulas inimicè insectari. Nego itaq; in.82.canone secūdùm veram lectionem tale aliquid prohiberi. Quin potiùs in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito præcursoris demonstratur, & suscipitur, & deinceps conseruari in ecclesia iubetur. Id quod colligere licet ex epistola Adriani ad Tharasium 7.syno.actio.2.& ex actione.4.eiusdē.7.synodi.

nodi. De Trulli igitur canonibus, atque adeò de sexto argumento hactenus.

Septimum soluitur.

In argumento verò septimo, Pighij contentio pertinax coarguenda est, qui vt opinionē, quam semel induerat, tueretur: synodos ecclesiæ decreto susceptas vanis cōiecturis infirmare perrexit. Tantum studium certandi, vbi semel efferbuit, & dura pertinacia potest. Mihi verò non est hoc loco opus, prō sexta synodo, vnde emersit certamē, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo. 2. confirmauit, quam & Beda lib. de temp. rati. c. 65. & cæteri post eum catholici probauerunt, quam & concilium Floren. sess. 5. recipit, & Eugenius. 4. in decreto super vnione Iacobinorum veneratur. Alij pro. 6. & . 7. synodis apologiā edāt, si diligentia illis Francisci Turrensis non adhuc facit satis. Nos enim in dogmate fidei & decretis ad salutem fidelium necessarijs cōciliorum auctoritatem asserimus, in rerum gestarum iudicio & ordine non asserimus. Nec in his, quæ parum, vel certè nihil ad nos attinent, tempus & operam sumimus.

Octauo argumēto respondetur.

Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opusculo de aucto. Pap. & conc. 8. respondet, concilium Constantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuisse vniuersale & integrum. Erat enim tū schisma in ecclesia sub tribus pōtificibus Ioanne. 23. Gregorio. 12. & Benedicto. 13. Vnde asserere, q̄ id temporis illud cōcilium erat generale, nihil aliud est, q̄ reuocare antiquū schisma, aliosq; damnare, qui Benedictum & Gregorium sequebantur. Quod tamē fuit estq; semper ambiguum. Quòd si obijcias, Martinum. 5. in vltima sess. approbasse omnia & singula decreta in materijs fidei, quæ priùs à concilio Constantien. prodijssent: respōdet idem Caietanus id propriè ad fidem pertinere, & tanquam fidei decretum à Martino probari, quod aduersum hæreticos fuisset definitum, vt in. 8. 15. & . 21. sess. factum est. Quòd autem Martinus. 5. ea solùm probet, patet primū, quīa ad petitionē oratoris regis Poloniæ illa approbatio facta est, q hoc tātùm exigebat, vt acta in concilio cōtra hæreticos cōfirmarētur. Patet etiā, quia Martinus dicit se oīa sic conciliariter facta approbare, & non aliter nec alio modo. Supponebat enim quędam non conciliariter acta. Nam in illa. 4. & . 5. sessione, vt idem Caietanus admonet, nec disputatio aut disquisitio aliqua intercesserat, nec delecti fuerāt adhuc viri docti ad disserendum & tractandum ea, quæ in fidei doctrina essent constituenda: sed id cautum postea à concilio fuit in sess. 6. Ita si quis tradita in sess. 4. diligenter expendat, inueniet ea non formam habere decreti, quo videlicet aut fideles obligentur, aut cōtrarium sentientes explodātur. Patet demū ex literis Martini. 5. in quibus errores Ioānis Vuicleffi, Ioannis Husi, & Hieronymi Pragensis expresse damnātur, nulla de ea re, an conciliū sit supra papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de concilio Constantiensi in dubium verti solēt, ea pulcherrimè explicātur à discipulis Diui Thomæ, maximè à Caietano viro in nostra familia excellentissimo, nos de hac re ne verbum quidem vllum prætereà faciemus. De. 8. igitur argumento tantum.

2. 2. q. 1. ar. 10. & in apolo. c. 11. et in orati. habita d syno. diff. in con. Late.

Nonum enodatur.

In nono verò, miror equidem illorum cæcitatem, qui concilium Basiliense tueri volunt: cùm manifestum sit, illud licèt à principio Eugenio. 4. consentiente fuerit cōgregatum, postea tamen ab eodem primùm Ferrariam, deinde Florentiam translatum, vbi Basilienses conatus publica ecclesiæ auctoritate repressi sunt. Nam & vnio Armenorum & Græcorum populi Christiani consensione approbata non in concilio Basiliensi, sed in Florentino facta est. Et Eugenium ecclesia etiam post illam depositionis Basiliensis sententiam pro vero pontifice habuit, Foelicem autem illum in synodo electum cōtempsit. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basiliense tenere? Quorsum fauere hæreticis, qui cōciliorū in hæreticos iudicia infirma esse

contendũnt, quòd concilium Basiliense eos hæresis nomine dãnarit, qui etiãnum catholici iudicãtur? Quę qui nõ sentiat, is nihil omnino sensurus esse videatur. Quo circa non dubito esse nunc grande piacu lum pro concilio Basilięsi stare velle, cùm schismã illud iam extinctum non alia ratio ne magis denuò possit accendi. Et Nicolaus. 5. apertè sensit, Fœlicem illum nõ fuisse verũ ecclesiæ pastorẽ, sed nominatum. Nec verũ conciliũ & generale, sed congregatum vocat nomine concilij generalis. Eugeniũ verò fœlicis recordationis prędecessorem suum honorificentiùs appellat. Ita in literis suis non probat nisi beneficiorum collationes, sic loqui solent, & huiusmodi cætera, quæ si irrita haberentur, populus mutatis aut pastoribus, aut officialibus multum incommodi acciperet. Atq; Leo decimus in concil. Lateranen. sess. 11. planè definit, conciliũ Basiliense non fuisse legitimè celebratum. Et postea, cùm de quadam sanctione ageretur à concilio Basilien. edita: sicut Leo, inquit, ea, quæ in secunda Ephesina synodo temerè contra iustitiam & catholicam fidem gesta fuerũt, postmodum in Chalcedonẽsi concilio fecit reuocari: ita nos à tam nephariæ sanctionis reuocatione retrahi salua cõscientia & ecclesiæ honore non possumus. Cùm ea omnia, post traslationem eiusdem concilij Basilien. per fœlicis memoriæ Eugeniũ papam. 4. prædecessorẽ nostrum factam, à Basiliensi conciliabulo seu potiùs conuęticulo facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint. Cùm etiam solum Romanũ Pontificẽ tanquã auctoritatẽ super oĩa cõcilia habentẽ conciliorũ indicendorum transferẽdorum ac dissoluendorum plenum ius & potestatem habere, nedũ ex sacræ scripturæ testimonio, dictis sanctorum patrum ac aliorum Romanorum Pontificũ decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifestè cõstet. Hactenus Lateranen. cõciliũ. Probat autẽ ea, quę dixerat, multis & testimonijs & exemplis quæ nos, ne sit longum, prætermisimus. Sed prouocauerunt doctores Parisien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academiæ circunfertur. Quorũ illa fuerit, ego hîc nõ disputo: illud astruo, nõ sine ecclesiæ scãdalo atq; pernicie circũferri. Extat anathema Pij secundi in eos, qui ad futurum cõciliũ appellauerint. Et sine Pij causis, quas multas suis literis reddidit, manifestum est, rem hanc & hæreticorum omnium summum patrocinium esse, & fenestram vel maximam aperire ad obedientiæ ecclesiasticæ iacturam ac perniciem veræ pietatis. Sed de his nõ est huius loci tẽporisq; disserere. Verùm obijcis, ea, quę in. 2. sess. concilij Basilien. decreta sunt, à legitimo concilio esse decreta, vt patet ex literis Eugenij, quæ lectæ sunt. 16. sess. eiusdem concilij. Sed nos huic quæstioni breuiter respõdemus, non approbasse Eugeniũ decreta edita, sed solùm concilium generale Basiliense à tempore inchoationis suæ legitimè continuatum fuisse. Deinde, concilium in secunda sessione non erat plenum, quia maior pars episcoporũ deerat, imò paucissimi aderãt. Quare inchoatione quidẽ generale erat, sed nõdum erat verè & perfectè re ipsa generale. Præterea Legatus sine commissione processit ad ea decreta ferenda, vt ex literis Eugenij ad Iulianum colligitur. Adde, q cùm grauis atq; difficilis semper fuisset inter catholicos altercatio, quibusdam dicentibus papam supra concilium esse, alijs contrà asserentibus concilium esse supra papam, nulla conquisitione facta, nullo examine præcedenti positũ est id quod erat ambiguum. Quare nõ fuit decretum fidei, sed simplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in cõcilio Constantien. tradita. Id quod videntes huius synodi patres rursum in sessione. 33. rem eandem aliter tractauerũt, definientes ea tanq̃ fidei decreta esse deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorum potestas erat abolita, & synodus Florentiam translata.

Quare

Quare nihil mirum si turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis códemnando, qui nunc sine controuersia fideles habentur.

Decimum dissoluitur. Ad decimum verò argumétum responsio est facillima, plenaria concilia à summo Pontifice minimè confirmata, per alia legitima & probata emendari. At quod plenarium concilium summi pontificis auctoritate firmatum per aliud posterius emendetur, exemplum ne vnum quidem proferri potest. Nam & huiusmodi cócilia Augustinus non infirmat, sed tuetur eiusdem libri cap. 4. Quanquàm Augustinus non videtur loqui de emédatione fidei, sed de emédatione legum, quæ ad res scilicet, vel gestas, vel gerendas referuntur. Ipsa plenaria, inquit, concilia priora à posterioribus emendantur: cùm aliquo rerú experimento aperitur quod clausum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix potest, quæ non rerum experimentis innotescit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudétiam falli concilia possunt, nihil obstat, quominus à posterioribus concilijs emendétur. Isidoro autem ex his etiam respondetur. Non enim sunt nobis explicanda singula.

Ad vndecimum. Ad vndecimum diximus sæpè concilia integra & capitis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus pótifex firmus in fidei causa iudex est, cócilia frustra coguntur. Primum enim, vt capite superiore admonebamus, Romanus pontifex non temerè & stultè, sed consideratè atque sapienter habet fidei controuersias definire, aduocádo scilicet consiliarios vel plures vel pauciores iuxta rei, de qua differitur, grauitatem. Iuuant enim patres concilij summi pontificis fidé atque doctrinam. Vnde in cócilio Hierosolymitano, cum facta esset magna conquisitio, Petrusque sententiam dixisset nullo sacrarum literarum testimonio fulcitam: Iacobus probauit eam quidem additis testimonijs prophetarum. Adiecit item quasi de suo legem maximè necessariam de abstinétia ab idolothytis, fornicatione, suffocatis & sanguine. Ita enim diuina procuratio in ecclesiam se fundit, vt membra præcipua, tametsi à capite ipsa pendeant, caput tamen tueátur & iuuent. Facit quoque concilium plausibiliorem populo fidem propter acceptissima multorum testimonia atque iudicia. Nam & leges, quæ communi optimatum consensu & rogantur & ferútur, libentiùs populus accipit, quàm si à rege solùm ederentur. Quamobrem Beda libro retra. in actus apostolorum prudenter sanè monuit, Paulum contulisse cum apostolis alijs euangelium, quod prædicabat in gentibus, solerter in concilio disquirés, an rectè de legalium cessatione doceret. Non quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed vt mentes dubitantium apostolica synodi auctoritate firmarentur. Gregorius auté de synodis prouincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtinere potuerút, nisi essent summi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus est Gregorius, hæc nó est expertus. Quanquam & illo tempore concilij Nicæni vtilitas nondum erat satis explorata.

Postremũ diluitur. De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi ferè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutú esse multò ad sensum fidelium accommodatiùs. Concilij verba priùs audiamus, posteriùs expendemus, vera ne an falsa sint. Pro fiteor, inquit, Berengarius, non solùm sacramentum, sed verum etiam corpus Christi manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc Berengario præscripta à synodo confessionis forma. *De con. d. 2. Ego Berengarius.* Vbi alterum potest habere dubitationé, an corpus Christi ratione sacramétalium specierum verè & tractari dicatur & frangi. Alterum dubitari non potest, quin in se ipso Christus, nec tractetur à sacerdotibus, nec frangatur. Atque alij dicent fortè pro suo arbitratu quisque, nos autem hoc quidem tempore & in hac quæstione se-

quemur potissimum Thomam Vualdensem, qui in libro sacramental. titu. 4. ca. 42. docet, eiusmodi loquendi formulas & esse verissimas, & esse etiam olim à patribus vsurpatas. Refert in hoc Dionysium. ca. 3. lib. de ecclesia. Hier. refert quoque Chrysostomum in Matth. homi. 83. retulerat autem & cap. superiore Paschasium in libr. de corpore & sanguine Christi. Fideles sanè cùm species sacramentales viderint, Christum se vidisse testantur, eundemq́; cùm illas tetigerint, tetigisse. Quod magnum profectò argumentum est, cur ita esse credamus. A fidelium vulgo, inquis, ista sumis. Metuebam ne à Lenonibus diceres. Christiani rudes differunt isto modo. Benè profectò narras. Nam in quæstione fidei communis fidelis populi sensus haud leuem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Christianæ fidei inter nos contendimus, non de Philosophiæ decretis, vtrùm potiùs quærendum est, quid Philosophi atq; ethnici, an quid homines Christiana & doctrina & fide instituti sentiant. Præsertim cùm huic sententiæ consenserint patres etiam veteres, quemadmodum paulò antè demonstratū est. Præterea motis speciebus sacramentalibus, id quod inter doctiores ferè conuenit, Christus item per accidens quidem, sed mouetur tamen: nihil igitur obstat, quin visis tactisq́ue speciebus, Christi corpus & videatur & tangatur. Nam nec ipsa substantia sensilis, nisi per accidentia, sentiri potest. Adhæc, cùm species panis viniq́; miscentur, ecclesia fatetur corporis & sanguinis domini mixtionem fieri: ergo cùm videtur & tangitur species, corpus Christi & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mihi persuasi, sic sentio, Christi corpus in locum panis ita successisse, vt præter ea, quæ fidei huius sacramenti repugnant, omnia sibi vendicet, quę panis antè ratione accidentium vendicabat. Alioqui, qui species panis manducaret, is Christi corpus nō ederet, nec ille biberet sanguinem, qui vini specie potaretur. Atqui scriptum est, accipite & comedite, hoc est corpus meū. & rursum, qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, &c. & iterum, qui mā ducat indignè, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus Domini. Quòd si caro Christi in sacramento editur, certè frangitur, dentibusq́ue fidelium atteritur. Vtrunq; enim ei cibo, quem edimus, est & coniunctū & proprium. Quid? quòd per Lucam, si Græci sermonis habetur ratio, Dominus ait, accipite, hoc est corpus meū qđ pro vobis frangitur? Nec verò nobis Diuus Thomas in. 4. sentent. obijci debet, cùm in. 3. part. quæst. 77. artic. 7. ad tertium argumentum, nostræ huius sententiæ auctor fuerit, vel præcipuus: quem quis non præferat sexcentis Oecolampadijs? De postremo igitur argumento diximus satis, satisq́ue proinde de quarto loco diximus. Ad sequentem deinceps transeamus.

¶ Quinti Libri finis.

DE ECCLESIAE ROMANAE AVCTORITATE, QVAE quinto loco continetur, Liber Sextus.

❡ *Caput Primum, Vbi ponuntur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.*

N eum locum incidimus, quem longè latéque patenté Theologi præſertim iuniores copioſè tractare ſolẽt: propterea ꝙ ſedis Apoſtolicæ non auctoritas modò & grauitas, verũ etiam omnis omnino vis & facultas, cùm ſemper ab hæreticis impugnata eſt, tum multò magis hoc tempore à Lutheranis impetitur, quorum in Romanam eccleſiam contentio pertinax & odium æternum eſt. Sed non ego perſequar quæſtiones infinitas de Romani pontificis poteſtate, tantùm de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confusè, vt id explicemus hac diſputatione quod quæritur. Itaq; eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locũ impugnát. Deinde loci nos vim & auctoritatem cum catholica eccleſia conferuabimus. Poſthæc aduerſariorum argumenta diluemus. Quæ ſi longior fuerit oratio, cum magnitudine vtilitatis comparata, fortaſsis etiã breuior videbitur. Qui igitur locum hunc infirmare pergunt, his argumentis, vt ſibi videtur, efficiunt.

Primò Ioannes.22. publicè docuit, iuſtorum animas non videre Deum vſq; ad iudicij diem: cauitq; ne Pariſijs Theologiæ gradum quiſquam conſequeretur, niſi priùs in hanc ſententiam iurauiſſet. Errare igitur ſummus Pontifex atq; adeò ſedes apoſtolica in fide poteſt.

Secundò, Celeſtinus.3. definiuit, ꝙ cùm alter coniugum labitur in hæreſim, diſſoluitur matrimonium, vt patet de diuortijs. c. quanto. Super quo affirmat Hoſtienſis Celeſtini epiſtolam decretalem habitam olim in corpore iuris. Errauit igitur in fide Celeſtinus. Nam definitio illa Euangelio contraria eſt.

Tertiò, Alexander.3. de ſponſa duorum capite, licet. aſſerit, quoſdam ſuos prædeceſſores iudicaſſe: quòd ſi poſt matrimonium contractum per verba de præſenti, non conſummatum tamen, aliud nouum matrimoniũ conſummetur, primum dirimitur, ſecundum eſt validum. Hic autem error eſt ſine dubio in fide & moribus manifeſtus.

Quartò, idem Alexander.3.c. cùm eſſes. de teſtam. definit, alienum eſſe & à generali eccleſię conſuetudine & à diuina lege & à ſanctorum patrũ inſtitutis, vt teſtamenta, niſi quinq;, vel ſeptem teſtium fuerint ſubſcriptione firmata, penitus reſcindantur. Conſtat autem ciuilem legem, quæ eiuſmodi teſtamenta minùs ſolennia irritat, à viris hodie eccleſiaſticis comprobari. Falſus eſt igitur in fide Alexander, vt qui pronunciet, legem aliquam eſſe diuinæ contrariam, quę re vera contraria non eſt.

Quintò, Innocentius Primus in epiſtola ad Rufum & Euſebium. c. 1. qui viduas, inquit, acceperunt vxores, ad ſummum Sacerdotium agnoſcimus perueniſſe. Quod contra legis eſſe præcepta, nullus ignorat: cùm Moyſes clamitet, vxorem virginem ſacerdos accipiat, contra quod præceptum diuina auctoritate ſubnixum, nulla defenſio opponitur niſi conſuetudo veſtra, quæ ex ignorantia profecta eſt. Et Innocentius tertius. ca. per venerabi-

bilem. qui filij sint legitimi. cum quādam legem Deuteronomij retulisset, sanè, ait, cùm Deuteronomium secunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari. At decreta veteris legis debere à nobis obseruari, sacris etiam literis non modò concilio Florentino aduersatur.

Sextò, Nicolaus tertius in extrauaganti. exijt qui seminat. de verborum significatione decernit, abdicationem proprietatis omnium rerū tam in speciali quàm in communi Christum dominum & verbo & exemplo docuisse. Quod erroneū esse Ioannes. 22. docet in extrauagāti. cùm inter nonnullos.

Septimò, Nicolaus ad consulta Bulgarorum, refertur q; de conse. d. 4. c. à quodā Iudæo. definit, ꝙ si in nomine Christi aliquis baptizetur, rebaptizari nō debet. Cuius oppositum Pelagius papa determinat, in epistola ad Gaudentium episcopum, refertur q; eadem dist. c. multi. &c. si re vera. quæ ambo capitulā ex eadē epistola sunt deprompta. Consentit & cum Pelagio Zacharias papa. c. in synodo. eadem dist. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falsò de fidei quæstione decreuit.

Octauò, Diuus Gregorius in epistola quadam ad Augustinū Canthuariensem archiepiscopum, Gregorius quoq; tertius in epistola ad Bonifacium episcopum, ex apostolicæ Romanæq; ecclesiæ auctoritate pronunciarunt, ꝙ si mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec valuerit debitū marito suo reddere, maritus quidē aliam vxorem ducere potest, ea lege tamen, vt subsidij opem coniugi priori non subtrahat. Quòd autem vir ab vxore, quæ per infirmitatem debitum reddere non valet, discedere possit, atq; ad secūdas nuptias trāsire, doctrinę euāgelicæ apostolicæq; aduersum est, vt Gratianus. 32. q. 7. dixit.

Nonò, Gelasius cōtra Eutychen & Nestorium definit, in altaris sacramēto, facta etiam consecratione, panis viniq; substantiam manere. Id quod à fide catholica alienum est.

Decimò, Romani Pontifices literas sæpè sacras falsò exposuerunt. Nam vt ea loca prætermittam, quæ Caietanus refert in opusculo. 27. quæstionum. q. vltima. certè Gelasius papa cum concilio septuaginta episcoporum, & refertur sub nomine Pelagij. 21. dist. ca. quanuis. atq; Anacletus. 22. distin. cap. sacrosancta. probant, Romanam ecclesiam cæteris esse prælatam, illa Euangelica voce Domini saluatoris, tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quod idem plures etiam alios pōtifices sensisse constat. Ridiculum autem videtur esse, Euangelicum testimonium in eū sensum velle flectere. Ad eundem quoq; modum pleriq; summi Pontifices ad probandum maiores ecclesiæ causas ad sedem Romanam esse referendas, inducunt illud ex Luca, ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Quod quàm ineptum sit, vel ex eo liquere aiunt, quòd ibi Dominus Petro solùm non item posteris loquebatur. Subdit enim, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quæ verba si ad posteros referantur, nimirum Romanos pontifices priùs auersos fuisse oporteret, vt aliquando conuersi confirmarent fratres suos. Cùm itaque Romani episcopi sacras literas falsò interpretentur, falli & fallere in fidei dogmate possunt. Nam ex sacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua verò falsa trahuntur.

Vndecimò, si apostolica sedes in fide errare non posset, id maximè ex priuilegio Petri, Lucæ. 22. ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua. At, Petri fides defecit, iuxta id quod Ambrosius ait, fidelior factus est Petrus, postquàm fidem se perdidisse defleuit. Multò ergo magis ceteri successores errare in fide potuerunt. Vt errauit certè Anastasius. 19. d. c. Anastasius. Errauit quoq; Honorius, vt in cōc. 6. Dist. 38. ca. fidelior. et sermōe. 47 de fide Petri.

Const. actione. 13. & 18. definitur.

93. di. c. le- gimus. Postremò, Hieronymus in epistola ad Euagrium, cùm illi obiiceretur Romanæ ecclesiæ consuetudo, si auctoritas, inquit, quæritur: orbis maior est vrbe. Vbicunque fuerit episcopus siue Romæ, siue Constantinopoli, siue Alexandriæ, eiusdem meriti, eiusdem est & sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem episcopum non facit. Cæterùm, omnes Apostolorũ successores sunt. Quid ergo mihi profers vnius vrbis cõsuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges ecclesiæ vindicas? hactenus Hieronymus. & Ambrosius, lib. 3. de Sacra. capit. primo, cùm Romanam consuetudinem sibi opponeret, in omnibus, ait, cupio sequi ecclesiam Romanam: sed tamen & nos homines sensum habemus: ideo quod alibi rectiùs seruatur, & nos rectè custodimus. Ipsum sequimur Apostolum Petrum: ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vtiq; ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Quòd si Hieronymus & Ambrosius ecclesiæ Romanæ instituta facilè reiiciunt, certè non est cur Apostolicæ sedis præscriptam in moribus regulam sequi debeamus. Eo vel maximè, quòd Trullana synodus, can. 55. asserit Romanã ecclesiam præter ecclesiasticam traditam consuetudinem Sabbatis quadragesimæ ieiunare: corrigitq; hunc ecclesiæ Romanæ morẽ, qui contra Apostolorum canonem. 65. inoleuerit. His potissimùm argumentis hunc locum quidam infirmum esse contendunt. Credunt enim sedem Apostolicam errare posse, etiam cùm de fidei quæstione iudicat. Inter Parisienses Gerson & Almain huius sententiæ præcipui auctores habentur. Eandem sequitur Adrianus in. 4. senten. de confir. q. vltima. Ac Thomas quidem Vual. lib. 2. doctri. fid. Anti. c. 19. eandem videtur sequi, tametsi in lib. de sacramentalibus doctrina. 10. longè aliter sentit. Gratianus. 19. d. 4. hoc autem intelligendum est. eidem opinioni videtur etiam assentiri. Nec ab hac, vt apparet alienus est Cardinalis Turrecre. lib. 4. par. 2. c. 16. Quanuis in li. 2. c. 109. 110. contrariam sententiam & tenuerit & ostenderit. Hãc Erasmus libenter amplectitur super epistolam Hieronymi ad Damasum de nomine hypostasis. Quin in lib. de ratione veræ theologiæ fenestram dicit aperire ad perniciem veræ pietatis eos, qui doceant, Romanum Pontificem errare non posse, quoties de moribus aut fide pronuntiat. Huic Lutherus subscribit, huic Vuiclefistæ, atque adeò omnes hæretici subscribunt libentissimè.

Caput secundum, in quo redditur causa, cur sedes Apostolica quintum locum obtineat.

HOrum ego opinationem ex academijs theologicis explosurus sum. Efficiamq;, vt spero, vi argumẽtorum meorum si integris animis expendantur, semotis contentione & odio, quibus omne iudicium exoculari solet. Vt autem euidentiùs intelligatur, quàm sit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnum esse Lutherum, in quem stylus hic noster acuatur. Nam errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemq; solus, qui audeat affirmare summum Pontificem ecclesiamq; Romanã in fidei cõtrouersijs decernendis posse cõtra euangelium errare. Nisi ego probauero certioribus argumentis, id esse erroneũ, quã probent catholici aut purgatorium esse, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate constare, auctoritas hęc mea, quantula eacunque est, apud Lectores periclitabitur. Illud verò meliùs ostendo,

si ad locum hunc firma ratione constabiliendum, altiùs huius rei fundamenta iacio. Sed ante tamen cur hunc locũ quintũ fecerimus, paucis explicandum est. Erũt enim fortasse quidam, quibus aptior ordo videretur, si priorẽ, quo conciliorũ auctoritas cõtinetur, hic locus antecederet. Qui etiamsi aberrant a coniectura, video tamen quid sequantur. Nempè sedis Apostolicæ auctoritate sublata, concilia quæcunq; non solùm vacillare, sed caderent: at sedem Apostolicam per se etiam sine concilijs suam habere auctoritatem. Priorem itaq; esse ecclesiæ Apostolicæ quàm conciliorum auctoritatem. Rebus autem suum cuiq; seruare locum natura iubet. Quemadmodũ locus elementis suus est cuiq; proprius, vt terra infimum teneat, hanc inundet aqua, superior æther, ignibus altissima ora reddatur. Quibus breuiter respondemus, nos humani ingenij habita ratione, naturæ ordinem sæpè negligere. Est autem hominibus comparatum, quòd Aristoteles non semel admonuit, vt à notioribus ad ea, quæ minùs sunt nota, proficiscantur. Quamóbrem, cùm conciliorum auctoritas plerisq; de sit & acceptior & notior, nihil mirandũ est, si naturæ ordinem anteuerterimus. Præterquàm quòd concilia ecclesiam representant, & ab ecclesia catholica concilia catholica seiungere, non erat satis ex ordine. Meritò igitur ecclesiæ concilia hærere fecimus. Sed de his hactenus. Iam id quod erat institutum persequamur.

Caput tertium tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad successores quoque deriuari.

ET si nõ sum nescius, quàm sit scholastica disputationis forma quibusdã inuisa: sed nõ debeo tamẽ aliã inire disputandi rationem, præter eam, quã à viris clarissimis probatã esse intellexi, & ad errores omneis refellendos semper aptissimam existimaui. Certè quæ Augustinus contra aduersarios ecclesiæ disseruit, tametsi & inuenta sunt acutiùs & dicta subtiliùs, quàm vt quiuis ea possit agnoscere, ad euincendas tamen hæreses eò aptiora iudicantur, quò tenuiùs ad viuum resecata sunt. Demonstraturus igitur Apostolicam eandemque Romanam sedem errare in fide non posse, scholæ more tres propositiones habeo ponere, in quibus huius quæstionis cardo vertitur.

Prima propositio. Petrum Apostolũ fuisse à Christo institutum pastorem ecclesiæ vniuersalis. *Prima propositio.*

Hanc probat apertè illud apud Ioannem testimonium, pasce oues meas. Qui enim non distinxit inter has oues & illas, alienã à suo demõstrauit ouili, quæ Petrũ pastorem non recognosceret: vt Innocentius. De maio. & obe. c. Solitæ. & Bernardus lib. de con. ad Euge. ca. 6. euidẽtissimè argumẽtantur. Nec dubitari potest ad Petrum eam curam specialiter pertinuisse, quem dominus priusquàm oues illi committeret, interrogauit, nec id semel aut bis, sed tertiò etiam, Simon Iona diligis me plus his? Vbi non expressit solùm Simonis proprium nomẽ, sed patris etiã nomẽ daturam adiecit, ne vlla posset ambiguitate Petri potestas eludi, aut peruersè in alium torqueri. Atq; idem rursum ex altero apud Matthæum testimonio declaratur. Beatus es, inquit Dominus, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiã meã, & quodcunq; solueris super terram, &c. Vbi notandũ in primis illud, ꝙ cùm oẽs discipu- *Cap. 21.* *Cap. 16.*

diſcipuli rogati fuiſſent, cæteris tacentibus vnus Petrus reſpõdit. Deinde & illud aduertendũ, quod & nomen Petri antiquũ Chriſtus ſeruauit inquiẽs, beatus es Simõ, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananæũ poſſent verba referri. Nomẽ quoq; nouum indidit, quod Petro nõ commune cũ reliquis Apoſtolis eſſet, ſed proprium. Et ego dico tibi, ait, non Ioanni, nõ Iacobo, ſed tibi, tu es, nõ ſolũ vocaris, ſed es, Petrus, hoc eſt ſaxum. Vnde & Ioãnis primo. c. Cephas, id eſt, petra ingẽs ſeu rupis magno ferẽdo ædificio idonea, à domino vocatus eſt. Et ſuper hanc petrã, inquit, ædificabo eccleſiã meã, id eſt ſuper te ô Petre. Vt exponit Hilarius ſuper Matthæum, Ambroſius ſermone. 47. de fide Petri, Cyprianus in epiſtola ad Quintum, Hieronymus. 1. lib. contra Iouinia. & ſuper Matthæum, & in epiſtola quadam ad Marcellam, & in Eſa. 2. &. 16. cap. quãuis in concione quadam de Pentecoſte aliter expoſuerit. Chryſoſtom' homi. 55. in Matthæ. Cyrillus li. 2. in Ioannẽ. c. 12. Origenes hom. 1. in Matth. & hom. 5. ſuper Exodũ.
12. diſtin. c. Theophilactus Lucæ. 22. Gregorius in
præceptis. quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtum, & in alia ad Eulogium Alex. epiſcopum. 6. lib. epiſtola. 37. Leo concione. 2. de Apoſtolis Petro & Paulo. Sed & in epiſtola ad Flauianum Petrus, inquit, à principali petrã ſoliditatem & virtutis traxit & nominis. Atq; in epiſt. 67. ad epiſc. Viennen. id apertiùs exponit. 19. d. c. ita Dominus. Tertullia. lib. de præſcrip. hære. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionyſius item in epiſto. ad Timoth. Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentum eccleſiarum. Et Conci. Chalcedo. vocat Petrum petrã & crepidinem catholicæ eccleſiæ, atq; ex conſequenti fatetur, eccleſiam catholicã ſuper Petrum ædificatam. Nec me latet, Aug. ſuper Ioannem homi. vltima, & de verb. domi. hom. 13. id veritum eſſe concedere. At lib. 1. retract. c. 21. hunc communem ſanctorum ſenſum non reprobat.

Nec reprobari ſanè is poterat, quem non ſummi modò pontifices, verùm concilia Cap. 6.
quoq; probarunt, quemadmodum ex his quæ poſtea dicemus, perſpicuum erit. Sed non eſt opus, rem alioqui lucidiſsimam externis admotis luminibus illuſtrare. Quorſum enim dicit Dominus Simoni filio Ionæ, tu es πέτρος hoc eſt, ſaxum, niſi vt intelligeremus, cùm e veſtigio addit, & ſuper hanc petram ędificabo eccleſiam meam, ipſiſsimum Petrum eſſe, ſuper quẽ eſſet eccleſia ędificanda? Cùm verò idem ſit ſecundùm metaphoram domus fundamentum, quod ſeruata corporis analogia caput, manifeſtè colligitur, Petrum, vt eccleſiæ caput, ita etiam fundamentum eſſe. Cur autem nomen capitis in Petro vereamur, ſi rectorem ouium Chriſti eum negare nõ poſſumus? Nam populi rectores, capita dicuntur, Amos. 6. & Saul, quoniam rex erat, caput populi dicitur. 1. reg. 15. Sed teſtimonia patrum Bucerus quærit, negatq; Petrum ab vllo vnquam caput eccleſiæ vocatum. Impudentiſsimè verò negat. Quoniam Euariſtus, Alexander huius nominis primus, Pius etiam primus, Calixtus primus item, Gregorius, Athanaſius, Chryſoſtomus, patres cõcilij Chalcedo. Conſtã. ſeptimæ ſynodi, Petrũ ac ſucceſſores eius caput eccleſiæ non obſcurè appellauerunt. Quorum teſtimonia paulò pòſt adſcripturi ſumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem paſtoremq; eſſe a Chriſto cõſtitutum eccleſiæ vniuerſalis. Hæc enim omnia adeò ſibi cohærent, vt ſi vnũ ex illis tollas, reliqua tollere neceſſe ſit. At Clemens. 6. diſpo. lib. Petrus Iacobus & Ioannes, inquit, quãuis à Chriſto fuerint omnibus penè pręlati, tamen non ſibi vendicabant primatus gloriam, ſed Iacobũ qui dicebatur iuſtus Apoſtolorũ epiſcopum ſtatuũt. Nõ igitur Clemẽti Petrus erat paſtor eccleſiæ vniuerſalis. Huiuſmodi ſcilicet teſtimonia hinc inde venãtur heretici: vt luci tenebras offundãt. Dionyſius. 3.

cap.

cap.de diui.nomi. Petrum dicit supremũ fuisse decus & Theologorum columen. Euse.lib.2.eccl.histo.c.14. Petrum scribit, probatissimum omnium Apostolorum & maximũ, fideiq; magnificentia primo rũ principẽ. Epipha.hære.51.affirmat Christum elegisse Petrum, vt esset dux suorum discipulorũ. Leo in epist.ad episcopos Viẽnen. Euangelici muneris Sacramẽtum, ait, ita dominum ad omnium Apostolorum officium pertinere voluisse, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorũ summo principaliter collocaret. His, nã alios enumerare longum est, his, inquã, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici: & volunt nos vni Clementi credere: qui dicat Iacobum Apostolorũ episcopũ institutũ esse. Hierosolymorum episcopus Iacobus agnoscitur, Apostolorum episcopus nõ agnoscitur. Quanquam Apostoli ædificationis gratia, cùm erant Hierosolymis, Iacobo sanè plurimum deferebant: quò posteris episcopis exemplo essent, vt tanquam subditos in aliena ecclesia se gererent. Sed benè habet, quòd non asserit Clemens dominum statuisse: sed Apostolos modestiæ causa. Nos verò hac prima propositione asserimus, Petrum à Domino pastorem ecclesiæ catholicæ institutum. Quod quoniam Caietanus in libello de auctoritate Papæ & concilij & fusiùs adhuc in altero de eccle. Romanæ primatu plurimis maximisq; argumentis ostendit, nos breuiter demonstrasse sufficiat.

Vide etiam Turrecre. lib. 2. summæ ecclesiæ c. 15.

Secunda propositio. Petrum, cùm ecclesiam docebat, aut oues in fide firmabat, errare non potuisse. Hæc primùm ostẽditur ex illo testimonio Lucæ. 22. Simon, Simon, ecce Satan expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. En cùm dixisset dominus, Satã expetiuit vos, non ait, ego rogaui pro vobis, sed pro te: nec dixit, & vos aliquando conuersi, sed tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Cùm autẽ oratio Christi, vt auctor est Paulus, semper fuerit exaudita, quod Christus orauit, id certè cõsecutus est, ne Petri fides deficeret, vt fratres posset in fide firmare. Deinde hãc etiam demõstrat illud Matthæi. 16. super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quę verba explicans homi. 1. in Matth. Origenes ait, Manifestum est, & si non exprimatur, quòd nec aduersus Petrum nec aduersus ecclesiam portę præualere poterunt inferorum. Nam si præualerent aduersus petram, in qua ecclesia fundata erat, contra ecclesiam item præualerent. Petrus ergo firmus stabat in fide, ne fabrica super ipsũ fundata rueret. Præterea, si Petro peculiari ratione & priuilegio Claues non vnius cæli, sed cælorum datæ sunt, quemadmodum homi. 6. in Matth. annotauit Origenes, Claues autem cælos aperiunt, consequens fit, vt omnia cęlorum impedimenta tollant. At ex parte intellectus ingressum in cælos impedit ignorantia fidei, sicut ex parte voluntatis affectio praua: data est igitur Petro potestas non minùs ad tollendam ignorantiam, quàm ad tollenda peccata. Quæcunq; itaq; soluisset & quæcunq; ligasset, siue spectarent ad intellectum siue ad affectum, ea ligata fuissent solutaq; in cælis. Quamobrem, quæstiones in fide difficiles soluere iure suo Petrus poterat, ligareq; proinde suo iudicio, vt id tenerent fideles, quod ipse decerneret. Atqui falsò de fide iudicio fideles ligari non queunt. Quòd si diuinatio in labijs regis, & in iudicio non errabit os eius, vt prouer. sextodecimo. capit. dicitur, cur nos existimabimus, Petrum regni cælorum principem à Deo constitutum, in grauissimo de fide iudicio errare potuisse? Et si Caiphas vir in Synagoga impius, cùm esset põtifex anni illius, quia pontifex tamen erat, prophetauit, nonne magis Petrum summum a Christo pontificem

Bis Simonis nomen in Græco repetitur, & sic legit Agatho Acti. 4. Sextæ Synodi.

Hebr. 5.

tificem ecclesiæ datum, diuino spiritu ad veritatem finiendam agi credemus? Si pastor deniq; omnium fidelium Petrus est à Deo constitutus, doctor ergo & magister ecclesiæ supremus effectus est. Quòd si pascua doctrinæ salubris ouibus Christi nō daret, sed posset eas erroribus falsis ac perniciosis pascere, nimirū non esset à Christo ecclesiæ puisū. Prouisum est autē sine dubio, nisi Petrus ipse nos fefellerit, inquiens, Viri fratres vos scitis, quoniam ab antiquis diebus deus in nobis elegit per os meum audire gētes verbum Euangelij & credere. Petrum ergo peculiariter inter cæteros elegit Christus, vt eum gentes in fidei cōtrouersia non audirent solū loquentem, sed etiam crederent. Ita enim cùm Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo Petro definienti consentiēs, vt Actorum quintodecimo à Luca refertur.

Tertia propositio. Tertia propositio. Petro defuncto diuino iure esse, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate. Nā, cùm oues Christi essent vsq; ad consummationem sæculi futuræ, desipiet profectò, qui Christū existimabit, ouili perpetuo pastorem temporariū sufficisse. Quòd igitur dominus *Ioan. 21.* instituendo pastorale ecclesiæ munus primo pastori contulit, id ordinariè cuilibet successori intelligitur contulisse, vt Caie. de prima. eccl. Rom. c. 12. eruditissimè cōprobauit. Præterea, regnum Christi futurum erat æternum, ergo & ecclesiæ principatus non fuit temporalis, quod libro etiam superiore probatum est. Alioqui, si Petri potestas ad posteros non est translata, ne cæterorum quidem Apostolorum potestatē ad succedentes episcopos transmissam agnoscemus. Ita nunc in ecclesia, nulla aut episcoporum aut sacerdotum potestas erit. Qui est error in fide manifestus. Vtitur etiam Bernardus ad Euge. libro secundo. cap. 6. in huius rei confir*Capit. 18.* mationem illo Exo. testimonio, Esto tu populo in his, quę ad deum pertinent, vt ostendas populo cęremonias, & ritum colendi, viamq; per quam ingredi debeant. Prouide autem de omni plebe viros sapientes, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodò iudicent. Si hoc feceris, implebis imperium domini. Quibus auditis Moyses fecit omnia, quę Ietro suggesserat. Quòd si Ietro consilium & optimum fuisse cōstat, & Synagogę maximè necessarium, vt vnus esset summus iudex, ad quem maiores causæ & quæstiones referrentur: nullo pacto verisimile fit, Christo domino huiusmodi consilium defuisse, quod ecclesiæ erat similiter necessarium. Non ergo Petro solùm ea potestas collata est à domino, sed ad posteros quoq; trāsijt. Nisi deus maiorem synagogæ curā habuerit, quàm ecclesiæ. Confirmat eam rē vel maximè alterum legis veteris testimoniū, quo vsus est Innocentius. 3. capit. per venerabilem. qui fil. sunt legiti. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quē elegerit dominus deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit dominus: & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neq; ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, vt nullus deinceps intumescat superbia. In quibus verbis illud primùm aduertendum est, non quaslibet causas ad metropolitanum iudicem sum mumque sacerdotem esse referendas, sed difficiliores, quàm vt minorum iudicum auctoritate absolui possent. Deinde & illud admonendum, supremum illud tribunal

Similis iudiciorū forma Gallis olim erat, ut Cæs. auctor est de bello Gallico libr. 6.

tribunal, à cuius sententia iuxta legis normam nulla prorsus erat appellatio, senatum suum habuisse quidem Leuitarum & sacerdotum, sed vnum esse primum iudicem summumq; vnum sacerdotem, qui in sententia ferenda vel solus significatur habere auctoritatem. Qui autem superbierit, inquit, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat, vel præsidenti ad ministrãdum, vt septuaginta transtulerunt. Et rursum. Ex decreto iudicis morietur homo ille. Non ait, sacerdotum & iudicum: sed sacerdotis & iudicis. Nec illud prætereundum, quòd non iubet dominus concilium ex tota synagoga congregari, sed consilium adhiberi iubet sacerdotum & Leuitarum, qui senatus loco summo sacerdoti in ciuitate matricia semper adessent. Quia enim in prõptu erat, vt id genus quæstiones & cõtrouersiæ identidẽ orirẽtur, paratũ & aditu facile oportebat esse tribunal: id qđ non esset, si frequẽs cogendum esset ex omni synagoga concilium, vt vniuersas controuersias definirent. Sed ne id quidem negligendum est, legislatorem absolutè præscribere, vt post sacerdotis præsidentis iudicium omnes suis opinionibus cedãt, facies, ait, &c. sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut sinistram. Nec iniuria id quidem præscribit legislator, quoniam antè, vt securos disceptantes redderet, fuerat pollicitus, iudicium illius senatus, ad quem consultatio referretur, verum esse futurum. Qui iudicabunt, inquit, tibi iudicij veritatem. Sed ait Bucerus, vera erunt hæc, si protulerit secundùm legem. Sic enim habet Moyses, facies quæcunq; docuerint te iuxta legem eius. Hic primùm, quod isti sæpè contra nos faciunt, reuocare eos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt. Facies secundùm verbũ, quod nunciauerint tibi ex loco, quem elegerit dominus deus tuus. Et custodies valde vt facias secundùm omnia, quæ sancita fuerint tibi: secundùm legem & iuxta iudiciũ, quod dixerint tibi, facies. Et Sanctes Pagninus ita reddidit. Facies secundũ sermonem verbi quod annunciabunt tibi: & custodies faciendo iuxta omnia quę docebunt te. Iuxta sermonem legis, quem docebunt te, & secundùm iudicium quod dicent tibi facies: Vbi non præcipit Moyses, vt sacerdotibus credant si iudicarint secũdùm legem, sed potiùs, vt quæ sacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alioqui si de legis ac religionis controuersia ad senatum recurrentibus hanc ansam liceret arripere, nulla vnquam eiusmodi quæstio finiretur. Semper enim ille locus dubitandi esset reliquus, an sacerdotes proferrent iuxta legem: cuius dubitationis nullus esset iudex institutus. Sed de his disputatum est alio loco satis, vt arbitror, diligenter. Nunc autem id solum agimus, deum, post tempora etiam Moysis quandiu synagoga futura erat, instituisse maximi pontificis vnum tribunal summum, è cuius iudicio priuati omnes ciues ac iudices etiam minores pẽderent. Quid ergo? Moses prouidit synagogæ, & Christus non prouidit ecclesiæ? An volumus, vt his diebus non sit iudex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi videatur bonum, id & faciat & sentiat? Iudi.17. Volumus, inquiunt, euangelij libertatem. An ne est libertas ciuitati, nullum habere à quo regatur? Est libertas naui, sine gubernatore vndis ventoq; permitti? libertas ergo erit, vt quidã ait, nullum esse in schola præceptorem, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, sed solis cupiditatibus turbari ac misceri omnia pro libidine. Id verè ne pecudes quidem cuperent, quarum interest pastores habere, à quibus deducãtur in pascua, atq; in eis defendantur ab iniuria ferarum. Non itaq;, vt ad propositum reuertamur, domus vna sine patrefamiliàs, vna ciuitas sine rectore, ouile vnum sine pastore vno mortuo Petro relictum est, sed est aliquis, qui illi in regendi ac pascendi oues aucto-

ritate

ritate succedat. Quòd si obijcias ex typo & figura non sumi idoneum argumentum, memineris, quæ in veteri populo illo quasi deliniata ad illius speciem & ordinem pertinerét, ea ad speciem ecclesiæ & ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur & typo, sed à minori ad maius argumentamur euidenti sanè ratione. Incredibile est enim, Synagogam componendis de fide, lege, & religione controuersijs iudicem & senatum Deo auctore habuisse, ecclesiam non habere: præsertim cùm ecclesiæ id sit multò etiam magis necessarium. Quæ cùm ex tam varijs nationibus, linguis, ingenijs, institutis, emerserit: necesse est, vt plures grauioresq; habeat de fide & religione controuersias. Quas nisi huius reipub. princeps valeat componere, ecclesiæ profectò forma & species turpissima est, & forsan multò quàm synagogę deterior. Sed ecclesiæ ac synagogæ omissa comparatione, ex fine certè præscribitur auctoritas, quæ principi in vnaquaq; societate congruat. Non enim æqualis est auctoritas cuilibet imperanti, sed alia patrifamilias, alia præfecto, alia regi cóuenit: vnicuiq; verò horum tanta, quanta ad cuiusq; societatis finem necessaria est. Vt etiam patrifamilias præstemus auctoritatem necesse est, quam ad finem domestici conuictus necessariam esse ratio recta & doctrina præscripserit. Quoniam in vna domo eodemq; tecto, vbi varia est hominú natura, & officium cuiusq; diuersum, nó aliter viui omnino potest. Tantam ergo habet summus à Christo institutus pótifex in ecclesia auctoritatem, quanta ad continendos Christianæ reip. ciues in fide, religione, officio, est necessaria. Suborituri autem inter nos necessum est de fide ac religione controuersias, quibus cóponendis si nullus est à Christo datus iudex ad quem referretur tádem eiusmodi quæstio omnis, sine fine esset, perpetuaq; dissensio, totq; tamq; dissonantes de fide ac religione sen-

Vide Pighium lib. 3 de eccle. hier. c. 2.

tentiæ, quot sunt in ecclesia & quàm sunt diuersa capita. Quas ob res si ecclesiæ vnitaté, charitaté, consociationé conseruare oportet: necesse est profectò, vt vnus sit relictus à Christo princeps, qui nó aliter ac Petrus dissidentiú lites dirimere soluereq; quæstiones possit. Videmus enim principi cuiusq; alteri⁹ societatis id cóuenire, vt si inter socios aliquæ cótrouersiæ oriatur, præsertim quę ad finé illius societatis propriè pertineát, dirimere eas valeat cú adiuncto sibi seniorú prudétiumq; cósilio. Atq; hæc demum propositio tertia definita est in conci. Constantien. Nam 8. sessi. ille error Vuicleffi damnatur, Papa non est proximus & immediatus vicarius Christi. Et sess. 15. septimus error damnatus est huiusmodi, Petrus non fuit nec est caput sanctæ ecclesiæ catholicæ. Et tertiusdecimus, Papa non est manifestus & verus successor Petri. Et 27. error, Non est scintilla apparentiæ, quòd oporteat esse vnum caput in spiritualibus regés ecclesiam, quod semper cùm ipsa militanti ecclesia conuersetur & conseruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præsidentis, Vtrum credat, quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, sit successor beati Petri habens supremam potestatem in ecclesia Dei. Neque hoc nouum sanè fuit. Quin ecclesia semper vnum summum pontificem ac totius ecclesiæ pastoré Petro succedenté agnouit. Quòd si reliqua omnis potestas Petro concessa siue ad remittenda peccata, siue ad quæcunque alia reip. Christianę necessaria munia, non ad Petrum solùm, sed ad successores pertinet: certè, quòd dictú est, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eá, illud rursum, Tibi dabo claues regni cælorum, illud ité, Pasce oues meas, illud deinq;, ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in ecclesia succedút, est referendum. Priuilegiú quippè in fide

non errandi ob ecclesiæ vtilitatem Petro concessum est. Ideò enim, cùm dixisset Christus, ego rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua, subdidit protinus, & tu confirma fratres tuos. Verùm hæc in genere dicta sint, iam in specie, quæ ad hanc cõtrouersiam pertinent, ea euidentiùs explicabuntur.

¶ Caput Quartum, in quo ostenditur, quòd Romanus episcopus ille sit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controuersijs diuino iure succedat.

SEquitur, vt doceamus Romanam sedem eam esse, vbi Petri & soliditas & auctoritasq; deo auctore collocata sint. Quod quoniam non hæretici modò impudenter, verùm etiam catholici nonnulli imprudenter inficiati sunt, diligentissimè est nobis corroborandum. Tam enim diligenter, & si minùs verè, sed tamen accuratè, non modò fundatam verùm etiam extructam opinionem, non est facile diruere. Si opinio tamen dicenda est, quæ adeò certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quãuis plura dicta sint à Caietano, cùm alijs in locis, tum in libello de Romanæ ecclesiæ primatu, quia tamen vel ob styli quasi ingenitam obscuritatem, vel ob id forsitan, quod minùs attentè à plerisq; legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingeniosis persuasit: oportebit nos de rebus eisdem iterum disputare. Explicabuntur autem hæc fortasse ieiuniùs, his enim vbertas orationis adhiberi vix potest. Veruntamen de rebus grandioribus atq; ad exponẽdum difficilibus, omne quod dilucidè dicitur, egregiè & præclarè dicitur. Locum igitur arduum explanaturi, testibus primùm id faciemus, quorum audita testimonia, locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quã plurimis possum testimonijs lectorem onerare: sed grauissima & apertissima solùm adscribam. Ordiar autẽ ab ipsis summis pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa sunt. Simpliciter autem adscribentur, ne inquit, & ait sępius interponantur.

Anacletus in episto. 1. de oppresione episcoporum. Difficiliores quæstiones & maiores causæ ad sedem Apostolicam referantur: quoniam Apostoli hoc statuerunt iusione saluatoris, vt maiores & difficiles quæstiones semper ad sedem deferantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum, Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam. Et in 3. epistola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnam per sedem Apostolicam intellexerit in hæc verba. Hæc sacrosancta Romana & Apostolica ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas ecclesias ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit, Tu es Petrus, &c.

22.d.c.Sacrosancta.

Euaristus. Ad sedem Apostolicam tanquam ad caput sunt dubia referenda. Id verò dixit Euaristus episcopis Aphricanæ regionis, cùm illum de fidei quęstione cõsulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrũ secutos. Ab ineunte igitur ecclesia Romanus Põtifex magister fidei est agnitus. Quod erat Petri proprium munus. Alexander huius nominis primus in episto. ad omnes orthodoxos. Huius sanctæ & Apostolicæ sedis apici summarum dispositiones causarum & omnium negotia ecclesiarum ab ipso Dño tradita sunt, quasi capiti. Probat verò hoc eodẽ Matt. testimonio, Tu es Petrus. &c.

Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias & Eleutherus ad easdem affirmant à sanctis Apostolis

ctis Apostolis esse institutum, vt episcoporũ iudicia ad sedem Apostolicã referãtur. Scilicet, quia maiores ecclesię causę, &c.

Pius primus in epi. ad omnes ecclesias. Hanc sanctam sedem Apostolicam omniũ ecclesiarum caput dominus esse praecepit dicẽs principi Apostolorum Petro, Tu es Petrus, &c.

Victor in epist. ad Theophilũ, ad Romanum episcopum episcoporum omniũ causas ab apostolorũ tẽpore pertinere definit. Probatq; illo testimonio, quaecunq; ligaueris, &c. Citat etiam in hoc, institutũ Apostolorũ, in quo Romana Sedes vocatur vniuersalis apostolica ecclesia. Eundẽ quoq; Apostolicũ canonẽ nomine ecclesię refert in hoc ipsum Sixtus. 2.

Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos. Maiores ecclesiae causae à sede apostolica & non ab alia, sicut apostoli statuerunt, sunt terminandae, iuxta illud: quęcunq; ligaueris, &c.

Marcellus ad episcopos Antiochenae prouinciae, idem confirmat ex illo, tu es Petrus, &c. Affert etiam ex diuina iussione & apostolorum traditione ad ecclesiã Romanam, tanquam ad caput, referenda maiora ecclesiae negotia.

Eusebius ad episcopos Campaniae & Tusciae, cùm affirmasset Romanam ecclesiam Petri priuilegio esse dotatam: subiicit. Prima salus est, rectae fidei regulas custodire, & à constitutis patrum nullatenus deuiare. Nec potest Domini nostri praetermitti sentẽtia dicẽtis, Tu es Petrus, &c. Et haec, quae dicta sunt, rerum probãtur effectibus. Quia in sede apostolica extra maculã semper est catholica seruata religio.

Melchiades in epist. ad Hispaniarum episcopos. Priuilegiũ episcopos iudicandi dñs beato clauigero Petro sua vice solũmodò cõmisit. Quod eius praerogatiuũ suae concedit sedi futuris haereditandum temporibus. Quod vtiq; priuilegium à tẽporibus apostolorum statutum est seruare: & illęsum manet vsq; in hodiernum diem: Nequando membra à suo discrepent capite, & schismata oriantur.

Marcus ad Athanasium. Sancta Romana ecclesia, quae semper immaculata mansit, & Domino prouidente, & beato Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit sine vlla hęreticorum insultatione firma & immobilis. Haec apostolorũ viua traditio. Haec sctã & apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia, quae per omnipotentis dei gratiam à tramite apostolicae traditionis nunquam errasse probatur, sed illibata finetenus manet, secundùm ipsius domini pollicitationem, Ego pro te rogaui Petre vt non deficiat fides tua. Quo eodẽ testimonio probat idem, Lucius ad consulta episcoporũ Gallorum & Hispanorũ: & Foelix ad Benignum.

Iulius in epist. ad orientales episcopos. Conciliorum conuocandorum iura & maiores causas ad sedẽ apostolicam euangelicis apostolicisq; institutis referri oportet. Id à sanctis apostolis & successoribus eorum: id à Nicaena synodo definitũ est. Affert verò hic pontifex ad illud confirmandum testimonium Christi à caeteris repetitum, Tu es Petrus, & aliam quoq; rationem, ne mẽbra à suo capite dissideãt.

Idem quoq; Iulius in epistola ad episcopos congregatos Antiochię. Sanctam Romanam ecclesiam & apostolicã ipse Dominus decenter allocutus est inquiẽs, Tu es Petrus, &c. Habet enim potestatẽ singulari priuilegio sibi concessam, & dominiore sacrata atq; desuper exaltata est. Et sicut beatus Petrus primus fuit apostolorũ omnium, ita & haec ecclesia suo nomine consecrata domino instituente prima & caput est cęterarum, vt ad eam quasi ad matrem & apicem omnium maiores ecclesiae causae referantur. Astruit verò in Nicaena synodo esse definitum, non debere praeter sententiã Romani pontificis vllo modo aut concilia celebrari, aut epi-

ſcopos damnari: cui maiora ecclesiarum negotia ab ipſo Domino ſpeciali priuilegio tradita ſunt. Citat verò in huius rei cõfirmationem. 18. caput Nicæni concilij in hæc verba. Omnes epiſcopi in grauioribus cauſis liberè apoſtolicam appellent ſedem, atq; ad eam quaſi ad matrem confugiant: cuius diſpoſitioni omnes maiores eccleſiaſticas cauſas antiqua apoſtolorũ auctoritas reſeruauit. Citat rurſum 19. caput eiuſdem Nicæni concilij in hæc verba. Quãquam accuſati pontificis cauſam comprouincialibus epiſcopis ſcrutari liceat, non tamen inconſulto Romano pontifice definire: cùm beato Petro apoſtolo non ab alio quàm ab ipſo domino dictum ſit, Quæcunq; ligaueris ſuper terram, &c. En Nicænum concilium non obſcurè, quæ poteſtas beato Petro à domino data eſt, eam in Romanũ pontificẽ aſſerit eſſe tranſmiſſam. Nec obſtat ſanè, quòd hæc capitula in noſtris nunc exemplaribus non habentur. Tum, quoniam Iulius ipſe ſub graui iuramento teſtatur, ea in ſcrinio Romanæ ſedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc teſtimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide. Tum, quoniam aduerſus eos ſcribebat epiſtolam, quorum plerīq; Nicæno concilio ipſi interfuerunt: nec vllo pacto fieri poteſt veroſimile, ꝙ canones ijs obiecerit, ꝙ facilè ꝓbare poſſent fuiſſe à pontifice confictos. Tũ, quoniam id etiam teſtantur Athanaſius & pontifices Aegyptiorum, Thebaidis & Libiæ in epiſtola ad Fœlicem, qui concilio quoq; eidem præſentes fuerunt. Scimus, inquiunt, in Nicæna magna ſynodo ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſq; Romani pontificis ſententia concilia celebrari, nec epiſcopos damnari. Tradunt autem in eadem epiſtola eiuſmodi capitula & alia plura neceſſaria ab hæreticis incenſa nobiſq; ſublata. Eundẽ item canonem nomine Nicæni concilij protulerunt in ſexta ſynodo Carthaginenſi Fauſtinus, Philippus & Aſellius Apoſtolicæ ſedis legati ex literis Zozimi Rom. Pon. Teſtatur etiam Athanaſius in epiſtola ad Marcum Papam fuiſſe. 70. capitula Nicæni concilij, id quod Marcus ipſe eidem reſcribens planè confirmat. Et Fœlix Papa in epiſtola ad epiſcopos Aegyptios queritur ea capitula de quibus nunc agimus hæreticos expunxiſſe. Sed & Pelagius. 17. d. cap. multis. id quod nos probare nitimur, dicit ſanctam ſynodum ſtatuiſſe, Nicænam videlicet intelligens. Quod expreſsit Innocentius Primus ad Victricium ſeu Victorinum cap. 3. & Leo ad Theodoſium Iuniorem. Nõ ergo dubitari poteſt, quin noſtra hæc ſententia fuerit à Nicæno cõcilio definita, quẽ admodum Iulius pontifex aſſeuerauit.

Vide totam epiſtolam, in qua Romanus epiſcopus caput omniũ dicitur & doctor orthodoxæ doctrinæ.

16. diſt. c. ſt pluagintæ.

Damaſus ad trium conciliorũ Aphricanorum epiſcopos. Summas cauſarum definiri abſq; ſedis Romanæ auctoritate non licet. Synodumq; ſine eius auctoritate fieri non eſt catholicũ. Nec vlla cõcilia rata leguntur, quę non ſunt fulta apoſtolica auctoritate. Eſt enim firmamentum à Deo fixum & immobile omnium epiſcoporum apoſtolica ſedes & vertex eccleſiarum: ſupra quam Christus vniuerſalẽ conſtruxit eccleſiam, ait enim, Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoq; in epiſtola ad Proſperum & cæteros Numidiæ orthodoxos epiſcopos.

Innocentius primus in epiſtolis ad Cõcilia duo Carthaginenſe & Mileuitanũ. Congruè apoſtolicæ ſedis arcana conſulitis antiquæ regulæ formam ſecuti, quã toto ſemper ab orbe noſtis eſſe ſeruatã, præſertim quoties ratio fidei ventilatur. Breuiter, quoniam omnium verba referre moleſtiſsimũ eſſet, idẽ omninò cõfirmãt Leo Epi. 54. ad Anaſtaſiũ & epiſt. 67. ad epiſcopos Viennẽſis prouinciæ, Gelaſius ad Anaſtaſiũ Auguſtũ & in decretis, quę cũ. 70. epiſcopis tulit, & in epiſtola ad epiſcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis ſuis capi. vltimo, Pelagius. 2. ad epiſcopos qui

19. diſt. ita Dominus.

qui conuenerant in ciuitatem Constantinopolitanam, Diuus Gregorius in epistola ad Augusti. Anglorum episcopum, aliiq; multi pontifices, quorum testimonia habes. 12. dist. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 80. d. c. vrbes. & 96. d. cap. benè. Et. 24. q. 1. per multa capita. & 25. quæstio. 1. & de electione capit. significasti. & de Priuileg. c. Antiqua. & de Baptis. c. Maiores. & de elect. in. 6. c. fundamenta. & in extraua. Vnam sanctam. Quam extrauagantem innouauit & approbauit concil. Lateranense sub Leone decimo. Cùm ergo omnes episcopi Petro in ecclesiæ Romanæ sede succedentes vnanimi consensione asseruerint, fidei soliditatem Petro collatam, ad Romanos pontifices, tanquam ad legitimos successores, pertinere, certè, si Irenei Canon verus est, qui hoc negauerit, ecclesiæ auctoritatem ipse negat. Quę causa idonea fuit, vt si quæ ecclesiæ à Romana sede defecerint, nó aliter à summis pontificibus ad vnionem ecclesiasticam fuerint receptæ, quã sub huiusmodi confessionis forma:

Lib. 1. con. Valen.

Prima salus est rectæ fidei regulam custodire, & à constitutis patrũ nullatenus deuiare. Et quia nõ potest Domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia dicentis, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & hæc quæ dicta sunt rerũ probantur effectibus, quia in sede apostolica extra maculã semper est catholica seruata religio: anathematizamus omnes qui contra sanctam Romanam & apostolicam ecclesiã suas erigunt ceruices, sequentes in omnibus apostolicam sedem, in qua est integra & vera Christianæ religionis & perfecta soliditas: Profitemurq; secrestatos à communione ecclesiæ catholicæ, id est, non consentientes sedi apostolicæ eorũ nomina inter sacra recitanda non esse mysteria, qui videlicet sanctæ Roma. & Apost. ecclesiæ priuilegia cassare nituntur. Hãc cõfessionis normam præscripsit Bonifacius secundus in epist. ad Eulalium Carthaginen. episcopũ, hanc Ioannes Constantinop. episcopus fecit, cũ ecclesia Cõstantinopolitana Romanæ, à qua Acatio auctore defecerat, vniretur. Eandẽ Ormisda Papa ad episcopos Hispaniæ misit, vt si qui ex schismate venientes ecclesiasticam communionẽ ab eis exposcerent, secundùm illam professionis formam admitterentur. Hãc denique Adrianus Papa dedit ad. 8. syno. generale. Satis igitur persuasum esse debet, nisi valde sumus pertinaces, in Romana sede Petri auctoritatem & firmitatẽ esse sitã.

Cap. Quintum, vbi conclusio eadem ostenditur sanctorum veterum testimoniis manifestis.

NEc verò audiẽdi sunt illi, qui reprehẽdunt & irrident, quod eorũ hic testimonia referamus, quorũ tãquam in propria causa iudiciũ meritò & optimo iure detrectare aduersarii possunt. Nõ enim pontificũ Romanorũ causa isthæc propria erat, sed ecclesiæ gentiumq; oĩm communis. Atq; in iis testibus quidã Latini erant, alii Græci: partim Hispani, partim Affricani, partim Galli & Germani, quibus ferè hominibus ecclesiæ Romanę causa nõ solũ propria nõ erat, sed erat etiã aliena. Fuerũt quoq; in his viri plurimi adeò graues integrisq; doctrina, vita, moribus, vt eorũ fides suspecta esse nec debeat nec verò possit. Accedit, quòd nonnulli ex his vel apostolorum fuere discipuli, vel illi certè seculo proximi, cui nullam fictionis notã inurere nisi impiis & perfrictę frontis hominibus permissũ est. Sed ne vllus tergiuersãdi locus relinquatur, libet quoq; sanctorũ veterum, qui Romani pontifices non fuere, testimoniis vti. Nam iis causam cur aut ignorarent aut fingerent nullam profectò habuerunt. Irenæus lib. 3. aduersus hære. c. 3. Sed quoniam omnium eccle-

ſiarum numerare ſucceſsiones valde longū eſt: maximæ & antiquiſsimæ & omnibus cognitæ à glorioſiſsimis duobus apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ eccleſiæ, eam quā habet ab Apoſtolis traditionē & annunciatā hominibus fidē per uenientē vſq; ad nos, indicantes confundimus oēs eos, qui prꝑterquā oportet colligunt. Ad hanc enim eccleſiā propter potentiorē principalitatem neceſſe eſt omnē conuenire eccleſiā, hoc eſt, eos qui ſunt vndiq; fideles in qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab apoſtolis traditio. Hactenus Irenæus. Qua re perſuaſus Auguſtinus contra epiſtolā Manichæi. c. 4. Multa ſunt, ait, quę in eccleſię gremio me iuſtiſsimè tenent. Tenet ab ipſa ſede apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas dominus commendauit, vſq; ad præſentem epiſcopatum ſacerdotū ſucceſsio. Hanc etiā apoſtolicam cathedram & principatū in Romana eccleſia agnoſcit idem Auguſtinus in epiſt. 162. ad Gloriū & Eleuſium, & in epiſt. 106. ad Paulinū, & in Ioann. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Celeſti. & lib. 2. contra Donatiſ. c. 1.

2.q.7.c.puto. 24.q.1.c. Pudenda.

Cyprianus lib. 1. epi. in epiſtola ad Cornelium, & lib. 4. in epiſt. ad Pupianū, & in tracta. de ſimpl. Præl. eandem ſententiam apertiſsimè tenet.

24.q.1.c.loquitur dominus & 93.d.c.Qui cathedrā.

Ambroſius quoq; eiuſdē rei teſtis eſt clarus in lib. de exceſſu fratris ſui Satyri. c. 7. & ſermone. 47. de fide Petri.

24.q.1.c.ca. Quæ dignior, & 22.q.2.c. omnes.

Cyrillus apud D. Tho. in libello cōtra errores Græcorū multò euidētiùs quàm auctores cæteri huic veritati teſtimoniū perhibet. Nec mirens, ꝙ in libris Theſau. è quibus loca illa à diuo Tho. referuntur, ea nunc reperire non licet. Detruncarunt enim hæretici librum illū, & quæ in eo ad Romani pōtificis auctoritatē pertinebant, hæc eraſerunt oīa. Quod idem in cōmentarijs Theophilacti ſuper Ioannē hęreticos feciſſe à viris hodie catholicis & deprehēſum & patefactū eſt. Quanquam non omnes libri Theſau. latini facti ſunt.

Ioan. 21.

Nam in ſyno. 6. citatur. 32. liber, qui nobis non eſt redditus.

Maximū quoq; refert D. Tho. eandē ſententiā non aſſerentē modò, verumetiā eo argumento cōfirmantem, quòd Paulus apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formā videlicet futuris præſtās, vt ad Petri ſucceſſores Romanos Pontifices in ſimili cauſa recurrerent.

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Damaſum de nomine hypoſtaſis huius rei teſtis locupletiſsimus eſt. Cuius verba retulit Gratianus. 24. quæſtione. 1. capit. Quoniam vetuſto. Nam quod ea. cau. ſa & q. c. Hęc eſt fides. refertur, ex explanatione Symboli ad Damaſum, cōſultò prætereo: quoniā Eraſmus eā epiſtolam Hieronymi eſſe negat. Sed bene habet, quòd illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine controuerſia eſt. Adde, quod lib. 1. apolo. aduerſus Ruffinū, proeodem habet, quempiam Romanam fidem tenere & catholicum eſſe.

Bernardus quoque à nobis facit in epiſtol. 131. ad Mediolanenſes, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenium, & 242. ad Romanos. Referrē alios, niſi hi ſatis abundè eſſent ad eius rei faciēdam fidem. Quid enim? tot tantorumq; patrum conſentiens, conſpirans continuataque ſententia, quem non coget ea, quæ dicuntur cōprobare? Præterquàm quòd ea ſentiunt, quæ ſanctarum etiā ſynodorum teſtimonia confirmant, id quod capite ſequenti demōſtrabitur.

¶ Caput ſextum, vbi conciliorum clariſsima teſtimonia referuntur: quibus eccleſia Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

His duobus capitibus ſuperiorib⁹ nec ſummorū omnium verba pontificū nec veterū ſanctorum adſcripſimus, ne longior

longior atq; adeò molestior fieret oratio. Tantùm loca indicauimus, quæ quum videat lector, tum planè intelligat, nihil nos obscurum, nihil ineptú, aut quod ad rem non faceret, attulisse. Nunc synodica hac de re non iudicia solùm, sed verba quoq; referemus: vt aduersarij nube etiam horum testium grauiùs opprimantur.

Primum igitur sit concilij Nicæni testimonium, quod quoniam capite quarto adscriptum est, non est operæpretium hîc resumere.

Alterum sit concilij Chalcedonensis, quod retulit D. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, in hæc verba. Veneramur secundū scripturas & canonum diffinitionem sanctissimum antiquæ Romæ episcopum, primū esse & maximum episcoporum. Et infra. Si quis episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatissimum episcopum antiquæ Romæ: quia habemus Petrum petrā refugij, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi, secūdùm claues à Domino sibi datas: & omnia ab eo diffinita teneātur tāquam à vicario apostolici throni. Ac re vera in huius synodi actione. 1. Leo dicitur Apostolicum gubernare thronum, & sedes Romana caput omnium ecclesiarum. Et actio. 2. cùm esset lecta epistola Leonis Patres clamauerunt, Anathema qui ita non credit: Petrus per Leoné locutus est. Et in acti. 3. Romanum episcopum dominum nostrum vocant, eiq; acclamantes apostolicum & vniuersalem appellant: & eius doctrinam vt beati Petri amplectuntur, atq; vniuersa concilij dogmata optāt sedis Apostolicæ auctoritate cōfirmari. Et cùm Leo Dioscorum condemnasset, synodus ait, Sanctissimus archiepiscopus magnæ Romæ vnà cum ter beatissimo Petro, qui est petra & crepido catholicæ ecclesiæ, & ille, qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum episcopatus dignitate. Et in epistola synodali ad Leonem gratulantur patres, q̄ tantum antistité apostolicæ sedi, vnde religionis nostræ fons & origo manat, Dñs dederit. Atq; hæc in conci. Chalced. quidem, ea verò, quæ D. Thomas refert, in huius temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis erasa Gregorius queritur lib. 5. episto. epistola. 14. ad Narsem comitem.

Tertium testimoniū extat in synodo quinta generali apud Cōstātinopolim celebrata. In sententia siquidem illa, quam contra Anthymum pronūciauit Mennas Constantinop. archiepiscopus, cui videlicet omnes cōcilij patres subscripserūt, hęc verba ipse idem Mennas adiecit. Nos apostolicam sedem sequimur, & obedimus, sicut charitas vestra scit, & ipsius cómunicatores cōicatores habemus, & condénatos ab ipsa & nos cōdemnamus. Synodus ergo quinta generalis Ménæ iudicio subscribens, apostolicæ sedis decreta tāquam certa amplectitur. Non enim aliter eos in vniuersum catholicos haberet, qui Romanæ apostolicæque fidei communicassent, nec illos damnaret omneis, quos apostolica sedes damnauisset.

Aliud testimonium grauissimum habes in sexta synodo generali actione quarta. Vbi scribitur professio fidei, quam Agatho Romanus episcopus ad concilium misit. Quam etiam repetit Agatho idem in suggestione synodica, sic enim ibi appellatur, cui innumerabiles episcopi subscripserunt. Atque hæc suggestio, ne quis calumnietur, probata est ab omnibus concilij patribus actione. 8. 13. & 17. Verba autem professionis synodicæ hoc modo habent. Beati apostoli nitente præsidio hæc Apostolica eius ecclesia nunquā à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. Huius auctoritatem, vtpote Apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi ecclesia & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt omnesque venerabiles patres Apostolicam eius doctrinā sunt amplexi, per quam et probatissima

Christi luminaria claruerunt, quam & sancti doctores orthodoxi venerati & secuti sunt: hæretici auté falsis criminationibus ac derogationū odijs insecuti. Hæc enim Apostolica Christi ecclesia per Dei gratiā à tramite apostolicæ traditionis nūquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio Christianæ fidei percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet: secundùm ipsius Domini saluatoris diuinam pollicitationem, Petre Petre, ecce Sathan expetiuit vos, &c. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apostolicos pontifices meos prædecessores confidenter fecisse semper est cognitum. Hactenus Agatho. Rom. episcopus. Et actione. 18. ipsa synodus apertè profitetur, Romanum episcopum Agathonem successorem esse in sede principis apostolorum.

In septima etiam synodo generali act. 2 lecta est epistola synodica Adriani primi, qua definit ecclesiam Romanam caput esse omnium ecclesiarum. Recepta verò epistola est atq; probata à concilio generali, vt patet ead. actio. 2.

In octaua quoq; synodo generali habetur libellus Adriani huius nominis secūdi ab ipsa synodo acceptus & cōfirmatus, qui illam fidei confessionem cōtinet, quam in capitis quarti fine posuimus. Patres verò huius. 8. synodi Romani pontificis doctrinæ in hæc verba consentiunt. Sequentes in omnibus Apostolicam sedem speramus, vt in vna communione, quam sedes apostolica prædicat, esse mereamur: in qua est vera & integra Christianæ religionis soliditas. Quare non consentientes sedi apostolicę, eorum nomina inter sacra mysteria non sunt recitāda. Hactenus Patres. In eadem rursum synodo approbata est epistola Ignatij Constantinop. Patriarchæ ad Adrianum, vbi eadem hæc res apertè docetur. Approbatus quoque est

Hunc scilicet in modū refert Turrecremata. lib. 2. c. 109.

Act. 1. syn. 8

libellus ecclesiæ Romanæ & synodus item Nicolai, in quibus eadem doctrina est. Sed & in postrema sessione canone. 21. Romanam sedem vocat synodus sedem Petri principis apostolorum.

Synodus Romana insuper sub Symmacho assentitur, Romanæ sedis præsulem merito beati Petri apostoli per vniuersum orbem primatum obtinere sacerdotij, & statutis synodalibus solere tribuere firmitatem.

96. d. c. Bene.

Præterea synodus alia vniuersalis, cui Nicolaus præsedit, si quis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut ecclesiastica disciplina à sedis apostolicæ præsule promulgata contempserit, anathema sit. Quam ferè sententiam Lucius. 3. accepit. c. Ad abolendam. de hæreticis.

25. q. 2. c. Si quis.

Leo quoque huius nominis nonus in epistola Synodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham astruit, sanctam Romanam & apostolicam ecclesiam caput esse omnium ecclesiarum, ad quam maiores causas esse referēdas, concilia inquit, oīa & sanctus sanctorum rex regum confirmat. Præterea cōcilium Lateranen. sub Inno. 3. sic habet. Nolumus quicquā abbati Ioachim derogari, cùm omnia scripta sua assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter cōfitens se illam fidem tenere, quam Romana tenet ecclesia, quæ disponente domino cūctorum fidelium mater est & magistra. Quod idem concilium Lugdunense sub Gregorio docuit. Ex domini itaq; institutione Romana ecclesia fidelīū magistra est, ac proinde Romanus episcopus Petro succedit in ecclesiæ magisterio. Idē tradit concilium Lugdunēse sub Innō. 4. Idemq; omnino tradit concilium Tridentinum. Sess. 7. in hæc verba. Si quis dixerit, in ecclesia Romana, quæ omnium ecclesiarū mater & magistra, non esse veram de baptismi sacramento doctrinam, Anathema sit.

De summ. Tri. c. Damnamus.

De summ. Tri. in. 6.

De homi. c. unico. in. 6.

Conciliū verò Lugdunēse sub Gregorio

dicit

c. Vbi periculū. de electi. in 6. dicit Romanum pōtificem esse vicarium Iesu Christi, successorem Petri, rectorem ecclesiæ vniuersalis.

Clemēti. unica de summa Trinit. At concilium Viénense sub Clemente asserit, dubia fidei declarare ad sedem Apostolicam duntaxat pertinere.

Præterea patres concilij Florentini, definimus (inquiunt) sanctam Apostolicam sedem, & Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum et ipsum pontificem Romanum successorem esse Beati Petri principis apostolorum, & verū Christi vicarium, totiusq; ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: & ipsi in beato Petro pascendi & gubernandi vniuersalem ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: sicut in gestis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus concilium Florentinum. Sed conciliorum testimonia satis multa retulimus, rationibus modò Theologicis ea, quæ posuimus, corroborāda sunt: idq; magis Romanum pontificem, cùm de fide iudicat, errare non posse.

¶ *Cap. Septimum, Rationibus Theologiæ probat Romanum Pontificem fidei controuersijs finiendis errare non posse.*

ROmanum Pontificē in Petri locum, fidem auctoritatemq; succedere, ecclesia ab Apostolorum tempore semper agnouit. Quod, quoniam totius orbis cōsensione vsuq; firmatū erat, ne Ariani quidem negare potuerūt, vt Sozomenus libr. 4. histo. trip. ca. 15. & 16. prodidit. Ad Romanam porrò sedem episcopos ecclesiarū in causis quibusq; grauissimis prouocasse, ab illius ore fideles, fidei semper oracula petijsse, illius iudicium catholicos oēs in religionis controuersijs expectasse, illius deniq; & vim & auctoritatem sacra omnia essitagitasse concilia adeò certum & manifestū est, vt sim ego ineptus, si velim ostendere. Quibus ex rebus, quoniam negari non possunt, cōflatur et efficitur id quod quærimus argumētum, quo ex multis magnisque haud facilè quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si enim legum Christi interpres nullus sanior est, q̄ perpetuus ecclesiæ vsus, ecclesia verò in fidei religionisq; quæstione ac cæteris grauissimis cōtrouersijs non ad Antiochenum, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Mediolanensem, Parisiensem, Coloniensem, Toletanum aut Bracharensem episcopos, sed ad Romanum omni semper ætate recurrit: quis dubitet, hunc esse, quem vt successorem Petri, ita quoq; doctrinæ apostolicæ magistrū quæstionūq; de fide iudicē habemus? Nam si aliquem eiusmodi post Petrum, ecclesia instituēda atq; in veritate continenda reliquit Christus, nimirùm aut hic est, aut nullus est. Quippè cùm de aliarū ecclesiarū episcopis nulla quæstio sit, quin nō fuerint loco Petri, vniuersalis ecclesię doctores pastoresq; à Deo dati. Romanus igitur episcopus, ecclesiæ vsu interpretante, ille est, cui Dn̄s in Petro ait, super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; solueris. &c. ac rursum, pasce oues meas, & iterum, ego rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos.

Quid? quòd ipso etiam rerum experimento comperimus, Christi de Petro & successoribus vaticinia in ecclesia Romana manifestiùs impleri? Hanc enim constat, fixam & immobilem, orbe etiam toto omni illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permāsisse. Et cū cæteras Apostolorū ecclesias, vel ab infidelib⁹ occupatas sine fidei vestigio, vel ab hæreticis aliquando affectas viderimus: at aduersum hanc vnā Romanā sedē

nec

nec Pagani, nec hæretici præualere potuerunt. Pugnatum est siquidem vehementer non à Græcis solùm, sed ab alijs plerisque totius orbis episcopis, vt hoc Romanæ ecclesiæ priuilegium labefactaretur. Atque habebant pro se illi quidem & imperatorum arma, & maiorem ecclesiarum numerũ: nunquã tamen efficere potuerũt, vt aut Romani põtificis potestatẽ abrogarẽt, aut in alium transferrent episcopũ. Quin imò qui à Romana quidem Sede defecerunt, hi schismatici semper in ecclesia sunt habiti: qui verò huius sedis de fide iudicia detrectarunt, hæretici. Quæ profectò omnia satis ostendunt, non humano, sed diuino decreto ecclesiam Romanam & cæteris esse præpositam, & Petri priuilegia iure sibi suo vendicasse, & eam demum petram esse, supra quam Christus vniuersalem construxit ecclesiã, aduersus quã portæ inferi præualere nõ possũt. Quod ni ita esset, quî potuisset ecclesia Romana tot tamq; magnis principibus repugnantibus, tã multis hæreticis contradicentibus, tã varijs ecclesijs defectionem molientibus obsistere? Quòd si cõmentitia vanaq; opinione hoc Romani episcopi priuilegiũ Theologi asseruissent, non tam stabilis sentẽtia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vnà cum seculis ætatibusque hominum inueterasset. Etenim videmus opiniones fictas atq; vanas, viris præsertim eruditis aduersantibus, diuturnitate extabuisse. Opinionum enim commẽta delet dies, fidei iudicia confirmat. Adde, quòd Apostolicarum traditionum synceritas non posset ad nos vsque seruari, alias ecclesias hæreticis episcopis toties occupantibus, nisi vna sedes Apostolica inter tot orbis tumultus fixa intemerataque consisteret. Adhæc cùm concilia & prouincialia & generalia sine Romani pontificis auctoritate nonnunquam errauerint, nunquam autem si Romani episcopi auctoritate firmata sunt, satis persuasum esse debet, conciliorum atque adeò totius ecclesiæ firmitatem à Romano põtifice deriuari. De quo, quoniam in loco superiore multa diximus, illinc lector assumet, quæ ad huius argumenti explicationem pertinebunt. Atque si definienda fidei quæstione Romanus episcopus errare posset, redditur statim incerta nobis multarum hæresum condemnatio: pleræque enim non sunt damnatæ per generalis concilij, sed per Romanæ ecclesiæ iudicium & decretum. Præterea, si inter patres concilij est controuersia vel de intellectu sacrarum literarum, vel de vnoquolibet libro an canonicus sit, necne, vel de alia huius generis quæstione, ad hanc litem componendam iudicem ponere necesse est, cuius tamen, si errare possit, incertum iudicium erit. Iudex autem inter patres concilij dissidentes nullus in ecclesia nisi Romanus episcopus est agnitus.

Præterea, ecclesiæ consuetudo hoc manifestè declarat. Nunquam enim admissa est appellatio in causis fidei à sede Romana, sed hæreticos ab ea iudicatos ecclesia semper hæreticos etiam iudicauit. Et certè si Romanæ sedis iudicium fallax esset, concilij verò esset verax & certum, naturæ rationi veræque Theologiæ is aduersaretur, qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret. Quo vno argumento ostendit Gelasius Sedem Apostolicam de tota ecclesia iudicare, ipsam verò ad nullius pertinere iudicium. Iam illiusmodi appellationes in fidei præsertim dogmate ecclesia nescit, nam ijs hæretici solùm vtuntur. Quòd si ad singulos hæreticos condemnandos opus esset congregare generale concilium, cùm id sæpenumerò non modò difficile verùm etiam impossibile sit, licebit profectò interim hæreticis impunè viuere, donec synodus è tota ecclesia cogatur. Id si alienũ esse constat à Christi prouidẽtia, fateamur potiùs Romanæ sedis auctoritatem satis esse ad hæreses reuincendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium certum

tum omnino habeatur. Quid, quòd non solùm ecclesiam catholicã credimus, sed etiam Apostolicam? At ecclesia Romana patrum fideliumq; consensu Apostolica dicitur: cùm reliquæ omnes iã inde à multis annis hoc cognomen amiserint.

Sed quæris, Erit ne hæreticum asserere, Romanam ecclesiam degenerare quoq; vt cæteras posse, & Apostolicam etiam sedé à fide posse Christi deficere? Huic quæstioni breuiter respõdemus. Nolumus hîc nos ecclesiæ sententiam præuenire, sed si ad generale concilium referatur, hæreseos nota errori illi inuretur. Nec enim video, cur, quid ipse sentiam de hac re non audeam dicere. Quam eò meliùs cernere mihi videor, quòd & eam propiùs diligentiusq; contẽplor, & sine affectu perturbationeq; contemplor. Quòd si in hoc erro, quòd Romanæ sedis priuilegia à Christo illi cõcessa & tueor & contrà dicentes hæreseos nomine condẽnandos esse credo, non solùm tutò, sed libenter erro: nec mihi errorem vtilem, quo etiam delector, sine rationis præsertim vi extorqueri volo. Nam me non solùm ratio ac disputatio impulit, vt ita crederem: sed nobilitas etiam summorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum esse & periturum dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ sedis fidem non fuerit secutus. Cyprianus alienum ait esse, prophanum esse, hostem esse, qui vniuersalis ecclesiæ non tenet vnitatem, hoc est, lumẽ vnum, vnde multi radij: radicem vnam, vnde multi rami: fontem vnum, vnde multi riui: petram vnam, supra quam ecclesia ædificata est: vnum pontificem, qui cęteros omnes sua & vi & auctoritate cõtineat. A quo, si radium tollas, extinguatur: si frãgas ramum, intereat: si præscindas riuum, arescat. Sic enim ille declarat. At, qui in fidei controuersia Apostolicæ sedis fidem iudiciumq; detrectat, is nec vnitatem tenere potest, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idem, qui cathedram, inquit, Petri, supra quam fundata est ecclesiã, deserit, in ecclesia se esse non confidat. Ambrosius pro eodẽ penitus habet, catholicum esse, & cum Romana ecclesiã conuenire. Gregorius sic sedis Romanæ auctoritatem in religionis fideique causa existimat esse amplectendam, vt qui noluerint, ab eius petræ, supra quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate conuellantur. Leo exortẽ diuini mysterij eum esse affirmat, qui ausus fuerit à Petri soliditate recedere, & impiam præsumptionem, quæ petræ istius firmitatem Deo ædificante constructam nititur violare.

De nomine Hypostasis ad Damasum.

De simp. præ. tract. 3.

Lib. 4. epistola nona.

Li. de exce. fra. sui. Saty. c. 7.

12. d. c. præceptis.

19. d. ita dominus.

Nicolaus finit, quòd qui Romanæ ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omniũ ecclesiarum capite Christo traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur. Nam fidem, inquit, violat, qui aduersus illam agit, quæ est mater fidei. Hãc verò Nicolai sententiam noli quæso lector contemnere. Quæ scilicet actione. 1. & 7. Synodi octauę confirmata est. Vbi & cõdemnati sunt Phocius & Michaël, qui hoc sedis Romanę priuilegium quatefacere nitebantur. Quòd si in hæresim labitur, qui Romanum episcopũ Petro successisse negat, & ecclesiam proinde Romanã cæteris esse præpositam: ecquid de illo sentiendum est, qui priuilegia Petro ob ecclesiæ vtilitatem à Christo data, priuilegia, inquam, quæ Petro vt Pontifici, doctori & pastori concessa sunt, ea ad successores quoque pertinere negauerit? At enim, doctrina sana oues pascere, fratres in fide confirmare, vniuersas gentes per os illius audire verbum Euangelij & credere, supra illum ædificare ecclesiam, vt portæ inferi non præualerent aduersus eam, non Petro vt priuato homini, sed vt reip. Christianæ præfecto congruebant. Quocirca ambigi inter catholicos nec debet, nec verò põt, quin Romanæ sedis de fide & religione iudicia certa sint. Præterea, qui negaret in ligando atq; soluendo eãdem potestatem in Romano nunc episcopo inesse, quam

22. d. c. omnes.

Petro

Petro Christus contulisse creditur; is iure ac meritò habebitur hæreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos his, qui Petro succedunt, denegauerit, hic hæreticus iudicandus erit. Adhęc, faciamus, ambiguam esse aliquam inter fideles de religione controuersiam. Tum quærimus, si Romana eademq; Apostolica sedes, vt dissidentium ecclesiarum lites disceptationesq; componat, è Petri cathedra tribunaliq; pronunciet, an sequi illius sententiam debeamus, an nō? Si sequimur, Romana sede errante, ecclesia tota in illius errore versabitur. Si non sequimur, vbi nam illud est, quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis? Vbi nam rursum illud, Deus elegit me, nobis per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere? Quod igitur, saltem in rebus ambiguis, ligauerit successor Petri, id ligatū erit, & quod in quæstione de fidē proposita docuerit, hoc gentes non audire habēt modò, verùm etiam credere. Non hic refero, quæ Leo in huius loci confirmationem dicit. 20. d. c. de libellis: non quæ Damasus & Adrianus 25. q. 1. c. violatores. & c. generali. Illud referam, quod in concilio Complutensi confirmato à Sixto. 4. condemnatus est Petrus Oxomensis nomine etiam hæresis, in eo quod asseruit, ecclesiā vrbis Romæ errare posse. Quem item errorem eodem quoque hæresis nomine damnauit Sixtus idem in extrauaganti aduersum Petrum Oxomen. edita. De qua quoniam in relectione de poenitentia satis multa diximus, eò lector reuocandus erit. Coactus est igitur ille sententiā recantare in hāc formam. Consentio sanctæ matri ecclesiæ Romanæ & sedi Apostolicæ, & ore accorde confiteor illam me fidem tenere, quam dominus Sixtus papa auctoritate Apostolica & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hanc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex conci. Complu. Martinus verò quintus in fine concilij Constantien. sacro, inquit, approbante concilio mandamus archiepiscopis, episcopis, &c. vt qui de sacramento corporis & sanguinis Domini, vel de baptismate, seu peccatorum confessione, poenitētiæ pro peccatis iniunctione, vel reliquis ecclesiæ sacramentis, seu fidei articulis, aliter sentit ac docet, quàm sacrosancta Romana ecclesia docet & obseruat; eos tanquam hæreticos iudicetis. Concilium ergo Constantien. illos esse hæreticos iudicauit, qui Romanæ ecclesiæ fidei & doctrinæ refragarentur. Illud postremò addam. Cùm ex traditionibus Apostolorum ad euincendam hæresim argumentum firmum certumq; trahatur, constantem, si testimonia rationesq; hoc loco positas cum ijs regulis conferas, quas in 3. lib. posuimus, Romanos episcopos Petro in totius ecclesiæ pontificatu & fidei magisterio successisse, ab Apostolis esse traditum, cur non audebimus, assertionem aduersam tanquam hæreticam condemnare? Sed, vt dixi, nolo ego ecclesiæ iudiciū anteuertere. Quanquam non videor anteuertere: cùm iam ipsius ecclesiæ sermo nostram omnem comprobarit de Romanæ sedis auctoritate sententiam. Sed hoc vix ægrè dico propter viros quosdam & doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud assero, ac fidenter quidem assero, pestem eos ecclesiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum pōtificem Petro in fidei doctrinæq; auctoritate succedere, aut certè astruunt Summum ecclesiæ pastorem, quicunq; tandem ille sit, errare in fidei iudicio posse. Vtrumq; scilicet hæretici faciūt, qui verò illis in vtroq; repugnāt, hi in ecclesia catholici habentur. Quamobrem non equidem intelligo, quonam consilio fideles quidam hæreticorum quàm catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid sequantur. Nempè viuendi docendiq; licentiam, & in his omnibus impunitatem. Volunt sine capite corpus, vt neq; pes neq; mens suum officium faciant. Volunt sine pastore vno

oues

oues, vt cùm lupi ipsi sint, pastores tñ esse videantur. Volunt sine iudice lites, vt dissidiorũ nullus finis sit. Atq; ita cùm amoto arbitro aduersus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demũ omnia volunt, quoniam, vt in Hispanorũ prouerbio est, turbatum flumen piscatorum est lucrum. Nos autem communem catholicorum sententiam sequamur, tutò enim sequimur, quoniam communis catholicorum est. Præterquam quòd ea sentiunt, quæ sacrarum etiam literarum testimonia confirmant, pontificum decreta finiunt, veterum sanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apostolorum traditio probat, perpetuus ecclesiæ vsus obseruat. Quapropter, si ea quæ dixi, sole ipso illustriora & clariora sunt, si omnia dixi hausta ex ecclesiæ scripturæq; fontibus, si tota oratio nostra certis Theologiæ rationibus integrisque & incorruptis testibus omnem sibi fidem cõfirmat: assentiamur tandem, ex Apostolicæ sedis auctoritate firma Theologos argumenta sumere ad fidei Theologiæque dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantum dixerimus. Nunc aduersariorum argumentationes refellamus.

¶ Cap. Octauum, Vbi argumenta capitis primi refutantur.

Atque in illis argumentis, quæ à principio sunt posita, Theologi nonnulli, minimè mali illi quidem, sed non satis acuti, quoquomodo possunt tergiuersantur. Romanam quippè ecclesiam à Romano Pontifice discernunt, aiuntq;, hunc in fide errare posse, illam non posse. Sic sibi videntur omnia propemodùm argumenta diluere. Nam pleraq; ex illis non ecclesiæ Romanæ, sed summi Pontificis fidem impugnant. Atqui, ecclesiam Romanam isti non Romanum episcopum ab errore vindicant. Verùm, si de errore in fidei iudicio atq; decreto loquimur, vt verè loquimur, nullum ego discrimen inter Apostolicam sedem & Apostolicæ sedi insidentem inuenio. Primùm, quoniam, cùm ad sedem Apostolicam accedimus fidei oracula postulaturi, nõ singulos Romanæ ecclesiæ fideles interrogamus, nec ecclesiam ipsam Romanam in concilium cogimus: sed põtificis maximi iudicium quærimus, eiusq; sententiam expectamus.

Rursum, quoniam non Romanus populus est, qui ecclesiam vniuersalem docet ea, quæ ad fidem attinent, sed Romanus episcopus. Nec potestas iudicandi de causis fidei, ligandi, soluendi, pascendi, in populo Romano est, sed in Romano pastore vicario Iesu Christi. Concilia quoq; non exigunt cõfirmationem & robur ab ipsa Romana plebe, sed à plebis Romanæ antistite. Præterea, priuilegium firmitatis, vt antè probatum est, Petro fuit peculiariter datum. Ego, inquit, rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. *Luc. 22.* Et iterum, Tu es Petrus & super hãc petram ædificabo ecclesiam meã. *Matth. 16.* Quocirca si veræ Theologiæ rationem sequimur, quæ capite tertio explicata est, in Petro & successoribus primùm firmam certamq; doctrinam afferemus, mox verò in ecclesia Romana, cuius Petrus cum successoribus & caput & fundamentum est. Atq; illud etiam animaduerto, quod sicut omnibus simul episcopis docentibus errores falsos, necesse esset sanè totam ecclesiã vario errore versari: ita si pastor ecclesiæ Romanæ, errorem fidei contrarium decerneret, oues quoq; errante pastore disperge rẽtur. Testimonia demũ, quæ retulimus, id ferè probant, summum ecclesiæ pontificem, Petri successorẽ & Christi vicarium, cùm de fide pronunciat, errare non posse. Quò magis illos reprehendendos iudico, qui se dirempturos cõtrouersiam putauerunt, si Apostolicã sedem ab Apostolico *Vide lib. 5. c. 5. q. 3.*

præsule secernerent. Non recipit istam responsionē ratio, aspernatur, repellit. Illud potiùs sumit, errorem esse duplicem: alterum personalem, alterū iudicialem. Nec enim scholæ propria vocabula, etiā si minùs Latina sint, auersari debemus, sed malle, qđ Augustinus ait, apertos q̄ nitidos habere sermones. Error itaq; personalis priuatus est cuiusque error: iudicialis est publicus. Edidit Innocentius huius nominis. 4. in libros decretalium commentaria, si in his quicq̄ errati est, hominis nimirum est, non pontificis, quamuis ea commentaria à pontifice edita sint. At si idem Innocentius in iudicio de fidei quæstione definiret quippiā, quod reuera falsum esset, iam hic error à publico ecclesiæ censore proficisceretur: essetq; proinde iudicialis.

58. d. Sedulo.

Ad primū respon. Qua ex re primum argumentum facilè refellitur. Nec enim historia fide digna docet Ioānem. 22. post summum adeptū pontificatū de eiusmodi re aliqd definisse: quin potiùs quum ad huius rei definitionem se pararet, vt Benedictus vndecimus in extra. sua ait, morte præuentus definire nequiuit. Nec, si antequam esset pontifex errorem illum habuerit: hæreticus censendus est: sicut nec Irenæus, nec Chrysostomus, nec Theophilactus, nec Bernardus, quos re nondum expresse per ecclesiā definita, illius opinionis fuisse, sunt qui contendant: verè ne an falsò contendant, non est diei loci q; huius disputare.

Secundum soluitur. Ad secundum etiam eodem modo respondetur. Non enim Celestinus quicquā definiuit. Verba quippe Innocentij tertij sic habēt. Licèt quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur. Sensisse, ait, nō definisse. Sed ne Innocentius quidem definit quicquam, sed explicat sententiam & opinionem suam inquiēs, non credimus, quòd in hoc casu is qui relinquitur, possit ad secundas nuptias transire. Quod profectò verum est: quanquam per illam Innocentij decretalem non est firmiter definitum. Nec enim statim si aliquid iuris vo-

c. Quanto, de diuor.

lumine continetur, fidei dogma esse credendum est. Quod penultimo superioris libri capite latiùs explicatum est.

Tertio sit satis. Tertio verò argumento nullum nego tium est respōdere. Nam verbum, iudico, frequenter in ea significatione vsurpatur, vt idem sit, quod sentio seu opinor. Quo modo Alexāder accipit, cùm ait, quosdam prædecessores suos aliter iudicasse.

Quartū diluitur. At, quartum argumentum longè difficillimum est, nec potest ita breuiter expediri. Apertè enim Alexander docet, cōsuetudinem illam ciuili etiam lege confirmatam, quæ testamenta minùs solēnia rescindit, & à diuina lege, & à patrū institutis, & à generali ecclesiæ cōsuetudine alienam. Quòd autem ex auctoritate pōtificia hoc sanè loco pronunciet, illud est euidens argumentum, qđ sub interminatione anathematis prohibet, ne quis eiusmodi audeat rescindere testamenta. Vnde & capite proximè sequenti iudicibus mandat, vt in id genus causis tres duosve solummodò testes exigant, nec ciuiles leges, sed canonica decreta sequantur. Si ergo iussit ecclesiæ pontifex & anathematis interminatione iussit, vt nemo ea irritet testamenta, quæ duorum, vel trium testium sunt testimonio firmata: nimirum non vt priuatus quis homo, sed vt publicus ecclesiæ iudex eam quæstionem definiuit. Atqui non est Dei Euangelijq; præceptum, quod tamen Alexander videtur astruere, vt omnes causæ tribus duobusvè tātùm testibus absoluantur. Alioqui, non solùm Leo quartus, sed Syluester etiam in Synodi Romanç capite 3. legem euangelio Deoq; contrariam edidissent. Decreuerūt enim, vt, nisi in. 72. testibus, non damnaretur episcopus. Qua ex re intelligitur, legem ciuilē, quæ tollendis è repub. fraudibus cauet, vt testamenta non valeant, nisi quæ septem fuerint testibus obsignata, non esse legi euangelicæ aduersam. quēadmodum ne illa quidē, quæ, vt conflatæ in episcopos inuidiæ occurreret, statuit, vt ad episcopi condemnationem

2. quæst. 4. Nullam. 2. quæst. 4. Præsul.

nem duo solùm testes nõ sufficerent. Atq; si mortalium vita esset mediocriter instituta, moresq; ad naturã non ad auaritiam compositi, duorum hominum testimonium idoneum profectò erat, vt quæcũq; in iudicio causa finiretur. Sed sicut iuramẽtum à malo est, non illius, qui iurat, sed eius, qui verum dicenti non credit: sic plures q̃ duos testes requirere, à malo quidem fuit non requirentis legis, sed hominis defraudãtis. Sed hæc disserere, non est huius aut loci, aut tẽporis. Illud propriè huc pertinet, an Alexander errauerit.

Et quidem in decretis pontificijs duo cum primis distinguenda sunt. Vnum est, tanquam intentio conclusioq; decreti: alterum quasi ratio & causa à pontifice reddita eius rei, quam cõstituerit. Atq; in conclusione pontifices summi errare nequeũt, si fidei quæstionem è apostolico tribunali determinant. Sin verò pontificum rationes necessariæ non sunt, ne dicam aptæ, probabiles, idoneæ, in his nihil est videlicet immorandum. Non enim pro causis nos à Pontificibus redditis tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, consuetudinem illiusmodi esse diuinæ legi contrariam, sed, quod iurisperitis ferè placere video, iubet, vt in legatis pijs duo, vel tres solùm testes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius conclusio est, hic finis: nec dubium est, quin rem eam pontifex iure quodam suo potuerit præscribere. Sed si in eius præscripti cõfirmationem Deuteronomij lege vtitur, hanc quippè diuinam nuncupat, si ad canonum statuta reuocat, si ecclesiæ morem affert, non est operæpretium rationes illas ad viuum resecare. Quẽadmodum si concilia quædam definiant, duas esse in deitate personas patrẽ & filium, afferãtq; in hoc illud quoq; Genes. testimonium, Pluit dominus à Domino; non protinus in fidei iudicio errãt, quamuis ex illo loco parùm aptè Trinitas comprobetur. Extat item synodus, vbi de perpetua Mariæ virginitate pronũciatum est. Ea re suadenda referunt patres portam apud Ezechielem clausam. Irrideat siquis vult, sed ridebit tamen frustra. Non enim semper patres in fidei quæstione causas afferunt necessarias, sed interdum verosimiles. Quòd si etiã pontifices huiusmodi ponendis causis quandoq; falluntur, ne calumniandi sunt quidem, tantum abest, vt inde loci huius auctoritas infirmetur. Porrò autem, si valere quicquam iudiciũ meum potest, neq; in conclusione Alexãder, neq; in causis errauit. Nam suis in vtroq; foro subditis ferebat leges, Hostiẽsibus nempè ciuibus ac iudicibus Vellenen. Non ergo legẽ ciuilẽ, qua imperatores in regionibus suæ ditioni subiectis vtũtur, improbare voluit Alexãder: sed voluit iudices etiam laicos in ecclesiæ patrimonio nõ secundùm imperatorũ leges, sed secũdùm statuta canonum de testamentis iudicare. Nec enim æquũ esse censet, vt in rebus temporarijs adiudicandis tam sint soliciti sacri canones, q̃ sunt leges ciuiles: honestiusque esse credit, in ciuitatibus & oppidis, quæ in ecclesiæ iure ac dominio sunt, non legis ciuilis sed canonum consuetudinem obseruari. Quo fit, vt, si decretalis huius ratio pressiùs teneatur, nõ solùm in terris Romanæ ecclesiæ subiectis, sed in quibuscũq; alijs, quæ sub episcoporum ecclesiarumq; dominio sunt, lex hæc Alexandri debeat seruari; non in his modò, quæ pietatis causa ecclesię relinquuntur, verumetiam in alijs quibusq; legatis. Honesta ergo Alexandri lex est, sancta, legitima. Sed ne in causis errauit quidem. Nam licèt nõ sint necessariæ, non sunt tamen prorsus ineptæ. Consuetudo, inquit, quę plures q̃ tres duosvè testes postulat, primùm aliena est à diuina lege, veteris scilicet instrumenti, quæ duos solùm tresuè, vt plurimùm testes exigebat: aliena etiam à patrum institutis, hoc est, à more iuroq; canonico, vbi in rebus præsertim temporarijs duo testes sufficiunt: aliena demum à consuetudine ecclesię generali, quæ in eiusmodi causis duobus, vel

tribus testibus est contéta. Aliena autem, non quasi contraria, sed tanquam noua & extranea: ob idq; parùm in ecclesiæ iudicio probanda. Quòd si hanc animi syncenitatem dexteráq; de testibus opinionem, si hanc veteris legis ac iuris canonici consuetudinem principes seculi in tribunalibus suis sequi nolint, sed, vt fraudes tollát, maiorem testium numerum in testamentis ciuium suorum exigát, suo quidem iudicio liberè possunt vti, nihil enim Alexander impedit per illá epistolam decretalem: quæ nimirum eos solùm ligat, qui ecclesiæ in vtroq; foro fuerint subiecti. Sed de 4. argum. satis superq; dictum est.

Refellitur quintum. Quintum verò facillimè diluitur ex ijs, quæ in quarti argumenti refutatione sunt dicta. Causas ẽm pótifices quãdoq; adferũt, non quę cogant, sed quæ suadeãt. Nã, quia leges quasdá Synagoga olim à Deo habuit non modò ad gubernandum vtiles & accommodas, verùm etiam ad plebis cuiusq; mores ac religionem instituendá propemodùm necessarias: ecclesia éas Christi in suum vsum vendicauit. Quãobrem & summi pontifices & iuris periti horum auctoritate confirmati, leges aliquot veteres probatas rursum ac denuò restitutas ab ecclesia, diuinas vocant. Non ꝙ Dei nunc præcepta sint, cùm lex illa vetus sit abolita, sed ꝙ Dei præcepta fuerint, seruanda etiamnum à nobis, nó ex vi quidem veteris legis, quod falsò pontificibus doctissimis impingebatur, sed ex ecclesiæ noua institutione. Quæ tamen noua ecclesiæ institutio seu restitutio potiùs ex veteri diuina lege probabiliter suadetur.

Ad sextum respon. Ad sextum argumentum Turrecremata respondet libr. 2. ca. 112. nullam esse inter pontifices illos pugnam. Quin Ioannes exponit Nicolaum. Nam post verba prædicta Nicolaus subiunxit, nec his quisquam putet obsistere, ꝙ interdum Christus loculos dicitur habuisse: infirmorũ enim personam Christus suscepit in loculis. Id verò est, quod Ioannes. 22. definiuit, nempè hæreticum esse negare, Christum & Apostolos aliquid habuisse in communi: ꝙ contrarium ex Luc. 22. Ioann. 4. & 13. Acto. 4. constaret.

Septimũ solnitur. Ad septimũ primò dicitur, quòd neuter ibi pontifex definiuit eiusmodi controuersiam. Respódent enim sæpè pontifices ad priuatas huius, aut illius episcopi quæstiones suam opinionem de rebus propositis explicando, non sententiã ferendo, quæ fideles obligatos esse velint ad credẽdum. Certè, vt de Pelagio taceamus, Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæstionem attineat, decreuit. Non enim illi proposita fuerat quæstio, an Baptismus in nomine Christi collatus esset validus, sed an baptizatus à Pagano, vel Iudæo verum baptismi sacramentum suscepisset. Obiter autem & in transcursu, cùm huic quæstioni propositæ responderet, de suo, non interrogat', adiecit, baptisma in nomine Christi conferri. Qua in re falli sine dubio potuit. Imò adeò falsus est, vt in. 4. Sentent. libro magnis argumentis ostendimus.

Deinde duo hi pontifices fortasè non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuisse, quod in simili necessitate, qualis Apostolorum tempore fuit, si cætera paria sint, baptismus in nomine Christi nũc etiam ratus erit. Pelagius autem definit, citra eiusmodi necessitaté non valere. Quéadmodum si nunc deesset balsamum, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solùm imposita conficerentur, vt ætate Apostolorum à principio statim fieri consueuit. At vbi non esset similis necessitas, nec ordinatio fortè nec confirmatio sine eiusmodi sacramétorum materia valeret. Hæc autem de baptismo in nomine Christi communem secuti opinionem diximus. Primùm enim nusquam, vt ego quidem sentio, baptisma in eam formam administratum est, Ego te baptizo in nomine Christi. Quod & D. Ambrosius & pleriq; alij videtur intellexisse. Sed si qua eiusmodi forma Apostoli

ma Apoſtoli vſi ſunt, ea fuit, Ego te baptizo in nomine Ieſu Chriſti. Act.2.10.&.19. Deinde, non neceſſe eſt apoſtolos ſub alterutra illarum forma baptiſmi ſacramentum contuliſſe. Nec ſi ſcriptura dicit, quicquam in Chriſti nomine fuiſſe geſtum, ſtatim cogimur exiſtimare, his conceptis verbis rem geſtã adminiſtratãq́; fuiſſe. Exẽpla ſunt in diuinis literis plurima. Illud eſt in promptu, In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Item, Cæſis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Ieſu. Acto.5. Itẽ, Paulus dicitur fiducialiter egiſſe in nomine Ieſu. Acto.9. Hebræis porrò id in alicuius nomine fit, qđ auctoritate ac virtute cuiuſpiã tranſigitur. Quare qui regis loco & tãquã illius miniſter qdpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquã Chriſti adminiſtri in aqua & ſpiritu homines ſanctificabãt, eos in nomine Chriſti baptiſmi gratiã exhibuiſſe interpretamur. Non ergo neceſſe eſt ſentire; ꝙ apoſtoli baptiſmi formam à Chriſto præſcriptam immutarũt. Nam & hodie nos verè in Chriſti nomine, hoc eſt, loco, vi, & auctoritate baptiſma cõficimus. Ac ſi præſcripta illa formula nominis Ieſu Chriſti apoſtoli baptizarũt, non putandi ſunt tñ Spiritusſancti patrisq́; nomẽ omiſiſſe, ſed in nomine patris & filij eius Ieſu Chriſti & Spiritusſancti baptizaſſe. Quod alterius loci eſt demonſtrare. De ſeptimo igitur argumento ſatis.

In octaui argumenti explicationem multa quidem dici poſſent, ſed nos in pauca conferemus. Sanè Gratianus. 32. quæſt. 7. audaciùs ſanè multò quàm diſertiùs ait, illam Gregorij ſentẽtiam Euangelicæ & apoſtolicæ doctrinæ eſſe contrariam. A quo ego longè diſſentio. Nam; vt Romanorum pontificum auctoritatem negligamus, non poſſumus tamen vtriuſque Gregorij & primi & tertij contemnere definitionem. Cùm fuerint ambo tum doctiſsimi tum etiam ſanctiſsimi. Itaque non errarunt, quod Gratianus falsò exiſtimauit, ſed locuti ſunt potiùs de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copulam coniugalem, hoc eſt, vt ſcholæ verbis vtamur, quæ erat impotens ad ſoluendum debitum. Cuius ſimile exemplum habes de frigidis cap. conſultationi. Atque ipſe idem Gregorius hoc modo ſententiam ſuam explicat in epiſtola ad Rauennatem archiepiſcopum, referturque à Grati. 33. quæſt. 1. cap. Requiſiſti. Nec deſunt huic argumento aliæ etiam reſponſiones, ſed hæc & planior & expeditior eſt. Quam quoq; Gloſſ. ſequitur. 20. diſt. cap. De libellis. in verbo, iunioris.

In nono argumento nobis Lutherani, præſertim Oecolampadius, Bucerus & Caluinus inſultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelaſij Romani pontificis non eſſe, magnis argumentis à me & animaduerſum & patefactum eſt. Primùm enim auctor opuſculi dicit, eſſe recẽtem altercationem de veritate duarum naturarũ in Chriſto. Non autem erat recens tẽpore Gelaſij, ſed olim profligata à Leone & concilio Chalcedonen. vbi Eutychis & Neſtorij exploſa ſententia eſt. Rurſum in toto libro nec Leonis, nec concilij Chalcedonenſis meminit. Id quod maximè feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nã in epiſtola ad Fauſtũ huius cõcilij auctoritate libẽter vtitur, libentiùs hîc vſurus, vbi aduerſarios poſſet tantæ ſynodi teſtimonio reuincere. Ac certè cùm Damaſum contra Arium citauerit, citaſſet ac multò etiam magis Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atqui Gelaſius multis annis fuit Leone poſterior. Quid, quòd auctor ille Damaſum nomine epiſcopi Romani nullo alio honoris titulo retulit, quod à more poſteriorum pontificum, cùm priorum teſtimonia referunt, valde eſt alienum. Præterea eius operis auctor ad probandam vtriuſque naturæ in Chri-

sto veritatem, inter magistros ecclesiæ ca
tholicos censet Eusebium Pamphili eius-
que testimonijs vtitur. Quem tamen aper
tissimum impietatis Arianæ propugnato
rem fuisse, Hieronymus affirmat in epi-
stola ad Pammachium & Oceanum, cu-
ius initium est, Schedulæ. Quin etiam
tanquam Arianus Eusebius hic cum suis
operibus damnatus est actione.5. &.6. se-
ptimæ synodi generalis. In asserenda item
Christi vtraque natura è patribus Latinis
auctor ille solum Ambrosium refert: qui
si esset Gelasius, Hilarij, Hieronymi, Au
gustini, testimonijs vteretur, nec quos-
dam Græcos ibi scriptores excitasset, qui
Latinis demortui semper & sunt & fuerũt.
At Gelasius scripsit de vtraq; Christi na-
tura aduersus Eutychen & Nestorium.
Non inficiamur; sed quinque libros scri-
psisse legitur; non hoc paruum opuscu-
lum, quod ementito titulo circunfertur.
Gennadius quoque contra Eutychen scri
psit, cur magis hoc opus Gelasij quàm
Gennadij fateamur? Fuit etiam Gelasius
quidam episcopus Cæsareæ Palestinę, quẽ
Hieronymus tradit, quædam eo tempo-
re scripsisse, sed celasse. Huic ego opuscu-
lum tribuerem, nisi quòd purum & poli-
tum sermonem dicit eum Hieronymus
habuisse, qualem in hoc libello equidem
non agnosco. Nisi bono & elegãti aucto-
ri contigit malus & impurus interpres. Fal
luntur autem qui opus hoc Gelasio ponti
fici Romano tribuunt, ex verbis illis, cùm
sedem apostolicam vestra dilectio vnani-
miter teneat, constanter prædicet, sapien-
terq; defendat, quo loco legendum esse fi-
dem apostolicam, vel me non demõstran
te lector probaturus est. Nec nouum est
sanè, vt nomine pontificum Romano-
rum libri eiusmodi proferantur, Nam a-
ctione.5. synodi.7. Iconomachi duos libel
los prodiderunt auctore Vigilio Roma.
Pont. Sed falsò tamen. Atq;, vt opus con-
staret esse Gelasij, nihil tñ affertur. Cùm
enim edunt libros de re qualibet Romani
põtifices, sentẽtiam suã, vt homines alij do
cti, exprimũt, non tãquam ecclesię iudices
de fide pronunciãt. Nonũ igitur argumen
tũ satis, vt arbitror, euidẽter confutatũ est.

Decimo autem refutando, quæ Caieta- *Decimũ sol*
nus in illo.27. quæstionũ opusculo dixit, *uitur.*
non sunt hîc ea nobis resumenda, ne acta
agamus, quod vetamur veteri prouerbio.
Quod nũc instat, id diligẽter explicãdum *Vide Caie.*
est, quid videlicet consequẽtię sit, vt si su- *de primatu*
per Petrum Christus ecclesiam ędificauit, *eccle. Rom.*
Romana statim sedes cæteris esse præposi *c.13.*
ta diuino iure intelligatur. Inde enim pla-
na quoq; erit illa collectio, si Petri fides iux
ta Christi orationem non defecit, maiores
ecclesiæ causæ ad Romanum sunt episco
pum referendæ. Video autem, eiusmodi
res planè & perspicuè expedire non posse,
nisi doctum & intelligentem virum. Cu-
ius rei tantæ tamq; difficilis facultatem
consecutum esse me non profiteor, secu-
tum esse præ me fero. Ea enim exponen-
da in hoc me opere suscepisse constat, non
quæ essent peruia & omniũ sermone tri-
ta, sed quæ vix adhibita etiam diligentia à
doctissimis quibusq; intelligerẽtur. Quòd
si succedat conatus, iure est laudãdus: sin
verò non succedat, non est certè reprehen
dẽdus. Sed hæc hactenus. Rem iam ipsam
explicemus. Primùm autẽ illud cõmemo-
randum est, quod aliàs sæpè diximus, quæ
Petro dicta in euangelio à Christo sunt,
non vt homini priuato, sed vt ecclesiæ prę
fecto, ea ad successores quoque sine vlali-
qua aut literę inuersione pertinere. Quẽm
admodum, quæ dñs apostolis cõmenda-
uit æquè congruentia fidelibus vniuersis,
eadem futuris Christianis omnibus in sen
su literali cõmẽdata sunt: iuxta id qđ Chri
stus ipse Marci.13. explicuit inquiẽs, quod
vobis dico, omnib⁹ dico: vigilate. Vigilare
quippè ad oẽs æquè pertinet: quare, etiam
si Christus id nõ adeò disertè fuisset inter-
pretatus, vt ille explicuit, ita nos quoq; ne-
cessariò explicaremus. Pari itẽ ratione, quę
dñs apostolis locutus est, ad ipsos quidem
spectantia

ſpectātia quatenus eccleſię ſacerdotes: hęc non ad fideles oēs, ſed ad reliquos futuros in eccleſia ſacerdotes catholici referimus. Quale illud eſt Luc. 22. Hoc facite in meā commemorationem. Cùm enim dominus pane & accepto & fracto, eleuatisq́; in cælum oculis deo gratias egerit, calicēq́; ſimul & acceperit & leuauerit, ſine dubio Euchariſticum ſacrificiū, hoc eſt, gratiarum actionis Iudæorum ritu obtulit: niſi ſtultus fuit & ingratus, qui, cùm referre patri ſummam gratiam poſſet, quæ ab illo nobis acceperat ſumma dona eidem referendo, minimè retuliſset. Iubens itaq́; Apoſtolis ſuis Chriſtus, vt hoc ipſi facerent, quod ſcilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, vt hoſtiam Euchariſtię & gratiarū actionis offerrent. Quod & Cyprianus ad Cecilium & Irenæus lib. 4. c. 32. diuinè expoſuerūt. Quia ergo ſacrificium facere ſacrificorum & ſacerdotū proprium munus eſt, quod eo loco Dominus apoſtolis commēdauit, id propriè ad futuros eccleſiæ ſacerdotes ſpectat: nō ad vulgus etiam muliercularū, quod hæretici credidere. Porrò quæ iiſdem Chriſtus, quia paſtores eccleſiæ futuri erant, mandaſse legimus, hæc ipſa epiſcopis & paſtoribus ſuccedentibus ad literam credamus eſſe mandata. Huius rei exemplū eſt illud Matth. 18. Quæcunq́; alligaueritis, &c. Et illud itē Ioan. 20. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, accipite Spm̄ ſctm̄ &c. Hanc verò regulam ſi ſacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus proculdubio permixtam illam & tenebricoſam confuſionem, quam in ſcripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? Nempè, vt ea, quæ Petro in euangelio dicta ſunt, aptè ac prudenter diſtinguamus: & ſi quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus. Cuiuſmodi illud eſt, ſi peccauerit in te frater tuus corripe illud inter te & ipſum ſolum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, vt apoſtolorū principi & eccleſiæ paſtori, hoc citra controuerſiam putamus ad ſuccedētes in eccleſiæ pontificatu eſſe referendum, idq́; in genuino literæ ſenſu. Nam & quæ legiſlator ciuilis ſuis delegatis præſcribit, non ad eum ſolum cui viua voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodē officio ſuccedunt, referuntur.

De con. d. 2. c. Scriptura.

Matth. 18.

Deinde illud quoq́; magnoperè aduertendum eſt, Romanum pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis reuelatum, ſed aliunde cōſtare: ex eo ſcilicet, qđ hiſtoriæ grauiſsimæ prodidere, Petrum apoſtolū ſuam cathedram Romæ demū collocaſſe, ibiq́; cū eſſet epiſcopus, fuiſſe defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebaſtianus Francus, hoc hęretici quidam alij negant: quinetiam aiunt Petrum ne Romam quidem inuiſiſſe. Quod tamen, cū hiſtorici omnes graues prodiderint, malitioſè negatur. Nō enim exiſtimandi ſunt iſti, quod verbis negant, id mēte ſentire: niſi pueri et pueri ſtulti eſſe credūtur. Quid enim tā ſtultum tāq́; puerile dici poteſt, q̄ ſi ea non eſſe olim in rep. geſta negemus, quæ geſta eſſe vir quiſq́; ante nos grauiſsimus affirmauit? Quòd ſi eius rei, de qua diſſerimus, auctores quęris: Dionyſius vnus eſt in epiſto. ad Timoth. Dionyſius Corinthiorum epiſcopus alter eſt apud Euſeb. lib. 2. eccle. hiſto. c. 25. Tertius teſtis eſt Clemens in epiſt. 1. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporum. Quintus eſt Marcellus, 24. q. 1. capi. Rogamus. Sextus eſt Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum concilio. 70. epiſcoporum. Octauus eſt Innocen. 3. in cap. Per venerabilem, Qui filij ſunt legitimi. Nonus eſt Nicolaus. 3. cap. fundamēta. de electi. in. 6. Decimus eſt Leo nonus in epiſtola ſynodica ad Petrū Antiochenū Patriarchā. Vndecimus, Conſtātinus in edicto ante Nicænā ſynodū. 96. d. cap. Conſtantinus. Duodecimus, Epiphanius Hereſi. 27. quę eſt Carpocratis. Tertius decimus Irenęus li. 3. cō. Valē. c. 3. Quartus

 decimus,

decimus, Tertullianus li.4. aduersus Marcionem. & libro de præscr. hære. Quintus decimus, Ambrosius in oratione contra Auxentiũ de Basil. trad. Sextusdecimus, Hieronymus in lib. de vi. illustri. in Petro. Decimusseptimus, Egesippus.3. libro. de exci. Hiero. c.2. Decimusoctauus Augustinus lib.1. contra Iuli. Pelag. Postremus, Eusebius lib.2. eccl. hist. c.14. & 15. lib. quoque.3. c.2. & c.25. Quibus locis etiam refert, Origenem, Caium, Papiam. Tam uerò multis & incorruptis testibus qui nõ credit, is aut stultum aut hæreticum certè se esse demonstrat: vt publicam Romanæ vrbis vocem, loca item ipsa vrbis prætereamus, quæ etiamnum vitæ mortiq; Petri testimonium perhibent. His itaque positis, difficilis & perobscura quæstio facilè explicatur: quæ quidem, vt dixi, doctißimos viros ita implicuit, vt se expedire nõ valuerint. Quòd enim pastor post Petrum à Christo in ecclesia suffectus, potestatem Petri ordinariam habeat, ac cætera priuilegia propter ecclesiam Petro cõcessa, ex euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documento animaduersa nobis & demonstrata sunt. Quòd verò ille, quẽ Christus Petro mortuo suffecit, Romanus fuerit episcopus, è re gesta colligitur. Nam si Petrus semper Antiochiæ sedisset, vt cœpit, sine dubio episcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum successisset.

2.q.7.Beati.

Sed & id postremò considerandũ, est enim res magna ac diligẽti contẽplatione dignißima, nõ illud modò ad doctrinã catholicã pertinere, quod Apostolis expressè reuelatũ est, verũ hoc etiam, quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali, syllogismo collectioneq; euidenti cõficitur. Vt Christũ dominum habere volũtates duas duosq; intellectus, vtriusq; item actiones & creatam & increatã, aut Christum etiã ridere suapte natura, vt homines cæteros posse in sacris fortè literis nõ habetur expressum. Sed quoniã traditũ in illis est: filium dei esse hominem, & naturali ratione constat, omnem hominem habere voluntatem intellectumque creatum, operationesque vtriusque potẽtiæ etiam creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoq; ridere posse. qui vnumquodlibet horũ negauerit, is hæreticus iudicabitur. Propterea quòd negando cõsequens, scilicet filium dei habere intellectũ intellectionẽq; creatã, negat proinde antecedẽs, ex quo illud colligebatur, hoc est, filiũ dei esse hominẽ. Esto aliud exemplũ. Concilium Nicænũ in fide non errasse, aut Chalcedonẽse, aut Ephesinum, nec in sacris libris nec in apostolorum traditionibus explicatũ est. Sed id solũ, concilia in spiritu sancto legitimè congregata errare nõ posse. At, quòd concliũ Nicænũ, Chalcedo. Ephesinum legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamẽ ex humana fide & traditione historiæ fide dignæ, per quã habemus, eas synodos indicentibus & cõfirmantibus veris ecclesiæ pastoribus ex vniuerso orbe conuenisse. Vnde licèt earũ rerũ certitudo ac veritas, quæ in eiusmodi concilijs definitæ sunt, ex duobus quasi principijs pendere videatur, quorum alterum reuelatum à Deo est, concilia videlicet legitimè congregata certißimæ veritatis esse: alterum verò sola certitudine naturali credatur, per ea quæ scriptores graues & incorrupti memoriæ prodiderẽt. At hæreticus erit, qui negarit earum synodorum scita atq; decreta, non aliter ac si negaret euangelium. Esto quoque aliud exemplum apertißimum. Quòd sacerdotes nostræ huius ætatis à veris episcopis ritè fuerint consecrati, non est sacris literis proditum: sed res gesta potiùs est, quæ ex verbis & animo consecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos sacerdotes ritè initiatos esse, illud pendere necesse est, an in ecclesia nunc sit verum

verum Eucharistiæ sacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc ecclesia existimaret hæreticum. Tametsi illa solû enunciatio vniuersalis per reuelationẽ accepta sit, omnes veros sacerdotes, si rectã intentionem habeant consecrandi, verũ Eucharistiæ sacramentũ cõficere. Sed, quòd ij, q modò viuũt, sint eiusmodi, nõ euãgeliũ solũ, sed grauis & cõstãs naturę ratio simul cũ euãgelio probat. Ad eũdem profectò modũ, qui negauerit Romanum pontificem eãdẽ habere potestatem, quã Petrus à Christo accepit, fidei aduersarius cẽsendus est, quanuis ex euãgelio nihil aliud proximè colligatur, quã Petri successores eundem habere cũ Petro principatũ. Quia si huic euangelicæ conclusioni illam addas, episcopum Romanum esse Petri successorẽ, quã ex historijs à traditione virorum grauissimorum accepimus, manifestè colligitur Romanum episcopum & cæteris episcopis superiorem esse, & eandem habere in ecclesia potestatẽ & auctoritatem, quã habuit Petrus. Aptè igitur summi pontifices atq; prudenter testimonia illa euangelica ad Romanum episcopum sedemq; apostolicam retulerunt.

Quòd si sententia hæc nostra minùs viris doctis fuerit ꝓbata, quanquã haud scio cur probetur minùs, habemus tamen adhuc aliã huius rei explicandæ formam: vnde liqueat, pont. Roma. ex diuina institutione fuisse Petri in ecclesiæ totius pontificatu successorem, atq; adeò Romanis episcopis ea testimonia conuenire, quæ Petri probant & primatum & fidem. Diximus quippè retro, fidem nostram nõ solũ scripto, sed etiam traditione contineri. Ita, licèt Romanos episcopos Petro succedere in sacris libris non habeatur scriptũ, ab apostolis tamen ecclesiæ quasi per manus traditum est. Iã, quòd hæc fuerit apostolorum viua traditio, ex his scilicet vijs manifestè cõstat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicauimus. Nõ enim singillatim sunt nobis explicãda omnia, ne longa oratione negotium lectori facessamus. Certè huius rei illud est euidens argumentum, quòd non ante Phocã modò & Constantinum, non ante Nicænã solũ synodum, verum etiam ante quemcunq; post Neronem imperatorem, ante quodcunq; ecclesiæ conciliũ, ante quoscunq; post Petrum pontifices maximos, semper à viris ecclesiasticis Romanus episcopus Petri successor est agnitus. Atque apostolicam traditionem fuisse non obscurè tradit Anacletus Petri discipulus in epistola prima de oppressione episcoporũ, Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias, Eleutherius ad easdem, Victor in epistola ad Theophilum, Sixtus secũdus in epist. ad Gratum episcopum, Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos, Marcellus ad episcopos Antiochenæ prouinciæ, Melchiades ad episcopos Hispaniarum, Marcus in epist. ad Athanasium, Iulius ad Orientales episcopos. Nec verosimile fit, vt rẽ tam necessariam ad ecclesię vnitatem continendam, Christus dominus Apostolis suis nõ reuelarit. Si enim Moysi locus ille reuelatus est, quẽ Dominus elegerat, vt inde à Iudæis diuina oracula peterentur: quantò magis credendus est Christus Petro manifestasse, quisnã esset ille locus, vbi cõstituerat regni sui & principatum & sedẽ collocare? Atq; si vt trãsferretur ecclesia Hierosolymitana in ciuitatẽ Pellam voce dñi sunt apostoli admoniti, vt Euseb. 3. lib. eccl. histo. c. 5. & Epiphanius li. 3. con. hære. c. vltimo referunt, multò magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedrãq; inde transferret, Dñicis oraculis fuisse cõmonitũ. Quod si ita est, vt reuera est, nec aliud nisi absurdissimè credi potest, iã hinc fideles intelligãt, vnde illa vox Lutheranorũ fuerit, qua intèr cęteros articulos Viuomarciæ propositos hũc etiã posuere, vt abrogaretur Romani põtificis potestas, quã sibi sumit supra cæteros ẽpos. Intelligant rursum, quidnam illi moliantur,

Vide Inno. ad concilia Cartha. & Mileuita. Et Gelasi. ad Anastas. Aug.

Erasmus in cẽsura epi Hiero. quæ inscribitur de obitu. alta. Beatus Rhena. in librũ 4 Tertulliani de præs. hære. Matthæus Palmerius & Hermãnus.

liantur, qui Romani episcopi monarchiã asserunt fuisse post diui Hieronymi tempus exortam. Nam qui Phocam scribũt instituisse, Romanam ecclesiam omniũ esse ecclesiarum caput, piè quidem fortasse id, nullius enim animum ego iudico, sed imprudenter tamen scripserunt. Intelligant etiam vnde Diuus Thomas lib. 4 aduersum gentes. c. 76. affirmet, eorũ præsumptuosum errorem esse, qui se subducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successorem eius Romanum Pontificem vniuersalis ecclesiæ pastorem non recognoscẽtes. Intelligãt demũ, qua ratione Leo decimus Lutheri articulum. 25. cõdemnauerit in hæc verba. Romanus Pontifex Petri successor non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur argumento, quoniã in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit à nobis verbis paucioribus responderi.

11. refellitur

Ad vndecimum verò sic respondeo. Non est profectò admittendum, fidem etiam personalẽ Petri defecisse. Nã Petri iudiciũ in fide publicũ falsum asserere, hæresis est manifesta. Sed cũ apostolorũ nemo in fidei doctrina errare posset, id peculiare Petri priuilegium fuit, vt eius ne personalis quidem fides deficere potuisset.

Mar. 16.

Quòd enim quidam asserunt Christum Dominum recumbentiũ vndecim exprobrasse incredulitatem, &c. hoc Petrũ apostolum nè tangit quidem. Nam cùm Lucas. c. 24. scripsisset, mulieres vndecim apostolis ea, quæ à Domino audierant, annunciasse, nec illos credidisse mulieribus, sed earum verba deliramenta iudicasse, protinus subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurrisset, nisi credidisset. Et coniunctio aduersatiua, qua euangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba mulierum non esse visa deliramenta. Atque, oratio Christi pro Petro fusa id apertè demonstrat, Petri fidem non defecisse. At exponunt aduersarij, orasse dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, sic. n. loquũtur, sed nullius discipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Christi nõ in singulare Petri priuilegiũ cederet, quod non solùm Chrysostomo, Theophilacto, Ambrosio, Bedæ, sed cõtextui etiã contrariũ est. Cũ verò Ambrosius Petrũ fidem amisisse ait, nomẽ fidei pro fidelitate accipit, quam scilicet amico suo Christo non seruauit. Quanquam illud etiam est frequens, vt fides pro fidei confessione vsurpetur. At ridiculum est, vt si Christus collegium apostolicum increpasse dicitur, singulos increpasse intelligatur. Quasi verò non à prophetis sæpè populus arguatur, in quo multi essent, ad quos reprehensio nullo modo attineret. De qua re libro. 4. vberius disputatũ est. Id verò quod de Anastasio & Honorio additur, non paruam ingerit quæstionẽ. Quoniam si oratio Christi non ad Petrũ modò, verùm ad posteros quoq; Romanos episcopos referenda est, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius successoris deficiet fides nec in iudicijs publicis nec in colloquijs aut consensione priuata. Sin verò cùm ad posteros oratio illa refertur, intelligenda solùm est de fide publica scilicet in quæstionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconstanter eo testimonio videmur Petri fidem etiam personalem vindicasse.

Contra auctorem cõmenta. in Psalm. quæ Hieronymi titulo circũferũtur: in illud Psal. 88. Perfudisti eum cõfusione.

Luc. 22.

4. lib. eccle. Hierar. c. 3

Huic loco Albertus Pighius Cãpensis nõ aliter potuit occurrere, quã oẽs Romanos põtifices erroris nota liberãdo. Ita cõtẽdit nullum vnquã in hæresim incidisse. Atq; vt Anastasiũ in libertatem assereret, Gratianum vexauit contumeliosissimè, iurisperitis turpissimè maledixit, vt verò Honorium tueretur, sextæ generalis synodi exemplaria falsarios corrupisse, multis coniecturis suadere nisus est. Deinde etiam in eam opinionem inclinauit: vt crederet epistolam Honorij ad Sergium à

Græcis

Græcis de more fuiſſe vitiatam: Synodũ
In diatriba autẽ in eo iudicio deceptam. Quin adeò
de actis. 6. duorum conciliorũ ſexti & ſeptimi acta
& 7. Syno. omnia calumniatus eſt, ac pro ſua certè
virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc verò Alberti opinatio, noua quidem in eccleſia eſt, ſed ea etiam ratione confirmari poteſt, quòd non eſt veroſimile, vt homini, qui hæreticus eſſe poſsit, fidei ſummam Dominus commiſerit. Rectum enim eſt regula ſui & obliqui, vt Ariſtoteles docet, quare ſi fides Romani pontificis dirigere ipſum non valet, multò minùs, vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, qui imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus epiſcopus iuxta Chriſti pollicitationem fratres ſuos cõfirmaturus eſt, firmum ipſum eſſe oportebit. Quanuis autem multis in locis dicat Pighius, ſicut hic dicit, ſatis probabiliter de ſummi pontificis auctoritate, tamen non id ſpectandum eſt, quid dicat, ſed quid conſentaneum ſit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere ſententia eſt. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, ſed àqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tędio victum exilij in prauitatem hæreticam ſubſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in Chronicis. Excuſet Marcellinum, quem timore fractum idolis ſacrificium obtuliſſe, memoriæ proditum eſt. Victorem vindicet, quem Paulianiſtæ ſuum eſſe mentiti ſunt, vt ſcribit Euſeb. 5. lib. eccle. hiſt. c. 2. Anaſtaſium liberet, quem ſine certo & probabili teſtimonio Gratianus hæreſeos inſimulauit. At, Honorium quomodo ab errore vindicabit? Quem hæreticum fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptẽ ſynodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, & ſanctæ vrbis, vt 7. ſynodo actione. 3. ſcriptum eſt, Theodorus cum ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſſione fidei, quæ habetur eadem actione tertia, Ephiphanius reſpondens hæreticis in conſpectu concilij eiuſdem actione. 6. tomo. 2. tota demum ipſa. 7. ſynodus actione vltima & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoq; Romanus ipſe pontifex in actione. 7. Synodi octauæ generalis, de Romano (inquit) pontifice quenquam iudicaſſe non legimus: licèt enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictum, ſciẽdum tamen eſt, quòd fuerat ſuper hæreſi accuſatus: propter quam ſolùm licitũ eſt minoribus maiorum ſuorum motibus reſiſtere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratum eſt in. 6. ſyno. generali actione, quarta. Vbi Agatho in epiſtola ad concilium Honorium ipſum anathematizat. Beda item, de natura rerum c. 67. in ſexta ſynodo (ait) Macharius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam ſynodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt, Cirus, Sergius, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtantinum, vbi poſt ſuſceptum cõfirmatumque concilium Anathematizamus (inquit) Cirum, Sergium, necnon & Honorium, qui hanc Apoſtolicam eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrina luſtrauit, ſed prophana proditione immaculatam fidem ſubuertere conatus eſt.

Præterea illud caput. ſi Papa. 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus caſus, in quo oues paſtorem ſuũ iudicare poſſunt, ſcilicet cùm fuerit hæreticus, habetur, vt alia loca præteream, in quinta ſynodo Roma. 218. epiſcoporũ, in hæc verba. A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum atque firmatum eſt, vt oues paſtorem ſuum nec reprehendere, niſi à fide exorbi-

tauerit,

tauerit, præsumat. Idem tradit Anacletus in epistola.3.de patriarchis & primatibus inquiens. Pastor ecclesiæ, si à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: sed pro reprobis moribus magis est tolerandus, quàm distinguẽdus, quia rectores ecclesiæ à domino sunt iudicandi. Idẽ Eusebius docet ad episcopos Aegyptios, refertúrq; 2.q.7.c.oues. Idem Ioannes Papa in epist. ad Zachariam. Idem in 8.syno. traditum est, vt nunc nunc referebamus. Refert etiam Burchardus.li.1.c.13.138.139. Calixtum, Clementem, Gagum in hanc eandem sententiam. Non est igitur negandũ, quin summus põtifex hæreticus esse possit, cuius rei exemplum vnum & item alterum forsitan proferretur, at quòd in fidei iudicio contra fidem definierit, ne vnum quidem proferri potest. Itaq; obiectioni positæ hoc responsum habeto. Aliud est in Petro, quod spectat ad hominis priuatam excellentiam, aliud quod pertinet ad communem ecclesiæ vtilitatem. Quòd negarit Christum, hominis erat, quòd cõfirmaret fratres, erat ecclesię. Illud proprium, hoc cõmune erat. Similiter, quòd fides Petri propria semper interiùs seruaretur, hominis priuilegium erat, quòd vero alijs confirmandis solidam fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, ecclesiæ publicum priuilegium erat. Romanus igitur episcopus non fuit hæres aut priuilegiorum aut culparum Petri propriarum: quæ videlicet ex accidenti, publicæ Petri potestati cõiungebãtur, sed successit in his, quæ spectabant ad ecclesiæ cõmunes & necessarias commoditates. Nã priuilegia Apostolis à Christo cõcessa, aliter ad ipsos, aliter ad successores referũtur. Quippè in Apostolis fuerunt etiam priuilegia personalia amplioris gratiæ quàm in posteris. Vt, verbi causa, per illa verba, quæcunq; ligaueritis super terram, &c. & per illa, sicut misit me pater & ego mitto vos, &c. intelligimus, potestatem generalem in vniuersum orbẽ Apostolos suscepisse. Ita pares Petro dicuntur. 21. dist. c. In nouo. & 24.q.1.c. loquitur. Sed episcopi posteriores non successere Apostolis in potestate generali extraordinaria, sed in ordinaria, quam singuli in suis ecclesijs Apostoli habuerunt. Vt Simeon Iacobo in ecclesia Hierosolymitana, &c. Esto aliud exemplum. Ex verbis illis, ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis: rectè quidem Theologi colligũt, Apostolos post spiritus sancti aduentum in gratia confirmatos. Cæterùm non ita transijt hic spiritus in episcopos succedentes, vt in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem, Quod Apostolis ex priuilegio personali donatum est, sed id solùm transijt ad posteros ecclesiæ pastores, quod necessarium erat ad ecclesiæ cõmunem vtilitatem. Sic omnino priuilegiũ fidei indeficientis, quod in Petro persona le etiam fuit, ad episcopos Romanos trãsmissum est, non in eo, quod Petri erat peculiare, sed in eo, quod commune erat ecclesię. Vnde & aliæ obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti sentẽtia positæ sunt. Non enim fides interior Romani pontificis ecclesiæ est necessaria: nec illius occultus & priuatus mentis error ecclesiæ Christi nocere potest. Quapropter non est necesse, vt in interioris fidei conseruatione Romanis pontificibus Deus semper assistat. At, ꝙ, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda sunt, dumq; ecclesiã Christi in fide dirigunt; non deficiant, sed diuina manu teneãtur: id ecclesiæ opus est, idq; proinde Romanis episcopis etiã imbecillis & aliàs priuatim errantibus nõ negabitur: ne videlicet per publicæ potestatis errorem ecclesiam faciant in communi veritatis ignoratione versari. Vndecimum igitur argumentum abundè, ni fallor, confutatum est. At postremo argumento refutando illud non sunt lectores admonendi, est enim in promptu, malos vrbis mores, si quos fortè vrbs malos habeat, *Postre. Solutur.*

beat, non esse huius loci defendere. Non sumus tam rudes & stupidi, quàm Lutherani nos esse calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, sed modestos tamen. Scriptum est enim, quòd Patris nudata verecunda boni filij auersi veniendo texerunt. Auersari autē id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superiecto dorsis pallio auersos operuisse, nisi vt Gregorius ait, bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicere, vt tamē hæc ab alijs occultent? Operimentū, inquit, auersi deferunt, quia iudicantes factum & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorū vitam discipuli probi iure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cū displicent, venerantur. Super cathedram, inquit Christus, sederunt scribæ & pharisei: quæcunq; dixerint vobis facite, secundū verò opera eorum nolite facere. Sed hæc hactenus. Illud est potiùs lector admonendus, vt animaduertat, Romanas consuetudines, alias esse Romæ cum tota ecclesia communes: quas videlicet ex apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuarium, numero. 118. multa, sed plura fusiùs Innocentius primus in epistola ad Decentium tradit. Aliæ verò sunt consuetudines, quas ecclesia Romana vel à se habuit priuatim institutas, vel à Petro quidē Apostolo accepit, non tamen in vniuersum orbem promulgandas. De quibus Augustinus disertè loquitur in epist. 86. ad Casulanū, & in epist. 118. 119. ad Ianuariū. Priores igitur consuetudines, quas ecclesia Romana non modò tenet, verùm etiā ab vniuersa ecclesia docet esse seruandas, omnino tenere debemus: vt Iulius. 11. d. cap. nolite. & Innocētius ea. d. c. quis nesciat. & Calixtus. 12. d. c. non decet. & Gregori9 ea. d. c. præceptis. docuerūt. Posteriores verò ecclesiæ Romanę consuetudines non oportet priuatas ecclesias sequi, vt Diuus Augustinus locis positis tradidit, & Nicolaus. 12. d. c. Scit. & Gregorius ea. d. c. nouit. Idemq; omnino traditur. 31. d. c. quoniam. & c. aliter. In vna enim fide nihil officit sanctæ ecclesiæ consuetudo diuersa: vt habetur de con. d. 4. c. de trina. Atq; de huiusmodi consuetudinibus & Ambrosius & Hieronymus intelligendi sunt in ijs locis, quæ sunt obiecta. Illud vero, quod ex Trullana synodo affertur, facilè diluitur. Quoniam, vt superiore libro latiùs explicatum est, synodus hæc nullā habet in ecclesia auctoritatem, in his præsertim, in quibus cōtra ecclesiam Romanam Græca se contentione erexit. Nec conciliorum cōnatus de legibus aut ferēdis aut abrogandis quicquā valet, nisi summi pontificis decreto & sententia confirmetur. Et consuetudinem illam de ieiunio sabbati ex his esse constat, quas in posteriore genere collocauimus: vt etiā Ambrosius dicit. 12. d. c. illa. Quocirca vanè de hac re à Concilio Trullano ecclesia Romana reprehenditur. Sextus igitur liber hunc in modum absolutus sit, quē plus fortasse nimio longum fecimus: tametsi non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis.

Genes. 9.

15. Moral. c. 22.

Luc. illa.

¶ Sexti Libri finis.

X

DE SANCTORVM AVCTORITATE, QVAE SEXTO loco continetur, Liber septimus.

Caput primum.

Sanctorum auctoritas sexto iam loco nobis constituenda est, quã hæretici, maximè Lutherani de gradu deiicere moliuntur. Ac primùm quiquid antiqui sancti asserunt, incertũ esse suadent D. Aug. Num. 1. plurimis testimonijs, quæ retulit vniuersa Grati. 9. dist. decre. ex proœmio libri tertij de tri. ex lib. ad Vincen. victo. 2. ex epistola ad Hier. 19. ex epistola item altera ad Marcelli. 7. ex epistola rursum ad Vincen. 48. ex epistola quoq; alia ad Fortuna. 111. ex lib. deniq; 2. de bap. contra Dona. cap. 3. His enim locis omnibus sui Augustinus similis idem dicit, hoc est, præter auctores sacros, qui libros scripsere Canonicos, alios omnes ita legendos, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; polleant, non ideo verum sit putandum illud, quod asseruerint, quia ipsi ita senserunt: sed quia nobis vel auctorum sacrorum testimonio, vel probabili ratione id persuadere potuerunt: licereq; proinde contrà atque illi sentire, & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere. Hoc autem Diui Augustini testimonium tam constans tamque multis locis nõ obscurè repetitum si verum esse credimus, fateamur necesse est, nullum omnino à sanctis auctoribus firmum argumentum sumi posse, ad fidei theologiæ vè dogmata corroboranda. Id quod Diuus Thomas Diui Augustini auctoritate confirmatus 1. parte. q. 1. ar. 8. ad. 2. arg. planè testatur in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ scripturæ vtitur sacra doctrina ex necessitate argumentando, auctoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ, probabiliter arguendo. Atque eius rei causam etiam subdit, quòd innititur fides nostra reuelationi factæ ijs, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelationi si qua fuit alijs doctoribus facta. Quòd si duo hi testes clarissimi contemnuntur, si ratio quoque D. Thom. contemnitur, rationibus certè alijs minimè contemnendis id ipsum confirmari potest. Nam si in libro canonico vna quælibet falsitas inueniretur, quemadmodum superiore quodam loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cùm ergo in libris sanctorum scriptorum vnam, & item alteram falsitatem liceat reperire, vel in his etiam, quæ ad fidem pertinent, fit consequens, vt sanctis scriptoribus certam fidem habere nõ sit necessarium, Scio, inquit Hieronymus, in epist. ad Theophilũ aduersus Ioannẽ Hierosolymita num. aliter habere apostolos, aliter reliquos tractatores. Illos semper vera dicere, istos in quibusdam vt homines aberrare.

Præterea, ne de singulorum auctoritate disseratur, quam incertam esse satis ex- Num. 2. ploratum haberi potest, maius aliquid aduersarij conficere argumentando volunt. Nempè sanctos scriptores, etiam si plerique in eandem sententiam conueniãt, probabilem quidem fidem facere posse, certam non posse.

Nam plurimi ex eis asseruere, mundi huius partes omnes non eodem simul die, sed multis potius fuisse editas, ornatas, absolutas. Asseruit certè id Bas. homilia. 2. exameron & alijs sequentibus. Euse. in prin-

in principio suæ chronographicæ, Chrys. homilia secunda super Genesim, Dama. lib. 2. suæ theologię, Ambr. lib. 1. Exameron. cap. 7. Greg. 32. moralium cap. 10. Sed & mag. senten. in 2. dist. 12. & 13. Hieronymum in hanc sententiam citat. Posset autē facilè tum Bedā, Rabb. Strab. tū alios huius ordinis viros commemorare, qui communi sensu opera illā, quę Geneseos 1. cap. enarrantur, sex diebus succedentibus condita esse intellexerunt. At communis hic sanctorum consensus nullum argumentum certum theologis subministrat, quin vnius Aug. opinio cæteris omnibus aduersa probabilis semper in ecclesia est habita: non itaq; ex communi sanctorum sententia firmum argumentum promitur, quo conclusiones theologicę aut etiam fidei dogmata confirmentur. Atq; huius rei, vt in eodē versemur, aliud quoq; exēplum proferre possumus. Plurimi nāq; ex sanctorū scriptorū numero tradiderunt, Moysen dei naturam, dum in hoc mortali corpore viueret, apertè &, quod dici solet, ad faciem nō vidisse. Tradit ita Hier. ad Damasum papam in sextū cap. Isaiæ, Greg. Nazanzenus. 2. lib. suæ Theologiæ, D. Greg. 18. moralium cap. 36. Chrys. homilia. 14. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. in Ioannem cap. 22. Euarist. Papa. in. 1. sua epistola decreta. Dio. in lib. de mystica Theo. cap. 1. Orig. lib. 1. periar. c. 4. At opinio Augu. contraria non modò non est reiecta, verū etiam habetur apud Theologos probabilissima. De communi igitur sanctorum consensione nihil certi in theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari potest.

Augustinus sequutus est Basiliū bo. 1. Exa. & Ambrosiū 1. Exa. c. 2.

Num. 3. Sancti nanque omnes, qui in eius rei mentionem incidere, vno ore asseuerarūt, Beatam virginem in peccato originali cōceptam, hoc videlicet Ambr. astruit super psal. 118. concione. 6. hoc Aug. super Psalmum. 34. in illū versiculum, Ego autem cum mihi molesti essent, &c. & lib. secundo de baptismo paruulorum capit. 24. & 10. super Genesim, ad literam capit. 18. & lib. 53. contra Iulianum cap. 9. hoc Chry. super Matthæ. hoc Eus. Emisin. 2. concione Natiuitatis Domini, hoc Remigius super Psalmū vicesimum primum, & Maximus in sermone de Assumptione Beatę virginis astruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia super Missus est. Anselmus in lib. cur deus homo cap. 16. Bernard. in epistola ad Lugdunenses. 174. Erardus episcopus, & martyr in concione quadam de Natiuitate Beatæ virginis, sanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiusdem sanctæ virginis, sanctus Barnardinus in sermonum suorum opere tertio in tractatu de Beata virgine concione. 4. Diuus Bonauentura. 3. senten. distinctio. 3. quæstio. 1. artic. 2. Diuus Thom. 3. parte. quæst. 27. articu. 2. Diuus Vincen. in sermone de Cōceptione Beatæ virginis. Diuus Anton. 1. parte. titu. 8. Damas. lib. 3. sententiarū suarum, Hugo de sancto victore de sacram. parte 2. cap. 4. & cùm nullus sanctorum contra venerit, infirmum tamen ex omniū auctoritate argumentum ducitur: quin potiùs contraria sententia, & probabiliter & piè in ecclesia defenditur. En Argumentum illud Achillicum, quod Erasmus omnium etiam sanctorum testimonio non se existimat obruendum, si quando vniuersis repugnauerit. Cuius sententiæ ratio etiam illa suffragatur, ꝙ sancti vniuersi, præter auctores sacros, qui libros scripsere Canonicos, humano spiritu libros suos ediderunt. Nā si spiritu sancto inspirante ipsi etiam locuti sunt, nihil videtur obstare, quo minùs eorum libri in Canonicis habeātur. Infirmus igitur hic locus est, quo sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma & certa esse non potest. Omnis quippè homo mendax. Osiander verò. 1. lib. Anno. in armoniam euangelicam illud argumentum adducit, quòd omnes veteres commentatores à tēpore apostolorū, id quod Matthæus de Chri-

de Christo affert, ex Aegypto vocaui filiũ meum, in genuino literę sensu ad Israëlem referunt, iuxta allegoriam verò ad Christum. Cùm tamen, vt ait, allegoria, vtcunque fingatur, constare nõ queat. quoquo enim te vertas, nihil simile videtur esse, pręterquàm quòd vtrique fuerunt in Aegypto. Ita cõtendit, literę sensum à principio capitis de Christo Dño esse, qui Rex Israëlis est, & aurorę meritò cõparatus. Quòd si in sacrarum literarum expositione sancti omnes errant, horum certè auctoritas firmum argumentum theologis exhibere non potest. Ecce argumenta quibus aduersarij nostri locum hunc aggredi & expugnare contendunt.

Caput secundum.

Num. 1. NObis autem pro eius defensione vehemẽter pugnandũ est, illudq́; in primis ponẽdum, de auctoritate sanctorum, tripharìam disputari posse. Primùm de vnius aut alterius proprio placito, quale fuisse videtur Augustini de opere sex dierum. Rursum de communi plurium sanctorum consensu, à quo tamen vnus aut alter sanctorum desciuerit. Postremò de omnium vnanimi concordiq́; sententia, nam de his omnibus facta in argumentis mentio est.

Augustinus secutus est Orig. 1. Peri. Origenes verò Clem. Alex. 6. Stroma.

Num. 2. Id rursum considerandum est, sanctorũ testimonia referri posse vel ad philosophiæ confirmanda dogmata, vel ad assertiones aut fidei aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris literis modò & alijs quæ ad Christianam pertinebant disciplinam, eruditi verũ etiam in his, quæ philosophi tum de natura tum de moribus docuere.

Num. 3. Illud demum & quidem diligentissimè est aduertendum, inter auctores etiam ecclesiasticos duo esse disputationum genera. Alterum earum rerum, quæ verè ad fidem spectant doctrinamque catholicã: Alterum earum, quæ citra iacturam pietatis ignorari non ab imperitis modò, verũ à doctis etiã possunt, quod nec fidei dogmata sunt, neque ex illis deriuantur.

Hæc autem duo rerum genera non est facile discernere, quoniam & si nonnulla, quæ alioqui per se quidem ad fidem pertinebant, vt Apostolis, Prophetis, atque euãgelistis reuelata, in dubium venire possint, antequàm sint ab ecclesia definita: sed id tamen per ignorantiam fit, qua videlicet excusantur, qui ea vertunt in quęstionem, quæ aliàs diuinitus sunt tradita, vt processionem spiritus sancti à patre & filio tanquam ab vno principio ante ecclesiæ definitionem Græci quidam negare sine culpa potuere, tametsi euangelium id Apostolique tradiderunt. At hæc nos sub priori genere complectimur: quippè cùm fidei catholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium hominum ignorantia, sed ex diuina reuelatione hoc sanè loco metiamur. Illud ergo asserebamus esse difficile ad discernendum, ecquę res sub illud primum genus, ecquæ autem sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant. & quidem generaliter vnaque comprehensione in promptu definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ apostoli vel scripto vel verbo ecclesiæ tradiderunt: illa rursum, quæ inde certa connexione probantur existere. Quemadmodum in secundo genere ea sunt, quę neque à Christo neque ab apostolis accepimus, neque ex ijs certò colliguntur, quæ Christi & apostolorum auctoritate retinemus. At omnia hæc speciatim certa definitione præscribere vix possumus, quanquam exemplis peculiaribus quædam horum indicare possumus. Vt verbi causa, an gratia, qua iustificamur, qualitas quædam sit animo impressa, quæ ipsi præstet & esse & viuere, vnde qualitates aliæ consequantur, hoc est, virtutes quædam tum

theo

theologicæ tum morales infusæ, per quas animus diuinas & supernaturales habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur. Item an Sacramenta, quæ causa gratiæ & virtutum esse dicuntur, huiusmodi effecta vi quadam, & qualitate inexistente diuinitus indita efficiant nec ne, magna multorum dissensione certari solet. Huius generis verò quæstiones in posteriorum ego numerum redigo, neque sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intelligenda esse existimo: neque controuersiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad sperandum, ad amandum, ad implendum legem, ad perseuerandum, de qualitatibus potissimum esse, sed de Dei auxilio gratuito & speciali. Rursum, si quis fortè curiosè discernere voluerit, an euangelista Ioannes è vita iam excesserit, an potiùs cum Elia & Enoch maneat viuus, vtque iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionem, an proximè fuerit suscitatus, vtrinque rationes afferre poterit: & salua fide vtrumlibet vel probare vel improbare. Nam tametsi statutum sit omnibus hominibus semel mori, sed vnum aut alterum ex illa generali lege per priuilegium eximere, non perinde sacris literis aduersatur: vt non queat in dubium reuocari. Tria verò hæc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentiùs persequi: nam si quæ sunt perspicua, in quibus non est controuersia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. His itaque omnium assensu approbatis prima conclusio est.

Caput tertium.

Num. 1. SAnctorum auctoritas siue paucorum siue plurium cùm ad eas facultates affertur quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat: sed tantum pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuaserit.

Primum quidem, quoniam sancti auctores non erant adeò soliciti in Philosophiæ dogmatis perscrutandis, quin philosophorum libros, vt totos sese diuinæ sapientiæ dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum à limine salutabant. Gregorius quippè Nazanzenus & Basilius tredecim annos omnibus libris secularium remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedisse feruntur à Ruffino libro ecclesiasticæ historiæ suæ secundo. cap. 9. & Hier. in procemio commentariorum. 3. lib. super epistolam ad Galat. plusquam quindecim anni sunt, inquit, ex quo in manus meas nusquam gentilium literarum quilibet auctor ascẽdit: & si quid fortè inde dum loquimur obrepit, quasi antiqui per nebulam somni recordamur. Et de studijs nostrorum paulò post, quotusquisque, ait, nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros nouere vel nomẽ. vix in angulis ocio si eos Senes recolunt. Rusticanos verò & piscatores nostros totus orbis loquitur, vniuersus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cùm manifestius hoc sit quàm vt pluribus indigeamus.

Accedit quòd ex sanctis antiquis nonnulli Physicen & Metaphysicen vel non habuere quidem, vel certè leuiter attigerunt. Alij verò, magna ex parte fuere Platonici priusquam conuerterentur ad fidem. Quamobrem cùm in Philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones sequuntur, aut etiã quas à Platonicis acceperant, in Christianorum scholam inuehunt. Ita viri docti errores fortè quosdã (quod ad Philosophiã quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehendunt. Atque huius rei exempla proferre facillimum esset, sed non libet etiam in his paruis maiores nostros

Num. 2. deſignare.

Secunda concluſio, Vnius aut duorum ſanctorum auctoritas, etiam in his quæ ad ſacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmū verò nō poteſt. Ita deſpicere, & pro nihilo habere impudentis erit: ſuſpicere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc concluſionem demonſtrat ratio illa manifeſta, cui nulla prorſus via occurri poteſt. Quòd cùm ſanctorum quiſque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo errarit, quod ad fidem ſpectare poſtea demonſtratum eſt: apertè conſtat ex huiuſmodi auctoritate exploratam fidem fieri non poſſe. Quo in loco admonēdi ſunt hi, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis poſt bonas, quas vocant, literas ſtatim ad ſanctorum veterum lectionem appellunt animum. Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia. Nec quenquam hoc errore duci oportet, vt ſi quid Ambroſius aut Hieronymus contra morem doctrinamque huius temporis fecerint locutivè fuerint, idē ſibi arbitretur licere.

Primùm, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeò in eccleſia definitæ, vt nunc eſſe videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique aſſecuti ſunt, quæ non eſt paſsim cuilibet permittenda. Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quędam profectò aliter & facerent & loquerentur. Quid? quòd, vt antè dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquàm errauere: à quibus ſi ne tranſuerſum quidem vnguē diſcedendum ſit, neceſſe eſt ſanè in magnos quandoque errores fidei etiam aduerſos incurrere.

Num. 3. At Gela. 15. diſtinct. decre. cap. ſancta Romana probat opuſcula Cypriani, Chryſoſtomi. Gregor. Nazanzeni, Baſil. Ambroſij. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potiùs reprehenſa: quod Hieronymus eum in quibuſdam de arbitrij libertate notauit? Cur item Origenis libri damnantur, non etiam Ambro. aut Cypria. ſi hi quoque in nonnullis fidem orthodoxam contrà dixerunt. Aut igitur damnētur omnes, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ contrarius inuenitur, aut probentur omnes quamlibet vno, & item altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumentis Gloſſ. 9. diſt. decre. docet, ea Diui Aug. teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ſecundū illa tempora, cū ſcripta ſanctorum patrum authentica nō erant, libet enim verba Gloſſæ vſurpare. Sed hodie, inquit, iubentur omnia teneri vſq; ad vltimum iota. Verùm hic error ab alijs confutatus nō deſiderat orationem meā. Qui enim? An hoc agere Gelaſius voluit, in veterū libris nō eſſe quicquam erroris? Atqui laterem, vt aiunt, lauerit quiſquis iſthæc conetur. Hanc ſiquidem fœlicitatem deus in ſolis diuinis voluminibus ineſſe voluit, quēadmodum Aug. grauiſsimè ac veriſsimè tradidit. Cætero qui nemo quantumuis eruditus & ſanctus nō interdum allucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoq; labitur. Sanctus verò is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Chriſti corpore & ſenſū pœnę et dolorē fuiſſe negauit. Sāctus fuit, qui in Chiliaſtarū dogma deſcendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterij culpā vxorē repudianti alterū matrimonium cōceſſit. Sanctus fuit, qui animis piorū vſq; ad iudicij diem veram fœlicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animā hominis ex traduce eſſe putauit. Sāctus fuit, qui aiam Adæ ante corpus fuiſſe editā opinatus eſt. Sancti fuere, q angelos multis ante mūdū corporeū æternitatibus creatos eſſe exiſtimarunt.

sunt. Atque horum opuscula à Gelasio comprobata sunt. Hos ego tamen reuerentiæ causa proprijs nominibus non appello. Malo enim antiquitati sanctitatique parcere, quàm otioso lectori facere satis. Legentur itaque à nobis patres veteres cum reuerentia quidem, sed vt homines cum delectu atque iudicio. Quòd si quis aliter sapit, nec sanis consilijs acquiescit, hic iam non sanctorum religione, sed sui ipsius amore capitur: & sub veterũ nomine nouas opinationes inuehere conatur. Qua de re Vincẽtius Lirinen. O rerum, inquit, mira conuersio. Auctores eiusdem opinionis catholici, consectatores verò hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli. Quod quidem mihi diuinitus promulgatum videtur esse iudicium propter eorum maximè fraudulentiam, qui cùm sub alieno nomine hæresim concinnare machinentur, captant plerunque veteris cuiuspiam viri scripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati suo congruant: vt illud, quod proferunt, nec primi, nec soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam iudico. Quòd sancti cuiusque viri memoriam tanquam sepultos iam cineres prophana manu ventilant, & quæ silentio operire oportebat, rediuiua opinione diffamant, sequentes omnino vestigia auctoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noë non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Longè aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reuerendi patris nec suis temerare oculis, nec alienis patere voluerunt: sed auersi, vt scribitur, texerunt eum. Quod est, erratum sancti viri nec adprobasse, nec prodidisse. Hactenus
Num. 5. ille. Ac rursum. Quid, inquit, si in ipsa vetustate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, vt paucorum inscitiæ vniuersalis concilij decreta præponantur. Quæ si desint, collatas inter se maiorum sententias lector consulat eorum, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen ecclesiæ catholicæ communione ac fide permanentes magistri probabiles extiterũt. Et quidquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter vno eodemque consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit: id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Hęc Vincentius Lirinen. non minùs prudenter
quàm verè dicit. Quibus ex rebus Caluini Num. 6.
calumnia facilè retunditur, qua apud regem Galliæ Franciscum, vt Lutheranorum impudentiam excusaret, Catholicorum innocẽtiam traduxit. Cùm enim Lutheranis verissimè ac grauissimè obijceretur, quòd patrum essent vbiq; & contemptores & aduersarij: multa, ait Caluinus, ignorarunt sancti illi viri, sæpè inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant. Tum deinceps quotquot patrum errores colligere potuit, falsò etiam illis affictos enumerat, quæritq; cur nos item à patribus discedamus? Nos autem D. Augustini partitione primùm vtimur, qui libro aduersus Iulia. 1. capit. 2. alia sunt, inquit, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores salua fidei compage non consonant, alia verò, quæ ad ipsa fidei pertinent fundamenta. In prioribus illis à patribus nos quandoque discedimus: in posterioribus Lutherani. Ac nos quidẽ modestè ac reuerẽter oculos à patrum errore auertimus: Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certè despiciendos propinant. Deinde nos ab vno interdum aut altero patrum dissentimus: at Lutherani ab omnibus consentiẽtibus sæpè dissentiunt. Aliud est autem vnius, aut duorum sanctorũ priuatũ dogma repellere, quod hac secunda conclusione aliquando licere diximus, aliud verò contra omniũ communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat & quomodo, sequẽtibus

concluſionibus demonſtrabitur. Si priùs tamen explicatum fuerit quid ſibi eccleſia velit, cùm ſanctorum patrum libros approbat. Id nanque à nobis in hac fortè diſputatione deſideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quę illius Gloſſę opinionem confirmabant.

Num. 7. Eccleſiaſtici auctores etiam probatiſſimi nó eodem gradu & loco ſunt omnes. Nec magnoperè conandum eſt eorum hic ſtultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronymi, aut Auguſtini opuſcula æquarint. Quemadmodum autem res à Deo conditæ probatę quidem fuere vniuerſæ (vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona) ſed rerum variæ differentesque naturæ non eundem locum, vim, ſtabilitatem accepere. Nam ſunt corpora cæleſtia & corpora terreſtria. Sed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate. 1. Corinth. 15. Sic ſanè ſcriptores eccleſiaſtici probati ſunt, qui ſcilicet Spiritusſancti illuſtrati luce, eccleſiam ipſi illuſtrarunt. Sed alia tamen claritas Matthęi, alia Hieronymi, alia Iſaiæ, alia Ambroſij. Atque auctores canonici, vt superni, cæleſtes, diuini perpetuam ſtabilemque conſtantiam ſeruant. Reliqui verò ſcriptores ſancti inferiores & humani ſunt, deficiuntque interdum, ac mõſtrum quandoque pariunt præter conueniẽtem ordinem inſtitutumque naturæ. Quin ergo probatur Euſebius Cæſarien. epiſcopus? Quin Ruffinus? Quin Origenes? Nam & hi eccleſiã Chriſti ſuis literis illuſtrarunt. Nempè aliud fuit errare in rebus obſcuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ: aliud in apertis, & quæ tunc etiam in eccleſia firmiſſimè credebantur. Illud aut Cypriano, aut Ambroſio, aut Auguſtino accidit; hoc Origeni, Euſebio ac Ruffino. Cyprianus item, Ambro. Hierony. in nullo à ſanctæ Romanæ eccleſiæ conſortio deuiarunt, nec ab eius fideli prædicationẽ ſeiuncti ſunt, ſed communionis ipſius gratia ſemper fuere participes, vt Gelaſij verbis etiam vtamur, at Origenes deſeruit vnitatem, & fons Arij iure ac merito exiſtimatus eſt. Hinc ſchiſmaticus à Gelaſio dicitur. Hinc etiam Euſebius Origenis laudator nimius, Arij fautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religioſus præterquam quòd in libero arbitrio re videlicet manifeſtiſſima errauit: Origeni Origenisque diſcipulis vehementer fauiſſe conuincitur. Fuit autem eccleſia ſemper non ſolùm cauta, ſed etiam acris & ſeuera in Origeniſtas, vt à quibus grandem in doctrina eccleſiaſtica peſtem fuerit experta. Sed de ſecunda concluſione ſatis. Iam pergamus ad reliquas.

Tertia concluſio, Plurium ſanctorum auctoritas, reliquis licèt paucioribus reclamãtibus, firma argumẽta Theologo ſufficere & præſtare non valet. Id quod ex ſecundo argumento antè poſito ſatis oſtenditur. Angelos quoque eſſe corporeos, Auguſtinus ac pauci quidam alij inter veteres ſanctos aſſeruerunt: & quanuis opinio hæc falſa ſit, ſed tanquam fidei aduerſa ex communi veterum ſententia euinci non poteſt. At Thomas Vualdé. in procemio doctrinalis fidei antiquæ docet, quòd maior pars patrum ab apoſtolis ſenſerit, id eſſe catholicæ eccleſiæ fidẽ. Idem quoque Vincentius Lirinen. tradit in libr. aduerſus prophanas nouationes. Vera ſunt hæc, non inficior. Sed tunc, cũ vnius aut paucorum contrariam ſententiam eccleſia penitus exploſit: vt illorum qui putarunt ab hæreticis veniẽtes eſſe iterum baptizandos: illorum etiam, qui Melchiſedech non hominẽ quẽpiam, Sed Spiritũ ſanctum eſſe dixerunt. Vtrũq; enim horum poſt ea tẽpora eccleſia ſemper exhorruit. Porrò autẽ ſi vnius, aut paucorum opinatio non fuerit ab eccleſia reiecta, tum plurimorum auctoritas, quẽadmodum Num. 8.

modum diximus, nihil certum firmumque conficiet. De tertia igitur conclusione hactenus.

Num. 9. Quarta conclusio, Omnium etiam sanctorum auctoritas in eo genere quæstionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidé probabilem facit: certam tamé non facit. Quam ego conclusioné postremo illo argumẽto abũdè probatam existimo. Quòd enim ea cõtrouersia non sit ex illarũ numero, quæ catholicam fidé, aut ꝓmouere, aut immouere possint, vel ex eo perspicuũ est: ꝙ beatã Virginem à peccato originali fuisse penitus liberam é libris sacris iuxta germanũ literę sensum nusquam habetur. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ vniuersos filios Adam carnali scilicet propagatione creatos sine vlla exceptione complectitur. Nec verò dici potest, per traditionem apostolorum id in ecclesiam descẽdisse. Cùm huiusmodi traditiones non per alios quàm per episcopos illos antiquos & sanctos auctores apostolis succedentes ad nos vsq; peruenerint. At constat, priscos illos scriptores nõ id à maioribus accepisse. Traderent enĩ bona fide & ipsi posteris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neq; in sacris literis, aut apostolorum traditionibus inuenitur, neq; ex eis certa valet cõnexione confici. Cęterùm, ꝙ opposita etiam assertio, hoc est, Diuam virginem peccatũ originale à parentibus contraxisse, non sit in numero dogmatum catholicorum, manifestissimè colligitur ex eo, ꝙ à lege vniuersali per singulare priuilegium vnã Dei matrem excipere, sacrarum literarum fidei nullo pacto aduersum est. Alioqui cùm sacræ literæ in vniuersum clament, non videbit me homo & viuet, Deum nemo vidit vnquam, qui Paulum aut Moysem excepisset, sacras literas contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto cælo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus quartus, nec concilium Lateranen. sub Leone.10. nec synodus Triden. sub Paulo & Iulio tertijs inchoata eam quæstionem definierunt. Neutram enim ex illis opinationibus poterant tanquam dogma catholicum approbare. Ita is errauit qui asseruit, erroneum esse aliquem præter Christum à lege illa originalis peccati liberare. Errauit ac multò etiam magis Basiliense concilium, cùm definiuit, doctrinam illam, quæ docet Beatam virginem Mariam nunquam originali subiacuisse peccato tanquam consonam scripturæ sacræ ac fidei catholicæ amplectẽdam fore, nulliq; de cætero licitum esse in contrarium docere. In pari quippè errore versantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in concione quæratur, at hoc loco & disputatione facillimũ. Non enim hic cum vulgi imperitia certamus, sed eos instituimus, qui veræ germanæque Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes vmbras persequi. Propositum est autem, veri reperiendi causa & contra nostros & pro alienis etiam dicere: &, cùm res postulat, vtrosque nullius accepta persona reprehendere. Atque in eo opere maximè, quod ad ecclesiæ publicam vtilitatem cudimus, priuatis non debuimus affectibus inseruire. Nec deerunt post hæc etiam ex viris planè doctis, qui me obiurgent, erunt etiam qui vituperent: quòd in quæstionem multis nominibus inuidiosam consultò & cogitatò inciderim, vt rem aliàs grauissimam nullius in Christiana religione esse momenti asseuerarem. At ego & beneuolos obiurgatores placare, & inuidos vituperatores confutare possum: vt alteros reprehendisse pœniteat, alteri didicisse se gaudeant. Non mihi, fateor ingenuè, alia via patuit ad illud Erasmi argumentum eludendum, quo sanctorum auctoritatem acutè ille quidem tentauit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis semper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere,

& bonam etiam partem voluminum detruncare, vt ore saltem reclamante licèt conscientia possem, Bernar. Aug. Ambro. aliosque item patres in ea fuisse opinione negare. Quid enim prodest, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membranis inscripta radere, cum animo insculpta abolere non possis? Porrò si, vt sanctorũ auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat ecclesiæ Dei apprimè necessarium, quorundam opinationes, ne dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mores necessarias, quid est, per Deum obsecro, quòd nos ea de re valeat quisquam aut admonere amicè, aut inimicè insectari? Atq; hæc quidem hactenus in quartæ conclusionis confirmationem dicta sint. In qua etiam causa habemus testem satis idoneum & grauem Vincen. Lirinen. in libro aduersum prophanas nouationes. Vbi antiqua, ait, sanctorum patrum consensio non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm in fidei regula magno nobis studio & inuestiganda est & sequenda. Id quod quinta cõclusione explicandum est. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, & si multa præter eunda, multa tamen dicenda sunt & ad cognitionem sacrarum literarum vtilissima, & ad scholæ vsum necessaria.

Num. 10. Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia certissimum argumẽtum Theologo præstat ad Theologicas assertiones corroborãdas. Quippè cùm sanctorum omnium sensus Spiritussancti sensus ipse sit. Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis cõfirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus, controuersiam decernere ita possint: vt inter catholicos vltrà referri quæstio nequeat. Aggrediar autẽ ad eam rem, si priùs pauca quasi de fama Caietani dixero. Ego virum hunc, vt sæpè aliàs testatus sum, semper feci maximi. Plurimùm enim ecclesiã Christi suis literis iuuit. Longum est autem hominis commẽdare siue eruditionem, siue ingenium: molestum etiam vniuersa ipsius opera commemorare. Illud breuiter dici potest, Caietanũ summis ædificatoribus ecclesiæ parẽ esse potuisse, nisi quibusdã erroribus doctrinam suam quasi cuiusdam lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certè ingenij dexteritate cõfisus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, fœlicissimè quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis acutiùs sanè multò quàm fœliciùs. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorũ lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, qui nõ suo sensu illa, sed maiorum traditiõe, vera scilicet verbi Dei claue, aperuerunt. Ita, quùm plurima scripsisset egregiè, vertit ad extremum omnia, & nouis quibusdã scripturæ expositionibus aliorũ, quæ vel grauissimè dixerat, aut eleuauit, aut imminuit certè auctoritatẽ. Inuitus quidẽ facio, vt doctissimum virũ nomine etiã expresso reprehẽdã, sed, cũ nominis ac gloriæ celebritas hoc loco à Lutheranis obijceretur, notandam temeritatem putaui. Atq; error, in quem incidit, est eiusmodi, vt eũ ego submouere omni ratione debeam, nec sine summi tamen viri aperta reprehensione possim. In initio siquidem commentariorum in Genesim, si quãdo, inquit, occurrerit nouus sensus textui consonus, quãuis à torrente doctorum sacrorum alienus, æquum se prębeat lector censorem. Et paulò pòst, nullus, ait, detestetur nouũ sacræ scripturæ sensum ex hoc quòd dissonat à priscis doctoribus, non enim alligauit Deus expositionẽ scripturarũ sacrarum priscorum doctorũ sensibus, sed scripturæ ipsi integræ sub catholicæ ecclesiæ cẽsura. Alioqui spes nobis & posteris tolleretur exponẽdi scripturam sacram, nisi transferendo, vt aiunt, de libro in quinternũ. Hactenus ille. Ac re vera sequi maiores nostros per omnia & in illorũ vestigijs nos quoq; pedes nostros figere,

Si nouus sensus esset, sed non à sanctorum sensu discors & dißidẽs: benè haberet fortasse. At nouus sensus, qui

ita à priscorum sententia discrepet & abhorreat, ut sit verè contrarius: erroneus sit necesse est. De hoc autem Caietanus loquitur, ut patet.

Num. 11.

figere, vt pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud, quàm ingenia nostra damnare, iudicio nos priuare nostro & facultate inquirẽdæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet, sed vt duces nõ vt dominos. Non enim fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse addicti & mãcipati, vt sacris literis exponendis nullũ habeamus arbitriũ. Hoc scilicet argumẽto Caietanus moueri potuit, vt quintæ cõclusioni aduersaretur. Nam Lutherus crassioribus cõiecturis cõmoueri solet. In prologo siquidẽ assertionis suorũ articulorum patrũ auctoritate dicit neminẽ esse cogendũ, quòd in omniũ scriptis multi inueniantur errores, sæpè sibi ipsis pugnẽt, sæpè inuicem dissentiãt; & scripturas torqueant. Leges autem interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quòd verbum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Quódq; eiusdem sit leges condere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretẽs esse posse, diuinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiam tenuit Vuitcleffus apud Thomam Vualden. lib. doct. fi. anti. doctri. 3. eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarũ disputationum exordio: vt auctor est Diuus Bernardus in epist. ad Innocen. numero. 190. Ecclesiasticorum doctorum, inquit Bernardus, vnam omnium de hac re Petrus Abailardus dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri. In eadem etiam erroris naui fuere Arius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, vt septima synodo actio. 1. Anathematismo. 7. Basilius ipse fatetur. De Ario certè eiusq; discipulis habes testem Alexandrum Alexandriæ episcopum lib. 1. histo. tri. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset, & se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, vt lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenũ Eusebio auctore lib. 7. ecclesiasti. historiæ. c. 26. Seueriani quoq; eadẽ via ingressi sunt, vt idem Euse. lib. 4. eccle. histo. c. 29. testatur. Quid verò Vincentius Lirinen. aduersus prophanas nouationes de Origene referat, nõ pigebit adscribere: vt vel hoc vno exemplo viri pij sacris literis exponendis discant esse modesti. Cùm igitur is auctor Origenis ingenium, eruditionem, eloquentiam, virtutesque alias admirabiles extulisset: hic idem, ait, tantus ac talis dum gratia Dei insolentiùs abutitur, dum ingenio suo nimium indulget sibique satis credit, cùm paruipendit antiquam Christianæ religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & veterum magistéria contemnẽs quædam scripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit vt de se quoque diceretur: si surrexerit in medio tui propheta, &c. Deute. 13. Hæreticorum itaque & schismaticorum communis fuisse videtur Caietani il-
la sententia. Nec ego hîc tamen hæreti- Num. 12.
cos volo argumentando reuincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apostolicæ sedis iudicia & conciliorum dogmata & apostolorum traditiones & sanctorum omnium doctrinam contempsere? Aduersus Caietanum omnis oratio suscipitur à nobis, qui, vt erat ingeniosus, nostras rationes expenderet: vtque erat pius, auditis grauissimis testimonijs minimè refragaretur. Atque nobis vnum sat erat, ita nobis maiores nostros tradidisse. Sed Caietanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum sua ratione contendere. Quanquam à philosophis quidem rationem philosophicæ conclusionis iure forsitan postularis, in sacrarum autem literarum intelligentia maioribus nostris debes nulla etiam ratione reddita credere: & quas sententias de lege, de fide

de fide deq; religione ab illis accepisti, defendere. Ego verò eas defendam semperq; defendi. Nec me ex eo sensu, quem à patribus accepi, vllius vnquam ratio, aut docti, aut indocti mouebit. Sed age ratiocinemur, ostendamusq; in expositione sanctarum scripturarum concordem antiquorum sensum esse tenendum, si volumus esse catholici. Sed priùs tamen quid maiores nostri de ea re senserint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim nō modò Theologorum ratiocinationibus, verùm etiam testimonijs antiquitatis.

Num. 13. Epist. 1.37. dist. c. Relatum. Clemens in primis ad discipulos Hierosol. Relatum est, inquit, quosdam docere, non secundùm traditionem patrum, sed iuxta sensum suum. Multas enim ex his quæ legunt secundùm ingenium hominum verisimilitudines capiunt, Ideò diligenter obseruandum est, vt lex Dei non secundùm propriam intelligētiam doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quē sibi quisq; sponte præsumpsit. Quod fieri nō oportet. Nō enim sensum, quē extrinsecus attuleritis, alienū & extraneum debetis quærere, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et ideò oportet ab eo intelligentiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secūdùm veritatem sibi traditam seruat: vt & ipse possit ea, quæ rectè suscepit, competenter asserere. Hactenus Clemens. Qui & lib. 10. recogniti. (si liber hic modò recipitur) documentum hoc à Petro apostolo se accepisse testatur.

Dionysius item. 1. ca. lib. de cælesti Hierar. Ad sanctissimarum, ait, scripturarum intelligentias prout illas à patribus accepimus contuendas pro viribus pergamus. Accedit eodē testis locuples Irenæus, qui etiam scribit lib. 4. cap. 63. expositionem legitimam scripturarū per traditionem maiorum accipiendam.

Hære. 61. Epiphanius rursum, cùm hæreticos, qui se vocabant apostolicos, refutat, scripturę, inquit, speculatione indigent, ad cognoscendam vniuscuiusq; argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione vti, non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Hęc Epiphanius. Traditionē autem sine dubio vocat intelligentiam & sensum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi Dei esse, auctor est Petrus, apud Clementem libro. 10. recogni. hanc autem legisperiti habuisse dicuntur, ad quos, scilicet traditiones Moysis & seniorum quasi per manus venerant.

Clemens verò Alexandrinus Stroma. lib. 7. qui aduersus ecclesiasticam traditionē scripturas interpretantur, hos regulā veritatis amisisse affirmat. Et postea eodem quoq; lib. de hæreticis disserens, gloriæ, inquit, tenētur desiderio, q ea quæ ex sua natura cōueniunt sermonibus diuinitus inspiratis tradita à beatis apostolis & magistris, sua sponte fallaci sapientiæ simulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis resistentes diuinæ traditioni. Nam inter eos viros qui tanti erant in ecclesiastica cognitione, quid restabat dicendum à Marcione, Prodico & similibus, qui non sunt ingressi recta via? neque enim eos, qui præcesserunt, superare poterant sapientia, vt aliquid adinuenirent ijs quę ab illis verè dicta sunt. Sed bene cū eis actū esset, si scire potuissent ea, quæ priùs sunt tradita. Atque Origenes tractatu in Matth. 29. Quoties hæretici, inqt, canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem ecclesiæ Dei tradiderūt nobis. Hæc Origen.

Ambrosius quoq; tertio ad Gratianū de fide libro, seruemus, ait, præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus, librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, *Cap. 7.* *Alij legunt designare.*

signatum

signatum à confessoribus,& multorũ iam martyrio consecratum?

Hieronymus insuper in episto. ad Euagrium, reuolui me, inquit, ad veterum libros, vt viderem quid singuli dicerent, vt tibi quasi de multorum consilio responderem. Et deprehendi, horum omnium opiniones ad vnum computum peruenisse, vt dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum. & post multa, quæ narrare longissimum est, Habes, ait, quæ audierim, quæ legerim de Melchisedech. Meum fuit recitare testes, tuum sit de fide testium iudicare. Quòd si omnes repuleris, tuum certè illum spiritualem interpretem non recipies, qui tanto supercilio & auctoritate Melchisedech Spiritum sanctum pronunciauit, vt illud verissimum comprobarit, quod apud Græcos canitur: imperitia confidentiam, eruditio timorem creat. Et in Danie. 12. cap. Scripturæ, inquit, sanctæ intelligentiam absq; Dei gratia & doctrina maiorum sibi impentissimi vel maximè vẽdicant. Et in epistola illa ad Paulinum celebri multis & testimonijs exemplisque & rationibus elegantissimè docet, neminem in scripturis sacris sine præuio & monstrante semitam posse ingredi. Id quod Clemẽs Alexan. 5. Stro. lib. docuerat. Et Cicero, in vniuersum nulla ars, inquit, literis sine præceptore & interprete percipi potest. Is autem ad sacras literas sine doctore aggreditur, qui neglecto sensu antiquorum patrum, arcanam scripturam ex suo interpretatur.

Vide etiam eundẽ Aug. in proœm. lib. de doct. Christ. His etiam similia concinit Augustinus in libro de vtilita. cred. ad Honoratum. c. 7. cùm enim sacros iste libros sine aliena ope & legere & intelligere se posse arbitraretur, ita ne est Augusti. ait? Nulla imbutus poëtica disciplina Terentium sine magistro attingere non auderes. Asper, Cornutus, Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet poëta possit intelligi, tu in sanctos libros sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam. & cap. 17. Si vnaquæque disciplina inquit, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit, doctorem aut magistrũ requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? Hactenus Augustinus. Gregorius etiam lib. 28. mora. cap. 9. hanc etiam conclusionẽm confirmat, exponens de sanctis doctoribus illud, super quo bases illius soli datæ sunt.

Vnum his Cassiodorum adijciam in procemio lib. diuinarum institu. disserentem in hæc verba. Ad diuinã scripturam ascendamus per expositiones probabiles patrum, velut per quandam scalam visionis Iacob, vt eorum sensibus prouecti, ad cognitionem dñi efficaciter peruenire me reamur. & lib. eod. cap. 11. Sunt nonnulli, ait, qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos sapiant, & aliquid noui vt periti videantur, inueniant. Et cap. eiusdem libri. 25. Cuncta, inquit, quæ antiqui expositores probabiliter dixerunt, solicita mẽte tenenda sunt: illa verò quæ ab eis intacta sunt relicta, ne infructuoso labore fatigemur, primùm rimanda sunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos instituta perducant.

Adde huc quoque Grego. Nazan. & Basil. qui vt libr. 11. Eccles. histo. Ruffinus tradit, diuinarum scripturarum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorũ scriptis & auctoritate secuti sunt. *Cap. 9.* Quos & ipsos ex apostolica successione intelligentiæ regulam suscepisse constabat. Hactenus ibi. Atq; hæc satis erant homini modesto, vt in nostram sententiam induceretur. Nam clarissimis monumentis cõtestata cõsignataq; antiquitas quem non moueat? Certè cùm Clemẽtem, Dionysium, Irenæum, Epiphanium, Nazan. Basil. Ambro. Hierony. August. Cassiod. Bernar. audio vnũ idem proferentes, non existimo totidem hominum doctissimorum quidem & sanctissimorum attamen

hominum, me audire sententiam: sed Catholicæ Ecclesiæ, cuius illi fuere columnę præcipuæ. Nec enim aliud viri illi omnes tanto consensu sensisse credendi sunt, q̃ quod communiter ecclesia catholica sentiebat. Sed habemus præterea grauiores testes ad huius rei fidem plenã & integram faciẽdam. Dixerit enim fortasse quispiam testimonia ferè illa, quæ retulimus, aduersum Lutheranos magis q̃ Caietanum facere. Non enim hic adeò fuit insolens, vt aut omnino veterum magisterium contemneret, aut eorũ in sacras literas cõmentaria. Negauit solùm communem antiquorum intelligentiam certam esse lineam, ad quam intelligentias nostras semper dirigere debeamus. Id quod nondum adhuc videmur refellisse. Verùm, vtcunque hæc habeant, placet mihi iugulum causæ petere, ac propiùs conferre pedes, vt Caietani error certisimis argumentationibus refutetur.

Num. 14. Primùm autem in synodo sexta generali sess. 11. ob id damnati sunt Origenistæ, quòd easdem expositiones, quas hic nouas Caietanus infert, conati fuerint contra maiorum traditionem inuehere. Multa alia, ait Sophronius, extra apostolicam atque paternam traditionem asseruerunt paradisi plantationem proijcientes, in carne Adam formatum fuisse nolentes, ex eo Euam formatam fuisse vituperantes, serpentis sonitum refutantes. Hactenus ille. Est autem probata hæc Sophronij epistola Synodica actione. 13. eiusdem sexti conci. generalis.

Deinde Canon. 19. Synodi Trullanæ sic habet. Oportet eos, qui præsunt ecclesijs, clerum & populum docere ex diuina scriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & non trãsgredientes iam positos terminos, vel diuinorum patrum traditionem. Sed etsi ad scripturam pertinẽs cõtrouersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo ecclesiæ luminaria & doctores suis scriptis exposuerunt, & maiorem ex his laudem assequantur, quàm si ea quæ à se dicũtur, componant. Ne dum quandoque ad id hæsitant, ab eo quod conuenit excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Adhæc, cùm de intelligentia illius testimonij Ioannis Euangelistæ, ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, &c. inter fideles quæstio esset exorta, eaque ad Viennen. Conci. referretur, Clemens concilio præsidens ita loquitur. Nos ad sanctorum patrum & doctorum communem sententiam apostolicę considerationis aciem conuertẽtes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo apostolica & Vienñ. concilium cùm de fide & intelligentia sacrarum literarum pronunciant, sanctorum communem sensum tanquam Thesei filum tenent, eosque quasi duces intelligentiæ sequuntur. Ioan. 19. Clem. 1. de sum. Trini.

Concilium quoq; Lateranẽ. sub Leone decimo actio. 11. pręcipit omnibus, qui Euangelicam veritatem populum docturi sunt, vt sanctam scripturam iuxta interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit, explanent. Nec quicquam eis proprio sensu contrarium aut dissonum adijciant, sed illis semper insistant, quæ à præfatorũ doctorum interpretationibus non discordant.

Est præterea idem definitum apertiùs in synodo Tridẽ. sess. 4. in hæc verba. Decreuit sancta synodus ad coercenda petulantia ingenia, vt nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium sacram scripturã ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, aut etiam contra vnanimem consensum patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat. Hactenus concil. Tridẽ. Poteram huc addere decretum quintę synodi ex Iuone titulo. 11. lib. 2. c. 14. Alterũ etiam simile concilij Meldẽ. ca. 11. ex Burch. libro. 1.

bro.1.cap.61.sed multa præterimus, ne disputatione longa negotium lectori facessamus. Sed enim è sacris quoque literis ad eiusdem rei confirmationem habemus testimonia non pauca. Ac primum illud ex Ecclesiastico.c.8. non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Deinde illud apostoli ad Ro.12. non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei: habentes donationes secundùm gratiam differentes, siue prophetiam secundùm rationem fidei, &c. Illud verò constat Prophetæ vocabulum Apostolo vsurpari nõ modò pro eo, qui futura videt atque prænũciat, verùm etiam pro eo qui Spiritussancti dono prophetarum, Christi, apostolorũ, oracula intelligit & exponit. Iubet autem Paulus, vt qui eiusmodi munus in ecclesia susceperit, primùm quidem nõ plus sapiat quàm oportet, sed ad modestiam & tẽperantiam sapiat: deinde, vt prophetiam habeat secũdùm rationem fidei. Hoc est, Ne sacris literis exponendis humani acumen ingenij, aut naturæ vim rationemque sequatur, sed eas iuxta fidem à maioribus acceptam, & huius fidei proportionalem rationem interpretetur. Nam philosophos quidẽ potens forsitan exponere iuxta rationẽ scientiæ nulla etiã adhibita fide, at sacros libros, sobriè sine maiorum fide & doctrina non poteris. Sed & qui explicando Aristotele veteres omnes peripateticos pro nihilo haberet, & his magna consensione reclamantibus ex philosophi sententia paradoxum nusquam auditum noua nobis interpretatione præscriberet, parum ille sobrius haberetur. Multò verò etiam magis qui in apostolorum libris suopte ingenio nouas quasdam sententias comminiscitur, easque apostolorum discipulis & antiquis omnibus interpretibus aduersas hic non est profectò cur satis sanus habeatur. Sed de secũndo testimonio satis.

Num.15.

Tertium. 1. ad Corin. 14. habes, Prophetæ, inquit, apostolus, duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Ne quis autem à reliquis temerè dissentiat: non est autem, ait, dissensionis Deus sed pacis, idest, non eius qui à consentiendi vnitate defecerit, sed eorum, qui in consentiendi pace permanserint, vt Vincen. Lirinen. exposuit. Sicut in omnibus, inquit, ecclesijs sanctorum doceo, hoc est, Catholicorum. Quæ ideò sanctæ sunt, quia in sanctorum communione persistũt. Ac ne quis tandẽ harum rerũ iudiciũ ad se vnum despectis cæteris reuocaret, paulò pòst addit. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Si quis videtur esse propheta, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia domini sunt mandata. Mandatum vtique est, vt si quis est spiritualium rerum magister, summo studio vnitatis cultor existat: vt nec opiniones suas communibus reliquorum omnium præferat, & ab vniuersorum sensibus nõn recedat. Id fiet autem, si duo præcepta teneantur. Vnum, vt sacrarum literarum interpres semper in priores spectet: à quibus verbum Dei processit in posteros. Huius enim rei apostolus Corinthios monet inquiens, an à vobis verbum Dei processit? Alterum, vt ne sensum suum tenaci contentione defendat, sed priùs reliquos ecclesiæ doctores consulat, vt si viderit omnibus id probari quod sentit, tutò iam teneat: sin reprobari, tutò iam deserat. Hoc enim significat apostolus dicens, aut in nos solos peruenit? Sic enim mihi planè videor Pauli sentẽtiam interpretari. Quòd si hoc apostoli testimoniũ videbitur cuipiam ad suadendum magis quàm euincendum idoneum: cum illo non existimarim equidem contentiosa disputatione certandum. Nec enim vel ipsi credimus, omnia argumenta quibus vtimur, esse palmaria. Quartum porrò eiusdem apostoli testimonium grauissimũ est. Habetur autem

tem ad Ephe.4.in hæc verba.& ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas,alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij,in ædificationem corporis Christi, vt non simus iam paruuli fluctuãtes,& circũferamur omni vẽto doctrinæ in nequitia hominũ,in astutia ad circunuentionẽ erroris. Quæ quidẽ Pauli verba,quoniam in tertio loco vberiùs explicata sunt, leui nunc brachio attingemus,quantumq; satis erit ad id, de quo nunc agimus,confirmandum. Ex his itaq; verbis planè intelligitur diuinæ prouidẽtiæ fuisse, vt non solùm prophetarum,apostolorum, & euangelistarum codices haberemus: verũetiam sanctorum doctorum in illos commentaria. Ob eã enim certè causam,post prophetas,apostolos,& euangelistas ecclesię à Christo doctores dãtur, vt illorum sacros hi libros interpretentur. Hos ergo in ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca procuratos quisquis in scripturæ sensum eundem conuenientes cõtempserit, non hominem contemnit sed Deum: à quo in id illi fuere destinati,vt populum Christianum sacras prophetarum, apostolorum euangelistarumq; literas edocerẽt. Quòd si sancti omnes dum illas interpretarẽtur, errarũt: Deo auctore erraret ecclesia,cùm doctores sibi à Christo datos sequeretur, & in sacrorum codicum intelligentia eorum vestigijs insisteret. Nec me clam est Paulinum Augustinumq; in epistolis.58. &.59. Prophetas in hoc Apostoli testimonio non eos accipere, qui ante domini aduentum futura prædixerant, quorum nos scripturas vt canonicas ac diuinas retinemus,sed illos,qui in ecclesia Christi tẽpore apostolorum prophetandi gratia eminuere. At,quoniam vtrosq; ecclesiæ à Christo datos negare non possumus: nihil mirum videri debet,si neutros ab apostoli verbis excluserimus. Sed quærat hic forsitan aliquis. Cùm sit perfectus scripturarum canõ sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat,quid opus est vt ei sanctorum & intelligentia iungatur & auctoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sui & altitudine & obscuritate non vno eodẽq; sensu omnes accipiunt, sed aliter atq; aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines,tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanq; illam Nouatus, aliter Sabellius,aliter Arius,aliter Donatus exponit. Quocirca necesse est, vt propheticæ & apostolicæ interpretationis linea propter tam varij erroris anfractus secundùm normam aliquã dirigatur. Ob id ergo post prophetas,apostolos & euangelistas, sanctos quoq; doctores accepimus: quò eorum catholicam,hoc est, vniuersalem intelligentiam, tanquam ecclesiæ regulam à Deo præscriptam sequeremur. Præclarè igitur illud adiectum est. Ad cõsummationem sanctorum, in ædificationẽ corporis Christi, ne simus paruuli,&c. Ac de verbis quidem apostoli hactenus. Nunc Salomonis vnicum testimonium addemus,quod si diligentiùs expendatur, multùm conferet ad eam rem, de qua disserimus, corroborandam. Verba sapientium, ait, sicut stimuli,& quasi claui in altum defixi. Quæ per magistrorum concilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras. In quẽ locum Hieronymus,exceptis,inquit,his verbis,quæ ab vno pastore sunt data,& à concilio atque consensu probata sapientium, nihil tibi vendices,maiorum sequere vestigia,ab eorum auctoritate non discrepes. Hæc Hieronymus. Nos verò,quis ille vnus pastor sit, per Ezechielem intelligimus. Suscitabo, ait,super ea pastorem vnum, qui pascat ea,ipse erit eis in pastorem. Ne autem existimares quòd ipse per se Christus hoc semper esset facturus, per Hieremiam monet inquiens, dabo vobis pastores iuxta cor meum,& pascent vos sciẽtia & doctrina. Quòd autem verba sanctorum data fuerint ab illo pastore vno, talis tantusque omnium

Vincen. Lirinen. & quærit & respondet.

Aduersus quos dura sit recalcitrare.

Eze.34.

omnium consensus ostendit, nec enim intelligere idem omnes vna mente possent, nisi vno eodemque Christi spiritu in ea vnitate continerentur. Vnde diuinè ait Salomon, per magistrorū consiliū data esse à pastore vno. Sanctos quippè antiquos sapientes fuisse, nemo negat, ecclesiæ fuisse magistros certò cōnstat, à Deo fuisse ecclesiæ datos, Christi erga ecclesiam prouidentia manifestat: datos esse vt apostolorum, prophetarum euangelistarumque oracula exponerent, Paulus innuit: ab vno pastore tam multos atque adeò diuersis & loco & tempore fuisse procuratos, sententiæ vnitas & concordia monstrat. Vt nihil aliud quàm magistrorum cōcilium liceat intueri, quod ab vno veritatis spiritu
Num. 16. fuerit cōgregatum. Certè, vt Augustinus lib. aduersus Iulianum. 2. dicit, si episcoporum synodus ex toto orbe congregaretur, vt controuersiam decernerent circa sacros libros exortam: nec tales possent facilè sedere nec tot. Quia nec sancti vno tempore fuerunt. Te nunc Caietane pater, si filiò patrem appellare licet, appellō, te Caietane, inquam, appello, te in concilium voco, te nō in lycæū aut Academiam induco, sed in sanctorum patrū pacificum honorandumque conuentum. Pone tibi ob oculos, rogo te, tā numerosam seriē eruditissimorum virorum, quos in hunc vsque diem tot seculorum consensus approbauit: quos præter admirabilem sacrarum literarum peritiam vitæ quoque pietas mira commendat. Aspice illos, obsecro te, quodammodò aspicientes te, & mansuetè ac leniter dicentes tibi. Itáne nos fili Caietane in sacrarum expositione literarum simul omnes erramus? Itáne nobis omnibus, quos ecclesiæ Christus præceptores dedit, spiritus intelligentiæ defuit? Itáne tu vnus aduersum nos pugnare audes, & ecclesiam credis vnius sensum hominis secuturam, huius verò grauissimi sanctissimique senatus commune iudicium deserturam? Vtrum plus tribuendum esse iudicas, tot eruditorum, sanctorum martyrumque præiudicijs, an tuo singulari priuatoque iudicio? Respondebis nè ad hæc, aut omnino hiscere audebis? Videre mihi videor Caietane pater modestiam tuam ingenijque candorem atque adeò in sanctos religiosam reuerentiam & pietatem, & quasi corām esse audio vocem tuam aures meas circumsonantem: vicimus vtrique. Vterque nostrum palmam refert: tu mei, & ego erroris. Sed nescio bone lector quò me impetus animi & nimius differendi calor euexit. Nam & Caietanus eo iam diu loco est, vbi omnes sine mea disputatione vicit errores: & ego non consueui eorum insultare erroribus, quorum miror ingenia. Sed nos, vt cœpimus, persequamur, *Num. 17.*
& Theologiæ quoque rationibus hunc errorem confutemus. Licèt enim ad fidem in Theologia faciendam auctoritas plus polleat quàm ratio: quippè cùm ea sine ratione satis habeat momenti, ratio sine auctoritate non multùm valeat. Sed auctoritati tamen ratio coniuncta quantum volet habebit ad faciendam fidem virium. Et nos iam inde à principio pollicebamur hanc cum Caietano causam ratione magis quàm testimonijs transacturos.

Primùm autem, qui nouam hanc exponendi sacras literas rationem suscitant, hi, præterquàm quòd veteres obterunt maiorum laudes, cum vanis hominibus tum magis hæreticis exemplo sunt, vt nouis falsisque commentis sacrarum literarum vera sensa contaminent. Quòd si semel admissa fuerit hæc licentia, vt libros sacros pro suo quisque arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantum abolendæ religionis periculum consequatur. Etenim vna qualibet particula sanctarum scripturarum humanorum ingeniorum libertati permissa, alia quoque atque alia & omnes iam quasi ex more reliquæ humanitus tractabuntur. Porrò autem si

totam scripturam diuinam hominum quorumlibet ingenio arbitratuque exponi liceat, nihil firmum relinquetur. Sed sit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, vbi erat ante castæ & incorruptæ sacrarium veritatis, quemadmodum Vincent. Lirinen. non minùs verè, quàm eleganter asseruit. Quin etiam præter incommoda, & multa & magna, quæ futuris in ecclesia fidelibus hæc opinatio affert, ecclesiam, quæ nos antecessit, erroris grauissimi nota liberare nequit. Cùm enim siue concionatores, siue scriptores omnes, qui sanctis antiquis successere, sacræ scripturæ sensum populo tradiderint iuxta doctrinam à sanctis acceptam: populus autem sensum eundem fidenter acceperit: nimirum qui concordem sanctorum veterum expositionem reijcit, intelligẽtiam, quam hactenus ecclesia habuit, reijcere conuincitur. Exempli causa ponatur aliquid quod pateat latiùs. Sancti omnes exposuere, Euam è costa Adæ, vt litera sonat, fuisse conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ita inuenere à sanctis expositum, populo Christiano sedulò significarunt, & populus ipse bona vtique fide credidit. Ita efficitur, vt sanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota ecclesia in eodem fuerit errore versata. Atque sanctorum & ecclesiæ ignorationem esse coniunctam Nestorius planè intellexit à concilio Ephesino damnatus in hæc verba. Inuectisumus in Nestorij sceleratam præsumptionem, quòd sacram scripturam se primum & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicunque ante se magisterij munere præditi diuina eloquia tractauissent. Totam etiam nunc ecclesiam errare, quæ, vt ipsi videbatur, ignaros doctores sequeretur. Hactenus Ephesi. concil. refertur autem à Vincen. Lirinen. in libello illo verè aureo aduersum prophanas nouationes.

Adde, quòd, vt iam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populũ, Ecclesiæ fides, fides maiorum est. Cùm igitur è scriptura sacra veram & synceram intelligentiã accipere non spectet ad plebem, nisi Lutheranorum insaniam sequi volumus, patrum certè nostrorum in libris sacris intelligentia, ecclesiæ intelligentia ipsissima est. Quamobrem si sancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, Ecclesia dubio procul errauit: idque Deo præcipiente. Peccaret enim populus, si scripturæ iuxta sanctorum omnium sensum expositæ repugnaret: in his præsertim, quorum iudicium non ad plebem, sed ad maiores spectat.

Præterea ab omnibus sanctis commu ni vnaque mente idem sententibus non potuit Dei verbum recedere. Vt videlicet oẽs simul haberent aliquã scripturã pro canonica, quæ canonica non esset, aut ediuerso aliquam communi consensu explo derent, quæ canonica esset. Ergo nec verã intelligentia verbi Dei potuit simul ab illis recedere. Vtrumque enim ecclesiæ promissum est & spiritus & verbum: & si vtrumlibet omnibus sanctis doctoribus defuisset, Ecclesiæ quoque pariter defuisset. Illud autem, quod priore loco assumptum est, si minùs intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi potest: in quibus sanctos simul omnes errare non posse magnis argumentis ostensuri sumus: nec ita multò pòst, sed pauca antè dicenda sunt. Quod verò & verbum & spiritus intelligentiæ in ecclesia cóiuncta sint, quemadmodum posteriori loco assumebamus, per Isaiam dominus in hæc verba testatur. Spiritus meus qui est in te & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodo & vsque in sempiternum. Semen verò Christi fidelium ecclesiam esse negabit nemo, qui vel parum fuerit in sacris literis exercitus. Quis est igitur, qui res à Christo Isa. 59.

Christo in ecclesia copulatas audet errore diuellere, & aut verbum aut verbi sensum sanctis omnibus ac proinde ecclesiæ tollere?

Præterea vt Hieronymus in commentarijs super primum caput epist. ad Galat. ait, ecclesia Dei quæ à posteris apostolorum fidem audiuit: non accepit hominis euangelium, sed Dei. Doctores enim ecclesiæ, inquit, non tam ipsi docent, quàm in ipsis Deus, qui ad sanctos loquitur. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Qui autem dij sunt, tradunt dei euangelium & non hominis. Martion & Basilides & cæteræ hæreticorum pestes non habent Dei euangelium: quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit euangelium, quod docetur. Hactenus Hieronymus. Et eodem loco statim, nec putemus, inquit, in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses inde sibi consuunt cernica-lia. Grande periculum est in ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa de Euangelio Christi hominis fiat euangelium, aut, quod peius est, diaboli. Hæc quoque Hieronymus. Quæ vt conferamus in pauca, hanc rationem habent. Si à sanctis antiquis apostolorum successoribus fideles sensum scripturæ falsum accepere: certè non receperunt Dei euangelium, qui non est in verbis scripturarum, sed in sensu: non in litera occidente, sed in spiritu viuificante: non in membranis, sed in cordibus. Id quod non Hieronymus modò, verùm etiam Hilarius in libro ad Constantium Augustum tradidit. Et si lex spiritualis est, & spiritu indiget vt intelligatur, quod in primo iam loco abundè monstrauimus, æqua rogo tanta dementia est, spiritum sanctum mihi vni affuisse dicere, sanctis omnibus defuisse? Age enim, vt à diuinis ad humanas rationes nostra defluat oratio, si in scripturæ interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs aut acutius aut perspicacius? quid in literis sacris exercitatius? Nec verò Latinis sanctis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia defuit. Nolumus enim modò aut Latinos Græcis aut Græcos Latinis anteponere. Vtrosque constat & ingenio & eruditione valuisse. Quòd si in hoc iudicio magis spectatur vitæ sanctimonia, quis homo recens veteres illos ecclesiæ primarios viros excellet? verùm aiunt. Sed homines erant. At ego & nouicios istos interpretes homines esse reor. Audio, quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo, Quid facit paucitas? sed & in his quę vel apud homines fide creduntur, nonnihil facere solet testium multitudo, maximè seniorum. Nam veterrimi quique solent esse grauissimi. Iuniores autem quasi pueri, si speciem afferant veritatis, non est illa quidem protinùs repudianda: vetustas tamen suo loco conseruanda est. Maxima enim est vis & auctoritas vetustatis: & vbi cũ nouitate certet, est illa sine dubio præferẽda. Sed nescio quomodo à rationib⁹ grauissimis ad has leuiores oratio nostra delapsa est. Iã ad illas redeamus, easque ipsas cõcludamus aliquãdo.

Num. 18.

Num. 19. Illud ergo vrgentiùs & instantiùs premebamus, qui sanctos veteres in vniuersum omnes sacræ vno quolibet scripturæ loco exponendo errasse affirmat, eũ catholicę ecclesię hunc ipsum errorem attribuere. Id quod hoc etiam argumẽto confirmari potest. Vbicunq; est enim ecclesiæ corpus: ibi etiam est spiritus veritatis, vt Irenæus docet, imò Christus Dominus inquiens, ego rogabo patrem & aliũ paracletum dabit vobis vt maneat vobiscũ in æternum spiritum veritatis. Docet quoq; idem apertè Paulus ad Eph. 4. & 1. Cor. 12. Spiritus autem in corpore non easdem omni- (Lib. 3. Ioã. 14.)

omnibus corporis partibus tribuit functiones, quemadmodum Apost. ad Ro. 12. & prioris ad Corinthios capit. duodecimo, elegantissimè persequitur. Alij namque datur per spiritum sermo sapientiæ, alij prophetia, alij interpretatio sermonum, &c. Nec enim in ecclesia omnes apostoli, nec omnes prophetæ, nec omnes interpretantur, &c. Certum est autem, quòd sacrarum literarum intelligentia sanctis doctoribus, si quibus maximè, per spiritum data est. Qui ergo spiritum veritatis sanctis omnibus in scriptura sacræ interpretatione negat, hic sine dubio eundem spiritum ecclesiæ tollit. Quemadmodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam

Luc. 11. omneis corporis partes obscurat. Nam si oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebrosum erit. Atque hæ sunt quintæ conclusionis causæ grauissimæ. Possunt enim esse aliæ leuiores. Certè patrum optimorum & sapientissimorum exemplum, non omnino leue est: qui quanquam erant acerrimo ingenio, scripturæ tamen sanctæ interpretationes ita illi referunt, vt à maioribus didicisse, non vt ex se reperisse videantur. Ad quam legem nos non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti esse debemus. Ac de quinta conclusione dictum est satis.

Num. 10. Sexta conclusio, Sancti simul omnes in fidei dogmate errare non possunt. Hanc primùm ostendit diuus Augustinus, lib. aduersus Iulianum primo. capi. secundo. Cùm enim Iulianum vellet sanctorum testimonijs in dogmate fidei, de quo erat controuersia, reuincere: non omnium, inquit, de hac re sententias commemorabo, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. & posterius, alia sunt, ait, in quibus inter se etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re meliùs aliquid dicit & verius. Hoc autē vnde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Et lib. secundo aduersus eundem ita loquitur. Hoc probauimus catholicorum auctoritate sanctorum, ac per hoc non est consequens, vt falsum sit. Tales quippè ac tanti viri secundùm catholicam fidem hoc verum esse confirmant, vt vestra fragilis & argutula nouitas sola auctoritate conteratur illorum. Præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum vestra est contumacia comprimenda, vt dum tales homines Dei in fide catholica errare potuisse non creditis, ausus præcipites refrænetis. Et paulò inferius, ego te, inquit, ante istos iudices constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos in hac nostra disceptatione constituit cognitores, nec quorum sententiæ de hoc, quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi: sed sanctos & in sancta ecclesia illustres antistites Dei non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis (quanquam & in his nonnulli ex eis docti fuere) verùm omnes sacris literis eruditos nominatim sicut oportebat expressi, vt in eis timeas non ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit. Qui tunc de ista causa iudicauerunt, cùm ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant. Quod inuenerunt in ecclesia, tenuerunt. Et posterius. Vsqueadeò, ait, permiscuit imis summa longus dies, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Cyprianus? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis) & quodammodò audio vocem tuā qua respondes. Absit, vt audeam cæcos istos viros vel,

cogitare

cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem, qui ſanctos reiicit, eos vniuerſam Christi eccleſiam reiicere teſtatur. Et Vincentius Lirinenſis, neceſſe eſt, inquit, omnibus catholicis, qui ſeſe eccleſiæ ligitimos filios probare ſtudent, vt ſanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur, prophanas verò nouitates deteſtentur, horreſcant, perſequãtur. Cõcilio enim Epheſino diuinitus placuit, nihil aliud poſteris credendum decernere, niſi quod ſacrata ſibi cõſentiens ſanctorũ patrũ tenuiſſet antiquitas. Hactenus ille. Nec Epheſina ſolũ ſynodus ità ſenſit, ſed Conſtãtinopolitana ſexta actione. 12. in hæc verba. Et dixit ſancta ſynodus. Omnino neceſſe eſt non ſolũm ſecundũ ſenſum, ſequi ſanctorum patrum dogmata, ſed eiſdem vocibus vti cum illis, nihilque penitus innouari. Et iterum, ſanctorum patrum dogmata tanquã legem ſanctæ Dei ſuſcipiunt eccleſiæ. Nec obſtat, has ſententias Sergij eſſe non ſynodi. Tũ, quoniam ſi hæreticus ipſe Sergius publica eccleſię cõſenſione victus hãc noſtrã cõcluſionẽ negare nõ potuit, certè inimici noſtri ſunt iudices. Tũ, quoniam ſynodus acti. 17. & 18. ſanctos ipſos patres tanquam regulam ſequitur. & ſynodus Latera. ſub Marti. 5. cano. 12. & 13. quę omnes conſonantes eccleſiæ patres reſpuunt, ea catholica & apoſtolica eccleſia reſpuere dicit, & quæ credunt, credere. Id quod non modò Aug. Vincen. conciliorumq; grauiſsimis teſtimonijs, verum etiam inuictiſsimis rationibus confirmari poteſt. Nam ſi ſancti in aliquo fidei dogmate falſi ſunt: & populi, qui eos ſequebantur, falſi fuiſſent. Conſtat enim populum Chriſtianum ante nos fidei ſanctorum doctorũ acquieuiſſe. Neq; enim aliter fidem in Ieſum habere poterat, niſi haberet etiam in ſanctos eius. Gratias ago deo meo, ait Paulus ad Philemonem, audiens fidem quam habes in Domino Ieſu & in omnes ſanctos eius. In quæ verba Hieronymus, quicunque, inquit, deo credidit, aliter eius fidem recipere nequit, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in deum perfecta fides, quæ in miniſtros eius infidelitate tenuatur.

Præterea cùm quædam ad fidem pertineant, quod & ſi ſæpè dictum eſt, dicendum eſt tamen ſæpiùs, quæ plebs penitus ignorat: ſi ſancti omnes in fide rerum huiuſcemodi decepti fuiſſent, eccleſia certè fuiſſet decepta. Adhæc, ſanctorum omnium fide repulſa, magna ex parte Chriſti & Apoſtolorum traditiones repellentur. Non enim aliunde apertiùs quàm ex ſanctorum veterum teſtimonijs pleraſque Apoſtolicas tráditiones agnouimus. Vnde in ſeptima ſynodo generali. actio. prima. Anathematiſmus ſeptimus Baſilij pœnitentis ſic habet. Qui doctrinas ſanctorum patrum & traditionem catholicę eccleſię contemnunt: quique cauſantur & voces Arij, Neſtoris, Eutychis & Dioſcori iactant dicentes, quòd niſi ſatis ex veteri & nouo teſtamento inſtructi eſſemus, ſanctorum patrum & catholicæ eccleſiæ traditiones ſequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita ſunt connexa atque coniuncta, vt diuelli ac diſsociari non poſsint, doctrina ſanctorum patrum. & eccleſiæ traditio. Quiſquis vnum iſtorum tentarit labefactare, alterius quoque fidem concutiat neceſſe eſt. Atque eiuſdem ſynodi actione. 6. Tomo quinto Epiphanius pro ſynodo ſic ait. Quòd ſi is qui hanc expoſitionem contra venerandas imagines edidit, aſſerit, ſe à ſanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, nõ fuiſſe receptum: quomodo ea, quæ ſancti patres non probauerunt, nos qui indigni ſumus vt diſcipuli eorum nominemur, recipiemus? Neque ſynodus hæc modò, verùm reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores hac via & ratione vniuerſas hæreſes refutarũt. Nõ enim cõmodè aliter poterãt, niſi & i ſcripturis ipſis canonicis & in reliquis fidei decretis maiorũ ſentẽtiam

tiam, vt acceperant, tenuissent. Qua de re, libet prorsus verba Vincentij Lirinensis adscribere. Sacra, inquit, vetustatis auctoritate prophanę nouitatis contere mus audaciam. Neque hoc sanè nouum, siquidem mos iste semper in ecclesia viguit, vt quo quisque floreret religiosior, eò promptiùs nouellis adinuentionibus contrairet. Exemplis talibus plena sunt omnia. Sed ne longum fiat, summatim nõnulla ac breuiter perstringemus: vt omnes luce clariùs videant, beatorum apostolorum beata successio qua via semper ingressa nouas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri sancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi vt omnia, qua fide à patribus suscepta forent, eadem filijs consignarentur. Idque esse proprium christianæ modestiæ ac grauitatis, non sua posteris tradere, sed à maioribus accepta seruare. Ducatum quippè præbet nobis religio, non nos religioni. Nec maiorum sensa quà volumus trahemus, sed potiùs quà illa trahunt retrahũtque sequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemque præcipuum eius rei quam dixerat, exemplum affert ex Ephesino concilio, vbi cùm de sanciendis fidei regulis contra Nestorium disceptaretur, decretum est, vt sanctorum patrum in medium sententiæ proferrentur. Quod cùm ita factum esset, Nestorius tanquam catholicæ vetustati contrarius damnatus est, Cyrillus verò tanquam sacrosanctæ antiquitati consentaneus est probatus. Sed, vt ipse idem dixerat, exemplis talibus plena sunt omnia. Sic enim Hieronymus Eluidij dogma reuicit. Sic Basilius ad Amphilochium spiritus sancti diuinitatem asseruit. Sic Augu. Donatist. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samosatenus à celebri quodã scriptore superatus est. Sic Theodoritus Alexandrini concilij definitiones comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem huiusque sectatores confudit, astruxitque à sanctis

Euse. 5. lib. eccle. hist. c. 28.

Lib. 6. hist. trip. c. 20.

doctoribus consentientibus nullos nisi impios & hæreticos discrepare. Sic Agatho Papa ecclesiasticum dogma de duplici Christi voluntate & operatione firmauit, nempè sanctorum scriptorum consentientibus testimonijs. Quibus ea solùm ratione hæretici responsdere se posse existimarunt, si libros deprauassent, & alia ex eisdem sanctis testimonia vel mutila vel etiam conficta in confirmationem erroris adduxissent. Neque enim negare sanctorum auctoritatem integrum vel hæreticis videbatur. Quorsum autem post vetera exempla nunc noui tia proferamus? ex Bernardo epistola 77. ad Hugonem, ex Innocent. De presbytero non bapti. c. apostolicam. ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs, quos ne longum sit, missos in præsentia faciemus. Satis enim nobis, si modò in philosophia christiana aliquid profecimus, positis exemplis rationibusque & testimonijs persuasum esse debet, sanctorum omnium communem sensum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta depromi Theologicis conclusionibus confirmandis. Id quod sexto hoc demum loco erat nobis constituendum. Constituimus autem longa oratione id quidem, quomodo enim rem tantã verbis paucioribus explicaremus? sed adeò præclarè tamen, vt tenebræ, quas aduersarij veritatis offundere suis argumẽtationibus conati sunt, iam superioris disputationis luce fugatæ esse videantur. Certè primum, secundum & tertium argumentum post ea, quæ dicta sunt, nulla responsione egent. Sed ne ratio illa quidẽ deinceps apposita. Eadem enim non magis contra veteres sanctos quàm contra patres conciliorum omnes atque adeò cõtra totam ecclesiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutauimus. Osiandri ergo & Caietani scrupuli modò restant, qui si fuerint exempti, nihil profectò

6. Syn. act. 4.

fectò erit amplius, quod sexto loco explicando desideretur.

¶ Caput quartum.

CVm igitur cōtēdit Osiāder, exposito res vsq; ab apostolis vniuersos in prophetiç illius intelligētia errasse, primū nihil nobis contrariū affert. Nam, vt Vincētius Lirinensis rectè dixit, antiqua sanctorum patrum consensio nō in omnibus diuinæ legis quęstiunculis, sed solùm in fidei regula nobis certò est sequenda, atq; in his præcipuè quæstionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod etiā capite superiore paulò latiùs explanauimus. Porrò autem Oseæ Prophetia an in sensu literali an in allegorico ad Christū referenda sit, ad fidei quæstionem nō pertinet. Ita quanuis sancti in hoc falsi fuissent, non in re graui, sed quæ parui momēti in ecclesia est, fuissent falsi. Deinde, falsum est omnes auctores vsq; ab apostolis locum illum in sensu solùm allegorico ad Christum retulisse. Referunt quidem omnes ad populum Israël & ad Christū quoque referunt, sed non omnes asserunt per allegoriam id fieri. Quin nonnulli affirmant, eundem scripturæ locum plures habere interdum sensus literales. Postremò si dicamus sensum esse allegoricum, nullus est error. Nam obiectioni Osiandri Hieronymus in comm. super Oseam doctè respondet. Vana igitur ista ratio apud eos valet, qui ipsi decipi fallique volunt. Grauiores constantioresque admonendi sunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiantur. Apertè enim sophisticantem nemo non videt, nisi qui ad modum est indoctus: Callidus ille & occultus sophista, ne veritatis specie fallat, studiosè cauendum est. Nec enim facilè agnoscitur. Nec verò existimari velim Caietanum aut in sophistis esse censendum, aut astutè vafrè maliciosevè quempiam fallere voluisse. Sed vir ingeniosus & doctus non fallebatur nisi specie quadam obscuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet maiorē quā cæteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic sanè cauendus est.

Argumentatur itaque Caietanus, Nō alligauit deus expositionem scripturæ sacræ priscorum doctorum sensibus, & cætera. Imò verò alligauit, si omnes ad vnum in eandem sententiam concurrerint. Tenentur enim vniuersi catholici sensum ecclesiæ sequi. Sensum autem ecclesiæ fuisse, qui idem fuit doctorum ecclesiasticorū oīm, explicatum est paulò antè satis, vt arbitror diligenter. Nec ecclesia nunc de scripturarum sensu iudicat diuinando, sed ex traditione maiorum eas interpretatur. Quemadmodum enim, si qua alia fidei quæstio occurrerit, ecclesiæ iudicium nihil noui auribus Christianæ plebis infert, sed maiorum antiquā in ea re fidem, & inquirit & sequitur: ita cùm de sacrarum literarum sensu existit aliqua controuersia, nullam nouam intelligentiam à censura ecclesiastica expectare debemus, sed eam, quæ magna facta disquisitione patrum nostrorum cōmunem esse constiterit. Spes, inquiūt, nobis & posteris tollitur exponendi sacras literas, nisi transferendo de libro in quinternū. Minimè verò gentium. Nam, (vt illud prætercam, quod in sacris Biblijs loci sunt multi, atque adeò libri integri, in quibus interpretum diligentiam ecclesia desiderat, in quibusque proinde iuniores possent & eruditionis & ingenij posteris ipsi quoque suis monimenta relinquere) in illis etiam, quæ antiquorum sunt ingenio ac diligentia elaborata, non nihil nos Christiano populo, si volumus, præstare & quidem vtilissimè possumus. Possumus enim vetustis nouitatem dare, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiā, dubijs fidem, omnibus naturam suā & naturę suę omnia. Sed quoniā huic Caietani argumento Vincētius Lirinen. doctissimè elegantissimeque respondit, verba

verba nos ipsius ascribemus digna illa profectò, quæ aureis literis scriberentur, Exod. 36. Esto, inquit, ô Doctor quasi Beseleel, & pretiosas diuini dogmatis gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adiice splendorem, gratiam, venustatem, intelligatur te exponête illustrius, quod antea obscurius credebatur. Eadem tamen, quæ didicisti, doce: vt cùm dicas nouè, non dicas noua. Sed forsitan dicet aliquis, nullus ne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur intelligêtiæ? habeatur planè & maximus. Sed ita tamen, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, vt in semet ipsa vnaquæq; res amplificetur. Ad permutationê verò, vt aliquid ex alio in aliud trâsuertatur. Imitetur animarũ ratio rationem corporum: quæ licèt annorum processu numeros suos euoluant & explicêt, eadem tamen, quæ erant, permanent. Parua lactentium membra, magna iuuenũ: eadem ipsa sunt tamen. Quot paruulorũ artus, tot virorum. Et si quæ illa sunt, quæ çui maturioris ætate pariuntur, iam in seminis ratione pręserta sunt: vt nihil nouũ postea proferatur in senibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. Quòd si humana species in aliquam deinceps non sui generis vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, necesse est, vt totum corpus vel prodigiosum fiat, vel etiam intercidat, vel certè debilitetur. Ita etiam sacrarum literarum intelligentia sequatur has decet progressuũ leges, vt annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate, incorrupta tñ illibataq; permaneat. & paulò pòst. Quodcunq; igitur, ait, in ecclesiæ paradiso dei agricultura patrũ labore satũ est, hoc idem filiorum industria colatur, floreat, maturescat, proficiat, pficiatur. Et prisca illa cęlestis philosophię dogmata à posteris excurentur, limêtur, poliantur. Sed nefas est, vt commutêtur, detruncêtur, mutilêtur, humanorumq; ingeniorum quasi extranea additamenta recipiant. Accipiant licèt euidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant necesse est, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius tota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex Apostolo ad Eph. 4. videtur esse dè prompta. Vbi illam corporalis augmenti similitudinem adeò & apertè & copiosè persecutus est, vt nulla mea oratione opus sit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De sexto autem loco hactenus. Iam ad 7. transeamus, hoc est scholæ nouæ auctoritatem. De qua & si nonnihil fortasse noui dicturus sum, ea tamen, quę pios lectores probaturos esse confidam.

¶ Septimi Libri finis.

DE AVCTORITATE DOCTORVM SCHOLASTIcorum, quæ septimo loco posita est, Liber Octauus.

Caput primum.

Sequitur locus huic disputationi vel maximè necessarius, qui scholæ Theologicæ cótinet auctoritatem. Quam hę retici iuniores non modò eleuant & exte nuant, verũ etiam explodunt & exibilát. Ac signifer impietatis Germanicę Lutherus Vuicleffi in hoc, vt in alijs, discipulus in libro quidem aduersus Iacobum Latomum asserit, Theologiam scholasticam esse aliud nihil quàm ignorantiam veritatis inanéq; fallaciam, quã ad Colo. c. 2. Apostolus præcauet. In libro autem de abrogan. Missa priua. Academias dicit esse Antichristi lupanaria. Philippus vero Meláchthon in Apologia contra Parisien. Lutetiæ natam esse, ait prophanam scholasticen, qua admissa, euãgelium obscuratum, ac fidem extinctam. Breuiter Lutherani omnes ad vnũ scholæ nostræ auctoritatem & mirificè contemnunt, & inimicè insectantur. Atq; hinc fortassè tã quam ex primo fonte reliquæ istorum hæreses deriuatæ sunt. Principio nanque quod erat facile, scholæ auctoribus contemptis, scholæ quoq; iudicia contempsere rũt. His neglectis, mox necesse erat, Hieronymus, Aug. Greg. Amb. Basilius negligerentur, quos Theologi recétes dogmatum suorum auctores habebant. At antiquis sanctis posthabitis, despectui quoque habita sunt eorum concilia. Vnde cõ secutum est, vt & libros quosdam canonicos, & ecclesiasticã auctoritaté Lutherani conciderent. Adeò verũ illud est, qui minima negligit, paulatim defluit. Absit inuidia verbo. Nec enim minima scholæ auctoritas esse potest, quam parui facere nemo sine fidei discrimine potest. Connexę quippè sunt ac fuere semper post natam scholam, scholæ contemptio & hæresum pestes. Quamobrem tuear etiã hũc locum, neq; facilè ac breuiter, vt mihi videtur, expediam. Nam & si facultatem differendi à dialecticis exercitationibus acceptã scholastica in nobis theologia amplificauit, neq; enim mediocrem à primo tempore ætatis in eo studio operam curãq; consumpsimus, at hìc sanè, quãquàm in loco proprio versamur, non ad copiam nostram nos in vtramque partem exercere volumus, sed ad nostrum morem tenui ter angustéq; disserere. Sed in omni oratione memento Lector eam me defendere scholæ doctrinam, quæ sacrarum literarum fundamentis constituta sit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum assensu omnium dicere me video, miseram esse scholæ doctrinam, quæ se titulis magisterij defendat: miseram etiam, atq; haud scio an multò magis, quę detracta scripturæ sacræ auctoritate syllogismis contortis de rebus diuinis philosophatur. Imò ne de rebus diuinis quidé, sed nec de humanis, verũ de his quæ nihil ad nos attinét. Intelligo autem fuisse in schola quosdam Theologos ascriptitios, qui vniuersas quæstiones Theologicas friuolis argumentis absoluerint, & vanis inualidisq; ratiunculis magnũ pondus rebus grauissimis detrahentes ediderint in Theologiã commẽtaria, vix digna lucubratione anicularum. Et est in his sacrorum Bibliorũ testimonia rarissima sint, conciliorũ mẽ tio nulla, nihil ex antiquis sanctis oleant, nihil ne ex graui philosophia quidem, sed

ferè è puerilibus disciplinis scholastici tamen, si superis placet, theologi vocantur, nec scholastici sūt, nedū theologi, qui sophismatum fæces in scholam inferentes, & ad risum viros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum. Quem verò intelligimus scholasticum theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de deo rebusq; diuinis aptè, prudenter, doctè è literis institutisq; sacris ratiocinetur. Quòd & si ita esse pluribus verbis postea differendum est, illud tamen nunc breui confitēdum est, nisi qui is sit, esse theologum scholæ neminé.

Intelligo etiam in schola fuisse nonnullos quasi ad discordiam natos, qui tū optimè disseruisse se putant, cùm cōtra doctiores dixerint, vt non tam verum inuenisse velle videantur, quàm aduersarios conuincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere. Atq; hos, sunt in ecclesia multi, qui tanquam milites auctorati vel tuentur vel impugnant, & tota eorum de re theologica disputatio, partium studium est contentio atque dissidium. Quos ego probare nec debeo nec possum. Nam quanuis dissentientium inter se reprehensiones non sint vituperandæ, concertationes tamen in disputando pertinaces indignæ philosophia prophana, nedum sacra doctrina, mihi videri solent. Nec enim quod Cicero disertissimè dixit, disputari sine reprehensione, nec cum pertinacia rectè disputari potest. Atq; illud verè à Publio dictum est, veritatem nimiū altercādo amitti. Minimè verò assentior ijs, qui ex circulorum scholasticorum disputationibus ortam esse pertinaciam volunt, irritationéq; scalpendi omnia. Quin istiusmodi malorū existimo in moribus esse culpam, nō in schola. Moderati enim nec contentiosi homines nec pertinaces, quasčunq; res sobriè ad temperantiamq; definient. Quod cùm omnibus est faciēdum, qui disciplinam quamlibet profitētur, tum nemini potiùs quàm theologo.

Fuere autem sine dubio in schola multi, qui his vitijs declinatis, rem theologicam grauiter sanè ac modestè tractarunt. Nam quos isti pertinaces vocant omniaq; scalpētes theologos, paucos, si verè loqui volunt, significare possunt. Qui etiam mihi, sicui maximè, displicent: sed propter paucorum vitia non est omnium corona tra ducenda. Quòd & si pleriq; theologi in his vitijs essent, iniqua esset adhuc ista calumnia. Quemadmodum enim nemo iustus & prudens vniuersos adolescentes accusat, quanuis plurimū sint libidinosi, quoniam libido nō est omnium adolescétum, sed non proborum: sic quoniā ista scholastica pertinacia theologorum leuiū est non omnium, iniquè profectò, vt modò dicebam, schola traducitur propter ea vitia, quæ non sunt scholæ, sed inertis, vanæ, contentiosæ scholæ. Theologos itaq; scholasticos, qui modò hoc cognomine digni sint, asserere equidem & vindicare volo, idq; faciam, si priùs scholæ propriū institutum & rationem docendi proposi tam ostendam, qua minimè intellecta, nihil rectè aut pro illis aut contra illos dici potest.

Caput secundum.

Theologiæ scholasticæ proprium munus, quantum & à maioribus accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis ferè congressibus experimur, illud primū est, vt quę in sacris literis & apostolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucē quasi è tenebris eruantur. Colligit enim theolog⁹ ex principijs fidei à deo reuelatis cōclusiones suas, atq; in principijs ipsis implicitas per argumētationé naturę cōsentaneā explicat. Quéadmodū enim musica facultas ex ijs, quæ sunt in Arithmetica posita, ea ratiocinando connectit, quæ sunt in numeris sonantibus aut consona aut dissona, ita scholæ theologia ex his quæ fides posuit, ea quæ sunt cōsequētia,

tia, naturæ ratione conficit de Deo rebusque diuinis. Quòd si Astrologia, Musica, perspiciendi facultas, atq; aliæ id genus disciplinæ, tametsi ex alienis facultatibus quasi mendicæ, sed habentur in pretio tamen, tanquam vtiles & necessariæ: ecquisnam iste malus genius est, scholasticam disciplinam profligare velle, quæ non ex Arithmetica, non ex Geometria, nó ex Physica, sed ex sacris diuinisq; & literis & institutis docet, quid consequens sit, quid côtra repugnãs? Nec verò audiendi sunt, qui scholasticas quæstiones, vt curiosas reprehendunt, & scholæ temeritatem insimulant, quòd de rebus longè semotis à captû nostro audeat pronunciare, & tã multa definire, quæ citra salutis dispendiû vel ignorari poterãt, vel in ambiguo relinqui. Huius generis exempla ponunt. Quid discernat patrem à filio, quid ab vtroque spiritum sanctû, quid intersit inter filij natiuitatem & spiritus processionem, vtrùm spiritus sancti à patre & filio proficiscentis vnicum sit principium, an duo. Ita cẽsent id præclari & magni theologi esse, nihil vltrà quàm sacris literis proditum est, definire, hoc est, in theologiæ principijs hærere, mentem à consequentibus & repugnantibus seuocare. Quorum sententia quid sibi velit, non intelligo. Potest enim quicquam esse absurdius, quàm sola disciplinę principia habere definita, conclusiones verò: quæ certo atq; euidenti syllogismo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle, aut in ambiguo relinqui? Quod si in Geometria, Physica, Astrologiavè quisquã assereret, verè & iure stultissimus haberetur. Sed de his hactenus. Non libet enim mihi rem exploratã suadere, quod multi & hi docti sæpè fecerũt. Itaq; pergamus ad reliqua.

Erasmus in procemio super Hilarium.

Habet rursum hæc disserendi in schola facultas alium propositũ scopum, fidei nostræ aduersus hæreticos defendendæ. Est quippè doctoris scholastici, vt magister sententiarũ in procemio ex Augustino tradit, scire, quẽadmodum fides catholica & pijs opituletur, & aduersus impios defendatur. Quòd si scholæ doctor non possit docere fideles doctrinam sanã, & eos qui sanam non habent redarguere, apud vulgus theologus esse aliquãdo poterit, re vera nunquã erit. Atq; ob eam causam scholasticorũ disputationibus adeò sunt hæretici infensi, quòd intelligunt, catholicã fidem, quã expugnare moliuntur, horũ studio doctrinaq; muniri. Agnoscũt sanè lupi canes, eosq; odio prosequuntur: & scholæ nomen istis inuisum est, quæ lupos arcet à gregibus, & eorum insidias porrò cauet. Atq; in hoc genere nihil est quidẽ admirandum, illorum autem hominum genus mirari non desino, qui cũ catholici & habeantur & sint, his plausus tamen excitare solent, qui nesciunt iuuentutẽ ad linguarũ studium adhortari, nisi prius theologos scholasticos maledictis figant, totisq; concidant voluminibus. At suauissimè maledicunt. Venenum animi linguæ mella tegunt, eoq; perniciosius paratum, quo suauiùs obbibitũ. At sunt morosi & prolixi scholastici theologi, si quærimus, anxiè etiam superstitiosi. Sed hęc, vt dixi, morum vitia sunt, nó scholæ. At morositas tamen, & ea vitia quæ theologis obiiciũtur, habent aliquid excusationis, vel iustæ, vel quæ probari posse videatur. Nã de rebus multis & varijs non solũ in genere, sed singulatim etiam disserentes non potuerunt hæc breui oratione cõficere. Hinc autem myriades articulorum, quas isti reprehendunt, quæ si essent adagiorum, non reprehenderent, sed suspicerent. Accedit, quòd perspicuitas non solet esse coniuncta breuitati. Obscuri nanq; fiunt, qui breues esse laborant. Ita perspicui theologi esse cupiẽtes, longiores aliquãto fuere. Adde quòd res difficiles & obscuræ, quas plurimas theologi edisserunt, paucis explicari non queunt. Rudibus quoq; & imperitis schola sese attemperat, atq; adeò plura & quærit & definit, quæ doctis hominibus, ijs etiã qui ingenio multùm valent, superua-

14. de Tri. cap. 1.

canea viderentur. Scholastico demū more in vtramq; partem theologi differētes, necesse est, vt quæcunq; docent, longiore ea sermone complectantur. Anxia verò superstiuo, quæ dicitur, religio est, nō superstitio. Nempè non licet apud nos susq; deq; omnia ferri, sed scholæ norma decretoque vniuersos, qui aut disputare aut scribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præscriptis lineis cōtineri. Hinc illę lachrymę. Illis libertas placet, imò verò licentia dicēdi scribendiq;: nos cū de rebus theologicis disputamus, licentiam omnem & temeritatem perhorrescimus. Sed totum hoc scholasticū disserēdi genus spinosum est: & pes spinis cōfixus, gressum deinde figere nō valet. Scilicet tenerrimi istorum pedes sunt: & quos errores non pungūt, pungit disciplina. Quā, vt antè dicere cœperam, ob id odio isti prosequūtur, quòd ars est, quæ doceat tum propugnare fidē, tum hæreses expugnare. Id quoniam postremo libro fumus fusè ac diligenter explicaturi, breuiter & sine disceptatione modò ponendū est. Nec enim decet, omnia eodem loco demonstrare.

Spectat denique ad scholasticorū functionem Christi ecclesiæq; doctrinā, quātū fieri potest, ex disciplinis humanis aut illustrare aut etiam confirmare. Nā, quòd Augustinus docuit, vasa argentea & aurea cæteramq; Aegyptiorum supellectilē, etiam si commodatam acceperimus, iure quasi nostra facere possumus, inq; fidelium vsus vendicare: & alienigenam mulierem, vt Hieronymus admonet, rasis crinibus reiectisq; superfluis ad Dei populū introducere. Id quod si quo decet tēperamento grauitateq; fiat, nemo vt opinor, tam stultus futurus est, qui reprobet, nisi horum nihil vnquam reputauerit. Discūt theologi à Dauid extorquere de manibus hostium gladiū, & Golię superbissimi caput proprio mucrone truncare. Discunt à Paulo, vel inscriptionem fortuitam arte

Lib. 2. de Do. Chri. cap. 4.

Deut. 21. In epist. ad magnū oratorem, & ad Damasum de filio prodig. 1. re. 17. Act. 17.

torquere in argumentum fidei, & quæ in aliū vsum scripta sunt, ea ad emolumentū ecclesiasticæ doctrinæ cōuertere. Discūt cum Daniele ac Moyse Chaldæorum Aegyptiorumq; sapientiam, si non vt sequātur, at vt indicent atq; conuincant. Nec æquū est, vt si aduersum Philosophos disputant, ignorent dogmata philosophorum: nam & si quispiam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus Matheseos, risui patet. 37. d. c. qui de mensa. Possem persequi multa huius rei argumēta: sed ea ipsa quæ dixi, sentio fuisse longiora. Ignoscet autem Lector. Nam & studio rerum nostrarum prouectus sum, & schola est paulò loquacior, ne ab omnibus eam vitijs videar vendicare. De his igitur hactenus. Egi enim secùs atq; initio dixeram: & in loco presso atq; angusto spacia dicendi videor quæsijsse. Sed difficile erat rem & ab alienis conscissam, & à quibusdam è nostris malè tractatam ne leui quidem ratione sarcire.

Tres itaq; fines veræ theologiæ constituendi sunt. Nec enim tantū de scholastica, sed de omni omnino theologia disputo. Lutheranorū autē hæresis, si sibi cōsentanea esse velit, de scholæ instituto nihil queat dicere, in qua nūquam se exercuisse vel ipsa fatetur. Nemo autem audiēdus est, qui de ea re, quàm nec vsu nec ratione habet cognitam disputabit. Quòd si tria illa veræ theologiæ sunt cōmunia, ea verò schola omnia præstat, certè in ijs perniciosus est error, qui scholam negligendā esse existimāt. Hæc est enim vera theologia, in qua omnia insunt, quę sunt in theologo requirenda, scientia dei, cœlestium rerū cognitio, humanarū prudentia & vsus. Vt cùm hæc adsint, perfecta doctoris Christiani disciplina sit, & sine his esse nō possit. Quod cùm optimū maximumq; sit, si id volumus adipisci, theologiæ scholasticæ opera danda est, sine qua nullam omnino perfectā in Ecclesia doctrinā cōsequi possumus, Ea verò neglecta, qui se

Theo-

Theologos esse arbitrantur, tum se deniq; errasse sentiēt, cùm eos aut disputatio cum hæreticis, aut grauis aliquis et perplexus cōscientiæ casus experiri coget. Nec verò quisquā scripturæ sanctæ studiosus vereri debet, ne ex scholæ studio, sacrarū literarum studium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferēdum non modò non retardat, verùm etiam inuitat atque allectat schola. Nosq; ipsi quicquid ad sacras literas attulim⁹, si modò aliqd attulimus, à doctoribus atq; doctrina scholastica instructi ad eas et ornati accessimus. Sed iā tempus est, vt doceamus, quod est nobis hoc loco præcipuum institutum, an scholasticorum auctoritas firma argumenta theologo præstet, an infirma.

Caput tertium.

INfirma autem ea oīa argumenta esse, quæ ab scholæ auctoritate deriuantur, illa primū ratio suadet, quòd nec è sacris literis, nec ex apostolorum institutis, neq; ex ecclesiæ definitione, scholæ auctoritas comprobatur. Cumq; scholasticis auctoribus spiritum veritatis nusquam dominus fuerit pollicitus, errare vt homines possunt, atq; adeò nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

Item nullum est in schola certum dogma, sed partium factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex scholæ auctoritate confici potest. Præterea theologi scholæ omnes asseruere, matrimonium etiam sine ecclesiæ ministro contractum esse verè ac propriè nouæ legis sacramentum. At hæc omnium communis sententia non solùm non facit certam fidem, sed ne probabilis quidem videtur esse. In nulla igitur re alia scholæ testimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, paucissimis quàm fieri poterit exponemus. Pugnabimusque pro scholæ auctoritate, non affectu, sed ratione. Quā quam non sumus ignari, multos studiose contrà esse dicturos. Quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus.

Caput quartum.

QVod fuerit Academiæ theologicæ initium, quis progressus, quos institutores habuerit, quosvè auctores tametsi ad scholæ commendationem attinet, non est tamen huius loci dicere: vbi hoc solū conamur explicare, quātum habeat virium ad faciendam fidem argumētum ex scholę auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda, sit prima conclusio.

Theologorum scholasticorum etiam multorum testimonium, si alij contrà pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quàm vel ratio ipsorum, vel grauior etiam auctoritas comprobarit. *1. conclusio* Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet: sed si paucos viros modò graues se cum habeat, poterit sanè aduersum plurimos stare. Non enim numero hęc iudicātur, sed pondere. Hanc verò conclusionē probare argumentis non debeo. Nam si quid est euidens, de quo inter omnes conueniat, argumentari non soleo: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. Certè vbi variæ sunt doctissimorum hominum discrepantesq; sententiæ, academicorum temperamentum imitari, & à rebus incertis certam assensionē cohibere debemus. Quid enim tam temerariū, tamq; indignum sapientis grauitate atque constantia, vt idem Cicero elegantissimè tradit, quàm quod nō satis exploratè perceptum sit & cognitum, id sine vlla dubitatione defendere? Quo loco sanè arguendi sunt scholastici nōnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt præiudicijs, viros aliàs catholicos notis grauioribus inurunt, idq; tanta facilitate, vt meri

to rideantur. Nobis autem schola nostra magnam quidem licentiam dat, vt quodcunq; maximè probabile occurrat, id nostro iure liceat defendere: sed non licet tamen eos qui nobis sunt aduersi, temerè ac leuiter condemnare. Alia sunt scholæ placita, de quibus mox dicturi sumus, alia sunt præcepta sectæ, de quibus modò loquimur. Quæ ab illis dissident, ea notam habent, quæ ab his, nō habent. Nec enim si quid aut scoticis aut thomisticis pronúciatis contrarium est, error illico est. Sed hæc hactenus.

Secũda cõ. Secunda conclusio, Ex auctorum omnium scholasticorum communi sententia in re quidem graui, vsqueadeò probabilia sumuntur argumenta, vt illis refragari temerarium sit. Nam in quacunque arte peritis credendum esse ratio mōstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nautis in nauigādi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac de Theologiæ dogmatibus disserendi experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum sanus, aut certè temerarius est. Deinde in Clemen. Vni. de summa Trinitate. Patres concilij Vien. Opinionem illam inquiunt, quæ dicit, tā paruulis quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tā quam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, fore à catholicis eligendā. Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controuersa fuerat, opinio concors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ac reuereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinat, vt definiat huiusmodi opinationem esse tenendam, quid si nó ex opinione, sed ex certo & minimè circumductili animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non existimas concilium Viennense pro eiusmodi dogmatis firmiter in schola receptis grauiore censura iudicaturum? Scholæ igitur communē consensum non nisi impudenter, & temerè reiiciemus. Prętereà cùm inter ipsos theologos scholasticos magna ferè vbique dissensione certetur, ita vt in hac parte iure forsitan reprehendantur, certè non idem omnes assererent, nisi eodem diuino spiritu permouerentur. Nec minùs mirandum est varias scholę factiones doctoresque tam inter se discrepantes in vnam eandemque sententiam concurrisse, quàm septuaginta interpretes diuersis (vt ferunt) cellulis inclusos, in vnam eandemq; conuenisse interpretationem. Non igitur poterit esse verum illud, quod scholasticorum theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium. *Irenæus Eusebius, Epiphanius, Augustin', Clemens Alexan. Iustinus martyr.*

Tertia cõ. Tertia conclusio. Concordem omniū theologorum scholæ de fide aut moribus sententiam contradicere, si hæresis nō est, at hæresi proximum est. Scholæ porrò placita, si ita vocare libet, in duplici sunt differentia. Altera ad philosophiæ magis rationem expediunt quàm fidei. Altera ad fidem pertinent moresque christiano populo necessarios. Quæ ab illis dissonant, ea scholastico theologo nō sunt hæretica. Quæ verò huic posteriorum rerum generi sunt aduersa, ea nos hîc tanquam venena refugimus. Nam ijs hæreseos crimen, vt quod sit ipsum per se atrocissimū, impingere apertè & simpliciter non audemus. In quo equidē sæpè theologorū requiro prudentiam. Absurdum est enim, vt crimen grauissimū nisi rebus quoq; grauissimis impingatur. Sed ad rē. Illa conclusio, vt est à me posita, primū ostenditur, quòd nullū dogma reperietur, quod eadem mēte oreq; scholastici oēs certò ac firmiter asseruerint, quin idem in vniuersum ecclesia teneat, eorum auctoritate mota. Nam si aliquod inuenire hęretici possunt, proferant, & tacebimus. Quòd si nullum proferri potest, sine dubio, velint nolint, id quod scholę toti' auctoritate firmatur,

verū

verum est, si ad fidem, vt dixi, moresq́; pertineat. Adde quòd nullũ tam proprium scholæ decretum est, quod vel ex sacris literis, vel ex apostolorum traditione, vel ex conciliorum, aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui scholæ decreta refutarunt, hi semper inuenti sunt & fontem, vnde illa manant, repudiasse. Atq;, vt vno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes sine discrimine theologos explosit. Quod abundè satis magnum argumentum est, sine fidei discrimine huiusmodi scholæ placita negari non posse.

Præterea si qua in quæstione vniuersi Theologi eadem inter se concinunt, pro fectò si in eo errant, ecclesiam item errandi periculo exponunt. Siue enim qui confessiones audiunt, siue qui ad populum habent cõciones, vtriq; plebem instituũt, vt à theologis acceperunt. Ita fit, vt Ecclesia eorum in fide cõem errorem dissimulãdo, Christi fideles suo silẽtio deciperet. Error enim, cui non resistitur, approbatur: & veritas, cùm non defenditur, opprimitur, vt Innocentius ait. 83. dist. error. Atq; Deus ipse si theologorum omnium errorẽ non aperiret, in necessarijs Christiano populo deesset. Quid enim facturus est populus imperitus nisi eos sequi, quos pro illo tempore ecclesiasticæ doctrinæ magistros acce pit? An post hæc oĩa scholæ Theologia contẽnenda est? Crederem, nisi eius auctoritate ecclesia res plurimas definisset. Quippè trecẽtos ab hinc annos, si quas ecclesia hæreses cõdemnauit, si quæ de fide & moribus decreta tulit, in vtrisque scholasticorum subsidio & diligentia vehementer adiuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel conciliorum gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide & moribus errare non posse.

Præterea, Cùm Dominus dixit, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, nõ modò ad primos Theologos, hoc est, Apostolos verba illa referebat: sed ad doctores etiam in ecclesia futuros quandiu pascendæ essent oues in sciẽtia & doctrina. Quemadmodum igitur qui theologos Christo succedentes contemnebat, Christum is etiam dominum contemnebat, ita qui theologos iuniores antiquis succedentes despicit, hic Christum quoq; ipsum despiciat necesse est. Vnde Chrysostomus, siue quis alius fuerit, in commentarijs super Matthæum imperfectis homi. 42. Cùm audieris, inquit, aliquem beatificantem antiquos doctores, proba qualis est circa suos doctores. Si enim illos, cum quibus viuit, sustinet & honorat, sine dubio illos, si cum illis vixisset, honorasset. Si autem suos contemnit, si cum illis vixisset, illos contempsisset. Hactenus ille in ea verba Christi, Væ vobis qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorũ in sanguine prophetarũ. Itaq; testimonio estis vobis metipsis, quòd filij estis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Nimirum pharisæorum instar hæretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilius, sequeremur eos: si in diebus Augustini, Ambrosij, Hieronymi fuissemus, non essemus socij Manichæi, Nouati, Vigilantij, Pelagij, Iouiniani. Itaque testimonio sunt, quòd filij sunt eorum qui sanctos antiquos contempserunt: cùm iuniores scholæ Theologos pro nihilo putant. Postremò, vt ad Ephes. quarto Apostolus docet, alios dedit Christus in ecclesia apostolos, quosdam prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi, donec occurramus oẽs in vnitatẽ fidei in virum perfectum: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circũferamur

ramur omni vento doctrinæ. Quādiu igitur Christi corpus, hoc est ecclesia fuerit, ad diuinam procurationem pertinebit, vt ij qui in ecclesia sacræ doctrinæ doctores habentur tanquam à Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus paruulorū more circūferatur. Nec verò si hoc Apostoli testimonium æquè pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos priscis illis mox æquamus: (scimus enim quantum antiquitati deferendū est, quantum etiam sanctitati:) sed firmum esse hūc etiam locum, tum ex multis alijs, tum ex hoc apostoli testimonio pro nostra quidē virili contendimus. Rectè ne an secùs, aliorum esto iudicium. Nos enim in argumēto nouo, vbi nullū, quem imitaremur, habebamus, quæ nobis probabilissima visa sunt, ea lectoribus exposuimus. Si quis verò sic nostra reijciat, vt adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur. Nihil autem necesse est, de me ipso dicere mihi. Quanquā nō est verendum, ne vera & aperta dē me prędicās, nimis videar aut insolēs, aut loquax. Sed vtcūq; hunc scholæ locū ego tractaui: gratissimum, vt puto, Theologis feci. Quoniam cū explicatissimè de ea re disseruerim, discent hodie à me, quibus facillimè rationibus scholasticę Theologiæ asserere & grauitatem possint: & auctoritatem. Atq; hæc hactenus. Nunc obiectiones à principio contra positas repellamus.

25.q.1.c.7.

¶ Cap. Quintum.

Primum argu. refellitur. AC primo quidem argumēto refellendo nō est opus quicquam præter ea, quæ sunt dicta, adijcere. Ostēdimus enim, vt opinor, scholasticæ theologiæ asserēdę: non deesse ecclesiæ scripturæq; sanctæ testimonium. Quæ testimonia nos habuimus, ea iam protulimus: ab alijs fortè post & plura & grauiora proferentur.

Ad secundū respōdetur. SEcundum etiam argumētum nihil minus confutatum est. Diximus enim, id quod etsi sæpè dictum est, dicendum est tamen sæpiùs, factiones in schola, quasi iuratas, studium contradicendi etsi quæ sunt similia mala: non scholæ, sed hominum vitio contigisse. Alioqui decreta multa sunt inter scholasticos certa & firma, eoq; magis, quò nulla vnquā factio ea in quæstionem reuocauit.

At tertium argumētum difficillimum est, egetq; disquisitione non parua.

Ad tertium respōdetur. Quare si longiorem orationem huius argumēti difficultas exigit, non debet Lectori molestū esse: nam & orationis longitudo magnitudine vtilitatis pensabitur. Principiò autem theologos oēs admonitos esse velim, vt sepositis non affectibus modò, sed opinionū etiam præiudicijs, de causis fidei prudēter grauiterq; decernāt. Non enim si quidquā in schola bonis etiā temporibus inueterauit, mox fidei dogma existimādum est. Sūt autem nonnulli qui per eas persuasiones, quibus à principio sunt imbuti, de rebus grauissimis sententiā ferūt temeritate quadā sine iudicio, repentino quasi vento incitati, quæ longè alia esset, si iudicio cōsideratè constāterq; lata fuisset. Hi autem in eo primū errant, quòd scholæ opiniones à certis constantibusq; decretis nō separāt. Deinde errant in eo, quòd duo rerū genera cōfundunt, vnū earum, quæ ad religionem attinēt, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensio, vt libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæstionibus sequenda nobis & tenenda est, sed solùm in fidei regula: nec quæuis illorū etiam in re graui communis opinio fideles astringit, sed firmum constansque iudicium: ecquid de recentioribus scholæ theologis dicere oportet, quos veteres illi longè & vitæ merito & scripturarum vsu & auctoritatis pondere superarunt? Verùm his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pij cupiunt commemorare, tametsi causa postulat, tamen quia postulat non flagitat, præteribo. Quoniam verò vtriusq; erroris exempla

Vid. lib. 7. c. 2. & 3.

pla cùm aliàs sæpè posui, tum in duodecimo libro varia etiam adiuncturus sum. Vno nunc exemplo contentus ero, quod satis erit tamen, vt ij, qui in censuris Theologicis præcipites esse solent, suæ temeritatis admoneantur. Magister ergo sententiarum dixit baptismi sacramentum fuisse ante Christi mortem & à Christo ipso institutum, & ab apostolis ministratū. Huic D. Thomas, cæteriq́; scholę Theologi assensi sunt. Nimirū Diuum Augustinum Magister secutus est, cuius opiniones schola libenter amplectitur. At enim si quispiā fortè contrà fuerit opinatus, baptisma nouæ legis verum & proprium idemque primum sacramentum non priùs à Christo editum quàm in cruce passus sit: non statim vexare eum graui Theologiæ censura debemus. Sed primùm illud expendere, num Theologi hoc loco quasi re certa & confecta quicquā planè suo iudicio definiāt, an potiùs re nondum satis ad liquidum explorata probabiliter opinētur. Deinde id etiam vestigare, pertineat ne ad catholicam fidem, Christū sacramentum hoc ante passionem suam edidisse, an nō. Ac magister sententiarū quidem nihil certò statuit, sed probabiliorem opinionem elegit. Commodiùs, inquit, dicitur, &c. Augustin' quoq́; baptizabat Christus, inquit, non per seipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nónulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismo Christi. En Augustinus non certò pronunciat, Apostolos priùs esse baptismo Christi baptizatos, quàm illud baptisma administrarent, cuius Ioannis tertio & quarto capite mētio fit. Quin vbiq́; docet, nos ignorare quādo Apostoli fuerint baptizati. Nullo autem pacto fit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptismatis iam inde administri erant, eos non priùs idem sacramentum accepisse. Quo fit, vt vtrunq́; iuxtà in opinione non infirmo cōstantiq́; decreto situm sit. Præterea & in forma baptismatis illius scholastici dissident. Nā Magister & Adrianus existimāt, Apostolos tum etiam in nomine trinitatis baptizasse, id quod ego mihi persuadere non possum. Alij verò tradunt, eos baptizasse in nomine Iesu Christi, id quod verosimilius est. Sed hæc in baptismi forma tanta dissensio à certitudine dogmatis aliena est. Non itaque certum quippiam Theologi de hac re statuere voluerunt. Nec Diui Thomæ verba, si quis attentè legat, aliud præ se ferunt. Videtur, inquit, quòd baptismus ante Christi passionem fuit institutus, &c. Quo scilicet verbo Diuus Thomas vti ferè solet, cùm res non est plana & definita. Itaque existimo D. Thomā, cùm dixerit videri, hoc ipsum sensisse quod dixerit, videri modò, non etiam oportere. Quid autem definisset vir alioqui prudens & grauis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut è literis sacris, aut ex apostolorum institutis colligi certò potest, baptisma, quod apostolis statim à conuersione sua in vsu erat, peccata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augustinus refert, qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, id non oportet de baptismi mundicie intelligi, sed de ea, de qua postea, iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod verò à quibusdā refertur, Ego nesciebam eum, Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto, id nihil etiam cogere, vltro quoque ipsi fatentur, qui eo testimonio abutuntur. At constat apostolos baptizasse Ioānis tertio & quarto, & non baptismo Ioannis, vt notum est, ergo baptismo Christi. Sic enim Magister argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius est, quàm vt quid firmum certumque conficiat. Baptismus enim Ioannis dupliciter vocari potest, aut

Marginal notes: 4. dist. 3. — In Ioā. tractatu. 5. & 13. Et in epistola ad Seleutianam. — In epistola ad Seleutianam. — De origine animæ ad Vincētium victorē. lib. 3. cap. 9. — Ioā. 13. — Ioan. 15.

aut Ioannis instituto & auctoritate exhibitus, aut baptismus aquæ, quale baptisma Ioannis erat, qui videlicet nihil aliud esset quàm meditatio quædam & præparatio ad nouæ legis sacramentum. Baptismus item Christi, aut sic vocari potest quia Christo iubente & auctore ministratus est, aut quia institutus à Christo ad abluenda peccata. Dicetur ergo, nec absurdè id quidem, illud apostolorum baptisma, cuius Ioan. 3. & 4. capite mentio fit, non fuisse Ioannis Baptistæ in priore sensu, sed in posteriore tantùm. Fuisse autem baptismum Christi, quoniam illius præcepto & auctoritate apostoli baptizabant. Vnde si quis colligat, iam tum illum fuisse verum nouæ legis sacramentum, pari ratione argumentabitur, vnctionem, qua apostoli ante passionem vsi sunt, iam inde à principio fuisse verum & proprium extremæ vnctionis sacramentum. Quod tametsi nonnulli Theologi asseruerint, nõ tamen expeditũ est. Apud veros sanè grauesq; Theologos, Vnctionem extremam sacramentum esse, fidei dogma est: an ante Christi passionẽ an post fuerit institutum, nihil ad rem existimant pertinere. Quod idem & de sacramentis confirmationis & pœnitentiæ sentiunt. Nec video cur de baptismo nos aliter sentiamus, putemusvè fidei quæstionẽ esse, num ante passionem Christi hoc sacramentũ fuerit institutum. Institutũ enim esse dictu quidem est procliue. Itaq; ferè Theologi loquuntur: sed quis est tandem, qui hoc esse verum idoneis argumentis ostenderit? Quid? quòd Theophilactus in caput Ioannis tertium & Chrysostomus homilia in Ioannẽ. 28. disertè negant, illud baptisma, de quo agimus, sacramẽtum esse, quod peccata remitteret, gratiãq; conferret? Quid? quòd Hieronymus in dialogo aduersus Luciferianos, cùm duplex baptisma distinxisset perfectũ & imperfectũ, non obscurè docet, nisi in cruce & resurrectione nullum baptisma perfectũ esse? Quamobrem Ioannis baptisma fuisse imperfectum. Quid? quòd Leo in epistola ad episcopos Siciliæ inscripta, eorum omnino videtur sententiæ subscribere, qui contenderent baptismi sacramentum non quando Christus à Ioanne baptizatus est, sed post resurrectionẽ editum & constitutum? Quæ non eò dixi candide Lector, quò scholæ communes opinationes improbarem. Nos enim ea Theologia plus vtimur, in qua dicuntur ea, quæ non multùm discrepant ab opinione communi. Quid ergo est? Primùm opinionem à dogmate secerni & interno sci volumus. Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerunque breuis est & ad tempus, sed maturo iudicio de rebus hisce pronũcient, in quibus præsertim non ita facilè expediri potest, ad fidem pertineãt nec ne. Nam si in exemplo, quod modò posuimus, eas rationes scripturæq; testimonia liberet adiungere, qui bus à contraria parte aduersus cõmunem scholæ opinationem pugnari potest, quæstio fortè in vtranq; partem adeò ambigua redderetur, vt difficile esset iudicare, vtra cũ fide magis & religione consentiat. Sed, vt dixi, nõ disputo nũc, scholæ cõis opinio vera ne an falsa sit: quãquã ab instituto nostro nõ adeò fortassis alienum, sed id ago, scholasticas opiniones oportere à decretis seiungere, fideiq; quæstiones ab his, quæ modò hũc, modò illuc transferuntur, & sine pietatis iactura possunt in vtranq; partem disputari. Decreta, arctè tenere debemus, accurateq; defendere: opiniones, non item, sed si non cum Academicæ, attamen Christianæ modestiæ temperamẽto. Pro fide, etiam cum vitæ discrimine pugna sit: pro his, quæ fidei non sunt, sit pugna, si ita placet, sed incruenta sit tamen. Hæc præscripta seruãtem licet magnificè, grauiter animoseq; disserere, licet iudicare constanter, verè, doctisq; & indoctis vtiliter. Quorsum hæc, inquies, nõ solùm lõgè sed lõgis etiam ambagibus repetita? Nempè vt explicaremus, id quod ca. superiore in con-

in conclusionibus breuiter significatum est, nos nõ in scholæ opiniones, sed in certa cõstãtiaq; de fide moribusq; iudicia iurasse. Hæc huius loci est defendere, illas alterius & loci & tẽporis. His igitur expositis facilè, vt opinor, tertiũ illud argumentũ refelli potest. Nego enim scholæ certo constantique decreto finitum, Matrimonium sine ecclesiæ ministro contractum esse verè & propriè sacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes scholæ Theologos id asseruisse. Hæc tria cùm docuero, argumentum positum omni ex parte refutatum erit.

Ostendam ergo primùm opinionem communem illam esse, nõ scholę dogma, firmumque iudicium. Qui hoc intelligi potest? Quia de hac re Theologi videlicet ita disserunt, vt nihil finisse velle videãtur. Lege Magistrũ, D. Tho. Scotũ, Bona. Ricar. Palu. Duran. cæterosq; scholæ Theologos, & nisi statim eorũ pendẽtes ac vacillantes animos deprehenderis: tũ verò me aut stultum, aut temerarium iudicato.

D. Tho. Bona. Sco. Palud. Nam & cùm quærunt, an matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamen; sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt posita. In materia item & forma huius sacramenti statuenda adeò sunt inconstantes & varij, adeò incerti & ambigui, vt ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam, conetur efficere. Quòd si in forma & materia sacramenti, quæ res in sacramentorũ tractatione, vel grauissima est, ambiguè Theologi inconstanterque loquuntur, nec definiunt omnino quicquam: cur in ea quæstione, quæ & leuior est & minùs ad sacramenti huius constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscripsisse fateamur? Conciliũ certè Florẽtinũ de materia, forma, ministro sacramẽti matrimonij pręstituit nihil, id quod sine dubio faceret, cũ hoc in cæteris omnibus ecclesiæ sacramentis fecisset, si de ijs rebus videret quid piam esse à Theologis in schola definitũ. Præterea, num Matrimonium sine ecclesiastico administro nouæ legis sacramentum esset, nec propriè & expressè in quæstionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, vt solent, vestigarunt, nec argumentis vllis concluserunt. Qui igitur vult, eos sine disquisitione attenta, sine diligẽti tractatu, sine idoneis argumentationibus, certò de rebus Theologicis pronunciasse: hic videat, ne eadẽ opera illis & iniurius sit, & in rebus quoque grauissimis deroget fidẽ. Adde, quòd in cõciliorũ scriptis ac summorũ Põtificum epistolis decretalibus id obseruandũ est, vt non quęuis simplex aut affirmatio aut negatio certum sit exploratũq; iudiciũ. Sed sunt notæ quædã peculiares, quibus certas conciliorum Pontificumq; definitiones internoscimus: quemadmodum libro quinto latiùs explicatum est. Cap. 5. His ergo notis ac multò etiã magis schola quoque decretis secernendis vti debemus. Alioqui si quæcunque scholasticorum simplex assertio dogma fidei certum est: maior est profectò horum, quàm Pontificum & conciliorum auctoritas. Quòd si probari nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est, Theologos hoc loco & quæstione nihil omnino definisse. Etenim nec sententiam aduersam hæreticam erroneamvè dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum, breuiter nullam notam interposuere earum, quæ certa constantiaq; iudicia indicare solent. Quæ cùm ita sint, id quod primùm conficiendum erat, confectum est: Theologos ea de re, quam modò versamus, nihil certò et constanter decreuisse, sed incerta inconstantique opinione probabilem vnius sensum cæteros esse insecutos. Ita casu quodam cõmunis fortè consensio facta est: Cùm contrà vsu quoque venire potuerit, vt si primus asseruisset, nõ omne fidelium coniugium sacramentum esse

esse, sed quod religiosè sacrateque fuisset constitutum, secundus, tertius ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id esset, eandem sententiam sequerentur. Sequitur, vt ostendam, quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tamen ad fidem spectare, an eiusmodi matrimonium ecclesiæ sacramentū sit, an non sit. Quod, vt mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedio. Tres sunt res, quibus efficitur, aliquid ad fidem pertinere: aut enim in sacris libris habetur scriptum, aut apostolicis institutis est traditum, aut ex vtrislibet planè certa complexione & consecutione colligitur. Nulla autem harum rerū efficere potest, matrimoniū sine ministro prophanè cōtractum esse nouæ legis sacramētum. Vbi ego, si Thomistæ omnes cum Scotistis exiſtant, si cum antiquis iuniores volent contra me pugnare, tamē superior sim necesse est. Non enim, quemadmodum nonnulli putāt, omnia sunt in Theologorū auctoritate. Est quædam tamen ita perspicua veritas, vt eam infirmare nulla res posit. Experiantur hic quantum possunt vires suas, si qui fortè contrà voluerint dicere, & cùm in hac eos causa sacræ literæ, apostolorum traditiones, Scholæ syllogismi destituerint: tum verò nisi rudes & tardi sunt, mecum omnino intelligant, eam quæstionem minimè ad fidem attinere. At argumentabitur quispiam, fidelium matrimonium esse nouæ legis sacramentum, non autem esse maiorem rationem de vno quàm de alio, omne igitur fidelium matrimonium esse sacramētum. Appelletur verò hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidem ita argumentabitur, non modò Theologus, sed Philosophus aut etiam Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anne hisce argumentis adducti de rebus fidei pronunciant? Equidem baptisma sacramentū esse scio, sed si formam sacram ministrumvè non habeat: baptismus erit, sacramentum non erit. Vnctionis quoq; sacramentum agnosco: sed sine sacra forma, sine ecclesiæ ministro, vnctio quidem esse poterit, sacramentum verò esse non poterit.

Pœnitentiæ demum sacramentum amplector: at sine forma sacra & ministro pœnitentiam reperio, sacramentum reperire nec debeo nec verò possum. Sic igitur, tametsi matrimonium sacramentum est, non ideò tamen coniugium quodcunq; venerari cogimur, sed id quod formam sacram habeat, & à vero ecclesię ministro consecratum sit. Alioqui, si quodlibet fidelium coniugium Theologis necessariò sacramentum est, quis Scotum tuebitur, qui coniugia, quæ solis nutibus contrahuntur, negat esse sacramenta? Ac, nisi me fallit animus, rectè negat. Etenim non Magister & Diuus Tho. modò, verùm etiam concilium Florentinum docet, omnia sacramenta verbis constare, quæ si desint, nullum omnino confici sacramentum. Quòd si semel admittimus, formam sacramenti esse posse aliquando nutus verborum loco substitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus sacerdos à peccatis absoluere, & mutus episcopus sacris initiare posit. Atque matrimonium non alijs quandoque nutibus cōtrahitur quàm carnali copula. Cùm enim post sponsalia sponsus & sponsa affectu maritali coeunt, fatentur omnes & iurisperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem nouæ legis propriè sacramentum dicere absurdum est. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum non datur. 32. quæst. 2. cap. cōnubia. Non igitur ecclesia docet, quodlibet fidelium matrimonium sacramentum esse. Nisi quis adeò desipit, vt Caietanum damnet, qui & probabilissimè &, me quidem iudice, verissimè matrimonium, quod inter absentes per literas procuratoresque contrahitur, sacramentum esse inficiatus est. Nam qui in hoc Caietanum

errasse

errasse clamãt, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmãt. Quòd si nullo idoneo & necessario argumento, sed stultis turbulentisque clamoribus alienas refellere sententias pergunt, atq; adeò damnare quæ probabiliter & verè dicta sunt, tum nos in quiete & silentio taciti illorum stultitiam amentiamq; ridebimus. Concedãt illi, vnum pro altero sacramentum sumere, cùm pro altero contrahit. Concedant, sacramẽta Christi absentibus administrari, eisdemq; & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim, quoniam hæc absurda sunt, concedere potiùs volumus, eiusmodi contractus, qui inter absentes trãsigũtur, matrimonia quidem verissima esse, vera sacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi potest, non solùm non esse dogma fidei, omne fidelium matrimonium sacramentum esse: sed etiam contrariam omnino sententiam probabiliorem esse. Quòd si licuit Scoto ac Caietano, vt verè licuit, matrimonia, quæ vel non verborum sed rerum notis, vel per procuratores conficerentur, ab ecclesiæ sacramentis eximere: ecqua religio nos astringit, vt matrimonium, quod ciuiliter & prophanè Iudæorum, Saracenorum, Ethnicorum more sine sacris cęremonijs sineque ecclesiæ ministro contrahitur, sacramentum esse propriè fateamur? Præsertim cùm contraria sententia non modò probabilior, sed & ad catholicam fidem tuendam facilior, & ad Lutheranorũ tela depellenda solidior sit. Age verò, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis persuasus sum, eisdem Lectori persuadere conemur, matrimoniũ eiusmodi sacramentum propriè non esse, quod scilicet & signum sanctificationis sit, & eiusdem sanctificationis in sumentibus dignè causa sit. Quem laborem spero me non frustra suscepturum, cùm videam mecum & rationes & testimonia, & sacramentorum demum naturam totam mirificè consentire. Illud verò mihi persuasi primùm, quoniam sacramenta propriè dicta sacræ sunt religionis cæremoniæ. Sacrorũ enim vsus ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quocirca sacramentum opus est religionis. In sacramentis quoque profitemur, nos salutem à Deo salutari quærere, hæc verò professio, quæ fidei interioris externa testatio est, ad eam virtutem attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, quæ in sacramentorũ abusu sunt, virtuti religionis aduersantur. Et Augustinus non quodlibet signum rei sacræ definit esse sacramentum, sed quòd sit sacrum signum. Quibus rebus efficitur, vt sacramenta diuini cultus ac religiõnis sacra quædam opera sint. Cùm igitur matrimonium solis verbis viri & fœminæ ciuiliter prophaneque contractum, licèt rei sacræ signaculum sit, non sit tamen opus religionis sacrũ: certè nõ est propriè sacramentum. Alioqui si rebus satis est significationem affigere, vt sacramenta dicantur, serpens æneus atque manna propriè sint sacramenta, atque adeò vniuersum omnia, quæ gratia significandi res sacras instituta sunt. Id quoniam absurdum est, consentiamus, verum illud esse quod posuimus, cõnubia sine sacro ministro si neque aliqua religionis sacra cæremonia inita non esse Christianæ religionis sacramenta.

Decimo de Ciui. Dei. cap. 5.

Deinde, concilium Florentinum enumeratis septem nouæ legis sacramẽtis, hęc omnia sacramẽta, inquit, tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. At in matrimonio, quod modò versamus, nullus est sacramenti minister, nullum ergo conficitur sacramentum. Nec verò audiendi sunt illi, qui putabunt, virũ ac fœminã esse sibi vicissim sacramenti ministros. Quos ego manifestis argumentis euincerem, nisi ad alia grauiora festinaret

ſtinaret oratio. Præterea, fideles non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſunt in gratia quo tẽpore ſic prophanè contrahunt, in animis ergo fideliũ inſcriptum eſt, eiuſmodi contractum non eſſe eccleſiæ ſacramentum. Nam ſi ſacramentum eſſet, ſacrilegium haud dubiè cõmitteret is, qui in peccato mortali coniugem duceret. Atq; ſi excõmunicatus matrimonium huiuſmodi contraheret, ſacrilegus quoq; bis eſſet, vtpote qui ſacramentis eccleſiæ ſe indignè ingereret, quibus priuatus per eccleſiam eſt. Quæ omnia quàm abhorreant à fidelium communi ſenſu, facilè, etiam ſi ego non admoneam, intelligitur. Adhæc, Epiſt. 23. Auguſtinus in epiſtola ad Bonifaciũ tradit, oportere res ipſas corporeas, quibus ſacramenta conſtant, imaginem & ſimilitudinem gerere eius ſanctificationis, cuius ſigna & cauſæ eſſe dicuntur. Vt baptiſmus lotione exteriùs adminiſtrata ſpiritualis ablutionis, quam efficit, imaginem & figuram habet. Euchariſtia refectione potus cibiq; viſibili inuiſibilem refectionem adumbrat. Eodemque omnino modo in cæteris ſacramẽtis externa quadam actione & repreſentatione ſanctificatio interior deliniatur, & quaſi ob oculos ponitur. Matrimoniũ autem huiuſmodi ciuile & prophanum nec ſanctificationis imaginem gerit, nec ad ſanctificãdum ſub quadam exteriore ſanctitatis ſpecie exhibetur. Non eſt itaq; propriè ſacramẽtum.

Præterea concilium Florentinum docet, idque Theologorum omnium decretum eſt, omnia ſacramẽta verbis conſtare tanquam forma, qua perficitur ſacramentum. Incredibile eſt autẽ niſi à forma ſacra ſacramentum perfici. Quemadmodum enim humana forma hominem efficit & albedo facit album, ita prorſus neceſſe eſt à forma ſacra quodcunq; ſacramentum exiſtere. Atqui in matrimonio, quod ciuili more prophaneq; cõtrahitur, nulla verba ſacra ſunt: nulla igitur eſt ibi ſacramenti ne facies quidem. Nec verò dici poteſt, verba, quibus vtuntur contrahentes, nempè, ego te accipio in meã, &c. eſſe huius ſacramenti formam. Primò, quia verba eius, qui ſuſcipit ſacramentum, materia ſacramenti eſſe poſſunt, forma eſſe non poſſunt. Forma ſiquidem ab agente exiſtit in paſſum mediantibus cauſis adminiſtris. Sacramentorum ergo formæ à Deo per ſacrorum miniſtros in eos prodeunt, qui ſacramenta recipiunt. Id quod inductione manifeſtiſsima liquet in omnibus ſacramentis, quæ ſine controuerſia ſacramenta ſunt. Tum quia in omnibus ſacramentis, licèt materia ſit res aliqua naturalis & quæ antè in humanos vſus conferri ſoleat, forma tamẽ ſupernaturalis ſit oportet, cuius ſcilicet & vis & ſignificatus non à natura, ſed à cauſa quadã ſuperiore oriatur. Cùm enim ſacramentum quiddam ſupernaturale ſit, forma, qua conſtituitur, per fidem accipienda eſt, non item per naturã. At illa verba, ego te accipio in meam, vndique naturalia ſunt, atque omnibus vſurpata gentibus, quæ etiam ſine fide contrahunt. Adde, quòd forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritualem effectum, cuius cauſa ſacramẽtum eſſe dicitur. Nam ſacramenta vt in ſcholæ prouerbio eſt, efficiũt quod figurant. Significatio autem ſacramenti in forma vel maximè elucet. Illa verò verba, ego te accipio in meam, nullius effecti ſpiritalis ſigna ſunt. Verba inſuper, quę ſunt ſacramentorum formæ, diuina inſtitutione præſcripta & determinata ſunt, neq; poſſunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum D. Tho. in tertia parte demonſtrat. At verba, quibus matrimonium contrahendum ſit, nulla ſunt omnino definita: ſed innumeris verborum formis non ſynonymis, ſed varijs & diſsimilibus eiuſmodi contractus fieri poteſt. Non ergo verba illa, quibus vtũtur ſponſus & ſponſa ad contrahendum, forma ſacramenti Chriſtiani ſunt. Præterea, quando verba aliqua ſunt forma ſacramenti, ſi nutus vel ſcriptura, vel aliud vnumquodlibet

libet signum eorum loco verborũ substituitur, inanis nimirũ actio est. At si contrahẽtes loco verborũ nutus vel scripturam supponãt, æquè cõficiunt matrimonium, acsi verborum millibus vterentur. Quod profectò, si quis rectè consideret, nõ leue argumentũ est, cur verba contrahentium huius sacramenti materia sint. Nam præterquàm quod materiam sacramenti is, qui suscipit, ad ministrare potest, formam nõ potest: cùm in idem fortè sacramentum verba loco materiæ formæq́; recurrunt, pro verbis, quæ materiæ vicem habent, nutus aliaq́; signa poni possunt, pro verbis autẽ, quæ formæ vice sunt, poni non possunt. Quæ res in pœnitentiæ sacramento facilè cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis signa quævis alia substituere licet, materia sacramẽti esse forsitan queant, forma non queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Nomen enim sacramenti pro materia accipi solet, pro forma non item: quemadmodum D. Tho. egregiè diserteq́; docet 4. sen. d. 1. q. 1. art. 1. q. 5. ad. 1. & dist. 3. q. 1. ar. 1. q. 1. ad. 2. Baptismus enim, id est, ablutio sacramentum est, non illa verba, Ego te baptizo, &c. Vnctio, confirmatio pœnitentiaq́; similiter. Verba autẽ contrahentium sunt sacramentum, vt idem auctor testis est additionum. q. 44. art. 1. ad. 1. Dicimus nanq́; matrimonium esse sacramentum. Matrimonium autem contractus ille est, qui ex amborum verbis constituitur. Verba igitur contrahẽtium materia sacramẽti sunt, forma non sunt. Iam illa falsa & commentitia esse quis non videt, quæ iuniores Theologi confinxere, vt ciuilem hunc humanumq́; cõtractum Christi & ecclesiæ sacramentum esse tuerẽtur? Quæ quidem pleraq; infidelibus valde nugatoria sunt, fidelibus autem parùm solida. Hic ubi dicit contrahentes ipsos esse materiam sacramenti, hic, non ipsos, sed consensum, alius, gestus & nutus, qui à viro fœminaq́; excepti verbis adhibẽtur, alius, prioris loquentis verba materiã esse affirmat, posterioris formam. Quæ vtinam grauiter, verè, probabiliter dicerentur: ne iure ab hæreticis rideremur. Quorsum autem attinet, in re grauissima tenuiter, ne dicam ridiculè, philosophari? Quorsum in re ad fidem & religionem necessaria tanta varietas & inconstantia? Non enim, vt Hieronymus ait, potest vnquã verum asseri, quod diuersum est. Et rursus, verum, inquit, non esse quod variat, etiã maledicorum testimonio comprobatur. Quid? quod materiam nos & formã sacramenti quærimus, hoc est res quasdam religione sacras, hi verò de forma materiaq́; cõtractus prophani naturalisq́; respondent. Nam, si apud Ethnicos de pacti illius cõuentionisq́; materia & forma controuersia esset, non aliter profectò illi ac nostri Theologi loquerẽtur. Ita Lutherus more suo Theologos satis iocosè lusit, quod religionis nostræ sacramentum ex his, vel integrum & perfectũ constituissent, quæ penitus omnia in matrimonijs paganorũ reperirẽtur. Ac certè materiã & formã ciuilis naturalisq́; contractus, quibus in omni semper lege oẽs vsi sunt, quæq́; perpetuò & fidelibus & infidelibus fuere cões, easdem omnino esse materiã & formam, quibus integra & perfecta nostræ religionis constituantur sacramenta, non Luthero dicam, sed vix cuiquã persuaderi poterit, nisi ei, apud quem tantum opinio præiudicata potest, vt etiam sine ratione valeat. Equidem cùm ad respondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter sacramentum hoc conatur euertere, non id defendendum sumo, matrimonium eiusmodi sacramẽtum esse, in quo nulla sacri facies appareat, quodq́; vni uocẽ cum cæteris sacramẽtum esse ne cogitatione quidẽ informari posse videatur. Sed siue nostra opinio vera siue falsa sit, nihil enim moror, si Lutherani de hoc matrimoniorum genere disceptare voluerint, intelligant se in scholæ disceptationes incurrisse. Nec oportere catholicum ad eo-

rum argumenta respondere. Sin verò argumententur, matrimonium cum sacris ceremonijs, cum sacra materia, cum sacra forma, à sacro ministro administratû, quem admodum in ecclesia Romana semper vsque ab apostolis administratum est, si hoc, inquam, argumententur: sacramentum ecclesiæ non esse, tunc catholicus respondeat fidenter, animosè defendat, securè contrà pugnet. Poterit enim consentaneas causas omni poscenti reddere de ea, quæ est in ecclesia, firma, perpetua, constansque doctrina. Poterit fidem quoq; nostram & suauiter insinuare fidelibus, & grauiter ab infidelium calumnijs vindicare. Quam ego cum Lutheranis disputationem libentissimo nunc animo aggrederer, si id huius libri institutum pateretur. Video autem me, plus q̃ ratio argumenti positi postulabat, digressum esse. Si digressio tamen dicenda est, vbi quod in vtranq; partem adeò probabiliter disputari potest, hoc nos contendimus non ad catholicã fidem, sed ad scholæ opiniones referẽdum. At ea res verbis paucioribus addici poterat. Poterat sanè. Verùm difficile est, vt in omni loco verba rebus quasi paria & demensa respondeant. Et libuit tandem quamplurimis argumẽtis addicere, sine ecclesiæ ministro coniugij sacramentum nullum esse, vt inde pateret eam quæstioné nullo modo ad fidé attinere, quod secũdo loco pollicitus sum. Attende nũc Lector, dum illud, quod postremum erat, absoluimus. Non omnes, inquam scholæ Theologi in eam sententiam conuenerút, quemadmodum in argumento sumitur. Quin etiam nonnulli graues auctores nobiscum sentiunt. Atq; in primis Guillermus Parisien. in libro de sacram. tracta. de Matrimonio. c. 9. q. 1. negat, matrimoniũ veri nominis sacramentum esse, & sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio cõsecratum fuerit. Nam Magistrum & Durãdum non refero, qui in vniuersum opinantur, matrimonium gratiam non cõferre. Qui profectò hoc loco non errassent, nisi cõmunis opinio in extremo posita eis vehementer improbaretur. Patres item concilij Coloniensis aperte inficiantur, clandestinũ matrimonium esse propriè sacramẽtum, atq; ijdem quoq; non obscurè asserũt, aliud esse verbum, quo cõtrahitur matrimoniũ, aliud, quod efficit matrimonij sacramentum. Nec satis esse ad sacramentum ea verba, quibus mutuus consensus exprimitur. Sed aliud verbum requirendum, quod, vt in ceteris sacramentis, accedens ad elemẽtum faciat sacramentum. Quod vtiq; verbum fidei sit, non naturæ. Quorũ in hoc sententiam difficile est factu non probare. In eo non probo, q̃ verbum illud, quo sacramẽti forma cõtinetur, nõ inde petũt, vnde semper catholicis petitum est. Enimuero quibus ritibus quibusq; omnino verbis sacramẽta ecclesiæ conficienda sint, non aliũde verius, tutiùs, cõstantiùs peti potest, q̃ ab ecclesiæ Romanæ perpetua consuetudine. Sed de his nõ est hic locus disserẽdi. Alio fortè opportuniùs propriã huius sacramẽti materiam & formã explicabimus. Nũc ad id, quod instituimus. Non ij solùm, quos diximus, nostræ sententiæ assentiuntur, sed Petrus Palud. 4. senten. dist. 5. q. 2. imprudens in eam quoq; descendit. Nam quum vir & fœmina ciuiliter contrahunt, etiam si peccatores sint, nec pœnitentiam agant, non credit eos esse reos sacrilegij. Id quod nullo modo probabile esset, si eiusmodi matrimonium esset verum ecclesiæ sacramentum. Omnes quippè sine cõtrouersia sacrilegi sunt, qui post peccatum mortale sine pœnitentia Christi sacramenta percipiunt. D. verò Thomas licèt in scriptis cõmunes ferè opiniones sequeretur, sed à veritate tãdem rationeq; coactus nostræ opinioni subscripsit. Cùm enim in. 4. dist. 1. q. 1. art. 3. docuisset, verba in omni sacramento necessaria esse, quinto id argumento impugnauit in hunc modum. Pœnitentia & matrimonium sunt sacramenta: sed

Vide etiam eundem. capite. 1. de baptismo.

ta:sed de integritate eorum non sunt verba aliqua. &c. Cui argumēto ille quidem respódit, q matrimoniū secundùm quòd est in officium, & poenitentia secundùm quòd est virtus,non habent aliquam formam verborum. Sed secundùm quòd vtrunq; est sacramētum in dispésatione ministrorum ecclesiæ consistens, vtrunq; habet aliqua verba. Hactenus D. Thomas. Et.4.lib.aduersus gent.c.78.non aliter docet, nuptias sacramentum esse,nisi ad modum,quē diximus, per ecclesiæ ministros populo dispensentur. Ea,inquit, quæ per ministros ecclesiæ populo dispensantur, sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur,secundùm quòd consistit in coniunctione maris & fœminæ intendentem prolem ad cultum Dei generare & educare, est ecclesiæ sacramentum. Vnde & quædam benedictio nubétibus per ministros ecclesiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrum quidem memoria matrimonium propriè esse sacramentum, ita demum proditum est, si sacerdotis ministerium interueniat.
1.4.4.consanguineorum. Sic Calixtus in epistola ad oés Galliarum episcopos ꝓdit. Sic Cyricius ad Cumeriú Tarraconeñ. episcopú.c.4. Sic Nicolaus 31.q.2.c.Lotharius. Sic Hormisda, Euaristus,Isidorus,quos refert Gratianus.30.q.5.prodidere. Sic cócilium Carthag.4. c.13. referturq;.30. q.5.c. sponsus. Sic conciliū Lugdu.& refertur.35.q.3.c.Nulli. Sic concilium Lateranen.de symo.c.cùm in ecclesiæ corpore. Sic cócilium Constātien.sub Martino.5. in fine cócilij. Sic Clemens de priuile.Religiosi. Sic Ambr.lib.1. epi.epist.1.quæ scribitur ad Vigilium. Quorú ego testimonia, nec adscribo, nec expendo, quoniam,vt dixi,alterius & loci & tempo-
In epi.1. decretorū suorum. ris est disputatio. Certè Euaristus matrimonium clandestinú sine sacerdote contractū: tantum abest, vt sacramētum ecclesiæ fateatur,vt adulterinum etiā contubernium appellet. His adde, q nostræ etiam opinioni subscribunt iurisperiti propemodùm vniuersi. Qui, quum negant matrimonium gratiam conferre, sine dubio id intelligūt de contractu ciuili, quem sacramētum latiùs vsurpato vocabulo appellant. At cùm administratio sacerdotalis accedit,non obscurè iurisperiti tradunt, per actum sacerdotis consecrātis coniugium gratiam cóferri: Ideoq; non licere pro eo pecuniam accipere: quia sacramentum ecclesiasticum est. Vbi iureconsulti probabiliùs, vt equidem sentio, quàm Theologi loquuntur. Tametsi Theologi etiam quidam docti sanè & graues inuenti sunt, quibus communis illa reliquorum sententia displiceret. Pro qua si qui adhuc cótra nos steterint,non habent statim nostra placita damnare,sed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etsi non is sum, qui nihil vnquam falsi approbem, sed ea,quæ dissero tamen,non arroganter præiudico, nec reuoco ad arbitrium meū, sed vel sanctorum testimonijs,vel ratione probabili consentaneaq; confirmo. Sic iure ac merito possum à viris doctis postulare, vt de me nó nisi causa cognita iudicēt. Quòd si rationibus,quibus ego ducor, falsam me habere sententiam doceant,gratissimè accepturus sum. Vt verò sine argumentis quisquam sola me asseueratione vincat, fieri certè vix potest. Sed de scholæ auctoritate dictum est satis.

❡ Cap. Sextum, De auctoritate iuris Pontificij prudentium.

ATq; hic quidem liber concludi iam poterat,nisi Theologiæ iuris pontificij prudentia iungeretur, essetq; proinde hoc etiam loco explicandum, quantum iuris huiusmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumétandum conferat. Sunt enim quidam vsqueadeò in ea facultate doctis infensi, vt illorú auctoritatem ab vsu prorsus Theologiæ remotā esse arbitrentur. Nos verò huiusmodi doctorú auctoritas quanti sit Theologo facienda,

paucis ostendemus, illo principio sumpto, Theologis, qui pótificum canones ignorent, nimisq; multa deesse ad vsus Theologiæ necessarios.

D. An. 3. p. Tit. 22. ca. 2. §. 6. Principio enim si à Theologis animarú cura nó est aliena, sed potiùs animas regere eorum quasi peculiare munus est, proculdubiò canonici iuris sciétia est illis necessaria. Nam quemadmodum non est in abbatem eligendus, nisi qui antè fuerit in regula competéter instructus vt. c. officij. de electio. Inno. tradit, ita nec cura quidem ecclesiarum gubernandi est ei committéda, qui ecclesiasticas regulas nescit. Theologus igitur, qui vel episcopus vel parochus futurus est, nisi canones antè didicerit, quibus fideles debent in Christiana religione & ecclesiæ cæremonijs instrui, non habebit profectò ad rem hanc publicam gerendam Theologiæ officiná satis instructam. Atque hinc illa sunt ex Cælestino, Leone, Augustino, septima synodo, cócilio Carthaginen. cócilio Tolera. 4. cócilio Aurelianen. 4. Quæ partim à Gratiano, partim à Burchardo referútur. Quibus omnibus locis idem omnino præscribitur, hoc est, sacerdotes. Canonum ecclesiasticorum oportere esse peritos. Episcopis item iuris canonici intelligentiam esse necessariam, facilè ostenditur ex. c. accedentibus. de excessi. prælat. Vbi definit Pontifex, ad Episcopum pertinere de causis matrimonialibus cognoscere, publicas pœnitentias vel iniungere, vel tollere, indulgentias concedere. At hæc omnia nisi sciat, quomodo & quatenus per ius liceant, nulla ratione ritè agere potest. Qua de re quoniam latè disserunt Innocen. Hostien. Anto. de Butri. Cardin. Abbas, & cæteri iurisperiti in c. Cùm in cunctis. de electio. & in. cap. Nisi cùm pridem. de renun. & in cap. 1. de consanguini. & affini. Gratianus quoq; 21. dist. Cosmus in pragma. sanctione Gallicana. titu. de collatio. §. taliter. Ioannes de Anania in ca. quia nonnulli. de magistris. August. de Anco. in libr. de potestate eccles. quæst. 108. arti. 3. Anton. 3. part. titu. 5. cap. 2. nos hîc nihil superaddemus. Solùm argumentabimur, canonici iuris cognitionem Theologo esse pernecessariam. Cùm enim Theologi propria functio sit, exhortari fideles in doctrina sana, ijdé quippè Theologi, qui magistri animarum esse dicuntur, doctor verò ecclesiæ non diuinas módò leges, verùmetiam ecclesiasticas populum docere debeat, absurdum sanè est, auferre à Theologi munere canonum disciplinam. Nam licèt in scriptura sacra præcepta viuendi maiori ex parte tradantur, sed, vt Cardina. Turrecrema. in procemio Decreti docet, doctrina morum in specie, secundùm gradus singulos & ordines officiorum ecclesiæ sine iuris ecclesiastici cognitione non habetur. At sermones morales absoluti esse nequeunt, si generatim & non speciatim habeantur, vt Aristo. in ethicis suis monet. Ad disciplinæ igitur ecclesiasticæ cumulum theologus nimirum sacras ecclesiæ leges debet addiscere. Confirmat autem hoc vel maximè Conci. Lateranen. sub Innocen. 3. in cap. Quia nonnullis. de Magistris. Præcipit enim, quòd theologus in Ecclesia Cathedrali ad docendú constitutus sacerdotes doceat in sacra pagina, & in his præsertim informet, quæ ad animarum curam spectare noscuntur. Atqui in canonibus plurima sunt instituta, quæ ad animarum pertinent curam: canones igitur non habet theologus ignorare.

Præterea, omnis doctrina diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, arguendum, & corripiendum, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. 2. Timoth. 3. At canones ecclesiastici instinctu Spiritussancti sunt editi, vt Damasus ait. 25. quæstione prima. capit. Violatores.

Præterea Theologi à summo pótifice & episcopis asciscuntur tanquá adiutores & cóministri non solùm in prædicationis officio, verúetiam in audiendis confessionibus

Gratia. 38. & 61. dist. Burchar. libr. 2. c. 159.

nibus & pœnitétijs iniungédis, ac cæteris eiusmodi, quæ ad salutē animæ pertinent: vt tum ex cap. inter cætera de offi. iudi. ordina. tum etiam rerum experimento docemur. Confessiones autem audire, ac pœnitētias iniūgere sine iuris peritia vix quisque potest. Nam, quod Caietanus dicit, pœnitentes in excommunicationibus, suspensionibus, irregularitatibus, alijsq; eiusmodi pœnis, ad iurisperitos remittendos esse ne cōfessor ipse alterius facultatis onere prægrauetur, id ignoro prorsus, quēad modū sine magnis incōmodis fieri queat.

In summa. verb. confessori necessaria.

Primùm enim interdum in pœnas iuris incurrunt fœminę, quas pro conscientiæ remedio iurisperitorum adire domos absurdum erit, ac certè parum muliebri verecundię cōsentaneum. Deinde etiam, cùm iurisperiti & scientiā & verba locare soleant, ad confessionis sacramentum nō nisi priùs data pecunia erit accessus. Adde, quòd homines vel sacerdoti verentur sua peccata detegere. Quòd si ad iurisperitos etiam relegentur, sacramenti huius onus grauius efficietur, quàm vt ferri ab imbecillis posit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confessores incidant necesse est, atq; adeò pœnitētes, si cōfessores ipsi canonum sunt ignari? Cū manifestiora sint, quā vt indicare debeamus. Fatendum est igitur iuris peritiam theologis magno vsui futuram. Nec adeò lōgè repetita argumenta conquirere opus est, cùm passim ipsi videamus, quanta canonum multitudine theologorum sint referta volumina, illorum præsertim, qui indices quæstionum scripsere, quas summas nuncupare consueuimus. Vbi quantum ius canonicū theologis conferat, vel ipsi iudices esse possunt, qui, quantumuis eximia doctrina polleant, has & legunt, & amant epitomas. Sed & summa ipsa Caietani, si, quæ ex iure canonico multa continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur.

Pręterea, cùm ad theologum nullæ causæ frequentiùs referantur, quàm matrimonij, si non respondeat, indoctus habebitur, sin citra iuris peritiam respōdeat, vt dicam impudens, erit imprudens. Nam, vt Alexand. cap. primo. de con. & aff. tradit, causæ matrimonij non sunt tractandæ per quoslibet: sed per viros discretos, & qui statuta canonum non ignorent. Adhæc, summorum pontificum decreta à iure diuino, hoc est, à libris vtriusque testamenti dimanasse creduntur, id quod habes de transla. epi. cap. 1. & de accusa. ca. Qualiter & quando. secundo. Cùm ergo Theologia ex eisdem fontibus suos riuulos ducat, ineptè nimirum theologus faciet, nisi opera summorum pontificum velit vtrqui cùm multorum consilijs exquisitis, tum spiritu sancto suggerente ex diuinis oraculis dogmata & leges, siue ad fidem siue ad fidelium mores, & ecclesiasticos ritus, & cęremonias collegerunt. Item theologica facultas non est eiusmodi, vt tantummodò animo rem cernat, sed etiam aliquid molitur & facit. Est enim, vt scholæ verbis vtar, partim speculatiua, partim practica, quēadmodum Diuus Thomas, prima part. quæstione prima. articulo quarto. demonstrat. At iuris canonici disciplina Theologia quędam practica est, vt Aluarus Pelagius docet libro de planctu eccle. secundo. articu. 20. tum, quia eius facultatis finis est, dirigere animas per canonicas leges in salutem æternam: tum etiam, quia in solo volumine decretalium multi casus & articuli continentur vtiles & necessarij tam in consilijs animarum & pœnitentię foro, quàm in regendis & disponendis ecclesijs & rebus ecclesiasticis. Agit enim liber ille de baptismo, de sacra vnctione, de celebratione missarum, de Matrimonio, de ordinibus & cæteris sacramentis: de statu Monacho. de clericorum honestate, de voto, de iureiurando, atque alijs eiusmodi. De Symonia, de Periurio, de vsuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus.

Vide Inno. super procemio Decretalium.

de irregularitate, suspensione, excommunicatione, interdicto, poenisq; similibus. Quæ omnia si theologus ignoret, non solùm idiota erit, vt cap. ex multa de voto. Innocentius vocat, sed in multis, præsertim quæ ad actionem pertinent, & ad mores christianos hallucinabitur. Atq; vtinam theologi, qui iuris canonici sunt penitus ignari, vel à decernẽdis conscientiæ casibus abstinerent, ne imperiti risui haberentur, cũ de his nonnunquã respondent vt magistri, quæ nunquã vt discipuli didicerunt, vel certè ea essent modestia præditi, vt iurisperitos consulerent, ne diuinãdo de sensu proprio responderent. Quòd si docere vellemus in quot errores theologi nonnulli ob iuris pontificij ignorationẽ incurrerint, facillimũ quidẽ esset, nisi esset longũ, & aliò nostra oratio properaret. Sétiamus igitur, id quod positum est, iuris canonici doctrinã theologo esse valde necessariam, eò vel maximè, quòd summi pontificis, & conciliorum auctoritas, quæ huius doctrinæ voluminibus cõtinetur, theologis argumẽta subministrat propria theologicę facultatis: vt abundè duobus antè libris demonstratum est.

Caput septimum.

SEd enim hoc posito non adhuc apparet, cuinam vsui iuris interpretes & professores theologis differentibus esse possint: quævè argumenta & qualia, eorum auctoritas theologicis disputationibus administret. Id quoniam nemo, vel leuiter attigit, dicam ego, vt potero, incõditè fortasse, sed tamen vt res possit intelligi. Iuris pontificij volumina circa varia rerum genera versantur. Primũ enim catholicã fidem & profitentur & explicãt, vt in titu. de sum. trini. Deinde de moribus definiũt & religione Christiana, quantum aut ex euangelica lege aut naturæ ratione definiri licet: vt videre est in titu. de vsura, de iureiurando, de diuortijs, de symonia. Præterea differunt quoq; de moribus ecclesiasticis, deq; religionis ceremonijs, & officijs ministrorum ecclesię quatenus hæc omnia disponuntur legibus positiuis. Nam scholastico verbo libenter vtimur: nec grammaticorum censuras pertimescimus. Alioqui, vt Aristoteles ait, res grauissimæ interdum nitore verborum atq; ornamentis immodicæ diligentiæ deformantur. Atq; hæc mihi causa est, cur sermone eo quandoq; vtor, qui scholæ notus est, ne, vt quidam latinissimè loquentes, ab scholæ theologis iure optimo irridear. Quoniam verò scio, graues sententias inconditis verbis elatas, delicatorũ præsertim aures offendere, adhibere soleo sermonis munditiam, non odiosam nec exquisitam nimis, tantũm quæ fugiat agrestẽ quorundam negligentiam. Sed ad rẽ. Humanas ego leges de ritibus & moribus ecclesiasticis, quoniam sic vocant, positiuas appellaui. Quales sunt multæ in titu. de celebra. Missa. de cleri. peregri. coniugatis, &c. de ætate & qualit. ordi. de obser. ieiu. & breuiter in lib. 1. decre. de officijs iudicum. & in. 2. de ordine iudiciario. Postremò autem huiusmodi pontificia iura præscribunt poenas his qui leges, vel euangelicas, vel naturales, vel etiam ecclesiasticas perruperint, vt in titu. de exco. de rapto. de aposta. de hæreti. licet cernere.

Hoc igitur fundamento posito, sit prima cõclusio. In his, quę ad fidẽ pertinent, iurisconsultorũ auctoritate theologus nõ eget. Quin potiùs eorũ titulorũ expositionem, qui de fide decernunt, legisperitus à theologo mutuari debet. Ratio verò in promptu est. Siue enim põtifices seu cõcilia, quæ in volumina iuris cogũtur, quicquã definiant, quod ad fidẽ spectare videatur, id certè, vt alio iã loco explicuimus, nõ ex sensu suo, sed ex sacris literis atq; Christi & Apostolorum traditionibus colligãt necesse est. Cũ ergo principia, vnde põtifices & concilia ad quęstionẽ fidei decernẽdam Prima con.

dam proficiscũtur, propria sint Theologicæ facultatis, cuius est cognoscere, quæ à Deo sunt reuelata, quæq; his sunt, vel cõsequentia, vel repugnantia: planè conficitur, in eiusmodi rebus canonum sacrorũ intelligentiam nõ à iurisperitis, sed à theologis esse petendam. Id quod patres, quibus est fidei cognitio mandata, libenter agnoscunt. Non enim priùs quenquam hæreseos crimine damnant, quàm theologi definierint, quod in iudicium venit, id hæresim esse.

Quæ cùm ita sint, non video equidem quónam consilio nunc apud nostros in negotio cognitionis fidei partes postremæ, ne dicam nullæ, theologis permittãtur, iureconsultus verò vel primæ vel etiã omnes. Cumq; præcipuus sit in hoc negotio labor decernere, quid hæresis sit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid contrà cum fide pugnet, quantum & quatenus doctrinæ sanæ ac catholicæ aduersetur, id quod reus asseruerit: ad reorum quidem poenas decernendas, quod posteri⁹ est, decreti sunt in republica iudices, ad illud autem, quod & grauius est, & in fidei negotio prius, nullos habet respublica theologos patres conscriptos, quorum de culpis iudicium, cùm de poenis iudicant, iurisperiti sequantur. Faxit Christus, cuius hęc causa est, vt principes Christiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libẽtissimè fauere solent, rem quam semel coeperunt, absoluant, & grauissimo tribunali theologos probatissimos, probatissimos inquam, adiungant, ad huius diuini negotij absolutissimam moderationem. Id enim si fuerit ecclesiæ præstitum, nihil erit, quod in sanctissimo & maximè necessario inquisitionis officio desideretur. Sed de prima conclusione satis. Iam pergamus ad reliquas.

Secũda cõ. Secunda conclusio. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex euãgelica, vel ratio Philosophiæ de huiusmodi præscribit, iureconsultorum auctoritas parum aut certè nihil theologo cõferre potest. Quin rectam & sanam earum rerum cognitionem iurisperiti à theologis mutuam accepturi sunt. Nam quemadmodum Musicus ab Arithmetico conclusionũ suarum rationem sumit, quòd hæ conclusiones à principijs Arithmeticæ deriuantur, ita & si quæ dogmata de moribus ius pontificum, vel ex euangelio vel ex Philosophia colligit, ea sanè tanquã à proprijs principijs accepta theolog⁹ agnoscet, rectiusq; & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis coniectura est, iurisperitos quosdã in summo errore, & magna veritatis ignoratione versari, cùm asserũt in materia vsurarum, simoniæ & alijs eiusmodi, in quibus de peccato mortali agitur, ad iurisperitos potiùs quàm ad theologos recurrendum. Quo in errore fuerunt Ancharranus in disputatione, cuius initiũ est, Antiquis & modernis temporibus. & Ioannes de Anania in cap. in ciuitate. de vsuris. & Alexander in consilio primo. & Aluarus Pelagius lib. 2. ar. 20. & Hostiensis in cap. penul. de æta. & quali. ordi. Quos tamen non est difficile refellere. Nam cùm theologo sacrarum literarũ cognitio propria sit, quæcunq; de moribus vel in sacris literis continentur, vel ex eisdem per certam connexionem conficiuntur, vbiuis theologus inuenerit, ea tanquam sua vendicabit: iurisperitis autẽ vt aliena mutuabitur. Cùq; rursum Philosophiæ principia à theologis etiam habeantur, vt qui de virtutibus & vitijs, de fine humanę vitæ, deq; actionibus, quibus ad hunc finem peruenitur, longè lateque disserant, & super harum rerum iactis fundamentis morum fabricam extruant: certè quæ in iure de moribus ex principijs naturæ ratione constitutis præscribũtur, ea theologus quasi suo sibi iure assumet, iureconsultisque exposita & enucleata tradet.

Tertia conclusio. In tertio illo genere rerũ, vbi scilicet de moribus ecclesiæ & religionis *Tertia cõ.*

gionis

gionis institutis per leges tantùm pontificias decernitur, in illo etiam postremo, vbi pœnę iuris prefiniũtur, iurisperitorum omnium communis consensus concorsq́; sententia, theologo magnam fidem facere debet, si quando incidat quæstio circa res huiusmodi. Vt si exempli causa, veniat in dubium, an hic aut ille homo sit vel irregularis vel excommunicatus vel interdicto vel suspensioni obnoxius. Item an delegatus posit subdelegare, an episcopus in his illisvè posit dispensare, scholæ verbis liceat vti, an ecclesiæ pastor ritè sit electus, num iudex ecclesiasticus causam in iudicio legitimè definierit. In his aliisq́; sexcentis huius generis theologus insolentissimus erit, si quod ignorat, iudicarit: insolentior, si posteaquã iurisperitos consuluerit, omnium auctoritati refragabitur. Etenim, vt aliàs sæpè diximus, cuiusque rei peritia non alijs certiùs meliusque contingit, quàm eiusdem rei peritis hominibus. Ita, doctissimis quibusque in arte sua fidem habere opus est. Iuris ergo pontificij prudentibus in his quæ propria sint illius facultatis non credere, erit profectò temerarium.

Deinde in eiusmodi canonum interpretatione ecclesiæ iudices & administri, concordem omnium iureconsultorum sententiam amplectuntur. Qui enim in actionibus vel iudicijs ecclesiasticis, suo sensu & non communi iurisperitorũ omnium duceretur, sine dubio suo illũ iudicio ecclesia coërceret. Ita ecclesia vsum iudicum approbando, eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in ecclesiæ administratione sequuntur. Nec

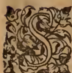
De consti. cap. 1.

alienum est à vera coniectura Christum dominum iuris huius peritis quodámodò etiam adesse in legum ecclesiasticarũ vera interpretatione. Cũ enim sacri canones instigante spiritu sancto ad ecclesiæ sint vtilitatem editi, vt Damasus Papa definit, consentaneum est, vt ecclesia, cui canones illi sunt necessarij, quò in religione & moribus ecclesiasticis contineatur, interpretes à Deo sanos acceperit earum legum & institutorum, quibus est administranda. Parum enim profuisset leges mortuas in membranis scriptas habere, nisi haberet quoq; resp. Christiana viuos interpretes, qui rectum earum legum sensum assequerentur. Deus itaque, quoniam nõ deficit in necessarijs, non in theologos solũ, sed in iuris pontificij peritos spiritum veritatis effudit. Quapropter ex cõcordi omnium sententia probabilissimum argumẽtum sumere theologus potest ad eas quæstiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera posteriore loco posita exorientur. Exorientur autem in vtroq; genere plurimę, quarum definitionem theologis ignorare fas non est: his vel maximè, qui aut laicorum & clericorum confessiones audiunt, aut etiam Theologiam in academijs profitentur. Hi enim, quoniã de multis, quæ ex iure pẽdent, magnũ munus respõdendi sustinent: si respõsa atq; decreta iurisconsultorum negligant, periculosè nonnunquã ac turpiter errabunt. Quæ autem cũ viris in sua quibusq; arte peritis cõsul tur, ea aut minimo, aut nullo certè periculo respondẽtur. Ac de septimo quidem loco satis dixisse mihi videor.

Octaui Libri finis.

DE OCTAVO LOCO, QVI RATIONIS NATURALIS ARGUMENTA CONTINET, LIBER NONUS.

Caput primum.

Equitur vt doceã, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo suppeditet, quod in octauo loco me acturũ pollicebar. Agam autem, quantum res ipsa patietur, breuissimè. Est enim hic locus latè patens, & quanquam non est theologiæ proprius, sed alienus, magnus tamen est, & cùm ab scholasticis reliquis tum à Diui Thomæ familia excultus vberrimè. Nõ quòd de loci huius aut vi aut vsu quisquam adhuc scholæ theologus disputauerit, sed quòd vniuersi, philosophiam cæterasque naturali ratione partas disciplinas, vel in scholam Christianam inuexerint, vel certè ab alijs inuectas excoluerint, pro sua quidem facultate quisq;, sed in theologorũ, vt ita dicam, grege sine controuersia D. Thomas excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum qui vsq; adeò argumentis à ratione ductis ad dixerunt se, vt siue disputent seu scribant, scripturam sacram sanctorumq; patrum libros ne legisse quidem videantur. Qui parum illis dissimiles sunt, quos Euseb. lib. 5. histo. eccl. postremo capite commemorat, in tantum stultitię prolapsos, vt si quis sermonem de scripturis proposuisset, illi è contrario proponerẽt: vtrùm ille sermo, de quo agebatur, coniunctum an separatum genus syllogismi faceret. De quibus rursum Eusebius, derelinquentes, ait, sanctas scripturas dei, geometriam tractant, & qui verè de terra sunt, de terra loquuntur: & ideo eum, qui de sursum est, & de cœlis venit, ignorant. Denique Euclides apud eos vel maximè in Geometriæ disciplinis viget. Sed & Aristoteles & Teophrastus ab his in admiratione habentur: Galenus verò à nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuisse olim in ecclesia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rẽ theologicam syllogismis absoluerint: Augusti nus in epistola ad Dioscorum, numero. 56 Bernardus quoque epistola. 189. testes locupletissimi sunt. Hoc verò sæculo fuisse etiam in academijs multos, qui omnem fermè theologiæ disputationem sophisticis ineptisque rationibus transegerint, vti nam ipsi non fuissemus experti. Egit autẽ diabolus, quod sine lachrymis non queo dicere, vt quo tempore aduersum ingruẽtes ex Germania hæreses oportebat scholæ Theologos optimis esse armis instructos, eò nulla prorsus haberent, nisi arundines longas, arma videlicet leuia puerorum. Ita irrisi sunt à plerisque, ac meritò irrisi, quoniam veræ Theologiæ solidam effigiem nullam tenebãt, vmbris vtebantur, easque ipsas vtinam sequerentur. Feruntur enim è scripturæ sacræ principijs, cuius isti vel vmbras non sunt assecuti. Quocirca homines verbotenus in Theologia magistri pugnauere illi q̃dẽ aduersũ ecclesię inimicos, sed valde tamẽ ĩfeliciter.

Malè

Malè enim se res habet, cùm quod ingenio, & eruditione effici debet, id tentatur à viris, qui & ingenio parum valent, nec sunt admodùm eruditi. Errabant illi autem à principio statim studiorum suorum. Cùm enim facultates eas, quę linguã expoliũt, mirum in modum neglexissent, cumque sese in sophistica arte torsissent diutiùs, tũ demum ad theologiam aggressi, nõ theologiam, sed fumus theologiæ sequebantur. Quòd si vituperãdi sunt, qui per ignorantiam errauerunt, quid de ijs existimandum est, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cùm rem perditã & collapsam sua restituere auctoritate deberent, tempori, vt inquiunt, seruientes non modò sophismata non profligarũt, verùm etiam auxerunt. Quę nimirum cũ à philosophia tum verò magis à theologia tollenda sunt, eaque argutandi ars, quæ vult illa quidem videri se esse dialecticam, sed abest ab ea distatque plurimũ. Dialectica enim est locata in peritia vsuq; partiendi, finiendi, argumentandi, id quod Theologo est pernecessarium, sophisticè autem nihil habet nisi argutationes vanas, quarum nullus in theologia fructus est. Quin adeò nulla pernicies theologiæ maior inueniri potest, quã in sophismatum fęce simulatio theologiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, vt sophistæ theologi esse videantur. Quòd si quẽ etiam ista delectant, ne bellum omnino in didicisse videar sophismatibus, quorum est etiam fortasse quidam modus, non intelligo, quid causæ fuerit viris doctis, vt sub dialecticæ nomine exponibiles, obligationes, insolubiles, reflexiuas, aliaq; id genus monstra in scholam intulerint, de vsu autem dialecticæ non fecerint ne verbũ quidem vllum. Nonne igitur sunt illa pueris vtilia? sint. Nam nos quoq; sophistæ fuimus aliquando, sed obsecro, ita vtilia habeantur ista, non vt ornamenta virorum: sed vt exercitamẽta puerorum. Atq; vel ipsi pueri intelligant, sophismatum breuẽ quendam ludum esse oportere, aliumq; vsum à dialectica requirẽdũ philosophiæ Theologięq; maximè necessarium. Verũ hæc hactenus. Iam ad propositum reuertamur. Qui igitur theologię dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ à ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primũ omnem vim theologiæ & grauitatem amittunt, deinde faciunt, vt theologia detracta auctoritate non solũ contemnatur, sed ne theologia quidem sit. Nã si vera & legitima theologia est, à fide descendat oportet, vbi huius facultatis propria principia residẽt, quẽ admodũ in huius operis initio constituimus. Fides autem tota scripturarum & ecclesię auctoritate continetur. Quamobrẽ satis exploratum habere possumus, quàm malè valeãt ij de re theologica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, apostolorum traditiones, conciliorum dogmata, iuris pontificij decreta, sanctorum veterum doctrinam, vel reiiciunt vel ignorant. Itaq; hoc quidẽ opinantium genus pellatur è medio, est enim totũ improbabile & impiũ, qui opinantur aptiora theologo ea argumenta esse, quæ ex ratione, quàm ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim antè dictis apertè intelligitur, cùm de deo præsertim diuinisq; mysterijs disputatio incidit, argumentis philosophię præponenda esse argumẽta, quę pertinent ad dei fidem, qua nihil theologo debet esse antiquius. Sed prioris huius erroris leuitas, quoniam facilè deprehenditur, non est pluribus refutanda.

Caput secundum.

ALter autẽ error illorum est, qui solis sacrarum literarũ testimonijs aut interdum etiam scriptorum veterũ omnia definiunt, ab argumentis naturæ haud aliter abhorrentes, quàm si essent theologię aduersa & inimica. Hunc autem errorem pluri

plurimis testibus suadent. Ac primus testis citatur Gregorius Nazãzenus, orat.1. in Iulianum, vbi ait, disciplinam nostram esse Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tantum auctoritas præiudicata poterat, vt sine ratione valeret. Alter est Hieronymus in.10. Mat. caput, quo loco non vult euangelij doctores humanæ ratiocinationis præsidijs niti. Quia huiusmodi, vt inquit, virga & baculus arúdineus est, quẽ si paululum presseris, frangitur, & manum perforat incumbentis. Et in.31. caput Hieremiæ, de verbis dei humano sensu argumentari, dicit esse sacrilegum. Tertius est Augusti. lib.1. de actis cum Felice Manichæo. cap.10. Cũ enim Felix Manichęũ efferret, quòd docuisset discipulos suos, initium, medium, & finem, & quomodo vel quare factus sit mundus, de cursu solis & lunę, deq; alijs huiusmodi rebus physicis, Augustinus contrà ait, quòd spiritus paracletus non docet has veritates. Christianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, vt homines de his rebus propter humanos vsus nouerint, id quod in schola didicerunt, scilicet priusquã ad Christi religionem conuerterentur. Propter humanos vsus, inquit, ad vsum igitur Theologiæ, humanæ ratio doctrinæ nihil Catholico proderit. Referuntur etiam à Gratiano.37. dist. duo testimonia, vnum ex Ambrosio, alterum ex.4. concilio Carth. quibus suaderi videtur, humanas disciplinas, vt perniciosas vel certè vt inutiles, à Theologia repellendas. Concilium quippè Cartha. 4. vetat episcopis ne libros gentilium legant. Ambr. autem dicit Astrologiam, & alias huiusmodi disciplinas nihil valere ad salutem, sed in errorem mittere. Epiphanius quoq; Hæresi. 76. aduersus Aëtium disserens ait, quòd non reuelat Deus patrem & filium per spiritum sanctũ, his, qui de ipso per syllogismos ratiocinãtur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes inuehunt, hi diuinæ reuelationis non possunt esse participes.

Socrates lib.1. histo. suæ cap. 8.

Nec solùm testimonijs patrum, sed sacrarum etiam literarum abutuntur in sui erroris confirmationem. Principio enim afferunt illud Ecclesiastes.1. ego Ecclesiastes proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Si ergo occupatio pessima est studium humanæ literaturæ, si vanitas & afflictio spiritus, non est profectò à Theologis expetenda. Deinde argumentantur ex illo Prouerb. 5. ne intenderis fallaciæ mulieris: fauus enim distillans labia meretricis, &c. Et postea, quare seduceris fili mi ab aliena, &c. hanc autem humanam sapientiam interpretantur, quam nimirum esse fallacem ad Coloss. 2. testatur Apostolus in hæc verba. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam. Addunt illud.1. ad Corint. 1. perdam sapientiam sapientium, & prudẽtiam prudentium reprobabo. Vbi sapiẽs? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? Nõne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Addunt etiam illud ex eodem apostolo.1. Corinth.8. scientia inflat. Aliud quoq;.1. ad Timo.6. si quis non acquiescit sanis sermonibus, & ei quę secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quęstiones. Quo loco volunt Apostolum significare, disciplinas humanas morbos esse, solamque Christi doctrinam esse sanam. Hanc secũdùm pietatem, id est, religioni conformẽ & consentaneam esse, illas non esse.

Præterea apostoli non habuerunt philosophiã, non est igitur theologo necessaria. Si enim spiritus sanctus docuit Apostolos omnem veritatem iuxta Domini pollicitationem Ioannis. 16. & has disciplinas non docuit, sequitur non esse Christiano doctori vtiles, atque adeò ne versa-

ri quidem circa veritatem. Præterea, vel philoſophia eſt theologo neceſſaria, dum imperfectos in eccleſia inſtruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac apoſtolus dat, nec exiſtimat ſe quicquam inter huiuſmodi ſcire, niſi Chriſtum & hunc crucifixum. Perfectis verò ſapientiam loquitur non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi, hoc eſt, philoſophorum. Non ergo Theologus philoſophia eget, ſiue cum paruulis ſeu cum prouectioribus ſermones diuinos conſerat.

Pergunt etiam argumentari, quòd ſi vtilis & neceſſaria eſſet Theologo philoſophia, hoc eſſet ob id maximè, quòd nō alia via & ratione meliùs philoſophi Chriſto repugnantes euincerentur. At hoc conſtat eſſe vaniſsimum. Primùm, quo-
1. ad Cor. 1. niam euacuaretur crux Chriſti, vt Apoſtol⁹ ait, ſi de philoſophis & ſophiſtis per humanam ſapientiam triumpharet. Rurſus, quoniam vt idem Apoſtolus. 2. Corinth. cap. 10. auctor eſt, Arma Chriſtianæ militiæ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Non ergo theologus, Chriſti miles, humanarum diſciplinarum præſidijs eget, vt fidei aduerſarios poſsit euincere. Id quod exemplo Nicæni concilij facilè de-
Ruffinus. 1. lib. c. 8. monſtratur, vbi philoſopho ſuperando plus valuit ſimplicis hominis ſyncera fides, quàm omnes omnium dialecticorum & philoſophorum argutiæ. Certè Hieronymus ad Pāmachium aduerſus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentilium fonte manantia tanquam gentilium arma Chriſtiano dicit eſſe deponenda. Poſtremò etiam argumentantur, Chriſti doctrinam perfectam eſſe: non itaque Philoſophiæ ſubſidijs indigere.

Caput tertium.

HIs argumentis nitūtur illi qui in hoc errore fuerūt. Nam fuiſſe quoſdam teſtatur Clemens Alexandrinus primo ſtroma. lib. in hæc verba. Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactantur, qui dicunt oportere in his verſari, quæ finem continent: externa autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fruſtrà conterunt, & detinent in ijs quę ad fidem nihil conferunt. Alij autem etiam philoſophiam ex malo ad hominum perniciem exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam, vt quæ profecta ſit à maligno aliquo inuentore. Et rurſum eodem libro, nonnulli, ait, qui ſe putant eſſe ingenioſos, nec philoſophiam attingere volunt, nec dialecticam, ſed nec contemplationem diſcere naturalem, ſed ſolùm & nudam fidem requirunt, perinde ac ſi cùm nullam vitis curam geſſerint, velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia & agricolendi arte, quæ fit ratione ac ſermone, fructus eſt vindemiādus, &c. Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreſes in vnam fecit Camerinam confluere, non modò aſſeruit philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, verùm etiam omnes ſpeculatiuas diſcliplinas errores eſſe. Scilicet morum philoſophiam nouus hic Socrates, mirificè cōplexus eſt, quæ in cōtemplatione verſatur, eam ſolùm damnat. Cornelius quoque Agrippa vir poſt hominum memoriam vaniſsimus in ſuo illo libro qui de vanitate ſcientiarum inſcribitur, non ſicut Zethus ille Pacuuianus philoſophiæ ſolùm, ſed omnibus humanis diſciplinis atque adeò diuinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale eſſe ſoleat, non eſt neceſſe diſputare: eſt enim in promptu. Facilè ſiquidem intelligitur, quāobrem iſti diſci-

pulos

pulos suos à facultatibus, quæ ratione constant, alienos esse velint. Quemadmodum enim Epicurus reiicit Dialecticam, Alfaquini etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt, disciplinas artesque omnes rationales doctrinæ peruersæ esse contrarias, ita Lutherani, nequando à discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione seuocare.

Plutarchus de pla. philo. Euse. li. 1. prepa. Euang. ca. 5.

Sed enim cùm veritas veritati nunquam aduersetur, consentiat semper & subseruiat, iure ac merito scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad arcem & ministerium veræ sapientiæ aduocarunt. Id quod Iulianus inuidens, Christianis lege interdixit studijs bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ ecclesia. capit. duodecimo. & sextodecimo Sozome. libro sexto. histo. trip. cap. 37. Quapropter mirari non desino, morem reiiciendi humanas rationes, cùm in theologia disseritur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasijs insertum esse, haud parua certè iactura ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo inualescit. Erunt enim ij, si ita res procedit, optimi præstantissimique theologi, qui plurima loca memoria tenuerint: &, quod iurisperitis obijcitur, qui elenchi fuerint librorum & indices. Id quod in Germania regnante Luthero accidit, vt sutores, qui nouum testamentum memoriæ mandarant, magni & præclari theologi haberentur: atque adeò mulierculæ, quoniam euangelia & paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omnium academiarum theologos ad disputandum prouocarent, audenterque viris concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ. Talis scilicet est Lutherana theologia, in qua, quoniã nullum acumé, nullum ingenij specimen est, optimo quisque splendidissimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicientia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia nõ animo solùm perlustrarit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempestiuiùs dicentur. Nunc ad id quod erat institutum reuertamur.

Caput quartum.

Aures itaque ad naturæ rationes occludere, si quando à theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in theologum aliquando, vt de rebus humanis philosophetur, quod profectò cadit, nisi ex eo extirpatam humanitaté arbitremur, quænam rogo causa est, cur naturales argumentationes à theologia pellamus, ne, vt quæ diuina sit, humanis adminiculis eguisse videatur? Non egeat his, esto, cum suis, hoc est, diuinis quasi lineis cótinetur. At volumus ne nos Theologũ, qui solùm diuina calleat: in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid autem interest ratione animi sublata, non dico inter rusticum & theologum, sed inter theologum, & pecudem aut saxum etiam aut truncum aut quiduis generis eiusmodi? Quę verò ista sit més, vel quæ hominis ratio potiùs, si nec philosophiam nec dialecticã habeat, nec vllam omnino humanæ rationis disciplinam? Intelligendum est autem Christianę doctrinæ professores duabus quasi indutos esse personis. Quarum vna est cómunis, ex eo quòd omnes participes sumus rationis, à qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inueniendi argumenti naturalis exquiritur. Altera autem quæ propriè theologis est attributa, vnde argumenta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus personam hominis, si ita placet, cùm diuina tractat, cùm verò tractat

humana, quæ nam rogo stultitia erit, hominem ex homine tollere? Quanquam, in quacunque disputatione, siue de humanis seu de diuinis disseratur, vtrãlibet personam deponere stultissimum erit. Quid enim stultius esse potest, quàm vel pedem abijcere cùm caput munus suum explet, vel caput tollere, cũ pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, vt Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarij. Sic nimirum, cũ nec humanarum rerum intelligentia diuinarum cognitioni obsit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ: neutrã debemus in alterius propria functióe abijcere, nisi volumus esse stulti. Porrò qui theologiam sic instituit, vt nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaq́; egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere tueriq́; possit, nec fidem nec humanitatem. Non humanitatem, sæpè enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirpatur. qui autem rationales disciplinas theologo auferunt, hi suam illi rationẽ eripiũt. Quoniam si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, à ratione tollas, iacebit profectò vel nulla erit potius. Nec fides rursum seipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cũ fide sancta rusticitas manet: quæ, vt Hiero. ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si aduersarijs non resistat. Itaq́; vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit reddere rationem, id quod sola fide sine ratione, fieri non potest. Theologia denique citra naturæ rationem non constat. Cùm enim sit homo rationalis, est illi ingenita ratiocinatio, siue agat secum quid, siue cum altero, siue velit humana seu diuina cognoscere. Quare vbi

1. Cori. 12.

vbi homines different, rationem naturalem repellere nec debet, nec verò possunt nisi homines esse desierint. Ratio eñ res omnes continet, quoquo te verteris, præsto est, nulla disputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab vsu Theologiæ remotam esse volunt, ij omnem à Theologia disputationem excludunt: sine qua tamen, quid in vnaquaque re verum sit, discerni & comprehendi non valet. Quocirca hoc quidem constat, vt opinor, Theologis inter Theologos necessariam esse rationem: quæ est disputationis cuiusque fons à natura constitutus. Quid? quòd gratia non tollit naturam, sed perficit, nec natura gratiam repellit, sed suscipit? sacra igitur Theologia, humanæ naturæ rationem nõ abijciet. Multa etiam in Theologiæ principijs cõtinentur, vt alio quodam loco diximus, quæ nisi naturali ratione & discursũ interueniente, intelligi & explicari nõ possunt. In principijs verò ipsis hærere, à consequẽtibus, & repugnantibus oculorum aciem seuocare, stultum erit. Rationem item si à Theologia submoueas, Theologia ipsa, & rem amittet & nomen. Nec enim quicquam aliud est Theologia, si interpretari velis, quàm sermo ratioque de Deo. Si autem rem ipsam quæras, est, vt à veteribus Theologis definitur, rerum diuinarum scientia. Scientia verò, vt Aristoteles demonstrauit, nõ nisi per syllogismum quæritur. Quòd si etiam illud addimus, quod rectè addi potest, nihil esse ferè cuius in scriptura sacra mentio non fiat, non angelum, nõ animã, non aërem, non ignẽ, non aquam, non cœlum, non terram, concedatur profectò verum esse, si ornatè, & erudité hæc Theologus explicare velit, Philosophiam, hoc est, rerum huiusmodi intelligentiam eum habiturum. Maximum itaque ornamentum Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philosophiam, qua scriptura etiam ipsa diuina, nedum humana ratio excolitur. Ac mea quidem sententia omnis

1. Post. lib.

omnis institutio Theologiæ, humanæ rationis adiumenta desiderat, sed illa imprimis, in qua de rebus naturæ disseritur. Disseritur autem de huiusmodi sæpenumerò. Atque, vt illud omittam, quòd sacra doctrina mores naturæ moderationi cõsentaneos præscribit, vitia rationi contraria refutat, quo loco siue in schola de hisce definias quicquam, siue populo in cõcione persuadeas recta, praua dissuadeas: naturę, rationis, philosophiæ opem contemnere amentis erit: hoc tamen expeditum est, multa in sacris literis haberi, quæ sine Philosophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Astronomiæque subsidijs expediri non queunt. Pleni exemplò rum sunt sacri libri, cũ sæpè aliàs, tum maximè vbi rerum naturalium, quasi miracula, quæ in disciplinis humanis explicantur, à Solomone, Dauide, Iob ac cæteris Prophetis in diuinæ, vel potentiæ, vel sapientiæ commendationem efferuntur. Quod quoniam in tertiodecimo libro fusè sumus ac diligẽter persecuturi, non libet in præsentia exponere. Nunc enim satis est fuisse demõstratum, rationes humanas homini theologo non solùm vtiles, sed etiam necessarias esse. Homo quippè rationem omnem tollens, Theologus ex auctoritate omnia statuens, esse certè nullo modo potest. Quo etiam magis vituperanda est rei maximè necessariæ tam noxia reprehensio. Vna est enim philosophia in rebus humanis, de cuius vtilitate ecclesię scriptores eodem oẽs ore consentiunt, quanquam à Lutheranis ipsa contemnitur, & fallacia quædam atque ostẽtatio esse dicitur. Qui autem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem existimant se dicere, aut censent se gigantũ more bellare cum dijs, id est, naturæ repugnare. Si nihil existimant dissonum rationi se docere, quid cum illis disseras, qui rationem naturalem homini theologo eripere, non intelligunt rationi esse contrarium? Sin aduersari quidem rationi putant, errãt in eo turpiter, quòd homini rationali errorem rationi aduersum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari nec philosophari volũt, ei qui sit ex pecudum genere, sunt enim quidam homines non re, sed nomine, se suamque theologiam insinuent.

¶ Cap. Quintum.

POrrò vt ad illud, quod de ecclesiasticorum auctorũ consensu diximus, reuertamur. Clemẽs Alexandrinus. 1. Stro. lib. & à nobis stat, & multas etiam causas affert, cur Philosophia sit theologo necessaria. Vnam ad philosophos edocendos. Similienim edocemur simile. Sicut ergò Apostolus Hebræis Hebræus factus est *1. Cor. 8.* atque adeò omnia omnibus, vt omnes lucrifaceret, ita theologiæ professor fiat necesse est philosophus philosophis, vt hos conuenientiùs faciliusq; lucretur. Exhibẽda enim cuique sunt, quæ ei conueniunt, & quæ sunt familiaria, vt per propria ad fidem veniat veritatis. Atq; hanc etiã causam. 5. lib. Stro. resumit. Alteram affert, ad refellendos sophistas. Nam quo pacto fallaces philosophorũ argutias refutare possumus, nisi arguendi, & refellendi artẽ persequamur? Tertiam, quòd varia ac multiplex præceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atq; adeò auditores captat. Quod variè item multiformi argumento suadetur, id firmiùs hæret animis discipulorum. Apostolus quoque docere *Colo. 1.* se ait in omni sapientia, vt exhibeat omnẽ hominem perfectum in Christo. In omni, inquit, sapientia, hoc est, diuina, & humana, vt cuiusuis generis homines afficeret perficeretq; in Christo. Astitit præterea *Psal. 44.* Regina à dextris Christi circundata varietate. Adhæc, quomodo ferri ac silicis cõcussione ignis, sic hominum doctissimorum conflictu, & disputatione veritas elicitur. Quam ob causam Peripateticorũ mos est de omnibus rebus in vtramq; partem

partem disserendi Cicero sibi dicit placuisse. Disputationes autem inter homines humanæ disciplinæ imperitos solent esse ineptissimæ. Quòd si inutilis est sapienti philosophia, quorsum Deus Solomoni philosophiā indidisset? Dedit autem illi Deus horū, quæ sunt scientiam verā, vt sciret dispositionem orbis terrarū, & virtutes elementorum, diuisiones temporum, stellarum dispositiones, naturas animaliū, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harū rerum sciētiam docet, est verò deus, qui vtilia docet, vt Esaias ait, certè illa non potest esse theologo noxia, sed erit potiùs accommoda. Et si hæc sciētia vera est, vt dicit Solomon, quid dicet Lutherus, qui speculatiuas omnes disciplinas errores esse affirmat, inanesque fallacias? Pergit Clemens argumentari ex eo etiam, quod Athleta, qui non se priùs instruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certandum cū fidei aduersarijs multiformibus nō est etiam multiformi disciplina instructus, is non est dignus, qui in perfectis theologis habeatur. Insuper diuidere, inquit, voces, quæ in scriptura efferuntur ancipites, theologo necessariū erit, ne ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc autem præstare, sine Grammaticæ artis auxilio nō poterit. Quòd si Grāmatica semel admittitur, quid ni Dialectica? quid ni Philosophia? An volunt Grammatici sibi solis Theologiam vendicare, cæteros omnes Dialecticos, Physicos, Astronomos, Geometras, ab illius participatione secludere? Id quoniam constat esse vanissimum, fateamur necesse est, humanas disciplinas theologo esse perutiles. Quòd si non sunt, inquit Clemens, adhuc necesse est illas addiscere, vt ritè valeant damnari. Qua enim fronte de his sententiam ferimus, quæ perspecta, & cognita non habemus? Hactenus Clemētem Alexandrinum secuti sumus, non vt interpretes, sed, vt solemus reliquos, iudicio arbitrioque nostro quantum quoque modo videtur è fontibus eorum haurientes.

Sap. 7.

Origenes autem, vt Eusebius auctor est libro sexto eccle. histo. cap. quintodecimo. Philosophię studia detrectātibus respondet, se huic quidem operam nauasse diligentem, sed non absque virorum grauissimorum exemplo: Panthæni, Hæraclæ, aliorumque similium, qui cùm essent doctores apostolici, nihilo secius philosophorum libros legere, & in philosophiæ studijs exerceri solebant. Refert etiam Eusebius Origeni morē istum fuisse, vt si quos nostrorum adolescentulorum ingeniosos videret, traderet eis etiam ea, quibus philosophi discipulos suos velut primis elementis imbuere solent. Dicere verò solitum, non parum ad intelligētiam scripturarum emolumenti fidelibus conferri, si in liberalibus & philosophicis literis exercerentur. Nostræ enim philosophiæ partes Grecos anteuertisse: nec debere partes suas omittere veritatem, quia eas sibi preueniēs falsitas vindicasset. Vide etiā Euseb. lib. 4. c. 7. & Sozo. li. 3. hist. suæ. c. 15.

In versione Musculi habentur hæc c. 18. & 20

Theodoritus quoque libr. 8. hist. trip. cap. 8. Didymum refert, Grammaticam, Rhethoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, syllogismosque Aristotelis didicisse, quod aduersus mendacium in arma veritatis existerent. Fortiter enim expugnātur hostes, quādo aduersum eos ipsorū armis vtimur. Socra. 3. lib. c. 16. & Damas. 4. lib. c. 18. Neque statim praua opinione fallaris cōtra hostes hoc esse licitū, in alijs disputationibus dissimulandū: quia, vt Hieronymus ad Magnū ait, oēs penè omniū doctorum ecclesiæ libri eiusmodi eruditionis plenissimi sunt. Quod autem ibidem Theodoritus ait, huiusmodi disciplinis veritatem, nempè fidei, non erudiri, id significat, non his Euangelium quasi tignis fulciri, aut inde catholicæ veritatis probationem pendere. Alioqui virigrauissimi ad ea etiam suadenda, quæ fidei nostræ ac religionis propria sunt, naturalia argumenta inseruerunt. Exemplo

plo nobis sunt Eusebius libro tertio histo.eccle.cap.25.& lib.9.cap.8. Melito rursum apud eundem libr.4.cap.26. Iustinus quoq; eodé Eusebio referéte lib.4.c.8. Tertullianus præterea in Apologe, id qđ Eusebius etiã retulit lib.2.c.24. Lucianus deniq; Martyr & summa eruditione vir eodé Eusebio auctore, lib.9.c.6. Non hîc refero Damasce.4.lib.c.4. non Epiphanium hæresi.76. nõ Aug.lib.1.de mo.eccle.& toto primo aduersus Cresconiũ libro, q vt Grãmaticus Dialecticã in Augustino damnabat. Et de vtili.cre.c.97.& contra episto.funda.c.4.&c.18. de ciui.ca.41. non Bedã.37.d.c.turbatur. nõ Hiero.ea.d.c.si quis artem.&c. Qui de mésa. non Syno. Euge. papæ.c.de quibusdam. non Clemen.c.relatum. Hæc inquam & alia plura non refero, quoniã libris sequentibus huiusmodi argumentum sum diligétiùs persecuturus. Id modò cõstat clarissimos viros, non solùm ad ea suadenda, quę rationi naturæ consentiunt, sed etiã ad ea, quæ lumen naturę superãt, humanis rationibus vsos esse: eisdemq; ab ethnicis calumniãtibus Christianam religionem asseruisse.

Cap.1.

¶ Caput Sextum.

SEd quoniam hæreticis procliue est, veterum patrũ vsum auctoritatemq; cõtemnere, ostédam deinceps, ipsorum quoque apostolorum doctrina & exemplis rationes naturales in Theologiam inuectas. His adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, inuitatos dociles, repulsos repugnãtes. Adducuntur primùm ratione exteri ad fidem & quasi præparantur. Deus quippè, fide in mortalium mẽtes inducenda naturæ incitamẽtis vtitur, vt primò loco fusiùs explicatũ est. Hinc etenim & resurrectionis suæ oculatos testes protulit, & miracula doctrinę coniũxit. Nimirum, vt Apostoli non solùm per verbum, sed etiam per ipsum opus persuaderent fidem audientibus, vt Epipha.libr.2.hære.51. docet.& Amb.in commẽ.epist. ad Ro.ca.1.

Clem. Alexand. lib.1. c.7. Strom. Cap.8.

Act.1.3.& 1.4.

testis, ait, doctrinæ virtus est, vt quia quod prædicatur incredibile mũdo est, gestis fieret credibile. & Beda lib.3.in Luc.c.7. concessa, inquit, primò potestate signorum, misit prædicare regnũ Dei, vt fidem verbis daret virtus ostensa. Signis ergo & miraculis vis fidei per sensus & rationẽ sternitur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, cùm vidisset factũ, credidit admirans super doctrina Domini. Act. 13. Sic Centurio vidẽs quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iste. Matth. 27. Luc.23. Petrus etiã ac Paulus quò suauiùs audientes ad fidẽ resurrectionis allicerent, ratione naturæ ostendunt locum illum scripturæ, nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem, de Dauid intelligi non posse, ac proinde de Christo intelligendum. Act. 2. & 13. Ac Petrus ipse alio iterum loco, Christi resurrectionẽ insinuat audientibus, primùm testium oculatorum certissimo testimonio, deinde euidentia miraculi editi. Act. 3. Nos ait, testes huius sumus. Et mox, in nomine eius, inquit, hunc quem vos videtis & nostis Deus confirmauit; & dedit integrã sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. En Petrus, sensus ipsos citando testes clarissimos veritatis Christi resurrectionem suadere conatur. Nec frustra tamen, multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait, præcedentibus, sed sequentibus signis: nec sermonem inferente, sed confirmante. Marci vltimo.cap. Ita Hieronymus in. 8. Matth. caput annotat, Dominum, post sermonem illum mõtis egregium miraculum edidisse, vt per hoc præteritus apud audientes sermo firmaretur. Petrus insuper persuasurus fidelibus conclusionem illã de legalibus, de qua in concilio erat controuersia: Viri fratres, inquit, qui nouit corda Deus testimonium perhibuit dans illis Spiritum sanctũ, &c. Act. 15. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebãt Barnabam et Paulũ narrantes, quanta Deus fecisset signa in gẽtibus.

En quę acciderant res externæ & sensuũ
testimonia referũtur in controuersia etiã
fidei apud catholicos dirimenda. Atq; in
concilio illo, legem de abstinẽdo à sangui
ne, & suffocato, idolothito & fornicatio-
ne apostoli nullo modo tulissent, nisi ratio
nem naturæ sequerentur. Testimonia si-
quidem nulla suppetebant, quæ ea lege
probanda idonea viderentur. Non modò
igitur ad externos, qui naturam ducem
solam habent, sed etiam ad eos, qui intra ec
clesiã sunt, humanis rationibus Theolo-
go licet vti. Id verò eo loco magis, vt antè
iam diximus, vbi res naturæ lumine co-
gnoscibiles siue alienis seu nostris psuade
re cupit. Hac enim via Barnabas & Paulus
ingressi sunt, vt Acto. 14. legitur. Nam cũ
sacerdos & populus Barnabæ & Paulo sa
crificare vellent, quod erat naturæ rationi
contrarium, naturali quoq; ratione ipsi
contradixerunt. Viri, inquiunt, quid
hæc facitis? & nos mortales sumus similes
vobis homines annunciantes vobis con-
uerti ab his vanis ad Deum viuum, qui fe-
cit cælum & terrã & mare & omnia quæ
in eis sunt, &c. Et quidem non sine testi-
monio semetipsum reliquit, bene faciens
de cælo, dans pluuias & tempora fructife-
ra, &c. Quia ergo res naturales testimo-
nium perhibent Deo, queadmodum hoc
loco Apostolus asserit, nõ est absurdum,
quin etiam est maximè consentaneum, vt
Theologus de diuinis quoque disserens,
huiusmodi etiam naturalium rerum testi
monijs vtatur. Nam & Acto. 17. Paulus
idem probat, Deum non indigere aliquo,
quòd cæli & terræ sit dominus, & det ipse
omnibus vitã & inspirationem & omnia.
Probat item Deum non esse longe ab v-
noquoq; nostrum, quoniam in ipso viui-
mus, mouemur & sumus. Ac propheta,
Psalmo. 138. ostendit Deum cognoscere
nos & intima nostra, quia formauit nos, &
posuit super nos manũ suam. Quod idem
naturale argumentum habes & psalm. 93.
Quibus ex rebus breuiter disputatis intel-
ligi potest, id quod antè ponebamus, doci
les quidem, si infideles sunt, ratione allici
inuitarique ad fidem, sin verò fideles, con
firmari: vtrosque autẽ in his, quę naturalia
sunt, psuaderi. Quòd si indociles sũt & re
pugnãtes, vt euincantur, ratio quoq; natu
ræ valet. Principes enĩ & seniores vidẽtes
Petri constantiã & Ioannis, cõperto q̃ ho Acto. 4.
mines essent sine literis & idiotæ admira-
bantur: hominem quoq; videntes stãtem
cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant
contradicere. Cæcus quoque ille apud
Ioannem Iudæos Christo aduersos, natu- Ioan. 9.
ræ ratione eludit inquiens. In hoc mirabi-
le est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit
meos oculos. Dominus itẽ Matth. 12. eos
qui calumniantur, quòd in sabbato curas-
set ægrotũ, naturali & ratione & exẽplo re
fellit. & Matth. 22. Saducæos refutat duo
bus principijs positis. Quorum vnum erat
Exodi testimonium illud, ego sum Deus Exo. 3.
Abraham, Isaach & Iacob: quo posito &
aduersariorum consensu approbato, alte-
rum Christus è ratione naturali assumpsit;
nempè non esse Deum mortuorũ sed vi-
uentiũ. Quo syllogismo collegit Abraha-
mi, Isaachi, & Iacobi animas viuere, quod
Saducæi repellẽtes, resurrectionem mor-
tuorum ex consequẽti negabant. Ratio-
nes itaq; naturales cõtra fidei aduersarios
multùm valent. Nec sunt arma Saulis,
quæ pugilem Christi magis grauent q̃ iu-
uent, vt quidam ineptè per allegoriam ar-
gumentantur, sed, si allegorijs agendum
est, sunt potiùs gladius Goliat, quem cùm
ipsi è manibus extorseris, suo illum gladio
iugulas. Sed aiunt, Si credo quod tradi-
tum est, quid opus est operosa disputatio-
ne? Si non credo, nullis humanis rationi-
bus persuadebitur. Egregio verò dilem-
mate rẽ alioqui lucidissimã obscurare vo
lũt. Non credo: adducor, credo, cõfirmor.
Repugno: cõfundor. Ratione nõ dñã, sed
administra, syllogismo nõ præsidente, sed
subseruiẽte, Quid multa? Nõne videmus,
cùm reliquorum apostolorũ, tum verò
maximè

maximè Pauli epistolas, & aduersarios cõcidere, & fidei domesticos instruere, non scripturarũ modò testimonijs, verũetiam naturæ rationibus? Id quoniã dubium nõ est, maneat, hunc dissserẽdi morem à Christo Domino profectũ, ab Apostolis repetitum, à Sanctis auctoribus confirmatum, Theologis nõ solùm vtiliter, sed etiam necessariò vsurpari.

¶ Caput Septimum.

IN hoc tamẽ disciplinarũ genere Theologiæ professoribus & honesto & necessario duo illa vitia maximè vitãda sunt, quæ Cicero cõmemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis incertaq́; pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui Diui Thomę Scotiq́ue opiniones vel indiscussas amplectũtur, proq́; his nõ aliter pugnãt, ac pro aris & focis. Quanuis autem, qui nihil certò comprehẽdi posse existimarunt, multa illi absurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere sapiẽtem ea, quæ sibi probabilia viderentur, sequi: quæ cõtrà improbare, atq́; affirmandi arrogãtiam vitantem fugere temeritatẽ, quę à sapiẽtia dissidet plurimùm. Sed hoc vitiũ effugere qui volet, non satis est, si ad res consideràdas adhibeat & tempus & diligentiã, nisi ad ea etiã, quæ ignorat, à doctissimis quibusq́; interrogãda adhibeat & curam & modestiam. Qui verò in academijs Christiani orbis insignibus literas discũt, hi & eruditissimorum virorum frequenti disputatione instructi, & iuuenum exercitatissimorũ cotidiana cõflictatione vexati, vitium huiusmodi vitare faciliùs possunt. Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cùm certa ab incertis separet, tum vanis quæstionibus declinatis vtiles & necessarias seligat, doceatq́; discipulos esse quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapientiusq́ue esse, quædam nescire quàm scire. Alterum enim est vitium, quòd quidam nimis magnum studium multamq́; operam in res obscuras atq́; difficiles conferũt, easdemq́; non necessarias. Quo in genere multos etiam è nostris peccasse video: vt eas quoq́; quæstiones latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit homo impi', sed in hac re prudens tamen, vt Platonis Aristotelisq́ue discipulum possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco et tempore tractauere, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarẽt. Nostri autem Theologi, importunis vel locis, lõga de his oratione disserunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribũt, de distinctione quãtitatis à re quãta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione & remissione, de proportionibus & gradibus, deq́; alijs huiusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cùm nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligẽtiæ adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerẽt, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæstiones referamus? Num Deus materiã possit facere sine forma, num plures angelos eiusdem speciei condere, nũ continuũ in omnes suas partes diuidere, num relationem à subiecto separare, aliasq́; multò vaniores, quas scribere hic nec libet, nec decet, ne qui in hũc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes scholæ auctores æstiment. Illis igitur vitijs declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modò, vt inquit ille, iure laudabitur: verùm, vt id fiat, erit etiã summoperè necessarium, si Theologi perfecti pleneq́; sapientes esse volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, vt si adamarit captiuam mulierẽ, id est, sapientiam secularem,

decaluet eam,& illecebras crinium atque
ornamenta verborum cum emortuis vn-
guibus amputet. Multos enim tunc fœ-
tus captiua dabit,& de Moabitide efficie-
tur Israëlitis.

❡ Caput Octauum.

QVibus rebus expositis, superest vt
doceamus, an hic locus in Theo-
logia firmus, an potiùs infirmus sit. Vbi ni
hil nobis immorãdum esse video, cùm na
turæ argumẽtationes constet, vnas certas,
alteras incertas esse. Ac certę quidem sunt,
quas dialectici demõstrationes vocãt, hoc
est, quæ ex perspicuis exploratisq; princi-
pijs aliquid certò euidẽterq; conficiũt. In-
certæ verò, quæ, licèt probabiles sint, conie
cturis tamen huc atq; illuc trahuntur: nul
lam habẽt persuadendi necessitatem. Fir-
mum argumẽtum illud est, non longè est
Deus ab vnoquoq; nostrum, in ipso enim
viuimus, mouemur, & sumus. Acto.17. Il-
lud item, qui plantauit aurem non audiet?
aut, qui finxit oculũ non considerat? Psal.
93. Atq; illud etiam, edẽtes & bibẽtes quæ
apud illos sunt, dignus est enim operarius
mercede sua. Lucæ.10.&.1. Cor. 9. Proba-
bile argumentũ hoc est, quo Petrus Acto
rum.2. vtitur. Non enim ebrij sunt hi, cùm
sit hora diei tertia. Ita patet naturæ argu-
mentationes, quæ in vsum Theologiæ ve
niunt, interdum infirmas, firmas nonnun
quam esse. Nam qui omniũ rerum infini-
tam volũt esse quæstionem, & nullo loco
veritatem fixam constantemq; persistere,
ij & in naturam ipsam & in Deum impij
sunt. Sapiẽter siquidem apostolus cùm ra
tiones à natura profectas manifestas esse
dixisset, tum demum ad Deum eas aucto-
Roma. 1. rẽ reuocauit. Quod notũ est Dei, inquit,
manifestum est illis. Deus enim illis mani-
festauit. Num per angelos? Num per pro-
phetas? Num per apostolos? Minimè id
quidem. Sed inuisibilia Dei, ait, à creatura
mũdi per ea quæ facta sunt, intellecta con-
spiciũtur. Conspicuæ igitur & certæ sunt
quãdoq; naturæ rationes. Vani enimque Sap. 13.
sunt oẽs homines, in quibus nõ subest sciẽ
tia Dei, neq; operibus attendentes cogno
uerunt, quis esset artifex. A magnitudine
enĩ speciei et creaturę cognoscibiliter po-
terit creator horum videri. Euidentes itaq;
sunt atq; adeò firmæ naturales quædã ar-
gumẽtationes. Nõ ergo speculatiuæ disci
plinæ, quæ ex huiusmodi argumẽtationi
bus conflantur & efficiũtur, errores sunt
inanesq; fallaciæ. Quod Lutherus nõ stul
tè modò, verũ impiè etiã asseruit. Quòd
enim humana sciẽtia atq; sapientia omnis
à Deo sit nõ solùm illo Apostoli testimo-
nio, quod modò posuimus, ostẽditur, sed
alijs etiam quæ à Clemẽte Alexandrino re
feruntur. Vnũ est illud, omnis sapientia à Eccle. 1.
Domino Deo est. Alterum illud, vocaui Exo. 31.
ex nomine Beseleel, & impleui eum sapien
tia et intelligẽtia ad excogitandum quid
quid fabrefieri potest &c. Fabrilis igitur
ars atq; omnis proinde humana disciplina
ad Deum tãquam ad fontem & primum
sapientiæ cuiusq; principiũ referenda est.
Ex quo & multis alijs intelligi debet, qui
philosophiam errorẽ esse inanemq; falla-
ciã aiunt, eos non solùm stultitię, sed etiam
impietatis esse damnandos. Deus quippè
veritas est, & ab eo error est null9. Qua ex
re facilè etiam intelligitur, cũ Philosophiæ
rationes à diuina veritate sint sumptę atq;
petitæ, qui illas reijciunt, hos Dei veritati,
qua illæ subsistunt, refragari. Nec quod ta
li fundamẽto nititur imbecillum esse aut
infirmum potest. Quocirca frustra homi
nes vani conabuntur philosophiæ natu-
ræq; rationes euertere. Vtrumq; enim lu-
men & naturæ & fidei, quorum altero na-
turalia, altero supernaturalia videre dici-
mur, à Deo est. Illa enim, erat lux vera, quę Ioan. 1.
illuminat omnem hominem, & signatum Psal. 4.
est super nos lumen vultus tui domine, ad
naturalem etiam mentis illustrationem re
feruntur. Ita non minùs à Deo fallere-
mur, errantes in naturæ lumine, q̃ si per
fidei lumen erraremus. Luminis igitur na-
turalis

turalis ducatum, inuestigationem, argumenta, repellere: non modò stultum est, quod Augustinus. 4. de Trini. docet, verù etiam impium, quod hoc nos loco abundè docuimus. Quiquidem locus conclu di iam poterat, nisi priùs argumentis illis respondendum esset, quæ hæretici contrà posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua. Cap. 6.

¶ Caput Nonum.

PRincipio itaq; veterum nobis auctoritatem opponunt. Quod dum faciūt, veteribus sunt iniurij. Quid enim est aliud humanas scientias omneis à patribus condemnari, q̃ eos fuisse nō modò imperitos, verū etiam alienos ab humanitate? Nam, quoniā homo rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earūq; progressus, & quasi antecessiones inquirit, similitudines comparat, & rebus visibilibus adiungit atq; annectit inuisibiles. Qua mētis inquisitione inuestigationeq; efficiūtur naturales in homine disciplinæ, quarū studiū q vituperat, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. Quia verò lōgum esset alia loca ex eisdē ipsis patribus adscribere, in quibus humanæ doctrinæ cōmendātur, nō libet nisi vnum solum ex Augustino referre in illo etiam ipso libro contra Felicem Manichæum, cuius testimoniū nobis isti, vel maximè obijciunt. Augustinus igitur, quāuis eos hæreticos reprehendisset, qui auderent auctoritatē ecclesiæ rationis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo loco & gradu cōmendat inquiēs. Fidei imperator clemētissimus & per conuētus celeberrimos populorum atq; gentium sedesq; ipsas apostolorū arce auctoritatis muniuit ecclesiā, & per pauciores piè doctos copiosissimis apparatibus etiā inuictissimæ rationis armauit. Verū illa rectissima disciplina est in arcē fidei recipi infirmos, vt prò eis iam in tuto positus fortissima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vident. Cùm enim apud illū ratio cum auctoritate confertur, iacet quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquā ille tamen has duas argumētandi virtutes ita seiūgit, quasi possit quisquam, qui nō idem simul & ratione & auctoritate nitatur, esse theologus. Indoctū quippè armat fide, doctū etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas naturales vè earū ratiocinationes damnāt doctissimi viri, sed illos qui cùm in vnitate catholica nō sint & Christiano tamē nomine glorientur, audēt imperitos quasi ratione traducere: quia iacere se abiectissimè sentiunt, si eorum cum auctoritate catholica auctoritas conferatur, vt ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. Illos etiam damnant, qui Philosophiam Euangelijs præferunt, quibus Auerrois Paulus est, Alexander Aphrodisæus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non diuinus sed Deus. Cuiusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tanquam ad sirenum scopulos adhærebant, postq; galeros etiam & infulas; non prophetas, non apostolos, non euangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles, personabant. Eos quoq; sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorū libris indulgent: Noluerūt enim illi, quos occupationibus & grauissimis & maximè necessarijs oportebat esse districtos, eos Philosophiæ studijs præpediri. Basilius certè ac Gregorius tredecim annis, vt literis sacris totos se dederēt, sapiētiæ secularis libris omnibus valedixerunt. Lib. 10. hist. sue. cap. 9. Ruffinus. Testatur etiā de se in epist. ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullum sapientium Gentiliu m librum ne inmanus quidem ascendisse. Clemens porrò Alexandrinus huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia causa solùm relaxandi animi in otio permittit. & quoniam ancillas, vt vocarent ad arcem; sapiētia misit, Li. 6. Stro. Pro. 9.

admo.

admonuere patres disciplinas, quas vocãt liberales, Theologiæ subseruire oportere, non dominari. Curaturũ itaq; illarum studiosum, ne ancillarum amatorijs delectatus, dominam, hoc est, veram sapientiam negligat. Quinetiam curaturum, vt si Agar Aegyptia Abrahami complexibus insolescit, eijciatur foras atque exulet, nec sinatur, aut Ismael Isaachi simplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere. Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, vtatur ea vt lubitum fuerit. Sic enim modesta, erit vtilis: quæ, cùm ei præter modum indulgetur, est etiam perniciosa. Fugax est enim vita nostra, & quod plus temporis studijs humanis impartimur, id diuinis adimamus necesse est, quibus nos Christi religio consecrauit. Qui doctrinis item liberalibus nimiùm vacant, ij ferè errores imbibunt, qui vix elui possunt. Qua de re lege quoque cautum est in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione decima. Est etiam lex apud nostros sanctissima, quæ in huiusmodi disciplinis solùm adolescentes neque omnes, sed ingeniosos exercet. Grandioribus autem natu ingenioq; tardiore studia hæc interdicit. Quòd si legem perrumpunt quidam, aut in Philosophia & dialectica plus temporis & curæ sumunt, quàm æquum est, non est propter istorum vitium aut Philosophia speculatiua, aut scholastica Theologia, quæ illam in vsum suum vendicat, contumeliosè vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiam sermone teruntur, Nequid nimis, Modus omnibus in rebus est optimus, & quod versibus persecutus est Horatius, Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines: cæteraq; grauissimè. Notũ enim lectoribus carmen. Verumq; itaq; vitium reprehendimus, & eorum, qui Aristotelis Platonisvè libros diu noctuque versant, & eorum, ac multò etiam magis, qui cùm omni rerum naturalium cognitione vacui sint, vbi primoribus, quod aiunt, labris sacras literas degustarint: tum se Theologos absolutissimos profitẽtur, tum Philosophiam quasi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad sanctorum testimonia satis dixisse videmur.

Clemẽs. 1. Stroma. Gene. 16. et 21.

Hiero. sermo in Prophetis incultus aliquãdo non placuit.

E sacris verò literis Ecclesiastis primùm testimonium obijcitur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facilè assequemur, si libri totius quasi scopum & mentem teneamus. Solomonis autem eo libro præcipuum institutum est, declarare quisnam sit hominis ille finis, gratia cuius sit conditus, hoc est, quónam loco humana foelicitas sita sit. Nam cætera, quæ Ecclesiastes ea concione disserit, huc demum pertinent & reuoluuntur omnia. Ponit igitur à principio statim generale pronunciatum illud, Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quo significat, nulla huius sæculi bona ea esse, quæ finem homini suũ exhibere possint, veramvè illi præstare foelicitatem. Hoc enim sensu res omnes vanas Sapiẽs vocat. Nec absurdè id quidem. Vanum nanque id definiri solet, quod fine caret, seu ad finem, qui quæritur, otiosum est. Iure itaq; res illæ vanæ vocãtur, in quibus quietem homo si quærat, non inueniat, foelicitatem si expectet, frustra expectet, finem suũ si persequi ac tenere cupiat, vanus fiat. Themate igitur in hunc sensum ab initio concionis posito, quo vniuersa huius mũdi bona Solomon complexus est, tum deinde singillatim omnia persequitur, ostenditque non sapientia, non opibus, non diuitijs, non voluptate, hominis beatitudinem esse locandam. Monstrat autem primo capite per humanas disciplinas hominem non beari. Id quàm aptè & diuinè probet, non est huius loci exponere. Tantùm sunt lectores admonendi, vt ne Aristotelis vario versentur errore, qui in contemplatione rerũ supremarum summum hominis bonum collocauit. Qui si loqueretur de mentibus corpore solutis & vitæ

2. Physi. Arist.

10. Ethi. Et.

futuræ

futuræ fœlicitatem quæreret, nobis, id est, Diui Thomæ familiæ aliquid profectò diceret. Sed cùm de immortalitate animi tum hoc tum illud nec idem dicat semper, quidq; potissimùm sentiat, difficile sit intelligere, de altera profectò vita, quā vel non habebat exploratā, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo, aut impius, aut certè varius & anceps, sensuumq; præsidio destitutus, quibus ille administris in iudicio rerum omnium vtebatur? De fœlicitate igitur præsentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, diuitias, amicos, salutem, cæteraque huiusmodi, caduca etiam & tēporaria bona quasi fœlicitatis adiumenta requirit. Et in libr. de bona for. fine exterioribus bonis, quorū fortuna, vt ait, est dña: negat aliquē fœlicem esse. Quamobrem de iudicio Aristotelis dubitari non potest, rectè ne autem dixerit an secùs, de eo fortasse dubitari potest. Verùm qui Ecclesiastis hoc primum caput intellexerit, is iam sine dubio poterit Aristotelis errorem facilè deprehendere. Nam cuiusmodi fœlicitatem habebit superna illa ac supercælestia contemplando animus tanta mole corporis non onustus, sed obrutus? * Cogitationes, inquit sapiens, mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore: quæ in cœlis sunt autem quis inuestigabit? Ecclesiastes quoque primo, cunctę, ait, res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Miranda sanè, & digna Solomone sententia, quæ declarat, id, quod Aristoteles quoque ipse seuerè atque prudenter dixit, mentis nostræ aciem non aliter ad eaquę manifestissima sunt caligare, quàm noctuæ oculos ad fulgorem solis. Quo magis Aristotelis consilium, nonnulli, ac rectè illi quidem, admirantur: quòd cùm non ignoraret, quàm infirmæ essent ingenij nostri vires, memoria angusta, fluxa, infidelis: acumen retusum, impeditum, debile: segnis diligentia & tarda: in eo constituerit fœlicitatem, quod adeò in hac vita tenue est & exiguum, adeò obscurum & imperfectum, adeò infirmū & instabile, adeò non per se idoneū ad beandum, adeò deniq; paucorum hominum: vt nihil propemodùm habere videatur ex his, quæ veræ fœlicitatis definitio continet. Qualis enim fœlicitas est, quæ frequentissimè intercipitur & rebus abiectissimis cædit? Quæ non est commune bonum humani generis, sed quod paucissimi consequi ac tenere possint? Ad quam si omnes homines, vt par est, ad finem suum conarentur, resp. omnis interiret? Quæ aucta hominis requiem non augeat sed laborem? Quæ hominis desiderium non satiet, sed excitet? Humana quippè mens, quandiu hîc viuitur, rerum cognitione torqueri potest, satiari non potest. Maneat igitur vitæ huius fœlicitatem in primæ philosophiæ vsu, hoc est, in rerum immaterialium cōtemplatione non consistere, vt quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia interturbare. Nam si ad hanc Aristotelicam fœlicitatem necessarius est aliorum etiam bonorum quasi concentus, talem nobis fœlicem Aristoteles fingit, qualis, vt arbitror, nemo vnquam erit: &, vt cōfirmare possum, nemo certè fuit. Quid quòd, vt idem Aristoteles in libro de bona fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, vbi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus? Ecclesiastes cap. 9. Vidi ait nec sapiētium esse panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad fœlicitatem necessaria esse dicemus, quæ casui subiecta insipienti quàm sapienti magis obueniunt? Quantò sapientius Solomon hominis finem, qualis in hac mortali vita

Hieronym. in. c. Eccle. 10. lege inquit Plato. Aristo. reuolue versutias: Zenonem & Carneadē diligentiùs intuere, & probabis verū esse qđ dicitur, Labor stultorū affliget eos. Veritatem illi qui de omni studio quæsierunt: sed quia non habuerūt ducem, & præuiū itineris, & humanis sēsibus rati sunt se comprehēdere posse sapiētiā, ad ciuitatē minimè peruenerunt. De qua in psalmo dicitur: Dñe in ciuitate tua imaginem ipsorū dissipabis. Oēs enim um- bras & diuersas imagines atq; psonasq; sibi in uarijs dogmatib' induerunt, in urbe sua dñs dissipabit.

* Sap. 9.

Eccl 7. alta pfunditas, quis inueniet eā? Lustraui uniuersa animo meo, ut quærerē sapiētiā. & c. & post uerū de mille, & c. & c. & 8. Apposui cor meū ut scirē. & c. & post, & intellexi, quòd omnium, & c.

Eccle. 1. qui addit scientiā, addit et laborem.

Eccl. 1. non satiatur oculus uisu, nec auris auditu impletur. et 7 dixi sapiēs efficiar. & ipsa lōgiùs recessit à me.

quæri poteſt, in Dei timore & amore conſtituit. Deum time, inquit, & mandata eius ſerua, hoc eſt omnis homo. Atq; ſententiæ huic reliqua omnis diuina ſcriptura conſentit. Beatus vir, ait, qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis, & Beati oẽs qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Et beati immaculati in via, &c. Et apud Matthęũ dominus, Beati, inquit, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Et beati mundo corde. Nimirum in præſenti ſæculo, aut hæc beatitudo eſt, aut nulla omnino eſt. Per hanc enim veram & perfectam fœlicitatem aſſequimur, per hanc etiam ſummè beato, hoc eſt, Deo maximè appropinquamus. Quemadmodum autem quò quidque eſt maximè calido propinquius ac ſimilius, eo calidius eſt: ita quoq; Deo eſt in hac vita proximior ac ſimilior, eo beatior ac fœlicior erit. Paulus etiam apo-
1. ad Cor. 13 ſtolus non modò Diuus Thomas dixit,
2.2.q.23.6. dilectionem Dei in hac vita cognitioni
1. Nam q̃d Caietanus ſcientiæq; præſtare. In dilectione itaq; Dei
ait, dilectio huius vitæ fœlicitas ſita eſt, non in cogni-
nẽ Dei na- tione. Nec ſi rerum terreſtrium atq; cæle-
turalẽ vir- ſtium cognitio, quam naturales in homi-
tutem non ne diſciplinæ pariunt, neminem facere fœ
eſſe, abſur- licẽ poteſt, ſtatim eſt à Solomone damna
dum eſt. ta. Sed ſtudium humanæ ſcientiæ, occupationem vocat peſsimã & moleſtiſsima ſit.
Eſa. 45. Malum enim in ſcripturis interdum non
Amos. 3. pro culpa, ſed pro pœna vſurpatur. Idem quoq; ſtudium vanitatem nuncupat, ꝙ nec homini finem ſuum præſtat, & ad veram fœlicitatẽ conſequẽdam otioſum eſt. Hoc vero teſtimonio ſi aduerſum liberales ſcientias abutimur, & vituperemus ſimul opes, diuitias, regna, artes, oĩa deniq; quæ ſub ſole fiunt. Nam eadẽ de his quoq; Sapiẽs dixit, illud q̃m ſtultiſsimum eſt, fateamur omninò ex verbis Eccleſiaſtis nihil contra diſciplinas humanas conſici poſſe.

1. Stro. Multò verò minus ex prouerbijs con-
Clemens. ſicitur, nam verba illa planè de cæca voluptate intelliguntur. Quam apud Cicero-
In Cato. nem Plato eſcam malorum appellat, ꝙ ea
Maio.

videlicet homines capiantur, vt hamo piſces. Non eſt Philoſophia meretrix illa va- Prouer. 5. & 7.
ga & garrula, quietis impatiẽs, procax, blãda, adulatrix, præparata ad decipiendas animas, ſed, ſiquid tale eſt, eſt illa Thamar, quæ cauſa prolis ſedit in triuio, ad quã ſtudioſus & fidelis Iudas declinauit, indeque genuit Phares & Zaram, qui in Euãgelijs memorantur. Non ſunt Muſæ Sirenes, vt eſt apud Pythagoram. Caſtæ ſunt, nõ meretrices, veraces ſunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectãtur, hi ſunt in vitio: qui Muſas amant, in vitio non ſunt. In 1. & 6. lib.
epiſtola autem ad Coloſſ. eodem Clemẽte Stro.
auctore, non reprehendit apoſtolus philoſophiam veram, hoc eſt, quæ de naturæ rebus verè ſentit, ſed Epicuream, quæ videlicet tollit prouidentiam, & in Deorum numerum refert voluptatẽ, & præter res corporeas nihil eſſe credit. Huiuſmodi ergo aliaſq; ſimiles Philoſophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipſis auctoribus Philoſophiæ nomine vẽditãtur, cùm nihil re vera minùs ſint, ſed ignorantium hominum traditiones, quẽadmodum eas vocat apoſtolus. Vera autem & naturalis philoſophia nõ hominum traditione, ſed Dei reuelatione habita eſt, vt ſuprà eiuſdẽ etiã apoſtoli teſtimonio oſtẽdimus. Cùm Coloſſ. 2.
verò eodem ipſo capite ſcriptum ſit, hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonis, mirũ eſt, cur Lutherus, Philippus, & alij, quos quoniam adhuc in Catholicis habẽtur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare: eloquentiam & omnem ſublimem dicẽdi characterẽ non reprehenderint. Abſurdũ eſt enim, vt quibus verborũ diſciplinę placent, his rerum cognitio diſpliceat. Sed periculoſa curioſitas, nam hoc dicit quidam, & nimia in definiendis rebus obſcuris audacia è Philoſophiæ ſtudio ſunt nobis natæ. Atq; idẽ excuſatione ſummæ ſtultitiæ ſummæ improbitatis odiũ deprecans adijcit, ſe non in totum Philoſophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus, quale ſit

le sit & cuius hominis, quis nõ videt? Certè non aperti, nõ simplicis est, nõ ingenui, non iusti, nõ viri boni: sed versuti potiùs, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. Non nascũtur, mihi crede, è studio Philosophię vitia, sed ex errore & ignorantia nascuntur. Quid enim Philosophiæ magis contrariũ esse potest, quàm aut vana periculosaq; sectari, aut quod nõ satis exploratum sit & cognitũ, id sine vlla dubitatiõe definire? Quid verò sibi vult oratio illa, se non in totum philosophiã dãnandam putare? Quam igitur partem philosophiæ dãnat? An vt Lutherus, eam, quæ cõtemplatur & cernit? Explicet atq; excutiat intelligentiã suam, vt videat quæ sit in ea species, forma & notio philosophiæ. Nos enim non more vulgi doctrinam Stoicam aut Platonicã, aut Pythagoricam, aut Aristotelicã, Philosophiam appellamus: sed, vt homines definiendi periti, si interpretari volumus, studiũ sapientiæ, si rẽ ipsam quærimus, rerum humanarũ ac diuinarũ, terrestium atq; cęlestium sciẽtiam. Quam non dico in totũ, sed ne in partem quidem dãnare, vel insignis stultitiæ est, vel malitiæ manifestæ. Augustinus porrò lib. 1. de mori. eccle. cath. c. 21. curiosam naturæ inquisitionem & nimium quendam amorẽ terrenæ sapientiæ cauendum intelligit, non verã philosophiã, quæ est amor sapientiæ moderatus.

Iam verò quod ex priore ad Cor. epistola opponitur, nihil illud mouere potest. Nam quod ait, perdam sapientiam sapientum, id perinde est ac si dixisset, sapiẽtiam sapientiũ obscurabo. Quomodo? Nempè illustrãdo mundũ maiori doctrinæ lumine, ad quam doctrina philosophorum omnis nulla esse videatur. Sicut etiã sol fulgore suo stellarũ lucernarũq; lucem dicitur perdidisse. Prudẽtiam autẽ prudẽtium Deus reprobauit, quia nõ elegit, sed quæ stulta sunt mũdi, vt confunderet sapiẽtes. In quem sensum fortes & potentes reprobasse dicitur, quia infirmos & ignobiles elegit apostolos, vt Dei virtus magis in Euangelij prædicatione clareret. Quanquam Clemens. 1. libr. & 5. Strõm. docet, non esse hic fortè sermonem de verè sapientibus & prudentibus, sed de his qui sibi sapientes & prudentes viderentur. Sicut non vocatur Euãgeliũ stultitia, quòd stultitia sit, sed quod ita huius mundi sapientibus visa sit. Nam illud, scientia inflat; facillimum intellectu est. Non enim magis scientiã hìc damnat apostolus, quàm opes, regna, pulchritudinem, vires, abstinentiam, virginitatemq; dãnaret is, qui hæc omnia inflare testaretur. Clemens verò Alexãdrinus 2. Stro. libr. de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant, cùm tamen superbi sint, nihil rẽ vera scientes, sed languentes circa quæstiones. Quæ intelligẽtia ex eò probabilior efficitur, quod statim apostolus subdit, * si quis autẽ se existimat scire aliquid, nondũ cognouit, quẽadmodum oporteat eũ scire. Non itaq; vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen, ea inflat. At 7. Stro. libr. nouè exponit inflare, pro eo quod est, facere vt magnificè sentiãt, qui eam habuerint. Refert verò in hoc illud Ecclesiastici 4. cap. ἡ σοφία υἱοὺς αὐτῆς ἀνύψωσεν, id est sapientia filios suos inflauit, sic enim vertit interpres. Quod alij exaltauit, Hieronymus verò vitam inspirauit. Verbum autem ἀνυψοῦν eleuare & tollere est. At verò illi testimonio ex priore ad Timoth. c. 6. D. Hieronymus in cõmentarijs super epistolam ad Titum. 1. c. respondet in hæc verba: Quæritur quare ad id quod apostolus ait: secundùm fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem est: vtrum nam sit aliqua veritas quæ non in pietate sit posita: & nunc ad distinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ iuxta pietatem est. Est planè veritas, quæ non habet pietatem. Siquis Grammaticam artem nouerit, vel dialecticam: vt rationem rectè loquẽdi habeat & inter falsa et vera dijudicet. Geometria quoq; & Arithmetica & Musica

Id sentit Hieronym. in Esa. c. 29 Quin tradit ibi non de quibusq; propheticis esse sermonem, sed de sapientibus & magistris Iudæorum, quos in aduentu Christi Dei iudicio excæcatos cõstat. Peribit ait, sapientia à sapientibus eius, & intellect⁹ prudentiũ eius abscõdetur

** 1. Tim. 6.*

habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem: intelligere prophetas, Euangelio credere: Apostolos non ignorare. Absque pietate verò notitia veritatis delectat ad præsens: sed æternitatê non habet præmiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergo sermones vocat apostolus eos qui salutem animæ præstant: pios verò qui pios & religiosos homines faciũt. Hęc humana sciẽtia non exhibet: sed nõ proinde est Theologo inutilis. At apostoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor. Christus non docuit eos Geometriam, Astrologiam, Physicam. Et hoc item fateor. Spiritussanctus docuit eos omnem veritatẽ, nec Philosophiã, Arithmeticã aut Geographiã docuit. Verũ est & id quidẽ. Christus nobis & apostoli nõ Dialecticã artẽ, sed nudam sentẽtiam, quæ fide ac bonis operibus custoditur, tradiderũt. Non repugno. Non igitur sunt disciplinæ istæ Christiano doctori vtiles. Id verò est, qđ ego constãtissimè pernego. Apostolis siquidem, vt ait Clemens, Spiritussanctus omnia plenè suggerebat, quæ erant & ad scripturam sacram intelligẽdum & ad docendum cuiusuis generis homines necessaria. Nos autem, qui spiritus hoc peculiare donum non habemus, si humanarum simus literarũ rudes & ignari, nec diuinas percipere sanè possumus, nec perfecti esse in Ecclesia doctores. Christus etiã & apostoli, non docuerunt nos humanas disciplinas, vt fides nostra non esset in sapiẽtia hominũ, sed in virtute Dei: docere etiam nihil voluerunt nisi quod esset ad salutem necessarium. Alioqui, si exemplum placet, ignoremus Grammaticam, qm̃ apostoli Grammatici non fuere. Simus barbari, quia non fuere eloquẽtes apostoli. Nihil cõsultò ac cogitatò meditatum & præparatum inferamus, qđ apostoli hæreticis, philosophis, Tyrannisq; euincẽdis repentè atq; ex tempore sapientissimè loquebã-tur. Quomodo autem docti sint omnem veritatem, Augustinus in Ioannem declarauit. Sunt autẽ sine dubio humanæ quædam veritates, quas tametsi Apostoli non sunt edocti, nos tamẽ vtiliter addiscimus. Quòd enim disciplinis humanis subiecta sit veritas quam tractent & in qua versentur, adeò est manifestum, vt stultum sit & me probare velle, & alios negare. Quo verò tempore, quo loco, quo cũ hominum genere disciplinis humanis Theologo sit vtendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro sumus fusè ac diligenter explicatum. Itaque nunc res eas prætermittemus: quarum ratio & maior est, et in aliud tempus differenda. Tantùm ergo postremum illud argumẽtum restat, cui respondere debeamus. Id quod argutè Clemens Alexãdrinus. 1. Stro. lib. facit inquiẽs. Non per ablationẽ Philosophiæ perimitur veritas, sed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: sicut primus & secũdus gradus ei, qui ascẽdit in cœnaculum; & Grãmaticus ei, qui est philosophaturus. Nã & visus & auditus cõfert ad veritatẽ, mẽs autem est, quæ eã appositè & naturaliter cognoscit. Perspicuitas etiã opem fert ad tradendam veritatem: & dialectica, ne prosternamur ab hæresibus. Et est quidem per se perfecta seruatoris doctrina & nullius indiga, cùm sit Dei virtus & sapientia. Accedẽs autem Philosophia nõ veritatẽ facit potentiorẽ, sed debilẽ aduersus eam efficit sophisticã argumentationem: & propulsans dolosas aduersus veritatẽ insidias, vineæ est sepes & vallũ. Et quæ est quidẽ ex fide veritas, tãquam panis necessaria est ad viuẽdum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio similis & bellarijs. Desinẽte cœna suauis est placentula, vt ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de octauo loco diximus. Ac si quæ sunt fortè reliqua, ea in nono, qui statim sequitur, differentur.

Socra. lib. 1 histo. Eccl. c. 8.

1. Strom.

Lib. postremo.

Socratem etiam vide 3. lib. histo. Eccl. ca. 16.

¶ Libri Noni Finis.

DE PHILOSOPHORVM NATVRAM DVCEM SEQVENtium auctoritate, quæ nono loco posita est, Liber Decimus.

¶ Caput Primum.

QVemadmodum argumenta Theologo ducerentur à Philosophia atq; ab omni omnino ratione naturæ, satis explicatũ arbitror loco superiore. Sequtur, vt cætera persequar, quæ pertinent ad Philosophorũ & historiæ humanæ auctoritatẽ. Hi nanq; soli duo restant ex locis, qui sunt in initio propositi: de quibus dicere aggrediar, si pauca priùs de instituto ac iudicio meo dixero. Quãuis enĩ libri nostri non modò in scholastica pugna & cõcertatione versentur, sed multa etiã alia contineant ijs vtilißima, qui interiores scrutantur & reconditas literas, tamen interdũ vereor, ne quibusdam bonis viris scholæ nomen sit inuisum, mireturq; in ea illustranda tantũ me operę & tẽporis ponere. Ego autem quãdiu res scholastica per eos gerebatur, qui iuuentutem ad scholæ Theologiã incitare sunt soliti, meas curas cogitationesq; omnes in id cõferebam, vt me quáuis via & ratione ab scholasticis conflictationibus liberarẽ. Non enim existimabam, meam operã scholæ Theologis quoquo modo necessariam. Cùm autem Academia viros illos summos amiserit, & quidam ex reliquis, qui huius rei tuendæ socij esse deberent, studia hæc vel tanquã arida contentiosaq; dimiserint, vel certè vt laboriosa & molesta declinauerint, Lutherani verò quasi noxia quoq; reprehenderint: indignum iudicaui illi me otio dare, quod multis ante mihi magnisq; desiderijs optaram. Itaq; in his studijs ab initio versatus ætatis, existimaui honestißimè me Christianæ reip. inseruire posse, si animũ in schola meũ, vel repugnantẽ continerẽ. Cui cũ multum adolescẽs, discẽdi causa, tẽporis tribuissẽ, posteaquã Theologiã publicè profiteri cœpi, meq; ipsum discipulis tradidi, tẽpus ferè totum consumebatur in docẽdo, scribẽdi otiũ nõ erat. Sustinebã enim magnũ onus, nõ discipulos modò quotidianis & lectionibus & disputationibus instituẽdi, verũetiam de multis & verbo & scripto respõdendi. Accedebãt etiam non infrequẽtes ad populũ cõciones, quibus me, vel necessitas adiudicabat vel volũtas. Plures autẽ res præsertim magnas eodẽ simul tẽpore nõ modò agere, sed ne cogitare quidẽ possumus. Quàobrem de hoc opere absoluendo, in quo tãtam difficultatẽ inesse videbamus, vt viro indigeret, non solũ egregiè docto, sed nullis alijs negotijs prępedito, oẽm omnino spem sępiùs abiecimus. Sed partim discipulorum precibus efflagitati, partim amicorum cõſilijs euicti, tuo verò iussu potiùs Pater optime, cuius studijs, præsertim in re tã iusta, cùm difficile est, tum ne æquum quidem obsistere, subcisiuis, vt aiunt, horis opus hoc informare decreuimus, vt si quo fortè casu nequeamus absoluere, certè instituisse videamur. Eo verò me minùs instituti mei pœnitet, quòd facilè sentio, vt nihil aliud agam, excitare me homines non socordes ad rei magnæ inuestigandæ cupiditatem. Nos enim si non assecuti, at id secuti profectò sumus, vt ea his libris explicaremus, quæ nec satis erant nota nostris, & erant cognitione dignißima. Sed iam ad instituta pergamus. Danda enim opera est, vt etiam si ad alia aberrare aliquando cœperit, ad hæc reuocetur oratio.

¶ Caput Secundum.

FVisse olim in ecclesia nonnullos, qui Philosophorũ auctoritaté ab schola Christiana reiecerint, Clemés Alexádrin⁹ perhibet grauis in primis auctor. Tradit etiã hanc illos persuasionem induisse, q̃ dñs apud Ioánem dixerit, oẽs quotquot ante se venissent, fures fuisse & latrones: nec audijsse eos oues. Fures auté vocatos aiunt, q̃ fuerint sophistæ fallaces. Nam sophisticen, quãdam furandi arté ipse quoq; Aristoteles dixit. Et Iustinus, cùm docuisset Philosophos similes esse latronibus, & tanquã deceptores redarguisset, per insidias Crescentis philosophi interéptus est, vt Euse. scribit lib. 4. Eccle. histo. c. 16. Non sunt igitur philosophi audiédi, præsertim cũ nostræ semper doctrinæ repugnarint. Nam vt Ruffinus lib. 1. Eccle. histo. c. 2. refert, Ario fauebãt viri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi. Atq; Epiphanius lib. 2. aduersũ hæreses. c. 69. eo nomine taxat Arianos, q̃ fuerint noui Aristotelici, & ab hoc Philosopho veneni iaculatiões sibi ipsis affricuerint, relictaq; domini mãsuetudine Aristoteléi nduerint, Ita nec spiritus donũ in se habere digni facti sunt. Et Hiero. aduersum Lucife. Arianam dicit hæresim argumẽtationum riuos de Aristotelis fonte mutuari.

Paulus deniq; ait philosophos, dicẽtes se esse sapiẽtes, stultos factos esse, traditosq; in reprobũ sensum. Eorũ igitur auctoritas nullius apud nos momẽti esse debebit. His & similibus argumẽtis vetustus error ille nitebatur. Quem tñ iam diu sepultum sine vllo etiã argumẽto Lutherus suscitare conatus est, dãnareq; subinde cũ scholasticos cæteros tũ magis D. Th. quasi auctor fuerit regnãtis Aristotelis vastatoris piæ doctrinę, sic eñi loqtur cõtra Latomũ. Videlicet Domitiani exẽplo, philosophos nõ vrbe solũ, sed orbe pellẽdos esse credit. Nos aũt qd fides Catholica ratioq; sana teneat, breuiter & sine disceptatiõe docebimus.

¶ Caput Tertium.

PHilosophorũ auctoritas eorum, qui falsa senserunt, nostram non potest adiuuare doctrinam, & latentia cognita facere, vt Augustinus ad Dioscorum verè et sapienter scripsit. Epist. 56. Quid enim nobis est, ait, propter defensionem Christianæ religionis, quærere quid senserit Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides & Melissus, alijq́ue similes huius farinæ philosophi, quorum doctrina erroribus naturæ rationi contrarijs plena fuit? Non itaq; oẽs philosophi, scholæ nostræ probati sunt, sed illi, de quibus apud Plato nẽ Socrates sunt inquit, in mysterijs multi quidẽ, qui gestãt ferulam, pauci verò Bacchi. In Phædo. Magnifica verò vox et magno viro ac sapiente digna, qua docemur, multos vtiq; barba & pallio tenus, sed paucos re vera fuisse philosophos. Paucos igitur hos, qui scilicet naturæ vim & effecta, morũ ac vitæ normam, via & ratione inuestigarũt, magnaq́ue ex parte consecuti sunt, Theologis esse vtiles, hac nos oratione contendimus. Nec video equidem cur huiusmodi philosophos tãto Lutherani odio prosequantur, nisi quòd auctores obscuros intellectuq́ue difficiles perdiscere nec volunt, nec verò possunt. Etenim optimi cuiusq́ue philosophi commentaria, præsertimq́ue Aristotelis, discipulum non modò ingeniosum, sed amantem etiam laboris exigunt. Isti verò cùm parum ingenio valent, tum in laboribus è vita etiam Christiana pellẽdis occupati & sunt & fuerunt. Quamobrem quod in philosophorum libris difficile atq; arduum esse vidẽt, id & horrẽt ipsi, & ab eo iuuenum animos alienãt. Quid autem sibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus nõ intelligo, cùm in secundo paschali libro Origené carpit, q̃ philosophorũ argutias tractatibus suis miscuerit, atq; ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta processerit, ac Theologicũ dogma ludum & iocum fecerit.

Quantò

Quàtò illud apud Porphyriũ, quanquam ab impio philosopho dictum est, veriùs tamen & luculentiùs dictum est, Origenem Græcorũ diuitias omnes ad Christianum dogma locupletandum conuertisse. Sed hæc fortè obscura sunt, cùm lente argumẽtis nullis appositis explicantur. Factis primũ illustranda sunt summorũ virorũ hæc. Deinde patrũ nostrorũ testimonijs. Tum rationibus, apertißimis illis quidẽ, sed quã paucißimis. Cũ enim in huiusmo di causis, quæ scholæ propriæ sunt, verear equidem, nec cui ex scholasticorũ disputa tionibus, non ex ecclesiæ sensu deprõpta nostra videatur oratio, interdum argumẽta ducta à ratione præstringimus, & verita tẽ, quã sequimur, maiorum potißimũ auctoritate suademus. Intelligendũ est autẽ, cũ proposita sint genera decem, è quibus argumenta ratiocinationesq́; manarent, splendidißimũ videri, quod veterũ traditione exemplisq́; consistit. Atq; si bono loco res essent: quæ more aguntur & institutis ecclesiæ, de his nihil erat argumentandum, illa enim ipsa certißima argumenta sunt. Lutheranorũ verò oratio tota mox erat eiicienda. Est enim inimica ecclesiasticæ regulæ, sine qua nihil rectũ esse potest, nihil constans, nihil verum, sed hæc aliàs. Nunc quod instatagamus. Porrò olim ecclesiæ doctores summi fuere, qui ijdẽ fuere philosophi, Didymus, Iustinus, Origenes, Gregorius Nazanzenus, Basilius, Gregorius Nisenus, Damascenus, Augustin⁹. Tales enĩ, cũ habebãtur, ecclesiasticę scholæ pręfici solere, Eusebius lib. 5. eccle. hist. c. 10. scribit his verbis. Cõsuetudo antiquit⁹ tradita seruabatur, vt diuinarũ scripturarũ doctores in schola ecclesiastica habeãtur, viri dũtaxat sciẽtia, & eruditione probatißimi. Huius officij auctor, & dux tũc satis illustris habebatur Panthænus, qui in Philosophis Stoicis priùs nobiliter floruisset. Tradit quoque Origenes apud Euseb. lib. 6. c. 15. non solùm à Panthæno, sed ab Hæracla alijsq́; plerisq́; doctoribus Apostolicis Philosophorũ libros legi solitos. Quòd si sanctorũ loca referre voluerimus, qbus illi philosophorũ testimonijs vtuntur, nõ eorum modò, qui de moribus, sed eorũ etiã, qui de natura scripserunt, verendũ nobis est, ne in causa parũ dubia testibus vtamur minimè necessarijs. Legãt isti oĩa eorũ cõmentaria, quibus, de opere sex dierũ disputatio instituta est, atq; in his vel solis videre poterũt, & quãta fuerit maiorũ nostrorũ perlegendis philosophis diligẽtia, & quãtus sit philosophorũ explicandis sacris literis vsus. Vide aut etiã Hier. in 17. caput Hiere. Et lib. 2. aduersus Iouinia. vbi etiam cũ hæretico disserẽs, varijs philosophorũ testimonijs vtitur: multisq́; è philosophorũ cõmentarijs rerũ naturaliũ exẽplis editis planè docet quantũ horũ auctoritas theologo ad argumẽtandũ conferat. Sed de hac re paulò pòst. Nunc id quod erat institutũ persequamur. Sanè vt reliquos prætereã, quos stare à nobis aduersarij nostri nõ dubitãt, Epiphanius certè ipse, quem nobis obijciũt, Philosophorum auctoritatem haud semel vsurpat. Docturus enim hæresi. 51. quãnã ratione essẽt hæretici fugandi, aiũt, inquit, hi, qui hæc in consuetudine habuerũt, odore Dictamni, Styracis, Libanotidis, Abrotoni, Bituminis, Thymiamatis, Lapidis Gagatæ, aut cornu cerui fugari reptilia, & venenũ iaculantia. Itẽ hæresi. 78. cũ multis argumẽtis sua sisset, Beatã virginẽ post partũ virginitatẽ cõseruasse, subdit. Si verò etiã ab alia quadam speculatione ipsas res accipere conuenit, attingemus quoque rationum naturæ cognationes. Aiunt leænam non parere præterquam semel & vnum. Cum, que subiecisset causam, quam eius rei Philosophi naturales redderent, colligit, Beatã virginem, quæ Lęonem peperit de tribu Iuda, nõ nisi semel atq; vnicum peperisse. En Epiphanius, & Christianos instruẽs, & cum hæreticis de fide certãs, Philosophorum testimonia refert. Quin etiam Paulus nõ solùm cùm ethnicis persuadet,

Vide Arist. 6. anima. et Gellium lib. 13. ca. 7. & Hero-do. lib. 3.

sed etiam cũ fideles instituit, Poëtarum & Philosophorum testimonia referre solet, exq; ijs argumenta sumere. Nam ad Athenienses loquens ex Arati Astronomi, Phęnomenis vsurpat illud, ipsius enim, & genus sumus, ad Corinthios verò ex Euripidis Poëtæ Tragœdijs illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua, ad Titum autem ex oraculis, Epimenidis philosophi illud, Cretenses semper mẽdaces, malæ bestiæ, vẽtres pigri. Ac subiicit hic protinus. Testimonium hoc verũ est. Si igitur quæ dicit Apostolus, ea Philosophorum testimonijs confirmat, Pauli etiam non modò aliorum sanctorum exemplo facere nos idem, & possumus & debemus.

Hoc Hieronymus & ad Tit. 1. et ad Ephe. 5. Menãdro tribuit, Clemens verò Alex. Euripidi.

Alter erat locus, à patrum testimonijs ostẽdere Theologis Philosophos esse vtiles, vbi nihil laboris esse video, cùm testentur hoc plerique, quidem non obscurè, sed apertissimè, Augustinus, lib. de doctrina Christiana. 2. c. 40. Socrates, lib. 3. histo. eccle. c. 16. Num locupletiores quæris auctores? Citarem alios, nisi aliò nostra festinaret oratio. Certè Hieronym⁹ in episto. ad oratorem Magnum nõ testatur hoc modò, sed magnis etiam argumentis confirmat. Tertium est propositum, rationibus illud ipsum demonstrare. Id quod faciam planè, & faciam breuiùs quàm res tanta fieri possit.

Multa à Philosophis prudenter fuisse & grauiter disputata, multa etiam breuiter, & cõmodè dicta, multa denique ingeniosè & luculenter exposita, qui negauerint: ij non sunt verbis & ratione, sed vinculis & carcere fatigandi. Atq; si etiam hoc naturæ ratio pręscribit, vt quæ viri graues, ingeniosi, eruditi, acutè diligenterq; tradiderint, ea iuuenes memoriæ mandent, fieriq; studeant illorum, & scientia, & prudẽtia docti, necesse est, Philosophorum doctrinam non iuuenibus solùm, sed his etiã omnibus esse vtilem, quibus vllum aliquãdo commercium cũ humana sapientia & prudentia futurũ est. Quòd si ita est, idq; nos superiore loco satis ostẽdimus, Theologos ad res multas huiusmodi cõmerciũ habituros, nimirũ, quoad poterunt & licebit, ab eorũ latere nõ discedẽt, qui rectè de moribus & natura sentiunt. Idq; ipsum si ita est, Philosophorũ certè libris theologi dare operã debent: nõ enim alios hodie reperiẽt, qui de rebus huiusmodi aptiùs & sapientiùs philosophẽtur. Verũ autẽ primũ, verũ igitur & extremũ. Nam illud quidẽ absurdũ est, quod quidã dicunt, omnia esse sacris literis prodita, quæ ad rationẽ hominis instituendam videtur esse opportuna et necessaria. Quorũ error, quoniã abũdè ex ijs, quæ suprà diximus, exploditur: nõ est hic pluribus refellẽdus. Quid enim stultius esse potest, quàm aut in scriptura sacra liberales oẽs disciplinas traditas credere, aut huiusmodi disciplinis existimare, hominis rationem non benè & vtiliter instituí? Quòd si philosophia Theologo vtilis & bona est, eam autẽ nisi philosophorũ libris adiutus cõsequi nõ potest, nõ vtiq; sunt ei philosophi negligendi. Cũ autẽ herbarum, lapidum, animantium, arborũ, elementorũ, aliarumq; rerum terrestrium cælestiumq; cognitio, sacris literis intelligẽdis sit magnoperè necessaria, queadmodũ Augustinus. 2. de doctrina Christiana lib. docet, nosq; etiam sumus idem in tertiodecimo huius operis libro fusiùs demonstraturi, insanus profectò erit, qui in harum rerũ cognitione parãda eos auctores neglexerit, qui & summo ingenio, & magna peruestigatione, & multi temporis experimentis, in his cognoscẽdis elaborarũt. Cũ igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philosophi plurimũ Theologis prosint, illud de quo dubitari à doctis etiã potest, iam statuendum est, argumenta è Philosophorum auctoritate petita, certane, an potiùs incerta sint.

Li. 8. c. 9.

Caput quartum.

PHilosophorum omnium vna eadẽq; consensio certam fidem facit Philosophici

phici dogmatis. Quod enim in alijs artibus valet, vt auctores probati tantum apud eos, qui eam artem sequuntur, auctoritatis habeant, vt inde non nisi temerè discedi soleat, id in Philosophia, ac multò etiam magis valere debet, ne in rerum naturalium cognitione vario discipuli versentur errore, nec habeant vnquam quos sequantur. Benè, inquit Aristoteles libro secundo de cœlo, sese habet quemque sibi persuadere, veteres & maiorum maximè nostrorum sententias veras esse. Atque si in omni disciplina & arte, oportet addiscentem credere, vt & Aristoteles idem prudenter admonuit, & Theodoritus magna exemplorum vi ostêdit & patefecit: in Philosophia certè perdiscêda scientiæ huius professoribus, in eandem præsertim sententiam concurrentibus, fidem habeamus oportet. (1. lib. decu. Græ. affe.)

Quanta verò arrogantia erit, quanta temeritas, non cum Platone dicam, Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Themistio, Alexandro, Dioscoride cæterisq; huius chori Philosophis, vnum idemque concinentibus dissentire, quorum scripta & magna cura studioque elaborata, & posterorum non examinatione modò expêsa, verùm etiam consensione probata sunt: sed contra sui temporis doctos homines dicere, & singularia placita communibus anteponere. Nempè id est, vt ille inquit, bellare cum dijs, id est naturæ repugnare, maior enim pars eò deferri solet, quò à natura ipsa deducitur. Ex quo intelligitur, non esse alienum, Theologicis institutis ad ea coniectanda, quæ in natura dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, & si morũ quæstio est, vsu peritos: & qd his de vnoquolibet quæstionis genere placeat, exqrere. Quòd si Pictores, & ij qui signa fabricãtur, & veri etiã poetę suum quisque opus à vulgo etiam considerari vult, vt si quid reprehêsum sit à pluribus, corrigatur: quantò magis Theologo prudenti non vulgi, sed sapientum Philosophorum iudicio, permultæ de rebus naturæ sententiæ, mutandæ & corrigendę sunt, licèt illi veræ esse videantur? At enim in rebus, quę ad mores pertinent, non doctissimorum Philosophorum modò, sed virorum quoq; optimorũ, nulla etiam causa reddita, valebit auctoritas. Nam, quod Aristoteles doctè, vt omnia ferè, tradidit, quemadmodum de saporibus palatum sanum rectè iudicat, infectum non item: sic vir bonus & iustus bonum à malo rectũ q; à prauo egregiè discernit, contrà autê omnis affectus animi perturbati, tollit iudicium veri, idq; adulterat. Adeò illud verũ est, qualis vnusquisq; erit, tale etiam iudicium proferet. Atq; ipse idem Aristoteles planè testatur, non minùs eorum qui sunt experti & seniorum prudêtiumq; sententijs quàm ipsis demonstrationibus adhibere animum oportere. Tanquam oculũ enim, ait per experientiam habentes principia ipsa rerum agendarum cernunt, & ab ijs perinde atque à natura acti rectè discernunt. Quamobrem sanctè ac prudenter Innocentius, in morum iudicijs sanctorum exêpla nos sequi voluit. Grauissimè quoq; Plato in Timæo, fieri, inquit, non potest, vt deorum filijs fides non habeatur, etiam si absq; probabilibus, & necessarijs dicant demonstrationibus. Et Ecclesiasticus, cor ait boni consilij statue tecum, Anima enim viri sancti enũciat aliquando vera meliùs quàm septem circũspectores, sedêtes in excelso ad speculãdum. Quæ causa mihi semper fuit pater sanctissime, atq; optime, vt in rebus huiusmodi grauissimũ iudicium tuum non minùs expectarem, quàm alterius cuiusq; eruditissimi Philosophi atque Theologi. Intelligebam enim virtutes illas omnes, quas expertus fueram in te, nullo etiam dialectico syllogismo interueniente, id quod rectum esset secuturas declinaturasque contrarium. Mihi autem hæc oratio suscepta non de te est, sed de proborum genere toto. Neque illam de scientiæ dogmatis, sed de prudentiæ iudicijs potissimũ intellectam (6. Ethi. c. 11.) (20. dist. c. de quibus.) (cap. 37.)

lectam velim. Iudicia quippè prudentiæ, mutatis moribus permutantur, scientiæ verò decreta, non item. Ab his autem longè dissentio, qui decernendis conscientiæ casibus, sic enim vocant, relictis doctissimis Philosophis ac Theologis spirituales nescio quos homines consulunt, qui visionem cordis sui loquuntur, non de ore domini. Multa quoque perfectione exercita-
Hie.15. tioneque virtutum opus est, quemadmodum ait in 4. cap. Ioannis Origenes, vt bona & mala vera & falsa diiudicare possimus. Rari autem illi sunt, qui quod Apostolus ait, exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Sed hæc hactenus. Nunc eò redeamus, vnde huc digressi sumus. Constitutum est igitur Philosophorum iudicium, eorum scilicet qui magna doctrina excellentique ingenio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendum, si nolumus haberi temerarij.

Omnino si quicquam est probabile, nihil est profectò magis, quàm naturæ principem naturalis disciplinę doctores aliquos mortalium generi prouidisse. Quis enim adeò esset insipiens, vt academiam vnam quamlibet sine præceptoribus institueret? Certè, quoniam notus in Iudæa deus, quasi diuinæ scientiæ Gymnasium erexit, Rabbinos sibi etiam procurauit. Et quoniam apud Christianos Euangelicæ doctrinæ academias esse voluit, Apostolos quoque, Prophetas, Euangelistas, Doctores dedit, qui eam in Christi repub. doctrinam profiterentur. Quapropter, cùm vniuersis gentibus edocendis naturæ leges ac disciplinas ediderit, non fit vero simile, nullos huiusmodi legum ac disciplinarum magistros instituisse. Atque etiam, si ab alia similitudine argumentari conuenit, Clemens Alexand. Philosophiam ait
6.Stro. Græcis à Deo veluti proprium testamentum esse datam. Quemadmodũ ergo nec Iudæorum, nec Christianorum testamenta; ita ne Græcorum testamentum quidẽ absque interprete dereliquit. Quoquca diuinæ hîc quoq; procurationis erat, vt nõ omnes simul Philosophi aut in Dei cognitione aut in morum & vitæ regula; aut etiam in rerum naturalium intelligentia; quæ quidem esset ad illa duo priora necessaria, hallucinarentur. Quæ res effecit, vt iuxta Pauli sententiã Græci fuerint inexcusabiles. Qui tamẽ excusari possent, si eorum præceptores non ad veritatem bonitatis instructi satis informatiq; essent auctore naturæ optimo duce atq; magistro. Id verò scripturæ etiã diuinæ testatur. De deo enim in Psalmo scriptũ est. Quòd docet hominẽ scientiã. Et rur- Psal. 93.
sum in libro Iob. Quòd docet nos super Iob.35.
iumenta terrę, & super volucres coeli erudit nos. Nimirũ sicut quibusdã animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorũ à natura dati sunt, cõcessi sunt quidã instinctus, quibus ad gregis quisq; sui ducatum rectum vtilemq; ferãtur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominũ eorũ mentibus, qui natura duces sunt cæterorũ; inditas esse notiones credendũ est, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudium populorum doctrinam spectãt, inducantur. Nec enim melior est belluarum cõditio q̃ nostra. Atq; Boetius magno vir ingenio in primisq; doctus, cõmunes sapientum conceptiones, sic enim appellat, non minoris facit, quàm si communes essẽt omniũ hominũ. Nosq; ipsi sexto ac ſo primo loco, ad eandẽ quoq; rationẽ ostẽdimus; cõmunia doctorũ ecclesiasticorũ prę iudicia nõ aliter esse accipienda, ac si oĩum fidelium essent cõmunes conspirãtesq; sententiæ. Quãobrem id quidem nõ est dubium, quin verũ & exploratũ illud sit, de quo omniũ philosophorũ ratio consentit. Quomodo enim homines & ambitiosi honoris & gloriæ, & cæci ferè auiditate carpendi & plurimis seculis maximisque locorum interuallis seiuncti in vnam sententiam conuenirent, nisi in hãc quasi conspirationem naturæ impulsu quodã agerentur? Ex quo rursum intelligi

ligi perspiciq; licet, id quod paulò antè di ctú est, Philosophos ab vno aliquo mortalium magistro excepisse ea, quæ populis ac gentibus vniuersis communi consensione conscripserint. Verisima ergo sunt communia Philosoporum placita, nec ab illis licet, si omnes ad vnum idem sentiant, dissentire. At Hieronymus lib. 1. aduersus Pelagianos, cùm aduersarius eã Philosophorum communem sententiã obiecisset, qui vnam habeat, eum omnes habere virtutes: respondet eam quidẽ Philosophorum fuisse sententiam, sed nõ apostolorum, neq; esse illi curę quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Sanè quis sit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludẽdis figura, ne longũ faciam, hoc loco prætercam. Huic enim argumẽto facilè respondetur Hieronymum sententiam hanc eandẽ & veram consensisse, & Philosophorum auctoritate probasse, vt in Esa. cap. 16. Philosophorum ait sententia est, & Apostoli Iacobi, hærere sibi virtutes, vt cui vna defuerit, huic omnes desint. Et in. 56. caput eiusdem Prophetæ, virtutes, inquit, inuicem se sequuntur, ita vt qui vnam habuerit, oẽs habeat, & qui vna caruerit, cunctis careat. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus se in dogmate fidei auctoritate Philosophorũ vrgeri, quã tamẽ ipse idẽ alijs locis vsurpat.

¶ Cap. Quintum.

CVm verò de vnius aut alterius Philosophi secta disseritur, lõgè diuersa quæstio est. Atq; quò quisq; doctior & grauior est, eò est illius quidem, & probabilior auctoritas, & fide dignius testimoniũ. Sed nulli Theologus ita sese adiudicare debet, vt ab eo ne latũ quidem vnguẽ putet discedendum. Non enim æquũ est, vt apud Christi discipulos tantũ Ethnici vnius auctoritas posit, vt etiã sine ratione vincat. Refert certè in quacũq; arte pluri mũ, vnũ in illa excellẽtẽ auctorẽ legere, cui potisimũ te addicas. Nullus tamẽ quamlibet eruditus sentiendi tibi ac dissentiendi auctor futurus est. Nemo enim fuit omniũ, qui nõ, vt homo, interdũ hallucinaretur. Enimuerò quis primas inter Philosophos habeat, quisuè proinde ille sit, cui præcipuã dare operã operæpretiũ sit, varię sunt doctisimorũ hominũ discrepantesq; sententiæ. Nã, vt alios prætereã, in huiusmodi causa aliud Diuo Augustino videri solet, cui caue quenquam antepo nas, nec enim doctior vir fuit Augustino quisquã nec clarior. Aliud autẽ videtur D. Thomæ maximo grauissimoq; theologo atq; philosopho. D. Augustino Plato summus est, D. Thomæ summus est Aristoteles, sic ferè res habẽt, vt id doctrinæ genus quisq; maximè probet, cui à tenens annis maximè assuetus est. Exoritur Augustini ratio ex altera parte, nullos esse oium Christianę magis doctrinę cõcordes quã Platonicos. Plato siquidẽ fuit ex Hebræis philosophus, vt Clemens Alexãdrinus auctor est. Imò verò, inquit Thomas, Peripateticorũ doctrina Christiano dogmati cõsentit plurimũ. Clemens enim Alexãdrinus lib. 5. stro. etiã refert, Aristobolum multis libris probasse philosophiã peripateticam ex lege Mosaica & alijs de pendisse Prophetis. Ac Diui Thomæ sententia quidẽ & oĩm penè gentium & multorum seculorum vsu probata est. Platonem enim iã inde à multis annis vix in angulis homines otiosi legũt. Aristotelẽ verò magno cõsensu orbis academiæ resonant. In Aristotelem quoq; illud elogiũ vnicum vniuersæ consentiunt gentes per Antonomasiam philosophũ, hoc est, philosophorũ primariũ fuisse. Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium sit fama consentiens. Diuo etiam Thomæ ita sunt Theologi scholastici assensi, vt in schola theologiæ, Plato ne locũ habeat q. dẽ, ita eam Aristote. occupauit. Illud cõstat neminẽ in rebus naturalib⁹ plenè erudirũ esse posse, si solũ Platonẽ legat. Solus autẽ Aristoteles abũdè sat est, vt sit homo in Phi-

1. Stro.

in Philosophiæ tribus oĩno partibus eruditus. Sanè, ne quis causetur, misero seculo Aristotelem Theologis, Platonem autem meliore ecclesiæ statu placuisse, sciat is, quicunq; est tandem, scholam Aristotelicam Alexandriæ tum etiam vigere solitam, cùm ibi doctores Apostolici vigerẽt plurimùm. Sed enim, vt mihi quidem videtur, nec Augustini nec Thomę cõtẽnenda est sententia. Nam & ijs cõcedẽdũ est, q̃ Aristotelem amant, & ijs forsitan qui Platonis amici sunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate, de Dei prouidẽtia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deq; alterius vitæ vel præmio vel pœnis Platonem apertiùs constantiusq; locutum asserant, difficile factu est non probare. Probanda verò magis est Diui Thomę opinio, sed ita tamen, vt adhibeatur moderatio quædam, sine qua probari illa non potest. Placet enim quoq; nobis Aristoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem etiam illum ad Christi velimus semper dogma conuertere. Id quod interpretes ferè solent. Qui vim contextui sæpè afferunt, atq; Aristotelem cogunt, vt velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autem, si placet, & in ijs quidem exemplis, in quibus errasse Aristotelem, vulgus Theologorum fortasse non putat. Nec enim hoc loco de ęternitate mundi mentiumq; præfinito numero disserendum est. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obuia sunt omnibus, hæc autem quæstio in his commentarijs, quos de anima scripsit, accuratissimè est à Caietano disputata. Verũ hæc consideremus, que difficiliora sunt, & quæ Aristoteles vafrè verbisque de industria ad imponendum compositis obscurè videtur enunciasse: vt si à doctis fortasse viris iure quandoq; & verè reprehenderetur, haberet quò posset elabi, atque ab amicis excusari. Nec ego hic tamẽ aduersus Aristotelem accusationem instituo virum doctissimum, deq; humanis literis omnibus benemeritum. Sed cùm plerią; ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, secureq; omnia illius opera legere, minuẽda est hæc opinio, ne ab huius Philosophi placitis dissentire, piaculi loco sit. Audiuimus enim Italos esse quosdam, qui suis & Aristoteli & Auerroi tantum temporis dant, quantum sacris literis ij, qui maximè sacra doctrina delectãtur, tantum verò fidei, quantum apostolis, & Euangelistis ij, qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidentia, si verũ est, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cũ homines Aristotelis inflati opinionibus turpiter sibi blãdiuntur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propositum reuertamur.

Euse. lib. 7. Eccle. hist. cap. 32.

Mentes nos angelos repellamus, quorum numerum ex motib9 Aristo. præfiniuit.

Primus igitur locus, vbi contra scripturarũ fidem errasse Aristotelem existimo, habetur de somno & vigilia. quo loco negat deum immittere somnia, redditq; eius rei causam, quòd si deus eorum esset auctor, sapientibus vel maximè, & his quidẽ vigilantibus ea immitterentur.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit duob9 argumentis persuasus: Vno quòd res secũ dę prauis obueniant, quorũ deum habere curã nõ sit vero simile. Altero quòd deus potiùs dirigeret in effecta fortunæ homines sapientes, cũ contra ferè videamus, imprudentissimos quosque esse fortunatissimos.

Tertius locus est libro primo de cœlo, vbi quicquid genitum esset, id corruptibile asseruit: nec incorruptibile quicquam, quod non esset ingenitum. Posuerat verò ante omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia claudere tur. Ratus itaq; se aduersus Platonem bonam habere causam certamq; proinde sibi victoriam pollicitus, contra morem sui

non

non obscurè, sed quàm fieri potuit apertè docuit, quidquid incorruptibile esset, id ingenitum esse ac perpetuũ oportere, hoc est nullo vnquã modo incœpisse. Sic enim voce ille interpretatur. Qua ex re fieret, vt anima rationalis aut corruptioni esset obnoxia, aut esset certè ingenita ac sempiterna.

Quartus locus est libro quinto rursum q; duodecimo Metaphy, quibus locis definit, deum animal esse perpetuum & optimum. Vocat autem deum communi nomine substãtiam quancunq; cœlestem, & diuinam. Nam post hæc incipit inquirere, an illa substãtia sempiterna vna an plures sint. Atq; eodem lib. 12. consentit benè antiquos res illas præstantissimas deos appellasse. Ludit autem per amphiboliam, nũc enim mentem ipsam deum vocat, nũc cœlum cuius anima mens est, id quod libro etiam secundo de cœlo videre licet. Sed ne quis sit admiratus, quòd cœlestes substantias animalia hìc Aristoteles nuncupet, nam veterum more substantiam animatam siue anima sensitiua seu intellectiua vocat animal. Itaq; arbitratur deum illum vnum principem cæterorũ extremo cœlo affixum per se mouere ipsum, quomodo cæteræ mentes suos orbes mouet, suntq; Aristoteli ipsorũ orbium animæ: vt & D. Tho. 2. con. gen. cap. 70. admittit. Nec Aristoteles aut. 8. Physi aut. 12. Metaphy. hominis intelligentiam ad aliud principiũ reuocat, quàm ad illam primam mẽtem, quę vi sempiterna primũ mobile ciet.

Tex. cō. 13.

Quintus locus est eodem quoq; libro, vbi substãtijs intellectualibus cælorũ motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moueant.

Sextus locus est eodẽ etiam libro, vbi, vt mihi quidem videtur, dei prouidẽtiam prœmiaq; & supplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas esse significauit gratia vulgi continendi in officio cõfictas. Reliqua, ait, fabulosè iã sunt allata ad persuasionem vulgi atq; ad vsum legum vitæq; humanæ vtilitatem. Ecquæ enim rogo illa sunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conueniant, vt sint, & ad vsum legũ, & ad vitæ humanæ vtilitatẽ tradita, nisi ea, quæ nos explicare voluimus, Aristoteles noluit, ne proborum hominũ eorum vel maximè, qui reip. curam gererent, inuidiam sibi odiumq; conflaret? Nam, quòd Aristoteles Deo rerum humanarum prouidentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant Clemẽs Alexan. lib. 5. Strom. & Epiph. 3. lib. aduersum hæreses. c. vltimo. Quos autem locupletiores auctores quærimus, quã sanctos eruditos, in Græcorumq; doctrinis apprimè versatos? Anne ipsius etiam Aristotelis de se testimonium expectamus? Nimirum. 12. Metaphy. lib. verbis artificiosè excogitatis, ne in hoc etiam à more suo discederet, absurdũ esse docuit, deum de quibusdam intelligere, quòd præstet videre aliqua quã non videre. Vbi non dixit absurdum esse deum quædam intelligere, sed de quibusdam intelligere, aut meditari, vt vetus interpres reddidit. Vt non tam simplex rerũ visium intelligentia quàm prouidentia earũ, & cura significaretur. Sentit itaq; deũ magna curare, parua negligere. Atq; in libello de mundo, si modò eius est hoc opus, deum facit similem magno Persarum regi Xerxi, vel Cambysi, vel Dario, qui ipse p se maxima, & pulcherrima regni obeat munia, minora, & sordida mandet alijs. Ac decimo Ethico. lib. quòd si dij, inquit, curam habent aliquam humanarum rerum, quẽadmodũ existimatur & creditur, ratio nabile est, eos amãtibus mentẽ honoranti busq; fauere tãquã rerũ sibi charissimarũ curatoribus ac bene agẽtibus. Nota, vt existimatur & creditur, &c. Iã Diogenes Laertius apertè tradit Aristotelẽ Dei prouidẽtiã ad cęlestia vsq; perstringere. Iã, ꝙ libertatẽ deo in naturæ reb⁹ Aristoteles neget, viri docti & graues ita magnis argumẽtis suadent, vt superuacaneum sit eas hìc à me rationes repeti, quas in promptu est, ex illorum libris cognoscere. Certè vbi de

Caiet. 1. 2. q. 36. ar. 2.

mundi æternitate velis æquisque, vt aiunt, cũ Platõne certat, si naturæ auctorem libe rũ faciat, ridiculus esse videatur. Quid de indignatione ob prospera impiorum euẽta, quã ad bonos mores pertinere secũdo rhetoricorũ libro affirmat? Quid quòd. 7. Polyti. libro præscribit, nihil mutilum, & imminutum orbatumq; natura educendum: scilicet, ne nimia filiorum multitudi ne res sua illa publica formam speciemq; congruentem amitteret? Propter quã etiã causã præuertẽdos foetus existimat, abortumq; ante animationem faciendum. Nã postquam vitam acceperint, nephas putat attingere. Quid de animarũ infinita multitudine? Quam admittat necesse est, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν, incidat? Illa verò admissa, cũ infinita corpora esse nõ posse existimet demonstratum, resurrectionis articulum nõ admittet. Quid quòd duo principia Aristoteles posuit deum & materiã, nec enim rerum creationẽ ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei testes non mediocres, sed haud scio an grauissimos, Clemẽtẽ Alexandrinũ Epiphaniumq; lector noli contemnere. Atq; hæc quidem Aristotelis sensa fuisse, verecũdiùs assero propter Diuum Thomam, qui huius Philosophi solet ferè esse patronus, sed Doc. doctissimi probant illum ita sensisse, quos ego in hac parte secutus sum. Si quis verò pro Aristotelis sensu Apologiam adornet, cũ hoc ego non magnoperè contenderim. Tantùm à Lectore postulo, vt mihi cõcedat, si potest, Aristotelem in his locis errasse, sin hoc non licet per Diuum Thomã, at illud certè dabit, vel cautè eum vt variũ & lubricum esse legendum, vel certè esse in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis satis est, & tũ hoc tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquã probabile. Quãtum ergo philosophi vel simul omnes, vel separatim singuli ad faciendam fidem habeant virium: satis, vt arbitror, diligenter explicatum est.

¶ Caput Sextum.

NVllius verò negotij erit obiectiones contrà à principio positas repellere. Primũ enim facilè intelligitur, nõ eos qui missi sunt, sed illos qui venerunt vel pseudoprophetas vel pseudophilosophos à dño reprobari. Nõ mittebã, inquit, et ipsi currebant. *Hiere. 23.* Veros autẽ Philosophos diuinitus fuisse procuratos satis suprà, ni fallor, argumẽtati sumus. Deinde Græciæ Philosophos alia ratione fures esse dictos cõtendit Clemens, quòd vltra quàm à Moyse, & Prophetis sapientiam subripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quasi suam iactare sunt soliti. Pythagoras quidem discipulus fuit Iudæi cuiusdam Nazareti, vt Alexander in libro de symbolis Pythagoricis scribit. Quin Diuus Ambrosius Pythagoram genere fuisse Hebræum non obscurè tradidit. Certè fuisse circuncisum Clemẽs Alexandrinus auctor est.

Clearchus autẽ Peripateticus in primo libro de somno dicit se nosse Iudæũ quẽdam grauissimum non solũ eloquio, sed etiam animo cum quo versatus est Aristoteles. *Vide Iosephũ. 2. con. Appi. Alexan. libro.* Nam Platonem non solũ à Pythagora, sed à nostris etiam doctrinam accepisse & Augustinus, & Clemens testati sunt, & Ambrosius multis argumentis suadet. Id quod Plato ipse in Timæo ingenuè fatetur. Cũ itaq; ea, quæ à Philosophis rectè & sapienter dicta sunt, nostris nos disputationibus inseruerimus, repetemus nostra tunc, non aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cætera sunt huiusmodi, vt negotium lecto ri facturi simus, si ea modò refutemus.

Caput septimum.

QVoniã verò pertinet quidẽ ad hũc locũ iuris ciuilis auctoritas, & ita pertinet, vt non recondita quadã ratione cernatur, sed fit in prõptu: necesse est vt de illa quoq; pauca dicatur. Est enim sine dubio iuris legũmq; peritia, recta morum & vitæ disciplina:

disciplina: philosophia autem lex vitæ est
ac ratio. Quo fit, vt legum ciuilium pe-
riti philosophi censendi sint, scilicet
qui veram, vt ille ait, philosophiam,
profitentur. Ius verò ciuile nulla in parte
Theologis prodesse posse, ex eo primũ sua
detur, quòd huiusmodi iura discere pres
byteris atq; adeò monachis est interdictũ.
Repugnat ergo Theologiæ illa facultas, à
qua vt clerici abhorreant, lege canonica
præscribitur. Cumq; theologia rursum de
rebus diuinis sit, ius verò ciuile in rerũ hu-
manarum earumq; temporalium admini-
stratione versetur, vix intelligi potest, quẽ
vsum Theologo de rebus æternis differẽ-
ti, scientia, quæ res temporarias admini-
Dist. 10. ca. quoniam. strat, præstare queat. Ac Cyprianus, fate-
tur quidẽ põtifices legibus imperatorum
vti, sed pro cursu rerum tantummodò tẽ-
poralium. Non igitur viri ecclesiastici, cũ
res Theologicas, hoc est, diuinas sempiter
nasq; tractare volunt, leges imperiales vsur
11. q. 1. c. imperatores. dist. 10. c. lege. dist. 96. c. bene. pare debent. Imperatorum quoq; edicta,
quæ ius ciuile continet, Dei quandoq; legi
bus aduersantur.

Non ergo Theologus, ex illis argumen
tum aliquod idoneum accipiet ad conclu
siones theologiæ comprobandas.

¶ Caput Octauum.

SEd illud verius est, iuris humani facul-
tatẽ, in multis theologo commodã esse
posse. Si enim illi canonica scientia est ne-
cessaria, huic autem peritia legũ adeò con-
iuncta, & colligata est, vt vix altera possit
ab altera separari, theologus sanè vt ius ca-
nonicum, ita quoq; & ciuile cũ illo conne
xũ vendicare debet. Quòd autẽ sacrorum
statuta canonum principum constitutio-
nibus adiuuentur vicissimq; illas iuuẽt, te
statur Lucius 3. de noui ope. nun. c. 1. Vnde
illud apud Italos, il legista senza capitulo
vale poco, ma il Canonista senza lege, vale
niente, factũ est iam tritum sermone pro-
uerbium. Rursum, Pontificum iura plerũ-
q; ciuili auctoritate rationeq; vtuntur. A
theologo igitur, cui ius pontificiũ familia
re esse oportet, non erit iuris ciuilis cogni-
tio aliena. Augustinus præterea nõ impro-
bat, si terreni imperij leges in suum adiuto
rium hæretici assumant, id enim fecit apo
stolus. Probandus est igitur, ac multò etiã
magis theologus, si aduersum hæreticos
cũ vel de rerum temporalium dispositione
recta differit, vel de moribus in rep. aut cõ-
stituendis aut constitutis, legum ciuilium
auctoritatẽ asciscit. Id quod Augustinus
idem contra Donatistas sæpè facit. Nec
enim peculiarem aliquem locum referre
libet, cùm tam multis hoc sit à D. Augusti
no vsurpatum. Ad hæc, in disputationẽ de
iustitia, & iure incidat theologus aliquan-
do necesse est. Quo loco sanè ineptus erit,
si ea, quæ grauiter à viris clarissimis de iu-
re dicta sunt, negligere voluerit. Præterea
in pactis, stipulationibus, cæterisq; contra-
ctibus: in rerũ dominio, præscriptione, testa
mẽtis, donationibus, testibus, iudicibus: alijs
q; sexcentis huius generis, quoties Theo-
logo opus est, albũ à nigro æquũq; ab ini-
quo secernere? Sæpè nimirũ, si eius munus
esse creditur, animarũ cauere periculis earũ
q; saluti consulere. Iniustitia quippè mor
tale peccatum est, quare nihil est mirandũ,
si qui & multorum cõfessiones audire de
bet, & de iniustitia plurimis respondere, ab
eo legum qualem qualem cognitionẽ ipse
requiram. Quid cũ ad restitutionis mate-
riam aptè exacteq; tractãdam de rebus hu
iusmodi theologus disputaturus est? Nũ
iustitiæ & æquitatis in foro etiam consciẽ
tiæ rectus arbiter esse poterit, nisi multa à
iureconsultis, & ciuili prudentia mutue-
tur? Minimè id quidem. Nam licèt iustũ
iniustumq; internoscere philosophorum
Diuiq; Thomæ libris theologus adiutus
possit: at id solũ faciet in genere, in specie
autem sine iuris aliqua peritia non faciet.
Sed hæc videri possunt obscuriora, cũ sine
appositione exẽplorũ lentiùs disputãtur.
Exemplis illustranda sunt hæc, quæ ratio-
nibus subtiliùs quã satis est, disputari vidẽ-

tur. Proferam autem aliqua è multis exempla, nam omnia erit operis infiniti. Sit igitur primũ, si pœnitens dicat se habere scrupulum super his aut illis bonis quæ videlicet ex præscriptione longi temporis possidet, quæ ex donatione vxoris alienæ habet, quæ ex testamẽto minùs solenni, quæ vè ab intestato obuenerunt. Sit secundum exemplum, si ait pœnitens se habere litem super hac illa vè causa, nesciretq; se an cedere debeat liti, an potiùs illã valeat iustè prosequi. Sit tertium. Si quis primogenitus à Theologo quærat, an peccet mortaliter, nisi sorores, iusto matrimonio collocet, nisi æs alienum soluat, quod parens cõtraxerit, nisi protogeniũ curet & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An à subditis possit solita quædam munera exigere, eosq; ad consueta onera siue realia siue personalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidẽ iurisperitorum illæ voces. Nec semper nos oportet accurata dictione differere. Quin satiùs est de nominibus parũ esse solicitos esseq; interdum faciles, & negligentes: quẽadmodũ Plato nos & in Theæteto & in Politico admonuit. Verũ hæc obiter. Iam ad illa redeamus. Sed quid opus est plura? An ne speciatim definire quando in iudicijs, in contractibus, in vltimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis cõmittatur iniustitia, vires theologi non excedit? Cũ casus occurrãt innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id si ita est, vt est certè, insolentiæ erit maximę in eiusmodi quæstionibus iuris peritiam contemnere. Iuris autem peritia nõ aut consultiùs inuestigari aut inueniri certiùs potest, quã in iuris voluminibus. Quæ non alia, quæcunq; philosophorum volumina nec eloquentia nec prudentia superant. De quinquaginta loquor pandectarum libris. Nã posteriores leges multùm omnino vtraq; in re ab illis declinarũt. Quòd si bibliothecas omnium philosophorum vnus Ciceroni visus est duodecim tabularũ libellus & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus nõ leges modò duodecim tabularum, verũ multæ etiam aliæ continentur de hominum conuentionibus deq; iure & æquo prudenter sanctęq; præscriptę? Sanctum, inquam, vo lumen est, & iustitiæ tẽplum meritò illud Iustinianus appellauit. Atq; cũ è sacra moru philosophia ius esse ortum ciuile cõstet, vt fontem, sic certè & riuulos Theologus colet, ne parum sit in Philosophiã ipsam religiosus. Sanè qui ius ciuile theologo negligendum putat, is bonã partẽ moralis philosophiæ reuellit: cuius subsidiũ si quis illi neget de moribus differenti, stultus esse videatur. Quia ergo sæpè vtitur theologus subsidio iuris in disputatione theologica, id circo istam iuris scientiam theologiæ tanquã ancillulam pedisequãq; adiunxi. C. de ve. iu. enu. L. 1.

Caput Nonum.

ET quanquam argumentum, quod à iure ciuili ducitur, nec certum fortasse nec exploratum est: sed probabilissimũ est tamen, cũ omne, tum illud magis, quod à legibus Christianæ reipublicæ vsu probatis theologus accipiet. Non enim sine diuino nutu huiusmodi leges Romanis esse datas credendum est. Quin diuinitus per ora principum promulgatas fuisse Ioãnes. 8. prædicat. Et Augustinus inquit, humana iura per imperatores, & rectores seculi deum humano generi distribuisse. Ac Demosthenes, leges inuẽtũ munusq; deorum esse putat. Et Cicero principis legem ad iubendum & vetandum aptam, ratione rectam esse, ait, summi Iouis. Et Solomon. Diuinatio, inquit, in labijs regis in iudicio non errabit os eius. Ad dei ergo prócurationem pertinuit, vt numine quodam legum Romanarum latores afflarẽtur, quò ad reip. moderationem ea scita præscriberent, quæ essent iusta atq; legitima. Quam obrem si theologus ex illis argumentum sumat

L. nam & ff. de legib. Et. Lius ciuile. ff. de iustitia & iure.
Prouer. 16.

ſumat, nihil abhorrebit à profeſsionis ſuæ inſtituto, & ſi non certò, at probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Ludouicus Viues probari poteſt, in eo quòd vniuerſam legum Romanarum, & vim nititur frangere, & eleuare auctoritaté. Plus ille nimio interdum ſibi indulget, dũ corruptas diſciplinas perſequitur. Nec nouitios ſolùm errores, qui vel irrepſerunt vel inuaſerunt coarguere, ſed antiquorum recepta placita conuellere pertẽtat, maximo quidem ſemper verborum ambitu, ſed vi quandoq; argumentorum minima. Dixit ille quidem in libris de corruptis diſciplinis multa verè, multa præclarè. Atqui fidenter pronunciauit aliquando tanquam è diuorum concilio deſcendiſſet. Multò auté viris doctis probaretur magis, ſi qua diligentia, & diſertitudine cauſas corruptarum artium expreſsit, eadem collapſas reſtituiſſet, ſed in tradendis diſciplinis elanguit, cùm in carpendis erroribus viguiſſet. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter reprehendere facile eſt id quidem. Artes verò, quas iam inde à multis annis viri quidam & indocti & barbari deflexerunt, ad rectã lineam reuocare, ſcilicet hoc opus hic labor eſt. Hucque erat omnino conandum, ſi quicquam magna laude dignum agendum erat. Aliud eſt auté leges ciuiles præſertim in repub. benè inſtitutas longo vſu probatas reprehendere: aliud errorem interpretum increpare. Quanquã Ludouicus, quod ad iuriſperitos áttinet, eadem nobiſcum ſenſit. Ait enim. Ac iuris ciuilis veteres interpretes ſummo olim in honore fuere iure quidem merito magniſq; rationibus. Quoniam ius ciuile, vt à præclaris philoſophis grauiter prudenterque editum fuerat, ita illud etiam non niſi graues prudenteſq; philoſophi interpretabantur. Poſtea verò quã facultas hæc in eorũ manu eſſe cœpit, q nulla philoſophia, nulla graui diſciplina antè inſtructi ad eã, & ornati acceſſerant, ſcientiæ huius ſplendor omnis deletus eſt: neq; eius profeſſores habentur in pretio niſi à vulgo, quod litibus plenum eſt omne. Quemadmodum auté Aegyptij ſacerdotes mirificè colebantur, quòd multã in mathematicis poſuiſſent operam, Geometria verò Aegyptus tota indigeret, cõfuſis per annos ſingulos agrorum limitibus ab inundãte Nilo: ſic cùm lites inũdatione ſua orbis Chriſtiani fines puaſerint, miſcuerint, cõfuderint, neceſſe eſt, eos honore ſũmo affici, q iurgiorum cõponendorum dicuntur eſſe periti. Componant nec ne, ipſi viderint, hoc nos certè videmus, minùs ibi eſſe litium, vbi minùs eſt huius generis literatorũ. Nouitios itaq; eos iurecõſultos ne ego quidem in vſũ theologiæ vendicare cupio. Nec enim mihi iureconſultus eſt leguleius quiſpiã, cautus & acutus, cautor formularum, auceps ſyllabarum, iniuſtitiæ æquè, vt iuſtitiæ patronus. Sed id doceo, ciuiles leges eas vel maximè, quę Chriſtiani populi vſu & more obſeruatæ diu ſunt, theologo ad argumentandũ eſſe vtiles. Sed de his ſatis. Nũc de hiſtoriæ auctoritate dicamus. Nam argumenta quæ poſuimus, vt iuris ciuilis auctoritatem eleuaremus, faciliora ſunt, quã quibus refutandis noſtra immorari debeat oratio.

Diodorus in primo.

¶ Decimi Libri Finis.

DE HVMANAE HISTORIAE AVCTORITATE, QVAE postremo loco est posita, Liber vndecimus.

Caput Primum.

SVperiorem locum vix dum finieram, & ecce nuntius affertur, parentem meum charissimum Viennæ diem extremum obiisse. Eo verò audito nuntio, si motum me negem, quàm id rectè faciam, viderint sapientes: sed certè mentiar. Motus sum enim tali parente orbatus, qualis, vt arbitror, apud mortales reliquus nullus est. Cũ autem ego illi meas has lucubrationes nũcuparem, scilicet à laboribus, quos eius potissimùm causa susceperam, aliquandiu cessatum est. Mihi enim antè ita iucunda huius libri confectio erat, vt non modò omnes abstergeret laborum molestias, sed efficeret labores molles etiã & iucũdos. At verò postea nihil omnino erat, quo tædium & cura leuaretur. Etenim viuo patre, cùm de locis theologicis aliquid vellem scribere, ille mihi occurrebat non eo solùm dignus munere, sed in cuius etiã nomine vigiliæ nostræ gratiùs apparerent. Nunc autem, quem similem inuenturus sum, vt patris loco substituam? Solebam mihi equidem charissimum parentis vultum sistere. Et quotiescunque scribendum erat, aut ego eram cum illo, aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem excitabat: ille ne oscitare quidem me sinebat. Tanta erat in absentem etiam patrẽ reuerentia. At modò opus cœptum persequi cupienti aqua hæret, vt aiunt, nec quicquam conor, vbi non labascat animus victus quàm citò. Longo enim à me ille spacio seiunctus non minùs mihi dereliquit moriendo doloris, quàm afferebat viuendo lętitiæ. Sed cùm accepto vulnere otium mihi magnum, insperatumq́; contigerit, nihil autem agere animus nec deberet nec posset, ad postremum locum omnino appellendus fuit: ne res bene & vtiliter inchoata, eius morte interciperetur, qui etiamnum è superis vigiliarum mearum munus exigit. Nec verò dubitem ego quęrenti, cui scribam, respondere: Patri meo scribo, qui me non ipsi hæc tantummodò dare voluit, sed etiam alijs prodere. Quanta igitur apud Theologos sit historiæ humanæ & vtilitas, & auctoritas explicaturi modò sumus. Orabit autem sine dubio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpsimus, eodem nunc è cœlis fauente peragamus.

Caput Secundum. De historia humana in theologiam vtilitate.

EMersi iam è vadis, & scopulos prætervecta est oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapsus sum, neque historiæ humanæ auctoritate explicãda potest aut ingenium aut Theologia mea periclitari. Multò verò id minus, cùm illud explico: quàm sit Theologo humana historia vtilis & necessaria. Nullos quippè hic aduersarios habemus, nulla contra veritatem argumenta sunt. Etenim viri omnes docti consentiunt, rudes omnino theologos illos esse, in quorum lucubrationibus historia muta est.

Mihi quidē non Theologi solùm, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestæ ignotæ sunt. Multa enim nobis è thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus, & in Theologia & in quacunque fermè alia facultate inopes sæpenumerò & indocti reperiemur. Cùm verò pateat, quandoque in re quondam gesta Theologicæ disputationis cardinem verti, quis est hic qui neget, interdū etiam in scholastica disputatione opus esse ex annalium monumentis testes excitare clarissimos veritatis? Equidem historiam esse Theologo disserēti necessariam, cùm sæpè aliàs, tum maximè in hoc opere animaduerti: vbi quantus mihi fuerit historiæ humanæ vsus, qui superiores libros attigerint, ij facilè iudicabunt. Nam quàm magnus postea futurus sit, non audeo ego in præsentia dicere, ne montes aureos videar polliceri. Certè quantum historiæ cognitione Theologus indigeat, vel illi abundè magno argumento sunt, qui eius ignoratione sunt in varios errores lapsi. Huius generis quidam, exemplum ponunt, quòd Traianum Gregorij precibus à gehenna liberatum non vulgò solùm, sed Diuo etiam Thomæ olim inuenti persuasum est. Persuasum est autem Ioannis Damasceni auctoritate, cui Diuus sanè Thomas plurimū deferebat. Sed illius fabellæ, inquiunt, argumento nemo adduceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Ioannem Damascenum rei eius auctorem esse non posse, vt qui plus vno seculo iuxta horum sentētiam Gregorium antecesserit. Nam Raphael Volaterranus, Vincentius Valuacen. ac Diuus Antoninus illum tradūt sub Theodosio floruisse. Sed hoc exemplum ineptum est, cùm Ioannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Constantino & Leone floruerit, hoc est, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Ioannē patriarcham Hierosolymitanū, aut rerum scriptorem Romanarū lib. 21. & 22. aut alios etiam historicos excitare, vbi Ioannes ipse Damascenus non obscurè indicat, quo tempore extiterit. Primùm enim Cyrillum sæpè refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoq; Chalcedonen. aliquando meminit. Quin libr. 3. cap. 10. Petri cuiusdam Griaphei fecit mentionem, qui sub Iustiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & libro. 4. cap. 17. contra Icōnomachos scribit, eosdemque in libro hæres. Iconoclastas & Thymoleontes appellat à Leone scilicet, qui sectæ illius præcipuus & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hęres. libro Monothelethas commemorat Cyrum, Sergiū, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone papa: aduersum quos copiosè etiam scripsit libro. 3. de ortho. fi. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facilè intelligat Ioānem Damascenum post Gregorium extitisse. Nam quod Tritemius ait, duos fuisse huius nominis, alterū sub Theodosio, qui libros illos Theologiæ cōposuerit, alterum sub Leone, qui pro imaginibus depugnarit, id commentitium totum est, vt ex locis modò excitatis apparuit. Nec verò historiam ego illam probo. Mirum enim est, hominem Græcum rem & nostram & toto, vt ipse inquit, orbe vulgatam Græcis suis prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergo fabulæ, non repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tamen, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verùm hoc in genere Hispanus noster Gēnesius Sepulueda nuper errauit, homo neq; meo iudicio imperitus, & suo valde doctus, certè & eloquendi arte clarus, & à Theologiæ studio non abhorrens. Qui cùm persuadere vellet, barbaris noui orbis oppugnandis iustam esse belli causam, in eam argumentationem incubuit: quòd Gregorius in epistola libri primi septuagesima tertia, id quod refertur. 23. q. 4. Si non

Gennadium cõmendat, qui tantum Chri
ſtianæ dilatandæ cauſa reip. bella ſuſcepe-
rit quatenus Chriſti nomen per ſubditas
gentes fidei prædicatione circunquaque
diſcurreret. Hoc verò Gregorij teſtimo-
nium quàm ſit ineptum ad rem propo-
ſitam comprobandam, is quoque ipſe
Gennadius facilè iudicaſſet: ſi ex hiſtorijs
didiciſſet, eos aduerſum quos bella Gen
nàdius geſsit, hoſtes non imperij Romani
modò, verumetiam eccleſiæ Chriſtique
23.q.4. Si fuiſſe. Id quod ex alia quadã ad eundem
cut. Gennadium epiſtola, quæ eſt in eodem li-
bro numero ſeptuageſimaſecũda luce cla
Proſper in riùs videre licet. Nec dubitari poteſt Van-
chroni. dalos, quorũ reliquię eouſq; in Aphricana
prouincia ſupererãt, Ariana peſte affectos:
nec ignoratur Donatiſtas, quibus Aphri-
ca tum etiam plena erat, præmijs & vi cõ-
tra catholicos nõ ſolùm diſputatione pu-
gnaſſe. Sed de his exemplis non eſt hîc lo-
cus diſſerendi; vbi breuiter & in trãſcurſu
Theologum admonemus, vt ne hiſtoriã
eccleſiaſticam negligat, cuius & cognitio
magnos fructus parit, & ignoratio parit er
rores. Iam verò Auguſtinus lib. de doctri.
Chriſt. 2. ca. 28. ethnicorum etiam hiſto-
rias ad intelligẽtiam ſcripturæ ſacræ pluri-
mùm conferre tradit, oſtẽditq; ex earum
ignoratione quoſdã circa ſcripturas erraſ-
Ire. 2. lib. c. ſe. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa
39. & 40. ætatẽ, qua Chriſtus paſſus eſt, vario ſunt
Tert. in opere aduerſus Iudeos. quidem errore verſati, ſed ob eandem cau
ſam tamen. Hiſtorias enim humanas hoc
Vide Euſe. loco neglexerunt, quibus cognitis ea res fa
lib. 1. eccle. cillimè expeditur. Quanquam vterq; erro
biſto. c. 10. ris ſui ex euangelio quoq; poterat admo-
Epipha. hereſi. 51. Auguſt. lib. de neri. Atq; Eraſmus,* quas tenebras ſuper
vniuerſam terrã factas planè ſcribit Euan-
doct. Chri. geliſta,* eas ipſe ſuper Iudæam tãtùm fuſas
2. c. 28. intelligit, falſæq; intelligentiæ cauſam po-
Irene. l. 40 nit neq; veram neq;, ſi vera eſſet, ſatis ido-
anno Chriſtũ paſſum neam, quaſi hæ tenebræ tanto ſpatio conti-
eſſe dixit: giſſent per vniuerſum orbem, aliquis cer-
Tertullia- tè ſeu Latinus ſeu Græcus ſcriptor eius rei
nus in 30. meminiſſet. Nam epiſtolam, qua Diony-

ſius aſtruit eclipſim illam ſe diligẽter & vi ſecutus Cle
diſſe oculis, & animo conſideraſſe, quaſi men. Alex.
nomine Dionyſij confictam deridendam in. 1. Stro.
propinat. At verò nec quam Philoſophiæ & Lactantius inſti.
& doctrinæ laudem Dionyſio Ariopagi- du. libr. 4.
tæ eripere conatur Eraſmus, eam ego in * Matt. 27.
hoc opere aſſerere inſtituo, nec id etiam * In enarr. ſu
reprehendo, quòd Diuum Hieronymum per matth.
eius interpretationis auctorem facit, cui c. 27. & ſu
non alius quiſquam ſcripturæ interpres per acta Apoſto. c. 17.
apertiùs contradicit. Illud ago, niſi huma
nas hiſtorias hîc ignoraret Eraſmus, tene-
bras profectò illas aliter, ac verè quidem,
interpretaturum. Phegon enim Olympia
darum egregius ſupputator in quatuor-
decimo libro ita ſcribit. Quarto autem an
no 202. olympiadis magna & excellens in
ter omnes, quæ ante eam acciderant, defe-
ctio ſolis eſt facta. Dies hora ſexta ita in te
nebroſam noctem verſus, vt ſtellæ cælo
viſæ ſint, terræq; motus in Bithynia Nicæ
næ vrbis multas ædes ſubuerterit. Quem
annum cũ paſſione dominica cõcurriſſe
Euſebius in chronicis patefecit. Lucianus
quoq; presbyter Antiochenus vir moribꝰ
& eruditiõe præcipuus cum gentibus de
fide Chriſtiana diſputans requirite, inquit,
in annalibus veſtris, & inuenietis tempo-
ribus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole
interruptũ tenebris diem. Auctor eſt Eu-
ſebius libr. nono eccle. hiſt. cap. 6. Tertul-
lianus demum eodem, inquit, momento
dies medium orbem ſignante ſole ſub-
ducta eſt. Deliquium vtique putauerunt,
qui id ſuper Chriſtum prædicatum non
ſcierunt: & tamen eum mundi caſum rela-
tum in archiuis veſtris habetis. Hactę-
nus ille in Apo. cap. 21. Quibus ex rebus
facilè intelligitur, ſacris literis exponendis
hiſtorias etiam gentilium eſſe neceſſarias.
Quæ quanquam ita ſunt in promptu, vt
res diſputatione non egeat, ſunt tamen no-
bis in tertiodecimo libro fuſiùs explicãdæ.
Cùm igitur ibi hæc ſimus exemplis ma-
nifeſtiſsimis illuſtraturi, non eſt cur quæ
eius libri propria doctrina erit, hoc noſ

eam

eam loco importunè inteuertamus. Atq; vt Geometræ solent non omnia argumentis ostendere, sed postulare, vt quædam sibi concedantur, quò faciliùs quæ velint explicent: sic ego interim à lectore postulo, vt mihi concedat esse in libris sacris loca plurima, quæ sine historiæ humanæ cognitione expediri non queunt. Quòd autem in disputatione aduersum fidei Christianæ inimicos rerum gestarum monumenta Theologo peropportuna sint, clarissimorum virorum vsus apertè confirmat. Tertullianus ex ipsis Romanorum historijs argumentatur, pessimos quosque sæuos Christianis crudelesque fuisse. Bonum itaque esse id quod mali homines insectarentur. In libro verò ad Scapulam quot rerum gestarum exemplis vsus est, vt persuaderet ob vexatos Christianos multos gentilium præsides tristes exitus habuisse? Quamobrem qui cum nostris pugnauissent, eos cum Deo quoque sine dubio certasse. Cyprianus idolorum omnium vanitatem qua historiarum scientia & commemoratione coarguit? Hieronymus quot quàmque varias aduersum Iouinianum historias in commédationem virginitatis castitatisque commemorat? Lucianus presbyter, quemadmodum suprà diximus, ipsos gentium annales excitat, vt nostræ etiam fidei dogmata illorum testimonijs asserat. Eusebius Iudæos & paganos sæpè ex historijs humanis refutat. Non ergo historia solùm ecclesiastica, sed ea etiam, quæ est ab ethnicis auctoribus scripta, Theologo contra aduersarios fidei vtilissima est. Quapropter rudem esse omnino in historijs gentilium aut inertissimæ segnitiæ est, aut fastidij delicatissimi. Enimuero quòd commodè ac prudenter, non in concionibus dico, sed etiam in disputationibus Theologus exempla proferat, dum quidpiam vel iustum esse suadet vel iniustum, quoniam à viris, aut probis, aut improbis vsurpatum est:* Tertullianus, Hieronymus, alijq; viri grauissimi satis ostendunt, qui non raro huiuscemodi persuasionis genere delectatur. At exempla probabilia sine historiæ cognitione proferri qui possunt? Quàm latè igitur historiæ vtilitas fusa sit, apparet: siquidem quacunq; Theologi ingredimur siue concionando siue disputando, seu sacras literas exponédo, in aliquam historiam vestigium ponimus. Itaque cùm ad has multas res Theologo perutiles sint historiarum libri, studiosè profectò ab eo legendi sunt: ne turpiter in rebus ad se maximè pertinentibus erret, eaque ignoret, quæ ignorari non sine imprudentia modò, sed ne sine impentia quidem possunt. Historia quippè, vt Cicero verissimè dixit, cùm magistra vitæ est, tùm lux etiam veritatis. De historiæ ergo vtilitate hactenus dictum est, nunc de auctoritate videamus.

In apologe.

In li. Quòd idola non sunt dij.

1. Libr. aduer. Iouinia.

1. Lib. eccl. histo. c. 6. & 11. lib. 2 ca. 1. lib. 3. cap. 7.

* In apologetico. 1. ad uer. Ioui. li.

¶ Caput Tertium, Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ historiæ impugnatur.

Qvanquam, vt paulò antè dicebamus, è locis scopulosis enauigauit oratio, nec ea, quæ in huius loci explicatione differenda sunt, ingenij vim aciemque desiderant, egent tamen quædam horum graui maturoque iudicio. Qua ex re fit, id quod vix credibile est, vt in loco facili & explicato perdifficiles & lubricæ quæstiones existant. In primis enim constituendum est, qualis quantaq; sit historiæ humanæ auctoritas, & quam faciat in Theologia fidem: quod nó adeò expeditú est. Deinde, quis auctor probabilis ac fide dignus existimari debeat: quę res est omnium difficillima. Cùm enim non ex sermone hominum recenti, sed ex maiorum memoria atque annalium vetustate eruenda sæpè sit veritatis explicatio

tio eius, quæ in Theologica diſputatione verſatur: oportebit ſanè de hiſtoria præſertim veteri iudicare, hiſtoricos omnes internoſcere, mendaceſque à veracibus ſecernere. Quam facultatem quoniam mihi nec arrogo nec debeo: fateor, me non ſine metu ac pudore quodam hanc prouinciam ſuſcepiſſe munere neceſsitatis nō voluntatis opere perfuncturus. Non ꝙ mihi in tanto officio tamque graui cauſa cura defuerit: ſed quòd video periculoſum eſſe eo vel maximè loco iudicem vel le fieri, vbi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriam innumerato habeat: & prudentia ſumma grauiſsimoque iudicio ſit præditus. Sed quò citiùs hoc, quod ſuſcepimus, non mediocre munus conficere poſsimus: omiſſa, aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut vtriusq; etiam deprecatione ad earũ rerum, quas propoſuimus, explicationem diſputationemque veniamus.

Principio itaque hiſtoriæ humanæ auctoritatem argumentis oppoſitis impugnabimus. Mox docebimus, ex eiuſmodi hiſtoria qualia in Theologiæ vſum argumenta ducantur. Tertio loco oſtendemus, quinam illi auctores ſint, quos in hiſtoria Theologi probare debeant. Poſtremò, argumenta oppoſita refutãdo finem huius libri faciemus.

Primum ergo argumentum, quo hiſtoriæ humanæ fides labefactari poteſt, eſt huiuſmodi. Ioſeph ſecundùm naturam filium fuiſſe Iacob, ſecundùm legem fuiſſe filium Eli: Africanus in epiſtola ad Ariſtidem, Iuſtinus martyr quæſtione ad orthodoxos. 66. Euſebius libro. 1. Eccle. hiſto. cap. 7. Nicephorus libr. item primo. cap. 11. Ambroſius libr. in Lucam. 3. Hieronymus in primum Matthæ. cap. Auguſt. libr. 2. de con. euan. cap. 3. &. 2. retra. lib. cap. 5. &. 16. Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda lib. 1. in Lucam. c. 10. Theophilactus in Lucæ tertium caput, omneſque ferè patres ſcripſerunt. Neque illis ſubitò reperta hæc, aut ſine auctoribus conficta ſunt: ſed ab ipſis ſaluatoris noſtri propinquis & conſanguineis tradita, quemadmodum Africanus affirmat. Hæc verò multis argumentis commentitia eſſe probat libro primo harmoniæ euangelicæ Oſiander: atque, vt ſibi quidem videtur, ita probat, vt non modò Diuo Thomæ cæteriſque Theologis quaſi portenta ſomniantibus inſultet: verumetiam eos inſanos appellet, qui hæc primi in lucem ediderunt.

Secundum argumentum eſt, quòd Ioſeph virum Mariæ alteram priùs vxorem habuiſſe, ex qua filios ſuſceperit, qui fratres Domini in Euangelio dicuntur. Euſebius libr. 2. Eccle. hiſto. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam refert Hippolytum eiuſdem ſententiæ auctorem, Ambroſius in libr. de inſtitu. virgi. cap. 6. Epiphanius libr. 2. con. hære. cap. 51. &. 78. Hilarius cano. 1. in Matth. apertè conſentiunt. At hiſtoriam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorũ deliramenta cõtemnit: quinetiam aduerſus Eluidium aſſerit, audaci eam temeritate confictam.

Tertium argumentum, Hieronymus ſcribit, veterem hiſtoriam narrare, quòd Herodias, cuius Matthæus meminit, filia fuerit Arethæ regis: idem quoque aſtruit Beda libro comm. in Marcum ſecundo. Euſebiusque Ruffino interprete libr. eccle. hiſto. 1. cap. 13. At illud eſſe falſum & Ioſephus lib. 18. anti. ca. 5. & Egeſippus lib. 2. de exci. Hiero. cap. 12. teſtes locupletiſsimi ſunt. Quibus etiam aſſentitur Nicephorus lib. 1. cap. 20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione non certò dicam, ſed ne probabiliter quidem ſuadere poſſumus. Nam ſi hiſtorias, quæ in his tribus argumentis referuntur, explodere & pro nihilo putare licet: nulla profectò humana hiſtoria reperietur, quæ quicquam habeat ad faciendam fidem virium. In Mat. 14.

Quartum argumentum, Magos, qui Chriſtum

Christum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuisse nedum philosophos, tradunt Cyprianus in sermone de baptismo Christi & manifesta Trinita. Athana. q. 2. ad regem Antiochum, Hieronymus in Psalm. 71. Augustinus sermone. 43. ad fratres in eremo, & de mirabilibus sacræ scripturæ, si tamen hæc opera Augusti. sunt, Chrysostomus homi. 6. in Matthæ. Tertullianus cõtra Iudæos. Doctor quidã antiquus nomine Christianus in c. Matth. 2. Isidorus in præfatione missæ, quæ vulgo dicitur Moçaraue. D. Tho. in Matthę. c. 2. & in Ioãnis. 11. c. nam & 3. p. q. 36. ar. 3. ait, non solùm fuisse sapiêtes sed potentes. Eiusdem sententiæ fuerunt Albertus Magnus, Diuus Vincêtius, Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusien. Simon de Cassia, Doctor incognitus in psalm. 71. Titelmanus, Ioannes Echius, Diuus Antoninus aliiq; ex iunioribus, quos longum est enumerare. Ac certè historia esse videtur per manus à maioribus nostris accepta. Sed hæc tamen cõmunis traditio nullã prorsus in ecclesia facit fidem. Quin probabilisimè à Baptista Mantuano aliisq; recentioribus asseritur, Magos reges non fuisse. Non enim id silentio prætermissurum Euangelistam quod ad rem magnoperè pertinebat, nec Herodem, si reges essent, eos adeò imperiosè & inciuiliter excepturum.

Quintum, Magos venisse Hierosolymam diebus à Christi natiuitate tredecim non Hieronymus modò & Augustinus, verumetiam omnes propè auctores & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. *Vel Zacharias Chrysopolitanus.* At Epiphanius hæresi. 51. constanter affirmat, post duos annos à nato Christo Magos ex oriente aduenisse. Cuius opinionis duæ causæ sunt nõ omnino pessimæ. Vna, quod in die Purificationis nõ agnum sed turturem aut columbæ pullum Christi *Leui. 12.* mater obtulit. non ergo potuit inuenire manus eius pretium agni, atque adeò ne thesaurũ quidem à Magis acceperat. Altera causa est, quòd Herodes occidit omnes pueros à bimatu & intra secundùm tempus quod exquisierat à Magis. Non est autem verosimile, Herodem bimos pueros interfecturum iuxta tempus stellæ, cuius apparitionẽ diligenter à Magis exquisiuerat, si ab ortu stellæ ad Magorum aduentum non nisi tredecim dies interfluxissent. His adde, quòd ipsi quoque testati sunt, se stellam in Oriente vidisse. Quæ profectò verba plus aliquid significant, quàm regionem, vnde profecti sunt, comparatione tantùm ad Hierosolyma orientalem fuisse. Si igitur, vt planè scribit Euangelista, ab oriente venerunt, cùm non sit obscurum, Hierosolyma longissimo interuallo ab Oriente distare: intra tam paucos dies & stellam vidisse, & consilium de profectione communicasse, & adornasse iter, & ab Orientis partibus per tot regiones ac populos ad Palestinam accessisse: prorsus abhorret ab humanæ iudicio rationis.

Sextum, Miraculum nuptiarum in die anniuersaria Epiphaniæ fuisse editum posteritati suæ, quod ait Maximus, fidelis mandauit antiquitas. At Epiphanius con- *Here. 51.* trà docet, eodem die, quo Christus natus est, completo iam anno trigesimo filium cum matre conuiuio nuptiali interfuisse. Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere possumus.

Septimum, Lex vera historiæ est, vt Hie- *Aduer. Heluid. & in Matth. 14. eo. idem Beda. lib. 1. cõ. in Marcũ.* ronymus sæpè dixit, ea scribere, quæ vulgus existimat, quanuis re ipsa falsa sint. Sic enim Ioseph ab ipsa quoque Maria appellabatur pater Iesu, & Herodem euangelista contristatum esse ait, non quòd re vera, aut Ioseph pater Christi esset, aut Herodes esset animo contristatus: sed quod illud eo tempore sic vulgò ab hominibus putaretur, hoc autẽ discũbentes existimarent. cũ potiùs illud credẽdum sit, dissimulasse mentis suæ malitiam artificem homicidam, cùm tristitiam in facie & lætitiam haberet

habaeret in mente. Ob quam causam vulpes est à Domino appellatus. Vnde & Iosephus.18.anti.lib.ca.7. asserit, ab Herode Ioannem esse occisum, quia timebat ne auctore Ioãne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentũ est, quod ex historia petitur. Nam vulgi fermè opinio falsa est: et poterit oĩs eiusmodi argumentatio refelli, quòd historicus non veritatem rerum, sed vulgi opinionem expresserit.

Euseb. lib. 1. Eccle. hist. cap. 11.

Octauum, Augustinus sermone.71. de immolatione Isaac, antiquorum, ait, relatione refertur, quòd Adam primus homo in ipso loco, vbi crux fixa est, fuerit sepultus. Et Cyprianus in sermone de resurrectione Christi Adam, inquit, sub loco, quo crux Domini fixa est, humatus traditur ab antiquis. Atq; Paula & Eustochiũ in epistola ad Marcellam eandem historiam tanquam habitantium ore celebratam narrant. Ita eam refert quasi minimè dubiam Epiphanius lib.2. cont. hæres. c. vltimo. At Hieronymus in Matth.27. caput & in.5. cap. episto. ad Ephes. quasi fabulam irridet, quòd Iosue.14. c. Adam in Cariath Arbe dicatur esse cõditus. Opinionem verò Hieronymi Isidorus sequutus est.

Nonum, Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsarien. Theodoretus, Hieronymus & August. ex annalium ratione colligunt, septuaginta desolationis annos in secundo Darij Histaspis fuisse complectos. At hoc non modò falsum & commentitium est, sed sacris etiam literis aduersum: quæ non implicitè & absconditè sed patentiùs, & expeditiùs continent, septuaginta illos annos statim ab initio regni Cyri absolutos. Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

Clem. in. 1. Stro. Euse. in Chroni. Theodore. in primum Zacha. ca. Hier. in proœmio super Aggeũ. et in. 1. Zachariæ. c. Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei. cap. 26. Dani. 9. & 2. Para. 26 & 1. Esd. 1.

Decimum, Hieronymus auctor grauissimus historię prodit, quòd in secundo Darij anno templum ædificari coeptum est. At verò exploratè perceptum est & cognitum, Zorobabelem sub Cyro templi fundamenta iecisse. Imbecillum ergo est quodcunq; argumentum ex historia humana depromptum, quanlibet historiæ auctor grauis sit.

In. 7. Dani. cap.

1. Esd. 3.

Vndecimum, Plerique historici & ij nobiles tradiderunt, Artaxerxem ædificationem templi impedijsse. At contrà scriptura tradit, tẽplum ædificatum esse præcipiente Cyro, Dario & Artaxerxe.

Ioseph lib. 11. c. 3. Archi. lib. 11. 4 cap. 1. Hermannus in Chronicis. 1. Esd. 6.

Duodecimum, Iosue post mortem Moysis.26. annos imperasse, auctores sunt Iosephus lib.5. an. cap.1. Sabellicus Aenea. 1. lib.4. Nauclerus Chronographiæ suę generatione.28. Nam Eusebius in chronicis atque hunc secuti Isidorus, Seuerus Sulpicius & Ioãnes Carion. 27. annos Iosue imperio tribuerunt. Quæ si vera essent, non esset vera summa.480. annorum, quæ ab exitu filiorum Israël de Aegypto ad templi ædificationẽ. 3. Reg. lib. ca. 6. colligitur.

Tertiumdecimũ, Si qua historia Theologo probanda est, ea erit maximè, quæ omnium ecclesiarũ ore celebratur. At eiusmodi multæ nullam faciunt prorsus in Theologia fidem. Etenim, vt ea prætereamus, quæ ridiculè & falsè de Cirico & Iulita, De Gregorio, de Catherina martyre, deque vndecim mille virginibus referuntur: certè historia Thomæ Apostoli apocrypha & commentitia est non solùm Gelasio.15. dist. cap. Sancta Romana. sed etiam Augustino lib.22. con. Faust. c. 79. & libr. vnico aduer. Adimantum. cap. 17. & libr.1. de ser. do. in mon. cap. 38. His adde Marthæ & Mariæ Magdalenæ fabulam, quæ narrat ad Mariam quidem Magdalum, ad Marthã verò Bethaniam forte hæreditaria peruenisse: cùm contrà scribat Ioannes Bethaniam Castellum Marię Marthæque fuisse.

Ioan. 11.

Quartũdecimum, ea historia reliquas videtur excellere, quæ à summis pontificibus probata est. Constãtini verò donatio, lepra, baptismus, sanitas, non modò historijs celebrantur ecclesiæ: verùmetiam per summos pontifices approbantur. At hæc

ficta

In extrau. unigenitus. de paen. & remi. quae est Clementis.6. & in c. fundamenta de elect. in.6.

ficta esse omnia multi viri doctissimi contenderunt. Nulla igitur ecclesiastica historia Theologo idonea argumenta ministrat.

Quintumdecimum, Nemo in ecclesiasticis viris est, qui historiae probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporum breuiario. Nam in eo libello quamuis exiguo tot mendacia sunt, vt sint numeratu difficillima. Non Iosephus. Primùm quia multa tradit sacris literis vehementer repugnantia. Deinde, quia tertium Esdrae librum in historia sequitur, quem Hieronymus non aliter quàm somnia reijcit. Postremò, quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore versatus. Ecquis ergo in ecclesia auctor historiae certus habebitur? An Aphricanus? Sed huius historia Gelasio apocrypha est. An Eusebius? Sed huius quoq; historiam tanquam apocrypham idé Gelasius reprobat. Sed in historia tripartita Sozomenus princeps habetur. At hunc damnat Gregorius inquiés, In historia Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipsam historiam sedes apostolica recipere recusat: quoniá multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atq; vsq; ad vltimum sui diem magnum ecclesiae doctorem fuisse praedicat. Si igitur hi, qui primas in historia ecclesiastica partes habent, incerti ac médaces auctores sunt: nimirum neque ex his neque ex alijs, quorum minor est auctoritas, idoneum sumet Theologus argumétum ad suas conclusiones corroborandas.

15.dist. Sancta Romana.

Lib.6.epist.31.

Sextumdecimum, Innocétius.20.dist. c.de quibus. solas ecclesiasticas historias in caussis ecclesiae finiendis approbauit. Ethnicorú ergo de rebus gestis monimenta partim in Theologiae vsum valere possunt. Id quod concilium Floretinum sessione septima cófirmat in haec verba. Romanorú, aut Graecorum historia nequaquam in synodo vti debemus.

Decimumseptimum, In Assyriorú monarchia Berosus commendari supra caeteros solet. At huius auctoris nulla extat historia. Nam, quae Berosi nomine est ab Annio edita, eam fictam esse viri eruditi deprehenderunt. In Persarum verò rebus gestis commemorandis praefertur Metasthenes, qui veros & publicos Persarum annales; vt fertur, secutus est. At huius etiam monimenta multò falsiore titulo Annius edidit. Metasthenes siquidé iste Annianus octo solùm Persarú reges fuisse tradit, cùm tamen fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in septimum Danielis caput & Eusebius censet in chronicis. Iam Graecarum rerum historia quid nisi fabulas continet, quas illi passim pro veris historijs edunt? Cicero quippe auctor est grauis, quòd testimoniorum [illegible]onem Graeca natio non coluit. Scipio item apud Liuium non aliter historias Graecas ac fabulas refert. Verè quoq; dixit Fabius, Graecis historiis plerunq; poeticae similem esse licentiam, Vt iure illud ex Satyra vulgi etiam sermone teratur, Et quicquid Graecia mendax audet in historia. Atque Iosephus in procemio lib. de Bello Iudai. veritatem à Graecis in historia negligi testis est. Id quod in 1.cont. App. libr. confirmat. Sed & è nostris Hieronymus cùm Graecas historias opposuisset, non debemus, inquit, eorum auctoritati acquiescere, quorum médacia detestamur. Sanè, vt taceam de reliquis, Herodotus & Xenophon, quos historiae parentes Graeci habent, confictis ferè narrationibus abutuntur. Quid in imperio Romanorum? An vlli extant annales publici, quibus credere debeamus? Minimè gentium. Sed quisque pro affectu suo res illorum gestas scripsit. Laudationibus porrò, quod Tullius ait*, historia rerum Romanarum est facta mendosior. Quaedam autem in Liuio esse, quaedam in Sallustio, quaedam in Cornelio Tacito, quaedam in Trogo, quorum fides manifestis testimonijs labefactari possit, Flauius Vopiscus *verissimè dixit, Nihil ergo fidei ethnico-

In oratione pro Lucio Flacco.

Deca.3. octauo lib.

Lib.2.ora. insti cap.4

Iuuena. Saty. 10.

In 27.cap. Ezech.

Vide Iosephum lib.1. contra Appionem,

Cicero lib. de legibus.1 apud Herodotum, inquit, historiae patrem & apud Theopompum sunt innumerabiles fabulae.

** De clar. orat.*

** In vitam Aureliani.*

Ee rum

rum historijs habendum est: vtpotè quæ nullam habeant non modò certam, sed ne probabilem quidem auctoritatem.

Postremum argumentum histo[illegible] omneis generaliter & ecclesiasticas & profanas impugnat. Illud est huiusmodi. Fidem humanam idcirco Aristoteles virtutum intellectualium numero exemit, quòd iuxtà ad falsum & verum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate perpenditur, non accipiet ab humana fide adiutorium, nec verax cum fallaci ad argumentandum consociationem contrahet: quoniam tale argumentum ex ea parte, qua humanæ fidei innititur, æquè falsitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd homines mendaces sunt, fallereq[illegible] falli omnes ad vnum possunt. Siue igitur pauci, seu plures historici quicquam affirmnet, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in testimonia hominum inclinata recumbit. Quocirca argumentum quodcunq; ex humana historia petitum imbecillius est, quàm vt in Theologia vllam omnino faciat fidem. His argumentis loci huius auctoritas impugnatur. Nam si quæ sunt alia, erunt autem fortasse plura, similia sunt atque adeò similiter refellentur.

¶ *Caput Quartum, quòd auctoritas humanæ historiæ aliquando probabilis quandoque etiam certa sit.*

SEquitur vt explanemus, qualis quantaq; sit humanæ historiæ apud Theologos auctoritas: nam hoc secundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi posit, illud principio ponendum est: Necessarium esse homines hominibus credere, nisi vita pecudú more degenda sit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. libro primo, Augustinus item in libro de vtili.cred.ad Honora.cap.12. & de fide rerum inuisibilium. c. 1. & 2. diligentissimè persecuti sunt: non erit nobis hic magnoperè laborandum. Atque Augustinus quidem planè asserit, non amicitiam modò, verùm omnem omnino humanam societatem interire: nisi amicus amico, maritus vxori, parentibus filij, fratres fratribus, ciuibus ciues, socijs socij fidem habeant. Multa ille affert, quibus ostendat, necessitudinem & pietatem duo generis humani sanctissima vincula violari atque dissolui, nihilque prorsus in hominum consociatione incolume remanere: si nihil credere statuerimus, quod non idem possumus quasi manu tangere ac tenere perceptum. Humanæ itaque vitæ necessarium esse, hominú dictis homines sine vlla etiá dubitatione credere. Theodoretus verò fidem esse ceu primariam artium basim disciplinarumque omnium crepidinem probat etiam manifestè. Nec enim, vt cætera taceamus, pueri elementarij vllam omninò possunt disciplinæ puerilis facultatem adipisci, nisi & nomina literarum & syllabarum nexus fide à præceptoribus acceperint. Vt illud Isaiæ in omni etiam & arte & ætate verissimum comprobetur, Nisi credideritis, non intelligetis. Præclarum est igitur Aristotelis illud, in omni facultate atque doctrina oportere addiscentes credere, experimentis quippè cotidianis hoc nos nullo admonente discimus, quòd cognitionem ac rerum intelligentiam præcedit fides, subsequitur autem fidem scientia quæcunque veri. Qua ex re fit, vt naturæ auctor in hominum mentibus inclinationem ad credendum naturalem impresserit: siquidem non minùs fides necessaria est hominis & vitæ & disciplinæ; quàm aut igni locus supremus, aut terræ imus, vt benè habeant, necessarius est. His auté propensiones quasdam & quasi appetitiones natura indidit ad fines

Isa. 7. iuxta 70. interp.

1. Elench.

nes

nes & perfectiones necessarias. Quamobrem qui humanam fidem ex hominum animis euellere conantur, ij nõ solùm stulti sunt, sed gigantum more cum dijs bellant, hoc est, cum natura pugnant. An verò quicquam tam puerile & stultum dici potest, quàm si ea, quæ viderunt alij, negemus esse: quia ipsi non vidimus? Credere igitur necesse est, nisi pueris stultiores esse volumus. Quibus positis sit prima conclusio.

Præter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est, idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Hæc, quoniã cuiq; per se est obuia & manifesta, non est nostris argumentationibus comprobanda. Flauius porrò Vopiscus verè falseq; dixit, neminẽ historicorũ non aliquid esse mentitum: vnde fidenter se historiã aggredi habiturus mendaciorum comites.

Secunda cõclusio. Historici graues ac fide digni, quales nonnulli sine dubio & in ecclesiasticis & in secularibus fuere, probabile argumentum Theologo suppeditant, cũ ad ea quæ sua sunt corroborãda, tum ad falsas aduersariorum opiniones refellendas. Quæ cõclusio satis per se etiam videtur exposita. Nec enim est hominis bene instituti & ad vitam humanam rectè compositi viro graui rem credibilem afferenti non credere. Rem credibilem dixi, quoniã quædam à Plinio alijsq; historicis vel grauissimis referuntur, quæ cùm vix credibilia sint, si ea fuisse negemus: non ideo historiæ auctoritatem labe facimus. Vterq; igitur & qui citò credit, & qui ad credendum nimium est tardus, iure reprehenditur. Multò verò hic magis si cum pluribus historicis probatis grauibusq; dissenserit. Si nanq; in duorum ore, vel trium stat omne verbum, cur aduersus hanc legem plurimis testibus rem eandem olim gestam contestantibus fidem Theologus abrogabit? Præsertim cùm testimonia ex vetustate desumpta hoc potentiora ad probandum sint, quò ea sola, vt Fabius ait, criminibus odij gratiæq; vacãt. Nimirum Innocẽtius auctor est grauis, in humanis historijs nonnihil probabilitatis inesse: cùm lege edita præcepit, vt in causis ecclesiæ finiendis illarũ auctoritate quanuis cætera argumenta deessent, ecclesiastici iudices vterentur. Sed plerIq; nostra hac ætate peruersè, ne dicam impudenter, res, quas esse gestas grauissimi auctores testati sunt, in dubium vocãt. Qui si idoneas causas probabilesq; redderent, audiendi fortasse essent. Cùm verò reddant nullas, contemnendi sunt: vt qui communem hominum sensum exuerint, iudiciorum humanorum potissima instrumenta, hoc est, testimonia reiecerint, vitæ magistram, prudentiæ subsidium, lucem veritatis historiam neglexerint.

Burchar. libro 3. c. 128 20. dist. ca. de quibus.

Tertia conclusio. Si oẽs probati ac graues historici in eãdem rem gestam concurrant, tunc ex horũ auctoritate certum argumẽtum promitur, vt theologiæ dogmata firma etiam ratione constituantur. Exẽpla sunt eius rei multa, sed pauca subijciam. Petrũ Romæ & collocasse sedem & pro Christo martyrij gloria coronatũ esse oẽs graues historiæ tradunt: vnde nos certa in quinto libro argumẽtatione confecimus, Romanũ episcopum Petro in põtificatu succedere. Item, concilium Nicænum tẽpore Constantini à Syluestro vero ecclesiæ pontifice esse coactum historici quiq; grauissimi prodidere. Ea nos è re colligimus concilij Nicæni definitiones certas esse. Quòd certum sit, synodum ecclesiæ generalem Romano Pontifici cõprobatam errare nõ posse: certum quoq; Nicænam eiusmodi esse, cui nec vniuersitas pastorum ecclesiæ defuerit, nec Romani episcopi cõprobatio. Plurima sunt eiusmodi, quę cõmuni historicorũ cõsensione tradũtur. Hæc non modò negare, sed in his etiam addubitare stultissimum est. Quid enim stultius esse potest, vt eũdem locum diutiùs vrgeam, q̃ si ea genera belluarum,

quæ in rubro mari Indiáue gignũtur,nul
la eſſe dicamus: quia nunquam vidimus?
Omnia tollamus ergo, ſi ita placet, quæ
aut hiſtoria nobis,aut teſtes graues & pro
bati adferunt. Ita ſit,vt mediterranei mare
eſſe nõ credãt,nec in inſula nati,in qua le-
puſculos vulpeculasq́; ſolùm viderint,cre
dant leones & pantheras eſſe: ſi verò de
elephanto quis dicat, etiam rideri ſe pu-
tent. Hiſtoriæ igitur fides vel certa fauẽda
eſt,cùm in idem auctores vniuerſi conſen
tiũt. Certa quippè apud homines ea ſunt,
quę negari ſine peruicacia & ſtultitia non
poſſunt. Præclarè itaq́; Ioſephus.1.contra
Appionem lib. illud veritatis hiſtoriæ ſi-
gnum certũ eſſe dixit,ſi de ijſdem rebus ea
dem oẽs conſcribant. Verùm de his, licèt
breuiter,diximus,tamẽ quod ſatis eſt. Nã
his paucis expoſitis, niſi ego fallor, qualis
quantaq́; ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas
facilè intelligetur. Hiſtoria nimirũ & ſi, vt
Quintilianus ait,ſcripta eſt nõ ad proban
dum ſed ad narrandũ: aliquid tamen ſine
dubio probat, probabiliter ferè.nã aliquã-
do etiam neceſſariè. Nunc argumẽta con
tra hiſtoriæ fidem poſita diluamus.

¶ Cap. Quintum. Ubi reſpondetur argumentis capitis tertij.

NOn eſt facile contrarias obiectiones
excutere,ſed excutiẽdæ ſunt tamen.
Atq́; in primo argumento quidem non
Oſiander modò,verũetiam catholici qui-
dã omni vi & ratione contẽdunt,id,quod
de duobus patribus Ioſeph naturali & le-
gali refertur,cõmentum,portẽtum,mon-
ſtrum,ſomniũ eſſe. His enim nominibus
ſentẽtiam illam Africani notandã putant.
Quæſt.56. Certè auctor lib.q.vet.& no.teſta.ſiue Au
guſtinus is fuerit ſeu quiſpiã alius,ſenten-
tiã eam aſſerit nec probabilẽ eſſe,nec ad vl
lam rem proficere:ne ſit qui exiſtimet ve-
terẽ hiſtoriã ſolis iunioribus diſplicuiſſe.
Vtũtur autẽ hi ad Africani traditionem
infirmãdam argumentis huiuſmodi.

Primò q̃ nullũ vel teſtimoniũ, vel exẽ-
plum nec è ſacris,nec ex profanis Hebręo
rũ literis erui poſsit, quo talis primogeni-
tus filius defuncti nuncupetur: non ergo
mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde,vt demus, inquiũt, quantũuis
iniqua conditione eiuſmodi primogeni-
tum duos patres ſortitum eſſe: adhuc ta-
men nihil faciet, vt Euangelicæ diſcrepan
tiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalẽ filium
nemo poterat ex vxore defuncti ꝓcreare,
niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſi-
mulq́; cum eo habitaſſet, quẽadmodum
Deut.25.euidẽtiſsimè traditur. Illud verò
non contingit niſi ex eodem patre natis:
nam qui diuerſos habent patres,ij diuerſas
etiam capiunt hæreditates, atq́; adeò non
habitant ſimul. Nunc autẽ Iacob & Heli,
nec fuerunt ex eiſdem patribus, auis, aut
proauis:nec ſimul habitare potuerũt,cùm
alter cenſeatur in poſteris Nathan,alter in
poſteris Salomonis. Nam,quod etiam ar-
gumentantur,Ioſeph non fuiſſe vocatum
nomine patris legalis,quæ res erat neceſſa
ria iuxta illam Deut.legem, id exiguum ſa
nè ac mendicum argumẽtum eſt,cui Au-
guſtinus &.5.lib.q.in Deute.q.46.& lib.2
retra.c.12. nullo negotio reſpondet. Mihi
verò opinio cõmunis magis placet:quan-
uis illorum opinio non diſpliceat, qui aſſe
runt,Heli Ioſephi ſocerum fuiſſe,eundem
qui & Ioakim parentem virginis Mariæ,
vt Lucas Genealogiã Chriſti per matrem
attexuerit:Matthęus verò per eũ,qui pater
putabatur. Nec proinde tñ Genealogiam
mulierum contra ſcripturæ vſum Euange
liſta texuit. Nam cùm ait,qui fuit Heli, re
latiuum ad Chriſtum referendum eſt, vt
ſit ſenſus. Et ipſe Ieſus putabatur quidem
eſſe Ioſephi,at re vera nõ illius fuit,ſed He
li. Cùm enim ſine virili opera ex virgine
matre natus ſit:nullum habuit in terris,cu
ius filius verè dici poſſet præter Heli, qui
auus ſcilicet ipſius maternus erat. Ne quis *De verb ſi*
ergo miraretur, q̃ in texenda genealogia *gni. Nam*
Chriſti ab nepote ſtatim traſilierit ad auũ, *& rex.*
interiecit

interiecit causam: quia Ioseph, quem patrem Christi dicere debebat, non verè erat pater, sed putabatur. Quanquam & relatiuum ad Ioseph quoq; referri potest: vt intelligas eum fuisse Heli non naturalem filium, sed ad eum modum, quo gener soceri filius esse dicitur. Itaq; Iosephũ euangelistæ ad parẽtes suos retulerũt, alter ad eos, quos ex se habuit, alter ad eos quos ex cõiugio sortitus est. Huius opinionis Augustinus libr. quæstionũ euangelicarũ. 2. q. 5. meminit. Hãc tenuit auctor libelli cuiusdam de ortu virginis, qui Hieronymo falsò tribuitur. Hanc Ioãnes Annius, Ioãnes itẽ Lucidus, Georgius Vuicelius alijq́ue nonnulli iuniores amplexi sunt. Huic etiã nominũ significatio consonat. Nam Ioakim, Eliachim, Heli, idem ferè significant, proq; eodem ferè vsurpãtur. 4. Re. 23. 2. Para. 36. Probabilis opinio hæc sit. Quis negat? Sed ne ipsa quidem certa est. Osiandri enim argumenta, quæ ille firma esse existimat, sunt profectò infirmissima. Obijcit primò nusquã in sacris literis reperiri, q̃ ille primogenitus filius mortui nuncupetur. Id verò de more impudenter obijcit. Si enim Obed filius Noémi illiq́ue natus esse dicitur, cur non dicatur natus Maaloni huiusq; proinde etiam filius? Item, accipiet eam, inquit, frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit. Præterea, ecquid obsecro est suscitare semen fratri, nisi filiũ illi gignere? Quid? Nonne illud manifestũ est, Ille sciẽs non nasci sibi filios, semen fundebat in terrã, ne liberi fratris nomine nascerentur? Gene. 38. At hæc ipsa loca retulit Osiander. Retulit quidem, sed ita tamen, vt apertis testimonijs respondere nequiuerit, nisi hæreticorum ritu aut vulgatam editionem accusaret, aut etiam scripturæ & verba & sensum eluderet. Nam sanctorum omnium communem intelligentiam pro nihilo habere est illi familiare & cum cæteris Lutheranis gentile ac proprium. Iam, quòd secundo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, simul habitare oportere, id est in eadem hæreditate paterna atq́ue adeò germanos esse ab eodemq́ue patre genitos: speciem fortasse veritatis habet, veritatem nullam profectò habet. Fratres quippe in illa Deut. lege non germani modò intelligendi sunt, verumetiam consanguinei, qui scripturarum vsu fratres appellantur. Id quod non communi solùm sanctorũ omnium sententia, sed aperto scripturæ testimonio comprobari potest. Booz enim Maalonis non germanus erat, sed propinquus. Nec confundimus nos negotium redemptionis cum negotio leuiri, quod Osiander calumniatur. Sed contendimus, summoq́ue omnino iure contendimus, exemplum libri Ruth, ad legem illam Deute. pertinere. Alioqui, si eos simul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitant, cur non magis, nam hoc simplicius est, eos qui in eadem domo? Ita quanuis fratres germani sint, nisi eandem domum habeant communem, ea lege minimè tenebuntur. Quod ne Osiander ipse quidem quamlibet perfricta fronte concessurus esset. Exponamus igitur, quod & Hebræorũ mos, & legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare simul, cùm in eodem oppido, vel ciuitate habitarint. Id verò non duobus solùm vterinis, quales Iacob & Heli fuisse perhibentur, vsu venire potuit: sed propinquis etiã alijs, vel remotis. Nihil ergo nos Osiandri argumenta mouent, quominus fidem Africano habeamus. Illud fortè mouere potest, quod in tertia conclusione capitis superioris asseruimus, cõmunem scriptorum omniũ traditionẽ certò nedum probabiliter pro vera historia habendam esse. Huic autem Africani traditioni historici omnes ecclesiastici testimonium perhibent. Igitur non modò probabilis, sed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Ioseph legalem & naturalem infert. Minimè verò. Multùm enim refert, res gestas

Philo Annianus tradit, Syris et Aegyptijs Ioakim, Eliachim et Heli esse synonyma.

Ruth. 4.

Deut. 25.

Matth. 22.

Luce. 20.

qua historici asseueratione narrent. Si enim is ipse, qui primus auctor historiæ fuit, rem non vt visam ac certam, sed vt auditam & incertam scripserit: tunc qui simili temperamento rem ceu probabilem referunt, ij quanuis consentiant omnes, non faciunt tamen historiæ firmitudinem. Porrò autem Africanus, vnde cæteri hanc historiam acceperũt, nihil præter auditum habuit: nec referentibus certam habuit fidẽ. Nam postquàm rem per inde vt à Iudæis quibusdam acceperat, ad Aristidẽ retulisset, huiusmodi verba, Musculo interprete, adiecit. Siue itaq; ad hûc modum siue aliter habet res ista, non poterit quisquam, meo iudicio, clariorem illius, scilicet, quæ obiecta erat Euangelistarum discrepãtiæ, expositionem reperire. Quisquis autẽ æquo animo præditus est, idẽ quod nos curabit, etiãsi certum desit testimonium: ob id videlicet, q melioreın ac veriorem expositionem proferre non poterit. Euangelium sanè per omnia quæ vera sunt tradit. Hactenus Africanus. Quibus verbis satis ille significat, si componendis Euangelistis ratio alia quæcũq; probabilior appareret, eam se libenter amplexurum. Quæ omninò res & Augustinum & Thomam videtur compulisse, vt præter hanc alias quoq; rationes tollendæ discrepantiæ inuestigarent. Sed de primo argumento satis multa diximus. *3. par. q. 31. art. 3.*

Ad secũdum verò dicẽdum est, huiusmodi quoq; res non tam ex fide historiæ q̃ ex probabili eorum côiectura pendere, qui sacras literas interpretantur. Non est enim aliquis probatus auctor, qui asserat se præter Mariam aliam Iosephi vxorem aut vidisse, aut certis testibus accepisse. Sed cùm in euangelio fratres Domini legerentur, & religio vetaret filios Mariæ suspicari: scripturæ expositoribus coniectãdum fuit, quónam id pacto fieri potuerit: vt veritas euangelij cum Mariæ perpetua virginitate congrueret. Ita quidam filios Ioseph ex alia vxore intulerunt, Christiq; proinde fratres non veros, sed qui putarentur, interpretati sunt. nam & Ioseph non verus erat pater, sed putabatur. Neq; horum coniectura vana commentitiaq; fuit, nullavè ratione tantùm ad respondendum hæreticis excogitata: sed probabiles habuit causas, quæ scripturarum etiam testimonijs niterentur. Primùm, quia Iacobus Hierosolymitanus episcopus non peculiariter esset frater domini cognominatus: si cognatiòe solùm fratres domini vocarentur. Cùm & Iacobus Zebedæi filius, à quo ille cognomēto distinguitur, ad eũ quoq; modũ frater dñi esset. Deinde, non simpliciter quidã in euãgelio diceret, Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te alloqui, si generali sanguinis côiunctione fraternitatẽ definiret. Iacobus nãq; & Ioãnes tunc tẽporis cũ Christo intra domũ erant, qui illo modo erãt fratres. Accedit q apud Marcũ à quibusdam dictum est, Nonne hic est faber filius Mariæ frater Iacobi & Iose & Iudæ & Simonis? Nõne & sorores eius hic nobiscũ sunt? Filius, inquiunt, Mariæ, frater Iacobi & Iose, &c. vt nõ ex Maria, sed ex Iosepho fratres intelligerẽtur. Vnde & iuxta Lucã interrogãt, Nonne hic est filius Ioseph? Atq; sorores, filias Iosephi Esther & Thamar intelligendas esse Hippolytus ac Nicephorus graues in primis auctores asserũt. Fratres ergo similiter intelligẽdi sunt, Iacobus, Iose, Simeõ, & Iudas: quos quatuor filios ex priore côiuge, cui nomẽ erat Salome, Iosephũ suscepisse ijdẽ auctores ꝓdidere. Accedit etiam, q Iosephũ, cũ Mariã vxorem accepit, octoginta annorũ fuisse senem Epiphanius non semel astruit. At in tã longa ætate non est profectò verisimile illum sine coniuge extitisse. Hæc auctores illi sine fidei discrimine argumentari atque adeò asserere potuerunt. Sed Hieronymus tamen rem diligentiùs animaduertens, vt erat in sacris literis apprimè versatus, probabiliorem multò rationem inuenit, quæ citra & Mariæ corruptionem & Iosephi

Matth. 12. *Mar. 6.* *Luc. 4.*

phi digamiam fratres domini in scripturis intelligerentur. Quòd enim Iacobus frater domini vulgò cognominatus Iosephi filius non fuerit, ex euangelijs videtur manifestè colligi. Marcus siquidem quos capite sexto fratres domini vocatos scripserat, eos capite quintodecimo filios cuiusdam Mariæ scribit esse, quæ nimirū vxor Iosephi esse nō poterat: nisi duas illum simul vxores habuisse contēdas, Mariā virginem, & alteram Mariam, quod nulla ratio probat, nulla prodit historia. Quin hominem pauperē, qui vix vnam alere & sustinere posset, duarum coniugum onera subijsse, & imprudentiæ, & incontinentiæ argumentū est. Ea vitia viro iusto tribuere quàm sit stultum, ne dicā impium, nō est, opus lōga oratione suadere. Adde quòd hæc eadem à Ioanne Maria Cleophæ cognominata est. Erat autem Cleophas frater Iosephi, vt Eusebius lib. 3. ecc. hist. c. 11. ex Egesippo retulit, ob quam causam, nisi me coniectura fallit, soror Mariæ virginis appellatur. Nam & leuiri fratres vulgò dici solent, & fratrum vxores sorores. Non igitur, vt sentio equidem, Maria illa tanquam mater, sed tanquam vxor Cleophæ nomē accepit. Iosephi itaq; coniux non erat, atq; adeò nec huius filij filij erant Iosephi, sed Cleophæ. Verùm quemadmodū Iosephus pater Christi existimabatur, sic filij Cleophæ, Iacobus, Iose, Iudas, Simeon existimabantur Christi cōsobrini Christiq; patruus Cleophas. Qua ratione Maria ista Christi matertera nuncupari potest: non quòd verè Mariæ virginis germana fuerit, sed quod soror & habita & dicta sit. Atqui cōsobrinos fratres etiam dici omnis scriptura demonstrat. Nec prioris opinionis necesse est argumenta refellere. Nōnulla enim assumit, quæ certis de causis à plerisq; aliter existimantur. Vt filios Zebedæi Christi esse consanguineos & proinde scripturę vsu fratres. Itē Iosephum. 80. annos natū esse, cū Mariam vxorem accepit. Quæ res dici possunt, probari nō possunt. Nā & Acto.

Isidorus in lib. de ortu & ui. & obi. san. pa. dicit, Iacobū Alphæi filium fuisse sororis matris Domini, unde & fratrem Domini uocatum.

c. 1. Lucas cū Iacobū Alphæi, Simonem, & Iudā retulisset, subdit. Hi oēs erant perseuerantes in oratione cū Maria matre Iesu, & fratribus eius. Constat autē Iacobū Alphæi, Simonem ac Iudam fratres dñi appellatos. Sed de his disputatū est ab alijs diligentiùs. Nos in præsenti non id agimus. Tātùm dicimus, ex diuersis opinionibus, quas in scripturarū interpretatione orthodoxi sequuntur, minimè historiæ fidem periclitari. Hæc quippè sola oratio erat secundo argumēto confutando necessaria.

At tertiū sic diluitur. Nō fuit Herodias filia Arethę regis, sed Aristobuli, sicut Iosephus multis in locis testatus est. Id quod nomē quoq; ipsum indicat. Est enim quasi patronymicū ab Herode, nihilq; proinde aliud significat quā filiam, vel neptem, vel aliquam è posteris Herodis. Quāobrē cū Aretha rege Arabū nihil videtur habere cōmune: cū Herode magno, cuius fuit neptis, cōmune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere historia, pace tanti viri dixerim, in ea re sine dubio fallitur. Apparet eū sanè, vel in historiā quāpiam auctoris incerti incidisse, ob id enim quidam veterē historiam appellatā volūt, vel certè in Eusebij Latinā incidit, quā Ruffinus fecit sua traditione vitiosā. Quò autē res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concordi verò testimonio etiā Iosephus de hoc scribit nominatim etiam de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis violenter abstracta, & suis ab Herode incestis nuptijs sociata: ppria, & legitima vxore depulsa, quā Herodiadē filiā fuisse dicit Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Eusebius Ruffino interprete. E quib9 verbis si tollas nomē Herodiadē posteriore loco positū, qđ nec Eusebi9 habet nec Ioseph9, vera erit lectio atq; adeò germana Eusebij Gręci in Latinū cōuersio. Nā relatiuū, quā, nō ad Herodiadē, qđ Ruffinus falsò intellexit, sed ad ppriā & legitimam vxorem depulsam referendū est quod rectè Musculus in noua nūc inter-

Lege. 18. anti. lib. c. 9.

Lib. 1. eccl. histo. c. 13.

 inter-

interpretatione fecit. Verū de tertio argumento hæc nobis dicta sint.

Ad quartū ita respōdeo. Quidqd sit de Magis, an fuerint reges nec ne, qđ in cōtrouersia est positū, certū illud est nō ex ea re historię fidē labefactari, ꝙ plurimi auctores Magos reges fuisse tradiderint. Nempè res hæc eius generis est, quam nemo historicorum sese affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuisse. Nitūtur itaq; auctores illi non historiæ auctoritate, quam nullam probatā habuere, sed probabilibus coniecturis, quas porrò habuere nonnullas. Qualis est, quòd in Magis videtur impletum illud, Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducent. Item illud, Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Quæ in epiphania domini non hodiernū vulgus, sed antiquus semper ecclesię chorus intonuit. Accedit, quòd, vt Tertullianus ait, Magos reges ferè habuit Oriens. Accedit quòd in reges illud maximè quadrat, Apertis thesauris suis. &c. Extat etiam Claudiani epigramma, vbi Magos appellat Chaldęos reges. Quòd si Claudiani nō est, certè elegantissimi poetę est. Hanc opinionem, vt quæ plausibilis sit ac popularis, Christi fideles iam olim libenter induerūt. Neq; operępretium iudico, si quis in concione publica eā dissuadere conetur. Nā dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud quā laborando odium quærere, extremæ dementiæ est. Quòd si paucis fortè quibusdam fidem argumentatione tua feceris, multas tamen in populo querelas, discidia, ac lites induces. Sine ergo plebem probabilissimam opinionem præsertim quę penitus insedit atq; inueterauit, cū suis maioribus retinere. Quòd si coniecturis alijs permotus contrariam sententiam habes, liceat per me, equidem non repugno. Illud ago, siue hæc siue illa opinio vera sit, nō inde historiæ auctoritatē aut eleuari aut imminui: cùm neutra earū opinio nū historiæ auctoritati, sed ꝓbabili coniecturę innitatur. Quòd enim regū nomen Euangelista suppresserit, id omnino nihil est. Non enim existimauit euangelij testimonium regio apparatu cumulandum, quòd Magorum sapientiam & grauitatē amplissimè ornauerat. In veritate sanè occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox præclara & opportuna. Nam quòd Herodes Magos parùm honorificè exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & maiestatis. Indignum verò est Magni regis tumorem in minutorum inuidiam odiumq́ue conuertere.

De quarto igitur argumento hactenus.

Nunc ad quintum respondeamus. Non Hieronymus modò, Augustinus, Thomas ac cæteri ferè omnes auctores, verùm etiam antiqua ecclesiæ traditio tenet, quòd Magi Christum tertiodecimo die, ex quo natus fuerat, adorarunt. Cuius quidem rei cùm causam quærerem quidnam esset, cur tanta id consensione ab ecclesia receptum sit, quanquam veteri traditioni in huiusmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non subsit, has causas tamen inueniebam duas, easq́ue ambas ex ipso euangelio collectas. Vnam, quòd Matthæus dicit. Cùm natus esset Iesus, ecce Magi ab oriente venerunt. Sanè si quando Magi venerunt, Christus esset anniculus aut bimus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Osiander, existimant: nō dixisset euangelista, Cùm natus esset, ecce Magi. Quod non de re tam sera, sed de subita & improuisa vel certè proxima, & quasi præsenti dici solet. Necdū, inquit, intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Gene. 24. Et Poeta. Audiat hęc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim cùm Mariæ dixisset angelus, Ecce cōcipies: &c. intelligens ipsa statim se conceptură, ait: Quomodo fiet istud, qm̄ virū nō cognosco? Recens ergo natus erat infans qn̄ Magi aduenerunt. Altera causa est hęc. Magi inuenerunt puerum in Bethlehem, ergo

go ante diem purificationis accesserunt. Quia vltra id temporis Christus non fuit in Bethleē. Lucas enim descriptis ijs, quæ ad purificationem attinebant, subdit. Vt perfecerunt omnia secundum legem domini, reuersi sunt in Galilęam in ciuitatem suam Nazareth. Non ait, in Bethleem, sed in Nazareth. Cur autem Bethleem reuerterentur, vbi adeò nihil habebant supellectilis, vt virgini ad reclinādum infantē non alius quàm pręsepe locus fuerit in diuersorio? Nec euāgelista docet, eos venisse vt morarentur, sed vt profiterentur in ciuitate sua. Manserunt itaque ibidem quantum necesse fuit ad implendam legem quæ iubet, vt post circuncisum infantulum maneat mulier triginta tribus diebus in sanguine purificationis suæ. Intra quos dies Bethleem venisse Magos rectè credimus, & puerum indicio stellę inuentum adorasse. In ea verò ratione, quæ primū opponitur, quidam liberalitatem ac beneficentiam virginis animaduertūt, quæ breui aurum acceptum in pauperes erogarit. Alij prudentiam, quòd viaticum parauerit in Aegyptum. Siue enim Ioseph ante purificationem de fuga ab angelo fuerit admonitus, iuxta illud, Cùm Magi recessissent, ecce angelus apparuit in somnis, &c. siue Magi oraculum de reditu per aliam viam virgini communicauerint: credibile profectò est, fœminam prudentissimam iam inde illud quod ad fugam & peregrinationē opus erat, prouidere. Sunt qui modestiā aduertant. Atque hæc ratio mihi videtur sanctissimè & prouidentissimè constituta. Non decebat eīn, vt quę pauper erat, ea diuitum oblationem subitò inferret. Ab omni fastu, & ostentatione erat virgo aliena, nec mutare conditionem illi erat animus, quam sciebat Dei filio placuisse. Quid? Quòd aurum Deo à Magis oblatū in sacros fortasse vsus censuit consecrandum? Prima itaque aduersariorum ratio his omnino modis facilè diluitur. Secunda pressiùs videtur vrgere. Si enim diligenter à Magis Herodes tempus stellæ didicit, occidit autem omnes pueros à bimatu, & infra secundū tempus quod exquisierat à Magis: biennium ergo antè stella Magis apparuit. Non igitur mox à Christo nato aduenerunt. Nam statim recedētibus Magis Herodes occidit pueros. Illa enim particula, tunc, non minùs rem præsentem proximamvè significat, quā vocula, ecce, cuius vim paulò antè expendebamus. Ait verò Euangelista. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, mittens occidit. Sed, hic nodus bifariàm solui potest. Primū enim, quod Euthimius admonuit, illa oratio, secūdum tempus, &c. nō refertur ad id, quod præcessit, A bimatu: sed solùm ad particulam, infra, cui proximè coniuncta est. Itaq; continenter legēdum est, occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu. Et ibi facta hypodiastole subiungatur, & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Non itaq; intelligendus est peremisse bimulos secundum tempus exquisitum: sed tātùm alios minimos, quibus videlicet solis tempus stellæ accommodauit. Sed ais. Cur bimos interfecit, si non secundum tempus stellæ? Respōdeo. Cur in omnibus finibus Bethleem, si in Bethleem iuxta prophetam natus est Christus? Quemadmodum ergo ex propria malitia ampliauit locum, sic ampliauit & tempus. Deinde, probabile est, id quod mihi semper vero similius fuit, Herodem Romam euocatum, vt accusationi filiorum responderet, stragem illam puerorū edere distulisse: quā edidit postea cū Hierosolymam regressus est. Quòd si necesse esset biennium Magis ad iter faciendum concedere, quod tamen absurdum est, non protinus necessariò fit consequens, vt biennio post Christum natum aduenerint. Multò enim faciliùs expeditiusque dicetur, quod Chrysostomo Augustinoque video placuisse, apparuisse stellam Magis tantò ante Christi natiuitatem, quantum

Luc. 2.

Math. 2.

Iosephus li. 16. anti. c. 7

tũ fuit opus, vt tot regionibus ac prouincijs peragratis puerum haud multò antè natum adorarent. Cũ verò demum quæritur, qui fieri potuerit, vt ab Oriente Magi tã paucis diebus peruenerint: huic quæstioni responsum facile, & promptum est. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribusque tribuere: qui Magos ad se tam breui dierũ spatio perduxerit. Sed Oriens in sacris frequenter accipitur pro terris quæ Orientales ad illam sunt, in qua sunt qui loquũtur. Vt ibi, Elegit sibi Loth regionem circa Iordanem, & recessit ab oriente. Item, de Aram adduxit me Balach rex Moabitarũ, de montibus Orientis. Siue ergo Magi posteri fuerint Balaam ac proinde ex Mesopotamia Syriæ venerint, vt Chrysostomo, Hieronymo, & Ambrosio visum est, siue ex Arabia accesserint, quæ sententia Iustini martyris perpetua fuit, seu sapientes alij, vel Persæ vel Chaldæi, quod Magorũ nomen præ se fert: dubitari nõ potest, quin totum illud quicquid erat itineris decem diebus conficere potuerint. Distat siquidem Hierusalem ab Aram centum septuaginta duabus parasangis Persicis & Hispanis, ab Vr verò Chaldęorum ducentis duodecim. Atque cum Laban Iacob fugientem à Mesopotamia in Iudæam insequeretur, septimo die consecutus est illum in monte Galaad, qui est principium Libani. Et ferebat tamen Iacob greges & vxores ac paruulos. At Laban non ante tertium diem fugam deprehenderat. Quid? Quòd in regione illa abundant dromedarij, quos vno die stadiorũ mille iter conficere scribit in vita Apollonij Philostratus? Aristoteles quoque lib. 9. histo. anima. cap. vlti. testatur celeriùs eos currere, quàm Nisæos equos. Nec te illud turbet quod Hieronymus in Hieremiæ. 25. cap. imò Hieremias ipse Chaldæam ait in aquilonis parte iuxta situm Herusalem collocatam esse. Quia enim inter aquilonem & orientem sita est, modò aquilonaris, modò Orientalis nuncupatur. Hæc fastidioso lectori scio molesta fore: sed erat ostendendum, quam temerè quidam à syncera historiæ fide, & communi sanctorum opinione dissenserint. Verùm de quinto argumento satis. Nunc sequentia refellamus.

Gen. 13. Num. 23. Gene. 31. Libr. 2. Idem Zacha. c. 2.

Sanè quidem, cùm in sexto argumento Epiphanij sententia contra historiæ fidem ponitur, nihil prorsus mouere nos debet. Primùm quoniam in rerum gestarum temporumque ratione nullos ille graues auctores sequi solet. Atque adeò in earum rerum memoria interdum fallitur. Deinde quoniam hoc saltem loco nulla argumentatione probabili, nullis prolatis veteribus monumentis antiquo ecclesiæ vsui contradicit. Quòd si verum est, vt verum est profectò, Christum passum esse anno ætatis suæ trigesimotertio inchoato per tres menses ac decem fortasse dies, nam de hac re nullam modò quæstionem habere volumus, docuisse autẽ eum tribus annis, & Ignatius in epistola prima ad Trallianos, & Eusebius in Chronicis prodiderunt, certè Epiphanij opinio videtur vera esse non posse. A trigesimo namque anno expleto vsque ad passionem non nisi duo anni supersunt. Quanuis nodũ hũc solueret Epiphanius, si tẽpus doctrinę Christi nõ à nuptijs, sed à baptismo inchoaret. Quod nos quoque dicere oportet, qui Maximi sententiam veteremq; ecclesię vsum propugnamus. Nuptias quippè anno post baptismum integro elapso factas esse credimus. Qua in re nobiscum dissentiunt quidam: nec sine causa dissentiunt tamen. Primũ enĩ toto illo anno nihil, inquiunt, scriptũ habemus de doctrina Christi. Quin eo anno nihil omnino docuisset. Quod est credibile nullo modo. In baptismo siquidem filius & sapientia dei, dux populi atq; magister patris testimonio declaratus est. Nec post euangelij munus euidentissima triadis commendatione testificationeque susce

susceptum otiosus Christus tot diebus vitam in silẽtio degeret. Sed illud, vt par erat, protinus exequeretur. Id quod non coniectura nostra solùm, sed Ioannis etiam euãgelio comprobatur. Ioannes porrò ita diserte rerum gestarum post baptismum tẽpora notat, vt ad nuptias, non dicam annũ, sed ne pauci quidem menses interfluxisse videantur. Altera, inquit, die, vidit Ioannes Iesum veniẽtem ad se, & rursum paulò inferius. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, &c. Et postea, In crastinũ voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippũ. &c. Deniq; statim in secũdi capitis initio, Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. En cùm Ioannes Iudæorum legatis respondisset, postero die vidit Iesum venientem ad se. Quo tempore Iesus nec notus erat, nec discipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifestisimè liquet. Sed postero die, hoc est, tribus à legatione diebus duo discipuli Ioãnis secuti sunt Iesum: ac proximo huic diẹ exiens in Galilçam Iesus ipse Philippum inuenit. Cùm verò subiungit euangelista, Et tertia die, nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, satis apertè indicat, quàm breue tempus inter baptismũ, vocationẽ discipulorũ ac nuptias fluxerit. Non itaq; annus integer intercesit. Præterea post secundũ aduentum in Galilæam cœpit Iesus prædicare, vt Matthæi cap. 4. dicitur, Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam illæ factæ sunt cùm post baptismũ primò aduenit in Galilæam. Quòd si annus integer à baptismo ad nuptias interfluxisset, iã tres anni prædicationis Christi nullo modo inuenirentur. Adde, quòd ex ea sententia consequens fieret, vt Christus anno ætatis suæ 34. inchoato fuerit passus. Illud nõ obscurè colligitur, qm̃ si vera esset, quinquies pascha à baptismo ad mortem interuenisset. Primum id esset, de quo nihil habemus in euangelio scriptum, inter baptismũ & nuptias. Secũdum, quod Ioannes statim post nuptias cõmemorat. c. 2. Vbi Christ⁹ emẽtes ac vẽdentes de templo, primùm eiecit. Tertium, de quo fit mentio Ioannis. 5. cũ sanauit paralyticũ. Quartum, cuius idem euangelista meminit. c. 6. inquiens, Erat autem proximũ pascha. &c. Quintũ, in quo passus est Christus, de quo Ioan. 12. &. 13. Nam quòd tertium illud, de quo dubium esse potest, festum paschæ fuerit, non modò Rupertus, sed Irenæus etiam testatur. *Lib. 5. cõ. in Ioan.* *Lib. 2. c. 39.* Ac reuera nomen festi simpliciter pro pascha solet in euangelijs accipi. Vt ibi, Non in die festo. Matth. 26. Item, secundùm cõsuetudinem diei festi. Luc. 2. Item, eme ea, quæ opus sunt nobis, ad diem festũ Ioan. 13. Cùm itaque Christus baptizatus fuerit anno tricesimo ætatis suę inchoato per tredecim dies: erat enim incipiens quasi annorum triginta, vt Lucas affirmat, *Luc. 3.* si quinquies festum paschæ intercesit, nimirum mortuus est anno ætatis suæ trigesimo-quarto. Quod licèt Beda alijq; nonnulli *Libro de tẽpo. c. 47.* iuniores asseruerint, defendi tamen nulla ratione potest, vt Paulus episcopus Forosempronięsis lib. 9. 2. par. & lib. 4. eiusdem *Annus. 34. non fuit annus passionis Christi* partis, Ioannes item Lucidus in libro de vero die pasionis Christi ostẽderunt. At vero nullæ huiusmodi rationes ab antiqua *Quia pascha illo anno fuit in die Martis.* patrum traditione, quã cõmunis ecclesię cõsuetudo in diuino officio, hymnis, antiphonisq; confirmat, poterunt me mouere. Nõ quòd hæc ad fidem religionem vè magnoperè attineant, sed quòd in rebus, vel vtraq; ex parte probabilibus, vel etiã ambiguis veteris ecclesiasticæ historiæ fides communis me delectat. Sed prima videamus. *Ad primũ alterius opinionis argumẽtum.* Anno, quod inter baptismum, & nuptias fluxit, nihil oĩno docuit Christus: cessator ergo fuit maximus, qui post iniunctum munus tandiu fuit otiosus. Sanè quidem eo anno non est publicè concionatus Christus, neque turbis euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otiosus. Quin & frequenter ad Ioannem accessit, vt frequẽs etiã de ipso Ioannes testimoniũ diceret, & priuatim quoq; docuit quosdã, ne ecclesiæ cõcionator repentè ꝓdiret.

Non

Ioan. 1. Non enim discipuli Ioannis illum Rabbi, hoc est, magistrum appellarent, nisi iã docere incœpisset, quemadmodũ Caietanus noster diligenter aduertit. Nã quod aiũt, ex Ioannis euangelio colligi paucos dies inter baptismum, & nuptias intercessisse: id nullo modo verũ est. Cùm Ioannes aduẽtum Iesu ad baptismum nusquam omnino narrauerit, vt idem Caietanus manifesta argumentatione confecit. Quanquam in eo fallitur, quòd pro certo asserit, ex quatuor Baptistæ testimonijs, quæ primo cap. euangelista refert, tertium datum esse die proximo post secundum. Secundum quippè, vt mihi videtur quidem, de futuro est, & licet scripturæ ordine sequatur, tẽpore tamen primũ etiam testimonium antecessit, vt vel Caietanus ipse confitetur. Illud enim, quod à Ioanne legatis Iudæorũ impartitum est, idem omnino ipsum fuit, quod se antè dixisse Baptista meminerat. Et(que) multò verisimilius eo tempore non dum Christum à Ioanne baptismum suscepisse. Medius, inquit, vestrum stetit, quẽ vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est. Cũ ergo Euangelista inquit, Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, nec intelligit de aduentu ad baptismum, nec scribit quid postero die à legatione Iudæorum gestũ sit. Sed docet, tertium testimonium altero die post illud, quod primo loco scripserat, datum esse. Nam secũdum obiter est vtri(que), id est, primo, & tertio ab euangelista interpositum, vt explicaretur Baptistam semper fuisse sui in testificatione similem, nec aliud futurum antè dixisse, quàm in præsenti testificaretur. Ita(que) tẽporis ordine, vt diximus, illud fuit primum, quod secundo loco Euangelista commemorat. Deinde secutũ est id, quod à principio positũ est. Post hoc proximo die tertium Baptista testimonium dedit, cùm vidit Iesum venire ad se. Sæpè enim post baptismũ, vt suprà dictum est, ad Ioãnem veniebat. Postero autem die quartũ testimonium addidit, cùm interessent illi ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cũ igitur non constet quantum temporis inter baptismum, & tria illa testimonia de præsenti fluxerit, quanuis omnia illa post baptismum data sint, certè ex euangelio Ioannis non colligitur, paucos dies inter baptismum ac nuptias interfluxisse. Quid? quod cùm ait, In crastinũ voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippũ, non Christum fortasse euangelista intellexit, sed Andream, quem primũ dixerat inuenisse Simonem, nunc dicit, postero die inuenisse Philippum, cùm ex habitaculo Christi in Galilæam exijsset. Ob id enim interpres latinus ait. Et dicit ei Iesus, cùm nomen Iesus nõ reperiatur in Græco. Quot autem dies intercesserint inter postremũ illud testimonium Ioãnis coram duobus discipulis tributum, & hunc diẽ quo Andreas inuenit Simonem incertum est.

Ad secundum argumentum.

Nã illud quidem apud Matthæum de publica ad plebem prædicatione intelligitur: cũ perspicuum sit, in primo aduentu Christi ad Galilæam, quem solus Ioannes cap. 2. narrat, iam Christum discipulos habuisse. Matthæus autem de secundo aduentu loquitur, quum iam Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, sed de publica, & populari intelligi potest.

Ad tertium argumentũ.

At verò tempus prædicationis Christi quantũ fuerit, non satis à veteribus expeditum est. Eusebius quoq(ue), ipse parum sibi in hac re cõstare videtur. Nãm Chronicis post quintumdecimum annum Tiberij tribus annis scribit dominum prædicasse: idque astruit à Ioanne etiam in euangelio conscriptum. Cæterùm idem in lib. de mon. euan. 8. demonstratione secunda, Ioannis item testimonio confirmat, tribus annis, & sex mensibus Christum prædicauisse. Quòd si ad passionem venit anno Tiberij decimooctauo, vt in Chronicis Eusebius ait, qui fieri potest, vt post annũ Tiberij quintumdecimum, annis tribus, & sex mensibus prædicarit? Atqui post annum. 15. Tiberij inchoatam esse euangelij doctrinam è Lucæ. 3.

Ad quartũ argumẽtũ.

Hieron. in 9. c. Danielis.

è Lucæ.3.cap.patefcit. Nos autem, ſi trium annorum doctrinam explere volumus, vnum doctrinæ priuatæ, duos verò publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus ſiquidem, probabiliterq́; negamus, feſtum, cuius Ioãnes. c.5. meminit, paſcha fuiſſe. Chryſoſtomus porrò ac Cyrillus affirmant feſtũ fuiſſe Pentecoſtes. Quod mihi, fateor ingenuè, non fit vero ſimile. Primò, quoniam poſt paſcha Ieſus moratus eſt in Iudæa cum diſcipulis ſuis, vt cap.3. Ioannes ſcribit, at mora iuxta ſcripturæ vſum in paucis his diebus, qui ad Pentecoſten interfluxerũt, intelligi non poteſt. Eò vel maximè, quòd poſtquàm Chriſtus moratus in Iudæa eſt, abiit iterum illa relicta in Galilæam, quéadmodum Ioannis cap.4. dicitur. Ac rurſum, è Galilæa venit Hieruſalem, quod habes cap.5. Quæ omnia tam breui tempore, niſi Chriſtum curſorem faciamus, expediri vix queunt. Caieta ſanè in quartũ Ioannis caput, haud abſurda ratione computat, Chriſtum in Iudæa poſt paſcha celebratum: in quo vẽdentes eiecit de templo, longam multorum menſium moram interpoſuiſſe. Non igitur feſtum illud, quod cap. quinto commemoratur, Pentecoſtes ſolenne erat. Deinde, quòd cap. quinto vnum miraculum euãgeliſta narrarit in paſcha patratum, & quòd ſexto ſtatim capite ad alterum paſcha tranſierit omnibus & geſtis, & dictis vnius anni intermiſsis, non ita probabile apparet. Feſtum ergo illud, in quo paralyticus ſanatus eſt, vt rectè Caietanus exiſtimauit, hyemale fuit. Nihil autem intereſt, ſiue dicas fuiſſe feſtum dedicationis templi ſecundi ſub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die menſis Adar, hoc eſt, Februarij: ſiue potius feſtũ ſortium, quod Iudæis ſolenne erat. 14. & 15. die eiuſdẽ poſtremi mẽſis. Tũc enim ordine egregio cap.6. ſequitur. Erat autẽ proximum paſcha. &c. Sed in huius argumenti confutationem nimis multa diximus.

Ad quintũ argumẽtũ. Chry. hom. 33. in Ioan. Cyri. lib. 2. 117. cap. idẽ ad Lyran'.

illud. Ad huc quatuor menſes ſunt, & meſsis venit.

1. Eſd. 6.

Eſther. c. 9.

Septimo verò argumẽto libri ſecundi cap. decimooctauo reſpondiſſe videmur. Sed ibi breuiter: nũc vbi ꝓprius eſt locus, longiore oratione argumentum illud refellendum eſt. Non ſunt verba Hieronymi in eũ ſenſum intelligenda, vt exiſtimemus ad veritatem hiſtoriæ ſatis eſſe, ſi ea, quæ auctor affirmat, vera à vulgo eſſe credantur: tum etiam cùm falſa ſunt. Alioqui ſi ad eam regulam liceret ſcripturæ hiſtorias interpretari, diceremus cùm apoſtolus ait Saulem regnaſſe. 40. annis, eum vulgo loquentem hoc, quod fama crebrior haberet, dicere voluiſſe. Quod Beda in.13. caput Actorum Apoſtolicorum aſſeruit, rectè ne an ſecùs, aliorum eſto iudiciũ. De tanto quippè viro non libet in præſenti iudicare. Diceremus rurſum, Matthæum virum Mariæ Ioſephum appellaſſe, non ꝙ reuera eſſet, ſed quòd vulgo eſſe crederetur: turbatum quoque Herodem, & omnem cũ illo Hieroſolymã nõ re quidẽ, ſed opinione vulgi: mortuũ deniq́;, ſi ita placet, eſſe Chriſtum nõ verè, ſed ad vulgi exiſtimationem apparenter. Certè ſi conſuetudinis ſcripturarũ eſt, vt opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur: omnia, quæ de Nabuchdonoſoro, Dario, Cyro, Alexandro, Sanſone, Machabæis ſcriptura refert, poterit quis inficias ire, quòd videlicet auctores ſacri ea narrarint, quæ vulgo erãt perſuaſa, non quę ipſi vera eſſe crediderint. Quod quàm ſit auditu horribile ac pertimeſcendum, nemo fidelium non videt. Alius eſt igitur Hieronymi ſenſus multò & ſanior & verior, quẽ ex ſubiecta partitione facilè lector accipiet. Falſæ vulgi opiniones in duplici ſunt differẽtia. Quædam, quæ non niſi verbis falſis ſignificari atque exprimi poſſunt. Vt Chriſtum eſſe Ioannem Baptiſtam, vel Hieremiam, vel vnum ex prioribus prophetis. Atque huiuſmodi opiniones ſemper auctores ſacri ita referunt, vt non ex ſe, ſed ex vulgi nomine retuliſſe videantur. Aliæ ſunt vul-

Ad ſextam obiectionẽ.

Ff gi

gi opiniones falsæ quidem, sed verbis ijs expressæ ac significatæ, quæ in sensu aliquo vulgari vera sint. Vt Ioseph esse patrē Christi ad vulgi sensum falsum omnino erat, sed verè tamen pater; & sine falsitate dicebatur. Tum quoniam nutritius erat, tum quoniam vir matris erat. Et licèt vulgi sermone, verè tamen priuignus filius vocatur, mater nouerca, vitricus pater. In quibus rebus, fateor, vera historiæ lex est vulgi opinionem exprimere. Nam si de priore rerum genere sermo sit, in historia profana absurdus est, in sacra etiam impius. Sapientes quippè cū vulgo loquūtur ferè, sed non sentiunt cum vulgo. Nec mēdacij tamen rei sunt, quoniam quæ loquūtur, ea secundùm aliquem verbi significatum vera esse intelligunt. Sic Maria virgo dixit, Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te, sermone vulgi quidem, sed verè tamen. Sic etiam si nullam habuisset interiorem admirationem Christus, verè tamen admiratus dici posset, cùm speciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda libro secundo in Lucam cap. 24. exposuit. Sic contristatum Herodē Matthæus, Marcusque dixerunt, qui tristitiam haberet in vultu. In quem sensum hypocritas tristitiam simulantes tristes quoque appellauit Dominus. Vulgata enim dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus vsurpantur. Tametsi in præscriptis exemplis & Christus si Diuo Thomæ credimus, aliquo modo interiùs admiratus est, & Herodes etiam contristatus. Etenim peccatores simul in vitijs tristantur & exultant, gaudent dolentque. At de hoc argumento satis. Iam pergamus ad reliqua.

Vide Bedā lib. 2. in Lucam ca. 7.

Matth. 6.

Ad 8. argumentum.

Non debuit sanè tantoperè ridere Hieronymus Adami in loco Caluariæ sepulturam: nec nos viri licèt sanctissimi exemplo historias eiusmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hisce rebus credendis nimium est facile. Credulitas etiam in optimi cuiusque mentem facillimè irrepit. At viri quidam excellentes, cùm à vulgi facilitate & credulitate declinant, in aduersum quādoque vitium incurrunt: sunt que tum etiam increduli, cùm in fide nihil est vitij, in incredulitate vitij nonnihil est. Testimonium autem, quod ex Iosue cap. 14. historiæ veteri opponitur, nihil profectò vrget: vtpote cùm nomen Adam eo loco non proprium sit, sed commune. Reddit enim scriptura causam, cur quæ post Hebron, ea ante Cariath Arbah, id est, ciuitas Arbeæ dicta sit: quòd videlicet Arbah, quem Arbeam. 70. vocauere, homo inter gigantes magnus ibi fuerit. Qui sensus præterquàm quòd scripturæ contextui aptissimè iungitur, (quapropter à Chaldæo interprete, Panigno alijsque viris clarissimis expressus est) inde etiam facilè probari potest, quod capite eiusdem libri quintodecimo Arbah pater Enach fuisse dicitur: vt promptum sit cuique intelligere, & Arbah nomen fuisse gigātis proprium, à quo Cariath, Arbah nominata sit, & Arbah patrem primumque fuisse illius terræ gigantum. Omitto hîc versionem. 70. qui tametsi magnitudinē non ad Arbah, sed ad ciuitatem retulerūt, vt ea vrbs Metropolis intelligeretur, satis tamen indicarunt Arbah nomen esse gigantis proprium, vnde ciuitas illa suum olim cognomentum acceperit. Itaque primi parentis in ciuitate Arbeæ fuisse sepulchrum nec ex eo loco neque aliunde colligitur. Quin illud multò probabilius est, quod publica rerum veterum memoria prodidit, primum Adam ibi iacere conditum, vbi secundus etiam sepultus est. De 8. igitur argumento hactenus.

Sic omnes Hebræi testātur. Sed Hieronymus uidens in Hebræo utroque modo uocem accipi posse, reliquit in Latina lingua illā eandem Hebræā uocē.

Certè habuerunt aliud exemplar Hebraicum.

Nonum argumentum non solùm in Chronographia, sed in scripturarum intelligentia difficillimam quæstionem habet, quæ auctores nobilissimos in varias sententias traxit. Iosephus sanè. 70. illos annos Iudaicæ captiuitatis ad primum Cyri annum computauit. Quem secuti sunt Africanus in quinto temporum volumine, Abulensis noster in secundum Matthæi

Libr. 11. de anti. Iuda. cap. 1.

cap. quæstione. 91. Annius cum Philone suo lib. 14. Ioannes Lucidus lib. secundo cap. 11. alijque viri graues, & antiqui & iuniores. Nituntur verò hi scripturæ sacræ clarissimis testimonijs. Primũ est Hieremię cap. vigesimoquinto inquiétis, seruiét gentes istæ regi Babylonis. 70. annis. Cumque impleti fuerint. 70. anni, visitabo super regem Babylonis, &c. Septuaginta ergo anni Iudaicæ captiuitatis iam tunc expleti erant, cùm Babylon capta à Persis ac vastata est. At rem hanc primo anno Cyri gestam esse, nemo est, qui ignoret. Item Hieremiæ. 29. Cùm cœperint impleri in Babylone. 70. anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonum vt reducam vos ad locum istum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuisse expletam. 2. lib. Para. cap. 36. & 1. lib. Esdr. cap. 1. non obscurè traditur. Atque Hieronymus ipse, quanuis alijs in locis aliter senserit, in hunc tamen Hieremiæ locum non potuit cùm manifesta veritate pugnare. Nisi, inquit, septuaginta anni expleti fuerint, Cyro rege Persarum laxante captiuos, nequaquã in patriam reuertemini.

A contraria parte illud primum est, quòd angelus, qui in Zacharia loquebatur, Vsquequo, ait, non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est. Istum autem annum Darij secundum eundem esse Zacharias cap. 1. testatus est: non ergo 70. anni in primo anno Cyri, sed in secundo Darij completi sunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Eusebius, Hieronymus, Augustinusque nituntur.

Idem cõfirmãt uerba illa, cùm ieiunaretis & plangeretis p hos 70. annos, &c.

Quòd verò exponunt quidam, Iste iam 70. annus est, scilicet iam diu transactus, vix audiri sine molestia potest. Cùm pronomen, Iste, hanc intelligentiam euidentissimè excludat: quæ si pronomen abijceretur, esset fortasse probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non transmigrationis Iudæorum, sed desolationis templi ac ciuitatis intelliguntur. At 70. desolationis anni non sunt ad primum Cyri annum, sed ad secundum Darij referendi. Annus ergo septuagesimus, de quo est Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, sed in Darij secundo expletus est. Illud prius, quod in hac argumentatione sumpsimus, ex. 2. Para. cap. 36. probari facilè potest, vbi hæc verba scripta sunt. Cunctis diebus desolationis egit sabbatum vsque dum complerentur. 70. anni, &c. Et Danielis. 9. In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et Hieremiæ. 25. Et erit terra in solitudinem, & in stuporem, & seruient regi Babylonis. 70. annis. Anni ergo septuaginta non transmigrationis, sed desolationis intelligendi sunt: vt Iosephus etiam testis est libro de antiqui. 10. capit. 10. & 11. & libro. 1. cont. Appio. Desolationis autem annos non in primo anno Cyri, sed in secundo Darij fuisse completos, id enim posteriore loco sumptum est, Esdræ testimonio à Hieronymo comprobatur. Esdras quippè verbis minimè obscuris testimonium perhibet, templum vsque ad Darij tempora deturbatum perstitisse. Septuaginta igitur euersionis annos non ad primum Cyri annum, sed ad Darij secundum computare debemus.

Transmigrationem hic dico, cũ Ioachim sponte dedidit se trãslatusq; est in Babylonem anno. 8. regni Nabuchodonosori. Quomodo Ezechiel. 1. usurpatũ est, ac rectè quidem, ut Hiero. in Hiere. 24. c. annotauit. Nã transmigrationis uocẽ scio à Iosepho aliisq; aliter quandoq; usurpari.

In pœmio super Agg. libr. 1. c. 4. & 5.

Quibus ex rebus satis profectò intelligitur, quantis omnino tenebris quæstio præsens sacras etiam literas circunfundat. Sed in ratione quoque temporum adeò impedita, & complicata est, vt vix aut nullo certè modo expediri atque extricari posit. Clemens porrò Alexandrinus à desolationis initio, quod decimonono Nabuchodonosori anno, & Sedechiæ vndecimo fuisse. 4. reg. 25. scribitur, ad primum annum Cyri, quo laxata captiuitas Iudæorum est, non nisi triginta annos computauit. Cui numero, vt dixi, Eusebius,

Theodoretus, Hieronymus, Augustinusque consentiunt. Cuius rei etiam illud argumentum est, quòd si ad imperium Cyri .70. anni interfluxere, Mardochæus certè ea ætate res tales ac tantas gessisse inuenietur, qua per summam senectutẽ, non dico Remp. administrare, sed ne inter viuos quidem numerari posit. Fuit nanque ex eorum numero captiuorum, quos cum Iechonia rege Iuda Nabuchodonosorus transtulit. Quare vel secundùm illos, qui non à desolatione, sed à transmigratione .70. annos cõputare volunt, expleta captiuitate, hoc est, primo Cyri anno iam Mardochæus erat propemodùm octogenarius. Nisi credamus illum bimum aut trimum in Chaldæam esse translatum. Sed fac anniculum fuisse. Minimùm ergo vnum, & septuaginta annos natus erat, quando laxata per Cyrum captiuitas est. Cyrus autem, vt nobilissimus quisque tradit historicus, aut triginta, aut triginta fermè annos imperauit: Cambyses, & Magi imperarunt nouem. In principio itaque regni Darij Histaspis Mardochæo anni ætatis centum decem accesserant. Ponamus igitur, id quod videtur cum ratione pugnare minùs, Darium fuisse eum, sub quo res Mardochæi gestas scriptura complectitur. Nam illas sub Arthaxerxe Lõgimano aut etiam sub Mẽnone contigisse, vt qui multis annis Dario fuerint posteriores, longè incredibilius est. Nullo verò modo probabile ad Cambysen filium Cyri hęc ipsa traducere, qui octo solùm annos tenuit imperium. At post duodecimũ Assueri annum quẽdam Mardochæi gesta historia sacra commemorat. Non ergo Assuerus ille Cambyses fuit: præsertim cùm huius acta actis illius nullo pacto cohæreant. Manet ergo, Mardochæum eo etiam tempore, quo ad centesimum vigesimum secundum annum vitam perduxerat, non imbecillum, ingrauescentem, senióue cõfectum: sed solidum, robustum ac valentem in rebus magnis præclarisque gerendis fuisse versatum. Quod in illis seculis vix credi potest. Vtpotè cùm multò antè nondum hominum ætate adeò inclinata illud propheta dixerit, Si autem in potentatibus. 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Augustinus, Hieronymus, Eusebius, Theodoretus Clemensque Alexandri. colligunt, historiæ libri Esther magis conuenire, & quadrare videntur: quàm numerus .70. qui aliorum opinione colligitur. Nisi Philonis Anniani fabulis delectamur, qui Mardochæum ait decem & octo annis ætatem Isaaci superasse. Verùm enimuerò Iosephus à decimonono anno Nabuchodonosori, quo anno templum deturbatum euersumque fuisse sacræ literæ produnt, ad finem regni Baltasar, cum Babylon à Dario, & Cyro capta est, non solùm 70. annos, sed multò etiam plures enumerat, scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonosori filium annis. 18. imperasse. Niglisarem deinceps annis. 40. Laboson dachum post mensibus nouem. Baltasarẽ denique annis. 17. Itaq; præter annos, qui bus à templo vastato Nabuchodonosorus vixit, qui fuere non pauci, septuaginta sex alij, si Iosephus vera dicit, ad primũ Cyri intercesserũt. Berosus autẽ in .3. lib. Chaldæorum non nisi .48. annos à desolatiõne ad Cyrum supputat. Nabuchodonosorũ nanq; ait .43. annos imperium tenuisse. Huius filiũ Euilmarodachũ annos duos. Niglisar, quem maritum sororis Euilmarodachi fuisse tradit, annos quatuor. Labosor-

Esther. 3 & 11.

Clemẽs, Alexãdrin⁹, Eusebius, Hieronymus, Africanus. 30. annos Cyro tribuunt.

Herodo. 29

Solus Metasthenes Annianus 24. assignat: sed à Babylone tamen expugnata. Itaq; re ipsa idẽ cũ cæteris sentit.

Confer principium libri Esther cum initio capitis tertij .5 lib. Esdrę huius opinionis Ioannes Carion fuit.

Iosephus lib. 11. anti. c. 6. Virum Esther Longimanum credidit, Eusebius in Chronicis Memnonem. Iosephum uidetur sequi Augustinus lib. 18. de Ciui. cap. 36.

Iosephus. 6. annos solum illi assignat. lib. 11. an. Iud. c4. 2. Herodotus lib. 3. annos. 7. & menses. 5. cui potiùs habenda fides, quoniam eo tempore fuit.

Cambyses parum propitius Iudæis fuit, Assuerus multùm.

Cẽtesimum trigesimum secundũ tolliges, si à desolatiõe .70 annos enumeres, atque rẽ sit enumerandi.

Lib. 10. an tt. ca. 11.

Euilmarodach legit Hieronymus.

Daniel. 5.

Neglisar legit Hieronymus.

Daniel. 5.

A transmigratione Ioachim ad primum annũ Euilmerodachi filij Nabuchodonosori. 37. an

nos interfluxisse, scribitur. 4.reg. lib. cap.25.

ſordachum Nigliſaris filium menſes nouem. Nabonidum ex eadem gente annos 17. cuius poſtremo anno Babylon à Cyro capta eſt. Que eadem fermè computatio ex Phœnicum hiſtorijs habetur, quas Ioſephus. 1. contra Appi. libro retulit. At Metaſthenes à vaſtatione Hieruſalem ad primum annum Cyri ſeptuaginta annos cõputauit in hunc modum. Nabuchodonoſorus, qui templum ciuitatemq́; vaſtauit, imperium tenuit. 46. annis. Euilmerodach filius eius. 30. Reg Aſſar huius filius. 3. Lab Aſſar Dach huius frater. 6. Balt Aſſar horũ etiam frater. 5. Si enim acceperis. 26. annos, quibus poſt euerſum templum Nabuchodonoſorus vixit, & illis addideris. 44. quibus Nabuchodonoſori filius vnus ac tres nepotes imperarunt, cõficies dictum numerum. 70. In ratione igitur temporum quæſtio hæc valde implicita eſt; atque ita implicita, vt ne à viris quidem hiſtoriæ peritis explicari poſſe videatur.

Beda ponit mortẽ Nabucho. à. 31 anno poſt euerſionẽ Hieroſolymorum.

Nam Iudæi, quippè qui Chronographiæ penitus ſint ignari, nihil hoc loco, & quæſtione valent niſi mera ſomnia fingere. In quibus etiam Liranus eſt, qui ſuo arbitratu. 70. annos ab. 8. Ioakim patris Iechoniæ, ad quartum Cyri numerauit, tantum vt ſententiam ſuam diceret, nullius grauis auctoris teſtimonio ſubnixã, nulla annalium ratione probatam, nullis argumẽtis perſuaſam, à ſacris etiam literis alienã. Sed hoc in re ambigua ferri poteſt. Illud quis ferat? quòd nonnulli apud Euſebium à. 13. anno Ioſiæ ad primum annum Cyri ſeptuaginta illos annos, de quibus eſt controuerſia, computandos eſſe aſtruxerunt. Quid? quòd in hac etiam quæſtione illud variũ atq; irretitum eſt, quod vel maximè erat explicatu neceſſarium, vt huius quæſtionis difficultas exponeretur. Nempè an Balthaſar filius Nabuchodonoſori fuerit an nepos an pronepos. Nam ſi verũ eſt, qđ Euſebius ait, Balthaſar filium fuiſſe Nabuchodonoſori, fratrem Euilmerodach nihil abſurdum videtur dicere, cùm negat à demolitione templi ad primum Cyri annum plures quàm. 30. annos interceſſiſſe. Sin aũt idem Nabuchodonoſori nõ filius, non nepos, ſed pronepos fuit: tum verò inter euerſionem ciuitatis, & primũ annum Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotem Hieronymus auctoribus Beroſo ac Ioſepho in. 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo. ſignific. cap. Nam & rex. Quanquam Ioſephus libro decimo an. cap. 13. Balthaſar nèpotem Nabuchodonoſori fuiſſe ſcribit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco à me tan prolixè ſunt poſita, vt lector intelligat primùm, huius argumẽti quæſtio quantis ſit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quam explanare nemo adhuc potuit, ſententiam à me expectet perſpicuam, certam, conſtantem: ſed probabilem veroſimilem, minimè abſurdam.

Ioſephus li. 10. an. c. 7. ſcribit Ioakim. 8. anno regni ſui fuiſſe à rege Babyloniis captũ. Sed contrà Danielis. 1. dicitur q. anno. 3. regni Ioakim uenit Nabuchodonoſor. Quòd autem eodem anno fit captus Euſebi' in chronicis docuit

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abundè probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium à deſolatione ſumendum eſſe, non à tranſmigratione, hoc eſt, non ab. 8. anno regni Nabuchodonoſor, cùm Ioachim cognomento Iechonias vltro ſe dedidit. 4. re. 24. ſed ab vndeuigeſimo eiuſdem Nabuchodonoſori, quando Nabuzardan templum, domos, muroſq́; ciuitatis euertit. 4. re. 25. Id quoniam, vt dixi, ex. 2. Para. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ. 25. oſtenſum eſt; ſuperuacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumãtur. At Caietanus in. 2. para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ tranſmigratione. 70. annos computari oportere, quod Hieremias ca. 29. ijs, qui cũ Iechonia trãſlati ſunt, ait: cũ cœperint impleri in Babylone. 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo, &c. Verùm ſatis expeditum eſt, ea, quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis. 25. eſſe referenda. Non enim, inquit, Cùm cœperint in vobis impleri. 70. anni, ſed, Cùm cœperint impleri. 70. anni, illi ſcilicet, quos

prædixerat. Perspicuum est autem. 70. annos capitis. 25. desolationis intelligendos esse. Tum quoniam omni populo Iudææ loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per transmigrationem Iechoniæ non est facta vniuersa terra illa in solitudinem & stuporem. Tum quoniam statim subditur, Et seruiẽt omnes gentes istę regi Babylonis. 70. annis. Si autem soli illi, qui cum Iechonia commigrarunt. 70. annis seruierunt, quomodo omnibus dicitur, Et seruient omnes gentes istæ, &c? Népè etiam vicinæ Hierusalem, &c. Quid? quòd etiam si solitudinis fuissent. 70. anni: desolationis tñ non fuerũt, si à transmigratione Iechoniæ computamus? Aliud quippè est solitudo, aliud desolatio. Non ergo. 70. anni à transmigratione Iechoniæ numerandi sunt. Quamobrẽ qui, vel à. 13. anno Iosiæ vel etiã ab. 8. Ioakim aut à tertio quoque huius computare. 70 annos incipiunt, eos equidem ab hac disputatione multò magis remouendos existimo. Primum itaq; fundamentum præclarè iactum est. Deinde non mihi sanè vero simile sit, à desolatione ad primum Cyri annũ non nisi annos triginta interfluxisse, quos Eusebius &, qui Eusebio cõsentiũt, Theodoretus, Hieronymus, & Augustinus numerẽt necesse est, si ad secundũ annũ Darij Histaspis, septuagesimi anni absolutionẽ trahãt. Cõstat siquidem Nabuchodonosorũ patrẽ Euilmerodachi ad quadragesimum quintum annum imperium perduxisse. Quos illi verè Metasthenes Annianus tribuit. A transmigratione enim Iechoniæ ad primum annum Euilmerodach. 37. anni effluxerunt. 4. re. 25. & Hieremi. 25. Iam ergo Nabuchodonosorus hos triginta septẽ annos imperauit. His si addas. 8. annos, quos antè regnarat. 4. re. 24. annos quinq; & quadraginta cõficies. Nec huic sententiæ repugnat Hieronym⁹, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonosorũ ait annis tribus & quadraginta regnasse. Quã sẽtentiã ex Iosepho accepit. 1. cõtra

Alij Hidaspim vocãt

Appionẽ libro, Iosephus verò a Beroso in 3. lib. Chaldaicorũ. Cõputat nãq; annos integros, non integros excludit. Qui mos est auctoribus profanis sacrisque familiaris. Sic Hieremiæ. 25. scribitur, primum Nabuchodonosori annum eundem regis Ioakim fuisse quartum. Cùm tamẽ anno tertio Ioacim regis Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalẽ venerit, & obsederit eam. Daniel. primo. Eodem autem tertio anno Ioacim Iudæam captam à rege Babylonis Eusebius etiam in Chronicis auctor est. Annus ergo tertius Ioacim primus erat Nabuchodonosori, sed nõ integer: annus verò Ioacim. 49. idem Nabuchodonosori primus integer fuit. Nos porrò annos Nabuchodonosor. 45. licèt non omnes integri fuerint, numeramus. Sicque de annis non integris in tota hac disputatione loquimur. Vnde error Eusebij coarguitur, qui non nisi. 38. annos imperij Nabuchodonosoro assignauit. Ponit enim illius mortem anno à desolatione. 19. cùm in vigesimosexto ponenda esset, si verum est, vt verum est certè, Nabuchodonosorũ post desolationem. 26. annos imperium tenuisse. Nam à. 19. anno, in quo templum vastatum est, ad. 45. ad quem Nabuchodonosorus vitam regnũ que perduxit: anni sex, & viginti cõputantur. Item si à. 37. annis quos à transmigratione Ioachim Nabuchodonosorus vixit vndecim ademeris, quibus regnauit Sedechias. 26. annos pariter supputabis. Atque hinc etiam error alter Eusebij refellitur, qui Euilmerodacho cæterisque Nabuchodonosori posteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimùm sex neque eos integros tamẽ. Certè si à desolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerentur, cũ. 26. ex illis Nabuchodonosoro accesserint, quatuor solùm aut quinque restant, quos Euilmerodacho, Neglisari, Labosardacho, Balthasari, impartiamur. Hos enim Nabuchodonosoro ordine successisse non Iosephus modò affir-

Daniel. 5. affirmat, verùm & Hieronymus Berosum prodidisse consentit. Quæ res omninò mihi magnam admirationem mouet. Quid enim causæ Hieronymo fuerit, equidem non intelligo, vt Beroso Iosephoq; consentiés Balthasar Nabuchodonosori pronepoté fuisse crediderit, & cú Eusebio tñ à fine regni Nabuchodonosori ad primú Cyri annú adeò paucos annos cóputarit. Eusebius enim excusari fortè potest, qui Balthasar fratrem Euilmerodachi fuisse, filiú verò Nabuchodonosori existimauit. Sed cur Eusebium excusem? Cum Matthæus dicat Iechoniam post transmigrationem Babylonis genuisse Salathiel, Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo anno Cyri iam grandior erat, cùm esset dux & princeps Iudæorú. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam in tam paucis annis ab Eusebio computatis nepotem adeò adultum habuisse. Non ergo à desolatione ad remigrationem. 30. solùm anni intercesserunt. His duabus conclusionibus illam adijcio, A desolatione ad primum Cyri annum. 70. annos intercessisse. Quam ego conclusionem negare non queo, cùm. 25. cap. Hieremiæ & 36. 2. Para. diligenter expendo. Si quis autem his scripturæ testimonijs aptè ac probabiliter respódebit, cum eo equidem non magnoperè contenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicandorum eorum testimoniorum apparet, nisi planè consentiendo, quòd ad primum annum Cyri. 70. desolationis anni interfluxerunt. Intelligo autem quosdam rei huius summam ita distinguere, vt captiuitatis septuaginta annos à transmigratione ad primum annum Cyri competent: at in secundo Darij anno septuaginta desolationis absoluant. Quod si verum esset, discrepantium opinionum probabilis satis concordia esset inuenta. Sed nihil falsius inuenio, cùm ad veritatem coepi reuocare rationem. Transmigratio enim fuit in anno Nabuchodonosori octauo,

Vide Theodore. in. 1. Zach. ca.

vt. 4. Reg. lib. c. 24. scribitur. Desolatio verò in eiusdem regis anno vndeuigesimo facta est. 4. Reg. 25. Vastatio ergo post vndecim annos transmigrationi successit. A primo autem anno Cyri ad Darij secundum sine controuersia plures quàm triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri potest, vt à trásmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri. 70. anni, à desolatione, item ad annum Darij secundum septuaginta alij numerentur. Quocirca varijs dissentientium auctorum sententijs omissis, ad argumenta cum tertia hac conclusione pugnantia respondeamus.

Obijcitur primùm, quòd angelus apud Zachariam, cùm de secundo Darij anno loqueretur, Iste, ait, iam septuagesimus annus est. Cui nos argumento ante omnia respondemus, locum illum ab interprete Chaldæo sanctoq; Pagnino multò aliter atque ad scripturæ sensum fortasse aptiùs fuisse cóuersum. Horum porrò versio sic habet. Vsquequo domine non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es istis septuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræos interrogatio nó in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem continétu sermone produci potest. Qua ex re fit, vt in editione nostra, tametsi oratio diuisa est, duę tamen interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa sit, Vsquequo domine nó misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? Posterior illa, Iste septuagesimus annus est? Quasi angelus in hunc modum conquereretur. Itáne domine promisionis tuæ oblitus es? Num iste est septuagesimus annus, qué scilicet & tu nobis tanta benignitate promiseras & nos à te tam ardenti desiderio expectabamus? Ecquid nobis cófert laxata captiuitas, facultas cócessa & templum extruendi & ciuitatem, si illud euersum, hæc vastata perseuerat? Nec verò insolitum est, vt quædam pasim sine nota interrogádi proferátur, quæ rectiùs aliter

enunciarentur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epistola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam sic pronũciare solemus, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui cõdemnet? Christus Iesus q mortuus est, qui resurrexit, q est in dextera Dei, qui etiã interpellat pro nobis. At Augustinus rectißime indicat, sic legi ac proferri oportere. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? vt tacitè respõdeatur, non. Et item, quis est qui condẽnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis? Quasi dicat, absit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adiunctas cùm multum habere venustatis tum acrimoniæ plurimum. Quod ego idem in præsenti de angeli querela sentio. Maior quippè vis in illa inerit, si duabus interrogationibus continebitur. Sed fac, nihil hic percunctatione quæsitũ. An ne idcircò nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidem, nec absurdè puto, illa quasi dolentis ac deiecti animi verba esse, quæ nihil minùs conquestione depressa, quàm sublata interrogatione significent. Id quò meliùs intelligatur, exemplis etiam scripturæ illustrandum est: quæ apertè mihi rem totam videntur exponere. Hieremias primùm duas quoque querelæ eiusdem partes facit: quarum vna interrogationem habet, altera non habet. Quare, inquit, via impiorum prosperatur, benè est omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt? Plantasti eos & radicem miserunt, proficiunt & faciunt fructum. Simillimum ex Habacuc exemplum proferam. Quare, ait, non respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Num prophetæ hi aliud conquestione atque interrogatione denotarunt? Num quicquam asseruere dum quæruntur? Non certè plus quàm dum interrogant. Ad eundem ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimoniæ particulas fecisse intelligo: quarum prior per interrogationem expressa sit, posterior per conquestionẽ. Non itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimum à desolatione esse: sed istum tam promissum, tam desideratum iam diu præterijsse cõqueritur. Nihil enim, vt modò diximus, conquerendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Iram Dei, scilicet, vltra tempus præfinitum trahi, illa interrogatione questus est, Vsquequo non misereberis. Misericordiam item plus nimio differri questus est illam conquestionem adijciens. Iste septuagesimus annus est. Quod nõ vultu asserentis, sed flentis, voce videlicet queribunda, proferendum est. Verùm de Zachariæ testimonio satis. Opponitur deinde, quòd anni septuaginta non captiuitatis, sed euersionis numerandi sunt. Id quod nos libentißimè concedimus. Sed septuaginta euersionis annos nõ in primo Cyri, sed in Darij secũdo expletos esse: id verò constãtißimè per negamus nõ nostra opinione nos, sed scripturę testimonio freti. At inquis. Templũ vsq; ad Darij secũdum annum deiectum euersumq; permansit. Si nihil templi factum intelligis: falsum est. Cùm in primis Cyri annis altare fuerit extructũ, templiq; fundamẽda iacta, vt 1. Esd. lib. c. 3. & 5. scribitur. Sin templũ ais non fuisse Cyro regnãte perfectum. Ita est sanè. Sed ne vsque ad Darij sextũ quidem annum perfectum est, quẽadmodum 1. Esd. lib. ca. 6. legimus. Quin Iosephus memoriæ prodidit, tẽplũ vsq; ad nonũ annũ Darij non fuisse omni ex parte expletũ. Cui opinioni Iudæi consentiẽtes. 46. annis aiunt templum ædificatum. Atq; idem Iosephus libro eo. c. 5. tradit, templum ne anno quidem Xerxis. 25. esse suis numeris omnibus absolutum. Quocirca si demolitio templi tandiu perdurasse intelligitur, quandiu informatum illud atq; imperfectum mansit: nimirùm

septuaginta

3. de Doct. Christ. c. 3.

Hiere. 12.

Habacuc. 1.

Daniel. 1. 2. Para. 36. & 1. Esd. 1.

11. libr. ant. cap. 4.

Ioan. 2.

septuaginta anni non iam ad secundum, sed ad sextú, vel nonú Darij vel etiam.25. Xerxis numerabuntur. Quid? q.70. anni vastitatis non modò templi, sed vrbis etiã intelligendi sunt? Ego, inquit, intellexi numerum annorũ, de quo factus est sermo ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem. 70. anni. Si igitur ad eum modũ annos vastitatis accipimus, cùm Hierusalem in.20.etiam Arthaxerxis anno adhuc deserta perstiterit, muri dissipati, portæ cõsumptæ, vt. 2. Esd. cã.2.habes, dicemus vtiq;. 70. illos annos ad Neemiæ quoq; tempora protrahẽdos, cùm ciuitas ab eo est per Arthaxerxis imperiũ instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel saltem tertio Cyri anno templi fabricam inchoatã esse credimus, septuaginta tamen euersionis annos tunc expletos arbitramur, non quãdo templum, aut inceptum, aut consummatum est.: sed quãdo Iudæis est laxata captiuitas dataq; adeò facultas, vt in patriũ solum remigrarent, altare extruerent, fabricarent tẽplum, ciuitatẽ reficerẽt, ruinas implerent. Quem omnino sensum, vt diximus, à sacris videmur literis accepisse: quę verbũ Hieremiæ primo Cyri anno impletum esse tradiderunt.

Dani. 9.

In secundo anno Cyri templi fundamẽta posita, Iosephus. 1.cõ. Appi. libr. tradit. Cui ego libenter assentio

2.Para. 36 1.Esd.1.

At Mardochæi ætas, imò potiùs res præclaræ gestæ cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuit, quãtam ex nobis aduersarij colligunt: non modò summa sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerẽdis idonea. Cuius argumenti responsio illa, quæ à viris doctissimis accepta est, non est omnino contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc seculis homo vnus aut alter ætate, temperamento, corporis animiq; vigore longè reliquis sui temporis senibus antecelluerit, cùm etiãnum quidam sint, quorum in summa senectute, nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires non modò labefactatæ, sed ne extenuatæ quidem videantur? Atq; hac responsione illud quoq; argumẽtum diluitur, quod ex Aggæi.2.trahi potest. Quis in vobis, inqt, est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? &c. In secundo igitur anno Darij quidã supererant annos nati.116 & eò amplius. Si enim.70.annis desolationis.30. Cyri, Cambysis, & Magorum.9. Darij duos & quinq; vel etiam septẽ addas, quibus ante vastitatẽ vixerant, si templum videre & gloriæ eius post tot annos recordari potuissent, certè summã illam 116.annorum conficies. Atq; hæc responsio quidem minùs absurda iudicabitur, si 30. Cyri anni non à capta Babylone, sed ab Astyage victo numerẽtur. Tunc enim primùm Persarum ac Medorum regnum accepit. Deniq; hoc quoq; respondendũ censeo. Quòd Mardochæus fuisse legitur de eo numero captiuorum, quos transtulit Nabuchodonosor cum Iechonia rege Iuda: non sic accipi oportet, quasi is ipse tunc fuerit inter captiuos numeratus: sed quasi ex illis extiterit, exq; eis duxerit originem. Hoc verò in Mardochæi laude scriptura posuit, q non ex ijs fuerit parentibus, qui Prophetis contradixerunt: sed ex eis, qui Hieremiæ obtemperarunt. Quæ huius loci interpretatio ex primo Esdræ libro cap.2.colligitur. Vbi numerantur illi, qui ascenderunt de captiuitate, quam transtulerat Nabuchodonosor, & in Iudæam reuersi sunt: cùm ex ipsis quidam non in Babyloniam venerint, sed patres eorum. Compertum siquidem ex Matthæo est, Zorobabelem in Babylone genitum fuisse. Sed &.3. Esdr.libr. cap. 5. ita legis. Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa, &c. Nullam ergo vim scripturæ afferimus, si interpretamur Mardochæum de Hierusalem translatum esse: q pater eius translatus sit. Quòd si quis adhuc hanc intelligentiam violentam esse contendat, & sic quoq; respondere possumus. Assuerus ille, de quo in lib. Esther perpetua mentio fit, Astyages fortasse fuit pater Darij Medi. Hũc enĩ Daniel.c.9. Assuerũ vocat.

Hiero. annum Magorum perpetuò excipit, & 8. solũ Cambysi assignat.

Hiero. communem sententiam sequitur, Assuerumq;

Vel

illum Arthaxerxem à Græcis appellatū ait. At nec Astyages nec Cyaxares Arthaxerxes uocatus est.

Vel certè Cyaxares huius pater: quem primum Asiæ populos in prouincias distinxisse Herodotus tradit. Fuisse etiam ait, cū ingenti tenebatur ira, peracerbum. Quæ omnia in Assuerum apprimè cōueniunt, qui in lib. Ester eisdē coloribus pictus est. Nec refert hi an alij Medorum reges ante Cyrum Asiæ imperitarint. Scimus enim Ctesiam Gnidium apud Diodorū in tertio alios atq; Herodotus scripsit, posuisse. Sed Herodotum Eusebius sequitur. Accedit, ꝙ nusquam Assuerus iste rex Babylonis dicitur, sed Persarum atq; Medorum. Ante Cyrum autem & Darium auunculum vna erat monarchia Medorum atq; Persarum: Babyloni rex proprius imperabat, vt in primo libro Herodotus scribit.

Narrāt Hebræi, ut in 10. Zacha. c. Hieronymus refert, captiuū populū Iudæorum non solum in Medos & Persas, sed in Bosphorū quoq; & septentrionalem plagā à Chaldæis esse translatum.

**Ratio Eusebij.*

Accedit etiam quòd huic expositioni oīa consonāt, nec ex ea quicquam absurdi emergit. Nā quòd Mardochęus primùm in Babylonē translatus sit, deinde in Susis appareat, nulla repugnātia est. Constat enī fieri potuisse, vt Babylonij quosdam ex captiuis Persis Medisq; vendiderint: vt causas alias omittam, quæ eius rei multæ esse potuerunt. Danielem sanè in Babylonem principio translatum, cōpertum est: at in Susis postea extitisse capite eiusdē Prophetæ octauo legimus.* Quantò illud vrgentius aduersarios premit, quod si tempore, aut Darij Histaspis, aut Arthaxerxis Lōgimani illa cōtigissent, quę ipsius Esther narrat historia: nullo modo Esdras Neemiasq; silentio præterijssent. Nam hæc ad Arthaxerxis Memnonis tempora referre, si Mardochæus cum Iechonia commigrauit, somnio q̄ simillimum est. Nec me fugit, Susa regiam aliquando Medorum ac Persarum ciuitatem, in qua Assuerus conuiuium illud instruxit, à Dario Histaspis filio cōditam Plinium lib. 6. c. 27. scribere. Quæ res si vera est, illa de Astyage aut Cyaxare sentētia vera esse nō potest. Sed Plinij nos auctoritas vrgere nequit. Quin multò probabiliùs Strabo in libro. 15. scribit, Susa Thitoni patris Memnonis ædificiū esse. Atq; Herodotus lib. 5. vrbē Mēnonis vocari solitā ait. Non Arthaxerxis Mēnonis, sed illius præstātissimi iuuenis, qui Priamo è Syria auxiliaturus venit, q etiā in Susis regiā ædificauit Memnoniā ab illo cognominatā, vt Diodorus scripsit in. 3. Susa verò ante Cyrum fuisse condita Daniel certissimus auctor est. Anno, inquit, tertio regni Balthasar, cùm essem in Susis, &c. Quam vrbem metropolim esse regionis Elamitarum Hieronymus verè quidem interpretatur, sed in ea Danielem turrim extruxisse falsò existimat. Iosephus siquidem in decimi libri postremo capite Danielem ait, apud Ecbatana Mediæ turrim eam ædificasse: apud Susa verò primariam Persidis vrbem illa vidisse, quæ Danielis. 8. narrantur. Quanquam Susa propriè nec Persidis nec Mediæ ciuitas est, Sed Susiæ Persis Medisq; vicinæ. Quæ quoniā non duabus his prouincijs modò: verumetiam Babyloni confinis erat, inq; harum trium regionum medio collocata: ideo reges Persarum atq; Medorum in ea sedem imperij locauerunt. Quod Cyrum fecisse Strabo affirmat: nos alios etiam priores fecisse credimus. Iam si Susa principiū regni Assueri fuit, vt primo libri Esther capite dicitur, non fuit autē, aut Darij Histaspis aut Longimani aut alterius Arthaxerxis cognomento Mēnonis Susa regni principium: sed vel Thitoni, vel alius regis, qui primus Susa nobilitauit, atq; inde exordium imperij sumpsit, certè non est absurdum Assuerum virum Esther Astyagē Cyaxarēmue huius patrem intelligere. Vterq; enim Medis etiam ac Persis imperauit, quemadmodum scribit in. 1. lib. Herodotus. Restat vt illud tandē exponamus, quî fieri potuerit vt. 70. annos, quos prędixit Hieremias, Iosephus in primo Cyri anno expletos dicat: cùm multò plures ipse idē in Nabuchodonosori posterorūq; huius imperio cōputarit. Sed in numeris Iosephi libri mēda habent innumera. Quæ ego menda viro diligentissimo atq; grauissimo assignare, nec

Ptolemæus lib. 6. c. 2. & 4.

volo

volo nec debeo. Librariorum ergo vitio accidiſſe credẽdum eſt, vt in Negliſaris regno pro.20. ſubiecta fuerint.40. in Balthaſaris aũt pro.7. poſita fuerint.17. Hos enim duos numeros ſi correxeris.70. anni cõſtabunt, quos Ioſephus à deſolatione ad primum Cyri annum ſcripſit effluxiſſe. Sic tamen.70. annorũ ſumma conſtabit, ſi poſt deſolationẽ ſolos.25. Nabuchodonoſoro tribuas. Quòd vigeſimusſextus incœptus fuit nõ abſolutus, ſi excludas tẽpoſtremũ Balthaſaris, quòd in illius initio Babylon in Cyri ditionem venit. Ac ſi quinque annos Balthaſari dedit, ſed ex ſcribentium vitio ſubſtituti ſunt ſeptendecim, tunc.70. anni conflantur, nec opus erit eos, qui integri non fuerunt, excludere. Verùm in his minutulis explicãdis ego quoq; mihi ipſe diſpliceo. Sed harum rerum curioſis ſemel ſatisfaciendum fuit. Et Gordianus iſte nodus, quãuis multo labore verbisq; etiam multis, erat tamen explicatè diſtinctèq; ſoluendus.

Decimum argumentum facile eſt quidem, ſed ad ſcripturæ cognitionem explicatu neceſſarium. Nõ enim Hieronymus ſolùm, ſed Aggæus etiam ſcribit, in ſecundo Darij anno templi eſſe fundamenta iacta. Atque illud, quod ex commentarijs in Danielem obiecimus, nihil habet omnino quæſtionis. Cùm Hieronymus ipſe in Iſaiæ.44. caput ſua verba fuerit interpretatus. Cyro viuente, ait, templi iacta ſunt fundamenta. Cæterùm ſub Dario anno illius ſecundo, templum ædificari cœptum eſt. Hoc itaque facillimum. Id difficilius, quod Hieronymus, imò Aggæus ipſe dicit in hæc verba, Ponite corda veſtra à die iſta & in futurum: à quarta & viceſima noni menſis, à die qua fundamenta iacta ſunt templi domini, &c. Et Hieronymus, A die viceſimaquarta noni menſis, in quo tẽpli fundamẽta ſunt iacta, &c. Loquitur autem ſine dubio propheta de nono menſe anni.2. ſub Dario. Huic argumento variè quidem à multis reſponſum eſt. Lyranus ſentit, fundamenta hoc ſanè loco appellari partem ædificij inferiorem, quæ cæteras ſuſtentet ac ferat, etiamſi ima non ſit, ſed fundamentis imis ſuperpoſita. Beda credit, atq; id receptius eſt, tẽpli interioris fundamenta viuente Cyro fuiſſe poſita: atrij verò exterioris porticuũ & Gazophylacij in ſecundo anno Darij. Illud quoq; dici poteſt, ſub Cyro fundamẽta inchoata informataq; fuiſſe, ſub Dario perfecta & conſummata. Adde, à Cyro ad Darium.40. annis interfluentibus fundamenta & temporum iniuria & inimicorum opera fuiſſe propemodùm euerſa & labefacta: ſed ſub Dario reconcinnata refectaq; fuiſſe. Vnde & Ioſephus Ruffino interprete, ſcripſit, ꝙ ſub Dario fundamẽtis reſtitutis ſuperædificabatur. Atq;, vt quemadmodum ſentio loquar, non mihi Aggæus videtur aſtruere; ꝙ in ſecundo Darij anno templi fundamenta iacta ſint. Sed hunc ſenſum propheta habet. Attendite non ſolùm ex die iſta, quæ videlicet eſt viceſima & quarta noni menſis: ſed à die, qua fundamenta iacta ſunt templi, & inuenietis à tẽplo meo inchoato nullos vberiores fructus prædia veſtra tuliſſe. Nimirũ enim negligentibus Dei religionem & cultũ nihil adhuc proſperè euenit. At ex die iſta benedicã, &c. Et hic ſenſus paulò antè fuerat explicatus his verbis. Et nũc ponite corda veſtra, à die hac & ſupra antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini, &c. Quaſi ex eo tẽpore, quo primùm iubente Cyro è Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit, nec quicquam eis fœliciter terra produxerit, ꝙ in Dei opere & tẽpli ſtructura ceſſauerint. Sed de argumento decimo hæc ſatis.

In Agge. ſecundum ca.

Refertur in Gloſſ. ordinaria. 1. Eſdr.6.

Lib.11.c.4.

In vndecimo non eſt facile expedire, quiſnam ille Arthaxerxes fuerit, qui cum Cyro & Dario iuſſerit templum ędificari. Rabbi Samuel eũdem eſſe credidit Dariũ & Arthaxerxem. Hoc enim non propriũ nomen, ſed regum Perſarũ omnium fuiſſe cognomen: vt Cæſar Romanorũ, Pharao Aegy-

Aegyptiorum.Non itaq; tribus iubẽtibus templũ ædificatũ,sed duobus Cyro & Dario Arthaxerxe.Cui opinioni vehementer coniunctio repugnat, quæ nomen Darij cum Arthaxerxe nõ solùm in Latino,sed in Græco & Hebraico exemplari coniungit. Ineptæ sanè loquendi formulæ sunt, Iulius & Cæsar,Marcus & Tullius,Chencres & Pharao.Huic quoque sententię illud refragatur, quòd pari ratione Arthaxerxis cognomen Cyro fuerat addẽdum, qui rex vtriq; nobilissimus Persarum fuit. Atq; idẽ Rabbi per Arthaxerxẽ,de quo capite.4.sermo fit,verè,vt ego sentio, non Cambysen sed Cyrum intellexit. Cur igitur scriptura cognomen vtriq; regi commune alteri adijceret, ab altero auferret? Hanc denique opinionem illud minùs probabilem facit, quòd si Arthaxerxes cognomen omnium Regum Persarum esset,id esset absurdum,quod.1.Esd.7.scribitur.In regno autem Arthaxerxis regis Persarũ Esdras,&c.Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plus certè,quàm si solum regem Persarum sine Arthaxerxis vocepofuisset.Sed de hac sententia satis. Pergamus ad reliquas. Iosephus porrò apud Lyranum hunc Xerxem filium Darij interpretatur. Vndecimo quippè anti.Iuda. lib.cap.5.scribit Xerxem filium Darij pietatis paternæ perinde vt regni hæredem fuisse.Nihilque ex patris institutis circa diuinum cultũ immutasse, sed Iudæos summa fuisse beneuolentia prosecutum. Addit etiã huius tẽpore Esdrã quidẽ argento, auro, & vasis pretiosis,quæ ex vniuersa prouincia Babylonis attulerat,templũ ornasse ac dei cumulasse cultũ: Neemiã verò eodẽ rege concedẽte non modò ciuitatẽ & muros instaurasse, sed & id suppleſſe, quod ad fabricam templi deerat. Verùm hęc sententia duos scrupulos habet. Prior est, ꝙ huic regi.38.annos imperij tribuit. Quam rem cum omnium Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darij non nisi viginti regni annos impartiuntur. Posterior scrupulus est huiusmodi. Primi Esdræ sexto capite dicitur, ꝙ Iudæi ædificauerunt & construxerunt & compleuerunt domum Dei Cyro & Dario & Arthaxerxe iubentibus,sed compleuerunt tamen in anno.6.Darij. Necesse est igitur,vt Arthaxerxes ille,quicunque tandem fuerit,ante annum Darij sextum fuerit. Alioqui quomodo vsque ad.6.annum Darij construxerunt Iudæi & cõpleuerunt templum viuente Cyro & Dario & Arthaxerxe? Non itaq; in nomine Arthaxerxis Xerxes filius Darij intelligitur. Quæ eadem causa eos etiam vrget,qui hoc loco Arthaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiũt,cuius diebus, vt Eusebius est auctor, & Esdras & Neemias ea,quæ templo, ciuitati murisq; deerant,expleuerunt. Ac ne illud quidem verum est, quod nonnulli aiunt: Darium Medum hoc loco accipi oportere,nam Darium Histaspis nomine Arthaxerxis accipiunt. Primum enim nusquàm aut in literis sacris, aut in auctore aliquo historiæ probato legitur, ꝙ Darius Medus tẽpli fabricam aut iuuerit aut iusserit. Solus quippè Daniel huius Darij mẽtionem fecit,nec tale quippiam illi aſsignauit. Deinde cùm Darius hic auũculus Cyri esset,vt plerisque visum est, multoque ætate maior,vt visum est omnibus,nequa quam scriptura sacra contra aliarum omnium morem Cyrum prius quàm Darium nominaret. Iubente, inquit, Cyro & Dario & Arthaxerxe. Quæ eadẽ ratio vetat,vt Darius hic Medus per Arthaxerxis vocem intelligatur. Quanquam.70.interpretes Danielis.7.pro Dario Arthaxerxẽ interpretati sunt, queadmodum Hieronymus noster admonuit. Præterea nulla historia neque humana neque diuina Darium Histaspis Arthaxerxem appellauit. Nulla ergo causa est, cur hoc loco Dariũ Histaspis Arthaxerxis nomine intelligamus. Præsertim cùm in toto illo libro per nomen Darij non alius vnquam nisi Histaspis filius intelligatur. Quid autem scriptura

Notum, inquit, sit regi, quòd Iudæi, qui ascenderũt à te ad nos, &c.1.Esd.4. Cyro ergo scribebant illi, à quo Iudæi in Iudæam dimissi fuerant. Iosephus ac cæteri hũc Cãbysen interpretantur.

Glossa Interlinearis Dani.9.ait Dariũ primum captiũ Israël soluisse, sed non proba.

Metasthenes Annij hunc ordinem inuertit.

ptura nobis per nominis ambiguitatem il luderet: si in eadem etiam orationis clausu la Darij nomen in varios significatus di strraheret? Aedificauerunt, ait, iubente Cy ro & Dario & Arthaxerxe, & compleue runt domum Dei istam vsq; ad diem ter tium mensis Adar, qui est annus.6. Darij regis.

Mihi duæ viæ huius quæstionis expli candæ apparent. Vna est, vt tueamur id quod nũc nuncimpugnatũest. Arthaxer xem Longimanum hic accipi oportere, qui primus huius nominis in historijs pro phanis inuenitur. Quæ eadem sententia Bedæ fuit. Loquitur autem scriptura per anticipationẽ, id quod sæpè aliàs sacri au ctores factitarunt. Non enim oẽs illi tres intelligẽdi sunt templum & ædificasse & complesse vsq; ad sextum Darij annum. Sed tres illi opus cõpleuere quidem, quos Iudæis constat in opere faciundo explen doque fauisse, at ædificatum est, atque ali qua ex parte completum vsque ad.6. Da rij annum Cyro & Dario iubentibus. Tametsi eo anno templum non est omni ex parte absolutum. Quoniam, vt Iose phus ait, Esdras ac Neemias sub Arthaxer xe postea templi fabricam, ornatum, et cul tum expleuerunt. Hoc verò solùm à Iose phi opinione nostra discrepat, quòd ea, quæ Esdras ac Neemias gessisse in scriptu ra referũtur, ille Xerxe filio Darij imperan te, nos Longimano iubẽte gesta esse cõten dimus. Illud autem sine controuersia ve rum est, Cyrum & Dariũ & Arthaxerxẽ eum, cui Neemias atque Esdras placuere, templũ ædificasse, absoluisse, & ornasse.

Altera quoq; scrupuli huius eximendi ratio est: si dicamus, duas illas particulas, & Arthaxerxe, ab Hebræo quopiam adie ctas esse in margine primùm, deinde tex tui, vt fieri solet, insertas. Nec aliunde quàm ex eodem libro exemplum huius er

1.Esdr.4. roris petere necesse est. In capite enim.4. sic Latina editio habet. In regno autẽ As suen, ipse est Arthaxerxes, &c. vbi tres illę voces, ipse est Arthaxerxes, nõ sunt scriptu ræ partes: sed ab expositore nescio quo in margine fortasse positæ scribẽtium erro re textui nostro interiectæ sunt, cũ nec in Hebræis exẽplaribus, nec in Græcis.70. in terpretum haberentur: quemadmodum etiam ante nos Lyranus admonuit. Idem quoq; error accidit in Latinis codicibus. 2.Reg.c.8. vbi verba illa, De quo fecit So lomon omnia vasa ærea in tẽplo & ma re æneum & columnas & altare, nec He bræa exẽplaria habent nec Græca.70.&c. Quod autem vitiũ in Latinam editionem irrepsit, idẽ potuit accidere, vt in Hebræa quoq; irrepserit exemplaria. Qua de re & lib.2. multa opportunè diximus, & iá iam in sequẽtis argumẽti explicationem quæ dam haud importunè disseremus. Illud nunc dico, me non leui coniectura ductũ de huius loci errore ita existimasse. Iose phus siquidem vndecimo Iudai.anti. lib. c.4. hunc ipsum Esdræ locum referens sic ait. Magnis omnium studijs proficiebat templi ædificatio iuxta mandata Cyri & Darij prophetantibus interim Aggæo & Zacharia: absolutũq; est intra septẽnium. Et lib.15.c. postremo non alium templi au ctorem facit Herodes præter Cyrum & Darium. Non ergo alius tertius in He bræis veris exẽplaribus habebatur. Verùm hæc hactenus. Cætera diluamus.

Argumentatio duodecima vsq; eo dif ficilis & obscura est, vt aut nullo modo, aut multò difficillimè dilui possit. Nimirũ enim in historia cũ sacra tum profana ita sæpè librariorum vitio numen deprauati sunt, vt qui eos ad veram rationem reuo care voluerit, is non dico in scopulosis lo cis arduisq; versetur: sed in labyrinthum inexplicabilium quæstionũ intret necesse sit, vnde exire non queat, nec si Thesei quidem filũ habeat. Huiusmodi autem errores in historijs humanis prodere su peruacaneum erit, nam obuij sunt passim plurimi. In sacris paucos quosdam com memorabo, qui satis sint tamen, vt intelli

gant omnes, quàm lubricum & facile librarijs sit vel in diuina scriptura numerũ pro numero substituere. Agedũ ergo primum huius rei exemplum proferamus. ex libri secundi Para.c.15. vbi ita legimus, Bellum verò non fuit vsq; ad tricesimum quintum annum regni Assa. Et e uestigio in initio capitis sextidecimi, Anno autem tricesimosexto regni eius ascendit Baassa, &c. Quo vtroq; loco pro tricesimo legere oportet vicesimum. Nam Baassa anno tertio regis Assa regnare cœpit, solũq; regnauit annos quatuor et viginti, vt.3.lib. Reg.cap.15.traditur. Non ergo ad tricesimumsextum annum regis Assa regnum vitamq; perduxit. Id quod perspicuum quoq; fit ex.3.Reg.libr.cap.16. Anno, inquit, vicesimosexto Assa regis Iuda regnauit Hela filius Baassa super Israel, &c. Et posterius, anno vicesimoseptimo regis Assa regnauit Zamri, qui scilicet occiderat He-
Cap. 9. la. Quem errorem Ioannes Lucidus in secundo temporum libro animaduertit.

Ne verò imperitus quisquam huius loci vitiũ in Latinæ editionis odium torqueat, æquè sciat Græca Hebræaq; exemplaria esse corrupta. Id quod.2.Para.ca.36. etiam contigit. Vbi in hæc verba exẽplaria oĩa, quæ mihi videre licuit, cõsentiunt. Octo annorũ erat Ioachim cũ regnare cœpisset, & tribus mẽsibus ac decẽ diebus regnauit in Hierusalem: fecitq; malum in conspectu domini. Quo in loco pro decem & octo librarius aut indoctus aut negligens octo subiecit. Sic enim.3.Reg.24. verè legis, Decẽ & octo annorũ erat Ioachim cũ regnare cœpisset, &c. Alioqui quomodo fecit malum in conspectu domini? Quomodo egressus est ad regem Babylonis, & cùm esset natura bonus, ne ciuitas periclitaretur, vltrò se dedidit? 4.Reg.24. Iosephus.10.anti.c.9. Atq; hũc etiam errorem Caietanus prior deprehendit. Nolo enim quicquam aliorum aut industriæ aut ingenio detrahere. Verùm ego etiam ipse interdũ cõiectura ducor ad suspicãdum, auctores sacros quibusdã in locis alios numeros posuisse, quàm nunc inueniantur. Verbi causa ponamus aliquid, vbi coniecturæ huius argumentum appareat. Primo reg. lib.cap.13. scribitur, quod filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset. Quòd si filius anni vnius intelligitur, quasi puer vnius anni innocens, qui nesciret inter dextram sinistramq; discernere: quónam pacto illud accipiemus, Filius viginti & vnius an- Hiere. 52.
ni erat Sedechias cùm regnare cœpisset? Quid si hic etiã numerus ille viginti exscribentiũ esset errore prætermissus? An nõ tibi videtur, si ita hi per incuriam negligentiãq; fecissent, falsis interpretãtium expositionibus locũ esse daturos? Rursum, qua- 2.reg.5.
le quæso illud est, Filius triginta annorum erat Dauid, cùm regnare cœpisset, & quadraginta annis regnauit, si filium vnius anni innocẽtem interpretamur? In simili ergo dicendi forma similis sit interpretatio. Sed similis esse nõ potest, si vnius anni filius Saulus esse dicatur. Quãobrem verisimile est, auctorẽ libri Regũ filium eum viginti & vnius anni scripsisse: sed scriptorũ vitio maiorem numerũ in Hebræis exemplaribus omissum. Quem deinceps errorẽ in Græca Latinaq; exẽplaria aut alij quilibet aut etiam interpretes transfuderunt. Quod idẽ.2.Para.c.15.16.&.36. accidit, sicuti paulò antè demonstrauimus. Et quoniã nõ est animus singula loca discutere: vnũ solummodò ex Rabani opinione adijciã, vt iam demum ea, quæ sunt huius argumenti propria, expediãtur. Hieremiæ.52. vulgata lectio sic habet. Iste est populus, quẽ trãstulit Nabuchodonosor, in anno septimo Iudæos tria millia & viginti tres. In anno octauodecimo Nabuchodonosor, trãstulit de Hierusalem animas octingẽtas triginta duas. In anno.23. Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Iudæorũ septingentas quadragintaquinq;. Omnes ergo animæ quatuor millia sexcentæ. Qua ex lectione subdifficiles & perobscuræ quæstiones emergunt,

gunt, quarum nonnullas Liranus mouit: sed q̃ bellè responderit, aliorum esto iudiciũ. Rabanus in Hieremiam ter Iudæos à Nabuchodonosoro captos scribit, harũq; trium captiuitatum numerũ hîc à propheta censeri.

Iosephus.1. cõ. App. A lex. libr. ex Beroso refert, Nabuchodonosorum primo anno regni sui, quosdã Iudeorũ captiuos in Babylonẽ adduxisse.

Prima fuit, cum Nabuchodonosor Ioakimum filiũ Iosiæ vinctũ catenis duxit in Babylonẽ. 2. Para. 36. Nec enim est verosimile, non etiã alios plurimos cũ Ioacimo in Babylonẽ transtulisse. Nam & Daniel capite primo verbis nõ valde obscuris significat, anno tertio Ioacimi quosdam è Iudæa in Babylonẽ esse trãslatos.* At Caietanus negat, Ioacimum in Chaldæam aduenisse. Sanè quidẽ: verùm infirma ratiõe negat. Interfectus est, inquit, Ioacimus in Iudæa & sepultura asini iuxta Hieremiæ* prædictionẽ sepultus est ac proiectus extra portas Hierusalem. Quid tum? Quasi verò fieri nullo modo posset, vt ductus primùm in Babylonem, deinde in Hierosolyma remitteretur, vbi, cũ fidẽ regi Babylonio datã violasset, ingloria morte periret. Nõ itaq; eamus inficias, Ioacimum cum alijs multis in Babylonẽ esse traductũ. Id enim non Rabanus solùm, sed diuinæ etiam scripturæ tradũt.

*li.36.c.2. Para.

* Cap. 22.

2. Para. 36

Secũdam captiuitatem Rabanus ponit in trãsmigratione Iechoniæ, quæ. 4. lib. Regũ. 24. habetur expressè. Tertia quoq; in eodem lib. c. 5. expressa est, cũ Nabuzardã tẽplum etiã vrbẽq; vastauit. Trium ergo harũ captiuitatũ, vt Raban' autumat, Hieremias hic singillatim scribit numerum. Quæ si vera sentẽtia est, tres numeri mutãdi sunt: vt pro septimo anno in prima captiuitate scribatur, primo. Illa enim anno primo Nabuchodonosori contigit, qui idem Ioacimi tertius fuit: quemadmodum paulò antè dicebamus. In secũda verò captiuitate pro octauodecimo scribendum est, octauo. Cõstat enim Iechoniam in Babylonẽ octauo Nabuchodonosori anno cõmigrasse. 4. Reg. 24. Pro vicesimo autem tertio in captiuitate postrema legi oportet, vndeuicesimo. Nã vt. 4. Reg. 25. scriptum est, Hieremiæ item. 52. Sedechias in anno. 19. Nabuchodonosori ductus est in Chaldæã. Nec huic sentẽtiæ repugnat, q lib. Reg. 4. c. 24. decẽ Iudæorũ millia cũ Iechonia dicũtur esse translata. Quoniam Hieremias non vulgus promiscuũ, aut milites quoslibet annumerat, sed principes Iudæ, & eos qui erant in dignitate aliqua constituti, vt Iosephus decimo Iudai. anti. lib. c. 8. animaduertit. Vel etiã eos hîc supputat Hieremias, qui in libris Regum non fuerant numerati: Primæ siquidem ac postremæ captiuitatis numerũ auctor libri Regũ omnino prætereierat. In secunda autem posuerat maiorẽ quidem, hoc est, decem millia: prætermiserat minorẽ, quem hîc supplet Hieremias, id est, animarum octingẽtas triginta duas. Quod Iosephus intelligẽs in decimo anti. Iud. lib. c. 9. vtrũq; numerum cõplectitur, asseritq; eos, qui cũ Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numero & amplius octingentos triginta duos. Quanquam primã captiuitatem ad eum annũ refert, quo rex Babylonius Ioacimum Interemit, insepultumq; extra mœnia iusit proijci. Tũ enim scribit tria millia Iudæorum Babylonẽ in captiuitatem esse ducta. Qui annus proculdubiò septimus Nabuchodonosori fuit. In octauo nanq; Iechonias pro patre est cõstitutus. 4. Reg. 24. quod si accipimus, numerus primæ captiuitatis in Hieremia sine vlla correctione rectißimè cõstat. Intelligo autẽ locũ Hieremiæ totum posse à mendi nota vindicari: si dicamus secũdam captiuitatẽ anno. 18. Nabuchodonosori fuisse, annis scilicet integris numeratis. Sicut & prima anno septimo est in hũc sensum adscribenda. Alioqui, si de annis non expletis sermo sit, prima in anno. 8. secũda in. 19. Nabuchodonosori fuit. At tertia fuit anno. 23. cùm quinto post excidiũ Hierosolymitanũ anno, qui fuit regni Nabuchodonosori. 23. inuasit Coelen Syriam, Ammonitas Moabitasq; subegit, Aegyptios perdomuit, ac repertos ibi Iudæos captiuos

10. lib. c. 8.

 uos

uos Babylonem abduxit, vt Iosephus auctor est.10.anti.Iud.lib.c.11. Sed quoniam Hieremias eos numerare videtur non qui de Aegypto sed qui de Iudęa trāslati sunt: quia rursum eas videtur captiuitates recēsere, quæ è sacris historijs colligūtur: quia demum eam, quæ sub Nabuzardane fuit omniū celeberruma tēpliq; atq; vrbis incendio vel maximè nobilitata, tertio loco videtur scribere, vt eò redeat, vnde est paulò antè digressus: vt numerū annorum in secunda & tertia captiuitate ad formā.4.libri Reg.restituēdum contenderet, ei ego nō magnoperè repugnarim. Nam si in prima captiuitate Iosephum q̃ Rabanum sequi malis, non equidem improbabo. Ego autem, vt ingenuè loquar, nūquam mihi minùs q̃ in hac digressione placui, quanquàm magis adeò id argumēti difficillimi explicādi cupiditate, q̃ vlla alia culpa mea contigit: qui dum monere volo, numerorum quæstiones lubricas esse atq; difficiles, ꝙ error in numeris facilis ac lubricus sit, mei penè sum oblitus: feciq; id repentino quasi motu percitus, quod ne meditatus quidem ôpere ad hoc instituto facturus eram: vt ijs de rebus, quæ maximi sunt negotij, inter refellendū argumenta disputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportunè, quod duodecimi argumēti difficultas omnis in eo numero annorum sita est, qui.3.Reg.lib.c.6.pręscribitur, ab egressione filiorū Israël de Aegypto ad tēplum à Solomone inchoatū. Est autem in omnibus exēplaribus Gręcis, Latinis & Hebręis idē omnino numerus annorū quadringētorū octoginta. Quem numerū exscribētiū errore à vero esse immutatū, hisce argumētis suaderi potest.* Primùm ꝙ Iosephus lib.Iudai.an.8.c.3.scribit, Solomonē templi fabricā exorsum esse annis quingentis nonaginta duobus postquā Israëlitæ ex Aegypto excesserūt: mille verò viginti annis postquam Abrahā in Chananæam regionem è Mesopotamia migrauit. Nam si quadringētis triginta, qui iuxta Exodū

*Sic Gebenius ac uerè ille quidem trāstulit. Numerus enim 502. qui habetur in uersione Ruffini ex scribētium errore est positus. Nisi Iosephus ipse secum pugnet lib. 11.c.4. Vnde patet Sabellici errorEnnea.

à migratione Abrahā ad exitum Israëlitarum de Aegypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris ab exitu ad tēpli ædificiū coeptū: summa illa Iosephi relinquetur annorū mille viginti, atq; adeò & vterq; sibi numerus et inter se vicissim ambo constabūt. Deinde Iosephus idem lib. 11.an.Iud.c.4. Ante Saulū & Dauidem, inquit, remp. Iudices administrauerūt. Qui reip.status plus q̃ quingētis annis durauit post Moysis & Iosue imperiū. Non ergo ab exitu Israël de Aegypto ad initium templi.480.solùm anni intercesserunt.

1.lib.9. ubi uulgatā ... tiam secutus affirmat, annum templi inchoati fuisse ab eo, quo filij Israël de Aegypto sunt egressi, quingentesimum secundum.

Præterea, Moyses quadraginta annis imperauit. Erat enim annorū octoginta cū eduxit Israël, Exo.7. & cētesimo vicesimo ætatis anno mortuus est. Deut.vltimo. Moyses.40

Adde annos octo interregni, quibus Israëlitæ seruierūt post mortem Iosue regi Mesopotamię. Iudi.3. Iosephus.6.lib.an.c.5.scribit hos fuisse duodeuiginti. Quorum octo seruitutis fuisse lib.5.c.7. tradiderat. Interr.8.

Othoniel iudicauit populum quadraginta annis. Iudi.3. Othoniel 40.

Adde duodeuiginti annos interregni, quibus seruierūt regi Moab. Iudi.3. Interr.18.

Aioth iudicauit populū octoginta annis. Iudi.3. Aioth.80.

Adde viginti annos interregni, quibus seruierūt regi Chanaam. Iudicum.4. Interr.20.

Barac & Debora iudicarunt populum quadraginta annis. Iudi.5. Bar.& Debora 40.

Adde interregnum septem annorum sub Madian. Iud.6. Interr.7.

Gedeon iudicauit populum quadraginta annis. Iudi.8. Gede.40.

Abimelech tribus annis. Iudi.9. Abim.3.

Thola viginti tribus annis. Iudi.10. Thola.23.

Iair vigintiduobus annis. Iudi.10. Iair.22.

Interregnum decē & octo annorum sub Philistæis & Ammonitis. Iud.10. Interr.18.

Iepte sex annis iudicauit. Iud.12. Iepte.6.

Abesan septem annis. Iud.12. Abesan.7.

Helon decem annis. Iud.12. Helon.10.

Abdon octo annis. Iud.12. Abdon.8.

Interregnum quadraginta annorum sub Interr.40.

ſub Philiſtæis. Iudi. 13.
Sanſon. 20. Sanſon viginti annis. Iudi. 16.
Heli. 40. Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4.
Saul. 40. Saul regnauit quadraginta. Acto. 13. nã
Ioſephus lib. 6. anti. Iuda. c. poſtremo ait, il
lũ regnaſſe viuẽte Samuele annis duodeui
ginti, poſt Samuelis morté annis viginti.
Dauid. 40. Dauid regnauit annis quadraginta. 2.
Reg. 5. & 1. Para. 3.
Solomo. 4. Solomon quarto anno regni ſui tem-
pli fabricam cœpit. 3. Reg. 6.
574 Qui in ſummam redacti faciunt nume
rum quingentorum ſeptuaginta quatuor
annorum. Quibus ſi adijcias annos Ioſue,
Sangar & Samuelis, interregnum quoq;,
quod inter Sanſon & Heli fuiſſe ſcriptura
dicit, maior vtiq; ſumma q̃ illa Ioſephi cõ
ficietur. Plures igitur q̃. 480. anni ab exceſ-
ſu Iſraël de Aegypto ad tẽpli fabricam in-
terceſſerũt. Mendum itaq; in hoc ſcriptu-
ræ loco ineſt, ſuntq; proinde ad veram ra-
tionem codices Hebraici, Græci & Latini
corrigendi. Adhæc, ſi Græca omnia exem
plaria fidem aliquam faciũt, vt in eiuſmo-
di rebus ambiguis & numerorum ratione
Acto. 13. controuerſa æquum eſt, Paulus certè poſt
terram Chanaam filijs Iſraël ſorte diſtribu
tam tẽpus Iudicum vſq; ad Samuel qua-
dringẽtis quinquaginta annis non multò
ſecus definiuit. Sic enim Græca habent.
καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ χαναὰν κατεκληροδότη-
σεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τε-
τρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως σαμουὴλ
τοῦ προφήτου. Quæ Eraſmus ita conuertit;
& deletis gentibus ſeptem in terra Cha-
naam ſorte diſtribuit eis terram eorum,
Et poſt hæc annis circiter quadringentis
quinquaginta dedit Iudices vſque ad Sa-
muel prophetam. In eundem ſenſum
Pagninus vertit, cæteriq; iuniores omnes
interpretes. Nec enĩ Græca illa aliter reddi
450 poſſunt. Quòd ſi quadringentis quinqua
ginta annis, quos Paulus Iudicibus à diſtri
40 butiõe terræ ad Samuelẽ impartitur, adda
40 mus Moyſis quadraginta, Saul item qua-
40 draginta, Dauid quoq; alios quadraginta

& quatuor deniq; Solomonis: eandem 4
profectò ſummam conficiemus cum ea,
quæ paulò antè è certis ſcripturæ teſtimo-
nijs confecta eſt quingentorum ſeptua- 574
ginta quatuor annorum: vt nouum te-
ſtamẽtum veteri omninò conſentiat. Sed
ait Caietanus, Græca omnia exemplaria
& Latina eſſe vitiata: & Græcè τριακοσιοστῷ
non τετρακοσιοστῷ Latinè tercentis non qua-
dringentis eſſe legendum. Qui ſic? Euinci
tur, inquit, quoniam aliàs non conſtabit
numerus annorum, quẽ tertius liber Re-
gum. c. ſexto definit. Scilicet, quaſi non in
hoc cõtrouerſia ſit, an ille numerus an hic
ſcribentium errore ſit inductus. Nume-
ro ſanè tertij libri Regum reliquæ omnes
ſcripturæ diſſentiunt. Numero Actorum
Apoſtolicorum ſcripturæ conſonant o-
mnes. Non ergo hic ſed ille numerus vi-
tio librariorum eſt corruptus.

Confirmat autem hanc ſententiam il-
lud tandem, quòd qui contrariam tueri volũt,
numerumq; illum quadringentorum o-
ctoginta annorum retinere, ij tantum ab-
ſurditatum in ſupputatione ſua faciunt,
vt vix audiri ſine auriũ moleſtia poſsint.
Nicolaus porrò & Abulenſis, qui in ſcri- Nico. 3. Re
pturæ explanatione habentur inſignes, vt gũ 6. Abul.
ſumma illis. 480. annorum iuſta cõſtitua ibidẽ. q. 4.
tur, primùm aiunt, annos Ioſue minimè & 3. lib. Iu
cõputandos, ſed in Othonielis quadragin di. q. 12.
ta includẽdos. Eodẽq; modo de Samuele
iudicant, cuius annos ſimiliter intra qua-
draginta Saulis includunt. Mox addunt,
annos quibus Iudæi ſeruierunt regi Me-
ſopotamiæ, alijsq; poſtea ſequenti tempo
re regibus, eis annis includi, quibus terra
quieuiſſe dicitur, vel etiam Iudex hic aut
ille Iſraëlitis præfuiſſe. Vnum ſolùm anno
rum duodeuiginti interregnum in com-
putationem aſciſcũt, vt cum tribus annis
Solomonis ſummam. 480. annorum ſuo
belle arbitratu conficiant. Sed, vt dixi, hæc
computandi ratio multum omnino ab-
ſurditatis habet. Vt enim omittam alia, ne
in re nota & perſpicua multus & inſolens

sim, illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnorum anni in eos redigi valeant & contrahi, quibus sub Iudicibus terra à prælijs dicitur quieuisse? Sanè in interregnis aut perpetuum Iudęis bellum contra inimicos fuit, aut seruitus sine Iudice misera, res afflictæ, turbata omnia, nulla quies. Præterea, ecquid de quadraginta annorum interregno isti dictum sunt, quod inter Abdonem & Sansonem scriptura commemorat? An. 40. illos annos in Sansonis viginti inclusuri sunt? An potiùs in Abdonis octo? Præterea, cur vnicum interregnum annorum decem & octo accipiunt, reijciunt cætera? Quòd si causam reddere ne vnā quidem idoneam possunt, sanè aut inter regnum hoc cum cæteris abijciant, & summa erit minor: aut cum hoc, vt par est, admittant reliqua: & summa erit maior. Adhæc, liber Iudicum explicatè docet, terram duce Iuda, qui successit Iosue, minimè quieuisse: sed multis bellis fuisse agitatam, quibus Chananæi ac Pherezæi victi oppressique fuerunt. Nam ductum Iosue prelijs frequentibus turbulentum extitisse, Iosue liber ipse manifestat. Cùm verò rex Mesopotamiæ Iosue Iudaque defunctis filios Israël pugna vicerit octoque annis seruire coëgent tunc tempora pacata, quietamque terram describere: prorsus est à sensu communi alienum. Quòd si annos Iosue ac Iudæ, illos quoque, quibus rex Mesopotamiæ Israëlitas expugnauit & oppressit, in id temporis trahas, quò terra quieuisse dicitur: nonne turbidos & inquietos annos cum tranquillis quietisque confundes? Nonne etiam scripturę sacræ in aperta nar ratione vim afferes manifestam? Illa nimirum non obscurè refert, post mortem Iosue, post Chananæos Pherezeosque deuictos, post filios Israël per Othonielem à seruitute liberatos, terram quadraginta annis quieuisse. Quid Paulus? An non post Samuelem quadraginta annos Sau- Iudi. 3. Acto. 13.

lis regno impartitur? Qua ergo ratione Samuelis annos, in annis Saulis includemus? quos triginta octo fuisse Iosephus prodit, fuisse quadraginta prodit Paulus.

Nulla ergo ratione, vt videtur, numerus ille quadringentesimus octogesimus defendi potest. Ab eo siquidem tempore, quo filij Israël terram promissionis incolere habereque cœperunt ad primum Iepte annum trecentos interfluxisse testis est Iepte ipse locupletissimus. Trecentis Iudi. 11. si addas quadraginta, quibus populus moram in deserto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo libro Regum à qui- 1. Reg. 7. Io- busdam colliguntur, illos demùm, quos sephus lib. à Iepte ad quartum annum Solomonis an. 6. ca. u. antè numerauimus: eadem omnino sum- tradit, q. Sa- ma constituetur, quæ bis suprà constitu- muel pri- ta est, quingentorum septuagintaqua- mùm solus tuor annorum. Vt quoquo te vertas, & præfuit po- siue ex temporibus interregnorum ac Iu- pulo annis dicum singulorum siue ex Pauli calculo duodecim, atque ratione siue ex Iepte testimonio & deinde Saule regnāte inculpatæ defensionis iudicio verum cer- annis. 18. tumque annorum numerum ab excessu Israël de Aegypto ad templi fabricam efficere pertentes: semper eundem illum inuenias quingentesimum septuagesimum quartum. Porrò autem qui numeri cuiusque summam exiguè nimis & exiliter ad calculos reuocare cupiunt, hi numerum eum verissimum ac rectissimum censent, quem plurimis confectis rationibus vndique constantem, cohærentem, consentaneum sibi cæterisque reperiunt, qui sæpè in vnum collati eandem prorsus summam efficiunt. His argumentis numerus ille. 3. lib. Reg. infirmari potest: qui tamen non modò omnibus exemplaribus, sed vniuersis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis consentiētibus cōfirmatur. Verùm enimuerò in numeri huius summa tuēda & conseruāda vix reperias præsidium aliquod omni ex parte munitum. Eusebius etenim, qui sine controuersia in ratione tēporum diligētissimus est, hanc summam

480. annorum defendit quidem, sed ita defendit tamen, vt defensionis ratio neglecta esse videatur. Principiò nanquē decem annos Helon è quadringentesimo octogesimo numero exemit, quoniā septuaginta interpretes ait illum Iudicem omisisse. Quare coactus fuit vigintiseptem annos Iosue administrationi dare, vt quadringentesimus octogesimus expleretur. Quòd si decem annos Helon in. 480. numero includeret, cùm Iosue vigintiseptem attribuerit: 490. annorum summa conficeretur. Incidit autem in codices mendosiores. Nam complutenses eum Iudicem in. 70. versione habent. Codex quoque fuit illi similiter deprauatus in tempore, quo iuxta 70. Heli populum iudicauit, Scribit enim in. 70. interpretatione viginti annos inuenire. Atqui in Hispaniensi τεσσαράκοντα id est, quadraginta reperiuntur. Quem Eusebij errorem sępè sum admiratus. Si enim. 70. interpretationem sequi libuit, cur quemadmodum decem annos Helon, ita & Heli viginti nón ademit? Quòd si visum est Heli annos. 40. retinere, cur decem Helon à numero exemit? Illud etiam incommodi Eusebio accidit, quòd cū interregna oīa posteriorum Iudicū tēporibus includeret, videretq; ex illis quędā antecedētia ineptissimè sequentibus copulari: eā rē traditionibus Hebręorū attribuit, ne ipse rei perabsurdę primus esse auctor videretur. Circa annos verò Samuelis ac Saulis eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus enī nó plures q̄ quadraginta annos assignat. At totidē Paulus soli Sauli impartitur: Ioseph' aūt Samueli soli duodecim, regnāte Saule duodeuiginti: Sauli post Samuelis mortē viginti. Quo in loco Beda magna me admiratione afficit, primùm quòd sermonem permittit Paulo cùm vulgarem tùm etiam falsum. Deinde quòd ante Samuelem trecēntos nonaginta sex annos Iudices præfuisse eorum librum indicare asserit: cùm in Iudicum libro non nisi trecenti triginta nouem reperiantur. Quare ad explendam summam illam necesse est Moysis quadraginta annos apponas, Iosue verò septendecim. At Iosue septendecim non ex historiæ aut diuinæ aut humanæ veritate, sed ex eorum opinione solùm habentur, qui ad summam illam. 480. annorum numeros quoslibet reuocare pergunt: idque vt faciant, non dubitant historias omnes contrà venire. Quid, quòd Iosephum Beda ait Samueli annos viginti Sauli totidem alios impartiri? Cùm quinquaginta ambobus sine dubio impartiatur, quemadmodum è locis ante citatis manifestissimè constat. Caietanus porrò via longè diuersissima ingressus est. Nam quadraginta annos quidem soli Sauli distribuit: sed vt summa illi. 480. annorum constet, Iosue annos decem septē verò Samueli dispertit. Quod præter historiæ fidem suo solùm arbitrio facit. Quid igitur? semper ego alienarum opinionum relator tantū? Nunquā ne reponā? Sanè, & de meo aliqđ exoluere lectori debeo, si quid tamē probati nummi exolui possit.

Act. 13.

Primùm autem non existimo aut fidei aut religionis quęstionem esse, Num. 480. iste annorum numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorū vitio scriptus sit, an potiùs idem ab auctore sacro in suo exemplari positus. Ostendimus enī errorem in numeris promptissimum esse atq; facillimū. Ostēdimus numeros quosdā in libris sacris exscribentium errore vitiatos. Ostēdimus deniq; multas esse causas cur hic, de quo agimus. 480. annorū numerus corruptè esse inductus videatur. Atq; Iosephus & Sabellicus Hebræus vnus Latinus alter, cū locum illum ex. 3. lib. re. c. 6. referrent, non. 480. annos, sed multò plures posuerunt. Incredibile autem videtur esse, Iosephum, si omnia Hebræa exemplaria. 480. numerum habuissent, ab illo certo ac præscripto numero discessurum. Nec Hugo cardinalis,

cùm sententiam Iosephi retulisset, eam reprobandam censuit. Non igitur si quispiam dicat, ab egressione filiorum Israël de Aegypto ad téplum incœptũ quingétos annos, & eo amplius interfluxisse, prorsus refellendus est, quasi ea res ad fidé religionemvè pertineat. Illud deinde sentio, interregnorũ annos verè inter annos Iudicũ effluxisse. Itaq; nó esse, quod Hebræi falsò tradunt, in temporibus vel priorũ vel posteriorum Iudicum computandos.

Quocirca Iosephus, qm̃ nó ea solũ tépora, quibus Iudices præfuere, computare voluit: sed illa etiã, quæ in interregnis sine Iudice fluxerunt, verè summam quingentorum nonaginta cófecit annorum. At auctor libri regum interregnorum annis omissis eos tãtùm redegit in numerũ, quos intellexit, dum Iudices administrarét, intercessisse. Anni ergo plures ab eo, quo Israel excessit de Aegypto, ad templi initia fluxere. Sed ducum, iudicum, & regũ non fluxere nisi quadringenti octoginta. Aduertendum quoq; ex ijs, qui populo à Moyse ad Solomonem præfuerunt, quatuor esse, quorum tempora nusquam scriptura vetus denotarit. Nempè Iosue, Sangar, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorũ numerus in ipsis est testamenti veteris libris designatus. E quibus summa colligitur annorum. 419. His si Solomonis adiungas tres, quarto enim anno téplum fabricare cœpit, reliqui erũt anni. 58. quos Iosue, Sangaro, Samueli Saulique dispertias.

Iosephus libro. 5. an. cap. 8.

Totidẽ Augustinus li. 18. de ciui. Dei. ca. 20.

Nam quòd Eupolemus Hebrææ scriptor historiæ. 21. tãtũ ponit, ad

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertéte anno munere simul ac vita defunctus est, meritò ab huius numeri summa eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertierit quadraginta, dubium non erit, quin decem & octo sint inter Iosue & Samuelem distribuendi. At decem ne ex his Iosue, reliquos autem Samueli assignare oporteat, an contrà pauciores Iosue, Samueli plures: de hac re, dubitari potest. Caietano illud placuit, mihi etiam idem visum est. Quoniam Iosepho alijsque probatis historicis lógior Ductus Iosue fuit quàm Samuelis Iudicatus. Nec nostræ huic opinioni contrarium est, Arcam sub Samuelis tempora in Cariathiarim viginti annis permansisse. Non enim his viginti annis, quod quidam falsò existimarunt, Samuel plebis Israëliticæ iudex erat, sed propheta. Quin scriptura ipsa satis, nisi ego fallor, apertè significat: post vicesimum illum annum cœpisse à Samuele populum iudicari. In Iosue autem tempore computando ita magna auctorum varietas, & discrepantia est, vt nulla ex parte historiæ labefactetur auctoritas: si vbi variæ sunt historicorum discrepantesq; sententiæ, ibi nulla eorum premi nos vrgerique patiamur. Iosephus Gelenio interprete Iosue vigintiquinque annos annumerat. Eusebius viginti septem. Beda, Ioannes Lucidus, alijque nonnulli septemdecim impertiunt. Caietanus decem. Quamobrem cùm nos decem & octo Iosue Samuelique dispertiendos dicimus, nihil sanè absurdi dicimus. Quanquam tãtũ subest, vt sine scripturæ veritatisque discrimine octo aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiungamus. Quid ita? Nonne hisce vel octo vel nouem adiunctis anni plures quàm. 480. efficientur? Efficientur vtique. Falsum ergo erit, inquies, anno. 480. ex eo, quo Israël de Aegypto exijt, templum ædificari cœptum. Minimè gentium. Quin vtrunque verum esse nihil obstat. Scriptura enim minutos numeros præterire aliquando solet. Cuius rei exemplum paulò antè posuimus ex. 4. regum lib. cap. 24. Vbi decem mille Iudæi dicuntur esse translati: quibus tamen Iosephus octingentos triginta duos adiecit, imò & Hieremias, quemadmodum est nobis supra explicatum.

id tẽpus referendũ est. quo mortuo Samuele regnauit. Acto. 13. 1. re. 7. Abulensis.

Lib. 5. an. cap. 1.

Vide August. 16. de ciui. lib. ca. 24.

Atque scriptura Ionæ post. 40. dies ita Niniue subuertendam: & tamen septuaginta interpretes. 43. Græcis literis prodiderunt, qui reuera ab initio

prædi

prædicationis Ionæ computantur, hos verè tres facer auctor omisit, qui à toto triduo illa semper verba propheta intonabat, Adhuc.40.dies.&c. Quàuis ab initio, si Niniue subuerteretur.43. erãt interfluxuri. Quòd autem.43. dies septuaginta interpretes scripserint, auctor est Iustinus in dialogo cum Tryphone. Quia verò Augustinus nõ.43. sed.3. solũ legit, difficulter se ex hac.q. extricauit li.18. de ciui. c.44. Quę ea dẽ causa erroris Hieronymo fuit. Si enim in.70. non triduũ, sed.43. dies ipse legisset, omnis admirandi occasio cessasset. Sic ergo licèt plures fuerint quã.480. anni, quia tamẽ non ad.490. accesserũt, rectè suo more scriptura dixit, annos.480. interfluxisse. Id si probabile est, vt est certè, iã viginti septem annos Iosue & Samueli poterimus impartiri. Samueli decẽ, septẽdecim Iosue; quos huic Beda aliiq́; viri graues impertierũt. Sed valeãt istæ numerorũ tetricæ salebrosq́; quęstiones: in quibus poterã ignorantiã meã simpliciter confiteri, & omne curiosorũ hominũ desideriũ contemnere. At leuioris culpæ arbitratus sum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fusè, quàm omnino nihil dicere.

Tertiumdecimũ argumentũ parua difficultate nos implicat. Nec enim historias omneis tueri est animus, quę passim in ecclesia lectitãtur. Video tãtũ vulgi nõ solũ in laicis, sed in ecclesiasticis etiã esse, vt eas quoq; fabulas oppidò q̃ libenter excipiãt; quas iam diu ecclesia explosit. In his certè pontificũ non diligẽtia modò, verumetiã prudentia desideratur. Quidã nãq; dũ reduuiã curãt, capiti incõmodãt. Videlicet historias graues pro apocryphis reddunt quidẽ, sed diuinũ ecclesiæ officiũ vsq; eò præter solitum immutant, vt vix vlla antiquæ religionis forma in cotidianis precibus relicta esse videatur. Qua ex re q̃ multa & magna mala ecclesiæ dei accidãt, nõ est huius loci, & tẽporis dicere. Sed esto, quædã in publicis ecclesiæ precibus habeãtur ambigua, quædam etiã falsa. Nũ idcirco historijs ecclesiæ omnibus fidem abrogare perges, quòd nónullæ earũ sint vulgo iactatæ & creditæ, in quibus, præsertim quoties de miraculis incidit sermo, ficta reperias fortasse plura, quæ iure ac meritò reprobẽtur? Mihi profectò illud Gelasij cõsiliũ placet, vt cũ huius generis historias catholici legerint, beati Pauli sẽtẽtia præcedat, Omnia probate, qđ bonũ est tenete. 15.d. Sãcta Romana. Atqui irridere epos, de Theologis scholæ ludere, in monachorũ imperitiã insultare, quasi fabulas huiusmodi vẽtris gratia rudi vulgo inferãt & intrudant: hęc nõ puto equidẽ hominis ingenui esse, qui ad bonitatẽ fuerit à natura cõpositus, nedum eius quẽ Christus simplicẽ sicut colũbam ad legẽ euãgelij formauerit. Quòd si ex quibusdã fictis falsisq́; narrationibus historias gẽtium æstimemus: nulla oĩno erit, quã non similiter illudamus. Id si hominũ imprudẽtiũ atq; adeò stultorum est: maneat, diuorũ gesta, quæ in ecclesia legi solẽt, despici nullo modo oportere. Quanquam nonnulla ex his incerta sunt, apocrypha, leuia, falsa. Nam & pleraque credibilia ac vera sunt, quædam etiam certa. De tertiodecimo autem argumento hactenus.

In quartidecimi argumenti responsionem multa sunt breuissimè animaduertenda. Primùm in maximo illi errore versantur, qui rerum gestarũ memorias tanquã ecclesiæ oracula accipiunt, si eas in epistolis, & decretis suis pontifices aliquando vsurparint. Nõ est idẽ, mihi crede, historiæ approbatio & vsurpatio. Vtitur quidem interdum pontifex, si quicquam suadere cupit, receptis opinionibus, sententijs, rebusq́; vulgatis: at non continuò quæcũq; in hunc vsum attulerit, ea sedis apostolicæ iudicio probat. Aliud quippè est suadẽtis munus, aliud diffiniẽtis. Qui ꝓnunciat, res veras ille adfert: q suadet, nõnunquã etiam verosimiles. Audiebã de pręceptore meo puer, nullũ oĩno argumentũ esse negligendum, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum aũt esse ita vnũ quodq;

quodque maximè, vt quodq; ad faciendã
fidem erit aptissimum. Ad cuius præcepti
formam nõ modò dialectici & oratores,
sed veteres etiam theologi suas disputatio
nes effinxerũt. Nam in causam suã quisq;
& quibuslibet argumentis quandoque
abusi sunt, & vulgi etiam credulitate. Itaq;
imprudentium hominum erit, historias
quasuis obiter etiam, & ad præsentem cau
sam à pontifice adductas non aliter ample
cti, atque eas quæ sint ecclesiæ certo iudi-
cio comprobatę.

Quod deinde ad Cõstantini donationẽ
attinet, de eo nõ libet in pręsentia disputa-
re. Disputent alij, q̃bus cordi fortè est Ro-
manæ ecclesię maiestatẽ amplitudinẽq; mi
nuere. Laurentiũ Vallã scimus integro li-
bro aduersus receptã cõmuni opinione sẽ
Distin. 96. c. Constantinus. tentiã declamasse. Iurisperiti, quę vulgò cir
cunfertur eius donationis formula, eã cõ-
mẽtitiã esse satis indicant, cũ Paleæ inscri-
ptione denotãt. Eusebius, Ruffinus, Theo
doritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius,
Victor, cæteriq; probæ fidei auctores, qui
oĩa Constãtini gesta scripsere diligentissi-
mè, nõ modò nullã donationis eius men-
tionẽ faciũt, sed tradunt etiã orbẽ Roma-
nũ sic inter tres illius filios distributum, vt
Italia vni eorũ tota contigerit. Ammianus
Marcellinus lib. 15. Constantiũ vrbis do-
minationẽ habuisse, & Leontiũ præfectũ
ibi constituisse, auctor est. Nõnullos dein
ceps imperatores Italiæ atq; adeò Romæ
imperasse oẽs historici memoriæ prodide-
rũt. Hæc & alia eiusmodi quis ignorat? Ve-
rũ quid refert à Cõstantino facta ea dona-
tio sit, an à principibus posterioribus? Fi-
ctam & commentitiam fabulã dicunt à
Nicolao Clementeq; prolatam. Quasi ve-
rò pontifex aut factam eam donationem
suo decreto definiat, aut vrbem eo solùm
titulo defendat. Negant donatam à Con-
stantino vrbem esse: quanquam nequeũt
probare id quidem. Sed quæro, quòd do-
natam negãt, ea si nõ donata esset, quidnã
facerent? An vrbem Cæsari concederent?
Vrgent rusticè sanè. Negant enim dona-
tam esse, & in eo perstant. Nos verò tan-
quã tormenta quædã adhibemus. Vt si re
sponderint, quòd donata à Constantino
nõ est, idcirco ad ius nunc Cæsaris pertine
re: stultos se esse fateantur. Potuit enim do
nare alius. Potuit quoq; Romanus ponti-
fex vrbẽ iusto alio nomine possidere. Cer-
tè longi tẽporis præscriptione potuit. Sin
negauerint ius omne Cæsari in vrbẽ, om-
nia, quę de Costãtini donatione disputãt,
vana esse concedant. Sed iam, ne nos vani
itidem simus, reliqua persequamur. Lepra
Constantinũ laborasse, apud idoneos au-
ctores nusquam legi, sed eius nominis aliũ
cognomento Copronymum. Vnde for-
tasse ambiguitate vocis error inductus.
Nisi rumor iste de lepra inde ortus videri
possit, quòd Bizantio ad aquas calidas va
letudinis gratia eum egressum ferunt. D.
Thomas 3. p. q. 69. in. 4. argu. historiã vul-
gatam sumit, atq;, vt videtur, probat. Caie-
tanus non item. Habet hic auctores suos
Platinam in vitã Marci, Ludouicum Vi-
ues lib. de cor. disc. 2. Alciatum lib. parerg.
7. c. 19. qui apertè negant. Habet scriptores
oẽs veteres eius ætatis, q̃ tacuerũt nõ omis-
suri si sciuissent, scituri omnino rẽ si fuisset.
Nã quod nomine Cõstantini circũfertur
edictũ, tametsi Nicęno cõcilio adiũctũ est,
nõ tamẽ habet concilij auctoritatẽ. Hęc
illi. Ego hæc nec p̃ certis affirmare ausim,
nec pro falsis refellere. Syluestri acta, in qui 15. d. Sancta Romana.
b' ea res gesta cõmemoratur, Gelasius nõ
reprobat. Refertur eadẽ in synodo Roma
na sub Syluestro canone. 1. in septima rur-
sus synodo act. 2. Eandem deniq; Nicepho
rus li. 7. c. 33. vt verã historiã refert. Quocir
ca Põtifices duos Clementẽ ac Nicolaum
aut diuũ etiã Thomã, in eo q̃ ea historia
vsi sũt, nec ridere iure possumus, nec argue
re. Quãuis, vt dixi, lepræ Cõstantinianę te
stis grauis, & p̃batus ex veterib' nemo est.
Itaque, si negemus, nec pontificũ nec hi-
storicorum auctoritatem labefacimus.

De baptismo historici quoque ipsi no-
bilissi-

bilißimi variè loquuntur. Hieronymus in Chronicis, Eusebius lib. 4. de vita Constan. Socrates lib. 1. histo. Juę cap. 39. Theodoritus lib. item. 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Cassiodorus qui historiam ab his tribus ecclesiasticam compilauit. Pomponius lætus alijq; scriptores huius ordinis Constantinum tradunt non Romę à Syluestro, sed Nicomediæ ab Eusebio episcopo, & quidem Ariano sacrum baptisma suscepisse. Cōtrà Damasus in libro pōtificali tradit illum Romæ à Syluestro sacris lustricis ablutum esse. Cui omnino cōsentiunt Marianus Scotus, Sabellicus, Platina in vitam Marci. Nicephorus lib. 7. ca. 35. & lib. 8. cap. 54. ne D. Thomam, Nicolaum, Clementem, duas deniq; Synodos in huius rei testimonium repetamus. Atque Nicephorus in hac re asseueranda, & contraria opinione refellenda oratione sanè quàm acri vsus est. Ita enim suam de baptismo Constantini sententiā ecclesiæ cōsensioni tribuit, vt aduersam Arianorū cōmētis aßignet. Qui in oriente, inquit, olim Arianæ sectæ fuere, Cōnstantinum Nicomediæ ab Eusebio eius vrbis episcopo iā moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrum lauacrum distulisse dicentes, quòd id in Iordane perficere voluerit. Id verò ex eo facilè refellitur, quòd ecclesia à Syluestre eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatum omnibus esse volo, vt hoc sic etiam tutò, & opinentur & credant. Ariani enim malè sentientes animo, & cōsilio diabolico hoc cōnfinxerūt non Romę baptizatum eum esse asserentes, aut fortasse eadē cum illis sensisse astruentes, perinde atq; ab ipsis propterea baptismi gratiam susceperit. Quod absurditatis, & mendacij plenū est. Quòd si nondum sacri lauacri particeps fuit, cōsequitur, eum neq; in Nicæna synodo cū patribus congressū esse, neq; cū eis mysteria participasse: sicuti historia tradit. Hæc ille. Et paulò antè. Quòd autē Romæ à Syluestre sacratus sit,

Heymo in epitome ecel. hist. lib. 9. cap. 7.

satis ostēdit baptisteriū quod ad hoc vsq; tempus eius rei gratia in testimoniū certissimū Romæ asseruatur. Quæ duæ profectò rationes efficiunt, vt nō temerè ijs accedam, qui Constantinum Romæ sacro tinctū lauacro ferunt. Quòd si baptisterium tam insigni structū apparatu, si rerum veterū publica commemoratio nō solū habitantiū animis, sed lapidibus etiā insculpta nullū nobis argumentū est: iā iamq; nō dico quæ vetustatis in vrbe monimēta sunt: sed quæ sunt in orbe maiorum traditione recepta: ire ea oīa inficias poterimus: quamuis indicia extent rerum, locorum, tēporū manifesta. Ac nisi priùs baptismi fuisset fōte sublatus, quī credi potest, Constātino episcopos aut culparum, & querimoniarū libellos obtulisse, aut, vt synodo & disputationibus interesset, permisisse? Baptizatus ergo ante synodū Nicænā fuerat Cōstantinus. Vbi hæreticorum industriā ac diligentiā in propaganda secta mirari satis nō queo. Omnia quippè illi sus deq; miscent, vt viri pietate insignes, præsertim si reges aut imperatores sunt, ipsorum partes fouisse videantur. Tāta verò arte id efficiunt, vt doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Eusebius porrò Pamphili, vel quia Eusebio Nicomediēsi, cæterisq; amicis credulum se præbuit, vel quia sectam, cuius apertissimus ꝓpugnator erat, hac laude & gloria voluit ornare: eius fabulæ primus auctor Christianis fuit. Huic enim scribenti Hieronym' ac reliq auctores crediderūt. Sed de Eusebij fide plura postea. Nā Constantiam Cōstantino fratri Arianū presbyterū insinuasse, à quo vir religiosißimus se ductus sit, hoc vt credam, quantum Constantiæ leuitas, & inconstantia mouet, tantum Constantini pietas & grauitas remorantur. Ac si presbyter ille Arianus pium aliâs imperatorem quidem, sed potestate, diuitijs, honoribus, triumphis, meritis, secundis deniq; rebus omnibus insolentiorem factum decepit, vt Arium reuocaret, Athanasiū repelleret, viris eterā bonis

in re-

in rebus eiusmodi facilè imponitur, non tamen adeò in errore processisse credendus est, vt Ariano ritu alterum baptismũ Nicomediæ susciperet. Quanquam sunt qui existiment, qui per sororem falsum in fide Constantinum prodũt, eos falsos nominis similitudine id patri attribuisse, qđ filij scelere patratum est. Verùm siue hoc modo siue alio res habeat, illud tenẽdum est, neruos atq; artus esse sapientiæ non temerè credere: ijs præsertim historicis, qui quoniam fidem diuinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiserunt. Sed de his capite sequenti accuratiùs differemus.

Qui sint probatæ fidei auctores qui contra non sint.

¶ Caput sextum.

QVatuordecim argumenta superiore capite sigillatim refutata sunt. Nũc quintumdecimum. 16. & 17. refelli oportet: quoniam hæc tria vnum atq; idem exquirunt, quod suprà sumus quidẽ in quadripartita diuisione polliciti, sed cogitationibus multis varijsq; distenti, tertium eius diuisionis membrum voluntaria quadam obliuione cõtriuimus. Quis enim auctor historiæ probatus sit, tertio loco me scripsi dicturum, nec exolui quod promiserã. Quin operis instituti penè immemor factus sum. Eam quippè rẽ nitimur ferè homines, aut ex memoria deponere, aut diu multumq; protrahere: quam non libentes & voluntarij, sed inuitè & repugnanter aggredimur. Atqui licèt non constituto tempore & loco, reddam tamen in præsenti, & cum fœnore fortasse reddam, id quod me debere non inficior. Antea verò quàm de historicis vtrisq; & ecclesiasticis & profanis sententiam meam dico, illud est operæ pretium quærere: sint ne regulæ aliquæ, & quidam historiæ quasi indices, quibus historici cuiusq; fides ac veritas exploretur.

Cap. tertio.

Nam Ioannes Annius tres regulas ponit, easque Metasthenis testimonio confirmat, ad quas omnes Chronicorum libros expendere, & examinare haud secùs atque ad Lydium lapidem debeamus.

Prima, inquit, regula est ista. Suscipiendi sunt absq; repugnantia omnes qui publica, & probata fide scripserunt. Secunda. Gesta & annales quatuor monarchiarum non possunt negari & reijci ab aliquo, quia solùm publica fide notabantur: & in Bibliothecis aut archiuis seruabantur. Vnde & in Esdra legimus, quòd controuersię de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Persarum seruatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui solo auditu, vel per opiniones scribunt, hi tanquam priuati recipiendi non sunt, nisi vbi à publica fide nõ dissentiũt. Ex quibus colligit, quòd nemo in Chronicis suscipiẽdus est, nisi annalibus quatuor monarchiarum concordet. Et in monarchia quidem Assyriorum, quia publica fide scripsit Berosus Chaldæus, consequens est, vt in temporibus eiusdem monarchiæ ipsi detur palma: & hunc secutis item ex Persis Metastheni, ex Græcis Xenophonti in æquiuocis, & Archilocho & Eusebio. Reijciuntur à temporibus huius monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acusilaus: ex Latinis Iustinus, Gellius & Orosius, qui cõtra publicam, & probatam fidem scripserunt.

In secunda verò monarchia Persarũ & Medorum auctor publicæ fidei fuit Metasthenes Persa, & Ctesias Gnidius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciũtur Iosephus ex Hebręis: et Clemẽs, Tatianus, Africanus, & Eusebius ex Gręcis. Quia priuatas opiniones secuti, contra publicã fidem notant reges & tempora, quæ in bibliothecis, & annalibus nõ fuerunt: & cõtra omnem publicam fidem scribunt, Cyrum ante dedisse licentiam Hebręis in Babylone captiuis & mortuum, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proinde

de idem Eusebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicam annalium fidem sequitur, in vtraque recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui solus habuit Chronographiam omnium quatuor monarchiarũ: & ideo solus ipse in tẽporibus ex Hebręorum scriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, vt Iosephus, sed etiam.70.seniorum testimonio vsus certissima scribit.

Hæc Annius in.11.&.14.lib. hoc est, in Metasthenem Philonemque suos censet: fidẽ ter sanè, vt solẽt isti, nihil tam verẽs quàm ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndum nobis: an in censura hac quantum securitatis est, tantum sit etiam veritatis. Nec verò libenter nos scriptorum, præsertim familię nostrę, vitia detegimus. Sed in publica studiorum causa nullo m o do præuaricandum erat. Cùm viderem itaque viros quosdam eruditos in his Annij præceptis, & exemplis hallucinari: necessarium existimaui, & regulas vanas esse ostendere, & falsa item regularum exempla. Principiò igitur affirmare videtur Annius in quatuor tantùm monarchijs scribas certos haberi solitos: quos resp. in id constituerit, vt gesta temporaque notarẽt. Horum annales in locis tutis asseruari. Quemadmodum in benè instituta ciuitate videmus, quæ instrumenta scripturarũ publica à tabellionib⁹ obsignata custodię tutæ committit. Verùm illud non in quatuor solùm monarchijs, sed in Phœnicũ, Aegyptiorumq́; rep. fieri solere, Iosephus auctor est.1.contra Appionem Alexand. libro. Nec omnes quatuor illę monarchię huiusmodi rerum gestarum scribas, & annales publicos habuere: quibus rerum tẽporumq́; lites, si quæ essent exortæ, finirentur. Græcos siquidẽ hisce, & scriptoribus & annalibus caruisse, multò probabilius est. Sanè ante olympiades Eusebius scribit, Græcam de tẽporibus historiam falsam credi: quòd, vt cuiq́; historico visum est, diuersas Græci sententias protulerũt.

Nisi fortè Annius sẽtit, gesta & annos quatuor monarchiarũ non à priuatis scriptoribus solere scribi: sed ab iisdẽ tñ, quibus resp. id muneris commisisset.

Qui omnino sensus & falsior & absurdior est.

Constat siquidem in omni monarchia priuatos

At post olympiades non asserit eius generis annales à destinatis reip. ministris ad scriptos extitisse: sed id asserit, ex eo veram de temporibus Græcorum historiam cre di: quo olympiades in vsu esse cœperunt. Ac Marcus Varro, apud Censorinũ libro de natali die capite.17. non aliud tradit, q̃ quod Eusebius accepit, ante olympiades tempus μυθικόν, hoc est fabulosum extitisse: quia in eo multæ fabulæ referuntur. Cũ olympiadibus verò cœpisse historicõ: quòd res eo gestæ veris historijs continea͂tur. Itaque post olympiades Græci res verè gestas scribere orsi sunt, habitaque est deinceps apud eos quædam historiæ ratio, temporum conuenientia, & historicorum nonnulla consensio. Atqui Græcorum remp. certos historiæ administros ex eo tempore constituisse: dicere Annius potetit, probare non poterit. Quin è contrariò Iosephus bonus in primis auctor scribit, Græcos nihil firmiter scientes tradidisse, sed quod vnusquisque, ait, opinatus est: hoc studuit explanare. Vnde etiam libri se inuicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acusilao discrepat, Hesiodum corrigit Acusilaus, Ephorus Hellanicum in pluri mis ostendit esse mendacem, Ephorũ verò Timæus, Timæum qui post illum fuere, Herodotum verò cũcti. Sed neq; de Siculis rebus qui eas conscripserunt, neque rursum de Atticis hi qui Atticas, neq; de Argolicis qui Argolicas memoriæ prodidere, cõsentiunt. Nam & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accusatur, licèt scrupulosissimam sui temporis historiam scripserit. Causa verò huius dissonantiæ ea præcipua est, quòd non fuerit studiũ apud Græcos publicas de ijs, quæ semper aguntur, proferre conscriptiones. Nõ enim duntaxat apud Græcos alios publica conscriptio est neglecta: sed neq; apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores aliquid huiusmodi reperitur. Hactenus Ioseph⁹. Qua ex re liquet falsò Anniũ Iosephi testimonium vsurpasse: vt probaret publi

quosdã historicos etiam fuisse. Nam, ut de Græca Romanaq́; taceamus, in quibus ea res uerti in dubium nõ potest: Diodorus in.3. Ctesiam aliosq́; de rebus Babylonicis discrepantes inducit, nec hos Ctesiæ nec his Ctesiam præferendo. Quod certo indicio est nullum eorum publica auctoritate scripsisse.

Primo contra Appio. Alex. libro

cos Græcorum annales in templorum bibliothecis custodiri. Nihil enim tale Iosephus argumentatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumentatur, quod à Cadmo literas Græci se accepisse gloriatur, id persuadere illos non posse: cùm nulla inscriptio vel in templi parietibus, vel in vasis, statuis, cæterisvè donis templo dicatis ex eo tempore relicta sit. At in his tamé post literas inuentas aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt solita. Plutarchus quoque auctor, & ipse grauissimus affirmat, nullos sua ætate publicos Græcorũ annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parũ apud eum valet, quòd multarum rerũ inuenta in ipsis repugnãtia tolli nequiuerit, quamuis in ea re plurimi multum operæ studijque posuerint. Vanum igitur & commentitium est, in Græcorum regno & monarchia post olympiades eiusmodi historicos publica auctoritate diffinitos designatosque fuisse. Illud autem vanius in hac monarchia solos Philonem atque Eusebium accipere: qui publicos probatosque annales fuerint secuti. Etenim Eusebius si eam auctoritatem suis Chronicis posset adiungere, nullo modo reiecisset: se huiusmodi annalibus inhærere. Philo verò Iudæus nec quatuor monarchiarũ annales habuit, quod illi falsò sineque ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset, quicquam nobis attulisset cómodi. Nulla enim Philo aut rerum gestarum aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inscribitur, cùm fabularum plenus sit: nullius grauis auctoris est, nedum Philonis. Auctor certè eius libri non solùm mendacia consectatur, sed adeò etiam historiæ rudis est, vt solos Hebræos nec præterea quenquam de profanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc, nec ita multò post, satis abundè ostendemus. Nunc de Romanorum quoque annalibus pauca dicantur.

In uitam Solonis.

Quibus fuisse publicos annales olim, Cicero in secundo de oratore libro auctor est. Ab initio, inquit, rerum Romanarum vsq; ad P. Mutium Pon. Max. res omnes singulorum annorum mandabat literis pontifex Max. efferebatq; in albũ, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi, ij qui etiam nunc annales maximi nominantur. Primo idé de legibus lib. inducit Atticum sic loquentem, Nam post annales pontificum maximorum, quibus nihil potest esse* nudius, si aut ad Fabium aut ad Catonem aut ad Pisonem venias: tamen quid tam exile q̃ isti omnes? Annales igitur isti pontificum maximorum à tempore P. Mutij intermissi sunt: illisque in historia Cato, Fabius Pictor, Piso alijque successere graues omnino auctores quidem, sed sine publica auctoritate tamen. Necverò audiendi sunt, qui huiusmodi Pon. Max. annales post P. quoque Mutium continuatos asserent, quòd hoc loco apud Ciceronem Atticus eos se vidisse significet. Videre autem nullo modo potuerit, nisi essent continuati: cùm Liuius priorum temporum pontificios annales incensa à Gallis vrbe interijsse dicat. Non enim interijsse dicit omnes, sed plerosque. Qua ex re nó fit, vt si in Liuij manus annales isti pontificij nó venerunt, qm rari ex incẽdio relicti sunt, ne in manus quidé Attici peruenisse existimemus, qui his quærendis maiorem fortè diligentiam, & curam adhibuit quàm Liuius. Quanquam codices eiusmodi non semper hominum diligentiæ obueniunt, sed fortunæ. Annaliũ igitur Pon. Max. post Pub. Mutium facta intermissio est. Etenim si ea Pontificum diligentia perseuerasset, aut annales isti publici in bibliothecis templisque deorum extarent, nec tam multis locis animi penderet Liuius, & annalium incertitudinem causaretur, nec adeò sæpè in notandis cósulibus consulumque etiam annis erraret. Nam errasse Enricus Glareanus perquàm diligen-

*Alij * iucũdius legũ, sed perperam & ad sensum Ciceronis parũ apte.*

diligenter ostendit: dubitasse de personis frequentissimè Fabius Quintilianus ait. Ac deca. 1. lib. 6. Liuius ipse, quæ à condita vrbe Roma ad captam eandem à Gallis vrbem, id est, ad olympiadem. 97. quinque libris exposuerat, ea obscura & parum cõstantia queritur: tum quòd perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quòd etiam si quæ in commentarijs Pontificũ alijsque publicis priuatisque erant monimentis, incensa vrbe pleræque interierint. Et rursum in. 8. lib. postea quam historicorum Romanorum varias discrepantesque sententias posuit: nec facile est, inquit, aut rem rei aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis: dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certè & singulorum gesta, & publica monimenta rerum confusa: nec quisquam æqualis temporibus illis scriptor extat, quo satis certo auctore stetur. In libris quoq; 9. & 10. vt loca alia prætermittam, satis illé apertè docet: quàm nullos habuerit certos probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnaseus se eiusmodi annales publicos minimè consecutum, haud obscurè significat. Cùm enim historiæ suæ fidem conciliare cuperet, & veteres scriptorum Romanorum historias se consuluisse testaretur: eorum vel maximè, qui grauissimi, & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeò magnam ac certam auctoritatem suo posset operi adijcere. Quid multa? Iulius Cæsar, auctore Tranquillo, inito consulatu primus omnium instituit: vt tam senatus quàm populi diurna acta conficerentur & publicarétur. Quò Satyricũ illud attinet. Cupiet & in acta referri: Plinianum in ité illud, Milone causam dicẽte lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est. Veterem ergo Pon. Max. morem, qui iamdiu fuerat interruptus, Iulius Cæsar primus omnium renouauit. Nec me præterit, Romanis quondam libros quoque linteos fuisse: qui nihil ferè præter consulum, & magistratuum nomina cõtinebant. Sed neq; hos Liuius vidit: quoniam incensa vrbe fortè hi etiam perierunt. Neque ita horum auctoritate permotus est, vt non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin Macrum Licinium cum libris linteis suis aliquando coarguit. Imò verò & Tuberonẽ, & Licinium refert indiscrepanti opinione vtrũque libros linteos protulisse. Vt intelligas libris istis linteis quàm tenuem & exilem fidem haberet Liuius. Quibus ex rebus facilè Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem suum astruit, Titum Liuium publicos annales Romanæ monarchiæ secutum esse, huiusque Philonem vestigijs institisse. Vbi multum omnino de gradu Philonem suũ deijcit: qui si publicos omnium monarchiarum annales habuit, vt paulò antè Annius dixerat, imprudenter sanè ac leuiter Liuium secutus est: quem constat, primùm nullos publicos annales habuisse: deinde in plerisque dubitasse, denique errasse in multis, & ita errasse: vt errorum quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipse etiam se arguat. Neç patiar vt quisquam mihi Flauium Vopiscum Syracusium opponat, qui in vitam Probi fatetur, se vsum libris ex bibliotheca Vlpia, registris etiam scribarum porticus porphyreticæ, actis demum senatus ac populi. In vitá verò Aureliani scribit, Aurelianũ in libris linteis, qui in Vlpia bibliotheca erant, vt quotidiana sua acta scriberentur præcépisse. Multò verò minùs illud feram, vt mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro asserit ex veteribus annalibus gesta se ac duces Romanorum cognouisse. Flauius quippè nihil nisi libros linteos restitutos diligentiamque Pon. Max. non an-

In vitam Iulij Cæsaris.

Vide deca. 3. lib. 9.

antiquam illam, sed à Iulio Cæsare primū instauratam affert: Diodorus autem non affirmat se publicos Romanorum annales nactum esse, sed veteres. At hi in priuatis monumentis esse potuerunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum Romanorumq; monarchijs publicos fuisse annales aiunt: ad quos cæteras oporteat historias reuocare, vt si ijs consentiant, approbentur, reprobentur, si dissentiant. Ostensum est enim, nullos neque è Græcis neque è Romanis publicos annales extare: atque adeò nullos auctores esse, qui secundùm eiusmodi annales Græcorum Romanorumque scripserint aut res gestas aut tempora. Nisi fortè in vno aut altero loco auctor quispiam affirmet, se eam rem, quam scribat, ex libris linteis aut elephantinis actisvè publicis excepisse. Atqui ex vna parte de tota historia iudicare stultissimum erit. Præterquàm quòd si quis suam historiam dicat publicis huius aut illius monarchiæ annalibus consentire: non continuò publicam eius monarchiæ auctoritatem habet. Alioqui facile ac promptum cuique erit ad omnem etiam fabulam legentium conciliare vno mendacio dicendo fidem. Id quod Philo historicus apud multos obtinuit: qui in historijs suis omnia tempora quadrasse ad veros quatuor monarchiarum annales plerisque sine omni & ratione & testimonio persuasit. Historicum dixi: nam verus ille Philo grauissimus philosophus idemque theologus eruditissimus vt ab impudētia & mēdacio, ita quoq; ab historia scribēda alienus fuit. Eusebius enim Hieronymus ac Suidas, qui Philonis opera diligentissimè enumerarunt, nullū opus habent, in quo Philo res gestas regni cuiusquam temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de temporibus inscriptione planè ementiente videtur esse suppositus. Quæ res manifestis quoque argumentis euincitur. Primum illud est, quòd libelli eius auctor scribit: stirpem Salomonis in Ochozia defecisse, & Ioas, qui illi in regno succesit, non de Salomonis, sed de Nathanis fuisse progenie. Quod quàm falsum sit, è sacris literis facilè patescit. Quarti enim libri regum ca. 11. ita legitur. Athalia verò mater Ochoziæ videns mortuum filium suum interfecit omne semen regium. Tollens autē Iosaba filia regis Ioran soror Ochoziæ Ioas filium Ochoziæ furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, & abscondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur. Et cap. 12. tulit Ioas rex Iuda omnia, quæ consecrauerant Iosaphat & Ioran & Ochozias patres eius, &c. Et cap. 13. Anno vicesimotertio Ioas filij Ochoziæ regis Iudæ, &c. Item secundi Para. cap. 22. Nec erat vltra spes aliqua vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ, &c. Est denique in hanc rem præclarum illud testimonium, contra quod nullus est ad tergiuersandum locus, è primi libri Para. capite tertio, vbi in posteritate Salomonis verbis nihil obscuris recensetur Ioas filius Ochoziæ. Id quod Matthæus explicatè confirmat inquiens, Iosaphat genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziā, Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezeciā. Generatione ergo & natura Ezecias filius erat Iosaphat ac proinde Salomonis, vt Matthæus ait: & non Dauidis edicto in filium deputabatur, vt asserit Philo. Ecquis igitur eos ferat, qui contra apertissima scripturæ sacræ testimonia stirpem Salomonis in Ochozia defecisse asseuerant? Sed ne hic quidem ψευδώνυμος ille Philo finem mentiendi facit. Tradit quippè & id rursum, quos scriptura filios Iosaphat fratresque Ioran appellauit: eos non verè filios Iosaphat germanosque Ioran, sed Nathanis posteros fuisse. Quod vt mireris, imò execreris etiam: verba subscribenda sunt, quæ secūdi Para. libri cap. 21. leguntur. Dormiuit, inquit, Iosaphat cū patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate

uitate Dauid: regnauitque Ioran filius eius pro eo, qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam & Azariam, & Michael & Saphatiam. Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditque eis pater suus multa munera argenti & auri, & pensationes cū ciuitatibus munitissimis in Iuda. Regnū autē tradidit Iorā, eo q̄ esset primogenit⁹. Surrexit autē Iorā super regnum patris sui. Cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio. Quo in loco quæ potest esse tergiuersatio, quæ tanta interpretandi licentia, quæ tam magna comminiscendi libido, imò verò quæ tam insignis impudentia, vt eos filios Iosaphat verosque germanos Ioran fuisse negemus, quos non sic modò scriptura vocat, sed reddit etiam causam, cur germanos fratres intelligi necesse sit? Ioran, ait, fratres habuit filios Iosaphat: ne aliunde fratres existimares. Idque etiam ne dubitare posses, iterum atque iterum repetit, Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditque eis pater suus munera multa, regnum autem tradidit Ioran, eò quòd esset primogenitus. Quid autem illa commemorem, quæ sine omni sacro & profano testimonio sine que vlla rationis coniectura Philo iste falsus cōminiscitur? Octā item inter filios Dauid ex Bethsabee, Dauidis edictum de posteris in regnum quodam ordine successuris, à rege Ioas omnes sequentes binomios trinomiosque etiam fuisse, à desolatione ad carceres Ioachim viginti annos interfluxisse, Mardochæum decem & octo annis ætatem Isaac superasse, Macchabæos simul cū pontificatu etiam ducatum à domo Dauid subripuisse, vnde inimicitias exortas, multaque alia eiusmodi: quæ partim commentitia sunt, partim sacris etiam litteris aduersa. Quid? quòd vel in humana historia Philo iste adeò sæpè delirat, vt facilè dicenti ipsi credas, se in vltimo anno ætatis suæ decrepitæ libellum illum scripsisse. Scribit siquidem anno Cyri secūdo Aggæum & Zachariam prophetasse. Item ob mortem Darij Histaspis opus esse impeditum: nec adiri potuisse Cyrū, qui bello Tamyrico erat implicitus. Item Cyro Assuerum Priscum Arthaxerxem successisse, qui & plusquam. 12. annos imperant, & Holofernem in Iudæam miserit. Item hunc duos filios habuisse, qui de imperio contenderint, sed cùm alter eorum, hoc est, Darius Longimanus victoriam fuisset cōsecutus, in eius primo anno Iesum hortantibus ijsdem prophetis templi ædificium aggressum. Quæ omnia falsa esse & historicis probatis omnibus vehementer repugnantia quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, vt eum librum, qui de temporibus inscribitur, in quo multa falsè, pleraque absurdè, nonnulla contra scripturam etiam dicuntur, Philoni attribuerit viro doctissimo & prudentissimo. Quis enim credat, Philonem Xerxem illum Persarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignorasse? Darium Histaspis cum Dario Medo Cyri auunculo confudisse? Assuerum illum, qui opus templi impediuit, patrem Longimani existimasse? Nempè in eos errores solus ille posset incurrere, qui vtriusque literaturæ & sacræ & profanæ rudis omnino & imperitus esset. Non ergo Philo Iudæus, cuius ingenium, eruditionem, facundiam, celebrauit antiquitas: auctor illius libelli fuit: sed homo quispiam sine vlla bona arte, sine eloquentia, sine ingenio, sine literis. Nullo certè loco Philo iste falsus platonizat. sed vbiq; nōmodò indoctè & indisertè, verùm incultè etiam atque inornatè loquitur. Sed vt eò, vnde digressa est, recurrat oratio, cùm monarchiæ Græcę atque Romanæ nulli nunc publici annales extent, nullique omnino auctores, quorum historiæ ad illiusmodi annales conueniant & quadrent: nimirum in his duabus monarchijs regulæ Annij nulli penitus vsui futuræ sunt. Sed

& in prioribus duabus monarchijs mihi sanè videtur ociosæ,ad omnemque vsum prorsus ineptæ.Ná tametsi Medos ac Persas publicos annales asseruatos habuisse sacræ literæ prodiderunt, Babylonijs etiá publicæ auctoritatis historias fuisse,nó Iosephus modò testatus est,sed auctores alij nobilissimi.eiusmodi tamé annalibus nos hodie caremus, omniq; etiam historico, quem hosce annales secutum esse certum atq; exploratum sit Berosum fateor,qm̃ valde,pbabile est auctoritate publica Chaldæorũ historiá edidisse. Metasthené verò publicum Persarum historicú fuisse cur fatear non video, quem res Indicas scripsisse,& in Plinio & in Iosepho legi, res Persicas non legi. Sed quoniam non in hoc cótentionis summa impendet, demus illud Annio gratis. Sicut & id quoq;,Ctesiam Gnidium in Persarum & rebus gestis & temporibus accipiendum esse. Videlicet apud Diodorum in tertio Ctesias ipse testimonium perhibet, Græcis se veros certosque annales Persarum ac Medorum attulisse.Hoc igitur, quoniam Ctesias de se dicit,credamus illi.Nam Lucianus Ctesiam Gnidium ait de rebus Indicis scripsisse ea,quæ nec ipse viderit, nec de alio narrante audierit.Itaque fabulas esse. At donemus hæc interim, nec eñ de oĩbus certandum est. Illud agamus,quos libros Berosi & Metasthenis nomine inscriptos Annius protulit,eos nec Berosi esse nec Metasthenis.

Esther.2.6 &.10. Et 1.Esd.4.& 5.&.6.c.

Plini' in 6. c.17. & in 7.ca.2. Iosephus li. 10.an.Iu.c. 12.&.1.cõ. App.libro.

Ctesias Gnidius apud Diodorum nullius Persarum regis mentionem facit. Regum Medorum tantùm seriem ponit, et in ea Mandanem quendam, quem historiæ omnes ignorant, iurè ut uidetur quidẽ ?quo niam nomẽ fœminæ potius est quã uiri.

Berosum porrò Annianum non verú esse,sed fictum: Raphael Volaterranus libro Anthropologię.14.animaduertit.Cui Ludouicus Viues pluresq; alij viri doctissimi assentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videtur cõfici posse.Primú, quòd Berosus iste Annianus scribit, Noë prætertres primores filios Sem, Chan, & Iaphet plures alios post diluuium genuisse: quod sacris literis videtur esse contrariú. Tres isti, inquit, filij sunt Noë, & ab his disseminatú est omne gen' hominú super vniuersá terrá.Non ergo alij filij Noë fuerunt, q colonias orbis terrarú præcipuas Noë iubente constituerint.Refert deinde, cùm Noë ebrius iaceret, Chan illius virilia comprehendisse, ac tacitè submurmurando carmine magico patri illudentem, sterilem eú perinde ac castratú effecisse. Scribit præterea Noë in Italiá venisse, naturaliúq; & diuinorú libros conscriptos Italis reliquisse: eundem quoq; Noë Ianum illum extitisse, qui primus in Italia imperarit.Item Nemrot magis studuisse paci religioniq; deorú quàm opulentiæ:ideoq; translatum â dijs subitò nó comparuisse. Quæ commentitia esse omnia facilè ostẽderem, nisi quòd plus etiam nimio huius voluminis magnitudo creuit. Ité ait, húc ipsum Nemrot Assyrium, Medú, & Magogum in Asiam misisse,qui regna cóndiderint Assyrium,Medum, & Magogú. At hi cùm essent filij Iaphet vel patre vel auo præcipiente credibilius est colonias deduxisse: vel certè, vt Geneseos vndecimo capit. dicitur, is ipse deus qui diuisit linguas eorum in Babel, inde dispersit eos super faciem cunctarum regionum. Præterea narrat, Semiramidem Babylonem vrbem maximam ex oppido fecisse, & magis illam ædificasse quàm ampliasse. At verus econtrariò Berosus apud Iosephum in primó contra Appionem Alexandrinum libro scriptores Græcos reprehendit, qui falsò tradiderint à Semiramide Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuisse constructa. Ad hæc Berosus Annianus prodit, Cenchrem Aegypti regem Hebræorum magica in mari perijsse. Quod vtique nullo esset modo à Iosepho prætermissum, qui cùm Hebrææ gẽtis antiquitaté aduersum Gręcos conaretur ostẽdere, nullú aut prius aut antiquius expressum testimonium potuit Berosi proferre, quàm ex.3.libro Chaldæorum: vbi Nabuchodonosorum scripsit templum Iudæorum ciuitatemque vastasse

In.1. lib. de ueris narra.statim à principio. De tra. dis. lib.5. & in proœmio

In librũ.18. de ciui.dei. Faber Stap. in primum lib.Poli. Aristo. Lib.2. Gene.9. Lib.3. Oĩa quæ de antiquitate sapiẽtiæ nostræ,quæ eadem religio deorũ fuit, Iosephus, Eusebi' & Augustinus disputant, uana sunt si hæc uera sunt. In.4. In.5. In.5. In.5. 1.con. Appi.lib.

stasse. Berosus insuper Annian⁹ nullã nec apertè nec obscurè Abrahami mentionẽ facit. At Berosus ille verus, vt Iosephus au ctor est, Abrahami implicitè meminit his verbis. Post diluuium autem decima ætate apud Chaldæos erat quidam iustitiæ cultor vir magnus & sideralis scientiæ peritus. Præterea Berosus Senacherib regis Assyriorum gesta commemorauit, quem admodum Iosephus Hieronymusq́ue te stantur. At in Beroso Anniano nulla Senacherib commemoratio est. Præterea fictus iste Berosus in Ascatade decimooctauo Assyriorum rege finem historiæ suæ fecit. Postquam tamen viginti alij reges vsque ad Sardanapalum Babylonijs imperarunt. Sed hos tamen Berosus non omisit, quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodonosoro Nabulassari filio vsq; ad Cyrũ in imperio Babylonio successere, vt Iosephus contra Appio. libro. 1. Diuusq́ue Hieronymus in Danielis. 5. caput affirmant. Atque Metasthenes Annianus, cùm trigintaocto Assyriorum reges à Saturno ad Sardanapalum numerasset, tempusq́ue etiam regni cuiusque eorum subiecisset: in his omnibus se Berosum sequi atq; adeò eius se verba exscri bere testatus est. Nec verò dici potest libellum istum de antiquitatibus fragmen tum esse Berosi: non integrum opus, quoniam vel Annius ipse nobis tanquam integrum opusculum venditauit. Manethô quoque Annianus apertè dicit se inde hi storiã exordiri, vbi finem historiæ suæ Be rosus fecit. Ita in supplemento Manethon decem & octo regibus Berosi quatuorde cim alios adiecit, quos si à Beroso accepis set, nullo pacto inficiaretur. Fictus est ergo Berosus iste Annianus, non mancus. Quid? quòd apud auctores veteres Bero sus non Aegyptiorum, non Lybicorum, non Celtiberorum, non Italorum, non Germanorũ, sed Chaldæorum scripsit historiam. Annianus verò iste æquè horum omnium regnorum historicum se præ-

Lib. 1. an. Iudai. ca. 5.

Lib. 10. anti. Iudai. c. 1. in Isaiã. ca. 37.

bet. Nullũ certè probatum auctorem inuenies, qui Berosum nisi in rebus Chaldai cis testẽ excitet veritatis. Atqui, si auctor grauissimus res alias scripsisset, sine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo vel Græco, vel Latino auctore aliquando citaretur. Sed nescio an Berosum istum satiùs fuisset nulla argumentatione conficere. Res quippe ita priscas memoriæ prodit, vt licèt falsas intelligere per tui animi cõiectu ram possis: arguere tamen per illarum vetustatem nimiam non possis. In rebus enim eiusmodi quo quisque improbior est, eò maiorem habet fingendi licentiam: adeò vt de libris quidem totis & auctoribus, quemadmodum ait Fabius, mentiatur tutò, quia inueniri qui nunquam fuere non possunt: de rebus autem ipsis, vel tutissimè mentiatur, quia nulli testes produci queunt, qui non sint pueri, si contra veterrimos proferantur. Qua in re cùm episcopus quidam nostros deprehensus esset sæpè peccasse: eos enim aucto res citarat interdum, quos nulla vnquam habuit ætas: eas res olim gestas scripserat, quas nulli homines ediderunt. respondit, referre nihil: in historia sic an aliter omnino sentias. Quòd omnia essent ambigua, nisi quæ sacris literis continerentur. Indigna quidem episcopo eoque Theologo sententia. Nam rusticus homo & vanus si hæc dicat, non est mirum. Sed vt eò reuertamur, vnde discessimus: facilius dico esse, Berosum istum Annianum contemnere quàm refellere. Nam viris doctis ipsa libelli lectio satis magna persuasio est: indoctis persuadere nihil attinet. Suo Beroso fruantur licet. Quem solum de tẽporibus inscriptionum quarundam per annos quadringentos octoginta ante Ninum & Phoroneum supputasse, Annius ait Pliniũ tetigisse. Cùm Plinius tamen nihil aliud tradat, quàm Berosum vsqueadeò astrologia enituisse vt Athenienses ei ob diuinas prædictiones publico in gymnasio statuã inaurata lin-

gua statuerint. Fruantur itaq;, vt dixi, Berofo suo: sed Plinij auctoritate non fruantur. Imò ne probabili testimonio vllo quidem aut ratione aliqua consentanea. Illa enim ridicula est, Hieronymum Berosi huius verbis quandoque vti. Quasi verò commento locus esse posset, nisi Berosus iste fictus veri Berosi quædam verba compilasset.

Sed iam Annij Metasthenem quàm fieri poterit breuissimè explodamus. Nō autem persequar errata minuta, quæ in paruo volumine plura sunt. Tantū quæ sunt maiora videamus. Scribit igitur monarchiæ Persicæ reges & tēpora in hunc modum. Balt Assare interfecto: regnauerunt simul Cyrus & Darius annis duobus: inde solus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij Priscus Arthaxerxes Assuerus annis viginti: vltione interea sumpta de factione Tamarica quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ: huius duo filij Cyrus Artabanes & Darius Lōgimanus septem mensibus pro imperio dimicauerunt, & septimo mense Longimano victoria cessit: regnauitq; annis septem & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decē & nouē. Magn⁹ Arthaxerxes Dari⁹ Mēnon annis quinquagintaquinq;. Arthaxerxes Och⁹ sex & viginti: nostra ætate Arses annis quatuor, Darius vltimus sex. Hos quoq; reges & tempora eodem ordine eisdemque penè verbis Philo Annij notauit: vt eundem fuisse vtriusque fabulæ artificem suspiceris vel potiùs intelligas. Hoc solùm addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Assuerum istum Nabuchodonosorum esse, cuius res gestas Iudith scribit historia. Illud autem in primis rogo, ecquis iste est Priscus Arthaxerxes Assuerus, qui patrem habuit Dariū, patruum Cyrum, qui Cyro in imperio successit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonosorus fuit, cuius exercitum Principemque militiæ Holofernem mulier vna deturbauerit, qui denique duos filios sortitus est Cyrum Artabanum & Darium Longimanum. Sanè Cambysen respondent esse. Id nanque Metasthenes paulò antè scripserat, Cyrum & Darium, sex annos priùs quàm Babylonem caperent, bellum Tamyræ reginæ illaturos regnum Persicum Cambysi filio resignasse. Id etiam historicorum omnium consensione proditum est, Cambysen statim à Cyro Persarum imperium tenuisse. Assuerus ergo iste idem qui & Cambyses fuit. At verò quæ in Prisco Assuero siue adiuncta siue antecedentia consequentiaque ponuntur, adeò sunt à Cambyse aliena: vt etiam contraria esse videantur. Primùm enim Darius Cābysis pater non fuit, sed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Iosephus, Hieronymus, sed vniuersi scriptores Græci Latinique testantur. Cuius omnino rei illud quoque argumentum est, quòd Cyri parenti Cambyses nomē erat: vt historici vno ore dixerūt omnes. Darius autem nullum maiorem habuit, qui Cambyses vocaretur. Consentaneum est ergo Cambysen filium Cyri fuisse, non Darij. Præterea si Cambyses Darij filius fuit, certè Dario mortuo in regnum patris successisset: at Dario mortuo Cyrus solus Persis ac Medis vigintiduobus annis imperauit, vt etiam Metasthenes & Philo confessi sunt. Non ergo Darij filius Cambyses fuit, sed Cyri, cui in imperio successit. Præterea cùm monarchia à Medis in Persas per Cyrum fuerit translata, ecquo pacto verisimile fit, filium Darij Medi in monarchiam successisse, filium Cyri Persæ non successisse? Sed quid ego demens eam rem conor argumentis demonstrare, quæ cùm ex historiæ fide pendeat, historicis omnibus consentientibus memoriæ prodita sit? Nihil profectò necesse est contra eum ratione pugnare, quem omnium & ecclesiasticorum & profanorum auctoritas vincit. Simile est quod deinde subijcit, Cyrum patruum fuisse huius Assueri. Fuerunt

runt igitur Cyrus Persa ac Darius Medus germani fratres, quod cũ ratione etiã pugnat. Atq; auctores vniuersi alios parentes Dario Medo alios Cyro Persæ fuisse scribunt. Quod rursum tertio loco addit, Assuerum illum. 20. annos imperasse: illud historijs item omnibus aduersum est. Apparet autem in hoc esse confictum, vt historia libri Iudith sub isto scripta videatur: id quod Eusebius in chronicis magis refert q̃ sequitur. Traditio quippè Hebræorum est: quæ nec idoneo testimonio nec probabili ratione consistit. Iosephus sanè repugnat, qui libro Iu. an. 11. c. 2. Cambysem ait septimo anno regni sui mortem oppetijsse. Sed & Eusebius Cambysi octo solùm annos imperij tribuit. Herodotus verò septem annos & menses quinq;. At Nabuchodonosorus, qui in libro Iudith cõmemoratur, plures etiã q̃. 13. annos imperauit, vt. c. 2. habes. Non ergo Cambyses Nabuchodonosorus ille fuit. Præterea oẽs historię produnt et Cãbysem & Cyrũ, cui ille in regno successit, reges Medorũ Persarũq; fuisse. At Nabuchodonosorus libri Iudith nusquã aut Medorũ aut Persarum rex, sed vbiq; & Assyriorũ fuisse & regnasse in Niniue ciuitate magna dicitur. Ad hæc si Cambyses Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonosorus is fuit qui Arphaxat regem Medorum obtinuit? Nempè quanuis fingere nostro arbitratu libeat, id quod Philo Annius facit, Arphaxat factionis Tamyricæ fautorem Assyrios, Medos, ac Persas ad defectionẽ compulisse: at non proinde tamen regem eum Medorũ scriptura appellaret. Pari enim ratione Persarũ Assyriorumq; rex Arphaxat iste vocaretur. Quid? quòd Nabuchodonosor tũ etiã rex Assyriorũ fuisse dicitur, cùm Arphaxat regẽ Medorũ superauit. Quale ergo Philonis cõmentum est, Arphaxat cum Persis ac Medis Assyrios quoq; ad defectionẽ cõpulisse? Præterea Arphaxat ille, cõtra quẽ Nabuchodonosorus depugnauit, ciuitatẽ Mediæ florẽtissimam cõdidit, cui nomẽ Ecbatanis: vt Iudith. 1. c. legitur. At ciuitas hæc multis ante Cãbysem annis erat ædificata à Dioclè videlicet quinto Medorũ rege, quẽadmodũ Eusebius testatur in chronicis, idẽq; in. 1. libr. Herodotus. Nec excidit mihi scripsisse in tertio Diodorũ, Ecbatana ante Semiramidem cõdita, in quibus regiã quoq; illa ædificarit: Plinio verò in. 6. c. 14. Seleuci ædificiũ esse. Verùm, quoniã non cõsultò sed casu in huius rei mentionẽ incidi: satisfaciã vtriq; quasi prætеriẽs q̃ breuissimè. Diodorus primùm sępè ac multũ in historia nugatur. Eandem certè habuit, vt cęteri Græci, mẽtiendi libidinẽ. Quid enim leuius in mentiẽdo, q̃ Gręciæ regio vana & ad omnem impulsum mobilis? Nisi fortè Diodorum defendit titulus libri eius, qui nũc vnus extat, de antiquorũ fabulosis gestis inscriptus, qui qm̃ inscriptioni suę ipse respõdet, neminem fallit. Quod enim promiserat, idẽ exoluit. Nam quòd Plinius in procemio totius operis asserit, Diodorum apud Græcos primũ desijsse nugari: id facilè ex orationis Plinianæ cõtextu intelligitur nõ ad historiarum falsitatẽ, sed ad inscriptionũ vanitatẽ pertinere. Græci enim auctores inanes ventosasq; inscriptiones libris suis passim præponebãt. At Diodorus, vt Plinius ibi refert, librũ suum nullo leui vanoq; indice inuidiosũ fecit, vt priores, sed bibliothecæ historiã inscripsit. Nõ ergo Diodori nos vrgebit auctoritas, si quæ de Semiramidis magnificentia & in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decãtata sunt, ea ipse vel retulerit, vel etiã fuerit secutus. Plinius verò ijs, qui vrbes præclaras condiderunt, nobilitandis sępè fallitur. Sed ad rem. Cùm Arphaxat eum, q Ecbatana ędificauit, ante Cãbysem fuisse certè exploratũq; sit: fieri non potest, vt Cãbyses Nabuchodonosorus ille intelligatur: q ab Arphaxat Ecbatanarũ cõditore victoriã reportauit. Præterea Niniue tẽpore regni Persarum à Babylonijs vastata fuerat, vt Naũ vaticinatio indicat. Nec Per-

sis

sis monarchiam occupátibus regem proprium hæc ciuitas habuit. At Nabuchodonosorus, cuius in libro Iudith mentio est, regnabat in Niniue ciuitate magna: nó igitur quæ Iudith historia refert, ea sub Cambyse, sed, vt verè Carion sentit, ante Persarum imperium gesta sunt. Nec vt ab hac sententia discedam Achioris me verba mouent, quæ cap. 5. referuntur. Quoniam ante insignem illam captiuitatem Babylonicam afflixit aliquoties dominus omne semen Israel, & tradidit eos in manus diripentiũ nunc Aegyptiorum, nunc Syrorum, nunc Assyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tandem proiecit eos à facie sua. Quia verò in varias regiones captiui adducti sunt, sed breui tẽpore reduxit eos dominus in terram suam: idcirco in libris Regum eiusmodi minùs celebres captiuitates silentio prætermittur. Nam & Iudi. c. 18. cuiusdam captiuitatis mentio fit, quam Caietanus verè, vt ego sentio, dicit in libris Regum præter missum. Nó enim, ait, omnia scripta sunt. Non itaq; Achior de captiuitate illa insigni Babylonica loquitur: sed de alia quapiam. Iudith porrò ætate templum Hierosolymitanum non erat euersum, nec ciuitas ipsa vastata. Iterum, ait, possident Hierusalem vbi sunt sancta sanctorum. At regnante Cambyse & euersum tẽplum erat, & nondum ciuitas instaurata. Manet igitur ea quæ ipsius Iudith narrat historia, non esse ad Cambysem referenda. Meritò igitur Assuerum istum priscum Arthaxerxem negant vllum fuisse quidã: quoniam re vera, qualem Metasthenes Philoq; describunt, nullus fuit. Qui etiam si fuisset, si à Cyro statim imperauit, Longimani profectò parens non fuisset. Ecquis enim dubitet, post Cyri & Cambysis regnum Darium Histaspis Persarum dominationem adeptum: cui Xerxes filius in imperio successerit? Nimirũ id Herodotus, Iustinus, Orosius, cæterique scriptores profani tradiderunt, atque vniuersi etiam veteres ecclesiastici Iosephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Eusebius, Hieronymus. Hieronymus certè eam rem non tanquam dubiam & incertam, sed tanquã perspicuam atq; constantem prodidit in Danielis caput septimum, inquiens. Tres ordines qui erãt in ore bestiæ quidam tres reges post Cyrũ fuisse Persarum autumãt, & quæ illis sunt nomina reticent. Nos verò cùm post Cyrum, qui regnauit annis 30. sciamus apud Persas regnasse Cambysem filium eius & fratres Magos: & deinceps Dariũ: cuius secundo anno cœptum est ædificari tẽplum in Hierusalẽ: Quintũ, Xerxẽ filium Darij: Sextũ Arthabanũ: Septimũ, Arthaxerxẽ Longimanũ. Octauũ, Xerxem: Nonum, Sogdianũ: decimũ Darium nothũ: vndecimũ Arthaxerxem Mnemonem: duodecimũ Arthaxerxẽ Ochũ: tertiumdecimum Arsen Ochi filium: quartũdecimum Darium Arsani filium, qui ab Alexandro superatus est: quomodo tres reges Persarum fuisse dicemus? Hactenus Hieronymus. Sanè si in Regũ Persarum serie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut secũdum Xerxem siue Thucydides seu quisquã alius historicus prætererit, nihil mirum esse debet: quoniã illi vel breuissimo tẽpore imperarũt, vel certè eo quoq; breui tẽpore de imperio cũ alijs cõtenderũt. At Dariũ Histaspis & Xerxẽ filiũ eius, qui potẽtissimus rex atq; ditissimus aduersum Græciam innumerabilem duxit exercitũ & eagessit, quæ Græcorũ & Latinorũ Gentilium ac fidelium historiæ narrant: hos inquam duos tã excellentes ac præclaros reges silẽtio transire extreme ignorantia; ne dicam impudentia est. Etenim hos in Persia regnasse siqs neget, negare etiã poterit Constãtinũ Theodosiũq; Romæ imperasse. Non enim plures grauioresq; historici hoc q̃ illud affirmãt. Atque Herodotus & Thucydides de his videlicet sui seculi regibus ita loquuntur, vt nó res auditas, sed visas narrare videantur. Nec si historiæ suæ Herodotus fabulas

las miſceret, idcirco fides illi abroganda eſt in rebus ſui temporis publicis & manifeſtis: in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarchus, qui minimos quoſq; errores Herodoti perſecutus reprehenſione eſt, hunc, quoniam erat maximus, potiſsimùm inſectaretur. Credamus itaq; potiùs Herodoto, Thucydidi, Iuſtino, Oroſio, Africano, Euſebio, Hieronymo, Ioſepho cæteriſq; auctoribus probatiſsimis, quàm Metaſtheni huic non veteri & erudito, ſed recenti, rudi, ſine ſenſu, ſine ſapore, ignoranti, atq; adeò impudenti. Nempè qui pollicetur ſcripturum ſe regum Perſarum tempora vt in annalibus publicis liquidè & verè digeſta ſunt, Reges quoque & nomina quàm apud eos ſplẽdidiſsimè regnatum eſt: & tamen eos reges omittat, qui in Perſis magnificẽtiſsimè atq; ampliſsimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannem Carionem operosè etiam contẽdiſſe, vt inter Euſebium, Hieronymum ac reliquos auctores graues & Metaſthenem Perſam iſtum nulla eſſe repugnantia videretur. Ita in ſumma diſcordia ac diſſenſione pacem conciliare nititur, & quæ diſcrepãt plurimùm, ea facere vt conſentiant vel maximè. Primùm ergo ait Carion, Aſſuerum illum priſcum Darium Hiſtaſpis intelligi oportere. Qua vna ex re totum diſce Carionem. Quid enim ſtultius dici potuit, quàm Darium Hiſtaſpis patrem habere Darium Medũ, patruum Cyrum, filium Longimanum? His enim attributis priſcum illum Aſſuerum Metaſthenes cumulauit. Quid autem à Dario Hiſtaſpis alienius, quàm publico edicto vetare, ne templum Hieroſolymis inſtauraretur, quod Aſſuero illi priſco Philo Annianus aſsignat? Nam cauſę à Carione redditæ, cur à Metaſthene Xerxes fuerit omiſſus, vſque adeò ridiculę & ineptæ ſunt, vt non ſint à me in præſentia referendæ. Atq; eas omnes ſigillatim Ioannes Vergara Canonicus Toletanus vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritiſsimus in libello octo quæſtionum Hiſpanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multùm hoc loco adiuti ſumus. Malumus enim, quod nos Plinius admonuit, mutuũ omninò reddere, quàm in furto deprehendi. *In proœmio.* Illud enim Baſilij præceptum ſemper nobis probatum eſt, ſiquid ex alio diſcitur, minimè celandum: more prauæ mulieris, quæ partus nothos clàm ſupponit. Quamobrem ſermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifeſtandum. Quibus rebus demonſtratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis inſtitutum erat, Annij regulas in hiſtoriæ iudicio vtiles eſſe non poſſe. Quando ne ex his quidem poſterioribus Chaldæorum ac Perſarum monarchijs annales vlli publici relicti ſunt, nec auctoris cuiuſpiam monumenta, qui hiſtoriam ſuam ad veram certamq; eorum annalium formulam compoſuerit. Quocirca Ioſephum, Euſebium, Hieronymum cæteroſq; probæ fidei auctores in Perſarũ aut rebus geſtis, aut temporibus explodere, quòd Metaſtheni huic & ijs, qui prætexuntur, Suſianis annalibus non cohæreant: magnum inſcitiæ imò verò etiam temeritatis argumentum eſt. Quo loco Ioannes Driedonis vehemẽter errauit homo, quod ad Theologię diligentiã pertinet, planè doctus: quod ad hiſtoriæ humanæ cognitionẽ, valde rudis. Qui cùm in hæc Annij volumina incidiſſet, & Beroſi Chaldæi, Metaſthenis Perſæ, Cteſiæ Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecæ Suſianæ, ſeptuaginta ſeniorum excitatio inani verborũ ſonitu illius complevisset aures: ad Euſebij, Ioſephi, Hieronymi vocẽ oppidò quàm grauem obſurduit. Quantò prudẽtiùs eccleſia, quæ cùm Adã Enoch & Noe quidã libelli producerentur, eos noluit recipere: Quoniam, vt Auguſtinus ait, quò in auctoritate nõ eſſent nimia fecit antiquitas, propter quã videbãtur habẽda eſſe ſuſpecta, ne proferrẽtur falſa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipſorũ eſſe dicuntur, ab eis qui

pro

pro suo sensu passim, quod volunt, credunt. Hactenus in 18. de Ciui. libr. cap. 38. Augustinus. Viro igitur prudenti vt liber quisq; sub antiquitatis nomine profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quam nos prudētiam secuti Berosi hos Metasthenisq; libellos vel nimia vetustate suspectos haberemus; etiam si nihil illi continerēt, quod viris grauissimis contraueniret. Quibus rebus efficitur, vt prima Annij causa, quamobrē in Persarum monarchia Iosephum Eusebiumq; reijci oporteat, futilis & vana sit. Nam altera falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut quisquam alius probatus auctor scribit, Cyrum antè dedisse licentiam Hebræis in Babylone captiuis & mortuum, quàm Babylonia Darius ille Medus potiretur. Eusebius porrò Darij Medi in chronicis nusquā meminit: nec sub eo nomine nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum ante interfectum esse, quàm Darius Medus Babyloniam cœpisset, cùm Darium omnino Medū in chronicis prætermiserit. Herodotus autem nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit. Darium Histaspis filium Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille, vt solet, breuiter, regni tēpora notās, hic latiùs eius gesta describens. In quibus illud refert, Darium Histaspis Babylonem, quæ à Persarum imperio defecerat, iterū & obsidione cinxisse & expugnasse. Atque hinc turpis Annij error exstitit. Cùm enim audisset Herodotum scribere, post Cyri mortem Babylonem à Dario captā, existimauit eum de Dario Medo intellexisse: cùm Darium

In fin. 3. lib. Histaspis sine dubio Herodotus expresserit. Nam à Cyro semel expugnatam Babylonem. 1. lib. dixerat. Deinde in. 3. eaiterum capta Darium Histaspis potitū affirmat, muros eius circūcidisse, & portas omneis amolitum esse, quorum neutrum Cyrus

In Philonē suum. fecerat prius eidem à se captæ. Abeat ergo nunc Annius & dicat, Herodotum & Eusebium somniasse. Annius ipse re vera potiùs somniat, qui è duobus hominibus Dario Medo & Dario Persa vnum facit, exq; duabus Babylonis expugnationibus itē vnam. Id quod propriè dormientium & somniantium est. Sed ais, Daniel ca. 11. post Darium Medum quatuor solùm Persarum reges vsque ad Alexandrum futuros vaticinatus est. Non ergo. 14. fuere, quemadmodum nos Eusebium Hieronymumque secuti fuisse diximus. Huius argumenti ratio Tertullianum in eo libr. quem contra Iudæos scripsit, videtur impulisse, vt inter Darium Medū & Alexandrum quatuor duntaxat Persarum reges intermedios poneret, Arthaxerxē, Ochū qui & Cyrus, Argum deniq; ac Darium vltimum, qui & Melas nominatus est. In quem errorem Nicolaus Lyranus, licèt à Hieronymo admonitus, videns prudensque incurrit Hebræorum somnia sequens, qui historiæ humanæ penitus sunt ignari. Quoniam nulla externi regni monumenta in lingua sua habent: nec alios aut Persarum, aut Græcorum reges agnoscunt, nisi quos scriptura commemorat. Quod qui parum perspiciunt, hi Iudæos in earum etiam scripturarū explicatione sequuntur, quarum intelligentia, si Gentilium ignorentur historiæ, aut vix aut certè nullo modo haberi potest. Ita Hebræi rationes sæpè historiarum vertunt & id, quod probare non possunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus est, omnisque opinio ad eam speciem traducenda: vt scriptura sacra interpretanda, in ijs præsertim locis, quæ res externas gentium attingunt, gentium monumenta sequamur. Rectiùs igitur veriusque Hieronymus quartum illum regem, quem Propheta commemorat, Xerxem Darij Histaspis filiū fuisse intelligit: talem enim hunc Ethnicorum historiæ narrant, qualem Propheta describit. Quòd autem Daniel quatuor Persarum regibus enumeratis nouem, qui fuere post Xerxem, prætermiserit

Dan. ca. 11. tribus quatuor reges aut fuisse Cyrum, Cambysen, Assuerum virum Esther et Darium filium Assueri, quem Alexander ut inquit, debellavit. Darius autem iste postremus [illegible] sententiâ Longimanus intelligitur, sub quo autē templū edificatum.

miserit hoc non solùm cõtra nos, sed contra Metasthenem Annij Philonemq́; etiã facit. Non autem curæ fuit, vt Hieronymus ait, spiritui prophetali historiæ ordinem sequi, sed præclara quæq́; perstringere. Ac siquis prophetarum trãsitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequẽtissimè pertransiri: quæ si ex vatum silentio nunquam fuisse iudicabit, in magno eum errore necesse est & multarum rerum ignoratione versari. Hoc verò loco peculiaris causa fuit, cur in rege Persarum Xerxe spiritus prophetę subsisteret. In eo siquidem Persarum monarchia maximè aduersum Græcos eminuit: adeò vt ab innumerabili exercitus multitudine Græcia vel breui momento vastanda atq́; exinaniẽda videretur. Itaq́; repentè Danieli Alexander Græcus ostensus est, qui non solùm Græcos posset à Persis eripere, sed de Persis etiam triumphare. Sed de regulis Annij earumque regularũm exẽplis ac de tota demum Annij censura satis, vt arbitror, diligenter disputatum est. Quid igitur? Nam hoc dicet fortasse aliquis, nulla via ratioq́; erit, qua veraces historicos à fallacibus distinguere atque internoscere valeamus? Erit nempè, & multiplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque sumetur. Quæ omninò res locum habet, cùm quæ narrant historici, ea vel ipsi se vidisse testãtur, vel ab his, qui viderunt, accepisse. Qualia sunt pleraq́; in epistolis Ambrosij, Cypriani, Hieronymi, Augustini: in libris quoq́; huius de ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum ecclesiæ probatissimorum scriptis: in quibus mendacium suspicari, quod ad memoriam sempiternam transferre illi scribendo voluerint, piaculum est. Magnis quippè præclarisq́; virtutibus viri sanctissimi atq́; optimi id consequi meruerũt: vt in rebus eiusmodi, quas vel spectasse se vel ab alijs fide dignis, qui spectarint, se audisse testati sunt, fides omninò illis habeatur. Qua in re Erasmus Roterodamus alijq́; iuniores quidam sæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberiùs, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum asserentem, Matthęi euangelium Hebraicum describendi sibi copiam fuisse, in eo virum grauissimum sanctissimumq́; mentiri? Iure itaq́; pijs hominibus nimia hæc quorũdam iuniorum liberiorq́; licentia displicuit: iure etiam in crimen vocata est. Hæc autem prima lex in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædam enim Iulius Cæsar, quædam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant: quę auctores ipsi partim oculis aspexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præsentes aspexerant. In hisce verò auctoribus tametsi pietatem absolutaq́; virtutis officia spectare non licet: licet tamen probitatem quãdam bonitatemque naturæ. Quidam enim eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia vsqueadeò à mendacio abhorruerunt: vt iam pudendum fortasse sit, historicos gentium quosdã veraciores fuisse quàm nostros. Dolenter hoc dico potiùs, quàm contumeliosè: multò à Laertio seueriùs vitas Philosophorum scriptas, quàm à Christianis vitas sanctorum: longeque incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quàm exposuerint catholici non res dico imperatorum: sed martyrum, virginum, & confessorum. Illi enim in probis, aut Philosophis, aut principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent: in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Nostri autem plerique vel affectibus inseruiunt, vel de industria quoque ita multa confingunt: vt eorum me nimirùm non solùm pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo ecclesiæ Christi cùm nihil vtilitatis attulisse: tum incommodationis plurimùm. Nominibus parco, quoniam huius loci iudicium morum etiam est, &

non eruditionis tantùm: in qua liberior potest esse cẽsura. Nam quæ morum est, hæc debet profectò esse & in viuos cautior & in mortuos reuerentior. Certum est autem qui fictè & fallaciter historiam ecclesiasticam scribunt, eos viros bonos atque synceros esse non posse: totamque eorum narrationem inuentam esse aut ad quæstum aut ad errorem: quorum alterum fœdum est, alterum perniciosum. Iustissima est Ludouici querella de historijs quibusdã in ecclesia confictis. Prudenter ille sanè ac grauiter eos arguit, qui pietatis loco duxerunt mendacia pro religione fingere. Id quod & maximè periculosum est & minimè necessarium. Mendaci quippè homini ne verum quidem credere solemus. Quamobrem qui falsis atque mendacibus scriptis mentes mortalium concitare ad diuorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egisse, quàm vt veris propter falsa adimatur fides, & quæ seuerè ab auctoribus planè veracibus edita sunt, ea etiam reuocentur in dubium. In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verùm inscriptione ipsa ille præmonuit, non esse in eo libro historiæ rationẽ ad viuum resecandam. Musa videlicet inscripsit, quibus fabulæ interdum concessæ sunt: vt audientiũ animos iucundiùs & suauiùs allectent, quod seueritate narrationis non perinde assequerentur. Xenophon, qui vt Fabius ait, magis inter Philosophos quàm inter historicos reddẽdus est: optimi & absolutissimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaq; nõ est ab eo expectandũ, qualis nam Cyrus re vera fuerit, Rex licèt excellens & eximius: sed qualis futurus sit in Repub. Imperator, si ad normam exemplaris exactissimi componatur. At in historia Christiana, quæ tota, vt diximus, non voluptate sed veritate perpenditur, quorsum attinet historiæ nomen commentis fabulisque prætendere? Quasi verò

De tradẽd. discipli. lib. 5.

Lib. 10. c. 1.

Cicero ad Quintũ fra trem Cyrus ille, inquit, à Xenophõ te nõ ad hi storiæ fidẽ script', sed ad effigiem iusti imperij.

sancti Dei homines nostris mendacijs egeant, qui tam multa vera pro Christo gesserunt, vt falsa quantumuis licet eruditæ simulationis artificio composita: vt noxia non sint, quoniam inutilia sunt tamen, tanquam ignaui milites oneri sint magis quàm auxilio. Heroum porrò nostrorum res verè gestæ, sicuti ego existimo, non solùm amplæ magnificæque fuerunt: verùm multò etiam maiores quàm fama feruntur. Neque eorum qui fecere virtus tanta habenda est, quãtum eam verbis extollere potuerunt nostri: sed tanta potiùs, vt & præclara ingenia rebus ipsis & ingenijs præclaris verba quoque defuerint. Sed dum quidam affectui suo nimium indulgent & ea scribunt, quæ animus scribentis dictat non veritas, tales diuos quandoque nobis exhibent: quales diui ipsi, & si possent, esse tamen noluissent. Ecquis enim credat, Diuum Franciscum pediculos semel excussos in se ipsum solitum esse immittere? Quod ad sanctitatem viri scriptor pertinere putauit: equidem non puto, qui paupertatem sciam viro sanctissimo placuisse semper: sordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri nostro semel obstrepẽtem à diuo esse coactum vt lucernam haberet in manibus quoad illa absumpta non molestiam solùm, sed incredibilem dolorem etiam afferret. Non possunt huiusmodi exempla numero comprehendi, sed in his paucis pleraque alia intelligentur, quæ diuorum clarissimorum historias obscurarũt. Non autem decebat, veras sanctorum res gestas falsis & commentitijs fabulis contaminari. Quæ causa Gelasio fuit, vt huius generis historias multas in concilio 70. episcoporum reprobaret. Eius pontificis verba sunt legi cognoscique dignissima: idcirco adscribenda sunt. Gesta, inquit, sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormẽtorum cruciatibus & mirabilibus confessionum triumphis irradiant,

diant, quis ita esse Catholicorum dubitet: & maiora eos in agonibus esse perpessos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo secundùm auctoritatem antiquam, vel consuetudinem singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur: quia eorum, qui scripsere, nomina penitus ignorantur. & ab infidelibus aut dicta superfluè, aut minus aptè quàm rei ordo fuerit scripta esse putantur: sicut cuiusdam Quirici & Iulitę matris eius: sicut Georgij aliorumq; passiones huiusmodi, quæ ab hæreticis probantur conscriptæ: propter quod (vt dictum est) ne vel leuiùs subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes martyres & eorum gloriosos agones, qui Deo magis quàm hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneramur. Item vitas patrum Antonij, Pauli, Hilarionis & oĩum eremitarũ: quas tamẽ vir beatissimus scripsit Hieronymus cũ omni honore suscipimus. Itẽ actus beati Syluestri Aposto. se. præsulis, licèt eius, qui scripsit, nomẽ ignoremus, à multis tñ in vrbe Ro. catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur ecclesiæ. Item scripta de inuẽtione sanctæ Crucis dominicæ & alia scripta de inuentione capitis Beati Ioannis Baptistæ nouellæ quidem reuelationes sunt: & nonnulli eas catholici legunt: sed cùm hoc ad catholicorum manus peruenerit: beati Pauli apostoli sententia præcedat. Omnia probate, quod bonum est tenete. Hactenus Gelasius. Quòd si prophetias, quæ numinis afflatu edi solent, Paulus docet non spernendas quidem, sed explorandas tamen: ecquis nos accusare iam audebit, si historias humano sensu editas exploremus? Gelasius sanè auctor est cum concilio grauissimus, quod de prophetia ab apostolo dictum est, hoc aptè etiam in historiam quadrare. Iubet ergo imprimis Pontifex, vt eas historias nullo modo amplectamur, quæ sine certo auctoris nomine proferuntur. Olent enim aut quæstuosorum hominum imposturam, aut, quod Gelasius ipse ait, hæreticorum fœtum. Quæ eadem omnino causa subest, vt historiæ illæ valde etiã suspiciosæ sint: quæ tametsi auctoris cuiuspiam nomen præ se ferunt, sed quis ille qualisuè sit, obscurum & incertum est. Cuiusmodi ante hos paucos dies quædam fabulæ prodiere: quarum & auctores & loca adeò longo interuallo distant, vt an mentiantur illi non possit inueniri: an hæc sint addubitari etiam possit. Sed benè habet, quòd totum narrationis corpus commentitium apparet: vt quod Hispanorũ sermone teritur, id quoq; in hac re facilè probes, De luẽgas vias, luẽgas mẽtiras. Sed ad Gelasiũ redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim nõ vulgus solũ, sed Gratianus etiam versatus est, vt librorum deceptus indicibus crederet: omnia quæ Hieronymi & Augustini nominibus inscripta erant, Hieronymi Augustinique verè etiam esse. Sic librum, qui de vitis patrũ inscriptus est, Hieronymi nomine vulgus circunferebat, quum paucissimas tamẽ patrum vitas ille scripserit: quæ & hoc loco ferè à Pontifice referuntur. Gelasij itaque testimonio eorum impudentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hieronymum peruulgarunt, quas nemo nisi rudis atque elinguis ederet. Huius generis fabula etiam illa est insulsa æquè ac barbara de Natiuitate Sanctæ Mariæ ad Chromatium & Heliodorum episcopos. Huius generis sunt alia multa, quæ & diligentissimè & rectissimè Erasmus refutauit. Illud etiam in his Gelasij verbis equidem animaduerto: nouellas reuelationes, sic enim vocat, nos admirari & suspicere minimè oportere. Iam enim passim non pro ecclesię necessitate, sed pro hominum affectu expromuntur: adeò vt in conceptionis causa vtrinq;, si superis placet, reuelationes vel contrariæ proferantur. Quæ

res impijs quidem non leuem subsannan dioccasioné prębet: pijs verò lachrymádi. Contemnátur profectò necesse est Dei & dona & miracula, si nostris aut opinionibus, aut affectibus inseruierint. Ecclesię igitur Christi hi vehemẽter incommodant, qui res diuorum præclarè gestas nõ se putant egregiè exposituros: nisi eas fictis & reuelationibus & miraculis adornarint. Qua in re, nec sanctæ virgini, nec Christo domino hominum impudentia pepercit: quin quod in alijs diuis factitauit, idẽ quoque in Christi & matris historia scribenda faceret, & ꝑ humani ingenij leuitate multa vana & ridicula cõmisceretur. Cùm superioribus annis Tridentino concilio interessem, è quibusdã audiui, Aloisium Lippomanum episcopum Veronensem huic malo mederi historia de vitis sanctorum constanti ac graui ratione edita. Sed hanc mihi adhuc videre non licuit: nec aliam quamuis: quæ mihi quidem probari possit de his, quæ venerunt in manus. Spissum sanè erit opus & operosum: sed vehementer omnibus Christianis vtile, siquis præstiterit dignum modò diuis, ecclesia, Christo. Id quod haud dubiè præstabit nemo: nisi vir probus, integer, incorruptus. Vt ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat, nequa suspitio gratiæ sit in scribendo, nequa simultatis. Quæ cùm ad probitatis integritatisq́; officia pertinere notum sit: miror ab vno Suetonio seruata esse omnia, à plerisque nostris omnia esse deserta. Qui autem res humanas à diuis quorum historias scribendas sumunt, alienas fore censent: hi diuos ipsos ne homines quidem fuisse videntur credere. Quantò sapientiùs Euangelistæ faciunt, qui vel in ipsis apostolis, quos eramus vitæ totius exemplum habituri: nec affectus naturæ imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissimulant. Diuina hæc sapientia quidem Euãgelistarum fuit, sed bonitas quoque integritasque naturæ, vt nihil illis in scribẽda historia deesset, quod in historiæ lege vel Ethnici requisiissent. Scriptoris autem probitas & integritas, nam hoc quæret aliquis, in his qui olim fuerunt, licèt aliquando in scriptis ipsis eluceat, sed fama & graui atque frequenti præteritorum hominum testimonio cognoscetur. Sunt enim, vt dixi, in profanis auctoribus non pauci, quorum ingenuitas & verecundia sic hominum sermone celebrata est: vt nemo illos vnquam mendaces & in fingendo impudentes existimauerit. Quales sunt Cæsar, Val. Max. Terentius Varro, Liuius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammius Marcellinus, Eutropius, Flauius Vopiscus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Diony. Halicar. Iulius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, alijq́; plures Latini præsertim auctores. Nam Græcorum fides maiori ex parte fracta ac debilitata est. Religiosus est Thucydides &, vt Iosephus ait, inter omnes Græcos historicos in primis scrupulosus. Appianus Alexandrinus, Græcus licèt auctor, sed quoniam hesterna & ciuilia Romana bella memoriæ mandauit: in alienis rebus mendax non fuit, futurus in suis, si Græcorum morem & ingenium sequeretur. Quorum iactãtia & vanitas impudentiùs est aucta: postquàm certare cũ Latinis de imperio, de rebus gestis, de doctrinæ veritate incœperunt. Latinus siquidem fulgor & gloria Græciæ claritatem obscurauit, & adeò Græcorum præstrinxit oculos, vt vel Plutarchus scriptor alioqui verax in rebus Græcorum illustrandis & cæcutire & fingere interdum etiam videatur. Quod tum in opere de vitis illustrium Græcorum & Romanorum, tum in paralellis Ludouicus Viues animaduertit. At verò in nostris, hoc est, ecclesiasticis facilior est ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ. Optimos enim quosq́; apud nos non solùm humanus sermo atque existimatio colit: verumetiam ecclesiæ decretum in concilio cælestium collocat. Hos itaque mendacij impudentiæque

arguere,

arguere,quemadmodum suprà diximus,
impietatis etiam non modò temeritatis ar
gumentum est. Cum his ego sanctis iu-
stisque viris, Aegesippum, Paulum Oro-
sium,aliosque nonnullos ecclesiæ histo-
ricos annumerandos censeo,qui à me bre
uitatis causa prætereuntur.Non enim hic
bibliothecas excutimus,sed genera degu-
stamus. Nequis negligentiæ nos insimu-
let, si vllos aut laudando, aut vituperan-
do trãsimus.Sed ais. Crispus Sallustius in
perditis omnino moribus veridicus hi-
storiæ scriptor est habitus. Sanè quidem.
At cùm Sallustium obijcis, hominem
obijcis: in quo si non honestatis pudor,
at infamiæ eius timor fuit,quam Roma-
ni cum primis declinarunt: ne mendaces,
quemadmodum Græci, in historijs ha-
berentur.Deinde non mihi Sallustius vi-
detur vitijs caruisse & gratię & simultatis.
Certè cùm de Cicerone scribit, multa si-
lentio præterit: quæ libentissimè in alio-
rum gratiam retulisset.Sed hæc duo vitia
cùm historicorum ferè omnium commu
nia sunt,tum quorundam quasi propria.
In quibus Paulus Iouius est in quanlibet
partem nimius odio & amore,gratia & si-
multate.Et quia pecuniã amabat,in histo-
ria quoq; scribẽda pecuniæ seruus fuit.Po
stremò aliud est dicere, viros bonos vera-
ces esse omneis: aliud improbos omneis
esse mẽdaces.Illud nos diximus,hoc non
diximus. Quanquã nescio quomodo,fit,
vt nusquã securus animus nisi in viri bo-
ni testimonio conquiescat.An officio ve
ritas adeò coniuncta est, vt in homine vi-
tioso esse illa fortasse posit:sed esse tamen
credi vix posit. Quæ causa Chaldæis
Aegyptijsque fuit, quamobrem non a-
lios historiæ auctores approbarent: nisi
qui sacerdotio fungerentur. Quod san-
ctos religiososque viros mentituros esse
1.Macha.7. nullo modo existimarẽt.Homo, inquiũt,
ex Iudæis quidam, sacerdos venit: non de
cipiet nos. Verùm de prima ad historiam
dijudicandam regula hæc dicta sint.

Lex verò secunda in historiæ iudicio
sanciatur, vt eos historicos reliquis antefe
ramus: qui ingenij seueritati quãdam pru
dentiam adiunxerunt & ad eligendum &
ad iudicandum. Quæ lex in ijs rebus lo-
cum habet, quas res neque scriptores ipsi
sunt intuiti,nec à viris fide dignis,qui vide
rint,audierunt. Quo in genere est operæ-
pretiũ leuitatem eorũ recordari: qui mu-
liercularum more quod nimis miseri vo-
lunt, hoc facilè credunt.Nam & ætas no
stra sacerdotem vidit,cui persuasissimum
esset: nihil omnino esse falsum, quod se-
mel typis fuisset excusum. Non enim, vt
aiebat, tantum facinus Reipub. admini-
stros commissuros, vt non solùm inuul-
gari mẽdacia sinerent, sed suo etiam com
munirent priuilegio: quò illa tutiùs men-
tes mortalium peruagarentur. Quo sanè
argumento permotus animum induxit
credere, ab Amadiso & Clariano res eas
verè gestas, quæ in illorum libris cõmen-
titijs referuntur. At verò quantum illa ad-
uersum Reipub. administros ratio valeat,
non est huius loci temporisque disserere.
Certè hoc ego pro me ipso & animi mei
sensu ac dolore pronuncio, magna eccle-
siæ calamitate atque pernicie id solùm in
libris vulgandis præcaueri, ne erroribus
fidei aduersis aspersi sint: ne sint moribus
exitiales non item. Nec de fabulis istis po
tissimùm excrucior, quas modò dixi, quã
uis ineruditis & nihil omnino conferen-
tibus non dico ad benè beateque viuen-
dum, sed ne ad rectè quidem de rebus hu
manis sentiendum.Quid enim conferant
meræ ac vanæ nugæ ab hominibus ocio-
sis fictæ, à corruptis ingenijs versatæ? Sed
acerbissimus est dolor & vix omnino cõ-
solabilis, quod dum quidam vtinam tam pru
denter quàm feruẽter incõmodum hoc
reijcere ac deuitare cupiũt, non pro fabu-
lis veras & graues historias edũt, id quod
esset plebi vtilissimũ, sed libros mysterio-
rum ecclesiæ plenos, à quibus arcendi pro
fani erãt: id quod est, mea quidem senten-

tia, pestilentissimum: eò verò magis, quò vulgus eos libellos securiùs legit, quia probatos videt, nõ modò à ciuili magistratu: verũetiam ab ijs, qui doctrinæ censores sunt in Christi Repub. diffiniti. Sed hæc aliàs, nũc quod instat agamus. Miseranda sanè hominis ignorãtia potiùs q̃ ludenda: qui vsqueadeò, aut bonus, aut stultus erat, vt omni narrationi statim crederet, si modò esset literis prodita. Verùm inuenias alios nõ pari inscitia quidé, sed imprudétia penè pari: qui veritaté rerum non inde petunt, vbi ea residere sit solita: sed ex ijs, in quibus rarò est eam inuenire, sæpè ex dissipatis peruagatisq́ue rumoribus. Quæ res plerũq; ijs accidit, qui sunt inconstanti leuiq; natura. Nam homines graues atq; seueri nõ solét inanem vulgi sermonem aucupari. Quãquam negare non possumus, viros aliquãdo grauissimos in diuorũ pręsertim prodigijs describẽdis sparsos rumores & excepisse, & scriptis etiã ad posteros retulisse. Qua in re, vt mihi quidẽ videtur, aut nimiũ illi sibi aut fidelũ certè vulgo indulserũt: quod vulgus sentiebãt nõ tantùm ea facilè miracula credere, sed impẽsè etiam flagitare. Itaq; signa nõnulla & prodigia sancti quoq; memoriæ prodiderũt, non quò ea libẽter credidissent, sed ne deesse fideliũ votis viderẽtur. Id verò eò magis sibi licere existimarũt, q̃ intellexerunt, auctoribus nobilissimis placuisse, veram historiæ legem esse, ea scribere quæ vulgo vera haberẽtur. Nec ego hic libri illius auctorem excuso, qui speculum exẽplorum inscribitur: nec historiæ etiam eius, quæ legẽda aurea nominatur. In illo enim miraculorum mõstra sæpiùs q̃ vera miracula legas: hanc homo scripsit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parũm seueri & prudentis. Veteres excuso & sanctos & eruditos viros, quorum & libros et nomina volẽtem ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi contrà vererer ne mea hæc taciturnitas plerisq; causa esset, vt aut dãmnarẽt quæ non intelligerẽt, aut errore vario circũ sanctorũ omniũ historias vagarẽtur. Atq; Theologũ etiã admoneri operæpretiũ est, ne id statim illi p̃suasum sit: oĩa, quæ magni auctores scripserint, vndiq; esse perfecta. Nã et labũtur aliquãdo, vt ille ait, & oneri cedũt: & indulgẽt ingeniorum suorum voluptati, vulgoq;, vt dixi, interdum etiã indulgẽt: nec semper intẽdũt animũ, & nonnũquam fatigãtur: adeò vt Cicero ni Demosthenes dormitare, Horatio verò Homerus quãdoq; ipse videatur. Summi enim sunt, homines tñ. Quæ ego eadẽ de Beda atq; Gregorio iure fortasse ac verè dicere possum. Quorũ ille in historia Anglorũ, hic in dialogis quædã miracula scribũt vulgo iactata & credita, quæ huius præsertim seculi Aristarchi incerta esse cẽsebunt. Equidẽ historias illas probarẽ magis, si earũ auctores iuxta præfinitã normã seueritati iudicij curã in eligẽdo maiorem adiũxissent. Sed q̃m modestè & circunspectò iudicio de tantis viris pronũciandum est ne in his quidẽ duobus reijcienda sunt plurima. Pauca enim in eis possis arguere, quãuis historiam ecclesiasticam reuocare ad seueriora iudicia contẽdas. Ac si necesse est in alteram peccare partem, omnia eorũ probari legẽtibus q̃ multa reprobari malo. De Vincẽtio Valuaceñ. & D. Antonino liberiùs iudico, quorũ vterq; nõ tam dedit operam vt res veras certasq; describeret: q̃ ne nihil omnino præteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam vnamquanque existimandam momentoq; suo ponderandam non artificum statera, sed ne popu lari quidem trutina vsi sunt. Quamobrem boni licèt ac minimè fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, à quibus suos exscripsere libros, diligenter examinarunt, nec res iustis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt: apud criticos graues atque seueros auctoritate carent. Historicus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes schedas lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis

Non te fallat, q̃ Gelasius Vincẽtij Lobrionsum opus commẽdauit. Mẽdosi enim sunt plerique codices. Nam correcti & emẽdati, Iuuenci, habẽt, nõ Vincentij. Alioqui Gelasius, qui multis seculis Vincentio prior fuit, propheta ĩ eo.c. fuisset non Iudex.

fabulis accommodabit operá:nec priùs lecta auditaq; describet,q̃ ea prudéti accuratoq; iudicio expédat ac seligat. Sed in secúdæ regulæ explicationem diximus satis.

Tertia regula sit. Sicui historico auctoritatem ecclesia tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos etiam auctoritatem adiungamus. Contrà verò cui ecclesia derogauit fidem, ei quoq; nos fidé iure ac merito derogabimus. Gelasius porrò historiam de vitis Antonij, Pauli, Hilarionis ac cæterorum eremitarum, quas tamé Hieronymus scripsit, cú omni honore suscepit. Acta rursum beati Syluestri, licèt non pari veneratione: sed suscepit tamé. Collaudauit Orosium Eusebij chronica, hoc est, de temporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit.

Hieronymus ad Letam de insti. fil. Caueat, inquit, omnia apocrypha. Et si quádo ea non ad dogmatum ueritatem, sed ad signorũ reuerentiá legere noluerit: sciat non eorum esse, quorũ titulis prænotentur.

Reiecit itinerarij Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falsò edita, librú de infantia saluatoris, alterú item de eiusdé natiuitate, librú Pastoris, acta Theclę & Pauli, quę Epiphanius vsurpat interdú, reuelationem Pauli, librum, qui Mariæ transitus inscribitur, libellos de pœnitentia Adæ, Origenis, Cypriani, epistolam Iesu ad Abagarum, passiones Georgij ac Quirici & Iulitæ, historiam demum Eusebij Pamphili. In qua re fellenda Gelasius magna, vt mihi quidem videtur, prudentia est vsus. Ná quòd Rhenanus dixit, verba hæc postrema Gelasij nó esse, sed esse potiùs ab asino quopiá adiecta, hoc insolenter, rusticè, imperiteq; dixit. Principiò quippè pótifex ad hunc modú censuerat, Chronicon Eusebij Cæsariésis atq; eiusdem historiæ ecclesiasticæ libros, quanuis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & in laudibus atq; excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum: propter rerum tamen singularé notitiam vsquequaq; nó dicimus renuédos. Postea verò sic censet. Historia Eusebij Pamphili apocrypha. Quæ duæ sententię cú contrariæ non sint, tùm sunt etiá verissimæ, & nimis quàm grauiter ac seuerè latę. Cur aút Gelasi⁹ historiá Eusebij apocryphá pronúciarit, causæ sút sanè plures atq; vehemétes. Primú in primo libro refert Eusebius epistolá Iesu ad Abagarum scriptá, quá Gelasi⁹ eadé dist. explodit. Fuit etiá altera causa Gelasio, quá ob ré historiá Eusebij apocryphá definierit. Quòd multæ ibi Clemétis Alexádrini testimonio cófirmétur: cui⁹ opuscula eadé dist. apocrypha iudicata sunt. Præterea & librú sextú Eusebi⁹ texuit in laudem & excusationé Origenis. Cú auté & discipuli Origenis magnas in ecclesia tragoedias excitassent & Origenes ipse tanquá schismaticus, deq; fidei catholicæ via sæpè deflectés fuisset ecclesiæ iudicio condénatus: iure illius historia refellitur, qui Origenem non solùm immodicè prædicat: sed ad cælum, perinde vt si pater esset ecclesiæ, extollit.

Præterea, in synodi septimę actione quinta, cú Iconomachi pro se Eusebiú testé excitassent, & lecta etiá esset eiusdé epistola, vbi Ario cósentiebat, Tharasius rogauit. Recipimus hoc? Sacra verò synod⁹ dixit. Nequaquam. Hic reliquis est nobis maiore odio prosequédus. Et legati Adriani papæ dixerút. Ipsa lectio indicat, q̃ Arianorú sententiá sapiat. Habet eñ ante lectus Eusebij liber & alias blasphemias, quas synodus audire respuit. Sanctissim⁹ patriarcha dixit. Libros illius reiiciamus. Sancta synodus dixit. Reiicimus & anathematizamus. Et actione rursum sexta Epiphanius respódens testimonio Eusebij, Eusebius, inquit, ab illis in testem aduocatur, qui tamen ab omni catholica ecclesia Arianæ hæreseos defensor esse cognoscitur, quemadmodum in commentarijs suis & omnibus à se editis libris manifestum fit. Et posterius, Quis fideliú, ait, in ecclesia dubitat, Eusebiú Pamphili in reprobú sensú traditú Arij placitis cósensisse? Ná in cunctis historicis suis libellis filium creaturá vocat, subministrum, secundo loco adorandum. Id postquam ex multis libris Eusebij probauit, tandem asserit, Eusebiú du-

plicis animi fuisse inconstanterq́; synodo subscripsisse. Nusquam enim aut librorũ suorum errores depulit aut apologiã pro se fecit: cùm tamen Arius non obscurè testaretur, se sententiæ suæ Eusebium habere studiosum ac fautorem. Et Hieronymus ad Pammachium & Oceanum ecclesiasticam, inquit, pulchrè Eusebius historiam texuit: sed impietatis Arij apertissimus propugnator est. Et ad Tesiphontẽ Eusebium Cæsarien. ait, Arianum fuisse nemo est qui nesciat. In primo certè ecclesiasticæ historiæ suæ libro filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui post patrem omnium sit causa & origo. Item, cũ illum psalmi versiculum attulisset, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: subiecit. Quibus verbis propheta patrem inducit factorem tanquam vniuersalem principem regali suo nutu præcipiẽtem: sermonẽ verò Dei illi secundo loco addit non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iussionibus obsecundantem. Et capite secundo primũ affirmat, patri filium in omnium opificio administrasse: deinde patris ministrũ in omnibus bonis fuisse ait. Meritò ergo Gelasius pontifex historiæ Eusebij Cæsariensis auctoritatem ademit. Quid? An non etiam absurdum est, vt qui infidelis ecclesię fuerit, ei fidem ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur sanè hæreticos sectæ suæ nõ dogmata solũ ac præcepta, sed res etiã gestas accommodare. Imò verò torquere atq; adeò fingere: vt sectam vndiq;, & cõprobasse & ornasse videãtur. Hinc enim, quẽadmodũ suprà diximus, Cõstantinũ finxit Eusebius ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, quò Arianorũ factioni maiorẽ & fidem & auctoritatem adiungeret. Hinc etiam, cũ in synodi Nicænæ mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus est Arius, astutè dissimulauit in paschatis quęstionẽ repentè digressus. Sed ne Arij quidem vnquam in historia sua meminit, callidè hominis memoriam præteriens,

Vide epist. Arij ad Euseb. Nicomedien. Episto. huius initium est, Schedulæ.

Cap. 1. Musculo interprete.

quem synodi auctoritate obrutus laudare non est ausus, amicitiæ lege constrictus noluit vituperare. Quæ eædem omnino causæ subsunt, vt historiam Carionis omnes Christi fideles explodant. Quosdã enim summos pontifices viros quidem optimos illius lacerat & cruentat oratio, quosdã verò imperatores Germanos cõmendat & illustrat: qui ecclesiæ Romanæ perduelles inimiciq́ue fuere. Itaque ex vnguibus leonem agnosces, hoc est, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhæsisse: non est opus coniecturis suadere. Multis quippè in locis apertè ille se prodit. Quocirca mirum est, cur eius historia non sit cum cæteris hæreticorum libris ab ecclesiæ iudicibus explosa: cũ pleriq; tamen eam securi legant, nulla prorsus notatione atq; animaduersione præmoniti. Sed ad Eusebium reuertamur. In cuius historia ecclesiastica satis Gelasius ostendit cætera sibi ac concilio placuisse, dum quædam displicuisse cõmonuit. Itaq; si fabulam Abagari laudesq; Origenis ab Eusebio demeres, digna eius historia esset, cui fides omnino haberetur, præsertim si in ecclesiæ contra Arium pugna nõ ab Ario, sed ab ecclesia stetisset. Ac de ecclesiasticæ historiæ libris hactenus. Nam in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia & penè incredibilis lectio, ac graue prorsus in lectionis varietate iudiciũ. Nec scio an quisquã alius inter ecclesiæ siue Latinos seu Gręcos auctores, quãuis summa vi, ope atq; opera eniteretur, præstantiora nobis posset temporũ monimẽta relinquere. Tametsi describentium incuria adeò multis locis vitia a sunt, vt dici sine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia. Quin reperias aliqua, quæ iure ac verè reprehendas. Cuiusmodi illud est, quòd eundem scribit fuisse Sennacherib, qui temporibus Ezechiæ Hierosolyma obsedit, & Salmanassar, qui

Post scripta haec Carionis historiã Paulus quartus condemnauit.

Samariam

Samariam cœperat. Id quod diuinis literis esse contrarium Hieronymus in Isaię 36. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, vt ille ait, omni ex parte beatũ. In opere, vt ita dicã, immẽso rarò peccasse felicissimum fuit. Verùm de Eusebio hæc satis.

Sozomenus sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere Diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipuè causis improbauit. Vna, quòd sępè in ea mentitus sit. Altera, quòd Theodorum immodicè extulerit: quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuso. Græcus nanque fuit, & natio hæc, vt diximus, est fuitque semper ad mentiendum promptula. Atqui in nouem ecclesiasticæ historiæ libris, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secun-
Lib. 1.c.2. do loco illi Gregorius obiicit. Tantùm ait, Theodorum discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsum Chrysostomus epistolam dederit: qui etiam postea episcopus Mopsi Vestæ fuerit constitutus. Andreas certè in cõcilio Florentino, vbi pro ecclesia Latina respondet, huius historiæ testimonium non solùm vsurpat, sed etiam probat. Cùm enim imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, vt Synodus historiæ auctoritate niteretur: Andreas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historia vti debere. Tum imperator historiam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quam maiores nostri probauerunt: aliam verò minimè. Cui Andreas, de Romanorum, inquit, aut Græcorum aut regum bello historia nequaquam in synodo vti debemus, sed cùm historia hæc, scilicet, Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in qua omnium synodorum acta & patrum sanctorum definitiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Floren. sessio. 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facile atque expeditum est.

Illi verò alteri non video quemadmodum responderi possit, nisi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legisse, qui in manus nostras non venerunt, aut memoria lapsum pro Theodorito Sozomenum scripsisse. Nam Theodoriti verba illa sunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippè historiæ suæ quinto cap. 27. Theodorum istum doctorem præclarum fuisse scribit. Et cap. 40. Moritur, inquit, Theodorus episcop⁹ Mopsuestias, cùm omnium ecclesiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine damnandus. Qui & reuera ob hanc causam damnatus est in quinta synodo generali actio. 5. canone. 13. & 14. At Theodorus canone. 12. Meruit etiam Theodoritus ea ex causa damnari, quod impiè aduersum Cyrillum & primam Ephesinam synodum scripsit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec verò de Theodorito desperare quispiam debet. Nam, vt Bessarion in oratione quam pro vnione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, suum postea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonẽsi palinodiam recantauit. Verũ, vt hæc cunque habeãt, illiusmodi errantium patrocinia historiæ eleuãt & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera omittã, Socratis scholastici minùs historia placet. Etení & Ori- Lib.6.c.12
genis ipse quoq; patronus est & Nesto- & 11. et li.
rium excusat & Cyrillũ mordet & Alexã- 7.c.45.
drũ vellicat & in reiectione presbyteri pœ- Lib.7.c.32
nitẽtiarij homousianorum innocentiam & 34.
infamat. De tertia verò regula in historiæ Li.10.c.13
iudicio seruanda hactenus. Ac perspicua 14.15.&
sunt hæc quidem & in vulgari pruden- 34. li.2.c.5
tia sita. Nam in quibus animi quædam & 6.
Lib.5.c.19

maior

maior vis acriorque in iudicando prudẽtia est, ij sine hisce regulis exacuendo illam ingenij aciem vera deligent reijcientque contraria. Mihi sanè aliquando, & verum ipsum in scribentis synceritate candoreque relucet & mendacium contrà auctoris quidam angor & calliditas patefaciũt. Syncera mihi crede, veritas est, & si animũ repurgatum inuenerit, ipsa per se rectè influit. Falsitas circuitiones quærit & anfractus, seq; verborum ambitu solicitè circũdat ac protegit. Atq; etiam cũ in historiæ ratione quid quemq; deceat considero: facilè intelligo, historicos non solùm falsò, sed imprudenter res quasdam memoriæ prodidisse. Quis enim vel mediocriter prudens ab apostoli Thomæ Ioannisque euangelistæ persona illa non videat abhorrere, quæ in rebus eorum gestis referuntur? vt aut ille iniuriæ vindictam expetierit, aut hic rupta veste suumque ipsius caput tundens equum acceperit, ex ecclesia quantum potuerit properauerit, & senex adolescentem iuueniliter fuerit insecutus. Non itaq; prudentibus, & ingeniosis iudicandi præcepta diligenter elaborata dedimus: sed, vt dicitur, crassa pinguiq; minerua rudioribus. Nec verò adeò stultus ego sum, vt existimem in has formulas omnia historiæ iudicia conclusa & comprehensa. Sed si quæ fuerunt præscribendæ formulæ, hæ videntur potissimũ consentaneæ conuenientesq; fuisse.

Euripides in Phenisis. Veritatis fuerit esse oratio simplex nafris non egens ambagib⁹: si quidẽ ipsa per se cõgruit. At sermo iniquus, quia p se sit morbidus, medicamina exquisita deposcit sibi. Euseb. lib. 3. c. 23.

Caput postremum, in quo. 15. 16. 17. & 18. argumenta refelluntur.

QVanquam ex his, quæ capite superiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet, quæ. 15. loco. 16. 17. & 18. sita sunt: sed ordine tamen refutãdæ sunt singula, vt scholæ etiam minutis dialogis morigeremur. Et in. 15. argumẽto quidem Philonis primùm auctoritas queritur. Quę sanè magna fuit, sed breuiariũ illud temporum Philonis nõ fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem constat eiusdem esse fetrinæ.

Iosephi verò in historia fidem nõ Romani modò principes, sed viri quoq; ecclesiæ celebrarunt. Egesippus bonus in primis auctor, vir probatæ fidei ac grauis omnino historicus Iosephum egregiè laudat, quod ad historiæ auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, cõsortem eum facit perfidiæ Iudęorum. Hieronymus non dubitat locũ illi inter ecclesiæ scriptores dare, atq; adeò eius de rebus gestis monimenta inter ecclesiasticas historias recensere. Eusebius Cæsariensis, Sozomenus, Nicephorus, vt alios omittam, miris modis Iosephi historiam commendant. Quin & Iosephus ipse historiam suam grauibus probabilibusque rationibus commendauit. Quę non minorem faciũt fidem, quàm si eædem ab Hieronymo aut alio quopiam auctore positæ fuissent.

In proœmio li. 5. de exci. Hier.

De viris illustribus.

Euse. lib. 3. ecc. hi. c. 9. Sozo. lib. 1. cap. 1. Niceph. li. 2. c. 18.

Lib. 16. an. ca. 7. & in fine. 20. li. & 1. li. cõ. App. Alex.

At serpentis pœnam nimium crassè interpretatur: vim ligni scientiæ boni & mali falsam fictamq; commemorat; Herodiadem scribit non Philippi, sed Herodis vxorem fuisse, qui Herodis quoq; tetrarchæ frater erat, templum in secundo anno regni Darij dicit esse perfectũ, seniorum lamentationes, cùm templi veteris amplitudinem recordarentur, nõ ad nouum fundatum, sed ad iam consummatum refert, alia que demùm ait partim scripturæ sacræ partim veris alijs ac probatis historijs aduersa. Planè ait non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallentis. Neq; æquũ est paucis è maculis labẽ toti narrationis corpori aspergere. Egregi⁹ itaq; historic⁹ Iosephus fuit, queãdmodũ Egesippus affirmat, & rerũ indagini sobrietatiq; sermonũ attentus. Quòd verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria faciant, non facilè dixerim. Equidem eiusmodi errata indoctis negligentibusque libra-

Li. 1. an. c. 1 eo. cap.

Lib. 18. an. cap. 9. Caietanus ait fuisse binominẽ, cũ demq; Philippum & Herodẽ appellatum. Sed nec Iosephum quidem ipsum viderat.

Lib. 1. con. Appi. lib. 11. an. c. 3. 1. Esd. 3. 4. 5. & 6. ca. contraria referuntur.

librarijs promptè ac libenter afsigno. Iulij porrò Aphricani quinque de tempo ribus volumina in manus nostras non venerunt. Quare de eius historiæ fide ipsi per nos iudicare non possumus. Sed extat Gelasij præiudicium, quod in argumẽto obiectum est: idque sequi Theologos oportet de rebus eiusmodi iudicaturos. Opuscula, inquit, Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iuliũ Aphricanũ voluerit Gelasius improbare, nõ satis expeditum est. Primùm enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit. Eusebius verò ac Hieronymus vbique eius de rebus gestis testimonia colunt. Nec Iulius hic est in fidei doctrina reprehẽsus. Nam ꝙ historiã Susannę fictã esse credidit, in eo virorũ doctissimorum errorẽ secutus est. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excusatio est, omnia Iulij opuscula à Gelasio damnari, non fit mihi profectò verisimile. Eadem quippè culpa, si culpa fuit, Iulio fuit cũ doctoribus ecclesię cõis. Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorsum Gelasius, quasi nihil interesset vtrum hic an ille dãnaretur, in eam formam censet? Opuscula Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Atque si duo auctores illi essent nominibus req; etiam ipsa differentes, more suo Gelasius vtriusque singillatim opera condemnasset. Cũ autem Tertullianum siue Aphricanum vna confesione notat: non est existimandus auctores diuersos, sed eundem intellexisse. Mihi sanè huiusmodi coniecturæ suspicionẽ afferunt, locum esse corruptum, vt alia in hoc capite pleraq;, & particulam, siue, scriptorũ vitio additam. Legendum itaq; esse, Opuscula Tertulliani Aphricani apocrypha. Nisi fortè Aphricani cognomẽ qdã Tertulliano impertiebant: Quocirca in eum modum sententiam Gelasius tulerit: vt si ue nomine ꝓprio seu cognomine à quo libet vocaretur, intelligeremus esse damnatum.

Reliqui sunt Eusebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandẽ argumentatione vrgebatur. Verùm de his auctoribus quid senserim, quid censuerim; capite superiore habes.

In quintodecimo argumento nullus scrupulus obiectus est, qui non fuerit excussus. In sextodecimo autem Innocentij decretum primùm obijcitur. Sed ille, si ecclesiæ monimenta probat, non statim gentilium historias improbat. Sunt hæ, fateor, vsui ecclesiastici fori litiumque vulgarium parùm aptæ: quanuis & in hũc vsum possint esse aliquando vtiles. Sed quibus in locis & quæstionibus, quoniã à præsenti instituto alienum est, non est operæpretium dicere. In sacrarum verò literarum expositione, quod in cap. huius libri secundo fusè diximus, historiæ profanæ multùm omnino valent. Quamobrem, si quæstio circa diuinas literas incidat, & concilia, & cæteri ecclesiastici iudices eiusmodi historias negligere nec debent nec verò possunt. Nec his solùm scripturæ vsibus gentium historiæ accommodantur. Quin sunt aliàs Theologis necessariæ, quemadmodum & nobis antè explicatum est, & sequentibus quoque libris explicabitur. Andreas porrò in synodo Floren. nihil aliud docet, nisi Græcorum aut Romanorum bella cognoscere nequaquam ad synodum pertinere. Poterat dicere Troianorum aut etiam Florẽtinorum. Nam Græcorum ac Romanorum bella quædã cognita vtilissima sunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hęc facillima sunt: cætera persequamur. Quæ & ipsa post ea, quæ retrò disseruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in responsionem decimiseptimi argumenti ne verbum quidem vnum adiiciendum censeo, quippè quod, nisi ego fallor, in cap. 6. accuratè est ac diligenter expeditum. Duodeuigesimum ergo idemque postremum quàm breuissimè potero expediam, quò iam sit tandem huius loci finis.

Duo

Duo igitur argumentorum genera Theologus vsurpat. Vnum est certum, alterum probabile. De vtrisque proximo libro est latiùs disserendum. Nunc in pauca restringam. Non est necesse, Theologus certa semper principia sumat. Ex incertis, probabilia sint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendũ quidem, sed ad persuadendum idoneas. Stultus verò Theologus ille erit, qui in omni suo syllogismo res necessarias velit rebus quoque necessarijs addicere. Sunt enim nonnulla adeò implicata & obscura: vt prudentiæ theologicæ sit, non ea demonstrare velle, sed suadere: non patentiùs illustrare, sed vtcumque expedire.

In huiusmodi itaque argumentorum genere si quis humanæ fidei probabilitate vsus fuerit: falli nimirùm aliquando poterit, reprehendi sine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum suprà diximus, quædã ita certò humana fides tradit vt ea in dubiũ vertere stultitiæ sit argumentũ vel certissimũ. Hæc si in vsum suũ Theolog⁹ vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillũ ineptumvè conficiet: sed rem verã, firmam, rationique tum humanæ tum etiam diuinæ consentaneam. Verùm ab his historiæ partibus, quæ sunt expositæ, quemadmodum ducatur argumentum, satis expositum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare à fontibus decem, dictum est in primo libro. In decem autem sequentibus libris, cuiusmodi argumenta è singulis locis erui possint, ostensum est. Quæ dicta sunt fortasse longiùs, quàm instituta causa postulabat: sed breuiùs certè, quàm res tantas posse à me dici existimaram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus è locis Theologiæ erat, vbi aut latior occurreret disserendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quòd & si minus præstiti quàm rei magnitudo desiderabat: non tamen frustra elaboraui. Admonere enim reliquos potui, vt accuratiùs scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel disperse, & diffuse dictas angustiùs, & contractiùs astringant, breuiter, si quid norunt rectius istis, candidi impertiant.

¶ *Vndecimi Libri finis.*

DE LOCORVM VSV IN SCHOLASTICA DISPVTAtione, Liber duodecimus.

In Librũ duodecimum procemium.

FRATREM Franciscum Victoria Lector optime, eum quem summum Theologiæ præceptorem Hispania dei singulari munere accepit, solitũ dicere audiui postquã ab illi' schola discessi se ingenio meo quidẽ egregiè delectari: sed id vereri, ne huius excellẽtia quã dã elat' & exultãs immoderatè iactarer, & grãdior effectus, nõ lætè modò & liberè ingrederer, sed temerè etiã ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat ẽtiã me opinionem ipsius vnam & item alteram non probasse. Vellem autem de nobis ea verè dicerentur, quæ ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minùs imitatione tantam ingenij præstantiam consequi possumus: voluntate certè proximè accedimus, magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quæ vtinam eruditorum opinione digna esset: si in rerum iudicio prudentiam, quæ vtinam esset digna nostro cognomine: si orationis cultum, quem elegantiorem adhibere soleo quàm consueuerunt scholastici in libris suis, in hoc sumus docti, prudentes & facundi: quòd virum hunc rerum earum omnium ducem optimum sequimur, atque eius præceptis monitisque paremus. Quod verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, vt timorem illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptiùs iudicabunt. Sanè si qua in me temeritatis culpa est, vix eam excusatione alicuius rei tegere & adumbrare possum: qui sciam, parùm ingenium valere quanlibet excellens & eximium posse: nisi prudentis intelligentiæ freno & definita animi moderatione gubernetur. Quanquam illos probare non soleo, qui velut sacramento rogati vel etiam superstitione constricti, vt Fabij verbis vtar, nefas ducunt à suscepta semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cuiusquam iurare leges. Maius enim est opus atque præstantius ad quod ipse tendit, quàm vt magistri debeat vestigijs semper insistere: si quidem est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cùm nobis, secundam secundæ partem cœpisset exponere, tanti Diui Thomæ sententiam esse faciendam, vt si potior alia ratio non succurreret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursum, non oportere sãcti doctoris verba sine delectu & examine accipere, imò verò si quid aut durius aut improbabilius dixerit, imitaturos nos eiusdem in simili re modestiã & industriam, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in cõtrariam vocante trãsit. Quod ego præceptum diligentissimè tenui. Non enim vllam non Diui Thomæ dico, sed ne magistri mei opinationem quidem reuocaui ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nam & vir erat ille natura ipsa moderatus: at cum Diuo

etiam Thomæ aliquando dissensit. Maiorem, meo iudicio, laudem dissentiendo quàm consentiendo assequebatur: tanta erat in dissentiendo reuerentia. Sed hęc hactenus. Multa enim sæpè laudandi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis reuertamur. De locorum vsu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, alterum in scripturæ sacræ expositione: postremū speciatim aduersum fidei christianæ singulos inimicos hæreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His enim rebus. 12. 13. & 14. librum impartiui. Atq;, vt ad præceptorem redeam, locorum vsum in scholæ concertatione præsertim si tractare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset scribere. Sed quoniam nulla eius ingenij monuméta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullū doctrinæ munus extat: nos ad huius rei scribendæ operam omne studiū curamq; côuertimus. Cū enim tota Theologia frugifera & fructuosa nec vlla pars eius inculta ac deserta sit: nullus feracior in ea locus est nec vberior, quàm de locorum vsu & argumentis, quę à locis theologiæ ducuntur. Quare quantum conniti animo possum, quantum labore contendere, si scribendi hæc labor est potiùs quàm voluptas, tantum faciam, vt efficiam: ne cùm omnia à præceptore mihi harum rerum principia suppeditata sint, ipse mihi præceptori item meo videar defuisse. Huius enim clarissimi viri eruditionem memoriæ prodimus: atque ei & si nequaquam parem illius ingenio, at pro nostro tamen studio meritam gratiam debitámq; referimus. Quáquam postulo ab ijs, qui hæc in manus sument, vt maius quiddam de magistro meo, quàm quantum à me exprimi potest, suspicentur.

Quid Theologia sit, quæ ei obiecta res, quis finis.

Caput secundum.

PRopositū est nobis hoc libro de locorum Theologicorū vsu in scholæ disputatione dicere. Id quò rectè atq; ex ordine fiat, optimum fuerit initiò definire: quidnam Theologia sit, quæ illius quasi subiecta materies, quis scopus, in quē theologo studia dirigéda sint oîa. Ac Theologiam quidé, si Græcā vocem in Latinas vertimus, ratio est sermoq; de deo. Omnis autē, quæ ratione & via aliqua re suscipitur, institutio, essentiā & potétias, quas vocant, ac cætera omnia vestigat: quæ illi rei sunt peculiariter ac propriè attributa. In theologia ergo facultas quædam intelligitur: quæ dei naturam, vim & proprietates inquirit. Nec verò Theologo satis est, quę deo in se absolutè conueniunt, ea facultatis suæ viribus iuribusq; tribuere: nisi etiā illa védicet, quæ deo quasi accidunt in ordine ad creaturas. Dei ergo notioné omni ex parte rimatur. Bipartita igitur est Theologiæ tractatio: vna de Deo secundū se, altera de eodem, quia rerū est principium ac finis. Nec theologus tamen summa & infima, diuina & humana miscet, sed adeò articulatè, clarè, artificiosè, hæc componit illis, his illa iungit: vt non modò nullam sibi vicissim obscuritatem afferant, verùm etiam vtraq; vtrisq; adhibeât lumé. Quid? Quòd sicut solé intueri nequimus aduersum, eiusq; radijs acies nostra sensusq; vincitur: sic ad diuinæ lucis obtutum mentis nostræ oculi hallucinãtur & caligāt. Quā obrem necesse est, vt deum sua natura inuisibilé in effectis ceu in vmbra, in speculo, in imagine, in signis vestigijsq; cernamus. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciū- Roma. 1 tur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Cùm verò inter omnia, quæ oculorū sensu percipimus, rationalis creatura simillima deo sit, ad imaginé quippè dei factus est homo, nihil profectò inuenias, in quo

diuina bonitas, potestas & sapientia magis eluceant. Quare theologiæ disciplina, quã uis de deo ipsa præcipuè sit, plurimũ tamẽ circa homines humanaq; versatur: & cùm ex homine tum ex ijs, quæ deus homini fecit atq; effecit, diuinæ naturæ cognitionẽ quærit. Quòd si potentiam, benignitatem & prouidentiam dei indagare & proferre proprium theologiæ munus est: de fine, quem deus non alium quàm seipsum hominibus comparauit, deq; medijs ad hũc finem necessarijs, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, sacramẽtis longissima licèt theologi disputatio, non est ab instituto theologiæ aliena: non solùm ob eam caussam, quam D. sanè Thomas grauem reddidit, ne theologia, quę effectrix etiam est nõ modò speculatrix, mãca & imminuta hac parte omissa linqueretur: sed multò magis quòd eę res dei ipsius probitatẽ, æquitatẽ, virtutem, integritatem, beneficentiam, liberalitatem, misericordiam, patientiam, lõganimitatem insigniter & præclarè patefaciunt & illustrant. Cuius rei ignoratio caussa quibusdam erroris illius fuit: vt existimarent, disciplinam hanc non esse contemplandi gratia inuẽtam: sed agẽdi. At enim quibus argumentis vtantur, videamus.

Primũ contẽplationis tractatus, inquiunt, longè minor est quàm actionis. Illi enim D. Thomas primam summæ suæ partem dedit: huic secundam & tertiam, quæ voluminis magnitudine illam singulæ etiam exuperant. De fine rursum ac medijs disputare ad eam facultatem sine dubio pertinet: quæ aliquid molitur & agit. Nimirũ non ad mentem ea, sed ad affectum referũtur. Cùm ergo de fine & medijs humanæ vitæ plurimam theologus disputationem instituat: fieri videtur, vt theologiæ vis non in cernendo potissimùm, sed in agẽdo sita sit. Theologiæ insuper & diuinarum scripturarum idem est finis. Nec enim finẽ alium disciplinæ eiusdem principia ac cõclusiones habent. At diuinarum omnium scripturarum finis dilectio est, vt Augustinus Gregoriusque testantur. Non ergo Theologia præcipuè ad contemplandum tendit, sed ad amandum.

1. de doct. christ. c. 35. & 36.
hom. 10. in Ezechiel.

Pręterea, quę doctrina cuiuspiam est speculatrix venatrixq; naturæ oculos maximè ad cernendum pòstulat: non ad agendum vires. Nec stultitię eos arguit, qui in actione torpent, sed qui sunt in speculatione tardi. At scriptura omnis à discipulis opera exigit, eosque cessatione torpentes tanquam vanos & ociosos reprehendit. Non igitur speculandi causa hęc doctrina potissimè traditur, sed agendi. Ad hęc fides in charitatem refertur, non econtrariò in fidem charitas: vt ex Matth. cap. 22. & ex Apostolo. 1. Corinthio. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologię quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primùm omnium fidelibus data est. Causa quippè τελικὴ, quam finalem possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quòd si notio principiorum doctrinę huius actuosa est, fides, scilicet, quę per dilectionem operatur: conficitur sanè, doctrinam quoque ipsam ad mores primò vitęque actionem attinere. Item si fides speculatio quędam est, non moralis disciplina: vnde illud? Fides sine operibus mortua est? Vnde illud rursum? Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum? Nam scientia salutis corporalis in praxim maximè spectat, in cõtẽplationẽ nõ itẽ. Quid illa? Dedit illi scientiam sanctorum, scientia sanctorum prudentia. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, &c. vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonũ instructusr. Hęc autem scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non seruat: mendax est, aliaque huius generis sexcenta, quę in diuina passim scriptura reperiuntur. Ex quibus omnino videtur effici, Theologiam non esse speculatricem, sed effectri-

Matth. 7. Iac. 1. Sap. 13. & alijs infinitis propemodũ locis.
Iacob. 2.
Luc. 1.
Sapien. 10.
Prouer. 9.
2. Timo. 3.
Ioan. 20.
1. Ioan. 2.

cem. Atque adeò finem eius præcipuum
non eſſe contemplationem, ſed actionem.
Id quod opinati ſunt ſcholaſtici quidam
Theologi in primis clari & nobiles. Qui
1. diſt. 1. in ea ſe magiſtrũ fortè ſequuntur hanc di
ſciplinam ex vſu & fruitione partientem.
Nec intelligunt doctiſsimi viri, ſic enim
mihi modeſtiſsimum eſt vocare illos, a-
lium eſſe finem doctrinæ, alium docto-
ris: vel, vt verbis differentibus rem ferè
eandem exprimamus, alium eſſe finem
doctrinæ primarium, alium poſtremum.
Vt ſi verbi cauſa dicimus, vini duos eſſe fi-
nes: vnum ad bibendum, alterum ad me-
dendum. Charitas ergo docentis dei atq;
ea re doctrinæ quidem huius finis eſt: at
non primus, ſed ſecundus. Nam & cogni-
tio contemplatioque naturæ, vt ait elegan
ter Cicero, manca quodammodò atque
inchoata eſt: ſi nulla actio rerum conſe-
Sap. 13. quatur. Vani ſunt, Sapiens inquit, omnes
homines, in quibus non ſubeſt ſcientia
Ad Ro. 1. Dei, &c. & alius item. Quia cùm cognouiſ
ſent deum, non ſicut deum glorificaue-
runt: ſed euanuerunt in cogitationibus
ſuis, &c. Quapropter ſi ex fine ſecundo na
turam diſciplinæ cõſideres: iam tibi phyſi
ca inter actuoſas numerabitur. Quid?
Quòd finis noſter primus, vt D. Thomas
veriſsimè ſentit, viſio dei eſt clara & mani-
feſta? Quia verò finem illum adipiſcimur
mente & voluntate cognitione & amore:
fit, non vt cognitio ex ſe ad amorem, ſed vt
vtraq; res ad viſionem referatur. Quòd ſi
cognitio viæ ex ſe non niſi ad patriæ cogni
tionem referenda eſt: quanuis illa non ſit
per ſe idonea, niſi ei affectus dilectioq; iun
gatur, viſio verò dei, cuius fides ſeminariũ
eſt, contemplatio potiſsimùm eſt, nõ effe-
ctio: ſequitur Theologiam maximè ſpecu
latiuam eſſe, non practicam. Liceat enim,
quando de ſcholæ diſputatione habetur
oratio, ſcholæ verba vſurpare. Adde, quòd
Theologia dei naturam, potentiam & pro
prietatẽ inquirit. Eſt ergo deus huius ſcien
tiæ propriũ obiectum: atq; adeò ſpecula-
tionis cauſa comparatur. Atq; Auguſtinus 12. de trini.
apertè docet, ſapientiam, de qua Apoſto- c. 14. & 15.
lus. 1. Corin. 12. loquitur, intellectualem no
tionem eſſe & contemplationem rerũ æter
narum. Sine dubio autem ſacra doctrina ſa
pientia eſt: eaq; re ſpeculatiuam eſſe con-
ſtat. Quod, vt cætera taceamus, vel Theo-
logiæ nomen præ ſe fert. Quemadmo-
dum enim non ſolùm aſſerere, ſed etiam
addubitare ſtultiſsimum eſt, num Phyſio-
logia Aſtrologiaq; ſpeculatrices ſint, an ef
fectrices: quod nomina ipſa inſignitè egre
gieq; declarant, contemplationem rerum
ingeri, non mores & actionem. Tametſi
Medici, Nautæ ac cæteri, qui rebus publi-
cis addicti & deſtinati ſunt, otioſam natu
ræ aſtrorumq; notionem aſpernantur &
fugiũt: quæ actuoſa eſt, eam & amplectun
tur & colunt. Sic ambigere, theologia ſpe-
culatrix ne ſit an effectrix: à communi etiã
mediocrique intelligentia & ſenſu remo-
tum eſt. Vtpotè, cùm nihil aliud illa ſit,
quàm ratio ſermoq; de deo. Quanquam
viri prudentes vacantem illam & otioſam
eſſe nolunt: ſed ad humanæ vitæ & vſum
& finem accommodari. Præterea, Theo-
logia omnem de deo cognitionem tradit:
ſiue ea per naturæ lumen ſeu diuino ſolũ
munere & illuſtratione habeatur. Cùm igi
tur ſpeculetur quicquid de Deo cogno-
ſcere humana ingenia poſſunt, nimirum
aut ſpeculatiua eſt, aut ſcientia de Deo nul
la eſſe ſpeculatiua poteſt. Quòd licèt non-
nulli huic argumento dederint, adeò tamẽ
abſurdum eſt, vt refelli non debeat. Quid?
Quòd theologia noſtra diuinæ ſapientiæ
quædam impreſsio eſt: quæ eadem & ſpe-
culandi vim habet & agendi? Nihil igitur
obſtat, cur non idem lumen vultus Dei,
quod ſignatum eſt ſuper nos, vtraq; oſtẽ-
dat & quæ contemplari oportet & quæ
agere. Sicut anima rationalis quòd forma-
rum omnium præſtantiſsima ſit, vires qui
dem excellenter habet & ſentiendi & vi-
gendi: ſed in ea tamen vis intelligendi pri-
ma eademque præcipua eſt. Nec vires illa
exer

exercet reliquas, nisi vt proprio tādē intelligentiæ munere perfungatur. In hunc ita que modum Diuus Thomas scienter ac peritè dixit Theologiam muneribus vtrisque fungi & speculandi & agendi: quamuis magis speculetur quàm agat. Non enim agit: nisi quia agendo ad perfectam Dei cognitionē tendit. Quibus rebus breuiter explicatis illa tria perspicuè satis, & planè intelliguntur, quæ à principio huius capitis exponenda suscepi, nempè, quænam sit Theologiæ propria notio ac definitio, quæ rursum illi subiecta materies, circa quam ipsa versetur: quis tandem illius finis tum primus tum secundus. Theologia scientia est, quæ docet, quidnam natura diuina sit, & quæ naturæ eius vires ac proprietates. Deus ipse est doctrinæ huic obiectum subiectumque propositum, & quasi versanda materia: his enim modis res, quam facultas qualibet mente tractandam cognoscendamque proponit, à Philosophis appellatur. Finis primarius quidem naturæ diuinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprietates explicata: postremus autem, earum rerum actio, quæ ad mores sunt ac benè beateque viuendum necessariæ. Et quidem quem vsum loci Theologici habeant vitæ moribus & actionibus accommodatum non institui in præsentia dicere, quanuis magnus ille omnino sit, & qui nobis disserendi præstaret valde vtilem copiosamque materiam. Is tantùm vsus, vt supra dixi, nunc mihi expediendus est, quem Theologus capere è locis potest, si in scholę disputationibus illos verset & tractet: cùm scilicet quantum potest, tantum cognoscere curat de deo rebusque diuinis. Non autem mihi excidit, scripsisse me in libro quinto, cùm de ecclesiæ auctoritate in morum iudicio dicerem, duplicem esse de rebus Theologicis quæstionem: Vnam, quæ ad contemplationem attineret: alteram, quę in moribus atque vsu vitę sita esset. Quod à quibusdam sic accipi potest, tanquam hoc, quod nunc habeo institutum, prioridiuersum sit. Id verò à me procul aberit. Nanque aliud est locorum vsum Ecclesiasten in concione docere, vbi de moribus aut hortando aut dehortando agitur, aliud Theologum in vsu locorum instituere, cùm in morum quæstionem incidit: siue illa sit earum rerum, quas scire ad salutem est necessarium, siue earum etiam, quæ fuerint opportunæ. Atque concionatoribus, quemadmodum loca theologica vsurpare debeant præscribere: id ego hoc tempore prætereundum censui.

At quoniam quæstiones fidei & morum à theologo eadem via & ratione tractantur, quum in disputationem Theologiæ veniunt, id ambigendum non est, quæ superiorum quæstionum præcepta fuerint, eadem ad sequentes pertinere. Hæc enim est vna res prorsus, vt nōn differat multùm inter fidei decreta & iudicia morum: eaque est ex eisdem locis eademque propemodum forma tractanda. Nec verò velim, vt rursum me quispiam in tam frigida tamque ieiuna calumnia remoretur: quòd Theologiam simpliciter & absque vllo temperamento scientiam nuncupauerim. Quasi nescirem Aristotelem in scientia euidentem & claram conclusionis notitiam exigere. Cuiusmodi quum in principijs Theologia non habeat: ne in conclusionibus quidem habere potest. Pugnat enim, rationis conclusionem dilucidam, apertam & manifestam effici: si res, è quibus illa colligitur, obscuræ, opertæ, atque inuolutæ sunt. Porrò autem si non vt Aristoteles, vt sacri auctores, sic nos certè loquimur: qui doctrinam hanc scientiam absolutè vocarunt. Scire, Augustinus inquit, quemadmodum fides & pijs opituletur, & contra impios defendatur proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio munus Theologiæ proprium & of- 14. de trin. cap. 1.

officium est. Et Hieronymus, vt alios omittam, scripturæ sacræ doctrinam, quam Theologi profitemur, scientiam sapientiamque passim appellat. Quin sacræ literæ, vbi res certa est, ibi nullo modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt
Iob. 19. illa, scio quòd redemptor meus viuit, &c.
1. reg. 24. Item, Scio quod certissimè regnaturus sis, &c.
Sap. 10. Item, Dedit illi scientiam sanctorum. Item
Pro. 2. scientiam dei inuenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia
1. Corin. 12 & scientia. Et Apostolus. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ. Præterea euidentiam Aristoteles in disciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem scientiæ vocabulum postulat. Cùm igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidũt, stabiles immobilesq; sint, nec in eis Theologus errare, labi aut decipi queat: fit, vt sine perspicuitate etiam Theologia scientiæ propriè sibi appellationem vendicet. Quæ eadem causa subest, vt disciplina hæc circa res etiam contingentes, hoc est, sua natura minimè necessarias sine sui nominis impendio & iactura versetur. Necessitatem quippè in doctrina idcirco Aristoteles requisiuit, quòd sine ea nec rerum nec cognitionis stabilitas & immutabilitas appareret. At causæ vel fortuitò antegressæ harumque effecta suapte natura parùm firma & constantia, vt sub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia & quę modò huc atque illuc transferantur: sed certa immutataq; perinde ac perennia manent. Quãobrem vtraque Deus propriè scire dicitur, & quæ necessariò eueniunt, & quæ nobis in casu & fortuna sunt posita. Ritè ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma constãstia, & vt ita dicam, infallibilitas cognitionis est. Quid? Quòd Musica & Astronomia à plerisque scientiæ nuncupantur, & tamen vix vnus aut alter cælorum siderumque errantium cõuersiones, à quibus disciplinæ illæ nunc pendẽt, pro prio vel instrumento vel experimento explorauit? Quin Astrologi ferè iuniores veterum experimenta tanquam certa earũ rerum præiudicia sequuntur, quas ipsi tractandas iudicandasq; suscipiunt. Theologia igitur iure quoq; scientia vocitabitur: præsertim cùm huius doctrinæ principijs accidat, vt obscurè nobis sint cognita. Nimirum enim, si nobis perspicua ac dilucida forent, nihilò secius suum hæc disciplina, & nomẽ & rationẽ tueretur. Ac re vera, si modò Aristoteles viueret, nõ aliud nomẽ inueniret, quo theologiã aptiùs & cõgruentiùs appellaret. Nã fidem dicere, quę non auctoritati proximè, sed rationi & syllogismo innitatur, absurdũ est. Alioqui si prior propositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis: conclusionis fides erit, non opinio. Quod planè falsũ est. Theologiã ergo, quãdo aliud melius nõ occurrit, sciẽtiæ vocabulo nuncupemus. Firma enim & stabilis earũ rerum perceptio & cõprehensio est: quæ è certis cõstantibusq; principijs manifesta cõnexione nectũtur. Nec enim illud verè dici potest, theologiæ consequentias probabiles & obscuras esse, non euidentes & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minimè acutum, sed in primis hebes: quòd si certa esset claraque connexio, conclusiones non iam ad Theologiam, sed ad fidem attinerent. Verùm hæc ratio ridicula est: iure itaque à plerisque reprehenditur. Est enim facile & apertum fidei Theologiæque discrimen. Quòd fides proximè &, vt sic dicam, immediatè auctoritate nititur, Theologia verò proximè & immediatè ratione. Habent enim se, quemadmodum suprà dixi, fides & Theologia non aliter quàm habitus principiorum & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absq; ratiocinationis medio principiorum naturalium notitiam efficit:

cit: ita lumen fidei nullo adhibito ratio-nis argumento earũ rerum persuasionem facit, quibus fideles assentimur diuina so-lùm auctoritate nixi. Non igitur conse-cutionis euidentia & firmitas Theolo-giam tollit, sed facit: non aufert, sed in-fert. Quanquam sunt in hac, sicut & in alijs disciplinis, opiniones quædam re-bus scitis exploratisque permixtæ. Ac quemadmodum doctrina physica, na-turæ licèt ipsa congruens & consentanea, non omnes conclusiones exploratè con ficit: sed quásdam probabili argumenta-tione suadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem constanter, certò, fidenter: in quibusdam tamen præclarè agi secum putat, si verisimile quòd sit inuenerit. Nec arbitratur sese scire quod nesciat: aut, perinde vt si omnia certa es-sent Theologiæ dogmata, nihil formi-dat, nihil ambigit: sed illud cauet & pro-uidet, ne vniuersis temerè assentiens & val dè cuncta asseuerans earum etiam rerum auctoritatem, quæ sunt certiores, & il-lustriores, amittat. Sed ad rem. Cùm incerta connexio est vel altera propositio est incerta, quæ cum fidei principio sumi tur, conclusionis opinio erit: Theologia propriè non erit. At siue ambo syllogis-mi principia fidei sint, seu alterum ex fi-de certum, alterum ex natura euidens, cõclusio ad Theologiam pertinebit: mo-dò consecutio, aut clara luce naturæ sit, aut fidei illustratione cognita. Haud e-nim secùs, quod etsi dixi, sæpè ac sæpiùs dicturus sum, haud secùs, inquam, eius-modi conclusionis scientia refertur ad fi-dem quàm ad habitum principiorum na turales disciplinæ. Quæ quoniam ita sunt in promptu, vt res argumentatione non egeat: his omisis pergamus ad reliqua.

¶ *Quæ sint Theologiæ principia.*
Caput tertium.

E Nimuerò cũ disciplina omnis quos-dam habeat fontes, quos scientiæ principia dicimus: quosdam deinde ri-uulos, quos quasi scientiæ fines, conclu-siones appellamus: necesse est Theolo-go vsum locorum paraturo discere ante omnia, quænam facultatis suæ causæ & principia sint: quæ effecta causis illis prin cipijsque connexa. Principia verò Theo logiæ primùm cognoscenda sunt: nam his cognitis, multò faciliùs extrema intel-ligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propositis adiunximus causas cuiusque generis, easque res ante consti-tuimus, quibus cuiusque vis & natura continetur: non deerit fortasse qui tra-ctationem hanc superfluam esse conten-dat, immo ea etiam omnia, quæ dicere de locorum vsu instituimus. Argumen-tabitur enim, Theologiæ non alios esse fontes ac locos ipsos, quos digito etiam indicauimus: tamque apertè & clarè sin-gulorum vires & naturam explicuimus, vt facilè ex quoque loco possimus, nisi simus valde tardi, argumenta colligere. Quid? Nam & hoc dicet aliquis, nonne & ante nostram hanc artem, si modò hæc ars est, Theologi & argumenta inue-nerunt: & alia ex alijs nectẽtes rem Theo-logicam via & ratione tractarunt? Num D. Thomas perfectus absolutusq; Theo logus, si hanc Theologiæ partem necessa riam iudicasset, eam penitus intactã omi-sisset? A quo non verisimile est, cùm cæte ræ partes Theologiæ benè descriptę sint, extremũ actum tanq̃ ab inerti poëta esse neglectũ. Quid igitur laborare opus est, aut in quo euigilare curas & cogitationes nostras: siquidem nihil locorum vsu ex-plicãdo parere tale possumus, nihil conse-qui, quod sit Theologis magnoperè vtile & necessarium? sed non poterunt huius-modi argutiæ mentem meam è sua sede & statu dimouere. Ego enim sic mihi persuasi, sic sentio, has nostras de locis præceptiones plurimas res continere,

quoquo ſe theolog⁹ verterit, preſto eſſe: nulla diſputatione excludi. Nã ſiue argumentum quæritur ad Theologię probanda dogmata firmiſsimum, ſiue ratio ad ſacras literas explicandas aptiſsima quæritur: aut hæc ars eſt, aut nulla omninò, per quam ea aſſequamur. Nullam verò dicere maximarum rerum artem eſſe: cùm minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parùm conſideratè loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & vſum cohortamur, accuratiùs eſſent forſitan diſputanda. Quod alijs quidem libris fecimus. Hoc autem tempore tantùm nobis declarandum fuit, cui D. Thomas

Ad.1.argu.

diligentiſsimus abſolutiſsimusq; Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, ſi tam eſt, quàm nos dicimus, Theologo neceſſarius. Et quidem Diuus Thomas in.1.part.quæſt.1.arti.8. ad ſecundum. reſtrictè breuiterque, vt ſolet, Theologiæ locos indicauit: non omnes, ſed pleroſque. Quin etiam, vt homo minimè ingratus illi me dedam, cui me tantoperè debeo, & huius officij ſeruitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno: Diuus Thomas mihi & auctor & magiſter fuit huius operis componendi. Sed ille locorum ferè naturam explicuit preſsè & anguſtè ac ſuo demum modo. Non enim dilatat argumentum: ſed quaſi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipſos nec Diuus Thomas neq; alius quiſquã, quod equidem ſciam, conatus eſt explicare. Quod idem Ariſtoteles in locis dialecticis fecerat: qui locos ipſos variè ac fusè quidem complexus eſt: ſed non oſtendit quomodo inueniẽdum ſit ex ipſis, neque vſum eorum demonſtrauit, qui in hac re eſſet maximus & potiſsimus, ſed vſum neſcio quem ad probabilium & communium argumentorum inuentionem literis prodidit: quem ignorare eruditi poſſunt, nec magnam eruditionis iacturam facere. Quanquam 1.topi.lib. ambitioſè fortè magis quàm verè quæ in topicis à ſe traduntur, ea quatuor vſus habere ipſe Ariſtoteles iactat. Quid igitur? Si Diuus Thom. locorum vſum ſilẽtio præteriuit, perſecuturus niſi aliquis caſus aut occupatio cõſilium eius præueniſſet? Aut ſi non res has conſultò & iudicio perſequi inſtituit, certè vel non oĩa poſſumus oẽs, vel diuinę procurationis fuit, vt priores aliquid poſterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipſi & exercere vtiliter nõ ſolùm memoriam, ſed etiam ingenium poſſent. Hanc igitur partem relictam explebimus nullius adminiculis: ſed, vt dicitur, marte noſtro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ poſt Diuum Tho. explicatum eſt, quod mihi probaretur de ijs, quæ in manus noſtras venerunt. Quemadmodum igitur in re militari ſolet, vbi dux non ſatis eſſe putat militibus arma dare, ſed docet quomodo ſit ipſis vtẽdum: manus illorum aptat, componit gradus: quando fugere aduerſarium debeãt, præcipit, quando inſequi: quando fidere viribus: quando arte vti: quando ferire hoſtem: quando eius ictus eludere: ducit denique in aciem, præſcribit ordinem, locum aſsignat, de quo iniuſſu ſuo non liceat eis diſcedere. Sic mihi videor facturus, ſi diſcipulos meos & informare & inſtituere ad effigiem abſolutæ cuiuſdam eruditionis volo. Nec verbis modò præfinire hæc habeo, ſed arreptis etiam telis in ludicrum certamen deſcendere ad exemplum poſterorum. Quæ tametſi non ad vulnus, ſed ad ſpeciem valere videntur: non inutilia erunt tamen. Quicquid enim in his rebus ad aſpectum venuſtum eſt, idem vtiliter fit ad veram pugnam, ſi quãdo illa cum aduerſarijs committatur. Quod ſiquis ſine

Ad.2.argu.

arte id, quod artis eſt, effecit: permittat obſecro mihi meiq́ue ſimilibus vt artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata, quibus natiuus & indigenitalis humor interiùs infuſus eſt. Sunt quæ niſi extrinſe-

cus

cus humore allapso irrigari non possunt. At disseruerunt Theologi nonnulli ante me valde feliciter. Primùm, idem erant expeditiùs certiusque facturi, si hoc genus exercitationum nostrarum degustassent. Quamlibet ager fœcundus sit, fœcundiorem eum tamen faciet agricola, si diligenter & studiosè colat. Sic igitur & si ingenijs magnis præditi quidam copiam in Theologia disserendi sine arte consecuti sunt, ars tamen, vt Tullius ait, est dux certior quàm natura. Aliud enim est argumēta cógerere aut potiùs spargere ac dissipare: aliud eadem via & artificio premere. Nam qui sciet vbi quidq; positum sit quaque eò veniat: is etiam si quid obrutum erit, poterit eruere, semperque esse in disputando suus. Non itaque si nulli fuerunt, qui locos artificiosè digestos generatim composuerint, nulli qui partem hanc Theologiæ dissolutam diuulsamque conglutinarint & ratione constrinxerint: statim nostrum hoc opusculum superuacaneum erit, immo verò eò magis necessarium doctis & ingeniosis fortasse, tardis & rudioribus sine dubio. Deinde, non mihi videntur scholastici Theologi, fatendum est enim quod sentio, admodum compositè & ordinatè disputationes Theologiæ distinxisse. Diuum Thomam semper excipio, apud quem mirabilis est cótextus rerum, summus quæstionum & articulorum ordo, & compositio disciplinæ incredibilis. Adeò respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus. Nam de argumētorum copia quid attinet dicere? Cùm de infinitis propè quæstionibus in vtramque partem disserendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, vt non contra omnia semper, sicut Archesilas disputarit, & tamen vt in omnibus rebus quicquid ex vtraque parte dici posset expresserit. Cæteri scholæ auctores perturbatione rationis atque ordinis multùm omninò peccauerunt, Magistrum videlicet secuti: in cuius quatuor sentētiarum libris multa quidem lectio sanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris sanè eruditio. Sed præter distinctionum vocabula, in quas libri illi diuisi sunt, nihil distinctum ferè videas rectèque & ordine distributum. Testimoniorum congeriem dicas potiùs, quàm dispositionem & rationem disciplinæ. De trinitate prima est illi disputatio. Ita priùs relata quàm absoluta persequitur. Nam de iustitia & misericordia Dei in. 4. Senten. quasi præteriens disputauit. De virtutib⁹ in tertio. De vitijs quibusdā item in quarto. Innumera sunt eiusmodi confusè ab illo perturbatèque tractata. Quamobrem scholasticis, qui huius vestigijs inhæserunt, confusa etiam ferè ac perturbata sunt omnia. Nec magistrum ego volo fraudare suo veteri nomine, magnum vtique, vt ætate illa, virum: & quem iure coluerint posteri. Nec scholasticorum laudi, quam multorum seculorum firmauit opinio, detrahere quicquam volo. Sed ingenuè ac liberè dico, quid in illis desideretur, quidq; illi præstarent homines ingenio doctrinaque præstantes: nisi disserendi artem neglexissent. Nam quod spectat ad argumenti inueniendi rationem, fontes quosdam videntur etiam ignorasse: adeò nulla ex quibusdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quisq; ex traditionibus Christi & apostolorum argumentatur? atque ex concilijs rarò, ex sacris literis non adeò frequenter, ex historia vix semel. At mea quidem sententia nemo poterit omni laude esse cumulatus Theologus, nisi & erit horum locorum omnium scientiam consecutus, & ex eis promptum expeditumque pararit ad argumentandū vsum. Nam de locorum natura & vi quidem satis fateor suprà à me dictum.

Sed in eisdē nunc nō frustra versabimur cùm docebimus, quisnā eorum locorum vsus sit, & quemadmodum ex eis argumenta *Ad 1 argu.*

menta ducenda. Id quod non omnibus ita facile eſt: vt nec præceptis nec exemplis noſtris indigeant. Sed hæc hactenus. Iam ad inſtituta pergamus. Ac ne plura, quæ ſunt penè innumerabilia, conſecter: comprehendam breui quæ ſint Theologiæ principia. Theologiæ naturalis & ſupernaturalis, hinc enim ordiendum eſt, facilis et expedita diſtinctio. Theologiam naturalem voco Metaphyſicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirit. Quæ eſt nobis, id eſt, Chriſtianis cum philoſophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ eiuſdem Dei & naturam & proprietates per principia ea inueſtigat, quæ ſunt hominibus diuinitus reuelata. Reuelationem porrò Theologorum more hîc accipio, quæ hominis & captum ſuperat & ingenium. Nam Paulus ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoſcuntur, Dei reuelationi & manifeſtationi tribuit. Atq; hæc ſupernaturalis Theologia propria eſt fidelium & Chriſtianorum: tantò diſciplinis cæteris melior, quantò diuina auctoritas, in qua illa ſuſtentatur, humana omni ratione potior & antiquior eſt. Rectè igitur D. Tho. docet, quòd argumentari ex auctoritate eſt maximè proprium huius doctrinæ: eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habentur: & ſic oportet quod credatur auctoritati eorum, quibus reuelatio facta eſt. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ. Nam licèt locus ab auctoritate, qui fundatur ſuper ratione humana, ſit infirmiſsimus: locus tamen ab auctoritate, qui fundatur ſuper reuelatione diuina, eſt efficaciſsimus. Tantum ille. Ergo quoniam omnis oratio nobis de Theologia ea, quæ eſt ſupra naturam, inſtituitur: ideò huius ſolùm principia quæ & qualia ſint, exponendum eſt. Hoc verò vt ſcholæ congruenter fiat, nodos illos & proferendos & ſoluendos puto, qui rem totam iſtam illigant & impediunt. Primus eſt, quòd D. Thom. paucis

Rom. 1.

1. p. q. 1. artic. 8. ad. 2.

verbis multa peccare videtur. Vnũ, quòd ſecum ipſe pugnat. Modò enim ait articulos fidei eſſe Theologiæ principia: nunc autem illa omnia, quæ in ſacris literis continentur: imò aliquando vniuerſa etiam, quæ ſunt diuinitus reuelata: in quibus traditiones profectò Apoſtolorũ ſunt, quanquam in libris canonicis non inueniuntur ſcriptæ. Poteſt ne magis ſecum ipſe pugnare? Alterum peccatũ, quòd cùm Paulus inter ea, quæ credere oportet, duo illa numeret, Deum eſſe & eſſe remuneratorem inquirentium ſe: D. Thomas contrà docet, illam fidei articulis minimè comprehendi, ſed à fide potiùs ſupponi. Non ſunt igitur Diuo Thomæ hæc Theologiæ principia: ſiquidem non ſunt propoſitiones reuelatæ, quas fide credimus, ſed naturæ lumine ab hominibus cognoſcũtur: ob idq; fidem ipſam antecedunt, cuius decreta ea demũ ſunt, quæ in proprijs Theologię principijs habere debemus. Nec apoſtolo ſolùm ſed rationi quoque illi Diuus Thomas videtur aduerſus, quę dilucidè probat, Deum eſſe, proprium idemq; primum cenſeri Theologiæ principium. Eſt enim Deus, vt ſuprà dixi, res huic diſciplinę propriè ſubiecta. Omnis autẽ diſciplina ponit in primis & rẽ ſibi ſubiectã eſſe, & quid etiam res illa ſit. Deũ itaq; eſſe, propriũ eſt Theologię principium: quia ſpeculatrix eſt. Nam quia et effectrix, illud habet principium primum, Deum eſſe remuneratorẽ inquirẽtium ſe. Tertium Diui Thomę peccatum cõmune cum pleriſq; Theologis, quòd cùm plurima ſint à Deo reuelata non ſolùm ijs, qui canonicos libros ſcripſerunt, ſed alijs etiam ſanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Franciſco: fidem & Theologiam aſſerit non quibuſlibet Dei reuelationibus niti, ſed ijs dũtaxat, quas ſcripturę ſacrę auctores habuere. Conſtat autẽ & diuinã reuelationẽ generaliter eſſe fidei Theologięq; rationem formalẽ & fidẽ quibuſq; Dei dictis aſſentiri.

1. p. q. 1. art. 7. & 8. 1. p. q. 1. art. 8. ad. 2. 2. 2. q. 1. ar. 5. ad. 2. 1. p. q. 1. art. 5. ad. 2. & ar. 8. ad. 2.

Hebr. 11.

1. p. q. 2. art. 2. & 2. 2. q. 1. artic. 5. ad. 3.

Eſt

Eſt nanq; virtus, quæ Deo dicenti credit.
Atq; hic nodus primus in verbis quidem
D. Thomæ eſt. Nam ſecūdus non modo
Diuum Thomā, ſed cæteros ferè omneis
aſtringit. Nulla enim omnino diſciplina
ſua principia ratiocinatiōe probat, ſed po-
nit: idcirco enim poſitiones ſeu petitiones
nuncupātur. At Theologia ea, quæ fides
tenet, ratiocinatione concludit: non ergo
eadē ſunt huius diſciplinæ principia, quæ
& fidei decreta. Quòd verò Theologia fi-
dei dogmata argumentando comprobet,
multifariam ſuaderi poteſt. Primùm quia
Deum eſſe vnum, immortalē, rerum hu-
manarum procuratorē, & cætera eiuſmo-
di, per fidem à Chriſtianis accepta claris
Philoſophiæ argumentis demōſtramus.
Tum rurſus, quia Deum eſſe creatorem,
fidei articulus eſt: id aūt ratio quoq; natu
1.Pet.3. ralis oſtendit. Adde, ꝙ apoſtolus Petrus
iubet nos eſſe paratos ad reddēdam ratio
nem de ea, quæ in nobis eſt ſpe: atq; ideo
de ea, quæ in nobis eſt fide. Adde etiam, ꝙ
huic ſcientiæ attribuitur illud, quo fides ſa
luberrima gignitur, nutritur, defenditur,
14.de Tri. cap.1. roboratur: id quod ex D. Auguſtino ac-
ceptum omnium Theologorum ore teri
tur. Si ergo rerum naturalium cognitio, vt
Auguſtinus ait, fidem & gignit & nutrit
& roborat nimirū ea, quæ fidei ſunt, ratio
ne naturali Theologia patefacit. Nō ergo
fides Theologo principia tradit, niſi ſua
ipſe principia probet: quod ab omni pror-
ſus diſciplina alienum eſſe adeò exploratè
perceptum eſt & cognitū, vt non ſit à me
in præſentia confirmandum.

1.par.q.32. artic.4. Tertius nodus ex verbis quoq; Diui
Thomæ nectitur. Docet nanq; ad fidem
aliquid pertinere dupliciter. Vno modo
directè, ſicut ea, quæ nobis ſunt principa-
liter à Deo tradita. Alio modo indirectè,
vt ea, quibus negatis conſequitur aliquid
fidei manifeſtè contrarium. Vt ſiquis ne-
get Samuelem eſſe filiū Helcanæ: ex quo
ſequitur diuinam ſcripturam eſſe falſam.
Hactenus non verbis quidem eiſdem, ſed
ſenſu eodem ille ait. Et rurſum alio loco aſ 2.2.q.1.ar
firmat, omnia, quæ ſunt in ſacris literis tra tic.5.
dita, præter ea, quibus homo beatus effici-
tur, per accidens ad fidem ſpectare. Vt A-
braham duos filios habuiſſe, & Dauid
fuiſſe filium Iſai. Quòd ſi eiuſmodi, licèt
in libris ſacris expreſsè etiam conſcripta
ſint, indirectè tamen & per accidens ad fi-
dem attinent: non ſunt profectò Theolo-
giæ principia. Nec enim cuiuſquam diſci-
plinæ fundamenta fabricam illius diſcipli
næ ex accidenti & indirectè conſtituunt.
Poteram & alijs argumentis hāc quæſtio-
nē implicare: ſed verebar, ne & hæc quoq;
lectori delicato multa nimiū viderentur.
Atq; hæc pauca licèt, vrgent tamen & ni-
hil remittunt: vt omnia ea explanemus,
quæ Theologiæ initijs exponendis ne-
ceſſaria ſunt. Expediemus itaque pri-
mùm, quænam ſit huius doctrinæ ratio
formalis. Deinde quæ eius natiua germa-
naque principia. Atque in his, quæ capi-
talia ſint: quæ verò legitima quidem, ſed
ſecundaria tamen. Poſtremò, quæ ſint ex-
tranea & aliena, hoc eſt, aſcita & accerſi-
ta ab exteris diſciplinis.

Formalis ratio Theologiæ, quoniam il
lud in primis ſuſcepi explicādum, non eſt
vna & ſimplex, ſed duplex & bipartita. Eſt
nanq; ratio formalis rei obiectæ, quia res
eſt, quomodo deitas Theologiæ ratio di-
citur. Eſt item ratio rei, vt mentem ad aſ-
ſentiendum mouet, quemadmodum ve-
ritas prima reuelans Theologiæ habetur
ratio. Sic rationes videndi intelligimus &
colorem & lucem: colorem quidem prio
re modo, lucem autem poſteriore. Atque
illam quidam vocant rationem quæ, hāc
rationem ſub qua. Puto nobis concedi o-
portere, vt ſcholæ verbis vtamur, ſi quādo
minùs occurrent Latina. Quin Latina
etiam interdum relinquēda ſunt, ne in ſcho
laſtica diſputatione nō tā explicaſſe res, ꝗ
verba affectaſſe videamur. Quia verò de
ratiōe formali rei huic doctrinę ſubiectæ,
q̄ res eſt, nulla eſſe poteſt inter viros do-

ctos controuerſia: de ratione formali ex parte habitus & potentiæ cognoſcẽtis huiuſmodi concluſiones ſtatuo.

Prima conclusio. Primam, Ratio formalis fidei non eſt ratio Theologiæ formalis. Nam ſi Theologiæ principia lumine prophetiæ cognoſcerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, concluſiones nihilò ſeciùs ad Theologiam pertinerent. Erat enim Chriſtus Dominus longè omnium, quicunq; fuerunt, Theologia diuinæq; naturæ cognitione princeps, qui tamen ſine fide concluſionibus Theologiæ aſſentiebatur. Exigit quippè fides in ratione ſua formali obſcurum quiddam & inuiſum, cùm ſit ſubſtantia rerum ſperandarum & argumentum non apparentium, Theologia verò euidens quoque & clara eſſe poteſt. Nam eſt ratio ſermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem ſi Diuo Thomæ credimus, nonnihil intereſt. nec lumina ſunt eadem, quibus vates ad vaticinandum & fideles ad credẽdum illuſtrantur. At ſi vates illuſtratione ſua illa Theologiæ principia cognoſcat, & ea, quæ conſequũtur ac repugnant, ratiocinãdo colligat, Theologus profectò erit, tametſi Theologiæ eiuſmodi ratio formalis non fidei lumen ſit, ſed prophetiæ.

Secunda conclusio. Secunda concluſio eſt. Eſſe reuelatum à Deo lumẽve diuinitus infuſum eſt ratio Theologiæ formalis: ſiue illud ſumẽ fidei ſit ſeu prophetiæ ſeu gloriæ. Theologia nanque ſupernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen aliquod natura ipſa ſuperius generaliter ad principia cognoſcẽda requirit: ſed quale id in ſpecie futurum ſit, nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Verùm quia Theologi non de beatorum, ſed de viatorum Theologia diſputant, nec quærunt quid diſciplinæ ipſi, ſed quid naturæ noſtræ conſentaneum ſit, idcirco ferè aſſerũt, Theologiæ principia per fidem à Theologo intelligi. Lumen quippè prophetiæ vel, quoniam rarum eſt, generali præceptioni nihil obſtare creditur: vel, quoniam eſt, vt lumen fidei, obſcurum, in lumine fidei communiter & cõfusè intelligitur. A qua nos conſuetudine minimè abhorrentes, Theologiæ noſtræ principia per fidem accipi oportere ſæpè dedimus.

Vnde illa tertia concluſio naſcitur, Theologiæ noſtræ formalem rationem eandem ac fidei eſſe. *Tertia conclusio.* Tametſi aliter ad aſſentiendum principijs mouet, aliter ad aſſentiendum concluſioni. Illis, inquam, ſine medio ſyllogiſmo & ratione: huic ratione & ſyllogiſmo intermedio. Quo diſcrimine, vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, ſed vniuerſa re & toto genere ſecernuntur: quanuis vtriuſq; ratio eadem formalis ſit. Sanè D. Thomas multis in locis fidei nomẽ, vt videtur, exiſtimat manare latiſsimè: idq; verſari in omnibus, quæ à Deo ſunt dicta & reuelata ſiue auctoribus ſacris atq; canonicis, ſiue alijs quibuſcunque diuino quodam ſpiritu afflatis. Quod ſi verum eſt, ratio fidei formalis longè etiã lateq; patebit: vt nõ ſolùm cõtineat reuelatiões prophetis & apoſtolis factas, ſed eas etiã, quæ cæteris quoque ſanctis eccleſiæ Dei factæ ſunt: immo illas etiã, quas viri interdũ improbi diuinitus habuerũt, vt Balaã & Caiphas, quorũ prædictiones ad fidem attinere ne dubitari quidẽ poteſt. Eadem ergo cauſa ſubeſt, vt cætera etiam, quæ quibuſlibet alijs reuelata à Deo ſunt, ad fidei rationem referantur. At enim.1.part.quæſt.1.artic.8.ad ſecundum, vt inter argumentandum obiecimus, verbis nihil obſcuris docet, fidẽ noſtram non inniti reuelationibus alijs præter eas, quas Apoſtoli & Prophetæ, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus cõfirmat, quo loco ait, fideles eſſe ſuperædificatos ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Nulla igitur alia niſi prophetarũ, Chriſti apoſtolorumque doctrina fidem eccleſiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia

cipia continet. Eadem enim sunt disciplinarum principia ac fundamenta. Adde, quod fides est virtus Theologica cum religione ecclesiæ erga Deum coniūcta & sociata. Non ergo quęcunq; à Deo reuelata ad fidei virtutem pertinent, sed ea tātùm quæ ad ecclesię etiam religionem pertinēbunt. Quia verò nihil ecclesiæ refert ea credere an non, quæ Brigidæ Catharinæq́ue Senēsi visa sunt, nullo certè modo ad fidem illa referuntur. Adde etiam, quòd fides; de qua hîc sermo fit, non est priuata virtus, sed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc est, vniuersalis. Quocirca priuatæ reuelationes, cuiusmodicúq; & quorumcunq; illæ sint, ad fidem catholicam non spectant, nec ad fundamenta & principia ecclesiasticæ doctrinæ, quæ vera germanaque Theologia est. Cuius rei illud item non leue argumētum est, quòd quæ non per ecclesiam & eius publicos administros fidelibus proponuntur, illa non credit catholica fides. Videlicet, æquum erat, vt quæ ad Rempub. generaliter attinerent, hæc non priuati quiuis homines ad eam retulissent, sed eius communes omnino administri. Fundamenta eius, inquit, in montibus sanctis. Id, quod explicaturus statim adiunxit, Dominus narrabit in scripturis populorú: & principum horum, qui fuerunt in ea. Scripturæ ergo priuatæ non sunt fidei ecclesiasticæ fundamenta, sed scripturæ populorum, quas nobis principes ecclesiæ tradiderūt. Quāobrem in principijs Theologiæ nostræ non ea sunt habēda, quæ priuatè & singulariter quibusdam hominibus significata à Deo sunt, sed quæ communiter & publicè ecclesiæ suæ locutus est Deus. Id si cōsentaneum est, vt videtur certè, necessariò fit consequens: vt ratio fidei Theologiæq́; formalis non sit tam diffusa & ampla, q̄ nonnullis apparet: sed multò astrictior atq; contractior, vt intelligatur esse veritas prima ecclesiæ reuelans ea, quæ ad religionem attinent. Id, quod sine dubio fidei cōstantia, certitudo & firmitas requirebant. Nullo enim loco firma stabilisq́; ac fixa consisteret, si priuatas reuelationes sequeretur. Nec mihi quisquam angelorum in via fidem & religionem obijciat, quibus nescimus an Deus quæ credere illos oportebat, per se hæc an per aliquem publicú administrum angelú superiorem proposuerit. Illud dico, in angelis quoque communem fuisse fidem, cōmunem reuelationem, quę non priuatæ vsurpationis esset, sed publicæ religionis. Nam quod obijciebatur de Balaam & Caiphæ prophetijs, hoc facilè reijcitur. Non enim illorum verba ad fidem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacri scripserunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænam illa sit, breuiter quidem, sed non indiligenter exposui. Sequitur vt explicē, quæ sint huius disciplinæ propria legitimaque principia. Qua in re video nihil nos laborare oportere. Facilè enim è rebus positis intelligitur: omnia, quæ sunt per sacros auctores ecclesiæ diuinitus reuelata, in proprijs Theologiæ principijs habēda. Non ea solùm dico, quæ auctores sacri scriptis suis prodiderunt, sed quæ verbo etiam posteris commendarunt. Id quod explanatum est in tertio huius operis libro diligentissimè. Auctores autem sacros appello, non eos modò, qui libros canonicos scripserunt, verumetiam Christum dominum, qui & vitæ & doctrinæ catholicæ primus est auctor, & apostolos, qui ministri fuere sermonis. Nec si conciliorum & apostolicæ sedis auctoritas fidem certam facit catholici dogmatis aut sanctorum etiam omnium consensus & conspiratio vna: idcirco aut principia Theologiæ cumulamus, aut eius formalem rationem extendimus. Quoniā, vt sępè alias diximus, nec concilia nec sedis apostolicę pōtifex nec sancti scripturarú interpretes nouas fidelibus reuelatiōes edūt: sed quas ab apostolis accepit ecclesia, aut posteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt

munt & interpretãtur:aut certè cõſequentia & connexa colligunt, aduerſa & repugnantia manifeſtant. Principiorum itaq; Theologiæ numerus è libris ſacris atq; apoſtolorũ traditionibus integerrimè conſtituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta ſunt oĩa, quæ in initijs Theologiæ veris & germanis numeranda ſunt. Sed his initijs tãquam ſeminibus ab eccleſia datis, quæ Chriſtus apoſtolis, apoſtoli eccleſiæ dederũt, paſtores & doctores ac Theologi in vniuerſum omnes ea rigant & excolunt: & quę plãtæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferunt & oſtendũt. Illa fundaméta ſunt Theologicæ eccleſiaſticæq; doctrinæ, quæ Chriſtus per apoſtolos poſuit, cæteri ſiue cõcilij patres, ſiue pontifices ſummi, ſeu eccleſiæ doctores ſancti omninò ſuperædificant. Nam fundamenta alia nemo poteſt ponere prę ter ea, quæ poſita ſunt, apoſtolorũ & prophetarũ ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Enimuerò diſciplinarum principia non eodem gradu locata ſunt omnia. Quędã enim ſimpliciter prima ſunt, quæ vi ſua generali cætera cõtinent, vt in metaphyſicis illud, Impoſsibile eſt ſimul affirmare & negare. Qualia in Theologia ſunt illa, Deus eſt, & eſt remunerator inquirẽtium ſe: in quibus tãquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicitè continẽtur quemadmodum D. Thomas iiſdem quoque verbis affirmat. Alia ſunt principia pręcipua quidem & immediata, ſed contractiora tamen, q̃ illa communia: quæ erant cæterorum omnium quaſi fontes. Huius generis in phyſicis ea ſunt, Res naturales materia formaq; conſtare. Naturam eſſe principium motus & quietis: in Theologia verò articuli fidei capitales, qui, vt D. idem Thomas ait, primò & per ſe credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui eſt res Theologiæ ſubiecta, ea articuli enunciant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo inſunt, vel humanæ ſalutis ergò diſpoſita in tempore ac diſpẽſata ſunt. Eundem quippe Deum, qui trinus & vnus eſt, qui creauit mundũ, qui & impios facit iuſtos, & felices pios: eundem, inquam, credimus & hominem factum & natum & mortuũ & ſepultum & ſuſcitatum & eleuatum in cælos. Iure igitur hæc prima ſunt & propria Theologiæ pronunciata: quæ à nobis de ſubiecto diſciplinæ noſtræ vel maximè ſupponuntur. Initijs enim his principalibus nõ conceſsis Theologus progredi ne digitũ quidem poteſt. Ac ſunt priora illa ſimilia ijs, quas Philoſophus appellat dignitates. Accedentem nanq; ad Deum oportet credere quia eſt, & inquirẽtibus ſe remunerator ſit. Quicũq; igitur diſciplinam aliquam ſupernaturalem diſcere parat, eum neceſſe eſt duas illas generales prænotiones animo antecepiſſe. Quæ dignitatũ nota propria atque inſignis eſt. At hæc poſteriora principia ſuppoſitiones Theologiæ non iniuria vocabũtur. Eas enim Theologus diſcipulo ſuadere quodam modo aut explicare certè valet. Sed pręter hęc duo principiorum genera ſunt alia non propter ſe potiſsimè petita, ſed, vt D. Thomas ſentit, eorũ, quæ ſunt potiſsima, explicandorum gratia. Cuiuſmodi ſunt, inquit præter articulos fidei omnia, quæ in ſacris literis aſſumuntur vel Dei natura & maieſtate explicanda vel exponenda ipſius in homines beneuolentia rerumq; omnium procuratione, quæ illis eſſent vtiles & neceſſariæ. Hæc verò tametſi nõ fidei ſunt nec Theologiæ præcipua capita, ſed his ex accidenti cõiuncta & quaſi principia ſecũdaria: accipit tñ ea Theologus, nõ aliter ac philoſophus principia per ſe nota, ſine medio & ratione perinde vt articulos fidei acceperat. Hęc enim quaſi naturalis atq; inſita in animis fidelium notio ineſt, vt quicquid ab apoſtolis ſcriptum traditumq́ue eſt, verum eſſe ſentiant. Ac Theologię legitima germanaque principia hęc ſunt. Nam, quę vel à metaphyſicis, vel à phyſicis, vel à mathematicis, vel à reliquis demum natu-

2.2.q.1.artic.7.

ræ

ræ disciplinis ascíscit perspicua per se euidentiaq; principia,non ex sua sumit viatq; natura,sed foris inuẽta in proprium vsum mutuatur,aut certè iure quodam suo vendicat. Forsitan quispiam dixerit, Nonne igitur multæ variæque erunt rationes Theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minimè verò. Non enim ex adiunctis & extrinsecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur,sed ex proprijs natiuisque principijs. Atqui in Theologia horum omnium vna & eadem ratio formalis est: nempè lumen fidei supernaturale. Quæ igitur sint Theologię principia tum germana tum aliena,atque ex illis quæ prima quæ secunda: ex primis verò quæ generalia,quæ quasi in speciem contracta: satis,vt reor,dilucidè aperteq; docuimus. Quibus ex rebus intelligitur è decem locis duos primos ꝓpria & legitima Theologiæ principia continere:tres postremos externa et aliena:nã quinq; intermedij aut interpretationẽ principiorũ propriorum continent,aut eas,quæ ex his ortæ & profectæ sunt,conclusiones. Hæ cuiusmodi in Theologia sint,statim explico,si priùs argumẽta refello,quibus suprà vsus sum, quum de principijs eiusdem Theologiæ quærerem. Ad quas ipsas argumẽtationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspici posit aduersum D. Thomam,quem vel maximè impugnãt, eas nihil habere virium. Tanta vis est veri, vt speciem falsitatis obscuret, si modò id patefactum & illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, vt studiorum ingenio morigeremur.

¶ *Caput Quartum. Capitis superioris argumenta refellit.*

PRimum ergo argumẽtum tria D. Th. falsa peccata obijcit:quorum vnũ iam omnino depulsum est. Ecquid ẽm illa pugnant, articulos fidei primaria esse Theologiæ nostræ principia:sacras autem literas continere etiam secundaria? Quia verò non omnia continent sed pleraq;,illud etiam his valde consentit & congruit,diuinam veritatẽ sine scripto quoq; rationem esse fidei formalem. Sunt enim quædam verbotenus ecclesiæ tradita,quę in Theologię veris germanisq; principijs habẽtur. Prima itaq; calũnia adhibita nihil premit. Quæ secundo loco adhibetur,ea presśius vrget. Sed si eũm animũ attenderis, videas de Deo nos duobus modis loqui posse: tunc hęc etiam calumnia contũdetur. Intelligendum ergo,sermonem de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisque naturæ: aut quia supra naturam est & principium & finis. Sanè quandiu præstantem æternamque mentem intelligimus solutam à corpore & liberam, segregatam ab omni concretione mortali: quę omnia sentiat & moueat, quæ cælum ac terras tueatur & regat: ad quã res vniuersæ quoquomodo possunt contẽdant & enitantur vt veniant:tandiu Deum naturaliter intelligimus,tandiu de eo naturaliter loquimur. At si consideremus Deum ipsum potiore quodam lumine nobis ostẽsum,quo apparet in vna deitate trinus, in effectis supra naturam admirabilis, omnium eiusmodi effectorum supernaturalium & prima causa efficiens & postremus finis: atque adeò creaturæ rationalis vna & summa felicitas: tunc ratio Dei multo alia,sermo longè diuersus est. Cùm igitur Paulus inter ea,quæ credere necesse est,duo illa ponit,Deum esse & esse remuneratorem inquirentium se: Deum intelligit, non vt naturæ oculis cernitur; sed vt illustratione superiore apparet supernaturalium rerum primum principium vltimusque etiam finis. Quo sensu Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 1. artic. 7. ait,omnes articulos in primis illis credibilibus cõtineri, scilicet, vt credatur Deus esse, & pro-

 uidentiam

uidentiam habere circa hominũ salutem. Cùm autem alijs locis affirmat duo illa in fidei articulis nó esse,sed à fide potiùs supponi:de Deo iuxta naturæ lucé loquitur. Queádmodũ enim gratia supponit naturã,ita cognitio gratuita cognitioné naturalem,vt idem.D.Thomas refert. Frustra verò eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ antici pationes,Deum esse,& habere hominum prouidentiam.Nulla porrò gens tam fera est,vt ait Cicero, quæ non,etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Qui autem Deum non prænouerit procuratorem esse rerum humanarum, atque adeò hominum rectorem & iudicem, is longissimè abest à nostra disciplina. Quòd si iudex hominum & rector Deus est, si etiam alio modo intelligi non potest,nisi summa sapien tia iustitia,& potestate præditus: fit vt & præmia virtutibus parata habeat, & supplicia vitijs. Nec enim vlla omnino Respub.quod Solon verissimè dixit,nisi duabus rebus contineri potest,prçmio & pœna. Quæ causa Platonem mouit,vt quoniam videbat optimos sæpè viros pro rebus præclarè gestis nullo in hac vita præmio virtutis,nullo insigni honoris, nullo monimento laudis decoratos,assereret animos immortales officij præmium & fructum aliquando accepturos. Absurdum quippè esse, vt verus, iustus & honestus labor honoribus, præmijs, splendore careat: si qua est in cælo pietas; si quod numen, quod talia curet. Non itaq; aut campos Elisios,aut Sisyphi saxum, Ixionis rotam, Tantali sitim poëmatis solùm esse: sed historiæ. Nam vt ficta sint à poëtis ista hæc omnia,veri tamen significandi gratia ficta sunt: vt vtilissima illa verissimaq; sententia in animis hominum inscriberetur: Rectè factis præmia,peccatis supplicia deberi. Quo magis Caietanum miror,qui in epistolam ad Hebræos multùm omninò & à sensu apostoli & à vera naturæ institutione desciuit. Atque eum in errore secuti sunt quidam non satis diligenter nec Pauli consilium,nec vim rationis attédentes. Sed vt perspiciat lector vnde omnis iste natus sit error,totã rem aperiam: eaq; ipsa verba subscribam, quæ ab inuentore & quasi architecto huius opinionis dicta sunt. Qui non credit Deum esse,ait,nunquam accedet ad eum. At si obieceris hoc non cõgruere ijs,qui euidéter cognoscunt demonstratiua scientia Deum esse. Tales enim cùm videant Deum esse, impossibile est φ credant Deum esse: quùm fides sit argumentum rerum non apparẽtium. Solutio est,φ doctrina hæc in communi datur,& propterea dicitur in cómuni, quòd oportet credere quia est. Lõgè autem melius esset,si nó crederet, sed sciret quia est. Sed hoc rarum aut rarissimũ est. Alterum verò,φ Deus inquirentibus se remunerator sit,scilicet,in futura vita, oportet fide teneri: quoniam nulla scientia speculatiua ad hoc attingere potest: & sine huius rei fide nullus accedit ad Deũ. Hactenus ille. Quo in loco vniuersa ratione mea cum illius tota confligendum puto. Primùm ergo, si placet, quæ de illo principio, Deus est,sunt à Caietano dicta videamus. Atq; illud videns prudensq; prætereo,lõgè melius esse scire quã credere. Id quod verum esset,si de humana fide loqueretur. At fides, quæ Deo dicenti innititur, multò certior & potior est,quàm ea scientia,quæ ingeniorum nostrorum ratione cõstat. Sed hæc ostédere non est præsentis loci & temporis. Illud ꝓpriè huius disputationis est, si Pauli sententiam in cõmuni & de ijs,quę frequẽter eueniunt,intelligamus: tunc totam nos Pauli argumẽtationem eludere. Conabatur siquidem apostolus eo capite mõstrare veteres omnes, quotquot à deo probati sunt, testimonio fidei probatos esse. Cùm verò in enumeratione Enoch quoq; inter cæteros induxisset, non aliter ostendit illũ fide esse probatum, nisi quia ante trãslationem testimonium habuerat placuisse

placuisse Deo. Qua propositione è sacris literis posita euestigiò assumptioné adiūxit, Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedétem ad Deum, &c. Hoc verò argumentum, quo assumptionem illam probat apostolus, vanum & imbecillū est, si demus non oportere semper credere accedétem ad Deum quia est, sed aliquādo, rarò tamen, satis esse scire. Refellemus enim argumētantem apostolum ea responsione, ꝙ fieri potest, idque melius esse, vt quis sciat esse Deum: quo casu non oportebit credere Deum esse. Itaq; fiet, vt non sit impossibile sine fide placere Deo. Enoch autem vnum ex eis esse, qui non credebant, sed sciebant esse Deū. Quēadmodum ergo cùm apostolus ait, sine fide impossibile esse placere Deo: non in cōmuni & vt plurimū loqui intelligendus est, sed semper ac de singulis hominibus viatoribus: sic quū causam eius rei reddit inquiens, Credere enim oportet accedétem ad Deum quia est: eodem modo intelligitur nullum omninò excipere, sed de omnibus atq; de omni tempore loqui: si illa ipsius argumētatio quicquam habitura est ad faciendam fidem virium. Iam verò quod ad sequens principium attinet, Caietanus in hoc defendédus est, ꝙ dixerit per nullam speculatricé scientiam, cognosci euidéter posse, Deum esse remuneratorem inquirentium se: si de remuneratione supernaturali intelligis. In nulla verò scientia ostendi præmiū aliquod iustos sapientesque viros manere post mortem: hoc Caietanus generaliter videtur asserere, hoc cogor ego improbare. Chrysostomus porrò homi. 4. de proui. tradit, qui animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare num in meridie sit dies. Si enim, inquit, negant animos esse immortales, negant supplicia improborum post hanc vitam, negant pręmia iustorum. Prouidentiam itaq; Deo negant, atq; adeò diuinitatem, quæ sine prouidentia intelligi non potest. Nam si ij, qui Deum ritè co-lunt iniurijs affecti migrant, impij contrà iniusta felicitate potiti: non ergo iustitia in Deo est, si suos potest honoribus præmijsq; donare. Quòd si Deo aut potétiā, aut iustitiā, aut oculos ad cernendū tollis, Dei vocabulū inane sit. Omni nāq; ratione concluditur, vt si nullo præmio afficit eos, qui inquirunt illum, ne Deus quidem vllo modo sit, nisi Deum aut cęcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus. Cæcum, qui suos nō videat: imbecillum, qui dare præmia non possit: iniquum, qui nolit. Qui igitur negat alterum, is vtrūq; tollat necesse est: & si non habet remuneratorem inquirentium se, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quoq; vix intelligo, quid sibi Caietanus velit, cùm ait nullam scientiam speculatiuam hoc attingere: an Deus sit remunerator inquirétium se: vnde colligit oportere vt id fide teneamus. Quid enim si nulla speculatrix scientia illud assequitur? Nonne satis erit, si aliqua effectrix assequatur? Mihi quidem illud persuasum est, quéadmodum Deum, hoc est, primam causam efficientem esse speculatrix naturæ disciplina declarat, ita & effectricem quoq; naturæ eiusdē disciplinam, Deum esse omnium postremum finem, ostédere. Neq; hoc solùm, sed illud etiam, naturę leges aliquem habere & auctorem & iudicem, nisi fortè sola hæc lex deserta sit, quę nullum legislatorem habeat: aut si quis iura hæc mundo præscripsit, nulla iuris huius seruandi cura tangatur. Quòd si tam ignarus est, vt nesciat præmia & honores virtuté alere, iacêreq; eam semper, si præmijs & honoribus destituta sit: indignus profectò est, ad quem auctorem & iudicem sanctissimas naturæ leges referamus. Quocirca si de Deo diuinaq; remuneratione sermonem facimus quatenus naturæ lumen ostendit, vtrunq; in hoc lumine agnoscimus, & Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se. Quia verò, vt Deo placere possimus, non sat est ipsum cognoscere principium esse aucto-

remq́; naturæ, ſed oportet in Deum ferri,
quia finis eſt ſupernaturalis: atque adeò
ſupra naturæ vires eminens & excellens,
rectiſsimè in vniuerſum dixit apoſtolus,
accedentem ad Deum, finem vtiq́ue ſu-
pernaturalé, oportere credere quia eſt, &c.
Nam quod naturalis ratio docet, id ſci-
re ad ſupernaturalem hũc acceſſum non
Rom.5. eſt ſatis. Habemus quippè acceſſum ad
Deum per fidem. Quòd autem Paulus
de acceſſu ad finem ſupernaturalem, de re
muneratione quoq; ſupra naturam loque
Hebræ.11. retur, illa manifeſtè demonſtrant, Expecta
bat fundamenta habentem ciuitatem, cu-
ius artifex & conditor Deus. & poſterius,
Nunc autem meliorem patriam appetũt,
ideſt, cæleſtẽ: ideò non confunditur Deus
vocari Deus eorum: parauit enim illis ci-
uitatem. Et rurſum, Aſpiciebat in remune
rationem; inuiſibilem enim tanquam vi-
dens ſuſtinuit. Et deniq;, non ſuſcipientes
redemptionem, vt meliorem inuenirent
reſurrectionem: atque hi omnes teſtimo-
nio fidei probati non acceperunt repro-
miſsionem Deo pro nobis meliùs ali-
quid prouidente, vt non ſine nobis con-
ſummarẽtur. Sed crimen illud, quod D.
Thomæ ſecundo loco inferebatur, ſatis,
vt mea fert opinio, dilutum eſt. De tertio
verò peccato nihil eſt neceſſe illum purga
re. quũ iam explicatè docuerimus, fidem
Theologicã, de qua in præſenti diſſerim⁹,
nó quibuſlibet Dei dictis aſſentiri: ſed ijs,
quæ dũtaxat & ad fidelium communem
religionem ſpectent, & cómunes eccleſiæ
adminiſtri denuncient. Ac primum no-
dum ſoluimus quidem, ſecundus verò ex
pedietur hoc modo.

Quæ ſunt fidei, ea ſunt in duplici diffe-
rẽtia. Quædã enim ſimpliciter & apud oẽs
fidei ſunt: vt quæ rationem ſuperant natu
ralem. Alia fidei dicũtur eſſe nó per ſe qui-
dem, ſed quaſi per accidẽs diuinitus reue-
lata propter eos, qui eorum demonſtratio
nem & euidẽtiam non habẽt: vt Deũ eſſe
& eſſe vnum eundemq́; æternum, ſapien-
tem, iuſtum. Quas res omnes licèt in natu
ræ lumine videamus, populo tamen rudi
Deus prouidentiſsimè reuelauit, quem-
admodum Diuus Thomas ſecunda ſe-
cundæ. quæſtione.1. artic.5. &. q.2. artic.4.
explicuit. De Deo rurſum dupliciter lo-
qui poſſumus, qua diuiſione primo argu
mẽto diluẽdo vtebamur, vel quia eſt prin
cipiũ finiſq́; naturæ, vel quia principiũ &
finis eſt ſupra naturã. Priore modo Deum
eſſe, eſſe vnum, immortalem, ſapientem &
huius generis reliqua naturale lumẽ oſten
dit: poſteriore autem illa eadem ſola fides
tenet. Vnde & Diuus Thomas ſecũda ſe-
cundæ. quæſtione.1. articulo.8. cùm in pri
mo argumento oppoſuiſſet, Deum eſſe
vnum non oportere in articulis fidei com
putari, quòd ſciri per demonſtrationem
poſſet: reſpondet, ꝙ multa per fidem tene-
mus de Deo, quæ naturali ratione philoſo
phi inueſtigare non potuerunt, puta circa
prouidentiam eius & omnipotentiam &
quòd ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia
continentur ſub articulo vnitatis Dei. Ha
ctenus ille. Loquitur autem de prouiden-
tia & omnipotentia rerum etiam superna
turaliũ. Et. q.2. arti.2. ad.3. credere Deum,
inquit, non conuenit infidelibus ſub ea ra
tione, qua ponitur actus fidei, &c. quæ
calumniam fortaſſe non effugient, niſi ad
huius diſtinctionis normam reuocentur.
Quibus rebus expoſitis. D. Thomas aper- 1.p.ar.8.q.
tè docet ea, quæ ꝓpriè & per ſe fidei ſunt, 1.&.2.2.q.
nulla poſſe naturali argumẽtatione pate- 1.artic.5.in
fieri. Quin.1.p.q.32.art.1. illos arguit quaſi cor. & ad
fidei inimicos religioniq́ue noſtræ etiam 2.&.ar.10
noxios, qui ea, quæ fidei ſunt, naturæ ratio- ad.2.&.1.
nibus conantur oſtendere. Quòd ſi quæ cont.Gent.
argumenta fidei decretis comprobandis cap.6.
ſancti doctores afferunt, congruentia illa 1.p.q.32.ad
eſſe, non euidentia: probabilia, non neceſ- ſecundum.
ſaria: ſuadere, non cogere: adducere, non 2.2.q.1.ar.
euincere. Lumen enim naturale id patefa- 5.ad.2.&
cit & illuſtrat, quod naturæ congruens ac q.2.ar.10.
conſentaneum eſt. Cùm ergo fides, vt ſæ- ſimiliter ad
pè diximus, rerum earum propriè ſit, quæ ſecundum.

hominum naturam & ingenium exuperant: fit, vt res eiusmodi nullo monstrari naturæ lumine, nulla confici naturæ ratio ne queant. Quòd si fides substantia est rerum sperandarum, vt ad Hebræos Apostolus ait: spes autem, quæ videtur, non est spes, vt idem tradit ad Romanos: consequitur necessariò, vt quæ credit fides, quoniã & spes eadem sperat, hæc nec oculi cernãt, nec aures audiant, nec in cor hominis ascendant, atq; adeò ne rationibus quidem demonstrétur humanis. Nisi forte aut res diuinas humanæ fulciunt ac sustinét, aut certè Paulus fallit & fallitur, qui fidem argumentum esse non apparétium astruit: nostramq; sapientiam in mysterio absconditam nullum huius seculi principem cognouisse. Nostræ ergo disciplinæ principia philosophi ostendere probabiliter possunt, demóstrare necessariè non possunt. Quocirca metuere non debet quisquã, vt fidei meritũ sit amissurus, si rationes quoq; ad fidei veritaté & explicãdam & ornãdam adhibuerit. Non enim, conetur licèt quãtum potest, rationes adhibebit eiusmodi, quæ præbeát experimétum sensuum: sed tales tamen, quibus & ij, qui non credunt, ad fidem adducantur suauiùs: & ij, qui credũt, in fide contineantur libentiùs. Fides sanè cum natura non pugnat, sed consentit: nec dissident humana & diuina ratio, sed cohærent. Vtraque vera est, nec verum vero aduersatur, vtraque est à Deo, nec Deus sibi contrarius est. Peruertunt itaq; homines fundamenta naturæ, cùm illam à fide seiungunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio est: & quidem sic, vt hæc duo verba inter se non res discrepare videantur. Et cùm diuinis humana similia & agnata sint, qui hominis officium Deo exhibet & gratiæ naturã sequire facit: is ꝓbè Theologi munere perfungitur. Quam omninò rẽ & D. Th. sæpè probat & nos cũ aliàs multis lib. 8. & 9. & 10. & 11. tũ in quatuordecimo libro copiosè disseremus. Nũc aũt argumẽta illa refutãda sunt, quibus id effici videbatur, vt Theologia fidei decreta comprobaret. Ac primæ quidem argumentationi respõsum est satis. At secũda sic refellitur. Non est articulus fidei, mundum à Deo extitisse, sed deum in principio temporis cælum terramq; creasse, id verò articulus fidei est, qui demonstrari nulla ratione potest, quemadmodum D. Thomas. 1. p. q. 46. ar. 2. disserit. Nam quod tertio loco Petri testimonium obijcitur: nihil aliud efficit quàm religionem disciplinamq; christianam non esse omni ex parte similem Pythagoricæ, cuius alumni nulla rationis an tecepta informatione nullaque omnino reddita causa auctoritatem præceptoris arctè mordicusque tenebãt. Indoctorum est ista consuetudo eaq; Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, vt cæca & temeraria sectæ suæ dogmata sine iudicio amplectantur, & quæ disquisitione egent maximè, hæc sine vlla disquisitione recipiant. Non erudiuntur isti crede mihi, sed astringuntur: nec via & ratione docẽtur, sed qua si veneficijs & cantionibus in insaniã agi tantur. Enimuerò quæ in euangelio docemur omnia, quanuis acerrimè ad superna turalia capessenda moueant animos, tamé leniori naturæ ratione Christus ipse prætexuit, ne discipulos ratiõis expertes habere videretur. Sapientia quippè Dei quanquã attingit à fine vsq; ad finem fortiter, sed disponit tamen omnia suauiter, hominesq; humano more instituit & erudit, hoc est, rationales rationibus. Nec verò aliter discipulos suos deus vult esse cópositos ad doctrinam ceterorũ, quàm ipsi ab eo sunt edocti. Dedit illis linguã eruditam, vt sciãt sustentare eũ, qui lassus est verbo: aperuit quoq; illis aurem, vt audirent quasi magistrum. Quẽadmodum igitur Christũ disci puli ipsum quasi magistrũ erudiétem audimus, non quasi veneficũ incantantẽ: ita & linguam habemus non quæ huc atq; illuc feratur volubilitate verborũ, sed doctã & eruditam, quæ disciplinæ suæ sciat cau- Esai. 50.

Lib.9.c.6. sas & rationem reddere. Lucianum Antiochenum scribit Eusebius rogatum à præside cur cùm vir rationalis & prudens esset, sequeretur sectam, cuius non posset reddere rationem an hæc verba respondisse. Nos christiani nō sicut vos putatis humanæ alicuius persuasionis errore cōstringimur: nec indiscussa, vt alij, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de deo deus est. Nec enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, errauimus nos etiam aliquando, & simulachra, quæ ipsi finximus, deos cæli ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio, in quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris mens contulisset artificum. Verū omnipotens Deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos sapientiam suam misit in hunc mundum carne vestitam, quæ nos doceret deum, qui cælum fecisset & terram, non in manufactis, sed in inuisibilib⁹ requirendū. Vitæ & nobis leges ac disciplinæ præcepta cōstituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere paci, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc aduersum nos geritis, ventura nobis esse prædixit. Inde enim qui erat immortalis, ipse morti se præbuit, quo nobis patientiæ præberet exēplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertiū diem resurrexit: vt mortem vinceret resurgendo. Quæ autē dico nō sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent: pars penè mūdi iam maior huic veritati astipulatur. Aut si quid in his suspectum videtur: contestatur de ijs etiam agrestis manus ignara figmenti. Si min⁹ adhuc creditur, adhibebo vobis etiā loci ipsius, in quo res gesta est, testimoniū. Astipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta: antrum quoq; illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuò reddidit animatum. Quòd si terrena vobis minùs digna videntur, accipite etiam de cælo astipulatorem fidelem. Solem ipsum horum vobis produco testem, qui cùm hæc fieri per impios videret in terris, lumen suum meridie abscondit in cælo. Requirite in annalibus vestris, inuenietis temporibus Pilati Christo patiente, fugato sole, interruptum tenebris diem. Quòd si terræ, si cælo, si sanguini martyrum fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibusque credetis? Et cùm penè iam his verbis auditoribus suadere cœpisset, ampi iubetur in carcerem: ibique absque tumultu populi necari. Huiusmodi ergò rationes iubet Petrus à doctoribus fidelium reddi, quæ videlicet cùm fidem antecedunt, infideles non trahant, sed inducant: quum sequuntur, non vim fidelibus afferant, sed adijciant robur. In hanc enim sententiam Augustinus dicit, rerum naturalium notionem fidem gignere, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis exploratè & cognitis statim intelligitur, primū fidem cum natura nullo modo pugnare, sed mirificè consentire: deinde argumenta captiosa & vana esse omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in secundo nodo expediēdo multùm omnino moræ interposuimus. Bene aūt habet, q tertius idēque postremus nulla dissolutione eget. Quid enim addamus, quod legere operæpretium sit post Diui Thomæ sententiam adeò perspicuè, diligenter atq; enodatè in superioribus explicatam? De principijs ergo Theologiæ hactenus.

Quæ sint quæstiones seu conclusiones Theologiæ.

Caput quintum.

Theologiæ causis expositis consequẽs est, vt effecta exponamus: quæ quũ in dubium vocantur, quæstiones sunt, quum ratiocinatione coguntur, conclusiones. Quæstio igitur theologica, quoniam circa eam omnis Theologi versatur labor, quid sit & quæ illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda sit, deinceps exponemus. Ne verò quempiam fallat huius nominis ambiguitas: intelligendum est, quæstionem theologicam aliquando appellari pronũciatum omne, quod à Theologo quouis fortè etiam & temerè fuerit addubitatum. At si adeò latè Theologiæ materiam quæstionemq́ue tendamus, quæstio theologica non iam ex natura huius facultatis, sed ex hominum vel stultorum arbitrio æstimabitur. Ita fiet, vt in Theologiæ quæstionibus illas ponamus, Num si forma aquæ per diuinam potestatem à materia separetur, in materia vel forma seorsum baptismus conficiatur? Num asinus baptismum possit bibere? cæterasq́ue his similes, quas studio breuitatis omitto, ne fastidium stomacho lectoris faciam. Mihi profectò non est cordi, stultas & sine disciplina quæstio-
2. Timo. 2. nes, quas vitare Apostolus præcipit, in Theologiæ finibus comprehendere. Fines porrò extremaq́ue disciplinarum conclusiones voco. Eadem verò res est, vt à principio capitis leuiter attigimus, quæstio & conclusio. Sed quum per interrogationem elata in controuersia ponitur, quæstio est: quum argumentatione colligitur, conclusio. Quòd si eãdem rem argumentis suis Theologus addicit & conficit, quæ in quæstionem fuerat adducta, futilissimæ scilicet illæ quæstiones Theologicæ vocari nec debent nec verò possunt, vt quæ ex principijs Theologiæ finiri nequeant & solui, atque adeò ne conclusiones quidem esse doctrinæ eius; sed indoctorum hominum commentitiæ chimeræ.

Quam ergo intelligimus Theologicam quæstionem? Opinor eam, quæ planè ad rem facit, hoc est, ad Theologiam spectat. Non autem spectant vanæ, ineptæ, noxiæ: sed solidæ, aptæ, commodæ. Ego, Esai. 48.
inquit, sum Deus tuus docens te vtilia. Theologia ergo, quæ dei nimirum doctrina est, nullo modo inutilia colligit. Quin super fidei fundamentum, quod ab Apostolis est positum, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificat. Nam qui ligna, fœnum & stipulam, ij non hoc ex Theologia, sed ex errore 1. Corin. 3.
faciunt. Maneat igitur eam esse propriè Theologicam conclusionem, quæ ex Theologiæ principijs, vt effecta è causis suis orietur. Vnde illud consectarium est, nullam Theologiæ quæstionem existimandam: quæ non possit ad eiusmodi initia referri, exq́ue ijs aptè & congruenter argumentando diffiniri. Quanquam sunt quæstiones quasi appendices, quas quoniam gratia explicandi illas, quæ verè & propriè Theologicæ sunt, appositè & grauiter adiunguntur, iure quodam vel similitudinis vel propinquitatis vel etiam ordinis Theologicas itidem haud absurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de quæstione theologica secundùm naturam & ordinem disciplinæ loquimur. Contingit enim aliquando non in Theologia modò, sed in cæteris ferè humanis etiam disciplinis, vt quæ suapte natura principia sunt, ideoq́ue à discipulo supponenda, si res via ordineq́ue procederet, ea, vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in dubium, & argumentationibus comprobẽtur. Ita fiat per turbatus ac præposterus rerũ ordo, vt causæ posteriores sint prioraq́ue effecta sumantur. Quæ res effecit, vt Diuus Thomas cæteriq́ue Theologi in quæstionibus Theologicis eam etiã ponant, Sit ne deus: & alias cũ no similes, in quibus dubiũ nõ est, prima certaq́; principia in dubiũ verti ac, perinde vt si essent disciplinæ hui⁹ cõnexiones,

xiones, ex alijs quaſi principijs necti. Atque hæc cauſa Ariſtoteli quoque fuit, vt in ſcientias omneis quatuor genera quæſtionum inferret, nempè an res ſit, quid ſit, qualis ſit, propter quam cauſam ſit. Quæ duæ poſteriores quæſtiones terminari rectè atq; ex ordine naturæ poſſunt, priores duæ nó poſſunt: niſi fortè quum duæ eiuſdem rei finitiones ſunt, quarum vna per materialem cauſam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio poſterior per priorem demóſtratur ratione quodammodò & via naturæ ſeruata. At enim rei finitio, quæ ſecundam illam quęſtionem ſoluit, propemodùm ex effectis noteſcit. quæ licèt natura poſteriora ſint, nobis, hoc eſt, in noſtra cognitione priora ſunt tamen. Illud item cùm in alijs tum magis in theologiæ doctrina vſu venit, vt principia ipſa vel diſpoſita inter ſe & ordinata ſint, quemadmodum cauſæ ipſę in quatuor genera diſtributæ ordiné prioris & poſterioris habent: vel certè connexa & colligata ſint, ita vt ex vtriſq; conceſsis, ad alterutra dubia liceat peruenire. Quapropter ſi aduerſarius admittit principia quædam, quanuis cætera neget, ex conceſsis poterimus non conceſſa colligere, præſertim ſi mutuo nexu coniuncta & copulata ſunt. Hinc enim Theologi veteres vetus inſtrumentum probant ex nouo, contraque nouum ex veteri: eccleſiæ auctoritatem è libris ſacris aſſerunt; librorum rurſum ſacrorum ex eccleſia. Ita ne vnum quidem principium in theologia eſt, quod in quæſtionem Theologi non verterint. vt ſi à quopiam fuerit negatum, qui alia fortè principia concedet, parati ſimus ex his, quæ dederit, hominem euincere, & quaſi arrepto mucrone confodere. Quæ res & explanata eſt in ſecundo libro diligenter, & in poſtremo diligentiùs explanabitur. Nec ob eas ſolùm cauſas principiorum ſuorum Theologi quæſtionem faciunt, ſed eò etiam magis, vt illa explicent & exponant.

In fi. c. 4. et c. 8. in confutatiõe poſtremorum trium argumentorum.

Nam, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni diſſerenti propoſita eſt quæſtio, non ei modò, qui diſputatione res ambiguas iactat, ſed & hiſtoricis & poëtis qui quæſtiones ſibi propoſitas non tam argumentatione ſoluunt, quàm expoſitione. Expoſitio autem fidem in auditore ſæpè inuenit, argumentatio facit. Vbi familiæ noſtræ quoſdam ſæpè riſi, qui in eo laborant vehementer, vt Diui Thomæ rationes, quas identidem ad explicandam fidem congruentes ille adfert, proinde ac ſi eſſent demonſtrationes certæ atque perſpicuæ, defendant. Nam & aduerſarios ipſos ridere ſoleo, qui in eo, in quo Diuus Thomas egregium ſe fidei adminiſtrum præbuit, illum impugnant quaſi hoſtem. Nec intelligunt viri magis ad certandum quàm ad docendum prompti, quæſtiones fidei grauiſsimè ſanctiſsimeque proponi: non quia fidem dubitanti auditori facere nitimur, ſed quia credenti ea, quæ minùs percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur quæſtio theologica ſit, ſi eam ex diſciplinæ ordine naturaque finiamus: quid rurſum illa ſit, ſi ex ingenio noſtro exiſtimetur: quæ quæſtiones in Theologia primariæ, quæ appendices, quę argumentatione potiſsimùm, quæ contrà potiſsimùm expoſitione ſoluantur, dictum eſt ſatis. Nunc quęſtio partienda eſt, vt ea, quę in re diſperſa atque infinita videntur eſſe, ratione & diſtributione ſub vno aſpectu ponantur. Quæſtionum ergo Theologicarum, quacunque de re ſint, duo ſunt genera, alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt hę, quarum finis eſt ſcientia, ſi quęratur, Pater & filius ſint ne vnú principiú Spiritus ſancti, an duo? Diuinę perſonæ an proprietatibus relatiuis, an abſolutis diſtinguãtur? Actionis auté huiuſmodi exépla ſunt. Sit ne poenitentia ad ſalutem neceſſaria tãquam mediú, an etiam vt pręceptum? Num ſacraméta nouæ legis gratiã

& virtutes conferant. Cognitionis quæstiones, si generaliter loquamur, quadripartitæ sunt, cùm aut sit ne vel deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid sit, aut qualis sit, aut cur sit talis quæritur. Quarũ prima & secũda, vt diximus, ex ingenij nostri conditione, secunda & tertia ex natura rerũ & disciplinę ipsius explicantur. Actionis porrò duo sunt genera, vnum ad salutẽ necessarium: alterum earum rerũ, quæ vtiles esse videantur. Prioris generis hæ sunt quæstiones, Si exempli causa honor Christi periclitetur aut salus etiam spiritualis proximi, vir christianus mortem ne pro his rebus subire debeat an non? De baptismo suscipiendo præceptum ne euangelij sit? Posterioris autem generis, vt cũ quęritur, Diluat ne aqua lustralis, quam benedictam scholastici appellant, peccata venialia, planeque pœnas peccatorum tollat vi sua &, quòd aiunt, ex opere operato: an potiùs ex operantis merito? Num Eucharistiæ Sacramentum ex attrito faciat contritum? Itemque an recedente fictione, quemadmodum baptismus & pœnitentia suum effectum sortiatur? Plena est Diui Thomæ summa talium quæstionum. Non enim theologus semper de necessarijs disserit, sed quandoque etiam de ijs, sine quibus salus religioque constat. Et quoniam omnia persequimur, dicendum est etiam quæstionem Theologicam, siue ad contemplationem siue ad mores attineat: aliam naturalem esse, aliam verò supernaturalem. Supernaturalem, opinor, quæstionem vocare licet, quæ ex supernaturalibus solùm principijs definitur. Naturalem autem quæstionem eam esse dico, cuius certa sit, ratio naturæ constans reddi potest. Est & quæstio media, quæ partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pendet. Primi generis exemplum est: An omnes mortui simus? Quam quæstionem Paulus hac argumentatione definit; Si pro omnibus Christus mortuus est, omnes mortui sunt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat: Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi verò generis hæc sunt exempla, Num Deus sit vbique? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Num diuidi & secari in partes possit? Quarum omninò probationes, quanuis è sacris literis peti liceat, qua ratione ad fidem vtique pertinent, sunt tamen in lumine naturæ claræ & euidentes: eaque re non sunt per se fidei quæstiones: sed, vt diximus, quasi per accidens. Tertij generis, Vt sit ne Christus risiuus? Habeat ne duas voluntates & intellectus duos duasque item vtriusque potentiæ operationes. Quæ ex vtrisq; principijs patescunt. Prima ex his, Christus est homo: & omnis homo est risiuus. Reliquæ verò ex his, Christus duas naturas perfectas habet diuinã & humanam: omnis autem natura perfecta propriam sibi & operationem & potentiam vendicat. Est deniq; alia diuisio Theologicæ quęstionis, ad quodcũq; genus illa pertineat. Sunt enim fidei quęstiones quędã, hoc est, quæ cũ ad fidẽ spectent, pro earũ veritate theologo est in capitis etiam discrimen veniendum. Alię vero sunt, quę in vtranq; partẽ & ignorari & negari sine fidei iactura possunt. Quã partitionẽ Augustinus cũ aliàs sæpè, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celestiũ. c. 23. cõmemorat. Atq; penitus partitio hęc non est solũ memorię commendanda, sed in oculis semper habenda, si absoluti Theologi esse volumus. Vtriusque generis exempla sunt. Prioris hoc pacto, An Christi anima simulatq; verbo cõiuncta fuit, deũ clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatori⁹ sit, vbi fideliũ animę pœnas peccatorũ luant? Posterioris Augustinus quidẽ varia atq; innumerabilia esse dicit, & quę certo aliquo genere complecti ac definire difficile sit, sed quę ponit, ea sunt. Cùm

quę-

quæritur, qualis, vel vbi sit paradisus: vbi constituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quum tamen esse illũ paradisum fides Christiana non dubitet. Vel cũ quæritur, vbi sit nũc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen nõ dubitamus in quibus nati sunt corporibus viuere. Vel cùm quæritur, vtrùm in corpore an extra corpus in tertium cælum sit raptus Apostolus: quanquam sit ista impudens inquisitio id scire volentium, quod scille, cui hoc præstitum est, salua vtq; fide nescire testatur. Vel quot sint cæli, in quorum tertium se raptum esse commemorat. Vel vtrùm elementa mundi huius conspicabilis quatuor, an plura sint. Quid faciat solem lunamvè deficere his defectibus, quos prædicere Astrologi certa temporum dinumeratione consuerunt. Cur antiqui homines tã diu vixerint, quàm sancta scriptura testatur, & vtrùm proportione longioris ætatis filios sera pubertate gignere cœperint. Vbi potuerit Mathusalem viuere, qui in arca non fuit, qui, sicut in plerisq; codicibus & Græcis & Latinis numerãtur anni, reperitur superuixisse diluuio: vel vtrùm paucioribus, qui rarissimi inueniuntur, potiùs credendum sit, in quibus ita est numerus conscriptus annorum, vt ante diluuium defunctus fuisse monstretur. Hactenus exempla Augustini posui. In hoc genere. D. Tho. 2. cõ. gen. c. 70. quęstionem illam esse cẽset, An cælum animatum sit: quã inter cæteros errores Origenis Hieronymus enumerat in epistola ad Auitum, sed D. Thomæ consentire videtur Augustinus in enchi. cap. 57. Verùm ne diutiùs lectoré demorer, de omni isto genere quæstionum quid sentiam, & quæ præcepta danda existimem, perbreuiter exponam.

Nulla Theologicæ quæstionis præcepta firma stabiliaq; tradi possunt, nisi ab ijs, qui in schola sese multùm ac diu exercuerunt. Itaque propria est ea præceptio scholasticorũ: quoniam eorum, qui scholam neglig ẽdam esse existimant, nulla idonea, exquisita, excellẽs de Theologiæ quæstione disputatio est: tantum abest, vt harũ rerum præceptores sint, quæ nullo vsu habent cognitas. Admonebat me res, vt hoc quoque loco intermissionem scholasticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deplorarem, nisi vererer, ne cùm de alijs academijs quererer, Hispaniam meam immodicè extollerem, in qua valde his tẽporibus scholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videmus quibus extinctis Theologis q̃ in paucis spes, quãtò in paucioribus facultas, quàm in multis sit audacia. Nihil verò de meo de præceptore dicam libentiùs, qui academias Hispanas adeò insigniter ingenio suo & doctrina illustrauit, adeoq; nostris hominibus & spectabiles & amabiles reddidit, vt in eas certatim non confluxerint modò, sed irruperint. Quòd si ille Gallis Germanis atq; Italis scripsisset, quę erat hominis in disputando perspicuitas, elegãtia & suauitas, non ita nunc apud eas gentes scholæ studia iacerent. Nam ex eo credo quibusdam vsu venire, vt abhorreãt à schola, quòd inciderint in inculta quædã & horrida de malis quæstionibus deteriùs vestigata, deterrimè etiam inuenta & conclusa. Sed agè his omissis id, quod instituimus, persequamur. Nec tamen necesse est, vt res faciles separatim instruamus Theologiæ preceptis. sita sunt enim ante oculos. Nec rursum de ijs leges ferre operæpretiũ est, quæ multùm à ratione discrepant: ea enim facilè apparent, nec magnoperè admonitionem & præcepta desiderant. Quę autem difficilia videntur esse, neque à multis intelligi possunt: de ijs est diligẽtiùs præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi disserentis existimo, vt quęstionem, quã versaturus est, sæpè dispiciat, & identidem interroget se, cuius generis illa sit. Aliter nanque quæstiones illæ finiendæ sunt, quæ natura & disciplinæ ordine in Theologiam veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecil

becillitas vel certè malitia mouet. Nec eodem modo disserendū est de ijs, quæ quærimus vt exponamus, ac de alijs, quæ quæruntur vt demonstremus. Longeq; diuersa instituitur disputatio de naturali ac supernaturali quæstione: alijq; loci Theologici sunt huic atque illi accommodandi. Nam cognitionis actionisq; quæstiones, vt aliâs diximus, eodem ferè modo ex quę eisdem locis tractandę & soluendæ sunt.

Sed cùm vniuscuiusq; genus, quæstionis diligenter inuestigādum est, tum illud maximè, an præter fidem illa sit, an potiùs ad fidem religionemq; pertineat. Cum his porrò, qui in fidei quæstione errant, velis equisq;, vt dicitur, decertandum est: cum alijs verò, qui de his cōtrouersantur, in quibus salua fide decipi, errare, labi homines possunt, pugnare quidem, quod aliàs monui, Theologi & possunt & quandoque etiam debent: sed cruēta pugna illis omnino interdicta est. Quàm ridiculum est enim neruos omneis corporis & animi intendere in ea quæstione soluenda, cuius in scientia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc posteriori quæstionum genere quàm magna Theologo sit adhibenda moderatio, in octauo & nono libris non indiligenter exposui. Hìc dico quantum proposito ac formularum breuitati satis est, reliqua illinc petētur. Non enim mihi libet eadem hoc tempore & loco resumere. Illud huius loci & temporis est theologum admonere, vt nō stultas modò quæstiones & genealogias & contentiones & pugnas legis deuitet, quæ sunt interdum quoq; noxiæ, verum etiam inutiles quascunque & vanas, quæ theologo nequeunt in vsum aut cognitio-
In com. epi. ad Tit. c. 3. nis aut actionis accersiri. In his Hieronymus illas quæstiones censet, quot nos annos vixerit Mathusalem? Quoto ætatis suæ anno Salomon sortitus sit cōiugium? ne forsitan Roboā vndecimo ætatis illius anno natus esse credatur. In epistola quoq; ad Vitalē cū posteriori harū dupliciter respōdisset, ad extremum ait, Apostolum de istiusmodi interdicere quæstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, oēs & veteris & noui Testamenti libros, & tantā annorū reperies dissonantiam & numerū inter Iudā & Israël, id est, inter regnū vtrūq; cōfusū: vt huiuscemodi hęrere quęstionibus non tam studiosi hominis, q̄ otiosi esse videatur. At benè habet, quòd nō dixit attingere, sed hęrere. Nā si id genus quęstiones breuiter exponere otiosū & inutile est, nō ego solùm, qui in superiore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac Hieronymus quoq; ipse arguētur. Nō est igitur immorandū in huiusmodi quæstionibus minimè necessarijs, licèt ad veritatem historiæ sacræ quodāmodò spectare videantur, sed cùm in omni disputatio ne tùm magis in ea, quæ ad fidem & salutem nihil attinet, exercēda est facilitas quædam, ne si hisce rebus disserendis diu ac multùm hæremus, in morositatem inutilē & odiosam incidamus. At D. Augustinus superuacaneum esse existimauit quærere, vbi & quomodo sit in cælo corpus dominicū. Sed de fide & symbolo, licèt corā synodi patribus, ad nouitios tamē doctrinā instituebat. De fi. & Symb. c. 6. Alioqui Caietanus, quem vnū nostræ familię nō ingenio solū & eruditione præstantissimū audeo dicere, sed in huius generis quæstionibus excitandis modestissimū, nō est veritus, quum sacras literas interpretaretur, eam rem quęrere paucisq; etiam explicare. At idē Augustinus eas quæstiones nullo modo patitur, quas ex ęgritudine animi dicit existere, Lib. 11. con. cap. 30. Ecquid faciebat deus antequā faceret cælū & terrā? Ecquid ei venit in mentē, vt aliquid faceret, quū antea nunquā aliquid fecerit? Sed pœnitentiā agēs, confitēsq; peccata vix ægre fert quæstiones necessarias, nedum minùs vtiles, curiosas, importunas. Non itaque eadē disputandi regula theologo præscribēda est cū in gymnasio certat, & cùm in cubili aut etiam in tēplo luget.

Sed regula hæc erit & rationi et sanctorũ auctoritati maximè cõsentanea, vt omnis theologus de re supnaturali disputaturus, nã hæc illi ꝓpria disputatio est, nomẽ theologiæ secũ ipse reputet, titulũ suũ, hoc est, theologi frequẽter legat, quærat à se nõ semel, sed sæpiùs, quorsum cœperit disputare, sciatq́; nullã illi quæstionẽ asciscendã, nisi quæ ad verã, quæ supra naturã est, Christi, apostolorũ & prophetarũ philosophiã referatur. Huius enim præcepti quidã immemores innumeris quæstionibus præsertim dialecticis, physicis, & metaphysicis explicandis importunissimi lõgissimiq́; fuerunt. Nemo autẽ est longus, qui materiæ immoratur, si aliquid accersit atq́; attrahit, quod suo videlicet instituto cõgruens cõsentiensq́; sit. Nec tamẽ quęstiones istas quanuis nõ adeò necessarias exterminandas puto. Est enim animorũ ingeniorumq́; exercitatio quædã non modò acuminis plena, sed etiã ad theologiã scholæ valde vtilis. Nam quod Augustinus ait, nihil ad se pertinere, vtrũ cælũ sicut sphera vndiq́; concludat terrã in media mundi mole libratã, an eam ex vna parte desuper velut discus operiat? Item, an stet cælũ an potiùs moueatur, hoc vel in Manichæorum inuidiam & odium dicit, qui similes multas quæstiones se à magistro didicisse iactabant: vel illos certè reprehendit, qui ijs excitandis & soluẽdis quæstionibus multũ prolixa & rebus salubribus impẽdenda tẽporũ spatia occuparẽt: illius enim verbis libenter vtimur. Cæterũ quasi præteriens id genus quęstiones ipse soluit, quibus tamẽ, vt ait, iucundis atq́; tractandis neq́; episcopo temporis satis erat, neq́; illis, quos ad salutem & sanctæ ecclesiæ necessariam vtilitatem cupiebat informari. Nec dissimile huic est, quòd Augustinus idẽ curiosissimas Dioscori quæstiones reprehendit: & scribit tamen, se nõ idcirco ea dicere, quia istiusmodi discuntur: sed quia vano fine discuntur. Ita respondit quibusdam earũ breuiter, alijs vel prolixè. Ego verò si ab amico essem de rebus eiusmodi interrogatus, aut dissimulanter pręterirem, aut aperte etiam responsa negarem. Nec enim dignas eas quæstiones censerẽ, quibus vel tãtillum tẽporis impartirer. Sed Augustinus erat vel in amicos liberalior, vel in Dioscorũ indulgentior. Quorsum hæc? Vt intelligant ij, qui scholæ perpetuam inuidiã conflant, controuersias circa Aristotelem exortas nõ esse disquisitione Theologi indignas, si quæ in Cicerone ambigua erant, ea nõ est dedignatus explicare Augustinus. Quid? Quòd is ipse nescientem quid sit nihil, quid informis materia, quid formatũ exanime, qd corpus, qd species in corpore, quid locus, qd tẽpus, qd in loco, qd in tẽpore, quid motus secundũ locũ, quid motus non secundum locũ, quid stabilis motus, quid sit æuum, & quid sit nec in loco esse nec nusquam, & quid sit præter tẽpus & semp esse: quid sit & nusquã esse & nusquã non esse, & nunquã esse, & nunquam non esse, hæc, inquam, nescientem nec de Deo nec de anima sua quicquã rectè aut quærere aut disputare posse asseuerat? Nõ sunt igitur quæstiones istæ physicę & metaphysicæ ab schola nostra expellẽdæ, ne illæ quidẽ, quæ Erasmo, cæterisq́; similibus curiosæ sophisticæq́; etiam visæ sunt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nunc ad fidei quæstionem redeo. Quæ nisi theologo in primis constituta sit, nihil ratione docere potest neq́; via. In hac igitur re vehemẽter elaborandũ est, si in theologia quis sit grādus veritatis ac falsitatis exquirimus. Id nimiũ vt theologiæ maximè propriũ est: ita est omnium difficillimũ. Quare illud præstare valet nemo, nisi perfectus cõsummatusq́; theologus. Dixerit quispiam. Quid? Nonne sunt notæ aliquæ, quibus quæstiones fidei seiũgi ab eis, quæ fidei nõ sunt, & internosci possint? Sanè verò. Sed ne cuiuis contigit adire Corinthũ: nec sunt ista omnium communia contritaq́; præcepta. Ac pertinet quidẽ ad omnem fidei quæstionem constituendam semper in promptu habe-

De genesi ad literam lib. 2. cap. 9 & 10.

Epist. 56.

Lib. de ordine. 2. c. 16

habere eiusmodi notas & quęstionũ fidei quasi indices: verũ ea magna omnino res est, egetq; doctrina & exercitatione nõ parua. Illas itaq;, si poterim⁹, pferemus: nec ita multò pòst, sed pauca antè dicenda sunt.

Fidei porrò quæstio bifariam intelligitur. Vna, quæ immediatè ad fidẽ attinet, vt verè attinent omnia, quæ deus ecclesiæ suæ aut verbo edidit, aut scripto. Altera, quæ mediatè fidei est: cuiusmodi sunt omnes conclusiones, quas ordine disciplinæ ex illis prioribus colligere, & diffinire possumus. Quæ, quoniam non in seipsis, sed in alijs tanquam principijs reuelatæ à Deo sunt, mediatè fidei dicuntur esse, & qui eas negat, is fidem negare hoc modo dicitur. Atq; equidẽ illud etiã animaduerto, eas nõ abs re forsan quæstiones fidei vocari, quę vehementer ad ecclesiæ doctrinam pertinent, fideique sunt propter affinitatem appendices. Non quòd aut ex ijs pendeat fides, aut ijs sublatis funditùs illa tollatur: sed quòd affecta ægraque sit, si harum rerum veritas labefiat, quæ illi hærent & adiunguntur. Oportet nempe in ecclesia sanam doctrinam esse & verbum sanum, vt Apostolus ait. Quemadmodum autem morbi quidam lethales sunt, alij verò non interficiunt quidem hominem, sed affi-ciunt tamen valetudinem: sic errores quidam non fidem extingunt, sed obscurant: non euertunt, sed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod saluti est noxium, vitæ id quoque noxium est: ita quodcunque sanę doctrinæ aduersatur, hoc fidei est etiam quodãmodò aduersum. Ex quo intelligitur, quęstiones illas, quæ ad doctrinæ ecclesiasticæ sanitatem spectant, ad fidem suo quodam modo spectare. Sed nos huius generis controuersias non in fide propriè, sed præter fidem esse dicimus. Nec qui in his errant, eos in fide, sed præter fidem errare existimamus. Atque ita rebus his primò simpliciter collocatis, reliqua deinceps subtiliùs persequemur.

1. ad Timo. 1. & 6. & 2. ad Tim. 1. & 4. & ad Titũ. 1. & 2.

¶ Quibus notis quæstiones fidei dijudicari possint.

¶ Caput septimum.

Qvibus autem rationibus hanc dijudicandi facultatẽ assequi posimus, ne in constitutione causarum fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponẽdum est. Et Cardinalis quidem Turrecremata, lib. 4. sum. ecclesi. par. 2. c. 9. septẽ gradus ordine ponit propositionum catholicarum: quæ eædem, cùm in disputandi cõtrouersiam disceptationemq; vocantur, quæstiones fidei dicuntur.

Primus earum est, quæ in libris sacris habentur expressæ. Secundus earum, quæ ex hisce per certam & necessariam consecutionem fiunt. Tertius earum, quæ verbo tenus Christus Apostolis, Apostoli ecclesiæ tradiderunt. Quartus earum, quæ in concilijs vniuersalibus definitæ sunt. Quintus earũ, quæ à sede apostolica sunt fidelibus ad credendũ propositæ. Sextus illarum, quæ de fide & refutatione hæresum sancti doctores vna mente vnaq; voce docuerunt. Septimus illarum est, quæ ex tertio, quarto, quinto & sexto generib⁹ consecutione firma & necessaria deriuantur. Ex quibus capite sequenti distinguit etiam septem genera hæreticarum propositionum, quæ septem illis generibus propositionum fidei repugnant. At verò more iurisperitorũ ista sunt tradita, quæ fortasse minuti⁹ in tenuissimas particulas cõcidũtur. Nobis tamen, qui docendi cõpendiariam viam & rationem profitemur, ad breuiorem numerum & absolutam quãdam disciplinæ formulam redigenda sunt omnia. Cùm igitur veritas fidei, vt paulò antè diximus, bipartita sit: & hęc ad fidem mediatè, illa immediatè pertineat, necesse est, duos gradus propositionum fidei generales statim à principio collocare. Prior earum erit, quę Theologię legitima principia sunt cuiusmodicunque sint

illa siue primaria, siue secundaria; hoc est, ea omnia, quæ deus in se ipsis ecclesiæ reuelauit. Posterior verò gradus harum erit, quæ ex prioribus illis necessariò colliguntur. Hoc enim genus conclusionum, vt cũ rebus fidei colligatum, ad fidem etiam spectat. Ratio enim connexi, quum concesseris superius, cogit inferius concedere: & quum inferius negâris, superius item negare cogit. Rursum in superiore illo gradu duos intelligimus, vnum earum propositionum fidei, quas in libris canonicis sacri auctores scriptas reliquere; Alterum earum, quas verbo traditas ecclesia, vt crederet, à Christo & Apostolis accepit. In posteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Vnum conclusionum eiusmodi, quæ è principijs solùm fidei nascuntur. Alterum earum, quas non fides sola conficit sine externarum disciplinarũ adiutorio, sed ascitis aut vno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atq; hæc quidem tametsi non eodem loco & gradu, omnes tamen simpliciter & sine additamẽto quęstiones fidei vocari possunt, nempè cùm ex vtrisq; fidei veritas pẽdeat, cùm vtrisq; coniuncta & copulata sit. Nã quæstiones illæ quasi fidei appendices, quas nuper, & quid dico nuper? immo verò planè paulò antè dicebam, fidei quodammodo sunt, nõ simpliciter. Nec enim sic fidei adhærescunt, vt separari ab illa non queãt. Aegrotat sanè, vt ita dicam, in earum errore fides: non perit.

Sed quoniam scripturæ sacræ natiua & germana sensa obscura interdum & implicata sunt, nec semper exploratum est & cognitum, quænam illa sint, quæ sine scripto Apostoli memoriæ prodiderunt, sæpè etiam impeditum est & quasi tenebris circunfusum, an conclusio controuersa necessariò è rebus fidei ducatur: id nos modò expedire atque explanare cupimus, quibus notis & signis cognosci ac distingui possit veritas fidei tum illa, quæ in sacris scripta libris est: tum, quæ est verbo ab Apostolis tradita: tum demum ea, quæ ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eò verò studiosiùs hoc negotium suscipimus, quòd non modò scholæ Theologis vtilissimum fore intelligimus, sed illis etiam maximè necessarium, quibus Apostolica sedes fidei cognitionem & censuram imposuit. Non enim parùm in se habet fructus certa constansq; ars in Theologia differendi: nec sine hac arte eorum errores æquabiliter notari possunt, qui à fide Christi & antiqua ecclesiæ institutione desciscunt. Contrariorum enim, quod à Philosophis verè dicitur, eadem est disciplina. Quare si veritates fidei catholicæ constituimus, errores aduersos pariter designamus. Agè ergo conferamus pedem, vt aiunt, & ad rem propiùs accedamus.

De rebus perspicuis, vt dixi, nihil præcipi oportet. Itaq; si scripturæ diuinæ locus, vt inde ordiamur, planum & apertũ habet sensum vel ex cõtextu vel ex alio eiusdem scripturæ loco vel ex verborum ipsorum clara luce: nullũ nostrũ præceptum est. Ipse enim apertus scripturæ sensus certum præ se fert catholicæ veritatis indiciũ. Quò fit, vt Lutheranorum plerasq; hæreses theologus vel mediocriter scripturę diuinæ sensis imbutus perfacilè denotet. Nullũ quippè negotiũ est eos errores inurere, qui scripturæ manifestò repugnant. Vt illi, Ecclesiam vniuersalem in fide errare posse. Item, Humanas omnes actiones criminosas esse. Item, Tristitiam de peccatis non esse necessariam, sed inutilem. Multi deniq; alij, quos commemorare longum est. At enim de scriptura sacra dicta hęc intelligi volumus, quam esse canonicam cõstanter sit ab ecclesia diffinitũ. Nam, quẽadmodum in secundo libro docuimus, libellum Baruch non adeò exploratè & firmiter in sacrorum numero ecclesia reposuit, vt aut illum esse sacrũ fidei catholicę veritas expedita sit, aut non esse sacrum hæresis expedita sit. Libellus ergo iste siue qui

Librũ Baruch è sacris eximere erroneũ esse dixi, hæreticum ne

tunc autus sum nemodò audeo dicere. quilibet alius, qui in quæstionem citra crimen hæreseos vocari posit, quantumuis clara & aperta inferat sensa, non statim efficiet certas atque constantes catholicæ fidei veritates. Sed transeamus ad alia, & in rerum difficiliorum iudicio è superioribus libris summa quæque carpamus. Ex eo enim tempore hæc res elaborata est, ex quo locorum Theologicorum firmitudinem constituimus.

Sit igitur prima præceptio. Cùm scripturæ diuinę sensus fuerit obscurus, tunc ecclesiæ intelligentia eadem est germana scripturę intelligentia: ex qua habebitur, crepet licèt hæreticus, & catholicæ veritatis insigne certum, & ad probandas Theologiæ conclusiones certi eius, quem exquirimus, argumenti delectus. Si enim ecclesia certissimum ius habet discernendi verba dei à verbis hominum, vt in secundo libro nobis constitutum est, habebit quoque idem ius, vt in verbis ipsis sensum dei ab hominum sensu discernat. Nisi credimus perinde scripturam ecclesiæ, vt Ptolomæo Aegyptijsque concessam: vel certè vt nunc est concessa Iudæis, quos *Cōtra Faustū. lib.* scriniarios ecclesię Christi Augustinus nō ineleganter appellauit. Scimus autem vtrumq; depositum ecclesiæ commissum, vt vtrunque etiam perpetua fide conseruet reddatque simul, quas accepit, & scri- *Isa. 59.* pturam & scripturæ intelligentiam. Spiritus meus, inquit, qui est in te & verba mea, quę posui in ore tuo nō recedent de ore tuo & de ore seminis tui amodò & vsque in sempiternum. Ambas igitur res Christi ecclesia custodit custodietque semper *Ioan. 14. 15 & 16.* & verbum & spiritum verbi. Item, Christus spiritum veritatis promisit ecclesiæ, qui cum illa maneret æternus, eique omnia suggereret, quæ illi à Christo sunt dicta. Item, cùm verum Dei Euangelium, quemadmodum Hieronymus elegantis- *In epist. ad Gala. c. 1.* simè dixit, non in scripturis sit, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla: non in verborum folijs, sed in radice rationis: si ecclesia scripturam haberet, non autem legitimum scripturæ sensum: non haberet profectò verum dei Euangelium atque adeò ne fidem Christi quidem, quæ sine vero dei Euangelio non est. Nec enim ad verba fides, sed ad sensa refertur. Alioqui & hæretici scripturas sine sensu loquuntur, & diabolus scripturas etiam profert: sed in intelligentia falsa falsum Euangelium habent, certè non diuinum, sed humanum, immo, quod peius est, diabolicum. Cùm verò inter catholicos & hæreticos non de scriptura, sed de sensu plurima controuersia sit: si ecclesiæ interpretatio non est certa intelligendi norma, ecquis erit alliusmodi controuersiæ iudex? Sensum enim suum pro sua virili quisque defendet. Quòd si in exploranda scriptu- *Vide lib. 3. c. 2. & c. 1. fund. 4.* ræ intelligentia nullus est ecclesiæ certus iudex, audeo dicere Rempub. fuisse nullam stultiùs constitutam. Nullum enim dissidiorum futurum finem, consensionem fidelium nûllam, nullam fidei vnitatem. Qua sublata, non charitas modò & pax, sed fides etiam ipsa penitus tollitur, atq; ipsum omnino ecclesiæ nomen. Quòd autem Apostolis Christus aperuit *Luce. 24.* sensum, vt intelligerent scripturas: non id propter illos tantùm, sed multò etiam magis propter ecclesiam fecit. Ex quo intelligimus, Christum ecclesiæ suæ librum signatum perpetuò aperuisse. Scripturæ insuper intelligentiam Apostoli ecclesijs tradiderunt. Nam si non sensum, sed verba duntaxat tradidissent, non vtique prædicassent Euangelium omni creaturæ: nec docuissent omnes gentes seruare quæcunque illis fuissent à Christo commendata. Qualis enim Euangelij prædicatio qualisvè doctrina absque intelligentia esset? Nempè, qualis aut puerorum aut psittacorum est, qui sine mente dant accipiuntque sonum. At apostolicæ traditionis certior testis nemo est quàm ecclesia. Nam quid acceperit, ecquis clariùs euidentiusque testabitur quàm ipsa, quæ accepit?

Scripturæ igitur sensus ab Apostolis ecclesiæ traditus penes ecclesiam est.

Præterea ecclesia columna est & firmamentum veritatis, at veritas verè & propriè in intellectu scripturæ est: in scriptura autem impropriè tanquam in signo. Quemadmodum vrina figuratè sana dicitur, cùm animal id sit, quod est propriè sanum. Si ergo ecclesia firmamentum est veritatis, firmam certè habet ac certam earum cognitionem veritatum, quæ in sacris literis continentur. Sed quid opus est plura? Iam enim quartus superior liber comprobauit veram fidelemque omnem de ecclesię auctoritate sententiam. Ostensum est autem multis & testimonijs & rationibus, ecclesiam in fide errare non posse. Atqui nihil magis ad fidem attinet, quàm diuinorum dictorum vera cognitio & sensus. In ecclesia igitur explorata scripturæ intelligentia residet, ex qua nimirum intelligentia & compertum habere possumus fidei catholicæ signum, & eodem quoque signo errores contrarios denotare. Sanè primæ huius præceptionis clarissimum exemplum est in paradyso terrestri, in fictione Adæ de limo terræ, in Euæ formatione de costa Adæ, denique in tentatione serpentis. Quæ omnia Origenistę allegoricis figuratisque interpretationibus peruerterunt. Sed cùm ecclesia semper ea nō figuratè dicta, sed propriè ad historiam acceperit, iure illos synodus sexta actione vndecima explosit. *Vide.lib.7. c.3.conclu. 5.*

Secunda præceptio. In ecclesiæ nomine non modò fidelium omnium concio intelligitur: verumetiam, ecclesiæ pastores & doctores, præsertim in concilio congregati. Hæc ostensa nobis est lib. 4. cap. 4. conclu. 4. & libro. 5. cap. 4. conclu. 3. Præceptionis verò huius exempla multa sunt: sed nos pauca ponemus. Illa Domini lege, Hoc facite in meam commemorationem, omnes semper ecclesiæ sacerdotes intellexere id præscribi, *Luce. 22.* vt hoc idem ipsi facerent, quod & Iesus Christus tum faciebat, hoc est, vt eucharistiæ sacrificium offerrent. Nam post illa verba in persona Christi prolata, Vnde & memores, inquiunt, nos serui tui, &c. offerimus maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam sanctam, &c. Vuicleffistæ igitur, qui dixerunt, non esse fundatum in euangelio, quòd Christus missam ordinauerit, Lutherani item, ac multò etiam magis, qui negant in ecclesia Eucharistiæ sacrificium esse, iure à nobis hæretici habentur. Sed de hac re in hoc eodem libro posterius. Rursum, concilium Lateranen. patrem & filium verè & propriè rem vnam eandemque esse intellexit ex illo, Ego & pater vnum sumus. *Idem synodus Ephes.* Ita in hoc Abbas Ioachimus damnatus *fina.* est, qui hunc locum non ad rei eiusdem & naturæ vnitatem, sed ad consensionē voluntatis vnius retulisset. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur. Claritatē, quam dedisti mihi, dedi eis: *Ioan. 17.* vt sint vnū sicut & nos vnū sumus. Præterea, spiritū sanctū à filio procedere cōcilium Ephesinum ex illo scripturæ loco accepit, De meo accepiet: ex illo etiam, *Ioan. 16.* Quem ego mittam vobis à patre, spiritū *Ioan. 15.* veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam esse subsistentem quidem, sed essentialiter verè ac per se humanum corpus informare, concilium Viennense, vt equidem sentio, ex eo loco habuit, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, *Gen. 2.* & factus est homo in animam viuentem. In eo enim quòd Deus animam homini inspirasse dicitur, illam patres foris venisse interpretati sunt: quemadmodum flatus extrinsecùs venit. Non itaque spiritum hominis educi de materia nec ab ipsa pendere, sed per se omnino subsistere. In eo autem quòd per eundem spiritum factus est homo in animam viuentem, cognouere vtique illam corpus verè viuum efficere, atque adeò formam substantialem esse humani corporis. Item,

hoc

Heb. 2. hoc traxerunt ex illo, Nusquam enim angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Si nanque animus hominis non esset corporis vera forma parsque omnino humanæ naturæ, sed corpori, vt nauta naui, iuxta Platonis Origenisque sententiam assisteret: sine dubio substantia esset, quod ad naturæ conditionem attineret, separata: quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem assumens, angelicam naturam assumpsisset. Hæc igitur & alia eiusmodi tametsi in scriptura obscuriùs continentur, ecclesia tamen iure suo explicat, fidelibusque ad credendum exponit. Quod dum facit, ipsius decretum non solùm non esse falsum, sed etiam stabile, fixum ratumque esse debet, perinde acsi in libris sacris patentiùs haberetur. Pastores ergo ecclesiastici, quos in ecclesiæ voce communiter intelligimus, cùm scripturæ certam constantemque intelligentiam præscribunt, & absolutam veritatis catholicæ exhibēt formulam & notas quoque certissimas, quibus hæreses contrariæ diiudicentur.

Tertia præceptio. Si sedes Apostolica aliquem scripturæ sensum præfinierit, ille idem catholica veritas censenda est. Quam sanè præceptionem, nisi opinio nos fallit, diligentissimè in sexto superiore libro demonstrauimus. Multis quippè ibi ac necessarijs argumentis addiximus, sedem Apostolicam in fidei iudicio labi non posse. Scripturarum verò interpretatio, quum in disceptationem illæ veniunt, fidei iudicium est; non ergo in scripturarum intelligentia sedes Apostolica errat, si eas ex præscripto interpretatur. Nam si non constanti iudicio fixoque decreto, sed ex opinione sua quasi prætereiens exposuerit, id quod aliàs sæpè dictū est, nihil constituet omnino, quod certum exploratumq; sit. Quare si tunc erret, scripturam vel parū aptè interpretando, vel in sensum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obstat. Quæ non omnia illa sensa præstituit, quæ Pontifices è scriptura sacra ad res, de quibus agebant, suadendas accersierunt. illa docet firmè esse tenenda, quæ fidelibus à sede apostolica præstituuntur. Quibus autem signis sedis Apostolicæ conciliorumque firma iudicia internoscantur, in quinto libro explicatum est. Ac certè eius- Cap. 5. q. 4.
modi iudicia, quæ in scriptura interpretanda versantur, ad sedem Apostolicam peculiariter attinere, adeò clarè hodie est in Clement. vni. de summa trinitate & fi. catholi. diffinitum, vt minimè sit hæsitandum, quin Pontificis sententia eadem, & Viennensis concilij sit. Quid? quòd claues habet Petrus, vt librum clausum aperiat? Quid? quòd quæcunque soluerit in terris, erunt soluta & in cælis? Quid? quòd ab initio constitutum est, vt ex ore eius gentes verbum euangelij & audirent & crederent? Quid? quòd aduersum hanc petram ne portæ quidem inferi præualere queant? Quid? quòd pro eo orauit Christus ne deficeret fides ipsius, quò fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego stultus contra prouerbium vetus acta ago? & argutis minutisque interrogatiunculis quasi aculeis lectorem pungo, atque ea vt modò primumque nascentia edo, quæ in sexto libro altissimis defixa radicibus vsque adeò confirmata sunt, vt nulla vnquam vi labefactari possint. Huius autem præceptionis exemplum habes in extraua. Benedicti vndecimi, cuius initium, Benedictus deus in donis suis. Vbi pronunciat Pōtifex, hæreticos eos fore, qui negaue rint animas iustorū simulatq; è corpore excesserint, diuinā essentiā clarè videre: si nihil tamē habuerint qđ pœnis purgatorijs antè expiandū sit. Hoc verò sine dubio acceptum ex illo, Id, quod in præsenti est mo- 2. Cor. 4.
mentaneum & leue tribulationis nostræ

æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis auté falſo errore ductus exiſtimaret, hanc operationem æternæ gloriæ aut ad præſens mortalis vitæ tempus, aut ad futurum vniuerſale iudicium eſſe referendam, ſubiungit ſtatum Paulus, Scimus enim, ꝙ ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationé ex Deo habemus domum nó manu factam æternam in cælis. Ac ne quis rurſum aliter æterná illam gloriá interpretaretur homini contingere, ꝗ per claram diuinæ eſſentiæ viſioné, mox rem eádem apertiùs exponés ſubdit, Sciétes quoniá dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulabamus, & nó per ſpeciem, audemus auté & bonam volútatem habemus magis peregrinari à corpore & præſentes eſſe ad dominú. Quem locum. D. Tho. quarto aduerſum gentes libro preſſiùs vrget. Vbi quáuis & alia ſcripturæ teſtimonia referat, ſed ad meú ſenſum, immo ad ſyncerú ſubtileq́; iudiciú nullum aliud eſt hoc teſtimonio præſtantius, vt & illa fidei veritas comprobari & contraria hæreſis refutari queat. Præclarè itaq; mihi ſentire videor, ſi ſummum Pontificem autumo, ex his ipſis Pauli verbis illud fidei dogma elicuiſſe. Ea igitur verba in falſum alium ſenſum peregrinumq́; deflectere hæreticorum erit.

2. Cor. 5.

Cap. 91.

Quarta præceptio. Conſentiens eadem ſanctorum omnium conſpiransq́; ſcripturarum intelligentia, ipſiſſima eſt fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in ſeptimo libro. cap. 3. cóclu. 5. adeò fusè lateq́; & explicata exéplis & rationibus ac teſtimonijs confirmata eſt, vt ineptus ego ſim, ſi quicquam in præſenti adijciam.

Quinta præceptio. Si ex apoſtolorum traditione communis eccleſiæ vſus vnam quálibet ſcripturæ interpretationem præ ſe tulerit, ea vt fidei veritas tenenda eſt. Vt eccleſiæ mos perpetuus expreſſit in illis verbis, Quæcunq; ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis, Petro Petriq́; ſucceſſoribus datam eſſe facultaté & ſoluendi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc eccleſiæ facultatem inficiatus fuerit, is verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atq; hác quoq; præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illuſtrare debeo: propterea quòd in. 3. lib. illam vtriſque rebus patefeci.

Sexta præceptio. Quodcunq; dogma fidei vel eccleſia habuerit vel concilium auctoritate Pontificis roboratú, vel etiam ſummus ipſe Pontifex fidelibus præſcripſerit, vel certè ſancti oés concordiſſimè cónſtantiſſimeque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum eſt, vt contrariam ſententiam hæreticam ſentiamus: quanuis nec apertè nec obſcurè in ſcriptura ſacra contineatur. Docui nimirum in tertio libro copioſiùs, dogmata fidei non è ſola ſcriptura petenda, ſed ex apoſtolica traditione. Quæ verò Chriſti & apoſtolorum traditiones ſint non alia via & ratione meliùs inueſtigari poſſe, quàm eccleſia ipſa duce atque magiſtra, ſuperiùs non ſemel explanatum eſt. Eccleſiæ porrò auctoritaté nó modò omnium fidelium cœtu cóſiſtere, verùm etiam conciliorum decretis, ſedis Apoſtolicæ iudicio, ſanctorum doctorum conſenſione ſuperioribus quoque libris expoſitum eſt ſatis, vt arbitror, diligenter. Chriſti quippè apoſtolorumque doctrinam partim ſcripto partim verbo in eccleſiam deſcendiſſe cùm alias ſæpè tum fuſiùs in tertio libro monſtraui. Oſtendi etiam ſæpiſſimè, nihil per ſe ad eccleſiæ fidem attinere, niſi qđ Chriſto & apoſtolis reuelátibus accepit. Cùm autem neque eccleſiæ neq; concilium, neque ſedes Apoſtolica, neque ſancti omnes ſimul poſſint in fidei iudicio falli, quemadmodum ſuis quæque locis patefacta ſunt, certè quodcunque nobis fidei dogma tradiderint, ſi in ſacris literis nó habetur, Chriſtò apoſtoliſq́; tradentibus in eccleſiam venit. Eodem itaq́; gradu habendum, ac ſi patéter il-

lud

lud scriptura traderet. Omitto iam plura exempla hæresum notissimarum, quibus præceptionis huius nota inusta est. Nam in tertio libro exempla sunt penè innumerabilia.

Septima præceptio. Si vel ecclesia, vel concilium, vel sedes Apostolica, vel etiam sancti vna mẽte eadẽq; voce aliquã Theologiæ cõclusionem & cõfecerint & fidelibus etiã præscripserint, hæc veritas catholica ita celebitur; vt si esset per se à Christo reuelata: & illi qui aduersetur æquè erit hęreticus, ac si sacris literis traditionibusuè apostolorũ refragaretur. Conclusionẽ sanè Theologiæ hic appello eã ꝓpriè, quę ex principijs huius facultatis certa & firma cõsecutionẽ ducitur. Huius rei exempla sunt in prõptu vel plurima. Sexta synodus generalis duas esse in Christo volũtates duasq; itẽ operationes collegit, tũ ex illo, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis tum ex eo ꝙ Christus Deus est & homo perfectus. Conciliũ Lugdunen. sub Gregorio decimo ratione quoq; Theologiæ constanti demõstrauit, Spiritum sanctum ex patre & filio non tanquam ex duobus principijs sed tanquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vna procedere. Pater siquidẽ & filius iuxta fidem sunt vnus Deus, vna potẽtia, vna sapiẽtia, breuiter in omnibus vnum, in quibus non obuiat relationis oppositio: nec enim aliter diuinæ naturæ vnitas in duabus personis seruari potest. Cùm itaq; in spirãdo nulla sit à patre filij distinctio: sequitur patrẽ & filium non esse duo principia Spiritussancti, sed vnum: queadmodum non sunt duo principia creaturæ, sed vnum. Qua ex re intelligitur vtrũq; errasse vehemẽter Erasmum nẽpè & Ambrosium Catharinum: illum, qui hanc cõclusionem nihil ad fidem pertinere credidit: hunc, qui eã, cùm sit Theologiæ propriè cõclusio, inter principia prima, hoc est, fidei articulos numerauit. Item concilium Lateranen. sub Innocentio tertio ratiocinatione Theologica aduersus Ioachinum effecit, diuinam essentiam nec genitam esse, nec generare. Rem videlicet genitam & generantem realiter distingui oportere: quare si essentia diuina generaret essentiam, ipsam à se non sola cogitatione, sed re etiam esse distinctam. Item patres ad vnum omnes ex eo principio, Hoc est corpus meum, ratiocinati sunt, conuersionem panis in corpus Christi fieri, sine qua nec verborum illorum veritatem poterãt comprehendere, nec cætera; quæ fides catholica de vera inclusione corporis Christi sub specie panis cõfitetur. Ita concilium Lateranen. patrum veterum consensione constituit panem in corpus vinumque in sanguinem transsubstantiari, sic enim concilium loquitur. Hac re constituta illa fuerunt consectaria, quæ concilium Constantiense decreuit, panem post consecrationem non manere, atque adeò manere sine subiecto accidentia. In mutatione quippè & conuersione quacunque terminus, à quo mutatio & conuersio initium sumit, non manet. Quare si per consecrationis verba panis transit in corpus: non vtiq; perstat ille, sed perstant accidẽtia eius. Item synodus Complutensis Sixto quarto in extraua. sua corroborãte certo Theologiæ argumento confecit ex illo Ioannis testimonio, Sicut misit me pater, & ego mitto vos: quorum remiseritis peccata, remittẽtur eis, & quorum retinueritis retẽta sunt, non solùm sacramenti pœnitentiæ institutionem haberi, sed confessionis etiam præceptum. Id, quod nos in relectione de pœnitentia euidentissimè deduximus. Inde ergo exempli huius probatio petetur. Nam & reliqua delibamus, extremisq;, vt dicitur, digitis attingimus, quæ latè longeq; diffusiùs in lectionibus olim quotidianis persecuti sumus.

Octaua præceptio. Si scholastici Theologi aliquã itidem cõclusionem firmam & stabilem vno ore oẽs statuerint, atq; vt certũ Theologiæ decretũ fidelibus amplectendũ constãter & perpetuò docuerint, illam

illam vt catholicam veritatẽ fideles ſanè amplectemur. Cõſtituimus autẽ, vt reor, hanc præceptionẽ in.8.lib.firmiter & neceſſariò:nec ad opinionem meam ſolùm, ſed planè ad veritatem. Ac fieri poteſt,vt aliorũ iudicio errem,ſed meo ita prorſus exiſtimo.Chriſti igitur animam,ſtatim vt eſt in corpore incluſa, Deũ apertè vidiſſe: ſcholaſtici ad vnum oẽs fidentiſsimè docent.Eam rem vnde ſibi perſuaſerint, non omnibus paſsim expeditũ eſt. Sed ita eſſe minimè ambigitur,niſi ꝙ Eraſmus in quæſtionẽ vocat. At quibus rationibus & teſtimonijs ea cõcluſio cõfecta ſit,poſteriùs explicabitur. Illud modò ponimus, vniuerſos ſcholæ Theologos in Theologiæ certis conſtantibusq́; decretis præfiniẽdis errare nõ poſſe ſicut ne in fide quidem, ꝙ eorũ error,error eſſet eccleſiæ,vtpotè quũ ad cernẽdum huius generis res non alios eccleſia q̃ Theologorum oculos habeat: qui ſi fallerẽtur, totum eccleſiæ corpus in ſuo facerent errore verſari.At enim, vt dixi,poſt ea,quæ.8.lib.diſputata ſunt,nõ eſt operæpretiũ in hac re conſtituẽda elaborare.Sed ne quis ſit admiratus,cur cùm inter oẽs ferè Theologos cõſtet,à meq́; ipſo ſæpè affirmatũ ſit,eiuſmodi cõcluſiones, quæ ex fide per explicatã conſecutionem deriuantur, Theologiæ propriè eſſe non fidei:nũc ita cõfundam,quaſi Theologia & fides eadẽ virtus ſint. Si enim error concluſionis Theologicæ error fidei eſt,vt eſt re vera,ſi eam negare ſit hæreſis: ſequitur, fidem atq́; Theologiam ad eandem pertinere virtutẽ:quandoquidẽ errores vtriq́; facultati cõtrarij ad idem pertinẽt vitium. Sunt enim vtriq; hæreſes.Sed nõ erit difficile ei,qui ſuperiora releget:hanc obterere contũdereq́; calumniam. Diximus enim fidem,licèt non immediatè,ſed verſari tamen circa eas cõcluſiones,quę per euidentem & neceſſariam conſequẽtiam ex articulis fidei colliguntur. Quare neceſſe eſt, vt infidelitas mediatè quoq; circa concluſiones Theologiæ contrarias verſetur.Cũ autem ex huiuſmodi aduerſis erroribus non ægrotatio modò fidei, ſed etiam corruptio ſequatur,fit,vt eorũ & fidei ſit indirecta quidem & conſequẽs,ſed vera & naturalis repugnantia. Quamobrem eccleſia tametſi intelligit, eiuſmodi concluſiones nõ è fide ſolùm,ſed è principijs quoq; naturæ pẽdere:quia tamen non putat,hominem rationalem ea, quæ rationi perſpicua ſunt & manifeſta,negare:eum, qui illas inficiatus ſit,hæreticum iudicat.Sumit enim maximaq́; ex cauſa ſumit, illum nõ in naturæ ratione,quæ erat euidens,ſed in fide claudicare. At verò ſiquis vel conſequẽtiam rerum aliàs perſpicuã ignoraret, vel principiũ etiam naturale, quod cum articulo fidei ad colligẽdam Theologiæ concluſionem ſumitur,certè non eſſet hæreticus. Vt ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hãc enũciationem eſſe falſam, Omnis homo eſt riſiuus,vnde quãuis crederet Chriſtum eſſe hominem, non ideò arbitraretur eũ poſſe ridere: hic profectò non eſſet propriè infidelis, ſed ſtultus,qui non per ſe ſupernaturali lumini, ſed naturali repugnaret. Verùm quoniam eiuſmodi ſtultitia,quanuis per accidẽs & indirectè, fidei tamen ex conſequẽti corrumpit deprauatq́; iudiciũ,iure apud eccleſiam non in ſtultitia habetur,ſed in crimine. Atque hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atq; optimæ,in quibus tanquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatum & hæreſum contrariarum appareant. Siquis verò certiores melioresq́; protulerit, ei ego magnam habebo gratiam. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem ſuam in his libris meis animaduertent: ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel à communi ego opinione,vel à clementiæ & lenitatis ſpecie diſcedo.Nam & præceptionum tertiæ & poſtremæ acerba cuipiam fortè ſeueraq́; iudicia videbuntur.Sed is primùm rationes illas expendat

velim;

velim, quibus in. 6. & 8. libr. vsi sumus ad duas has præceptiones corroborandas: modestiam quoque ac temperamentum, quo huius nostri iudicij acerbitaté indulgenter etiam, nisi nos sententia fallit, emolluimus. Deinde si tam indulgens in huius seculi temerariam insolétiam esse vult, vt asperior ei disciplinæ correctio displiceat, obsecro videat, ne dum iudicum ecclesiasticorum animos à seueritate & vehementia ad remissionem indulgentiamque traducit, non modò forum ecclesiæ relaxet, sed vsque ad atrium licentiæ impudentis atque adeò intolerandæ explicet. Crudele est, fateor, illud, Vexat censura columbas, sed illud etiam dissolutum, Dat veniam coruis: vtrum verò hoc tempore & ætate perniciosius, non facilè dixerim. Sed quoniam eorum errores, qui de ecclesiæ doctrina parùm rectè senturent, non eodem gradu esse omnes multis in locis perquàm breuiter perstrinxi atq; attigi: de his quoq; errorum gradibus pauca dicantur. Accepimus enim è concilio præsertim Constantien. alias propositiones hæreticas esse, alias erroneas, alias sapientes hæresim, alias temerarias, alias scádalosas, alias piarum aurium offensiuas.

De varijs errorum gradibus, primumq; de hæresi & hæretica propositione. Caput octauum.

PRiùs verò quàm istiusmodi propositionum genera notasq; definio, illud explicádum est, an omnia illa ad hæresim requirantur, quæ sunt ad hæreticum constituendum necessaria. Sunt enim auctores nobiles, qui existiment omnem propositionem hæresim esse, quæ fidei veritati repugnet, quanuis ab ignorante sine vlla pertinacia defendatur. Hæreticus autem nisi sit pertinax nullo modo intelligitur. Huiùs autem opinionis suæ multas causas reddere conantur. Primam, quòd nisi ita esset, aliqua propositio ab vno affirmata esset hæresis, ab alio non esset. Vt si homo doctus sciens contrarium in sacris libris contineri assereret Moysen non Iudæum fuisse, sed Aegyptium, tunc illam propositionem hæreticá esse hæsitari non potest. At si eadem inscitè ab aliquo homine rustico & idiota affirmaretur, hæretica nó esset. Ita fieret, vt propositio ab asserente penderet, quod, vt inquiunt, q̃ sit erroneum, vel mediocriter docto est manifestú. Si enim propositio falsa est, à quocunq; dicatur, semper erit falsa: ergo si est propositio hæretica, à quocunq; illa asseratur, semper erit hæretica. Alterá causam reddunt, q̄ veritas catholica non pédet ab asserête vt veritas catholica sit. Ná siue Iudæus siue Paganus siue Christianus Deú esse vnum & trinum affirmet, illa certè assertio catholica est: ergo neq; cótraria falsitas ex eo, à quo asseritur, hæresis sibi aut nomen, aut rationem vendicat: sed absolutè & per se est hæretica, quoniam absolutè & per se cú catholica veritate pugnat. Cæteras causas, vel ego nó intelligo, vel certè indignas iudico, vt à nobis referantur. Illa vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, q̄ Theologi rogati, an ꝓpositio aliqua hæretica sit, an non, simpliciter respódét aut esse aut nó esse, nulla eius, q asseruit, habita ratione. Noua autem res esset & inaudita, si theologi propositiones eas, quarum notæ quærútur, designare nollét, nisi illis antè asserentium ingenium, códitio, doctrina, & culpa innotescerent. Hinc colligunt, omné propositionem, quæ modò est hæretica, semper hæreticam fuisse: nec ecclesiam definitione sua ex non hæretica hæreticá facere, sed id quod re ipsa erat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc sentétiam Ocham tenuit. 1. par. dialogor. li. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata. lib. 4. par. 2. cap. 3. & Adria. 4. Senten. q. 1. de confess. & Alphonsus Castro Zamorensis. libr. 1. de iusta hæreti. puni. cap. 1.

At

At auctores alij haud deteriores, mea quidem ſententia, nam meliores multi credũt, ab his longè diſſentiunt, in quibus eſt Caieta. 2.2.q.1.art.1. Diuusq; etiam Thomas prioris ad Corin.c.11.lect.4. Afferunt autem ad huius ſententiæ confirmationem argumẽta plurima. Primum eſt, quòd concilium Conſtan. diſtinguit propoſitiones hæreticas, erroneas, ſapiẽtes hæreſim: quas res difficulter omnino ſecernemus, ſi omnis error in materia fidei eſt hæreſis, priùs etiam quàm diffiniatur ab eccleſia. Deinde. 24.q.1.ca. quod autem. & cap. Achatius. & 24.quæſt.3.cap. notandum. dicuntur aliquæ hæreſes eſſe nouæ, aliquæ veteres: non ergo abſolutè ſineq; vllo reſpectu aſſerentis hæreſis dici poteſt. Præterea, ad hæretici rationem, quia hæreticus eſt, pertinacia requiritur: ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia. Quemadmodum ſi cœnatum non niſi veſperi intelligimus, ne cœna quidem niſi veſpertina intelligetur. Ac certè ſicut à candore candidum, ita ab hæreſi nominatur hæreticus: quare qui hæreſim aſſerit, hæreticus ille eſt, vt qui habet candorem eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, ꝙ veram fornicationem eſſe in eo, qui non eſt fornicarius? Verum & proprium homicidium in eo, qui non eſt homicida? Abſurdum igitur etiam eſt, in eo verè & proprè hęreſim eſſe, qui nõ ſit hęreticus. Ad hęc, Hæreſis eſt vitium non ſolùm intellectus, ſed etiam voluntatis, nempè crimen eſt, quod niſi voluntate conſentiente intelligi non poteſt: vbi ergo nullum eſt crimen, nullaue cordis aduerſum fidem repugnãtia, ibi ne vlla quidem hæreſis eſt. Addè ꝙ actus fidei catholicæ non eſt, niſi aſſentiamus propoſitioni catholicæ ab eccleſia definitæ: quandiu enim res eſt ambigua, neque eccleſia alterutram controuerſiæ partem præfiniuit, neutrius opinionis aſſenſus fidei catholicæ, iudicij eſt. Qua ex re intelligitur, non eſſe hæreſim, niſi quis veritati catholicæ, quam eccleſia certò præſcripſit, refragetur. Adde etiam, quòd veritatem catholicam appellare, quam nec eccleſia credendam propoſuit, nec fideles per fidem infuſam credunt, ſed vnuſquiſq; probabili opinione tenet, videtur à nomine quoq; ipſo veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem, quę inficias iret, diuinas perſonas relationibus diſtingui, antequàm eſſet ab eccleſia diffinitum, nemo hæreſim vocare auderet, nec veritatẽ catholicam, quæ aduerſam ſententiam tueretur.

Hieronymus eodem modo loquitur in. 3. c. epiſto. ad Tit.

Mihi verò ſemper cõſilium fuit nominum cõtrouerſias, aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaq; ſi de hæreſi proprię loquimur, non dubito, quin receptior crebriorq; ſententia eadem verior ſit: nempè non aliud exigi ad conſtituendum hæreticum, quàm id, quo hæreſis conſtituitur: hęreſis quippe flagitium in aliquo homine eſt, illumque denominat, in quo eſſe conſtiterit. Cuicunque igitur hæreſis nota verè & iure inuri poteſt, is verè iureque erit hæreticus: id quod ex argumentis nũc poſitis quædam manifeſtè probant. Sed quemadmodum vrina impropriè ſana dicitur, quòd ſignum eſt ſanitatis, etiam ſi fallax aliquando ſit: ſic propoſitio in voce vel in ſcripto vocatur hæretica, quòd ſignũ hæreſis eſſe ſoleat, quanuis interdum ab hæreſi is, qui dixerit, excuſetur, quia ignorãs fuit. In quo ſenſu illorum opinio vera eſt, qui arbitrantur aliquam propoſitionem hæreticam eſſe, tum etiam cùm is, qui aſſerit, hæreticus non eſt. Vel loquuntur etiam de hæreſi ex genere & obiecto. Vt ſi quiſpiam concubitũ illum primum Iacob cum Lia fornicariũ appellaret, non quòd re vera fornicatio fuerit, ſed quòd ex genere & natura talis ſit, quanuis ignorantia interueniat. Verùm ſcholæ theologi, qui vocum ſignificatus preſsiùs tenẽt, nec concubitum Iacobi cum Lia fornicationem eſſe dicunt, nec acceptionem rei alienæ, furtum, nec cædem hominis homicidium, niſi quùm & res aliena malè per

iniuriam attrectatur, & homo inique contra ius occiditur. Maneat ergo perpetuumq; sit, si veram & propriam nominis rationem sequimur, hæresim non esse, cui pertinacia non est adiuncta, & omnino cætera, sine quibus crimen hæreseos verè & propriè non constat. Nec si ad fidem illa ex se pertinent, quæ à Deo sunt ecclesiæ reuelata, quanquam in eorum fortè nos ignoratione versamur, côtrarios statim errores hæreses iudicabimus. Non enim si quispiam color albo contrarius est, protinus est ater: nec si aliqd liberalitati aduersatur, mox auaritiæ nomen habet. Sic igitur fieri potest, quod paulò pòst demonstrauimus, vt etiam in Christiano error aliquis sit fidei quodammodò aduersus: nec hæresis tamen sit, vitium inter ea, quæ fidei repugnant, vel maximum. Quemadmodum autem, nam hoc exemplum etiam atque etiam premendum est, colori albo giluus, glaucus & pallidus cõtrarij sunt, imperfectè tamen: ita quidam etiam sunt Christianorum errores, qui, cùm inchoati sint & informes, hæreseos speciem non attingunt, licèt ad eam ipsam quàm proximè accedant. Quia verò hæresis cum fide non solùm pugnat, sed summè maximeque etiam pugnat, sequitur errorem tunc propriè hæresim esse: quum non fidei materialiter sed formaliter aduersatur. Libet enim hoc loco scholæ verbis abuti. Sed experiar, & dicam, si potero, meliùs. Siquis fidelis in his, quæ fidei sunt vitiosè per inscitiam erret, & flagitiosè etiam catholicam vnam quamuis veritatem ignoret, ad dialecticorum legem quidem fidei contradicit, ad morumque etiam normam culpæ mortalis reus est: sed nisi viuus, vt dicitur, vidensq; pereat, hoc est, nisi prudens volensque se à catholico dogmate separet, nec facit sectam, neque hæresim admittit. Nondum enim simpliciter & absolutè cum fidei forma pugnat, si de pugna morali sermo sit. Nam de pugna dialectica nulla nobis quæstio nunc est. Sunt tamen eiusmodi errores informationes & inchoationes quædam hæreticæ prauitatis, ad cuius speciem indirectè, vt imperfecta ad perfecta, rediguntur, quemadmodum hominis embrio homo quidam informis est & inchoatus: at non simpliciter homo, sed secundum quid. Non ergo si quispiam error fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiam vituperabilem fideli obrepit, illico hæresis nominabitur, quæ est summa quædam infidelitatis species, errorque fidei catholicæ aduersus, non vtcunque, sed perfectè, absolutè, formaliter. Perfecta verò hæc absoluta & formalis repugnantia, quũ sit etiam moralis non modò dialectica: ex obiecto & genere seorsum non accipitur, nisi subiecti quoq; & volũtatis humanæ ratio habeatur. Ecquis enim nesciat morales actus ex dispari hominum statu, cõditione, affectu notitiáq; varietate diuersa varias item nominationes speciesq; sortiri? Error igitur ille, Christus non est verus Deus, tametsi in quocunque cuiusq; conditionis homine fidei repugnat, in Iudæo tamen infidelitas Iudaica est: in Pagano, paganica: in Christiano, hæretica. Nisi adeò loquendi imperiti simus, vt eiusmodi erroris culpam in Pagano hæresim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & discrepãtes infidelitatis species ex vario hominum cultu ac professione distinguimus, nihil obstat, cur nõ illiusmodi & rerum & vocum genera ab asserentibus pendeant. Quibus rebus expositis facilè, vt opinor, intelligitur, mala hęresim ratione finiri, quòd sit error catholicę veritati cõtrarius: quippè cùm ista finitio vna in oẽs errores valeat Iudæorum, Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum. Sed hoc quidem sanè luculenter, vt ab hominibus definiẽdi peritis, à Theologis scholæ dictum est, Hęresim esse eius, qui fidem professus fuerit, pertinacẽ errorem illi veritati manifestè contrarium, quæ catholica certò sit.

¶ Contra hæreſis finitionem argumenta quædam. Cap. Nonum.

AT enim vt hæc definitio illuſtrior appareat, quibuſdã argumẽtis exploranda eſt. Primùm Chriſtiana doctrina & inſtitutũ eſt hęreſis, vt auctor eſt Philo in libello de vita theoretica ſupplicũ apud Euſeb. lib. hiſto. eccleſ. 2. cap. 17. at non eſt error, ſed ipſa potiùs catholica veritas, &c. Deinde, Apoſtata à fide & religione Chriſtiana catholicæ veritati apertè repugnat, quã ſemel profeſſus eſt, non tñ eſt hæreticus. Præterea, Ex verbis inordinatè ꝓlatis, vt Hiero. ait, incurritur hęreſis: ſine errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenitur. Pręterea, Dubius in fide, infidelis eſt. de hęreti. ca. 1. ſi ergo anteà erat Chriſtianus, ex eiuſmodi dubitatiõe efficietur hæreticus. Nihil eñ eſt in genere, quin in aliqua eius generis ſpecie cõſtitutũ ſit. Quòd ſi hęſitatio illa eſt hæreſis, qui autẽ hæſitat ſuſpenſus & incertus animi pendet, nulliq́; rei omnino aſſentitur: fit, vt hæreſis ſine errore aliquando ſit. Nam error veritati repugnans aſſenſionem habet. Adhæc, Diuus Thomas. 1. p. q. 32. art. 4. docet, quòd opinari falſum circa ea, quæ ſunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipſo inducit hæreſim: maximè ſi pertinacia adiũgatur. Sine pertinacia igitur hæreſis eſſe poteſt. Id, quod eccleſiæ vſus confirmat, quæ ex vna actione adorandi idola circunciden-diuè puerum, hominem quaſi hæreticum iudicat, non iudicatura, ſi ad hæreſim pertinacia nimiaq́ue illa in errore perduratio exigeretur. Adde, quòd incredulitas & duritia cordis ſine pertinacia eſſe non poteſt: diſcipuli ergo vndecim, quorũ incredulitatem & duritiã cordis dominus increpauit, habuerunt in errore pertinaciam. At error circa reſurrectionis articulum, quã dominus ipſe manifeſtè prædixerat, fidei catholicę apertè erat cõtrarius: quare ſi finitio illa vera & perfecta eſt, diſcipuli in hæreſeos crimen incurrere. Id ſi perabſurdum eſt, dicamus potiùs in ea definitione & ſupereſſe quicquam, & etiam abeſſe.

Hæc verò argumẽta paucis quàm fieri poterit expediemus. Nõ enim hoc loco nos de hæreſi inſtitutionem ſuſcipimus, quæ niſi longiſsima oratione nullo modo abſolueretur: ſed quaſi prætereuntes breuiter & circunſcriptè explicare volumus, quidnam propriè hæreſis ſit, vnde quis ſit hæreticus error eluceat, & quæ hęretica propoſitio, quã in voce vel ſcripto erroris hæretici ſignum eſſe, nemo, qui vir doctus ſit, ignorare poteſt.

Primùm igitur, hæreſis Græcè, ab electione dicitur, vt auctor eſt Hierony. in. 5. ca. epiſt. ad Gala. & in. c. 3. epiſt. ad Titum: Iſidorus lib. 8. etymolog. c. 3. D. Thomas 2. 2. quæſt. 11. artic. 1. & in. 3. cap. epiſto. ad Titum. Græcam verò hanc vocem Latinus noui teſtamenti interpres interdum ſeruat, quãdoq́; in ſectam vertit, vt ad Galat. 5. vbi editio noſtra in carnis operibus ſectas habet, Gręca habent hęreſes. & Acto. 28. Iudæi, cùm Paulo inquiunt, Nam de ſecta hac notum eſt nobis, quòd vbiq́; ei contradicitur, hæreſim Gręcè Lucas dixit. Secta igitur & hæreſis eadem res ſunt, ſed vt ſecta à ſectando, ſic hæreſis ab eligẽdo dicitur. ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, quod eſt, eligo. Deinde & illud animaduertendũ, nomen hęreſeos apud Gręcos veteres & Latinos auctores generale eſſe, & vnamquanlibet ſectã deſignare, vt Platonicam, Stoicam, Peripateticã. At Chriſtiani ſcriptores contracto vocabulo hęreſim nuncupant ſectam & diuiſionem, qua quis à cõmuni ſe eccleſię fide ſeiungit, priuatamq́; opinionem eligens à catholica inſtitutione diſcedit. Prętera, & illud, licèt ſit in prõptu & multorum ſermone teratur, cõmemorandum eſt tamen, doctrinam euangelicam propriè neq; hęreſim neque ſectam appellandam. Tum quia eam non ſequimur ex electione noſtra, nec enim com-

Ad. 1. eorũ. 24. 4. 3. ca. hæreſis.

1. Corin. 11.

Iſidorus. 8. etymo. Thomas. 2. 2. q. 11. ar. 1. ad. 3

mentum aut inuentum nostrum est, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis sic an aliter opinandi optio detur, sed Deũ quacũq; trahit retrahitq; sequamur. Tum etiam, qm̃ euãgelij doctrina semper catholica & vniuersalis fuit, ad oẽs æquè pertinuit, omnesq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè sentirent. Cùm ergo hæresis & secta priuatam quandam disciplinam sonent, quam sibi vnusquisq; pro suo arbitrio & eligit & sequitur, nimirum catholica disciplina hominibus ad vnum omnibus à Deo tradita nec secta nec hæresis vocanda est, quanlibet Philosophorũ placita hæreses vocitetur. Auctores sunt Hieronymus in tertiũ caput epist. ad Tit. Isidorus. 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophilactus in. 2. cap. epist. ad Colossen. Tertulianus in lib. de præscriptionibus hæreticorum. Quod igitur Philo nostram religionem hæresim dicit, neque in malam partem tamen, more illius ætatis facit. Sic enim ferè ab hominibus appellabatur.

Ad. 2. argu. At verò vtrum apostasia hæresis sit, magna doctissimorum dissensione certatur. Syluester in ver. hæresis. 1. quæst. 2. affirmat, apostatam hęreticum propriè non esse. Sed in ver. apostata. §. 1. & . 2. secũ ipse, vt videtur, pugnat. Caieta. 2. 2. quæst. 11. artic. 1. docet, quòd apostatæ verè hæretici sunt, quia licèt non credant in Christum, vt ait, actu elicito, profitentur tamen eum charactere Christiano. In hære sim itaque incidunt, cùm desciscant à fide catholica, quam professione tenebant. At in summa in ver. apostata. videtur contrà sentire inquiens, Apostasia peior est hæresi: vtpotè excedens ipsam totaliter tollendo fidem. Cardinalis Turrecremata in lib. 4. part. 2. cap. 13. apertè confirmat, apostatam hæreticum non esse. Quæ eadem sententia est D. Tho. 2. 2. q. 11. art. 1. & q. 12. artic. 1. ad tertium. vbi expressè dicit, apostasiam non importare determinatam speciem infidelitatis, sed recipere speciem à termino aliquem est motus recedentis à fide. Ac certè vsu è more loquendi sanctorum hæreticus ille duntaxat est, qui post professionem Christianæ fidei sub nomine Christiano doctrinæ Christi resistit, vt Augusti. inquit. 18. de Ciui. Dei. c. 51. & . 16. libr. cap. 2. tradit, quòd Chan medius Noe filius nec in primitijs Israëlitarum nec in plenitudine gentium tãquam se ab vtroque discernens & inter vtrunq; remanens typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in tertium cap. epist. ad Tit. Hæreticus, inquit est ille, qui Christo se credere profitetur, sed aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat traditio definitionis ecclesiasticæ. Et ne singulorum verba referendo prolixi & molesti simus, Ambro. in. 3. cap. epist. ad Tit. Gregori. 5. mora. ca. n. Beda in Lucæ. c. 17. idem cum Diuo Thoma & Augusti sentiunt, nec quisquam veterum in longissimis aduersum Iulianum disputationibus, eum hęreticum, sed apostatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Thom. pessima est: is enim, qui totam Christi doctrinam reijcit, nihil videtur eligere, sed penitus à fine discedere. Item, Apostasia motum quendam importat discedentis à fide: motus autem non habet speciem à termino à quo, sed à termino ad quem. Cùm ergo apostata ad Iudæorum superstitionem & errorem accedit, iudaicæ infidelitatis reus est: cùm verò ad paganismũ, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quò fieret, vt apostasia, si hæresis est, in duabus speciebus eiusdem proximi generis collocaretur. Rectiùs ergo Diuus Thomas philosophatur, cùm ait, apostasiam nullam determinatam speciem infidelitatis pręse ferre, sed ad eam redigi & reduci, ad quam apostata accessit. Nam ex eo quòd recessit à Christiana fide, apostasia speciem non habet, sed circunstantiam quãdam aggrauantem, iuxta illud, Melius erat eis non *2. Petr. 2.* cognoscere viam iustitię, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Quo magis

eos miror, qui in contrariam sententiam verba D. Thomæ rationesq; deflectunt. Sed eorum argumenta videamus.

Vnum est, quòd hæreticus homo per multiplicationem hæresum, hæreticus esse desineret. Nam si in aliam & aliam hæresim quotidiè laberetur quousq; totam prorsus desereret catholicam fidem, iam ex hęretico per augmentũ hęresum priore nomine amisso apostata fieret. Alterum argumentum est, quòd pœnæ in iure aduersum hæreticos decretæ apostatas etiã comprehendunt, id, quod non esset, si illi non essent hæretici: quum nulla lex canonica sit, quæ in huiusmodi apostatas animaduertat, nisi in hæreticis contineantur. Postremum argumẽtum grauius est multò quàm cætera, quòd Bonifacius octauus apostatas hæreticos esse definierit in hæc verba: Contra Christianos, qui ad ritum transierint Iudæorum, erit tanquam contra hæreticos procedendum.

De hæreti. in 6.

Sed primum argumentum non est difficile eludere. Quanlibet enim hæreses cumulentur, si Christum homo ille generaliter profitetur, & sub Christiano vocabulo eius fidem impugnat, hæreticus semper erit, apostata non erit. At vbi primùm & Christi nomen & totam omnino religionem deserere instituerit, apostata fit, & nomen hæreseos amittit, nõ per hæresim superioribus adiectã, sed per apostasiam nouam, quæ hæresis non est: sed maius aliquid hæresi. Quis autem dubitat, minora per maiora aboleri, & nominibus commutatis priora in posteriora transire? Dispositiones mutantur in habitus, & nomen dispositionis cessat. Scientia viatoris in scientiam comprehensoris vertitur, & scientia illa prior fidesque & fidei nomen eluitur. Incontinens incontinẽtijs sæpiùs iteratis prauus efficitur, & nomen illud vetus euanescit, aut certè in grauius aliud permutatur. Quapropter nihil est admirandum, si asserimus, hęreticum per apostasiam, quæ nouum crimen est ab hæresi separatum, multoque grauius crimen quàm hæresis, antiquum nomen amittere, & nouum comparare, pręsertim quum hæreticus apud veteres sanctos non ille apertus hostis sit, sed falsus propheta, qui venit in vestimẽtis ouium: leprosus item, qui dũ rectis praua permiscet, colorem sanum maculis aspergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginem præ se ferens veritati resistit: fons deniq; & nubes sine aqua, arbor autumnalis, sydus errans, quæ omnia aquæ, fructus, lucis speciem obtendunt. Cùm ergo hæretici nomen generalem quãdam Christi professionem connotet, non est absurdum: si cùm connotatio abest, absit quoq; hæretici vocabulum. Quemadmodum si quis cœnam ad sequentem diem varijs poculis quàm maximè possit varioque item sermone produxerit, cœna iam illi mutato tempore in ientaculum aut prãdium etiam conuertetur, nec propriè nomẽclaturam priorem retinebit.

Secundum verò argumentum ita refellitur. Non est dubium, quin apostatæ in pœnas hæreticorum incurrant. Id quod ab ineũte ecclesia perpetuò seruatum est, quemadmodum ex Cypriani opusculis vel maximè liquet. Falluntur autem in ea re plurimi: quòd omnes ecclesiæ leges à iuris voluminibus petẽdas esse existumãt, in quæ vel Raymũdus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta sanè quamplura congessit. Hinc enim Caietanus noster præceptum ieiunij quadragesimalis, quoniam in decretis pontificijs, quæ passim circunferuntur, non apparet, vix potuit constituere, eodemque labore penè confectus est dum legem quæreret, qua clerici monasticam religionem professi ad diuinas præscriptas preces exoluendũ astringerentur. Multæ sunt, mihi crede, ecclesiæ leges, quas non scriptura, sed vsus inseruit. Nec conciliorum atque Pontificum scripta omnia iuris contritum volumẽ complectitur. Apostatarum ergo pœnas ante

Bonifacium octauum mos ecclesiæ præscripserat. Sed quoniam quispiam dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite resoluit, definiens non aliter aduersum apostatas, quàm cótra hæreticos procedendum. Verùm è Pontificis verbis & diffinitione non habetur, apostatas hæreticos esse. Nam illa particula, tanquam, similitudinem rei aliquando, non semper veritatem affert. Cuius rei exempla non est opus in præsentia referre: quia in sacris & profanis literis obuia sunt plurima. At de hoc argumento, cùm nominis etiam controuersiam habeat, nimis multa dicta sunt.

Ad .3.arg. Illud porrò testimonium, quod Hieronymi nomine scholæ Theologi iurísque periti etiam terunt, Hieronymi non est: sed à magistro senten. acceptum D. Thomas cęterique deinceps, vt solet, vsurparunt. At, si illa Hieronymiana ad Damasum epistola de trium hypostaseon vocabulo accuratiùs relegatur, D. Hieronymus in ea potiùs sententia est, vt existimet è sensu non è verbis hæresim æstimandam. Ec quid enim aliud sibi vult, cùm ita loquitur? Ab Arianorum præsule & Campensibus trium hypostaseon nouellum à me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi. Tres personas subsistentes aiunt. Respondemus, nos ita credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici iudicamur. Et multa alia posterius eiusmodi, è quibus intelligas, Hieronymum nihil sibi in recta et sana intelligétia à crimine hæreseos timuisse, sed nouam vocem, vbi venenum sub melle latere suspicabatur, reformidasse. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia hæresis, non de scriptura orta est: & sensus nó sermo fit crimen. Itaque ex verbis inordinatè prolatis in hæresis suspicionem incurrere fortasse possumus: in hæresim, si error in fide absit, nó possumus. Quum enim fides in intellectu sit, necesse est, infidelitaté, cuius species est hæresis, in intellectu quoque esse. Item, veritati nihil cótrarium est, nisi error: quum ergo hæresis fidei veritati aduersetur, sine dubio est error. Sed quoniam interdum legislatores & iudices iuris fictione & præsumptione in foro exteriori crimina persequuntur, dicta factaque externa, quæ hæresim testari solent, & hæreses vocant, & pro hæresibus puniunt. Quemadmodum & in eos, qui foris deserunt fidem opere vè externo cultum idolo exhibent, quanuis ex metu id faciant, perinde animaduertunt, ac si interiùs à fide & religione desciuissent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nam sicut externa testatio & professio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiam externa testatio hæresis eandem quoque nomé claturam habet. Rerum quippè signa & imagines rerum sæpè nominibus appellátur. Quo modo prouerbium illud vetus atq; laudatum, cui ego vix vnquam sum assensus, verum est in sermone vulgari, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. At sermone proprio, vt diximus, hæresis apud Christianos error est eius, qui fidem Christi generaliter se habere profitetur: nec tamen veram habet. Sed enim de rebus ipsis eos, qui fidei & religionis iudicium exercent, admonendos putaui, vt non eodem modo dictorum ac factorum iudicia faciant. In factis sanè, quæ ipsa per se tetra ac flagitiosa sunt, nihil est periculi, si ritu Iudaico circuncidentem aut idolo dæmoni vè sacra facientem pœnis hæreticorum mulctent. Tametsi non sum nescius, viris & Theologiæ & iuris peritissimis placuisse, id quod mihi ipsi non displicet, vt quoniam illiusmodi homines non sunt aut hæretici aut apostatæ, nisi iuris fictione & pręsumptione probabili, iudices fidei in ea ipsa quidem externa flagitia studiosè nimis ac diligenter inquirant, num reuera ex interiori infidelitate proficiscan-

tur & prodeant. Quòd ſi conſtiterit, non errore intellectus, ſed cupiditate, metu aut alia quauis animi perturbatione id genus ſcelera patrata perfectaque fuiſſe: tunc illa non tanquam hæreſes, ſed leuiore animaduerſione punienda. Verùm quum verba quantuncunque inordinatè prolata ſæpè à crimine hæreſeos, nonnunquam etiam à crimine omnino vacent, in eorum ſenſu & mente inueſtiganda adhibeat iudex licèt diligentiam vel maximam, ſed ſi in verbis peruerſis & inquinatis recta ſententia dicentis appareat ſanaque & munda fides, admonendus eſt homo, corripiendus, terrendus quoque clementer tamen moderateque mulctandus. Interdum verò diſſimulanter eſt vel tota pœna mortalium inſcitiæ & imbecillitati condonanda: cùm liberior loquendi licentia hominum leuiſſimorum, quanuis errorem non habeat, vehementer coërcenda ſit: vt quæ afferat audientibus aliquãdo perniciem. At hęc, vt à præſenti inſtituto aliena, quaſi primoribus labris guſtata dedimus. Quæ ſequũtur, ea noſtra ſunt, atq; ad hoc tempus & locum propriè pertinent. Quamobrem, vt breuiter quidem illa, ſed enodatè explicentur: ingenij quantum potero, laboris plus penè quàm potero, adhibebo.

Ad 4. arg. Controuerſantur ergo iuris periti atq; Theologi an dubius in fide hæreticus ſit: itemq; ſimiliter, eadem enim quæſtio eſt, dubitare de vna qualibet catholica veritate an ſit etiam hæreſis. Nam eſſe, ratio illa poſita primũ videtur oſtendere. Deinde & Auguſtini teſtimonium illud, Errare eſt, *In Enchi. c. 17. et. 19.* verũ putare quod falſum eſt, falſumq́; quod verũ eſt, vel certum habere pro incerto, incertum verò pro certo ſiue falſum ſiue verũ ſit. At qui de vna quauis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis, errat ergo contra fidem: fides enim, vt Bernardus ait, ambiguum non habet, quòd ſi habet, fides non eſt. Hæſitatio igitur illiuſmodi error eſt cum fide pugnans. Quare ſi pertinaciam habeat adiunctã, proculdubio eſt hæreſis. Præterea, concilium Viennenſe doctrinam omnem aut temerè aſſerentẽ aut vertentem in dubium, quòd ſubſtãtia animæ rationalis nõ ſit humani corporis forma, tanquam erroneam ac veritati ſidei catholicæ inimicam reprobat. Non igitur ille ſolùm errat in fidem eiq́; cõtrarius eſt, qui aſſerit propoſitionem hæreticam, ſed etiam qui veritatem catholicam vertit in dubium. Quorſum inſuper illud caput, Dubius in fide infidelis eſt, in titulo de hæreticis cæteris omnino capitibus præponeretur, niſi vt intelligeremus, id genus homines & hæreticos habendos eſſe & tanquam hæreticos puniendos? Præterea, is, qui dubitat, fidem amittit, alioquin nõ eſſet infidelis: at fides in baptiſmo ſuſcepta niſi per hæreſim non amittitur. Adde, quod de ratione fidei eſt conſtans & certa firmitudo, vacillatio autem & dubitatio pertinax fidei corrumpit firmitudinem: eſt ergo fidei ſaltem indirectè contraria, atque adeò eſt hęreſis. Ea enim re error aduerſus theologicæ concluſioni hæreſis eſt, quia fidei eſt indirectè corruptor. His argumentis vtuntur illi, qui dubium in fide, ſi eſt in dubitando pertinax, hæreticum cenſent. Nam ſi ex infirmitate, non ex pertinacia vacillat & claudicat, omnium vna ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe, Modicæ, inquit, fidei, quare dubitaſti? Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidem, quam in imbecillo modicam ait dominus eſſe, nonnullam. Alij verò auctores etiam ipſi eruditiſsimi contrà ſentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi priuatiuè, non contrariè: hæreſim autem fidei eſſe contrariã poſitiuè, ſic enim ſcholaſtici loquuntur, itaq; dubitationem non propriè eſſe hæreſim: etiam ſi homo prudens videnſq́; dubitauerit. Quam opinionem multis & ipſi argumentis perſuadere conantur. Primum eſt D. Thomę teſtimonium prioris ad Corinth. 11. lect. 4. vbi docet, de ratione hæreſis eſſe, vt quis priuatæ diſciplinæ pertinaciter inhæreat. Nam electio

Adria. quot lib. 2. Gab. 3. d. 23. q. 2. Archie. Floren. 3. p. tit. 23. c. fina. Ioan. And. & Panor. ſuper primum ca. de hære. Aug. de Ancho. in lib. de poteſta. eccle. uide Turrecre. li. 4. p. 2. c. 12.

Matth. 14.

ctio, vt ait, firmam importat inhæsionem: vnde colligit, hæreticum non esse, nisi qui spernit disciplinam fidei diuinitus traditam & pertinaciter proprium eorrorem sectatur. Quæ eadem sententia Hieronymi est in cap. quintum epistolæ ad Gala. & in cap. tertium epistolæ ad Titum, inquientis, Hęresis ab electione dicitur, quòd scilicet, eam hæreticus sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Atque Augustinus lib. de vtilita. creden. ad Honora. cap. primo. Hæreticus, inquit, est, qui falsas opiniones vel gignit vel sequitur.

24.q.3.ca. hæresis.

24.q.3.ca. Hæreticus.

At qui dubitat, hic neque habet firmam inhæsionem, nec alterutram quæstionis partem eligit, nec opinionem falsam aut gignit aut sequitur: non est igitur hæreticus. Rursum, hæresis contrariè opponitur fidei & non per negationem aut priuationem: at dubitatio, cùm non habeat assensum nec dissensum, non aduersatur fidei contrariè, nam fides assensum præ se fert. Dubitatio igitur non est hæresis. Præterea, hæresis, error est catholicæ veritati contrarius, error autem assensus est vel dissensus falsus: cùm ergo hæsitatio nec assensus nec dissensus sit, ne hæresis quidem est. Ad hæc dubitatio medium quoddam est inter duas extremas controuersantium partes, fides verò & hęresis duo sunt extrema summè maximeque pugnantia: dubitatio igitur, quæ inter dogma hæreticum & veritatem catholicam intermedia est, non est hæresis, sed illius particeps atque vicina. En causæ, quibus auctores sanè nobiles moueri solent, vt isto modo opinentur.

Nec argumenta eos aduersariorum vrgent, quò minus in sua sententia persistent. Etenim cũ primũ illis obijcitur, dubiũ in fide infidelem esse: hoc ita repellunt. Infidelitas, inquiunt, tripliciter accipi potest, vno modo secundùm puram & simplicẽ negationẽ, vt dicatur ꝗs infidelis ex hoc solo, ꝙ nõ habet fidẽ, & hoc modo, vt dicit sanctus Thomas. 2.2.q.10. articu. 1. in his, qui nihil audiuerunt de fide, non habet rationem culpæ, sed magis pœnæ. Secundò capitur infidelitas secundùm contrarietatem ad fidem, qua scilicet aliquis repugnat auditæ fidei vel etiam contemnit ipsam, & in hoc propriè, vt eodem loco Diuus Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis est medius inter duos modos prædictos, & est fluctuatio quædã inter duas partes nec vni nec alteri adhærendo: quo modo Stephanus Papa loquitur in illo capite primo de hæreticis. Tres verò infidelitatis species eius esse intelliguntur, quæ propriè fidei contraria est, hoc est, non primo aut tertio modo, sed secundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita demum esse interpretantur, si aut affirment incerta esse illa, quæ certa sunt, aut negent etiam esse certa. Error enim est propositio falsa verbo siue affirmato siue negato. Qui verò nihil vel affirmat vel negat, hunc propriè non errare, nisi fortè is etiam errare dicitur, qui scopum non attingit, quum sagittam quidem non iecerit, collineaturus tamen si iecisset. In quem sensum peccatores in vniuersum errant, non ij modò, qui operantur malum, verumetiam illi, qui non faciunt bonum. Sed hoc improprium est. Alioqui, vt ad propositum reuertamur, si propterea quòd fidem certam esse oportet, quisquis incertus est, errorem habet, qui opinabitur Christum esse deum, hic quoque propriè & errabit & erit hæreticus, nempè cùm non habeat firmitudinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio fidem pellit, ita etiam opinatio. Formido nanque opinationi coniuncta perinde certo fidei assensui repugnat, vt illa dubitantis ambiguitas. At est ne quisquam tanto ductus errore, vt veram opinionem esse errorem existimet, quia cum certo assensu, quem fides exigit, simul esse non potest? Qui igitur habebit certa pro incertis nihil aut asserendo aut inficiã

do, sed quia pēdens animi nec veritatē catholicam nec dogma cōtrarium eligit, is fictione iuris hæreticus fortè erit, vocis certè proprietate nō erit: cū non sit cōtrariè & positiuè infidelis, quanquā est infidelis negatiuè aut etiam priuatiuè, eo quòd fides sine vllo errore, & abiecta omni formidine & cunctatione vera esse intelligitur: si autem formidinem aut cunctationem habet, fides non est.

Quod verò ex concilio Viennensi testimonium excitatur, non modò non est contra hos, sed maximè horum causam opinionemq; confirmat. Cùm enim doctrinam omnem siue asserentem siue vertentem in dubium, quòd substantia animæ rationalis humani corporis non sit forma, tanquam erroneam ac fidei catholicæ inimicam synodus reprobasset, ne quispiā putaret dubium atq; assertionem eodem gradu & loco habendum esse, subiungit, Definientes quòd quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis non sit forma corporis humani, tanquā hæreticus sit censendus. In quibus verbis perspicuū est, eos, qui eā rem in dubiū verterent, non esse à cōcilio tanquā hæreticos condemnatos, sed eos tantummodò, qui eius rei contrariū pertinaciter assererent. Nec enim sine causa existimandū conciliū est eos, qui in dubiū verterent, prætermisisse. Doctrina igitur ea, quę in dubiū vocat catholicas veritates, inimica est fidei christianæ non cōsummatè & absolutè, sed imperfectè & inchoatè: nā & suo quodā modo colores medij albo inimici & contrarij sunt, & nō solū color ater extremus. Qua ex re satis intelligitur, hæsitationem merā sine assensu atq; dissensu neq; errorem propriè esse, neq; fidei omni ex parte inimicam.

Iam, quòd caput illud, Dubius in fide infidelis est, antè cætera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inscriptus est, nō probat, dubiū in fide hęreticum verè esse sed iuris fictione esse. Id quod secundū eius tituli caput ostendit: qui alios, inquit Leo, cùm potest, ab errore non reuocat: seipsum errare demonstrat. At qui hæreticis fauent, & in eorum errore conniuent affectu illiciente non errante intellectu, hi iuris quidem suspicione hæretici sunt, verè autem & propriè non sunt. Error, Innocentius ait, cui non resistitur, approbatur, & veritas quum minimè defensatur, opprimitur. Quid ita? nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Et Gregorius consentire, inquit, videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Nec Stephanus Papa, cuius decretum illud esse dicitur, aliter seipse interpretatur. Nempè, docere volebat, quibusnam testibus fides habenda sit, & inter cæteros eos à testimoniorum fide reijcit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubij nimirum in fide sunt. Hos enim Pontifex iure & infideles esse sumit, & in testimonijs ferendis mendaces. Quocirca primum illud caput non eò forsan spectat, vt ex illius sententia homines hæretici iudicentur, sed eò potiùs, vt fidei iudices intelligant, quosnam sint in causa fidei testes legitimos habituri. Absurdum enim esse, vt infideles de fide aduersum Christianos testificentur, siue infideles veritatis ignoratione aut dubitatione sint, seu multoq; etiam magis errore contrario.

83. dist. ca. error.

Eadem dist. cap. cōsentire.

At eum, qui non infirmitate, sed pertinacia dubitat, fidei habitum amittere mihi vehementer probabile est. Nam actum fidei omnis vel pertinax vel imbecilla dubitatio tollit, qui quidē ambiguū non habet, & si habet, actus fidei non est. Fidem verò in baptismo susceptam non nisi per hæresim perdi, huius opinionis auctores facilè negant. Colorem nanq; album non modò ater expellit, sed giluus etiam & glaucus ac cæteri omnino intermedij. Fides item non solùm infidelitate excluditur, sed clara etiam visione. Quum enim venerit quod perfectum est, euacua

bitur quæ ex parte est. Nihil igitur obstat, quin & per hæresim perfectè contrariam & per dubitationem & opinationem, quę ex parte fidei aduersæ sunt, fides ipsa tollatur.

Enimuerò, quod postremò loco argumentum additur facillimũ est. Error quippè theologiæ contrarius cùm & assensum falsum habeat & in falsitate contumaciã: indirectè licèt, vndiq; tamen fidei aduersus est, tùm ex intellectu tùm ex voluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduersatur, ex intellectu non item, vt qui, quãdiu dubitat, errorem assensionemq; non habeat. Qua ex parte rationem cõtrarij claudicare, qui aut admiratur aut ambigit, is se qui sit vir doctus nescire fateatur. Cùm ergo hæresis non ex parte: sed vndiq; fidei contraria sit, efficitur, dubitationem hæresim propriè non esse, quantumuis dubitatio sit pertinax.

Quid ergo satin hoc est, vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes non esse hæretici videantur? mihi quidem non videtur, quanquam alteram earum opinionũ metaphysicus probo, alteram philosophus moralis non reprobo. Ad normam siquidem Metaphysicæ legesque contrariorum à dialecticis physicisque præscriptas dubitatio neq; speciem habet neq; formam. Nihil enim affert, nihil ponit, quod aut res sit aut formæ rationem habeat. Constat autem, quæ propriè cõtraria sunt, ea duas formas esse maximè repugnantes. Quo modo satis euincitur, dubitationem nec esse hæresim nec fidei esse contrariã. At si Philosophiæ moralis sequimur leges, quæ in id spectat, quod frequentissimum est, tùm verò hominem pertinaciter de veritate catholica dubitantem eundem nullũ omnino errorem habere fidei verè contrarium prorsus incredibile est. Quod enim quispiã vel de conclusione aliqua vel de vno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil est admirandum. Quòd autẽ non conclusiones modò in ecclesia certas, verumetiam omnia catholicæ doctrinæ prima principia in dubium vertat, nulli assentiatur, nulli repugnet: nequaquam verisimile fit, nisi velimus hominem quẽpiam fingere hærentem ad omnia & nutantem, cui vniuersarum rerum infinita quæstio sit, & nullo loco constans & fixa veritas. Verùm pone hominem eiusmodi reperiri, qui ancipiti semper gradu pendeat, num si Christum generaliter profitetur, Christi etiam doctrinam in generali probat: fac ergo eum scripturas sacras admittere, aut certè ecclesiæ auctoritatem. Cùm ergo is dubitauerit de vno quo libet dogmate, quod in scripturis inuenitur vel ab ecclesia diffinitum est, si illi ostẽdas aut ecclesiæ definitionem aut scripturæ apertum dogma, necesse est illum aut dubium abijcere aut credere ecclesiæ scripturęque testimonia incerta esse. Nam si certa illi sunt, omnem hæsitationem pellent. Meritò igitur ecclesiastici iudices & Theologorum & iuris peritorum auctoritate cõfirmati, eos omnes hæreseos nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint. Sed nunc quid pertinacia sit, ea quæ vel maximè hæreticum perficit, quàm breuissimè explanandum est.

Quòd autem heresis esse sine pertinacia nequeat, nam id primùm quæritur, non est difficile ostendere, tùm communi omnium & Theologorum & iuris peritorum consensione, tùm grauissimis veterum testimonijs, in quibus illa præclara sunt, quæ ex Augustino referuntur. 24. quæstio. 3. cap. dixit Apostolus. & cap. qui in ecclesia. Idem colligitur ex cap. damnamus, de summa trinitate. non enim tanquam hæreticus condemnatur, nisi qui doctrinam fidei cõtrariam defendere præsumpserit: præsumptio autem, sic enim vulgus arrogantiam appellat, radix est pertinaciæ. Et c. vni. de sum. trini. in 6. illi censentur hæretici, q præsumpserint aut teme-

Ad 5. arg. & huius cõfirmationes in quibus id uc. maximè quærebatur, quidnã pertinacia sit, & an sine illa hæresis esse possit.

In epist. ad Glori. & Eleusi. & de ciui. dei lib. 18. ca. 51 & contra Mani.

rario auſu aſſeruerint, &c. Et in Clemen. de
ſum. tri. apertiùs. Quiſquis aſſerere pertina
citer præſumpſerit, &c. D. quoq; Tho. tá
tum abeſt, vt ab hac ſentétia alienus ſit, vt
non modò arbitretur, hæreſim ſine perti-
nacia reperiri non poſſe, ſed etiá conten-
2.2.q.2.6. dat, eam in hæreſis ratione includi. Quam
2.& q.11.2 rem ſuadet inprimis ex nominis origine,
3.& 1.Co- ná vt explicatum eſt, hæreſis Græcè ab ele
rin.11.le.4. ctione dicitur. Nó eſt ergo hæreticus, niſi
qui videns & prudẽs doctrinã eligit fidei
contrariã: id quod ſine pertinacia non fit.
1.Tim.6. Vtitur deinde illo Apoſtoli teſtimonio. Si
quis aliter docet, et nó acquieſcit ſanis ſer
monibus dñi noſtri Ieſu Chriſti, & ei, quę
ſecundú pietaté eſt, doctrinæ. Qui ergo ec
cleſię doctrinæ reſiſtit, atq; ideò eſt perti-
nax, is duntaxat hæreticus habendus eſt.
Pręterea, hęreſis, vt ſuprà quoq; diximus,
fidei catholicæ maximè ac ſummè repu-
gnat: nó eſt auté perfecta fides, niſi intelle-
ctus aſſenſio vera voluntatis recta cóſen-
ſione firmetur, igitur nec hæreſis abſolu-
ta & cóſummata eſt, niſi falsú intellectus
errorem praua volútatis electio cófirmet,
vt quẽadmodú in fide cóſtantia veritatis
exigitur, ita in hæreſi cótraria inſit pertina
cia falſitatis. Sed benè habet, quod in hac
re aſſeréda nullú aduerſariũ habem⁹. Qua
propter etiá ſi rationes nec probabiles eſ-
ſent nec ſatis idoneæ ad faciẽdã fidem: có
muni tamen omniú ſenſu ea finitionis par
ticula cóprobaretur. Non enim arbitran-
tur hominem quempiam hæreticum eſſe,
quin idem in errore ſit pertinax.

At quid pertinacia ſit, à multis quidé ad
dubitatum eſt: à paucis verò expeditú. Si-
ue autem dicatur pertinax, quaſi nimiú te-
nax, ſeu plus etiá q̃ decet animo perten-
dens, hæc enim minutula nimiſq; depicta
libentiùs, omitto, perſpicuú eſt tamé, eum
nunc vocari pertinacem, qui valde nimiſ-
q; etiã in errore permanet, falſamq; ſenten
tiã mordicùs tenet arcteq; defendit. Ita à
quibuſdã definitur hoc modo, Pertinax
eſt, qui id tenere pertendit, quod debet di-
mittere. Cui finitioni illa vel finitima vel
certè eadé, Pertinax eſt, qui in errore perſi-
ſtit, qué deſerere tenetur. Facillimè dicun-
tur hæc, quis dubitat? Sed ſi ea pertinacia
explicata eſt, quæ errori adiuncta facit hæ
reticum: plures ſanè in hæreticis habebun
tur, qui hæretici non ſunt. Primùm enim, ſi
error contra fidẽ ſit, illum fugere ac decli-
nare debeo, ſiue fidei contrariú eſſe videá,
ſiue etiam ignorem. Errant quippè illi ve-
hementer, qui ignorationẽ exiſtimát obli
gandi vim à præceptis auferre. Non id, mi-
hi crede, ignoratio efficit, vt obligatione
ſoluamur, ſed ne res aliàs vetita nobis im-
pingatur ad culpam. Omnis igitur homo,
etiá ſi in ignoratione verſetur, errores fidei
contrarios ſimpliciter & abſolutè euitare
debet, ſi eos nondú habet, & ſi habet, de-
ſtituere. Itaq; ſi in eis perſtat vel ignorãs, id
nimirú tenet, quod dimittere tenebatur.
Verú iſthæc miſſa faciamus, quæ tenuiùs
diſſeruntur, q̃ vt quiuis ea poſsit agnoſce-
re, & ea perſequamur, quæ facilè vel impe-
riti comprehendent. Enimuerò, cú homo
imperitus vel ab epiſcopo ſuo eſt admoni
tus, vel à fidei iudicibus vel à theologis in-
ſignis cuiuſpiam academiæ vel ab amicis
etiam eruditis & pijs, ſi adhuc errorem nõ
deſerit, in eo nimirum perſtat, quod debet
dimittere. Eſt ergo verè pertinax, ſi in ver-
bi eius definitione neq; abeſt quicquam
nec redúdat. Nihil igitur deerit, quod ad
hæreſim cóſtituendam eſt neceſſariú. Ha-
bet enim homo ille erroré fidei contrariú,
in quo etiá eſt pertinax. At minimè ambi
gitur, eiuſmodi hominẽ, tametſi omni-
no peccat, hæreticum tamen non eſſe: ſi
non exiſtimat, ſententiam ſuam eccleſiæ
eſſe contrariam, ſed aut epiſcopum aut
inquiſitores, ſic vulgò appellantur, aut
Theologos academiæ falli. Quocirca nó-
dú videtur ex ijs, quę dicta ſunt, pertinacia
illa innoteſcere, qua hæreſis conſtituitur.
Sed ne hác ré quidé ea pertinaciæ inſignia
patefaciunt, quæ vt ederent, plurimi ſine
cauſa ſudarunt. Nam rei huius quoſdam
notas

Glof. in extrau. Cũ inter nonnullos. Ioann. Gerson .1. p. alphabe. 80. 14. Turrecrem. li. 4. par. 2. c. 16.

notas septem, alios duodecim, alios etiam viginti edidisse peruulgatum est. Et cùm signa, ex illis quędã dubia sint, potest accidere, vt aliquod signũ dubiè datũ pro certo â fidei iudicibus sit acceptũ: ita fiet, vt pertinax is & hęreticus iudicetur, qui hæretic⁹ verè non est. Sed quoniam aliter iurisperiti, aliter theologi hæc & similia tractant, iurisperiti quatenus tenere manu res possũt, theologi quatenus ratione & intelligẽtia: exponamus primũ ad Theologorũ leges, quænã ea pertinacia sit, quæ hæresim perficit: deinde, si fieri potest, iuris quoq; prudentibus pertinaciæ huius signa notasq; tradamus, non illas tam multas, tam varias, tã ambiguas. sed perpaucas, fixas atq; constantes.

Prima. 5. argumenti confirmatio refellitur.

Ratio igitur hoc Theologiæ postulat, vt pertinacia, quæ hæresim facit, nõ sit tẽporis diuturnitate æstimanda. Vt scilicet ille sit pertinax, q diu in errore persistit. Certè si constaret, quòd vna solùm hora quispiam, deum non esse trinum, ex animo defendisset, is hęreticus ab ecclesia iudicaretur, quæ ex vno actu quãtumuis breui vel adorandi idola vel puerum circuncidendi solet homines, tanquam si essent hæretici, judicare: nequaquã iudicatura, si crimẽ hęreseos diuturnum lõgumq; illud tẽpus exigeret. Rursum, siquis sciens prudensq; totam fidem abnegarit, quanuis breuissimã moram interposuerit, apostata verè & iure ab ecclesia cẽsebitur: ergo & ille hęreticus iudicabitur, qui manifesto fidei articulo repugnauerit, etiamsi repugnantia illa diutina & lõginqua nõ fuerit. Præterea, vt fidei actus omnibus suis numeris expletus sit, tẽporis longinquitas nulla est necessaria, ergo nec hęreseos aduersa actio diuturnitatem sibi erroris vendicat & requirit.

Qualis ne sit ea pertinacia, quã heresis exigit.

Illud rursum ratio Theologię docet, hęreticũ eum esse, qui volens vnicuilibet dogmati assentitur, tum etiam cùm intelligit ecclesiæ fidei esse contrarium. Vt si quis postea quàm illi cõstat rẽ, quã credit vel sacris literis vel ecclesię apertę definitioni refragari, sui adhuc iuris sentẽtięque sit: hęc scilicet, vera hęresis est, atque in sua specie perfecta. Id quod egregio argumẽto Caietanus demonstrauit. Fides enim assensu intellect⁹ perficitur ex cõsensione volũtatis in eo, qui rem, quã credit, cognoscit esse catholicã veritatẽ. ergo & infidelitas dissensu intellectus perficitur ex consensione voluntatis, in eo, qui rẽm, cui assentit, cognoscit esse contra ecclesię communẽ fidem. Contrariorũ enim contrarias oportet esse notiones. Confirmat autẽ hoc vel maximè prępclarum illud Augustini testimonium inquientis. Cõstituamus aliquẽ id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, existimantem ipsam esse catholicã fidem. Istũ nondũ hęreticũ dico, nisi manifesta sibi doctrina catholicę fidei resistere maluerit, & illud, quod tenebat elegerit. Pręterea, qui sic tenet errorẽ fidei cõtrariũ, vt nõ sit paratus ab ecclesia corrigi, sine dubio est hęreticus, vt Augustinus idem in epistola ad Glorium & Eleusium affirmat. Sed qui videt suam opinionẽ aduersam esse catholicę fidei, & adhuc in ea permanet, hic non est paratus ab ecclesia corrigi, cuius videlicet auctoritatem reijcit & contemnit: verùm igitur crimen hęreseos admittit. Qua ex re intelligitur, pertinaciam eam, quę hęreticum facit, semper solumq; in eo inueniri, q dogma aliquod tenere pergit, cui cognoscit catholicam sententiam aduersari. Id verò nominis ipsa quoque notio declarat. Pertinax quippè is dicitur, qui plus nimio in propria sententia hęret. At qui opinionem suam intelligit communi ecclesię sensui & fidei repugnare, atq; in ea perstat nimis, profectò ille in priuata sententia perseuerat, verè igitur est pertinax: imò hęc sola consummata pertinacia est, quę absolutè cum fidei constantia pugnat atq; adeò sola ea simpliciter hęresim conficit. Nam quemadmodum, vt paulò antè dictum est, fides ea electione perficitur, vbi is, qui vult veritati assentiri, intelligit illam esse

2. 2. q. 11. arti. 2.

lib. 4. contra Dona. cap. 6.

24. q. 3. ca. dixit Apostolus.

catho

catholicam veritatem: ſic & hæreſis contraria omnino electione conſummabitur eius, qui aduerſante catholica fide propriam ſententiam videns volenſq; cópleƈtitur. Ecquis enim eo pertinacior eſſe poteſt, quem de ſuſcepta cauſa propoſitaq; ſententia nulla eccleſiæ vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Præclarè itaque Hiero. interpretatur, hæreticum idcirco ſubuerſum eſſe & proprio iudicio condé natum, quia ſuo arbitrio ab eccleſiæ inſtitutione diſceſsit, quæ diſceſsio propriè cõſcientiæ videtur eſſe damnatio.

Quibus rebus poſitis, illa conſectaria ſunt. Primùm, ſi dogma aliquod nondũ eſt certum & expeditum ad catholicã fidem attinere, quanuis pleriq; viri docti exiſtiment, à deo eſſe reuelatum, peccat ille quidem grauiter, qui cũ eo dogmate pugnat, eſtq; item pertinax, qui plurimorũ & doctiſsimorum auctoritatem contemnit, eamq; obſtinatione quadam ſententię repudiat: ſed non eſt hæreticus, quoniam pertinacia illa tametſi impudens & vitioſa eſt, non tamen in eccleſiam tendit, ſed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter deſpicit ac pro nihilo putat.

Illud deinde conſectarium eſt, Si certũ exploratũq; ſit, dogma vnum quodlibet fidei veritatem eſſe, qui ignorauerit eiuſmodi dogma ad fidem ſpectare catholicam, & quanuis admonitus ab epiſcopo ab hiſq; rurſum, quibus fidei cognitio cõceſſa eſt, à viris demùm doctis & pijs placitum ſuum præfractè nimis obſtinateq; defenderit: hic temerarius, contumax, præceps, inſolens ſapiẽs hæreſim, & quibuſq; huius generis nominibus notari poterit: nec tamẽ etiamnũ notã hæreſeos habebit, quia, dicendum eſt enim ſæpiùs, pertinacia eius nondum cum fidei veritate & eccleſiæ auctoritate pugnat, ſed cũ eorum ſententia, qui & fallere & falli poſſunt.

Ad Tit. 3. lect. 2. Rectè igitur D. Tho. aſſeruit, eum, qui paratus eſt corrigi ſecundùm eccleſiæ determinationem, hæreticum non eſſe: quia nõ ex malitia errat, ſed ex ignorantia. Quod de craſſa etiam ignorantia dictum accipio: nam quæ affectata eſt, hæc non tollit, quin peccatum ſit eiuſmodi, cuiuſmodi eſſet, ſi à ſciente & vidente committeretur. Nempè affectatus error ex electione eſt, nec paratus eſt ille corrigi, qui de induſtria cõmonitionem eccleſiæ doctrinamque declinat. At, qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo inuitus eſt & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem eligit, nec grauatè feret, quũ ab eccleſia corrigetur, errorem ſuum ipſe corrigere.

Verùm noſtris hiſce documentis illud in primiſ obijcitur, quòd error iſte ignorantiæ vitioſæ mortale peccatum eſt, præſertim poſt admonitionem epiſcopi doctiſ, prudentum iudicium, Theologorum ſapiẽtium. Peccatum autem mortale hoc non niſi ſub infidelitatis genere continetur. Tres verò ſolùm eſſe infidelitatis ſpecies Diuus Thomas diffiniuit. Cùm ergo crimen eiuſmodi nec paganiſmus, nec iudaiſmus ſit, erit profectò hæreſis. Adde, quòd ſi quis ex ignorantia vitioſa & ſupina hominem occideret, verè & propriè homicida eſſet, in eaſque poenas incurreret, quæ fuerint homicidis à iure præſcriptæ. Eadem verò cauſa ſubeſt in eis, qui manus violenter clericis attulerint, atque in cæteris omnino ſacrilegis. Qui igitur ex ignorantia craſſa poſt ſuſceptum Chriſti baptiſmum errorem habuerit fidei contrarium, is verè erit hæreticus. Actus enim, qui ex huiuſmodi ignorantia proficiſcitur, ſimpliciter & abſolutè & volentis eſt & cõſentiẽtis: poterit ergo excuſari quidem ne tam grauis culpa ſit, non autem vt hæreſeos culpa non ſit, & eius omnino generis, cuius eſſet, ſi à non ignaro proficiſceretur. Adde etiam Diui Thomæ teſtimonium in hæc verba, Ab errore circa articulos fidei nõ poſſunt aliqui propter ſimplicitatem excuſari, quin ſint hæretici, præſertim quãtum ad ea, quæ eccle- *1. Cor. 11. l. 4.*

ſia

sia solennizat,& quæ communiter versan tur in ore fidelium. Sed circa alia, quæ indirectè pertinent ad fidei disciplinam, vt quòd Isaac fuit filius Abrahæ, non iudicatur aliquis hæreticus, nisi ab errore non recedat etiam viso quid ex eo sequatur. Hactenus ille. Quæ verba adeò apertè cũ hac nostra doctrina pugnare videntur, vt non sit necesse argumentari. Sed & Chrysostomus videtur quoq; nobis aduersari, qui illum Pauli locum, Cum modestia corripiẽtem eos, qui resistunt veritati, &c. de eis accipit, qui non aduersandi affectu; sed studio discendę veritatis veritati resistunt. At Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco semel atq; iterum commonefaciendos esse corripiendosq; præcepit, sed post vnam & alteram correptionem deuitandos.

Hom. 6. in ep. ad Titũ. *2. Timo. 2.* *Tit. 3.*

Quibus argumentis breuiter ita respondeo. Diximus suprà dupliciter aliquod peccatum in genere & specie collocari: vno modo formaliter & directè: altero modo materialiter & reductiuè. Dent mihi Latini veniam precor, si verba minùs Latina vsurparim. Sic à dialecticis accepimus, materiã in prædicamento substantiæ poni, punctũ in genere quantitatis, embrionem in eius specie animantis, cuius gratia à natura paratur, poni, inquam, non per se & propriè quidem, sed per accidens & quasi impropriè. In moribus itidẽ quædã peccata sunt in sua specie perfecta, quę videtes, & sciẽtes de industria cõmittunt, & ea propriè, per se & formaliter in sua quoq; specie reponuntur. Alia verò imperfecta sunt, quę prę ter intentionem ignorantes admittunt: & eiusmodi ad speciem & genus per accidẽs reducuntur. Error igitur ille catholicæ veritati contrarius, quando in vitio ignorantia est, ad speciem hæresis referetur, nec tamen hæresis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ, vt antè etiã dictum est, in tres species à Diuo Thoma distinguitur. Prima itaq; obiectio minimo negocio pellitur. Illa altera difficilior est, vbi quæritur, cur qui hominẽ ignorans perimit, verè homicida est, atq; adeò pœnas homicidij cõtrahit, si eius ignorantia est in vitio: is autẽ, qui contra fidem errat post fidem in baptismo susceptam, nec crimen hæreseos verè patrat, nec in pœnas hæreticorum incidit. Quæ sanè quæstio ita soluitur. Non est hæreticus nec Theologorum nec iurisperitorum vsu, qui in hæresim illam imperfectam incurrit, nec hæresis illa imperfecta in frequẽti vulgatoque sermone simpliciter & absolutè hæresis est, sed ille tantummodò hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione quasi dedita opera cũ communi fide pugnat. Quare nisi à perfecta & consummata hæresi nullum hæreticum nominabimus, si frequentem eundemque proprium huius vsum vocabuli volumus conseruare. Eam rem quoniam tùm ex nominis origine & notione, tùm ex veterum testimonijs, tùm ex communi omnium sensu paulò antè ostendebamus: nihil est necesse acta agere. Hinc illud est, Excommunicamus omnem hæresim extollentem se aduersus catholicã fidem. Non errorem, ait, extollentem se aduersus episcopũ, nõ aduersũm inquisitores, non aduersum theologos aut Parisienses aut Salmanticenses aut Complutenses aut Bonονienses, sed aduersus catholicam fidẽ. Hinc etiã illud. Nõ acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ. Non dixit, sanis sermonibus episcopi sui, non eorum, qui de fide inquirũt, non Theologorum etiam multorum, sed Domini nostri, &c. Quòd si vel in diuinis libris, vel in ęcclesiæ doctrina non acquiescit, hæreticus est, quanuis non sit nec ab amicis nec à Theologis nec à fidei iudicibus admonitus. Contrà verò, si horum omnium repudiatis & monitis & præceptis sermones tamen dei & ecclesiæ non industria repudiat, sed ignorantia: hæreticus non est. Nec verò eædem causæ subsunt, vt cętera vitia, cùm ex ignorantia craf

De hæreti. ca. excommunicam⁹. *1. Tim. 6.*

sa supinaq; prodierint, & nomen & speciem amittant. Non enim homicida is solùm dicitur, qui hominé data opera occidit, sed qui iniustè occidit, quamuis animi perturbatione aut etiam imprudens id fecerit. Atq; item similiter in reliquis.

Iam Diuus Thomas vel prudenter fidei iudices admonet, idq; illis præcipit, quod non suspicari modò, sed sumere etiam atq; existimare debent: vel non putat ea, quæ in omniũ catholicorum ore versantur, ab vllo omnino fideli ignorari posse, nisi qui errorem affectauerit: vel de hæresi imperfecta intelligit, quæ nec pertinaciam requirit, nec absolutè & simpliciter hæreticum facit, sed quodam modo. Atq; hoc responsum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex. 1. par. suprà scripsimus.

At Chrysostomus à nobis stat, non contra nos. Qui enim non studio certandi, sed discendæ veritatis doctrinæ resistit, cùm doceri paratus sit, eum, nec Chrysostomus nec alius quisquã hæreticum propriè vocauerit. Et illos tamen, de quibus Paulus Timotheo sermonem faciebat, graue peccatum peccauisse verti in quæstionem non potest. Inuenitur ergo, Chrysostomo auctore, error fidei contrarius, qui tametsi in vitio est, non tamen est hæresis: quia non est malitiosi error, sed ignorãtis. Quòd si Chrysostomi interpretationem sequimur, non erat Paulo de hæreticis sermo, qui quoniam obstinatè pugnaces sunt, non sunt admonendi, sed vitandi. Quem sensum iudices fidei videntur sequi, cùm in vniuersum iubent, hæreticos vel omissa fraterna correctione denunciari. Quod vtiq; præceptum vulgo datum prudentia plenissimum est, quanquam non omnium hæreticorum aures, vt quidam falsò putant, ita clausæ sunt veritati, vt ab amico præsertim docto & sapienti verum audire non queant. Hanc spem, fateor, de amicis hæreticis non sunt passim indocti habituri: paucorum erit ista fiducia eaque prudentissimorum, sapiẽtissimorum, coniunctissimorum, qui & prudenter intelligant, quorum non sit desperanda salus, & sapienter amiceque possint suos ad fidem ecclesiæ reuocare. De quibus non valde obfirmatis, Paulum quoque ad Timo. loqui haud absurdè intelligimus. Nolo autem, vt quispiam quanuis doctus & amicus hac periculosissima ætate, vbi hæretici obfirmatissimi sũt vel pleriq; vel oẽs, fraterna correptione abutatur, nisi firmiter & certò existimauerit, hæreticum esse ex animo conuertendum. Non enim propter coniecturas, aut verosimiles, aut etiam probabiles rem tanti momenti debet periculo exponere: præsertim cùm experimento exploratum fuerit, quantum nostratibus incommodi attulerit in crimine hæresis intentata correptio. Meminisse debet vir doctus & prudens, Paulum mulieri consulere, vt maneat cùm viro infideli: quòd videlicet inter gentes, quibus tunc scribebat, spes erat, vt vxor virum suum ad fidem alliceret. At vbi ecclesia cõperit, inter Iudæos præsertim vxores potiùs corrumpi à viris, prudentissimè sanxit, ne vxor ad fidem conuersa cum viro infideli maneret. Qua lege non Pauli consilium euertit, sed firmauit. Sic fidei iudices, quando multis magnisq; experimẽtis acceptis legẽ tulerint de denuntiando hæretico quãuis occulto, fraternæ correptionis legẽ à Christo præscriptam non violant, sed stabiliũt. Nisi naturæ iuribus legislator repugnauit, cùm sapientissimè edixit, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam clam dicens: Eamus & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, non parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæresis populo seruanda est diligenter, ne dũ per falsam misericordiã homini indulget, in rem Christi publicam crudelis fit.

S. Tho. 2. 2. q. 11. art. 3.

Nec

Ad confirmationem 2. quinti argumenti.

Nec operæpretium erit hoc loco disputare, an apostoli hæretici fuerint, quod qui fatetur, qua hûc obiurgatione, aut quo potiùs conuicio à tanto errore coner auertere? Potest enim, deus immortalis, absurdius dici quicquam, quàm ministros primos euangelij ad vnum omnes non à fide modò alienos, verumetiam hæreticos fuisse? Quantò & veriùs & modestiùs illi sentiunt, qui arbitrantur apostolos Christi non ex malitia nec de industria, sed ex animi perturbatione & ignorantia peccasse. Apertè illis dominus mortem & resurrectionem suam prædicebat, & tamē ipsi, vt Lucas ait, non intelligebant quæ dicebantur: & credemus nos post tot adeoque magnas turbas excitatas discipulos non perturbatione animi, sed malitia dubitasse? Nam incredulitas & duritia cordis cuiusmodi illa fuerit, Euangelista nobis exposuit inquiens, Quia his, qui viderant eū resurrexisse, non crediderunt. Illi porrò, qui viderant, digni omnino erant, quibus fides haberetur: sed falli poterant tamen. His ergo non credentes apostoli quidam & multis & incorruptis testibus duri erant, increduli que etiam erant: at non deo, sed hominibus. Pertinaces itaque erant aduersus homines, non aduersus deum & Christum eius. Quocirca Christi discipulos hæreseos insimulare, stultitię est manifestæ, si ea, quæ diximus in hæresis finitione constituenda, rectè & dicta & cōfirmata sunt. Confirmatū est autem multa esse, quæ concurrant, vt quispiam hæreticus constituatur. Primùm, errorē habeat oportet. Deinde, vt is error catholicæ veritati cōtrarius sit. Tertio loco certū esse necesse est atq; expeditum, errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto, errori pertinaciam adiungi, non quamuis, sed quæ cum certa ecclesiæ regula pugnet. Quintò, vt is error sit post susceptam fidei professionem in illo, qui Christo se credere profitetur. Hactenus Theologis nostris attenuatè presseque finiuimus, quidnam hęresis sit, vnde illis statim perspicuum fiat, quænam sit hæretica propositio. Nam in mente eadem prorsus res sunt, in voce autem vel scripto hæretica propositio dicitur, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusque est omnino signū. Quia verò solus deus nouit & corda & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profectò potest alterius habere clarè cognitam hæresim & satis firmè conceptam animo atque comprehensam.

Luce. 18.

Quamobrem, cùm vox scriptumque ipsum ac cætera demum omnia externa signa fallacia aliquando sint, non est facile certas & constantes formulas fidei iudicibus exprimere, vt rectè atque ex ordine valeant de hæresibus iudicare. Nam Theologi, quum compertum habuerint, propositionem aliquam fidei catholicæ esse manifestè cōtrariam, subscribent fortè illicò, hæreticam illam esse, quoniam interdum de rebus ipsis nudè positis ex genere naturaq; loquuntur, & eas, quas circunstantias appellant, quandoq; aut negligūt, aut certè in iudicium fide ac diligentia deponūt. Itaq; suo se munere probè functos arbitrantur, si vnum illud explorauerint, an error, cuius ab eis nota quæritur, fidei apertè aduersetur. Cùm autem ad hæresim perficiendam eam, quæ legibus proscripta & damnata est, quædam alia sint, vt diximus, necessaria: non videtur esse benè consultū multorum infirmitati & innocentiæ, nisi fidei censores iterum atque iterum admoneantur, vt diligentissimè errantium iudicium, ingenium & animum studeāt indagare, illudque potissimùm, an eam pertinaciam habeant, quę suprà studiosè nobis & sedulò diffinita est, quòd in hac re vel maximè ecclesiastici iudicij cardo versatur. Nec satis est ad sententiam de hæresi ritè iusteque ferendam hæresim ipsam suspicione attigisse, sed comprehēsione quadam opus est, vt sine errore de erroribus iudicetur. Nisi enim illos iudex quasi manu teneat, præceps ferè erit temerariumque

que iudicium. Quòd ſi in cauſa ſanguinis id ciuiles leges præſcripſere, vt probationes eſſent luce meridiana clariores: ecquid fieri oportet ab eccleſiæ iudicibus in eis cauſis decernendis, in quibus non ſolùm res, honor, fama, vita hominis vnius periclitatur, ſed totius etiam generis ac familiæ præclara & ſempiterna exiſtimatio? Age ergo normas præſtituamus, quibus eccleſiæ iudices tutò in hæreſi diiudicanda vti poſsint.

Regulæ tres, ad quas fidei externa iudicia dirigenda ſunt,

Cap. decimum.

PRima formula in promptu eſt, ipſius contra ſe errãtis teſtimoniũ, quod in omni foro exploratũ eſt admiſsi criminis argumentũ, præſertim ſi crimen ſuum reus ſua ſponte & voluntate teſtificetur. Tametſi ea etiam cõfeſsio, quã à reo iudex quæſtione ac tormentis exprimit, ſecundùm leges tùm ciuiles tùm canonicas idonea eſt ad faciendã in externo iudicio fidẽ. Sed de toto hoc & confeſsionis & quæſtionis genere cõmodiùs non à iuriſperitis ſolũ, verũ à quibuſdam etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quàm ab vllis Theologis vlla in ſchola diſputatur. Nec verò quempiam velim in eum ſenſum formulæ huius verba interpretari, vt reus, qui hęreſis fortaſſe vim & naturam neſcit, hæreſim ipſe ſit ſuo iudicio æſtimaturus, illumq; ſecuturi in ſentẽtia iudices. Sed ita accipi oportet, vt reus cùm factorũ atq; dictorũ ſuorũ, tùm propriæ conſcientiæ atq; animi teſtis cõtra ſe ſit, iudices ex factis, dictis, mente, ingenioq; illius hæreſim deprehendant, cuius notionem ante oculos poſitam habere in omni fidei religioniſque iudicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehementer ſe ipſe affirmaret hæreticum eſſe. Quid ita? rogat. Cur te hæreticum eſſe arbitraris? Reſpondit ſe tenere contra catholicam fidem. Hic ille vrget. An tu credis catholicam fidem falſam eſſe? Minimè gentium, inquit iſte, ideo enim me hæreticum exiſtimo, hoc eſt, errantem & à veritate alienum: quia contra fidem catholicam ſentio. Iam præceptor riſum continere non valens, abi ſtulte ait, eò enim minùs hæreticus es, quò magis te hæreticum opinaris. Salua quippè res eſt, ſi tũc errare te ſentis, quùm fidei catholicæ repugnas. Sic hominis ſtultitia eſt non tam Theologiæ rationibus, quàm prudentiæ manibus comprehenſa. Mihi etiam ipſi aliquando contigit, vt à iudicib⁹ fidei errores neſcio quos denotãdos acciperem: certè hominis eius errores, vt poſtea comperi, qui iudicum nec iuſſu nec accerſitu ad tribunal venerat, ſed ſacerdotis cuiuſdam ſuaſu & conſilio, quem pœnitentiæ adminiſtrum habebat. Sponte igitur ſuoque iudicio hæreſes aduerſum ſe plurimas, ſic cenſebat, excipiente notario prodidit. Ad me ergo itum eſt, vt errorum notas ederem. Quos vt multos varioſq; conſpexi, cœpi mecum ipſe attentiùs cogitare, quiſnam eorum auctor haberi poſſet. Quicunque porrò is eſſet, partim ex Arij partim ex Macedonij partim ex Vuicleffi partim ex Lutheri fontibus quaſi quoſdam diduxiſſe riuulos videbatur. Crederes eũ aſsiduè in omnium hæreticorum lectione verſatum. Quòd ſi vlla eſſet rerum conſequentia & cõnexio errorumvè cõpoſitio & coagmẽtatio aliqua, mihi quoq; iniecta eſſet iſta ſuſpicio. Sed cùm cernerem, in tanta errorum copia non complexionem eſſe, non vinculum: inſaniæ hominis potiùs quàm hæreſeos venit in mentem. Nolui itaq; de erroribus iudicare, niſi priùs auctoris ingenium & iudicium exploraſſem. Ergo iudices rogo, num copia ſit videndi hominis. Aiunt eſſe. Nam datus erat in cuſtodiam, & coniectus in carcerem. Soluitur vinculis, coràm producitur, intueor oculis, animo cerno, video illum parùm ſana mente eſſe,

esse. Periculum ex rebus præsentibus feci, quas longum esset cōmemorare, probaui ita se habere rem, vt antè ego cogitarā. Vix tamen à iudicum animis opinionem infixam potui diuellere. Sed vici tandem, & persuasi, atq; vt erant viri boni, dederūt manus, amentemque sponte confessum suoque iudicio conuictum in parentum domum cerebro vacuum quidem, sed omni etiam pœna vacuum dimiserunt. Ac de his nihil est necesse, vt Theologi præcipiant: sunt tamen ea cognoscenda, pertinent enim ad eum vsum, quem iuris prudentes sunt è locis theologicis habituri, de qua re hoc libro disserimus. Reliqua deinceps persequamur, nam formula hęc tantùm attingenda fuit.

q.12.ar.4. a.11.l.4. Alteram Diuus Thomas protulit in prima parte & in priorem ad Corinthios epistolam. Ea est huiusmodi. Si error fidei contrarius circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari, quin ad fidem catholicam certò perti neant: tunc iudices tutò de hęresi pronunciabunt. Vt si exempli causa, homo quiuis etiam de media plebe aut neget, Christum cruci suffixum, verè mortuum, verè à mortuis excitatum: aut aiat, superfluum esse & vanū orare pro mortuis, nullo pręmio iustos à deo affici, nullo supplicio improbos & cętera similia. Item, si vir in schola Theologia diu multumque versatus contendat, spiritum sanctum à filio non procedere, aut patrem & filium spiritus eiusdem duo esse principia; aut non esse tres pœnitentię partes, aut Christianis nullo modo esse licitum cum hostibus belligerare, aut episcopū non esse superiorem simplici sacerdote, aut quicquam eiusmodi, quod incredibile est nescire Theologos ad ecclesiæ communem fidem attinere, præsertim si in schola, vt dixi, per diu sese ac valde exercuerunt. Quin tamen non dubito, quandoque à iudicibus per remissionem nimiam aut magnam certè ignorationem erratum. Nolo enim suspicari, fidei leges per gratiam esse aut populi furori aut potentum voluntati concessas. Fuerunt ante hos paucos dies theologi quidam habiti doctissimi in ijs erroribus deprehensi, quos & Lutheranorum esse proprios, & ecclesiæ communi fidei aduersos nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis esset instructus. Coacti sunt hæreses abiurare quasi suspecti de hæresibus non conuicti. Cùm tamen, si hæc non dico ad rhythmicorum aut musicorum acerrimam normam, sed ad perpendiculum communis iuris & vulgarem rationis formulam dirigerentur: nullum facilius erat procliuiusque iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos, quæ ne rustici quidem dubitant, nempè nullo pacto verisimile fieri, vt homines in earum rerum, quas diu multumque tractarunt, ignoratione versentur. Ecquis autem credat, viros theologicissimos, sic censebat vulgus, earum rerum inscios & rudes, quæ Theologis vniuersis notæ & peruulgatæ sunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint, errata subscribere vt in hac quasi imagine & huius præscriptionis regula illustrior appareret, & admonerentur quoque futuri iudices, vt alieno periculo saperent, neque animi relaxationem & molliciem clementiam & misericordiam esse arbitrarentur. In illis nimirum & reis & iudicibus, ne quod perniciosum exemplum esset proditū, pertimescebam. Quod enim exemplo fit, iure fieri putāt. Sed quoniam iam rei ipsi decesserunt, omniq; odio carent & inuidia, non putaui eiusmodi errores traducendos, quos si contestatos & consignatos ea rem ad sempiternam memoriam turpitudinis, non solùm in mortuos reos, sed in viuos etiam iudices viderer maledicta conferre. Quanquam fortè ibi timeo, vbi nō erat timor. Sed vtcunq; res habeant, iurisperitos admonui, ne in animum inducant credere, nullos esse pertinaces, nisi qui iudicum monitiones

præceptaq; deſpexerint. Ante hominum
hortatus iſtos,crede mihi,vera hæreticorũ
pertinacia reperitur,eorũ ſcilicet,qui mini-
mè ignorãt opiniones ſuas cõtra fidẽ eccle
ſię venire. Ipſa verò omniũ fideliũ vox idẽ
q; cõis ſenſus nõ pro vna monitiõe dico,
ſed ꝓ mille ſufficit. Quapropter eccleſiæ
vnã vocẽ qui ſpernit,hic multò ꝑtinacior
eſt,q̃ ſi ſexcẽtas,aut Theologorũ,aut iudi-
cum contẽpſiſſet. Ac de ſecũda quidem
regula hactenus. Tertiã hãc habebimus.

Si de cuiuſpiam errantis pertinacia du
bitant iudices: duæ res illis ſunt accura-
tiùs tranſigendæ: quarum vna Theolo-
gorum propria eſt,altera cum Theologis
iuriſperitorum etiam communis. Priorem
ergo à Theologo iuriſperitus mutuabi-
tur:poſteriorem aũt ſuo ſibi iure vendica-
bit. Primùm igitur à ſapientiſsimis Theo-
logis illud explicatum diffinitumq́ue ha-
beant iudices,an error,qui in iudicium ve-
nit,cum fide catholica apertè pugnet. Nã
vna ex hac parte dupliciter hæreſeos iudi
cium excludetur:vel quia incertũ eſt dog-
ma illi errori contrarium catholicæ fidei
veritatem eſſe, vel quia repugnantia erro-
ris eiuſmodi & catholicæ veritatis obſcu-
ra eſt & in opinione poſita. Vt ſi verbi gra-
tia olim negaret quis epiſtolã ad Hebręos
eſſe Pauli,habeat autem pro certo illam eſ
ſe canonicam,& de auctore epiſtolæ quæ
ſtionem moueat,non de auctoritate: ſunt
Theologi,qui ſentiãt hæreſim illam eſſe.
Ego verò niſi eccleſiæ definitio obſtaret,
nõ puto,qui exiſtimẽ Chriſti fidẽ in nullo
extremo verſari diſcrimine,ſi libri canoni-
ci auctorẽ neſciamus,modò ſciamus librũ
eſſe canonicũ. Quocirca ſiue Paulũ, ſiue
Lucã,ſeu Barnabam illius epiſtolæ aucto
rẽ quiſpiam dixerit,ſi ſolida ei eſt fixaq; &
conſtãs epiſtolæ auctoritas: non cõtinuò
Chriſti fidẽ euertet. Cùm igitur tẽpore. D.
Hieronymi nõdum fuerit exploratè co-
gnitũ an fidei certa veritas ſit, Paulũ illam
ad Hebræos epiſtolã ſcripſiſſe,ſi error ad-
uerſus ad tribunal fidei tũc referretur, cri-
minis fortaſſe quidẽ iudiciũ fuiſſet,ſed hæ
reſeos iudiciũ nõ fuiſſet. Item,Dei auxilio
peculiari nos egere, vt ſicut oportet crede
re,ſperare,diligereq; poſsim⁹, fidei dogma
eſt lõgè certiſsimũ. Qui inficiabũtur,nul-
los eſſe habitus ſpei & charitatis infuſos,il
li dogmati huic,vt quidã ſentiũt,repugna
bũt:ſed quia ea pugna,tametſi valde ꝓba
biliter apparet,non tñ eſt manifeſta ratio-
ne cõprehenſa,eorũ hominũ error notan
dus eſt, temeritas & impudẽtia notandæ:
hæreſis ne ſuſpicãda quidẽ ante ſacri cõci
lij Tridẽtini decreta. Qui locus nullo etiã
cõmemorãte fidei cẽſores admonet, vt id
mutui,quod à Theologis ſunt neceſſariò
accepturi,nõ à quibuſuis accipiant:ſed ab
eruditis,expertis,exercitis. Qui ſcilicet cũ
exploratũ habeãt,qui nam ex Theologię
locis certi ac firmi ſint,qui cõtrà probabi-
les & nõ neceſſarij:tũ argumẽtorũ Theo-
logicorũ frequẽti atq; expedito vſu facilè
quoſcũq; errores deprehẽdant, q̃ fidei ca
tholicę dilucidè refragẽtur. Altera erat res,
vt iudices diligẽtẽ nauẽt operã,quò illis er
rãtis pertinacia pateſcat. Quæ ſi in dubiũ
fortaſſe vertitur,& neq; ex ante, aut dictis
aut factis neq; ex errantiũ ſtatu,cõditione
& ingenio colligitur,nõ alia eam ratione
meliùs deprehẽdent,q̃ ſi errãti certũ ſignũ
catholicæ eius veritatis oſtẽdant,cui error
iſtius cõtradicit. Vt ſi proferatur apertus a-
liquis ſcripturæ locus,aut definitio legiti-
mi cõcilij generalis,aut decretũ conſtans
apoſtolicæ ſedis,aut vna quælibet alia cer
ta nota earũ,quibus & catholicæ veritates
& cõtrariæ omnino hæreſes dijudicãtur.
Quòd ſi hiſce ſignis notiſq; ꝓlatis ille ceſ- *Sic fortè in*
ſerit,argumẽtum erit ignorãtiæ probabiliſ *terpretãda*
ſimũ:ſin repugnauerit, argumentum erit *eſt ſentẽtia*
pertinaciæ certiſsimũ, præſertim ſi nec in- *Bar.l.Tu-*
genij nec doctrinæ expers ſit. Nã ſi adeò *tor.ff.de ſu*
rudis & imperitus eſt,vt harũ rerũ intelli- *ſpect.tut.et*
gẽtiam nullo modo habere poſsit, equidẽ *Felini in ru*
nullã certã regulã præſcriptionẽq; conſtã *brica.de hæ*
tẽ exprimerẽ, vt hominis eiuſcemodi ꝑti- *reti.& Car*
naciã innoteſceret. Certè ſi q̃ eſt craſſa pin *dina.in Cle*
menti 1. de
ſum.Trini.

guiq;

Qui sentiẽtis episcopi & inquisitorũ admonitionẽ esse legitimam, ut qui eam contemnit, hic pertinax censeatur.

guiq; Minerua describẽda formula, ea erit
sentẽtia ecclesiæ cõis fideliũq; cõsensus &
cõspiratio eadẽ, qbus si iste aduersetur, tũ
etiã quũ videt cõtra se venire oẽs, pertinax
atque adeò hæreticus existimabitur. Nec
necesse erit tñ orbẽ omniũ peragrare ter-
rarũ & singulorum fidelium rogare sen-
tentiam. Nam quæ sit fidelium singulo-
rum neque arte aliqua nec diligentia, &
inquisitione perpenditur, sed quodam
quasi prudentiæ sensu iudicatur. Quem-
admodum enim si quispiam neget om-
nem ignem calefacere, non est opus, vt
contumax in naturam habeatur, propo-
sitionẽ illã generalẽ inductione & demon-
stratione singulorũ igniũ, sed significatio-
ne poti⁹ & ratione declarare, cũ quibusdã
demõstratis eadẽ sit de cęteris ratio. Sic in
fidẽ ecclesię ille erit petinax, qui suę prouin
cię aut ciuitatis fidelibus vniuersis in fidei
sentẽtia repugnarit. Sed hæc relinquamus,
idque largiamur inertiæ nostræ: inepti e-
nim sumus vt hebetes ac rudes ad regu-
lam, & lineam exigamus. Hæc verò om-
nia, quæ in hac postrema constituenda re
gula diximus, si ad vulgaris prudentiæ ra-
tionẽ dirigas, recta fortasse erunt, sin perpẽ
derit ad exactioris disciplinæ præcepta ve-
lis, reperiẽtur quædam fortasse non recta.
Quid enim in tã inæquabili & rerum &
ingeniorum veritate præscribere nos pos
sumus, quod æquabile inter omnes &
vnum omnibus esse queat? præsertim cũ
id genus causæ propemodùm coniectura
les sint, in quib⁹ iudices indicijs quibusdã
atq; vestigijs in ipsa penetrare hominũ cor
da pertentant, quæ si cognoscerent, nõ ege
rẽt perpẽdiculis, non normis, non regulis.
Quid igitur hæresis sit, quæ hæretica pro-
positio, quia demũ via ac ratione vtriq; &
theologo & iurisperito internoscenda, mi
hi iam satis superque dixisse videor.

De propositione erronea, sapiente hæresim, piarum aurium offensiua, temeraria, scandalosa.

Caput vndecimum.

DEinceps vt erat propositum, de pro-
positione erronea videamus. Cuius
notio ac definitio non eadem omnibus,
sed sua cuiq; est, vt hîc etiã verũ id esse cõ
probes, Quot homines, tot sententię. Illud
autem in primis definitum & constitutũ
sit, propositionem erroneam ab hæretica
non cogitatione modò, sed re etiam sepa-
rari. Non enim, vt quidam existimant, cõ-
cilium Constantiense, vnde varia ista erro
rum genera accepimus, propositionem er
roneam vsurpat in significatione generali,
vt erroris hæretici & cæterorum genus cõ
mune sit, quæ videtur esse eius nominis
propria significatio. Ecquis enim credat
quicquam aliud esse propositionem erro-
neam quàm errorem? Sed concilium, vt di
xi, ab hac vsurpatione lõgè abest, id quod
statim planum faciam, si verba patrum ad
scribam. Compertum est, inquiunt, ex præ
fatis articulis plures esse notoriè hęreticos,
alios non catholicos, sed erroneos, alios
scandalosos, quosdam piarum aurium of
fensiuos, nonnullos temerarios. Quæ for
ma sermonis esset & falsa & absurda, si pro
positio erronea pro quocunque er[illegible]e cõ
muniter sumeretur. Iam enim rectè quo-
que dici posset post multas argumenta-
tiones enumeratas, in his quasdam esse syl-
logismos, quasdam inductiones, quasdam
argumentationes, quod quàm sit ineptũ,
nemo est, qui non intelligat. Sine dubio
igitur erronea propositio ab hæretica se-
cernitur, non tanquam genus ab specie,
quod esset discrimen rationis, sed tanquã
vna erroris species ab altera, quæ vera re-
rum non modò vocabulorum distin-
ctio est.

Illud deinde constituere debemus,
quod priùs forsan dictum oportuit, sed
doctrina sera non est reprehendenda;
præsertim si in opportunum tempus re-
seruata sit. Constituendũ ergo catholicas
veritates nõ singulari modo, sed bipartito

reperiri. Quædam enim sunt catholicæ veritates, quæ ita ad fidem pertinent, vt his sublatis, fides quoque ipsa tollatur. Quas nos vsu frequenti non solùm catholicas, sed fidei veritates appellauimus. Aliæ veritates sunt etiam ipsæ catholicæ & vniuersales, nempè quas vniuersa ecclesia tenet, quibus licèt euersis fides quatitur, sed non euertitur tamen. Atque in huiusmodi

Cap. 6. veritatum contrarijs erroribus suprà dixi fidem obscurari, non extingui: infirmari, non perire. Has ego nunquam fidei veritates censui vocandas, quanuis doctrinæ christianæ veritates sint. Speciales orationes applicatas vni personæ per prælatos vel religiosos plus prodesse eidem, quàm generales, Fratres non teneri labore manuum victum quærere, sed licere eis esse mendicos, & complures alias similes propositiones, quas omnes catholici veras esse sine dubio existimant, ideoque veritates catholicæ vocari possunt atque etiam debent. Quæ igitur propositiones huius posterioris generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello, quæ quoniam doctrinæ catholicæ aduersantur: errores sunt hæresi proximi, hæreses non sunt. Nec nostro more nos ita loquimur, sed est etiam hoc in more positum sermoneq; maiorum: vt nomen generis speciei illi absolutè tribuant, quæ est in eo genere imperfectissima. Sic Aristoteles in prædicamentis dispositionem seiunxit ab habitu: cũ tamen dispositio aliàs habitus ipsius genus sit. Virtus quippè, quam habitum esse nemo est qui nesciat, dispositio est perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ sunt propè innumera, referam⁹, illud est passim, vulgi etiã ore cõtritũ, quò animalis vocẽ, cùm omnium animantiũ communis sit, interdum pro his solùm accipiunt, in quibus nihil aliud quàm vis animantis apparet. A qua consuetudine ne Paulus quidem abhorruit, quum animalem hominem dixit, quasi brutum expertemq; rationis. Patres item concilij Constantiensis hoc sensu videntur esse locuti, si accuratè eorum voces expendamus. Ex quibus facilè intelligimus, erroneas propositiones contra catholicas fuisse diuisas, & inferiore quodam gradu quàm hæreticas fuisse locatas. Error itaque, qui & minus quiddam quàm a per ta hæresis & catholicæ doctrinæ tamen contrarius est, propositio erronea vocatur. Theologi denique modestiores, quum in disputationibus suis quicquam sanæ doctrinæ aduersum hæreticum appellare non audent, temperato vocabulo erroneum esse confirmant. Quum verò in hunc sensum & vulgari consuetudine alliciar, & compellar maiore Philosophiæ ratione: facilè me patior in eum adduci libenterque in eo cupio retineri. Est & propositionis erroneæ alius item gradus. Quum enim veritas aliqua sapientum quidem opinione vehementi fidei veritas est, sed non est planè ab ecclesia definita, nec certo argumento demonstrata, tunc veritati illi aduersari non est hæreticum, sed erroneum. Videlicet hæresis, quemadmodum suprà diximus, à voluntate quoque errantium pendet, nedum ab intellectu. Error autem sicut & falsitas, è rebus ipsis significatis perpenditur, nulla asserentis habita ratione. Ita licèt veritas illa ad fidem suapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum est: hæretica pertinacia abest, error grauis & periculosus non abest. Similiter & propositio erronea tertio quodam gradu vocari potest, quæ certæ veritati catholicæ fidei aduersatur, non manifestè quidem, sed sapientum omnium longè probabili ac fermè necessaria sententia. Eius quippè erratio grauis est, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti sentiunt periculum grãde catholicæ fidei cõflare. Quicunq; ergo vel doctrinã fidei appendicè aliquidò euertit vel fidẽ ipsam in discrimen adducit, vehementer illa sanè

in christiana disciplina errat, atque adeò eius dicta iure appellantur erronea. Verùm de erronea propositione plus quàm satis dictum est.

Propositio verò sapiens hæresim à quibusdam definitur ea, quæ in significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quanuis piè intellecta sensum aliquẽ habeat verum, vt sunt, inquiunt, istæ propositiones, Pater est maior filio, Christus est creatura, Tres sunt dij. Quæ definitio nec vocabuli potestatẽ exprimit, nec rei diffinitæ vim naturamq́; declarat, nec mutuo nexu cum illa est copulata. Quis enim dubitet, illam propositionem, Ridiculum est eucharistiæ sacramentum solenni ritu per vias publicas circunferre, Lutheranorum hæresim sapere, qua negant in Eucharistia corpus Christi verũ cōtineri? & tñ in nullo pio sensu vera est. Huiusmodi propositiones multas in Erasmo, Ioanne Carione, alijsq́; quibusdã huius seculi scriptoribus passim leges, quę nec apertas hæreses præ se ferant, nec sanum aliquem habeant sensum: sed quia hæreseos saporem quendam & odorem referunt, meritò eas quidem dicimus hæresim sapere, qui verò illas proferunt, hos hereticorum & saporem habere & proferre odorem. Nec exempla illa placent, quibus hi suam definitionem illustrant. Veriora equidem exempla desidero & magis ad rem, de qua igitur, accommodata: quanuis in hoc genere nihil ab ijs requirendum est, qui omnes istos propositionum gradus permixtos esse ac confusos opinantur. Sed primùm exemplum è Ioãnis Euangelio Christique doctrina sumptum est. Quòd verò Christi doctrina & Euangelium hæresim sapiat, scribere ego nō auderem. Illud secundum exemplum congruens atque aptum est, si eis assentimur, qui existimant, illam orationem, Christus est creatura, simpliciter veram esse, sed eam Theologos refutasse, quòd fœtorem quendam ab Ario contraxerit. In quam sententiam diuus Thomas multa dixit. 1.p.q.16. ar.8. Ac Sophronius in sexta synodo act.11. planè fatetur, Christum creatum & increatum, idemque in tertio libro Ioannes Damascenus. Sed & Hieronymus creaturæ In Isaie nomen in Christo non horret. 45.cap. Ego verò semper habui persuasum, enunciationem illam & simpliciter falsam esse, & catholicæ fidei absolutè contrariam. Est enim in creaturæ voce negatio intus inclusa, quæ Christi supposito absolutè diuinitatem tollit. Nam qui dicit rem aliquam factam ex nihilo, is negat eam de substantia generantis extitisse: hoc enim discrimine id, quod verè & propriè factum est, ab eo, quod verè & propriè est genitum, separatur. Quemadmodum igitur illud, Christus cœpit esse, fidei aduersum est, quoniam inde perspicua argumentatione sequitur, filium Dei esse cœpisse, atque adeò aliquando non fuisse: sic & illud, Christus factus est ex nihilo, fidei quoque aduersatur: quòd implicitè filius dei de natura eius, à quo extitit, esse negatur. Siue igitur incipere siue factum esse seu esse creaturam, de filio dei verè enunciari non possunt, quoniam inficiationem abditam & latentem continent, quæ à filio dei, pro quo nomen Christi accipitur, vel perpetuum esse vel esse à patre depellat. Itaque, vt mea fert opinio, propositiones illæ ac cæteræ eiusmodi non tanquam sapientes hæresim, sed tanquam hæreticæ à Nicænis patribus sunt damnatæ. At propositionem hæreticam & sapientem hæresim eandem esse, mihi quidem non fit verosimile. Stultus nempè haberetur is, qui quam rem vinum esse constaret, hanc vinum sapere, nisi per iocum & ridiculũ, diceret. Iã patrẽ & filiũ & spiritum sanctum tres deos esse cũm fide apertè pugnat. Nam sensus ille, qui pius dicitur, impius est. Pari certè ratione illa propositio, Deitas est crucifixa, hæresim sapere diceretur: quã tamẽ, vt hæreticã manifestè quinta synodus condẽ-

nauit

nauit. Illa item, Essentia generat essentiam, in gradu sapientiũ hæresim locaretur, quã in hæreticarum numero poni oportere, cõcilium Lateranẽse definit. Quid illæ? Essentia diuina non est persona patris, In tribus personis tres sunt deitates, aliæq; plures huiuscemodi, quas in sẽsu nouitio & nuper à se excogitato quidam veras esse dixerunt. Sanè nihil tam absurdum dici aut excogitari poterit, quod in sensum aliquem fictum si detorqueas, verũ non sit, ac rationi tùm humanæ tùm diuinę consentaneũ. Sed consentaneum non est, sensa eiusmodi commentitia, ab vsuq; sanctorum & ecclesiæ aliena pia nũcupare: & homines futiles talium sensorum excogitatione defendere. Ego certè, vt quod sentio loquar, harum propositionum auctores nihil minus quàm hæreticorum saporem habuisse arbitror. Sed si in eis aliquem meo gustu percipio, inscitiæ sapor ille est, non hæreseos. Quum verò loquendi vim & consuetudinem verborum teneo, propositiones ipsas, de quibus loquimur, non sapientes hæresim dico, sed fidei manifestè cõtrarias. Sermones porrò istos per metaphoram figuratos considerata intelligẽtia magis percipere possumus, quàm circunscripta definitione explicare. Quamobrem quid hæresim sapiat, quid non sapiat, non tam finitione & argumentatione speculatricis disciplinæ, quàm sensu quodam gustuque prudentiæ iudicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis & internoscenda mente exercitatum, qui, vt canes venatici, in libro, quem legendũ suscipit, hæreses odore quodam suspicionis quàm sagacissimè peruestiget: eiusque libri auctorẽ corruptum esse acutissimè sentiat. Leget eum librum fortasse alius stipes sine sensu, qui nihil omnino indagare, nihil olfacere, nihil ne suspicione quidem possit attingere. Quales sunt hodie nõ pauci, qui Baptistam Cremensem, Henricum Herpp. Ioannem Taulerum, aliosque huius farinæ auctores quotidie habentes in manibus, quotidiè in ore, eorũ errata tamen, mentem, animum, non odore vllo, non vestigijs, non sapore capiunt. Videlicet, abstulit Dominus à Iuda & Hierusalem iudicem & prophetam & ariolũ & senem & sapiẽtem de architectis & prudentem non solùm eloquij mystici, sed hæresis occultæ diiudicandæ. Quid ni muti sint canes & latrare non valeant, quibus ad inuestigandum nulla iam est sagacitas narium? Et cùm tot signis lupi declarent, qui sint ac velint, quid quærant ac desiderent, canes tamen ferè stupor oppressit, pastores verò cæcuniũt & obsurdescunt nescio quo modo: vt nec ea, quæ à viris sagacibus monentur, audiant, neq; ea, quę à lupis geruntur, videant: nisi fortè omnes & pastores & canes stupidi timore obmutuerunt. Atqui vndelibet stupiditas accidat, ad ecclesiæ perniciem idem est. Securi enim iam poterunt viri improbi non modò ad aurem admouere sermonem, qui vt cancer serpat, sed patentius venenum spargere atque euomere virus pestilentissimũ erroris sui. Quòd, si mens non lęua fuisset, etiam occultum atq; in venis inclusum à sano humore secerni & internosci tam poterat adhibita diligentia & cura grauique & acri iudicio, quàm potest color albus à nigro aut dulcis sapor ab amaro distingui. Sed non est huius loci ecclesiæ calamitatẽ deplorare. Nunc enim id solũ agitur, propositionum sapores magis sentiendi & gustandi viribus discernendos, quàm speculandi. Causa quippè hos non natura distinguit. Itaq; non pręceptis & regulis, sed prudentia & sagacitate diiudicantur. Expediã breui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Leges illam propositionem, Pater maior me est, in Euangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum & perspectũ: antecedẽtia & cõsequẽtia in Euãgelio verba diligẽter attẽdis, eius doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Iã experiere, nisi habes humore aliquo malo affectũ gustũ, propositionem illam, Pater maior me

est, non hæresim tibi sapere, sed modestiã. Legebat eandem in Arianorũ libris Athanasius: auctores intus & in cute nouerat, Arianæ disciplinæ causas & effecta principia & connexa perspexerat: & quæ in Euangelio Christi dulcis erat super mel & fauum, eadem propositio in Arij libros transfusa sapiebat hæresim, eratque eius gustui vel amarissima. Atque vt idem vinum ex vase vno sapit picem, ex altero non sapit, & res eadem illud olet, vnde fit, è cœno malè, ex arcula mulieri benè: sic vna & eadem oratio ex vno corde & ore odorem spirat iucundissimum, ex altero teterrimum; ex vno saporem suauem seruat, ex altero insuauem. Quemadmodum etiam videmus, aquam è radicibus & canalibus, per quas transit, aliud atque aliud & olere & sapere. Non itaque è rerum ipsarum orationumque natura sapor odorvè, omnis existimandus est: sed tum res tum orationes ipsæ à venis aliquando & vijs, per quas permeant, saporem & odorem accipiunt. Saporem igitur propositionum, vt dixi, non tam scientia quàm prudentia dijudicat. Quocirca quæ propositio hæresim sapiat, quæ contrà non sapiat, non Theologi quiuis, sed prudentes solùm atque experientes poterunt iudicare.

Idem verò de propositione malè sonante seu piarum aurium offensiua dixerim. Est enim, vt linguæ nariumque, ita & aurium iudicium suum absurdos & abhorrentes sonos respuentium. Quemadmodum autem non solùm res falsæ atque perabsurdæ, sed graues quoque ac veræ sententiæ inconditis verbis elatæ offendunt aures, acres præsertim & acutas: sic Theologorum aures teretes, & religiosæ non à sententijs modò falsis & hæreticis, sed ab eis etiam abhorrent, quas intelligenti iudicio percipiunt malè atq; absurdè sonare: quamuis nullam in eis falsitatem hæreseos deprehendant. Dupliciter ergo de propositione malè sonante loqui possumus: vno modo generaliter, quo omnis propositio fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis, quò apertiùs illam vident fidei catholicæ esse contrariam. Alio modo specialiter, quo gradum quendam propositionum cõstituimus ab illo hæreticarum supremo distantem. Qua ratione eas propriè malè sonantes propositiones & piarum aurium offensiuas dicimus, in quibus nullus error fidei aduersus manifestè notari potest, sed absonum nescio quid atque absurdum, quod indignum esse pijs & religiosis auribus videatur. Enimuerò in hisce absonis & absurdis propositionibus discernendis, nollem equidem imperito atque imprudenti vulgo aures dedere, quarum est iudicium pinguissimum. Sanè quanquam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium scilicet communes sunt, iudicium rectum adeò doctis atque indoctis est & promiscuè & communiter à fide datum, vt quæ propositiones vulgi opinione malè sonantes habentur, intelligentium quoque iudicio malè sonantes ferè sint: at promiscuum vulgus auditum plerunque hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem quàm opus est, & multa sæpè tum auribus accipit, tum animo fert, quæ tritæ atque intelligentes aures aspernantur: quædam contrà refutat quasi absona, quæ Theologos peritos & sapientes non modò non lacessunt, sed ne mouent quidem. Theologos, inquam, peritos & sapientes. Nam in quibusdam aurium sensus fastidiosissimus est, in quibusdam etiam superbissimus. Quia igitur vel Theologi quidã nónulla respuunt, quæ aures clementes & modestas minimè offendunt, necessarium est, si res has rectè & sapienter dijudicare volumus, aurium habere sensum politũ, tersum, subtilem, prudẽtem. Quòd si propositionũ absonarum consonarumq; iudicium

iudicium eccleſia in vulgi auribus collocaſſet: illam certè propoſitionem, Beata virgo peccatum originis à primo parente contraxit, malè ſonare, & pias aures offendere iudicaremus. Illa enim audita vulgus ſine dubio perſtringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offenſio crimē eſt. Id autem in crimine ponere, quod eccleſia ab omni alienum crimine cenſuit, temerariæ inſolentiæ eſt. Euangelij item verba quædam, ſi turba nobis lex eſt, malè ſonantia fuiſſent, & piarum etiam aurium offenſiua. Turbas quippè aliquando Dominus vocibus ambiguis obſcuriſque turbauit. Quin inſigniter atq; aſperè diſcipulorum quandoque teneras auriculas perculit: nā Phariſæorum aures mordaci ſolebat radere verò, Phariſæi audito Chriſti verbo ſcandalizabantur, pleriſq; diſcipulis durus erat illius ſermo: turbis habere dæmonium videbatur. Nec eſt ambiguum hoc tempore eſſe Phariſæos quoſdam, eſſe ſtolidam turbam, & multitudinem falſis opinionibus obtuſam, certos demū eſſe diſcipulos, quibus eſt ſermo veritatis duriſsimus. Hi, ſi abuſus reprehēdas, q in imaginibus & colēdis, & ornādis in ſacellis, tēplis, monaſterijs, ſepulchrorū monumētis ſempiterniſq; memorijs condendis ſunt plurimi: ſi affirmes, in huiuſcemodi interdum, vel potiùs nimiū ſæpè plus vanitatē valere quàm religionem, diabolum quàm Chriſtum: hi, in quam fortaſſe dicēt, te Lutheranis opinionibus occupatum intolerabiles ſonos fundere. Non eſt igitur habenda ratio vulgi promiſcui, imbecilli, perturbati, imprudētis, ſed prudentis, ſynceri, pij, incorrupti. Nec Theologia modò requirenda eſt, ſed pietas & prudentia. ſine qua nullæ aures poſſunt conſentaneos ſonos abhorrentes que diſcernere. Itaq;, vt ſemel finiamus, cū non ſit cuiuſuis malè ſonantem propoſitionem à benè ſonante diſtinguere, prudētiſsimi Theologi, quod iam iterum ac ſæpè dixi, cōſulendi à iudicibus eccleſię ſunt: niſi volunt in harum rerum iudicijs vehementer errare. Et quanuis nullam nos quidem comprehenſionem habeamus, definitionem nullam, qua iudices valeant ſingulas in ſpecie malè ſonantes propoſitiones iudicare: illud tamen ſpeciatum admonere poſſumus, huiuſmodi propoſitionū duos eſſe gradus. Vnum earum, quas antè diximus, hæreſim ſapere. Videlicet, quæ fidelium guſtatui malè ſapiunt, eædē malè ſonant auditui. Verùm quia guſtatus ſenſus pinguior & craſsior eſt, auditus ſubtilior & acutior, alter gradus malè ſonantiū propoſitionum eſt, quæ licèt hæreſim nō ſapiant, ſonum tamen quendam abſurdū & peregrinum referunt, qui à doctrina ſana ſynceroque & ſolido eccleſiæ ſermone diſcrepare videatur. Qua ratione pias illæ aures feriunt & aſperè & grauiter, tametſi cur ita feriant, cauſa ſæpè occultiſsima eſt. Huius generis illa exempla videntur appoſitiſsima, quæ concilium Conſtantien. notauit, Graduationes & magiſteria vniuerſitatum eſſe vana gētilitate introducta, & tantùm prodeſſe eccleſiæ quantū diabolum, Syluestrum & Conſtantinum erraſſe eccleſiam dotando, Eccleſiam Romanam eſſe ſynagogam Sathanæ, Electionem Papæ à Cardinalibus per diabolum fuiſſe introductam. Item, Papam non debere dici ſanctiſsimum propter officium. Alioqui diabolus diceretur ſanctus, quia eſt officialis dei, Item, plures Romæ nunc ſaluari ex coniugatis quàm ex clericis, Itē, monachatum non eſſe pietatem, Item Romani epiſcopi monarchiam poſt Diui Hieronymi tempus exortam eſſe, Item, Phocā inſtituiſſe Romanam eccleſiam omnium eſſe eccleſiarum caput: & alia innumera, quæ, ne longū faciam, prætermitto. Quòd ſi quis adeò tenui palato eſt, vt has etiam propoſitiones hæreſeos ſaporem referre iu dicet, cum eo equidem non magnoperè contenderim, præſertim ſi de harum vna & item altera ſermo ſit. Quanquam mihi, fateor, palatum torpet quandoq; ac iacet, auris ſubtilior & erectior eſt. Ita mihi videor

deor

deor facilius posse propositiones auditu quàm gustatu percipere. Sed, vt dixi, neuter sensus regulis instituitur, si defuerit prudentia & spiritus quidam diiudicãdi: si verò hæc affuerint, sine præceptis nostris theologi iudicium poterit esse vel rectissimum. Ac de propositione malè sonante hactenus.

Propositio verò temeraria duobus itidem modis vsurpari solet: & cõmuniter & propriè. Communiter, vt omnis propositio à fide auersa temeraria quoque appelletur, etiam si hæresis manifesta sit. Ecquid enim inconsideratissima ac dementissima temeritate plenius quàm Christi ecclesiã contradicere? Propriè autem ea vox vsurpatur, quum asseueratio vt temeraria notari potest: vt hæretica vel erronea vel sapiẽs hæresim non potest. In quẽ sensum post istos propositionum gradus postremum locum propositio temeraria tenet. Temeritas porrò non vno & simplici modo intelligitur. Temerè enim ea quandoq; fieri dicimus, quæ non consilio, sed fortuitò geruntur. Quo modo ea temeraria sunt, quæ turbulẽtè & inconsultè effutita sunt. In hoc verò significatu temeritas, quæ nullo delectu aut discrimine ducitur ad iudicandum, sapientiæ cõtraria est, in qua non casus & fortuna, sed ratio & cõsilium valet. Qui ergo nulla aut ratione aut auctoritate impulsus res ipsas affirmat, sed temerè scribit & dictitat vel quod in buccã venit iure is tanquã stultus & temerarius reprehenditur. Nam quanuis vera aliquãdo dicat, sed vt vera dicat tamen, non id consilium & ratio, sed fors & casus efficit. Qualia sunt nonnulla, quæ viri quidam pij in vita rebusq; gestis Christi Domini magis comminiscuntur quàm contemplantur, quæ etiam scribunt non tam verè & prudenter, quàm deuotè & feruenter. Quorum est interdum cæca ac temeraria quidem & in assentiendo credulitas & in asserendo facilitas: sed temeritas hæc tamẽ nõ est eiusmodi, vt à fidei iudicibus coërceri debeat, qui grauiorum errorum censuram assumere suo iure possunt, leuioris huius vel imprudentiæ vel stultiæ nõ possunt. Fidei quippè cognitio illis mandata est, non prudentiæ, eius præsertim, quæ viros pios sæpè destituit. Videmus autem illiusmodi seu meditationes seu contemplationes, licèt inconsideratè atq; imprudẽter sine ratione & graui testimonio editas, cum pietate ferè atq; adeò cum sanctitate esse coniũctas. Nõ decet igitur, vt simplicitas columbina seuerissimi tribunalis iudicio vexetur: quantumuis illa sit inconsulta & imprudens. Dicitur rursum & id temerè asseri, quòd insolenter nimiumque audacter assentitur. Quo modo omnibus in rebus asseuerandi temeritas pronunciãdiq; audacia turpis est quidem, sed in his, quæ ad ecclesiæ doctrinam attinent, est periculosa vel maximè. Habet enim contẽptionem superbam ecclesiasticæ regulæ: quam contemptionem nisi fidei iudices coërceant & comprimant, dici non potest quantùm discriminis omnis ecclesiæ doctrina sit habitura. Quæ igitur non inconsulta oratione modò, sed, vt verbis vtar grauioribus, confidenti audacia, insolẽtia proterua, exultatione impudenti, iactatione superba, non cõtra fidem dico, sed contra ecclesiasticæ modestię regulam asseruntur: ea Theologi in præsenti temeraria censent, atque inter errorum gradus constituunt & locant, qui, quoniam hæresum appendices sunt, à fidei iudicibus sunt animaduertendi. Vt, Beatam virginem non esse in cælos cum corpore assumptam, quod licèt fidei minimè aduersum sit, sed quia cõmuni ecclesiæ consensioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Item, in baptismo non infundi paruulis informantem gratiam & virtutes: cùm concilium Viennense contrariam opinionem duxerit eligendam. Item, Angelũ non esse simul cũ mundo corporeo creatum aut ipsum etiã nõ esse incorporeum: cuius vtriusque rei contrarium concilium Lateranense sub In

Pp no-

nocentio tertio nos docuit. Item, Diem iudicij ad certum quendam diem, menſem annumvè futurũ. Vt verbi cauſa, ab hinc quinto vel ſexto: quod à concilio Lateranen. ſub Leone decimo diligenter præcautum atq; prouiſum eſt. Nec enim eſt parua temeritas eius rei præſagitionẽ vſurpare, quam incluſam diuinitus pater in ſua poſuit poteſtate, & neq; apoſtolis neq; angelis reuelauit. Item, Ioannes Euangeliſta fuit in vtero ſanctificatus, atq; in ſumma omnes illæ propoſitiones, in quibus à fidei & ſcripturarum lege vniuerſali quiſpiam ſine idoneo teſtimonio aut probabili ratione eximitur. Nam huius generis exceptiones temerariæ fidei leges tametſi nõ tollãt, præcidunt tamen. Eſt demũ & ea temeraria propoſitio, quæ in doctrina fidei cum celebris vniuerſitatis communi decreto ac definitione pugnat. Quanquam enim circunferuntur articuli Pariſienſes, qui non ſunt articuli fidei omnes: quoniã ne hãc quidẽ vel longiſsimè tangũt: ſed ei⁹ academiæ tñ de fide & religione fixa conſtãtiaq; decreta ſemꝑ Chriſti eccleſia ſuſpexit. Qui verò cõtempſerunt inaniaq; & leuia ac ꝓ nihilo exiſtimarũt, oẽs ad vnũ periclitati ſunt, & ij, qui manifeſtè ab eccleſia diſceſſere, & ij qui eccleſiæ fuere ſuſpecti: poſtremo ij, qui in occulto adhuc latent, ſed ſuo ſe tempore, vt cæteri, prodent.

Propoſitionem autem ſcandaloſam quidam cum piarum aurium offenſiua cõfundunt, vt verbis diſtinguantur, re eædem prorſus ſint. Atq; huius generis exempla illa ponunt, Tyrannum poteſt quilibet illius ſubditus occidere, Ieiunare impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni, Nullum eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo. At ij ſita perturbati ſunt & confuſi errorũ gradus, nullus vt ſit primus, nullus vt ſecundus, nullus vt tertius aut quartus. Propoſitio igitur ſcandaloſa duobus ſimiliter modis appellari ſolet. Priùs vſurpatione communi, qua omnis oratio, quæ occaſionem ruinæ præſtet quanuis hæretica apertè ſit, ſcãdaloſa dicitur. Quo ſenſu concilium Conſtantienſe. 15. illam propoſitionem, Quilibet tyrannus poteſt licitè à quocunque ſubdito occidi, &c. tanquam hæreticam & ſcandaloſam cõdemnauit. Quales ſunt item reliquæ duæ, quæ ab his in exemplum ſunt poſitæ.

At verò poſteriùs ſcandaloſa illa propriè oratio vocatur, in qua ſcandalum notari poteſt, hæreſis non poteſt. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confeſsionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ ſcandalo Eraſmus verſatus eſt.

Tales illæ ſunt ſiue commentitiæ fabulæ ſeu narrationes etiam veræ, quibus monachorum occulta vitia vel finguntur vel deteguntur. Id quod ſine dubio ſine imbecillium offendiculo fieri non poteſt. Non enim hic ſcandalum more vulgi vſurpamus, pro eo, quod aures offendit, quodvè fidelis populus horrẽt: ſed pro eo, quod infirmis cauſam ruinæ præſtat, & quod ante fidelium pedes poſitũ eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic eccleſiæ Romanæ abuſus plebi rudi obijcere atque in vulgus edere, ſcãdalum eſt. Sic propoſitiones illæ ſcandaloſæ ſunt, Prælatus malus eſt verè fur & latro, Per cenſuras eccleſiaſticas clerus populum ſuppeditat & auaritiam multiplicat, Sacerdotes criminosè viuentes ſacerdotij polluunt poteſtatem, Clerici epiſtolis decretalibus ſtudentes ſtulti ſunt, Dantes eleemoſynam fratribus mendicantibus ſunt excommunicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, locorum conſecratio, reſeruantur epiſcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris, Vniuerſitates & collegia vanitate hominum ſunt inducta, Leguminibus & piſcibus venter inflatur & turget, atque adeò ad concubitum ac venereas voluptates aptiſsimus redditur. Quarum nonnullæ hæreſim ſapiunt, non inficior, ſed quanuis in verum ſenſum deflectantur,

non

non solùm error, sed ipsa etiam isthæc veritas, qualiscunque illa sit, quæ fortè in his dictis inueniri potest, scandalum affert idiotis & infirmis. Non enim solùm falsa scandalum faciunt, sed aliquando etiam vera. Ac de propositione scandalosa satis ferè diximus. Propositionem autem schismaticam, seditiosam, maledicam, & contumeliosam quorsum attinet definire? Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus verbis à quibusdam explicatur? Res itaque faciles & cuique per se satis expositas consultò prætereo. Quoniam liber hic noster nõ pollicetur, quæ passim vulgata & contrita sunt, sed ea conatur exponere, quę & sunt obscura, nec statim omnibus occurrẽtia & obuia. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus vniuersis instructam. Breuitati quippè studemus, atque vtinam non hoc decipiat nos breuitatis studium. Decepit enim multos: quosdam, qui cùm se breues esse putarẽt, fuere longissimi: alios, qui cùm se breues esse laborarẽt, fuere obscurissimi. Sed hæc hactenus, iam pergamus ad reliqua.

¶ *Quemadmodum argumenta Theologiæ inuenienda atque è locis ducenda sint.*

Caput duodecimum.

DE notis & catholicæ veritatis & erroris contrarij diximus, erroresque ipsos, quàm breuissimè fieri potuit, internouimus. Sequitur, vt vtriusque generis nota quęratur & formula, viam rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inueniendi ex locisque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologici argumenti inuestigandi quidem atque eruendi cõmuniora præcepta sunt. Illud enim perspicuum est, omnium rerum in contrarias partes facultatẽ ex eisdem suppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus è locis Theologiæ argumẽta ducet, quàm Theologus. Sed illius incerta, infirma, & specie veri fallacia erunt: huius, vt qui non vmbrã, sed veritatem ipsam assecutus est, erunt certa firma & constantia. Nec argumentationes tamen omneis Theologus è locis certas exprimit, sed interdum immo sæpè etiam probabiles. Nec id solùm quia loci quidam incerta ferè argumenta præbent: sed quia locus firmus argumentum quandoque præbet non firmum. Nolim enim quispiam hoc ducatur errore, vt si locus firmus est, omnia argumenta inde ducta esse firma arbitretur: aut si ecõtrariò infirm' est locus, oĩa ex eo accepta infirma esse. E sacris quippè literis interdũ argumẽta probabilia ducũtur. Vt si è sensu mystico petita sint, aut sensus etiã literalis non sit exploratè diffinitus. Atque ediuersò historiæ humanæ auctoritas, imbecilla ipsa cùm sit, certa aliquando argumenta suppeditat. Quapropter vbi artem & præcepta adhibuerimus, quibus argumenta è locis theologicis eruantur, adhuc iudicium deest, vt explorentur. Quòd si nulla iudicij ratio, nullum discrimen accesserit: copia quidem argumentandi facilis & prompta erit, sed nullo in pretio tamẽ nisi apud eos, qui res numero æstimare solent, non pondere. Perfectus autem absolutusque Theologus non modò varia è locis argumenta congereret, sed dissentientia & consentientia certaq; & incerta secerneret. Quemadmodum enim dialectici cõsummati facultas duabus rebus expletur inuentione ac iudicio: sic Theologum instructum esse oportet cùm ad inueniendum tùm ad iudicandum, si ars illi in Theologia disserendi expleta futura est, per quam, dico, & sua dogmata firmare possit, & errores contrarios refellere.

Theologi porrò iudicium tunc mihi videor instruxisse, cùm locorum Theologicorum vim & naturam expressi. Nempè è decem partibus, in quas loci Theologici amplitudinẽ potestatẽq; diuisi, quænã earum partium firma argumẽta continerẽt, quæ verò infirma patefeci. Cumq; etiã veritatũ catholicarũ notæ eædem sint & certissima signa, vt quęstiones fidei discernantur, & argumẽta quoq; certissima, vt conclusiones Theologiæ probẽtur: non aliud mihi negocij dãdum credidi in diiudicãdis argumentis, quæ dogmata nostra probarent, q̃ datum paulò antè fuit in ijs notis edẽdis, quæ nostras veritates insignirent. Pars ergo illa iudicandi nec post ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget nec propriè ad locorũ tractatum attinet, quẽ liber hic noster sua inscriptione pollicetur. Quod cùm perspicuum sit, sequitur vt disseramus, id quod præsentis est negocij, quibus rebus possimus eum, quem è locis Theologiæ volumus, adipisci vsum argumentandi. Vbi illud primùm occurrit, quod disciplinarum ordo rerumque contextus ipse ac connexio monet, vt quisquis è Theologiæ locis inuenire cupiet, is communes præceptiones teneat, quas de inueniendis argumentis dialectici tradiderũt. Hæc etenim, si est simpliciter breuiterque dicendum, quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis, eisdẽ fermè à Theologicis: tametsi est alius quoque quidam aditus ad Theologicos, vt ex ijs peculiari via & ratione argumenta deriuentur firma præsertim, quę vsui Theologi sũt necessaria vel maximè.

Primũ præceptum argumenti inueniendi. Omnium autem eiusmodi præceptorum illud est caput, vt Theologus habeat omnes Theologiæ notos & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuisse sat est, sed paratos & expeditos habere oportet. Primùm ergo discatur numerus naturaq; locorũ qui sint, quot sint, quæ vis cuiusq; ac proprietas. Quæ res siue à nobis accipiẽtur seu ab alio, qui ad hæc scribenda paratior post me atq; instructior venerit, nõ multùm refert. Certè, quæ hisce rebus perdiscẽdis necessaria sunt, ea mediocriter, vt mihi videtur quidẽ, libris superiorib⁹ edocui. Locorũ itaq; numerum, vires & proprietates siue hinc siue aliũde ad manũ habere, id est in eorũ cognitione primum.

Proximũ est locos ipsos lustrasse ac cõprehẽdisse vniuersos. Nam qui sacras literas aut nõ legerit, aut etiã lectas minimè intellexerit, is quo pacto è primo loco argumẽtabitur? Qui traditiones Christi & apostolorũ nusquã omnino obseruarit, quo hic modo è secũdo loco argumẽta ducet? Qui nec in ecclesiæ nec in conciliorũ nec in pontificũ doctrina fuerit assiduus, quẽ huic argumentandi vsum loci eiusmodi suppeditabũt? Quas verò argumẽtationes è sanctis auctoribus ille colliget, q̃ sanctorũ libros ne attigerit quidẽ? Quã aũt disserẽdi facultatẽ è scholæ Theologis habere poterit, qui nullo se tẽpore in scholæ cõflictationibus exercuerit? An è Physica, Metaphysica, Astronomia, Geometria is homo ratiocinabitur, q humanã rationẽ his nunquã disciplinis excoluerit? Philosophi demũ & historici ecquid ei emolumẽti afferẽt, qui nõ fuerit in illorũ lectione versatus? Hæc igitur oĩa, cùm argumẽtum quęrimus, cõplecti animo, cogitatione intelligẽtiaq; debemus: nec locos modò habere cognitos, sed ipsos etiã diligẽtissimè coluisse. Sed ais. Est ne quisquam tanto inflatus errore, vt sibi se illa scire oĩa persuaserit? Ego si Theologus isthæc non fuerit cõsecutus, nihil sanè vitupero: id reprehẽdo, si nõ secutus nomẽ sibi Theologi vsurpauerit. Illud aũt argumẽtandi genus, quod ex omnibus locis aptè ducitur, perfectũ ẽt absolutũ est atq; oẽs numeros habet, nec pręter cõsummatũ Theologũ cadere in quẽquam potest. Cùm verò aliqd persuasum est, in quo vel mediocria argumẽta cõpareãt, id cumulatè videtur esse perfectum, propterea ꝙ vulgus Theologorũ qd absit à perfe-

à perfecto non ferè intelligit: quatenus autem intelligit, nihil putat prætermissum. Quod etiam, vt Cicero ait, in poëmatibus & picturis vsu venit in alijsque compluribus: vt delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda non sint, ob eam, vt credit, causam, quòd insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nonnullos inuenias, quos, quoniam ijdem quid in vnaquaq; re vitij sit, nequeunt iudicare, mirificè delectent iuniorum opuscula quædam, in quibus nihil reconditum & exactum est, nulla ex proprijs argumenta ducta: communia omnia, vulgaria, imperfecta ac ferè ex genere probabilium. Ita ieiuna & arida illorum tota est disputatio, quę vix vnius fontis eiusque vulgaris ac triti aqua communi & perexigua rigatur. Quantò D. Thomas copiosior & neruosior est, qui non solùm aut rationi aut auctoritati confidit: sed omni modo argumentatur, & accuratè ex omni loco disserit, testimonijsq; simul ac rationibus conquisitis disputat. At obscura quædam in Thomæ lucubrationibus sunt: istorum verò lucubrationes sunt lucidæ. Sanè quidé. Nó tamé ab illo ita dicuntur de industria: nec in ingenio inest, sed in rebus ipsis obscuritas. Et propria quàm communia obscuriora sunt. Vinum quoq; aqua mixtú clarius est quidem, sed dilutius est tamen. Merum ad bibendum difficilius plus omnino habet virium. Ac de primo inuentionis præcepto hactenus. Reliqua persequamur.

Secundum præceptũ. Argumentationes porrò theologorum suis locis reddere, adeò videtur esse facile: vt non sit fortasse præcipiendum. Nemo enim tã rudis est, quin sciat eò statim vnumquodq; argumentum theologiæ referre, vnde petitum est, aut ad sacras literas aut ad concilia, &c. Quanquã non est inutile argumenta, quæ in doctoribus probatis inueneris, ad locum suum quodq; redigere. Hinc enim & thesaurum tibi comparabis ex aliorum inuentis, & cùm intellexeris cuius loci vsus illis defuerit, ipse per te ea, quæ omissa sunt, diligenter inquires: vt in controuersia catholicorum cum Pelagianis post sacrarum literarum, concilio rum, sedis Apostolicæ sanctorumq; testimonia, quibus Augustinus satis abundè causam obtinuit, rationes theologiæ Thomas addidit: quæ & testimonijs pódus & causæ lucem adhiberent. Agnoscere igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimùm prodest tum in intelligẽdis eorum virtutibus, tum in discernenda varia eorum argumentandi ratione, tùm quòd copia quædam paratur hac diligentia & vsu; vt non solú quæ illi inuenerint, ea habeamus in promptu: sed vt quoties è locis Theologiæ quæremus, similibus in rebus similes nobis argumentationes occurrant. Atq; in omni arte vtrumq; scire operæpretium est & quid & quo pacto sit faciendum. Ambas verò has res imitatione peritorum sic assequimur, vt difficile sit iudicare, plus ne præceptis assequamur, an exemplis. Theologos sanè, quod ad inuentionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt quàm præcepta, nó dico nostra, sed ne cuiuscunque quidem alterius artificis. Prudentia nempè argumétandi nedum scientia theologi veteres polluerunt, qui nec indoctiores quàm recentes isti, & certè prudétiores melioresq; fuerunt viri. Nam de scripturæ sacrę peritia, in qua argumentí theologici thesaurus præcipuè inclusus est, certare cum veteribus nulli possunt. Verùm non in scripturæ solùm intelligentia quærenda, sed cùm multis alijs in rebus negligentes iuniores sunt, tum maximè in argumentis Theologiæ proprijs eruendis. Nec recétiores ego theologos contemno, quorú satis arguta multa, sed, vt modò primumq; nascétia, depicta nimis atq; minuta: si ad vetera conferantur. Quæ plus nescio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorú, plus viriú, non solú ad affectus permouendos, sed ad fidei quoq; euincédos aduersarios. In hac igitur præceptione quãuis facili ela-

borandum eſt, ſi non copiam modò, ſed gradus etiã argumentorum exquirimus.

Tertiũ præceptum.

Multò verò magis theologo elaborandũ, vt cognitis ac tractatis locis quęſtionẽ, quã verſare cupit, in locos theologiæ cõijciat. Cũ autem illã per oẽs deduxerit, conſiderare accurratiùs debet, quid è ſingulis in vtranq; partem dici argumentãdo poſſit. Tum ei colligenda ſunt omnia & quæ conſentire cauſæ propoſitæ & quæ diſſentire videantur, & iudicio adhibito peruidendũ, vtrámne quæſtionis partem ducta argumẽta probent. Vix enim, quemadmodum ſuprà dixi, theologus poteſt ab inuentione iudiciũ ſeparare: ſi veritatem quærere & ampleċti eſt illi inſtitutũ. Nec in omni loco tamen aut pro re aut contra rem argumenta ſemper idonea reperiemus. Non enim ſi aut venator aut piſcator loca apta venationi ac piſcationi cognouerint, quãuis diligentiã adhibeant vel maximã, protinus aut piſcabitur hic aut ille venabitur. Nulla quippè ars adeò eſſe certa poteſt, quæ non interdũ operis ſui fruċtu careat. Vt igitur in diſputatione noſtra loci cõcurrant omnes, optabile eſt. Si minus, plures maioreſq; ponderis plus habebunt. Si verò nulli, nõ eſt minuenda artis opinio, nec de gradu deiiciendus animus, ſed etiam atq; etiã argumenta quærenda. Quanuis enim demerſa ſint, emergent tamẽ hæc aliquando: ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & diuina gratiã, quæ pulſantibus aperit, & quærẽtibus nunquã deeſt. Illud autẽ de probabiliũ quæſtionũ genere diċtũ accipi velim. Nam fidei dogmata ab his locis, q̃ auċtoritate conſiſtũt, manant oĩa. Quare nullũ apud nos certũ decretũ eſt, qđ nõ idẽ è locis oriatur. Nõ itaq; verẽdũ, ne in fidei quęſtione locorũ nos argumenta deſtituant. Sed vtcũq; aderunt res, nec enim omnes eodẽ ingenio & ſolertia nec ſimiliter inquirimus, argumenta rerum huiuſmodi ſemper quidem in locis incluſa erunt: eò autem eruentur vel pauciora vel plura, quò inquirentis erit eruditio, ingenium ac diligentia maior. Atq; hæc quidem haċtenus. Patefaċta enim res ipſa eſt, vt non ſit difficile in exquirendo argumento quid cuiq; faciendum ſit videre. Et multa etiam ſine inquiſitione ſe ipſa offerunt, præſertim hominibus eruditis atq; in harum rerum vſu diu multumq; verſatis. Quanquam quæ cogitatò meditata & præparata in diſputationem inferuntur, ea iure illis anteponimus, quæ repẽtina animi cogitatione prodeunt. Quæ, quoniam celerrima eſt atq; ad breuiſsimũ tempus, offerre argumenta poteſt, ponderare non poteſt. Itaq; vt ſine vllo errore & inueſtigare argumenta & inuenire poſsimus, formula quædam cõſtituenda eſt, quam ſi ſequemur in diſputatione theologica, nunquã à reċto tramite recedemus. Erit autem hęc formula theologorum rationi diſciplinæq; maximè conſentanea. Vbi theologo diſſerendi materia fuerit oblata, quæſtionem accuratè habet expendere ſtatuereq; imprimis, cuius generis illa ſit ex omni illa, quã ſuprà explicuimus, quæſtionum varietate. Niſi enim theologus naturam quæſtionis comprehenderit, nec facilè intelliget qualia ſint ei inueſtiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter ſe colligati atq; implicati ſunt, tamen ex ſingulis certa argumentorum genera naſcuntur: nec vniuerſi, vt à principio ſtatim huius operis dixi, æquè omni quæſtioni accommodantur. Cùm verò genus quæſtionis conſtituerit illud vel maximè, quod eſt omnium difficilimum, an fidei ſit, an non, ſtrper omnes locos ducat eam, illos præſertim, qui erunt quæſtioni magis apti & congruentes. Nam ſi quæſtio eſt ſupernaturalis, in eos locos eſt coniicienda potiſſimè, qui Dei auċtoritate nituntur. Sin autem eſt naturalis, per eos præcipuè locos deducetur, qui naturæ ratione conſtant. Quòd ſi mixta quæſtio eſt & partim à natura partim à reuelatione pendet, per omnes ducatur oportet: cunċti enim iuxtà poſ-

tà poſ-

tà possunt argumenta præbere. Tametsi nullius omnino generis quæstio est, quæ non per omneis locos vtiliter deducatur. Naturæ quippè res sæpè scriptura tradit:& res quoq; supernaturales vel suadet ratio vel exponit. Ac diuina auctoritas humanam fulcit,contraq; humana diuinæ seruit.Nec verò veritas, quæ simplex esse debet, ex dissimilibus rebus misceri & temperari potest. Sed diuina & humana ratio, quod sæpissimè dixi, dissimiles non sunt: nec aliò hæc aliò ducit illa, quin eodem spectant ambæ,& in eundem finem referuntur. Itaque accepimus maiores nostros solitos execrari eos, qui primùm hæc natura cohærentia opinione distraxissent. Quibus quidem ita sunt scholæ theologi assensi,vt nisi has duas res in disputatione sua coniunxissent,non se putarent theologos verè esse. Coniecta itaq; per omnes locos quæstione & collectis hinc inde argumentis,siue quæ discrepare seu quæ cõgruere videãtur,in vtranq; partem dispu tet:sed tñ ad extremũ finiat, qd verũ sit qd cõtrà falsum. Doceat verò primum quid fides Christi de ea quæstione teneat, qbusq; idoneis ac certis testimonijs id qđ tenet euincat: deinde, quid aut præscribat aut certè suadeat ratio. Nã si quæstio naturalis est,ratio præscribit: sin est su pra naturã, ratio suadet. Qua in re,vt modestissimè dicã, scholã apud nostros mediocriter ego iuui. Quæ ante nos non erat adeò fidei argumẽtis instructa: à ratione ductis res theologica propemodùm agebatur. Ordinem ego D. Th. immutaui. Etenim in summa aduersum Gẽtes ille quidem primò rationes,mox testimonia ponit. Ego verò in lectionibus meis semper à principio docui, quid præfiniret de vnaqualibet quæstione fides, tũ quid ostenderet ratio. Sed immutationis huius prõpta est atq; expedita causa. D. porrò Thomas aduersum Gẽtes theologiæ negociũ conficere ratione debuit:quia scripturæ testimonia apud eas vel secundo vel nullo etiam loco sunt. At apud nos,qui Christianos discipulos instituimus,primas partes auctoritas habet,secundas ratio. Quin & hunc disserendi ordinem tãquam naturę nostræ cõsentaneũ magis Augustinus probat: quanuis Manichæis sese attemperans id agat interdum, quod in disputando fatetur esse vitiosum. Natura,inquit,ordo ita se habet,vt, cũ aliquid discimus,rationem præcedat auctoritas. Sed quoniã cum ijs nobis res est, qui omnia cõtra ordinẽ & sentiunt & loquuntur,nihilq; aliud maximè dicant, nisi rationem priùs esse reddendam, morem illis geram,& quod fateor in disputando vitiosum esse,suscipiam. Quo exemplo Thomas ad eundem modum se Gentibus accomodauit: nam in summa theologiæ auctoritas ferè rationi præparat hominẽ, ratio deinceps ad intellectũ cognitionẽq; perducit. In ipsa verò & auctoritate & ratione sunt gradus argumentorũ, & quod cuiq; præstet intelligi facilè potest: vt prima sint quę è scriptura ducuntur, secũda quæ è traditionibus Christi & Apostolorum, tertia quæ ex ecclesiæ decretis, deinceps gradatim reliqua consequantur. Est autem inter theolgos cõtrouersum, vtra sit prior scripturæ auctoritas an ecclesiæ. Verũ hęc sicut & cætera, quæ nõ ad inuẽtionem, sed ad dispositionẽ attinent, nõ putaui esse persequenda. Atq; hæc res, si quãdo in cõtentionẽ venerit, quẽadmodũ diiudicanda sit, satis est, nisi malè memini, suprà disputatũ: Illud perspicuũ est, eandẽ omnino esse spiritus sancti in scriptura & ecclesia auctoritatem, si res ipsas inspicias. Quare in se quidem neutra aut prior aut maior, neutra aut posterior aut minor est. Quid est ergo quod in hoc loco nonnunquã dubitationẽ afferre soleat cõsiderãdũq; videatur? Credo, si quando dubitatio accidit: quale sit hominis eius ingenium, eruditio, institutũ, qui cũ disputationẽ institueris, spectare decet. Vt eñ sunt, q scripturas ecclesię vsui anteponũt: sic reperias multos, qbus ecclesię mos & sensus maiores esse videantur.

De morl. eccle. cath. cap. 2.

August. de uer. relig. cap. 24.

Quia vero ecclesia prior & antiquior est, dubitari non potest, ipsius auctoritatem quodammodo esse maiorem: nam quòd sit & notior & crebrior exploratum est. At in omnibus, vt dixi, eius, cùm quo disse-
2. Pet. 1. ris, habéda est ratio. Sic enim Petrus Iudęis ait, habemus firmiorem propheticum sermonem: cùm Petri tamen sermo nullo no bis gradu inferior sit. Sed de hoc, magna
In. 14. lib. enim res est, alio loco pluribus. Nunc ad propositum. Illa igitur & talia circumspicienda sunt in omni quæstione & consuetudo exercitatioq́; capienda, vt boni ratiocinatores argumentorum esse possimus & addendo deducédoq́; videre, quę omniũ summa fiat, ex quo quantum cuique quęstioni debeatur, intelligas. Sed vt nec medici nec imperatores, nec oratores, quanuis artis præcepta perceperint, quicquã magna laude dignum sine vsu & exercitatione consequi possunt: sic argumentn theologici inueniendi pręcepta traduntur illa quidem vt seruemus ipsi, sed rei magnitudo vsum exercitationemq́; desiderat. Quia igitur parum verba prodesse nostra poterunt, nisi ad rem conferantur vsusq́; præcepta confirmet: necesse fuerit theses exercitationis gratia dicere, id quod ferè est à Peripateticis institutum. Archelaũ primũ scribit Diogenes in vtramq́; partem disputasse, fides sit penes illum: Cicero enim huiusmodi exercitationem tradit ab Aristotele inuentam. Cuius consuetudo de omnibus in contrarias partes disserendi iure ab scholæ theologis probata est: eò quòd quid in vnaquaq́; re verum sit, quid cótrà falsum: aliter nequeat inueniri. Quanquã enim cognitio veritatis, vt Augustinus ad
Epist. 56. Dioscorum ait, omnia falsa, si modò proferantur, etiam quæ priùs inaudita erant, & diiudicare & subuertere idonea est: quia tamen hæc ipsa veritas elucere in disputatione nequit, nisi ex vtraq; parte causarũ sit facta contétio, nec potest fides vlla de re fieri, nisi priùs aduersariorũ persuasiones euellãtur: maximè naturale est, vt antequã probem⁹ nostra, amoliamur aduersa, & opiniones cótrarias refutemus. Vix auté reperietur aliquid tã omnib⁹ ingenijs cósentaneum & quadrans, vt neminem habeat repugnantem. Omnis nanque, vt Hilarij verbis vtar, humani eloquij sermo contradictioni obnoxius fuit semper, non solùm quia in alio capite & mente alia propemodùm sententia est: sed quia dissentiẽtibus volũtatum motibus dissentiens quoque fit sensus animorum. Vnde existimat Philosophorum placita dici, quòd vnusquisque illud fermè amplectitur: nó quod ratio præscribit, sed quod placet animo: non quod dictat illa, sed quod dictat affectus. Necesse est ergo Theologis variè in contrarias partes disserendo quasi in simulachro pugnæ exercere se ipsos: id quod Diuus Thom. in quæstionibus disputatis diligentissimè fecit. Cũ verò in omniũ artium vsu optimorum imitatio artificũ valeat plurimum, exempla in Theologia disserẽdi ab his peti æquum est, qui in hac arte excelluerunt: quorum Augustinus & Thomas sunt facilè principes, Augustinus citra aleam, Thomas iudicio peritorũ. Neque enim in ancipiti solùm disputatione, in qua de vniuerso genere vtrinque disseri copiosè licet, sed in omni omnino quæstione adeò hinc inde vber ac diues est: vt mirandum sit, in rebus tam multis & varijs ijsq́; sępè neq; peruulgatis neque tritis egregia in vtranq; partem argumenta prõpta illi parataq́; fuisse. In multos articulos, fateor, concidit omnia & articulo ferè cuique præscripsit velut lege quadam argumentationum numerum. Aridum quoque illi fuit disputandi genus & quæstionum tractatus vna perpetuò specie compositus. In ea deniq; fuit auctorum secta, quæ adeò nullum florem orationis sequitur, vt apparentibus fine carne neruis deforme videatur disputationis corpus, certè ab omni eloquentiæ ornatu alienum. Ita à doctissimo & grauissimo viro curiosi quidem homines & delicatuli longioris

operis

operis satietate, fastidio similitudinis incultæque dictionis horrore abalienantur. Dixit in concilio Tridentino vir eloquens sanè ac facundus, sed parùm Theologus tamen: qui id suadere vellet audientibus, aduersum hæreticos, præsertim Lutheranos, non esse magnum vsum scholasticæ cócertationis: oratorio potiùs more cum illis disserendum: nostrum enim spinosum esse ac permolestum. Quæ si vera essent, exempla in Theologia disputandi non ab his, quos antè dixi, melio ra peterentur. Equidem etsi non sum nescius, quàm sit non scholæ dico in disputádo mos, sed tota omnino scholæ Theologia hæreticis inuisa: sed eò magis existimo, scholasticam disserédi formam ad hæ reses refellendas efficaciorem, quò magis hæreticis inuisa est. Quòd si Lutherani academię subtilitate minimè capiuntur, ne oratione quidem ad rhetorum leges artificiosè composita capi poterunt. quoniam grádiores sunt & callidiores effecti, quàm vt orationis artificio apprehendantur. Cùm autem nec argutú Theologum pertimescant, nec rhetorem quanuis eloquentem non sunt, mihi crede, aut Theologi acumine, aut rhetoris flumine, hoc est, non verbis sunt & disputatione, sed viribus & flagellis feriendi. Verùm si eo loco res sit, vt aduersum Lutherana dogmata certare cogar: eligant alij, nihil enim impedio, suaue orationis genus, quo molliùs & familiariùs homines istiusmodi ad ecclesiæ beneuolentiam alliciant: dummodò mihi relinquant scholæ ossa neruosq; ac pressam disserendi soliditatem. Quæ Augustinus porrò contra aduersarios ecclesiæ disseruit: tametsi & inuéta sunt acutiùs & dicta subuliùs quàm vt quiuis ea possit agnoscere, ad refellendos tamen hæreticos tantò maiorem habent efficacitatem, quantò tenuiùs ad viuum resecata sunt. Atq; etiam quùm oratorum more quasi torrens fertur orátio, quanuis multa cuiusque modi rapiat, nihil tamen ferè teneas, nihil apprehendas. Cùm autem ad scholæ normam certa via & ratione premitur, contineri amplectique faciliùs potest. Itaque præclarum à Diuo Thoma accepimus morem disputandi, si eum teneremus. Nemò verò à viro grauissimo orationis delicias quærat, pigmenta muliebria, fucum puerilem, sed veras grauesque sententias, argumenta solida & propria; sermonem rei, de qua disseritur, accommodatum. Quæ omnia Diuus Thomas adeò egregiè præstitit, vt si vitia in eo pauca sint, quæ ab istis inuidiosè commemorantur, plurimis tamen maximisque virtutibus illa compenset. Quanquam, vt erat & modestus & prudens, minutissimorum articulorum numerum legemque disputationis æquabilem tum rudioribus tum magis suo illi seculo dedit. Equidem non Diuum Thomam modò, sed scholæ auctores quosdam alios existimo, si humaniores literas coluissent, & quæ in schola didicerant, eloqui voluissent ornatissimè splendidissimeque potuisse facere: & viros eloquentiæ studiosos, si ab scholæ instituto non abhorruissent, sed Theologiam hanc didicissent & tractare voluissent: grauissimè & copiosissimè dicere potuisse. Sed aut vtrique suo studio delectari alteros contempserunt, aut nihil omni ex parte beatum, vt semper aliquid desideremus. Verùm si alterum sit optádum, malim quidem indisertá scientiam, quàm inscitiam loquacem. Nam exempla illa disputatiõis Theologicæ suis omnibus numeris absoluta is solú suppeditare potest, qui eloquétiam sapientiæ coniúxerit. Age tamen qualiacúq; nostra sint, & ea ipsi afferamus. quæ etsi non meliora erút q̃ vetera, erunt tempori fortassis aptiora.

¶ Exemplum primum, vbi principium Theologiæ in quæstionem vertitur. Caput tertiúdecimum.

De

DE euchariſtiæ ſacrificio prima mihi cũ Vuitcleffiſtis & Lutheranis controuerſia eſt. Facioq́; cõtra inſtitutũ meũ, cũ de re apertiſsima diſputationẽ inſtituo. Nã ſi quid adeò certũ & exploratũ eſt, vt de eo inter viros doctos conſtanter perpetuoq́; cõuenerit, argumẽtari non ſoleo: ne rem minimè dubiam argumentando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo operam, vt rem planè in eccleſia definitã meis ego argumentis probem: ſed in id potiùs incumbam, vt vnum è Theologiæ principijs * tam ratiocinatione q̃ expoſitione confirmem. Ita fiet, vt veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

** Luth. cũ ſæpè aliàs tũ in lib. de abrog. miſ. pri. & de capt. Baby. Oecolãpa. in libello, qui à quibuſdam inſcribitur, d cœna dñi. c. 9. Bucerus lib. 2. de ue. et fal. cœn. do. admi. Caluinus inſti. c. 18. Proteſtantes in apolo. Auguſta.*

Quanquam argumenta pro eccleſiæ ſacrificio certiſsima ſunt: quibus autem Lutherani contrà pugnant, vt ipſis quidem videtur, ſunt maxima: vt ego verò ſentio, friuola & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione & ingenio anicularum, talia certè, propter quæ non modò à communi fidelium ſenſu cuiq́; eſſet, ſed nec ab amici vnius priuata opinione diſcedendum.* At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibique euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

Primũ argum.

Hebr. 7.

Caluinus porrò illo apoſtoli teſtimonio in primis nititur, Et alij quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere. Hic autem eò quòd maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui non habet neceſsitatem quotidiè, quẽadmodum ſacerdotes, priùs pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel ſe offerendo. Lex enim homines cõſtituit ſacerdotes infirmitatem habẽtes: ſermo autem iuriſiurandi, qui poſt legẽ eſt, filium in æternum perfectum. Quo loco Paulus ſacerdotium veteris teſtamenti à noui ſacerdotio diſtinguit, quòd in illo plures erant ſacerdotes: in hoc vnicus eſt ſacerdos. Huius verò rei cauſam explicat quòd illi mortales erant: quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locum ſubrogarentur. At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedentes vicarios ſubſtituere: quales ij ſunt, qui nũc quotidiè ſacrificant, & plures ipſi atq́; mortales ad vmbras legis deflectunt, in qua plures ijdemque mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoque ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentque neceſsitatem quotidiè, quemadmodum veteres, priùs pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Noui ergo iſti, cùm ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes ſunt, non euangelici. Confirmat autem, vt ait, hoc illud vel maximè, quòd ſacerdos à Deo vocatus eſſe debet, quemadmodum Aaron, vt Apoſtolus idem affirmat: at nullam vocationẽ proferre nos poſſumus, quæ noſtro ſacerdotio patrocinetur. Euaneſcit igitur ſacrificium, quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt. *Hebr. 5.*

Secundũ argum.

Hebr. 9.

Exiſtimat rurſum Caluinus idem, Paulum cum eccleſiæ fide pugnare, cùm in eadem epiſtola inquit, Nec vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat frequenter eum pati ab origine mundi. Nũc autem ſemel in conſummationem ſeculorum ad deſtitutionẽ peccati per hoſtiã ſuam apparuit. Quo ex loco iterum colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui non modò per ſingulos annos, verumetiam per ſingulos dies intrant in ſancta offerentes alienum ſanguinem, qui ſemel iuxta Apoſtolum oblatus eſt. Cùm verò disertè Paulus aſſerat hoſtiam, quæ oblatione ſacrificatur, immolari & occidi neceſſe eſſe, profectò ſi ſingulis miſsis Chriſtus in ſacrificium offertur, ſingulis quoque

que missis interficitur. Aut ergo Pauli argumentum vanum est, cùm ait, Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi, aut si Christus in sacrificium exhibetur, verè patitur. At corpus viuum & impassibile in altari nos offerrim°: oblatio igitur forsitan esse poterit, sacrificium nullo modo. Hoc verò illud argumentum est, quod Caluinus atq; Oecolampadius mirè iactant: & nondum collata manu tanquam feroces victores insultant.

Tertium argumentum. Heb. 10. Illum præterea locum Lutherani pressiùs vrgent, vmbram habens lex futurorũ bonorum, non ipsam imaginem rerũ per singulos annos eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, nũquam potest accedentes perfectos facere, alioquin cessassent offerri: ideo quòd nullam haberent vltra conscientiam peccati cultores semel mundati. Et post multa alia, quæ referre longum est, ita legimus, Omnis quidem sacerdos præsto est quotidiè ministrans, & easdem sæpè offerẽs hostias: hic autem vnam pro peccatis offerens hostiã vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Oblationes igitur veteris testamenti imbecillas ac debiles ostendit Paulus, quòd sæpiùs iterabantur. Qui ergo in noua lege eadem sacrificia iterant, ij sua repetitione testes sunt, oblationes suas priores infirmas exiguasque fuisse: atque adeò Christi oblationem fuisse imperfectam, qui quotidie multas addijciunt. Medicamenti enim

Homi. 17. in epist. ad Hebr. illa virtus est, quod Chrysostomus ait, vt semel imponatur, & non frequenter.

In. 10. cap. epi. ad Heb. Et Theophilactus pharmaca, inquit, fortiora semel etiam imposita curant: quæ autem sæpiùs iterantur & imponuntur, hoc ipso ostenduntur minùs fortia. Sed & pharmacum, quod sæpè admouetur idẽ, significat eandem ægritudinem interturbare laborantem. Quocirca si eadem etiã hostia nouis sacerdotum oblationibus quasi idem medicamentum sæpiùs apponitur, prima Christi oblatio nec perfectè curauit ægrotos, nec consummauit in æternum sanctificatos: vt pote cùm homines nouis quotidie ac repetitis sacrificijs curentur, sanctificentur, consummentur. Adde quòd paulò pòst Apostolus asserit, Vbi peccatorum remissio est, iam nõ esse oblationem pro peccato. Post Christi igitur hostiam vnicam, qua omnia sunt in cruce expiata delicta, post remissas etiã per Christi sacramenta iniquitates, nulla reliqua est oblatio pro peccato. Non est itaque in ecclesia huiusmodi sacrificium. Id quod Apostolus e vestigio testatur inquiens, voluntariè peccãtibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro peccatis hostia. Qui autem nullam dicit, is non baptisma solùm, sed nullam dicit hostiam superesse. Nos autem dicimus, quòd aliqua superest: contra Apostolum ergo dicimus. Neque his occurri potest, inquiunt, prætexendo in noua lege non varia esse aut multa sacrificia, vt olim in lege: sed vnum idem sæpè repeti: quomodo Chrysostomus & Theophilactus occurrũt. Quoniam Apostolus à nouo testamento non solùm multarũ diuersarumque rerum sacrificia reijcit, sed eiusdem etiam hostiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba, Neque vt sæpè offerat semetipsum, &c. *Heb. 9.* At Christus in altari seipsum nunc etiam offert, vt posteriùs ex catholicorum sentẽtia ostendetur. Iteratam quoq; oblationẽ in veteri testamẽto ideò factã esse dicit: quia prior erat imperfecta. *Heb. 10.* Siue autem plures res siue eadem sæpiùs offeratur, Pauli argumentum manet inuictum, si prima oblatio perfecta esset, nulla posteriore indigere: ita posteriores sacerdotes ab offerendo cessaturos. Quo fieri argumentantur, vt illud alterum catholicorũ effugium vanũ etiã sit. Nempè Apostolum loqui de oblatione cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est: nostras autem esse incruentas. Siue enim cruentum seu incruentum sacrificium sit: si sæpiùs resumitur,

prio

prior oblatio nō pfectè sanctificauit, nec exhausit delicta prætenta, pro quibus alia hostia profertur. Nulla itaq; vt putāt, rimā effugere possumus, sed fateamur necesse est, totam ad Hebręos epistolam nouorum sacrificiā sacerdotum explodere: præsertim cap. 10. vbi si Paulus de cruenta solùm hostia sermonem faceret, facilè eluderetur: vel quum ait, Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato, vel etiam magis quum dicit, Voluntariè peccantibus nobis nulla relinquitur pro peccatis hostia. Nihil enim interest cruenta sit an incruēta, si oblatio est & hostia pro peccato.

Quartum arg. Matt. 26. Luc. 22. 1. Cor. 11. Ad hæc, Matthæus, Lucas & Paulus apertè narrant, dominum in vltima cœna non obtulisse quidem corpus & sanguinem Deo, sed Eucharistiam discipulis accipiendam distribuisse. Optima igitur missa illa erit, quę erit primæ quàm simillima: prima autem cœna fuit, non sacrificium. Etenim si sanguinem pro peccatis tunc Christus obtulisset, iam ante crucē essent remissa peccata, nisi frustra Christi sanguis in Cœna oblatus est, qui peccatorum remissionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patri à sacerdotibus exhibitus.

Quintum argumentū Luc. 22. 1. Cor. 11. Ea insuper loca nobis Lutherus obijcit, quibus locis calix sanguinis Christi testamentum dicitur. Testamentum verò non est opus hæredis, sed testatoris. At sacrificium opus est nostrum. Sacramentū igitur sanguinis non est sacrificium. Hanc verò ratiocinationem bone deus quanto verborum ornatu quasi simiam purpura vestit. Quæ est, inquit, tanta temeritas, vt testamentum, hoc est, promissionem hæreditatis nos opus esse nostrum dicamus, quod testatori in satisfactionem exhibemus? Et vbi de acceptis gratos nos esse oportet, ibi accedamus superbi daturi accipiēda: vt testator iā nō suorū largitor bonorū, sed nostrorū sit acceptor. Neq; enī fieri potest, ait, vt idem ab eodē simul & recipiatur & detur, & offeratur & accepteur. Quàm verò insanus erit pauper & indigens, si bonum opus dicat se conferre diuiti, de cuius manu accipit beneficium?

Sextum argumentum. Afferunt etiam in hanc rem sanctorum veterum testimonia. Primùm illud Chrysostomi. Hoc nostrum sacrificium exemplar est illi', quod Christus in cruce fecit. *Hom. 17. in ep. ad Heb.* Nō autem aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem ipsius operamur. Et Theophilactus immo potiùs, ait, memoriā illius oblationis facimus, qua se Christus obtulit. *In 10. c. ep. ad Heb.* Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chrysostomo & Theophilacto missā nostrā nō esse ppriè sacrificiū corporis & sanguinis Christi, sed exemplar. Alioqui non correxissent quòd verè ac propriè dictum est. Addunt illud Augustini, Holocausti sui imaginem in ecclesia celebrandā dedit. *Lib. 83. quæstionum.* Et alio rursum loco Christianos inquit peracti sacrificij memoriam celebrare. *Lib. contra Faustum. Cap. 18.* Et in epistola quadam ad Bonifaciū docet, in Eucharistiæ immolatione nomē rerum ipsi figuræ exēplariq; tribui solere. *Episto. 23.* Basilius demum apud Euthimium hæc nostra exemplaria dixit esse veri sacrificij. *In Math. ca. 64.* Non ergo sunt verum sacrificium, sed sacrificij figura.

Septimum argumentū Nec testimonijs solùm premere nos, sed etiam ratione volūt. Nam si sacrificio peccata redimerentur, quod catholici astruimus, redemptio nostra à nobis quoque ipsis per nostras oblationes existeret. Ita nō solùm Christus redemptor esset, sed homines etiam sui essent redemptores. Id quod stultitiæ est manifestæ.

Octauum argumētū. Addunt fieri non posse, vt operatio nostra alteri peccati remissionem cōferat ex vi ipsius operis, quod nostri quidā dicunt ex opere operato. Solius enim Christi opera & actiones ex se peccata remittunt. At sacrificium & missa operatio nostra est: nefarium est igitur affirmare, quòd ratione sui & deū propitium reddat, & deleat quoque peccata: Atq; in hoc vno Lutherani huius controuersiæ statum constituē dum

dum censent. Asserunt enim se habere hanc rationem adeò firmam, certam, expeditam, vt aduersus omnes portas inferi consistere queat. Hanc autem rationem videtur confirmare Irenæus in hæc verba, Non sacrificia sanctificant hominem, sed conscientia eius, qui offert, sanctificat sacrificium pura existens, & præstat acceptare Deum quasi ab amico. Peccator, inquit, qui occidit mihi vitulum, quasi qui occidat canem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Quemadmodum & Paulus Philippensibus ait, Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis hostiam acceptam, placentem Deo. Dixerat autem sacrificium hoc illud esse, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conamur inferre. Nulla igitur apud nos hostia manet, quæ ex se aliorum peccata deleat, sed si quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

Lib.4.cap. 34.

Nonum argumentum. Præterea, remissio peccatorum hominis sanctificatio & iustificatio est; hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, vt ad Romanos scribit Apostolus: nulla ergo sacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remittit. Nam ne Christi operationes quidem nisi per propriam fidem applicantur hominibus, iuxta illud, Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem. Item, si vi sua oblatio sacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc sacrificium confert. Ablutio enim culparum sine gratia aquæ salientis in vitam æternam esse non potest. Neque elabi possumus dicentes remitti per sacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam si sanguis Christi in sacrificium offertur, omnia profectò remittit, qui in omnium remissionem effusus est. Nisi frustra ac sine causa catholici petimus, vt hoc sacrificium omnia crimina nostra detergat: & rursum, vt sit ablutio scelerum, & omnium remissio peccatorum.

Decimū argumentum. Præterea, cùm catholici fateamur, in hoc sacrificio sanguinem Christi contineri: fieret, vt vnico sacrificio omnes peccatorum poenæ abolerentur. Res quippe oblata infiniti valoris est. Vanum itaque esset pro eisdem plures missas celebrare. Qui verò dicunt infinitæ hostiæ fructum à sacerdote offerente limitari, hi refelluntur à Lutheranis multiplici variaque ratione. Primùm, quòd sacramentorum fructus non definitur à ministris: ergo ne sacrificij quidem. Deinde, quia quantumuis sacerdos offerens in peccato mortali sit, sacrificium tamen illi prodest pro quo offertur. Non ergo huius sacrificij virtus à sacerdote offerente terminum vllum accipit. Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur siue à paupere detur siue à diuite. Centum scilicet aurei centum valent, à quocunque tandem offerantur. Immò quò res oblata maior est, & hic, qui offert, est pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio. Ad hæc, si semel offero sanguinem meum Deo, sanguis meus fusus est idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres nanque vniuersi, inæquabilis licèt meriti, æquè tamen consequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert sacerdos sanguinem Christi, nullis eum finibus circunscribet, quin satis sit etiam semel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris à Christo summo sacerdote nunc etiam patri pro nobis offertur; ab illo igitur infinitum valorem

facrificium. Vnde & concilium Florentinum non obscurè à sacris cæteris sacrificia distinguit. Atque in lege veteri alias fuisse leges de sacrificijs constat, alias de reliquis sacris ritibus. Quæ causa necessaria est, ne nos sacrificia cum sacris alijs confundamus. Adde, quòd in sacrificio hostiam esse oportet, quæ Deo immoletur: hostiam verò in omni religiosa cæremonia velle fingere, ridiculum est. Adde etiam, quòd sacrificium latinus interpres semper appellat, quam Græci θυσίαν. Græcis autem θυσία non est quodlibet vnum sacrum opus, sed specialis religionis cæremonia, in qua res Deo sacra vel per sanguinem vel per ignem vel alio quouis modo conficitur. Quanquam Theophilactus auctor est θυσίαν propriè magis esse, quæ per ignem sacrificantur, quàm ea, quæ per sanguinem. Sed & Porphyrius ab exhalatione, inquit, ignis; quam Græci θυμιᾶν dicunt, Thysia quoque, quam sacrificium latinè appellamus, apud Græcos antiquitus dicta est. Nunc verò non rectè capimus thysiam illum cultum appellantes, qui sanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, vt prima vocis origo illa sit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis vsurpationem vniuersa ea continere, quæ vel per ignem vel per sanguinem immolantur. Atque hæc latini interpretes sacrificia vocari perhibent. Sit itaque exploratum, sacrificium speciem quandam esse cultus sacri.

In lib. de abstinen. ab esu carn. Euse. de præp. euan. lib. 1. cap. 6.

Quòd si ex vsu rectè loquentium diuinæque scripturæ consuetudine propria huius nominis significatio accipienda sit, inueniemus sanè, sacrificium tunc solùm esse, quùm res aliqua sacra offertur Deo. Vbi nanque oblatio non est, ibi ne sacrificium quidem esse potest. Qui enim aut baptismi aut confirmationis aut ordinis aut matrimonij aut vnctionis extremę sacramentum conficit, is quanuis sine dubio rem sacram & diuinam faciat, sacrificium tamen facere non nisi absurdissimè diceretur. Quoniam ne ipsa quidem eucharistia, quandiu seruatur in pixide, sacrificij nomen habet. Tunc verò primùm hostia nuncupatur, quùm offertur. Oblatio igitur est de ratione sacrificij. Id quod Paulus sæpè docet, vt ad Hebræos quinto. Omnis, ait, pontifex constituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Et capit. septimo. Pro suis delictis hostias offerre. Et capit. nono. Munera & hostiæ offeruntur. &c. Et capit. decimo. Eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter. &c. Nec hîc laborare opus est, vbi nihil est ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, si vis & natura huius vocabuli perpendatur, non omnem oblationem sacram sacrificium esse, sed quiddam aliud præter oblationem sacrificij vocem vendicare: quemadmodum diuus Thomas argutissimè, vt omnia, dixit. Et Theophylactus, Doni, inquit, & victimæ exacta ratione quidem est discrimen. θυσίαι enim, hoc est, sacrificia sunt per sanguinem & carnem oblationes vel certè omnia, quæ per ignem sacrificantur. Dona autem sunt, vt fructus & quæcunque alia exanguia & igni carentia. Quod vtique discrimen Paulus in epistola ad Hebræos diligenter obseruat. Omnis, ait, pontifex constituitur, vt offerat dona & sacrificia. Et iterum, Omnis pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Atque Chrysostomus explicans illud, Sacrificium & oblationem noluisti, oblationis & sacrificij hanc differentiam esse accuratè notauit. Non itaque omnis oblatio sacrificium est. Quam omnino rem illud vel maximè argumentum probat, quòd cùm animalis viui iuxta legis præscriptũ fiebat oblatio, nusquam hęc aut hostia aut sacrificium vocabatur. Nisi velis, tum à Iudæis filios immolari in sacrificium, cùm post purificationis cæremonias domino sistebatur.

2. 2. q. 85. ar. 3. 3.

In c. 8. epist. ad Hebræ.

Hebræ. 5.

Hebræ. 8.

Hom. 18. in epist. ad Hebræ.

Quod quoniam abſurdum eſt: conſentiamus, non omnes res Deo oblatas hoſtias eſſe aut ſacrificia. Porrò autem ſi circa rem, quæ offerebatur, quippiam ſacri ſacerdos faciebat, vt ſi animalis fundebat ſanguinem, ſi thus ardere faciebat, ſi conterebat frumentum, ſi oleo ſimilam conſperſam frigebat in ſartagine, tum demũ verè ſacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium ſacrificia eſſe Leuitici ſecundo & ſexto. Numeri quinto. & ſecundo Paralip. 28. cap. legimus. Scitè ergo ac præclarè. D. Thomas admonuit, in eo ſitam eſſe rationem ſacrificij, ſi circa rem Deo oblatam quicquã fieret, quo res ipſa ſacra quodammodo conficeretur. Nam ſi integram & illæſam ſacerdos offerret, donũ dici & munus: non item ſacrificiũ. Id quod in Græca voce θυσία explicatiùs animaduertitur, vt paulò antè dicebamus.

Quibus rebus expoſitis facilè intelligitur, Lutheranos in apologia Auguſtana perperam ſacrificium definijſſe, quòd ſit cæremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt eum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis ſuis, vt alia argumenta prætereamus, ſatis refellit Apoſtolus tum dona à ſacrificijs diſtinguens, tum magis argumentans, quòd ſi Chriſtus ſæpè ſe in ſacrificium offerret, ſæpè etiam pateretur.

Sed vt occultæ atq; inuolutæ rei notitia aperiatur: his, quæ dicta ſunt, illud pri-
Pſalm. 49. mùm obijcitur, quòd Propheta ſacrifi-
106. 115. cium laudis ſæpè commemorat, quod
Hebre. 13. Paulus interpretatur fructum labiorum confitentium nomini Dei. Sacrificij igitur definitio non eſt tam anguſtè concluſa.

Illud deinde videtur eſſe contrarium,
Rom. 12. quod Apoſtolus ad Roma. ſcribit, Obſecro vos, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam. Non ergo in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ mactetur: ſed ſatis eſt, ſi corpus noſtrum viuum ad ſacrificium præbeamus. Tertio loco id opponitur, quod in omnium ore eſt, Sacrificium Pſal. 50.
Deo ſpiritus contribulatus. Illa demum, Phili. 4.
Repletus ſum his, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam. Et rurſum,
Beneficentiæ & cõmunionis nolite obli- Hebre. 13.
uiſci, talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam putauerunt, ſacrificij nomen terminis eſſe latioribus circũſcribendum: à nobis enim ſtrictiſsimè coarctatum. Ego verò tantum abſum ab iſta ſententia, vt non modò non arbitrer, veram ſacrificij finitionem, quæ eſt à nobis antepoſita, his argumẽtis obſcurari, ſed fieri etiam illuſtriorem exiſtimem. Duobus quippe modis verba in ſacris literis vſurpantur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licèt facillimum, eſt tamen animaduerſione dignißimum. Multos enim & ex alienis & ex noſtris huius rei ignoratio fefellit. Dico igitur, nomen ſacrificij dupliciter in ſcriptura ſacra accipi, & propriè & tranſlatè. Nos porrò, quũm res definimus, neceſſaria Philoſophiæ ducti ratione non quid vox per metaphoram aut alium tropum tranſlata ſignificet, ſed quid propriè contineat, exponimus. Sacrificij itaque natura propria planè nobis definita eſt, at in omnibus teſtimonijs, quæ contrà poſuimus, nominis tranſlatio quædam & abuſus eſt. Id quod in ſingulis facilè intelligimus, ſi ea ad veram & propriam ſacrificij naturam referamus.

In primo ſiquidem teſtimonio fructus labiorum laudantium Deum hoſtia dicitur, cùm lingua labiaque mortificata Dei laudibus conſecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hoſtiam nullas alias edebat voces quàm in Dei laudem & gloriam, ſic lingua conuicijs, detractioni ac turpiloquio mortua, & ſoli Deo laudando ſacra, quaſi ſacrificium quoddam offertur, iuxta illud,

Osee.14. illud, quod scriptum est, Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Quanquam in psalmis dici potest sacrificij hostiæque voces sine tropo vsurpatas. Erat enim in lege præscriptum inter cætera gratiarum actionis sacrificiũ, in quo veræ hostiæ ma*Hebre.13.*ctabantur. Sed Paulus, vt solet, per allegoriã hostias illas carnales ad labiorum laudantium Deum spirituale sacrificium traduxit.

In secundo verò testimonio expeditior & planior est metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus nostrum hostiã Deo, quùm mortificamus mẽbra nostra, quæ sunt super terram, carnemq; nostrã peccato quidem mortuam, viuentem autem iustitiæ domino offerimus. Quemad*Lib. aduer. Ioui. 1.* modum Hieronymus illa, inquit, virginitas hostia Christi est, cuius nec mentẽ cogitatio neq; carnẽ libido maculauit. Atq; fortassis quùm Apostolus viuam hostiã dixit, quasi pugnantibus inter se vocibus de more lusit. Similia sunt illa, quæ in delicijs est vidua, viuẽs mortua est, mare dulce, terra cœlestis, spiritualis caro: spiritus carneus. Nõ itaq; ex eo quòd Apostolus viuam hostiã dixit, statim colligere oportet, animal non esse mactãdum, quùm in hostiam præbetur. Quin potius, si Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumentabimur.

Iam in tertio quoq; testimonio aperta trãslatio est. Cor nanq; instar frumenti cõtritum, & diuini amoris igne quasi succensum similitudine quadam sacrificium vocatur. Adde quod familiare auctoribus sacris est, imaginum vocabula rebus per imagines significatis attribuere: vt nomen Dauidis Christo Ezechielis. 34. Nomen etiam Petræ eidẽ. 1. ad Corinth. 10. Tale illud est, ego sum vitis vera. Quia igitur per sacrificia illa legis externa res quædã spirituales potiores præsignabantur, has omnino res sacrificia, holocausta, hostias sacræ literæ appellant. Vt mactationes brutorum animantium figuræ erãt mortificationis carnalium & irrationalium affectuum, qui regnant in corpore, ideoq; carnis mortificatio hostia dicitur: non propriè quidem, sed figurata dictione. Et hunc in modum cætera, quæ non sunt modò longo sermone explicanda. Tres ergo priores scrupulos planè excussimus: quartum verò illum faciliùs eximemus: si semel stabilitum fuerit his in locis Apostolum non propriè loqui, sed figuratè. Id quod liquidò demonstrari potest. Primùm, quia sacrificium ad religionem proximè pertinet: at eleemosyna & beneficentia ad misericordiam vel liberalitatem. Dein ex illo Oseæ testimonio, Misericordiam volo, & non sacrificium. Quo loco sacrificium non obscurè à misericordiæ operibus separatur. Certè si sacrificij vox dona pauperibus collata propriè contineret, nullo modo Propheta diceret, sacrificium & oblationem noluisti. Quid igitur sibi Apostolus vult, quùm ea munera hostias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempè, illa esse Deo acceptissima. Videlicet hostias credebat populus maximè placere Deo, spirareq; illi odorem iucundissimum. Gen. 8. Exo. 29. Leui. 1. & 3. Nume. 28. Vsq; eo autem persuasio hæc in animis vel fideliũ insederat, vt præ sacrificijs opera interdum pietatis charitatisque contemnerent. Huius rei apostoli minimè ignari & plebem rudem ad veram & germanam pietatem reuocare cupientes, misericordiæ ac charitatis officia hostias appellabant, non falsò id quidem, sed verbis paululùm quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus hostiam acceptam dixit in odorẽ suauitatis. Sic Iacobus, religionem mundam & immaculatã esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Quam rem planè & sine verborũ immutatione legis ille peritus significauit inquiẽs, Diligere proximum tanquam se ipsum maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Quid ergo propriè sacrificium sit, qua etiam ratione per tropum transferatur, satis dictum est.

Ad eundem modũ Aug. 10. de ciui. li. c. 6. loquitur, cũ affirmat, uerum sacrificium esse oẽ opus, quod agitur ut sancta societate inhæreamus deo. Nã c. 5. dixerat sacrificium uisibile esse inuisibilis sacrificij sacramẽtum, idest, sacrũ signum. D. Tho. 2. 2. q. 85. 2.

Osee. 6.

Phil. 4.

Iaco. 1.

Mar. 12.

Nec hæc tamen nimis multa videri debent: cùm huius vocis vi ac poteſtate ignorata, multorum diſputationes vagari & errare cernamus. Erant aũt hæc copioſiùs explicanda, ne immodicæ breuitatis ſtudio raperentur verborum pondera differentis celeritate. Sed de his hactenus. Sequitur, vt ſacrificium in ſpecies ſuas quàm breuiſsimè partiamur.

Lutherani in apolo. Auguſt. duas proximas ſacrificij ſpecies eſſe aiunt, nec eſſe plures. Vnum enim eſſe ſacrificium propitiatorium, nempe ad placandum deum, & impetrandam veniam peccatorum: alterum εὐχαριστικὸν, ideſt, gratiarum actionis. Has duas ſpecies ſacrificij magnoperè oportere aſſeruntin hac cõtrouerſia nos in conſpectu poſitas habere: & ſingulari diligentia cauere, ne confundantur. Id quod ipſe etiam atq; etiã moneo, ſed illud quoque animaduerto, hac diuiſione multas ſacrificiorum ſpecies vitioſè fuiſſe præter miſſas. Non enim ſolùm vel pro peccato vel etiam ad gratiam referendam ſacrificium fieri ſolebat, ſed & vice ſupplicationis, vt à deo vitæ commoditas ac proſperitas haberetur. Quod, ſi latinè liceret, poſſemus impetratorium vocare. Quale fuit ſacrificium Iacob Gene. 28. qualeſq́, etiã mulier illa prætulit, quæ in prouerbijs dixit, Victimas pro ſalute de uoui. Sanè in Leuitico poſt ſacrificium pro peccato hoſtiæ pacificæ in duas ſpecies diſtribuũtur: vt aliæ ſint gratiarum actionis Deo exorato, aliæ voto vel ſponte ſuſceptæ Deo exorando. Ac præter hæc ſacrificij genera, aliud fortaſſe fuit in hoc paratũ, vt fœdus cum deo fuſo ſanguine ſanciretur. Cuiuſmodi Exo. 24. & 4. reg. 23. mentio fit. Vt omittam ſacrificium pro conſecratione pontificis, quod legiſlator à reliquis ſacrificijs diſtinxit. Nam holocauſtum, quod humanæ ſeruitutis tributum propriũ erat & ad teſtationem diuinæ maieſtatis ac dominationis deo ſacrum, dubium non eſt, ad duas illas ſacrificij ſpecies minimè pertinere. Plura itaq; quàm duo hoſtiarum genera fuere in veteri teſtamento: at in nouo vtrum vnum ſaltem ſit, quæritur. Cui quæſtioni ſtatim ego reſpondeo, ſi duo illa priùs explicuero, quæ in hac controuerſia explicatu quidẽ facillima ſunt, ſed ſunt tamen neceſſaria vel maximè. Illud primũ eſt, nomen ſacrificij interdum pro re, quæ domino offertur: interdũ verò pro actione ipſa ſacrificandi ſolere accipi. Pro re, vt ad Hebræ. 5. Omnis pontifex conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Pro actione, vt in illo apud Tulliũ loco, præbere hoſtias ad ſacrificium. Quo modo Diuus Thomas hanc vocem vſurpauit: nec vſurpauit: abſurdè, cùm artificium, lanificium & ſimilia ad eundem modum à doctiſsimis vſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut euchariſtiæ ſacramentum, ita euchariſtiæ ſacrificiũ duobus modis aſſerere. Eſt enim ſacramentũ tantùm, hoc eſt, ſpecies illæ vini & panis externæ, quæ corpus Chriſti ac ſanguinem continent. Eſt item res & ſacramentum, nẽpè, corpus Chriſti & ſanguis, quæ res interiùs ſub ſpeciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & miſſa noſtra eſt ſacrificium externum ſpecierum panis & vini: quod Auguſtinus in Pſal. 37. Sacrificiũ panis & vini nuncupauit. Eſt & rurſus ſacrificium interius corporis & ſanguinis Chriſti, quod Deo patri ſub ſpeciebus illis potiſsimùm offerimus. Interius dico, non quod ipſum per ſpecies nõ ſuo quodã modo videatur, ſed quod intra ſpecies incluſum occultum in ſe & inuiſum ſit.

His poſitis ſit prima concluſio. In lege noua verè nunc eſt & propriè ſacrificium Quæ omnino res primùm ex Malachia apertè conficitur. Non eſt, ait, mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. A ſolis enim ortu vſque ad occaſum magnum eſt nomẽ meum in Gẽtibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. At interpretantur hunc locum Lutherani de ſacrificio

Pro. 7.
Leuit. 7.
Leuit. 7.
2. 2. q. 85. arti. 3. c. & ad. 3.
Mala. 1.

ficio spirituali omnibus fidelibus communi. Id quod nullo pacto defendi potest. Primùm, quia nostra opera omnia sunt tã quam pannus menstruatæ Esai. 64. non igitur possunt dici absolutè oblatio munda, Luthero præsertim, qui nostras iustitias peccata esse contendit. Deinde quia offerre opus nostrum tanquam mũdam oblationem & sacrificium isti dicunt esse pharisaicum. At Propheta non loquitur de pharisaico sacrificio.

Præterea, quia sacrificia spiritualia non sunt propria legis euangelicæ, sed communia in omni lege fuere. Propheta autẽ diserte loquitur de sacrificio quodam legis nouæ proprio ac singulari. Postremò, quia idem propheta cap. 3. loquens rursum de ipso eodem nouæ legis sacrificio Sedebit, ait, conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Nõ dicit filios Israël, sed Leui: & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Peculiare ergo sacerdotiũ erat instituendum & peculiares sanctificandi ministri, ad peculiare sacrificium legis euangelicæ. Nam quod protestantes illud primi capitis referunt ad sacrificium spirituale commune omnium fidelium: hoc verò tertij capitis ad prædicationem euangelij, de qua Paul. ad Roma. 15. Sanctifico Euangelium. &c. sua hac varietate testantur se à veritatis vnitate discedere. Cunq; hæc sint per figuratam dictionem sacrificia, qui ad tropos cõfugiunt hoc loco, ij & omnem scripturarum vim labefactant, & sibi etiam repugnant. Fatetur enim & ipsi non esse in sacrarum literarum intelligentia ad tropos confugiendum, nisi ex proprietate vocabulorum magna absurditas sequeretur. Nec verò cum his Augustinus facit, qui libro contra literas Petiliani secundo, hunc Malachiæ locum de laudis sacrificio interpretatur, de quo scriptum est, Immola Deo sacrificium laudis. Sic enim & septuaginta verterunt, Ab ortu solis vsq; ad occasum glorificatum est nomẽ meum in nationibus. Id quod Apostolus explicat inquiẽs, Per ipsum ergo offeram' hostiam laudis semper Deo, idest, fructũ labiorum confitentium nomini eius. Sed ne Hieronymus quidẽ ab his dicit, quùm Malachiæ testimonium his verbis exponit. Ergo propriè nunc ad sacerdotes Iudæorum sermo fit, qui offerũt cæcum & claudum & languidum ad immolãdum: vt sciant carnalibus victimis spirituales victimas successuras, & nequaquam taurorum hircorumq; sanguinem, sed thymiama, hoc est, sanctorum orationes domino offerendas, & non in vna orbis prouincia Iudæa, sed in omni loco offerri oblationẽ nequaquam immundam, vt à populo Israël, sed mundam vt in cæremonijs Christianorum. Non sunt, inquam, pro aduersarijs auctores hi, nec stant à mendacio cõtra verum. Regula siquidem scripturarum est, vt idem Hieronymus eodem ipso loco testatur, Vbi manifestissima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ non extenuare quæ scripta sunt. Cùm ergo in vniuerso orbe atque adeò apud omnes gentes vna & eadem offeratur hostia, munda sacramentalis & externa quidem specierum panis & vini ab omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior verò incruenta etiam, quanuis corporis sanguinisq; ipsa sit, quid attinet vaticinationem, quam in purissimo Christi sacrificio propriè impletam cernimus, allegoricis & spiritualibus interpretationibus inuertere? Nõ itaq; si Augustinus atq; Hieronymus in ecclesia gẽtium laudis sacrificium, sanctorum orationes & cæteras demum spirituales hostias agnoscunt, quæ allegoricè & figuratè hostiæ sunt idcirco verum & proprium eucharistiæ sacrificium excludunt. Quinimò is ipse Augustinus ad Paulinũ scribens in missa & sacrificio, quod celebrat ac frequentat ecclesia, omne precum, orationũ laudumq; genus de quo Paulus 1. Timo. 2. loquitur, cõtineri existimauit. Sanè quidẽ eucharistiæ oblatio magna cum excellentia præstantiaq; oblationũ reliquarum

Cap. 86.

Idẽ ferè in Zacha. 8. c.

rum sacrificium est gratiarum actionis & laudis, in quo nomen dei gloriosissimè & magnificentissimè summo splendore illustratur. Eucharistia item verum illud thymiama suauissimi odoris est, quò omnes sanctorũ preces & orationes referũtur, vnde iucundum & ipsæ odorem mutuãtur. Quę causa Ireneo fuit, vt ex Malachię prophetia vtranq; hostiam in Christi ecclesia futuram intelligeret: & eam quæ propriè hostia est gratiarũ actionis & laudis quã ob id ipsum eucharistiam appellamus, & quę figuratè per allegoriam hostia nuncupatur. Verùm ne propheticis obscurisq; testimonijs Lutherani se impugnari causentur, alterum ex euangelio clarissimum proferamus.

Lib. 4. contra haere. c.32. et. 34.

Extat ergo apud Lucam scriptum apertissimum testimonium ad huis rei approbationem. Accepto, inquit, pane gratias egit & fregit & dedit eis dicẽs. Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur: hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem, hoc est, accepit & gratias egit dicens, Hic est calix nouum testamentũ in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vbi illud primùm animaduerto, iure Cornelium episcopum Bitontinũ in concilio apud Tridentũ à patribus & Theologis vniuersis explosum, qui dixerit, Christum in cœna non suum corpus & sanguinem obtulisse. Ritu quippe Iudaico gratias deo agere calicem in manibus accipiendo & leuando, verè est hostiam gratiarum actionis offerre. Qùum itaq; dixit dominus, Hoc facite, planè iussit apostolis, vt quod ipsum facere cernebant, id quoq; illi facerent eucharistiæ, hoc est, gratiarum actionis hostiã exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Ceciliũ enucleauit in hæc verba, Scriptura dicit, vt quotiescũq; calicem in cõmemorationem domini & passionis eius offerimus, id, quod constat dominum fecisse, faciamus. Et paulò pòst. A domino admoniti & instructi sumus, vt calicem domini cũ vino mixtũ secundũ quod dominus obtulit, offeramus. At q; Irenæus calicẽ, inquit, similiter suũ sanguinẽ confessus est: & noui testamenti nouã docuit oblationẽ. Quã ecclesia ab apostolis accipiens in vniuerso mundo offert deo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorũ munerũ in nouo testamento. Et capit. postea. 34. Offerimus, ait, ei eucharistiã non quasi indigenti, sed gratias agẽtes donationi eius &c. Vbi omissis auctoritatibus nõ dubitẽ, ipsa re & ratione exquirere veritatẽ. Quemadmodũ enim in rebus alijs contingit, vt eas sanctè ac religiosè offeramus deo ab illo primùm acceptas: ita, ac multò etiã magis, cùm in eucharistia corpus Christi ac sanguinẽ cœlestis benedictionis largitate acceperimus, impij profectò erimus & ingrati, nisi summã gratiã referamus, eadẽ dona, quæ à deo accepimus, ipsi reddẽdo: iuxta illud, quod scriptum est. Tua sunt domine omnia, & quæ de manu tua suscepimus, reddimus tibi. Et iterũ, Quid retribuã domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicẽ salutaris accipiã. In quẽ locũ paraphrasis Chaldaica sic habet. Calicem redẽptionis accipiam mũdo venturo. Nam & hunc psalmũ ad mysteria & fidẽ euangelij pertinere auctor est Paulus. Salutare autẽ Christus est, vt Simeon in euangelio cecinit. Sed benè. Accipiã: quia nisi accepero, retribuere non valeo. Et cùm generaliter nihil ex nobis deo dare possimus, sed quod ab illo accepimus, id tanquã iam nostrũ iterũ illi reddere, cuius dono acceperam⁹: peculiariter tamẽ hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia cœlestia erant: de cœlo ergo accipiẽda erant, & nomen domini inuocandũ, vt tali nomine consecrata nobis fierent corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi. Quòd si nos piè, gratè atq; sapiẽter sanguinẽ deo propriũ fundimus, vt beneficiorũ non memoriã modò sed obseruantiã teneamus, cur sanguinem Christi à deo nobis propriè tributũ nõ illi refundamus, qui nobis cũ filio filij sanguinem dedit? He-

Luc. 22. — *De consecra. d.2. c. scriptura.* — *Lib. 4. c. 32* — *Ratio Irenaei.* — *1. Paralip. ulti.* — *Psal. 115.* — *2. ad Corinthi. 4.* — *Luce. 2.* — *Propriè deo, quis fit*

...gulis attributus est: quo sensu et sol cũ omniũ cõmunis sit, cuiusque etiã est proprius.

dit? Hesiodus eadẽ mẽsura iubet reddere, quæ acceperis: aut etiã cumulatiore si possis. Nos, qui Christi sanguinẽ & corpus accepimus, si mensura cumulatiore non possumus, nõ reddemus eãdẽ? Quid Christus? An nõ per amicitiæ vim quasi vnus nobiscũ effectus dona nobis à patre collata pro suis existimabat? Sanè quidẽ. Nisi ergo stultus fuit & ingratus accipiens panẽ & calicẽ nõ solùm nostro nomine gratias egit, sed patri pro suo summo beneficio meritã ac debitã gratiã cumulatissimè retulit, certè parẽ pari persoluit, & cõmemorandã, dũ fideliũ genus erit, persoluẽdãq; putauit. Hoc, ait, facite in meã cõmemorationẽ. Te appello Luthere atq; adeò vos appello omnes Lutherani. Nonne intelligitis, quã apertũ vobis sit cũ Christi euangelio certamẽ? Vos porrò eucharistiã percipientes non itẽ offerentes domini quidẽ cœnam agitis, sacrificiũ verò crucis nõ agitis? Quod vester quidã confitetur euictus. In nostra, ait, eucharistia mors Christi tantũ verbis non etiam symbolis prædicatur. Non igitur Christiana est eucharistia vestra. Christus enim non iussit vt dicamus hæc in memoriã eius, sed vt faciam⁹, Hæc facite, ait, in meã commemorationẽ. Non est itaq; in mysterijs hostia Christi dicenda solùm, sed etiã faciẽda. Symbolis ergo & non verbis tantúmodò sacrificij Christi memoria in altari repræsentanda erit. Alioqui si manducatio est, non oblatio: exẽplar et imago cœnæ erit, exẽplar & imago sacrificij non erit. Quantò melìùs tota per orbẽ ecclesia intellexit, quę quùm sacerdos confectis in nomine Christi mysterijs ait, Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriã facietis. Ipsius voce sacerdotis illa respondet, vnde & memores domine nos tui serui sed & plebs tua sancta &c. offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis, hostiã puram &c. Nullo ergo modo negari potest, quin ecclesia offerens corpus Christi & sanguinẽ in eucharistia & Christi exẽplo id faciat, & euidenti ratione ducta, & præcepto deniq; ipsius domini impulsa.

Bucerus li. 2. de vera et fal. dñi. cœnæ admi. c. 9.

Sed his tamen obijcitur, quod cũ Apostolus illud domini præceptũ retulisset hoc facite &c. e uestigio subiecit, Quotiescũq; enim mãducabitis panẽ hunc & calicẽ domini bibetis, mortẽ domini annũciabitis &c. Ipsa ergo mãducatio & potatio symbolũ est dominicæ passionis. Nõ itaq; necessariũ est offerre sacrificiũ vt hostiã Christi etiã symbolis cõmemorem⁹. Huic argumẽto primũ ita respõdeo. Nõ si quispiã dicat, Quotiescũq; cõcœnauerimus, cõfabulabimur: mox intelligim⁹ cõcœnationẽ & confabulationẽ eãdẽ esse. Sic si Apostolus dixit, Quotiescunq; mãducabitis, &c. nõ necesse est interpretari cœnationẽ dominicę mortis annũtiationẽ esse. Voluit ergo domin⁹ vt quæ mẽsa est, ea sit nobis & altare; hoc est, vt nõ modò cœnarem⁹ verũ etiã sacrificaremus. Quare idẽ instituit vt esset simul & sacramẽtũ & sacrificiũ, quorũ alterũ dominicæ cœnæ, alterum dominicæ mortis esset symbolũ. Pauli ergo sententia hæc est, Ne putetis vos satisfacturos legi si mãducetis & bibatis, qua in re cœnæ Christi commemorationẽ facietis: oportet enim vos mortẽ et cõmemorare, id quod magis sacrificãdo quã mãducãdo fit. Deinde non inficior equidẽ, quin mãducãdo corpus sanguinẽq; potãdo in diuisione sãguinis ex corpore id, quod in cruce gestũ est apertè designetur. Cũ frangitur hostia, Augu. ait, cũ sanguis Christi in ora fideliũ funditur, quid aliud quã dominici corporis in cruce immolatio designatur? Sed re vera, vt diximus, in separatione sanguinis à corpore mors significari potest, nõ autẽ propriè significatur hostia, nisi corpus quod moritur offeratur. Quãquã cõsumptio specierũ oblatarũ ad perfectionẽ sacrificij pertinet. Ita populus cũ sacerdote hostiã olim consumẽs, verè explebat sacrificiũ, atq; adeò hostiæ crucis perfectum signum dabat.

Illud præterea animaduertendũ cẽseo,

quan-

quãuis Chriſtus in cœna nullũ omnino ſacrificiũ obtuliſſet, eò tamen ꝙ dixit, Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis tradetur &c. mox verò ſubiũgit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ: ſatis oſtẽdiſſe, nos myſticè corp⁹ tradituros ſanguinẽq; effuſuros: quod re ipſa apertè & ſine myſterio ipſe erat poſtea factur⁹. Hoc ſcilicet, quod ego faciã vos facite: ſed ego faciã ſacrificio cruẽto, vos facite in meã cõmemorationẽ incruẽto. At dñs, vt in Græcis omnib⁹ exemplaribus videre licet, ſemper eſt vſus verbo præſentis tẽporis. Nõ enim ait, Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis dabitur, ſed qđ pro vobis datur. Nec ſi verbũ verbo reddas dixit, Hic eſt ſãguis, q pro vobis effundetur, ſed q pro vobis effũditur. Et apud Paul. τοῦ μου σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Ideſt, Hoc meũ corp⁹, qđ pro vobis frãgitur, quẽadmodũ & Ambroſius in hũc Pauli locũ, & Beda enarrãs euãgeliũ Lucæ legũt. Nec dubitãdũ catholicis eſt, quã rẽ poſteri⁹ explanabim⁹, in altaris ſacrificio ſãguinẽ chriſti fundi nõ aliter ad effectũ quã ſi nũc fũderetur in cruce: corp⁹ Chriſti itẽ frãgi ad efficiẽtiã perinde vt ſi nũc nobis in cruce frãgeretur. Præterquã ꝙ in ſacrificio externo myſticè et tanquã in exẽplari atq; imagine & ſanguis Chriſti fũditur, & frãgitur corpus. Vnde Auguſtinus, quùm frãgitur hoſtia, inquit, qd aliud quã dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Ac ne ſacramẽtũ quidẽ ſolũ, ſed verũ etiã corpus Chriſti ſacerdotũ manibus frãgi, Romanũ cõciliũ ſub Nicholao definiuit. Vides ne quemadmodũ nobis omnia cõſentiũt, qui & Chriſtũ in cœna corpus ſuũ & ſanguinẽ myſticè tradidiſſe & ad eandem nos formã inſtituiſſe nõ rebus ſolùm & rationibus, ſed verbis quoq; ipſis efficimus? Nihil enim prohibet, quùm Lutheranos redarguimus, exẽplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Luce. 22.

1. Cor. 11.

De conſec. d. 2. c. quũ frangitur.

De conſec. d. 2. Ego Berengarius.

Sed q̃a ſacramẽtarij cauſantur ſe his ferè argumẽtis nõ premi, vt quæ maiori ex parte ſumãt, corpus Chriſti verũ & ſanguinẽ in eucharistia eſſe: id qđ iſti pernegãt, agẽ rationibus cõquiſitis hos quoq; vrgeam⁹. Tametſi quędã ex his quas ante poſuim⁹, Sacramẽtarios etiã preſſiùs aſtringũt, quã vt fugere aliquãdo poſsint. Atq;, vt omittã ꝙ rẽ perſpicuã atq; è ſacris literis manifeſtè exploratã & cõprehẽſam inficiãtur, nolo enim hodie hac de re cũ Sacramẽtarijs certare: de ſacrificio dico, etiã ſi in ſpeciebus panis & vini nec corpus Chriſti nec ſanguis eſſẽt vt verè ſunt, adhuc tamẽ ſacrificium in altari Chriſtianorũ exiſtere multis & grauibus argumẽtis poſſe doceri. Eſt hoc primũ & ex definitione ſacrificij & ex ꝑpetua cõſuetudine eccleſiæ grauiſsimũ & firmiſsimũ argumẽtũ, quòd ſacerdotes noſtri panẽ & vinũ offerũt deo, faciũtq; ſacri aliquid circa res oblatas panẽ ſcilicet frangẽtes huiuſq; portionẽ tingẽtes vino: adde, ſi placet, rẽ vtrãq; etiã conſumẽtes: verè ergo & propriè ſacrificãt. Si enim oblatio ſimilæ ac farinæ conſperſæ oleo iñ figurã mortis Chriſti futuræ ſacrificiũ erat, nihil eſt ambiguũ, quin panẽ oblatũ frãgere ac vino tingere in figurã mortis præteritæ ſacrificiũ ſit. Quid aũt in hoc opere Lutherani reprehẽdent? An ꝙ panis & vini munera à deo accepta referimus? Arguãt Abel ac cæteros in lege naturæ patres, arguãt Moyſen cũ ſcripta lege ſua, arguãt oblationes, quas in eccleſia primitiua piè offerri ſolere, libẽter illi concedunt. Quin naturã ipſam potiùs arguant, quæ nos ad gratiã referendã informauit: quam deo tamẽ referre aliter nõ valem⁹, niſi dona, quę accepimus, ipſi reddẽdo. Sed panẽ frãgi ac tingi reprehẽdẽt. At hiſce cæremonijs crucis immolationẽ deſignamus. Mirũ eſt autẽ, ſi hoc nobis vitio vertãt, ꝙ Chriſti paſsionẽ nõ verbis modò, ſed rebus etiã cõmemoremus: præſertim cũ dominus dixerit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Sanè ſi illud peccatũ eſt, q baptizãt, ij quoq; peccãt: quoniã ſymbolis mortẽ Chriſti figurãt. Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata & circũſcripta eſt, ſine dubio ſa-

De conſecra. d. 2. ca. quùm frangitur.

bio sacerdos in altari verè sacrificat: quanuis nihil aliud spectes quã species ipsas vini & panis externas. Atq; etiã, si sacrificij partes ipsas expẽdas, hoc est, offerri, frãgi, tingi, adde etiã consumi: cũ in his rebus mysticè peragendis nihil insit vitij, queadmodum ostensum est, fit vt nõ solũ verè ac propriè, sed piè etiã atq; religiosè sacerdotes nostri sacrificẽt. Eam quippe rẽ Augustinus considerãs speciẽ panis hostiã appellat, quod vtiq; nomẽ vsq; adeò in omniũ fideliũ & auribus & linguis inhæsit, vt vanus & stultus sit, qui illud inde euellere tẽtarit. Sacramentarij igitur quanuis negarent esse in ecclesia corporis & sanguinis Christi sacrificiũ: at sacrificiũ panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriã sacrificij notionem ignorare viderentur.

De con. d. 2. Cum frãgitur hostia.

Sacrificiũ panis et uini August. uocat in Psal. 17.

Præterea, Melchisedech sacerdos erat dei altissimi, sacrificiũ ergo offerebat deo: omnis enim sacerdos constituitur, vt sacrificium offerat: at non legitur aliud quã panẽ & vinũ obtulisse. Cũ igitur nos ad eundẽ modũ & ordinẽ panis & vini species offeramus, propriè vereq; sacrificiũ exhibemus. Quæ causa ecclesiæ fuit, vt illud diui Thomæ in die festo atq; solenni eucharistiæ celebraret, Sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedech panẽ & vinũ obtulit. Verũ argumẽtũ hoc Lutherani duobus modis eludunt. Primũ negãt, Melchisedech deo panẽ & vinũ obtulisse, scilicet, Abrahamo obtulit, nõ deo, vt Gene. 14. c. legitur. Id quod Epiphanius lib. 2. contra hæreses hęresi. 55. agnouit. Deinde negant, sacrificiũ Christi in eo fuisse secundũ ordinẽ Melchisedech, ꝙ panẽ & vinũ obtulerit: sed in eo fuisse affirmãt, ꝙ Christus nõ secũdũ legẽ mãdati carnalis oleo isto corporeo sacerdos effectus est, sed, queadmodũ Melchisedech, oleo spiritus vnctus sit à deo præ participibus suis. Sic enim Apostolus ad Hæbreos interpretatur. Sed scrupulus prior sic eximitur. Nõ inficior equidem, Melchisedech panẽ & vinum Abrahamo ad reficiendum exercitum contulisse, sed cũ scriptura statim adiecerit, Erat enim sacerdos dei altissimi, nisi causa inepta est, intelligere oportet, easdem res obtulisse solitum deo, quas tunc proferebat Abrahamo, sed huic in cibum, illi in sacrificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Ambro. lib. 5. de sacramentis. cã. 1. Hieronym' in. 26. Matthęi caput, Augustinus in psal. 33. concio. 1. Cassiodorus in psal. 109. Damascenus lib. 4. ca. 14. Chrysosto. ho. de prodit. Iudæ. auctores sunt. Scrupulum verò posteriorem hoc modo eximemus. Non si in vna re sacerdotiũ Christi simile est Melchisedechis sacerdotio, omnis alia similitudo excluditur. Quin si figura perfecta est, aptè quadrare ad multa potest. Nihil igitur obstat, cur nõ in sacerdotij & constitutione & oblatione Melchisedechi Christus appareat simillimus. Lex insuper et religio nulla est sine sacerdotij munere atq; functione. Hæc enim tria ita sunt semperq; fuere coniuncta, vt si vnũ tollas, reliqua necesse sit esse sublata. Translato, inquit, sacerdotio necesse est, vt & legis translatio fiat. Si ergo Christiani legem ac religionẽ habemus, habemus profectò & sacerdotium. At sacerdos omnis in hoc paratur, vt sacrificium offerat. Christiani ergo etiamnum sacrificium tenemus, sine quo nec sacerdotium nec religionẽ nec legem tueri possumus. At nos omnes esse sacerdotes affirmant, hostiasq; spirituales offerre. Sed cùm hæ non propriè sint hostiæ, sed translatè, sacerdotium quoq; non proprium sed translatũ & improprium erit: translato verò sacerdotio, religionis item translatio fiet. Ita nimirum qui nobis sacrificiũ eripiunt, simul hi & veram Christi religionem conantur eripere, & falsam eius inducere, qui iuge ab ecclesia auferet sacrificium. Nam & Danielis testimonio cõstringi fortiùs poterunt, quàm vt elabantur. Rogandi sunt videlicet aduersarij, quodnam sit illud iuge sacrificium quod Antichristus ab ecclesia ablaturus est per dies. 1290. Et cũ in ecclesia nõ sit aliud

AdHebr. 7

Euse. 1. lib. eccle. histo. cap. 2.

De consecra. d. 2. in calicem. & ca. accipite.

Ad Hebræ. 7.

Ad Hebræ. 5. & 8.

Danie. 12.

ſit aliud ſacrificiũ iuge præter id, quod in
altari offerimus, iure arguimus, Lutheranos
miniſtros eſſe Antichriſti. Sed quid
ego argumentor? quid plura diſputo? Etiã
ne in tã perſpicuis rebus argumẽtatio quærenda,
aut cõiectura capienda eſt? An dubitari
poteſt, vbi nullũ peculiare ſacrificium,
priuatim res ſacra nulla, ſacerdos propriè
nullus, eſt ibi ne religionẽ quidem eſſe poſ
ſe? Tradit Plato, ſacerdotes magna claritate
oportere abundare. propter eorũ, quæ
tractant, magnitudinẽ. Quapropter apud
Aegyptios non licere regem abſq; ſacerdotio
imperare. In plurimis quoq; Græcorum
ciuitatibus præcipua ſacra à magiſtratibus
ſummis inſtitui, atq; apud Atheniẽſes
creato regi ſacra maxima eſſe atributa.
Tradit rurſum oportere, vt vnus ſemper
ex magiſtratibus deorum alicui pro ciuitate
ſacrificet. Ariſtoteles deinde auctor
eſt, in heroicis temporibus reges diuinæ
rei cultum exercere ſolitos, niſi talia eſſent
ſacrificia, quæ ſacerdotium requirerent.
Docet alio loco idẽ, in optima Republica
ſacerdotes honoratiſsimos cõſtituendos.
Neq; enim, ait, agricola, neq; artifex, neq;
viliũ exercitiorũ quisq; ſacerdos eſt deputãdus:
honos nãq; dijs eſt à ciuibus impẽdẽdus.
Cicero & Valerius ſcribũt, tãtũ ſtudiũ
antiquis obſeruãdę religionis fuiſſe, vt
ſenatus tũc, quũ florebat imperiũ, decreuerit,
vt de principũ filijs pauci quidã electi
Hetrurię populis ad diſciplinã ſacrorũ percipiendã
traderentur: ne ars tãta propter tenuitatẽ
hominũ & religionis auctoritatẽ
adduceretur ad mercedem & quæſtũ. Tãtus
honos apud veteres natura duce religioni
eſt habitus, vt nulli niſi principes &
optimates cęremoniarum erga deum haberent
facultatem. Et volunt Lutherani
adeò Chriſtum deſipuiſſe, vt Rempub. inſtituerit,
in qua ſacrificia omnia vulgaria
paſsim & cõtrita eſſent: ſacerdotes deliri
etiã ſenes, garrulę anus, adoleſcentes leues,
ſartores, lanij & coqui, quos, honos præfandus
ſit, ſi vel curſim velis recenſere. Scilicet,
ſacerdotiũ noſtrum Lutherani Turcarũ
more informare cupiunt, apud quos
à cõmuni populo non multũ ſacerdotes
differunt. Quãtò religioſiùs antiqui olim
Germani ſtatuerunt, vt verberandi animaduertendiq;
in hominẽ niſi ſacerdotũ
auctoritate nullis eſſet conceſſa facultas,
quò iudicia nõ humana ſed diuina viderẽtur.
Sed quid ego cõmuneis naturæ rationes
profero? Ad noſtras: hoc eſt, Theologicas
redeamus. Apoſtolus fideles cupiens
ab idolorũ cultu deterrere eo maximè argumento
vſus eſt, quòd ſi idolis immolarẽt,
participes eſſent altaris & mẽſæ impiæ
atq; irreligioſæ: nã ſine diſcrimine eandem
vocat & menſam & altare. Qui autẽ ad altare
Chriſti accedunt, participes ſunt huius
etiã altaris: fieri autẽ nõ poſſe, vt vtriuſq;
ſimul participes ſimus, niſi deo & idolis
pariter ſeruiam*. Altare igitur habet eccleſia,
habet igitur ſacrificium. Etenim ſicut
mẽſa dicitur, in qua editur cibus, ſic altare,
in quo offertur ſacrificiũ. Negẽt ergo altaria
fidelibus Lutherani, ſolũ cõcedant mẽſas:
quia cibum nobis eſſe aiũt, ſacrificium
non itẽ. Nec altaris modò ſed & miſſæ nomenclaturã
adimant, quæ caſum quiddã
& inanis vocis ſono decoratum erit, ſi nobis
in altari oblatio nõ eſt. Miſſę porrò vocẽ
ex Hebręa lingua mutuò acceptã cũ doctiſsimi
è nr̃is tũ pleriq; è Lutheri familia
teſtãtur.* Eſt aũt Hebręis Mıcça oblatio.

Sanè verò tũ altaria tũ oblationẽ corporis
& ſanguinis Chriſti quã miſſam & ſacrificiũ
appellamus, ex apoſtolorũ traditione
nos habere, exploratiſsimũ erit, ſi regulas
eas huc referamus, quæ inueſtigandis
apoſtolorũ traditionib* libro huius operis
tertio ſunt à nobis cõſtitutæ. Certè
Irenę verbis nihil obſcuris affirmat ex
traditione apoſtolorũ eſſe, quòd corpus &
ſanguinem domini offeramus. Andreas
quoq; apoſtolus referente Philacteto ex literis
ſacerdotum Achaiæ Egææ proconſuli
immaculatũ, ait, agnũ quotidie in altari
ſacrifico.* Iacobũ ẽt miſſæ celebrationẽ
addi-

Lib. 16. qui eſt de regno · *Dial. 8. de legibus.* · *Lib. politi. 3 cap. 10.* · *Lib. poli. 7 cap. 9.* · *Li. de diui. Cic. libr. 1. Valerius.*

1. Corin. 10. · ** Deutero. 16. ubi nos habemus ſpõtaneã oblationẽ Hebræi habẽt Miccam. Quod etiã ſignificatur cõci. Cartha. 4. cap. 84. hoc nomẽ uſurpauit, ut hæc uerba, Epiſcopus nullum prohibeat ingredi eccleſiã & audire uerbũ dei ſiuẽ gentilẽ ſiue hæreticũ ſiuẽ Iudæũ uſq; ad miſſã catechumenorũ. decrõ. d. a. epiſcopus.* · ** li. 4. c. 32. 33. & 61.* · ** De cõſe. d. 1. c. Iacobus.*

Cap.24.

addidiſſe teſtes ſunt patres Trullanę ſynodi cano.32. Concilium inſuper Carthag.3. ait dominum tradidiſſe, vt in ſacramento corporis & ſanguinis eius nihil amplius quàm panis & vinũ offerantur. Sed, vt dixi, nihil eſt opus oratione lõgiore, vbi prõptum eſt formulas illas quærẽdæ traditionis ad pręſentẽ diſputationẽ accõmodare.

Iam eccleſiæ authoritas pro hac cõcluſione notior & crebrior eſt, quàm vt indicanda ſit. Nihil enim frequentius tũ in canone tum aliâs ſæpè intonat, quàm hoſtiã deo ſe corporis & ſanguinis Chriſti purã & immaculatam offerre.

De cõſe. d. 1. in Sacramẽto. de cõſec. d. 2 neceſſariæ. 93 d. peruenit. de ſum. trini. firmiter. de conſe. d. 2. didicimus cõciliũ item Martini Papæ de con. d. 2. Non oportet. Epiſ. 3. quæ eſt de officio ſacerdotis.

Concilia verò ab hac ſentẽtia ſunt plurima. Toletanum primum cap.5. Toletanum vndecimum capit.14. Tolatanum. 12. capit.5. Bracharenſe tertium cap.1. Antiſidiorenſe capit. 8. Carthaginenſe tertium. Epheſinum. Nicænum capit. 14. Lateranenſe ſub Innocentio. 3. Adde etiam Trullanum, quòd nomine ſextę ſynodi à Gratiano refertur. Adde etiam Florẽtinũ in decreto vnionis Armenorũ. Sed & in cõcilio Cõſtantienſi ille error condẽnatus eſt, Non eſſe fundatum in euangelio, quòd Chriſtus miſſam ordinauerit.

Quid ſedis apoſtolicæ antiſtites? Nẽpe, eandẽ apoſtolorũ & eccleſiæ fidẽ profitentur. Anacletus de cõſe. diſt.2. c. epiſcopus. Clemens de conſecr. d.2. c. hic ergo. Alex. 1. de conſecr. d.2. c. nihil. Euſebius de conſecr. d.1. ca. conſulto. Iulius de conſecr. d.2. c. cũ omne crimẽ. Fœlix de cõſecra. d.1. c. ſicut non alij. Sother in epiſtola ad epiſcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconẽ. epm. cap.1. Inno.1. ad Exuperiũ Toloſ. epm. cap.1. Leo ad Dioſcorum epiſtola.79. de conſecr. d.1. ca. neceſſe eſt. Hi omnes antiqui eccleſiæ pontifices, nã poſteriores quid attinet commemorare?

Auctores verò veteres, quos eccleſia & cõſecrauit & publicè dedicauit, ſi referre velim, negotiũ lectori faceſſetur. Itaq; non omnes referam, ſed nobiliſſimos. Docẽt in primis hoc ex Græcis Dionyſius. c. 3. lib. de eccl. Hiera. Ignatius in epiſtola ad Smirnẽ. Athanaſius in lib. quæſtionũ ad Antiochum. quæſt.34. Gregorius Nazanzenus in carminibus ad epiſcopos. Euſebius Emiſſenus de conſecr. diſt.2. quia corpus. Chryſoſtomus homil.17. in epiſt. ad Hebræos, qui fàlſò nomine Ambroſij citatur à Gratiano de cõſecr. d.2. ca. in Chriſto. Chryſoſtomus quoq; idẽ lib.6. de ſacerdo. paulò poſt principiũ. Cui Theophilactus cõſentit in ca.10. epiſt. ad Hebræ. Et Damaſcenus lib.4. ca.14. E latinis verò habes Irenęum lib.4. ca.32. & .33. & .34. & .63. Cyprianum lib.2. epiſtol. 3. quæ ſcribitur ad Cæcilium de conſecr. d.2. c.1. & 2. Atq; idem repetit in ſermone de cœna domini. Ambr. li. 1. officiorũ cap. 48. Hieronymũ ad Hedibiam quæſt.2. & ad Tit.1. Paſchaſiũ in lib. de paſcha. de conſecra. d.2. c. iteratur. Auguſt. lib.10. de ciui. cap.20. & lib. 17. cap.20. & lib.20. contra Fauſtum. cap. 18. Quem locum & Caluinus & Bucerus impudenter pro ſe referunt. Grego.4. lib. dialogorũ. ca.58. & in quadã homilia paſchali de cõſecr. diſt.2. cap. quid ſit. Fulgẽtium deniq; lib.2. ad Monimum.

At omnibus his teſtimonijs Caluinus reſpondet, euchariſtiam ideò à patribus ſacrificium vocari, quia eſt exemplar & imago ſacrificij. Nec enim aut nouum aut inſolitũ eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere. Ad Gala.3. Ante quorũ oculos Ieſus Chriſt⁹ proſcriptus eſt, & in vobis crucifixus; ad Roma.6. Conſepulti in baptiſmũ, Apocal.10. Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. Sic autẽ Chryſoſtomum, Theophilactum & Auguſtinũ fidem ſuam de ſacrificio explicuiſſe. Hæc Caluinus. Nam Bucerus dicit quidẽ alios patrum in hac ſacrificij appellatione id ſpectaſſe maximè: ſed alij tamẽ in vſu, inquit, huius vocis præcipuè ſpectarunt oblationes, quas ſuarum rerum fideles offerebãt & domino conſecrabant. Id quod Lutherus etiam animaduerterat in libro illo peſtilentiſſimo de captiuitate Babylonica.

Inſtitutio. c.18. libr.2. cap.7.

R5 Sed ſci-

Sed ſcitum illud eſt, qui verecundiæ fines
ſemel tranſierit, eum benè & nauiter opor
tere eſſe impudentem. Primùm enim iſti
colligunt, ſi ſancti auctores aſſerunt, eu-
chariſtiã eſſe exemplar ſacrificij in cruce fa
cti, ſtatim haberi, nõ eſſe verum ſacrificiũ.
Quòd ſi ad eum modũ colligere licet, ne
vetera quidem ſacrificia propriè & verè ſa
crificia fuiſſent: quoniam omnia figura &
imago erant vnicæ illius hoſtiæ, quã Chri
ſtus moriens immolauit. Vtrumque igi-
tur ſignum vnius & eiuſdem hoſtiæ cen-
ſendum eſt: noſtrum quidem præteritæ,
illud autem legis veteris futuræ: ſed vtrum
que tamẽ verè ſacrificium. Niſi quis adeò
inſaniat, vt putet, magis pertinere ad ratio
nem ſacrificij, quòd ſignificet rem facien-
dam, quàm quòd commemoret rem fa-
ctam. Ego ſanè ita iudico, euchariſtiam no
ſtram exemplar ſacrificij Chriſti eſſe non
poſſe, niſi eſſet quoq; ipſa ſacrificiũ. Quæ
res paulò antè eſt à me diligẽter explicata.
Quemadmodum enim cœna noſtra cõ-
memoratio nõ eſſet dominicę cœnæ ima
goq́; illius & exemplar niſi verè manduca
remus: ſic nec euchariſtia noſtra hoſtiæ
Chriſti exemplar & imago eſſet, niſi verè
ſacrificaremus. Deinde illud ab his quæ-
ro, an ſancti dicãt, offerre nos in hoc my-
ſterio corpus Chriſti & ſanguinem. Buce-
rus negat, ſed rem tamen apertam negat.
Nam, vt cæteros omittam, manifeſtè id
tradũt Cyprianus ad Cæcilium. Ambro.
lib. officiorum. 1. Auguſt. 17. de ciui. dei.
Et contra Fauſtum lib. 20. Damaſcenus
lib. 4. Irenęus itẽ lib. 4. Ac demum Alexan
der papa ad omnes orthodoxos: nolo e-
nim eſſe longus in reliquis excitandis.
Quòd ſi ſanguinẽ Chriſti in hoc myſte-
rio offerimus, verè illud eſt quidem ſacri-
ficium: & exemplar eſt tamen, quoniam
hoſtiæ cruentæ imago incruenta eſt: ſed
ita incruenta, vt pro eo ſit ac ſi nũc cruor
ipſe effunderetur.

Atq; argumẽta hæc vſq; adeò pleroſq;
Lutheranos cogũt, vt in ſacrificio aſſeren
do ex parte iã cũ eccleſia conſentiant. Nõ
enim penitus ſacrificiũ negãt: ſed in eo per-
ſtant, qui hoſtiam pro peccatis admittũt,
eos iniuriam imponere Chriſti perfectiſsi
mo ſacrificio, quo vno cuncta ſunt re-
miſſa peccata. Itaq; gratiarum actionis ſa-
crificium in eccleſia eſſe quidem, quod eu
chariſticum iſti vocant, ſed pro peccato
nullum eſſe, quod propitiatorium appel-
lant. At nobis ſecunda in hac contro-
uerſia concluſio certiſsima & ipſa eſt, Eu-
chariſtiam non modò iuxta nomẽ ſuum
ſacrificium eſſe, quo deo gratiam refera-
mus: ſed id etiam eſſe, quod nobis deum
placatum propitiumq́; reddat. Eandem
itaq; hoſtiam pro gratiarũ actione & pro
peccato eſſe. Hæc primùm oſtenditur ex
illo loco apud Lucã, hoc eſt corpus meũ Luc. 22.
quod pro vobis datur. Et de calice ſimiliter,
Qui pro vobis effunditur. Eſt ergo ſacrifi
cium pro peccatis. Id quod forma conſe- Ambro. de
crationis prę ſe fert: quę habet, effundi ſan conſecr. d.
guinem in remiſsionem peccatorum. Nã 2. c. ſi quo-
quod Lutherani quidam aiunt, verba, qui tieſcunque.
bus hoc myſterium ſacerdos conficit, ma-
terialiter accipi, non ſignificatiuè, non eſt
huius loci temporisq́; refellere. Illud ſanè
exploratum eſt, ſi verba formæ materiali-
ter acciperẽtur, nec ſacerdotem in Chriſti
nomine corpus ſanguinẽmue conficere:
immò ne conficere quidem vllo modo.
Quin etiam, ſi ſacerdos verba illa ſignifica
tiuè nõ profert, ex vi verborum neq; cor-
pus Chriſti in ſacramento habemus neq;
ſanguinem. Ex quo Sacramentariorum
ſtultitia exiſtit.

Deinde, omnis ſacerdos, vt ad Hebræos Hebr. 5.
tradit Apoſtolus, conſtituitur, vt offe-
rat dona & ſacrificia pro peccatis: aut ergo
nullus nobis ſacerdos eſt, aut ſacrificiũ pro
pitiatorium habemus. Nec verò Paulus
de ſolo legali ſacerdote loquebatur, niſi in
eptè argumẽtatus fuiſſet, Chriſtũ pro pecca
tis quoq; obtuliſſe, quoniã ſacerdos erat.

Præterea, pœnã aliquam manere remiſſa
iam culpa, non ſolũ eccleſia definiente ſed
ſcriptu-

scriptura etiam tradente credimus. Cùm ergo corpus Christi & sanguinem dei domino tanquam res nostras habeamus, vtiq; poterimus offerre deo ad redemptioné animarum nostrarum, queadmodú & poenas proprias & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc verò esse apostolicam traditioné & Epiphani⁹ lib.3. cótra hæreses & Chrys. ad populum Antioch. apertè docent, & facilè per regulas suprà à me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tā longam disputationé ad huius nos loci vsum in præsentia conuertere. Quanquam vna ecclesia satis est ad huius rei certam fidem in animis inserendam. Illa quidem cùm alias frequentissimè tú in canone maximè profitetur, plebem sanctam fidelium hãc hostiam deo pro redéptione animarum suarum offerre.

Romanos verò pontifices supervacaneum erit recensere. Itaq; duos solùm antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandrum in epistola ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atq; peccata his sacrificijs deleri. Cui assentitur Iulius de consecr. dist.2. cap. cùm omne crimen. Quibus diuum etiam Gregorium addo de consecr. dist.2. cap. quid sit.

Nam in concilijs habemus Cambilonense de consecr. dist.1. cap. visum est. Florentinú quoq; habemus ac Tridétinú: adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iam sancti veteres eam rem constantissimè tradunt. Chrysostomus homil.17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 8. eiusdem epistolæ palàm dicunt, in mysterijs & sacrificio esse remissionem peccatorú. Eusebius Emissenus hanc redéptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnis sordis expiationem. Idé astruxit & Athanasius lib. quæst. ad Antiochum. Epiphanius ité inducit hæresim Aerij in hec verba, Orat viuus aut dispensationem facit, id est, missam: quid ꝓfuent mortuo? Cui respondet Epiphanius, quòd omnino prosunt preces eiusmodi defunctis etiā si totá culpam non abscindunt. Quem locú incredibile dictu est, quàm prauè Bucerus torquere nititur. Sed benè habet, quòd habemus alios, quos hæretici, rumpātur licèt, torquere non possunt. Chrysostomus homil.69. ad populum Antiochenum, Non temerè, inquit, ab apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multùm eis posse cótingere lucrum. Cùm enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo & tremendum proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam eundem lib.6. de digni. sacer. Gregorius li. 4. dialog. cap.55. Si culpæ, ait, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostię salutaris adiuuare. Theophilactus in ca. Lucæ.12. in illud. Eum timete &c. Non semper, ait, qui moriuntur peccatores mittuntur in gehenná. Sed sunt in potestate dei vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parùm conducunt etiam ijs, qui in grauibus peccatis mortui sunt. Vide etiam Ambrosium epistola.8. lib.2. ad Fausti. Et Cyprianú lib.1. epistola.9. nam in sermone de cœna domini apertè dicit, hoc sacrificium esse iniquitatum expiationé. Vide etiam Paschasium de consecratio. dist.2. c. iteratur. & Aug. de cu. pro mor. ge. c.1. & lib. con.9. c.11. & 28. & de hęre. c.53. & in enchi. c.110. Possemus his Theologorú sequentiú manum adiungere in hæreticorú cæde iam sæpè victricem. Sed victoribus occurrent acto iam de inimicis ecclesiæ triumpho? Itaq; ad prælium serò venient quidé, sed ad palmam opportunè. Quãquam hoc loco necesse fuit eos aduocare: non vt nostra confirmarent argumentis ac rationibus, sed vt scholæ more presè atq; argutè contraria refutarét. In refutádis quippe hæreticorú argumétis tantùm scholæ Theo

logia valet, vt facilè possit ea, quæ istis videntur esse grauia, ostẽdere vel leuissima.

Primũ sanè argumẽtũ, quod Caluinus tãtoperè iactat, facillimè diluitur. Quis est enim, cui nõ perspicua sint illa, quæ verbis iste multis exornat & amplificat? Vnicũ sacerdotẽ nostrũ præstitisse id, quod omnes illi veteres minimè præstiterũt, nẽpe remissionẽ peccatorũ in sanguine proprio. Rursum immortalẽ esse & perpetuũ, qui semper corã deo ꝓ nobis assistat: nec suorũ modò vulnerũ cicatrices, sed etiã sanguinẽ, quem effudit in cruce, omneis ecclesiæ & oblationes & orationes, se demũ ecclesiamq; suã patri in sublimi altari repræsentet. Itẽ vna sola oblatione cõfecisse, quod ne plurimis quidẽ veteres illi sacrifici valuerũt. Hæc videlicet contrita sunt & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus, quod Caluinus ignorat, discrimen esse inter sacerdotes veteres & nostros, ꝙ in illis nemo fuit, cuius cæteri vicarij essent, neq; enim posteriores prioris alicuius gerebant vices, sed quisq; suã afferebat hostiã, & suo nõ alterius sacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erãt sacerdotes. Nõ enim in vno veluti capite cõueniebãt, cuiꝰ loco administrarẽt. At nostri cum in nomine Christi & in persona eius accedãt ad altare, quodãmodo omniũ vnũ est sacerdotiũ, sicut episcopi ac vicarij vnũ iudiciũ est. Aliũde etiã veteres illi plures erant sacerdotes, quia plures hostias easdemq; differentes exhibebant, at sacerdos à sacro faciendo dictus, vbi eandem hostiam offert, idemq; omnino sacrũ conficit, aliquo modo idẽ est, licèt plures esse videantur. Ac re uera sacerdos, qui deũ sanguine placaret & recõciliaret mundo, vnus est Christus. Nos quippe hoc sensu nõ dicimur sacerdotes: sed quia dispensatores sumus mysteriorũ eius applicãtes populo sanguinem, quem ille effudit in cruce, & simul cum illo offerentes. Inde enim nostra oblatio vim habet non ex nobis. Non igitur nos plures sacerdotes sumus ad eum modum, quo veteres plures fuisse tradit Apostolus. Quòd verò Caluinus ait, nostros sacerdotes esse infirmos ac peccatores, vt olim in lege, magno discrimine agnoscimus. Etenim illi cùm adferrent hostias, quæ ex se placere deo nõ poterant, Nec placita sunt inquit, quæ tibi secundũ legem offeruntur, cùm sanguinem, inquam, hircorum & taurorum afferrent, si peccatores erant, per sacrificia sua nihil consequebantur. Respexit quippe deus ad Abel & ad munera eius, neq; offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt, vt rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat quòd nec hostiam habebat, quæ ex se deo esset accepta, nec sacerdotes impollutos, qui deo gratiosi gratam quoq; hostiam efficerent. Sacerdotes verò nostri, tametsi infirmi sunt, nihil tamen ecclesiæ sacrificio incõmodant, vt pote quòd vim suam non ab illis habet, sed à Christo summo sacerdote, in quo patri benè complacuit, qui simul est & sacerdos & sacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hostiæ igitur euangelicæ excellens præstantia est, quòd & ipsa per se deo est quàm gratissima, & vnũ habet perpetuò sacerdotem sanctum atq; impollutum, cuius oblatio vim tribuit sacrificio, omnibusq; fidelibus memoria seculorum omnium prodest. Quocirca sicut in Christi sacramento impius administer nihil ecclesiæ nocet: ita ne in Christi quidem sacrificio sacerdos improbus diuinæ vtilitatis fructu ecclesiam priuat: quanuis ipse sibi non emolumentum cõparet, sed exitium. Verùm de primo argumento hactenus.

Ad Hebr. 9.

De summa trinit. ca. firmiter.

Huius autem confirmatio argumenti non est nunc oratione longa infirmanda: ne nouam hic controuersiam de noui sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breuiter dicimus, eos sacerdotes à deo esse vocatos, qui ab apostolis & eorum successoribus ritè & ordine vocati sunt. Nec verò sa-

rò sa-

rò ſacerdotij noſtri ratio popularis eſt. multorũue ſuffragijs declarãda: nõ de terra cõficta, ſed de cœlo ducta & delapſa eſt: *2. ad Timo.1.* Reſuſcita, inquit, gratiã dei, quæ eſt in te per impoſitionẽ manuũ mearũ. Et alio loco, *1. ad Timo.4.* Noli negligere gratiã, quæ data eſt tibi cũ impoſitione manuũ presbyterij. Et in *Tit.1.* epiſtola ad Titũ, Reliqui te Cretæ, vt conſtituas per ciuitates presbyteros; ſicut & *Acto.14.* ego diſpoſui tibi. Paulus deniq; & Barnabas cõſtituerũt per ſingulas eccleſias preſbyteros in oratiõe & ieiunijs, vt mos eſt & nũc in eccleſia fieri ſolet. Quemadmodũ igitur qui apoſtolos audiebat, is Chriſtũ audiebat: ita etiã quos apoſtoli vocabant, hos vocabat Chriſtus; & quos à ſacerdotio repellebãt, eos Chriſtus ipſe repellebat. Nam quòd hæc nunc ab illis defenſionis ratio viaq; tentatur, in his ſcripturæ locis de ſenioribus agi, qui Rempublicã gererẽt nõ de ſacerdotibus, qui rem diuinam facerent: ſatis oſtendunt quàm parum in ſacerdotij dignitate & auctoritate ponant; qui illud exiſtiment aut à ſenectutis venerãda canicie aut ab eccleſiæ adminiſtratione *Poli.7.c.9.* ſeiunctum. Ariſtoteles porrò non credidit alios fore ad ſacerdotium idoneos, niſi vel qui reges eſſent aut principes ciuitatis, vel certè quos poſt Rempublicã diu ſuo conſilio gubernatã, aut res in bello præclarè geſtas defeſſos iam atq; defatigatos omni cura humana & labore vacuos eſſe oporteret, vt nõ niſi in ætate & auctoritate ſenatoria ſacerdotiũ reſideret. Quam naturæ inſtitutionem apoſtoli ſecuti, cùm ſentirent ſacerdotibus eccleſiæ gubernationem fuiſſe à Chriſto commiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in ſacerdotum ordinem cooptandos qui verè presbyteri eſſẽt, hoc eſt, ſeniores. Ita factũ eſt, vt presbyteri nomen in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, vt non longè proſpicere oporteat futuros ſacerdotij caſus, cùm eos in præſentia videamus. Deflexit enim iam de ſpacio curriculoq; multumq; deflexit conſuetudo maiorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modò presbyteri non ſunt, ſed ſunt etiam valdè iuuenes. Ita ſacerdotij auctoritas ſceleratiſsimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verùm de epiſcoporũ abuſu minimè contendimus: in eo certamus, ſacerdotis creãdi rationẽ nos ab apoſtolis, apoſtolos à Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſsim⁹, certiſsimo eſt argumẽto quod Chriſtus in cœna dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod præcepit facere, ſacrum erat: immò ſi, vt antè probatum eſt, ſacrificiũ erat: apoſtolos ſanè tunc ſacerdotes inſtituit, niſi iuſsit facere: nec dedit tamen poteſtatẽ faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, vt ſacra noſtra deo faciamus: quoniam ſupra naturam eſt, ſine diuina facultate fieri non poteſt. Quia verò ſacrificium hoc dominus facere iuſsit donec veniat; neceſſe eſt, vt copiam, quam Chriſtus fecit apoſtolis ſacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis ſeculorũ ætatibus transfuderint. Sic enim, vt Oecumenius ait, ſacerdotiũ Chriſti æternum eſt ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Sed primi argumẽti confirmationi refellendæ pluſculum etiam quàm concedebat ratio largiti ſumus.

In ſecundo verò argumento multa ſimul obijciũtur aduerſum ea, quę ex eccleſiæ ſentẽtia diximus: ſed nos exprimemus omnia perſpicuè, vt res dicta propè manu tentari poſsit. Primũ autẽ illud ſacerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienũ ſanguinẽ. Id quod ſine dubio falſum eſt: quippè cũ Chriſti ſanguis, dono dei licèt noſter ſit tamen, noſter, inquã, veluti vniuerſalis cauſa noſtra eſt. Sol autẽ tuus ad generandũ eſt, at non ita tuus, vt ſine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Caluinus obijcit, Chriſti ſanguinẽ ſemel iuxta Apoſtolum oblatũ eſſe. Quã rẽ nõ abſurdè intelligũt plurimi de oblatione cruenta, quæ palã ante oculos omniũ poſita fuit. Sic enim ſe idẽ Apo-

 ſtolus

stolus exposuit: quũ subiecit, Semel in cõsummationem seculorũ per hostiam suã apparuit. De illa ergo victima sermo fit, quæ in monte Caluarię palàm in ore atq; oculis Iudęæ prouinciæ mactata est. Ex quo intelligitur, contra oblationem altaris, vbi sanguis Christi in mysterio fusus non corporis sed mentis oculis cernitur, ne verbũ quidem vllum Apostolum dicere. Aequè videlicet Pauli verba torquere aduersarij possunt in eam oblationẽ quã Christus in cœlis incruentã facit semper patri pro nostris peccatis apparẽs. Sed ne me in hanc quasi fugam conferam, maximè animaduertendum censeo, oblationẽ non simpliciter & vno modo esse. Vna enim est vniuersalis: altera est particularis, quæ generalem illam quasi ad efficiendũ applicat. Et quoniam Lutherani omnes oblationes ad vnum exemplum & regulam quærunt, nos huius diuisionis exemplum ex similitudine rerum naturalium capiemus, vt horum ignoratio illustrior appareat. Illuminatio dupliciter a Philosophis accipitur: & ea, quæ vniuersalis est: & ea, quæ est particularis. Videlicet, simul atq; deus produxit solem potest dici semel mundum illuminasse: nempe, tanquã in causa vniuersali. Sed sunt tamen plures quotidiè illuminationes propriæ, quæ nõ solũ cũ generali illa nõ pugnãt: sed ita subseruiũt, vt sine illis vniuersalis illa aut propemodũ ociosa sit, aut certè penit' ociosa. Sic & illud interpretamur, Illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mũdũ: scilicet, illustratione quadã generali, quæ in hoc quidẽ genere vna & eadẽ sufficiẽs & idonea est, atq; adeò sempiterna: sed si illustrationes peculiares desint, quib' singulorũ hominũ mentes priuatim illuminẽtur, vniuersalis illa sufficiẽtiã habet, efficaciã nõ habet. Nec enim generales causæ quicquã efficiũt, nisi priuatis & proprijs causarũ secũdarũ actionibus vis illa efficiẽdi cõmunis ad singulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Christi vna generalis fuit redeptionis ac sanctificationis humanæ nõ solũ idonea causa, sed suis etiam omnibus numeris absoluta: cui, in genere suo dico, nihil addi nihil detrahi possit. At sunt plures oblationes particulares, quibus vniuersalis illa efficientia ad effecta quædam singularia contrahitur. Nemo igitur nos legales sacerdotes existimet: quòd singulis altarium sacrificijs sæpè ac priuatim offerimus, sed potiùs ita secum reputet, sacerdotes sunt isti secundi sub vno primo pontifice Christo administri & dispensatores mysteriorum eius. Ac de prima quidem huius argumentationis parte itemq; de secunda disputatum est: reliqua est tertia eadẽq; postrema in qua Caluinus ac Bucerus se insolentiùs iactant: quasi argumẽtum inuenerint, quod refellere nequeamus. Qua vna in re, fateor, superiores sunt. Illi nanq; quomodo opinionem cõmentitiam confirmarent, inuenerunt: ego tam leue argumẽtum qua ratione infirmẽ ac diluam reperire non possum. Sed age, horũ insolentiam reprimamus: iamq; doceam' seriò, quàm ridiculè exultent homines nõ solùm doctrinæ Apostolicæ ignari, sed omnis omninò Philosophiæ. Primùm autem, quanuis denuò velimus sacrificij cõplicatam notionem euoluere, non facilè tamen reperiemus, an ea cædem occisionemq; contineat, cùm animal sacrificandum est. Contrà enim dicet fortasse quis, Prophetas Baal quoddam etiam sacrificij genus præbuisse, qui lanceolis & cultris se inciderint, donec perfunderentur sanguine. At demus illud & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoq; attinere credim', cõfici, dico, ipsum & occidi oportere, si verè sacrificatur. At corp' viuũ & spiritũ nos offerimus: idẽ enim in eucharistia est atq; in cœlo. Sed & si Christi corpus in eucharistia viuũ est, ac sanguis in corpore: nõ tamẽ à nobis aut corpus offertur q̃a viuũ est, aut sanguis q̃a est in corpore. Sed illud q̃a mactatũ, hic quia effusus in cruce. 3.re.18

Quòd

Quòd si Christ' in cruce se offerés nó se è
cóspectu nostro abstulisset, sed ꝑpetuò pé
deret in cruce ante omniú fideliú oculos
oī & loco & tépore positus, nihil necesse
erat, vt exéplum facti relinqueret, & in si-
mulacrum ex animali exéplo veritas tráſ-
ferretur. Sicut enim ij, qui tunc fuerút iux
ta crucé, eandem cum Christo hostiā pa-
tri obtulerunt, si modò verè erant pij & ré,
quæ gerebatur, intelligebant: sic si eadé ex
terna crucis hostia in conspectu nostro
æterna permaneret, nullo exéplari & ima-
gine hostiæ illius indigeremus. Quia verò
licèt oblatio illa & mactatio externa trans
fierit, sic tamen corā Deo constat accepta
bilis & perpetua virtute consistit, vt non
minùs hodie in cóspectu patris illa sit effi-
cax quàm eo die, quo de saucio latere san
guis exiuit, ideò verè núc offerimus eandé
crucis hostiam cum Christo perinde atq;
illi, qui erát iuxta crucé, quanuis illi nullo
posito sub oculis simulacro, quia nullo
tunc opus erat: cùm res ipsa viua in præ-
sentia esset atq; ante oculos proposita: nó
bis autem per imaginem Christus hostiā
illam excitauit, & quasi in quodam exem
plari statuit ante oculos. Sed imago hæc
& exemplar nihil reuera obstat, cur non
eundé illum sanguiné modò offeramus,
quem Christus fudit in cruce, non aliter
Vide etiam ac si nunc corā effunderetur. Quæ est sen
Eusebiū E- tentia Chrysostomi falsò tamen Ambro-
missenū de sio attributa de cósecr. dist. 2. cap. in Chri-
cōsecr. d. 2. sto. Adde, quòd quale fuerit sacrificiú, ta
quia corp'. lis est requirenda mors: vt si illud cruentú
est, hæc sit etiam cruenta, si in illud incruē-
tú erit, mors quoq; erit mystica & incruē-
ta, idest, effectus mortis ceu nunc præsēs
adesset. Satis est enim vt verè & propriè sit
sacrificium, quòd mors ita nunc ad pecca
ti remissionem applicetur, ac si núc Chri-
stus ipse moreretur. Id quod scriptorú ve-
De cōsec. d. terum testimonijs confirmatur. Grego-
2. quid sit. rius, In se ipso, inquit, immortaliter viués
De consec. iterum in hoc mysterio moritur. Et Au-
d. 2. semel. gustinus, Semel immolatus est in semet-
ipso Christus: & tamen quotidiè immola
tur in sacramento. Paschasius, Quotidiè *De cōsec. d.*
Christus mysticè pro nobis immolatur, *2. iteratur.*
& passio Christi in mysterio traditur. &c.
Et Cyrillus in concilio Ephesino, Athana
sius ad Antiochum, Theophilactus in de
cimum caput epistolæ ad Hebræos, Da-
mascenus in quarto libro, Gregorius de-
mú Nazanzenus, vt cæteros prætermit-
tam, hanc incruentam exanguemq; im-
molationem vocāt: vnicam illam quidé,
qualis nó fuit alia similis, per quam ad ef-
fectum scilicet sic nobis Christus immo-
latur, vt illis, qui præsentes erant quádo se
in cruce offerebat. Sed quia sine effusione
cruoris, quæ in præsentia cernatur oculis,
applicatione verò cruoris iā effusi fit obla
tio, rectè à patrib' incruētú sacrificiú núcu
patur. Atq; ad ea quæ sunt a Lutheranis
in secundo arguméto dicta, diximus satis.

In tertio quoq; argumento refutando
posthæc nihil est necesse laborare. Docui-
mus enim, Christi oblationem in cruce
non aliter se habère ad redimenda pecca-
ta, quàm aut lucem ad illustrandum, aut
medicinam ad curandum. Lucé dico, quę
omne lúmen ederet: medicinam, quæ o-
mnes sanaret morbos. Ecquis autem dú-
bitet, causas perfectas & principales sine
adiuuātibus & proximis nihil efficere? Me
dicamétum quippè quanlibet præsens &
salutare sit, nisi ægro corpori adiungitur,
neq; opem indigéti fert nec saluté. Quòd
si agnus, qui tollit peccatú mundi, sine ad
iutrice & socia causa ipse ꝑ se expiauit no
stra delicta, baptisma tollatur, pœnitentia
absit, sacerdotia sileāt, ministeria facessant:
atq; adeò omne salutis nostræ & sacramé
tú remoueatur & instrumentú. Præceptú
illud vanú sit, Baptizate in nomine patris *Math. vlti.*
& filij & spús sancti, gratia illa vana, Quo- *Ioan. 20.*
rum remiseritis peccata remittétur eis, ina
nis sermo ille, Pœnitentiam agite, & bapti *Acto. 2.*
zetur vnusquisq; vestrum in remissioné
peccatorum, sit deniq; ille falsus, Saluos *Tit. 3.*
nos fecit per lauacrum regenerationis.

Quin etiã, si ita libet, quia orauit pro nobis
Christus, nõ oremus: quia ieiunauit, non
ieiunemus: quia lachrymatus est, non plo
remus. Colligũt enim arguti isti dialectici,
quia obtulit semel Christus, nos nõ offera
mus. Sicut ergo compatimur, vt passionis
eius participes simus: ita etiã offerimus, vt
oblationis ipsius partẽ capiamus. Nobis sa
nè religio actuosa est, Lutheranis ociosa:
Qui nos feriatos volũt cessatione torpere
& quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex
animis hominũ extrahũt radicitus religio
nẽ, cùm sacrificia, sacerdotes cęterosq́; reli
gionis administros tollũt. Nõ ergo nos re
petitis oblationibus Christi sacrificiũ testa
mur fuisse imbecillũ, sed causam principa
lẽ perfectãq́; fuisse, quę quantũuis licèt suf
ficiẽs in se & consummata sit, sine applica
tione tñ causarũ adiuuantiũ nihil efficit.
Illud verò, Vna oblatione cõsummauit in
æternũ sanctificatos, simile est, vt si dicerẽ,
Deũ vna illustratione mundũ in ęternũ il
lustrasse. Id quod reuera fecit, quùm solẽ
quasi sempiternũ lumẽ accẽdit. Alioqui
2. ad Corin. 7. quid alio loco Apostolus iubet, vt emũde
mus nos ab omni inquinamẽto carnis &
spiritus perficiẽtes sanctificationẽ in timo
re dei? Certè Christi sanguis emũdauit nos
ab oĩ delicto: & tñ Paulus ait, Mundemus
nos. Certè vna oblatione Christus cõsum
mauit sanctificatos: & tñ Paul' monet, vt
ipsi perficiamus sanctificationẽ in timore
dei. Christus igitur mũdat ac pficit, & nos
quoq́; perficim' ac mũdamus: sed ille agit
nobiscũ vt causa principalis, nos sub illo
1. Corin. 3. agimus vt causæ adiuuãtes. Dei nãq́; adiu-
tores sumus. Sed addũt illud, Vbi pctõrũ
remissio est, iam nõ est oblatio ꝑ peccato.
Respõdemus. Si remissio solùm est vt in
causa vniuersali, iam nõ est oblatio genera
lis quidẽ pro peccato: est tñ oblatio specia
lis, quæ vim illius ad efficiendũ applicat.
Quemadmodũ si illustratio est mũdi vni
uersalis, nulla alia generali est opus: nõ tñ
alio sole indigemus, alia luna, alijs stellis.
Sed necesse est tñ illustrationes quotidiè
singulas aeris interuenire, si terra est die-
bus singulis illustrãda. Addunt etiã, Post
remissas per Christi sacramẽta iniquitates,
quorsum oblationes facimus ꝑ peccato?
Respõdeo, remissio iniquitatis duplex est:
vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta,
quùm nõ solùm culpa, sed tota etiã poena
remittitur, de qua illa intelligũtur, Proieci Esa. 38.
sti post tergũ tuum oĩa peccata mea: Beati, Psal. 31.
quorũ remissę sunt iniquitates, & quorũ
tecta sunt peccata. Proijciet in profundũ
maris peccata nostra, Mich. 7. & cætera si
milia. Atq; hæc per baptismũ cõtingit oĩ-
bus baptizatis. Imperfectã verò illam dici
mus, in qua vel culpa remittitur sed nõ to
ta poena, vel remittitur poena remissa iam
culpa, de qua illud accipimus, Propter re- Rom. 4.
missionẽ præcedẽtiũ delictorũ. Et rursum,
In redẽptionem earũ præuaricationũ, quæ Hebr. 9.
erãt sub priori testamẽto. Antiquis porrò
patribus culpas ante Christi mortẽ fuisse
remissas ambiguũ non est: iuxta fidẽ quip-
pè defuncti sunt testimonio fidei probati.
Non esse autẽ perfectè remissas cõfirmat
Paulus cùm ait, Christũ mortuum esse in
remissionẽ præcedentiũ delictorum. Quę
si plenè Moysi, Aarõ, Dauidi cęterisq́; sub
lege & natura sanctis condonata fuissent,
nec illis esset ianua regni coelestis occlusa,
nec loci inferi in custodiã deputati. Ecquis
enim dicat, omnino resoluta crimina, quo
rũ poenæ luuntur in carcere? Dauidi rur-
sum homicidij & adulterij scelera relaxata
quo tẽpore ad Nathan prophetę vocẽ pec
catũ cõfessus est, & Nathan ipse idẽ & au- 2. reg. 12.
ctor libri ecclesiastici testes sunt. At si ple Eccl. 47.
nam remissionẽ percepisset, quorsum illa?
Dele iniquitatẽ meam, Ampliùs laua me
ab iniquitate mea, Auerte faciẽ tuam à pec
catis meis. &c. Certè hanc ampliorẽ & ple
niorẽ indulgentiã nõ prius à dño impetra
uit, q̃ multis supplicijs in eo dominus a-
cerrimè vindicasset. Itaque si per Chri
sti sacramẽta plena cuiquam peccatorum
remissio cõtigit, nos pro illiusmodi pecca
tis hostiã minimè offerimus, vt si quis pro

xime

x'mè recens baptisma susceperit: at si pecca te non est perfectã remissionem consecu tus, quod in sacramento pœnitentiæ ferè accidit, pro huius delictis sacrificium exhibemus, vt cui Deus subiratus etiamnũ est, ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur sibi Apostol⁹ vult, quũ mi nis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba, Voluntariè peccãtibus nobis iam nõ relinquitur pro peccatis hostia? Nepè, qui dicit, volũtariè peccãtibus post acceptã notitiam veritatis nullam hostiã esse reliquã, is sine dubio significat, ignorantibus aliquã hostiam superesse, ijs præsertim, qui ante acceptã notitiã veritatis peccauerũt: quemadmodũ Chrysostomus ac Theophilactus argumentãtur. Rem ergo Apostolus verbis grãdioribus exaggerat, atq; vt solet, terrorẽ exuperatione inijcit. Ostendit itaq; nõ quid clemens & misericors iudex interdum sua lenitate cõcedat, sed qua pœna is dignus sit, qui singulari baptismi beneficio suscepto filium Dei cõculcat, & sanguinẽ testamẽti pollutum ducit, & spiritui gratiæ contumeliã facit. Indignus nimirum est, qui fuerit huiusmodi, cui Christus iterum crucifigatur. Toties aũt nobis crucifigitur, toties immolatur, quoties eius crux nobis & mors ad peccati remissionẽ applicãtur. Si de iustitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hostia ijs, qui ex malitia peccant. Sin verò de misericordia Dei agitur, quæ omnem etiã sensum exuperat, non solùm infirmis & ignorãtibus aliqua superest hostia, sed ijs etiã, rarò tñ, qui voluntariè peccauerunt post acceptã notitiam veritatis. Enimuerò quod hæc Apostoli oratio alta & exaggerata sit, illud primùm argumẽto est, quod statim subditur, Terribilis autẽ quædã expectatio iudicij. &c. Atq; euestigiò, Irritam quis faciens legẽ Moysi. &c. & post pauca, Rememoramini pristinos dies &c. & tandem, Nolite amittere confidentiam vestrã, quæ magnam habet remunerationẽ. Illud deinde hoc confirmat maximè, quòd in 6. cap. cùm dixisset, Impossibile est eos. &c. ne existimaretur nulla esse rerũ expectatio meliorũ, quasi à desperatione ad spem reuocare cupiens, cõfidimus, ait, de vobis dilectissimi meliora & viciniora saluti, tametsi ita loquimur. Ex quo tẽperamẽto Hieronymus lib. aduersus Iouinianum. 2. colligit, Apostolum Hebræos per exaggerationẽ territasse. Est et aliud respõsum dignũ, nisi me fallunt omnia, quod magnoperè animaduertatur. Videlicet, hostia pro peccato duobus modis intelligi potest. Vno modo pro pœna: altero etiã pro culpa. Quòd enĩ peccati vox pro pœna peccati vsurpetur, illa demõstrant, Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ. Et rursum, Remittuntur ei peccata multa: quoniã dilexit multùm. cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Quo loco multorũ peccatorum pœnas multa dominus peccata vocat. Nã culpas antè fuisse remissas, qui superiores lachrymas cõsiderauerit, is vocare in dubiũ nõ potent. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certè culparũ veniã fuerat cõsecuta. Sed cui in præsenti dicitur, Remittuntur tibi peccata, Vade in pace: ei plenissima indulgẽtia cõcedi tur omniũ; pœnarũ persolutio. In pœnis verò locũ habet, vt maiori dilectioni maior remissio respõdeat, minor q; etiam minor: nã culpę vel simul remittũtur oẽs, vel nullæ. Macchabæorũ sentẽtia vulgò etiã sermone teritur, Sanctã & salubrẽ cogitationẽ esse pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata sine dubio appellauit. Simile est illud, Peccata tua eleemosynis redime. Pœnas aũt Daniel pecuniã redimẽdas existimabat: nã culpas aut pœnitẽtia diluit, aut certè sine argẽto gratia resoluit. Atqui siue figuratè nomẽ causæ ad effectũ trãsferatur, siue remissio pœnæ ad integrã remissionẽ culpæ pertineat, nõ valde interest q̃dẽ: tametsi D. Thomas atq; Innocẽtius huiusmodi locutiones impprias esse testãtur, q̃bus pc̃tã deleri, detergi, ablui,

De pœni. d. 2. cap. Si enim.

Rom. 7.

Luc. 7.

Dani. 4.

Sine pretio remittitur culpa, nõ tñ sine disi[?] ofs tione.

4. d. 12. q. 2. ar. 2. q. 2.

gi ablui, remitti dicuntur: quia ſoluuntur pœnæ. Iam ergo cùm Apoſtolus ait, nullã hoſtiam ſupereſſe pro peccato: pro culpa propriè intelligendus eſt. Cui ſẽtẽtiæ non eſt illa cõtraria, relinqui pœnitentiæ ſacramentũ, quod iudiciũ eſt, non ſacrificiũ, relinqui etiam hoſtiã pro pœna, quæ impropriè dicitur hoſtia ꝓ peccato. Sed quæris, quid cauſæ pleriſq; antiquorũ fuerit, vt baptiſmũ hoſtiam appellauerint, ideoq; dixerint, nõ ſupereſſe hoſtiã pro peccato: q̃a baptiſmus repeti non poteſt. Sanè quia in baptiſmo Chriſto cõmorimur, & per hoc ſacramẽtũ applicatur nobis hoſtia crucis ad plenã peccati remiſſionẽ: hinc illi baptiſma tranſlatitiè hoſtiã nuncuparũt, ac poſt baptiſma ſemel acceptũ nullam hoſtiã eſſe reliquã interpretati ſunt: quia baptiſma ſecundũ non eſt. At in pœnitentiæ ſacramẽto non applicatur mors Chriſti per modũ hoſtiæ, ſed per modũ iudicij. Itaq; quãuis pœnitentia poſt baptiſma ſuperſit, nõ proinde tñ hoſtiaupereſt ꝓ peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Sermo eſt de mortalib⁹. quæ ſimpliciter & quaſi per antonomaſiam peccata dicuntur. Nã uenialia hoc penitus ſacrificio delētur. de cõ. d. 2. c. iteratur. & ca. uirum.

Quartũ verò non cõfutatione eget, ſed reprehenſione. Ecqua enim vel inſcitia vel imprudentia eſt, ea aduerſum nos teſtimonia excitare, quę à nobis faciunt maximè, Conſtat ſanè, euchariſtici ſacrificij partes quatuor eſſe: vnã cõſecrationẽ corporis & ſanguinis, alterã oblationẽ, tertiã fractionẽ poſtremã cõſumptionẽ. His quippè quatuor partibus noſtrũ ſacrificiũ redintegrari, confici, abſolui qui negauerit, nihil illũ de ratione perfecti ſacrificij didiciſſe, nihil quęſiſſe, nihil ſcire conuincã. Conſecratio nem porrò atq; oblationẽ cum gratiarum actione coniunctã ex euangelio colligi, oſtendimus paulò antè, fractio aũt apertiſſimè traditur. In eo diſcrimẽ eſt, ꝙ Lutherani in fractione nihil myſticũ eſſe arbitrantur, ſed ſolã panis diſtributionẽ: nempe, vt ſua cuiq; portio contingat: at eccleſia ſancta quùm hoſtiã frãgit, dominici corporis in cruce fractionẽ ſignificando Chriſti hoſtiam cõmemorat: quemadmodum Chriſtus ipſe & verbo & exẽplo cõmemorandam tradidit. Quod verò ad plenã huius ſacrificij rationẽ conſumptio ſpecierũ attineat, conciliũ Toletanũ duodecimum teſtatur inquiens. Quale erit ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur. Auguſtinus inſuper in libro ſententiarum Proſperi cõſentit, dum ſanguis de calice in ora fideliũ funditur, dominici corporis immolationẽ eiuſq; ſanguinis effuſionẽ deſignari. Spectat ergo ad ꝑfectã ſignificationẽ ſacrificij cõſumptio ſpecierũ. Quæ cauſa catholicis perpetua fuit, vt dũ ſacerdos ſpecies ſumit, nõ edere illũ dicant, edat licèt, ſed cõſumere. Vt intelligamus, in miſſa potiùs haberi rationẽ cõſumptionis q̃ mãducationis, magiſq; ſacrificiũ ſpectari q̃ cœnã. Quod Lutherani ſentientes negauerunt, Chriſtũ corpus ſuum ſanguinemq; ſumpſiſſe, ne cõſumpſiſſe & ſacrificaſſe probaretur. Verùm ratio primùm cõuiuij hoc exigit, vt cibi cõmunionẽ & conſociationẽ habeat: alioqui qui ad cœnã inuitat, is non conuictor eſſet, ſed cõditor inſtructorq; cõuiuij. Atq; accubationẽ epularem amicorũ, tametſi meliùs noſtri conuiuium, benè tñ Græci tum cõpotationẽ tum concœnationẽ vocant: vt qui vocat ad cœnã, nec cõcœnator ipſe & cõpotator eſt, non ſolùm nõ vrbanũ conuiuiũ ineat, ſed ne conuiuiũ quidẽ. Deinde, vt Chryſoſtomus argumẽtatur, ne diſcipuli horrerẽt carnẽ & ſanguinẽ, neceſſe erat vt Chriſtus prior ipſe deguſtaret. Chriſtus certè quod ſe videbãt facere, id vt facerẽt iuſsit apoſtolis. Intellexit aũt ſemper eccleſia ſacerdotibus iniunctũ eſſe vt ſumerẽt: ſumpſit ergo & Chriſtus: niſi ſacerdos omnibus ſuis numeris abſolutus nõ abſolutũ ſed inchoatũ ſacrificium fecerit. Nec me fugit. D. Thomam aliquãdo, vt videtur quidẽ, docuiſſe ſacrificiũ ante fractionẽ hoſtiæ eſſe perãctũ, ſumptionẽq; ſpectare, ꝓpriè ad ſacramentũ, oblationẽ verò ad ſacrificiũ. Et rurſum aſſerere, fractionem hoſtiæ nõ ita eſſe neceſſariam, vt, ſi omittatur, ſacrificiũ maneat

Probabiliſſimum eſt, ſpecierum quoq; mixtionẽ ad ſacrificij integritatẽ attinere. Nam ab apoſtolis eccleſiæ traditũ, ambiguum nõ eſt.

De cõſecr. diſt. 2. quũ frangitur.

De cõſe. d. 2. c. relatũ.

De cõſe. d. 2 quiũ frãgitur.

3. part. q. 83. art. 4.

Art. 6.

neat imperfectum: quod videlicet huius rei significatio non ad corpus Christi verum, sed ad mysticū referatur: non ergo fractio in partibus sacrificij numerāda est. Quod autem sacrificiū ante fractionē peragatur, id magno argumēto sit: sacerdotē statim à cōsecratione illa verba dicere, Offerimus praeclarae maiestati tuae de tuis donis ac datis hostiā puram. &c. Iam ergo nondum fracta hostia & oblatio est & sacrificium. Verùm qui Diuum Thomā nobis obijcit, id ille agit, vt & secum ipse Thomas & cum vera sacrificij ratione pugnet: eius enim in secunda secundae, verba nō obscura sunt, sacrificium propriè dici, cùm circa res oblatas aliquid fit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, vt quùm panis frangitur & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes esse, non autē sacrificium: quia nihil sacrū circa eas fiebat. Hostiam igitur aliquādo ante fractionē non solùm D. Thomas sed etiā ecclesia vocat eo more, quo rē instātē & proximā quasi praesentē nominamus. Sic Cicero praebere, ait, hostias ad sacrificium. Vbi animal sacrificandum hostiam appellat. Quin & in Leuitico & in alijs quoq; plerisq; locis holocaustū, hostia ac sacrificiū ab eo, quod proximè futurū est, nomen accipiunt. Sed & panem ipsum ante consecrationem hostiam vulgò appellamus: à qua appellatione ne Diuus quidem Thomas abhorret. Sacerdos porrò ante cōsecrationē dicit se offerre sancta sacrificia illibata. &c. Quis aūt theologus tā insigniter stultus fuit, vt peractū sacrificium ante hostiā cōsecratā existimauerit? Atq; vt de occulto & interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, externum certè & mysticum sola oblatione non cōstat. Cùm itaq; circa species ante fractionem nihil fit à sacrifico factum, ne sacrificium quidē peractum est. Item cùm symbolis rerum Christo instituente debeamus mortē ipsius agere, si verum & perfectum nostrum sacrificiū est, eiusq; victimae absolutū exemplar, quam

q.85.a.3.

Christus in cruce praebuit: nullum autem sit rerum symbolū antè quàm species frangantur, misceantur, consumentur: certissimum accipere argumētum possumus, ante fractionem nondū esse expletum sacrificium. Manet igitur, non consecrationem modò & oblationē, verùm & fractionem quoq; ac consumptionem ad integritatē externi sacrificij pertinere. Quae res nō per tenui nobis argumēto indicióq; patefacta est, sed graui constantiq; ratione: praeterquàm quod ab apostolis has nos sacrificij partes accepisse, promptissimum est ostendere: nam Christum tradidisse, satis supra est à me demonstratum. Vt Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: siquidem quartū hoc, quod modò diluimus, improbabile est. Improbabile esse dico, Lucae Pauliq; testimonijs vti: vt ecclesiae sacrificium explodatur. Nam ratio ea, quae adiungitur, captiosa est: & veri similitudine fallere imperitos potest. Primùm autem qui Lutheranis responderet, Christum in coena sacrificium nō pro peccato quidem, sed gratiarū tamen actionis obtulisse: hic non ab illis facilè eluderetur. Eius enim rei probabilem rationem redderet, quòd cùm sacrificij cruenti dies instaret iam planè, aut certè iam appropinquaret hora: nō oportebat, hostiam in coena pro peccato mysticam exhibere, cùm impenderet generalis hostia illa, in qua patri complacuit omnia peccata resolui. Quāquam & sanguinē circūcisionis pro nobis Christus obtulit & ieiunauit fleuitque pro nobis: nec tamen remissio ea peccati secuta est, quae à cruce tandem expectanda erat. Quemadmodum enim martyrij plena efficacitas non in qualibet sanguinis effusione est, sed in ea demum, in qua martyrium consummatur, quāuis sanguinē suum deo statim à principio martyr obtulerit: sic passionis Christi perpetuae vis illa absoluta & perfecta non in initio aut medio sed in fine fuit. Deinde mysticae oblationis effectus nō is est, quem falsò existimant Lutherani

therani nos credere: nempe, vt oēs culpas pœnaſq; reſoluat. Qua de re paulò pòſt dicturi ſumus. Alia enim efficiētia hoſtiæ illius eſt, quam Chriſtus palàm mactauit in cruce: alia illius, quam ſub ſpeciebus definitis myſticè præbuit in cœna. Illa generalis eſt, ſicut diximus, nec per ſacrificium modò, ſed per omnia ſigillatim ſacramenta ad effecta lōgè diuerſa applicatur. Hæc peculiaris efficientia eſt & ſub ſpeciebus certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obtulit ergo Chriſtus hoſtiam in cœna tum pro culpa veniali tum pro pœna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Qui in peccato ſoluēdo ſacrificij peculiaris effectus eſt. Hunc verò habuit in cœna ſanguis oblatus: nam in cruce vim remiſsionis habuit generalem. Sed quoniam, vt modò dixi, hác rem ſumus in cōfutatione ſequentium argumentorum fuſiùs explicaturi, pergamus ordine refellere argumenta, quæ reſtant.

Quinto verò argumento refutando Roffenſis epiſcopus calicē ait nouum teſtamentum ideo dici, quia noui teſtamenti confirmatio eſt. Quē vocis vſum vt probare teſtimonijs nō queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex teſtamento obuenit, interdum accipi: vt in epiſtola ad Hebræos ca. 7. Melioris teſtamēti ſponſor factus eſt Ieſus. Sic enim promiſsionis vocabulū pro re, quæ promittitur, ſcripturæ auctores vſurpant: ad Hebræos. 6. Imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabūt promiſsiones, ad Hebræos. 9. Repromiſsionem accipiant æternæ hęreditatis, & Actorum. 1. expectarent promiſsionem patris. Si ergo promiſſio pro re promiſſa accipitur, & teſtamentum Luthero ipſi quoq; promiſsio eſt: nihil mirum ſi pro re ipſa, quæ teſtamento eſt relicta, vſurpetur. At prima res eadēq; potiſsima, quam nobis in teſtamento ſuo legauit Chriſtus, fuit ſanguis. Quid igitur obſtat, cur rem, quam beneficio teſtatoris habuerim, nō ego in funus eius exequiaſque rependam? Quid inquam, obſtat: cur quod de manu morientis accepimus, non id nos viuenti illi reddamus? Niſi illud fruſtra atq; importunè repetimus, Tua ſunt domine omnia: & quæ de tua manu ſuſcepimus, reddimus tibi. Quod autem calix impropriè dicatur teſtamentum, manifeſtum eſt. Siue enim, vt Innocentio placet, teſtamentum promiſsio eſt: ſiue, vt Vlpianus verè ſentit, ſententia eſt voluntatis iuſta de eo, quod poſt mortem fieri voluerimus: omnino liquet, calicem nec promiſſionem propriè nec ſentētiam eſſe, ſed rē, quæ teſtatoris promiſsione voluntatiſq; ſententia relinquitur. Hanc verò nos hoſtiam præbere ad ſacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hactenus.

Cap. cum Marthæ de cele. Miſ.

Iam argumento ſexto quid attinet reſpondere: niſi eadem velim, quæ ſuprà dixi, verba repetere? Colligūt enim acuti ſcilicet dialectici, ſi euchariſtia exemplar & imago eſt: nō eſſe illam verè ac propriè ſacrificium. Quæ ſanè collectio perridicula eſt. Quid enim ſtultius dici poteſt, quàm legis veteris hoſtias ſacrificia non fuiſſe: quòd verorum exemplaria fuerint Innocentius porrò tertius quoſdàm meritò irridet, qui putarint, in ſacramento non eſſe corporis Chriſti & ſanguinis veritatē: ex eo quòd ſcriptura interdum commemorat, id, quod in altari ſuſcipitur, myſteriū; imaginem, figuram & exemplū eſſe. Quorum errorem Pōtifex doctè grauiterq; refellit: ſi enim, quia figura eſt, ſacramētum altaris veritas eſſe negatur: ergo nec mors nec reſurrectio Chiſti veritas eſt credenda: ſiquidem eas ſimilitudinem & imaginem eſſe Apoſtolus tradit, ac Petrus quoque ſcribit Chriſtum exemplum nobis in ſua paſsione reliquiſſe. Nihil igitur obſtat, cur nō in externo ſacrificio forma ſit, ſpecies, imago & exemplar ſacrificij crucis: in ſanguine verò & corpore, quæ ſunt res intus incluſæ, eiuſdem ſacrificij exiſtat veritas. Sed quoniā in cruce, quod aliâs diximus, palàm & ſine myſterio hoſtia cruēta fuit,

Cap. cum Marthæ de celeb. miſ.

in altari occultè & mysticè abscondita:ne eodé modo,quo Christ⁹,sacrificare putaremur,rectè cū suo Chrysostomo Theophilactus admonuit, nos non immolare Christū,quemadmodū se ipse in cruce immolauit, sed potiùs illā crucis hostiam cōmemorare. Verùm quia cōmemoratio nostra ociosa & vmbratilis nō est, sed efficit quod significat: quanquā non Christum occidimus,qui resurgens ex mortuis iam non moritur, Christi tamen morté applicamus ceu nunc facta sit. Applicamus autem non fide sola aut solis verbis, sed etiā symbolis. Post illa nāq; verba, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, nō ait domin⁹, Hoc credite: nō, Hoc dicite: sed, Hoc facite in meā comemorationé. Quæ causa,nisi me fallit animus, Apostolo fuit, vt veteris legis symbola, quoniam vacua erant,vmbras appellaret,nō ipsas imagines rerū. Nā euangelium ipsas rerū imagines quasi viuas continet nō ad significationé modò,sed ad efficientiā. Vt baptismus imago est spiritualis ablutionis,quæ per Christi sanguinem facta in cruce est, sed habet tamé res ita coniunctas,ac si Christus ipse nunc pro baptizato sanguinem funderet. Quocirca & aliquando idem ausus est dicere,in singulis baptizatis Christum crucifigi: non illa solùm loquendi forma, qua Ioannes euangelista scripsit, agnum occisum esse ab origine mūdi,sed ita potiùs vt ad effectū idem prorsus sit,ac si Christus verè nunc pro his,qui baptisma suscipiūt, crucifigeretur. Nec verò existimo, quùm Paulus legem dixit vmbram habere futurorum bonorū non ipsam imaginem rerum,de significatu disceptasse,quod plerique interpretati sunt, vt vmbra signū obscurū & imperfectū: imago rei expressum perfectumq; signum intelligatur. Quæ vt vera esse non inficior, ita à præcipuo Apostoli instituto esse aliena iudico. Id quod ex verbis eiusdem Apostoli manifestè cōficitur. Ait enim, Vmbram habens lex futurorum bonorum, nō ipsam imaginem rerum eisdé ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, nunquā potest accedentes perfectos facere. &c. Quia igitur hostiæ illæ vim efficiédi nō habebāt,ideo legé vmbrā habere dixit futurorū in lege gratiæ bonorum. Vmbra quippe ignis non id efficit, quod ignis:nec vmbra hominis idem præstat atq; homo:neque enim in agédo quicquam aut imbecillius vmbra aut inanius est. Sacraméta verò & sacrificiū nostrum imagines rerum sunt,nō pictæ vel vmbratiles inanesq; ad efficiendū & imbecillæ, sed cùm ad viuum rerū ipsarum expressæ: tū,si ita loqui liceat,ad efficacitaté res ipsæ viuę,quarū imagines su[illegible] Christi & euangelij potentia est, v[illegible] vim penitus symbolis imaginibusq; tribuerit, quā res ipsæ haberét,si quùm earum cómemoratio fit,verè patrarentur. Sed in sexti argumenti reprehensione multùm téporis insumpsi. Nihil enim respósione opus erat: sed vt loca eadé diligenter isti pertractarét & bona fide relegerent. Ibi enim planè reperirent,auctores sanctos & verū in ecclesia corporis ac sanguinis Christi sacrificiū & verissimum quoq; exéplar affirmare: alterum in externa forma & figura: alterū in re, quæ inclusa atq; abdita in mysterio latet occulto. Quanquā Euthimius ante cōsecrationé exéplar interpretatur: post consecrationem autem sacrificij veritatem. In quem etiam modum Basilium exponit Damascenus.4.lib.cap.14.

In septimo argumento existimant homines parùm in Theologia exerciti,actus nostros nostræ redéptionis, sanctificationis, ablutionis nullo modo causas esse. Quæ si vera essent, illa omnia essent falsa, Omnis qui habet hāc spem sanctificat se. *1.Ioan.3.*
Item, Mūdemus nos ab omni inquinamé *2.Cor.7.*
to carnis & spiritus perficientes sanctificatione in timore Dei. Item, Peccata tua eleemosynis redime. *Dan.4.* Ité, Per misericordiā & fidé purgantur peccata. *Prouer.15.* Ité, Misericordia & veritate redimitur iniqtas: *Prouer.16.* & cætera id genus, quæ in sacris literis passim occurrūt.

 Neq;

Neq; ex his, quemadmodum iſti falsò iudicant, quicquã de Chriſti in nos gratia, merito, vi et redẽptione detrahitur: quin gratiæ dei & Chriſti multò magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, vt gratiæ vis manifeſtiùs eluceat. Res vniuerſæ ad ſuum quæq; finem vi quadam ingenita moueri, philoſophis omnibus exploratum eſt. Sic igni, vt ad locũ naturæ ſuæ cõgruentem aſcenderet, leuitatẽ indidit pro creator ille mũdi deus: vt verò calefaceret quæ erat actio ignis naturę cõueniens, impertijt calorem. Id quod in reliquis promptũ eſt cernere: quæ ſic à principio et forma interio[illegible]uentur, vt nõ ſolùm non repugnẽt, [illegible]ponte videãtur. Animalia porrò non modò hanc inclinationem & formã à natura habent, verùm ipſa etiã ſe mouent actionibus quibuſdã ſuis et ad quærendũ ſibi cõſentiens bonũ & ad propulſanda aduerſantia mala. Quæ res præcipuè in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniã nõ aguntur, vt ſerui, ſed liberè potiùs agunt, vt domini: ratione eligunt media & ſe ipſi cient, vt per talia media fines propoſitos conſequantur. Nec idcirco tamen aut primæ cauſę virtus minor eſt aut poteſtas infirmior: imò hoc vberior et maior, quòd attingit à fine vſq; ad finẽ fortiter & diſponit omnia ſuauiter. Ecqua enĩ vis ea fortior eſſe potuit, quæ adeò ſuaues et congruẽtes impetus in rerũ natura poſuit, vt eas nulla vi quidẽ illata moueat, ſed vehementiſſimè moueat tamen? Quę dei virtus eximia inſigniſq; ſuauitas multò latiùs in gratuitis effectis quàm in naturalibus ſe effundit. Non enim ſolùm vitales operationes, quæ ſupra naturã ſunt, in ſe edit mortalis homo per gratiæ formã & virtutes: ſed ad vitam ipſam capiendã ſua ſe actione parat & viuendi ſibi cauſa eſt. Quemadmodum enim, ſi materia diſpoſitiones, quibus ad ſuſcipiendam formam ignis præparatur, ipſa in ſe faceret, eadẽ ſibi cauſa eſſet effectrix, vt à forma illa informaretur: ſic, quoniã præparationes viuificãtis gratiæ homo in ſe efficit, ipſe in ſui generatione Dei adiutor exiſtit. Qua in re, vt dixi, ſuauior & effuſior gratia q̃ natura eſt. Vitam nanq; à natura datã curare ac tueri ipſe valeas, ſalutẽ quærere, morbos pellere aduerſos, tum externis quibuſdã medicamentis adhibitis tum animæ viribus interiùs excitatis. At vitæ cauſa tibi eſſe nõ poteris, ſed aliunde eam accipis nulla interueniẽte operatione tua, diſpoſitione tua nulla. Diſpoſitio quippe omnis, qua ad animam corpus aptatur, à patre generãte editur, à filio genito nullo modo. In natiuitate verò ſpirituali is ipſe, qui naſcitur, nõ ſolũ principiũ eſt, vt poſt ægritudinẽ ſanus ſit: verùm etiã, vt poſtquam fuerit mortuus, & vitã habeat & abundãtiùs habeat. Præclarè itaq; dictum illud eſt atq; ad Philoſophiæ rationẽ aptè, Iuſtus ex fide ſua viuet. Ex quo Hieronymus colligit, hominẽ ſibi eſſe viuificationis ſuæ cauſam. Nempè actus fidei, ſpei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus vtitur ad animum viuificandũ, homo ipſe in ſe facit, gratuito quãuis & ſupernaturali auxilio permotus. Ne certes, quaſi actus noſtri gratiæ remiſsioniſq; culparũ cauſæ efficiẽtes ſint: cùm nihil aliud q̃ diſponant animũ, vt gratiam Dei iuſtitiamq; recipiat. Quemadmodũ calor præparatio eſt, quæ ligni materiã afficiat, vt & formam ignis capiat & naturam. Sed ſicut homo alteri homini non eſt cauſa animæ rationalis: ſed cauſa tamen eſt, vt per rationalẽ animam viuat, ſic homo licèt cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt vt per gratiam viuat. Cuius ſententiæ illa iam cõſectaria ſunt, Animas veſtras caſtificantes: *Prima Petr.* Item, Ablue à malitia cor tuum: Itẽ, Siquis *1. Hiere. 4.* emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorẽ ſanctificatum & ad omne opus bonũ paratum. Ac vaſa hæc quidẽ Deus ipſe fecit *2. Timo. 2.* in honorẽ & præparauit in gloriam. Sed ſi non à voluntate noſtra purgatio animæ *lib. 4. c. 20.* noſtræ fieret, vt Damaſcenus argumentatur, non vtiq; dixiſſet Paulus, Si quis emũdauerit ſe. &c. Verùm hęc ſubtiliùs fortaſſe diſ-

vide Chryso. ho. 42. ad pop. Antio.

se differuntur, quàm vt ea Lutherani omnis omnino Philosophię ignari possint agnoscere. Illud breuiter intelligant, nos in salutis nostræ opere, sanctificatione, purgatione, curatione dei adiutores esse. In die inquit, salutis adiuui te: ac rursum, Gratia dei mecum. Nam de peccatorum redemptione quæstio est multò facilior. Ea nempe voce aliquando per solutionem pœnarum scriptura significat, quæ post culpam remissam manent. Has autem non modò Christus per sacraméta sua, sed nos etiam ieiunijs nostris eleemosynisq; resoluimus. Pretia itaq; deo constituta quùm pro pœnis debitis enumeramus ac pendimus, tūc peccata nostra redimimus. Nec verò pretium hoc æquale natura nostra sed dei gratia fecit, qui tum pro culpis grauiores pœnas tum pro pœnis grauiorem posset compensationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit lege clementiæ & misericordiæ quidem, sed æquitate etiu stitiaque permixtæ. Quòd si ad peccatorum redemptionem pretia hæc, nostra licèt, momenti alicuius sunt tamen, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium iustus æstimator est: quātò veriùs & iustiùs nostras ipsi iniquitates redimemus Christi corpus & sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, iustitia & redemptio. Ac tametsi redemptor noster vnus est ille: sed quia nobis tamen nostrisq; actionibus vtitur ad effectum redemptionis explendū, eū quoq; in hac parte nos iuuamus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, sed augetur, qui non naturæ diuinæ modò, verū diuinæ operationis socios nos etiam fecerit & consortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisque consumpsimus: præsertim cùm proximè quędam horum simus adhuc latiùs explicaturi.

2.Cor.6.
1.Cor.15.

In octauo enim argumento ridiculi citharedi chorda semper oberrant eadē, cū causas deo adiutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ stultitia cuiusmodi sit, exemplo naturæ demonstrare possumus. Fuerunt quidam vsq; adeò naturalis sapientiæ imperiti, vt opinarentur causas secundas, sic enim appellant Physici, nihil omnino ex se agere: sed rerum omnium effectorem deum ad præsentiā causarum quæ secundę proximęq; dicuntur, per se ipsum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis stultissimorum hominum è schola Philosophiæ non modò sibilis sed etiam conuicio explosa est. Verùm quod isti in natura, idem in his, quæ supra naturā sunt, Lutherani peccāt, qui soli deo redemptionem tribuentes causas adiutrices excipiunt, quasi blasphemia sit, quod in natura sapientissimi quiq; dixere, id nos in gratia dicere: nempe causas esse adiuuātes & proximas, quibus prima & principalis vtatur, vt res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eò præclariùs extat atq; eminet, quò magis se homini confert cum illoq; communicat non modò vt sit, sed vt causa etiam sit: quæ, vi licèt accepta diuinitus, verè efficiat tamen & deum quoq; ipsum in rebus faciendis adiuuet. Nam & Apostolus non dubitauit scribere, dei nos adiutores esse dispensatoresq; & ministros mysteriorū eius. Item, se plantasse & vt sapientem architectum fundamentum posuisse ac filios per euangelium in Christo genuisse. Vt illa prætereamus, Baptizātes eos in nomine patris &c. Quæcunq; solueritis super terram &c. Quorum remiseritis peccata &c. Ex quibus Constātiēsis synodus apertè confecit, sacerdoté verè absoluere. verè cōficere. Quæ si certissima sunt, vtsūt sanè nihil necesse est, qd Albertus Pighius facit, sacrificiū operationem nostram esse negare. Multò enim doctiùs Diuus Thomas asseruit, quem locum breuiter perstrinxi paulò antè, sacrificium oblationem esse & eius actum virtutis, quæ dei cultu pio continetur. Nostra igitur est opera

1. Corin.2. & 3.
Matth. vltimo.
Matth. 18.
Ioan. 20. vide Ambr. Libr. 1. de pœni. ca. 2.
Nouatus enim aiebat se dño deferre honorem, eū soli remittendo rum crimi nū potestatem tribue bat

peratio, non inficior equidem. Sed duplices sunt operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine reddimus, & quę nostra gratia meritisque nituntur: vt eleemosyna & ieiunium. Alterę verò sunt, quæ non à nobis efficacitatem habent, sed prorsus à Christo: vt baptismus & absolutio sacerdotis in pœnitentiæ sacramento. Quia enim sacerdos non in suo sed in nomine Christi baptizat & absoluit, istiusmodi actiones, in quibus purum nudumque ministerium est, non à ministro vim accipiunt sed à Christo, cuius reuera magis dicuntur esse quàm nostræ. Nam ille est, qui baptizat: ille est, qui absoluit. Quocirca, siue iustus administer sit siue iniustus, ad effectum sacramenti nihil omnino interest. Sicut refert etiam nihil, qui ignem accendit & ad exustionem admouet, frigidus an calidus ille sit. Tantum quippe caloris impertiet, non quantum habet ipse, sed quantum habet ignis admotus. Priores igitur operationes nostræ non conferunt alijs peccati remissionem ex opere operato, id est, ex vi rei factæ: sed quęcunq; effectum sortiuntur, ex merito eum nostro sortiuntur. At posterioris generis operationes ex se possunt peccata remittere, quia, vt diximus, Christi sunt potius quàm nostræ. Ita si semel nos Christi sacramenta conficimus eaq; alijs admouemus, ex vi rerum effectarum & aliorum culpas pœnasq; resoluimus & gratiam Christi impartimur, non nostram. Sacrificium porrò altaris, quod primo argumento refutando explicui, in posteriore operationum genere includitur. Non enim suo nomine sacerdos hostiam præbet, sed Christi: nec suum meritum & gratiam deo repræsentat, sed Christi, nec suum offert sanguinem sed Christi. Quemadmodum autem si ignem faceret & ad comburendum adiungeret, ignis effectionem induceret: sic cùm sanguinem Christi in altari conficiat, eundemque sua oblatione applicet, sanguinis Christi efficientiam affert. Quo fit, vt nec sacrificij huius effectus aut à bono administro maior sit aut à malo minor, nec sacerdotis iniquitas effectum huius impediat sacrificij, quemadmodum Innocentius lib. 3. de sacro alta. myste. cap. 5. testatur. Non est autem dogma hoc nuper inuentum: nam auctorum etiam veterũ libris peruulgatũ est. Id Gregorius tradit. 1. q. 1. Multi. Augustinus de consecra. distinct. secunda. Vtrum. Hierony. aduer. Lucif. Chrysostomus ho. secunda in secundam ad Timo. epistolam, cuius verba libuit subscribere. Sacra, inquit, oblatio, siue Petrus siue Paulus siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines sed Christus, qui ante sacrificauerat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atq; operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo Philosophiæ apertiùs exponemus. Docent sanè Philosophi causas administras non eodem modo esse omnes. Quædam enim non agunt, nisi qualitatem similem à principali causa receperint. Vt aer non illuminat oculos nisi sol lumen cum eo communicauerit: aqua non calefacit, nisi priùs ab igni calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel maior vel minor est, quò forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuuanti causæ communicata. Qua etiam forma & virtute si caruerit, nihil penitus aget, vt aer sine lumine sine calore aqua &c. Aliæ sunt causæ adiutrices, quæ vim principaliũ causarũ applicant, vt is qui admouet ignẽ ad stipulã vel lignũ. In quo genere actionis non facit diuersos effectus diuersa applicãtium qualitas, modò ignis idem applicetur. Ministri autem & sacramenti & sacrificij Christiani sunt causæ secundi generis. Non enim per sanctitatem participatam reliquos ipsi sanctificant

cant: nec mundant alios, quia priùs à Christo ipsi mundati sunt. Sed qualescun que sint, si Christi aut sacramentum exhibent aut præbent sacrificium, eundem Christi sanguinem & merita adiungunt.

Irenæus verò primùm non de solo altaris sacrificio loquitur, sed de cæteris quoque oblationibus, quæ figuratè sacrificia dicuntur. Id quod facilè apparet, quoniam Pauli testimonium ad Philipenses excitat, vbi de eleemosynis sermo fit. Illud etiam refert, Respexit deus ad Abel & ad munera eius: & item illud, Si offers munus tuum ad altare &c. Deinde Irenæus sermonem apertè facit de sacrificio in ordine ad offerentem. At ne hostia quidem altaris eum, qui offert, purificat: si ipse nequam & impurus est.
Li. 4. c. 34. Quin magis ex oblatione sacrilega inquinatur. Vnde & ait, quòd si quis timorem dei non habeat, nequaquam per id, quod rectè foris oblatum est sacrificium, ad se ducit deum intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea sacrificium altaris non solius administri est, sed ecclesiæ totius. Ita licèt sacerdoti malo offerenti nō prosit sed noceat: at ei, pro quo offertur, vtile est non sacerdotis merito, sed ecclesiæ. Quam rem exposuit Irenæus eo etiam capite in hæc verba, Quia igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium deputatum est. Cùm verò in ecclesia dei caput etiam includatur, quod est Christus, consequens fit, non oportere, vt sanctitas sacerdotis administrantis sanctificet sacrificium: quod & per se sanctum est, & ab impolluto sacerdote oblatum. Idem quippe est & sacerdos & sacrificium Christus Iesus. Cùm ergo argumentū illud, quod istis firmissimum & grauissimum videbatur, responsis omni luce clarioribus ego refellerim: qualia obsecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla est, ad contradicendum est profectò imbecilla.

Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. In remissione enim peccati duo intelliguntur, & condemnatio culpæ, & resolutio pœnæ. Atque illa quidem vel per propriam fidem & charitatem contingit hominibus vel per fidei sacramentum: hæc verò per fidem etiam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempe societas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit: quam rem probare, alterius loci ac temporis est. Multò verò magis hanc pœnæ relaxation é vir iustus à Christi passione participat: Christi autem passio per sacrificium altaris non solùm commemoratur, sed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam pœnam, & quia sacerdotis ipsius opus meritoriū est, quod ille ad soluendam pœnam proximo suo benignè ac liberaliter impartitur, & quia ecclesiæ atque adeò Christi sacrificium est, quem effectum sacrificio ex opere operato attribuimus: nam priorem illum habet ex opere operãtis. Quare si sacerdos probus est, & suam operam & satisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, vt modò dicebam, illius commodis & vtilitati seruit: sin est improbus, vna est vtilitas sacrificij, quæ ab ecclesia & Christo offerente proficiscitur, quam omnino minister sacrilegus non intercipit. Sicut ne eleemosynæ quidem fructum domino adimit seruus, qui eam distribuit, detestabilis.

In huius autem confirmatione argumenti vis sacrificij in peccato remittendo quæritur: culpas ne remittat an pœnas an vtrasq́; potiùs & culpas & pœnas. De qua re tres video sentētias ferri, quarū nullam probo. Vnam, vt oblatio sacra culpas etiam mortales remittere possit atque adeò gratiam conferre. Alteram, quæ

in remiſsione peccati nullam vim ſacrificio tribuit niſi ad impetrandum: quomodo eleemoſyna ab omni peccato & à morte liberat, quia orationis loco apud Deum eſt, per quam ea bona impetramus. Id quod Eccleſiaſticus exponit inquiens, Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Nec ideo tamen ſacrificium propitiatorium eſſe negant. Quoniã & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidiſſe dicitur, quem ſuis precibus placauit. Per hanc igitur viam & rationem hoc ſacrificium non pœnas ſolùm aiunt, ſed culpas etiam omnes veniales mortaleſque remittere. Tertia ſententia eſt, quæ ſacrificium ex opere operato in pœnas valere dicat: in culpas nullo modo. Satisfactionem itaque in altaris hoſtia eſſe & exolutionem pœnæ, non expiationem & remiſsionem culpæ. Ad hunc enim effectum ſacramenta parata eſſe: ad illum verò eſſe inſtitutum ſacrificium.

Sanè qui primam illam opinionem induerunt, hi eiſdem argumentis vtuntur, quæ nos attigimus: quòd Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc ſacrificio deleri: Athanaſius Cyprianus, & Damaſcenus affirmant omnes ſordes expiari: Chryſoſtomus & Theophila. non obſcurè docent, eſſe remiſsionem peccatorum. Quòd ſi ex verbis illis, quorum remiſeritis peccata. &c. colligunt Theologi, miniſtros poſſe & culpas omnes remittere & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de ſacrificio interpretemur? Præſertim cùm peccata propriè vocentur culpæ: reatus verò pœnæ non niſi per tropum, quo effectus ſignificatur nomine cauſæ. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil abſurdi eſt in proprio ſermone.

Rurſum ſancti patres docuere, ſacrificium hoc crimina abluere ſordeſque detergere. Qui autem abluit & detergit ſordes, is maculam tollit: non ergo ſolas pœnas hæc hoſtia reſoluit, ſed culpas quoque, in quibus maculam intelligimus. Remiſſa enim culpa manet pœna, non macula. Adde quòd ſanguis Chriſti myſticè hìc funditur in remiſsionem peccatorum, quemadmodum nos ipſa forma conſecrationis inſtituit: at ſanguis Chriſti pro culpis etiam effuſus eſt, non pro pœnis tantùm. Vtraſque ergo hoc ſacrificium ſoluit. Poſtremò, cùm idem Chriſtus patri offeratur in altari, qui ſe patri offert in cælo, ſicut oblatio, quam ſancta ſanctorum ingreſſus patri exhibet, mortales etiam culpas remittit: ita & ea, quæ in altari fit, culpas remittet & pœnas.

Nec ſecunda opinatio præſidijs ſuis deſtituta eſt. Quoniam poſt oblatum ſacrificium pro peccato, vt fideles intelligerent vim orationis in hoſtia ad illud delendum eſſe, eccleſia his verbis deprecatur, ſit hoc ſacrificium interceſsio ſalutaris ad veniam, ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentum, ſit remiſsio omnium peccatorum. Atque Diuus Thomas in quarto. diſtinctione duodecima. quæſtione ſecunda. articulo ſecundo. quæſtiuncula ſecunda. cùm in primo argumento obieciſſet illud, ſit ablutio ſcelerum. &c. reſpondit, huiuſmodi locutiones eſſe improprias. Dicitur enim hoc ſacramentum ſcelera abluere, quia ipſa impedit contra ipſa robur miniſtrando. Et ad quartum, Euchariſtia (ait) inquantum eſt ſacrificium, habet effe-

ctum

ctum in illis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu: & ideo si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet virtute veri sacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed inquantum gratiam contritionis eis impetrat. Hactenus Diuus Thomas.

Tertia demum opinio, si opiniones tamen istas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum sensu pugnare, quoniam in hostiæ huius efficacia peccata mortalia nescit à venialibus secernere, ne vtraque concedat per sacrificium remitti: ad pœnas vtrorumque necessario confugiendum putat, quæ est his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, vt dixi, nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui vno ore animoque dissentiunt. Nam si culpæ mortales per sacrificium soluerentur, pœnitentiæ sacramentum non esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos ea semel oblato sacrificio delesset, non esset opus easdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque deus, qui non abundat in superfluis, duo externa signa proximè ad eundem effectum institueret. Constat autem pœnitentiæ sacramentum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quòd si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indiscriminatim ad culpæ remissionem abuteremur. Hanc cum adeò facilè sacrificium exhiberet, pœnitentiæ disciplina penitus eluderetur: quoniam sacrificium offerre remedium est cuique vel promptissimum. Quid? quòd culpas mortales sine confessione sacerdotes remitterent oblatis videlicet sacrificijs. Id si fieri à sacerdote potest: frustra confessionis præceptum ecclesia vrgeret. Siquidem sacerdotes & sine cognitione causę & sine confessione peccantium culpas vniuersas per sacrificium soluerent. Ita post baptisma susceptum aliqua superesset hostia pro peccatis, id quod retro diximus antiquis omnibus expositoribus repugnare: nouos enim fortasse isti contemnent.

Ex quo Ambrosij Catharini deliratio patet, peccata ante baptismum admissa per crucis sacrificium remitti, post baptismum verò omnia per sacrificium altaris. Hostiam quippe crucis generalem causam esse remissionis peccatorum, siue ante baptismum siue postea commissa sint, tum ad Romanos & Hebræos tradit Apostolus, tum etiam nos manifestissimè probaremus, nisi stultum esset commenta improbabilia refellere. Illa potiùs refellenda sunt, quæ isti contrà afferebant. Alexander, Iulius, Athanasius, &c. sacrificium aiunt delere crimina peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primùm diximus, nec ita multò antè, cùm pœnæ pro culpis debitæ delentur, soluuntur, remittuntur: tunc crimina deleri, solui, remitti. Quo sensu ecclesia per indulgentias concedit peccatorum omnium plenissimam veniam, id est, pœnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multùm, an impropriè & figuratè illa sint dicta, an sine figura propriè, quia scilicet non est plenè remissa culpa, quandiu peccator reus est soluendæ pœnæ. Ad.3.

Deinde cùm ad perfectionem sacrificij pertineat sumptio, quemadmodum superiùs ostendimus, nisi enim consumeretur, non existimabant veteres consummatum & perfectum esse Ad.4.

gerit, aut nunquam secum reputauerit. Dixi, ait, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino &c. Sed quòd remissa culpa nondum fuisset plenam munditiem consecutus, is ipse testatur inquiens, Amplius laua me ab iniquitate mea & à peccato meo munda me. Item, Asperges me &c. Qui amplius dicit, hic lotum se esse procul dubio sentit: sed non plenè atque perfectè Macula igitur aliqua relicta erat, sordes aliquę permanebant, quæ non fuerant penitus priore ablutione detersæ. In hunc ergo modum dixere veteres, sacrificium abluere crimen sordesque purgare: quanuis scirent, per pœnitentiam ante & remissam culpam & gratiam iustificationis acceptam. Pœnæ itaque resolutionem, quoniam purgatio & medicamentum animi est pœna omnis, ablutionem detersionemque appellarunt veteres: vel certè senserunt, per gratiam imperfectam non plenè sanari, ablui, mundari cor humanum: quoniam habitus vitiorum inhærentes & inclinationes quasdam ad bonum commutabile ex peccato trahimus, quæ omnino res, cùm non statim per quamlibet contritionem euanescant, tum exploratum est, quasi sordes animi & morbos esse. Benignè igitur fecit dominus in voluntate sua Sion, cùm post sacrificium cordis humiliati atque contriti, quo deletur culpa, alterum acceptat sacrificiũ iustitiæ, quo resoluitur pœna. Vtroque purgantur sordes, vtroque abluimur & mundamur: sed non eodem modo tamen. Multæ enim variæque purificationes à rebus diuersis existunt, quas si similes omneis esse velis, stultum te esse fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita vt ne vestigium maneat quidem, per quamuis gratiæ ablutionem penitus elui, nec ratio admittit nec auctoritas.

Sed sanguis Christi offertur & mysticè funditur in remissionem omnium peccatorum. Mihi profectò sæpissimè de ea re cogitanti maximè illud considerandum videri solet, quod in superiori cuiusdam argumenti refutatione breuiter admonui, sanguinem Christi in omnibus quidem sacramentis operari: sed in singulis suum cuique proprium effectum edere iuxta cuiusq; peculiarẽ & significationem & naturam. Quemadmodum causa vniuersalis prima, non totam vim in singulis adiuuantibus causis effundit, sed ad illarum omnino vim vel perfecta vel imperfecta se attemperat, & varios quasi partus procreat perfectione & imperfectione differentes. Sic Christi sanguis per se quidem & in baptismo & in pœnitentia remissionem peccatorum facit: sed non similiter tamen. Nam in baptismo quoniam regeneratio est, totam perfectè culpam pœnamque resoluit: in pœnitentia verò, quoniam est iudicium & satisfactionem habet adiunctam: culpam resoluit, pœnam non plenè, donec satisfactio fuerit expleta. Atque in reliquis sacramentis omnibus remissio quidem peccatorum est, sed quodam modo & quasi per accidens. Quia nimirum non sunt per se aut confirmatio aut eucharistia aut ordo aut matrimonium ad remittendum peccatum instituta: sed proprias tamen operationes habere nequeunt sine gratia, quæ si peccata in anima reperiat, ea depellit, vt contraria. Sacrificium altaris inuenio, cum ad veritatem cœpi reuocare rationem, quia per se propitiatorium est, ex se quoque ad remissionem peccati institutum. Verùm cùm species habeat panis & vini idemque & altare hic & mensa sit, ratio ipsa rerum & ordo naturæ postulat, vt huius altaris effectus in illis existat, qui mensæ huius participes esse possunt, nempe sacramento reconciliationis accepto, antequam ad amicorum conuiuium accedere absurdum est. In his autem culpa mortalis remissa est. Quare sanguis Christi in speciebus panis & vini per se quidem remissionem pœnæ & culparum venialiũ tribuit: interdum tamẽ, quãuis per acci-

accidens, tribuit etiam mortalium non quia offertur, sed quia sumitur. Tūc enim vt sæpè dixi, consummatur sacrificium. Quod quum fortè inuenit hominem in peccato mortali, ignorato tamē, gratiam confert illumq́; iustificat, si D. Thom. auctori credimus.

Quamobrem tametsi Christi sanguis offertur & mysticè fūditur in remissionē peccatorū, vt iam argumēto respondeamus, ex significatione tamen specierū panis & vini tanquā ex causa instrumētali & adiutrice definitur, vt eam remissionem efficiāt, cuius participes sunt ij, qui non indignè ad altare domini accedunt, id est, qui nullius culpæ mortalis sibi sunt conscij, quam non priùs per pœnitentiā eluerint. De effectu sacrificij ex opere operato sermo fit: nā quasi orationis loco ad impetrādam gratiā scio pro mortali posse etiā offerri. Nec tamē effectum semper habere necesse est & quasi lege edita pœnitentiā peccatori atq́; adeò veniam impetrare: tametsi oratio est hęc deo gratiosa vel maximè. Sed obijcis. Exauditus est filius semper pro sua reuerentia: & hoc sacrificium semper offert patri filius: sempiternū ergo effectum habet. Nec enim oratio filij frustra & vanè fundi potest. Cui argumento respondeo. Quas Christus per se ipse fundit preces, eas omni & tempore & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, non semper exaudit. Sicut causa prima quos effectus per se sine adiutrice alia voluit edere, in his nihil frustra egit aliquando. At cùm per secundas causas operatur, frustra quandoq́; agere dicitur, hoc est, quandoq́; finis euanescit: non à præcipua causa, sed omnino ab adiutrice.

Ad eūdem quoq́; modum, si Christus in cælo hoc sacrificium offert, vt verè offert, nō ad omnem effectum sanguinis instituit offerre, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. Prima igitur sententia sic nobis refutata sit.

Qui verò solam vim impetrandi in altaris hostia ponunt, hi in pœnis peccatorū primùm errant. Quas sacrificio sanguinis Christi tanquam pretio exhibito redimi, quoniam res nota erat, perstrinximus breuiter paulò antè. Si enim eleemosynis peccatorum pœnæ redimūtur, cur negemus Christi sanguine oblato in altari redimi? Ecquis autem ferat sacrificijs veteris legis pœnas resolui, sacrificio nouæ legis non resolui? An vilior est deo sanguis Christi quam sanguis hirci? Sed quemadmodū in sacramentis non modò quia actio nostra meritoria est, satisfactionem habet adiunctam pro pœna culpæ debita, verum etiā ex eo quòd per talia signa propriè nobis sanguis Christi applicatur, vi ipsius sanguinis & maior gratia confertur & maior pars pœnæ remittitur: sic in sacrificio altaris non solùm quia oblatio nostra meritū habet, sed quia per eiusmodi externū signū passionis Christi commemoratio atque adeò applicatio fit, ex ope operato, id est, virtute sanguinis ipsius cumulatior pœnę remissio & offerēti contingit, & ijs etiam, pro quibus offertur. De viuis intelligo: nam in defunctis nō subest causa eadem. Ad hos quippe sicut merita Christi per indulgentias non nisi ad modum suffragij perueniunt: ita forsan nec sacrificij vis nisi orationis & suffragij locum habet. At viuis per viam redemptionis & pretij prodest, quod lege iustitiæ acceptandum est, perinde vt si quanta pecunia debetur, tanta etiam exoluatur.

Errant deinde isti in culpis venialibus, quas hoc omnino sacrificio deleri, testes sunt & scholæ Theologi & veteres etiam sancti. Nec enim minore ecclesiæ consen- De cons. 2. ca. iter. tur. & ca. utrum. sione venialia per sacrificium altaris quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam aut similia huiusmodi religionis opera remittuntur. Estq́ue argumentū in promptu certissimū, quòd ex vi formæ, qua cōsecratur sanguis, specierúq́; panis & vini retro collegim⁹, peccata amicorū, qui videlicet ad mensam dominicā haud

haud indignè accedunt, per hoc sacrificium resolui. Illa autem leuia sunt & venialia, quæ in amicis etiam inueniri queunt. Vt apertè Christi erga nos prouidentiã & benignitaté intelligas, qui grauioribus morbis grauioré pœnitentiæ curationem adhibuit: leuiorès auté faciliori sacrificij medicamento curauit. Sed hæc hactenus. Isti atq; etiã qui tertiã sententiã secuti sunt, videant quomodo tueri causam suã possint, cũ nó solùm pœnas, sed veniales etiam culpas per altaris hostiã remitti ratio & veritas ipsa conuincat. Ac de argumenti noni confirmatione vereor ne nimium multa dixerimus.

Decimum verò argumentum quæstionẽ perobscurã habet de valore sacrificij, vbi quibusdã Theologis, quos video doctissimos habitos in schola, placuisse intelligo mirabilia quædam, sed nihil est tam improbabile, quin argumentando probabile quandoq; appareat: his præsertim, qui de facie rerum iudicant, & argutijs suis fumos Theologiæ persequuntur. Horum de valore missæ sententias refellere longũ & molestum erit. Meam itaq; breuiter exponam, quantum videlicet satis erit, vt argumento huic respondeatur. Primùm ergo vocari in dubium non debet, quin valor missæ ratione quadamtenus infinitus sit, hoc est, ad sufficientiam non ad efficiẽtiam. Nam sicut dei virtus & potentia sufficiens est quidem, vt infinitum effectum edat, quoniam infinita ipsa est, sed semper tamen edit finitum, quia infinitum capere res creata non potest: sic Christi sanguis, vbicunq; reperiatur siue in cruce siue in altari, infiniti pretij est, quia idoneus vt pro infinitis, si essent, hominib⁹ satisfaceret: sed quoniã sunt finiti semper, effectus semper finitus est, quanuis pretiũ sanguinis nullo fine circunscriptus sit. Ac de hostia crucis quidem nulla hodie nobis controuersia est: hostiã verò altaris infiniti valoris esse duobus argumentis exploratè perceptũ est & cognitũ. Vnũ illud est, quod refutare modò nitimur. In ea enim parte, qua docet, sacrificiũ infinitũ esse, quia sanguinem deo infiniti pretij exhibet: difficile factu est, efficacitatem illius argumẽtationis non probare.

Alterũ argumentũ est, quod si valor missę finitus esset, minùs satisfaceret pro pœna debita decem homines, qui offerrent sacrificium, quàm si duo tantummodò offerrent. Si enim rem quancunq; finitam decem hominibus partiaris, non tanta portio obueniet singulis, quanta duobus contingeret, si inter duos solùm diuideretur. Ita si decem audirent missam, valor distributus in plures minor in quocunq; illorũ existeret, quàm si duo tantùm sacrificio interessent. Item quò plures ministri vel in altari vel in choro sacrificio solenni inseruirent, eò minoré hostiæ parté acciperẽt. Quare qui post me vel auditor vel adiutor ad missã accederet, is fructus mihi & satisfactionis parté adimeret. Quæ profectò oĩa absurda sunt. Quibus rebus efficitur, vt si duo fideles sacerdoti stipem & eleemosynam conferant, qui pro illis hostiam præbeat, non sit prior minorem ex Christi sanguine vtilitatem percepturus, quã si posterior nullus omnino extitisset. Quẽadmodum si iuxta crucẽ quis vnà cum Christo patri offerret sanguinem illum, nihil consequeretur minus, si solus, quàm si infiniti tunc simul adessent, qui idem cũ filio sacrificium exhiberẽt. Eadem quippe hostia in cruce atq; in altari est: tametsi ibi patens, hic in mysterio abscondita. Nec sacerdos tamen laboris sui mercedem quãlibet accipere à multis pro missa vna potest, sed quæ satis erit, vt de altari ad sobrietaté comedat. Non enim sanguinis Christi fructum meritumq́; vendit, sed operas suas ministeriumq́; locat. Quocirca nihil omnino plus à pluribus vendicare potest, ac si minor esset vtilitas in pluribus quàm in vno. Omnis autem opinio in hoc consentiat necesse est, sacerdotem, siue pro paucis siue pro multis celebret, cibũ vitæ neces-

neceſſarium expetere ſuo iure poſſe. Quẽ ſi vnus non dederit, nulli facit iniuriam, ſi expetierit à pluribus. Quin iniurius es tu ſi cogas ſacerdotẽ, vt ſolùm pro te ille hoſtiam præbeat, niſi tu illi præbeas cibum. Qui quantus qualisq; ſit homini neceſſarius, prudentia magisq̃ Theologia diiudicat. Vno in tempore & loco non ſatis erit argenteus nummus: alio forſitan plus nimio erit.

Sanè quod de vtilitate ſacrificij diximus, rectè Caietanus admonuit, hoc ad eos tãtùm, qui offerunt, referendum eſſe. Nam qui non offerunt, ij non æqualem partem accipiunt, ſi pro pluribus ac ſi pro vno dũtaxat offerretur. Vt ſi ſacerdos ſua ſponte à nemine amicorũ inuitatus pro illis abſentibus ſacrificet, dico non tantum valere multis, quantum valeret vni, ſi pro vno illorum ſingulariter ſacrificaretur. Ad ſatiſfactionem loquor: ad impetrationẽ nãq; nulla vis minor in ſacrificio eſt, quod pro multis offertur, quã in eo, quod pro vno ſolo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis eſt, quibus nihil detrimenti ad impetrandum eſt, quòd pro pluribus effunduntur. At adiutores auditoreſque miſſarum ij etiam, qui ſacerdoti alimenta miniſtrant vel quoquo modo ſacrificio inſeruiant, re vera offerunt ſacrificium: ideoq; pro ſua deuotione quiſq; partem capit hoſtiæ illius. Certè quò cauſa adiutrix ſacrificij principali cauſæ coniunctior eſt, eò magis pro pœna ſatisfacit. Vt ſacerdos pluſquàm diaconus, diaconus pluſq̃ ſubdiaconus, ſubdiaconus pluſquã acolytus, acolytus pluſq̃ auditor, horum autem vtrunq; excellit is, qui ſacerdoti ſtipendium vitæ neceſſarium dederit. Atq; hi etiam, quò deuotiùs ac religioſiùs ſuo quiſq; munere fungentur, eò magis ſatisfacient. Tanta verò deuotio & religio in offerendo ſacrificiũ eſſe poterit, vt vna oblatione tota pœna debita reſoluatur. Nec enim ſi ſacrificium infiniti valoris eſt, idcirco tota ſemper pœna redimitur. Quoniam infinitum eſt in genere cauſæ vniuerſalis, quam, infinitam licèt, cauſæ adiuuantes ad finitos effectus determinare ſolent, tãtò vel maiores vel minores, quãtò vis adiuuantium cauſarum vel maior vel minor eſt. Id quod in prima rerum naturalium cauſa cernimus, quæ tametſi infinitæ virtutis ipſa eſt, per cauſas ſecundas finitos effectus edit tãtos & tales, quãtos & quales cauſarũ adiutricũ vis & natura poſsit. Nec ſacerdos ſacrificio imponit[illegible]nites ex merito & ſanctitate, ſed ex intentione & applicatione ſua, qua huic aut illi, pro quo offert, ſacrificij virtutem applicat. Sanè quemadmodũ paruulis baptizatis per miniſtri intentionem Chriſti ſanguis applicatur certuſq; gradus gratiæ cõfertur, non quem ad miniſtri ſanctitas præfiniuit, ſed quem præſcribere voluit Chriſtus, nam quotus gradus ille ſit, mortalibus ignotum eſt: ſic his, pro quibus ſacrificium offertur, ſi ſimul ijdem non offerũt certus gradus pœnæ remittitur: quẽ nos ignoramus, Chriſtus ſua voluntate præſtituit. Sed vt adulti eò maiorem à baptiſmo gratiam percipiunt, quò religioſiùs & deuotiùs percipiunt baptiſmum: ita à ſacrificio maiorem vtilitatem capiet is, qui ſacrificium ſanctiùs & feruentiùs offeret. Paruulis porrò ablutio peculiaris miniſtri vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem æqualem in omnibus illis eſſe credimus, quòd æqualis in omnibus diſpoſitio eſt: adultis verò, quoniam non eſt eadem diſpoſitio ſed alia cuiq; atq; alia, non idem gratiæ gradus ſed alius alij conferetur. Quomodo vim ſacrificij vniuerſalem & infinitam ſacerdotis ſingularis oblatio determinat vel ad certam & æqualẽ remiſsionem pœnæ in his, qui eodem modo ſe habent ad ſacrificium: vel etiam ad inæqualem in ijs, qui cùm cauſæ adiuuantes ſint ſacrificij, aliter atque aliter afficiuntur, hoc eſt, bene, meliùs, optimè.

Quòd ſi Chriſti ſanguis tam propriè noſter eſſet, quã ſuus cuiuſq; proprius eſt, ſine du-

sine dubio Christi sanguine oblato tota pœna quanuis infinita solueretur. At, sicu ti diximus, noster est Christi sanguis eo mo do, quo lux solis nostra est: nempè vt cau sa vniuersalis, cuius vis maior minorvè re cipitur, pro eo vt subiectum magis minus vè disponitur, pro eoq; vt causæ adiuuan tes maius minusvè opis ferunt ad effectũ. Atq; post hæc in refutando argumẽto de cimo ociosum erit verba plura prodigere.

Vndecimum quoq; argumentũ ridendum magis erat quàm refutandum. Sed ri dicula missa: præsertim cùm in tanta hominũ cæcitate & miseria nihil est, quod ri deamus. Prior ergo eius argumenti parti cula facillimè eluditur. Nulla enim repugnantia est, quin cõuenit maximè: vt qua re deo gratiam referimus benefico, eam rẽ offeramus irato. Eisdem quippe muneribus boue, oue, agno veteres patres & gra tiam deo referebant, & illum placare cura bant. Quem in modũ nos corpus & sanguinẽ Christi, diuino nobis dono concessa munera, deo & propitiatoriè reddimus & eucharisticè. Nam quod putant sacrificiorum species confundi, si idem eucharisticum & propitiatorium sit, in eo mirificè isti falluntur. Non enim confunditur triplex animæ vis vegetandi, sentiendi, intelligendi: si in vna rationali anima tres excellenter existant. Ex quo intelligitur, si veteris legis multa eademq; varia sacrificia in vnum nouę legis omnia transierint, vbi cõ tineantur & emineant: nõ hanc esse specierum permixtionem confusam, sed Christiani sacrificij excellentiam perfectã. Dein de in moribus hoc videmus, vt diuersa vir tutum ac vitiorum genera in vnam actionem coeant, si huic diuersi fines accedant. Idem scilicet actus est furtum & sacrilegiũ idem misericordia & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hostia ad diuersos relata fines & propitiatoria sit & eucharistica. Deũ sanè nos in remissione etiã peccati & misericordẽ & iustũ agnoscimus: vt & gra tis remittat peccata, & pretio remittat tamen. Iustificati, ait, gratis per redemptionẽ, quæ est in Christo Iesu. Et rursum, Empti estis pretio magno. Donauit autem Christus nobis pretium hoc gratisq; donauit, vt debita nostra soluamus. Quamobrem tum filio tum patri ingẽtes gratias agimus: imò, vt aliquandò diximus, par pari referimus. Quia verò pretiũ istud acceptum licèt, sed nostrum est tamẽ, verè hoc exhibi to peccata nostra redimimus, deumq; suis beneficijs placamus. Quam rem Irenęus in hęc verba persequitur, Qui nullius est indigens deus in se assumit bonas operationes nostras ad hoc, vt præstet nobis retributionẽ bonorum suorũ: sicut dominus ait, Venite benedicti &c. ita & verbũ dedit populo faciendarũ oblationum, quanuis non indigeret eis. Ita & nos offerre vult munus ad altare. Hactenus Irenęus. Et Cœlestinus huius nominis primus eleganter exclamat, O misericordiam dei, qui nostra vis esse merita, quæ tua sunt dona: & pro his, quæ liberaliter largitus es, æterna præmia es daturus. Quæ causa Christo domino fuit, vt in initio statim cœnæ gratias egerit accipiens panem & vinum vt distribueret discipulis. Accipiebat ergo ipse, qui dabat, & ideo gratias agebat. Quo modo nos & gratias agim⁹ deo pro accepto munere, & damus acceptũ pro redemptione animarũ nostrarũ. Quæ omnia ferè in argumento. 2. pro prima cõclusione, & in argumento. 3. pro. 2. conclusione & in respõ sione ad. 5. argumentum explicata sunt. Nam & posterior huius vndecimi argumenti particula in responsione ad. 3. satis confutata est. Cur autẽ eucharistia sacrificiũ sit, cætera sacramenta non sint, non est illa causa quã isti reddũt: sed quia in eucharistia corpus & sanguis Christi verè manẽt, in cæteris sacramentis non manent. Vnde cũ tam pretiosa munera in eucharistia habeamus, offerre ea deo & possumus iure & debemus. Sine oblatione autẽ sacrificiũ nõ est. In eucharistię quoq; oblatione my sticè Christus & incruentè immmolatur: ideoq;

Ro. 3.
1. Cor. 6.
lib. 4. c. 14.
In epist. ad omnes Gal liarũ episcopos.

ideoq́; ibi hostia est, in alijs sacramẽtis nõ est. Propriè dico, nam per translationẽ baptismus quãdoq; hostia dicitur. Abeãt ergo cæci & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patefecimus disciplinarum omnium ignaros esse: Theologiæ, Philosophiæ, Dialecticæ, Grãmaticæ. Nec enim rem tantummodo, sed sacrificij etiam nomen ignorant.

Exemplum secundum, vbi Theologiæ conclusio in quæstionem vertitur. Caput quartumdecimum.

QVanquam in singulis præcedentibus libris Lutheranorum nos malitia coegit, de vno aliquo Theologiæ principio disserere, atque adeò quæstionum, quæ præter naturæ ac disciplinæ ordinem in controuersiam veniunt, multa exempla ponere: sed capite superiore tam in eo pugnæ genere stylum diligentiùs exercuimus, & quasi ad spectaculum liberiore disputatione lusimus. Tametsi non ludicrum hoc sed verum certamen fuit, quod spectante orbe in Tridentino cõcilio certauimus. Vbi patribus magnum lumẽ accendimus, tenebras aduersariorum dispulimus, Theologi visi sumus. Audaciùs verò fecimus quàm scholæ auctores cæteri. Illi enim ieiunè solent nullis ornamentis oratorijs adhibitis hæreticorum sensa rationesq́; referre: nos autẽ illa ipsa hæreticorũ argumenta ita amplificauimus, auxim⁹ ornauimus: vt & quæ arma inimici habẽt, acuisse videamur: & quæ non habẽt, suppeditasse. Sed, quod aliàs sæpè dixi, veritas mendaciũ superat miris licèt modis instructũ & ornatũ. Verùm ne plus iusto volumẽn excrescat, nõ ad eũ morẽ reliqua copiosè exẽpla persequemur: sed an gustè & cõtractè disputabimus, atq́; vtriusq́; partis argumẽta nõ omnia sed præcipua breuiter perstringemus.

Agedũ ergo illa sit nobis secũda quæstio, An Christi anima statim ab initio creationis suæ deum clarè viderit? Sunt enim in vtranq; partem argumenta adeò probabilia, vt neutra firmè stabilita videatur. Bucerus porrò negat Christi animã fuisse à principio perfectã, Erasmus in dubium vocat, Theologi vix ostendunt. Qui verò inficiãtur, ij huiusmodi argumentis vti possunt. Primũ in Christo fuit fides: sicut scriptum est, Erit fides cinctoriũ renum eius. Non ergo mens eius videbat deũ: quoniã fides argumentũ est non apparentium. Isa. xi. Hebr. xi.

Deinde Christus spem habuit, quemadmodũ ipse patri loquens ait, spes mea ab vberibus matris meæ. Quod autem videt quis, quid sperat? Psal. 21. Rom. 8.

Præterea timuit, vt videre est apud Marcũ, timor aũt futuri & incerti mali est Aristoteli. 2. rhetori. lib. Non igitur videbat clarè deum, in quo nihil vt futurum incertumuè cognoscitur. Mar. 14.

Præterea creuit gratia non solùm apud homines, sed etiam apud deum. Non itaq; erat beatus nec videbat deum: quia beati crescere in gratia non queunt. Luc. 2.

In notitia insuper & visione beata nulla rerum cognitarum successio est. At deus Christi animæ quędam demõstrabat, alia celabat postea demõstraturus, iuxta illud, Pater omnia demonstrat filio, quæ ipse facit: & maiora his demõstrabit ei opera. Et rursum, de die illa nemo scit nec filius. Ioan. 5. Mar. 13.

Præstantius itẽ & iucundius est gloriã & honorẽ cõsequi per opera digna, quã si ne vllo omnino merito. Christus ergo animæ suæ felicitatẽ tanquã virtutis præmiũ accepit. Quare non est in primo instanti visionẽ dei consecutus. Meritũ enim præmiũ antecedit laborq́; mercedẽ. Nec fieri potest, vt simul quis & mereatur beatitudinẽ & beatus sit, nisi simul sit anima & in via & in viæ termino. Confirmant autẽ argumentũ hoc sacrarũ literarũ testimonia plurima. Vt illud, Pro eo quod laborauit anima eius videbit & saturabitur. Satiabimurau- Isa. 53.

Psal.16. mur autem, cùm apparuerit gloria dei.
Psal.44. Item, Dilexisti iustitiam & odisti ini quitaté, propterea vnxit te deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Psal.15. Ité, cú dixisset, Caro mea requiescet in spe: & nó derelinques animá meam in inferno, subijcit Christus ipse, Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cú vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleuerat eú deus lætitia vultus sui: qua dé re ne ad faciéq dé videbat deú. Ité, Dignus
Apo.5. est agnus, qui occisus est, accipere diuinitaté & sapientiá: non ergo ante mortem acceperat, sed meritus est eas accipere moriendo. Ité, Ecce saluator tuus venit: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo.
Isa.62. En merces, en opus: gloriá ergo animæ cómeruit. Nam gloria corporis, tametsi merces fuit operis sui Christo: non tamen fuit
Hebr.2. simul cú eo. Ité, Decebat eú, propter qué oía & per qué oía, q multos filios in gloriá adduxerat, auctoré salutis eorú per passioné cósummari. Quid aút per cósummationé intelligat Paulus, quanq nomé ipsum præ se fert, in eadé epistola exponit inquiés
Hebr.11. vt nó sine nobis cósummaretur. Finé ergo suum Christus per passioné adeptus est.

Postremò, nó potest esse cú summo gaudio summa tristitia coniúcta: at qui videt deum, is maximè gaudet, Christus verò maximè tristatus est, iuxta illud, Tristis est anima mea &c. & iterum, Repleta est malis anima mea. Non ergo deú videbat, nisi velis duo simul contraria in eodé subiecto extitisse, eandéq; animá pariter & repletam malis & repletá lætitia cum vultu dei. Hæc videlicet sunt argumenta potissima, quæ è locis Theologiæ contra veram Theologiæ conclusionem depromuntur. Nam si quæ sunt alia, vel facilia sunt & cuique in promptu parata, vel ad ea, quæ posuimus, omnia referuntur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab scholæ decreto recedamus.

D.Th.3.p. q.9.ar.2. Omnes auté theologi definiunt, Christum ab instanti conceptionis dei essentiá vidisse. Quæ conclusio, licèt sola Theologorum auctoritate probaretur, satis firma habéda esset, queád modú lib.8. constitui- *et q.34. ar ticulo.4.* m⁹: sed his quoq; argumétis demóstratur.

Primùm ex illo, vidimus gloriá eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Quo loco diuus Thomas aduertit, gloriá animæ Christi ex personali vnione verbi & animæ esse deriuatam. Id enim euangelista non obscurè significat, cùm voce eadem repetita ait, Gloriam quasi vnigeniti à patre. Illam sanè animam talem existimemus necesse est, qualem decebat eam esse, quę esset deo coniuncta vel maximè. Nimirum vndecunq; perfectam, omnibusq; omnino numeris absolutam. Quod qui non sentiat, hic de vnione personali dei & hominis stultissimè sentiat. Iá si anima Christi vnita verbo non fuisset glorificata, fuisset profectò imperfecta. Magna quippe humanę menti perfectio deest, si felicitas deest. Ac videre deum per speculum in ænigmate imperfecti hominis esse, testis est Paulus in hæc verba, Cùm venerit quod perfectú *1.Cor.13.*
est, euacuabitur quod ex parte est. Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus: quando autem factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate, túc autem facie ad faciem. Núc cognosco ex parte &c. Quia igitur ab vtero Christus non sapiebat vt paruulus, sed vir omnino perfectus erat: ab vtero quoq; deum facie ad faciem videbat. Id quod Hieremias pre- *Hiere.31.*
dixit inquiens, Nouum creauit dominus super terram: fœmina circundabit virum. Adde, quòd cui communicatur esse, ei etiam communicatur propria rei operatio, quæ consequitur esse. Vt cui datur esse ignitum, eidem quoq; datur vt calefaciat: & cui daretur esse solis, is sine dubio illuminaret. At propria dei actio est videre se ipsum: hac enim visione beatus est: ergo cum anima Christi haberet esse diuinum, habebat item suo modo diuinæ naturæ propriam actionem, atque adeò videbat

deum. Adde etiam, quòd maior erat vnio animæ Chriſti cum verbo, quàm vnio beatorum, ſed ex hac exiſtit claritas in intellectu beati vt deum videat: ergo multò magis ex illa talis claritas orietur. Id. D. Tho. hac ratione cōfirmat. Quātò receptiuū ꝓpinquius eſt cauſæ influenti, tantò abundantiùs & pleniùs recipit influētiam eius. Sed mens Chriſti propinquior erat cauſę luminis gloriæ q̃ oēs angeli beati: pleniùs ergo atq; perfectiùs cognoſcebat deum.

Argumentatur præterea. D. Tho. gloriā in anima fieri ex eo quòd diuinitas ſit præſens intellectui, ſicut lumen in aere ex Ezech. 43. præſentia ſolis. Quia enim gloria dei ingrediebatur per viam orientalem, terra ſplendebat à maieſtate eius. Cùm ergo lux ipſa non ſolùm ingreſſa fuerit in animā Chriſti, ſed ei fuerit in idem eſſe perſonale coniuncta: claritas glorioſa inde ſecuta eſt, vt ſplendor ſequitur ſolem. Præterea deus attingitur à natura intellectuali per cognitionem & amorem, at anima Chriſti propinquiſsimè attingebat deum, quia erat deo propinquiſsima: ergo eius propriæ actiones, notitia & amor, non longè ſed proximè deum attingebant. Mens verò cùm eſt viatrix, peregrinatur à domino à longeq; repromiſsiones aſpicit: cùm autem videt per ſpeciem, præſens eſt & propinqua: vt 2. Cor. 5. ad Corinthios & Hebr. tradit Apoſtolus. Heb. 11. Si ergo anima Chriſti peregrina & hoſpes erat ſuper terram, certè non erat deo per cognitionem proxima: ſed angeli erant deo proximiores.

Nec me fugit poſſe à calumniantibus obijci: aliud eſſe quòd res ſit præſens animæ ſecundùm eſſe reale, aliud quòd ſit præſens ſecundùm eſſe intelligibile. Anima enim noſtra intellectui nr̃o coniūctiſſima eſt, ſi eſſe reale conſideres. Sed quia coniuncta non eſt ſecundùm eſſe intelligibile: videre eam in ſe, quandiu mortali corpore circundamur, non valemus.

At hæc obiectio haberet fortaſſe locū, ſi filius dei animæ rationali perinde vt lapidi aut ſtipiti fuiſſet vnitus: nec in vnione illa eſſe intellectuale primò ſpectatum exquiſitumq́ue fuiſſet. Verùm patres eccleſiæ veteres mentē potiſsimè aſſumptā credidere: ꝑ mētē animā, per animā vel ipſam carnem. Auguſtinus in lib. de ago. Chriſtia. Inuiſibilis, ait & incommutabilis veritas per ſpiritum animam & per animam corpus accepit. Et in epiſt. ad Voluſianū, Ipſa magnitudo, inquit, diuinæ virtutis animam ſibi rationalem & per eandē corpus humanum totumq; omnino hominem in melius mutandum coaptauit. Ac Damaſce. in. 3. lib. vnitum eſſe ait carni per medium intellectum verbum dei. Quam rem. D. Th. 3. p. q. 6. diuinè, vt omnia explicauit. Atq; hæc cauſa, ni fallor, euāgeliſtæ fuit, cur non diceret aut filium aut vitam aut lucem ſed verbum carnem factum eſſe. Verbum enim prolem mentis apertè ſignificat, & naturam intellectualem præ ſe fert. Quorſum autem Ioannes diceret, primum intelligibile, hoc eſt, verbum extremo illi, id eſt, carni ſe iunxiſſe: niſi vt moneret, Sapientiam dei attigiſſe quidem à fine vſque ad finem fortiter, ſed diſpoſuiſſe tamen omnia ſuauiter, & carnem ſibi propter animam vniuiſſe. Etenim quod per ſe intelligibile erat, id cui ſe priuſquàm intellectui mentique coniūgeret? Nempe ex fine aſſumptionis liquidò apparet, quid dei verbum in ea coniunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multò poſt latiùs dicturus ſum, nunc illud ſatis eſt finem hominis dei notitia conſtare. Qui ergo factus eſt homo, vt hominem ad finem ſuum, id eſt, claram dei cognitionem duceret: is mentem ſibi præcipuè cōiunxit, qua finis prænoſcitur, quæritur, poſsidetur.

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat, Filius dei in hoc natus eſt et ad hoc Ioan. 18. venit in mundum, vt teſtimonium perhiberet veritati. Ecce, ait, teſtem populis dedi Iſa. 55. eum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem teſtis perfectus ſit, illa res in eo prima quæ-

ma quæritur: vt hoc probè cognoscat & teneat, de quo testimonium est laturus. Si duxit idem & præceptor consummatus quispiam habendus est, scire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Christus testis veritatis erat à patre dux & præceptor constitutus: quocirca necesse erat, vt à dei verbo mens potissimùm & ratio hominis in ipsa vnione perficerentur. Nec laborare diu opus est, vt inuenias, quando apostoli gloriam quasi vnigeniti à patre viderint: cùm Petrus id significantissimis verbis patefaciat. Non indoctas fabulas secuti, ait, notam facimus domini nostri Iesu Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à deo patre honorem & gloriam voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cùm essemus in monte sancto cum ipso. Virtutem & potentiam vocat, qua verbum caro factum est: præsentiam verò, qua habitauit in nobis: at virtutem & præsentiam simul, quia filius hominis erat in cælo, hoc est, eius anima videbat deum: & viuebat tamen in mortali corpore super terram. Ita enim præpunciauerat Dauid in paucissima verba, Beatum faciet eum in terra. Nam quòd beatus aliquis quasi transiens fuerit in terra, in scripturis sæpe legimus. Sed quòd habitauerit in nobis quasi colonus & quasi viator declinans ad manendum, hæc præsentia potentiæ miraculum est. Sanè viderũt gloriam animæ in corpore tanquam in speculo: ideo aptè dixit, speculantes: gloriam autem quasi vnigeniti in voce delapsa à magnifica gloria, Hic est &c. Testis oculatus est, Ipsum audite: doctor veritatis exploratæ ac visæ est, Ipsum audite: dux est, qui & viam sciat & terminum sciat, Ipsum audite atque adeò videte & contrectate: nam habitat in vobis, quanuis gloria ea sit apud me, quam in præsentia cernitis. Sed de primo Ioannis testimonio nimium multa. Secundum principale testimonium pro ea conclusione comprobãda illud est, Verbum habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Vnde D. Tho. bifariam colligit. Siue enim plenitudinem gratiæ in Christi anima ponas siue plenitudinem veritatis: vtrinque conficitur, eam dei essentiam vidisse. Gratia quippe viæ in ordine ad gratiam patriæ imperfecta est, tantumque deficit à plenitudine, quantum à perfectione deficit. Quare si imperfecta gratia in Christo fuit, non fuit nimirum gratia plenus. Obijcit autem, Beatam virginem, dum vitam etiã mortalem degeret, plenam gratia fuisse: nec vidisse tamẽ deum. Verùm hunc scrupulum eximit. 3. p. q. 7. ar. 10. Nõ enim fuit Christus gratia plenus ex parte, sed omni modo, vt arti. 1. & 9. eiusdem quæstionis ostenderat. Nempe in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare pacificans &c. Et iterum, In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nulla ergo ei gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam consummatã, cum qua gloria animæ coniuncta & colligata est.

Quòd autem anima illa habuerit scientiæ ac veritatis plenitudinem, probat. 3. p. q. 9. ar. 1. & 2. q. item. 10. ar. 4. Videlicet non in Christo omnis plenitudo inhabitasse, quia plenitudo ei scientiæ defuisset. Iam, cùm venit quod plenum & perfectum est, euacuatur quod ex parte est. Non igitur cognoscebat ex parte anima Christi deum, sed plenè atq; perfectè. Quocirca non erat in ea fides sed visio.

Atqui huius argumenti vim & neruos omneis Caietanus frangit, cùm probabili ratione contendit, legi oportere: Plenus gratiæ & veritatis Ioannes testimonium perhibet de his. Frangeret sanè, si probabilis sententia esset. Verùm vulgata editione reprehensa, græcis latinisque exem-

Marginal notes: 2. Pet. 1. — Memento scriptũ esse, Non uidebit me homo & uiuet. — Psal. 41. ad Christũ esse referendum ostendit Ioannes c. euangelij 14. uide Caieta. in psalmos. — Hiere. 14. — Ioa. 1. — Colo. 1. — Colo. 2.

pluribus reiectis, interpretibus ſuggillatis, ſanctis expoſitoribus exploſis, quid probabile fore putamus? Eccleſia certè meliùs intellexit verba illa, Et vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à patre, per parentheſim fuiſſe interiecta: cùm ait, Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis, cuius gloriam vidimus quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis.

Tertium pro illa concluſione teſtimonium mox in eodem euangelio ſequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus: quia gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Quæ ſententia ſuperiori connexa, niſi cæci ſumus, apertiſſimè oſtẽdit, verba ea, Plenum gratiæ & veritatis, ad Chriſtum eſſe referenda. Sed hac re miſſa, id, quod inſtat, agamus. Accepit igitur Chriſtus gratiã & veritatem, vt ex eo gratia in omnes & veritas emanarent. Habuit itaque maximam & perfectiſſimam gratiam ac veritatem. Quia enim ſol lucem habuit, vt inde omnia lumẽ acciperent habuit nimirum maximam & perfectiſſimã lucem Quare ſicut perfectiſſima lux omnes lucis effectus edere poteſt perfectiſſimaque iuſtitia omnes effectus iuſtitiæ, ſic Chriſti gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. Vnde Dionyſius ait, ſolem, quia vniuerſalis cauſa generationis eſt, ad ea omnia ſua virtute ſe extendere, quæ ſub generatione cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis con ſummatæ eſt videre deum.

4. c. de diui. no.

Præterea, ſalus humanæ naturæ finis fuit humanitatis aſſumptæ. Per hanc enim tanquam per inſtrumentum operatus eſt deus ſalutem in medio terræ. Vnde & Chriſtum Apoſtolus ſcribit multos filios in gloriam adduxiſſe auctorem ſalutis eorum. Et alio loco, Miſit deus filium ſuum, inquit, vt adoptionem filiorum reciperemus. Inſtrumenti vero diſpoſitio & qualitas præcipuè quidem penſatur ex fine. Salus autem animæ intellectu ſano conſtat & voluntate ſana. At volũtas per gratiam ſanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuiſſe & gratiam & veritatem eum, per quem cæteris omnibus ſalus futura erat omniſq; omnino & gratia & veritas. Quia principium in vnoquoq; genere oportet eſſe perfectum: ſicut ſolem videmus in genere lucidorum, Ignem in genere calidorũ. A principio ergo Chriſti voluntas perfectè amabat deum ex gratia perfecta, & perfectè cognoſcebat ex perfecta veritate. Iam felicitas animæ in perfectis dei & amore & cognitione ſita eſt. Felix itaque erat ab initio Chriſti anima ideoque videbat deum.

Heb. 2.

Præterea illud quod eſt in potentia reducitur in actum per id quod eſt in actu: oportet enim eſſe lucidum per quod illuſtrantur alia.

Cùm ergo per Chriſtum gratiam, veritatem, gloriam cæteri eſſent habituri: ipſe profectò ſimulatq; cæteros illum ad finẽ mouere cœpit & gratiam habuit & veritatem & gloriam. Eam verò motionẽ ab initio nimirum inchoauit.

Ea demum, quæ à primis cauſis mouẽtur in finem, quadam ſolent temporis ſucceſſione perficiat cauſæ ipſæ mouentes à principio ſtatim ſuam largiente prouidentiã; natura perfectionem habent. Vt ignis cum ſubſtantia calorem accepit, aqua paulatim fit calida. Cœleſtia quoq; corpora mox omnino ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres inferioreſque perficerent. Deus ergo, qui per Chriſti humanitatem & gratiam & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licèt res cæteris in tempore largiatur: at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa concluſione teſtimonium eueſtigio ſubditur. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui eſt in ſinu pa-

nu patris, ipse enarrauit. Vbi in homine piscatore videre licet & rerum contextum admirabilem, & compositionem disciplinæ incredibilem. Quod vt perspicias lector, quæso diligenter attende. Nullum porrò fidei negotium ritè trãsigitur, si omnes testes auriti sint, oculatus nullus. Quin vt Augustinus ait, auritis credimus: quia audierunt à fide dignis, qui oculis suis rẽ se vidisse testificarentur. Cùm ergo Moyses & Ioannes Baptista primus & postremus è lege antiqua atque adeò prophetæ omnes, è noua item lege apostoli Christi testes fuerint ex auditu vniuersi: oportuit vnum esse pro omnibus, qui ex visu testimonium daret. Testis autem eiusmodi, qui non pro mille dico esset, sed pro mille millibus, esse non poterat nisi & iustus esset, ne scilicet vellet fallere: & sapiens etiam, ne ipse vtiq; falleretur. Quocirca necesse fuit plenum fuisse gratia & veritate, ne quicquam in optimo & absolutissimo teste desideraremus. Etenim quia gratia plenus, iustissimus erat: quia plenus veritate, veracissimus.

Quia igitur plenitudo testificationis & absoluta omnino perfectio ex visu est, ideoque ex auditu testis plenus veritate non est: cùm scriptura de Ioanne dixisset, Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de luce: de Christo verò, Erat lux vera &c. & de Moyse, lex per Moysen data est, illa etiam illico nexuit, De plenitudine eius omnes, Moyses, Ioannes, prophetę apostoli prorsusque testes in vniuersum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia & veritas per eum facta erat, & deniq; testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit vnquã nec Moyses nec Ioannes nec prophetæ nec apostoli nec euangelista: vnigenitus, qui est in sinu patris, qui vidit arcana, ipse enarrauit. Ne verò hoc ad diuinitatem filij, non etiam ad humanitatem referatur; tum ratio prohibet, tum auctoritas. Ratio illa est, quòd Christus testis veritatis erat à patre destinatus non solùm quia deus sed quia homo. Quare ex vtraque natura opus erat testimonium esse perfectum. Auctoritas eiusdem Christi est, qui hanc rem postea manifestiùs exposuit inquiẽs, Amen amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur: & quod vidimus, testamur &c. Et protinus, Nemo ascendit in cælum nisi, qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cœlo. Quo loco verò Caietanus & diligenter aduertit, verbum, Ascendit, non præsentis sed præteriti temporis esse, quæ res ex græco exemplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id nunc alijs verbis Christus ait, Nemo ascendit in cælum. Tunc enim homo secundùm animam in cælo esse dicitur, quum videt deum. Quo sensu latroni dictum est, Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam hominum diffiniti, quia semper vident faciem patris, qui in cælis est, semper quoque in cælis esse dicuntur, quamuis in terra sæpe sint. *Mat. 18.* Ante Christum ergo, sicut nemo viderat deum, ita nemo in cœlum ascenderat. Vt autem quasi manu tangeres, sermonem de Christo secundùm naturam humanam fieri, appositè subiunctum est, Filius hominis, qui est in cælo. In quam sententiam patri ipse postea locutus est, Volo pater, vt vbi sum ego & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi. *Ioan. 17.* Nec Baptista hanc Christi in testificando perfectionem tacuit: imo in hac quoque re suum à Christi testimonio excelli professus est inquiens, Quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Ioan. 3. Affirmat Hieronymus Christũ iuxta suscepti corporis dispensationẽ à patre audire quid loquatur. ergo iuxta humanam naturã & vidit & audiuit &c. in Isa. ca. 50.

Nec verò inscius sum veteres Theologos hæc ferè loca ad Christi diuinitatem retulisse, secundùm quam Christus & videbat deum & vbique erat. Sed ea ætate bellum erat illis cum Arianis & Eunominianis acerrimum, ob idq; omnib⁹ testimonijs, quibus poterãt Chri-

sti deitatem asserebant, præsertim cùm res erat in promptu & facillima, quemadmodum fermè in præscriptis locis. Nam illud, Nemo ascendit in cælum, nisi filius hominis, qui est in cælo, quo pacto verè ac propriè in diuinitatem quadrare possit, non satis intelligo. Non enim filius hominis, quia deus erat, tunc in cælum ascenderat; sed quia homo. Quomodo autem in cælum ascendisset nisi secundùm animam, vix explicari queat. Cogor itaque cum Caietano hunc euangelij locum ad astruendam animæ Christi gloriam vrgere.

Quintum testimonium, quo Diuus Thomas vtitur, extat eiusdem euangelij capite octauo. Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum: quia scio vnde veni & quò vado. Et posterius, si dixero, quia nescio deum: ero similis vobis mendax. Sed scio eum: & sermonem eius seruo. Quòd enim sermo sit de scientia, vt à fide distinguitur, illa verba videntur ostendere, Ero similis vobis mendax. Iudæi quippe fidem habebant eo tempore, quamuis cum Christo certarent. Quòd autem secundùm humanitatem loqueretur, illud probat, scio eum, & sermonem eius seruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutari posse. Quoniam est quædam scientia sanctorum, quæ cum charitate coniuncta est: quamuis euidentiam non habeat. In hoc scimus, ait, quo- 1.Ioan.2.
niam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non seruat, mendax est. De hac scientia si quis contendat Christum Ioannis octauo cap. sermonem facere, vix refelli poterit. Quin dicet fortassè quispiam, hæc Diui Thomæ argumenta probare id quidem, quod deceat: non id tamen, quod oporteat. Ita congruentia illa esse, cogentia non item. Sed nos primùm non id agimus, omnia Diui Thomæ argumenta ea tuam, quæ ad certam Theologiæ conclusionem probandam afferuntur, certa esse & necessaria. Nimirùm enim in veteribus quoque Theologis, in summis ecclesiæ pontificibus, in concilijs tandem quædam argumenta inuenias, quæ suadeant quidem, nó cogant: at certis alijs exploratisque permixta non modò totum disputationis corpus exornent, verum etiam confirment. Probabilia igitur argumenta necessarijs adiuncta tantum abest, vt reprehendenda sint; vt sint etiam commendanda. Quanquam istis equidem argumentis vtor, dum adsunt: cùm absunt, non requiro. Illud huius generis videtur esse, In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ dei absconditi. Illos in Christo non fuisse omnes, si scientia ei beatorum defuisset. Simile est hoc, Christum fuisse caput non solùm hominum, sed etiam angelorum Ephe.1. Colo.2. Incongruens verò esse, vt membra capiti scientia & claritate antecellerent. In hoc denique probabilium genere forsitan & illud est, Quòd si ministratio mortis fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciē Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur &c. Et posterius, Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per gloriam est: multò magis quòd manet, in gloria est: &c. Vsque ad illud, Nos autem reuelata facie &c. Non ergo decebat, vt primus noui testamenti administer spiritus atque animæ gloria careret, ex qua non solùm facies, sed totū corpus glorificaretur ex integro Matth. 17. vide Orige. ho. 12. in Exo. Hæc igitur dicta in primis sint.

Colo.2.

2.Cor.3.

Deinde, quę res certè est animaduersione dignissima, non mihi illi probari possunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt, quæ id, quod decet, ostendunt: quasi non interdum idem etiam oporteat, quasi ve indecora omnia paria sint & nō sint quæ ædi, à quibus & ratio & Theo-

Theologia omnis abhorreat.

Sanè argumenta, quæ confirmant esse qcquā in religione nostra cōgruēs & decēs, ea omnino bipartita sūt. Quædā enim sunt eiusmodi, vt etiam si non extitisset ea res, quæ probanda sumitur, nihil tamen inconsentaneum emergeret. Vt cū Theologi ostendunt, decuisse, vt deus ad reparādum humanum genus carnem sumeret: vtque ex diuinis personis filius is esset decuisse: cæteraque id genus plurima. Quę decentia fuisse vel maximè Theologus probat quidem, sed quando alia deus remedia peccato nostro parasset, quę innumera sine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil deo indecorum haberetur. Talia verò argumenta nil profectò in Theologia demonstrant: sed solùm explicant, id, quod fide credimus, congruentissimum deo nobisq; fuisse. Altera argumenta sunt, quæ ita monstrant quicquam consentaneum esse, vt nisi res sic habeat, aliquid semper emergat, quod nullo modo aut diuinæ naturæ aut rationi humanæ consentiens videatur. Vt Diuam virginem intactam extitisse post partum, scriptura sacra in sensu literali nusquam forsan edocuit. Id tradit apertè, in conceptu & partu virginem extitisse. Sed quoniam indecens virgini erat, vt integritatem tam singulari & miraculo & mysterio conseruatam ipsa postea volens, vt dicitur, & prudens labefaceret, & quæ præter naturæ ordinem incorrupta permanserat, eadem se exponeret corruptori: adeò fidelium animis inhæsit perpetuæ huius virginitatis firma sententia, vt etiam si nulla fuisset apostolica traditio, ea tamen ratio esset idonea ad faciendam fidem ijs, qui non ad contentionem informati, sed ad disciplinam sunt vel mediocriter instituti. Nec aliter ego puto in præsenti quæstione philosophandum. Cùm enim ostendimus non decere, vt verbum dei animam intellectualem imperfectam scientiaque ac sapientia vacuam assumeret, causam nos obtinuisse arbitramur. Quia res contraria scilicet adeò indigna verbi sapientia & prouidentia est, vt ne vero similis fiat quidem, si de vnione personali verbi & animæ rectè sentimus. Consentiamus igitur, cæteris ecclesiæ sanctis gratiam per partes distributam, nempe secundùm mēsuram donationis Christi: at Christo ipsi non fuisse datum spiritum ad mensuram. *Ephe. 4. Ioan. 1.* Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa posset: tantam quantam in rebus esse ipsa gratia natura pateretur. Quod verò de spiritu gratiæ dicimus, id vt de spiritu sapientiæ, scientiæ intellectusq; dicatur, subest omnino causa eadem. Tantò enim melior in omnibus *Hebr. 1.* est angelis effectus, quantò differētius præ illis nomen hæreditauit. Itaque vnctus est à deo oleo exultationis præ participibus suis. Non ergo solùm habuit parem cum angelis felicitatem, sed multò etiam maiorem. Quocirca vt fruebatur, ita quoque videbat deum. Quod qui negant, ij non ab schola modò, verùm à Theologiæ veteris institutione desciscunt.

Ambrosius, Deus in carne perfectionem naturæ assumpsit humanæ, suscepit sensum hominis &c. Perfectam ergo animam assumpsit verbum non imperfectā. *De incar. do. Sacra. ca. 7.* Et lib. 7. episto. 47. ad Irenęum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ: sicut deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit Speciosus forma &c.

Augustinus in libr. de trini. Mox vt verbum venit in vterum, factum est perfectus homo. Et super Exod. Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritum, quò posset proficere. Et illū versum Psal. 64. Beatus, quem elegisti & assumpsisti, de vnita humanitate interpretatur.

Remigius in illud, Et ecce aperti sunt ei cæli, Sed nunquid tunc primò aperti sunt ei cæli etiam secundùm humanam naturam? Fides enim ecclesiæ tenet, quòd

quòd non minus aperti sunt ei cœli ante quàm post.

Græcus, quem refert sępissimè D.Th. in catena, quanuis hoc loco vitiosa sit lectio & tribuatur Gregorio Nazanzeno. Dicitur, ait, secundum humanitatem proficere, non quòd ipsa suscipiat augmentũ quæ ab initio fuerit perfecta: sed ex eo ꝙ paulatim manifestabatur.

3.lib. Damascenus, Qui proficere dicũt Christum gratia, non venerantur vnioné, quæ est secundum hypostasim.

Theophilactus. Diuina erãt, quæ dicebantur & agebantur à puero; non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Euãgelista verò interpretatur, quid sit proficere illum sapientia. Subdit enim & statura. Profectum enim ætatis sapientiæ dicit profectum.

In illud, ut sciat reprobare malũ &c. Hieronymus in Esa.7.cap. Licèt multa post secula de eo euangelista testetur, Puer autem proficiebat &c. & hoc dicatur vt veritas humani corporis approbetur: tamen adhuc pannis inuolutus habebit boni maliq; iudicium, vt per hæc verba noscamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sapientiæ. Et in Hiere.31.cap. Iuxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur sapientia: sed perfectus vir in vtero fœmineo continebitur. *In illud, Nouũ creauit dñs. &c.*

Epi. ad Leonem Augu. 95. Leo, Deitas assumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio itẽ loco Cyrillũ citat in hæc verba, Assumpsit verbum humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Et Cyrillus ipse in Ioan. libr.1.cap.17. Vidimus, inquit, gloriam Christi adeò sublimiorem creaturarũ gloria, vt mentis quisq; compos nulli alij quàm vnigenito dei filio illam conuenire fateretur. Plenus enim erat veritate ac gratia. Non enim mensura sibi datur vt cæteris, sed vt in perfecto perfecta inest. Sed si plena est, inquies, gloria eius gratia & veritatis, quomodo sapientia & gratia profecisse apud Lucam scribitur? aut quid accedere potest ad plenum? Illorũ potiùs de Iesu opinio quàm illius perfecta crescebat gratia, vt magis indies cognoscentes magis illum procedere ac gratia crescere arbitrarentur. Vide etiam c.20 in illud, De plenitudine eius omnes accepimus.

Multa sunt eiusmodi veterũ testimonia, quæ nos gratia breuitatis omittimus: cũ hæc etiam, quæ excitauimus, sine vlla aut expositione aut argumentatione præstrinxerimus. Nunc argumenta contrariæ partis breuiter quoque refellemus. Non enim hoc loco volumus, nisi per quasdã summas & signa data rudiores admonere: vt in similibus quæstionibus, quæ non sunt Theologorum vsu contritæ, se diligẽtiùs exerceant. Inuenient quippe semper, si quæsierint. Atq; in præsenti etiam quæstione non dubito eum longè plura inuenturum, cui & vberior lectio & maior eruditio fuerit.

Primum autem argumentum nihil difficile est, si intelligamus, iustitiam ibi & fidem pro iustis & fidelibus vsurpari: cuius rei non modo Hieronymus auctor est, *In cõment. super Esa.* sed.70. etiam interpretes. Vide Thom.3. par.q.7.ar.tertio.

Ad secundum facilior adhuc responsio est. Dicitur enim deus spes Christi, quia in deo erat fiducia eius, non in homine. Item quia multa etiam à deo sperabat, quanuis non speraret gloriam animæ, quã iam habebat. diuus Tho.3. part. quæst. 7. articul. quarto.

Ad tertium vide sanct. Thom.3. part.q. 15. artic. 7.

Ad quartum vide sanct. Thom. tertia part. quæstio. septima articu. duodecimo. vbi etiam respondet illi euangelij testimonio. Ac nos etiam paulò antè veteres referebamus non paucos, qui nullo modo admitterent, ante gratiam aut sapientiam Christi potuisse in se ipsam aliquando proficere: adeò plenus ab initio & gratia & sapientia fuit. Sed qui in hominum existuma-

existimatione crescit, tametsi idem ipse omnino perseueret, cum dicit scriptura
1. Para. 11. crescere. Proficiebat Dauid vadens &
2. Para. 17. crescens. Item, Creuit Iosaphat & magnificatus est vsq; in sublime. Item, Illum opor
Ioan. 3. tet crescere, me autem minui. Quia verò sæpè quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum, ne existimares ostentationem esse præstigiosam & Pharisaicã, talis, inquit, erat Deo intus, qualem se homini exhibebat foris: nec hominibus probabatur solùm, sed etiã Deo. Voluit enim euangelista illud forsitan commemorare, quod de Samuele scriptũ est, Puer autẽ Samuel proficiebat atq; crescebat & place
3. p. q. 15. artic. 7. bat tam Deo q̃ hominibus. At D. Tho. docet Christum creuisse in effectibus & operibus gratiæ & sapientiæ, quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu crescit, hoc crescere quãdoq; di
Act. 6. & 19. citur. Vt ibi, verbum Dei crescebat, & rursum, Fortiter crescebat verbum Dei.

In quinto argumento duo testimonia referuntur, quibus Ariani filij sapientiam atque adeò diuinitatem impugnare sunt soliti. Quæ causa quibusdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando satis se putarint aduersarijs respondisse. Ac re vera in ea pugna, quam cum Ario gerebamus, sat illud erat, vt in hac parte ictus eius conatusq; omnes eluderetur. Sed nobis opus est vniuersos errores euincere, & Christi etiam animam ab omni ignoratione vendicare, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambrosius porrò libro quinto de fide cap. 8. non audet asserere, tametsi cum Ario disputabat, Christum secundum humanitatem aut in sapientia profecisse, aut quicquam penitus ignorasse: si hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò sententiam nõnullos ait tenuisse, sed qui fuerunt, inquit, intimidiores quàm ego sum. D. sanè Thomas non dubitat vel eiusdem Ambrosij auctoritate confirmare, Christum non secundum scientiam aut beatam aut infusam, sed secundum aliam acquisitam seu experimentalem quidpiam aliquando ignorasse, quod postea didicerit. Didicit enim ex ijs, quæ passus est. Itaq; si de scientia hac experimentali sermo sit, Pater demõstrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tempore futuro demonstraturus, quoniam & maiora facturus. Secundum hanc sciẽtiam item diem iudicij nesciuit antequam esset, nam tunc experietur, cũ iudiciũ fiet. Probabiliter dicta sint hæc, nõ negemus: verùm nihil necesse est, in has nos angustias conijcere: quippe cũ sit alia horum locorũ intelligentia sanior. Ac de priore quidem testimonio sic sentio. Reprehensus fuerat à Iudæis Christus & quòd sabbatũ solueret, & quòd se æqualem faceret Deo. Respondet ergo simul vtriq; calumniæ in hæc verba, Nõ potest filius à se facere quicquã, nisi quod viderit patrem facientem. Vbi primùm sic potentiæ æqualitatem agnoscit, vt nihil sibi arrogare videatur. Agnoscit enim patris etiam auctoritatẽ, cui accepta refert quæcunque facit: Non potest, ait, filius à se facere quicquam. Deinde ita arguentes redarguit. Cur me ô Iudæi reprehenditis? Eadem certè ratione & patrem meum reprehendetis. Quoniam non ex meo capite, vt dicitur, quæ facio, ea ego confingo, nec affectu & libidine opera edo: sed à patre accepi id, quod facio. Non potest. &c. Non autem somnio accipio aut opinione aliqua commentitia, sed visu certissimo atq; clarissimo cerno & comprehendo operantem patrem, & quæcunq; ille facit, hæc ipsa eadem ego non clausis oculis, sed videns similiter facio. Si ergo me carpitis, quasi opera illicita faciam in sabbato, facio autem eadem, quæ pater meus eodemque modo facio: coarguite, si ita lubet, Deum ipsum, quem ego operum omnium meorum auctorem & principium habeo. Vt autem probet se videre patrem facientem opera, subdit:

Pater

Pater enim diligit filium, ideoq; nihil illú celat, ſed in cóſpectu eius ipſoq; adeò cer nente omnia facit. Nec ſolùm quæ antehac fecit, ea corá filio fecit, ſed & maiora, quæ facturus eſt, in conſpectu filij filioq; proinde ſpectante ſimulq; faciente faciet. Quibus verbis non negat filium intelligere res priùs omnino quàm fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtédere dicimur, cùm ita præſentes ſunt: vt non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtramus. Quæ eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat quòd verbo futuri vtitur, Demonſtrabit, in his, quæ æterno Deo præſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem verbum & genuit & gignit & ſemper gignet. Quanquam qui ſubiungit, Vt vos miremini, is de demóſtratione quadá futura videtur loqui, quę cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Chriſti haberi poteſt.

Poſterius quoq; teſtimoniú nihil contra nos facit. Primùm quia Hieronymus Ambroſiuſq; negant, illa verba, Neq; filius, niſi in paucis quibuſdam Græcis exéplaribus haberi. Quin Ambroſius contendit, ea ab hæreticis eſſe interpoſita. Eadem quippe lectio Matthæi & Marci erat. Matthæi verò euangelium Ariani corruperant eiſdem quoq; verbis adiectis. Quæ modò nec latina nec Græca exemplaria habent. Deinde etiam ſi ita fuiſſet ab euangeliſtis ſcriptum, in eo ſenſu filius neſcire dicitur, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult alijs reuelare. Pater ſi quidem ſcit, quia filio manifeſtat: filius neſcit, quia occultat nec alios ſcire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquádo accipiatur, & vſu vulgi contrito liquet, & Ambroſius probat ex illo, Deſcendam & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, an nó eſt ita, vt ſciam. Simile eſt illud, Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligés. &c. Et vbi nos habemus, Tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat an diligatis eum, editio. 70. habebat, vt ſciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambro. Hierony. Auguſtinum, ac patres cæteros. In his enim, quæ peruulgata ſunt, longus ego eſſe nec debeo nec volo.

Hierony. in Matth 24.
Ambro. li. 5. de fi. c. 8.
Gene. 18.
Pſal. 52.

Qui diſſimulat, is exhibet ſe ad modum neſcientis. Sic Marci. 12. Cũ audiſſet, inquit, alongè ficũ habẽtẽ folia, uenit, ſi quid fortè inueniret in ea. Sicut ergò ille qui præſtat ſpeciẽ fingentis et aliquid prudenter ſimulat, dicitur fingere: finxit enim ſe longius ire: ſic qui gerit ſ‑ccιem & formam neſciẽtis, diſſimulitq; aliquid ſe ſcire cũ neſcire ſcriptura dicit.

Ad ſextum reſpondet egregiè D. Tho 3. part. quæſt. 19. art. 3. vide illum. Primùm verò teſtimonium, quo illa ratio cóſirmata eſt, verba proximè antecedentia explicant. Si poſuerit, ait, pro peccato animam ſuá, videbit ſemen longęuú. &c. & ſtatim, Pro eò quòd laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. Secundum teſtimonium D. Tho. ſic interpretatur, vt dicat, Chriſtú meruiſſe manifeſtationem vnctionis quidem iuxta illud, Propter quod Deus exaltauit illú. &c. Sed vnctione ipſam nó meruiſſe. In ſcriptura autem túc rem aliquam fieri aliquando dici, cùm innoteſcit. Data eſt mihi oís poteſtas. &c. Quia ergo Chriſtus dilexit iuſtitiá. &c. ideo exaltauit eú Deus in regem dæmonum, hominum & angelorum: vngere enim eſt regem conſtituere. Reſpondet item, idq; meliùs, hunc ſenſum eſſe, vt virga directionis eſſet virga regni tui, vt diligeres iuſtitiá. &c. propterea, id eſt, vt hæc egregiè faceres, vnxit te De⁹ oleo. &c. Illud eſt ſimile, Homo ridet, flet, diſcurrit propterea intellectum habet & animá rationalé. Non enim neceſſe eſt, ea, quæ antecedunt, cauſam eſſe corú, quę ſequuntur. Vt ibi, Propterea & ſapientia Dei dixit. &c. Lucæ. 11. Nec ſi diceretur expreſſè, Vnxit te Deus oleo lætitiæ, quoniá dilexiſti iuſtitiá. &c. quicq̃ cótra nos faceret. Nam more ſcripturæ fit, vt interdum effectus loco cauſæ ponatur, Vt ibi, Ego clamaui, quoniam exaudiſti me Deus.

In hũc pſal.
Phil. 2.
Pſal. 16.

Tertiò demum reſpondere poſſumus actiones Chriſti non fuiſſe meritorias cauſas vnctionis, ſed quaſi materiales & diſpoſitiuas. Docet enim D. Tho. 3. part. quæſt. 34. ar. 3. ſanctificatum fuiſſe Chriſtum per pro-

proprium actum. Quemadmodū ergo verè dicimus, materiam ligni fuisse calore dispositam, propterea fuisse ignitam: Hominem fuisse contritum, propterea ei gratiā iustificationis esse donatam: sic dicere propheta potuit, Christum optimos actus in primo instanti habuisse, propterea fuisse oleo spiritus sancti perunctum. Nec opus est vt vox illa, propterea, causam efficientem aut meritoriam denotet: sed satis erit, si sit causa, quæ disponat subiectum, quasi materialis. De tertio verò testimonio sic habeto. D. Thom. existimat in eo psalmo de resurrectionis æterna vita agi nō solùm in Christo sed in membris. Nam illa omnium capitis & membrorum resurrectio vitaq; plena delicijs fruct⁹ passionis Christi fuit. Qui, vt Paulus ait, conresuscitauit nos & consedere fecit in cælestibus tunc scilicet, cùm ipse excitatus sedit à dextris dei. Si ergo Christus in hoc loco nō in persona sua modò sed in membrorum persona loquitur, nihil est difficile intellectu. Quòd si Saulo dicebat, cur me persequeris, quia membra ipsius Paulus insectabatur, dicere quoq; potuit patri, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria nostra gloria Christi est nō minus quā ignominia laborq; noster Christi omnino est. Mox etiam non video equidem, cur non propriè de Christo ipso accipiamus, quòd post resurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu dei. Antè enim & corpus vacuū erat ea voluptate, quæ à visione dei in corpus emanat, & anima nō vndiq; plena erat lætitia, quia appetitus sensitiuus totus tristitiæ angoriq; patebat. Post passionem ergo impleuit eum lętitia deus cum vultu suo. Quoniam & si priùs dei vultum clarè plenèq; videbat, non tamen affectus appetitusq; omnis plenè per seseq; gaudebat. Qua de re in refutatione postremi argumenti nonnihil adijciemus, quod sit animaduersione dignissimum. Quartum insuper testimonium facilem intelligentiam habet: nam & scriptum à poeta est, Priami faciem dignam fuisse imperio. In quinto autem mercedē Christi Isaias vocat fidelium populum. Postula à me, inquit, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam. Vnde e vestigio subdit, Et vocabunt eos populus sanctus, redempti à domino. Iustinus vero martyr in dialo. cū Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum. En tibi, inquit, seruator adest qui mercedem suam reddit opusq; suum ante se. Verè enim Christus id quod meruit, hoc est, mercedem operis sui, nobis reddidit. At Hieronymus planè interpretatur, hoc ideo dici: quia saluator ipse iudex sit omnium, vt reddat vnicuiq; secundū opera sua iustis præmia, peccatoribus æterna supplicia. De sexto testimonio deniq; nil aliud in præsentia dico, nisi gloriā Christi ante passionem nondum fuisse cōsummatam, sed quicquid ei propter nos & propter nostram salutem ad absolutam hominis glorificationem defuit, hoc non dubium est per passionem suam Christū meruisse. Sanè verò non eodem modo omnia ædificia consummātur, quibusdā enim vel parietes desunt, alijs non deest nisi tectum. Nos itaq; consummamur accepta non solum gloria corporis, verū etiā animæ, quoniam vtriusq; partis gloria deerat: at Christo non nisi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem consummatus est.

Ad postremum argumentum. D. Th. respondet de passionibus animæ articulo. 10. ad. 9. Contraria non posse esse in eodem per se quidem, sed benè per accidens. Vt cùm quis in naui deambulans fertur in contrarium eius ad quod nauis mouetur. Ita, inquit, in superiori ratione animæ Christi erat gaudium per se, quia per actū proprium: dolor autem per accidēs, quia per corporis passionem. Deinde respondet, quòd gaudium illud & dolor nō erāt contraria, quia non erant de eodem. Verùm responsum illud priùs refelli potest. Quoniam locales motus si in eodem con

trarij aliquãdo ſunt, nihil mirum eſt, quippecùm tota ferè eorum ſubſtantia & ratio externus quidam reſpectus ſit. Ita pater & filius relationes cõtrarias præ ſe ferunt, & in ordine ad diuerſos terminos eſſe in eodẽ verè poſſunt. At in formis & qualitatibus abſolutis id fieri nequit, vt ſiue per ſe ſiue per accidens duo contraria in eodem ſubiecto ſint. Pugnat enim cum natura rerum, vt aqua ſimul calida & frigida ſit, pręſertim in ſummo: nec ſiquis contendat alterum eſſe per ſe alterum per antiparistaſin. Gaudiũ verò & triſtitia qualitates ſunt abſolutæ. Sed & poſterius reſponſum quiſpiã coarguet, quoniã Chriſtus videns rationes in dei eſſentia diuinas, de ſua morte lætabatur, quã cernebat dei & rationi & voluntati conformem. Triſtabatur autẽ de eadẽ, quia erat malum naturæ cõtrariũ. Quare obiectum materiale gaudij atq; triſtitiæ idem erat. Vt gaudiũ porrò triſtitiæ contrarium ſit: ſat eſt vtrunq; in materiali obiecto conuenire. Nã formalis gaudij triſtitiæq; ratio diſcrepant ſemper, ſiue de eadẽ re ſiue de alia atq; alia triſtemur & gaudeamus. Non ergo negare poſſumus, ſi in Chriſti voluntate gaudium ſummũ ſummaq; triſtitia de morte ſua fuit, quin duo ſimul in eodem fuerint cõtraria. Atq; hæ animi affectiones ſe viciſſim expellunt, tametſi non res eadem obiecta eſt. Nimirũ enim, cũ pellere triſtitiã volumus, alijs nõ modo rationibus ſed rebus etiã gaudere curamus. Quod argumentum eſt, eas affectiones eſſe contrarias.

Cæterũ difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primũ enim dicet fortaſſe quiſpiã, in appetitu intellectuali Chriſti, quæ voluntas propriè vocatur, nullam penitus triſtitiam extitiſſe. Quoniam illa ani-
3.p.q.46. ar.8. mæ portio deo fruebatur pleniſsimè. Quẽadmodum autem à ſuperiore potentia non deriuabatur gaudium ad inferiores, vt ſalutis noſtræ myſterium in Chriſti paſſione tranſigeretur, ſic ab inferiore potentia nõ perueniebat ad ſuperiorẽ dolor. Nõ fuit itaq; in Chriſti voluntate triſtitia, ſed in appetitu ſenſitiuo fuit, qui propriè triſtitię ſubiectum eſt. Quam ſententiam viſus eſt dominus ſignificare, cùm ait: Triſtis eſt anima mea. Appetitus enim animalis, quia animalis eſt, non eſt intellectualis ſed ſenſitiuus. Cui etiam ſententiæ fauet D. Th. 3. par. q. 15. ar. 4. & 6. & q. 46. ar. 7. & 8. Nã Scoti argumenta abundè refutat Caieta- In ar. 7. & 46.
nus. Quod ſi verum eſt, iam contraria nõ ſunt in eodem ſubiecto proximo: ſed gaudium in volũtate, triſtitia in appetitu ſenſitiuo. Ideoq; propriè nec contraria quidem ſunt. D. Thom. 3. par. q. 18. ar. 6. in corp. & q. 46. ar. 8. ad. 1.

Huic verò reſponſioni illud obijcitur quòd dominus habũit in voluntate actũ, quo mortem verè noluit: at triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidũt, vt Auguſtinus ait. Prior propoſitio, quoniã eam Caietanus negat, probatur. Primò ex D. Tho. 3. par. q. 18. ar. 6. vbi dicit, quòd voluntas naturalis & voluntas ſenſualitatis aliud voluit in Chriſto quã diuina voluntas. Et ar. 5. refert Auguſtinũ contra Maximinũ in hęc verba: in hoc quod Chriſtus ait, Nõ quod volo ſed quod tu: aliud ſe oſtendit voluiſſe quàm pater. Quod niſi humano corde non poſſet. Ac re uera ex illo euangelij teſtimonio non ſolùm ſancti veteres ſed ſynodus ſexta ſub Agathone collegit & duas voluntates in Chriſto & duas voluntatum operationes. Sanè qui ait, Non ſicut ego volo, is actũ voluntatis apertè ſignificat. Verùm Caietanus elaberetur dicens, appetitum ſenſitiuũ vocari interdũ voluntatem. De qua Ambroſium hunc euangelij locum explicare D. ipſe Thom. interpretatur 3. p. q. 18. ar. 2. Quin D. Tho. quæſtionis decimæ octauæ. tertiæ partis articuli quinti argumẽtũ tertiũ nõ poterat refellere, ſi admiſiſſet, Chriſti volũtatẽ aliquid velle, quod nõ habuerit. Beatus enim eſt, vt Auguſtinus docet, qui habet quæcũq; vult. In reliquis certè beatis probabiliſsimè Caietanus eiuſmodi noleitates negat, quoniam

niã in illo statu otiosæ sunt. Cũ ergo Christus secundũ intellectũ & voluntatẽ perfectè fuerit beatus, non videtur eiusmodi nolitiones habuisse.

Possumus deinde postremum hoc argumentũ eludere, etiã si dicimus, id quod re vera probabile est, in voluntate Christi intellectuali, quæ propriè voluntas est, non tristitiã modo, sed summã maximãq; fuisse. Quia enim in hostia pro pecato cordis contritio voluntatisq; tristitia potissimè
Psal. 50. desideratur, sacrificiũ quippe deo spiritus cõtribulatus &c. & tristitia spiritualis hęc contraria est peccato medicina, quòd sedem suã præcipuè in voluntate habet: cõsentaneũ profectò erat, vt filius dei hostiã se pro peccato exhibiturus non solũ corporis & animę sensitiuæ dolores sed angores quoq; spiritus & voluntatis tristitiã susciperet: quò pro culpis nostris omnibus
Isa. 53. hostia illa deo acceptissima omnibus omnino modis contereretur. Sic verè languores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse portauit. Sic nõ modò vulneratus est propter iniquitates nostras sed attritus est propter scelera nostra. Sic disciplina pacis nostræ super eũ, & liuore atq; dolore eius
c. 9. sanati sumus. Sic dominus eum voluit in infirmitate conterere, qui posuit pro peccato animam suam.

Augustinus insuper 14. de ciui. lib. asserit Christum eos naturæ nostræ defectus suscepisse, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, sed de amore boni & sancta charitate veniunt. At commendat magis charitatem suam Christus, si tristitiam quoq; eam deo pro culpis nostris in sacrificium præbuit, quam nos deo pro illis debemus maximè. Planè itẽ Ambrosius ad Gratianum imperatorem dixit, Sicut susceperat voluntatẽ meã, suscepit tristitiam meã. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis est. Et velle propriè actus volũtatis est: ait autem, Non sicut ego volo.

Voluntatis etiã dolor hominis propriè tristitia est: nã qui in solo appetitu sensitiuo reperitur, hic animantis magis dolor est quàm hominis. Decuit autem vt per dolorem propriè humanum humana peccata soluerentur. Ita cùm dixit, Repleta est malis anima mea, omnem animæ appetitum repletum dolore intellexit siue sensualẽ siue rationalem. Quoniam & pronomen, mea, rationalem magis quàm sensualem præ se fert. Ea si vera sunt, vt videntur esse, nihil obstat, cur non per potentiam supernaturalem & gaudium summum & summa tristitia in eodẽ subiecto fuerint. Tum quia nec propriè contraria erant, cùm oppositio debeat fieri circa idem, vt D. Tho. sæpe sumit. Tum quia quod præter naturæ ordinẽ à deo fit, id in naturæ leges referre velle stultum est. Miraculũ fuit, quòd idem homo esset & viator & comprehensor: miraculum, quòd à gloria animæ nihil deriuaretur ad corpus: miraculũ, quòd à superioris gaudio potentiæ nihil solatij in inferiores redũdaret: miraculũ, ꝙ inferioribus perturbatis nec superiores turbarentur nec à sua perpetua operatione cessarent nec remitterent opus nec quietẽ & delectationem vel ex minima parte resoluerent. Inter hæc miracula propter mysterium nostrę redemptionis explendum, quanquam voluntas deo viso fruebatur, suscepit tamen sponte tristitiam quantã Ephe. 5.
maximam capere potuit: potuit autem capere tãtam, quanta maxima esse in rerum natura poterat. Vt dolor pro peccatis nõ minor esset quàm charitas & scientiæ ipse quoque supereminerent.

Sed & olim iuuenis, vt hinc iam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quòd sicut per totam vitam dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus effluerent: sic saltem in cruce retinuit gaudium, quod suapte natura ex clara dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex deo viso in voluntate necessariò nasci non secùs atque ex sole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquãdo sol radios suos: & ne calefaceret, compressus est etiam ignis: quare nihil mirum videri cuipiam debet, si in hominum re-

demptione per hominis vnius dolores ex plenda voluptas omnis reprimeretur, quã aliâs ex viſione dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat. Nec obſtat, quòd beatitudinẽ Benedictus huius nominis duodecim[9] definiuit in viſione & fruitione cõſiſtere. Chriſtus autem beatus fuit in tria. Quoniam illud pontifex tradit de beatitudine conſummata: Chriſtus autem licèt habuerit eſſentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per ſe etiam conſequuntur. Decuit enim eum per paſsionem conſummari. Quanquam & fruitio ſine gaudio intelligi poteſt: fruitur enim arboris ſuæ fructibus tunc etiam homo, cùm per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Chriſtus non ſolùm videbat ſed etiam fruebatur, quanuis derelictus à deo omni*q*; penitus ſolatio deſtitutus non gaudebat. Quamobrem, vt cæteri martyres, gaudium ſibi futurum ante oculos poſuit, vt crucem ſuſtineret confuſione cõtempta ad Hebræos. 12. ca. Vbi miris omnino modis & charitatem ſuam in nos commendauit & exemplum. Certè ſiue primo ſiue ſecundo ſeu tertio modo quæſtionem ſoluas, miraculum facis: ſed eſt hoc poſtremum eò plauſibilius, quò maiores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ tũ amoris tũ gratitudinis. Sed ſit iam huius quæſtionis finis. Perſpicuum eſt enim, in ſteſterili & ieiuna non paruam & exiguã copiam è locis Theologiæ ſuppeditatam. Reſtat tertium quæſtionis genus pertractandum eius, quæ à fide & natura pẽdet: de qua re capite ſequenti diſſeremus.

Vt quid dereliquiſti me.

Caput quintumdecimũ, in quo ea ea quæſtio vocatur in dubium, quæ cùm naturalis ſit, tum etiam ad fidem pertinet.

QVoniam de eo genere argumentorũ dictũ eſt, quæ & ad fidei principia explicãda ſpectãt & ad cõcluſiones Theologiæ confirmãdas: deinceps de ijs, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinẽt, diſputandum eſt. Sunt autem naturales quæſtiones in duplici differẽtia. Quędam enim ſolis naturę argumentis probari poſſunt: aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione quidẽ nullum inter hæc duo genera diſcrimen eſt. Vtriuſq; enim quæſtionis argumenta ex eiſdem omnino locis petenda ſunt, hoc eſt, ex humanis diſciplinis. Quæ argumenta omnia tribus vltimis locis continentur. In hoc differunt, quòd quæſtiones poſteriores, quoniã fidei ſunt, latiùs patẽt atq; ex oĩ loco cõprobari poſſũt. In hoc genere illa eſt, quã hoc capite verſare cupio.

An animus hominis ĩmortalis ſit, quẽadmodũ Pythagorę, Socrati, Platoni, Theophraſto, Themiſtio, Senecæ, Ciceroni, melioribusq; philoſophis viſum eſt, an potiùs mortalis, quod Luchretio, Galeno, Plinio, Alexãdro video placuiſſe. Nec me verò reprehenſores vituperare debẽt: ꝙ rem aggrediar, quæ diligẽtiſsimè eſt à plurimis diſceptata. In quibus D. Thomã eſſe conſtat, cuius tanta eſt in vtranq; partẽ argumentorum copia, vt nihil addi poſſe videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturæ verò rationes Enricus atq; Scotus probabiliter ſuadere aiunt, non neceſſariò demõſtrare: nihil, vt mihi videtur quidẽ, temerè facturus ſum: ſi de ea ipſa quæſtione diſputo, quã tam multa & præclara ingenia verſarunt. Non enim rem actã agam: ſed, niſi me fallit animus, planè vtilem, ne dicam neceſſariam: præſertim cũ Caietanus etiam noſter ſui valde diſsimilis ſcripſerat, ſe credere quidẽ animam rationalem incorruptibilem eſſe at neſcire tamen. Qua in recũ Enrico & Scoto ex parte conſentit: quos idem miris olim modis exploſerat. Ex parte, inq̃, quoniã nõ alios quidẽ, ſed ſe ſcire inficiatus eſt.

In. c. 9. epiſ. ad Ro. Contra ſcripſerat & in prima par. & in. 3. lib. de anima.

Vt ergo hæc cõtrouerſia, quàm fieri poterit, accuratiſsimè conſtituatur: principiò argumentabimur, hanc quæſtionem nullo modo ad fidẽ attinere: deinde, non poſſe naturæ ratione demonſtrari.

Docet

1. argum. *De bap. par. lib. 3. c. 10. & primo retra. c. 1. & decimo super gene. c. l. 3. & 4.*

Docet porrò Augustinus, idq́; non semel sed sæpius, nó esse fidei quæstionem, an animæ rationales ex traduce sint: an potius ex nihilo in singulis creentur singulę. At si anima hominis ex traduce vi seminis propagaretur, sine dubio esset vt generabilis ita etiam corruptibilis.

2. argum.

Dein Sadducęi existimabant animũ hominis esse mortalem: nec tamen habebantur hæretici, quin vt religiosos eos colebat fidelis populus.

3. argum. *Eccle. 12.* *Sap. 2.* *Matth. 10.* *Matth. 22.* *q. 13. in uno. inc.*

Pręterea quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus vel maximè animorũ immortalitas doceri potest. Vnum illud est, Donec reuertatur puluis in terram, vnde erat, & spiritus redeat ad deum, qui dedit illũ. Alterum, Deus creauit hominem inexterminabilem & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Tertiũ, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quartum, quo dominus in euangelio vtitur, Ego sum deus Abraham, Isaac & Iacob. Non est deus mortuorum sed viuentium. Etenim quod Augustinus affirmat ex lege Moysis esse cęteris euidentius, id ne probabile quidẽ mihi videri solet, vt animas ab interitu vẽdicemus. Ex quatuor autem illis, quæ passim à Theologis referuntur, primum eludi potest, quòd Augustinus docet, infirmum esse aduersum eos, qui credũt animas per propaginem generari.

Li. 10. super gen. capit. 9.

Infirmum ergo etiá est contra eos, qui dixerint eas cum corporibus interire. Ac sicut scriptum est, ait, donec spiritus redeat ad deum, qui dedit illũ: sic etiam legimus, Spiritus vadens & non rediens. Secundum item refellet fortasse quispiam dicens, non ibi de anima sermonem esse sed de homine, quem deus per gratiam fecit à principio immortalem. Vnde statim subiicitur, Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Tertium autẽ de morte spirituali animæ, hoc est, de æterna interpretari licet, de qua illud habes, Dentes leonis dentes eius interficientes animas hominum. Quæ res suadetur, quia protinus additur, Eum timete, qui postquàm occiderit, habet potestatẽ mittendi in gehẽnam. Quare D. Tho. nec in. 1. p. nec in sum. contra gen. nec in. q. de anima hoc testimonium voluit vsurpare. Nam quartum de resurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim dominus ait, De resurrectione autem mortuorũ non legistis &c. Nihil verò prohibet, vt anima cũ corpore simul intereat, & postea cũ corpore simul exsurgat. Non ergo fidei decretum est, animas esse immortales.

4. argum. *De bono mort. c. 9. 2. soli. et li. de immor. ani.*

Quòd verò naturali argumẽtatione animæ immortalitas nequeat ostendi: illa prima cõiectura est, quòd cùm Ambrosius & Augustinus, vt id probarẽt omneis neruos intenderint, nihil omnino confecere. Non autem præcellimus Ambrosium & Augustinum.

5. argum. *Sco. 4. d. 43. q. 2. Iãd. 3. de ani. q. 5. & 29. Caieta. in epistola ad Roma. c. 9*

Adhæc cùm Scotus, Iandunus, Caietanus Diui Thomæ rationes expẽderint, viri scilicet magno ingenio magnaq́; Philosophiæ eruditione præditi, at pronunciarunt tandẽ, rem non esse demonstratã sed creditã. Nó est autẽ vero simile, rationes eas, si euidẽtes essẽt ac lucidæ; nullũ euidẽtiæ lumẽ acribus acutisq́; oculis allaturas.

6. argum. *In. 3. li. de anima.*

Præterea Aristoteles non idẽ semper in hac re, sed tũ hoc tũ illud scripsit: nó est ergo probabile, cũ in tanta varietate & incóstantia certã exploratãq́; animæ immortalitatẽ habuisse. Nam ꝙ pro animæ rationalis incorruptione aliquando senserit, vt cętera loca omittã, quę & D. Th. 2. aduer. gẽ. c. 79. & Ferrariẽ. in cõmẽtarijs afferũt, is locus planus & expeditus est, qui. 2. lib. de gene. anima. c. 3. habetur: vbi apertè docet Arist. mentẽ hominis nó in seminis virtute esse, vt reliquas animas, sed extrinsecus aduenire. Quod si non educitur de potentia materiæ nec à generãte homine vi seminis editur: certè subsistẽs est nec à materia dependet. Quòd verò de hac sententia interdũ etiã desciuerit, Caietanus multifariã sua det: & mihi his argumentis fit verosimile. Primò, quòd nó pòt effugere si sua prin-

cipia Ariſtoteles retinet, animarũ infinitatem nisi incidat in errorẽ Auerrois vel in Pythagoræ deliramẽtũ. Scdò qa.1.cęli aſſerit, quicquid incorruptibile ſit, id ꝑpetuũ etiã fuiſſe. Tertiò quia in eth.li.1. Solonẽ reprehendit, qui aſſeruerit, poſt mortẽ verã ſupereſſe hominis beatitudinẽ. Vnde & deplorat breuẽ hominis felicitatẽ & opes ac diuitias tanquã felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo poſt mortẽ verbum vllũ in illo reperies. Non eſt autẽ credibile eũ ſi exiſtimaret animã eſſe immortalẽ, nec de modo, quo intelligeret ſeparata, nec de eius felicitate quicquã vel breuiter perſtricturũ. Quartò ex procemio libri de anima, vbi illud fundamentũ iecit: ſi intelligere eſt fantaſia aut non ſine fantaſia, non contingit animã ſeparari: in tertio aũt libro poſuit antecedẽs, quòd intelligere non eſt ſine fantaſia: vnde & conſequẽs &c. Quintò quia non Gregorius Niſſenus modo, quẽ D.Th. refert, verùm etiã Iuſtinus martyr in libr. admonitorio gentiũ, & Theodoritus lib.5. de curati.gręc. affecti. cõſentiunt, Ariſtotelẽ animorũ immortalitatem negauiſſe. Quis autẽ credat, tantos talesq; viros falſum teſtimoniũ dixiſſe? Niſi etiã Alexander Aphrodiſæus in ſignis præter cæteros Peripateticus falſò etiã magiſtro ſuo hanc ſententiã impoſuit.

7. argum. Præterea animorũ immortalitas cũ dei erga homines prouidentia adeò cõiuncta & colligata eſt, vt qui illã negarit, is hanc quoq; inficiaturus ſit: qui verò hanc conceſſerit, eũ neceſſe ſit illã admittere: quẽadmodũ ſupra diximus. At dei erga res humanas prouidẽtia nõ poteſt eſſe per rationes humanas manifeſta, ſed ſolũ ex diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Propheta teſtatur inquiens: Exiſtimabã vt cognoſcerẽ: hoc labor eſt ante me, donec intrẽ in ſanctuariũ dei & intelligã in nouiſſimis eorũ. Et iterũ, Dñs ſcit cogitationes hominũ, quoniã vanę ſunt. Beat⁹ homo, quẽ tu erudieris dñe: & de lege tua docueris eũ.

Pſal.72.

Pſal.93.

8. argum. Præterea ad indagandã animi immortalitatẽ illa rectiſsima via eſt, quã Ariſtoteles eſt ingreſſus: nẽpe animi operatio propria. Sicut enim res ſe habet ad operationẽ, ita ſe habet ad eſſe. Experimento autẽ quotidiano ille probauit, animã noſtrã nihil ſine fantaſmate intelligere. Pendere itaq; à corpore non ſolũ vt ſpecies intelligibiliũ accipiat, ſed vt eis etiam vtatur reſq; ipſas intelligat. Reſpondent, pendere animi propriã actionẽ à corpore nõ tanquã à ſubiecto ſed tanquã ab obiecto. Verũ hæc reſponſio refellitur. Quia ſi, quantũ rationis lumẽ & ſenſuũ indagatio docet, nulla noſtra intellectio ſine corpore eſt: nihil refert hoc an illo modo ſit, cũ vtrinq; probabiliſſimè colligatur, animã, ſi extra corpus eſſet, in modũ glirium torpentẽ omni opere vacaturã. Experimur ſiquidẽ ſpecies intelligibiles & in fieri & in operari à fantaſmate depẽdere. Hinc enim Ariſtoteles vacillauit nec quicq̃ effecit, ſi effecit tamẽ, niſi animas cũ corporibus interire ne vanæ ſcilicet & ocioſæ extra corpora remanerent.

Cõfirmat autẽ hoc vel maximè, quòd ſi anim⁹ per ſe ſubſiſteret atq; adeò immortalis eſſet: nõ indigeret corpore, quemadmodũ aliæ formæ, propter eſſe ſed ſolùm propter operationẽ. Neceſſe quippe eſt, eũ ſpecies intelligibiles à corporibus per corporis ſenſus emẽdicare. Alioqui intellect⁹ per ſe in natura ſubſiſtẽs, ideoq; à corporis grauitate & materiæ imperfectione liber nullo ſe modo corpori colligaret: ſi e x ſe haberet ſpecies ingenitas, quibus ſine corporis adiumẽto intelligeret. Videmus aũt, ſpecies à corpore acceptas à corpore etiã in operãdo pẽdere. Ideo enim neceſſe eſt, intelligentẽ phãtaſmata ſpeculari. Nõ ergo per illas anima à corpore ſeparata intelliget. Alias verò ſpecies nõ habet ſuperinditas. Quare ſeiũcta à corpore, ſomno ocioq; torpebit, quod eſt abſurdum. 9. argu.

Sexta inſuper ſynodus actione.11. tradit, animã hominis nõ eſſe immortalẽ per naturã, ſed per gratiã illã à morte coercentẽ. Et rurſum, non, inquit, naturã propriè immorta- 10. argu.

mortalē habent animæ sed gratia id fortitæ sunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatē mōstrare potest: vt pote cū sit suapte natura mortalis.

11. argum. q. de anima ar. 14. Adde vnū & viginti argumenta, quibus S. Th. probabiliter egit, vt anima corruptibilis videretur. Quæ si ego hīc repetā molestus ero. Nā his alia adijcere, non video quī possem: nisi Iāduno alijsq; huius farinæ auctoribus velim esse simillimus, qui vt argumēta afferāt, quibus animi mortalitas probari posse videatur: ea ponunt, quibus suadeant eū nō esse formā actūq; corporis essentialiter. Quæ argumenta quidē Caietan⁹ in. 3. li. de anima retulit, fecissetq; fortasse multò prudentiùs, si contēpsisset.

12. argum. 4. d. 43. q. 2 Adde etiā, q̄ Scotus argumētis, quæ probant animā esse immortalē, argutè respondet. Si ergo rationes inuentæ à prioribus nō demōstrant, alias verò excogitare nouas non opis est nostræ: fateamur, animā immortaliter viuere, nullo certo naturæ argumento patescere. Hæc afferre breuissimè potui, quibus illi vterentur, qui animorū immortalitatem infirmare pergerent. Quā tamen & fides catholica firmissimè docet & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones rationesq; sequentes patefaciēt.

Prima cōclusio. Animum hominis esse mortalē, fidei catholicæ manifestè repugnat. Gene. 37. Descendā ad filiū meū lugēs in infernū. Iob. 21. Ducūt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descēdūt. Sapiē. itē cap. 2. 3. 4. & 5. apertissimè traditur, animas cū corporibus nō interire. Eccles. 12. Et spirit⁹ redeat ad deū qui dedit illū. 2. Machab. 12. Sācta ergo & salubris &c. Mat th. 10. Nolite timere eos, q̄ occidūt corp⁹, animā aūt nō possūt occidere: sed poti⁹ timete eū, q̄ pōt & animā & corpus perdere in gehenā. Ioan. 12. Qui odit animā suā in hoc mūdo, in vitā ęternā custodit eam. Phili. 1. Mihi viuere Christus est, & mori lucrū. Coartor autē è duobus desideriū habens dissolui & esse cū Christo. Primæ ad Corin. 15. pro absurdissimo Apostolus colligit, Ergo & qui dormierūt in Christo, perierūt. Si in hac vita tantū in Christo sperātes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Et posterius referens illā insipientiū vocē, Māducemus & bibam⁹, cras enim moriemur: illicò subdit, Nolite seduci. Corrūpunt &c. 2. Cor. 5. Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino, audem⁹ aūt & bonā voluntatē habemus magis peregrinari à corpore & presentes esse ad deū. Et paulò antè, Scim⁹ q̄ si terrestris domus nostra &c. Sed de scripturæ testimonijs quæ D. Tho. dixit esse infinita, satis multa excitauimus. Quāquā vereor, ne quis nos iure ac merito reprehendat: qui in re non dubia vsi fuerimus testibus nō necessarijs. Præsertim cū ij, qui animæ immortalitatē inficiātur, nec Christo nec euangelio credant, ecclesiæ verò sanctorūq; fidē pro nihilo putent. Ita superuacaneū videtur esse, ex ijs locis, qui auctoritatē fidei continent, argumēta depromere. Nec cōclusio hæc ꝓpriè Theologica est, vt sit argumētationibus Theologiæ cōfirmāda. Quin Theologia, qua ratiōe effectrix est & agēdi muneri incūbit, illa duo habet primaria fundamēta, Deū esse hominis & principiū & finē, atq; adeò procuratorē esseq; itē animorū perpetuā vitā, in qua remunerator deus sit inquirētiū se. Quæ nisi fidelis penitus habeat infixa & in animo quasi insculpta, nō dico media & finē cōsequi felicitatis suæ, sed ne ad deū quidē accedere pōt, vt ab eo media fineq; requirat. Cū igitur prima cuiusq; disciplinæ principia tan quā notissimæ anticipationes supponantur: nihil opus erat vel ea testimonia referre, quę ex sacris literis cōmemorauim⁹. Nisi q̄ sunt quidā adeò curiosi, qui etiā optarint, Paulū de animorū incorruptione manifesti⁹ loqui. Quod perinde est, ac si quis Philosophus adeò esset insigniter stultus: vt in philosophorū libris præsertimq; Aristotelis cuperet principiū illud sæpè & clarè resumi, Quodlibet est vel nō est. Verū d̄ hac prima propositione, quoniā est ante ocu-

Iustinus in colloquio cū Tripbone illud affert, q̄ Pythonisa spiritū Samuelis euocauit, In quæsti. verò gē tili. q. 75. ei tat illud. In fern⁹ subt⁹ te cōturbatus est in occursū ad uentus tui. Quod de Nabuchdonosor dictū esse, ambiguū nō est Et. q. 76. il lud, Hodie mecū eris in paradiso

Heb. 11.

oculos posita, diximus satis. Secúda ppositio: Animus naturaliter est immortalis & nó ex dono gratuito. Fuere porrò quidã Arabes, qui dicerét, animũ natura esse mortalé: sed in nouissimo cũ corpore immortaliter suscitãdũ. Simili aũt errore duct⁹ posset qspiã dicere, animũ cũ corpore statim qdé interiturũ si naturæ suę relinqueretur: sed vi diuinæ potétię fieri, vt vel ad præmia vel ad poenas cóseruetur æternus.

Hoc q assereret, is scripturas facilè in sensum suũ detorqueret. Nõ enim affirmãt illæ, animũ esse natura sua immortalé, sed solũ eũ aiũt manere post morté. Sicut corp⁹ post resurrectioné fides astruit perpetuã vitã habiturũ: nó tñ id in natura corporis, sed in diuina potétia erit. Quã séntétiã sextæ synodi verba retro citata sonare vidétur. Atq; Augustinus.10.super gene.ad lit.c.23 in illã magis opinioné inclinat, quæ docet animas à paréntibus generari. Quę si vera séntétia est, nó est anim⁹ sua natura immortalis. Id qđ solebã equidé nó tãquã hęreticũ sed tanquã erroneũ códénare: semper qppe malui citra lineã cóśistere q̃ trãsire, stultæq; ignorãtiæ potiùs argui, q̃ insolétię temerariæ. At si ré diligẽti⁹ animaduertas, nõ dubites, huic errori hæreseos notã inurédã: quãdo ad Sedé Apostolicã referatur.

Augustin⁹ 15.de trini. ca.9. Primũ, quia manifestũ est, quosdã philosophos naturę ratione duce animorũ immortalitaté & vestigasse & inuenisse. Nõ est ergo supernaturalis animorũ perpetua vita aut dono eis gratuito cócessa. Quis enim hominũ scire poterit cõsiliũ dei? aut quis poterit cogitare quid velit deus? nisi

Sap.9. ille dederit sapientiam & miserit spiritum sanctum suum de altissimis?

Deinde in cóci. Lateranẽ. sub Leone.10. sessione.8. definitur, hæreticũ esse dicere ꝙ ex principijs Philosophiæ sequitur, animã esse mortalé. Et tamé si naturaliter esset anima corruptibilis: hui⁹ corruptionis esset causa aliqua naturalis. Ité cũ nónulli, inqt, ausi sint dicere de natura animæ rationalis ꝙ mortalis sit: & aliqui temerè philosophãtes secũdũ Philosophiã saltẽ verũ esse asseuerét: dãnamus oẽs asserétes animã rationalé mortalé esse. Cũ illa nõ solũ per se & essentialiter humani corporis forma sit, verũ etiã immortalis. Hactenus conciliũ.

Præterea nõ Theologi modò, verũ fideles etiã vniuersi animarũ immortalitaté ita à maioribus accepimus, vt nõ per miraculũ eas incorruptibiles sed per naturã esse credamus. Hic aũt ecclesiæ cósensus certissimo nobis argumẽto esse debet catholici dogmatis. Quod aũt idé in hac re Theologi ac fideles séntiãt oẽs vel ex eo liquet, ꝙ asserété quécunq;, animos esse mortales, statim exhorrét. Eadé qppe fide inscriptũ in mẽte habét, angelos & hominũ animas natura sua vt intellectuales, ita quoq; immortales esse. Adde quòd post Augustini seculũ nemo fideliũ i dubiũ vertit, an animę rationales creentur ex nihilo, & singulæ singulis corporibus infundantur, vt cócilij Lateranen. verbo vtar. Quòd si nõ generãtur vi naturæ animæ rationales nec de potétia materiæ educũntur sed foris ueniunt nimirũ ex se subsistunt, quare nõ cũ corpore intereunt. Illud verò testimoniũ, Eccle.12.
spiritus redeat ad deũ, qui dedit illũ, ne Augustinus quidé ipse expedit. Si enim foris venit spiritus hominis: cósequés fit, vt nulla vi agentis naturalis propagetur. Quocirca si ingenitus natura est, natura quoq; est incorruptus. Nec enim naturales causæ corrũpũt aliquid, nisi qđ eędé possũnt gignere. Nã qđ interpretatur Augustinus, deũ primo homini spiritũ dedisse, cũ inspirauit in faciẽ eius spiraculũ vitę, in illo verò qui cæterorũ hominũ caput erat, cæteris dedisse spiritũ: hoc, pace tanti viri dictũ sit, nulla ex parte argumẽti vires infringit. Cũ enim Moyses in principio Geneseos rerũ naturaliũ propriã vim & naturã exprimat quod in primo homine significatũ est, id de reliquis etiã intelligitur. Scriptura porrò, vt ostenderet viuentia reliqua viribus naturę edi posse, ait: Germinet terra herbã virenté &c. Et rursum, Producãt aquæ

repti-

Caietanus turpiter hic lapsus est nõ intelligens scripturæ sensũ.

reptile animæ viuentis &c. Et iterũ, Produ
cat terra iuméta & reptilia &c. Nemini q̃p
pe ambiguũ esse põt, prima cetorũ iumen
torũ, serpẽtiũ, leonũ indiuidua à deo sine
media causa adiuuãte cõdita creataq́; fuis-
se. Ob id nãq́; adiectũ est, Creauitq́; deus
cete grãdia & omnẽ animã viuentẽ atq́ue
motabilẽ, quã produxerãt aquæ in species
suas. Item, Et fecit deus bestias terræ iuxta
species suas &c. At significare scriptura vo
luit, sic tunc à deo huiusmodi animãtia es
se edita, vt in vi tũ elemẽtorũ & corporũ,
quæ ex elementis conflarentur, illorũ ge-
neratione sitã esse censeremus. Sed enim
cũ ad hominẽ ventũ est, ne huius similis
conditio crederetũr: de corpore ait, Fecit
deus hominẽ ex limo terræ: de animo aũt,
Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.
Quod differẽtis conditionis variũ discri
men à Moyse adeò accuratè obseruatum
manifestè indicat, cæterorũ viuentium ani
mas in potentia materiæ esse: hominis spi
ritũ, quo factus est in animam viuentem,
non esse: sed à deo creari & infundi, qui so
lus eius & spirator & creator est. Pręterquã
q̃ qui dicit, Redeat ad deum, qui dedit il-
lum, is non obscurè docet: spiritũ non peri
re, sed manere. Explicat enim id, quod pau
lò antè dixerat, Ibit homo in domũ æter-
nitatis suæ. Alioqui, quomodo ad deũ va
dit, si dissoluitur tanquam mollis aer & si-
cut vmbra ac fumus euanescit? Quemad-
modũ autem corporis naturam exprimit,
cũ ait, Reuertatur puluis in terram suam,
vnde erat: sic naturam spiritus manifestat
inquiens, Et spiritus redeat ad deum. &c.
Iam quod Augustinus affert, spiritus va-
dens & nõ rediens, à nobis est. Non enim
scriptura dicit, spiritus veniens & non re-
diens: sed spiritus vadens scilicet à corpore
& non rediens &c.

Præterea stulti illi, quorum error Sap. c.
2. inducitur, animum existimabant natura
liter esse mortalem. Non enim de miracu
lo loquebantur, sed de natura. At Sapiens
nõ modo cũ illis apertè pugnat, verũ etiã
vt insipientes & insensatos reprehẽdit. A-
nimos ergo sentit natura esse immortales.

Tertia propositio. Erroneum est ne di-
cam hæreticum, instruere: animæ immor-
talitatem naturali ratione demonstrari nõ
posse. Si enim naturam habet incorrupti-
bilem, huius rei vel à priori vel à posterio-
ri ratio aliqua demonstratiua erit. Nulla
siquidem propositio ex natura rei & con
nexione terminorum per se ac necessa-
ria est, quin vel ex effectu vel ex proprie
tate vel ex definitione vel ex causa subiecti
ostendi necessariò queat. Sed ais. Quadra-
tura circuli demonstrabilis est quidem:
sed demonstratio adhuc inuenta non ap-
paret. Sic ergo Scotus Iãdunusq́; sentiẽt,
animæ quidem immortalitatem ostendi
posse: at non esse ostensam tamen.

Quarta propositio. Periculosũ ac teme
rariũ est, ne q̃d amplius addã, affirmare: q̃
nullũ argumẽtũ hactenus inuentũ verè de
mõstrat animæ immortalitatẽ. Quia argu
mentũ, quod sumitur ex operatione pro-
pria vel etiã ex potẽtia, quæ substantiã rei
necessariè naturaliterq́; consequitur, verè
ostendit, qualis ne sit eius rei natura atq́;
substãtia. Theologi verò tũ ex propria o-
peratione tũ ex ꝓpria potẽtia, intellectio-
ne scilicet & intellectu, animi incorruptio
nẽ argumẽtantur. Syllogismi igitur illi ve
rę sunt demõstrationes. Dicet fortasse qui
spiã, nõ nego demõstrationes esse: sed no-
bis demonstrationes esse nego. Quibus ar
gumenta illa certa & clara nõ sunt, quan-
uis idonea ex se sint, vt certitudinẽ atq́; e-
uidentiã pariãt. O insolentẽ temeritatẽ: cę
teros ex tuo ingenio metiri, exq́; tuis alio-
rũ oculos æstimare. Asserere, mel q̃dẽ ex
natura sua dulce esse: sed dulce tamẽ fuisse
nemini, q̃a tibi nõ fuerit: nullum videre id
posse, q̃d tu nõ videas: omnibus obscurũ
esse, q̃d tibi nõ pateat. Ait diuus Thomas,
Ex præmissis manifestè ostendi posse, ani-
mã humanã nõ corrũpi cũ corpore: cõclu
dit verò in hęc verba, Patet igitur, q̃ intelle
ctus humanus est incorruptibilis, ergo &
ani-

Qui dixit rationes nõ esse nec demonstratiuas nec necessarias, is videtur hãc cõclusionẽ reprobare.

2. con gen. c. 79.

1.par.q.75. ar.2.& .6.

Homi.4. de prouid.

11.de trinitate c.9. Mirũ eſt, Scotũ hũc Augustini locũ citauiſſe, ut opinionẽ ſuã cõfirmaret. Reſurrectionẽ Auguſtin⁹ ait nõ ratione ſed auctoritate teneri: at de immortalitate animæ cõtrà dicit Nã & lib. de ci.dei. 1. c.22. ſcribit, Platonẽ qua mente immortalitatẽ animæ uidit, ne quis ſibi mortẽ conſciſceret, prohibendum iudicaſſe.

**Sap. 2. Pſal.93. Iob.35.*

anima humana, quæ eſt intellectiua ſubſtãtia. Itẽ, Neceſſe eſt dicere, animã intellectualẽ eſſe incorporeã, ſubſiſtentẽ, incorruptibilẽ: Scotus cõtrà nõ ſunt, inquit, rationes patẽtes & neceſſariæ. Affirmat Chryſoſtomus, q philoſophi de animæ immortalitate dubitẽt, eos ad dubitare, an in meridie ſit dies: & credem⁹ nos, viros & ſanctiſsimos & modeſtiſsimos euidentiam, quã nõ habebãt, fuiſſe emẽtitos? Atq; Auguſtin⁹ aſſeuerat, philoſophos quoſdã naturali ratione animæ immortalitatẽ inueniſſe: quanq̃ pauci, ait, idq; ægrè inuenerũt.

Præterea deus nõ deficit in neceſſarijs ad vitã iuxta naturæ rationẽ benè & cõſtãter inſtituendã. At vix homo poteſt vitã rectè & iuſtè inſtituere, niſi & deũ eſſe ſentiat & animos eſſe immortales: vix, inquam, aut certè nullomodo. Qui enim vel ſine deo fuere vel animũ putarũt cũ corpore interire, eos ferè perditiſsimis morib⁹ fuiſse memoriæ ꝑditũ eſt. Quã omnino rẽ * Sapiẽs ſapienter expreſſit. Nã ſimulatq; impij illã opinionẽ induerũt, animos mori: cõſequẽter de omni bono futuræ vitæ deſperãtes & nihil poſt mortẽ mali timẽtes, ſemetipſos tradiderũt impudicitię in operationẽ immũditiæ omnis in auaritiã. Poſt hæc, inquiũt, erimus tanq̃ ſi nõ fuerim⁹. Venite ergo & fruamur bonis, quæ ſunt &c. Et Auguſtinus cõf. lib.6.c.poſtre. niſi crediſſẽ ait, reſtare poſt mortẽ animæ vitã & tract⁹ meritorũ, quod Epicurus credere noluit Epicurus palmam in animo meo acceպiſſet. De atheis autẽ cũ propheta illud poſuiſſet, Nõ eſt deus: ſtatim ſubiunxit, Corrupti & abominabiles facti ſunt &c. Sic Iuſtinus in dialogo cũ Thryphone, eorũ, inquit, ſententia, qui deũ me atq; te curare negãt: quò ſpectet, nõ eſt difficile cognoſcere. Impœnitas enim & licentia faciendi & dicendi, quæ velint omnia, eos cõſequitur, qui nec ſupplicia metuant, nec beneficiũ vllum à deo ſpectẽt. Diuinæ itaq; procurationis fuit, vt in morũ & vitæ neceſſaria regula duces naturæ ac magiſtros non cõiecturis & opinionibus imbueret, quæ huc atq; illuc facilè traherẽtur, ſed certa cõſtantiq; ratione. Sic enim ſcriptũ eſt, Qui docet hominẽ ſcientiã. Et iterũ, qui docet *Pſal.93.* nos ſuper iumenta terræ & ſuper volucres *Iob.35.* cæli erudit nos. Quòd ſi animantibus cæteris dati à natura ſunt quidã inſtinctus & quaſi anticipatæ cognitiones nõ vagæ & inſtabiles ſed fixæ firmæq;, vt ad bonũ naturæ cõgruẽs rectà ferãtur, retrahãtur à noxio: cur in eorũ ſaltẽ mẽtibus, quos naturę auctor ad aliorũ inſtitutionẽ cõparauit, inditas eſſe certas et cõſtãtes prænotiones inficiemur, ſine quibus ad veritatẽ bonitatis nõ ſatis inſtructi informatiq; fuiſsẽt? Nec enim melior eſt belluarũ cõditio q̃ noſtra. Nihil verò piget, eadẽ ſæpe verba reſumere. *Vide lib.10 c.4.* Hinc barbaræ etiã nationes pœnas improbos luere cũ ſapiẽtibus cõſenſerũt; atq; adeò animos eſſe immortales. Deus enim ſemper ea, quæ cuiq; naturæ neceſſaria ſunt, prouidẽtiſsimè curat. Quis aũt cõmunes animi corruptiones incertas eſſe aſſeueret? Sed ais tandẽ. Quæ nã iſtę rationes ſunt neceſſariæ & euidẽtes, quæ Scoto & Caietano probabiles & obſcuræ viſę ſunt? Dicã, ſi illud priùs cõmemorauero quod ab Ariſtotele prudẽtiſsimè dictũ eſt *1. Ethi.* ſtultũ eſse æqualẽ in omnibus certitudinẽ & euidentiã exigere. In naturalibus quippe diſciplinis minor eſt q̃ in mathematicis: in moralibus minor etiã q̃ in naturalibus. At in diſpari certitudine tã ſtultus nemo eſt, q̃n ſciẽtiæ illis nomẽ impertiat. Syllogiſmi ergo illi & faciũt ſcire & verè demõſtrationes ſunt, q̃bus & de natura & de morib⁹ philoſophamur: quãuis in eis rationib⁹ nõ adeò magna aut neceſsitas aut euidẽtia inſit. Prima igitur ratio demõſtratiua auctore Chryſoſtomo eſt hæc. Qui animum eſse mortalẽ ait, is neget neceſse eſt *Homil. 4. de prouidẽtia uel fato* deum humanarum rerum eſse & procuratorem & iudicẽ. Si enim iuſti migrãt affecti iniurijs, improbi rerum oĩm abundãtia potiti, nec poſt mortẽ aut merces aut ſuppliciũ eſt: nulla certè eſt in cælo pietas, quę

talia

talia curet: nulla iustitia, quæ vel malos puniat vel tribuat præmia bonis. Et cætera, quæ capite huius libri quarto latiùs persecutus sum.

Respondet Scotus, argumentum hoc infirmius multò esse quàm reliqua. Nō enim, ait, ratione naturæ notum est: esse vnū rectorem hominum secundum leges iustitiæ retribuentem & punientē. Quæ respōsio bifariàm confirmari potest. Prius quia Sapiens, cum hoc eodem argumento vsus esset, huius rei ignorationem inscitiam esse dixit sacramentorum dei. Quòd si inter mysteria dei censet & dei prouidētiam & animorum immortalitatem: non est cur nos inter perspicua censeamus. Verba autem illius sic habēt, Et nescierunt sacramē- Sap. 2. ta dei, neq; mercedem sperauerunt iustitię, nec iudicauerunt honorem animarū sanctarum. Posterius quia Iustinus Martyr & philosophus in lib. de Aristotelis reprehensione docet, gentes non scientia, quæ ad demonstrandum valet, de deo creataq; natura disputationes confecisse, sed probabili ratione suam explicasse sententiam. Et postea, Hæc, inquit, satis etiam declarant, verum esse quod à nobis de gentium philosophis dictum est, eos non scientia demonstrandi de naturis disseruisse, sed coniectura verisimiliq; ratione suam explicauisse sententiam. Adde his, quòd D. Tho. hoc argumentū vbiq; gentium prætermisit, non prætermissurus, si certum & necessarium esset.

Verū enimuerò nulla me huius generis argumēta mouere possunt, vt ab ea sentētia discedā, quā Chrysostomo video placuisse. Habuit quippe pro re perspicua & cōstanti non aliū negaturū, deū esse hominū & gubernatorē & iudicē, nisi eū qui dixisset in corde suo: Non est deus. Sed quia c. 4. ad. 7. hæc res supra, vt dixi, manifesto argumento nobis demonstrata est & accuratiùs est postea demonstranda: satis nunc confectū esse arbitramur, si rationem illā, quę animæ immortalitatē doceat, eò tandē ducere probauerimus: vt nō possit dei erga homines prouidentia iustitiaq; constare, nisi animæ incorruptio cōsistat. Nā quòd Scotus aliter eludi hāc ratiocinationē putat, perridiculū est. Vt admittam', ait, deū pro meritis & præmia bonis & malis supplicia retribuere: nō exigua tamē improborū vindicta est culpæ turpitudo ipsa, cruciatus animi cōscientiæq; flagellum.

Abundè verò magna merces & pręmiū, fructus ipse virtutis, quo mirificè delectantur probi. In quā sententiā illud Augustini citat omniū sermone cōtritū, Voluisti domine & ita est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit poena. Poterat & illud ex Apostolo afferre, Mercedē, quā oportuit, Roma. 1. erroris sui in semetipsis recipiētes. Quæ cū dicit, parū attentè considerat, in quos laqueos incurrat. Primùm enim nodum illum explicet necesse est, si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. 1. Cor. 15.

Deinde Propheta nō existimauit quæstionē hāc expediri posse, nisi ad fines bonorū & malorū referretur, hoc est, ad nouissima quę probos improbosq; manerēt Ex præsentibus aūt aut bonis aut malis illā nō modò nō solui: sed etiam implicari. Mei, inquit, moti sunt pedes: quia zelaui super iniquos pacē peccatorū vidēs &c. Exi- Psal. 72. stimabā, vt cognoscerē: hoc labor est ante me, donec intelligā in nouissimis eorum. Quomodo facti sunt in desolationē &c. Nec aliter aut Hieremias aut Abacuc huic Hiere. 12. quæstioni respondēdū putauerūt. Quorū Abac. 1. 2. 3 ego sensum libentiùs exponerem, nisi ad alia festinaret oratio.

Præterea valde restrictū deū facim', qui suis id solū in mercedis loco numeret: quod animo æquo imò verò etiam gaudenti ac libenti seruierūt. O præmiū singulare, quod eripit spem futuri cuiusque boni, quæ sola, vt ait Cicero, hominē in miserijs cōsolatur. Quis enim dubitet, mortaliū animos in arduis aduersisq; rebus spe futurorum erigi & subleuari: frangi autem & concidere, si

re, si cum omnium rerũ desperatione confligant? Talem mihi remp. finge, vbi pessimi ciues metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abijciãt, optimi verò de spe futuræ gratiæ ac beneficij depellantur: & cũ nec probis lex adhibuerit calcaria nec improbis frenos, ciuitas non dico benè morata, sed ne esse quidem poterit. Ita qui eam sine præmio pœnaq; constituit, hunc tu ipse stultissimum iudicabis. Quale ergo est eius reip. deo procurationem administrationemq; tribuere, quam nemo vir sapiens sibi assignari pateretur? Demonstratum est igitur, animas esse immortales, tam euidenti & necessaria ratione, quæ refelli non valeat: nisi deum facias aut improuidum esse & negligentem rerum hominis, aut eam stultè vrbem constituisse, in qua nullus supplicij timor sit, præmij expectatio nulla.

At sapiens ait, animorum incorruptionẽ ad dei sacramenta pertinere. Primùm id ego negare verè possum. Nec enim rem hanc ille in mysteria retulit: sed quòd via impiorum prosperetur, quòd vbiq; relinquant lætitiæ signa, quòd opprimant pauperem iustũ nec viduæ parcant &c. & in his omnibus deus non taceat modò, verũ etiam probos duriter & acerbè, improbos contra blandè & molliter tractare videatur. Hæc scilicet dei sacramenta sunt, quæ humana ratio cõprehẽdit aut vix aut nullo certè modo. Deinde sunt naturales res quædam in oculis omnium clarè positæ: aliæ latent in occulto tenebris densissimis circunfusæ. Quæ naturæ mysteria rectissimè dixeris. In his, fateor, animi immortalitas est: quæ à paucis quidẽ idq; difficulter, sed inuestigari tñ atq; inueniri põt. Iustini aũt verba magna ex parte vera sunt: at vniuersas demõstratiões philosophis eripere, tũ absurdum est tum Paulo etiã contrariũ quemadmodum refutando septimo argumento patefiet. Nam D. Tho. eiusmodi argumentationibus vti non solet, quanuis sint liquidæ & exploratæ. Cauet enim ne argumentando de genere in genus transeat, quod Aristoteles in demonstrandi arte docuit esse vitiosum. Constat verò in hac ratiocinatione à dei prouidentia & iustitia ad animi incorruptionem transiliri quæ in eodem genere non existunt. Verũ de prima demonstratione satis.

Secunda est huiusmodi, vt à proteruis refelli queat, à viris rectè institutis nõ queat. Eam verò in probatione quartæ propositionis postremam fecimus. Confirmat illam Cicero in hunc modũ. Sicut satis probatur deum esse, quia nulla natio tam fera est, quin deum habendũ sciat: ita apud omnes gentes cõmuni consensu firmatũ est, animos defunctorum interitu esse liberos. Quã omnino rem funeris cæremonijs testatã esse voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirẽt, nisi animos sacros esse ac diuinos in animũ induxissent. Hinc verò, vt Cicero affirmat, & mercedem funeris sepulturæq; constitui, nefas esse putarunt & brutis animãtibus huiusmodi honores negauerunt. Quas duas rationes sapiens, vt mihi videre videor, perstrinxit. Vnam, cũ ait: Nec mercedẽ sperauerunt iustitiæ: alteram, cũ subdit: Nec iudicauerunt honorẽ animarũ sanctarũ. Sanè qui iudicat, vnum esse interitum hominũ & iumentorũis, cũ animum suum summa ignominia & dedecore afficiat, non homi nũ ritu ac religione, sed sepultura asini sepeliendus erat: vt dignũ haberet sua opinione & sententia funus. Sed de secunda ratione hactenus. Tertiã significat magis scriptura quàm explicat, cũ eu[e]stigio sub ijcit, Quoniã deus creauit hominẽ inexterminabilẽ, & ad imaginẽ similitudinis suæ fecit illũ. Hominẽ quippe ad imaginẽ dei esse factum, eò quòd natura intellectualis est: verti in dubium non potest. Ex ea ergo parte homini incorruptio conuenit, qua intellectum habet. Animum igitur, vnde homo intelligit & similis deo est, inexterminabilem esse oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria

Lib. de sen. & 1. tusc. q.

propria ducitur, atq; adeò non ex alienis & extraneis sed ex proprijs aptisq; principijs: diligentiùs nobis & illustrãda & exponenda est. Id quod D. Thom. diuinè fecit intelligebat enim hanc esse certam expeditamq; viã, qua ad animi immortalitatem veniretur.

Primum igitur fundamentum huius demõstrationis est, formã omnẽ intellectualẽ esse subsistentẽ, hoc est, esse eius non à materia pẽdere. Hanc propositionẽ ostendit D.Th.2.con.gen.c.51. Quia intellectus nõ eget corpore sustinente: cũ intellectio nec recipiatur in corpore nec per corpus fiat. At dicis. Non eget corpore quidẽ tanquã subiecto, sed eget tanquã obiecto. Verũ hoc duob⁹ modis manifestè refellitur. Primũ enim Animal non esset per se subsistens, quia indiget ad propriã operationẽ externis obiectis. Deinde id, quod per accidens alicui conuenit, non variat iudiciũ de natura rei. Vt lapis, qui in loco superiore detinetur &c. Cùm ergo anima intellectiua ex natura propriæ operationis nõ sustentetur à corpore, consequens est, ꝙ per se non pendet ab illo. Quia actus nõ pôt per se à corpore pẽdere, nisi tãquã à materia & subiecto, in quo recipitur. Vide. S. Th.in.q.de ani.q.14.&.2.cõtra gẽ.c.55.& 79. Certè si intellectio in corpore susciperetur, nec oẽs res sine discrimine intellectus perciperet, nec vniuersale cognosceret, sed solũ singulare. Quòd si huiusmodi argumẽta tibi euidentia nõ sunt, memẽto nec cæteros ex tuo ingenio æstimandos esse, neq; hic euidentiã mathematicã requirendã. Sed iam tempus est vt obiectiones oppositas repellamus.

Prima ergo sic repellitur. Fidei quæstionẽ duobus modis interpretari possumus & ex natura sua & quo ad nos. Ex natura sua illa fidei quæstio est, quæ est à deo ecclesiæ reuelata, quãuis à plerisq; ignoretur. Vt spiritũ à patre filioq; procedere, ipse spiritus apostolis reuelauit. Itẽ, animas sanctorũ, statum vt à corpore exierint, videre deũ. De quibus licuit olim variè sentire & sine fidei discrimine aut affirmare aut negare, cũ neutra res scilicet erat planè ab ecclesia definita. Ita quo ad nos nõ semper fidei quæstiones illæ sunt habitæ, sed salua fide viri quidã docti contrariã veritati sentẽtiã tenuerũt. Quomodo asseruit Augustinus nõ esse fidei quæstionẽ, nũ anima rationalis ex traduce sit. Nunc autem cum post ea tempora Theologorũ fideliumq; omniũ cõsensu firmatũ sit, animũ nõ per generationẽ sed per creationẽ existere: sine dubio ad fidẽ illa quæstio pertinet. Nec tamen si hoc fuit aliquãdo in cõtrouersia positum, eadẽ de animę immortalitate causa subest quæ nunquam est à catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento satis.

At secũdo nil est difficile respõdere. Cũ videamus, nõ solùm sub infideli principe, quales Romani tũc erãt, sed sub imperatore catholico multos in Germania nũc publicè manifestas hæreses profiteri. Tantũ refert principes habere & fideles & qui hęreticorũ insolẽtissimã temeritatẽ coercere tũ velint tũ etiã possint. Præterquã ꝙ vbi factiones sunt, ibi fauore partiũ in rep. tolerãtur: quid dico tolerãtur? quærũtur, fouẽtur, stringũtur homines teterrimi ac sceleratissimi. Hoc in statu res Iudæorũ publica cũ esset, nõ est sanè mirãdũ: si saducęos ferret carnalis populus homines videlicet factiosos, qui & carni vsq; adeò inseruirẽt, vt omnẽ spiritũ esse negarẽt. Quemadmodũ aũt gẽtes tales esse volebãt deos, quales ipsi etiã essent, nẽpe adulteros, bellatores, raptores, sic plebs vitijs corrupta eos vult habere religionis p̃sides, q̃ nõ religati sint, sed liberi: nõ spiritus serui, sed mãcipia carnis. Verũ in argumẽto facillimo refutãdo plura quã necesse erat verba cõsumpsim⁹.

Tertiũ verò breuissimè refellemus. Nã primũ illud testimoniũ certissimè probare animorũ immortalitatẽ ostẽsum est à nobis paulò antè. Secundum etiam quantũ momẽti habeat, nũc nũc explicabam⁹. At tertium nulla respõsione eludi potest. Si enim homines animã non possunt occidere, corpus autem occidere possunt,

certum

Hieronymi ꝑpetua constansq; sententia fuit, animas in singulis corporib⁹ creari singulas: quẽ pòst tota ecclesia secuta est. de ecclesiasticis dogmatibus. c.14. Animas enim nõ creari, sed ex parẽtũ semine esse, Luciferianorũ error fuit, ut August. refert de hæresibus. c. 81. Ac certè cũ Zach. c.12. ait, Dixit domin⁹ extendens cælũ & fũdans terrã & fingens spiritũ hominis in eo nihil aliud significat, nisi ea opera à deo ipso sine causa subiecta & subseruiẽte patrari: quemadmodũ Hierony. idẽ admonuit: uide Esa. 42. 4. et. 45. c.

certum eſt, animas non cum corporibus interire. Item ſi animas deus mittit in gehennam, non ergo cum corpore moriuntur. Quartum deniq; Caietanus affirmat probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatem: vnde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos reſurgere, quia credebãt cum corpore animam mori. Per ſynecdochen autem ſcriptura nomina Abraham, Iſaac & Iacob pro animis eorum vſurpat. Quo loco Ambroſius Catharinus eum, vt ſępe aliâs, ſine cauſa reprehendit. Coarguit enim Theophilactum, imò verò Hieronymũ, qui Caietano illius auctor ſententiæ fuit. At D. Tho. expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D. Tho. ſolum illum locũ

Ho. 71. in Matt. de fide reſurrectio.

ſine figura intellexit, ſed Chryſoſtomus Theophilactus etiam atq; Ambroſius. At dicis. Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Reſpondet Chryſoſtomus, quomodo Adam poſteaquã de ligno vetito comedit, ſentẽtia tamen ꝓlata mortuus erat. ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiſsima viuus erat. Alioqui, quid ſibi eccleſia vult, cum ait: Regẽ cui omnia viuunt, & cui non pereunt corpora noſtra? Ac de tertio argumento hactenus.

Quartum autem iam ante expeditum eſt. Diximus enim in. 7. huius operis libro, ſanctos veteres non tam humanas diſciplinas quàm diuinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit, vt in rebus naturæ perobſcuris ratione vulgari contenti eſſent nec meliores requirerent. Concluſionum itaq; naturalium à philoſophis petenda demonſtratio eſt, præſertimq; à D. Tho. perfecto mea ſententia, philoſopho, cuius admirabilem naturam & ingenium cum gratia perfeciſſet, tum vbiq; aliàs tum in libro cõtra gentes maximè quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id vnus videtur ad miraculum pręſtitiſſe.

Sed Scoto, Ianduno, Caietano rationes probabiles viſę ſunt, non item neceſſariæ. Scotus porrò & Iandunus, nam de Caie. dicam poſtea, videntur demonſtrationes Mathematicas quæſiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem vellent & rei naturam, de qua diſſeritur, attentè perpenderent: ſanè intelligerent, rationes, quæ animæ incorruptionem probant, non ſuadere ſed vincere: ſi non proteruum & repugnantem, at certè docilem hominem & ad diſciplinę leges benè informatum.

F I N I S.

Ad Lectorem.

EN damus tibi, Candide Lector, Reuerendi quõdã patris fratris Melchioris Cano ordinis prædicatorũ de locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atq; omnibus (vt aiunt) numeris abſolutos, typiſq; quã fieri potuit elegantiſſimis elaboratos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deeſſe libros, quos author morte præuentus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moueat, & ab eius lectione remoretur: illi enim & ſi huic operi nõ acceſſerint, tamẽ quod ad perfectionẽ eius attinet, parũ aut nihil facere quilibet etiã mediocriter eruditus facilè iudicare poterit. Quapropter authoris labore fruere, Quod ſi feceris, quãtum vtilitatis inde ſis reportaturus tu ipſe poſtea libenter fateberis. Vale.

SALMANTICAE,
Excudebat Mathias Gastius, An. domini.
M. D. LXIII.

INDEX COPIOSISSI-mus rerum omnium, quæ in hoc opere continentur ordine alphabetico digestus.

In quo litera. A. columnam. 1. B. verò. 2. indicat.

A

* Apo-

B

Caieta

C

D.

E

Episco-

F

G

H

I

L

INDEX.

M.

N

O

Onis

P

Q

dei

R

S

test,

T

V

Jndicis Finis.

Authoritates ſacræ ſcripturæ quæ in hoc opere inſeruntur, & explicantur.

Tradi-

Finis authoritatum.

Errata.

Pa.12.co.1.li.20.mentiũ pro mentitũ.pa.16 co.2.li.9.diuina. pro diuinæ. pa. 17.co.1.li.6.adeò pro à deo.pa.31.col.1. li.2.cætera sequũtur pro cætera quæ sequũtur.eadẽ pa.col.2.li.21. interiorem pro in interiorẽ. eadẽ li.q; pro quę. pa.31.col.2.li.37.qua pro quæ. pa.47.col.1.li.41.lege conciliorum.& linea sequenti lege hæreticorum. pa.51.col.2.li. 25.tanquam. pro tanq;. pa.60.co.2.li.23.aucto.pro auctor. pa.74.co.2.li.9.Non.pro Nam.pa.92.co.2.li,30.Tueantur.pro Tueantur.pa.117.co.2.li 14.ne.pro de.eadẽ pag.li.19.de.pro oe.pa. 122.col.2.li. 30.integrisq;. pro integriq;. pa.286.col.2.li.33.cosfulcur. pro cosfuluotur.pa.342.co. 2.li.15.49.pro.4.pa.361.co.1. li.9.etim. pro etiam.pag.388. col.2.li.20.etium.pro etiam.pa 394.co.2 li.14.illam.pro illa.pa.410.col.2.li.36.nimium. pro oimirum.pa.440.co.2. li.vltima. illa.pro ille.pa.443 co.1.li.12.mulieri. pro muliebri.pa.483.col 1.li. vltima.chordæ.pro chorda. pag.489. co.2.li.10.vim vel perfecta vel imperfecta.lege vires vel perfectas vel imperfectas.pa.490.co.1.li.14.efficiant.pro efficiat. Itẽ eadem linea. patticipes pro panticipes. pa.492.co.2.li.11.posIit.pro poscit.pa.507.co. 2.li.35. inuenis.pro iuuenis.pa.508.co.1.li.7.tria.pro via.pa.513.col.2.li.4.instruere.pro astruere.

SALMANTICAE

Excudebat Mathias Gastius. Anno Domini.

M. D. LXIII.

